

MUZEUL TEHNICII POPULARE
SIBIU

CIBINIUM

1974 - 78

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

MUZEUL BRUKENTHAL — SIBIU

CIBINIUM

STUDII ȘI MATERIALE
PRIVIND MUZEUL TEHNICII POPULARE

STUDIEN UND MITTEILUNGEN
AUS DEM FREILICHTMUSEUM DER BÄUERLICHEN
TECHNIK

S I B I U – 1979

**COLECTIVUL DE REDACTIE
REDAKTIONSKOLLEKTIV**

Dr. Cornel Irimie — Corneliu Bucur —
Cornelia Lupea — Constantin Popa —
Hedwiga Ruşdea — Raymonde Wiener

**TRADUCEREA ÎN LIMBA GERMANĂ
INS DEUTSCHE ÜBERTRAGEN VON**

Dr. Herbert Hoffmann

**DESENE
ZEICHNUNGEN**

Corneliu Neagu — Valeriu Deleanu

**FOTOGRAFII
PHOTOGRAPHIEN**

Ion Chelcea — Ştefan Palada — Decebal Pelcu —
Constantin Popa — Ioan Popescu —
Hedwiga Ruşdea

**COPERTA
TITELBILD**

Moara cu şase ciuturi din Găleşoia (jud. Gorj), din
Muzeul tehnicii populare
Turbinenmühle mit sechs Löffelrädern aus Găleşoia
(Kreis Gorj), im Museum der bäuerlichen Technik

SUMAR

CORNEL IRIMIE, CORNELIU BUCUR — Muzeul tehnicii populare la zece ani (1967—1977). Bilanț și perspective	5
CORNEL IRIMIE — Unitate, continuitate și specificitate în civilizația, cultura și arta populară românească	9
TRAIAN HERSENI — Probleme și orientări noi în etnografia românească	25
GEORGETA STOICA — Conservarea monumentelor de arhitectură populară și integrarea lor în modul de viață contemporan	37
CORNEL IRIMIE — Dezvoltarea și profilarea tematică a muzeelor etnografice în aer liber în România. Activitatea lor științifică și cultural-educativă în lumina celor mai recente realizări	45
CORNELIU BUCUR — Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici. Prezentarea sa în cadrul Muzeului tehnicii populare	53
PAUL NIEDERMAIER — Completări și ameliorări la proiectul de realizare arhitectonică, peisagistică și funcțională a Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibului	71
HEDWIGA RUȘDEA — Principii și criterii pentru structurarea tematică a sectorului alimentar din Muzeul tehnicii populare	81
CONSTANTIN POPA — Problematika păstoritului, prezentată în Muzeul tehnicii populare	95
CORNELIU BUCUR — Evoluție și tipologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România	111
CORNELIU BUCUR — Moara de apă în Dacia romană, în lumina descoperirilor arheologice	183
HEDWIGA RUȘDEA — Morile cu ciutură de pe Valea Tismanei	199
CONSTANTIN POPA — Aspecte ale vieții pastorale în Munții Călimani	221
ȘTEFAN PALADA — Contribuții la cunoașterea arhitecturii laice din Valea Cosăului (Maramureș) și prezentarea acesteia în Muzeul tehnicii populare ..	229
MELANIA OSTAP — Meșteșugul dogăritului în satele Baia și Bogata (județul Suceava)	249
VIRGINIA TEODORESCU — Industria casnică textilă din Cîrțișoara (județul Sibiu)	273
ANCA ISPAS — Variante ale războiului de țesut bete	297
VALERIE DELEANU — Sistemul mijloacelor de transport tradiționale într-o localitate sătească: Mohu (jud. Sibiu)	301
CORNELIU BUCUR — Documentația tehnico-științifică a monumentelor de arhitectură și tehnică populară din muzeele etnografice în aer liber..	325

INHALTSVERZEICHNIS

CORNEL IRIMIE, CORNELIU BUCUR — Zehn Jahre Museum der bäuerlichen Technik (1967—1977). Rück- und Ausblick	5
CORNEL IRIMIE — Einheitlichkeit, Kontinuität und Sondermerkmale in der rumänischen Zivilisation, Kultur und Volkskunst	9
TRAIAN HERSENI — Fragen und Neuorientierung in der rumänischen Volkskunde	25
GEORGETA STOICA — Die Konservierung bäuerlicher Baudenkmäler und deren Integration in die neuen Lebensumstände	37
CORNEL IRIMIE — Die Entwicklung und thematische Ausrichtung der volkskundlichen Freilichtmuseen in Rumänien. Ihre wissenschaftliche und kulturell-erzieherische Tätigkeit im Lichte der jüngsten Leistungen	45
CORNELIU BUCUR — Die technische bäuerliche Zivilisation. Konzept, Struktur, Kennzeichen. Ihre Darstellung im Museum der bäuerlichen Technik..	53
PAUL NIEDERMAIER — Ergänzungen und Verbesserungen zum architektonischen, landschaftlichen und Funktionsprogramm des Museums der bäuerlichen Technik aus der „Dumbrava“ von Sibiu	71
HEDWIGA RUȘDEA — Prinzipien und Kriterien zur thematischen Gliederung der Abteilung „Nahrung“ im Museum der bäuerlichen Technik	81
CONSTANTIN POPA — Zur Darstellung des Hirtenwesens im Museum der bäuerlichen Technik	95
CORNELIU BUCUR — Entwicklung und Typologie im Rahmen einer Systematik überlieferter technischer Anlagen Rumäniens	111
CORNELIU BUCUR — Die Wassermühle aus Römisch-Dazien im Lichte archäologischer Funde	183
HEDWIGA RUȘDEA — Die Löffelradmühlen aus dem Tismanatal	199
CONSTANTIN POPA — Aspekte aus dem Hirtenleben im Călimani-Gebirge	221
ȘTEFAN PALADA — Beiträge zur Kenntnis der Profanbaukunst des Cosăutals in der Maramureș und deren Darstellung im Museum der bäuerlichen Technik	229
MELANIA OSTAP — Das Böttchergewerbe in den Dörfern Baia und Bogata (Kreis Suceava)	249
VIRGINIA TEODORESCU — Die Verarbeitung der Textilfasern im Rahmen der Bauernwirtschaft in Cîrțișoara (Kreis Sibiu)	273
ANCA ISPAS — Varianten des Bandwebstuhls	297
VALERIE DELEANU — Das System der in einer Dorfsiedlung: Mohu (Kreis Sibiu) belegten überlieferten Transportmittel	301
CORNELIU BUCUR — Die wissenschaftlich-technische Dokumentation der in volkskundliche Freilichtmuseen überführten Denkmäler bäuerlicher Baukunst und Technik	325

CORNELIU NEAGU, CORNELIU BUCUR — Probleme și studii privind metodologia reconstrucției și restaurării monumentelor în cadrul Muzeului tehnicii populare	335
CORNELIU BUCȘA, IOAN BUDILEANU — Rezultate și obiective ale perfecționării activității de conservare a patrimoniului muzeal din lemn, la Muzeul tehnicii populare — Sibiu	359
ION OPRÎȘ — Muzeele etnografice și școala, pe coordonatele moderne ale cooperării, în cadrul procesului instructiv-educativ	365
MARCELA NECULA — Concluzii și sarcini de viitor pe linia activității cultural-educative evidențiate de rezultatele anchetei psiho-sociologice desfășurate, timp de trei ani, la Muzeul tehnicii populare	373
RAYMONDE WIENER — Muzeele satești cu profil etnografic în lumina Legii ocrotirii patrimoniului cultural-național	387
CORNELIU BUCUR — Activitatea de cercetare științifică și organizare expozițională la Muzeul tehnicii populare, în perioada 1974—1977	399
KLÁRA K. CSILLÉRY — Muzeul în aer liber de la Szentendre	415
OLGA IVANOVICI — Ocupații, meșteșuguri, industrii populare, sisteme și mijloace tradiționale de transport și comunicație în România. Bibliografie selectivă (1972—1975)	431

CORNELIU NEAGU, CORNELIU BUCUR — Beiträge des Museums der bäuerlichen Technik zur Festlegung einer Methodologie zur Rekonstruktion und Restaurierung von Volkskulturdenkmälern in Freilichtmuseen	335
CORNELIU BUCȘA, IOAN BUDILEANU — Ergebnisse und Zielsetzungen der Arbeiten zur Konservierung der Museumsbestände aus Holz im Museum der bäuerlichen Technik — Sibiu	359
ION OPRÎȘ — Volkskundemuseum und Schule auf den modernen Koordinaten gemeinsamen Erziehungswerks	365
MARCELA NECULA — Schlüsse zur Kultur- und Erziehungsarbeit und deren Zukunftsaufgaben im Lichte einer dreijährigen im Museum der bäuerlichen Technik ausgeführten psychologisch-soziologischen Untersuchung	373
RAYMONDE WIENER — Die volkskundlichen Dorfmuseen im Lichte des Gesetzes zum Schutze des nationalen Kulturpatrimoniums	387
CORNELIU BUCUR — Die wissenschaftliche Forschungs- und Ausstellungstätigkeit des Museums der bäuerlichen Technik während des Zeitraums 1974—1977	399
KLÁRA K. CSILLÉRY — Das Freilichtmuseum in Szentendre	415
OLGA IVANOVICI — Bäuerliche Beschäftigungen, Gewerbe, Industrien, überlieferte Beförderungs- und Verkehrssysteme und -mittel in Rumänien. Auswahlbibliographie (1972—1975)	431

Muzeul Tehnicii Populare la Zece Ani (1967–1977). Bilanț și Perspective

Cornel Irimie
Corneliu Bucur

1. La 17 octombrie 1967, cu ocazia aniversării a 150 de ani de la inaugurarea oficială a Muzeului Brukenthal (1817)¹ — întâia instituție muzeală din țara noastră și a doua pe întregul continent, după muzeul de la Versailles —, în Dumbrava Sibiului era vernisată — după numai 5 ani de la începerea lucrărilor de organizare propriu-zisă (1963) — expoziția permanentă în aer liber a celei mai noi secții muzeale din cadrul complexului sibian: Muzeul tehnicii populare².

Actul inaugural al noii instituții muzeale cu profil monotematic avea semnificația unei noi premiere naționale: în rețeaua muzeelor cu expunere în aer liber și caracter etnografic era cea dintâi unitate cu profil tematic special, destinată ilustrării valorilor civilizației tehnice a poporului român și a naționalităților conlocuitoare din România.

Erau prezentate, la acea dată, 34 monumente de arhitectură și tehnică populară, jalonind cele patru sectoare structurale ale expoziției, echivalente unor capitole fundamentale din cultura și civilizația poporului nostru³.

2. Deceniul care a trecut a însemnat, pentru colectivul lucrătorilor din cadrul Muzeului tehnicii populare, o perioadă de efort intensiv, dirijat spre două obiective principale: unul, expozițional și altul, cultural-educativ. Pe plan muzeologic s-a urmărit, în primul rînd, clarificarea și îmbunătățirea concepției și metodologiei de organizare a unei instituții de acest gen și cu un asemenea profil și salvarea unui număr cît mai mare de monumente și inventar din teren, în condițiile în care — devenite anacronice în contextul pro-

ZEHN JAHRE MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK (1967–1977). RÜCK- UND AUSBLICK

Cornel Irimie
Corneliu Bucur

1. Am 17. Oktober 1967, anlässlich der Feier der 150-jährigen Wiederkehr der öffentlichen Einweihung des Brukenthalmuseums (1817)¹ — der ältesten musealen Institution unseres Landes und der zweitältesten des gesamten europäischen Kontinents nach dem Museum von Versailles — wurde in der „Dumbrava Sibiului“ — lediglich 5 Jahre nach Beginn der eigentlichen Organisationsarbeiten (1963) — die Freilichtausstellung der jüngsten Museumsabteilung des Komplexes von Sibiu, das Museum der bäuerlichen Technik² eröffnet.

Der Gründungsakt dieser neuen Museumsinstitution mit monothematischem Profil entsprach, was seine Bedeutung anbelangt, einer Landespremiere, denn innerhalb des Netzes der volkskundlichen Freilichtmuseen des Landes bildete diese die erste durch ein Sonderprofil gekennzeichnete Einheit, die dazu bestimmt war, Werte der technischen Zivilisation des rumänischen Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten Rumäniens wiederzugeben.

Damals zeigte man 34 Denkmäler der bäuerlichen Technik und Architektur, die die vier den Grundkapiteln der Kultur und Zivilisation unseres Volkes³ entsprechenden Abteilungen der Ausstellung umrissen.

2. Das vergangene Jahrzehnt bedeutete für das Mitarbeiterkollektiv des Museums der bäuerlichen Technik eine Zeitspanne auf zwei Hauptziele ausgerichteter intensiver Bemühungen, d.h. zunächst eines ausstellungsmässigen und andererseits eines kulturell-erzieherischen Wirkens. Auf museologischer Ebene war das Trachten darauf gerichtet, vor allem die Auffassung und Methodologie zu klären und zu verbessern, die eine derartig profilierte Institution kennzeichnen, und dabei eine möglichst große Anzahl noch vorhandener Denkmäler und Inventargegenstände zu retten, die durchwegs — im Rahmen der im Leben des zeit-

¹ Cornel Irimie, *Profilul, creșterea și valorificarea colecțiilor de etnografie și artă populară*, in „Studii și comunicări 13“, Muzeul Brukenthal 1817–1967, Sibiu, 1967.

² Olga Mărgineanu, *Cronica privind activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului pe perioada 1966–1967*, „Cibinium 1967–68“, Sibiu, 1969.

³ Cornel Irimie, *Muzeul tehnicii populare. Actualități, concepție, profil tematic și plan de organizare*, „Cibinium 1966“, Sibiu.

¹ Cornel Irimie, *Profilul, creșterea și valorificarea colecțiilor de etnografie și artă populară*, in „Studii și comunicări 13“, Brukenthalmuseum 1817–1967, Sibiu, 1967.

² Olga Mărgineanu, *Chronik der Jahre 1966/67. Forschungstätigkeit und Einrichtung des Museums der bäuerlichen Technik im Hermannstädter Jungen Wald*, in „Cibinium 1967–68“, Sibiu, 1969.

³ Cornel Irimie, *Das Museum der bäuerlichen Technik. Aktualität, Grundsätze, thematisches Profil und Ausstellungsplan*, in „Cibinium 1966“, Sibiu, 1966.

greselor impresionante ale vieții satului contemporan — acestea sînt expuse unui ritm vertiginos de degradare și dispariție.

Obiectivul secund, dar de o importanță primordială, era acela de a impune publicului vizitator, din țară și de peste hotare, noua instituție care se recomandă, prin profilul său tematic și ideologic, ca una dintre instituțiile naționale cu o contribuție majoră la descifrarea progresului istoric al poporului nostru (prin evidențierea progresului tehnic însăși) și la caracterizarea etno-culturală a poporului român, la educația patriotică a tinerelor generații din patria noastră.

A fost, de aceea, perioada anilor 1967—1977, înainte de toate, etapa perfecționării programului conceptual și a strategiei metodologice, care au asigurat reușita tuturor activităților desfășurate pe amplul șantier muzeal și expozițional.

2.1. *Pe planul concepției* de organizare a muzeului din Dumbrava Sibiului, tematica inițială, care viza în principal un muzeu etnografic cu expunere în aer liber, a evoluat spre ideea *muzeului de istorie a civilizației tehnice a poporului român*, idee axată pe multi- și inter-disciplinaritate și pe asocierea și completarea celor două modalități de expunere: pavilionară și în aer liber.

2.2. *Metodologic*, acumularea unei experiențe cantitativ, considerabile, iar calitativ, complexe și multilaterale, a oferit posibilitatea fundamentării teoretice a principiilor, normelor și procedee-
lor tehnico-tactice privind cercetarea și selecția monumentelor⁴, înlocuirea documentației științifice și tehnice a monumentelor care urmează a fi transferate în muzeele în aer liber⁵, reconstrucția și restaurarea acestora⁶ și conservarea lor biochimică⁷.

2.3. *Patrimoniul Muzeului tehnicii populare* a crescut în perioada anilor 1967—76 cu 31 monumente, achiziționate din toată țara, numărul obiectelor de inventar depășind astăzi cifra de 10 000 piese⁸, aparținind instrumentarului tra-

genössischen Dorfes verzeichneten Fortschritte als überholt — einem betonten Verfall und Verschwinden anheimfallen.

In zweiter Hinsicht, dabei jedoch von vorrangiger Bedeutung, galt es dem in- und ausländischen Publikum gegenüber die neue Institution durchzusetzen, die sich durch ihre thematische und weltanschauliche Ausrichtung als eine der Landeseinheiten erweist, die zur Herausarbeitung des historischen Fortschritts unseres Volkes (durch Hervorheben des technischen Fortschritts an sich), und zur ethno-kulturellen Kennzeichnung des rumänischen Volkes, zur patriotischen Erziehung der jungen Generationen unseres Vaterlandes entscheidend beiträgt.

In diesem Sinne bildete der Zeitraum 1967—1977 vor allem eine Etappe der Vervollkommenung des Auffassungsprogramms und der methodologischen Strategie, die das Gelingen der gesamten, auf dieser umfassenden musealen Baustelle entfalteten Tätigkeit gewährleistete.

2.1. *Was die Auffassung anlangt* entwickelte sich die ursprüngliche Thematik des Museums der bäuerlichen Technik aus der Dumbrava Sibiului, die ein volkskundliches Freilichtmuseum anstrebte, in Richtung der Idee eines *Museums der Geschichte der technischen Zivilisation des rumänischen Volkes*, eines Gedankens, der auf Multi- und Interdisziplinarität abzielt, wie auch auf die Vereinigung und gegenseitige Ergänzung zweier Möglichkeiten; der Pavillon- und der Freilichtausstellung.

2.2. In *methodologischer* Hinsicht bot die im Laufe der Zeit gesammelte, mengenmäßig beträchtliche und gütemässig komplexe und vielseitige Erfahrung Möglichkeiten einer theoretischen Untermauerung der Prinzipien, Normen und technisch-taktischen Verfahren zur Erforschung und Auswahl der Denkmäler⁴, zum Ausarbeiten der wissenschaftlich-technischen Dokumentation der Einheiten, die dazu bestimmt sind, in Freilichtmuseen⁵ überführt zu werden, bzw. zu deren Wiederaufbau und Restaurierung⁶ und biochemischer Konservierung⁷.

2.3. Der *Bestand* des Museums der bäuerlichen Technik wuchs während des Zeitraums 1967—1976 um 31 im ganzen Lande erworbener Denkmäler, während die Zahl der Inventargegenstände heute mehr als 10 000 Stücke⁸ ausmacht; es sind dies überlieferte Gerätschaften des Ackerbaus,

⁴ Corneliu Bucur, *Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibiului din perioada anilor 1968—73*, „Cibinium 1969—73”, Sibiu.

⁵ Idem, *Documentația tehnico-științifică a monumentelor de arhitectură și tehnică populară din muzeele etnografice în aer liber*, (în volum).

⁶ Corneliu Neagu, Corneliu Bucur, *Probleme și soluții privind metodologia reconstrucției și restaurării monumentelor în cadrul Muzeului tehnicii populare* (în volum).

⁷ Corneliu Bucșa, *Preocupări experimentale în vederea conservării lemnului la Muzeul tehnicii populare* (comunicare prezentată la al IV-lea Simpozion național de biodeteriorare, București).

⁸ Corneliu Bucur, *Activitatea de cercetare științifică și organizare expozițională la Muzeul tehnicii populare în perioada 1974—1977* (în volum).

⁴ Corneliu Bucur, *Forschungstätigkeit und Aufbau im Museum der bäuerlichen Technik in der Dumbrava Sibiului während der Jahre 1968—1973*, in „Cibinium 1969—73”, Sibiu, 1974.

⁵ Idem, *Die wissenschaftlich-technische Dokumentation der in volkskundliche Freilichtmuseen überführten Denkmäler bäuerlicher Baukunst und Technik*, im vorliegenden Band.

⁶ Corneliu Neagu, Corneliu Bucur, *Beiträge des Museums der bäuerlichen Technik zur Festlegung einer Methodologie zur Rekonstruktion und Restaurierung von Volkskulturdenkmälern in Freilichtmuseen*, im vorliegenden Band.

⁷ Corneliu Bucșa, *Preocupări experimentale în vederea conservării lemnului la Muzeul tehnicii populare* (Mitteilung, vorgelegt auf dem IV. Landessymposium für Bioschädigungen, Bukarest).

⁸ Corneliu Bucur, *Die wissenschaftliche Forschungs- und Ausstellungstätigkeit des Museums der bäuerlichen Technik während des Zeitraums 1974—1977*, im vorliegenden Band.

dițional agricol, viticol și pastoral, mijloacelor de transport, instalațiilor, uneltelor și produselor meșteșugărești din principalele domenii de creație și acoperind tematic aproape toate grupele tematic din cadrul celor patru mari sectoare de bază.

2.3.1. Astfel, în sectorul *alimentației* populare, s-au organizat grupele: pescuit, apicultură — prelucrarea cerii, păstorit — creșterea vitelor, viticultură, pomicultură, ulei și morărit, transferindu-se un obiectiv și în grupa agriculturii, dintre toate acestea, grupa morărit constituindu-se dintr-o serie tipologică quasicompletă de instalații, numărând 18 mori de cele mai diverse tipuri.

2.3.2. În sectorul *meșteșuguri*, au fost organizate grupele metalurgie și olărit, în cadrul prelucrării lemnului fiind jalonate majoritatea subgrupelor: împletire vegetale, dogărit, mobilier, unelte de muncă, instrumente muzicale, materiale de construcție, dulgherit-arhitectură.

2.3.3. Sectorul *industrii textile-port* a cunoscut o completare sistematică a instalațiilor textile hidraulice prin tipuri și variante de mare interes cultural-istoric și tehnologic, inaugurându-se totodată subsectorul „industrii casnice textile“ cu grupele prelucrării fibrelor vegetale (o gospodărie-atelier pentru prelucrarea cânepii) și a prelucrării fibrelor animale (gospodăriile atelier de prelucrare a lînii și părului de capră).

2.3.4. În sfârșit, pentru sectorul *transporturi*, în afara celor două „poduri plutitoare“, s-au achiziționat diverse tipuri de mijloace de transport plutitoare și rulante, pentru viitorul pavilion tematic.

3. *Funcționarea expoziției* pentru publicul vizitator a marcat cote superioare de la un an la altul, în pofida lucrărilor de investiții care au afectat circuitul expozițional (lucrări de sistematizare peisagistică, asfaltarea aleii principale, introducerea conductelor subterane de iluminat și a rețelei P.C.I. cu hidranți sau a apei potabile, construirea grupului sanitar etc.).

Numărul vizitatorilor a crescut de la 5 926, în 1967, la aproape 50 000, în 1977, deși programul expoziției în prezent este doar de la 1 mai la 1 noiembrie, pentru măsurile necesare conservării colecțiilor.

În colaborare cu Facultatea de filozofie din București și sub îndrumarea unor specialiști autorizați (Boris Zderciuc, Iulian Popescu), s-a desfășurat timp de 4 ani, o amplă anchetă psiho-sociologică a publicului vizitator⁹, care a permis o

Weinbaus und der Schafhaltung, Transportmittel, technische Anlagen, Werkzeuge und Erzeugnisse der Gewerbe aus den wichtigsten Schaffensbereichen, die thematisch beinahe alle Themengruppen der vier grossen Grundabteilungen erfassen.

2.3.1. So wurden im Rahmen der *Abteilung bäuerlicher Ernährung* folgende Themengruppen eingerichtet: Fischfang, Bienenzucht, Wachsgewinnung und -verarbeitung, Schafhaltung — Viehzucht, Weinbau, Pflanzenölgewinnung und Mühlenwesen, wobei auch die Gruppe Ackerbau durch eine Einheit veranschaulicht ist, die Gruppe Mühlenwesen dagegen eine sozusagen vollständige Typenreihe aufweist, die 18 verschiedenartige Mahlanlagen umfasst.

2.3.2. Innerhalb der *Abteilung Gewerbe* legte man die Themengruppen Metallurgie und Töpferei an, während im Rahmen der Holzverarbeitung bereits ein Grossteil der Untergruppen klar umrissen ist, und zwar: Flechtere, Böttcherei, Schreinerei, Herstellung von Arbeitsgerät, von Musikinstrumenten, von Baustoffen, Zimmermannsarbeit-Hausbau.

2.3.3. Die *Abteilung Textilindustrie-Volkstracht* erlebte desgleichen eine systematische Ergänzung der wassergetriebenen Textilanlagen durch in kulturhistorischer wie auch technologischer Hinsicht überaus interessante Typen und Varianten, wobei gleichzeitig die Unterabteilung „Textile Heimindustrie“ durch verschiedene Gruppen ausgebaut wurde, wie: Pflanzenfaserverarbeitung (Gehöft samt Werkstätte zur Hanfverarbeitung) und Verarbeitung tierischer Fasern (Gehöfte und Werkstätten zur Verarbeitung von Wolle und von Ziegenhaar).

2.3.4. Schließlich erwarb man für die *Abteilung Transportwesen*, von den beiden „Fähren“ abgesehen, verschiedene Typen von Wasserfahrzeugen und Fuhrwerken, die im zukünftigen thematischen Pavillon Aufnahme finden sollen.

3. Den zahlreichen Aufbauarbeiten zum Trotz verzeichnete der *Museumsbesuch* Jahr für Jahr höhere Besucherzahlen. Die Arbeiten selbst, die den Besucherrundgang beeinträchtigten, umfaßten Landschaftssystematisierung, Asphaltieren der Hauptallee, Einführen von Kraftstrom und Trinkwasserleitungen sowie Feuerlöschhydranten, Hygieneeinrichtungen usw.

So stieg die Besucherzahl von 5926 im Jahre 1967 auf nahezu 50 000 im Jahre 1977 an, obgleich das Museum gegenwärtig lediglich während des Zeitraums 1.Mai bis 1.November (aus Rücksichten der Konservierung der Sammlungen) geöffnet ist.

In Zusammenarbeit mit der Philosophiehochschule aus Bukarest und unter Anleitung befugter Fachkräfte (Boris Zderciuc, Iulian Popescu) stellte man innerhalb einer Zeitspanne von rund vier Jahren in den Reihen der Besucher⁹ eine umfassende psycho-soziologische Untersuchung an, die eine Neuorientierung in der kulturell-erzieherischen Arbeit in der Ausstellung sowie in der Populäri-

⁹ Cornel Irimie, Marcela Necula, *Besondere Möglichkeiten und Richtlinien für die Öffentlichkeitsarbeit im Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen“, Köln, 1976.

⁹ Cornel Irimie, Marcela Necula, *Besondere Möglichkeiten und Richtlinien für die Öffentlichkeitsarbeit im Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen“, Köln, 1976.

orientare nouă a practicii cultural-educative în cadrul expoziției și a popularizării muzeului, impunând totodată, o mai mare diversificare a activităților cu publicul.

Astfel, au fost organizate ateliere demonstrative ale unor meșteri populari din cele mai cunoscute centre meșteșugărești din țară, ateliere de producție și desfacere ale creatorilor din cadrul cooperației meșteșugărești, s-au organizat expoziții ale măestrilor artei populare din județul Sibiu, premiate la concursuri și festivaluri naționale, spectacole folclorice în aer liber, plimbări de agrement nautice etc.

Toate aceste rezultate, dobândite într-un deceniu de muncă rodnică, creatoare, au impus Muzeul tehnicii populare, pe plan național și internațional, ca una dintre cele mai valoroase unități din rețeaua națională a muzeelor, prestigioasă realizare a muzeografiei etnografice românești din anii construcției socialismului, închinată țărânilor noastre: „Multă vreme, de-a lungul milenarei existențe a poporului român, țărâניה a reprezentat cea mai importantă forță socială a progresului”¹⁰.

Astăzi, cînd prin efortul eroic al întregului nostru popor, se edifică în România o civilizație nouă, socialistă, superioară în primul rînd prin înalta tehnicitate care transformă omul din servul uneltei, în dispecerul proceselor mecanizate și automatizate, pînă la cele electronice și cibernetice, *preocuparea de a salva și transmite posterității o imagine cît mai fidelă, reală și originală a civilizațiilor tehnice anterioare*, care au asigurat, de la o epocă istorică la alta, progresul neîntrerupt al societății de pe teritoriul patriei noastre, atît prin lente acumulări cantitative — vizibile îndeosebi în evoluția morfologică a instrumentarului de muncă —, cît mai ales prin salturi calitative, explicite, îndeosebi în modificările structurale ale echipamentului tehnic, produse de adoptarea a noi surse energetice — reprezintă nu numai un program individual al unei instituții muzeale de rang și importanță națională, ci o sarcină istorică, științifică și cultural-educativă a societății noastre socialiste, a generației noastre, responsabilă în fața generațiilor viitoare nu numai prin modul de edificare a lumii noi, ci și prin ceea ce salvează și transmite istoriei și științei viitoare, din trecutul nostru, inclusiv această importantă categorie a patrimoniului cultural național care o constituie mijloacele de muncă tradiționale.

¹⁰ Programul Partidului Comunist Român de săvîrșire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura Politică, București, 1975, pag. 14.

sierung des Museums bewirkte, und gleichzeitig eine Diversifikation der Arbeit mit dem Besucherpublikum zur Folge hatte.

In diesem Sinne richtete man Vorführungswerkstätten ein, in denen aus den bekanntesten Handwerkszentren des Landes stammende Bauernkünstler wirkten, desgleichen Produktions- und Verkaufseinheiten für Erzeugnisse der Handwerker-genossenschaften und schließlich Ausstellungen, in deren Rahmen Volkskunstschöpfer aus dem Kreis Sibiu, die anlässlich verschiedener Landeswettbewerbe und -festspiele preisgekrönt worden waren, sich dem Publikum vorstellten, ganz abgesehen von Freilicht-Folkloreveranstaltungen, usw.

All diese in zehnjähriger schöpferischer Arbeit erlangten Ergebnisse bewirkten, daß sich das Museum der bäuerlichen Technik auf Landes- und Weltebene als eine der wertvollsten Einheiten des einheimischen Museumsnetzes, als beachtliche Verwirklichung volkskundlicher Museographie Rumäniens aus den Jahren des sozialistischen Aufbaus behauptete, als Museum, das unserem Bauernstand gewidmet ist, jener sozialen Klasse, die „lange Zeit im Laufe des jahrtausendealten Bestehens des rumänischen Volkes... die bedeutendste gesellschaftliche Kraft des Fortschritts“¹⁰, bildete.

Heutzutage, wo auf Grund heroischer Anstrengungen unseres gesamten Volkes in Rumänien eine neue sozialistische Zivilisation geschaffen wird, die vor allem durch ihre hohe Technizität allem Vorausgegangenen überlegen ist, vermittels derer sie den Menschen aus einem Sklaven des Werkzeugs in einen Dispatcher mechanisierter und automatisierter Vorgänge bis zu elektronischen und kybernetischen Prozessen verwandelt, bildet das Bemühen, *kommenden Generationen ein möglichst getreues, reales und echtes Bild vorausgegangener technischer Zivilisationen zu wahren und zu übermitteln*, die von einer historischen Epoche zur anderen den ununterbrochenen Fortschritt der Gesellschaft auf dem Boden unseres Vaterlandes gewährleisten und zwar sowohl auf Grund allmählicher quantitativer Stauungen — erkennbar vor allem in der morphologischen Entwicklung des Arbeitsgeräts — als auch vor allem durch qualitative Sprünge, die vor allem in den Strukturwandlungen der technischen Ausrüstung zum Ausdruck gelangen, die durch Anwendung neuer Energiequellen zustandekommen, nicht bloß das Individualprogramm einer Museumsinstitution von Landesrang und -bedeutung ist, sondern auch eine historische, wissenschaftliche und kulturell-erzieherische Aufgabe unserer sozialistischen Gesellschaft, unserer Generation, die späteren Generationen gegenüber nicht nur für die Art verantwortlich ist, in der sie die neue Welt errichtet, sondern auch dafür, was sie aus unserer Vergangenheit zu retten und zukünftiger Geschichte und Wissenschaft zu übermitteln vermag, einschließlich der überlieferten Arbeitsmittel, die eine wichtige Kategorie des nationalen Kulturgutes darstellen.

¹⁰ Programm der Rumänischen Kommunistischen Partei zum Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und dem Voranschreiten Rumäniens zum Kommunismus, Politischer Verlag, Bukarest, 1975, S. 32.

UNITATE, CONTINUITATE ȘI SPECIFICITATE ÎN CIVILIZAȚIA, CULTURA ȘI ARTA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Cornel Irimie

Astăzi, toți cercetătorii sînt unanim de acord, sau cel puțin nu mai pot nega faptul, că unitatea și continuitatea formează o realitate evidentă în manifestările de civilizație, cultură și artă populară românească, cu rădăcini milenare care își găsesc explicația în condițiile istorice de formare a poporului român și de dezvoltare a sa pînă în zilele noastre.

Cele două trăsături fundamentale — unitatea și continuitatea — formează, într-adevăr, două coordonate inseparabile ale întregii istorii a poporului român, evidente în toate manifestările de civilizație și cultură populară tradițională. Este evident, de asemenea, faptul că pe întreg teritoriul pe care s-a format poporul român regăsim aceleași elemente structurale, de bază, care definesc specificul etno-cultural. Aceasta se explică prin însuși procesul de geneză a poporului român, formarea sa din simbioza coloniștilor români cu populația dacică autohtonă fiind un lucru bine cunoscut și deplin demonstrat. La fel, faptul că — de la formarea sa pînă astăzi — el locuiește neînterupt spațiul carpato-danubian, pe care l-a apărut prin luptă și în cadrul căruia a făurit o civilizație și o cultură populară cu specific propriu.

Procesul de etnogeneză a fost, de fapt, factorul unificator în constituirea elementelor esențiale ale culturii și artei populare românești. În acest proces, alături de civilizația urbană predominant romană, se afirmă puternicele tradiții dacice de factură rurală.

Caracterul rural este cel hotărîtor în ceea ce privește civilizația și cultura populară în perioada de desăvîrșire a procesului de formare a poporului și a limbii române (secolele IV—X). Aspectele de civilizație și elementele de cultură populară se întemeiază și sînt în directă legătură cu ocupațiile de bază (agricultură și păstorit, practicarea unor meșteșuguri și îndeletniciri specializate pentru obținerea și prelucrarea materiilor prime necesare traiului).

EINHEITLICHKEIT, KONTINUITÄT UND SONDERMERKMALE IN DER RUMÄNISCHEN ZIVILISATION, KULTUR UND VOLKSKUNST

Cornel Irimie

Gegenwärtig sind die Forscher der Meinung oder können die Tatsache nicht mehr widerlegen, daß die Einheitlichkeit und die Kontinuität eine offensichtliche Realität in der Zivilisation, der Kultur und der rumänischen Volkskunst sind, mit tausendjährigen Wurzeln, die sich aus den historischen Bedingungen der Entstehung des rumänischen Volkes und seiner Entwicklung bis heute erklären lassen.

Diese beiden Hauptmerkmale — die Einheitlichkeit und Kontinuität — bilden tatsächlich zwei untrennbare Koordinaten der gesamten Geschichte des rumänischen Volkes. Sie gehen aus allen Äusserungen der Zivilisation und der traditionsreichen Volkskunst hervor. Auffallend ist auch, daß auf dem ganzen Gebiet, auf dem das rumänische Volk entstanden ist, wir dieselben Hauptstrukturelemente finden, welche das ethno-kulturelle Spezifikum kennzeichnen. Dieses ist gerade aus dem Prozeß der rumänischen Ethnogenesis zu verstehen; die Symbiose der römischen Kolonisten mit den bodenständigen dakischen Siedlern ist eine hinreichend bekannte und bewiesene Tatsache. So verhält es sich auch mit ihrer ununterbrochenen Besiedlung des Karpaten-Donauraums, welchen das rumänische Volk von seiner Entstehung bis heute durch Kämpfe verteidigt hat und wo es eine eigene Zivilisation und Volkskultur hervorgebracht hat.

Gerade der Prozeß der Ethnogenesis war der vereinigende Faktor in der Herausbildung der Wesenszüge der rumänischen Kultur und Volkskunst. In diesem Prozeß trat neben der hauptsächlich urbanen römischen Zivilisation die starke rurale dakische Tradition in Erscheinung.

Der ländliche Charakter war — was die Zivilisation und Volkskunst betrifft — entscheidend in der Endphase der Entstehung des rumänischen Volkes und seiner Sprache (4.—10. Jahrhundert).

Die Aspekte der Zivilisation und die Elemente der Volkskultur stehen in enger Beziehung zu den Hauptbeschäftigungen des rumänischen Volkes (Ackerbau und Viehzucht sowie einige Gewerbe und spezialisierte Beschäftigungen für den Erwerb und die Bearbeitung der lebenswichtigen Rohstoffe).

Descoperirile arheologice și numismatice, al căror număr sporește continuu, aduc mărturii tot mai bogate despre o numeroasă populație daco-romană care a rămas în tot spațiul Daciei libere și al provinciei după retragerea autorității romane, continuând să locuiască fie în vechile așezări, fie constituindu-și altele. Ea și-a menținut, în bună parte, felul ei de viață anterior și vechile sale tradiții roman-provinciale, și-a păstrat ființa ei proprie și a stat, astfel, la temelia procesului istoric de formare a poporului român.

Populația daco-romană a continuat să întrețină permanente legături cu romanitatea sud-dunăreană spre care era îndreptată întreaga viață economică și cultural-politică în primele secole după retragerea aureliană. Păstrarea vechilor tradiții romane provinciale și legăturile neîntrerupte cu imperiul roman și apoi cel bizantin, au făcut posibilă continuarea și desăvârșirea procesului de romanizare.

Populație de agricultori și crescători de animale, practicând totodată și unele meșteșuguri (lemnăritul, fierăritul, olăritul, torsul, țesutul), daco-romanii și mai apoi românii au trăit în așezări cu locuințe modeste, organizați în obștii sătești dezvoltate din obștea arhaică, care s-au dezvoltat, ulterior, în formațiuni politice proprii, de tipul voievodatelor.

Așadar, în lumina izvoarelor arheologice, numismatice, lingvistice și de altă natură se poate afirma că poporul român și limba sa s-au format pe întreg pământul vechii Dacii și al României de azi, prin dezvoltarea neîntreruptă a populației daco-romane în condițiile trecerii peste aceste meleaguri a unor populații migratoare¹.

În condițiile epocii migrațiilor se continuă dezvoltarea economiei autarhice, practicându-se aceleași ocupații de bază și meșteșuguri care servesc și nevoilor de schimb intercomunitare și zonale, chiar interetnice, împrumuturile reciproce fiind preluate și transpuse în forme stilistice unitare.

Dacă asupra acestor aspecte nu mai există îndoeli, decît poate la cei care nu cunosc istoria sau au interes s-o falsifice, ceea ce istoriografia mai nouă caută să descifreze este tocmai relevarea fondului vechi de civilizație și cultură perpetuat sub diferite forme de manifestări pînă astăzi.

¹ C. Daicoviciu, *Problema continuității în Dacia*, în AISC, III, 1936–40, 1941; Ligia Birzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în sec. IV–V*, Editura Academiei, București, 1973; I. Nestor și Eugenia Zaharia, *Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei*, în „Materiale și cercetări arheologice”, X, 1973, p. 191–203; Eugenia Zaharia, *Données sur l'archéologie des IVe–XIe siècles, sur le territoire de la Roumanie*, în „Dacia”, nr. XV, 1971, p. 269–289.

Die archäologischen und Münzfunde, deren Anzahl zunimmt, bringen immer überzeugendere Beweise für eine dichte dakisch-römische Besiedlung im freien sowie im römischen Dakien nach dem Abzug der römischen Macht; diese Bevölkerung blieb in den älteren oder fand sich in neuen Siedlungen zusammen. Sie behielt größtenteils die ältere Lebensweise und die alten provincial-römischen Traditionen bei, sie bewahrte ihr eigenes Wesen, sie liegt dem historischen Prozeß der rumänischen Ethnogenesis zu Grunde.

Die dakisch-römische Bevölkerung setzte ihre Beziehungen zu dem Romanentum südlich der Donau fort. Nach dieser Richtung war das ganze wirtschaftliche Leben sowie die kulturpolitischen Beziehungen in den ersten Jahrhunderten nach dem Abzug Aurelians orientiert. Die Wahrung der alten provincial-römischen Traditionen und die fortdauernden Verbindungen zum Römischen und dann zum Byzantinischen Reich machten den Fortgang und die Vollendung des Romanisierungsprozesses möglich.

Als Ackerbauer und Viehzüchter, die außerdem auch einige Gewerbe ausübten (Holzverarbeitung, Schmiedegewerbe, Hafnerei, Spinnen und Weben), lebten die Dako-Römer und später die Rumänen in Siedlungen mit bescheidenen Wohnbauten, in Dorfgemeinschaften organisiert, die sich aus den archaischen Gemeinschaften entwickelt hatten und aufgrund derer dann die Wojewodschaften als eigene Formationen entstanden.

Anhand der archäologischen, numismatischen, linguistischen und anderen Quellen kann man behaupten, daß das rumänische Volk und seine Sprache auf dem gesamten Raum des alten Dakien und des heutigen Rumänien durch die ununterbrochene Entwicklung der dakisch-römischen Bevölkerung in der Epoche der Völkerwanderung entstanden ist¹.

In der Zeit der Völkerwanderung fährt die Entwicklung der autarchischen Wirtschaft fort, wobei dieselben Grundbeschäftigungen und Gewerbe ausgeübt werden, welche auch dem Warenaustausch mit anderen Gemeinschaften, Landschaften und selbst anderen Völkern dienten, so daß es zu gegenseitigen Entlehnungen kam, die in einheitliche Stilformen umgewandelt wurden.

Während über die genannten Aspekte keine Zweifel herrschen, höchstens bei denen, die die Geschichte nicht kennen oder an ihrer Fälschung interessiert sind, versucht die neuere Geschichtsschreibung, gerade die ältere Schicht der Zivilisation und Kultur zu entziffern, die sich in gewissen Formen bis heute erhalten hat. Dies alles beweist die Auffassung, daß „die Entstehung des

¹ C. Daicoviciu, *Problema continuității în Dacia*, în AISC, III, 1936–40, 1941; Ligia Birzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolul IV–V*, Editura Academiei, București, 1973; I. Nestor, Eugenia Zaharia, *Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei*, în „Materiale și cercetări arheologice”, X, 1973, S. 191–203; Eugenia Zaharia, *Données sur l'archéologie des IVe–XIe siècles, sur le territoire de la Roumanie*, în „Dacia”, Nr. XV, 1971, S. 269–289.

Aceste manifestări confirmă și îndreptățesc susținerea că: „formarea poporului român și persistența sa în spațiul carpato-danubian unde locuiseră strămoșii săi, daco-geții, nu este nici o 'enigmă' și nici un 'miracol' așa cum s-a afirmat de unii antecesorii și cum se susține și astăzi încă, de cercetători neinformați. Ea se integrează, dimpotrivă, în procesul normal și general de formare al popoarelor romanice, adică al francezilor, italienilor, spaniolilor și portughezilor, comportând elemente constitutive similare și continuându-și viața neîntrerupt pe teritoriul pe care au luat naștere”².

La această concluzie ajunge istoricul C. C. Giurescu, folosind atât rezultatele arheologiei și istoriei, cele ale lingvisticii, geografiei și toponimiei, cât și cele ale etnografiei, deci dovezile cele mai evidente și concrete care atestă continuitatea practicării unor ocupații, folosirii uneltelor și procedeele tradiționale pentru satisfacerea celor mai diferite nevoi de viață, valorificând produsele naturale.

De-a lungul întregii epoci feudale, în pofida despărțirii sale în cele trei provincii istorice (Țara Românească, Moldova și Transilvania), poporul român a menținut o puternică unitate etno-culturală, căci fărâmițarea feudală „... nu l-a împiedicat să fie un singur popor, să fie unit în toate momentele importante, să-și cultive limba și cultura comună, tradițiile și datinile comune, să circule dintr-o țară (provincie istorică) în alta fără conținere, să-și schimbe produsele, iarăși neîncetat, să fie unit totdeauna în lupta sa pentru emanciparea socială, pentru drepturi și unitate politică”³.

Unitatea și continuitatea, exprimate într-un mod specific, sînt rezultatul particularităților de formare și dezvoltare a poporului român în spațiul său geografic și în condițiile manifestării unei receptivități creatoare la contactele și influențele exercitate de cultura altor popoare cît și a naționalităților conlocuitoare⁴.

S-a dovedit dealtfel, fără putință de tăgadă că, astăzi, cultura poporului român se prezintă ca una din păstrătoarele cele mai fidele ale vestigiilor de civilizație tradițională din Europa, evidențiindu-se prin acel „fel de muncă specific, devenit de-a lungul secolelor o deprindere și caracteristică de viață, proprie unui popor și care-l alătură celorlalte popoare, evidențiindu-i contribuția personală la tezaurul culturii universale”⁵.

rumänischen Volkes und seine Kontinuität im Karpaten-Donauraum, wo seine Vorfahren, die Dako-Geten, wohnten, weder ein „Rätsel“ noch ein „Wunder“ ist, wie ältere Geschichtsschreiber behaupteten und wie heute noch einige undokumentierte Forscher behaupten. Sie gehört, im Gegenteil, zu einem normalen und allgemeinen Prozeß der Genesis der romanischen Völker, also der Franzosen, Italiener, Spanier und Portugiesen. Sie hat ähnliche Komponente und ist durch das ununterbrochene Leben im Raum seiner Entstehung zu verstehen“².

Zu dieser Schlußfolgerung kam der Historiker C. C. Giurescu, nachdem er die Ergebnisse der Archäologie und Geschichte, der Sprachwissenschaft, Geographie und Toponomastik, wie auch jene der Ethnographie, also die augenscheinlichsten und konkretesten Beweise für die Kontinuität gewisser Beschäftigungen, der Anwendung von Werkzeugen und traditionellen Verfahren für die Beschaffung lebenswichtiger Erzeugnisse aus den Naturprodukten, verwertete.

Trotz seiner Trennung in drei verschiedene historische Länder (Walachei, Moldau und Siebenbürgen), hat das rumänische Volk während der gesamten Feudalepoche seine ethno-kulturelle Einheit bewahrt, denn die feudale Zersplitterung „... hat es nicht daran gehindert, ein einziges Volk zu sein, das bei allen Hauptereignissen einig war, das seine gemeinsame Sprache und Kultur entwickelte, seine Traditionen und gemeinsamen Bräuche pflegte, den Verkehr aus einem „Land“ (historische Provinz) in das andere ununterbrochen weiterführte, das seine Erzeugnisse ebenfalls ununterbrochen austauschte, das stets einig war, in seinem Kampf für soziale Befreiung, für Rechte und politische Einheit“³.

Die kennzeichnende Einheitlichkeit und Kontinuität sind demnach das Ergebnis der besonderen Merkmale der Entstehung und der Entwicklung des rumänischen Volkes in seinem geographischen Raum, und unter den Bedingungen einer schöpferischen Aufgeschlossenheit bei Kontakten und Beeinflussung durch die Kultur anderer Völker sowie der mitwohnenden Nationalitäten⁴.

Übrigens ist es unleugbar erwiesen, daß heute die Kultur des rumänischen Volkes zu jenen gehört, die am getreuesten die Zeugnisse der traditionellen Zivilisation Europas bewahrt, und sich durch die „spezifische Art zu arbeiten auszeichnet, die im Laufe der Jahrhunderte zu Lebensgewohnheiten und -kennzeichen geführt hat, die ein Volk charakterisieren und welche es einerseits mit den anderen Völkern verbinden, andererseits aber auch seinen eigenen Beitrag zur Weltkultur ausdrücken“⁵.

² C. C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973, p. 146.

³ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj, 1971, p. 6.

⁴ Cf. C. Irimie și C. Bucur, *Cu privire la vechimea, unitatea, continuitatea și specificul culturii materiale tradiționale a poporului român* (lucrare în manuscris).

⁵ P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p.13.

² C. C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973, S. 146.

³ Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj, 1971, S. 6.

⁴ Cf. C. Irimie, C. Bucur, *Cu privire la vechimea, unitatea, continuitatea și specificul culturii materiale tradiționale a poporului român*, Handschrift.

⁵ P. P. Panaitescu, *Einführung in die Geschichte der rumänischen Kultur*, Kriterion Verlag, Bukarest, 1977, S. 13.

Înainte de a prezenta, pe bază de date concrete, modul în care specificitatea civilizației, culturii și artei populare își găsește o expresie în manifestări tradiționale continuate pînă în zilele noastre, îndeosebi legate de practicarea unor ocupații, meșteșuguri, obiceiuri și deprinderi, este necesar să relevăm faptul că unitatea, ca trăsătură fundamentală a culturii populare românești, are la bază conștiința originii comune, exprimată strălucit în opera celor dintîi istoriografi ai săi, cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce. Această conștiință a originii comune a însemnat, în același timp, factorul care a ținut mereu treaz idealul de luptă pentru dreptate socială și libertate națională, ideal realizat și desăvîrșit în timpul nostru.

Dintre toate manifestările care definesc specificul unui popor și reflectă, în același timp, procesul de etnogeneză, limba ocupă locul principal. Nu e de mirare deloc, deci, că formarea limbii și a poporului român a preocupat pe cei mai mulți istorici și lingviști români, dar și pe cei mai de seamă romaniști din Europa.

Întrebîndu-se care a fost rolul dacilor în formarea poporului român și a limbii sale, a cărei latinitate este astăzi de necontestat, Constantin C. Giurescu susține că aceștia au format baza etnică a poporului nostru, exemplificînd acest lucru și prin cercetările altor istorici sau cercetători ai limbii române⁶.

Am putut adăuga la acestea, rezultatele cercetărilor etnografice mai noi privind direct unele îndeletniciri tradiționale, cum ar fi de ex. „șteaza“ (corespondentul mai vechi pentru „piuă“), denumire păstrată în toponimia din sudul Transilvaniei și din Moldova⁷.

Prin structura ei, deci prin structura gramaticală și prin fondul principal de cuvinte și frecvența acestora, cît și prin tendința dominantă a dezvoltării lexicului, limba română își demonstrează latinitatea incontestabilă, ca o realitate istorică și culturală de prim ordin.

Noch bevor wir anhand konkreter Angaben die Art analysieren, in der die Eigenart der Zivilisation, Kultur und Volkskunst in traditionellen Äußerungen, die bis in unsere Tage reichen, ihren Ausdruck finden, (vor allem jene, die mit gewissen Beschäftigungen, Gewerben, Bräuchen und Fertigkeiten verbunden sind), möchten wir unterstreichen, daß die Einheitlichkeit, als Hauptmerkmal der rumänischen Volkskultur, das Bewußtsein der gemeinsamen Herkunft ausdrückt, wie dies schon in den Werken der ältesten Geschichtsschreiber, der Chronisten Grigore Ureche, Miron Costin und Ion Neculce hervorragend nachgewiesen wird. Dieses Bewußtsein der gemeinsamen Herkunft war gleichzeitig auch der Faktor, der den Kampfgeist für soziale Gerechtigkeit und nationale Freiheit wachgehalten hat, ein Ideal, das erst in unseren Tagen verwirklicht wurde.

Von allen Erscheinungen, welche die Eigenart eines Volkes und zugleich auch seine Entstehung widerspiegeln, nimmt die Sprache den wichtigsten Platz ein. Es ist daher auch kein Wunder, daß die Bildung der Sprache und des rumänischen Volkes die meisten Historiker und rumänischen Sprachwissenschaftler beschäftigt hat, zugleich aber auch die bedeutendsten Romanisten Europas.

Indem er die Rolle der Daker in der Entstehung des rumänischen Volkes und seiner Sprache erörtert, deren Latinität heute nicht mehr geleugnet werden kann, meint Constantin C. Giurescu, daß diese die ethnische Grundlage unseres Volkes bilden und gibt dafür auch Beispiele aus den Forschungen anderer Historiker oder Erforscher der rumänischen Sprache⁶.

Man könnte noch die Ergebnisse der neueren ethnographischen Untersuchungen über traditionelle Beschäftigungen hinzufügen, wie z.B. über das Wort „șteaza“ (das älteste Wort für Walkmühle), eine Bezeichnung, die sich in der Toponomastik Südsiebenbürgens und der Moldau wiederfindet⁷.

Durch die grammatikalische Struktur, den Grundwortschatz und dessen Häufigkeit sowie auch durch die dominante Tendenz der Entwicklung des Wortschatzes, beweist die rumänische Sprache ihre unleugbare Latinität als historische und kulturelle Gegebenheit ersten Ranges.

In einer neueren Zusammenfassung äußerte sich der rumänische Sprachwissenschaftler D. Macrea zu dieser Frage folgendermassen: „Worin besteht

⁶ C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1974, p. 73: „...dacii alcătuiesc baza etnică a poporului nostru. Această credință o întemeiem pe următoarea argumentare: grosul populației în Dacia Traiană l-au format dacii“. „Puținele informații de care dispunem asupra limbii strămoșilor noștri, constituie, evident, un handicap: ele îngăduie, totuși, cîteva concluzii semnificative. Pe temeiul cercetărilor întreprinse în ultimele decenii de I. I. Russu — cercetări care se întemeiază și pe comparative cu limba albaneză, moștenitoare a vechii limbi ilire care, la rîndu-i era înrudită cu limba tracă, deci și cu limba dacică — s-au putut totuși stabili un număr de 160 de termeni românești care sînt de origine geto-dacă.“: I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 221.

⁷ C. Irimie, *Pivele și vilitorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, Sibiu, 1956.

⁶ C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, Bd. I, Bukarest, 1974, S. 73: „...die Daken bilden die ethnische Basis des rumänischen Volkes. Diese Behauptung belegen wir mit folgenden Argumenten: die Mehrheit der Bevölkerung des römischen Daziens bildeten die Daker... Die spärlichen Informationen betreffs der Sprache unserer Ahnen, bedeuten offensichtlich ein Handikap, doch sie lassen bezeichnende Schlussfolgerungen zu. Dank der im letzten Jahrzehnt durch I. I. Russu durchgeführten Forschungen, die sich auch auf den Vergleich mit der albanischen Sprache stützen, die als Erbe der alten illyrischen Sprache gilt, welche ihrerseits eng verwandt mit der thrakischen Sprache ist, also auch mit dem Dakischen, konnten etwa 160 Wörter aus dem Rumänischen ermittelt werden, deren Ursprung geto-dakisch ist.“: I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bukarest, 1967, S 221.

⁷ C. Irimie, *Pivele și vilitorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, Sibiu, 1956.

Într-o recentă prezentare, sub formă de sinteză, lingvistul român D. Macrea spunea: „În ce constă structura latină a limbii române? Orice limbă își definește fizionomia ei proprie prin două elemente de bază: structura gramaticală și fondul principal de cuvinte. Sistemul fonetic (sunetele), cel morfologic și sintactic al limbii române sînt esențial latine, recunoscute ca atare de toți lingviștii din lume. Categoriile morfologice ale românei (substantivul, adjectivul, verbul etc.) sînt latine. Limba română păstrează cele trei declinări din latina-populară, ca și cele trei genuri gramaticale — masculin, feminin și neutru — care s-au păstrat în română din latină. S-au păstrat de asemenea din latina populară adjectivul și comparația lui, articolul și declinarea lui, pronumele de toate categoriile cu întreaga lor flexiune.

Cele patru conjugări ale limbii române sînt cele patru conjugări ale latinei. Adverbele, prepozițiile și conjuncțiile, cu mici excepții, sînt latine.

Ordinea obișnuită a cuvintelor în frază este cea din latina populară și din celelalte limbi romanice: subiect, predicat, complement⁸.

Același autor arăta că denumirea celor mai importante acțiuni și procese sînt latine (ex. a naște, a crește, a lucra, a merge), a celor mai importante părți ale corpului (ex. cap, creier, frunte, mîna etc.), numirile de rudenie (ex. mamă, tată, frate etc.), numele de ființe (ex. om, bărbat, femeie, fată, cal, bou etc.) de plante (ex. pom, floare, frunză, grîu, orz etc.), de alimente (ex. piine, sare, lapte, miere etc.), locuința și obiectele casnice (ex. casă, ușă, fereastră, curte, poartă etc.), numele referitoare la natură și timp (ex. pămînt, cer, lună, soare, munte, riu, noapte, seară, luni, marți, etc.).

Pătrunderea unor cuvinte slave, maghiare și altele, ca urmare a contactelor istorice și conviețuirii cu alte popoare sau naționalități, nu a schimbat structura și specificitatea limbii române, dovadă fiind, în această privință, frecvența lor în practica zilnică.

Așa cum demonstrează Sextil Pușcariu, Ion Petrovici, D. Macrea și cei mai de seamă romanisti străini (Wilhelm Meyer-Lübke, Carlo Tagliavini, M. S. Sergievschi, Alf. Lombard etc.), limba română nu este fiica, ci continuatoarea limbii latine vorbite odinioară în cele mai multe părți ale imperiului roman de răsărit, ea conservînd, pînă

die lateinische Struktur der rumänischen Sprache? Jede Sprache äußert ihre eigene Physiognomie durch zwei Grundelemente: die grammatikalische Struktur und den Grundwortschatz. Das phonetische System (die Laute), wie auch das morphologische und die Syntax der rumänischen Sprache sind wesentlich lateinisch und sind als solche von allen Linguisten der Welt anerkannt. Die morphologischen Gattungen des Rumänischen (Substantiv, Adjektiv, Verbum usw.) sind lateinisch. Die rumänische Sprache bewahrt die drei Deklinationen des Volkslateinischen, wie auch die drei grammatikalischen Geschlechter — männlich, weiblich und sächlich —, die im Rumänischen aus dem Lateinischen herrühren. Ebenfalls aus dem Volkslateinischen stammt das Adjektiv und seine Steigerungsformen, der Artikel und seine Deklination, alle Arten der Pronomina mit ihren Flexionsformen.

Die vier Konjugationen der rumänischen Sprache entsprechen den vier Konjugationen im Lateinischen. Die Adverbien, Präpositionen und Konjunktionen sind, mit einigen Ausnahmen, lateinisch.

Die übliche Reihenfolge der Wörter im Satzgefüge ist jene des Volkslateinischen und der anderen romanischen Sprachen: Satzgegenstand — Satzaussage — Ergänzung⁸.

Derselbe Verfasser wies darauf hin, daß die Bezeichnungen für die wichtigsten Vorgänge und Arbeiten lateinisch sind (z. B. a naște — gebären, a crește — wachsen, a lucra — arbeiten, a merge — gehen), sowie für die wichtigsten menschlichen Körperteile (z.B. cap — Kopf, creier — Hirn, frunte — Stirn, mîna — Hand u.a.m.), die Benennungen für Verwandtschaftsbeziehungen (z.B. mamă — Mutter, tată — Vater, frate — Bruder u.a.), Namen von Lebewesen (z.B. om — Mensch, bărbat — Mann, femeie — Frau, fată — Mädchen, cal — Pferd, bou — Ochse u.a.), Pflanzennamen (z.B. pom — Baum, floare — Blume, frunză — Blatt, grîu — Weizen, orz — Gerste u.a.), Lebensmittel (z.B. piine — Brot, sare — Salz, lapte — Milch, miere — Honig u.a.), Bezeichnungen von Wohnung und Hausgeräten (z.B. casă — Haus, ușă — Tür, fereastră — Fenster, curte — Hof, poartă — Tor u.a.), die Bezeichnungen für Natur- und Zeiterscheinungen (z.B. pămînt — Erde, cer — Himmel, lună — Mond, Monat, soare — Sonne, munte — Gebirge, riu — Bach, noapte — Nacht, seară — Abend, luni — Montag, marți — Dienstag u.a.).

Die Aufnahme von slawischen, ungarischen und anderen Wörtern, als Ergebnis historischer Kontakte und des Zusammenlebens mit anderen Völkern und Nationalitäten hat die Struktur und das Spezifikum der rumänischen Sprache nicht verändert, was z.B. die Häufigkeit im täglichen Gebrauch vorführt.

So zeigen Sextil Pușcariu, Ion Petrovici, D. Macrea und die ausländischen Romanisten (Wilhelm Meyer-Lübke, Carlo Tagliavini, M.S. Ser-

⁸ D. Macrea, *Latinitatea limbii române și evoluția ei specifică*, in „Scinteia”, nr. 10720, 6 febr. 1977, p. 4.

⁸ D. Macrea, *Latinitatea limbii române și evoluția ei specifică*, in „Scinteia”, Nr. 10720, 6. Februar 1977, S. 4.

astăzi, cel mai bine fondul popular latin, românii fiind de altfel singurul popor latin care și-a luat și păstrat din latină numele etnic de „român“.

Pe aceeași linie se înscriu și constatările istoricului Constantin C. Giurescu, care urmărește și evidențiază, între altele, faptul că, pe lângă noțiunile generale care privesc omul ca atare, familia, vârsta etc., ceea ce apare ca deosebit de semnificativ este fondul principal de cuvinte în legătură cu ocupațiile de bază (agricultura sedentară, viticultura, creșterea vitelor etc.)⁹, procesele de transformare a produselor (măcinatul, preparatul piinii etc.), ca și o mare serie de numiri topice¹⁰.

Alături de limbă, atât unitatea cât și continuitatea poporului român sînt evidente în *creațiile de civilizație și cultură*, fapt demonstrat prin cele mai noi cercetări ale istoricilor și etnografilor. Astfel, istoricul Aurel Sacerdoțeanu afirmă că

⁹ C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, op. cit., p. 119: „Dacă trecem acum la îndeletniciri, vom constata, de pildă, în agricultură, că operațiile mai însemnate precum și cerealele poartă nume de aceeași origine: a ara (arare), a semăna (seminare), a treiera (tribulare), a secera (sicilare), a culege (colligere), a întoarce semănătura nerăsărită sau răsărită rău (intorquere). Apoi, grîu (granum), secară (secale), mei (miliom), orz (hordeum), alac (alica), termen păstrat numai la nordul Dunării, dovedind deci continuitatea dacoromană, parîng (panicum), poate și mălai. În legătură cu acestea, spic (spicum), paie (palea), neghină (nigellina) ...“ „În sfîrșit citeva unelte: jug (jugum), furcă (furca), secere (siculis, sicilem) și macedo-românul arat (aratum), în locul plugului nostru. Caracteristic e faptul că în cele două forme superioare de agricultură, în viticultură și în grădinărie și, mai ales, contrar așteptărilor, în ce privește ultima care e considerată de obicei ca o specialitate a vecinilor slavi, marea majoritate a termenilor sînt tot latini. Astfel, pentru viticultură notăm: vie (vinea), viță (vitea), poamă (poma) ...“ „Din uneltele întrebuințate, călcătorul (calcatorium), cada (cada) și coreta, adică vasul de la gura linului, în care curge mustul (din curro, currere, a curge) ...“

¹⁰ Ibidem, p. 120–121: „Interesantă de urmărit, sub raportul termenilor de origine latină, este operațiunea transformării grîului în piine. Grîul se macină (machinare). la moară (mola) sau se pisează (pinsare), în piuă (pilla, din pilula, diminutiv al cuvîntului pila) prefăcîndu-se astfel în făină (farina). Aceasta se cerne (cernere) cu ciurul (cibrum, prin disimilare din cribrum), se amestecă cu apă (aqua) și cu aluat (allevatum), se frămîntă (fermentare), se soage (suigere), adică se dă formă de piine și se pune pe cîrpător (coopertorium) sau în țest (testum). Urmează apoi coacerea (coquere) în cuptor (coctarium) pînă cînd piinea (panis, panem) e gata. Din făina de grîu se mai poate face plăcintă (placenta) și vîrzare (viridaria), din cea de mei, pîsat (quassasatum).“

ghievski, Alf. Lombard u.a.), daß die rumänische Sprache nicht die Tochter, sondern die Fortsetzung des ehemals in den weitesten Räumen Ostroms gesprochenen Lateins ist, und daß die rumänische Sprache am besten das Volkslatein bewahrt hat. Es ist übrigens das einzige lateinische Volk, das den Namen „român“ aus dem Lateinischen übernommen und bewahrt hat.

Auf derselben Ebene liegen die Feststellungen des Historikers Constantin C. Giurescu, der darauf hingewiesen hat, daß neben den allgemeinen Benennungen in Bezug auf den Menschen als solchen, die Familie, das Alter usw., für den Grundwortschatz die Bezeichnungen im Zusammenhang mit den Hauptbeschäftigungen (seßhaft betriebener Ackerbau, Weinbau, Viehzucht u.a.)⁹, die Verarbeitung der Produkte (Mahlen, Brotbacken usw.) sowie eine Reihe von Toponomastika kennzeichnend sind¹⁰.

¹Außer der Sprache geht die Einheitlichkeit und Kontinuität des rumänischen Volkes aus den Schöpfungen der Zivilisation und Kultur hervor,

⁹ C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, a.a. O., S. 119: „Wenn wir jetzt zu den Beschäftigungen übergehen, können wir feststellen, daß z.B. in der Landwirtschaft die wichtigsten Arbeiten sowie die Getreidearten Benennungen gleichen Ursprungs tragen: a ara (arare) = pflügen; a semăna (seminare) = säen; a treiera (tribulare) = Dreschen; a secera (sicilare) = eimernten; a culege (colligare) = sammeln; a întoarce semănătura nerăsărită sau răsărită rău (intorquere) = die ungekeimte oder schlecht gewachsene Saat umdrehen. Dann, grîu (granum) = Weizen; secară (secale) = Roggen; mei (miliom) = Hopfen; orz (hordeum) = Gerste; alac (alica) = Weizenart, ein Wort, das sich nur im Norden der Donau erhalten hat, und somit die dakisch-römische Kontinuität belegt; parîng (panicum) = primitive Weizenart, vielleicht auch Maismehl. In diesem Zusammenhang noch: spic (spicum) = Ähre; paie (palea) = Stroh; neghină (nigellina) = Kornrade...“ „...Und schließlich einige Werkzeuge: jug (jugum) = Joch; furcă (furca) = Gabel; secera (siculis, sicilem) = Sichel und das mazedonisch-rumänische arat (aratum) = Pflug, an Stelle von unserem Pflug. Bezeichnend ist die Tatsache, daß in den beiden entwickelteren Zweigen der Landwirtschaft, im Wein- und Gemüsebau – wider jedes Erwarten, besonders was letzteren anbelangt, da er üblicherweise als Spezialität der slawischen Nachbarn angesehen wurde – die grosse Mehrheit der Benennungen ebenfalls lateinisch ist. So erwähnen wir für den Weinbau: vie (vinea) = Weingarten; viță (vitea) = Rebe; poamă (poma) = Frucht. Von den Gerätschaften: călcătorul (calcatorium) = Kelter; cada (cada) = Trog und coreta, (curro, currere) = fließen, d.h. das Gefäß beim Abfluss des Kellers, in das der Most fließt...“

¹⁰ Ebenda, S. 120–121: „Interessant ist vom Gesichtspunkt des lateinischen Ursprungs der Termini her, der Vorgang der Verwandlung von Weizen zu Brot. Der Weizen wird gemahlen (se macină – machinare) in der Mühle (moara – mola), oder er wird zerstampft (se pisează – pinsare) im Mörser (piuă – pillă, von pilula, Diminutiv des Wortes pila = Mörser) und auf diese Weise in Mehl verwandelt (făină – farina). Dieses wird, mit dem Sieb (ciurul – cibrum, durch Dissimilation von cribrum) gesiebt (cerne – cernere) mit Wasser (apă – aqua) und mit Teig (aluat – allevatum) vermischt, wird geknetet (frămîntă – fermentare), geformt (soage – suigere), d.h. das Brot wird geformt und auf ein Brettchen (cîrpător – coopertorium) oder in die Backglocke (țest – testum) gelegt. Es folgt das Backen (coacere – coquere) im Backofen (cuptor – coctarium) bis das Brot (piinea – panis, panem) fertig ist. Aus dem Weizenmehl kann man auch Pfannkuchen (plăcintă – placenta) oder sogenannte „vîrzare“ – viridaria (ebenfalls Kuchen aus Brotteig) backen. Aus Hirsemehl bereitet man Grütze (pîsat – quassasatum) zu.“

obiceiurile și instituțiile tradiționale formează și ele dovada continuității și unității¹¹.

Caracterul de unitate și continuitate a culturii populare, definește însuși „specificul românesc“, ca rezultat al unui mod de viață materială și nu ca moștenire a unei mentalități¹². Același autor, referindu-se la continuitate, susține că aceasta nu poate fi înțeleasă decât ca o creație a maselor populare¹³.

Pe bună dreptate se susține astăzi, de către toți etnografi, că în spațiul carpato-danubian, s-au păstrat, ca într-o arhivă vie, forme de civilizație și cultură populară, care atestă nu numai continuitatea neîntreruptă și unitatea de stil, ci și ingeniozitatea creatoare a poporului român¹⁴.

Această „arhivă vie“ înseamnă de fapt un întreg complex de manifestări tradiționale de civilizație și cultură, deci activitatea creatoare a omului, din cele mai vechi timpuri, pînă astăzi, așa cum au dovedit-o cercetările arheologice și — pentru formele tradiționale contemporane — studiile etnologice¹⁵.

Problema *așezărilor*, studiată temeinic de Romulus Vuia, s-a dovedit a fi una din cele mai importante în această privință, diferitele tipuri de

wie dies neuerdings von den Historikern und Ethnographen nachgewiesen wurde. So behauptet u.a. der Historiker Aurel Sacerdoțeanu, daß die Bräuche und die traditionellen Institutionen ebenfalls den Beweis für die Kontinuität und Einheitlichkeit liefern¹¹.

Die Merkmale der Einheitlichkeit und Kontinuität der Volkskultur sind schon an sich für das „spezifisch Rumänische“ kennzeichnend als Ergebnis eines materiellen Lebens und nicht als Erbe einer Mentalität¹². Der gleiche Autor meint bezüglich der Kontinuität, daß diese nur als Schöpfung der Volksmassen zu verstehen ist¹³.

Mit vollem Recht wird heute von allen Ethnographen behauptet, daß im Karpaten-Donauraum sich sozusagen als lebendiges Archiv Formen der Zivilisation und Volkskultur erhalten haben, welche nicht nur die fortdauernde Kontinuität und die Stileinheit sondern auch den schöpferischen Erfindergeist des rumänischen Volkes bezeugen¹⁴.

Unter diesem „lebendigen Archiv“ verstehen wir einen ganzen Komplex traditioneller Zivilisations- und Kulturäußerungen, also das schöpferische Handeln des Menschen von den ältesten Zeiten an bis heute, wie es die archäologischen Untersuchungen nachweisen und — für die traditionellen Formen der Gegenwart — die ethnologischen Studien¹⁵.

Die Frage der Siedlungen, die von Romulus Vuia gründlich untersucht wurde, erwies sich in

¹¹ A. Sacerdoțeanu, *Continuitate și unitate în istoria medie a românilor*, in „Unitate și continuitate în istoria poporului român“, București, 1968, p. 117: „Limba poporului român, obiceiurile și instituțiile sale alăturate bogatelor documente arheologice fac dovada de neîntreruptele lui ocupații. Este de la sine înțeles că, oriunde trăiește omul, el trebuie să aibă o ocupație, să muncească. Poporul român n-a făcut excepție.“

¹² P. P. Panaitescu, op. cit., p. 11: „Cultura este întreaga creație colectivă a societății. Ea cuprinde tot ceea ce este unitar de-a lungul veacurilor în viața unui neam, tot ceea ce devine un obicei de viață, o formă de viață deosebitoare, moștenită de generații, specifică aceluia neam“.

¹³ Ibidem, p. 13: „Al doilea caracter esențial al istoriei culturale a românilor este continuitatea în timp a culturii românești pe întreg teritoriul locuit de români.“

Afirmăm anterioritatea culturii românești și continuitatea ei peste tot pământul românesc, începînd de la cultura daco-romană, trecînd prin cultura obștilor țărănești și aceea a feudalismului, pînă la cultura socialistă a zilelor noastre ...

Continuitatea istorică a culturii noastre apare astfel ca elementul principal al istoriei românilor în general.

Înțeleg că această continuitate nu poate fi înțeleasă decât ca o creație a maselor populare ...“

¹⁴ I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973, p. 11—12.

¹⁵ D. Berciu, *Unitatea străveche carpato-dunăreană*, in „Unitate și continuitate în istoria poporului român“, București, 1968, p. 32: „Din zorile istoriei unei vieți stabile bazate pe cultivarea plantelor și creșterea animalelor, aproape întregul pământ românesc a fost acoperit ca o pinză de așezările grupurilor omenești aparținînd culturii neolitice denumite Criș, cunoscută și sub numele de Starcevo în ținuturile din sud-vestul României și Jugoslavia. Trecătorile Carpaților nu au reprezentat nici un fel de stavilă în calea răspîndirii acestor străvechi cultivatori ai ogoarelor și primii creatori ai unei culturi unitare.“

¹¹ A. Sacerdoțeanu, *Continuitate și unitate în istoria medie a românilor*, in „Unitate și continuitate în istoria poporului român“, Bukarest, 1968, S. 117: „Die Sprache des rumänischen Volkes, seine Bräuche und Institutionen, zusammen mit den reichen archäologischen Belegen beweisen seine ununterbrochenen Beschäftigungen. Es ist selbstverständlich, daß der Mensch — wo immer er auch lebt — eine Beschäftigung haben und arbeiten muß. Das rumänische Volk machte da keine Ausnahme“.

¹² P. P. Panaitescu, a.a.O., S. 15: „Kultur ist der Niederschlag kollektiven Schaffens einer Gesellschaft. Sie umfaßt alles, was im Verlauf der Jahrhunderte im Dasein eines Volkes einheitlich, was Lebensgewohnheit, was eine von Generation zu Generation fortgeerbte unterscheidende und jeweils ein Volk kennzeichnende Lebensform ist“.

¹³ Ebenda, S. 7: „Das zweite wesentliche Merkmal der rumänischen Kulturgeschichte ist ihre Kontinuität im ganzen von Rumänen bewohnten Gebiet“ ...wir... „behaupten die Priorität und die Kontinuität der rumänischen Kultur im Gesamtgebiet Rumäniens, beginnend mit der dakisch-römischen, über die Kultur der bäuerlichen Dorfgemeinschaften und der Feudalzeit bis zur sozialistischen Kultur der Gegenwart“ ...„Die geschichtliche Kontinuität der rumänischen Kultur erweist sich demnach als wesentlicher Bestandteil der Geschichte Rumäniens überhaupt“. ... „Diese Kontinuität kann nur als Schöpfung der Volksmassen verstanden werden“.

¹⁴ I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973, S. 11—12.

¹⁵ D. Berciu, *Unitatea străveche carpato-dunăreană*, in „Unitate și continuitate în istoria poporului român“, Bukarest, 1968, S. 32: „Von den Urfängen der Geschichte eines sesshaften, auf Pflanzenbau und Viehzucht begründeten Lebens, war fast der gesamte rumänische Boden wie von einem Netz von den Siedlungen der Menschengruppen der sogenannten Criș-Kultur bedeckt, die in den südwestlichen Gebieten Rumäniens und Jugoslawiens auch unter dem Namen Starcevo-Kultur bekannt ist. Die Karpatenpässe bildeten niemals ein Hindernis für die Ausbreitung dieser uralten Bebauer der Äcker und ersten Träger und Schöpfer einer einheitlichen Kultur“.

asezări fiind rezultatul unei îndelungate evoluții istorice. În această privință, tipul de sat împrăștiat și tipul de sat răsfirat, ca și satul de vale, s-a demonstrat a fi specifice poporului român și anterioare secolului al XII-lea, spre deosebire de satele de-a lungul drumului sau satele concentrate ale coloniștilor, care apar ulterior¹⁶.

În ceea ce privește *curtea*, ca ansamblu de construcții cu funcțiuni multiple, [același autor a demonstrat că la români, îndeosebi în Transilvania, întâlnim pînă astăzi două tipuri de curți (curtea dublă și ocolul pătrat), care sînt neîndoios cele mai vechi pe acest teritoriu¹⁷. Interesantă este și terminologia de bază, de origine latină: poartă, curte, arie, casă, etc.

Casa de locuit propriu-zisă prezintă, la rîndul său, elemente ce atestă continuitatea (casa cu tîrnat în colț, casa cu acoperișul extrem de înalt, atestat din neolitic, vatra liberă etc.); la fel planimetria, materialele și tehnicile de construcție tradiționale, mai cu seamă la arhitectura în lemn, cu birnele așezate în cununi orizontale. Am putea adăuga, tot aici, tehnica nuielilor împletite și lipite cu lut, fixate în furci înfipite în pămînt¹⁸.

Însăși *organizarea interiorului casei*, cu inventarul minim obligatoriu (vatra, masa, patul, restul mobilierului și alte elemente) denotă o îndelungată experiență, neîntreruptă continuitate și unitate de concepție¹⁹.

Nu numai casa și *acareturile* gospodăriei însă, ci și (putem spune, chiar, mai ales) construcțiile din zona finatelor (așa-zisele „colibi“ sau „sălașe“), ori construcțiile pomicole și viticole speciale (cramele), la fel construcția ingenioaselor instalații tehnice acționate de apă, toate dovedesc același simț al proporțiilor, al îmbinării funcționalului și utilului cu decorativul și plasticul²⁰.

Practicarea unor ocupații tradiționale (culesul în natură, pescuitul, albinăritul, vînătoarea etc.) folosirea în cadrul acestora a unor unelte de muncă și procedee de veche tradiție, variate și ingenioase,

dieser Hinsicht als sehr bedeutungsvoll, weil die verschiedenen Typen von Siedlungen das Ergebnis einer langandauernden Entwicklung sind. Es zeigte sich, daß die Streusiedlungen wie auch die Tal-dörfer für das rumänische Volk charakteristisch sind; sie datieren vor dem 12. Jahrhundert und unterscheiden sich von den Strassen- und Haufen-dörfern der Kolonisten, die später auftauchen¹⁶.

Was die Hofanlage betrifft, mit all ihren Bauten mit vielfacher Zweckbestimmung, zeigte derselbe Verfasser, daß vor allem bei den Rumänen Siebenbürgens zwei Hoftypen bis heute in Erscheinung treten (Doppelhof und Vierkanthof), welche zweifelsohne die ältesten in diesem Raum sind¹⁷. Interessant ist diesbezüglich auch die Hauptterminologie, die lateinisch ist: poartă — Tor, curte — Hof, arie — Tenne, casă — Haus u.a.

Auch das eigentliche Wohnhaus hat Elemente, welche die Kontinuität beweisen (das Haus mit Laubengang, der übereck geht, ein sehr steiles Dach, das schon für die jüngere Steinzeit belegt ist, den offenen Herd u.a.m.), ebenso auch der Grundriß, die Baumaterialien und die traditionelle Bautechnik, vor allem bei Holzbauten, wo die Balken in Blockbautechnik waagrecht aufgelegt sind. Man könnte hier ebenfalls noch die Rutenflechtechnik mit Lehmewurf hinzufügen, bei der die Wände von Pfosten gestützt werden, die in den Boden gerammt sind¹⁸.

Selbst die Art der Inneneinrichtung der Häuser, mit dem notwendigen Minimum an Einrichtungsgegenständen (Feuerherd, Tisch, Bett, andere Möbel), deuten auf eine lange Erfahrung, eine ununterbrochene Kontinuität und Einheitlichkeit in der Auffassung¹⁹.

Aber nicht nur das Wohnhaus mit seinen Nebengebäuden, sondern — oder vor allem auch — die auf den Almwiesen gelegenen Bauten (die sogenannten „colibi“ oder „sălașe“) oder die besonderen Bauten für Obst- und Weingärten (Kelterhäuser), wie auch die einfallsreichen technischen Anlagen mit Wasserantrieb, beweisen alle dasselbe Gefühl für Proportionen, für die Verbindung des Nützlichen und Zweckmäßigen mit dem Dekorativen und Künstlerischen²⁰.

Die Ausübung traditioneller Beschäftigungen (Sammeln in der Natur, Fischerei, Imkerei, Jagd

¹⁶ R. V u i a, *Dovezi etnografice pentru vechimea și continuitatea românilor în Transilvania*, in „Studii de etnografie și folclor“, vol. 1, București, 1975, p. 78—79: „Satul răsfirat se găsește îndeosebi în regiunea cîinilor ... Acest tip este cel specific românesc, el se găsește nu numai în nordul Transilvaniei, dar și în zona periferică și subcarpatică din Moldova și Muntenia.“

¹⁷ Ibidem, p. 81—83: „Există la români două tipuri de curți ... curtea dublă și ocolul pătrat, care ambele sînt de o factură veche și dovedesc și ele vechimea elementului românesc în Transilvania ...“

¹⁸ P. P e t r e s c u, capitolul *Arhitectura*, in „Arta populară românească“, București, 1969.

¹⁹ G. S t o i c a, *Arhitectura interiorului locuinței fără-nești*, Rimnicu Vilcea, 1974.

²⁰ N. A l. M i r o n e s c u, și P. P e t r e s c u, *Construcții viticole din zona Ilușilor. Contribuții la cunoașterea etnografică a viticulturii*, in „Revista de folclor“, 1963, nr. 3—4; C. I r i m i e, op. cit.

¹⁶ R. V u i a, *Dovezi etnografice pentru vechimea și continuitatea românilor în Transilvania*, in „Studii de etnografie și folclor“, Band I, Bukarest, 1975, S. 78—79: „Die Streusiedlung ist vor allem im Hügelland anzutreffen... Dieser Typus ist der spezifisch rumänische, er kommt nicht nur in Nordsiebenbürgen sondern auch in den Randgebieten und im Karpatenvorland der Moldau und Walachei vor“.

¹⁷ Ebenda, S. 81—83: „Bei den Rumänen sind zwei Typen von Hofanlagen anzutreffen ... der Doppel- und der Vierkanthof, die beide älteren Ursprungs sind und ebenfalls für das Alter des rumänischen Elementes in Siebenbürgen zeugen“.

¹⁸ P. P e t r e s c u, das Kapitel *Arhitectura*, in „Arta populară românească“, Bukarest, 1969.

¹⁹ G. S t o i c a, *Arhitectura interiorului locuinței fără-nești*, Rimnicu Vilcea, 1974.

²⁰ N. A l. M i r o n e s c u, P. P e t r e s c u, *Construcții viticole din zona Ilușilor. Contribuții la cunoașterea etnografică a viticulturii*, in „Revista de folclor“, 1963, Nr. 3—4; C. I r i m i e, a.a.O.

din care unele exemplare autentice au putut fi studiate pe concret și în funcțiune pînă în zilele noastre, constituie și ele dovezi de nelăgăduit asupra continuității poporului român în spațiul în care s-a născut²¹.

Ocupația la care participă întregul popor și care are cea mai mare însemnătate desigur este *agricultura*, ea demonstrîndu-ne sedentarismul și continuitatea de-a lungul întregii istorii și constituind componența de bază în economia geto-dacilor, a coloniștilor romani, a daco-romanilor și, în continuare, a poporului român.

Practicată în acest spațiu, de peste trei milenii, cultivarea pămîntului înregistrează, după introducerea uneltelor de fier, o curbă ascendentă, demn de menționat fiind aici ca unealtă specifică „aratul”²².

Chiar dacă majoritatea celorlalte componente ale instrumentarului agricol sînt comune și la alte popoare, multe dintre ele capătă aici o formă proprie²³.

Altă toponimie (ex. *arsura*, *runcu*, *secătura*, *lazu* etc.), cît și terminologia principală cu privire la agricultură sînt de origine latină, ba chiar mai mult, comune cu a celorlalte popoare romanice, ceea ce se explică prin vechime și o continuă practicare a acestei îndeletniciri. Practicarea agriculturii în terase, așa cum se poate descifra în teren, pînă astăzi, în numeroase zone etnografice și în localități (ex. în Munții Apuseni, în Mărginimea Sibiului etc.) constituie un document istorico-cultural de cea mai mare importanță²⁴.

²¹ C. C. Giurescu, *Istoria pescuitului și a pisciculturii în România*, București, 1964; idem, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV—începutul secolului XIX*, București, 1973; C. Trîmbie, *Meșteșug și artă milenară în Muzeul tehnicii populare*, în „Ghidul Muzeului tehnicii populare”, Sibiu, 1974, p. 7—25; M. Necula, *Termeni speciali în legătură cu tehnica populară*, în „Ghidul Muzeului tehnicii populare”, Sibiu, 1974, p. 197—199.

²² G. Moraru-Popa, *Plugul de lemn în România*, în „Terra nostra”, București, 1973, p. 133: „Aratul înglobează tipologic cele mai vechi forme ale principalului instrument agricol utilizat la pregătirea pămîntului în vederea cultivării plantelor cerealiere pe teritoriul României. El se atestă a fi folosit încă de agricultorii geto-daci.”

²³ N. Edroiu, *Despre apariția plugului în țările române*, în „Terra nostra”, București, 1971, vol. 2, p. 104, 108: „Originea brăzdarului de fier la geto-daci — dacă se admite că este un element de împrumut — se pare că trebuie să fie căutată în lumea elenistică, de unde a putut pătrunde direct, prin intermediul coloniștilor greci, sau prin filieră tragică. El a fost apoi confecționat într-o manieră proprie, ajungîndu-se la un tip de brăzdar caracteristic uneltei de arat utilizată de geto-daci.”

²⁴ R. Vălia, op. cit., p. 88: „Terminologia principală, cu privire la agricultură, nu numai că e de origine latină, dar este comună cu a tuturor popoarelor romanice, ceea ce se poate explica numai prin o vechime și o continuă îndeletnicire cu această ocupație.” p. 91: „Un alt document etnografic pentru vechimea și continuitatea agriculturii și a românilor în Transilvania sînt și arăturile în terase pe înălțimi ...”

u.a.) und die Anwendung innerhalb dieser Tätigkeiten von verschiedenartigen und einfallsreichen Werkzeugen, Geräten und Verfahren alter Tradition, von denen einige authentische Exemplare auch heute noch konkret und in Betrieb erforscht werden konnten, liefern ihrerseits untrügliche Beweise für die Kontinuität des rumänischen Volkes in dem Raum, wo es entstanden ist²¹.

Die Beschäftigung, an der das gesamte Volk beteiligt war, ist der Ackerbau, der die Seßhaftigkeit und Kontinuität während dem ganzen Verlauf der Geschichte beweist; er war ein Hauptwirtschaftszweig der Dako-Geten, der römischen Kolonisten, der Dako-Romanen und nachher des rumänischen Volkes.

Der *Landbau*, der in diesem Raum seit mehr als drei Jahrtausenden bekannt ist, kennt nach der Anwendung der Eisenwerkzeuge einen ständigen Aufstieg. Zu erwähnen wäre hier als typisches Werkzeug das „aratrum”²².

Wenn die Mehrheit der übrigen landwirtschaftlichen Werkzeuge auch gemeinsam mit jenen anderer Völker sind, so haben hier einige doch spezifische Formen erhalten²³.

Sowohl die Toponomastik (z.B. *arsura*, *runcu*, *secătura*, *iazul* u.a.) wie auch die Grundterminologie der Landwirtschaft sind lateinischen Ursprungs, ja noch mehr, sie sind mit jenen der anderen romanischen Völker gemein, was durch das Alter und die ununterbrochene Ausübung dieser Beschäftigung zu erklären ist. Der Ackerbau in Terrassen, der — wie man bei Geländeforschungen feststellen kann — bis in die Gegenwart in verschiedenen ethnographischen Zonen und in Ortschaften ausgeübt wird (z.B. im Westgebirge, in der Mărginimea Sibiului u.a.) stellt einen historisch-kulturellen Beleg von größter Bedeutung dar²⁴.

²¹ C. C. Giurescu, *Istoria pescuitului și a pisciculturii în România*, Bukarest, 1964; idem, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV—începutul secolului XIX*, Bukarest, 1973; C. Trîmbie, *Meșteșug și artă milenară în Muzeul tehnicii populare*, in „Ghidul Muzeului tehnicii populare”, Sibiu, 1974, S. 7—25; M. Necula, *Termeni speciali în legătură cu tehnica populară*, in „Ghidul Muzeului tehnicii populare”, Sibiu, 1974, S. 197—199.

²² G. Moraru-Popa, *Plugul de lemn în România*, in „Terra nostra”, Bukarest, 1973, S. 133: „Das ‚aratrum’ faßt typologisch die ältesten Formen des wichtigsten landwirtschaftlichen Gerätes das auf dem Gebiet Rumäniens zur Bearbeitung des Bodens für Getreideanbau verwendet wurde. Es ist belegt, daß es schon von den getisch-dakischen Ackerbauern verwendet wurde.”

²³ N. Edroiu, *Despre apariția plugului în țările române*, in „Terra nostra”, Bukarest, 1971, Bd. 2, S. 104, 108: „Die Herkunft der eisernen Pflugschar bei den Geto-Daken muß wohl — wenn wir die Möglichkeit einer Entlehnung in Erwägung ziehen — in der hellenistischen Welt gesucht werden, woher sie direkt durch griechische Kolonisten oder durch thrakische Vermittlung eindringen konnte. Sie wurde aber dann in einer spezifischen Form hergestellt, so daß man zu einem Pflugschar-Typus gelangte, der für die Pflüge der Geto-Daken kennzeichnend ist.”

²⁴ R. Vălia, a.a.O., S. 88: „Die Hauptterminologie der Landwirtschaft ist nicht nur lateinischer Herkunft, sondern sie ist auch mit der aller romanischen Völkern gemein, was nur aus dem Alter und einem ständigen Ausüben dieser Beschäftigung zu erklären wäre.” S. 91: „Ein anderer ethnographischer Beleg für das Alter und die Kontinuität der Landwirtschaft auch bei den Rumänen Siebenbürgens, ist der Anbau in Terrassen auf den Höhenzügen...”

În legătură cu aceasta, vorbind despre rolul și caracterul munților în viața poporului român, toți cercetătorii (De Martonne, Ion Conea, Tiberiu Moraru etc.) au susținut ecumenicitatea Carpaților românești²⁵.

Șesul și pădurile ce împinzeau teritoriul carpato-danubian, au oferit, la fel ca și munții, o puternică bază economică pentru dezvoltarea unei civilizații și culturi populare românești, bogate și variate²⁶.

Pe lângă legumicultură, cunoscută și practică mai cu seamă în Cîmpia Dunării și pe lângă rîurile mai importante, ocupația care are, am putea spune, o importanță istorică la fel de mare ca și agricultura în ceea ce privește dovedirea continuității neîntrerupte a poporului român pe aceste meleaguri, este *vilicultura* și, alături de ea, *pomicultura*.

Încă din terțiar este dovedită existența viței de vie pe teritoriul României, iar tradiția culturii lui „*vitis silvestris*“ datează din antichitate; aici trebuie să amintim legenda interdicției cultivării viței de vie de către primul rege dac Burebista (sec. I î.e.n.), la care se adaugă numeroasele teme bahice în arta provincial romană, dar mai ales denumirile latine ale speciilor și ale instrumentarului tradițional ce își menține aceleași forme, întrebuițări și denumiri pînă în timpul nostru²⁷.

Creșterea animalelor, în special a oilor, a constituit a doua ramură de bază a economiei mixte, tradiționale, practică în strînsă legătură cu agricultura, asigurînd (prin lînă, brînzeturi, carne) unul din principalele articole de export, încă pe vremea dacilor.

²⁵ C. Irimie, *Schiță cu privire la specificul etno-cultural al Transilvaniei*, în „Transilvania“, Sibiu, an. I, 1972, nr. 1, p. 58—61: „Deplina ecumenicitate a Carpaților, locuiți permanent, a favorizat procesul de unitate și continuitate, oferind însă largi posibilități de creații, a căror varietate și diversitate a stat și stă sub semnul unei surprinzătoare unități, surprinzătoare doar în măsura în care nu se cunoaște procesul etnografic românesc, istoria, limba și cultura sa.“

²⁶ R. V. V. u. i. a., [op.cit., p. 99: „Pășunile alpine și arăturile pe înălțimi au fost baza economiei arhaice a poporului authton român. Aici, pe înălțimi, și-a putut conserva ființa sa etnică și păstra străvechea sa civilizație arhaică ...“

²⁷ N. Al. Mironescu și P. Petrescu, *Cu privire la instrumentarul viticol tradițional. Contribuții la cunoașterea etnografică a viticulturii*, în „Cibinium“, Sibiu, 1966, p. 61—63: „Sistemele de muncă, formele de prelucrare a vinului, tipurile de proprietate, construcțiile, instalațiile, instrumentarul sau practicile și credințele legate de viticultură pot constitui tot atitea teme de cercetare etnografică. Toate acestea, studiate parțial sau în complexitatea lor, duc la o singură concluzie și anume, străvechimea acestei ocupații la noi, importanța pe care a cunoscut-o alături de agricultură și păstorit și pe care o are și astăzi.“

Bezüglich der Rolle und des Charakters der Berge im Leben des rumänischen Volkes sind sich alle Forscher (De Martonne, Ion Conea, Tiberiu Moraru u.a.) darüber einig, daß die Karpaten schon seit jeher die entsprechenden Bedingungen für eine ständige Besiedlung geboten haben²⁵.

Die Ebenen und die Wälder, welche im Karpaten-Donauraum überall verbreitet sind, wie auch die Berge, gewährten eine starke wirtschaftliche Grundlage für die Entwicklung einer reichen und verschiedenartigen Zivilisation und Volkskultur der Rumänen²⁶.

Außer dem Gemüsebau, der hauptsächlich in der Donauebene und entlang der bedeutenderen Flußläufe verbreitet war, kommt dem *Wein- und Obstbau* als Beschäftigung nahezu dieselbe historische Bedeutung zu wie dem Ackerbau, was den Nachweis der ununterbrochenen Kontinuität des rumänischen Volkes betrifft.

Schon seit dem Tertiär ist die Weinrebe auf dem Gebiete Rumäniens nachgewiesen und die Tradition der Pflege der „*vitis silvestris*“ stammt noch aus der Antike. Wir müssen hier die Legende über das Verbot des Weinbaus erwähnen, das dem ersten dakischen König, Burebista (I. Jh. v.u.Z.) zugeschrieben wird. Hinzu kommen die zahlreichen bachischen Themen in der provinzial-römischen Kunst, vor allem aber die lateinischen Benennungen der Arten der traditionellen Werkzeuge des Weinbaus, die sich bis heute erhalten haben²⁷.

Die *Vieh-* und vor allem die *Schafzucht* waren der zweite bedeutende Erwerbszweig, der traditionell in enger Verbindung mit dem Ackerbau ausgeübt wurde und schon in der dakischen Zeit zu einer bedeutenden Ausfuhr von Erzeugnissen (Wolle, Käse, Fleisch) geführt hat.

²⁵ C. Irimie, *Schiță cu privire la specificul etno-cultural al Transilvaniei*, in „Transilvania“, I. Jg. Nr. 1, 1972. S. 58—61: Die Tatsache, daß die Karpaten Siedlungsmöglichkeiten boten und ständig bewohnt waren, begünstigte den Prozeß der Einheit und Kontinuität und bot gleichzeitig weite Möglichkeiten für schöpferisches Schaffen, dessen vielfältige und unterschiedliche Erzeugnisse aber unter dem Zeichen einer verblüffenden Einheitlichkeit standen und stehen, verblüffend übrigens nur in dem Maße, als man den Prozeß der rumänischen Ethnogenese, seine Geschichte, Sprache und Kultur nicht kennt“.

²⁶ R. V. u. i. a., a.a.O., S. 99: „Die Almweiden und die Anbauflächen auf den Höhenzügen waren die Basis der archaischen Wirtschaft des bodenständigen rumänischen Volkes. Hier, in den Bergen, konnte es sein ethnisches Wesen bewahren und seine uralte archaische Zivilisation erhalten“.

²⁷ N. Al. Mironescu, P. Petrescu, *Cu privire la instrumentarul viticol tradițional. Contribuții la cunoașterea etnografică a viticulturii*, in „Cibinium“, Sibiu, 1966, S. 61—63: „Die Arbeitssysteme, die Weinbereitungsverfahren, die Typen des Eigentums, die Bauten, die technischen Anlagen, die Werkzeuge oder Praktiken des Weinbaus und das an den Weinbau gebundene Brauchtum können ebenso viele Themen der ethnographischen Untersuchung bilden. Alle diese Probleme, sei es, daß sie teilweise oder in ihrer Zusammensetzung untersucht werden, führen zu einer einzigen Schlussfolgerung, und zwar zum Alter dieser Beschäftigung in Rumänien, der Bedeutung, die sie bei uns neben der Landwirtschaft und dem Hirtenwesen gekannt und die sie auch heute noch hat“.

Vestigiile arheologice²⁸, toponimia, terminologia de bază²⁹, tehnicile și instrumentarul, dar nu mai puțin organizarea social-economică (învățășirile, folosirea în devălmășie a pășunilor etc.), toate argumentează vechimea și continuitatea practicării acestei ocupații la români, legată strâns (fie că e vorba de păstoritul sedentar-agricol, cel local pendulator, ori cel transhumant) de așezări permanente, stabile, dând naștere unei înfloritoare civilizații, culturi și arte populare și jucând, în același timp, un rol de seamă în menținerea unității de neam și a limbii. Asupra acestor adevăruri sînt unanim de acord, atît cercetătorii mai vechi, cît și cei mai noi³⁰.

Așa cum demonstrează cercetările istoricilor, o serie de îndeletniciri specializate și de meșteșuguri sînt practicate de timpuriu pe acest teritoriu, multe dintre ele fiind atestate în epoca de formare a poporului român și continuînd a fi practicate pînă în timpul nostru³¹.

Încă în mileniul I al erei noastre, apar și se dezvoltă pe acest teritoriu, în strînsă legătură cu agricultura, *instalațiile tehnice* pentru prelucrarea

Die archäologischen Funde²⁸, die Toponomastik, die Grundterminologie²⁹, die Techniken und Gerätschaften und nicht zuletzt die wirtschaftlich-soziale Organisationsform (Zusammenschluss zu Gemeinschaften, gemeinsame Nutzung der Weideplätze usw.), sie alle beweisen das Alter und die Kontinuität dieser Beschäftigungen bei den Rumänen, sie zeugen von Seßhaftigkeit in stabilen Siedlungen (sei es das seßhafte mit dem Ackerbau verbundene Hirtenwesen, das Pendelhirtenwesen oder die Transhumanz), sie führten zur Genesis und Entfaltung einer blühenden Zivilisation, Kultur und Volkskunst und spielten gleichzeitig eine wichtige Rolle bei der Wahrung der Einheit von Volk und Sprache. Über diese Tatsachen ist sich sowohl die ältere als auch die neuere Forschung einig³⁰.

Wie die historische Forschung bewiesen hat, gab es eine Reihe von spezialisierten Beschäftigungen und Gewerben, die schon früh in unserem Raum bekannt waren, von denen einige schon für die Etappe der rumänischen Ethnogenesis belegt sind und bis auf unsere Zeit ausgeübt werden³¹.

Noch im ersten Jahrtausend u.Z. kommen auf diesem Gebiet in engem Zusammenhang mit der Bodenbearbeitung auch *technische Anlagen* zum

²⁸ H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 153—161.

²⁹ I. I. Russu, *Din trecutul păstoritului românesc*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957 și 1958“, Cluj 1958, p. 134—156.

³⁰ A. Veress, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească (pînă la 1821)*, în „Academia Română, Memoriile Secției de istorie“, seria II, t. VII, Mem. 6, 1927, p. 1—104; Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941; R. Vuia, *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX—începutul sec. XX)*, București, 1964; C. Irimie, *Das Hirtenwesen der Rumänen. Forschungen in der Märginimea Sibiului bei Hermannstadt (Sibiu)*, München 1965; N. Dunăre, *Păstoritul de pendulare dublă pe teritoriul României*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1965—1967“, Cluj, 1967, p. 115—138; A. Sacerdoteanu, op. cit., p. 119.

³¹ C. C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV—începutul secolului XIX*, București, 1973, p. 8. „Merită să fie subliniat faptul că din această epocă a dominației romane în Dacia, datează atît termenii generici cei mai vechi din limba noastră în legătură cu meseriile ... cît și denumirile specifice ale unor îndeletniciri de seamă, ca: faur și fierar, timplar, lemnar, olar, pietrar, pielar, argintar, cărbunar ...

Morile de apă, moștenire din epoca Daciei romane, poate chiar mai dinainte, au cunoscut o răspindire remarcabilă, iar roata „cu făcaie“ e considerată azi ca prototipul turbinei moderne a lui Pelton ...

Piua, în strînsă legătură cu păstoritul ... are o origine străveche, milenară în ținutul carpato-danubian. S-a admis, și pe drept cuvînt, că ea exista din timpul dacilor, elemente din îmbrăcămintea acestora, așa cum apar ele pe Columna Traiană și pe trofeul de la Adamclisi, fiind foarte asemănătoare cu unele din vremea noastră din sudul Transilvaniei.“

²⁸ H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, S. 153—161.

²⁹ I. I. Russu, *Din trecutul păstoritului românesc*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957 și 1958“, Cluj, 1958, S. 134—156.

³⁰ A. Veress, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească pînă la 1821*, în „Academia Română, Memoriile Secției de istorie“, II, Serie, VII. Band, Mm. 6, 1927, S. 1—104; Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, Bukarest, 1941; R. Vuia, *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX—începutul sec. XX)*, Bukarest, 1964; C. Irimie, *Das Hirtenwesen der Rumänen. Forschungen in der Märginimea Sibiului bei Hermannstadt*, München, 1965; N. Dunăre, *Păstoritul de pendulare dublă pe teritoriul României*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1965—1967, Cluj, 1967, S. 115—138; A. Sacerdoteanu, a.a.O., S. 119.

³¹ C. C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV—începutul sec. XIX*, Bukarest, 1973 S. 8: „Hervorzuheben wäre die Tatsache, daß aus dieser Zeit der römischen Herrschaft in Dazien sowohl die ältesten Gattungsbezeichnungen der Handwerke in unserer Sprache stammen... wie auch die spezifischen Benennungen von wichtigen Gewerben wie „faur“ und fierar = Schmied, timplar = Tischler, lemnar = Schreiner, olar = Töpfer, pietrar = Steinmetz, pielar = Lederer, argintar = Silberschmied, cărbunar = Köhler...“

„Die Wassermühlen, ein Erbe aus der Zeit Römisch-Daziens, vielleicht auch von noch früher, kannten eine bemerkenswerte Verbreitung und das Löffelrad („roata cu făcaie“) wird gegenwärtig als Prototypus der modernen Turbine Peltons angesehen...“

„Die eng mit dem Hirtenwesen verbundene Walke... hat im Karpaten-Donauraum eine uralte, tausendjährige Herkunft. Es wurde — mit Recht — angenommen, daß sie schon zu der Zeit der Daken bekannt war, da einige ihrer Kleidungsstücke, so wie sie auf der Trajanssäule und auf dem Tropaeum von Adamclissi zu sehen sind, große Ähnlichkeit mit einigen zu unserer Zeit in Südsiebenbürgen getragenen aufweisen.“

hoabelor (morile de apă), care înlocuiesc uneltele acționate manual³².

Alături de antica moară de mină, dăciă și apoi romană, formată din două piese circulare, cea superioară fiind acționată manual (reprezentantă — alături de țăstul de pământ sau piatră pentru copt turtă din mei și apoi din porumb sau grâu — a fazei primitive a tehnicii agricole românești), apare și se instalează hegemonic, moara propriu-zisă, instalație mecanică superioară, perfecționată progresiv, în funcție de forța motrică folosită.

Deși primele mențiuni scrise despre prezența celor mai evaluate forme ale acestor instalații pe teritoriul României, datează în cazul morilor hidraulice din 1169, pentru Transilvania și din 1247 (Diploma cavalerilor ioaniți), pentru Țara Românească, putem afirma, cu toată certitudinea, că pătrunderea instalațiilor hidraulice pe teritoriul României are loc cel mai târziu la sfârșitul mileniului I.

Deosebit de interesante tipologic, morile de apă domină întreaga rețea a instalațiilor hidraulice tradiționale a căror răspândire apare asemeni unei salbe, de la izvoare pînă la vărsare, de-a lungul cursurilor de apă divergente ce izvorăsc din Carpați și curg spre Prut, Dunăre și Tisa. Prin ancheta statistică organizată de Muzeul Brukenthal în colaborare cu Comitetul de stat al apelor, în 1957, s-a evidențiat preponderența acestei instalații, din cele 5518 instalații, 4509 fiind mori.

Din punct de vedere al admisiei apei și construcției roților hidraulice, alături de cunoscutele mori cu ciutură (roți orizontale), întîlnim morile cu roți verticale și aducțiune superioară (roți cu cupe) sau inferioare (roți cu aripi sau lopeți), aici integrîndu-se și morile plutitoare.

În cazul morilor de vînt sînt interesante variantele celor două tipuri; cu ax central mobil sau cele cu cupolă turnantă, ambele avînd variante morile joase cu etaj, cu una sau două perechi de pietre, cu aripi din lemn sau pînză, cu număr variabil etc.

Tot în cadrul agriculturii, cultivarea semințelor oleaginoase (soia, floarea soarelui etc.) tot mai intensă, a dus la dezvoltarea unei alte industrii alimentare, cea a uleiului (obținerea uleiului comestibil în cadrul unor instalații tehnice complexe, compuse din pive de pisat semințe, cupoare de prăjit și teascuri de stors uleiul, numite „uleiunițe“).

Vermahlen der Körnerfrüchte (Wassermühlen) in Gebrauch, welche die Handmühlen ersetzen³².

Neben der antiken, dakischen und später römischen Handmühle, die aus zwei runden Steinen, dem unteren Bodenstein und dem oberen mit der Hand gedrehten Läufer bestand, die neben der Backglocke aus Ton oder Stein zum Backen von Hirse- und dann von Mais- oder Kornfladen die primitive Phase der landwirtschaftlichen Technik der Rumänen darstellen, erscheint und verallgemeinert sich bis zur Vorherrschaft dann die eigentliche Mühle, eine technische Anlage, die im Laufe der Zeit je nach der verwendeten Antriebskraft vervollkommen wurde.

Obwohl die ältesten schriftlichen Belege für diese vervollkommenen Anlagen auf dem Gebiete Rumäniens die Wassermühlen in Siebenbürgen erst 1169, und in der Walachei erst 1247 (in dem Diplom des Johanniterordens) erwähnen, können wir mit voller Gewissheit behaupten, daß diese Mahlanlagen mit Wasserantrieb spätestens gegen Ende des ersten Jahrtausends hier aufgetaucht sind.

Die vom typologischen Standpunkt sehr interessanten Wassermühlen sind unter den traditionellen Anlagen mit Wasserantrieb vorherrschend. Sie reihen sich kettenartig von der Quelle bis zur Mündung der Flussläufe, die radial von ihrem Quellgebiet in den Karpaten gegen Pruth, Donau und Theiss fließen. Aufgrund eines Fragebogens, welchen das Brukenthalmuseum in Zusammenarbeit mit dem Staatskomitee für Wasserwirtschaft im Jahr 1957 ausfüllen ließ, zählte man 4509 Mühlen von insgesamt 5518 Anlagen mit Wasserantrieb.

Was die Wasserzufuhr und den Bau der Mühlräder betrifft, unterscheidet man Mühlen mit waagerechtem Löffelrad und unterschlächtige und obereschlächtige Mühlen mit Schaufelrad oder Waibenrad sowie die Schiffsmühlen.

Bei den Windmühlen sind die Varianten der zwei Typen interessant, mit beweglicher Hauptachse und mit drehbarer Kappe. Beide Typen können niedrig oder stockhoch sein, mit einem oder mit zwei Steinpaaren, mit Bretterflügeln oder Segeln in beliebiger Anzahl usw.

Ebenfalls aus dem Bereich der Landwirtschaft führte der Anbau von Ölpflanzen (Sojabohne, Sonnenblumen u.a.) zur Entwicklung einer anderen Lebensmittelindustrie, der Herstellung von Speiseöl mit komplexen technischen Einrichtungen, den Ölmühlen, bestehend aus Anlagen zum Zerquetschen der Samen, aus Öfen zum Rosten der Samen und aus eigentlichen Ölpresen. Sowohl die Ölstampfen (mit Stampfen mit Rollen, mit Kollergang, mit Hämmern und mit Schießern) als auch die Ölpresen (mit senkrecht oder waagerecht eingetriebenen Keilen, mit Schlegeln, mit senkrechter

³² C. C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV-lea - începutul secolului XIX*, București, 1973; C. Irimie și C. Bucur, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2. International Symposium on molinology“, Danmark, 1969, p. 421—436; II. Rușdea, *Morile de vînt din nordul Dobrogei*, in „Cibinium“, 1966, p. 79—96.

³² C. C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV-lea - începutul secolului XIX*, București, 1973; C. Irimie, C. Bucur, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2. International Symposium on molinology“, Danmark, 1969, S. 421—436; II. Rușdea, *Morile de vînt din nordul Dobrogei*, in „Cibinium“, 1966, S. 79—96.

De o tipologie foarte variată, atît pivele (cu chilug, cu scripeți, cu malaxor, cu ciocane sau cu săgeți), cît și teascurile (cu batere verticală de pene, cu batere orizontală de pene sau berbeci, cu șurub orizontal sau vertical) sînt acționate de om (cu mina sau cu piciorul), tractate de animale sau minate de forța apelor. Răspindite din cîmpie pînă la munte, ele evidențiază, prin marea diversitate a soluțiilor constructive, inventivitatea și calitățile tehnice ale poporului român³³.

Dependentă direct prin materia primă vegetală (în, cînepă, bumbac) și animală (lînă, păr de capră, borangie), de dezvoltarea ocupațiilor de bază, practicate de poporul român, *prelucrarea în gospodărie a textilelor* destinate uzului curent casnic (pături, ștergere, servete, cearceafuri, fețe de pernă etc.), împodobirii interioarelor (scoarțe, foi de culme, covoare), confecționării îmbrăcăminții, a țesăturilor ocazionale legate de ceremonii și obiceiuri sau legate de transport (desagi, traiste, saci), a dus, în condițiile economiei autarhice feudale, la o dezvoltare de mare amploare a îndeletnicirilor cuprinse sub denumirea generică de „industrie casnică textilă“, termenul de industrie, impropriu, vrînd să ilustreze caracterul extrem de dezvoltat și intensitatea fenomenului.

Tehnicile de prelucrare primă a materiilor prime, anterioare țeserii în războaie și specifice calităților fiecărei materii prime în parte, au tradiționalizat procedee tehnice și instrumentarul adecvat fiecăreia, cum ar fi: pregătirea caierului prin zdrobirea tulpinei vegetale (la în și cînepă) cu ajutorul meliței, urmată de curățirea prin pieptănatul fuiorului cu pieptenii manuali, dărăcitul în instalații acționate manual sau hidraulic, torsul cu furca și la roată a lînii și torsul la o roată specială a părului de capră sau borangicului, pregătirea firelor cu ajutorul unui instrumentar variat (virtelnița, socală, rășchitor), colorarea firelor pregătite pentru țesut cu ajutorul culorilor vegetale și, mai tîrziu, a coloranților chimici etc.

Tehnica țesutului, universală, a impus păstrarea pînă în secolul al XX-lea a războiului „arhaic“ (argea) alături de care coexistă cel vertical, folosit pentru covoare și cel orizontal cu spate de lungimi diferite, în funcție de produsul (țesătura) lucrată.

Strîns legată de industria casnică textilă s-a dezvoltat îndeletnicirea confecționării hainelor de dimie și industria textilă, hidraulică formată din instalațiile folosite la îngroșarea țesăturilor din lînă: viltori, pive, dîrste.

Descoperirea și exploatarea în acest scop a potențialului energetic al apelor din zonele montane și submontane, cu o anumită compoziție chimică, au înlocuit tehnicile arhaice de „batere pe gratie“ a țesăturilor și viltoritul manual, cunoscute încă

oder horizontaler Schraubenspindel) weisen eine vielfältige Typologie auf und werden von Menschenkraft (Hand- oder Fußbetrieb), von Tierkraft oder Wasserkraft in Betrieb gesetzt.

Von der Ebene bis in die Berge verbreitet, zeigen sie eine Vielfalt von technischen Lösungen, die Erfindungsgabe und den technischen Sinn des rumänischen Volkes beweisen³³.

Durch die pflanzlichen (Flachs, Hanf, Baumwolle) und tierischen Rohstoffe (Wolle, Ziegenhaar, Naturseide) unmittelbar von der Entwicklung der Hauptbeschäftigung des rumänischen Volkes abhängig ist das *Heimgewerbe für die Herstellung von Haustextilien* (Wolldecken, Handtücher, Servietten, Bettlinnen, Kissenüberzüge usw.), von Ziergeweben (Wandteppiche, Stangentücher, Teppiche), von Kleidung, von Geweben, die mit dem Brauchtum verbunden sind oder von Textilien für den Transport verschiedener Lasten (Quersäcke, Taschen, Säcke), all das, was man unter der allgemeinen Benennung „Haustextilindustrie“ zusammenfasst, während der autarchischen Feudalwirtschaft zu bedeutender Entfaltung gelangt. Dieser nicht adäquate Terminus „Industrie“ soll die besonders starke Entwicklung und die Ausmaße dieser Erscheinung wiedergeben.

Die Techniken zur primären Verarbeitung der Rohstoffe bis zu dem eigentlichen Weben, die den kennzeichnenden Eigenschaften jedes einzelnen Rohstoffes angepasst sind, haben technische Verfahren und jedem Rohstoff entsprechende Geräte tradiert und zwar: die Vorbereitung des Wickels durch Brechen der Stengel (bei Flachs und Hanf) mit Hilfe der Breche und anschließend die Auslese der Fasern durch das Kämmen mit Hecheln, das Krämpeln der Wolle mit handbetriebenen Anlagen oder solchen mit Wasserantrieb, das Spinnen mit Spinnrocken oder Spinnrad, wie auch das Spinnen von Ziegenhaar oder Naturseide mit besonderen Geräten, die Vorbereitung der gesponnenen Fäden mit vielfältigen Gerätschaften (Haspel, Spulrad usw.) das Färben des Garns mit pflanzlichen und später mit chemischen Farbstoffen usw.

Die allgemein gültige Webtechnik führte zum Beibehalten des ertümlichen Webstuhles (argea) bis ins 20. Jahrhundert, der neben dem vertikalen Webstuhl der Teppiche und dem horizontalen Webstuhl mit Webblättern der verschiedensten Breite (je nach dem Gewebe) benützt wurde.

Eng verbunden mit der bäuerlichen Textilindustrie entwickelte sich auch die Herstellung von Wollmänteln und die *Bearbeitung der Wollgewebe in wasserbetriebenen Anlagen* für die Verdichtung der Wollgewebe: Wirbelkörbe, Walken und Walk- und Rauftrommeln (die sogenannte „dîrste“).

Die Verwertung der Wasserkraft der Gebirgsbäche mit besonderen chemischen Eigenschaften haben das archaische Verfahren des manuellen Walkens auf Rutengeflecht, das sich noch bis An-

³³ V. Butură, *Pivele de ulei cu roată de piatră în Transilvania*, in „Apulum“, VI, 1967, p. 461—472; H. Hoffmann, *O tipologie a instalațiilor de tescuit uleiul în România*, in „Cibinium“, 1966, p. 49—60.

³³ V. Butură, *Pivele de ulei cu roată de piatră în Transilvania*, in „Apulum“, VI, 1967, S. 461—472; H. Hoffmann, *Eine Typologie der Anlagen zur Ölgewinnung in Rumänien*, in „Cibinium 1966“, S. 49—60.

pînă la începutul secolului nostru, cu instalații puternice de mare randament, din centre devenite specializate și care deserveșc numeroase localități din zona învecinată³⁴.

Olăritul românesc, la rîndul său, are o importanță deosebită, deoarece continuă — prin tehnici de formare, ardere și decor — cu o evidență nedesmințită, vechea tradiție a olăriei neolitice cît și a celei relativ mai noi, daco-romane, cu un bogat și specific repertoriu morfologic, fie că e vorba de ceramica lucrată de mînă sau la roată, cea neagră lustruită cu piatra, sau cea roșie ornamentată cu cornul.

Numeroase centre ceramice active pînă în timpul nostru au format obiectul unor ample studii publicate în ultimele trei decenii, demonstrînd, alături de cercetările arheologice, importanța cultural-istorică și artistică a acestui meșteșug și a produselor sale în viața poporului român, fie că e vorba de ceramica de factură arhaică din Săcel-Maramureș sau cea de decor cu briie alveolare în relief de Bîrsa-Bihor, ambele conservînd elemente, de formă și decor, dacice, cea de Sisești arsă în cuptoare de tip roman, ori alte zeci și zeci de centre ceramice, cum ar fi Săsciori, pe valea Sebeșului, Oboga pe Olteț, centrele din Munții Apuseni, cele din zonele Argeș-Muscel etc.

Alături de menținerea unor procedee, forme și elemente de decor tradiționale, ceramica înregistrează și o dezvoltare determinată de folosirea unor mijloace și procedee mai avansate, ca și de schimbările intervenite în modul de viață, aici jucînd un rol destul de important, începînd din secolul al XIX-lea, influențele și împrumuturile reciproce³⁵.

Metalgia populară continuă, ca și ceramica, să fie practică, așa cum — la rîndul său — *civilizația și arta lemnului* se dezvoltă și înfloresc pînă la superlativ, prin practicarea prelucrării lemnului, în cadrul unui larg șir de meserii specializate, dar și aproape în fiecare gospodărie, prețutîndu-se în țara noastră, cu deosebire însă într-o serie de zone, cum ar fi Maramureșul, Gorjul, Munții Apuseni, țara Vrancei etc. începînd cu prelucrarea materialelor pentru construcții, confecționarea uneltelor de muncă și a diferitelor obiecte de uz gospodăresc, pînă la instrumentele muzicale și însemnele funerare (ex. stîlpi și troițe

fang dieses Jahrhunderts in einigen Gegenden erhalten hatte, mit großen leistungsfähigen bäuerlichen Industrieanlagen ersetzt in Ortschaften, die sich zu spezialisierten Zentren entwickelten und auch für die Dörfer der benachbarten Gebiete arbeiteten³⁴.

Dem rumänischen *Töpferwesen* kommt eine besondere Bedeutung zu, denn es führt — durch die Technik des Formens, Brennens und der Verzierung — mit seinem reichhaltigen spezifischen morphologischen Repertorium, ganz gleich, ob es sich um handgeformte oder scheibengedrehte Keramik handelt, um die mit Steinen geglättete schwarze Keramik oder um die mittels Malhörnern verzierte rotgebrannte Ware, in überzeugender Weise die alte Tradition der jungsteinzeitlichen Töpferei, wie auch der relativ jüngeren dakisch-romanischen Keramik fort.

Zahlreiche, bis heute noch aktive Töpferzentren waren in den letzten drei Jahrzehnten Gegenstand von umfangreichen Studien, die neben den archäologischen Untersuchungen die kulturell-historische und künstlerische Bedeutung dieses Handwerks und seiner Erzeugnisse im Leben der Rumänen aufzeigen. Dieses gilt gleichermaßen für die urtümliche Keramik von Săcel (Maramuresch), oder die mit Alveolengürteln verzierte Tonware von Bîrsa (Bihor), die beide in Form und Dekor dakische Elemente bewahren, oder für die Keramik von Sisești, die in ähnlichen Brennöfen gebrannt wurde wie die römische, oder andere dutzende Töpferzentren, wie die von Săsciori im Mühlbachtal, aus Oboga am Olteț, die Töpferdörfer aus dem Westgebirge, aus den Zonen von Argeș, Muscel u.a.

Neben der Bewahrung von traditionellen Formen und Verzierungen kennt die Keramik auch eine Entwicklung, die sowohl von der Anwendung neuer Techniken und Werkzeuge bestimmt ist, als auch von gewissen Änderungen in der Lebensweise, wobei seit dem 19. Jahrhundert auch die gegenseitigen Beeinflussungen und Entlehnungen eine wichtige Rolle gespielt haben³⁵.

Die *bäuerliche Metallurgie* wird — wie auch das Töpferhandwerk — weiterhin betrieben, so wie ihrerseits die *Holzschnitzkunst* sich weiterentwickelt und zu besonderer Blüte gelangt. Die Holzbearbeitung und -verzierung wird im Rahmen spezialisierter Werkstätten aber auch in fast jedem Haus, überall im Land ausgeübt, besonders aber in einigen Zonen wie in der Maramuresch, in Gorj, in den Westkarpaten, im Vrancea-Gebiet u.a. und zwar beginnend mit dem Zurichten von Holz für Bauzwecke, der Herstellung von Arbeitsgeräten und Hausgebrauchsgegenständen, bis zur Verfertigung von Musikinstrumenten und Grabmalen (z.B.

³⁴ C. Irimie, C. Bucur, *Cu privire la vechime, unitate, continuitate și specificul culturii materiale tradiționale a poporului român*, p. 13–14, (lucrarea în manuscris).

³⁵ B. Slătineanu, *Ceramica feudală românească și originile ei*, București, 1958; Fl. B. Florescu și P. Petrescu, cap. *Ceramica*, in „*Arta populară românească*“, București, 1969, p. 539–566.

³⁴ C. Irimie, C. Bucur, *Cu privire la vechime, unitate, continuitate și specificul culturii materiale tradiționale a poporului român*, S. 13–14, Handschrift.

³⁵ B. Slătineanu, *Ceramica feudală românească și originile ei*, Bukarest, 1958; Fl. B. Florescu, P. Petrescu, Kapitel: *Ceramica*, in „*Arta populară românească*“, Bukarest, 1969, S. 539–566.

de forme arhaice și cu motive decorative străvechi)³⁶.

Atit tehnicile tradiționale (cioplitul, crestatul etc.), forma și denumirile obiectelor, dar nu mai puțin motivele (ex. șerpele, dintele de lup, șarpele etc.) dovedesc o continuitate și neîntreruptă folosință și prelucrare specifică a diferitelor esențe lemnoase, pentru satisfacerea celor mai diferite trebuințe.

Portul popular, în fine, ca formă complexă de manifestare a modului de viață și a trăsăturilor etno-culturale specifice poporului român, constituie un domeniu important al civilizației, culturii și artei populare, atestând, prin piesele de bază, lucrute din materii prime în tehnici tradiționale, o continuitate și o unitate evidentă, în conformitate cu imaginile de pe monumentul de la Adamclissi din Dobrogea și Columna Traiană de la Roma.

Căciula țuguiată, cămașa largă, purtată peste cioareci și încinsă cu briu țesut ori cu șerpar din piele, opincile și gluga, sarica sau cojocul, ca să dăm doar câteva exemple din portul bărbătesc, iar la femei, iile cu guler aplicat pe platea încrețită, fota sau vilnicul țesut cu motive geometrice, briul și velitura capului etc. sînt piese pe care le întîlnim în vechi și diferite documente, cum este vestita „Cronică vieneză” ce redă o scenă din bătălia de la Posada, cu fuga lui Carol Robert, la 1330³⁷.

În sute de studii și zeci de monografii, în ultimele decenii a fost tratată problema portului popular românesc, tocmai pentru că acest capitol reflectă din multe puncte de vedere, specificul etno-cultural, gustul și dragostea de frumos, relațiile și influențele poporului român cu alte popoare și cu naționalitățile conlocuitoare. Exemplificările și demonstrația ar putea continua cu alte domenii sau cu detalii. Sînt, credem, suficient de convingătoare dovezile de pînă acum, care atestă ideea continuității, unității și specificității manifestărilor de civilizație, cultură și artă populară românească.

Ceea ce s-ar cuveni să mai fie subliniat, este ideea geometrismului în decorul pieselor lucrute

Grabbpähle und Marterl von archaischer Form mit althergebrachten Ziermotiven)³⁶.

Sowohl die traditionellen Techniken (Behauen, Schnitzen usw.), die Form und die Bezeichnungen der Gegenstände, als auch die Ziermotive (z.B. Sonne, Wolfszahn, Schlange u.a.) beweisen eine langandauernde und ununterbrochene Verwendung und Bearbeitung der verschiedensten Holzarten für den täglichen Gebrauch.

Die *Volkstracht* schliesslich, als komplexe Äusserung der Lebensweise und der spezifischen ethnisch-kulturellen Merkmale des rumänischen Volkes, stellt ein wichtiges Gebiet der Zivilisation, Kultur und Volkskunst dar. Durch ihre Grundelemente, die in überlieferter Technik aus Rohstoffen gearbeitet werden, beweist die Volkstracht eine unleugbare Kontinuität und Einheitlichkeit, wie dies auch aus den Darstellungen auf dem Denkmal in Adamclissi in der Dobrudscha und auf der Trajanssäule in Rom hervorgeht.

Die spitze Pelzmütze, das weite über die engen Bauernhosen getragene Männerhemd, das mit einem gewebten oder einem breiten Ledergürtel zusammengehalten wird, die Bundschuhe und die Kapuzze, der zottige Wollmantel und der Schaffellmantel — um nur einige Beispiele aus der Männertracht zu nennen — und bei den Frauen die am Hals reich gereihten Hemden mit aufgesetztem Bund, der reich mit geometrischen Motiven verzierte Wickel- oder Faltenrock (fota oder vilnic), der gewebte Gürtel und der Kopfputz sind Trachtenstücke, die in verschiedenen alten Quellen abgebildet sind, wie z. B. in der berühmten „*Pictum Vindobonense*“, die eine Szene aus der Schlacht von Posada (1330) mit der Flucht Karl Roberts wiedergibt³⁷.

Die Frage der rumänischen Volkstracht wurde in sehr vielen Studien und dutzenden Monographien in den letzten Jahren behandelt, gerade weil sie die ethnisch-kulturelle Eigenart, den Geschmack und die Liebe zum Schönen, die Beziehungen und die Interferenzen des rumänischen Volkes mit anderen Völkern und mit den mitwohnenden Nationalitäten widerspiegelt. Die Beweisführung und die verschiedensten Beispiele könnte man noch aus anderen Bereichen und mit verschiedenen Details fortführen. Die bisher angeführten Beweise sind aber — unseres Erachtens nach — genügend überzeugend, um die Idee der Kontinuität, der Einheitlichkeit und der Sondermerkmale in den Erscheinungsformen der rumänischen Zivilisation, Kultur und Volkskunst zu bezeugen.

Was noch unterstrichen werden müsste, ist die Idee der geometrischen Formen im Dekor der einzelnen Gegenstände, die aus verschiedenen Roh-

³⁶ P. Comarnesco, M. Eliade, I. Jianou, *Témoignages sur Brâncuși*, Paris, 1967; B. Zderciuc și G. Stoica, *Crestături în lemn în arta populară românească*, București, 1967; *Das Holz in der rumänischen Volkskunst*, München, 1974; C. Irimie, Fl. Dumitrescu, A. Paleolog, *Arta lemnului la români*, București, 1975.

³⁷ C. Irimie, J. Bielz, *Unbekannte Quellen zur Geschichte der siebenbürgischen Volkstracht des 17.–19. Jahrhunderts*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde“, 1959, nr. 1, p. 173–196; Fl. B. Florescu, cap. *Portul*, in „Arta populară românească“, București, 1969, p. 277–411.

³⁶ P. Comarnesco, M. Eliade, I. Jianou, *Témoignages sur Brâncuși*, Paris, 1967; B. Zderciuc, G. Stoica, *Crestături în lemn în arta populară românească*, Bukarest, 1967; *Das Holz in der rumänischen Volkskunst*, München, 1974; C. Irimie, Fl. Dumitrescu, A. Paleolog, *Arta lemnului la români*, Bukarest, 1975.

³⁷ C. Irimie, J. Bielz, *Unbekannte Quellen zur Geschichte der siebenbürgischen Volkstracht des 17.–19. Jahrhunderts*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde“, 1959, Nr. 1, S. 173–196; Fl. B. Florescu, Kapitel *Portul* in „Arta populară românească“, Bukarest, 1969, S. 277–414.

în cele mai diferite materiale și tehnici, idee care este de fapt un mod de a gândi, simți și reflecta tendința permanentă spre esențele ultime în concepția despre lume și viață a poporului român.

Continuate din neolitic, mai ales pe ceramică, dar prezente pînă în actualitate, în special pe decorul pieselor lucrate în lemn sau pe țesături, motivele geometrice redau cu multă putere de sugerare elemente din natură și din viața de toate zilele dovedind și ele, în plus, spre deosebire de redarea naturalistă, puternica legătură cu acest pămînt și sedentarismul poporului român³⁸.

Dovezile arheologice, documentele istorice, limba română ce nu cunoaște dialecte, împreună cu ansamblul manifestărilor tradiționale de civilizație, cultură și artă populară, la care se adaugă conștiința unității de neam și a continuității sale, toate la un loc dovedesc existența unui „specific românesc“, rezultat al procesului de geneză și a dezvoltării istorice a poporului român, a năzuințelor sale nestinse spre mai bine, într-un mod și cu un specific propriu, în care receptivitatea la tot ce e nou se conjugă perfect cu linia puternică a valoroaselor sale tradiții.

³⁸ C. I r i m i e, *Colecția de broderii a Muzeului Bruken-
thal din Sibiu. Valoarea sa documentar-artistică*, în „Omăgiu
lui George Oprescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani“,
București, 1961, p. 283—304; P. P e t r e s c u, *Motive
decorative celebre (contribuții la studiul ornamenticii româ-
nești)*, București, 1971; D. C o m ș a, *Album de broderii și
țesături românești*, Sibiu, 1976.

stoffen und in unterschiedlichen Techniken gear-
beitet sind, eine Idee, welche eigentlich die Art
zu denken und zu empfinden widerspiegelt, die
Suche nach dem Wesentlichen, in der Auffassung des
rumänischen Volkes über die Welt und das Leben.

Einige solche Motive sind schon — vor allem in
der Keramik — seit der jüngeren Steinzeit be-
kannt und haben sich bis in die Gegenwart erhal-
ten; sie finden sich vor allem im Dekor der Holz-
schnitzereien und der Hausweben, wo die geome-
trischen Motive suggestiv Elemente aus der Natur
und dem täglichen Leben wiedergeben und — zum
Unterschied von der naturalistischen Darstellungs-
weise — ein übriges Mal die starke Verbundenheit
mit diesem Boden und die Selbsttätigkeit des ru-
mänischen Volkes bezeugen³⁸.

Die archäologischen Funde, die historischen
Urkunden, die rumänische Sprache, die keine
Mundarten kennt, die Gesamtheit der überliefer-
ten Äußerungen der Zivilisation, Kultur und
Volkskunst, zu denen noch das Bewußtsein der
Volkszugehörigkeit und der Kontinuität hinzu-
kommt, sie alle zusammen beweisen das Vorhan-
densein einer „rumänischen Eigenart“ (Spezifi-
kum) als Ergebnis der Ethnogenesis und der hi-
storischen Entwicklung des rumänischen Volkes,
als Ergebnis seines Strebens nach einem besseren
Leben, ein Streben, das sich in einer eigenen, kenn-
zeichnenden Art äußert, wobei die Aufgeschlos-
senheit allem Neuen gegenüber sich harmonisch
mit der starken Linie zur Beibehaltung seiner
wertvollen Traditionen verbindet.

³⁸ C. I r i m i e, *Colecția de broderii a Muzeului Bru-
kenthal din Sibiu. Valoarea sa documentar-artistică*, în „Oma-
giu lui George Oprescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani“,
Bukarest, 1961, S. 283—304; P. P e t r e s c u, *Motive
decorative celebre (contribuții la studiul ornamenticii româ-
nești)* Bukarest, 1971; D. C o m ș a, *Album de broderii și
țesături românești*, Sibiu, 1976.

PROBLEME ȘI ORIENTĂRI NOI ÎN ETNOGRAFIA ROMÂNEASCĂ

Traian Herseni

Problema capitală, de ordin existențial, a poporului român în lunga și zbuciumată lui istorie, a fost a *autoconservării*. Așezat, cum a spus unul din marii noștri cronicari, „în calea tuturor răutăților” încă din etnogeneză, românii au fost obligați de împrejurări să lupte neîncetat împotriva nenumăratelor primejdii de deznaționalizare sau înstrăinare. „A fi sau a nu fi” (ca popor), aceasta a fost veacuri de-a rîndul, problema noastră de căpătîi. Se înțelege de ce științele sociale și umane cultivate de români s-au orientat chiar de la începuturile lor (cu Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir etc.) spre problema *autodefinirii*: ce sîntem noi, românii, de unde ne tragem, care sînt trăsăturile noastre distinctive, care este rostul nostru pe lume? Școala latinistă (S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior, I. Budai-Deleanu), apoi pașoptiștii (I. Eliade-Rădulescu, Simion Bărnuțiu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, G. Bariț, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Ion Ghica, I. Ionescu de la Brad) au extins și întărit considerabil această orientare, făcînd din ea o caracteristică fundamentală a întregii spiritualități românești. Nimic deci mai firesc decît faptul că, deodată cu înființarea universităților (1860 la Iași, 1864 la București) și deci promovarea diferitelor științe la nivele intelectuale mai înalte, specializarea acestora, adică perfectarea lor delimitare, nu s-a putut face decît pînă la un punct, iar acest „punct” a fost constituit exact de *problema specificului nostru național*. Toate științele social umanistice, indiferent de obiectivele lor particulare, s-au angajat în cercetarea poporului român sub toate dimensiunile lui existențiale, de la arheologie, istorie și antropogeografie, pînă la știința religiilor, a artei și folcloristică. Se poate adică afirma că toate științele sociale și umane românești au avut chiar de la apariția lor o orientare generală *comună*, care a fost de esență *etnografică*, iar dacă ni se permite să folosim un termen barbar, dar foarte exact, ele au fost toate, fără nici o excepție, puternic „*etnografizate*”. Toți marii noștri universitari, în

FRAGEN UND NEUORIENTIERUNG IN DER RUMÄNISCHEN VOLKSKUNDE

Traian Herseni

Die Hauptfrage des Daseins des rumänischen Volkes entlang seiner bewegten Geschichte war die der *Selbsterhaltung*. „Am Wege aller Widerwärtigkeiten“ gelegen, wie es einer unserer großen Chronisten ausdrückt, waren die Rumänen noch von ihrer Ethnogenesis an dazu gezwungen, ununterbrochen gegen unzählige Gefahren der Entnationalisierung oder Entfremdung anzukämpfen. „Sein oder Nichtsein“ (als Volk), dieses war Jahrhunderte hindurch unsere Hauptfrage. So ist es verständlich, wieso die von den Rumänen gepflegten sozialen und humanistischen Wissenschaften von Anbeginn an (mit Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir usw.), sich der *Selbstdefinition* widmeten: was sind wir Rumänen, woher stammen wir, welches sind die uns kennzeichnenden Züge und welches unser Zweck in der Welt? Die latinistische Schule (S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior, I. Budai-Deleanu), später die Vorkämpfer der achtundvierziger Revolution (I. Eliade-Rădulescu, Simion Bărnuțiu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, G. Bariț, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Ion Ghica, I. Ionescu de la Brad) weiteten diese Ausrichtung aus und vertieften sie um ein Beträchtliches, indem sie sie zu einem der Grundzüge des gesamten rumänischen Geisteslebens ausgestalteten. Nichts war also natürlicher, als daß mit der Gründung der Universitäten (1860 in Iași, 1864 in Bukarest) und demzufolge der Entfaltung der verschiedenen Wissenschaften auf höherer geistiger Ebene, deren Spezialisierung, d.h. ihre genaue Abgrenzung, sich bloß bis zu einem gewissen Punkt vortreiben ließ, wobei die *Frage unserer nationalen Spezifität* eben genau diesen „Punkt“ bildete. Sämtliche sozial-humanistischen Wissenschaften schalteten sich — ohne Rücksicht auf ihre Sonderziele — in die Erforschung des rumänischen Volkes, in Hinsicht aller existentiellen Dimensionen, ein, von der Archäologie angefangen über Geschichte, Anthropologie, bis zur Religionswissenschaft, Kunstgeschichte und Folkloristik. So läßt sich die Behauptung aufstellen, daß sämtliche sozial-humanistische Wissenschaften von deren Auftreten an, eine *gemeinsame*, durch ihr Wesen *volkskundliche* Allgemeinausrichtung kannten und, soweit man uns den barbarischen, doch überaus zutreffenden Ausdruck nachsehen wollte, waren sie alle, ohne jede Ausnahme überaus „vervolkskundlicht“. Das

frunte cu Gr. Tocilescu, Al. Odobescu, B. P. Hașdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga, Vasile Bogrea, Ovid Densusianu, Vasile Pârvan, Sextil Pușcariu, Simion Mehedinți. C. Rădulescu-Motru, G. Vilsan, D. Gusti, Lucian Blaga etc. au avut, în cadrul sau în afară de preocupările lor de strictă specialitate (lingvistică, istorie, arheologie, antropogeografie, sociologie, psihologie etc.), și preocupări *etnografice* sau *folclorice*. La aceștia s-au alăturat și câțiva dintre naturaliști, ca Z. C. Panțu, I. Simionescu, Gr. Antipa, Victor Stanciu, Al. Borza și alții. În același sens și-au desfășurat activitatea publicistică și alți oameni de cultură, mai ales din rândul scriitorilor, care au activat, în cea mai mare parte a lor, independent de universități, ca M. Eminescu, I. Slavici, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, Octavian Goga, Liviu Rebreanu, M. Sadoveanu și mulți alții. Au apărut în această direcție, curente și școli întregi, ca sămănătorismul, poporanismul, gândirismul, școala română de arheologie, școala română de antropogeografie, școala filologică de la Cluj (în frunte cu Muzeul Limbii), școala sociologică de la București (care a creat Muzeul Satului) etc. S-au încadrat în această mișcare, foarte devreme, mai toate muzeele noastre mai importante, cu un număr tot mai însemnat de muzeografi-etnografi. Se poate deci afirma, fără nici o posibilitate de îndoială, că în România gândirea și cercetările etnografice au luat naștere și s-au dezvoltat „avant la lettre“, înainte de constituirea etnografiei ca știință de sine stătătoare și de apariția unor etnografi de profesie, adică de specialitate propriu-zisă.

Mișcarea aceasta ideologico-politică și culturală, care domină spiritualitatea românească încă din secolul al XVII-lea, pentru a atinge culmile ei cele mai înalte în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea și mai ales între cele două războaie mondiale, a fost îngroșată de numeroși „amatori“, recrutați de această dată dintre preoți, învățători, profesori secundari, juriști, ofițeri, studenți și elevi care s-au dedicat, în special, întocmirii unor monografii sătești și unor culegeri de materiale etnografice și folcloristice, de pe toate teritoriile locuite de români. Unii dintre aceștia, deși autodidacți, au reușit să se „specializeze“, să se situeze deci printre cei mai de seamă etnografi și folcloriști români (At. M. Marienescu, Sim. Fl. Marian, Tudor Pamfile, Artur Gorovei etc.). Ei au fost, în cea mai mare parte a lor, încurajați și îndrumați de Academia Română, îndeosebi prin colecția, neegalată pînă azi, „Din viața poporului român“. Dealtfel, spre sfîrșitul secolului trecut și în tot decursul primei jumătăți

Trachten all unserer großen Vertreter des Hochschulwesens, mit Gr. Tocilescu, Al. Odobescu, B. P. Hașdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga, Vasile Bogrea, Ovid Densusianu, Vasile Pîrvan, Sextil Pușcariu, Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, G. Vălsan, D. Gusti, Lucian Blaga usw. an der Spitze, richtete sich im Rahmen oder außerhalb ihrer streng fachlichen Betätigungen (Sprachwissenschaft, Geschichte, Archäologie, Anthropographie, Soziologie, Psychologie usw.), immer auch auf *volkskundliches* oder *folkloristisches* Wirken. Den obengenannten gesellten sich auch einige Naturwissenschaftler bei, wie Z. C. Panțu, I. Simionescu, Gr. Antipa, Victor Stanciu, Al. Borza und andere. Im gleichen Sinne entfalteten ihre publizistische Tätigkeit auch andere Kulturschaffende, vor allem aus den Reihen der Schriftsteller, die größtenteils außerhalb der Hochschulen wirkten und zwar M. Eminescu, I. Slavici, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, Octavian Goga, Liviu Rebreanu, M. Sadoveanu und viele andere. In diesem Sinne tauchten ganze Strömungen und Schulen auf, wie der „sămănătorism“, der „poporanism“, der „gîndirism“, die rumänische Archäologieschule, die rumänische Anthropogeographieschule, die Philologieschule von Cluj (mit dem Sprachmuseum an der Spitze), die Bukarester Soziologenschule (die das Dorfmuseum geschaffen hat) usw. Schon sehr früh gliederte sich dieser Bewegung eine beträchtliche Anzahl von Volkskunde-Museologen fast aller unserer bedeutenden Museen ein. Somit läßt sich die unwiderlegliche Behauptung aufstellen, daß in Rumänien der Volkskunde verbundenes Denken und Forschen „avant la lettre“, d.h. vor dem Zustandekommen der Volkskunde als selbstständiger Wissenschaft und vor dem Auftreten von Berufsethnographen, bezw. ausgesprochenen Fachkräften, sich herausgebildet und entfaltet haben.

Diese ideologisch-politische und kulturelle Bewegung, die das rumänische Geistesleben noch vom XVII. Jh. an beherrscht, und die in der zweiten Hälfte des XIX. Jh., vor allem aber in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen ihren Höhepunkt erreicht, empfang Verstärkungen durch aus den Reihen der Pfarrer, Lehrer, Mittelschullehrer, Juristen, Offiziere, Studenten und Schüler stammende „Liebhaber“, die sich hauptsächlich dem Abfassen von Dorfmonographien und dem Sammeln von Volkskunde- und Folklorematerial in allen von Rumänen bewohnten Gebieten widmeten. Einigen unter ihnen gelang es, obgleich Autodidakten, sich zu spezialisieren, bezw. in die Reihen der bedeutendsten rumänischen Volkskundler und Folkloristen einzugehen (At. M. Marienescu, Sim. Fl. Marian, Tudor Pamfile, Artur Gorovei usw.). Die meisten unter ihnen wurden durch die rumänische Akademie angespornt und angeleitet, insbesondere durch die bis heute unübertroffene Sammlung „Din viața poporului român“ (Aus dem Leben des rumänischen Volkes). Übrigens stand die rumänische Akademie gegen Ende des vorigen und im Laufe der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts an der Spitze der Bewegung zur wissenschaftlichen Erforschung des rumänischen

a veacului nostru, Academia Română a stat în fruntea întregii mișcări de cunoaștere științifică a poporului român, sub cele mai variate aspecte.

În aceste împrejurări, extrem de prielnice pentru dezvoltarea etnografiei, înființarea primelor catedre și conferințe universitare de etnografie, între cele două războaie mondiale, n-a mai însemnat ca în alte părți, un eveniment important. De altfel, „specializarea“ în etnografie adică „profesionalizarea“ ei, n-a avut numai efecte pozitive, pentru că ea a dus la o fărâmițare treptată a preocupărilor, cu tendințe spre „autonomie“: folcloristica, știința artei populare, etnopsihologia etc. s-au desprins treptat de etnografie, aceasta rezumându-se în cele din urmă la studiul așa-zisei „culturi materiale“, cum se poate vedea din lucrările principale ale lui Romul Vuia, dar mai ales ale celui mai apropiat și fidel elev și continuator al lui, Ion Vlăduțiu (Etnografia românească, 1973).

Din fericire, vechea mișcare filoetnografică nu și-a încetat nici un moment dezvoltarea, dimpotrivă, ea s-a adâncit și s-a lărgit mereu, datorită în special etnografilor și folcloriștilor de formație filosofică (antropologică, psihologică, sociologică), dar și istorică și culturologică (Mircea Eliade, Mihai Vulcănescu, H. H. Stahl, N. Mărgineanu, Traian Herseni, Al. Dima, Mihai Pop, Gheorghe Focșa, Constantin Noica etc.), continuați fără întrerupere de către numeroșii lor elevi și colaboratori (V. V. Caramelia, Cornel Irimie, Romulus Vulcănescu, N. Dunăre, Paul Petrescu, Boris Zderciuc, Gh. Pavelescu, Lucia Apolzan, Gheorghiu Geană etc.).

În etnografia românească de azi există deci, în linii mari, două tendințe principale care, de altfel, se întrepătrund și se influențează reciproc: una spre o specializare pînă la cele mai înguste sectoare posibile (specialiști în textile, în interioare, în port, în icoane pe sticlă, în instrumente muzicale, în arhitectură populară, în arta lemnului ș.a.m.d. ca și specialiști în troițe, în podoaba capului, în opinci, ouă încondeiate etc.); alta spre o integrare treptată a cercetărilor nu numai în sens multidisciplinar, ci și *interdisciplinar*, chiar *transdisciplinar*, de îmbinare continuă a analizei cu sinteza, spre o cercetare a „omului total“ (expresia aparține lui Karl Marx), iar în cazul în care ne referim, a „poporului“ în întregimea lui, sub toate aspectele lui caracterizante.

Aceasta este situația în care se găsește etnografia românească în momentul de față, etapă foarte prielnică a dezvoltării ei, în special din cauza pluralismului menționat, a desfășurării ei nestin-

Volkes, unabhängig in welcher Hinsicht dieses geschah.

Unter diesen für die Entwicklung der Volkskunde überaus günstigen Umständen bedeutete die Gründung der ersten Lehrstühle und Dozenturen in der Zeitspanne zwischen den beiden Weltkriegen nicht wie anderwärts ein Ereignis von besonderer Bedeutung. Im übrigen hatte die „Spezialisierung“ in der Volkskunde, d.h. deren „Professionalisierung“ nicht nur positive Folgen zu verzeichnen, da sie gleichzeitig eine allmähliche Zersplitterung der Betätigungen bewirkte, die eine betonte „Selbstständigkeit“ anstrebten: Folkloristik, Ethnolinguistik, Volkskunsthissenschaft, Ethnopsychologie usw., die sich im Laufe der Zeit von der Volkskunde lossagten, so daß sich diese zuletzt auf das Studium der sogenannten „Sachkultur“ beschränkte, was sich aus den Hauptarbeiten von Romul Vuia, vor allem aber aus denen seines treuesten Schülers und Nachfolgers, Ion Vlăduțiu (Etnografia românească, 1973) erkennen läßt.

Glücklicherweise kannte die alte volkskundefreundliche Bewegung keinen Augenblick der Unterbrechung, sondern, ganz im Gegenteil, sie vertiefte sich und gewann an Boden und zwar vor allem dank der Volkskundler und Folkloristen philosophischer Prägung (d. h. anthropologischer, psychologischer, soziologischer), doch auch historischer und kulturologischer (Mircea Eliade, Mihai Vulcănescu, H. H. Stahl, N. Mărgineanu, Traian Herseni, Al. Dima, Mihai Pop, Gheorghe Focșa, Constantin Noica usw.), deren Bestrebungen durch ihre zahlreichen Schüler und Mitarbeiter (V. V. Caramelia, Cornel Irimie, Romulus Vulcănescu, N. Dunăre, Paul Petrescu, Boris Zderciuc, Gh. Pavelescu, Lucia Apolzan, Gheorghiu Geană usw.) fortgeführt wurden.

Somit gibt es derzeit in der rumänischen Volkskunde, im Großen betrachtet, zwei Grundtendenzen, die sich übrigens gegenseitig durchdringen und beeinflussen und zwar: einerseits eine auf die engstmöglichen Bereiche ausgerichtete Spezialisierung (Fachleute im Textilschaffen, auf dem Gebiet der Bauernstube, dem der Tracht, der Hinterglasmalerei, der Musikinstrumente, des bäuerlichen Hausbaus, der Holzschnitzkunst u.a.m., wie auch Fachleute für Wegkreuze, Kopfputz, Bundschuhe, Ostereier usw.), andererseits eine auf die allmähliche Integrierung der Forschungen, nicht bloß in multidisziplinärem, sondern *inter- und selbst transdisziplinärem* Sinne, d.h. einer ununterbrochenen Verquickung von Analyse und Synthese zwecks Erforschung des „totalen Menschen“ (ein von Karl Marx geprägter Ausdruck), was in unserem Falle „des Volkes“ in seiner Gesamtheit und unter allen es kennzeichnenden Gesichtspunkten besagen will.

Dieses ist der gegenwärtige Stand der rumänischen Volkskunde, wobei es sich um eine für deren Entwicklung überaus günstige Etappe handelt, vor allem aufgrund des vorerwähnten Pluralismus, der unbehinderten Entfaltung in verschiedensten Richtungen, deren einige sich ergänzen, andere sich zuwiderlaufen, alle jedoch lediglich

jenite în cele mai variate direcții, unele complementare, unele contradictorii, evaluate în funcție, exclusiv, de fecunditatea lor teoretică și practică. O eliminare a „diferendelor“ nu se poate face decît prin confruntarea deschisă și onestă a pozițiilor, deci prin discuție și argumentare, prin critică și autocritică. În orice caz, este de preferat o variație dinamică, militantă, decît o uniformitate pasivă, nestimulantă și deci sterilizantă.

Totuși situația aceasta nu este fără probleme și nici fără unele tendințe de depășire și înaintare, menite să ridice etnografia românească la noi trepte de dezvoltare. Este ceea ce dorim să înălțăm, cel puțin în cîteva cuvinte.

Atît curentul analitic, de neîncetată „specializare“, cît și cel interdisciplinar, în același timp analitic și sintetic, au avut, pînă de curind, o orientare preponderentă *descriptivă*, cu extensiuni exclusiv în sens istoric, mai exact *genetic*, iar uneori și în sens *comparativ*, în raport cu naționalitățile conlocuitoare și popoarele învecinate sau înrudite. S-a plecat, de regulă, de la constatarea anumitor fenomene etnografice, înregistrate mai mult sau mai puțin fidel și integral, de cele mai multe ori desprinse de contextul lor real (geografic, istoric, social, economic, politic, etc.). Cei mai mulți dintre culegători s-au oprit aici, ei au publicat apoi aceste înregistrări în lucrări strict descriptive sau expositive, însoțite, în cazurile cele mai fericite, de fotografii, desene, hărți. Folosindu-se de aceste descrieri — proprii sau ale altora — unii cercetători au făcut un pas mai departe: au comparat fenomenele etnografice românești din actualitate, fie cu fenomene similare din trecutul îndepărtat, în special cu cele romane, tracice și paleo-slave, fie din etnografia altor popoare din contemporaneitate (bulgari, slovaci, sirbi, maghiari etc.) și au încercat să tragă anumite concluzii, unele de înrudire, altele de diferențiere în favoarea diferitelor ipoteze etnogenetice și etnospecifice. S-a ajuns astfel la unele lucrări interesante cu privire la moștenirea noastră romană sau geto-dacică, la unele înrudiri ale noastre cu popoarele romanice, la unele schimburi culturale cu slavii, ungurii ș.a.m.d., ca și la unele încercări de a stabili caracterele etnice specifice românești, deci de diferențiere față de celelalte popoare din partea aceasta de lume. S-a insistat mai puțin asupra propriilor creații poporane și aproape de loc asupra părților comune ale culturii sud-est europene în ansamblul ei, desigur multinaționalitară, totuși cu baze adeseori perfect asemănătoare. Bineînțeles, a afirma existența unor similitudini nu înseamnă a nega

und ausschließlich anhand ihrer theoretischen und praktischen Ergiebigkeit bewertet werden. Ein Beseitigen der „strittigen Fragen“ läßt sich bloß aufgrund einer offenen und ehrlichen Konfrontation der Haltungen, bezw. durch Aussprache und Argumentation, Kritik und Selbstkritik verwirklichen. Gewiß ist eine dynamische, militante Abwechslung einer passiven, nicht antreibenden, folglich also steril machenden Eintönigkeit vorzuziehen.

Doch immerhin erweist sich die Lage keineswegs als problemfrei und es mangelt auch nicht an Tendenzen sie zu überwinden und vorwärtszukommen, die darauf abzielen, die rumänische Volkskunde neuen Entwicklungsstufen zuzuführen. Dieses ist es, was wir zumindest in ein paar Worten darzustellen trachten.

Sowohl die analytische Strömung einer ununterbrochenen „Spezialisierung“, als auch die interdisziplinäre, gleichzeitig analytische und synthetische, wiesen bis vor kurzem eine vorrangig *beschreibende* Ausrichtung auf, die sich manchmal ausschließlich in historischer, oder genauer *genetischer*, ja manchmal sogar in *vergleichender* Richtung bewegten, im Vergleich mit den mitwohnenden Nationalitäten und den benachbarten, bezw. verwandten Völkern. Üblicherweise ging man dabei von der Feststellung verschiedener, mehr oder weniger getreu und vollständig aufgenommener volkscundlicher Erscheinungen aus, die meist aus ihrem natürlichen Zusammenhang (geographischer, geschichtlicher, sozialer, wirtschaftlicher, politischer Natur) losgelöst werden. Die meisten Sammler blieben hier stehen, veröffentlichten diese Aufnahmen in streng beschreibenden und darlegenden Arbeiten, die in den glücklichsten Fällen von Fotos, Zeichnungen, Karten begleitet waren. Auf diese — eigenen oder fremden — Beschreibungen gestützt, gingen einige Forscher einen Schritt weiter: sie verglichen die gegenwärtigen rumänischen Volkskundeerscheinungen, sei es mit ähnlichen, in weit zurückliegender Vergangenheit belegten, vor allem mit römischen, thrakischen oder altslawischen, sei es mit Erscheinungen der Gegenwartsvolkscunde anderer Völker (Bulgaren, Serben, Slowaken, Ungarn usw.) und versuchten gewisse, die Verwandtschaft oder die Unterschiede betreffende Schlüsse, zugunsten verschiedener ethnogenetischer oder ethnospezifischer Hypothesen herauszuarbeiten. So gelangte man zu einer Reihe, unser römisches, beziehungsweise getisch-dakisches Erbe, gewisse Verwandtschaftsbeziehungen zu anderen romanischen Völkern, den Kulturaustausch mit den Slawen, Ungarn usw. betreffenden interessanten Arbeiten, wie auch zu einer Reihe von Versuchen, die spezifischen rumänischen ethnischen Kennzeichen, also die Unterschiede anderen Völkern dieses Teiles der Welt gegenüber, festzulegen. Dabei ging man weniger auf das eigene Volksschaffen ein und fast gar nicht auf die Gemeinsamkeiten der südosteuropäischen Kultur als Gesamtheit, und zwar natürlich als multinationaler, die sich häufig auf vollkommen ähnliche Grundlagen stützen. Selbstredend bedeutet die Feststellung von Ähnlichkeiten

existența diferențelor specifice și nici invers. Problema este să se stabilească pe cât posibil atât unele cât și altele. Nici un popor din lume nu trăiește izolat încît nimic nu este mai firesc decît să apară numeroase împrumuturi și îniriuri reciproce, iar ca rezultat, tot atitea trăsături comune.

După părerea mea, problema principală care se ridică în fața etnografiei românești din zilele noastre este trecerea de la faza preponderent descriptivă la operații mai înalte, nu numai de ordin *comparativ*, ci mai ales *explicativ*, ceea ce în termeni savanți, înseamnă completarea etnografiei cu o *etnologie*, a culegerii și comparațiilor de fenomene cu o teorie mai cuprinzătoare și o prelucrare mai științifică a lor. A redacta azi o *etnografie românească* pur descriptivă este o operație de debutant, pentru că există extrem de multe materiale documentare utilizabile în acest sens. A redacta însă o *etnologie românească*, în înțeles de știință teoretică, în același timp comprehensivă și explicativă, a întregii culturi populare românești (după terminologia curentă: a culturii materiale, sociale și spirituale), este o sarcină care nu va putea fi îndeplinită decît de savanți cu înaltă calificare și mare experiență. Efortul acesta este de făcut de acum încolo.

Perspectiva explicativă modifică structural întreaga etnografie românească, totul trebuie reconsiderat, revizuit și regîndit din noul punct de vedere, inclusiv procedeele de culegere și înregistrare a datelor primare sau de întocmire a unui eventual atlas etnografic. A strînge materiale de dragul materialelor este una, a le strînge în vederea unor operații științifice superioare este cu totul altceva. Apare nevoia unui îndreptar metodologic de această factură mai înaltă. Este necesar să se pună în lumină mai ales două adevăruri: a) fenomenele etnografice fiind de esență umană, sînt fenomene cu înțeles, chiar și atunci cînd și-au modificat sau și-au pierdut complet înțelesul originar; b) fenomenele etnografice nu pot fi explicate mai niciodată prin ele însele, adică în chip izolat, fără a se ține seama de fenomenele *precedente*, din care purced sau de care sînt determinate ori condiționate, ca și de fenomenele *coexistente*, cu care se găsesc în corelație, în raporturi de interdependență și interacțiune.

A existat la noi tendința, care mai are destui reprezentanți, chiar dintre cei mai harnici și productivi, de a elimina din etnografie, cum am spus, tot ceea ce nu ține de cultura materială, ca și cum s-ar putea înțelege și explica fenomenele de acest gen fără contextul lor geografic, istoric și

keineswegs eine Verneinung des Bestehens spezifischer Unterschiede und umgekehrt. Wichtig ist es, nach Möglichkeit, sowohl diese als auch die anderen, aufzuzeigen. Kein einziges Volk dieser Welt lebt völlig isoliert, so daß nichts natürlicher ist, als das Auftreten verschiedener gegenseitiger Entlehnungen und Einflüsse und als Endergebnis ebensoviele gemeinsame Züge.

Meiner Meinung nach besteht die Hauptfrage, die sich der zeitgenössischen rumänischen Volkskunde stellt darin, den Übergang von der vorherrschend beschreibenden Phase zu höherem Wirken, jedoch nicht bloß *vergleichender* Natur, sondern *erklärender*, zu finden, was in wissenschaftlichen Begriffen ausgedrückt eine Vervollständigung der Ethnographie durch eine *Ethnologie* bedeutet, also eine Ergänzung der Sammlung und des Vergleiches der Erscheinungen durch eine umfassendere Theorie und eine wissenschaftlichere Aufarbeitung derselben. Heute eine rein beschreibende *rumänische Volkskunde* zu verfassen, ist das Unterfangen eines Anfängers, da es ungeheuer viel in diesem Sinne verwendbares Unterlagsmaterial gibt. Im Gegensatz dazu jedoch eine *rumänische Ethnologie*, im Sinne einer theoretischen Wissenschaft, gleichzeitig comprehensiv und explikativ, der gesamten rumänischen Volkskultur (aufgrund der gängigen Terminologie: der materiellen, sozialen und geistigen Kultur), zu schaffen, ist eine Aufgabe, die sich nur von hochqualifizierten und über eine große Erfahrung verfügenden Gelehrten verwirklichen läßt. Dieses Ziel muß uns von nun an vorschweben.

Die erklärende Schau verändert die gesamte rumänische Volkskunde in struktureller Weise, da alles Neubewertet, revidiert und vom neuen Standpunkt umgedacht werden muß, die Aufnahme- und Aufzeichnungsverfahren der Primärdaten oder die Ausarbeitung eines möglichen Volkskundeatlases eingeschlossen. Material um seiner selbst willen zu sammeln, ist eines, es dagegen zwecks wissenschaftlicher höherer Verarbeitung zusammenzutragen, etwas ganz anderes. Dazu benötigt man einer methodischen fachlichen Anleitung. Dabei müssen vor allem zwei Tatsachen ins Licht gerückt werden: a) die volkskundlichen Erscheinungen, als in ihrem Wesen menschliche Phänomene, weisen einen *Sinngehalt* auf, selbst dann wenn sie ihren ursprünglichen Sinn verändert oder verloren haben; b) die volkskundlichen Erscheinungen lassen sich nie durch sich selber erklären, d.h. voneinander getrennt, ohne die *vorausgegangenen* zu berücksichtigen, auf denen sie beruhen oder von denen sie bestimmt oder bedingt wurden, oder auch die *gleichzeitig auftretenden*, zu denen sie in einem Verhältnis gegenseitiger Abhängigkeit und Beeinflussung stehen.

Es gab bei uns Tendenzen, deren Anhänger selbst unter den fleißigsten und produktivsten Forschern zu finden sind, die darauf abzielten, aus der Volkskunde, wie gezeigt, alles zu beseitigen was nicht der Sachkultur angehört, als ließen sich derartige Erscheinungen außerhalb ihres geographischen, geschichtlichen oder sozialen Zusammenhangs verstehen und erklären, also

social, fără a se ține seama de raporturile cu celelalte fenomene socio-culturale (economice, politice, juridice, spirituale etc.). De aici au derivat numeroase deformări chiar în înregistrarea și prezentarea materialelor etnografice. Așa de exemplu, în studiul agriculturii și al păstoritului, cele două ocupații tradiționale de bază ale poporului român, s-a procedat, de cele mai multe ori, printr-o completă izolare a celor două fenomene, atât unele față de altele, cât și față de contextul lor social-istoric și împrejurările geografice concrete. Cele două ocupații s-au dezvoltat însă aici, pe teritoriul actual al României, încă din preistorie, într-o corelație foarte strinsă. Ele n-au fost și nu sînt, pînă azi, decît aspecte ale diviziunii sociale a muncii, prin care s-a asigurat o folosire optimă a mediului natural și a celor două achiziții culturale care au marcat decisiv istoria civilizației încă din neolitic: cultivarea plantelor și domesticirea animalelor. Izolarea celor două fenomene etnografice fundamentale s-a făcut și față de ansamblul social-istoric din care au făcut parte. S-a crezut astfel că există o agricultură *pur țărănească* și un păstorit *pur ciobănesc*, desprinse de societatea globală, de economia națională, de sistemul politico-juridic, de organizația statală. În special studiul păstoritului a avut mult de suferit din această cauză. Nici cercetătorii mai vechi, dar nici Romul Vuia, primul titular al unei catedre universitare de etnografie (Cluj) sau continuatorii săi de azi, nu au ținut seama de ceea ce se numește în marxism „relații de producție” sau „raporturi de proprietate” în domeniul păstoritului, de faptul că unii dintre păstori erau proprietari, iar alții numai salariați (simbriași), că la rîndul lor proprietarii erau unii foarte mici (de cîteva oi sau zeci de oi), pe cînd alții se ridicau la sute și mii, chiar zeci de mii de oi. Din cauza aceasta cercetătorii amintiți, împreună cu toți colaboratorii și adepții lor, au oferit o imagine cu totul inadecvată, patriarhală, idilică și comunitară despre păstoritul românesc tradițional ca și cum ar fi rămas într-un stadiu caracteristic doar societăților primitive, cîtă vreme, în realitate, el a fost divizat în clase sociale, uneori foarte distanțate (în raporturi de „stăpîn la slugă”), cu interese antagonice și într-o veșnică luptă socială, mai mult sau mai puțin fățișă, unele cu altele. Ceva mai mult, a existat la noi, ca și în alte părți ale lumii, un păstorit de mare anvergură, al marilor boieri, al nobilimii transilvănene, al cetăților și orașelor, care nu are nimic poporan în natura lui economico-socială și care nu s-a putut dezvolta în condițiile de odinioară decît prin *transhumanță*

ohne dem zu anderen sozial-kulturellen Erscheinungen (wirtschaftlicher, politischer, juridischer, geistiger u.a. Natur) bestehenden Verhältnis irgendwelche Bedeutung beizumessen. Darauf fußen zahlreiche Verformungen, die selbst bei der Aufnahme und Darstellung des Volkskundematerials beginnen. So ging man beispielsweise beim Studium von Ackerbau und Hirtenwesen, zwei überlieferten Grundbeschäftigungen des rumänischen Volkes, vor, die meist in völliger Abgeschlossenheit und voneinander getrennt dargestellt wurden, wobei man sie auch aus ihrem sozial-historischen Zusammenhang und von den konkreten geographischen Gegebenheiten löste. Beide Beschäftigungen entfalteten sich jedoch hier, auf dem derzeitigen Boden Rumäniens noch aus vorgeschichtlichen Zeiten in überaus engem Zusammenhang. Sie bildeten und bilden bis heute nichts anderes als Aspekte sozialer Arbeitsteilung, durch die man die bestmögliche Ausnutzung der natürlichen Umwelt und der beiden Kulturerwerbungen gewährleistete, die bereits von der Jungsteinzeit an die Geschichte der Zivilisation ausschlaggebend prägten: des Pflanzenbaus und der Tierhaltung. Die Abtrennung der beiden volkskundlichen Grunderscheinungen erfolgte auch der sozial-historischen Gesamtheit gegenüber, der sie angehörten. So nahm man das Bestehen eines *rein bäuerlichen* Ackerbaus und einer *lediglich den Hirten verbundenen* Schafhaltung, losgelöst von der Gesamtgesellschaft, der Volkswirtschaft, dem politisch-juridischen System, der Staatsordnung an. Durch derartiges Vorgehen hatte vor allem das Studium des Hirtenwesens viel zu leiden. Weder die älteren Forscher, noch selbst Romul Vuia, der erste Volkskunde-Lehrstuhlinhaber (Cluj), oder dessen Nachfolger von heute, berücksichtigten das, was man im Marxismus als „Produktionsverhältnisse“ oder „Besitzverhältnisse“ zu bezeichnen pflegt, wenn sie die Schafhaltung untersuchten; daß eine Reihe von Hirten Besitzer, andere dagegen Arbeitnehmer (im Sold stehend) waren, daß einige unter den Besitzern ihrerseits über einen geringen Besitz (ein paar oder etliche dutzende Schafe) verfügten, wogegen andere hunderte, tausende, ja gar zehntausende ihr Eigen nannten. Von hier ausgehend stellten die obenerwähnten Forscher, wie deren Mitarbeiter und Anhänger ein vollkommen unzutreffendes Bild des Hirtenwesens dar, indem sie der überlieferten rumänischen Schafhaltung patriarchalische, idyllische und gemeinschaftliche Züge verliehen, so als habe sich diese in einem, bloß für die primitive Gesellschaft kennzeichnenden Entwicklungsstadium erhalten, wogegen tatsächlich eine Aufteilung in soziale Klassen belegt ist, die häufig weit voneinander entfernt waren (wie im „Herr und Knecht“-Verhältnis), die antagonistische Interessen verfolgten und in einem ständigen mehr oder weniger offenen Klassenkampf zueinander standen. Ja, noch mehr, es gab bei uns, wie auch anderwärts in der Welt, eine großangelegte Schafhaltung der Großbojaren, des transsilvanischen Adels, der Burgen und Städte, deren wirtschaftlich-soziale Natur nichts Volksverbundenes aufweist, und die sich unter den damaligen

(care nu are nimic comun cu nomadismul), prin ceea ce s-a numit foarte potrivit „Fernweidewirtschaft“ (A. Beuermann), gospodărie de vite cu pășunile îndepărtate de localitatea de bază. Noile cercetări întreprinse în Mărginimea Sibiului, inițiate de Muzeul Brukenthal, au dus la contestarea caracterului „primitiv“ sau „arhaic“ al păstoritului românesc. Dimpotrivă, au dus la afirmarea caracterului lui evoluat, feudal în epoca feudală, capitalist în perioada capitalistă și, în fine, socialist în etapa actuală de dezvoltare a României.

Ne dăm seama tot mai bine că este imposibil de admis, în afară de unele cazuri cu totul excepționale, că așa-zisele „fenomene populare“ sau „etnografice“ s-au desfășurat vreodată independent de societatea din care fac parte, independent de orinduirile sociale și diferitele lor trepte de dezvoltare. De aici necesitatea imperioasă de a se completa, în etnografia tuturor țărilor dezvoltate, nu numai în cea românească, studiul *tipologic* al fenomenelor etnografice și cel *regional*, cu cel al *treptelor* sau *fazelor de dezvoltare*, în funcție de întreaga desfășurare istorică a societății.

Din moment ce se admite tot mai mult o influență constantă, de fapt inevitabilă („firească“) a straturilor sociale populare asupra celor mai ridicate, trebuie să admitem, poate într-o măsură și mai mare, influența *inversă*, întrucît toate păturile sociale în discuție aparțin aceluiași popor. Într-o formulare mai exactă: din moment ce fenomenele numite „etnografice“ fac parte integrantă dintr-o societate istorică mai cuprinzătoare, care include și alte fenomene, considerate ca „neetnografice“, trebuie să se stabilească chiar din etapa înregistrărilor de teren, relațiile concrete dintre ele, fără a decide dinainte dacă și care dintre ele au avut vreo influență oarecare.

Perspectiva aceasta poate duce la un pas mult mai însemnat *la studiul etnografic al întregului complex social-istoric, al societăților dezvoltate, în totalitatea lor.*

În înțelesul ei originar, etnografia este știința poporului sau a popoarelor, iar popoarele mai dezvoltate nu se mai reduc de mult la păturile sociale „tradiționale“, considerate ca „neliterate“ sau „neinstruite“, ci cuprind toate straturile sociale, pe lângă faptul evident că păturile considerate ca „inferioare“ (în stratificarea social-economică sînt astăzi și ele „literate“ (școlite) și „instruite“ (nu numai prin școală, dar și prin *mass*

Gegebenheiten bloß durch *Transhumanz* entfallen konnte (die keinerlei Beziehung zum Nomadentum aufweist), durch das was überaus treffend als „Fernweidewirtschaft“ (A. Beuermann) bezeichnet wurde, also Viehhaltung vermittelt von der Grundsiedlung entfernt gelegener Weiden. Neue, vom Brukenthalmuseum angeregte und in der Mărginimea Sibiului ausgeführte Forschungen führten zur Widerlegung eines „primitiven“ oder „altertümlichen“ Charakters des rumänischen Hirtenwesens. Ganz im Gegenteil, sie bewiesen dessen fortgeschrittenen Charakter, der in der Feudal-epoche feudale, während der kapitalistischen kapitalistische und in der gegenwärtigen Etappe der Entwicklung Rumäniens sozialistische Züge aufweist.

Eine Feststellung erhärtet sich immer mehr, daß nämlich, von wenigen durchaus als Ausnahmen zu wertenden Fällen abgesehen, sogenannte „volkstümliche“ oder „volkskundliche Erscheinungen“ auf keinen Fall so dargestellt werden dürfen, als hätten sie sich, unabhängig von der Gesellschaft der sie angehörten, unabhängig von den Gesellschaftsordnungen und deren verschiedenen Entwicklungsstufen, entfalten können. Davon ausgehend stellt sich die Notwendigkeit, in der Volkskunde aller entwickelten Länder, nicht nur der rumänischen, schnellstens die *typologische* und *gebietsmäßige* Erforschung volkskundlicher Erscheinungen mit der der *Entwicklungsstufen* oder -phasen aufgrund des gesamten Entwicklungsablaufs der Gesellschaft zu vervollständigen.

Soweit wir in immer größerem Maße einen ständigen, tatsächlich unumgänglichen („natürlichen“) Einfluß der bäuerlichen Gesellschaftsschichten auf die gehobeneren anerkennen, so müssen wir vielleicht in noch höherem Maße einen *umgekehrten* Einfluß als gegeben betrachten, da alle zur Sprache stehenden Gesellschaftsschichten dem gleichen Volk angehören. Oder, genauer gesagt: sobald die als volkskundlich bezeichneten Erscheinungen einen Bestandteil einer umfassenderen historischen Gesellschaft darstellen, die auch andere als „nichtvolkskundlich“ bewertete Erscheinungen einschließt, muß man, bereits von der Etappe der Feldaufnahmen an, danach trachten, die konkreten Beziehungen festzustellen, ohne sich von vornherein darauf festzulegen, ob und welcher davon irgendein Einfluß zukommt.

Eine solche Sicht bedeutet einen wichtigen Schritt weiter zu einer *volkskundlichen Erforschung des gesamten sozial-historischen Komplexes der fortgeschrittenen Gesellschaften in deren Gesamtheit.*

In ihrem ursprünglichen Sinn ist die Volkskunde die Wissenschaft die sich der Erforschung des Volkes oder der Völker widmet. Die fortgeschrittenen Völker dagegen beschränken sich längst nicht mehr bloß auf die „überlieferten“ sozialen Schichten, die man als „schriftunkundig“ und „ungelehrt“ einschätzte, sondern erfassen alle sozialen Schichten, hinzu kommt noch die Tatsache, daß die (innerhalb der sozial-wirtschaftlichen Schichtung) als „untere“ gewerteten sich heute als „schriftkundig“ (geschult) und „gebildet“ (und

media) și deci nu se mai diferențiază de celelalte straturi sociale, „suprapuse“, prin limite sigure, ușor de perceput și de stabilit.

Dacă etnografia va studia în continuare *popoarele* sau, în alți termeni, *comunitățile etnice*, în toată complexitatea lor, se va rezolva și problema atât de des ridicată a dispariției ei ca știință, deodată cu dizolvarea „culturilor tradiționale“. Etnografia ca știință a formelor, activităților și producțiilor etnice de viață umană, nu-și va pierde „obiectul de cercetare“ decât atunci când vor dispărea popoarele, adică la o dată cu totul ipotetică, imposibil de calculat în funcție de cunoștințele noastre actuale.

După aceeași logică firească, etnografia nu trebuie să se mărginească la studiul țăranimii sau al satelor, ci trebuie să-și extindă cercetările la toate sectoarele de viață, ale popoarelor, în măsură în care au un caracter etnic demonstrabil, deci și al fenomenelor urbane industriale, comerciale, artistice, intelectuale etc.

Se poate formula însă o obiecție în aparență foarte serioasă: dacă etnografia va studia popoarele în toată complexitatea lor, nu riscă oare să-și piardă identitatea, să se dizolve în alte științe, cum sînt istoria, sociologia, antropologia culturală etc.? Totuși nu este greu de dat un răspuns satisfăcător. În realitate nici una din științele invocate nu se ocupă de popoare *ca atare*, ca realități *etnice*. Istoria este știința reconstituirii trecutului, indiferent de gradul lui de etnicitate; sociologia cercetează societatea, relațiile și organizațiile sociale, tot fără a se preocupa de aspectele etnice propriu zise; iar antropologia culturală, cînd nu este numai un alt nume pentru etnologie, este *culturologie*, iar culturile ca atare depășesc de obicei realitatea unui singur popor, pentru a cuprinde arii intertribale, iar mai tirziu internaționale, tot mai întinse. Desigur fiecare popor are o istorie, constituie sau participă la o societate, are o anumită cultură, proprie sau de împrumut, dar toate cele trei relații menționate sînt studiate fără intenție de a se stabili trăsăturile lor *etnice*. Științele amintite nu-și însușesc perspectiva de cercetare a etnografiei, nici chiar cînd studiază aceleași realități ca ea. Etnografia sau, plenar, etnologia cercetează poporul sau popoarele *ca popor* sau *ca popoare*, în procesele de formare și dezvoltarea, modurile de funcționare și de manifestare, producțiile sau creațiile obținute pe aceste baze, toate raportate fie la un popor privit în sine, fie la mai multe popoare

zwar nicht allein durch die Schule, sondern auch durch die *Massmedien*) erweisen, sich folglich von den übrigen Sozialschichten, die ihnen „übergeordnet“ sind, nicht mehr durch genau umrissene, leicht feststellbare Grenzen absetzen.

Sobald die Ethnographie von nun an Völker, oder, in anderen Begriffen ausgedrückt, *ethnische Gemeinschaften* in deren Gesamtkomplexität studieren soll, wird es wohl auch zur Lösung der so häufig aufgeworfenen Frage ihres Verschwindens als Wissenschaft gleichzeitig mit der Auflösung „überlieferter Kulturen“ kommen. Die Volkskunde als Wissenschaft der ethnischen Formen, Tätigkeiten, und Produktionen menschlichen Lebens wird ihren „Forschungsgegenstand“ dann verlieren, wenn die Völker selbst verschwinden, d.h. zu einem ausgesprochen hypothetischen Zeitpunkt, der sich aufgrund unserer heutigen Kenntnisse kaum abschätzen läßt.

Der gleichen natürlichen Logik zufolge darf sich die Volkskunde nicht auf das Studium der Bauernschaft oder des Dorfes schlechthin beschränken, sondern sie muß ihre Forschungen auf alle Lebensbereiche der Völker ausdehnen, in dem Maße, in dem sie noch einen nachweisbaren ethnischen Charakter aufweisen, demnach also auch auf die städtischen, industriellen, kommerziellen, künstlerischen, intellektuellen u.a. Erscheinungen.

Dabei läßt sich jedoch ein scheinbar überaus triftiger Einwand äußern, und zwar: sobald die Volkskunde die Völker in ihrer ganzen Komplexität studiert, läuft sie da nicht etwa Gefahr, ihre Identität einzubüßen, in anderen Wissenschaften aufzugehen, wie etwa in der Geschichte, der Soziologie, der Kultur-Anthropologie usw.? Und doch ist es nicht schwer, hier eine befriedigende Antwort zu finden. Tatsächlich befaßt sich nämlich keine der angeführten Wissenschaften mit den Völkern *als solchen*, als *ethnischen* Realitäten. So ist die Geschichte eine Wissenschaft der Wiederherstellung der Vergangenheit, unabhängig von deren Ethnizitätsgrad; die Soziologie dagegen untersucht die Gesellschaft, die sozialen Beziehungen und Organisationen, desgleichen ohne sich ethnischen Aspekten als solchen zu widmen; die Kultur-Anthropologie dagegen ist, soweit es sich nicht bloß um einen anderen Namen der Ethnologie handelt, nichts anderes als *Kulturologie*, die Kulturen dagegen überschreiten üblicherweise die Wirklichkeit eines einzigen Volkes, um überstammliche Bereiche zu umfassen, und später dann immer weitgespanntere internationale. Selbstverständlich besitzt jedes Volk seine *Geschichte*, bildet oder gehört *einer Gesellschaft* an, verfügt über eine gewisse eigne oder entlehnte Kultur. Doch werden alle drei vorerwähnten Realitäten ohne das Ziel erforscht, deren *ethnische* Züge festzulegen. Die angeführten Wissenschaften sind keineswegs auf die volkskundliche Forschungsperspektive ausgerichtet, ja nicht einmal wenn sie gemeinsame Realitäten untersuchen. Die Volkskunde oder umfassender, die Ethnologie erforscht ein Volk oder Völker *als Volk* oder *als Völker*, im Rahmen des Bildungs- und Entwicklungs-

tratate comparativ, dar fără a le pierde din vedere vreodată „individualitatea“ sau „personalitatea“ lor *etnică*.

În accepțiunea subliniată mai sus, etnografia capătă nu numai dimensiuni și semnificații științifice deosebite, dar și *politice*: ea este chemată să contribuie la organizarea și progresul lumii moderne prin stabilirea structurilor, funcțiunilor și deci a rosturilor fiecărui popor în parte, dar nu izolat, ci în ansamblul mondial al tuturor popoarelor, al tuturor naționalităților. Instituția internațională cea mai întinsă din zilele noastre, este *Organizația Națiunilor Unite*, dar în realitate ea cuprinde *state*, nu *popoare*. Acestea se găsește nu o dată în mai multe state, iar statele includ, în aceeași măsură, mai multe naționalități totul reducându-se doar la diferențe de proporții sau dozaj. Și atunci se pune problema: care sînt rosturile *naționalității* sau, cu un termen tehnic, al „*etniei*“ în lumea modernă, în structura și funcționarea statelor, în dezvoltarea civilizației, în realizarea progresului istoric?

Cel puțin după opinia mea, nici o altă știință nu poate da un răspuns mai temeinic la o astfel de întrebare decît *etnografia*, împreună cu treapta ei teoretică cea mai ridicată, care este *etnologia*. Dar pentru a realiza un asemenea program, etnografia nu se mai poate restrînge ca în trecut, la culegerea și interpretarea unor date de suprafață, ci trebuie să pătrundă pînă în esența realităților etnice, cu scopul de a stabili semnificațiile ei profunde, existențiale, pentru oameni, pentru țări, pentru civilizații, pentru umanitate ca totalitate.

Se înțelege de la sine că în fața unei sarcini de genul acesta, etnografia nu poate adopta decît două atitudini tranșante: ori să se restructureze, pentru a deveni, cel puțin în unele privințe, o nouă știință, calitativ diferită față de ceea ce a fost în trecut, ori să refuze vocația ei actuală și să abdice de la orice statut științific dinamic, mulțumindu-se cu funcții minore, lipsite de orice semnificație social-politică și chiar spirituală.

În România, noua orientare a etnografiei este indicată chiar prin doctrina elaborată și promovată de partid și de stat, care susțin în chip cit se poate de răspicat *dreptul fiecărui popor la existență și dezvoltare*. Cum se arată în „*Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*“ din 1975, se pornește „de la faptul că atît în perioada construcției socialiste,

prozesses, der Funktions- und Äußerungsweisen, und der auf dieser Grundlage erzielten Erzeugnisse, alle, sei es auf ein Volk als solches oder auf mehrere vergleichend behandelte Völker bezogen, ohne jedoch jemals deren *ethnische* „Individualität“ oder „Persönlichkeit“ aus dem Auge zu verlieren.

In dem von uns weiter oben unterstrichenen Sinn erhält die Ethnographie nicht nur besondere wissenschaftliche Ausmaße und Bedeutungen sondern auch *politische*: denn sie ist dazu berufen, durch Festlegen von Strukturen, Funktionen und demzufolge der Bestimmung jedes Volkes für sich, zur Organisierung und zum Fortschritt der modernen Welt beizutragen, doch nicht vereinzelt, sondern im Rahmen der Weltgemeinschaft aller Völker und aller Nationalitäten. Die umfassendste internationale Institution unserer Tage ist die *Organisation der Vereinten Nationen*, doch umfasst sie tatsächlich nicht *Völker* sondern *Staaten*. Erstere finden sich dabei nicht selten in mehreren Staaten, während die Staaten ihrerseits mehrere Nationalitäten umfassen, wobei sich alles lediglich auf Unterschiede der Proportion und Dosierung beschränkt. Doch hier stellt sich die Frage: welches ist die Bestimmung der *Nationalität*, oder mit einem Fachausdruck der „*Ethnie*“ innerhalb der modernen Welt, in der Struktur und der Funktion der Staaten, in der Entwicklung der Zivilisation, in der Verwirklichung historischen Fortschritts?

Meiner Meinung nach vermag keine andere Wissenschaft diese Frage gründlicher zu beantworten als die *Ethnographie*, zusammen mit deren höchster theoretischer Stufe, der *Ethnologie*. Um jedoch ein derartiges Programm zu verwirklichen, kann sich die Volkskunde nicht mehr wie einst auf das Sammeln und auslegen von Oberflächendaten beschränken, sondern muß bis in das Wesentliche der ethnischen Realitäten vordringen, um deren tiefere Bedeutung für die Menschen, die Länder, die Zivilisationen, ja die Menschheit als Gesamtheit zu klären.

Es versteht sich, daß vor einer derartigen Aufgabe der Volkskunde lediglich zwei Auswege offen bleiben: entweder eine Neustrukturierung vorzunehmen, um zumindest in gewisser Hinsicht eine neue Wissenschaft zu werden, die sich qualitativ von der bisher verkörperten unterscheidet, oder auf ihre gegenwärtige Sendung zu verzichten und von jeder Art dynamischen wissenschaftlichen Status abzustehen und sich mit minderen Funktionen zu begnügen, denen es an jeder Art sozial-politischer oder gar geistiger Bedeutung mangelt.

In Rumänien wird die Neuorientierung der Volkskunde durch die von Partei und Staat gearbeitete und geförderte Doktrin angezeigt, die in eindeutigster Weise *das Recht jedes Volkes auf Bestand und Entfaltung* festlegt. Wie das „*Programm der Rumänischen Kommunistischen Partei zum Aufbau der vielseitig entwickelten Sozialistischen Gesellschaft und dem Voranschreiten Rumäniens zum Kommunismus*“ von 1975 besagt, geht man „von der Tatsache aus, daß die Nation und der Nationalstaat sowohl in der Periode des sozialistischen Aufbaus wie auch in der kommunistischen Gesellschaft

cît și în societatea comunistă, pentru multă vreme, națiunea și statul național au de jucat un rol de mare însemnătate“. (Ed. Polit., 1975, p. 145). Mai mult decît atît: „În etapa comunismului deplin se va ajunge la dispariția treptată a statelor naționale, a unor deosebiri esențiale între națiuni, dar națiunea va continua să existe în cadrul unei organizări proprii, ca entitate distinctă, păstrîndu-și specificul“. (Op. cit., p. 147). Bineînțeles, nu este vorba de a opune realitățile naționale internaționalismului proletar sub nici o formă, de a stîljeni „acel proces logic de apropiere între națiuni — pe baza colaborării egal și liber consimțite între ele“, care rămîne nu numai un fenomen obiectiv, dar și un ideal dorit și urmărit în chip conștient și organizat de orice națiune convinsă de necesitatea unei solidarități și colaborări internaționale din ce în ce mai intense și mai active.

Ca și în cazul oamenilor individuali, colectivitățile naționale nu pot înțelege și stima, după cum nu pot coopera în chip leal, simpatetic, cu alte națiuni, decît dacă sînt pătrunse de ideea că naționalitatea este într-adevăr *o valoare care merită să fie promovată și apărută*. Dacă nu sîntem atașați noi înșine de propria noastră națiune, nu putem înțelege în toată plenitudinea nici dragostea altor oameni față de propria lor naționalitate. Șovinismul nu sînt în realitate patrioți, ci simplii căutători de putere și dominație.

Nu ignorăm posibilitatea unor obiecții față de această nouă orientare posibilă a etnografiei românești. După unii, poporul, națiunea și naționalitatea, deși au o bază etnică prin definiție, nu pot fi și nu e bine să fie confundate. *Națiunea* ar fi *poporul* ajuns într-o anumită fază de dezvoltare caracterizată, pe de o parte printr-o *conștiință națională* pe deplin încheată, pe de altă parte prin formarea unui stat propriu, *statul național*. Termenul de *naționalitate* este rezervat în această concepție pentru populațiile etnice conlocuitoare, care nu au o pondere atît de mare încît să imprime statului trăsăturile lor politice specifice.

Distincțiile acestea sînt utile, dar, în ultimă analiză, ele nu indică decît tot *comunități etnice*, unele care au atins un grad mai mare de dezvoltare sau de preponderență organizatorică, pe cînd altele au rămas în stadii mai înapoiate, sau, la trepte egale, se găsesc într-o situație minoritară, de obicei „fragmentară“, putînd avea prin alte segmente ale lor, chiar state proprii, naționale. Din cauza aceasta nu există motive reale pentru care etnografia ar

für lange Zeit eine Rolle von großer Bedeutung zu erfüllen haben“. (Politischer Verlag, Bukarest, 1975, S. 151). Ja, noch mehr als das: „In der Etappe des vollständigen Kommunismus wird man zum stufenweisen Verschwinden der Nationalstaaten und einiger wesentlichen Unterschiede zwischen den Nationen gelangen, die Nation wird jedoch auch weiterhin im Rahmen einer eigenen Organisation bestehen, als besondere Entität und unter Wahrung ihres Spezifikums“. (Op. cit. S. 157). Selbstverständlich handelt es sich nicht darum, die nationalen Gegebenheiten dem proletarischen Internationalismus in irgendeiner Form entgegenzusetzen, jenen „gesetzmässigen Prozeß der Annäherung der Nationen auf der Grundlage der gleichberechtigten und in freiem Einverständnis erfolgenden Zusammenarbeit zwischen ihnen“, zu beeinträchtigen, der nicht nur eine objektive Erscheinung, sondern auch ein bewußt erschnittes und verfolgtes Ideal darstellt, das jede Nation anstrebt, die von der Notwendigkeit einer immer intensiveren und aktiveren internationalen Solidarität und Zusammenarbeit überzeugt ist.

Wie im Falle des Einzelmenschen vermögen auch die nationalen Gemeinschaften nur dann, andere Nationen zu verstehen und zu achten — wie sie auch nur dann mit ihnen loyal und sympathisch zusammenwirken können — wenn sie von dem Gedanken durchdrungen sind, daß die Nationalität tatsächlich *einen Wert* darstellt, *der es verdient, gefördert und geschützt zu werden*. Sind wir selbst unserer eigenen Nation nicht verbunden, vermögen wir auch die Liebe anderer Menschen ihrer Nationalität gegenüber nicht zu verstehen. Chauvinisten sind tatsächlich keine Patrioten, sondern einfache Streber nach Macht und Herrschaft.

Wir lassen die Möglichkeit gewisser Vorbehalte der angestrebten Neuorientierung der rumänischen Volkskunde gegenüber nicht außer acht. Nach der Meinung einiger, können und dürfen Begriffe wie Volk, Nation und Nationalität — obwohl sie eine ethnische Grundlage eo ipso haben — nicht verwechselt werden. *Die Nation* wäre das zu einer gewissen Entwicklungsphase gelangte Volk, die einerseits durch ein völlig ausgebildetes *Nationalbewußtsein*, andererseits durch die Bildung eines eigenen Staates, *des Nationalstaates* gekennzeichnet ist. Der Begriff *Nationalität* wird innerhalb dieser Anschauung für die mitwohnenden ethnischen Völkerschaften benutzt, deren Bedeutung nicht ausreicht, um dem Staat ihre spezifischen politischen Ziele aufzuprägen.

Diese Unterscheidungen sind zwar notwendig, letzten Endes bezeichnen sie jedoch nichts anderes als eben *ethnische Gemeinschaften*, von denen einige einen höheren Entwicklungsgrad oder eine organisatorische Präponderanz erreichten, während andere in zurückgebliebenem Stadium oder, auf gleicher Stufe, sich in einer zahlenmäßigen üblicherweise „fragmentären“ Minderheit befinden, wobei sie durch andere ihnen angehörende Bevölkerungsteile sogar eigene National-Staaten besitzen können. Aus diesem Grund bestehen keine tatsächlichen Motive, deretwegen sich die Ethnographie

trebui să se ocupe numai de *popoare*, nu și de *națiuni și naționalități*.

E drept că școala sociologică de la București (școala Gusti) din care am făcut eu insumi parte, a propus la un moment dat o „*știință a națiunii*“ care ar trebui să aibă un caracter *interdisciplinar*, dar nu văd de ce nu și-ar asuma această sarcină „*știința poporului*“, adică *etnografia*, pentru a urmări „obiectul ei de cercetare“, adică *realitățile etnice* sub toate formele și treptele lor de dezvoltare istorică. Ar fi un mare ciștig în primul rînd pentru *etnografie*, pentru că și-ar lărgi și înnoi în chip considerabil domeniul de activitate. Firește, la nivelele comparative și de maximă teoretizare, nu ar fi vorba de știința unui singur popor, nici a unei singure națiuni sau naționalități, ci de *știința popoarelor, națiunilor și naționalităților* în toată extinderea și complexitatea lor reală (sincronică și diacronică).

Deocamdată ne referim numai la tendințe, la perspective și la planuri, dar și la anumite *cerințe social-istorice obiective*, care nu pot rămîne multă vreme neîmplinite.

lediglich den Völkern und nicht auch den Nationen und Nationalitäten widmen sollte.

Zwar stimmt es, daß die Bukarester Soziologenschule (von Gusti begründet), der ich selbst ebenfalls angehörte, gelegentlich eine „*Wissenschaft der Nation*“ „mit *interdisziplinärer* Prägung vorschlug, doch sehe ich nicht ein, warum sich dieser Aufgabe nicht die „*Volkswissenschaft*“, bezw. die *Volkskunde* annehmen könnte, um „ihren Forschungsgegenstand“, d.h. die *ethnischen Gegebenheiten* in all ihren Formen und Stufen der historischen Entwicklung zu verfolgen. Es ergäbe einen bedeutenden Gewinn, vor allem für die *Volkskunde*, da sie ihren Tätigkeitsbereich erheblich erweitern und erneuern würde. Natürlich auf entsprechenden vergleichenden Ebenen höchsten Theoretisierens, da es sich nicht um die Wissenschaft eines einzigen Volkes, einer einzigen Nation oder Nationalität handeln würde, sondern um die *Wissenschaft der Völker, Nationen und Nationalitäten* in ihrer gesamten realen (synchronischen und diachronischen) Komplexität.

Vorläufig beziehen wir uns lediglich auf Tendenzen, auf Aussichten und Pläne, doch auch auf gewisse *objektive sozial-historische Bedürfnisse*, die nicht lange unbefriedigt bleiben dürfen.

CONSERVAREA MONUMENTELOR DE ARHITECTURĂ POPULARĂ ȘI INTEGRAREA LOR ÎN MODUL DE VIAȚĂ CONTEMPORAN

Georgela Stoica

Arhitectura și tehnica populară reprezintă un domeniu de creație majoră, în care poporul român a obținut realizări remarcabile. Concretizată în tipuri și variante diferite în funcție de epocă și zone, ele se remarcă prin ingeniozitate tehnică, diversitatea soluțiilor și formelor, prin unitatea arhitectonică a construcțiilor și echilibrul volumelor.

Născute și dezvoltate în condițiile perpetuității unei tradiții ancestrale în decursul citorva mileniilor între Carpați și Dunăre, arhitectura și tehnica populară se suprapun unei impresionante unități de limbă și cultură a poporului român. Dincolo de această unitate fundamentală se manifestă numeroase forme interpretative, conferind arhitecturii populare un fenomen deosebit.

Unitatea caracteristică arhitecturii populare se datorește în mare măsură faptului că membrii diferitelor comunități rurale și-au construit singuri casele sau cu ajutorul meșterilor locali, conform cerințelor și exigențelor lor. Fiecare membru al societății cunoaște tipurile de construcție, tehnica de lucru, îndemînarea meșterului fiind numai o chestiune de grad de specializare. Proprietarul participă în mare măsură la concepția planului. Fiecare problemă privind realizarea construcției era soluționată pe loc, de comun acord, cu propriile lor posibilități. În acest fel, anumite forme, acceptate de comunitățile rurale, au rezistat transformărilor pentru perioade îndelungate de timp, păstrînd o continuitate.

Acest fapt relevă raportul strîns între formă și cultura la care sînt integrate construcțiile respective. Datorită continuității, modelul este în ansamblu modificat pînă la satisfacerea celor mai multe cerințe culturale și exigențe fizice.

DIE KONSERVIERUNG BÄUERLICHER BAUDENKMÄLER UND DEREN INTEGRIERUNG IN DIE NEUEN LEBENSUMSTÄNDE

Georgela Stoica

Bäuerlicher Hausbau und bäuerliche Technik bilden ein Gebiet hochwertigen Schaffens, auf dem das rumänische Volk beachtliche Leistungen hervorgebracht hat. Der Zeit und der Landschaft entsprechend, entwickelten sich verschiedene Bautypen und Varianten, für die technischer Erfindungsgeist, Mannigfaltigkeit der gefundenen Lösungen und Formen, sowie architektonische Einheitlichkeit der Bauten und Harmonie der Volumina kennzeichnend sind.

Bäuerlicher Hausbau und bäuerliche Technik, die sich im Zuge eines Weiterführens von, im Karpaten-Donauraum belegter, mehrtausendjähriger Überlieferung entwickelten, decken sich mit einer eindrucksvollen Einheitlichkeit von Sprache und Kultur des rumänischen Volkes. Von dieser Einheitlichkeit jedoch abgesehen, zeigen sich uns eine Menge von Abwandlungsformen, aufgrund derer sich der bäuerliche Hausbau zu einer Sondererscheinung gestaltet.

Die den bäuerlichen Hausbau kennzeichnende Einheitlichkeit ist in hohem Maße der Tatsache zuzuschreiben, daß sich die Mitglieder verschiedener bäuerlicher Gemeinschaften ihre Häuser selbst bauten, bzw. mit der Unterstützung einheimischer Meister und unter Berücksichtigung der eigenen Bedürfnisse. Jedes Gesellschaftsmitglied kannte die Bautypen und die Arbeitstechnik, so daß die Fertigkeit des Handwerkers lediglich eine Frage des Spezialisierungsgrades bildete. Folglich trug der Besitzer selbst erheblich zum Zustandekommen des Hausgrundrisses bei. Desgleichen wurde jede die Ausführung des Baus betreffende Frage an Ort und Stelle und im Einvernehmen sowie im Bereich eigener Möglichkeiten gelöst. Dadurch erhielten sich gewisse, von der ländlichen Gemeinschaft anerkannte Formen unverändert über große Zeiträume hinweg und gewährleisteten eine betonte Kontinuität.

Diese Tatsache unterstreicht den zwischen der Bauform und der Kultur, der die betreffenden Bauten angehören, bestehenden engen Zusammenhang. Der Kontinuität zufolge wird das Modell so lange in seiner Gesamtheit abgewandelt, bis es einen Großteil der physischen und kulturellen Ansprüche erfüllt.

Cînd un meşter popular construieşte o casă ţărănească, el cunoaşte „modelul“ şi nu are decît să determine particularităţile, exigenţele familiale, dimensiunile, raportul cu mediul şi micro-climatul.

Modelul este rezultatul contribuţiei a numeroşi indivizi în decursul multor generaţii, fructul colaborării între constructor şi cei care foloseau locuinţele. Modelele caselor tradiţionale n-au cunoscut desenatorul şi arhitectul. Dimensiunile, amplasamentul în cadrul gospodăriei şi alte variabile sînt stabilite în raport cu condiţiile concrete. Tradiţia a căpătat forţă de lege, fiind respectată de toţi membrii comunităţii de comun acord. Acest fapt se explică prin existenţa unei concepţii comune de viaţă, a unei ierarhii acceptate a valorilor, deci a unui model de casă acceptat.

Considerînd casa ţărănească înainte de toate ca o entitate culturală complexă, ca un răspuns dat de o comunitate aflată la un anumit grad de dezvoltare, nu putem să nu constatăm că timpul curge şi pentru arhitectura populară, că locuinţa se modelează odată cu trecerea timpului, transformarea vieţii social-economice şi transformările legate de circumstanţele istorice.

În considerarea ambientului construit, trebuie să se ţină seama că el a fost, în trecut, o creaţie colectivă, populară, realizată în anumite condiţiuni.

Abordînd problema sistematizării, punem de fapt în discuţie tema relaţiei „arhitectură tradiţională — mod de viaţă contemporan“.

Se poate pune, desigur, întrebarea utilităţii unei asemenea discuţii, cînd se insistă atît asupra schimbărilor rapide care caracterizează satele în epoca noastră. Pentru ce să ne preocupăm de formele caselor tradiţionale într-o lume care se schimbă atît de repede şi încă în mod planificat?

Fără a avea posibilitatea să intrăm în problema extrem de complexă a transformărilor care au loc în satele noastre şi se vor accentua odată cu aplicarea Legii sistematizării, care prevede restrîngerea perimetrelor construibile, gruparea do-tărilor cu funcţiuni înrudite cu clădiri cu mai multe niveluri, gruparea gospodăriilor din satele mici şi dispersate, mutarea gospodăriilor din satele respective, transformarea unor sate în centre economice şi sociale cu caracter urban, putem afirma că în prezent au început să se producă trei fenomene:

Errichtet ein Bauernhandwerker ein Wohnhaus, so ist ihm das „Modell“ geläufig und man braucht lediglich dessen Einzelheiten, bezw. die von der Familie gestellten Ansprüche, die Ausmaße, das Verhältnis zur Umgebung und zum Mikroklima festzulegen.

Das Modell seinerseits ist das Ergebnis eines durch viele Generationen geleisteten Beitrags zahlreicher Individuen, es ist die Frucht einer Zusammenarbeit zwischen Baumeister und Nutznießer. Die Modelle überlieferter Wohnhäuser kannten weder Entwerfer noch Architekten. Die Ausmaße, die Lage innerhalb des Gehöfts und andere veränderliche Einzelheiten wurden anhand der konkreten Gegebenheiten festgelegt. Die Überlieferung hat Gesetzeskraft erlangt, und wird von allen Gliedern der Gemeinschaft unter allgemeinem Einvernehmen berücksichtigt. Eine Erklärung dafür gibt uns das Vorhandensein einer gemeinsamen Lebensauffassung, einer anerkannten Wertskala, also eines allgemein gebilligten Hausmodells.

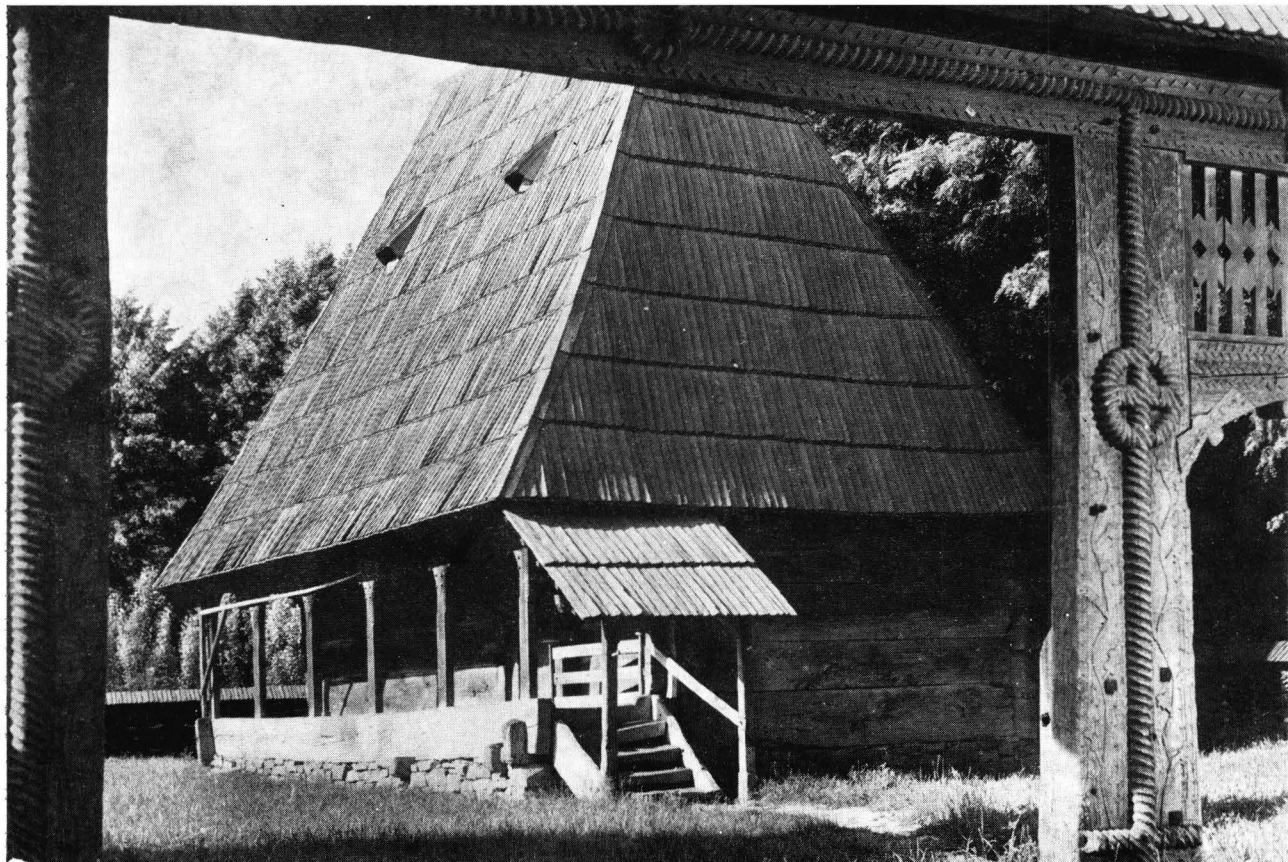
Betrachten wir das Bauernhaus vor allem als eine komplexe Kultureinheit und als Antwort, die eine bei einem gewissen Entwicklungsstand angelangte Gemeinschaft gibt, so können wir nicht umhin festzustellen, daß sich das Wohnhaus erstens nicht von heute auf morgen, sondern im Laufe der Zeit und zweitens aufgrund von im sozialwirtschaftlichen Leben stattfindender, von historischen Umständen abhängigen Wandlungen gestaltet.

Was die bauliche Umgebung anbetrifft muß die Tatsache berücksichtigt werden, daß diese früher das Ergebnis eines kollektiven Schaffens der Bauerngemeinschaft war, das unter gewissen Gegebenheiten zustandekam.

Bei der Frage der Systematisierung angelangt, schneiden wir eigentlich das Thema der Beziehungen an, die zwischen traditionellem Hausbau einerseits und zeitgenössischer Lebensweise andererseits bestehen.

Da derzeit so viel über die raschen Wandlungen gesprochen wird, die das Dorf unserer Epoche kennzeichnen, läßt sich wohl mit Recht die Frage der Zweckmäßigkeit einer derartigen Diskussion stellen. Wozu sich mit Formen traditioneller Häuser zu beschäftigen, in einer Welt, die sich nicht nur schnell, sondern auch noch planmäßig verändert?

Ohne auf die überaus komplexe Fragenstellung der heute in unseren Dörfern zustandekommenden Wandlungen eingehen zu können, die sich bei Anwendung des Systematisierungsgesetzes noch vertiefen werden — sieht dieses doch eine Reihe von Maßnahmen vor, wie die Einschränkung der zu bebauenden Flächen, die Gruppierung funktionsverwandter Ausrüstungen mit mehrstöckigen Bauten, eine Gruppierung der Gehöfte aus kleinen und Streusiedlungen, die Verlegung derartiger Gehöfte, die Umwandlung einiger Dörfer in soziale und wirtschaftliche Zentren städtischer Prägung — läßt sich die Behauptung aufstellen, daß sich gegenwärtig drei Erscheinungen abzeichnen, und zwar:

*Fig. 1. Casă țărănească din Berbești, județul Maramureș
(Muzeul Satului)*

*Abb. 1. Bauernhaus aus Berbesti, Kreis Maramuresch
(Dorfmuseum, Bukarest)*

Fig. 2. Casă țărănească din Voitineli, județul Suceava

Abb. 2. Bauernhaus aus Voitineli, Kreis Suceava

— un fenomen global, care duce la demolarea vechilor construcții din materiale arătate mai sus sau pentru motive de funcționalitate, salubritate, circulație;

— un altul, de încercare de adaptare a vechilor construcții noilor exigențe, prin recuperarea elementelor tradiționale;

— al treilea, de creare a unor noi modele, corespunzătoare condițiilor vieții moderne, care cuprind, de asemenea, experiența tradițională. Dincolo de implicațiile economice și sociologice, cele trei fenomene au consecințe directe asupra spațiului, care trebuie studiate profund.

Analizând anumite aglomerații de dimensiuni modeste, comparând sate de importanță similară, situate în zone diferite, în vetre diferite și cu o populație diferită, observând satul în dezvoltarea sa, ajungem la concluzia că siturile rurale nu pot fi considerate niciodată ca opere terminate, stabile, ci ca medii de evoluție permanentă (creștere, modificări interne etc.) ceea ce este în acord cu prevederile Legii sistematizării. Dar, tocmai de aceea, satul trebuie privit ca o entitate, ținând cont de relațiile care se stabilesc între diferitele părți componente, această „țesătură“ care formează așezările rurale în care locuința a deținut totdeauna un loc important.

În prezent, deși locuințele tradiționale sînt tot mai puține, din cauza modernizării satelor în ansamblu în cadrul planurilor de sistematizare a localităților și numeroase case se realizează pe baza planurilor elaborate de arhitecți, un număr mare de locuințe, care se construiesc, sînt încă rezultatul activității artizanale nemijlocite. (Procentul caselor realizate cu arhitecți este pe plan mondial de 5%).

Constatăm, în prezent, că tradiția, ca ansamblu de condiții și reguli specifice unei anumite perioade, dispare din cauze obiective:

— nevoia de a realiza un mare număr de tipuri de construcții, dintre care numeroase sînt prea complexe pentru a putea fi construite în manieră strict tradițională — cămine culturale, magazine, școli etc.;

— transformarea modului de viață, schimbarea ocupațiilor impune diversificarea și reorganizarea concepției privind habitatul, casa și construcțiile anexe. Ca urmare, în case apar încăperi cu funcții noi, construcțiile anexe legate de practicarea ocupațiilor tradiționale se modifică conform noilor condiții, numărul construcțiilor destinate colectivității crește (școli, cinematografe, magazine, spitale etc.);

— zunächst eine Allgemeinerscheinung, die im Abtragen von alten Bauten besteht, die aus oben-erwähnten Stoffen errichtet sind, oder im Abtragen von Bauten aus Funktionalitäts-, Hygiene- oder Verkehrsrücksichten;

— dann eine Tendenz, alte Bauformen neuen, an sie gestellten Ansprüchen unter Beibehaltung überlieferter Elemente anzupassen;

— drittens schließlich das Schaffen neuer, den neuen Lebensbedingungen entsprechender Modelle, unter gleichzeitiger Auswertung der überlieferten Erfahrungen. Abgesehen von wirtschaftlichen und soziologischen Auswirkungen zeitigen alle drei Erscheinungen Folgen für die Raumnutzung und bedürfen daher eines gründlichen Studiums.

Untersuchen wir gewisse Siedlungen geringeren Ausmaßes, indem wir Dörfer von ähnlicher Bedeutung aus verschiedenen Gegenden und mit unterschiedlicher Siedlungsform und Bevölkerung miteinander vergleichen, und versuchen wir das Dorf in seiner Entwicklung zu erfassen, so gelangen wir zu dem Schluß, daß Landsiedlungen nie als abgeschlossen und stabil bezeichnet werden können, sondern vielmehr als in einem ständigen Umwandlungsprozeß befindliche Raumensembles (innerhalb derer sich ein Anwachsen bzw. innere Wandlungen verfolgen lassen), wodurch eine Übereinstimmung mit den im Systematisierungsgesetz vorgesehenen Gesichtspunkten zustandekommt. Doch gerade aus diesem Grund muß das Dorf als Einheit angesehen werden, wobei man das Verhältnis berücksichtigt, das zwischen den verschiedenen Bestandteilen entsteht, jenes „Gewebe“, das die Landsiedlungen ergeben, innerhalb derer das Wohnhaus immer schon einen wichtigen Platz einnahm.

Obgleich gegenwärtig die Zahl der überlieferten Wohnbauten infolge der Modernisierung der Dörfer als Ganzes im Rahmen der Systematisierungspläne der Ortschaften im Absteigen begriffen ist und zahlreiche Häuser aufgrund von Entwürfen der Architekten gebaut werden, bilden noch zahlreiche Wohnhäuser das Ergebnis unmittelbaren Handwerksschaffens (im Weltmaßstab macht das Verhältnis der von Architekten verwirklichten Häuser etwa 5% aus).

So stellen wir also fest, daß die Überlieferung als Gesamtheit einen gewissen Zeitraum kennzeichnender Gegebenheiten und Regeln, aus objektiven Gründen verschwindet, und zwar:

— von der Notwendigkeit ausgehend, eine Vielfalt von Bautypen zu schaffen, deren Großteil — wie etwa Schulen, Kulturheime, Kaufläden usw. — zu komplex geartet sind, um darauf Gesichtspunkte einer überlieferten Bauweise anzuwenden;

— die Änderung der Lebensweise, der Beschäftigung bewirkt eine neue Auffassung über den Wohnbereich, das Haus und dessen Nebengebäude. Infolgedessen tauchen im Wohnhause Räume mit neuen Bestimmungen auf und die der überlieferten Beschäftigungsweise verbundenen Wirtschaftsgebäude erleben Wandlungen, die sie den neuen Gegebenheiten anpassen, und schließlich nimmt die Zahl öffentlicher Gebäude (Schulen, Lichtspieltheater, Kaufläden, Spitäler usw.) zu;

— schimbarea aspectului ambientului construit este influențat de introducerea materialelor noi;

— În sfârșit, civilizația modernă susține originalitatea, fiecare căutând o formulă care corespunde cel mai bine situației și exigențelor socio-culturale actuale.

Având în vedere aceste condiții, se pune problema ce este de făcut pentru a salva cât mai multe din valorile arhitecturii tradiționale rurale:

În primul rând cercetarea, păstrarea in situ și integrarea lor în contextul vieții contemporane constituie mijlocul cel mai sigur de conservare. Primind o nouă funcție, un nou sens de viață, vechile construcții tradiționale, nu mai apar doar ca vestigii muzeale ale unor timpuri trecute. Rein-viate, ele ocupă un loc de onoare în societatea contemporană și vor rămâne în viață atâta timp cât vor fi societăți în permanentă evoluție.

Casele, componente ale siturilor, pot căpăta, în acest scop, funcționalități multiple:

- case transformate în muzee;
- case integrate fondului locativ (imobiliar) contemporan;
- case adaptate pentru primiri deosebite;
- case adaptate pentru odihnă și creație;
- case introduse în circuitul turistic;

Mobilate în stilul epocii, în interiorul acestor locuințe s-ar regăsi ambianța secolului trecut ca un efect emoțional deosebit asupra vizitatorilor.

O altă modalitate de integrare o constituie, acolo unde nu sînt posibilități de conservare „in situ”, muzeele în aer liber, domeniu în care România se numără printre țările cele mai avansate din lume. Se poate spune că această modalitate a devenit o formă specifică de salvare a monumentelor și instalațiilor tehnice populare din țara noastră, și trebuie să remarcăm, în acest sens, grija deosebită a organelor de partid și de stat, manifestată cu consecvență față de comorile culturii populare.

Pentru trecerea la conservarea in situ, pe viitor vor trebui reglementate probleme importante ca: regimul juridic al construcțiilor din rezervațiile de arhitectură populară, noi reglementări privind restaurarea și întreținerea acestora, regimul de funcționalitate și folosire etc.

Pînă la rezolvarea acestor probleme esențiale, dezvoltarea muzeelor în aer liber rămîne soluția de bază pentru ocrotirea și salvarea monumentelor de arhitectură populară din zonele afectate de amenajări ale teritoriului, amenajări industriale și de sistematizare.

— die Veränderung des Aussehens der neuen baulichen Umgebung wird durch Benutzung neuer Baustoffe beeinflusst;

— und schließlich unterstützt die moderne Zivilisation den Hang zum Originellen, wobei jeder nach Formeln trachtet, die den aktuellen sozial-kulturellen Ansprüchen und der Lage schlechthin am meisten entsprechen.

Berücksichtigen wir diese Gegebenheiten, so stellt sich die Frage, was zu tun ist, um möglichst viele Werte überlieferter Baukunst retten zu können:

Zunächst geht es um deren Erforschung, Erhaltung am Standort und Eingliederung in den zeitgenössischen Lebenskontext, als sicherstes Mittel der Bewahrung. Erhalten die alten, überlieferten Bauten eine neue Bestimmung und einen neuen Lebenszweck, so erscheinen sie nicht mehr bloß als museale Überbleibsel vergangener Zeiten. Neu belebt nehmen sie innerhalb der Gegenwarts-gesellschaft einen Ehrenplatz ein und bleiben so lange bestehen, solange es Gesellschaften geben wird, die sich auf dem Wege ununterbrochener Wandlungen befinden.

Dabei vermögen die Wohnhäuser als Bestandteile der Siedlungen zu genanntem Zweck mannigfaltige Bestimmungen zu übernehmen:

- in Museen umgewandelte Häuser;
- dem zeitgenössischen Wohnbestand eingegliederte Gebäude;
- zu Gästehäusern, für Sonderzwecke umgewandelte Bauten;
- als Erholungsheime und für künstlerisches Schaffen eingerichtete Häuser;
- für Fremdenverkehr eingerichtete Häuser.

Im Stil der betreffenden Epoche eingerichtet, böten die Räume eines derartigen Wohnhauses ein Stück Atmosphäre des vorigen Jahrhunderts und hinterließen beim Besucher einen ganz besonderen Eindruck.

Eine weitere Integrierungsmöglichkeit bieten dort, wo die Vorbedingungen einer „Standortkonservierung“ fehlen, die Freilichtmuseen an sich, ein Bereich, in dem Rumänien zu den fortgeschrittensten Staaten der Welt gehört. Dazu läßt sich behaupten, daß diese Ausstellungsweise in unserem Lande eine spezifische Form zur Rettung von bäuerlichen Denkmälern und technischen Anlagen darstellt, wobei das besondere Augenmerk unterstrichen werden muß, das die Partei- und Staatsorgane den bäuerlichen Kulturschätzen konsequent zuwenden.

Um zur Standortkonservierung übergehen zu können, müssen in Zukunft eine Reihe wichtiger Fragen geregelt werden, und zwar: der Rechtsstatus der den bäuerlichen Architekturreservaten angehörenden Gebäude, desgleichen deren Restaurierung und Instandhaltung, bzw. deren Funktionalitäts- und Nutzungsregime.

Bis zur Lösung dieser wesentlichen Fragen bleiben die Freilichtmuseen der einzige Ausweg zum Schutz und zur Rettung von Denkmälern bäuerlichen Hausbaus, in Gebieten, wo landschaftliche Veränderungen, Industrievorhaben oder Systematisierungsarbeiten vorgesehen sind.

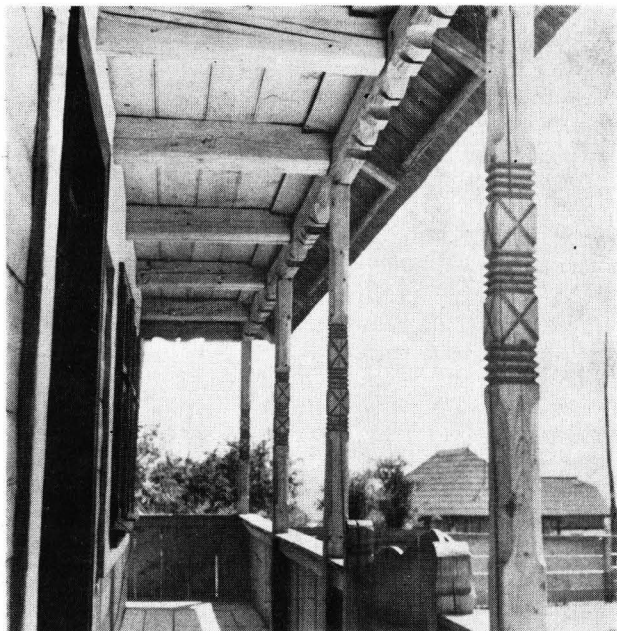

Fig. 3. Detaliu arhitectural al unei case țărănești noi din Grănicești, județul Suceava

Abb. 3. Architekturdetail eines neuen Bauernhauses aus Grănicești, Kreis Suceava

Fig. 4. Poartă nouă din Vad, județul Maramureș

Abb. 4. Neues Hoftor aus Vad, Kreis Maramuresch

Fig. 5. Casă țărănească din Stejarul, județul Neamț

Abb. 5. Bauernhaus aus Stejarul, Kreis Neamț

O altă fațetă a problemei o constituie aceea a integrării arhitecturii moderne în cadrul istoric constituit. Vor trebui discutate problemele privind regimul construcțiilor din aceste zone, P+2, +3, +4, ținând seama că autenticitatea cadrului istoric trebuie să fie considerat ca un criteriu fundamental. În acest sens considerăm că arhitectura modernă poate contribui la punerea în valoare a cadrului istoric, dacă arhitecții sint preocupați de acest lucru. De aceea trebuie să se apeleze la sentimentul de responsabilitate a factorilor care lucrează în acest domeniu, invitându-i să lupte contra tuturor construcțiilor sau măsurilor care pun în pericol valorile istorice și artistice și prin aceasta armonia ambientului, compromițind misiunea umanistă a arhitecturii contemporane.

Patrimoniul cultural, reprezentat de monumentele de arhitectură tradițională, poate fi valorificat pe deplin numai dacă este examinat la scară urbanistică. Această problemă comportă o mare responsabilitate deoarece, datorită ritmului alert în care se va face sistematizarea, s-ar putea ca în multe cazuri să nu se țină seamă de cadrul așezărilor existente. Practica a demonstrat că în această problemă trebuie încercate toate variantele, deoarece au fost necesare secole pentru edificarea patrimoniului arhitectural și uneori el a dispărut în câteva luni pentru totdeauna. Când se discută punerea în valoare a patrimoniului arhitectural, trebuie avute în vedere nu numai mijloacele tehnice necesare, ci trebuie urmărită înțelegerea spiritului și condițiilor de viață din trecut ale monumentelor, în scopul creării unei atmosfere corespunzătoare, deoarece ele trebuie apreciate și puse în valoare sub toate aspectele: istoric, estetic, social, urbanistic și economic. În felul acesta monumentele se vor integra în așezarea contemporană nu numai ca elemente culturale, ci vor deveni participante active la mediul vital de astăzi și de mâine. Numai pe această cale se va ajunge la suprimarea contradicției „vechi – nou”. Moștenirea arhitecturală nu este numai un document cultural și estetic, el trebuie să devină un element constructiv și o componentă reală a mediului vital contemporan — căruia îi conferă trăsăturile individuale care lipsește satelor noi, construite în întregime. Se poate considera că monumentele de arhitectură populară reprezintă o parte însemnată a eco-sistemului omului de astăzi.

În sfârșit, vreau să subliniez, că politica culturală, urbanistică trebuie să aibă în vedere amenajarea localităților rurale în ansamblu pentru crea-

Eine andere Seite der Frage bildet die Integration moderner Architektur in den bereits bestehenden, historischen Rahmen. Dabei müßte vor allem die Unterbringung mehrstöckiger Gebäude (P+2, +3, +4) diskutiert werden, unter Berücksichtigung der Tatsache, daß die Authentizität des historischen Rahmens eine Grundbedingung ausmacht. In diesem Sinne glauben wir, daß die moderne Architektur zum Herausarbeiten des besagten Rahmens beizutragen vermag, soweit sich die Architekten dieser Sache annehmen. Daher muß an das Verantwortungsgefühl all jener Faktoren appelliert werden, die auf diesem Gebiet arbeiten, um sie zu veranlassen, gegen jede Art von Bauten oder Maßnahmen anzukämpfen, die Geschichts- oder Kunstwerte und dadurch unwillkürlich das Umweltgleichgewicht gefährden und die humanistische Sendung der zeitgenössischen Architektur bloßstellen.

Eine vollkommene Auswertung des durch Denkmäler überlieferter Baukunst vertretenen Kulturbestands wird nur dann möglich, wenn man es in städtebaulicher Hinsicht untersucht. Die Frage an sich wirft eine große Verantwortung auf, da bei dem raschen Tempo, in dem die Systematisierungsarbeiten vorstattengehen sollen, in vielen Fällen der Rahmen bestehender Siedlungen übergangen werden könnte. Wie die Praxis bewies, müssen in diesem Falle alle nur möglichen Varianten versucht werden, da zum Zustandekommen des Baubestands Jahrhunderte nötig waren, zu seinem endgültigen Verschwinden dagegen manchmal bloß einige Monate. Wird die Frage des Verwertens dieses Architekturpatrimoniums behandelt, so darf man dabei nicht nur die dazu erforderlichen technischen Mittel, sondern vor allem die Notwendigkeit im Auge behalten, den Sinn und die vergangenen Lebensbedingungen dieser Denkmäler zu verstehen, um eine entsprechende Atmosphäre schaffen zu können, müssen diese doch von allen Gesichtspunkten aus beleuchtet und verwertet werden: bezw. dem geschichtlichen, ästhetischen, sozialen, städtebaulichen und wirtschaftlichen. Dadurch bewirkt man, daß sich die Denkmäler in das Siedlungsbild zeitgenössischer Ortschaften nicht nur als Kulturelemente eingliedern, sondern daß sie das Lebensmilieu von heute und morgen aktiv und konkret mitgestalten helfen. Nur so läßt sich der Widerspruch zwischen „alt“ und „neu“ beseitigen. Das Architekturerbe stellt nicht bloß ein kulturelles und ästhetisches Dokument dar, es muß vielmehr zu einem aufbauenden Element und einem Realbestandteil des zeitgenössischen Lebensmilieus werden — dem es zu individuellen Zügen verhilft, die den als Gesamtheit neu errichteten Dörfern abgehen. Ja, man könnte sogar die Behauptung aufstellen, daß die Denkmäler bäuerlichen Hausbaus einen wesentlichen Bestandteil des Ökosystems des zeitgenössischen Menschen bilden.

Schließlich möchte ich noch hervorheben, daß die Kultur- und Städtebaupolitik den Ausbau ländlicher Siedlungen als Gesamtheit berücksichtigen muß, um harmonische Territorial-En-

rea de ansambluri teritoriale armonioase, în vederea realizării unui ambient vital la scară județeană și națională.

Fiecare realizare în domeniul arhitecturii contemporane poartă în sine o parte a cuceririlor umanității, a istoriei. Omul modern recuperează tradiția, opunînd tendinței de standardizare specifică societății industriale, tipuri noi, exprimate în forme diferite, prin intermediul cărora își crează un mediu personal. De aici preocuparea tot mai accentuată pentru găsirea de soluții arhitectonice inspirate din tradiție, care dovedesc că omul este o ființă culturală ce pune în valoare, în mod creator, realizările precursorilor.

sembles schaffen zu können, damit auf Kreis- und Landesebene ein entsprechender baulicher Lebensrahmen zustandekommt.

!Jede im Bereich zeitgenössischer Baukunst geschaffene Verwirklichung trägt etwas von den Eroberungen der Menschheit, bezw. der Geschichte in sich. Der moderne Mensch vollzieht eine Neuwertung der Tradition, indem er einer die Industriegesellschaft kennzeichnenden Standardisierung neue, formmäßig verschieden ausgedrückte Typen entgegensetzt, vermittels derer er sich einen persönlichen Rahmen schafft. Darauf beruht das immer betontere Trachten nach auf der Überlieferung fußenden architektonischen Formen, das den Beweis erbringt, daß der Mensch ein Kulturwesen ist, das die Leistungen seiner Vorgänger in schöpferischer Weise verwertet.

**DEZVOLTAREA ȘI PROFILAREA TEMATICĂ
A MUZEELOR ETNOGRAFICE
ÎN AER LIBER ÎN ROMÂNIA.
ACTIVITATEA LOR ȘTIINȚIFICĂ
ȘI CULTURAL-EDUCATIVĂ
ÎN LUMINA CELOR MAI RECENTE
REALIZĂRI**

Cornel Irimie

Problema conservării monumentelor de arhitectură populară prin organizarea de muzee etnografice în aer liber ocupă un loc important în ansamblul activităților științifice și cultural-educative din țara noastră. Această importanță se reflectă în realizările excepționale, care s-au obținut, an de an, datorită politicii culturale a statului român, îndrumării și sprijinului generos acordat.

Această creștere și acest sprijin își au explicația într-o politică consecventă de conservare și valorificare a arhitecturii populare, în grija față de marea bogăție a civilizației și culturii populare românești, în importanța ei de document istoric, precum și în înaltul nivel artistic al manifestărilor care — la un loc — fac posibilă definirea specificului etno-cultural și contribuția pe care poporul român o aduce la tezaurul civilizației și culturii populare europene.

În spațiul carpato-danubian s-a păstrat, datorită unor condiții istorice specifice, un puternic fond tradițional de civilizație și cultură, care, alături de limbă, de documentele arheologice, istorice etc., demonstrează, cu evidență, originea daco-romană a poporului nostru, continuitatea sa neîntreruptă pe acest pământ și rolul important pe care l-a jucat, întotdeauna, în istoria sud-estului european.

Alături de celelalte instituții păstrătoare de vestigii privind istoria și civilizația poporului român, muzeele etnografice, cu expunere în aer liber a unor monumente de arhitectură și instalații tehnice sau construcții cu funcționalitate specială, joacă un rol important în cunoașterea patrimoniului istoric-cultural, în conservarea și valorificarea lui în opera de instruire și educație, în sprijinul progresului.

**DIE ENTWICKLUNG UND THEMATISCHE
AUSRICHTUNG DER VOLKSKUNDLICHEN
FREILICHTMUSEEN IN RUMÄNIEN.
IHRE WISSENSCHAFTLICHE UND
KULTURELL-ERZIEHERISCHE
TÄTIGKEIT IM LICHT
DER JÜNGSTEN LEISTUNGEN.**

Cornel Irimie

Der Frage der Erhaltung von Denkmälern bäuerlichen Hausbaus durch Anlage volkskundlicher Freilichtmuseen kommt innerhalb der wissenschaftlichen und kulturell-erzieherischen Tätigkeit unseres Landes ein wichtiger Platz zu. Diese Bedeutung widerspiegelt sich in den ausserordentlichen Leistungen, die man Jahr um Jahr dank der Kulturpolitik des rumänischen Staates sowie der Anleitung und grosszügigen Unterstützung verwirklichte.

Dieser Aufschwung und diese Förderung lassen sich durch eine konsequente Politik des Bewahrens und Auswertens bäuerlichen Hausbaus und durch die Sorgfalt erklären, die man der grossen Fülle rumänischer Volkskultur- und Zivilisationsercheinungen, ihres Wertes als Geschichtsdokumente und des hohen Kunstwertes ihrer Äusserungen wegen, angedeihen lässt, die — in ihrer Gesamtheit — eine Definition des ethno-kulturellen Spezifikums und des Beitrags gestatten, den das rumänische Volk zum Schatz europäischer Volkszivilisation und -kultur leistet.

Dank einer Reihe spezifischer geschichtlicher Gegebenheiten, erhielt sich im Karpaten-Donauraum ein kräftiger Bestand überlieferter Zivilisation und Kultur, der, neben der Sprache, archäologischen und Geschichtsdokumenten usw., einwandfrei den dakisch-römischen Ursprung unseres Volkes, dessen ununterbrochene Kontinuität auf diesem Boden und die wichtige Rolle, die es stets in der Geschichte des europäischen Südostens gespielt hat, beweisen.

An der Seite anderer Institutionen, zu deren Befugnissen das Bewahren von Zeugnissen gehört, welche die Geschichte und Zivilisation des rumänischen Volkes betreffen, fällt den volkskundlichen Freilichtmuseen, deren Ausstellungen Baudenkmäler, technische Anlagen oder besondere Zweckbauten umfassen, eine wichtige Rolle im Erfassen des geschichtlich-kulturellen Patrimoniums zu, zu dessen Wahrung und Auswertung innerhalb des Bildungs- und Erziehungsprozesses, zur Förderung des Fortschritts.

Se poate afirma că cercetările științifice efectuate, experiența acumulată, rezultatele obținute, metodologia și tehnica transferului unităților originale în muzee, cât și studiile psiho-sociologice privind sfera relației muzeu-public demonstrează existența unei adevărate școli românești în domeniul muzeografiei.

De altfel, pentru toate categoriile de muzee din România sînt valabile cîteva trăsături, între care remarcabil este faptul că, odată cu creșterea numărului de unități, s-a produs o profilare tematică diferențiată a acestora, reflectînd specificul local și cerințele rețelei muzeale, în ansamblul ei. De asemenea, îmbogățirea colecțiilor a dus la o tot mai intensă valorificare a lor, în expoziții permanente, temporare și speciale, precum și la diversificarea formelor de comunicare cu publicul.

Coordonata principală, care conferă prestigiu și eficiență tuturor activităților muzeale, este *cercetarea științifică* teoretică și aplicativă, care se efectuează de către muzee în funcție de specificul colecțiilor (științele naturii, arheologie și istorie, etnografie, artă) și de cerințele muzeologiei ca atare.

Dezvoltarea activității muzeelor în ansamblu, cât și a culturii românești, în ultimii ani, se înscrie sub semnul unor evenimente deosebite și al unor măsuri programatice cu caracter ideologic general, luate începînd din 1971 și, în special, prin Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, elaborat de Congresul al XI-lea al partidului (1974), cât și în cadrul primului Congres al educației politice și culturii socialiste (1976).

În cadrul acestei orientări generale și a măsurilor concrete luate se înscrie și prima Lege privind ocrotirea patrimoniului cultural național, lege care se referă, în mod expres și la cercetarea, luarea în evidență și valorificarea patrimoniului de cultură și artă populară, inclusiv monumentele de arhitectură și construcțiile speciale legate de instalații și ateliere.

Ambele dezbateri și hotărîrile luate pun pe prim plan necesitatea cunoașterii științifice a trecutului istoric al poporului român, evidențiind, pentru trecut, rolul de făuritoare a valorilor de civilizație și cultură al țărănimii, ea aflîndu-se, veacuri la rînd, în fruntea luptelor pentru dreptate socială și libertate națională.

Ori, pentru cunoașterea acestor creații și pentru punerea lor în valoare, în cadrul unui amplu pro-

Dabei lässt sich die Behauptung aufstellen, dass die durchgeführten wissenschaftlichen Forschungen, die erworbene Erfahrung, die erzielten Ergebnisse, die bei der Überführung von Originalbauten in Museen zur Anwendung gebrachte Methodik und Technik sowie die den Beziehungsbereich Museum — Publikum betreffenden psycho-soziologischen Studien das Vorhandensein einer regelrechten rumänischen Schule der Museologie belegen.

Im übrigen treffen gewisse Züge auf alle Kategorien rumänischer Museen zu, wobei die Tatsache Beachtung verdient, dass sich mit dem Anwachsen der Zahl musealer Einheiten eine differenzierte thematische Ausrichtung feststellen lässt, welche die lokale Eigenart und die Bedürfnisse des Museumsnetzes als Gesamtheit widerspiegelt. Dergleichen bewirkte das Anwachsen der Sammlungsbestände eine immer umfassendere Auswertung derselben im Rahmen von Dauer-, Wechsel- und Sonderausstellungen sowie eine Diversifikation der Formen der Publikumsarbeit.

Die Hauptkoordinate, die allem musealen Wirken zu Prestige und Wirksamkeit verhilft, ist die theoretische und vergleichende *wissenschaftliche Forschung*, die die Museen aufgrund der Eigenart ihrer Sammlungen (Naturwissenschaften, Archäologie und Geschichte, Volkskunde, Kunst) und der Bedürfnisse der Museologie an sich ausüben.

Die innerhalb der letzten Jahre erfolgte Entfaltung der Museumstätigkeit als Gesamtbereich und der rumänischen Kultur selbst, stehen im Zeichen verschiedener programmatischer Massnahmen allgemein weltanschaulichen Charakters aus den Jahren nach 1971 und vor allem des Programms der Rumänischen Kommunistischen Partei zum Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und dem Voranschreiten Rumäniens zum Kommunismus, das vom XI. Parteitag der RKP (1974) ausgearbeitet wurde, sowie von Massnahmen des ersten Kongresses der politischen Erziehung und sozialistischen Kultur (1976).

Zu den im Rahmen dieser allgemeinen Ausrichtung erfolgten konkreten Massnahmen gehört unter anderen auch das erste Gesetz zum Schutz des nationalen Kulturgutes, ein Gesetz, das sich auch ausgesprochen auf die Erforschung und Aufnahme sowie auf die Auswertung des Volkskultur- und Volkskunstbestandes — Baudenkmäler und verschiedene zu technischen Anlagen und Werkstätten gehörende Spezialbauten eingeschlossen — bezieht.

Beide Diskussionen und die sich daraus ergebenden Beschlüsse hoben die Notwendigkeit einer wissenschaftlichen Kenntnis der geschichtlichen Vergangenheit des rumänischen Volkes hervor und unterstrichen die in der Vergangenheit von der Bauernschaft als Schöpfer von Zivilisations- und Kulturwerten gespielte Rolle, stand sie doch jahrhundertlang an der Spitze des für soziale Gerechtigkeit und nationale Freiheit geführten Kampfes.

Die volkskundlichen Freilichtmuseen sind dazu berufen, zur Kenntnis dieser Schöpfungen und zu deren Auswertung im Rahmen eines umfassenden

gram de educație științifică și patriotică, muzeele etnografice în aer liber sînt chemate și ele să-și aducă o contribuție esențială.

Dintre cele două principale căi și modalități de conservare și valorificare a patrimoniului cultural național, muzeele și conservările „in situ”, cea care s-a bucurat pînă în prezent de o atenție deosebită și s-a concretizat într-o rețea ce formează un adevărat sistem este aceea a muzeelor etnografice în aer liber.

Este necesar să precizăm, tot aici, și faptul că acest tip de muzeu se dezvoltă paralel cu rețeaua națională de muzee etnografice și de artă populară pavilionară. Astfel, încă, în prezent, în toate provinciile istorice și în toate județele există astfel de muzee, ori secții sau colecții muzeale care se referă la toate zonele etnografice, oglindind specificul acestora.

Pe harta României apar înscrise, în prezent, împreună cu cele 14 muzee și secții etnografice în aer liber, un număr de 60 de muzee, secții și colecții de etnografie și artă populară, dintre care 18 sînt muzee independente, iar 42 secții și colecții cu acest profil.

Interesant de remarcat este faptul că cercetările de teren din ultimii ani au făcut posibilă *înființarea unor colecții și în zone mai puțin cercetate* în trecut, mai ales în zonele de șes unde s-au constituit colecții și s-au organizat muzee, care demonstrează, prin bogăția și valoarea materialelor, continuitatea unor ocupații sau meșteșuguri și unitatea culturii poporului român, care au făcut posibile creații de înalt nivel artistic (ex. Muzeul de la Slobozia — Ialomița, Muzeul din Brăila, Muzeul din Vaslui, Muzeul Cîmpiei Băileștiului). Un aspect esențial al dezvoltării acestor muzee îl constituie *profilarea lor tematică și specializarea colecțiilor*, care și ele au marcat o creștere veritabilă, dacă este să luăm în principal, în considerare, numărul unităților și construcțiilor intrate în aceste muzee, care se ridică, în prezent, la 220 unități și 800 construcții pentru a nu mai vorbi de obiecte, care s-au triplat în ultimii ani.

Astfel, *Muzeul Satului și de artă populară* din București, cuprindea la finele anului 1977, un număr de 67 unități și 312 construcții, urmărind să prezinte tipologia gospodăriei și arhitecturii tradiționale țărănești din cele mai importante și specifice zone etnografice. Prin activitatea sa științifică și prin marele număr de vizitatori, el este o adevărată stație pilot în rețeaua muzeelor de acest gen.

Ca muzeu de cuprindere națională, *Muzeul tehnicii populare* de la Sibiu, își propune să illustreze întregul domeniu al ergologiei, deci toate uneltele, procedeele și instalațiile tehnice folosite în trecut pentru satisfacerea nevoilor de trai; grupate în expoziția în aer liber după criteriul materiilor

Programms wissenschaftlicher und patriotischer Erziehung ihrerseits einen wesentlichen Beitrag zu leisten.

Von den beiden Richtungen, das nationale Kulturpatrimonium zu bewahren und auszuwerten, in den Museen einerseits und durch Standortkonservierung andererseits, erfreuten sich bis heute die volkskundlichen Freilichtmuseen, deren Netz ein regelrechtes System bildet, besonderer Beachtung.

Hier muss unterstrichen werden, dass sich dieser Museumstypus gleichzeitig mit dem Landesnetz der Volkskunde- und Volkskunst-Pavillonmuseen entwickelt. Somit gibt es gegenwärtig in allen historischen Provinzen und in allen Kreisen Museen, Abteilungen oder Museumssammlungen, die sich auf alle Volkskundezone beziehen und deren Eigenart widerspiegeln.

Auf der Karte Rumäniens finden sich gegenwärtig — die 14 Freilichtmuseen und -abteilungen inbegriffen — rund 60 Volkskunde- und Volkskunstmuseen, -abteilungen oder -sammlungen, von denen 18 selbständige Museen sind, der Rest hingegen Abteilungen oder Sammlungen darstellen.

Interessant ist die Feststellung, dass die Feldforschungen der letzten Jahre *die Gründung gewisser Sammlungen auch in früher weniger erforschten Gebieten*, und zwar vor allem im Flachland ermöglichen, wo Sammlungen angelegt und Museen eingerichtet wurden, die durch die Fülle und den Wert der Bestände einerseits die Kontinuität gewisser Beschäftigungen oder Gewerbe, andererseits die Einheit der Kultur des rumänischen Volkes belegen, die künstlerisch hochwertige Schöpfungen entstehen liessen, (z. B. die Museen von Slobozia-Ialomița, von Brăila, von Vaslui und das Museum der Băileșter Heide). Einen wesentlichen Aspekt in der Entwicklung unserer Museen bildet deren *thematische Ausrichtung und die Spezialisierung der Sammlungen*, die ihrerseits ein betontes Anwachsen verzeichneten, ziehen wir bloss die Zahl der in diese Museen aufgenommenen Einheiten und Gebäude in Betracht, die sich gegenwärtig auf 220 Einheiten und 800 Bauten beläuft, von den Sammlungsgegenständen ganz zu schweigen, deren Anzahl sich in den letzten Jahren verdreifachte.

So umfasst das Bukarester *Museum des Dorfes und der Volkskunst* Ende 1977, 67 Einheiten mit 312 Bauten, mit dem Ziel, die Typologie der überlieferten rumänischen bäuerlichen Hofanlagen und Hausbauformen aus den wichtigsten und eigenartigsten Volkskundezone darzustellen. Durch seine wissenschaftliche Tätigkeit und die hohe Besucheranzahl bildet dieses Museum eine beispielgebende Einheit.

Als sammlungsmässig das gesamte Landesgebiet umfassendes Museum, nimmt sich das *Museum der bäuerlichen Technik* aus Sibiu die Veranschaulichung des gesamten Ergonomiebereichs, also aller Werkzeuge, technischer Verfahren und Anlagen vor, die früher zur Befriedigung der Lebensbedürfnisse benützt worden sind. Die Freilichtausstellung ist aufgrund der Rohmaterialien und deren Verwendung gegliedert, sie erstreckt sich

prime și al folosinței, un neret de 40 ha., colecțiile s-au îmbogățit an de an ajungând la 78 unități cu 168 construcții.

Muzeul pomiculturii și viticulturii din Golești, de asemenea de cuprindere națională, a reușit să ridice numărul unităților muzeale din expoziția în aer liber de la 2, în 1966 la 27, în 1978, amplasate pe un teren de 15 ha., reprezentând echilibrat întregul teritoriu al țării.

Secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, cuprinzând un număr de 47 unități cu 138 construcții, prezintă fenomenele de civilizație populară specifice întregii Transilvanii, unitățile fiind grupate în două sectoare tematice (în funcție de zone și de ocupații).

Deschisă în 1971, *secția în aer liber a Muzeului Banatului*, cuprinde 28 unități muzeale reprezentând arhitectura populară, meșteșugurile și instalațiile tehnice țărănești de pe teritoriul Banatului.

Muzeul arhitecturii vilcene de la Bujoreni, inaugurat în 1974, a reușit să reconstruiască 23 unități cu 39 construcții, grupate pe zone etnografice; ele oferă o oglindă fidelă a principalelor tipuri de locuință și construcții anexe din acest județ.

Muzeele din Reghin și Bran au secții în aer liber care cuprind 11 și, respectiv, 9 unități, care reprezintă cultura populară pe zone mai restrinse, construcții și obiecte deosebit de valoroase.

Mai nou înființate sînt *Muzeul Satului Maramureșean* din Sighet, cu 26 unități, *Muzeul Satului Gorjan* de la Curtișoara, cu 35 unități, reprezentative și valoroase pentru arhitectura zonei, *Muzeul din Suceava*, cu 6 unități reprezentative pentru Bucovina, apoi *Muzeul din Focșani* cu 32 unități, și cel de la *Tulcea* încadrat într-o rezervație de câteva sute de hectare, cu specificul Deltei Dunării.

La *Muzeul în aer liber din Baia-Mare*, pe o suprafață de 12 ha, au fost aduse și reconstruite 13 unități, reprezentînd zonele din partea de sud ale Maramureșului, iar alte 8 sînt în reconstrucție. Aici a fost organizată, de la început, expoziția pavilionară, legată tematic de cea în aer liber; funcționează, de asemenea, o estradă-amfiteatru pentru spectacole în aer liber.

În același timp trebuie să evidențiem faptul că muzeele etnografice sînt preocupate de a reprezenta în expozițiile de bază civilizația și cultura naționalităților conlocuitoare, prin unități valoroase și tipice, de exemplu, la *Muzeul Satului*: o casă secuiască și gospodăria lipovenească din Jurilovca (Tulcea); la *Muzeul tehnicii populare*: gospodăria secuiască cu atelier de olar din Corund (Harghita); gospodăria săsească cu atelier de olar din

über ein 40 Hektar umfassendes Gelände und die Jahr um Jahr wachsenden Sammlungen zählen gegenwärtig 78 Einheiten mit 168 Bauten.

Das Obst- und Weinbaumuseum von Golești, dessen Sammelbereich ebenfalls das ganze Landesgebiet umfasst, brachte es fertig, die Zahl seiner Einheiten von 2 im Jahre 1966, auf 27 im Jahre 1976 zu erhöhen, die auf einem Areal von 15 Hektar verteilt sind und das ganze Land gleichmässig veranschaulichen.

Die Freilichtabteilung des Volkskundemuseums Transilvaniens in Cluj-Napoca nennt rund 47 Einheiten mit 138 Gebäuden ihr eigen und stellt die kennzeichnenden Erscheinungen bäuerlicher Zivilisation aus ganz Transsilvanien dar; die Einheiten sind in zwei nach Zonen und Beschäftigungen gegliederten thematischen Abteilungen untergebracht.

Im Jahre 1971 eröffnet, umfasst die Freilichtabteilung des Museums des Banats 28 Einheiten mit 43 Bauten, die den Hausbau, das Gewerbe und die bäuerlichen technischen Anlagen aus dem Banat wiedergeben.

Das Museum für den Hausbau des Vilcea-Gebiets (Muzeul arhitecturii vilcene) aus Bujoreni, das 1974 eingeweiht wurde, stellt rund 23 Einheiten mit 39 Bauten nach Volkskundezonen geordnet aus, die ein treues Abbild der wichtigsten Wohnhaus- und Nebengebäude-Typen dieses Kreises bilden.

Die Museen aus Reghin und Bran verfügen ihrerseits über Freilichtabteilungen, die 11, bzw. 9 Einheiten umfassen und Volkskulturercheinungen eines engeren Raumes durch überaus wertvolle Gebäude und Gegenstände veranschaulichen.

Neueren Datums sind das Museum des Maramurescher Dorfes aus Sighet, mit 26 Einheiten, das Museum des Dorfes der Gorj-Zone aus Curtișoara, mit 35 Einheiten, die für den Hausbau des betreffenden Gebiets kennzeichnend und wertvoll sind, das Museum von Suceava, dessen 6 Einheiten die Bauernkultur der Bukovina veranschaulichen, das 32 Einheiten zählende Museum von Focșani und jenes von Tulcea, das einer das gesamte Donaudelta veranschaulichenden, mehrere hundert Hektar umfassenden Reservation eingegliedert wurde.

In dem 12 Hektar umfassenden Freilichtmuseum in Baia Mare wurden bisher 13 Museumseinheiten wiederaufgebaut, die aus den südlichen Gebieten der Maramuresch ausgewählt worden sind, während sich weitere acht Einheiten im Wiederaufbau befinden. Gleichzeitig wurde hier schon von aller Anfang an eine thematisch mit dem Freilichtmuseum verbundene Pavillonausstellung eingerichtet. Ausserdem verfügt dieses Museum noch über ein Amphitheater für Freilichtaufführungen.

Gleichzeitig muss die Tatsache hervorgehoben werden, dass die Volkskundemuseen bemüht sind, in ihren ständigen Ausstellungen auch die Zivilisation und Kultur der mitwohnenden Nationalitäten durch wertvolle und typische Einheiten wiederzugeben. Als Beispiel erwähnen wir: im Bukarester Dorfmuseum ein Sekler-Gehöft und eine Lipovener Hofanlage aus Jurilovca (Tulcea); im Museum bäuerlicher Technik ein Sekler-Gehöft samt Töpferwerkstätte aus Corund (Harghita), ein sächsischer

Saschiz (Mureș); moara sirbească din Svinița; la Muzeul etnografic al Transilvaniei: gospodăria secuiască din Casin-Imper, (Harghita) ș.a.m.d.

Dezvoltarea activității muzeistice românești în ultimii 30 de ani a dus la constituirea unei rețele naționale ample și echilibrat repartizate teritorial. Într-adevăr, dacă înainte de al doilea război mondial existau în România două muzee de acest fel (Muzeul Satului din București și Muzeul etnografic al Transilvaniei din Cluj), în 1966, cu ocazia Simpozionului național cu participare internațională care s-a ținut în România, existau 5 muzee (la București, Cluj, Sibiu, Bran și Golești, care sînt prezentate și în Handbuch), numărul acestora crescînd în 1974 la 9 (la cele de mai sus adăugîndu-se muzeele din Timișoara, Bujoreni, Curtișoara și Reghin). În prezent toate acestea se află, într-un stadiu avansat de organizare și dezvoltare, lor adăugîndu-li-se muzeele în aer liber de la Tulcea și Focșani, alte 3 aflîndu-se, la acea dată, în stadiul incipient de organizare (Muzeele din Sighetul Marmăției, Baia Mare și Suceava).

Ca urmare, în prezent, rețeaua cuprinde 14 muzee care se grupează, în ceea ce privește teritoriul de reprezentare, astfel: a) muzee de cuprindere națională: Muzeul Satului din București, Muzeul tehnicii populare din Sibiu, Muzeul pomiculturii și viticulturii din Golești; b) muzee regionale: Muzeul etnografic al Transilvaniei din Cluj, Muzeul Banatului din Timișoara și cele din Baia Mare și Suceava; c) muzee zonale: Muzeul arhitecturii vîlcene din Bujoreni, Muzeul Gorjului de la Curtișoara, Muzeul din Sighetul Marmăției și cele din Reghin, Bran, Focșani și Tulcea.

După această trecere în revistă a unităților, merită să relevăm, dintre activitățile muzeelor, în primul rînd intensificarea *muncii culturale-educative*, științifice și patriotice, acest lucru efectuîndu-se într-un fel specific acestor muzee, care au devenit totodată adevărate parcuri recreative.

De asemenea, pentru diversificarea formelor de culturalizare și integrare a acestor instituții în sistemul vieții contemporane, muzeele etnografice în aer liber au organizat sute de expoziții temporare în țară și străinătate, multe dintre acestea cu demonstrații ale creatorilor populari (olari, cioplitori în lemn, țesătoare, jocari, etc.), manifestări folclorice, standuri cu vînzare, cercuri ale iubitorilor de etnografie și folclor.

Bauernhof aus Saschiz (Mureș), ebenfalls samt einer Töpferwerkstatt, eine serbische Mühle aus Svinița; im Volkskundemuseum Transsilvaniens schliesslich eine Sekler Bauernwirtschaft aus Casin-Imper (Harghita), usw.

Die Entfaltung der rumänischen Museumstätigkeit innerhalb der letzten 30 Jahre bewirkte das Zustandekommen eines umfassenden und gebietsmässig ausgeglichen verteilten Landesnetzes musealer Einheiten. Und tatsächlich, wenn es vor dem Zweiten Weltkrieg in Rumänien lediglich zwei Freilichtmuseen gab (das Bukarester Museum des Dorfes und das Transsilvanische Volkskundemuseum in Klausenburg), zählte man anlässlich des 1966 unter internationaler Beteiligung in Rumänien abgehaltenen Landessymposiums bereits fünf derartige Museen (in Bukarest, Cluj, Sibiu, Bran und Golești, die auch im „Handbuch der europäischen Freilichtmuseen“ geführt werden), wogegen im Jahre 1974 deren Zahl bereits auf 9 angestiegen war, d. h. zu den bestehenden kamen noch die Museen von Temeswar, Bujoreni, Curtișoara und Reghin hinzu. Gegenwärtig stellen wir bei all diesen ein fortgeschrittenes Stadium der ausstellungsmässigen Entwicklung fest, wobei gleichzeitig noch zwei neue Einheiten hinzukamen, und zwar die Freilichtmuseen von Focșani und Tulcea, und weitere 3 sich damals in einem frühen Organisationsstadium befanden (die Museen von Sighetul Marmăției, Baia Mare und Suceava).

Demzufolge umfasst das Museumsnetz derzeit 14 Einheiten, die sich, was ihr Sammelgebiet anbelangt, folgendermassen gliedern lassen: a) das gesamte Landesgebiet umfassende Museen: das Museum des Dorfes in Bukarest, das Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu, das Museum für Obst- und Weinbau aus Golești; b) Regionsmuseen: das Volkskundemuseum Transsilvaniens in Cluj-Napoca, das Museum des Banats in Temeswar und die beiden Museen von Baia Mare und Suceava; c) Gebietsmuseen: das Museum für bäuerlichen Hausbau des Vilcea-Gebiets in Bujoreni, das Museum des Gorj-Gebiets in Curtișoara, das Museum von Sighetul Marmăției und jene aus Reghin, Bran, Focșani und Tulcea.

Nachdem wir kurz die verschiedenen Einheiten erwähnt haben, halten wir es für aufschlussreich, aus dem Wirken der Museen gewisse Aspekte herauszuarbeiten, wie vor allem die Vertiefung der *kulturell-erzieherischen Arbeit* sowie des *wissenschaftlichen und patriotischen Wirkens*, eine Tatsache, die sich in diesen Museen, die gleichzeitig regelrechte Erholungsparks darstellen, in einer spezifischen Form abwickelt.

Desgleichen veranstalteten die volkskundlichen Freilichtmuseen zur Vervielfältigung der Belange der Kulturarbeit und der Einschaltung dieser Institutionen in das zeitgenössische Lebenssystem, im In- und Ausland Hunderte von Ausstellungen, von denen zahlreiche durch Vorführungen verschiedener Bauernkünstler (Töpfer, Holzschnitzer, Weberinnen, Kürschner usw.) ergänzt oder durch Folkloreveranstaltungen, Verkaufsstände, Zirkel von Freunden der Volkskunde und Folklore bereichert wurden.

Un capitol important al activității acestor muzee îl formează *sesiunile științifice și simpozioanele*, ca și *publicațiile* (între care amintim volumele de *Studii și cercetări*, scoase de Muzeul Satului, și *Cibinium*, apărut la Sibiu, *Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei*, din Cluj, *Muzeum*, editat de Muzeul pomiculturii și viticulturii, Golești, *Marmația*, apărută la Baia Mare, *Buridava*, apărută la Bujoreni-Vilcea).

Acestor activități li se adaugă apoi realizarea câtorva zeci de *filme etnografice științifice și documentare*, în cooperare cu studioul Al. Sahia de la București (ex. filmul în culori Politehnica satului, cu concursul Muzeului Brukenthal și distins cu premiul național al filmului științific, în 1975), fie în regie proprie (Muzeul tehnicii populare, Muzeul din Reghin). Unele din aceste filme au valoare de document istoric muzeal unicat (ex. filmul realizat la Muzeul din Sibiu despre procesul de reconstrucție a ultimului exemplar de moară de tip olandez, din România).

Alt fapt remarcabil și caracteristic pentru avântul pe care l-a luat preocuparea în legătură cu muzeele etnografice este *constituirea unor valoroase colecții etnografice sătești*, a căror dezvoltare beneficiază din plin de mijloacele puse la dispoziție prin recenta Lege a patrimoniului cultural național.

Trebuie să subliniem faptul că aceste muzee reflectă cel mai veridic specificul local. În același timp, în numeroase muzee de acest gen sînt conservate construcții de arhitectură sau instalații tehnice originale, în cadrul cărora se prezintă serii de obiecte și unelte într-o expunere funcțională adecvată. Am putea da, în acest sens, ca exemplu, din județul Sibiu, muzeele: de la *Galeș* (unde a fost adusă și reconstruită o casă țărănească tipică de sec. XVII, precum și un complex pastoral, cu tot inventarul de rigoare) și *Cîrțișoara* (unde, de asemenea, a fost reconstruită o întreagă gospodărie țărănească specifică secolului al XIX-lea).

O altă variantă de conservare și valorificare cultural istorică a unor monumente de arhitectură țărănească o formează conservarea in situ și amenajarea unor complexe în formula de *case muzeu* (de ex. gospodăria săsească din sec. XVII de la *Cristian*, de lângă Sibiu).

Recapitulînd, în concluzie, se poate afirma că dezvoltarea și creșterea rețelei de muzee constituie, împreună cu muzeele etnografice și de artă populară pavilionare, un sistem încheiat și reprezen-

Ein wichtiges Kapitel in der Museumsarbeit bilden die *wissenschaftlichen Tagungen und Symposien* sowie die *Veröffentlichungen*, von denen wir die Reihe der „*Studii și cercetări*“ (Studien und Forschungen) des Dorfmuseums, die Zeitschrift „*Cibinium*“, herausgegeben vom Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu, den „*Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei*“ (Jahrbuch des Volkskundemuseums Transsilvaniens) aus Cluj-Napoca und das vom Obst- und Weinbaumuseum veröffentlichte Periodikum „*Museum*“ erwähnen wollen, dazu die in Baia Mare erscheinende Zeitschrift „*Marmația*“ und die in Bujoreni-Vilcea herausgegebene „*Buridava*“.

Hinzu kommen noch zahlreiche *wissenschaftliche und Kulturfilme* mit Volkskundethemen, die in Zusammenarbeit mit dem Al. Sahia-Studio aus Bukarest gedreht wurden (z. B. der Farbfilm „Die Politechnik des Dorfes“, der unter Mitwirkung des Brukenthalmuseums hergestellt und mit dem Landespreis für wissenschaftliche Filme für 1975 ausgezeichnet worden ist,) oder Eigenproduktionen (Museum der bäuerlichen Technik, Museum von Reghin). Einige dieser Filme lassen sich als Unikate unter den musealen Geschichtsdokumenten ansprechen (z. B. der vom Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu gedrehte Film über den Wiederaufbau der letzten Windmühle holländischer Bauart aus Rumänien).

Eine weitere beachtliche und für den Aufschwung der Belange volkskundlicher Museen bezeichnende Tatsache bildet die Fortführung der Sammelstätigkeit zur *Schaffung wertvoller volkskundlicher Dorfmuseen*, deren Entfaltung durch die laut Gesetz zum Schutz des nationalen Kulturpatrimoniums zur Verfügung gestellten Mittel gefördert wird.

Desgleichen müssen wir hier die Tatsache unterstreichen, daß diese Museen die örtliche Eigenart am wahrheitsgetreuesten wiedergeben. Hinzu kommt noch, dass sich in zahlreichen derartigen Museen echte Baudenkmäler oder technische Anlagen finden, deren Innenräume eine ganze Reihe von Geräten und Werkzeugen beherbergen, und zwar entsprechend funktionsgerecht ausgestellt. Als Beispiel liesse sich für den Kreis Sibiu das Dorfmuseum von *Galeș*, — es umfasst ein für das XVII. Jahrhundert typisches Bauernhaus und einen vollständig ausgestatteten Sennhüttenkomplex — und jenes in *Cîrțișoara* anführen, wo man ein für das XIX. Jahrhundert spezifisches Gehöft wieder aufbaute.

Eine zweite Art der Konservierung und kulturgeschichtlichen Verwertung von bäuerlichen Baudenkmalern bildet deren Standortkonservierung und die Einrichtung gewisser Komplexe in der Art eines *Museumshauses* (z. B. das sächsische Gehöft aus dem XVII. Jahrhundert in *Cristian* bei Sibiu).

Fassen wir das bisher Gesagte kurz zusammen, so ergeben sich daraus eine Reihe von Schlüssen, und zwar lässt sich die Behauptung aufstellen, dass die Entwicklung und der Ausbau des Netzes

tativ, atât tematic, cât și în ceea ce privește cuprinderea zonelor. Ele își aduc astfel o contribuție substanțială, alături de celelalte muzee, în special cele de arheologie și istorie, la cunoașterea trecutului de luptă și de muncă al poporului român, la dovada continuității lui neîntrerupte în spațiul carpato-danubian, în care s-a format și unde a creat o civilizație și o cultură cu specific etno-cultural propriu, ale cărei valori se impun, alături de creațiile celorlalte popoare din Europa, ca documente concrete ale dezvoltării și progresului.

ethnographischer Freilichtmuseen zusammen mit den Volkskunde- bzw. Volkskunstmuseen mit Pavillonausstellungen sowohl in thematischer als auch in geographischer Hinsicht — was das räumliche Erfassen der verschiedenen Volkskundezonen betrifft — ein geschlossenes und repräsentatives System bilden. Somit tragen diese Museen zusammen mit den übrigen musealen Einheiten — vor allem den Archäologie- und Geschichtsmuseen — zur Kenntnis der Vergangenheit des Kampfes und der Arbeit des rumänischen Volkes bei, zum Beweis seiner ununterbrochenen Kontinuität im Karpaten-Donauraum, eines Raumes, in dem es entstand und eine Zivilisation und Kultur mit ethnisch-kultureller Eigenart hervorgebracht hat, deren Werte sich an der Seite der Schöpfungen anderer europäischer Völker als konkrete Beweise der Entwicklung und des Fortschritts behaupten.

CIVILIZAȚIA TEHNICĂ POPULARĂ. CONCEPT, STRUCTURĂ, CARACTERISTICI. PREZENTAREA SA ÎN CADRUL MUZEULUI TEHNICII POPULARE

Corneliu Bucur

1. Problematika cercetării mijloacelor de muncă tradiționale

Cercetarea culturii și civilizației popoarelor lumii din perspectiva filozofiei marxiste, a concepției materialist-dialectice și, demersul modern al colaborării interdisciplinare, al specialiștilor din domeniul științelor social-istorice și al istoriei, a impus tot mai mult, în anii din urmă, conceptul de „civilizație tehnică”¹.

Rezultat al orientării materialiste tot mai consecvente a cercetătorilor din întreaga lume spre înțelegerea mecanismului progresului social-istoric și implicit tehnic, a etapelor dezvoltării societății omenеști, a conținutului și specificului fiecăruia dintre acestea, noul concept evidențiază caracterul ergologic al cercetărilor întreprinse în scopul cunoașterii tuturor descoperirilor tehnice aparținătoare echipamentului tehnic al omenirii, cu ajutorul cărora, aceasta a devenit, în decursul milenare sale existențe — așa cum aprecia și A. Malraux — „altceva decît un simplu accident al universului”².

Colaborînd cu istoria științei și tehnicii, etnologia și-a însușit, la rîndu-i, acest concept, adaptîndu-l specificului său propriu, („civilizație tehnică populară”), propunîndu-și cunoașterea cît mai amănunțită a caracteristicilor modului de viață al popoarelor și încercînd să definească trăsăturile comune și particularitățile distincte etno-culturale, la nivelul diferitelor comunități etnice (național, provincial, zonal), prin prisma principalelor mijloace tradiționale „de muncă din cadrul

DIE TECHNISCHE BÄUERLICHE ZIVILISATION. KONZEPT, STRUKTUR, KENNZEICHEN. IHRE DARSTELLUNG IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK

Corneliu Bucur

1. Die Problematik der Erforschung traditionellen Arbeitsgeräts

Die Erforschung der Kultur und Zivilisation der Völker vom Standpunkt marxistischer Philosophie und des dialektischen Materialismus sowie auf dem Wege moderner zwischendisziplinärer Zusammenarbeit der Fachkräfte historischer und sozial-historischer Wissenschaften führte dazu, daß sich in den letzten Jahren immer mehr die Auffassung einer „technischen Zivilisation“¹ durchzusetzen beginnt.

Die Auffassung selbst ist das Ergebnis einer immer konsequenteren Orientierung der Forscher aus aller Welt, was das Erfassen des sozial-historischen und damit verbunden auch des technischen Fortschritts anbelangt, sowie der Etappen der Entwicklung menschlicher Gesellschaft, bzw. des Gehalts und der Eigenart jeder einzelnen derselben und unterstreicht dabei den Ergologiecharakter der zum Erkennen aller zur technischen Ausstattung der Menschheit gehörigen technischen Erfindungen notwendigen Forschungen, jener Erfindungen, aufgrund derer, wie es A. Malraux ausdrückt, die Menschheit im Laufe ihres mehrtausendjährigen Bestehens „was anderes als einen bloßen Zufall des Weltalls“ ausmacht².

Im Laufe ihres Zusammenwirkens mit den Disziplinen Wissenschafts- bzw. Technikgeschichte machte sich die Volkskunde dieses Konzept zu eigen und glich es ihrem eigenen Spezifikum (der „bäuerlichen technischen Zivilisation“) an, da sie sich eine möglichst detaillierte Kenntnis der die Völker kennzeichnenden Züge vornimmt und sich bemüht, ethnisch-kulturelle Eigenart oder Gemeinsamkeiten auf der Ebene verschiedener Volksgemeinschaften (d.h. Landes-, Provinz- oder Gebietsebene) zu definieren, und zwar aufgrund des

¹ André Leroi-Gourhan, *Evolution et technique*, Editure Albin Michel, Paris, 1945. Singer Charles, *A History of technology*, Oxford, 1954—1958. Maurice Dumas, *Les origines de la civilisation technique*, Paris, 1962. Verde Gordon Child, *Făurirea civilizației*, Editura științifică, București, 1966.

² După Al. Tănase, *Introducere în filozofia culturii*, Editura științifică, București, 1968, p. 31.

¹ André Leroi-Gourhan, *Evolution et technique*, Editure Albin Michel, Paris, 1945. Singer Charles, *A History of technology*, Oxford, 1954—58. Maurice Dumas, *Les origines de la civilisation technique*, Paris, 1962. Verde Gordon Child, *Făurirea civilizației*, Editura științifică, București, 1966.

² Nach Al. Tănase, *Introducere în filozofia culturii*, Editura științifică, Bukarest, 1968, S. 31.

celor mai importante domenii“ ale producției lor sociale.

În ce măsură, noul concept este un elaborat fundamentat științific (și nu o simplă figură de stil, un pleonasm chiar, raportat la conceptul clasic de civilizație) care să lărgască orizontul cercetărilor viitoare, prin aprofundarea cunoașterii creației tehnice „tradiționale“, definirea fenomenelor și manifestărilor „tehnice populare“, localizarea centrului de apariție, delimitarea ariei lor de răspîndire, a sectoarelor de interferență sau punctelor de contact, fixarea limitelor istoricității lor, urmărirea dinamicii tuturor acestora, de la origini pînă în contemporaneitate, la impactul lor cu civilizația industrială modernă—aceasta formează obiectul său de cercetare.

2. Fundamentarea filozofică a conceptului

Fundamentul filozofic al noului concept rezidă în teza marxistă potrivit căreia, la temelia progresului și întregii dezvoltări a societății omenеști, în general, și a oricărui grup social, în particular, stă emanciparea mijloacelor de producție, perfecționarea continuă a uneltelor de muncă, ca rezultat al progreselor cunoașterii însăși.

Societățile europene, preponderent agrare pînă la începutul sec. XX, între care și România, au conservat, mai mult decît cele care au promovat mai devreme din acest stadiu, care formează temelia civilizației majorității popoarelor, în stadiul următor, al dezvoltării industriale, numeroase vestigii ale modului tradițional de viață, între care numeroase și variate mijloace de muncă.

Multă vreme acestea au rămas la periferia atenției oamenilor de știință, concentrați în special asupra valorilor monumentale și artistice ale civilizației popoarelor lumii.

Cel căruia-i revine meritul de a fi evidențiat, pentru întia oară, importanța cunoașterii atelierului însuși de creație a tuturor valorilor materiale și artistice, a uneltelor care transformă în procesul muncii, orice materie primă, într-un bun de consum, ca primordială pentru descifrarea însăși a modului de producție și a specificului civilizației fiecărui popor, a treptei atinse în dezvoltarea sa, a fost K. Marx.

În monumentală sa operă „Capitalul“, Marx a demonstrat că „o importanță tot atît de mare ca și resturile de oseminte pentru studiul organizării speciilor de animale care au dispărut, o are studiul resturilor mijloacelor de muncă pentru cunoașterea formațiunilor social-economice dispărute ale societății“³, și, adăugăm noi, în egală măsură, pentru cele pe cale de dispariție.

³ Karl M a r x, *Capitalul*, vol. I, Ediția III, E.S.P.L.A., București, 1957, p. 209.

wichtigsten überlieferten „Arbeitsgeräts der Hauptbereiche“ ihrer Sozialproduktion.

Der Gegenstand seines Forschens sucht zu beweisen, in welchem Maße das neue Konzept wissenschaftlich unterbaut (und nicht bloß eine Stilfigur, ein auf das klassische Zivilisationskonzept bezogener Pleonasmus) ist, es ihm gelingt den Horizont künftiger Forschungen zu erweitern, und zwar sowohl indem es die Kenntnis überlieferten technischen Schaffens dadurch vertieft, daß es die bauerlichen technischen Erscheinungen und Äußerungen durch Festlegen des Ursprungszentrums, Abgrenzung ihrer Verbreitungssphäre, Überschneidungszonen und Berührungspunkte, durch Umreißen der Grenzen ihrer Geschichtlichkeit definiert und deren Dynamik, vom Ursprung bis zur Gegenwart, d.h. bis zu deren Zusammenprall mit der modernen Industriegesellschaft, verfolgt.

2. Die philosophische Begründung des Konzepts

Als philosophische Unterbauung des neuen Konzepts dient die marxistische These, derzufolge die Emanzipierung der Produktionsmittel, die ständige Vervollkommenung des Arbeitsgeräts, als Ergebnis der vom Wissen verzeichneten Fortschritte selber, die Grundlage des Fortschritts und der Gesamtentwicklung der menschlichen Gesellschaft im allgemeinen und jeder einzelnen Sozialgruppe im besonderen bildet.

Die europäischen Gesellschaften, die bis ins XX. Jh. hinein vornehmlich auf Landwirtschaft fußen und zu denen auch Rumänien gehörte, bewahrten mehr als andere, die dieses Stadium, das der Mehrheit der Völkergesellschaften als Grundlage diente, früher überwunden haben, zahlreiche Überbleibsel überlieferter Lebensweise, viele und mannigfaltige Arbeitsgeräte mit eingeschlossen.

Lange Zeit hindurch wurden diese von der Wissenschaft, deren Interesse sich mehr den monumentalen und künstlerischen Werten der Zivilisation der Völker zuwandte, mehr oder weniger vernachlässigt.

Der, dem das Verdienst zukommt, als erster die ausschlaggebende Bedeutung erkannt zu haben, die der Kenntnis jener „Werkstatt“ zukommt, in der alle Sach- und Kunstwerte, und die Werkzeuge selbst entstanden, die im Verlauf des Arbeitsvorgangs jedweden Rohstoff in Gebrauchsgut verwandeln, um, davon ausgehend, die Produktionsweise selbst oder die Eigenart der Zivilisation jedes einzelnen Volkes, bzw. die während seiner Entwicklung erklimmen Stufen, entziffern zu können, ist Karl Marx.

In seinem Hauptwerk, „*Das Kapital*“, sagt er: „Dieselbe Wichtigkeit, welche der Bau von Knochenreliquien für die Erkenntnis der Organisation untergegangener Tiergeschlechter, haben Reliquien von Arbeitsmitteln für die Beurteilung untergegangener ökonomischer Gesellschaftsformationen“³, wozu wir hinzufügen, dass dieses auch auf im Verschwinden begriffene zutrifft.

³ Karl M a r x, *Das Kapital*, Band I, Dietz Verlag, Berlin, 1953, S. 188.

3. Definiția civilizației tehnice populare

Nu intră în intenția noastră formularea unei definiții exhaustive, nici un elaborat cu pretenția de a fi imuabil.

Dimpotrivă, credem că actualului stadiu al dezbaterii acestei probleme, un enunț mai lax, deschis unor noi contribuții pe parcurs, este recomandabil.

În definirea „civilizației tehnice populare“, trebuie să pornim de la cele două concepte de bază, mult dezbătute și în literatura română de specialitate din ultimele 3 decenii, deopotrivă de etnologi⁴, ca și de istorici⁵ sau filozofi⁶: „civilizație și cultură“.

Adoptînd, în acest sens, definițiile sinteză ale cunoașterii și practicii umane⁷ și ale civilizației („cultura în actu“)⁸, sau „matricea culturii“⁹, credem că putem defini „civilizația tehnică populară“, prin *ansamblul proceselor, procedeele, tehnicilor și instrumentarului activităților umane tradiționale de recoltare din natură, cultivare, prelucrare și vehiculare a bunurilor obținute, în scopul asigurării existenței și progresului societății umane*.

Așa cum rezultă din formularea de mai sus, acest concept raportează întreaga achiziție istorică-culturală a omenirii, rezultată din dialogul său multimilenar cu natura, la arsenalul cunoștințelor, deprinderilor și mijloacelor de care s-a servit în acest scop, într-un progres permanent de gîndire și cunoaștere, de observație și manualitate, de organizare a muncii și de specializare a manifestărilor, efectul principal constînd în apariția, generalizarea, diversificarea și permanentul progres al uneltei, de la toporașul calapod al „culturilor de prund“, la instalațiile complexe acționate de forța animalelor, hidraulică și eoliană.

Relația dintre civilizație și „civilizație tehnică“, este cea de la general la particular.

Numeroși cercetători din cele mai diverse domenii au sesizat această relație, unii exagerînd-o însă pînă la identificarea celor două noțiuni.

Trecînd în revistă definițiile date civilizației care relevă latura tehnică și importanța sa în făuri-

3. Die Definition technischer Volkszivilisation

Weder liegt es in unserer Absicht, eine erschöpfende Definition zu bieten, noch ein unumstößliches Elaborat aufzustellen.

Im Gegenteil, unserer Meinung nach erweist es sich, daß, beim derzeitigen Stand des darüber geführten Disputs, eine ungefähre Umschreibung vorzuziehen ist, die die Möglichkeit neuer Beiträge offen läßt.

Nun, um eine derartige Definition der „technischen Volkszivilisation“ in Angriff zu nehmen, müssen wir von den beiden Grundkonzepten ausgehen, die in der rumänischen Fachliteratur der letzten 3 Jahrzehnte von Ethnologen⁴, Historikern⁵ und Philosophen⁶ vielfach diskutiert wurden, und zwar: Zivilisation und Kultur.

Übernehmen wir in diesem Sinne die Synthesedefinitionen menschlichen Wissens, Handelns⁷ und menschlicher Zivilisation („cultura in actu“)⁸ oder einer „Kulturmatrix“⁹, läßt sich die „technische Volkszivilisation“ folgendermaßen definieren: *die Gesamtheit von Vorgängen, Verfahren, Techniken und Gerätschaften, die im menschlichen Wirken beim Einheimsen, dem Anbau, bei der Verarbeitung und Beförderung der erzeugten Güter dazu benutzt wurden, den Bestand und Fortschritt der menschlichen Gesellschaft zu gewährleisten*.

Wie aus der obengezeigten Formulierung hervorgeht, bezieht dieses Konzept den gesamten historisch-kulturellen Erwerb der Menschheit auf deren vieltausendjährigen Dialog mit der Natur, auf das Arsenal an Wissen, Können und Mitteln, deren sich die Menschheit dabei bedient hat, und zwar im Rahmen eines ununterbrochenen Fortschritts des Denkens und Wissens, des Beobachtens und Handhabens, der Arbeitsorganisation und Spezialisierung der Äußerungen, wobei die Hauptwirkung im Auftreten, der Verallgemeinerung, Diversifizierung und dem ständigen Fortschritt des Werkzeugs zum Ausdruck kommt, angefangen von der Schuhleistenaxt der „Pebble culture“ und bis zu komplexen durch Tier-, Wasser- oder Windkraft angetriebenen technischen Anlagen.

Das zwischen Zivilisation schlechthin und „technischer Zivilisation“ bestehende Verhältnis entspricht der zwischen Allgemein und Besonder belegten Beziehung.

Zahlreiche, den verschiedensten Sachgebieten angehörige Forscher unterstrichen dieses Verhältnis, wobei jedoch einige bis zur Identifizierung dieser beiden Begriffe gingen.

Von den verschiedenen Definitionen, die man der Zivilisation gab und die einerseits die tech-

⁴ Al. Popescu, *Perspective antropologice în cercetarea culturii și civilizației populare*, in „Revista de etnografie și folclor“, 15, 1970, 1.

⁵ P. P. Panaitescu *Introducere la istoria culturii românești*, Editura științifică, București, 1969.

⁶ C. I. Gulian, *Introducere în sociologia culturii*, Editura de Stat, București, 1947.

⁷ Al. Tănase, op. cit.

⁸ Ibidem

⁹ Miguel de Unamuno, *Verités arbitraires*, K.R.A., Madrid, 1925, după Al. Tănase, op. cit.

⁴ Al. Popescu, *Perspective antropologice în cercetarea culturii și civilizației populare*, in „Revista de etnografie și folclor“, 15, 1970, 1.

⁵ P. P. Panaitescu, *Einführung in die Geschichte der rumänischen Kultur*, Kriterion Verlag, Bukarest, 1977.

⁶ C. I. Gulian, *Introducere în sociologia culturii*, Editura de Stat, Bukarest, 1947.

⁷ Al. Tănase, Op. cit.

⁸ Ibidem

⁹ Miguel de Unamuno, *Verités arbitraires*, K.R.A., Madrid, 1925, nach Al. Tănase, op. cit.

rea întregii civilizații și culturii a societății omenști, reținem pe cele semnate de istoricul A. Bonnard, de sociologul R. Aron și de geograful Simeon Mehedinți.

Astfel, A. Bonnard definea civilizația drept „totalitatea invențiilor și descoperirilor făcute pentru a proteja viața omului, a o face mai independentă”¹⁰.

La rîndul său, R. Aron, numea civilizația ca fiind „orice cunoaștere pozitivă asupra naturii și omului, pe de altă parte, realizarea acestei cunoașteri în tehnică”¹¹, iar „civilizația tehnică”: „transformare a mediului exterior prin tehnică”¹².

Simeon Mehedinți identificînd cele două concepte, prin definirea civilizației drept „suma descoperirilor tehnice prin care omul s-a adaptat mediului planetar”¹³, face, în lucrarea sa „Coordonate etnografice. Civilizația și cultura”, un pas mai departe, evidențiind etapele istorice ale dezvoltării civilizației (tehnice), corespunzînd „creșterii numerice a uneltelor, diferențierii lor tipologice și funcționale și lărgirii progresive a razei lor de acțiune”¹⁴.

Față de aceste opinii, se impune observația existenței unei legături foarte strînse între conceptul general și cel particular. Relația dintre aceste două nu poate fi însă una de identitate: de asemenea, civilizația tehnică nu se substituie civilizației, în general, ea reprezentînd, numai un sector (esențial însă), al sferei acesteia, sector a cărui cunoaștere științifică se impune cu primordialitate și necesitate obiectivă, deopotrivă în cercetarea istorică și etnografică, pentru a ajunge, în final, la cunoașterea civilizației generale a unei societăți și, pe baza acesteia, a culturii sale.

4. Coordonatele civilizației tehnice

Sistemul de coordonate ale cercetării proceselor și procedeele sau instrumentarului tehnic este cel clasic binar, al diacroniei și sincroniei.

4.1. Prin recunoașterea *caracterului diacronic* al oricărui fapt de civilizație tehnică, se creează premiza favorabilă depășirii, în faza actuală a dezvoltării științelor social-istorice, a concepției istoriste despre „civilizație” promovată la sfîrșitul

nische Seite und andererseits ihre Bedeutung beim Zustandekommen der gesamten menschlichen Zivilisation und Kultur hervorheben, wollen wir uns auf die vom Historiker A. Bonnard, dem Soziologen R. Aron und dem Geographen Simeon Mehedinți gezeichneten beschränken.

So definierte A. Bonnard die Zivilisation als „die Gesamtheit der Erfindungen und Entdeckungen, die dazu bestimmt sind, das menschliche Leben zu schützen, es unabhängiger zu gestalten”¹⁰.

R. Aron seinerseits bezeichnete die Zivilisation als „jede Art positiver Kenntnisse über Natur und Mensch und andererseits die Verwirklichung dieser Kenntnisse in der Technik”¹¹, die „technische Zivilisation“ dagegen, als „die Verwandlung der Umwelt durch die Technik”¹².

Simeon Mehedinți verbindet die beiden Konzepte und definiert die Zivilisation als „Gesamtheit technischer Entdeckungen aufgrund derer sich der Mensch der Umwelt des Planeten anpaßt”¹³ und geht in seiner Arbeit „Coordonate etnografice. Civilizația și cultura”, noch weiter, er unterstreicht die Geschichtsetappen der Entwicklung (technischer) Zivilisation, die seiner Meinung nach „dem zahlenmäßigen Anwachsen der Werkzeuge, ihrer typologischen und funktionellen Differenzierung und der fortschreitenden Erweiterung ihres Wirkungsbereichs”¹⁴ entsprechen.

Den dargelegten Meinungen gegenüber ist es nötig festzustellen, daß zwischen dem Konzept „Allgemein“ und dem zweiten „Besonder“ ein enger Zusammenhang besteht, doch handelt es sich dabei nicht um eine Gleichwertigkeit. Auch deckt sich die technische Zivilisation keineswegs mit der Zivilisation im allgemeinen, da sie lediglich einen (wenn auch wesentlichen) Abschnitt der Letzteren ausmacht, dessen wissenschaftliches Erfassen sich vorrangig und als objektive Notwendigkeit, sowohl für die Geschichts- als auch die Volkskundeforschung, aufdrängt, um schließlich zur Kenntnis der Gesamtzivilisation einer Gesellschaft und von da ausgehend zu deren Kultur zu gelangen.

4. Die Koordinaten der technischen Zivilisation

Das Koordinatensystem zur Erforschung der Vorgänge, Verfahren oder technischen Ausrüstungen ist das klassisch zweipolige der Dia- und Synchronie.

4.1. Dadurch, daß man den *diachronischen Charakter* jedes einzelnen Faktums der technischen Zivilisation eingesteht, schafft man eine Voraussetzung, um beim gegenwärtigen Stand der sozial-

¹⁰ André Bonnard, *Civilizația greacă*, Editura științifică, București, 1967, p. 26.

¹¹ Raymond Aron, *La sociologie allemande*, p. 65, după Al. Tănase, op. cit., p. 151.

¹² Ibidem

¹³ Simeon Mehedinți, *Coordonate etnografice. Civilizația și cultura*, București, 1930, p. 30–31.

¹⁴ Ibidem.

¹⁰ André Bonnard, *Civilizația greacă*, Editura științifică, Bukarest, 1967, S. 26.

¹¹ Raymond Aron, *La sociologie allemande*, S. 65, nach Al. Tănase, op. cit., S. 151.

¹² Ibidem

¹³ Simeon Mehedinți, *Coordonate etnografice. Civilizația și cultura*, Bukarest, 1930, S. 30–31

¹⁴ Ibidem.

sec. XIX de E. B. Taylor¹⁵, care identifică „civilizația“ cu cea de a treia treaptă de dezvoltare a omenirii, (urmînd sălbăticiiei și barbariei) grupînd, din seria activităților umane, numai „industria propriu-zisă și arta“, limitînd deci seria fenomenelor, la cele aparținînd fazei de prelucrare.

Această teză a servit drept suport unor concluzii eronate potrivit cărora „unelte și formele de pe aceste trepte ale evoluției sociale (sălbăticia și barbaria n.n.) nu pot fi considerate valori instrumentale propriu-zise ale civilizației“¹⁶.

Combătînd astăzi o asemenea opinie limitată ce conduce, la rîndu-i la concluzia că grupurile situate pe treptele inferioare ale dezvoltării social-istorice nu ar avea o civilizație a lor și că aceasta ar începe numai odată cu istoria „scrisă“, noua viziune despre originile civilizației popoarelor în general, și a celei tehnice, în special, reclamă din partea cercetătorilor, în cazul oricărui domeniu tematic cercetat (piatră, lemn, ceramică, metal, textile, alimentație, transporturi etc.), cunoașterea sa exhaustivă, de la origini — oricît de îndepărtate ar fi acestea — și pînă astăzi.

Această constatare impune, deopotrivă istoricilor, cît și etnologilor, în ce privește concepția: materialismul istoric, sursele de informație: totalitatea izvoarelor capabile să furnizeze cele mai diverse informații despre fenomenul cercetat, iar ca metodă de lucru: interdisciplinaritatea, cercetarea comparată și, de la caz la caz, analogia, bine ancorată însă, prin alegerea selectivă a faptelor de civilizație.

4.2. Cercetarea etnologică relevă, prin excelență, și caracterul *sincronic* al civilizației tehnice. Unul dintre obiectivele sale principale este determinarea concretă, specifică, a nivelului de dezvoltare a civilizației tehnice a unei comunități etnice, la un moment dat, conjugată cu încercarea dificilă (rar întîlnită, dar imperios necesară) de interpretare a faptelor, înregistrate prin fotografierea lor în cadrul cercetării etnografice.

Pentru aceasta, cercetarea materialului autohton și analiza sa comparată cu cel din teritoriile învecinate nu este, adeseori, suficientă. Trebuie cunoscute marile focare de civilizație ale istoriei, care au alimentat pe căi diferite și civilizația grupurilor de populație situate în sfera influenței lor politice, economice și spirituale.

historischen Wissenschaften die gegen Ende des XIX. Jh. von E. B. Taylor¹⁵ vertretene historistische Auffassung zu überwinden, die die „Zivilisation“ der dritten Entwicklungsstufe der Menschheit gleichsetzt (die auf die Wildheit und Barbarei folgt) und aus der Reihe menschlicher Tätigkeiten bloß „die eigentliche Industrie und die Kunst“ erfaßt, also die Sphäre der Erscheinungen auf die der Verarbeitungsphase angehörenden beschränkt.

Auf diese These stützten sich zahlreiche Fehlschlüsse, aufgrund derer „die Werkzeuge und Arbeitsformen dieser sozialen Entwicklungsstufen (Wildheit und Barbarei Anm.d.V.) sich nicht als eigentliche Instrumentalwerte der Zivilisation bezeichnen lassen“¹⁶.

Die neue, den Ursprung der Zivilisation der Völker im allgemeinen und der technischen im besonderen, betreffende Auffassung widerlegt heute diesen beschränkten Standpunkt, der seinerseits zu dem Schluß führte, daß die auf den unteren Stufen sozial-historischer Entwicklung angelangten Völker keine eigene Zivilisation besäßen, und daß diese erst im Augenblick einsetze, wo es eine „geschriebene“ Geschichte gibt. Gleichzeitig fordert sie von den Forschern aller Sachbereiche (Stein, Holz, Keramik, Metall, Textilien, Ernährung, Beförderungsmittel usw.) eine erschöpfende Kenntnis ihres thematischen Sachgebiets, vom Anbeginn — so weit dieser auch zurückliegen mag — bis heute.

Diese Tatsache verlangt von den Historikern und Ethnologen gleichermaßen, was die Auffassung anbetrifft: den historischen Materialismus und als Informationsquellen: die Gesamtheit der Quellen, die instande sind, die verschiedenartigsten Aufschlüsse über die untersuchte Erscheinung zu liefern, als Arbeitsmethode dagegen: die Interdisziplinarität, die vergleichende Forschung und von Fall zu Fall die durch selektive Auswahl der Zivilisationsfakten wohlbegründete Analogie.

4.2. Die ethnologische Forschung hebt jedoch vor allem auch den *synchronischen Charakter* der technischen Zivilisation hervor. Eines ihrer Hauptziele ist die konkrete, spezifische Bestimmung des Entwicklungsstandes der technischen Zivilisation einer ethnischen Gemeinschaft zu einem gegebenen Zeitpunkt, verbunden mit dem schwierigen (selten belegten, doch dringend nötigen) Versuch der Auslegung der im Laufe der volkskundlichen Untersuchung sozusagen photographisch festgehaltenen Tatsachen.

Dazu ist die Untersuchung des einheimischen Materials und seine vergleichende Analyse mit dem benachbarter Gebiete häufig unzureichend. Vielmehr setzt dieses die Kenntnis der großen Zivilisationsherde der Geschichte voraus, die auf verschiedene Weise auch die Zivilisation der in ihrer politischen, wirtschaftlichen und geistigen Einflußsphäre befindlichen Bevölkerungsgruppen nährten.

¹⁵ E. B. Taylor, *Primitive Culture*, London, 1891.

¹⁶ Al. Tănăsescu, Op. cit., p. 233.

¹⁵ E. B. Taylor, *Primitive Culture*, London, 1891.

¹⁶ Al. Tănăsescu, Op. cit., S. 233.

Un exemplu concludent în cazul poporului nostru, l-au constituit civilizația greacă, romană, slavă, bizantină și occidentală, începînd cu jumătatea mileniului I î.e.n.

5. Forța motrică a civilizației tehnice: progresul tehnic

Teza fundamentală elaborată de Marx, despre caracterul revoluționar al progresului mijloacelor de producție, determinat pentru întreg modul de producție, a marcat un punct de cotitură și în orientarea cercetărilor social-istorice, inclusiv a celor etnologice.

Analizînd multiplii factori de progres ai societății (sociali, politici și culturali), A. Leroi-Gourhan ajunge, la rîndu-i, în lucrarea sa „Milieu et technique“, la concluzia că dintre toți aceștia „faptele tehnice apar înzestrate cu o mare forță de progresare“¹⁷.

Indice primordial al civilizației tehnice a unei epoci sau comunități etnice, numit de V. G. Childe drept „însăși urzeala istoriei“,¹⁸ *progresul tehnic* rezidă nu numai în procesul milenar, de acumulare și decantare lentă a cunoștințelor și practicilor rezultate din observația pătrunzătoare, inteligentă, iscoditoare, a naturii, ci mai ales, din acele momente de revoluționară discontinuitate în seria uneltelor sau mijloacelor de producție, constînd din promovarea unei noi descoperiri, invenții sau perfecționări, capabilă să ușureze munca omului și să asigure un randament superior, cu multiple consecințe pentru dezvoltarea acelui grup, fiecare dintre acestea constituind o nouă treaptă de cunoaștere, un pas mai departe spre dezvoltarea civilizației.

Raportat la *invenție*, progresul tehnic se poate defini ca un lanț de invenții succesive, tot mai evoluat, fără ca acesta să însemneze un proces automat, stereotip și continuu.

Se cuprind aici primele unelte litice realizate în tehnicile care au dat numele celor dintii epoci din istoria omenirii (cioplirea, șlefuirea — perforarea), apărute din „zorii omenirii“¹⁹, capcanele, considerate de J. Lips drept cele dintii instalații („mașini“) — iscodite de omenire²⁰, cele cinci mecanisme simple ale antichității clasice, ilustrînd

Ein aufschlußreiches Beispiel bildet im Falle unseres Volkes die griechische, römische, slawische, byzantinische und westeuropäische Zivilisation, und zwar von der Mitte des I. Jahrtausends v.u.Z. an.

5. Die Triebkraft technischer Zivilisation: der technische Fortschritt

Einen Wendepunkt auch in der Ausrichtung sozial-historischer Forschungen, die ethnologischen eingeschlossen, stellt die von Marx ausgearbeitete Grundthese dar, die den revolutionären Charakter des Fortschritts der Produktionsmittel hervorhebt, der sich auf die ganze Produktionsweise bestimmend auswirkt.

Bei der Untersuchung der vielfältigen Fortschrittsfaktoren der Gesellschaft (soziale, politische und kulturelle) gelangt A. Leroi-Gourhan seinerseits in seiner Arbeit „Milieu et technique“ zu dem Schluß, daß unter all diesen „die technischen Fakten mit einer großen Entwicklungskraft begabt sind“¹⁷.

Der von V. G. Childe als „eigentliches Kettgarn der Geschichte“¹⁸ bezeichnete *technische Fortschritt*, die Hauptkennziffer der technischen Zivilisation einer Epoche oder ethnischen Gemeinschaft, beruht nicht nur auf dem vieltausendjährigen Stauungs- und Ablagerungsprozeß des sich aus durchdringender, intelligenter forschender Beobachtung der Natur ergebenden Wissens und Könnens sondern vor allem auf jenen Augenblicken revolutionärer Diskontinuität, die sich in der Reihe der Werkzeuge oder Produktionsmittel abzeichnen und in der Förderung einer Neuentdeckung, Erfindung oder Vervollkommenung bestehen, die imstande ist die Arbeit des Menschen zu erleichtern und eine erhöhte Leistung zu gewährleisten, was für die Entwicklung der betreffenden Gruppe mehrfache Folgen hat, da jede von ihnen eine neue Wissensstufe, einen Schritt zur Weiterentwicklung der Zivilisation bildet.

Auf die *Erfindung* bezogen, läßt sich der technische Fortschritt als eine Kette aufeinanderfolgender Erfindungen definieren, die immer fortgeschrittener sind, ohne daß es sich um einen automatischen, stereotypen und ununterbrochenen Vorgang handelt.

Hierher gehören die während der „Morgenröte der Menschheit“¹⁹ auftretenden, aufgrund von Techniken (Behauen, Schleifen, Durchbohren) zustande gekommenen ersten Steinwerkzeuge, die den ersten Geschichtsepochen den Namen gaben, die von J. Lips als früheste vom Menschen ausgedachte Anlagen („Maschinen“) bezeichneten Fallen, die fünf einfachen Mechanismen des klassischen Al-

¹⁷ A. Leroi-Gourhan, *Milieu et technique*, Paris, 1945.

¹⁸ V. Gordon Childe, *De la preistorie la istorie*, Editura științifică, București, 1967, p. 17.

¹⁹ Dumitru Berciu, *Zorii istoriei la Carpați și la Dunăre*, Editura științifică, 1966.

²⁰ Julius Lips, *Obirșia lucrurilor. O istorie a culturii omenirii*, Editura științifică, București, 1958.

¹⁷ A. Leroi-Gourhan, *Milieu et technique*, Paris, 1945.

¹⁸ V. Gordon Childe, *De la preistorie la istorie*, Editura științifică, Bukarest, 1967, S. 17.

¹⁹ Dumitru Berciu, *Zorii istoriei la Carpați și la Dunăre*, Editura științifică, 1966.

²⁰ Julius Lips, *Obirșia lucrurilor. O istorie a culturii omenirii*, Editura științifică, Bukarest, 1958.

cîteva din principiile de bază ale mecanicii statice (pîrghia, pana, scripetele, şurubul şi trolul) parte din acestea cunoscute din înalta antichitate a Orientului şi nordului Africii²¹, instalaţiile de transformare chimică a materiilor prime anorganice, prin ardere (cuptoarele ceramice şi cele siderurgice, care reclamau ca indispensabilă folosirea mangalului, obţinut prin arderea înăbuşită a lemnului de esenţă moale, în boşa de cărbuni), proces apreciat de V. G. Childe, (în cazul ceramicii care precede celelalte materii), drept „cea mai veche întrebuinţare pe deplin conştientă şi calculată pe care omul a dat-o unei transformări chimice”²². În sfîrşit, fără a avea pretenţia epuizării, amintim instalaţiile care aplică principiul mişcării circulare în procesul prelucrării materiilor (rişniţe, roata olarului, în ambele sale ipostaze: înceală şi rapidă, moara cu tracţiune animală, hidraulică sau eoliană)²⁶ sau pentru vehicularea materiilor prime şi a produselor finite (sania, monoxyla, carul etc.)²⁴.

Cunoaşterea identităţii şi a paternităţii tuturor acestor descoperiri a rămas, în cele mai numeroase cazuri, ipotetică.

Puţin cunoscută este, în majoritatea cazurilor, chiar şi data aproximativă a apariţiei lor pe teritoriul patriei noastre. Controversa din literatura de specialitate istorică şi etnografică cu privire la apariţia morii de apă pe teritoriul României, este un exemplu elocvent²⁵.

Certă rămîne, doar ideea de bază a progresului tehnic al societăţii autohtone, fără a mai căuta argumente în sprijinul ideii curbei sale continue, ascendente, ci, dimpotrivă, recunoscînd existenţa unor perioade de stagnare şi chiar de regres în anumite epoci şi perioade.

În opoziţie cu concepţia idealistă, („determinist geografică”) potrivit căreia determinant pentru progresul unei societăţi ar fi mediul exterior, ca suport material al progresului societăţii, în calitatea sa de ofertant al tuturor materiilor prime naturale, clasicii marxişti au dovedit că baza progresului oricărei societăţi o constituie *dezvoltarea internă a acesteia*, constînd din ansamblul mijloacelor de producţie disponibile la un moment dat în economia grupului.

tertums, die gewisse Grundprinzipien statischer Mechanik veranschaulichen (Hebel, Keil, Rolle, Schraube, Winde), von denen ein Teil bereits vom frühen Altertum des Orients und Nordafrikas²¹ bekannt war, die Anlagen zur chemischen Umwandlung anorganischer Rohstoffe durch Rösten, bezw. Brennen (Töpferöfen, Hochöfen, die auf die Verwendung von Holzkohle angewiesen waren, welche man durch Schmauchbrand im Kohlenmeiler erhält), ein Vorgang, den V. G. Childe (im Falle der Keramik, die anderen Stoffen vorausgeht), als „älteste völlig bewußte und berechnete Verwendung, die der Mensch einer chemischen Umwandlung gab“²² bezeichnet. Schließlich — ohne Ansprüche auf eine erschöpfende Behandlung des Themas zu erheben — erwähnen wir die Vorrichtungen, die bei der Verarbeitung verschiedener Rohstoffe das Prinzip der Drehbewegung anwenden (Handmühlen, beide Formen der Töpferscheibe, mit und ohne Schwungrad, die durch Zugtier-, Wind- oder Wasserkraft betriebenen Mühlen)²³ oder solche, die zur Beförderung von Rohstoffen und Endprodukten dienen (Schlitten, Einbaum, Wagen usw.)²⁴.

Die Identität und Vaterschaft all dieser Entdeckungen blieb meist hypothetisch.

Kaum bekannt ist in den häufigsten Fällen selbst das ungefähre Datum des Auftretens derartiger Erscheinungen auf dem Boden unseres Landes. Ein sprechendes Beispiel bildet die in der historischen und volkskundlichen Fachliteratur behandelte Streitfrage, das Auftreten der Wassermühle auf rumänischem Boden betreffend²⁵.

Sicher ist lediglich der Grundgedanke des technischen Fortschritts der einheimischen Gesellschaft, ohne daß man dabei nach Argumenten fahndete, um den Gedanken einer sich als ständig ansteigende Kurve abzeichnenden Entwicklung zu unterstützen, sondern, ganz im Gegenteil, das Auftreten von Stagnationsperioden und selbst Rückschritterscheinungen anerkannte, die in gewissen Zeiträumen oder Epochen belegt sind.

Im Widerspruch zur idealistischen (dem „geographischen Determinismus“ anhängenden) Auffassung, derzufolge für den Fortschritt einer Gesellschaft die äußere Umwelt entscheidend ist, als materielle Grundlage des Gesellschaftsfortschritts, in deren Rolle als Spender aller Naturrohstoffe, bewiesen die Klassiker des Marxismus die Tatsache, daß die Grundlage des Fortschritts jedweder Gesellschaft in deren *Innenentwicklung* zu suchen ist, die die Gesamtheit der in einem gegebenen Augenblick innerhalb der Wirtschaft der Gruppe zur Verfügung stehenden Produktionsmittel darstellt.

²¹ Pierre R o u s s e a u, *Histoire des techniques et des inventions*, Librairie Hachette, 1967, p. 53.

²² V. G o r d o n C h i l d e, *Făurirea civilizaţiei*, p. 102.

²³ Maurice D a u m a s, *Les premières étapes de l'utilisation de l'énergie naturelle*, in „Les origines de la civilisation technique”, Paris, 1962.

²⁴ Ion Chelcea, *Istoria carului pe teritoriul României* (ms).

²⁵ Corneliu B u c u r, *Contribuţii noi la apariţia instalaţiilor hidraulice pe teritoriul României* (comunicare prezentată la sesiunea de comunicări a Muzeului „Prof. Inginer Dimitrie Leonida”, Bucureşti, 1974, ms.)

²¹ Pierre R o u s s e a u, *Histoire des techniques et des inventions*, Librairie Hachette, 1967, S. 53.

²² V. G o r d o n C h i l d e, *Făurirea civilizaţiei*, S. 102.

²³ Maurice D a u m a s, *Les premières étapes de l'utilisation de l'énergie naturelle*, in „Les origines de la civilisation technique”, Paris, 1962.

²⁴ Ion C h e l c e a, *Istoria carului pe teritoriul României* (ms).

²⁵ Corneliu B u c u r, *Contribuţii noi la apariţia instalaţiilor hidraulice pe teritoriul României* (Mitteilung, dargelegt anläßlich der Tagung des Museums „Prof. Ing. Dimitrie Leonida”, Bukarest, 1971, ms).

Definit de Leroi-Gourhan drept „mediu tehnic“²⁶, acest ansamblu al mijloacelor materiale de acțiune asupra mediului exterior exprimă potențialul tehnic al societății.

În cadrul acestuia din urmă se detașează două aspecte: cel prezent (stadiul de dezvoltare internă) și cel virtual (posibilitățile de progres), între care există o strinsă relație de determinare potrivit unei legități exprimate de P. Rousseau în a sa „Histoire des techniques et des inventions“, conform căreia „viteza de dezvoltare în fiecare epocă este proporțională cu progresul deja cucerit“²⁷.

În felul acesta, a fost stabilit și raportul real dintre factorii interni și cei externi, în geneza și dezvoltarea civilizației tehnice, în avantajul firesc al celor dintii.

6. Caracteristicile generale ale civilizației tehnice.

Continuitatea și receptivitatea (permeabilitatea)

Continuitatea faptelor tehnice și permeabilitatea sînt, de fapt, trăsăturile definitorii ale mediului tehnic, dar implicit și ale civilizației tehnice și, prin extensiune, ale civilizației în general.

a) *Continuitatea* constă în transmiterea pe plan social, în cadrul unei comunități, a cunoștințelor tehnologice, dobîndite fie la nivelul activităților generale, fie la acela, mai înalt, al activităților specializate, chiar și după dispariția purtătorilor acestora, la succesorii săi legitimi.

Această teză are adinci implicații în viața și istoria multor popoare din Europa, ca și din întreaga lume.

„Cucerirea tehnică — afirma autorul volumului „Milieu et technique“ — nu se pierde, ci se transmite; ea se prelungește după moartea grupului, în noile unități care se formează din rămășițele lui“²⁸.

Așadar, între continuitatea civilizației tehnice și cea etnică există o relație reversibilă, care favorizează interpretarea a numeroase materiale rezultate, atît din săpăturile arheologice, cît și din cercetările etnografice directe pe teren.

b) *Permeabilitatea* mediului tehnic, a civilizației tehnice exprimă caracterul deschis, receptor și mobil, capabil de multiple asimilări, preluări, restructurări și adaptări, de acumulări și salturi progresive, în viața unui popor.

Diese von Leroi-Gourhan als „technisches Milieu“²⁶ bezeichnete Gesamtheit zur Einwirkung auf die Umwelt bestimmter Sachbehelfe bringt das technische Potential der Gesellschaft zum Ausdruck.

In deren Bereich kommen zwei Aspekte zur Geltung, und zwar: der gegenwärtige (das Stadium innerer Entwicklung) und der ihr innewohnende (die Entwicklungsmöglichkeiten), die zueinander in einem Verhältnis betonter Abhängigkeit stehen, aufgrund einer von P. Rousseau in seiner Arbeit „Histoire des techniques et des inventions“ angeführten Gesetzmäßigkeit, derzufolge die „Entwicklungsgeschwindigkeit jeder Epoche verhältnismäßig zum bereits verzeichneten Fortschritt sei“²⁷.

Somit stellte man fest, daß das Realverhältnis zwischen Innen- und Außenfaktoren innerhalb der Entstehung und Entwicklung technischer Zivilisation zugunsten der Ersteren ausfällt.

6. Allgemeine Kennzeichen der technischen Zivilisation. Kontinuität und Rezeptivität (Permeabilität)

Die Kontinuität technischer Fakten und die Permeabilität bilden tatsächlich die ausschlaggebenden Züge des technischen Milieus, doch unwillkürlich auch der technischen Zivilisation und, durch Ausweitung, der Zivilisation im allgemeinen.

a) *Die Kontinuität* besteht in der Weitervermittlung, auf sozialer Ebene und im Rahmen einer Gemeinschaft, technologischen Wissens, das im Bereich allgemeinen Wirkens oder gehobenerer, spezialisierter Tätigkeiten erworben wurde, und zwar selbst nach dem Verschwinden ihrer Träger an deren legitime Nachfolger.

Diese These wirkt sich im Leben und in der Geschichte vieler europäischer Völker doch auch der übrigen Welt überaus intensiv aus.

„Die technische Eroberung“ — behauptet der Verfasser des Bandes „Milieu et technique“ — „geht nicht verloren, sondern wird weitergegeben; sie dehnt sich jenseits des Verschwindens der Gruppe auf die neuen Einheiten aus, die sich aus den Überresten bilden“²⁸.

Somit besteht zwischen der Kontinuität der technischen und der ethnischen Zivilisation ein umkehrbares Verhältnis, das die Auslegung zahlreicher, sowohl aus archäologischen Grabungen als auch unmittelbar auf dem Lande ausgeführter Forschungen hervorgegangener Sachfunde und Informationen begünstigt.

b) *Die Permeabilität* der technischen Umwelt, der technischen Zivilisation drückt deren offenen, aufnahmebereiten und beweglichen Charakter aus, die Fähigkeit zahlreiche Angleichungen, Entlehnungen, Neustrukturierungen und Anpassungen, Anhäufungen und entwicklungsmäßige Sprünge im Leben eines Volkes auszuführen.

²⁶ A. Leroi-Gourhan, Op. cit.

²⁷ Pierre Rousseau, Op. cit., p. 13

²⁸ A. Leroi-Gourhan, Op. cit.

²⁶ A. Leroi-Gourhan, Op. cit.

²⁷ Pierre Rousseau, Op. cit., S. 13.

²⁸ A. Leroi-Gourhan, Op. cit.

Este trăsătura care exprimă capacitatea și tendința nativă a popoarelor, de dialogare permanentă, ceea ce conduce la schimbări și împrumuturi reciproce, adeseori, la catalizarea unor procese autohtone, avînd drept consecințe, unele mutații de ordin calitativ care se identifică, în final, cu progresul întregii societăți.

Cele mai importante dintre acestea rămîn *invențiile*, care constituie substanța progresului tehnic.

Gradul de permeabilitate (receptivitate) al unui grup este condiționat de numeroși factori, dintre care am enumerat pe cei mai importanți: nivelul apropiat de dezvoltare a forțelor și relațiilor de producție ale grupului receptor, caracterul deschis al economiei sale, căile naturale de circulație și de schimb a valorilor, relațiile, dar și barierele care pot duce la promovarea sau frinarea relațiilor interetnice.

c) *Unitatea*

Adeseori, în cazul diferitelor grupări ale aceluiași popor, separate artificial, în unele momente ale existenței sale istorice, prin bariere politice vremelnice, această permeabilitate internă se identifică cu un permanent și susținut schimb de valori materiale și spirituale, mijlocit de contactul direct al reprezentanților săi și avînd drept rezultat, pe planul culturii și civilizației (inclusiv al celei tehnice), unitatea modul de viață, fapt ce contribuie esențial, mai tirziu, la realizarea unității naționale a poporului respectiv.

Configurația geografică a teritoriului României, avînd aspectul unui amfiteatru natural cu etaje sale de vegetație și bunuri naturale, rețeaua centrifugă a riurilor, cu văile depresionare populate din vremi memorabile, evidențiate de numeroși cercetători geografi²⁹ și istorici³⁰, au asigurat un permanent schimb de bunuri între populația celor trei provincii istorice românești, despărțite prin forță, de bariere politico-administrative, secole de-a rîndul.

Spargerea acestor bariere, consecvente în toată istoria noastră, demonstrează gradul înalt de permeabilitate internă, în sinul întregului nostru popor, fapt care a contribuit, esențial, la realizarea *unității*, culturii și civilizației noastre populare (inclusiv și a celei tehnice).

²⁹ George Vilsa n, *Transilvania în cadrul unitar al pămîntului și statului Român*, în „Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul 1918–1928”, Cultura Națională, Buc., 1929.

³⁰ P. P. P a n a i t e s c u, Op. cit.

Es handelt sich um einen Zug, der die den Völkern angeborene Fähigkeit und Tendenz zum ständigen Zwiegespräch zum Ausdruck bringt, was sich in gegenseitigem Austausch und Entlehnungen und häufig in der Kathalysierung bodenständiger Prozesse auswirkt, und gewisse qualitative Verlagerungen zur Folge hat, die sich schließlich mit dem Fortschritt der gesamten Gesellschaft decken.

Den wichtigsten Platz darunter nehmen die *Erfindungen* ein, die die Substanz des technischen Fortschritts bilden.

Der Permeabilitäts- (Rezeptivitäts-) Grad einer Gruppe ist von zahlreichen Faktoren bedingt, von denen wir die wichtigsten anführen wollen: das ähnliche Entwicklungsniveau der Produktionskräfte und -verhältnisse der Empfängergruppe, der offene Charakter ihrer Wirtschaft, die natürlichen Wege des Wertverkehrs und -austauschs, die Verbindungen oder Hindernisse, die zur Förderung oder Behinderung interethnischer Beziehungen zu führen vermögen.

c) *Die Einheit*. Häufig, wie im Falle verschiedener Gruppen des gleichen Volkes, die während gewisser Augenblicke seines historischen Bestehens durch zeitweilige politische Barrieren künstlich getrennt lebten, identifiziert sich diese innere Permeabilität mit einem ununterbrochenen und aktiven Austausch von Sach- und Geisteswerten, vermittelt durch direkte Kontakte zwischen ihren Vertretern, was im Bereich der Kultur und Zivilisation (der technischen inbegriffen) die Einheit der Lebensweise herbeiführt, was später wesentlich zur Verwirklichung der nationalen Einheit des betreffenden Volkes beiträgt.

Die einem natürlichen Amphitheater gleichende Bodengestalt des rumänischen Territoriums mit seinen Vegetations- und Naturgütergeschoßen, seinem zentrifugal verlaufenden Flußnetz, dessen Talniederungen seit undenklichen Zeiten besiedelt waren, was von zahlreichen Geographen²⁹ und Historikern³⁰ hervorgehoben wurde, gewährleistete einen ständigen Gütertausch zwischen der Bevölkerung der drei, gewaltsam durch politisch-verwaltungsmäßige Barrieren für Jahrhunderte voneinander getrennten historischen rumänischen Provinzen.

Daß im Laufe unserer Geschichte diese Barrieren konsequent gesprengt wurden, beweist den unser gesamtes Volk kennzeichnenden hohen Grad innerer Permeabilität, der wesentlich zur Verwirklichung der *Einheit* unserer Volkskultur und -zivilisation (der technischen eingeschlossen) beitrug.

²⁹ George Vilsa n, *Transilvania în cadrul unitar al pămîntului și statului român*, în „Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul 1918–1928”, Cultura Națională, Bukarest, 1929.

³⁰ P. P. P a n a i t e s c u, Op. cit.

7. Trăsăturile fundamentale ale civilizației tehnice: originalitatea (specialitatea) și universalitatea (generalitatea)

Aceste trăsături, inseparabile în structura armonioasă a civilizației majorității comunităților etnice, au deschis, prima — făgașul *originalității* civilizației tehnice a popoarelor (constind în aspectul personal, caracteristic, tipic, al zestrei tehnice a fiecărui grup, chiar și zonal, în cazul unui popor, datorat unui ansamblu de condiții istorico-geografice locale), iar cea de a doua — făgașul *universalității* civilizației tehnice a popoarelor din întreaga lume, dintr-un continent sau dintr-un areal geografic și cultural mai restrâns, dar în cadrul căruia au existat relațiile permanente de schimb, pe multiple planuri.

Disocierea aspectelor originale, specifice, de cele universale, nu se poate face decât pe baza cunoașterii amănunțite, multilaterale și profunde a civilizației autohtone (în care scop cercetarea tematică pe plan național poate fi și trebuie să fie dublată de cercetarea monografică zonală, care oferă materialul concret de analiză și comparație și conduce la sinteze), completată însă, indispensabil, de preocuparea de a surprinde „circulația, confluența, interpătrunderea și procesul de integrare și asimilare locală, dar și de universalizare a valorilor”³¹.

7.1. În ceea ce privește *caracterul original*, acesta nu este „un dat al existenței istorice a poporului, ci un produs al evoluției sale istorice unice și nerepetabile, de dezvoltare a fiecărui popor în parte”³².

Nu putem exclude de aici, din fixarea trăsăturilor originale ale civilizației tehnice a unui popor, importanța și a factorilor geografici, determinanți pentru profilul economiei (agrar, pastoral, piscicol etc.) cel puțin în anumite epoci istorice.

Analizând influența acestor factori asupra civilizației, în general, la diferitele popoare studiate, V. G. Childe conclusea că: „Fiecare civilizație este o adaptare aproximativă la un mediu diferit având o ideologie adecvată. Diversitatea rezultă dintr-o sumedenie de descoperiri sau de invenții minore, pur locale la origine și determinate de particularitățile geologice, climaterice sau botanice”³³.

7.2. *Caracterul universal* al civilizației tehnice a popoarelor are rădăcini adânci, aproape imemorabile.

7. Die Grundzüge der technischen Zivilisation: Originalität (Besonderheit) und Universalität (Allgemeinheit)

Diese innerhalb der harmonischen Struktur der Zivilisation eines Großteils ethnischer Gemeinschaften untrennbaren Züge eröffneten zwei Wege, und zwar der erste in Richtung der *Originalität* der technischen Zivilisationen der Völker (die sich in dem auf einer Vielzahl historisch-geographischer, lokaler Gegebenheiten beruhenden persönlichen wesenseigenen, typischen Aspekt der technischen Mitgift jeder, im Falle eines Volkes selbst zonalen Gruppe äußert), der zweite dagegen in Richtung einer *Universalität* technischer Zivilisation der Völker der gesamten Welt, eines Kontinents oder eines engeren geographischen bzw. kulturellen Raumes, innerhalb dessen auf verschiedenen Ebenen ständige Austauschbeziehungen bestanden.

Eine Trennung der originellen, wesenseigenen Aspekte von den universellen läßt sich nicht anders vollführen, als aufgrund einer detaillierten, vielseitigen und tiefeschürfenden Kenntnis der bodenständigen Zivilisation (wozu die auf Landesebene durchgeführte thematische Forschung durch zonale monographische Forschungen ergänzt werden muß, die das konkrete Untersuchungs- und Vergleichsmaterial liefern und zu Synthesen hinleiten), doch unumgänglich vom Trachten begleitet, „das Wandern, Zusammenfließen, Durchdringen und den Prozeß lokaler Integration und Assimilation, doch auch der Verallgemeinerung der Werte“³¹ zu erfassen.

7.1. Was den *Originalcharakter* anbelangt, bildet dieser „nichts innerhalb der historischen Existenz des Volkes Gegebenes, sondern das Ergebnis seiner einmaligen, sich nicht wiederholenden Entwicklung, bzw. der Entwicklung jedes Volkes für sich“³².

Dabei läßt sich hier, bei der Festlegung der originellen Züge der technischen Zivilisation eines Volkes, auch die Bedeutung der das Wirtschaftsprofil (durch Ackerbau, Hirtenwesen, Fischfang usw. geprägt) bestimmenden geographischen Faktoren, zumindest für gewisse historische Epochen, nicht ausschließen.

Bei der Untersuchung der von diesen Faktoren auf die Zivilisation im allgemeinen ausgeübten Einflüsse gelangt V. G. Childe anhand von an verschiedenen Völkern angestellten Studien zu folgendem Schluß: „Jede Zivilisation bildet eine ungefähre Anpassung an eine verschiedenartige Umwelt, wobei eine entsprechende Weltanschauung besteht. Die Mannigfaltigkeit beruht auf einer Vielzahl zweitrangiger, rein lokaler Entdeckungen und Erfindungen, deren Ausgangspunkt gewisse geologische, klimatische oder botanische Besonderheiten darstellen“³³.

7.2. Der *Universalcharakter* der technischen Zivilisation der Völker besitzt in fast undenkliche Zeiten hinabreichende Wurzeln.

³¹ Al. Tănăsescu, Op. cit., p. 276.

³² Ibidem.

³³ V. Gordon-Childe, *De la preistorie...*, p. 72.

³¹ Al. Tănăsescu, Op. cit., S. 276.

³² Ibidem.

³³ V. Gordon-Childe, *De la preistorie...*, S. 72.

Obirșia a numeroase invenții și descoperiri primordiale, de prelucrare a materiilor prime prin cea mai simplă tehnică, nu a trebuit să fie comună pentru ca uneltele folosite în perioada de copilărie a omenirii să fie asemănătoare pînă la identitate și să se păstreze, parte din ele, aidoma, pînă astăzi. Secretul care explică acest fenomen, în afara oricărei tangențe cu difuziunea valorilor civilizației, îl constituie „*determinismul tehnic*”³⁴.

Aceasta presupune o anumită construcție sau formă arhitectonică a uneltelei destinate aceluiași scop, indiferent de locul apariției.

„Determinismul tehnic” acționează prin intermediul „*convergenței tehnice*”³⁵, care constă, practic, în limitarea numărului soluțiilor tehnice pentru rezolvarea unor probleme de transformare a materiilor prime în bunuri de consum, de prelucrare a unor categorii naturale (lemnul prin secură și teslă, fierul prin forjă, firul textil prin fus și ac, piatra prin daltă, argila prin modelare manuală sau pe roată etc.).

Detaliile tehnice ale soluțiilor sînt oferite de calitatea materiei prime cit și a celei prelucrate: structură moleculară, duritate, formă și, implicit, de modalitățile (procedeele) unice de prelucrare a acestora.

8. Factorii dialecticii civilizației tehnice: invenția și împrumutul

Gradul de originalitate sau universalitate al unei civilizații tehnice își găsește una din cauzele obiective în dialectica invenție - împrumut.

8.1. *Invenția* — reprezintă saltul calitativ ce urmează cumulului de observații și experimente, bazate pe investigație și cunoaștere.

Potrivit schemei lui A. Töfler, etapele procesului invenției sînt trei la număr, constînd din: elaborarea mentală (bazată pe asociația ideilor), verificarea sa în practică și difuzarea, în sensul de aplicare în masă a invenției („Întîi e ideea creatoare și realizabilă. Apoi vine aplicația practică. A treia fază este difuzarea în sinul societății”³⁶).

Cei doi poli opuși ai invenției sînt *nașterea* și *difuziunea*.

Der Ursprung zahlreicher erstrangiger Erfindungen und Entdeckungen zur Bearbeitung verschiedener Rohstoffe vermittle einfachster Technik, mußte keineswegs der Gleiche sein, um zu bewirken, daß sich die während der Kindheit der Menschheit benutzten Werkzeuge bis zur Identität ähnlich sind und sich teilweise bis heute genau so erhalten haben. Das Geheimnis, das, abgesehen von jedem Zusammenhang mit der Diffusion von Zivilisationswerten, diese Erscheinung verständlich macht, ist der „*technische Determinismus*”³⁴.

Dieses setzt eine gewisse Bauweise oder Form gleichen Zwecken dienender Werkzeuge, unabhängig von deren Erscheinungsort, voraus.

Der „technische Determinismus” kommt aufgrund „*technischer Konvergenz*”³⁵ zustande, die praktisch darin besteht, daß die Anzahl der gegebenen Möglichkeiten zur Lösung gewisser Fragen der Umwandlung von Rohstoffen zu Gebrauchsgut, bzw. der Verarbeitung verschiedener Natursubstanzen (des Holzes vermittle Beil und Dachsbeil, des Eisens vermittle Schmiedesse, der Textilfaser vermittle Spindel und Nadel, des Steins vermittle Meißel, des Tons schließlich vermittle Freihandformung oder Töpferscheibe usw.) beschränkt ist. Die technischen Details der betreffenden Lösungen beruhen auf der Beschaffenheit des Rohstoffs wie auch des bearbeiteten Stoffs: Molekularstruktur, Härte, Form und damit zusammenhängend die einzig möglichen Bearbeitungsarten (Verfahren).

8. Die Faktoren der Dialektik der technischen Zivilisation: Erfindung und Entlehnung

Eine der objektiven Ursachen des Originalitäts- bzw. Universalitätsgrades einer technischen Zivilisation ist in dem zwischen Erfindung und Entlehnung bestehenden Verhältnis zu suchen.

8.1. Die *Erfindung* bildet den auf eine Anhäufung von auf Untersuchen und Wissen beruhenden Beobachtungen und Experimenten folgenden qualitativen Sprung.

Aufgrund des von A. Töfler aufgestellten Schemas, gibt es innerhalb des Erfindungsvorgangs drei Etappen, die in Folgendem bestehen: geistige Ausarbeitung (auf Ideenassoziation beruhend), praktisches Prüfen und Verbreitung, im Sinne einer Anwendung der Erfindung in großem Maßstab („Zunächst eine verwirklichtbare, schöpferische Idee. Darauf folgt die praktische Anwendung. Die dritte Phase bildet die Verbreitung innerhalb der Gesellschaft”³⁶).

Die beiden Gegenpole der Erfindung sind deren *Geburt* und deren *Verbreitung*.

³⁴ A. Leroi-Gourhan, Op. cit.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Alvin Töfler, *Șocul viitorului*, Editura politică, București, 1973, p. 39.

³⁴ A. Leroi-Gourhan, Op. cit.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Alvin Töfler, *Șocul viitorului*, Editura Politică, Bukarest, 1973, S. 39.

Nașterea, în sens de apariție a unei invenții, prezintă la rindul său, două momente a căror succesiune nu se petrece întotdeauna în mod cursiv, fără pauze de timp între ele.

Sub aspectul cunoașterii teoretice, a prospecării și rezolvării mentale, omenirea a devansat uneori practica vieții sociale, anticipând, chiar cu secole, prin idei geniale, unele soluții tehnice ce aveau să revoluționeze lumea mult mai târziu.

Prin marele avans al gândirii față de practică, societatea contemporană genialelor descoperiri nu a fost receptivă la aceste idei, deoarece nu a întrevăzut o achiziție profitabilă pentru societate, în materializarea lor, lăsând toate aceste proiecte în faza de „simple reverii”.

Un exemplu l-ar constitui descoperirea, cu aproape două secole în avans față de construirea instalațiilor hidraulice cu angrenaje de transmisie³⁷, a principiilor de construire și funcționare a unor asemenea instalații, în cadrul Școlii alexandrine, prin Ctesiphon, Philon și Heron (sec. II. î.e.n.)³⁸.

Cel mai adesea, avem însă prilejul să constatăm finalizarea ideii, în faza de experiment, cu rezultate dintre cele mai promițătoare, atît ca economie de efort, cît și ca randament. Între acest moment, însă, al nașterii propriu-zise a unei invenții și cel al difuzării sale, apare frecvent un decalaj de timp, variabil de la un grup la altul, adeseori chiar în interiorul aceluiași grup. Nașterea în sine a unei noi invenții nu are importanță, nici chiar pentru grupul în sinul căruia a avut loc, decît din momentul îmbrățișării sale de către practica vieții sociale — ca urmare a soluționării de către aceasta, a problemelor noi apărute în urma dezvoltării istorice și demografice, marcînd, în acest fel, un progres.

Referindu-se la această relație dialectică dintre naștere și difuziune, Jaques le Goff acorda prioritate difuziunii descoperirilor tehnice, în fața momentului apariției lor: „Pentru istorie, de altminteri, acest fenomen este mai important și semnificativ decît evenimentul, adesea fără urmări, al unei invenții izolate, obiect de curiozitate și nu obiect de istorie, căci adevăratul obiect istoric trebuie, dacă nu să răstoarne, cel puțin să modifice prin acțiunea sa în lărgime și în adîncime, structurile unei societăți”³⁹.

Die Geburt, im Sinne des Auftretens einer Erfindung, weist ihrerseits zwei Etappen auf, deren Ablauf nicht immer fließend und ohne zwischen durch auftretende Pausen vorsieht.

Was das theoretische Wissen, das geistige Entwerfen und Lösen anbetrifft, griff die Menschheit manchmal der Praxis sozialen Lebens vor und löste Jahrhunderte früher aufgrund genialer Einfälle gewisse technische Fragen, die die spätere Welt umwälzen sollten.

Des großen Vorsprungs wegen, den das Denken der Praxis gegenüber besitzt, erwies sich die solch genialen Erfindungen zeitgenössische Gesellschaft diesen Gedanken gegenüber nicht aufgeschlossen, da sie in deren Materialisierung keine für die Gesellschaft vorteilbietende Erwerbung zu sehen vermochte, so daß all diese Entwürfe in der Phase „simpler Träumereien“ steckenblieben.

Ein Beispiel für das Obengezeigte bildet die, dem Bau mit Übertragungsgetrieben³⁷ ausgestatteter, wasserbetriebener Anlagen, um zwei Jahrhunderte vorausgegangene Erfindung des Bau- und Funktionsprinzips derartiger Anlagen, im Rahmen der Alexandrinischen Schule durch Ktesiphon, Phylon und Heron (II. Jh. v.u. Z.)³⁸.

Am häufigsten jedoch bietet sich uns die Gelegenheit, die Auswertung des Gedankens während der Versuchsphase durch erfolgverheißende Ergebnisse, sowohl in Hinsicht auf den Energieaufwand, als auch die Leistung, festzustellen. Zwischen diesem Moment der eigentlichen Geburt einer Erfindung und deren Verbreitung tritt häufig ein zeitlicher Abstand auf, was sowohl auf die Verbreitung von einer Gruppe zur anderen, als auch selbst im Rahmen der gleichen Gruppe zutrifft. Die Geburt einer neuen Erfindung an sich erlangt, selbst für die Gruppe, in deren Mittesiezustand kam, erst vom Augenblick ihrer Bestätigung durch die Praxis des sozialen Lebens, Bedeutung, d.h. aufgrund der von ihr herbeigeführten Lösung von im Rahmen der historischen und demographischen Entwicklung aufgetretener neuer Fragen, also inwieweit die Erfindung zum Fortschritt beizutragen vermag.

Jaques le Goff erkennt dem Augenblick des Auftretens einer Erfindung, indem er sich auf das zwischen deren Geburt und Verbreitung zustandekommende Verhältnis bezieht, der Verbreitung gegenüber lediglich Zweitrangigkeit zu: „Übrigens ist diese Erscheinung wichtiger und bezeichnender als das häufig wirkungslose Ereignis des Auftretens einer allein dastehenden Erfindung, also eines Gegenstandes der Neugier und nicht der Geschichte, da das wahre Geschichtsobjekt die Strukturen einer Gesellschaft, wenn schon nicht umzuwälzen, so doch zumindest durch seine Tiefen- und Breitenwirkung zu verändern vermag”³⁹.

³⁷ Pollionius Vitruvius, *Despre arhitectură*, Ed. Politică, 1964, p. 409.

³⁸ Friederich K l e m m, *Histoire des techniques*, Paris, 1966.

³⁹ Jaques l e G o f f, *Civilizația occidentului medieval*, Ed. științifică, București, 1970, p. 41.

³⁷ Pollionius Vitruvius, *Despre arhitectură*, Editura Politică, Bukarest, 1964, S. 409.

³⁸ Friederich K l e m m, *Histoire des techniques*, Paris, 1966.

³⁹ Jaques l e G o f f, *Civilizația occidentului medieval*, Editura științifică, Bukarest, 1970, S. 41.

8.2. În timp ce invenția înseamnă creație proprie, *împrumutul* reprezintă o preluare din afară.

La prima impresie, împrumutul n-ar comporta nici un grad de creativitate. Dacă ne-am însuși această optică, am limita această importantă fază din procesul complex, milenar, de constituire a civilizației tehnice a unui popor, la simpla copiere subiectivă și arbitrară a unei mode străine, admitând în concluzie și teza „importului de civilizație”, vehiculată de unii istorici și etnologi burghezi, în sprijinul politicii de colonizare a popoarelor situate pe o treaptă inferioară a dezvoltării lor social-economice și culturale.

Împrumutul reprezintă, în fapt, o acordare a unei civilizații tehnice mai slab dezvoltată (dar suficient de maturizată pentru a recepta și asimila creator niște impulsuri sau preluări din afară), la nivelul superior al altei civilizații cu care a intrat în contact.

Actul de creație constă, în acest caz, cel mai adeseori, în adaptarea tehnicilor sau mijloacelor la specificul modului de viață al grupului autohton, expresie a experienței personale de gândire și creație a acestuia, încorporată în zestrea spirituală (de cunoaștere) și materială (tehnică) agonisită de-a lungul întregii sale existențe istorice.

Atât unul cât și celălalt dintre factorii analizați sînt cel mai adeseori greu de nominalizat în cursul cercetărilor etnologice, deoarece nu au acte de identitate și nici certificate de naștere.

Putem, însă, accepta ca general valabil, principiul armoniei relative dintre invenție și împrumut, în cazul grupurilor situate la nivel de dezvoltare identic sau sensibil egal, ca și transmiterea invenției, de obicei, de la grupul mai evoluat, spre cel situat pe o treaptă inferioară de dezvoltare, sau mai conservator (mai puțin receptiv), în cazul existenței unui evident decalaj tehnico-economic și social-cultural, între acestea două.

Contactul sau schimburile frecvente între două comunități etnice nu condiționează preluarea neîntârziată a unor invenții recente. Sînt numeroase cazurile cînd unele popoare au ignorat, secole de-a rîndul, invențiile de natură să revoluționeze producția dintr-un anumit sector al vieții materiale, nu pentru că nu le-a cunoscut, că nu a simțit nevoia să le împrumute, ci nu le considerau indispensabile și deci nu era pregătit terenul introducerii lor în cadrul procesului autohton de producție.

Astfel, dacă cazul morii hidraulice mai este încă controversat și exemplul său ar putea părea puțin

8.2. Während die Erfindung eigenes Schaffen bedeutet, stellt die *Entlehnung* eine Übernahme von Außen dar.

Oberflächlich betrachtet, scheint also die Entlehnung kaum schöpferische Tätigkeit zu verzeichnen. Sich diese Ansicht aneignen, hieße diese bedeutungsvolle Phase innerhalb des vieltausendjährigen Vorgangs des Zustandekommens der technischen Zivilisation eines Volkes auf ein simples subjektives und willkürliches Kopieren einer fremden Mode zu beschränken, bezw. die These des „Zivilisationsimports“ anzuerkennen, die von gewissen bürgerlichen Historikern und Ethnologen gehandelt wurde, um die Politik einer Kolonisierung von Völkern zu rechtfertigen, die sich auf einer niedrigen Entwicklungsstufe sozial-wirtschaftlicher und kultureller Entfaltung befanden.

Tatsächlich bildet die Entlehnung ein Abstimmen einer weniger entwickelten technischen Zivilisation (die jedoch genügend gereift ist, um gewisse von Außen kommende Impulse aufzunehmen und zu verarbeiten), auf das höhere Niveau einer anderen, mit der sie in Berührung trat.

In diesem Falle besteht der Schöpfungsakt meist im Anpassen entlehnter Techniken oder Geräte an die Eigenart der Lebensweise der bodenständigen Gruppe, als Ausdruck eigener Denk- und Schaffenserfahrung, die der entlang ihrer gesamten historischen Existenz erworbenen, geistigen (Wissens-) und materiellen (Technik) Mitgift angepaßt wird.

Sowohl der eine wie auch der andere der von uns untersuchten Faktoren ist häufig im Rahmen ethnologischer Forschungen nur schwer genau zu umreißen, da sie weder Identitätsurkunden, noch Geburtsscheine besitzen.

Als allgemeingültig läßt sich im Falle auf gleicher oder beinahe gleicher Stufe stehender Gruppen das Prinzip eines, zwischen Erfindung und Entlehnung bestehenden relativen Gleichgewichts anerkennen, wie auch die Übermittlung der Erfindung, üblicherweise von der entwickelteren Gruppe zu der auf niedrigerer Entwicklungsstufe befindlichen, oder konservativeren (also weniger aufnahmebereiten), im Falle des Vorhandenseins eines sichtbaren, technisch-wirtschaftlichen und sozial-kulturellen Unterschiedes zwischen beiden Gruppen.

Zwischen zwei ethnischen Gemeinschaften zustandekommende Kontakte oder Austauschbeziehungen bedingen keineswegs die sofortige Übernahme jüngster Erfindungen. Es gibt zahlreiche Fälle, wo gewisse Völker Jahrhunderte hindurch Erfindungen unbeachtet ließen, die instandegewesen wären, die Produktion eines gewissen Abschnitts des materiellen Lebens zu revolutionieren, und zwar nicht, weil sie ihnen nicht bekannt waren, sondern weil sie kein Bedürfnis empfanden sie zu entlehnen, weil sie sie nicht als unerläßlich betrachteten, somit also der Boden für deren Anwendung im Rahmen der bodenständigen Produktion noch nicht bereit war.

Sind in diesem Sinne die Wassermühlen noch zusehr umstritten, um als Beispiel zu dienen,

eloquent, cel al roții de olar împrumutată abia în jurul sec. IV—III î.e.n. de către La Tène⁴⁰, deși cunoscută în Orient de aproape trei milenii, convinge pe deplin.

Făurirea civilizației tehnice a omenirii trebuie, ca atare, privită și tratată ca un fenomen universal cu mai puține bariere etnice, în realitate, decît sîntem înclinați să-i ridicăm noi, exagerînd caracterul „național“ al civilizației diferitelor popoare sau comunități etnice contemporane și originalitatea fiecărei culturi.

Așa cum arată și Hadrian Daicoviciu, generalizînd pentru întreaga sferă a civilizației: „Original în civilizație nu înseamnă a refuza cu încăpăținare să înveți de la alții, nu înseamnă a face totul, a inventa totul singur... O civilizație originală nu se crează neapărat respingînd elementele străine, ci transformîndu-le, adaptîndu-le, îmbogățindu-le“⁴¹.

Păstrînd această perspectivă a originalității civilizației bazată pe colaborare și împrumut și nu pe izolare, pe forța de creație autohtonă ca și pe puterea de asimilare, în primul rînd, dar și pe sugestia exterioară care o poate cataliza, sau chiar pe împrumutul unor creații străine, nu trebuie să pierdem din vedere nici un moment, că esențială rămîne, în întreaga noastră activitate de cercetare, cunoașterea dezvoltării interne a societății.

CONCLUZII

Ca urmare a celor prezentate mai sus, credem că se poate adopta, în mod deplin întemeiat, în *cercetările teoretice* și publicațiile noastre de etnografie și etnologie, conceptul de „civilizație tehnică populară“, circumscris la ansamblul fenomenelor de producere a valorilor materiale ale societății, prin mijlocirea tuturor uneltelor sau instalațiilor iscodite de membrii grupului, sau împrumutate, adaptate și perfecționate.

Parte din acestea, ajunse pînă astăzi ca inventar pasiv sau activ, încă, al gospodăriilor țărănești din anumite zone etnografice (amenințate însă cu dispariția rapidă datorită prefacerilor revoluționare din economia satelor noastre, în plin proces de modernizare și sistematizare) trebuie să fie recuperate pentru posteritate, fie prin transferul

⁴⁰ Emil Condurachi, *Apariția ceramicii La Tène (cu roată) la Dunărea de jos*, în S.C.I.V., 1, 1965.

⁴¹ Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972.

so überzeugt das der erst um das IV. — III. Jh.v.u.Z. vom thrakisch-dakischen La Tène⁴⁰ übernommenen, damals im Orient jedoch bereits seit drei Jahrtausenden bekannten Töpferscheibe umso mehr.

Die Entstehung der technischen Zivilisation der Menschheit als solche muß als eine Universalerscheinung betrachtet und behandelt werden, der durchaus weniger ethnische Barrieren im Wege standen, als wir heute geneigt sind, ihr in den Weg zu legen, indem wir den „nationalen“ Charakter der Zivilisation verschiedener Völker oder Gemeinschaften jener Zeit und die Originalität jeder Kultur übertreiben.

Wie auch Hadrian Daicoviciu hinweist, indem er für die gesamte Zivilisationssphäre verallgemeinert: „Originell im Bereich der Zivilisation sein, bedeutet keineswegs es starrköpfig abzulehnen, von anderen zu lernen, bedeutet nicht alles zu schaffen, alles selber zu machen ... Eine originelle Zivilisation kommt nicht zustande, indem man fremde Elemente ablehnt, sondern indem man sie umwandelt, anpaßt, bereichert“⁴¹.

Doch selbst wenn wir diese, die Originalität betreffende Anschauung beibehalten, die auf Zusammenarbeit und Entlehnung und nicht auf Abgeschlossenheit beruht, also auf bodenständiger Schöpferkraft, wie auch auf Assimilationsfähigkeit, doch auch auf äußerer Suggestion, die sie zu kathalisieren vermag, oder gar auf der Entlehnung fremder Schöpfungen, so dürfen wir keinen Augenblick die Tatsache aus den Augen verlieren, daß die Kenntnis der inneren Entwicklung der Gesellschaft den wesentlichsten Bestandteil unserer gesamten Forschungstätigkeit bildet.

SCHLUSSFOLGERUNGEN

Aufgrund des bisher Gezeigten glauben wir, daß man im Rahmen der *theoretischen Forschungen* und ethnographischen bzw. ethnologischen Veröffentlichungen das Konzept „technische Volkszivilisation“ als vollkommen begründet anzuwenden vermag, und zwar bezogen auf die Gesamtheit aller Erscheinungen der von der Gesellschaft ausgeführten Sachgütererzeugung, die vermittelt aller, von den Mitgliedern der Gruppe ausgedachten oder entlehnten, angepaßten und vervollkommenen Werkzeugen oder technischen Anlagen zustandekommt.

Ein Teil davon, der uns heute noch als passives oder aktives Inventar der Bauernwirtschaften gewisser Volkskundegebiete erreicht (jedoch aufgrund der revolutionären Wandlungen in unseren in vollem Modernisierungs- und Systematisierungsprozeß begriffenen Dörfer vom Untergang bedroht ist), muß für die Nachwelt, sei es durch dessen Überführung in Museumssammlungen,

⁴⁰ Emil Condurachi, *Apariția ceramicii La Tène (cu roată) la Dunărea de jos*, în S.C.I.V., 1, 1965.

⁴¹ Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972.

lor în colecțiile muzeale, fie prin conservarea lor in situ⁴².

Prealabilă colecționării, cercetarea acestora la scară întregii țări și comparativ zonală, însoțită de o amplă și riguroasă descriere și înregistrare pe peliculă sau bandă magnetică, trebuie să asigure întreaga arhivă științifică documentară, indispensabilă organizării unei instituții muzeale moderne.

Însumind aceste trei surse de bază ale informării specialistului (realitatea din teren, colecția și arhiva muzeală), lucrările de sinteză, tematice, nu vor mai apare etnografiei ca niște piscuri inaccesibile.

Argumentele neexhaustării cercetării terenului și caracterul de ipoteză al unor concluzii parțiale, de lucru, nu mai pot fi nici ele invocate, ambele fiind unanim acceptate ca aspecte sau condiții inerente cercetării științifice fundamentale în oricare domeniu al științelor, impuse de limitele obiective ale cunoașterii umane și de progresul continuu al acesteia.

Că asemenea lucrări, cu teme de istorie a civilizației tehnice populare, înglobând și fenomenul contemporan, se pot realiza chiar în baza cunoștințelor actuale, o dovedesc lucrările de acest gen, cu subiecte de istoria artei populare, apărute în ultimii ani⁴³, fapt ce-l considerăm semnificativ pentru rămânerea în urmă, cel puțin sub acest aspect, a cercetării etnologice din România.

Încadrarea fenomenului autohton românesc în arealul mai larg, balcanic sau european chiar, se impune cu necesitate, dovedindu-se singura modalitate de a distinge naționalul de universal, dar și de a contura mai lămurit, procesul apariției și evoluției în timp, a unor fenomene de mai largă circulație, pe care numai cunoașterea conjuncturii generale le poate facilita o încadrare cronologică, cât mai exactă la scară națională.

La rîndul său, materialul original autohton poate servi ca element de studiu și comparație pentru țările care au pășit cu mult înaintea României, pe calea industrializării, în scopul lămuririi mai depline a propriei lor istorii a civilizației populare, zise tradiționale.

O importanță deosebită (și o absență îndelung simțită), pentru abordarea viitoarelor lucrări de sinteză, o au lucrările considerate „tehnice“, între

sei es durch Standortkonservierung, erhalten werden⁴².

Vor dem Sammeln muß deren Erforschung auf Landes- und vergleichend auf Gebietsebene, begleitet von einer umfassenden Beschreibung und genauen Aufnahme auf Film, bezw. Tonband, das gesamte wissenschaftliche Dokumentarchiv gewährleisten, das für die Einrichtung einer modernen musealen Institution unerlässlich ist.

Umfaßt die Fachinformation diese drei Grundquellen (die durch Feldforschung festgelegte Wirklichkeit, die Sammlung und das Museumsarchiv), werden thematische Synthesestudien für die Ethnographie keine unerschwinglichen Höhen darstellen.

Der Einwurf, daß die Feldforschung nicht erschöpfend ist und den Arbeits-Schlußfolgerungen bloß Hypothesencharakter zusteht, fallen ihrerseits, da beide als Aspekte und Bedingungen akzeptiert wurden, die der wissenschaftlichen Grundlagenforschung jedes Wissenschaftsbereichs, infolge der objektiven Grenzen menschlichen Wissens und des ununterbrochenen Fortschritts des letzteren innewohnen.

Daß sich derartige Arbeiten zu Themen der Zivilisation der bäuerlichen Technik, die auch zeitgenössische Erscheinungen umfassen, selbst beim gegenwärtigen Wissensstand verwirklichen lassen, beweisen in den letzten Jahren veröffentlichte derartige, die Volkskunst betreffende Studien⁴³, was auch beweist, daß die rumänische Ethnologieforschung, zumindest in dieser Hinsicht, zurückgeblieben ist.

Eine der dringlichen Forderungen der Gegenwart bildet die Eingliederung des bodenständigen rumänischen Phänomens in den weiteren Balkan-, bezw. europäischen Raum. Es ist gleichzeitig die einzige Möglichkeit, um das nationale Moment vom universellen zu trennen, bezw. den Prozeß des Auftretens und der zeitlichen Entwicklung gewisser allgemein verbreiteter Erscheinungen genauer zu umreißen, deren möglichst genaue chronologische Einordnung auf Landesebene nur durch genaue Kenntnis der Universalkonjunktur gewährleistet wird.

Das bodenständige Originalmaterial dient seinerseits als Studien- und Vergleichselement für solche Länder, die den Weg der Industrialisierung lange vor Rumänien beschritten haben, um mit seiner Hilfe die Geschichte ihrer eigenen, sogenannten überlieferten Volkszivilisation vollkommener zu klären.

Von besonderer Bedeutung (und gleichzeitig ein lange empfundener Mangel) für die Inangriffnahme künftiger Synthesearbeiten sind die als „technisch“ eingestuften Studien, unter denen wir

⁴² Corneliu B u c u r, *Conservarea in situ a monumentelor de tehnică populară, problemă de cea mai stringentă actualitate* (comunicare pregătită pentru sesiunea jubiliară de comunicări, organizată de D.M.I.A., București, 1974, ms.).

⁴³ Paul P e t r e s c u, *Arhitectura țărănească de lemn din România*, Ed. Meridiane, București, 1974. Roswith C a p e s i u s, *Mobilierul țărănesc*, Ed. Dacia, Cluj, 1974. Barbu S l ă t i n e a n u, P. P e t r e s c u, P. S t a h l, *Arta populară din R.P.R. Ceramica*, București, 1958.

⁴² Corneliu B u c u r, *Conservarea in situ a monumentelor de tehnică populară, problemă de cea mai stringentă actualitate* (Mitteilung, verfaßt für die Mitteilungs-Festtagung des D.M.I.A., Bukarest, 1974, ms.).

⁴³ Paul P e t r e s c u, *Arhitectura țărănească de lemn din România*, Bukarest, Editura Meridiane, 1974; Roswith C a p e s i u s, *Mobilierul țărănesc*, Cluj, Editura Dacia, 1974. Barbu S l ă t i n e a n u, P. P e t r e s c u, P. S t a h l, *Arta populară din R.P.R. Ceramica*, Bukarest, 1958.

care cităm: Atlasul etnografic al României (aflat în lucru⁴⁴), și Dicționarul etnografic (lucrare care, prin dimensiunile și exigențele sale, s-ar impune tot ca o lucrare de colectiv), ambele chemate să inventarieze științific, categoriile morfologice și denumirile principalelor (dacă nu a tuturor) mijloace tradiționale de muncă.

Ca un corolar al acestor lucrări „tehnice” și de sinteză, fără a omite de aici și monografiile tuturor zonelor etnografice, se poate anticipa de pe acum, credem, — și în această viziune trebuie elaborat programul maximal de cercetare, pînă în anul 2000, (așa cum se trasează, de altfel, sarcină, tuturor sectoarelor de cercetare științifică prin recente documente de partid⁴⁵), realizarea unei opere enciclopedice, la nivelul lucrărilor similare din alte țări⁴⁶, despre civilizația tehnică populară din România.

Abordînd, în continuare, problema *valorificării practice*, inseparabilă de cercetarea teoretică, a rezultatelor înregistrate în prima etapă (a cercetării), obiectivul principal îl constituie completarea sistematică a colecțiilor cu serii complete de unelte și instalații din cele mai diferite domenii de activitate și cu serii de produse din diferite epoci.

Organizarea unei *expoziții permanente de istorie a civilizației tehnice populare*, care să prezinte selectiv și reprezentativ, analitic și sintetic, tot ce s-a realizat mai important, timp de peste două milenii, pe teritoriul patriei noastre, considerăm a fi rezolvarea cea mai competentă, pe plan muzeal, a ilustrării progresului civilizației tehnice, pe teritoriul României.

Aceasta nu va fi însă nici un muzeu etnografic, nici unul de istorie și nici unul sociologic, ci un muzeu al colaborării și cooperării armonioase, interdisciplinare, a majorității științelor social-istorice, materialul dominant rămînînd cel arheologic și etnografic.

Asumarea sarcinii organizării unui asemenea muzeu de către Muzeul tehnicii populare, instituție cu un profil orientat în această direcție, națională ca reprezentare teritorială și care a făcut progrese considerabile în ultimii ani, prin organizarea în cea mai mare parte, a expoziției sale permanente în aer liber (care abordează, pe sectoare și grupe tematice, întreaga problemă a civilizației tehnice populare) poate fi avansată ca o propunere motivată obiectiv, prin însăși proiectul său tematic și studiul dezvoltării sale.

folgende anführen: den rumänischen Volkskunde-atlas (an dem gegenwärtig gearbeitet wird)⁴⁴ und das volkskundliche Wörterbuch (eine Arbeit, die was ihre Ausmaße und die an sie gestellten Ansprüche anbetrifft, ebenfalls ein Kollektivwerk bilden müßte), die beide dazu berufen sind, die morphologischen Gattungen und Benennungen der wichtigsten (wo nicht aller) überlieferten Arbeitsgeräte aufzuzeichnen.

Als Gesamtergebnis dieser „technischen” und Synthesearbeiten, ganz abgesehen von den Monographien verschiedener Volkskundezonen, läßt sich, unserer Meinung nach, schon jetzt voraussehen, daß in Zukunft ein enzyklopädisches Werk, auf der Ebene gleicher, in anderen Ländern⁴⁶ verfaßter, Arbeiten über die technische Volkszivilisation zustandekommen sollte — und in dieser Sicht sollte auch das Maximal-Forschungsprogramm bis zum Jahre 2000 ausgearbeitet werden (wie es auch die jüngsten Parteidokumente allen Sektoren wissenschaftlicher Forschung zur Aufgabe stellen⁴⁵).

Berühren wir im Folgenden die Frage der mit der theoretischen Erforschung untrennbar verbundenen *praktischen Auswertung* der im Laufe der ersten Etappe erlangten Ergebnisse, bildet das Hauptziel die systematische Ergänzung der Sammlungen durch verschiedensten Tätigkeitsbereichen angehörende, vollständige Reihen von Anlagen, Werkzeugen und Erzeugnissen. Eine die *Geschichte der technischen Volkszivilisation betreffende Dauerausstellung*, die das Wichtigste, das in mehr als zwei Jahrtausenden auf dem Boden unseres Landes geschaffen wurde, ausgewählt und repräsentativ, analytisch und synthetisch aufzeigt, halten wir auf musealer Ebene für die kompetenteste Lösung zur Veranschaulichung des Fortschritts technischer Zivilisation auf dem Boden Rumäniens.

Ein solches gewährleistet jedoch weder ein Volkskunde-, noch ein Geschichts- oder Soziologiemuseum, sondern lediglich ein Museum harmonischen, interdisziplinären Zusammenwirkens und entsprechender Zusammenarbeit der Mehrheit sozialhistorischer Wissenschaften, wobei das Volkskundematerial vorherrscht.

Die Verwirklichung einer derartigen Aufgabe durch das Museum der bäuerlichen Technik, einer Institution, deren Profil in diesem Sinne ausgerichtet ist, deren Tätigkeitsbereich das gesamte Landesgebiet umfaßt und die in den letzten Jahren, durch die Einrichtung ihrer Freilicht-Dauerausstellung (die die gesamte Problematik der technischen Bauernzivilisation behandelt) bemerkenswerte Fortschritte verzeichnet hat, läßt sich, anhand des Thematikentwurfs und seines Entwicklungsstadiums, als objektiv begründeten Vorwurf betrachten.

⁴⁴ Ion Vlăduțiu, *Principii și metode de realizare a Atlasului etnografic al României*, in „Revista de etnografie și folclor”, 16, 1971, p. 6.

⁴⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare rostită la încheierea lucrărilor Conferinței naționale a cercetării științifice și proiectării*, in „Scînteia”, an XLIV, 10.009, din 26 oct. 1971.

⁴⁶ Vezi nota 1.

⁴⁴ Ion Vlăduțiu, *Principii și metode de realizare a Atlasului etnografic al României*, in „Revista de etnografie și folclor”, 16, 1971, S. 6.

⁴⁵ Nicolae Ceaușescu, *Rede auf der Landeskonferenz für wissenschaftliche Forschung und Projektierung -- 25. Oktober 1974*, in „Rumänien auf dem Weg des Aufbaus der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschafts, Bd. 10, Politischer Verlag, Bukarest, 1975, S. 1002—1038.

⁴⁶ Siehe Note 1.

Inițiativa extinderii tematicii sale și pentru muzeul pavilionar, pandantul expoziției în aer liber, nu trebuie interpretată ca un privilegiu, ci ca o sarcină de cinste, dar și de cea mai înaltă răspundere și importanță pentru cunoașterea și prezentarea istoriei și culturii poporului nostru.

Pe plan muzeistic, acesta credem a fi principalul obiectiv care ar putea fi inseris, la scară națională, în programul de perspectivă pe următorii 20—25 de ani, transpunind și în domeniul nostru de activitate, generoasele și îndrăznețele directive stabilite de recentul Congres al XI-lea al P.C.R⁴⁷.

Rezolvarea acestui deziderat cu mari valențe instructiv educative și temeinic fundamental pe însăși nucleul învățaturii marxist-leniniste despre progresul forțelor de producție, al uneltelor de muncă de care s-a servit omul, începînd cu activitatea sa demiurgică de conștientizare a existenței și activității sale și încheind cu cele mai recente invenții tehnice, reclamă două condiții sine qua non.

Prima ar fi o chestiune de viziune muzeografică, de concepție și, implicit, de metodă de lucru, anticipată de istoricul Radu Florescu, care a cutezat a gândi dincolo de canoanele expozițiilor contemporane, de limitele rigide ale unui profil unitar al expozițiilor de etnografie, prefigurînd astfel, expoziția muzeală modernă a viitorului⁴⁸: interdisciplinaritatea.

Numai un asemenea muzeu de „istorie a civilizației țărănești“ poate oferi răspunderi dintre cele mai complexe și nu doar frînturi, la marile întrebări retrospective ale generațiilor ce vor urma, despre trecuta civilizație a poporului nostru, apusă odată cu trecerea pragului „civilizației industriale“.

O acțiune de asemenea anvergură reclamă activitatea interdisciplinară (nu doar multidisciplinară) a unui colectiv omogen, de specialiști arheologi, istorici, etnografi etc.

Muzeul civilizației tehnice populare trebuie să fie o retrospectivă cuprinzătoare și elocventă, nu doar sugestivă, a matricei istoriei etno-culturale, căci „istoria tehnicii se confundă, de fapt, cu istoria umanității“⁴⁹, luminată multiunghiular, prin contribuția specifică adusă de fiecare breaslă muzeografică din cele amintite.

Die Initiative einer Ausweitung dieser Thematik auf das Gegenstück dieser Freilichtausstellung, d.h. auf die Pavillonausstellung, darf nicht als Privileg, sondern muß als Ehrenpflicht und gleichzeitig als Aufgabe von hoher Verantwortlichkeit und Bedeutung zur Kenntnisnahme und Darstellung der Geschichte und Kultur unseres Volkes aufgefaßt werden.

Unserer Meinung nach bildet dieses auf Museumsebene das Hauptziel, das im Landesmaßstab im Zukunftsprogramm für die nächsten 20—25 Jahre Aufnahme finden müßte, wollten wir die großzügigen und kühnen Direktiven, die der XI. Parteitag der RKP festlegte, auch auf unseren Tätigkeitsbereich anwenden⁴⁷.

Die Lösung dieser Frage, die über große bildend-erzieherische Valenzen verfügt, und auf dem Kern der marxistisch-leninistischen Lehre beruht, was den Fortschritt der Produktionskräfte, des Arbeitsgeräts anbelangt, dessen sich der Mensch bediente, und zwar durch sein demiurgisches Wirken des Bewußtmachens seines Daseins und Handelns, bis zu den jüngsten technischen Erfindungen, werfen zwei „sine qua non“-Voraussetzungen auf.

Die erste wäre eine Frage museographischer Sicht, also der Auffassung, und somit der Arbeitsmethode, die der Historiker Radu Florescu vorwegnahm, der über die kanonischen Normen zeitgenössischer Ausstellungen, über die strengen Grenzen eines Einheitsprofils der Volkskundeaussstellung hinausging, indem er die Interdisziplinarität, d.h. die moderne Museumsausstellung der Zukunft entwarf⁴⁸.

Lediglich ein derartiges Museum „der Geschichte der bäuerlichen Zivilisation“ vermag komplexeste Antworten und nicht bloß Bruchstücke auf die großen rückblickenden Fragen kommender Generationen, die vergangene Zivilisation unseres Volkes betreffend, zu geben, die beim Überschreiten der Schwelle der „Industriezivilisation“ unterging.

Eine Aktion dieses Ausmaßes erfordert ein interdisziplinäres (nicht bloß multidisziplinäres) Wirken eines homogenen Fachteams von Archäologen, Historikern, Volkskundlern usw..

Das Museum der technischen bäuerlichen Zivilisation muß eine umfassende und sprechende und nicht bloß suggestive Rückschau auf die tatsächliche Matrix der ethno-kulturellen Geschichte darstellen, da sich die „Geschichte der Technik effektiv mit der Geschichte der Menschheit deckt“⁴⁹, wobei sie, durch den spezifischen Beitrag jeder einzelnen Museographenzunft, aus den Reihen der erwähnten Disziplinen, aus allen Blickwinkeln beleuchtet wird.

⁴⁷ Programul Partidului Comunist Român de săturire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Proiect, Ed. politică, 1974.

⁴⁸ Radu Florescu, „Muzee ale satului. Realizări, preocupări, proiecte in „Muzee cu caracter etnografic-sociologic din România“, Sibiu, 1971.

⁴⁹ Pierre Rousseau, Op. cit., p. 6

⁴⁷ Programm der Rumänischen Kommunistischen Partei zum Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und dem Voranschreiten Rumäniens zum Kommunismus, Entwurf, Politischer Verlag, Bukarest, 1974.

⁴⁸ Radu Florescu, Muzee ale satului. Realizări, preocupări, proiecte, in „Muzee cu caracter etnografic-sociologic din România“, Sibiu, 1971.

⁴⁹ Pierre Rousseau, Op. cit., Seite 6.

Cea de a doua condiție vizează edificiul care va adăposti un asemenea muzeu.

Vechiul proiect al construirii unui pavilion central, pandant tematic al expoziției în aer liber, în Dumbrava Sibiului, trebuie revizuit, atât sub aspect tematic-expozițional, cât și în sensul afectării unui spațiu deplin corespunzător tuturor funcțiilor de bază ale unui asemenea muzeu: depozite, expoziție permanentă, expoziții temporare, săli de proiecție și dezbateri științifice, punct documentar arhivistic și bibliografic, etc.

În concluzie, credem a fi îndreptățiți a afirma, urmare celor expuse mai sus, că și muzeul, „acest secretariat istoric al omenirii“, cum îl numea istoricul Iulian Antonescu⁵⁰, trebuie să-și definească propriul program de perspectivă, în lumina sarcinilor ce îi revin pe linia cercetării științifice și valorificării nemijlocite, în practica muzeală, a rezultatelor dobândite.

Și în acest domeniu, care constituie una din cărțile de vizită ale poporului nostru, putem și trebuie să ne manifestăm, ca vizionari ai instituției muzeale a viitorului, chemată să servească instrucției și educației poporului nostru, arhivă inestimabilă de cercetare pentru specialiștii din țară și din străinătate, prestigioasă carte vie a istoriei României, contribuție valoroasă la cunoașterea civilizației popoarelor lumii.

Ne dau dreptul să năzuim spre acest ideal, rezultatele remarcabile obținute pe toate planurile vieții materiale și spirituale în cele trei decenii de dezvoltare independentă a României socialiste, condițiile fără precedent create acestui sector de activitate și obiectivul măreț, luminos, spre care tindem și la care și muzeele trebuie să-și aducă aportul lor specific — societatea comunistă.

Die zweite Voraussetzung bezieht sich auf das Gebäude, das ein derartiges Museum beherbergt.

Der ursprüngliche Vorschlag einen Zentralpavillon einzurichten, gewissermaßen als thematisches Gegenstück zur Freilichtausstellung, muß sowohl in thematischer, als auch ausstellungsmäßiger Hinsicht revidiert werden im Sinne der Schaffung entsprechenden Raumes, der allen Grundfunktionen, d.h. Magazine, Dauerausstellung, Wechselausstellungen, Bildprojektions- und Diskussionssäle und Archiv- bzw. bibliographischer Dokumentarpunkt usw. entspricht.

Abschließend glauben wir, aufgrund des Oben-gezeigten, daß auch die Museen, dieses „historische Sekretariat der Menschheit“, wie der Geschichtsforscher Iulian Antonescu sie nannte⁵⁰, ihr eigenes Zukunftsprogramm ausarbeiten müssen, im Lichte der Aufgaben, die ihnen in Richtung wissenschaftlicher Forschung und unmittelbarer Auswertung der erlangten Ergebnisse im Rahmen musealer Praxis zufallen.

Auch in diesem Bereich, der eine der Visitenkarten unseres Volkes ausmacht, können und müssen wir uns als Visionäre der Museumsinstitution der Zukunft zeigen, die dazu berufen ist, der Bildung und Erziehung unseres Volkes zu dienen, als unschätzbare Forschungsarchiv für in- und ausländische Fachleute, prestigegeladenes Lebensbuch der Geschichte Rumäniens, wertvoller Beitrag zur Kenntnis der Zivilisation der Menschheit.

Dieses Ideal anzustreben, berechtigen uns die beachtenswerten Ergebnisse, die sich auf allen Ebenen materiellen und geistigen Lebens während der drei Jahrzehnte unabhängiger Entwicklung des sozialistischen Rumäniens abzeichneten, die noch nie dagewesenen Bedingungen, die für diesen Tätigkeitsbereich geschaffen wurden, und die große Aufgabe, der wir zustreben und zu der auch die Museen ihren eigenen Beitrag zu leisten haben — der kommunistischen Gesellschaft.

⁵⁰ Iulian Antonescu, *Muzeul — instituție complexă*, (curs prezentat la C.S.P.C., București, 1974, ms).

⁵⁰ Iulian Antonescu, *Muzeul — instituție complexă*, (vor Kursteilnehmern im Rahmen des C.S.P.C. gehaltene Vorlesung, Bukarest, 1974, Manuskript).

COMPLETĂRI ȘI AMELIORĂRI LA PROIECTUL DE REALIZARE ARHITECTONICĂ, PEISAGISTICĂ ȘI FUNCȚIONALĂ A MUZEULUI TEHNICII POPULARE DIN DUMBRAVA SIBIULUI

Paul Niedermaier

ERGÄNZUNGEN UND VERBESSERUNGEN ZUM ARCHITEKTONISCHEN, LANDSCHAFTLICHEN UND FUNKTIONSPROGRAMM DES MUSEUMS DER BÄUERLICHEN TECHNIK AUS DER „DUMBRAVA“ VON SIBIU

Architekt Paul Niedermaier

1. Documentația inițială și realizările

Între anii 1958—1964 s-au întocmit o serie de studii pentru organizarea Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibului. Pornind de la tematica din ce în ce mai bine precizată¹, cât și de la mai multe variante de amplasament, s-a ajuns în ultimă instanță la o soluție care, în situația dată, reprezintă forma de dezvoltare a muzeului².

Aceasta rezultă din anumite considerente de bază, care probabil vor rămâne valabile și într-un viitor îndepărtat; problemele generale de organizare au fost rezolvate deci, „definitiv“, încă din proiectul întocmit în anii 1963—1964.

Elementele majore care își vor pune amprenta asupra tuturor dezvoltărilor viitoare și care trebuie amintite în acest sens sînt:

a) *Întinderea muzeului*. Ea a fost determinată de densitatea normală a exponatelor pe teren și necesitatea existenței unei legături cu apa. Soluția concretă a fost ocuparea văii Trinkbach-ului cu versanții ei, între două obstacole suficient de distanțate.

b) *Circuitul general*. S-a ținut seama de posibilitatea vizitării muzeului în două etape, de o orientare cât mai ușoară a vizitatorilor și valorificare optimă a peisajului. Considerentele au dus la amplasarea intrării principale la mijlocul laturii

1. Ursprüngliche Dokumentation und Verwirklichungen

In den Jahren 1958—64 wurde eine Reihe von Studien über die Einrichtung des Museums der bäuerlichen Technik aus der „Dumbrava“ von Sibiu ausgeführt. Von einer immer genauer umrissenen Thematik¹ und von mehreren Lagevarianten ausgehend, gelangte man schließlich zu einer Lösung, die, bei den gegenwärtigen Gegebenheiten, die derzeitige Entwicklungsform des Museums darstellt².

Dieses ergibt sich aus verschiedenen Gesichtspunkten, die voraussichtlich auch für die weitere Zukunft ihre Gültigkeit bewahren sollen, d.h. daß Organisationsfragen bereits im Rahmen des in den Jahren 1963—1964 ausgearbeiteten Entwurfs „endgültig“ gelöst wurden.

Zu den wichtigsten Elementen, die allen späteren Entwicklungsphasen ihren Stempel aufdrückten, gehören folglich:

a) *Die Ausdehnung des Museums*. Die wurde durch die natürliche Verteilung der Exponate im Bereich des Museumsareals und die Notwendigkeit einer Verbindung zu Wasserläufen bedingt. Die konkrete Lösung bildete die Erfassung des Trinkbachtals, dessen Hänge sich zwischen zwei voneinander genügend entfernten Hindernissen ausdehnen.

b) *Der allgemeine Besichtigungsverlauf*, bei dessen Konzeption die Möglichkeit eines in zwei Etappen verlaufenden Museumsbesuchs, einer entsprechend leichten Orientierung des Besuchers und die bestmögliche Auswertung des Landschaftsbildes berücksichtigt wurde. Dieses führte dazu, daß man den Haupteingang des Museums in die Mitte der Längsseite des Geländes festsetzte und

¹ C. Irimie, *Muzeul tehnicii populare*, „Cibinium“, 1966 și materialele volumului de față.

² P. Niedermaier, *Proiectul de sistematizare a muzeului din Dumbrava Sibului*, „Cibinium“, 1966.

¹ C. Irimie, *Das Museum der bäuerlichen Technik. Aktualität, Grundsätze, thematisches Profil und Ausstellungsplan*, in „Cibinium 1966“ und im gegenwärtigen Band veröffentlichtes Material.

² P. Niedermaier, *Der Aufbauplan des Museums im Jungen Wald (Dumbrava Sibului)*, „Cibinium 1966“, Sibiu, 1966

lungi a muzeului, crearea a două bucle mari, aproximativ identice față de axa centrală și stabilirea unei direcții tematice de vizitare.

c) *Folosirea condițiilor naturale*. Apa, relieful, vegetația și vederile spre munte sint elemente indispensabile pentru crearea unei ambianțe corespunzătoare. În plus, apa și relieful asigură posibilitatea amplasării firești a unităților și, împreună cu vegetația, permite o structurare firească a ansamblului în sectoare și grupe expoziționale³.

d) *Amplasarea sectoarelor tematice și a grupelor expoziționale*. S-a urmărit, în general, realizarea unei densități uniforme, păstrarea succesiunii firești și a unor condiții de amplasare normale. Soluția găsită se caracterizează printr-o repartizare uniformă a sectoarelor și grupelor pe terenul dat, de-a lungul unui circuit șerpuit. Grupele tematice urmează în succesiunea dinainte stabilită, unitățile formînd în același timp și alte grupări expoziționale care țin seamă de considerente urbanistico-etnografice, arhitecturale sau peisagistice, grupări ce pot fi urmărite, îndeosebi, de-a lungul unor alei secundare.

e) *Amplasamentele dotărilor majore*. Lucrările efectuate din anul 1963 și pînă în prezent⁴ s-au ghidat după acest proiect și după ridicarea topografică. În primul rînd, s-au amplasat un număr mare de unități, au fost executate amenajări hidrotehnice, alea generală de circuit, construcții la stația de carantină, instalații electrice, amenajări peisagistice legate de unități etc. De asemenea, s-au întocmit o serie de documentații pentru etapa a doua, alei secundare, asfaltări, case de bilete, grup sanitar, instalații de apă-canal, instalații de impregnare a lemnului etc. La îmbunătățirea proiectului, lucrările executate au fost incluse în lista punctelor fixe, de la care s-a reluat studiul.

³ Simpozion „Organizarea muzeului etnografie în aer liber principii și metode” — vol. I și II. N. Ungureanu, *Cu privire la oglindirea specificului culturii populare românești de către muzeele etnografice*. P. Michelsen, *The origin and aim of the Open air Museum*. Dansk Folkemuseum Frilandsmuseet. G. V. Piontek, *Nekotore predlojenia po organizatii marsrutov po muzeiam na otkritom vozduche: Dokladi postotšnoi komisii*. Das Freilichtmuseum bäuerlicher Kulturdenkmale; Heimattand Lippe; Zeitschrift des Lippischen Heimatbundes. 1. Sonderheft.

⁴ O. Mărgineanu, *Cronica anilor 1956–1966 privind înființarea și organizarea Muzeului tehnicii populare*, „Cibinium”, 1966; Idem, *Cronica privind activitățile de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului pe perioada 1966–1967*, „Cibinium 1967–1968”.

zwei, zur Hauptachse des Museumsgeländes etwa gleichartig angelegte Schleifen vorsah, die auch einem thematischen Besichtigungsverlauf entsprachen.

c) *Die Auswertung der landschaftlichen Gegebenheiten*. Wasser, Bodenformen, Pflanzenwuchs und der Ausblick auf die Gebirge bilden unerlässliche Elemente zur Schaffung einer entsprechenden Umgebung. Hinzu kommt, daß Bodenformen und Wasser die Möglichkeit einer natürlichen Aufstellung der Einheiten gewährleistet und in Verbindung mit dem Pflanzenwuchs eine entsprechende Gliederung des Ensembles zu Abteilungen und Ausstellungsgruppen gestattet³.

d) *Die Verteilung der thematischen Abteilungen und der Ausstellungsgruppen*. Allgemein trachtete man danach, eine gleichmäßige Dichte, natürliche Aufeinanderfolge und normale Aufstellungsbedingungen zu schaffen. Die gefundene Lösung ist durch eine gleichmäßige Verteilung der Abteilungen und Gruppen auf dem gegebenen Areal gekennzeichnet, wobei die thematischen Gruppen entlang eines, zahlreiche Schleifen bildenden Besichtigungsverlaufs, in vorher bestimmter Aufeinanderfolge angeordnet werden und die Einheiten gleichzeitig auch andere Ausstellungsgruppen verkörpern, die volkskundlich-siedlungsmässig, architektonische und landschaftliche Gesichtspunkte berücksichtigen. Diese Gruppen lassen sich vor allem entlang der Nebenalleen verfolgen.

e) *Die Aufstellung der wichtigsten Ausstattungen*. Die von 1963 bis heute ausgeführten Arbeiten⁴ richteten sich nach dem bereits erwähnten Entwurf und wurden aufgrund der topographischen Erhebung vollzogen. In diesem Sinne stellte man zunächst eine nicht unbeträchtliche Anzahl von Einheiten auf und führte eine Reihe von Arbeiten aus, wie etwa solche hydrotechnischer Natur, dann die Haupt-Besichtigungsallee, die Bauten der Quarantänestation, das elektrische Stromnetz und mit den Einheiten zusammenhängende landschaftliche Gestaltung. Desgleichen wurden mehrere, die nächste Etappe betreffende Dokumentationen ausgearbeitet, beziehungsweise Nebenalleen, Asphaltierungen, Kassenschalter, sanitäre Anlagen, Wasser- und Kanalnetze, Holzimprägnierungsanlagen usw. ausgeführt. Diese Arbeiten gingen alle als festgelegte Punkte in den Anlageplan ein und von ihnen ging man bei der Vervollkommenung des ursprünglichen Entwurfs aus.

³ Symposium „Organizarea muzeului etnografie în aer liber principii și metode”, Band I und II. N. Ungureanu, *Cu privire la oglindirea specificului culturii populare românești de către muzeele etnografice*. P. Michelsen, *The origin and aim of the Open air Museum*. Dansk Folkemuseum Frilandsmuseet. G. V. Piontek, *Nekotore predlojenia po organizatii marsrutov po muzeiam na otkritom vozduche: Dokladi postotšnoi komisii*. Das Freilichtmuseum bäuerlicher Kulturdenkmale; Heimattand Lippe, in „Zeitschrift des Lippischen Heimatbundes”, 1. Sonderheft.

⁴ O. Mărgineanu, *Chronik der Jahre 1956–1966, Gründung und Einrichtung des Museums der bäuerlichen Technik*, in „Cibinium 1966”, Sibiu. Idem *Chronik der Jahre 1966/67. Forschungstätigkeit und Einrichtung des Museums der bäuerlichen Technik im Hermannstädter Jungen Wald*, in „Cibinium 1967–1968”, Sibiu, 1969.

2. Elemente noi de tematică

Îmbunătățirea documentației privind sistematizarea și amenajarea muzeului în aer liber a coincis cu revizuirea tematicii.

Din profilul tematic general rezultă caracteristicile de bază ale muzeului: problematica vastă, necesitatea delimitării subiectului și posibilitățile de prezentare a proceselor și procedeele tehnice populare, importanța redusă ce poate fi acordată înfățișării unor elemente nelegate în mod direct de această tematică, indiferent de importanța lor etnografică sau sociologică.

Important pentru îmbunătățirea proiectului a fost, în primul rând, precizarea clară a raportului între expoziția pavilionară centrală și sectorul în aer liber. S-a renunțat la așa-zisele „standuri-pavilion“ ceea ce duce nu numai la conturarea clară a problemelor care urmează a fi prezentate la începutul vizitării muzeului, dar și la închegarea expoziției în aer liber. Pavilionașele prevăzute inițial, oricât de bine ar fi fost rezolvate arhitectural, ar fi constituit elemente străine în ansamblul monumentelor vechi de cultură populară, fragmentând expoziția. Prin eliminarea lor, au putut fi afectate unitățile etnografice, unele părți ale zonelor tampon prevăzute în proiectul inițial, fapt care duce la o mai bună folosire a terenului.

Și din punct de vedere al exploatării, comasarea expozițiilor pavilionare dispersate reprezintă o soluție superioară. În rest, consecințele actualizării tematicii au fost mai puțin importante pentru proiectul general, privind mai mult detalii. Au apărut totuși trei elemente noi:

a) reorganizarea sectorului „tehniciilor de transport“,

b) desființarea subsectorului „material de construcție“, respectiv restructurarea sectorului „meșteșuguri și tehnici folosite pentru producerea materialelor de construcție și a obiectelor de uz“, după criteriul materiei prime folosite, și, în sfârșit,

c) renunțarea la prezentarea complet separată a proceselor de prelucrare a diferitelor feluri de fibre de natură animalieră.

În general, în cadrul subsectorului „textil-îmbrăcăminte“ modificările intervenite prin schimbările de mai sus vor fi, favorabile organizării arhitecturale și peisagistice a muzeului, probleme ridicând doar desființarea subsectorului materialelor de construcție.

3. Amplasarea unităților

Îmbunătățirea documentației a făcut necesară rezolvarea unor probleme foarte diferite.

2. Neue Thematischelemente

Die Vervollkommnung der Dokumentation zur Systematisierung und Einrichtung des Freilichtmuseums deckte sich mit der Durchsicht der Thematik.

Auf dem thematischen Allgemeinprofil beruhen die Hauptkennzeichen dieses Museums: d.h. die umfassende Fragenstellung, die Notwendigkeit einer Abgrenzung des Gegenstands und die Möglichkeiten, Vorgänge und Verfahren bäuerlicher Technik darzustellen, sowie die geringe Bedeutung, die man der Veranschaulichung gewisser nicht unmittelbar mit dieser Thematik zusammenhängenden Elemente zuzuerkennen vermag, ungeachtet ihrer volkskundlichen bzw. soziologischen Werte.

Als wichtig für die Vervollkommnung des Entwurfs erwies sich vor allem die genaue Festlegung des zwischen der Pavillonausstellung und der Freilichtabteilung bestehenden Verhältnisses. So verzichtete man auf die sogenannten „Pavillonstände“, was nicht nur eine klarere Begrenzung der zu Anfang der Museumsbesichtigung veranschaulichten Fragen, sondern auch eine Straffung der Freilichtausstellung bewirkte. So gut diese ursprünglich vorgesehenen Kleinpavillons auch in baulicher Hinsicht gelöst worden wären, hätten sie im Gesamtbild der alten Bauernkulturdenkmäler als Fremdkörper gewirkt und die Ausstellung gesprengt. Aufgrund ihrer Ausmerzung ließen sich gewisse, im ursprünglichen Entwurf vorgesehene Pufferzonen den Einheiten zuschlagen, eine Tatsache, die eine bessere Auswertung des Museumsgeländes bewirkt.

Doch auch was die betriebsmäßige Ausbeutung anbetrifft, bildet die Zusammenziehung der verstreuten Pavillonausstellungen eine bessere Lösung. Was das Übrige anbelangt, erweisen sich die Folgen der Aktualisierung der Thematik für den Gesamtentwurf weniger ausschlaggebend, da sie eher Details betrafen. Trotzdem treten drei neue Elemente auf, und zwar:

a) die Neuorganisation der Abteilung „Beförderungstechniken“

b) das Auflösen der Unterabteilung „Baustoffe“ und die damit verbundene Neugestaltung der Abteilung „Gewerbe und Techniken zur Erzeugung von Baustoffen und Gebrauchsgegenständen“ aufgrund des Rohstoffgesichtspunkts und schließlich

c) der Verzicht auf eine völlig getrennte Darstellung der Verarbeitungsprozesse verschiedener tierischer Fasern.

Im allgemeinen beeinflussen die aufgrund der obengezeigten Maßnahmen im Rahmen der Unterabteilung „Textilien-Kleidung“ zustandekommenden Veränderungen den architektonischen und landschaftlichen Aufbau des Museums günstig, lediglich die Auflösung der Unterabteilung Baustoffe wirft Fragen auf.

3. Die Anordnung der Einheiten

Die Vervollkommnung der Dokumentation verlangte nach der Lösung einer Reihe mannigfaltiger Fragen.

În primul rînd, s-a impus reactualizarea vechii ridicări topografice executată la scara 1 : 1000 și parțial 1: 500, cu ridicarea poziției exacte a tuturor elementelor apărute din anul 1963 și pînă azi: construcții, alei, cursuri de apă.

Ocupația cea mai importantă a fost însă, adaptarea proiectului vechi la tematica îmbunătățită. Deja, în sectorul alimentar au apărut o serie de schimbări. Drumul de la „cabane“ la grupa „pescuit“ a putut să fie ceva mai bine „mobilat“. Totodată, s-a întărit grupa apicolă prin introducerea unei gospodării suplimentare, păstrîndu-se însă ideea inițială de organizare plastic-arhitecturală a acestei grupări.

Mai important din punct de vedere al organizării expoziționale a fost introducerea unei stîni noi. Scoaterea unității „creșterea vitelor“ din zona rezervată inițial între cele două grupări amintite mai sus, va fi foarte avantajoasă, deoarece spațiul afectat inițial acesteia a fost redus, existența unei zone tampon înaintea poenii stînilor fiind, totodată, binevenită. În funcție de caracterul concret al exponatelor din grupa zootehnică, noul amplasament permite o punere în valoare deosebit de bună, crearea unui accent de primă importanță. La grupele care prezintă tehnicile legate de pomi-cultură, viticultură, ulei și agricultură, modificările sînt neesențiale. Totuși, s-au cristalizat ceva mai clar ideile de dezvoltare arhitectonică a acestor grupări. Acest lucru se poate remarcă deosebit de clar la grupa privind tehnicile legate de pregătirea uleiului, unde, în varianta nouă, apare o uliță de sat cu fronturi relativ liniștite și închegate.

La „agricultură“ se continuă această idee, folosindu-se totodată cămara din Cerbia ca un capăt de perspectivă. În sfîrșit, introducerea a încă unei mori de apă mari și a unei mori de vînt suplimentare, în cadrul grupei morăritului, nu au ridicat probleme. Moara din Găleșoia, cu 6 ciuturi, nu își găsește, prin particularitățile sale constructive, un amplasament cît de cît corespunzător în cadrul subgrupe morilor cu ciutură.

Clarificarea problemei expoziției pavilionare a dus la necesitatea organizării complete a sectorului tehnicilor de transport. Operație nu a pus însă probleme deosebite, deoarece densitatea exponatelor pe teren este redusă și obiectele sînt mai puțin pretențioase, în ce privește încadrarea lor într-un peisaj anumit.

Probleme mai importante au apărut la sectorul „meșteșuguri și tehnici folosite pentru producerea materialelor de construcție și a obiectelor de

Zunächst erwies sich die Reaktualisierung der seinerzeit in einem Maßstab von 1: 1000 und zum Teil 1: 500 vorgenommenen topographischen Aufnahme als nötig, und zwar in Form genauer Vermessungen sämtlicher seit 1963 errichteten oder angelegten Elemente, Bauten, Alleen und Wasserläufe.

Die schwierigsten Fragen ergaben sich jedoch aus der Anpassung des ursprünglichen Entwurfs an die verbesserte Thematik. In der Abteilung „Nahrung“ allein ergaben sich ja bereits verschiedene Änderungen. So vermochte man den von den „Hütten“ (Verwaltung, Büros) zur Gruppe Fischfang führenden Weg, besser zu „möblieren“, die Gruppe Bienenzucht wurde durch Hinzukommen eines zusätzlichen Gehöfts aufgerundet, ohne jedoch von der ursprünglichen plastisch-architektonischen Auffassung abzuweichen.

Als wichtiger erwies sich, was die Ausstellungsanlage anbetrifft, das Hinzukommen einer weiteren Sennhütte. Das Ausscheiden des ursprünglich in der Zone zwischen den beiden erwähnten Gruppen vorgesehenen „Viezuchtgehöfts“ ergab eine Reihe von Vorteilen, da das dafür vorgesehene Gelände unbesetzt blieb, und die sich daraus ergebende Pufferzone willkommen erscheint, fällt sie doch vor die mit den Sennhütten besetzte Almwiese. Die neue Anordnung gestattete es, aufgrund des konkreten Charakters der zur „Viehzugsgruppe“ gehörenden Ausstellungseinheiten, die einzelnen Exponate ins rechte Licht zu rücken und ausstellungsmäßig einen vorzüglichen Akzent zu schaffen. Bei den dem Obst-, Wein-, Ackerbau und der Technik der Pflanzenölgewinnung gewidmeten Themengruppen ergaben sich nur unerhebliche Änderungen. Trotzdem kristallisiert sich der Gedanke architektonischer Entwicklung etwas handgreiflicher heraus. Dieses tritt bei der die Ölbereitungstechniken veranschaulichenden Ausstellungsgruppe klarer zutage, wo aufgrund der neuen Ausstellungsvariante eine Dorfstraße mit verhältnismäßig ausgeglichenen und geschlossenen Häuserfronten zustandekam.

Bei der Gruppe „Ackerbau“ wird dieser Gedanke weitergeführt und die Vorratskammer aus Cerbia dient dabei als Blickfang. Die innerhalb der Gruppe „Mühlenwesen“ vorgenommene Aufstellung zweier weiterer Mühlen, bzw. einer großen Wassermühle und einer Windmühle, warfen keine besonderen Fragen auf. Die sechs Löffelräder aufweisende Mühle von Găleșoia ordnet sich, ihrer besonderen baumäßigen Züge wegen, kaum der Untergruppe der Löffelradmühlen entsprechend ein.

Die Klärung der Frage einer Pavillonausstellung bewirkte eine vollkommene Neuordnung der Abteilung Beförderungsmittel. Die Lösung selbst warf jedoch keine besonderen Fragen auf, da hier die Aufstellungsdichte der Exponate gering ist und die Ausstellungsobjekte selbst, was ihre landschaftliche Einordnung anbetrifft, nicht allzu anspruchsvoll sind.

Wichtigere Fragen ergaben sich bei der Abteilung „Handwerke und Techniken zur Herstellung von Baustoffen und Gebrauchsgut“. Hier sieht

uz.“ Tematica nouă prevede aici, în primul rind, prezentarea şităritului şi a dulgheritului prin două gospodării reprezentative. Circuitul extins se schimbă datorită încadrării, într-un alt loc, a cărămidăritului şi pietrăritului, respectiv a suprimării prezentării ziditului. O grupă nouă apărută, în care se arată confecţionarea diferitelor unelte, se poate amplasa direct de-a lungul circuitului general. În rest, unităţile subsectorului lemn au rămas în mare aceleaşi, găsindu-se însă o formulă de structurare mai clară a materialului tematic. Acest lucru se reflectă şi în proiect. S-a putut menţine ideea amplasării în „fişii paralele“ a unităţilor din zone geografice diferite, fapt ce are ca urmare obţinerea unor imagini mai sugestive. De asemenea, s-a păstrat gruparea „Munţii Apusenii“. Probleme ceva mai dificile au ridicat grupele prelucrării pietrei, metalelor şi argilei. Aici au intrat o serie de unităţi legate de producerea materialelor de construcţii cum sint: cuptoarele de var, o gospodărie de pietrar, cuploarele şi şoproanele de cărămidă şi ţiglă, precum şi alte unităţi noi (o glăjărie, un cuptor de redus minereu etc.). Întrucît din motive peisagistice nu se poate folosi, pentru amplasarea unităţilor, poiana din amonte de heleşteul cu bărci, acestora li s-au rezervat terenuri lingă pîriu. Cuptorul urmează să stea mai distanţat de alee, dar el este format în primul rind dintr-un volum mare, nestructurat de piatră. Astfel, această distanţare, de altfel unică, nu se va manifesta defavorabil. La ceramică, situaţia este destul de clară, încheierea definitivă a „satului olarilor“ solicitînd întocmirea unor schiţe de detaliu bine studiate, cu ocazia achiziţionării fiecărui exponat.

Probleme mai însemnate ridică grupa prelucrării pieilor. Datorită unor modificări mici în tematică, nu a fost posibilă menţinerea grupării vechi, situată în detaliu cu ocazia amplasării unităţii Sălişte: iniţial s-a urmărit aici obţinerea unor efecte peisagistice deosebite, la care a trebuit să se renunţe. Foarte favorabilă imaginii plastico-arhitecturale va fi, în schimb, prezentarea industriei casnice textile de prelucrare a lînii, lingă unităţile în care se va arăta prelucrarea celorlalte fibre textile. În sfîrşit, trebuie remarcat că, mutarea grupei sumănăritului la sfîrşitul sectorului „textile“, a permis o unificare a acesteia cu complexul final, potenţînd valoarea celui din urmă.

Prin îmbunătăţirea proiectului, nu s-a căutat, însă, numai repunerea lui de acord cu tematica. În acelaşi timp, s-a urmărit ca prin amplasarea noilor unităţi să se reducă, pe cît posibil, costul

die neue Thematik vor allem das Aufstellen einer Schindelmacherei und einer Böttcherei im Rahmen zweier repräsentativer Gehöfte vor. Desgleichen verändert sich, dank der anderweitigen Unterbringung der Ziegelmacherei und des Steinmetzgewerbes, bezw. dem Ausschluß des Maurerhandwerks, der erweiterte Besucherrundgang. Die die Herstellung verschiedener Werkzeuge veranschaulichende, neu hinzugekommene Gruppe läßt sich unmittelbar entlang der Hauptallee unterbringen. Im übrigen bleiben die Einheiten der Unterabteilung Holzverarbeitung im Großen unverändert, doch ergab sich eine gestrafftere Struktur des Themenstoffs, was sich auch im Projekt widerspiegelt. So gelang es den Gedanken einer Anordnung verschiedenen geographischen Gebieten angehörender Einheiten in „parallelen Streifen“ beizubehalten, was einen suggestiveren Anblick bewirkt. Desgleichen wurde die Gruppe „Westkarpaten“ beibehalten. Schwierigere Fragen ergaben sich aus den Gruppen Stein-, Metall- und Tonverarbeitung. Hier wurden mehrere, der Herstellung von Baustoffen gewidmete Einheiten vorgesehen, wie etwa ein Kalkbrennofen, ein Steinmetzgehöft, ein Ziegelbrennofen und die dazugehörigen Trockenschuppen, dazu eine Glashütte, ein Hochofen usw. Da sich die oberhalb des für Rudersport benutzten Sees („Fischteich“) gelegene Wiesenfläche, aus landschaftlichen Rücksichten nicht zur Aufstellung von Einheiten benutzen läßt, sah man dafür am Bachlauf selbst gelegene Flächen vor. Dabei kommt der Hochofen etwas abseits von der Allee zu stehen, doch wirkt sich dieses — übrigens einmalige — Abrücken dadurch günstig aus, daß der Ofen selbst fast zur Gänze aus einer großen unstrukturierten Steinmasse besteht. Die Lage der Gruppe Töpferei erweist sich als überaus klar, doch erfordert die vollkommene Herausarbeitung des „Töpferdorfs“ das Herstellen gründlich ausgeführter Detailskizzen, die bereits während des Ankaufs jeder Einheit angefertigt werden.

Erheblichere Fragen wirft die Gruppe Fell- und Lederverarbeitung auf. Gewisse in der Thematik vorgenommene geringe Änderungen hindern uns daran, die bei der Aufstellung der Einheit von Sălişte im Detail untersuchte Anordnung beizubehalten: damals suchte man hier gewisse landschaftliche Sondereffekte zu erzielen, mußte im Laufe der Zeit jedoch darauf verzichten. Überaus günstig wird sich dagegen für das plastisch-architektonische Aussehen die Darstellung der Textil-Heimindustrie und Wollverarbeitung im Rahmen der der Verarbeitung anderer Textilfasern gewidmeten Einheiten auswirken. Schließlich muß darauf hingewiesen werden, daß durch die Verlegung der Gruppe „Tuchmantelschneiderei“ (sumănărit) ans Ende der Textilabteilung, deren Verbindung mit dem Schluß-Komplex möglich war, was dessen Ausstellungswert erhöhte.

Durch die Verbesserung des Projekts trachtete man jedoch nicht nur nach einer Abstimmung des Ersteren auf die Thematik, sondern suchte aufgrund der Aufstellung der neuen Einheiten nach Möglichkeiten, sowohl die Baukosten des Museums,

construirii muzeului și, totodată, volumul lucrărilor auxiliare necesare. În acest sens trebuie amintit, de exemplu, stabilirea unui nou amplasament pentru gospodăria pescărească, care, fiind prevăzut pe teren mai ridicat, reduce la minimum volumul umpluturilor de pământ.

Deasemeni, zona destinată acum temei „creșterea vitelor” reduce terasamentele necesare, iar propunerea menținerii morilor de vânt, deja remontate, pe amplasamentul lor actual, va scuti muzeul de lucrări mari. În sfârșit, a fost posibil să se evite, în mare măsură, terenul mlăștinos în sectorul „transporturi”, iar în sectorul materiale de construcție — obiecte de uz, s-a renunțat la două poduri lungi.

1. Lucrări de amenajare

4.1. Rețeaua de alei

În cazul unui ansamblu extins, cum este cel din Sibiu, rețelei de alei îi revine a importanță deosebită. A fost necesară, de la început, o distincție clară între diferite tipuri de circuit:

a) Primul, exhaustiv, parcurs relativ rar, cuprinde absolut toate unitățile și, în consecință, vine în considerație pentru specialiști și vizitatori foarte interesați. Parcurgerea lui se poate face în condiții bune, numai în două sau mai multe etape. Astfel, lungimea lui nu are o importanță deosebită.

b) Circuitul *general*, deja realizat, urmează să fie parcurs de grosul publicului. El are o lungime de cca. 4 km., iar vizitarea se va putea face atît pe jos, cît și cu electrocare, care urmează să circule pe acesta. În funcție de numărul unităților ce pot fi vizitate în mod normal de vizitatorii de rînd, cît și de numărul plauzibil de supraveghetori, s-au prevăzut aproximativ 20 de stații de-a lungul acestui circuit.

c) Un circuit *prescurtat*, de cca. 1,5 km lungime, permite vizitatorului să-și formeze o imagine de ansamblu asupra muzeului în totalitatea lui, fără ca el să parcurgă toată expoziția.

d) Circuitul *minim*, gîndit pentru vizite speciale, de foarte scurtă durată, cuprinde numai complexul final. Prin acesta, însă, este posibil să se sugereze importanța și varietatea subiectului, intențiile majore ale muzeului.

e) Paralel cu toate acestea, vor exista și alte alei care vor permite parcurgerea unor *circuite speciale*, adică vizitarea unităților într-o altă ordine decît cea tematică.

Față de circuitul general, restul aleilor vor avea o lățime mică și foarte mică, astfel ca terenul să pară cît mai puțin fragmentat.

als auch den Umfang der notwendigen Nebenarbeiten zu verringern.

In diesem Sinne muß z.B. die Festlegung eines neuen Standorts für das Fischergehöft erwähnt werden, der, auf höherem Boden gelegen, das Aufschüttungsvolumen auf ein Mindestmaß verringert.

Desgleichen erfordert die gegenwärtig dem Thema „Viehzucht“ gewidmete Zone weniger Terrassierungsarbeiten und die Beibehaltung des derzeitigen Standorts der bereits vorhandenen Windmühlen gestattet nicht unbeträchtliche Einsparungen an Arbeit und Kosten. Schließlich gelang es, das für die Abteilung „Beförderungsmittel“ vorgesehene Sumpfgelände größtenteils zu umgehen und im Rahmen der Abteilung „Baustoffe-Gebrauchsgut“ auf zwei lange Brücken zu verzichten.

4. Vorbereitende und Einrichtungsarbeiten

4.1. Das Alleen-Netz

Im Falle eines derart ausgedehnten Geländes, wie sich das von Sibiu erweist, kommt dem Alleenetz eine Sonderrolle zu. Von Haus aus galt es zwischen den verschiedenen Besichtigungswegen zu unterscheiden:

a) Der erste, verhältnismäßig selten vollkommen verfolgte, berührt sämtliche Einheiten und kommt lediglich für Fachleute und überaus interessierte Besucher in Betracht. Er läßt sich entsprechend nur in zwei oder mehr Etappen zurücklegen, demzufolge ist seine Länge weniger ausschlaggebend.

b) Der *allgemeine* Besichtigungsrundgang, der bereits angelegt wurde, dient dem Großteil der Museumsbesucher als Weg. Seine Länge beträgt rund 4 km und läßt sich sowohl zu Fuß, als auch mittels Elektrocars zurücklegen, die hier in Betrieb gesetzt werden sollen. Der durchschnittlich vom Normalbesucher besichtigten Einheitenzahl und dem möglichen Stand an Aufsichtspersonal entsprechend sah man entlang dieser Trasse rund 20 Haltestellen vor.

c) Eine rund 1,5 km messende *Kurztrasse* gestattet es dem Besucher, sich ein Gesamtbild vom Museum als Ganzes zu schaffen, ohne die Ausstellung erschöpfend zu besichtigen.

d) Die *Mindesttrasse*, die lediglich für überaus kurze Sonderbesuche gedacht ist, umfaßt nur den Schluß-Komplex. Doch vermag man anhand des Gesehenen, die Bedeutung und Mannigfaltigkeit des Gegenstands und die höheren Vorhaben des Museums zu suggerieren.

e) Parallel zu den bisher erwähnten Wegen wurden mehrere Alleen vorgesehen, die es gestattet werden, gewisse *Sondertrassen*, d.h. Besichtigungen in anderer als der von der Thematik vorgeschlagenen Ordnung zu verfolgen, bezw. auszuführen.

Neben der Allgemeintrasse des Besichtigungsverlaufs werden die übrigen Alleen schmal oder sehr schmal sein, so daß das Bild eines möglichst wenig zerstückelten Geländes entsteht.

4.2. Lucrări relativ importante sînt și acelea de *sistematizare verticală*. Realizarea, în bune condițiuni, a muzeului impune efectuarea lucrărilor de săpături și umpluturi în multe etape succesive, în funcție de posibilitățile existente. Astfel, va trebui să se aibă în vedere executarea unor umpluturi masive în zona digului central, prin care urmează să se obțină înglobarea plastică a acestui dig în peisajul înconjurător. Acest lucru este posibil numai prin desființarea rectangularității supărătoare a elementului artificial.

O a doua zonă de umplutură, redusă ca întindere, va fi în spatele cherhanalei, iar una, mult mai extinsă, în zona morilor de vînt. Aceasta din urmă este necesară pentru controlarea creșterii stufului, lucru absolut necesar pentru punerea în valoare a morilor de vînt, care, actualmente, sînt ascunse în bună parte, de acest stuf.

În sfîrșit, în grupa „lemn“, se prevăd umpluturi de-a lungul cursului apei. Ele sînt necesare pentru mărirea suprafeței afectate unităților.

Săpăturile cele mai importante privesc desființarea digurilor fostelor cleștee de puiet și săparea unei limbi de apă la eleșteul cu bărci, limbă care să permită desființarea gardului provizoriu care traversează poiana, în această zonă.

4.3. O a treia categorie de *lucrări auxiliare* cărora li s-a acordat o atenție deosebită sînt cele *peisagistice*. În primul rînd, ele trebuie să contribuie la formarea ambianței corespunzătoare pentru exponate, formînd chiar un element tematic (de ex. la păstorit, viticultură, pomicultură, legumicultură, exploatarea lemnului etc.). Speciile și folosirea concretă a terenului în limitele generale, stabilite prin proiect, vor trebui fixate de la caz la caz. Dar rolul, îndeosebi al plantațiilor, nu se oprește la cel tematic⁵. Ele sînt elementul cel mai important pentru structurarea expoziției, în ansamblu și a diferitelor microzone, în parte. Importante sînt mai ales plantațiile ce se găsesc de-a lungul cursurilor de apă. Păstrarea lor este o condiție de bază pentru menținerea calităților peisagistice ale terenului, pentru delimitarea secțiilor și grupelor tematice, pentru sugerarea, cît mai clară, a direcției continuării circuitului.

Paralel, este necesar să se păstreze, relativ libere, cele trei poieni mari, longitudinale, care asigură în imagine peisagistică, un element de orientare, dar mai ales un raport convenabil între suprafața

4.2. Von nicht geringer Bedeutung sind auch die zur *senkrechten Systematisierung* nötigen Arbeiten. Eine Verwirklichung des Museums unter entsprechenden Bedingungen erfordert die Ausführung der Abtragungs- und Auffüllarbeiten in mehreren aufeinanderfolgenden Etappen, aufgrund der gegebenen Möglichkeiten. So muß man gewisse umfassende Aufschüttungsarbeiten in der Umgebung des Zentralstaudamms in Betracht ziehen, die die plastische Eingliederung dieses Raumes in seine landschaftliche Umgebung bezwecken. Ein Ziel, das sich nur durch die Beseitigung der störenden Rechtwinkligkeit dieses künstlichen Elements verwirklichen läßt.

Eine zweite, weniger ausgedehnte Aufschüttungszone liegt im Rücken der Kerhane, eine weitaus größere dagegen im Windmühlenbereich. Die in der Letztgenannten auszuführenden Arbeiten haben ihre Begründung darin, daß man das Wachstum des Schilfbestands unter Kontrolle halten muß, um die Windmühlen in ihrer ganzen Entfaltung zeigen zu können, was gegenwärtig durch das Schilf zu einem Gutteil beeinträchtigt wird.

Im Bereich der Themengruppe „Holz“ sind schließlich Aufschüttungsarbeiten vorgesehen, um die zur Aufstellung der Einheiten vorgesehene Fläche zu vergrößern.

Die größten Abtragungsarbeiten beziehen sich auf die Beseitigung der Dämme der einstigen Jungfischteiche und das Ausbaggern des Oberendes des zum Rudersport dienenden Sees, wodurch der die oberhalb des Letzteren gelegene Wiese überquerende Zaun abgebrochen werden kann.

4.3. Eine dritte Gattung von *Hilfsarbeiten*, denen man besondere Beachtung schenkte, waren die *landschaftlichen*. Diese tragen vor allem zur Schaffung des entsprechenden landschaftlichen Rahmens der Exponate bei, wodurch sie geradezu als Thematischelement gelten können (wie etwa bei der Schafhaltung, bei Wein-, Obst-, Gemüsebau, Holz- bzw. Waldausbeutung usw.). Sowohl die Baumarten, als auch die konkrete Geländeausnutzung müssen hier aufgrund der vom Projekt vorgesehenen Begrenzung von Fall zu Fall festgelegt werden. Doch beschränkt sich die Sonderrolle, besonders was die Aufforstung anbelangt, keineswegs nur auf den thematischen Bereich⁵. Vielmehr bilden die Pflanzungen das wichtigste Strukturierungselement im allgemeinen und der verschiedenen Mikrozonen im besonderen. Von Bedeutung sind vor allem die entlang der Wasserläufe verlaufenden Waldbestände. Deren Erhaltung bildet eine Grundbedingung für die Aufrechterhaltung der landschaftlichen Qualitäten des Geländes, für die Abgrenzung der Abteilungen und thematischen Gruppen, für ein möglichst klares Vorzeichnen des Verlaufs der Besichtigungstrasse.

Gleichzeitig erweist es sich als nötig, die drei großen Wiesen, die das Gelände der Länge nach durchziehen und im Landschaftsbild ein Orien-

⁵ P. N i e d e r m a i e r, Expunerea făcută la Simpoziul: „Organizarea muzeului etnografie în aer liber-principii și metode“, vol. II.

⁵ P. N i e d e r m a i e r, Darlegung anlässlich des Symposiums „Organizarea muzeului etnografie în aer liber — principii și metode“, Band II

liberă și suprafața împădurită, între poieni naturale și aria construită. În plus, va fi necesar să se mărească substanțial, mai ales poiana stînilor și poiana „lemn“ — Munții Apuseni. Defrișări mai mici sînt necesare la temele: creșterea vitelor, viticultură, uleit, în puncte izolate din subsectorul „lemn“, la ceramică, piele, industria casnică textilă și prelucrarea fibrelor vegetale. În schimb, se vor executa plantații înspre grădina zoologică și stația de carantină. O atenție deosebită se va acorda plantațiilor înalte, care urmează să se facă în unele zone ale digului central, în vederea întreruperii monotoniei lui. Plantații joase, de tufişuri, vor fi create îndeosebi pentru acoperirea unor construcții moderne cum sînt: deversorul și călugării lacului, baraca, stația de carantină, casele de bilete și, parțial, pavilionul central. De asemenea, ele vor fi folosite între unități etnografice cu caracteristici substanțial diferite. S-a amintit, deja, necesitatea menținerii stufului în anumite limite clar conturate și același lucru se va întîmpla cu tufişurile de arini.

În sfîrșit, va fi necesară înlocuirea anumitor esențe cu altele; importantă va fi înlocuirea pădurii de foioase cu pădure de brad în jurul poienii stînilor, parțial la grupa vînătoare și parțial la „lemn“ — Munții Apuseni.

Față de însemnătatea peisagistică a plantațiilor din apropierea exponatelor și implicit a influenței care le exercită asupra vizitatorilor, considerăm imposibilă păstrarea unei distanțe mai mari între arbori și unități. Cît privește efectul concret al vegetației asupra microclimei va fi necesară continuarea cercetărilor.

5. Dotări

Pentru stația de carantină, parțial executată, există proiectele necesare funcționării sale la parametrii proiectați. În plus, s-a prevăzut menținerea scenei de pe lac — cu amenajările corespunzătoare — precum și a celor două cabane. Propunem folosirea, în etapa finală, a cabanei I, ca bibliotecă de popularizare și a cabanei II, pentru artiști, scopuri educative etc.

Față de cele arătate, va fi necesar un *garaj-atelier* pentru electrocare care poate fi inclus în stația de carantină și un han-restaurant. Poiana de la marginea lacului, vis a vis de intrarea principală reprezintă pentru aceasta amplasamentul optim. Dată fiind situația extrem de favorabilă,

tierungselement bilden, davon ganz abgesehen, daß sie ein willkommenes Verhältnis zwischen freier und bewaldeter Fläche herstellen, zu erhalten. Außerdem, wird es nötig sein, vor allem die Sennhüttenalm, aber auch die „Holz“-Wiese des Westkarpatengebiets erheblich zu erweitern. Kleinere Abholzungsarbeiten erweisen sich als nötig in den Themenbereichen: Viehzucht, Weinbau, Ölgewinnung, an einzelnen Stellen im Gebiet der Unterabteilung „Holz“, bei den Gruppen Keramik, Leder-Fell, Textil-Heimindustrie und Verarbeitung pflanzlicher Fasern. Dafür sollen Aufforstungen gegen den zoologischen Garten und die Quarantänestation hin ausgeführt werden. Ein besonderes Augenmerk gilt den Hochstammaufforstungen, die an gewissen Stellen des Mitteldammes vorgesehen sind, um dadurch eine Unterbrechung seiner Eintönigkeit zu bewirken. Niederstammaufforstungen in Form von allerlei Buscharten sollen vor allem dazu dienen, um gewisse moderne Zweckbauten, wie den Überfallschacht und die Wasserstandregelschächte des Staudamms, die Baracke, die Quarantänestation, die Kassenschalter und teilweise den Zentralpavillon zu verbergen und Einheiten mit betont verschiedenem Charakter gegenseitig abzuschirmen. Die Notwendigkeit der Erhaltung des Röhrichts in bestimmten, klar umrissenen Grenzen wurde bereits erwähnt und das Gleiche gilt auch für das Erlensbuschwerk.

Schließlich erweist sich das Ersetzen gewisser Baumarten durch andere als nötig, wie etwa im Falle des Laubwaldes durch Nadelhölzer rund um die Sennhüttenalmen und teilweise bei den Gruppen „Jagd“ und „Holz“-Westkarpaten.

Angesichts der landschaftlichen Bedeutung des in der Nähe der Ausstellungseinheiten befindlichen Baumbestandes und dem Einfluß, den dieser auf den Besucher ausübt, halten wir es für unmöglich, zwischen den Bäumen und Einheiten größere Abstände zu wahren. Was die konkrete Auswirkung des Pflanzenwuchses auf das Mikroklima anbetrifft, müssen die Untersuchungen fortgeführt werden.

5. Ausrüstungen

Für die teilweise ausgeführte Quarantänestation sind die Entwürfe vorhanden, die eine, den projizierten Kennziffern entsprechende Leistung gewährleisten. Hinzu kommt die Beibehaltung der auf dem See angelegten *Freilichtbühne* — unter Ausführung entsprechender Arbeiten — sowie der beiden „Hütten“ (Verwaltungsgebäude). Für die Schlußetappe schlagen wir vor, die Hütte I. als Popularisierungsbibliothek einzurichten und die Hütte II Künstlern zur Verfügung zu stellen oder sie zu Erziehungszwecken zu benutzen.

Neben dem bisher Gesagten erweist sich eine *Remise* und eine *Instandhaltungswerkstätte* für die Elektrocars als nötig, die der Quarantänestation angeschlossen werden können, Desgleichen eine Herberge samt Gaststätte, zu deren Aufstellung sich die gegenüber des Haupteingangs gelegene Wiese am besten eignet. Aufgrund der aus-

considerăm indicat să se amenajeze un al doilea amfiteatru în aer liber, la liziera pădurii. Instalarea lui nu necesită practic aproape nici un fel de lucrări, făcînd însă posibilă, prezentarea paralelă a două ansambluri, respectiv alegerea scenei cu fundalul cel mai adecvat spectacolului, lucru deosebit de favorabil pentru manifestările mari.

Cea mai importantă dotare va fi *pavilionul central*. Pentru construirea lui s-au reanalizat cele două amplasamente: lîngă Calea Rășinarului și în poiana centrală. La amplasarea lui pe terenul din urmă, pavilionul și muzeul, în ansamblul lui, ar primi o independență mai mare față de Calea Rășinarului, însă volumul construit mare ar scoate din scară expoziția în aer liber. Lîngă Calea Rășinarului, terenul disponibil este mai restrîns, dar pavilionul ar anunța muzeul pe artera de circulație și ar constitui, în consecință, un element propagandistic puternic. Prin construirea lui s-ar forma aici un punct interesant lîngă intrarea din autostradă, în oraș. S-a propus amenajarea pe partea opusă a șoselei, a unui parcaj care s-ar completa cu un complex de creație-expunere UCECOM.

Pavilionul central va trebui să cuprindă încăperile pentru primirea publicului-recepție, expoziția de bază și o sală relativ mică pentru expoziții temporare. La depozite trebuie făcută o distincție între acelea destinate adăpostirii pieselor mari (instalații, mobilier mare, etc.) și obiecte mici; separat vor fi depozitele de tranzit. Sînt necesare birouri pentru personalul de specialitate și cel auxiliar, un mic amfiteatru cu sală de proiecții film și, în sfîrșit, o bibliotecă documentară.

Probleme deosebite ridică conceperea expoziției și a depozitelor. La proiectarea expoziției trebuie avute în vedere două elemente psihologice:

— Expunerea de-a lungul a două fronturi paralele, respectiv a patru pereți, supune vizitatorul, în continuu, la eforturi suplimentare, datorită necesității permanente a deslușirii circuitului. Este, deci, recomandabilă adoptarea unor săli de formă alungită, cu o expunere pe o singură latură.

— Impresionantă este, totodată, legătura permanentă a vieții țaranului, a tuturor obiectelor etnografice cu natura.

Soluția propusă este aceea a unor spații mult alungite care, amplasate pe panta versantului, să urmărească curbele de nivel ale acestuia. Pentru sugerarea ambianței, considerăm ideală executarea unui perete din sticlă, introducîndu-se astfel pădurea în imaginea expoziției. Pentru obținerea

gezeichneten Lage halten wir die Errichtung eines zweiten Freilicht-Amphitheaters am Waldrand für angezeigt, dessen Anlage praktisch sozusagen kaum Arbeiten benötigt, dafür jedoch das gleichzeitige Auftreten zweier Ensembles gestattet, gleichzeitig auch die entsprechende Auswahl des gewünschten Hintergrundes ermöglicht, was besonders für Großveranstaltungen günstig erscheint.

Die wichtigste Ausstattung des Museums der bäuerlichen Technik bildet der *Zentralpavillon*. Zu seiner Aufstellung untersuchte man die ursprünglich vorgesehenen Standorte aufs Neue: d.h. der eine, am Rande der nach Rășinari führenden Straße, der zweite auf der Zentralwiese. Bei Anwendung der zweiten Lösung erfreute sich der Pavillon und das Museum einer betonten Unabhängigkeit der Rășinarer Straße gegenüber, wogegen die große Baumasse diesen Bau aus dem Maßstab der Freilichtausstellung heraushöbe, bzw. diesen sprengen würde. Der zweite Standort, an der Rășinarer Straße, erweist sich als kleiner, doch würde der darauf errichtete Bau die Aufmerksamkeit der Vorüberkommenden, bzw. der Benutzer der Verkehrsader auf sich ziehen und so das Museum anmelden, wodurch er zu einem wichtigen Propagandaelement wird. Durch die Errichtung an dieser Stelle schüfe man hier einen interessanten Schwerpunkt gegen die hier die Stadt berührende Autobahn zu. Ein Vorschlag sieht die Einrichtung eines jenseits der Straße gelegenen Parkplatzes vor, der durch einen Ausstellungs- und Produktionskomplex des Verbandes der Handwerksgenossenschaften UCECOM ergänzt werden soll.

Der Hauptpavillon muß zunächst die für das Publikum bestimmten Empfangsräume umfassen, die Grundaussstellung und ein verhältnismäßig kleiner Saal für Wechselaussstellungen. Was die Magazinräume anbetrifft, muß man zwischen den für große Stücke (Anlagen, Großmobiliar usw.) und für kleine Gegenstände bestimmte unterscheiden; getrennt davon liegen die Durchgangsmagazine. Außerdem sind noch vorgesehen: Büroräume für das Fach- und Hilfspersonal, ein kleines Amphitheater mit einem Filmvorführungsraum und schließlich eine Dokumentarbibliothek.

Besondere Fragen wirft die Auffassung der Ausstellungs- und Magazinräume auf. Beim Entwerfen der Erstgenannten muß man zwei psychologische Elemente beachten, und zwar:

— Das Ausstellen entlang von zwei Parallelfronten bzw. vier Wänden zwingt den Besucher ständig dazu, sich zusätzlich auf die Identifizierung des Besichtigungsverlaufs zu konzentrieren. Aus diesem Grunde sind langgezogene Säle und eine einzige Ausstellungswand vorzuziehen.

— Gleichzeitig ist die ständige Beziehung des Bauern zur Natur beeindruckend, sowohl was sein Dasein, als auch was die von ihm benutzten Gegenstände anbetrifft.

Die vorgeschlagene Lösung wäre die der langgezogenen Räume, die, am Hang gelegen den Höhenlinien folgen. Zur Schaffung einer entsprechenden Umgebung halten wir das Aufstellen einer Glaswand für ideal, vermittels derer der Wald in das

unor spații cit mai bine adaptate expunerii, pentru structurarea tematică clară a acesteia, considerăm optim ca peretele posterior să fie, în principiu, în zig-zag și mobil, permițând folosirea fiecărei alveole pentru prezentarea a câte unei probleme tematice. Spațiul ce rămîne între peretele mobil și zidul posterior ar putea fi folosit pentru depozitarea pieselor mari. Din punct de vedere al conservării, acest lucru este admisibil deoarece se poate obține o etanșeitate corespunzătoare a peretelui mobil. Pentru al doilea element specific, depozitele de obiecte mici, în funcție de separarea colecțiilor din materiale diferite, propunem folosirea unor spații de dimensiuni reduse. Înălțimea lor va trebui să fie de aproximativ doi metri; suprapunerea lor, adică gruparea într-un „turn“ ar înlesni circulația și climatizarea. Estetic, acesta ar fi foarte favorabil, iar din punct de vedere propagandistic, ar ridica valoarea pavilionului central. Completat cu o cofetărie amplasată la ultimul nivel, prevăzută cu un lift separat, întreg ansamblul ar ciștiga.

Datorită specificului țării noastre, a poziției Sibiului în cadrul ei și a modului de încadrare a muzeului în ansamblul zonei preorășenești, va fi posibil ca, prin obținerea unui echilibru corespunzător între diferitele funcțiuni ale muzeului și rezolvarea optimă a fiecărui detaliu în parte, să se realizeze un ansamblu unic.

Gesamtbild der Ausstellung einbezogen wird. Um für die Ausstellung möglichst geeignete Räume zu erlangen und gleichzeitig eine in thematischer Hinsicht möglichst klare Gliederung der Ausstellung zu gewährleisten, empfehlen wir, daß die Rückwand beweglich sein und im Zickzack verlaufen soll und jede so geschaffene Nische je ein Thema beherberge. Der zwischen der beweglichen Ausstellungs- und der dahintergelegenen Saalwand gelegene Raum läßt sich zur Aufbewahrung großer Gegenstände benutzen. Dieser Vorschlag ist auch was die Konservierung anbetrifft ausführbar, da eine entsprechende Abdichtung der beweglichen Wand für entsprechendes Klima sorgt. Was nun die eigentlichen Magazinräume anlangt, so hängt dieses zweite Element von der Gliederung der Sammlung ab, doch schlagen wir dafür kleine Räume vor, deren Höhe etwa zwei Meter beträgt. Deren Unterbringung in einem Turmbau würde den Verkehr und die Klimatisierung erleichtern.

In ästhetischer Hinsicht wäre dieses äußerst vorteilhaft und in propagandistischer Hinsicht erhöhte es den Wert des Hauptpavillons. Das Ganze würde noch durch die Einrichtung einer Konditorei im obersten Stockwerk gewinnen, die durch einen getrennt angelegten Fahrstuhl bedient würde.

Aufgrund der Eigenart unseres Landes, der Lage Sibius und der Einfügung des Museums in den Gesamttraum des Vorstadtgebiets eröffnet sich die Möglichkeit, zwischen den verschiedenen Funktionen des Museums und der besten Lösung jedes Details an sich, ein entsprechendes Gleichgewicht zu schaffen und schließlich ein in seiner Art einzig dastehendes Ensemble zu verwirklichen.

PRINCIPII ȘI CRITERII PENTRU STRUCTURAREA TEMATICĂ A SECTORULUI ALIMENTAR DIN MUZEUL TEHNICII POPULARE

Hedwiga Rușdea

Prin tematica sa, Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiuului își propune să prezinte modalitățile foarte variate prin care s-a materializat, în cursul istoriei, activitatea creatoare a poporului nostru, în vederea satisfacerii nevoilor de hrană, îmbrăcăminte, locuire și transporturi.

Această funcție-obiectiv a muzeului se realizează prin expunere în aer liber, la care se va adăuga și cea pavilionară, a diferitelor mijloace de muncă: unelte, dispozitive, utilaje, instalații, etc. — mărturii concrete ale modului cum s-a realizat producția materială în formele sale tradiționale, dar și mărturii ale spiritualității implicate ce demonstrează, la tot pasul, puterea creatoare a poporului român și a naționalităților conlocuitoare. Reprezentînd o istorie a tehnicii populare, muzeul ilustrează, de fapt, istoria muncii creatoare, a civilizației de pe teritoriul României.

Tematica și sistematizarea generală a muzeului cuprinde patru mari sectoare. Primul sector își propune să prezinte: „Tehnici, procedee și mijloace pentru prelucrarea produselor vegetale și animale, în scop alimentar”.

În stabilirea unor criterii judicioase de structurare a acestui sector, am fost confrunțați cu o serie de probleme, de ordin conceptual și aplicativ.

Ne propunem, în cele ce urmează, să analizăm aceste probleme și să fundamentăm, totodată, opțiunile făcute.

Denumirea de „Muzeul tehnicii populare” ne-a constrîns să acceptăm și pentru acest sector o intitulare nu mai puțin tehnicistă. Corespunde oare,

PRINZIPIEN UND KRITERIEN ZUR THEMATISCHEN GLIEDERUNG DER ABTEILUNG „NAHRUNG” IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK

Hedwiga Rușdea

Seiner Thematik entsprechend setzt sich das Museum der bäuerlichen Technik aus der „Dumbrava“ von Sibiu die Aufgabe, die äußerst mannigfaltigen Möglichkeiten zu veranschaulichen, worin das schöpferische Wirken des Volkes im Laufe der Geschichte seinen konkreten Niederschlag fand, um die hauptsächlichsten Lebensbedürfnisse wie: Nahrung, Wohnen, Kleidung und Transport befriedigen zu können.

Diese Zweckbestimmung und gleichzeitig Zielsetzung des Museums gelangt vermittelt zweier Vorführungssysteme, der Freilicht- und der Pavillonausstellung zur Verwirklichung, die eine Vielfalt von Arbeitsgerät, Werkzeug, Vorrichtungen, Ausrüstungen und technischen Anlagen umfassen werden — lauter konkrete Zeugnisse für die Art und Weise wie sich die Sachgüterproduktion in ihren überlieferten Formen abwickelte, gleichzeitig aber auch Zeugnisse des damit zusammenhängenden Erfindungsgeistes, der schöpferischen Fähigkeiten des rumänischen Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten.

Als Darstellung einer Geschichte der bäuerlichen Technik veranschaulicht das Museum an und für sich die Geschichte des schöpferischen Wirkens und der auf dem rumänischen Boden zustande gekommenen Zivilisation.

Die allgemeine Systematik des Museums umfaßt 4 Abteilungen, deren erste es sich zum Ziel setzt, „Techniken, Verfahren und Mittel zur Verarbeitung pflanzlicher und tierischer Produkte zu Nahrungsmitteln“ vorzuführen.

Bei der Festlegung vernünftiger Strukturierungspunkte für diesen Sektor, sahen wir uns einer Reihe von Fragen gegenüber, was die Auffassung und Anwendung von Gesichtspunkten anlangt.

Im Folgenden wollen wir all diese Fragen näher untersuchen und gleichzeitig die eingeschlagenen Wege begründen.

Die Bezeichnung „Museum der bäuerlichen Technik“ nötigte uns, auch für diese Abteilung eine nicht weniger technizistisch anmutende Benennung

și în ce măsură, această denumire scopului, conținutului și structurii acestui sector?

Adoptarea, în concordanță cu denumirea dată, a unui criteriu pur tehnic pentru structurarea sectorului, ar fi implicat necesitatea de clasificare și grupare a materialului muzeistic, în primul rând, după identitatea sau asemănarea principiului tehnic care îi stă la bază. Este incontestabil că o clasificare a uneltelor, procedeele și instalațiilor bazate pe același principiu, în serii ordonate după gradul de complexitate — dar neținând seama de materia primă, de produsul obținut și implicit de scopul urmărit — ar avea, din punct de vedere pur tehnic, o seamă de avantaje. Astfel, spre exemplu, s-ar putea expune în aceeași grupă toate tipurile de teascuri, de la cele mai rudimentare la cele mai evolute, indiferent dacă ele servesc pentru presarea strugurilor, a poamelor, a semințelor oleaginoase sau a cerii.

Acest mod de prezentare ar oferi o imagine mai clară și o deplină coerență metodologică asupra evoluției și tipologiei acestor instalații, evitând totodată repetarea lor în diverse subsectoare tematice. La fel, toate instalațiile de industrie țărănească acționate de forța apei sau a vântului — bazate deci pe același principiu tehnic — ar urma să constituie un singur sector, deși se folosesc în scopuri cu totul deosebite (măcinarea grăunțelor, prelucrarea țesăturilor de lână, sfărămarea minereurilor sau tăierea buștenilor), dacă acest criteriu ar fi adoptat pentru întreg muzeul. O astfel de structurare a adoptat „Deutsches Museum“ din München, în care găsim sectorul „Kraftmaschinen“ cu subsectoarele: „Muskel-, Wind und Wasserkraftmaschinen“ (mașini acționate de forța musculară, eoliană și hidraulică). Tot astfel, de exemplu, unele ocupații ca vânătoarea și pescuitul care — așa cum relevă și Leroi-Gourhan¹ — utilizează procedee tehnice și mijloace aproape identice, dar aplicate în medii diferite, ar forma o singură grupă tematică.

O asemenea clasificare, foarte convenabilă din punct de vedere al demonstrării istoriei tehnicii, ar nesocoti obiectul muncii (materia primă), mediul în care se desfășoară activitatea sau, cu consecințe mai importante, scopul activității omenești respective, ceea ce, în fond, ar însemna nesocotirea complexului de viață care a determinat necesitatea și în sinul căruia s-a elaborat modul, respectiv

zu akzeptieren: Verfahren und Mittel zur Verarbeitung tierischer und pflanzlicher Produkte zu Nahrungszwecken. Nun stellt sich die Frage ob und in wie weit sie eigentlich dem Zweck, dem Ziel und der Struktur dieser Abteilung entspricht.

Im Einklang mit der benutzten Bezeichnung bei der Strukturierung dieser Abteilung ein streng technisches Kriterium anzuwenden, hätte uns dazu genötigt, bei der Ordnung und Gliederung des Museumsmaterials, vor allem aufgrund der Identität oder Ähnlichkeit des ihnen zugrundeliegenden technischen Prinzips vorzugehen. Zweifelsohne böte eine Klassifizierung der auf gleichem Prinzip fußenden Werkzeuge, Vorgänge und technischen Anlagen, in ihrem Komplexitätsgrad nach geordneten Reihen, — ohne Berücksichtigung des Rohstoffs, des hergestellten Erzeugnisses und damit des verfolgten Zwecks — in rein technischer Hinsicht, eine Reihe von Vorteilen. So zum Beispiel ließen sich etwa alle Pressentypen, von den rudimentärsten bis zu den fortgeschrittensten innerhalb einer einzigen thematischen Gruppe ausstellen, ohne Rücksicht darauf, ob sie zum Auspressen von Trauben, Obst, Ölsamen oder Wachs benutzt werden.

Diese Ausstellungsweise ergäbe einerseits ein klareres Bild, andererseits einwandfreie methodologische Zusammenhänge der Entwicklung und Typologie dieser Anlagen, wobei gleichzeitig eine Wiederholung innerhalb verschiedener thematischer Unterabteilungen ausgeschlossen wäre. Wollte man diesen Gesichtspunkt beim gesamten Sammlungsbestand des Museums anwenden, liesen sich ebenfalls alle durch Wasser- bzw. Windkraft angetriebenen — also auf gleichem technischen Prinzip beruhenden — technischen bäuerlichen Industrieanlagen einer einzigen Abteilung eingliedern, obgleich sie verschiedenen Zwecken (Mahlen von Getreide, Verarbeitung von Wollgeweben, Zerstoßen von Erzen, bzw. Zersägen von Stämmen) dienen. Eine derartige Anordnung wandte man im „Deutschen Museum“ in München an, wo wir die Abteilung Kraftmaschinen finden mit den Unterabteilungen: „Muskel-, Wind- und Wasserkraftmaschinen“. Ebenso ergäben gewisse Beschäftigungen, wie etwa Jagd und Fischfang, die — wie Leroi-Gourhan¹ unterstreicht — beinahe gleiche, jedoch in verschiedenen Bereichen angewendete technische Verfahren und Geräte benutzen, eine einzige Themengruppe.

Eine derartige, für die Darstellung der Technikgeschichte äußerst günstige Gliederung würde aber weder den Arbeitsgegenstand (den Rohstoff), noch die Umgebung, in der sich der Vorgang abwickelt, noch, was wesentlich schwerer in die Waagschale fällt, den eigentlichen Zweck der betreffenden Tätigkeit berücksichtigen. Das bedeutet im Prinzip ein Außerachtlassen des Lebenskomplexes an sich, der das Bedürfnis aufkommen ließ, in dessen Bereich die Arbeitsweise

¹ André Leroi-Gourhan, *Milieu et technique*, Paris, Edition Albin Michel, 1945, p. 69—71. Walter Hirschberg, Alfred Janata, *Technologie und Ergologie in der Völkerkunde*, Bibliographisches Institut, Mannheim, 1966, p. 179—220.

¹ André Leroi-Gourhan, *Milieu et technique*, Paris, Edition Albin Michel, 1945, S. 69—71. Walter Hirschberg, Alfred Janata, *Technologie und Ergologie in der Völkerkunde*, Bibliographisches Institut, Mannheim, 1966, S. 179—220.

Fig. 2. Aspect din sectorul pescuit — cherhanaua din Delta Dunării

Abb. 2. Ansicht aus dem Untersektor „Fischfang“ — Cherhane aus dem Donaudelta

Fig. 3. Vedere din sectorul pomicol

Abb. 3. Ansicht aus dem Untersektor „Obstbau“

tehnica (uneltele și procedeele) și s-a desfășurat activitatea umană.

Studiul etnografic al procedeelelor și mijloacelor tehnice nu poate să se limiteze, deci, la stabilirea și urmărirea unilaterală a dezvoltării uneltelor de producție, din punct de vedere tehnic, căci aceasta ține de domeniul istoriei tehnicii.

Deși Marx nu a elaborat o lucrare aparte cu privire la locul și rolul tehnicii în istoria societății, de-a lungul întregii sale activități a abordat în repetate rânduri aceste probleme formulind teze, aprecieri și concluzii deosebit de valoroase. „Epocile economice se deosebesc nu prin ce se produce ci prin modul cum se produce, cu ce mijloace de muncă“, preciza el în opera sa fundamentală, „Capitalul“². În manuscrisele economice ale sale din 1861—1863 el acordă o atenție deosebită problemelor tehnicii, dialecticii progresului tehnic, tendințelor și direcțiilor lui de dezvoltare, ceea ce face ca și astăzi concluziile sale să poată fi considerate drept baza metodologică a istoriei tehnicii. Ca nicăieri în altă parte, Marx se oprește în acest manuscris (notat cu litera gama și publicat abia de câțiva ani) asupra rolului tehnicii, pe care o socotește elementul cel mai mobil al forțelor de producție, stabilind corelațiile și interdependența dintre tehnică, forțele de producție în ansamblul lor și progresul economic și social³. Se înțelege că această abordare dialectică trebuie să stea la baza tuturor cercetărilor ce au ca obiect de studiu tehnica.

Etnograful însă, în studiul său asupra tehnicii populare, nu urmărește numai stabilirea unei istorii a dezvoltării agrar-economice, ci își extinde studiile asupra unor domenii mult mai largi, în vederea determinării unei imagini cuprinzătoare a întregii culturi populare. Ariile de investigație largite impun cu necesitate apelul la rezultatele cercetărilor din discipline învecinate: geografia, demografia, economia agrară, sociologia, psihologia, estetica, etc.

Pe etnograf trebuie să-l preocupe, în aceeași măsură, și cercetarea relațiilor ce se stabilesc între unealtă și omul care o minuieste. Cât de multiple pot fi aceste relații o dovedesc, printre altele, și studiile etnografilor unguri Tamás Hofer și Edit Fél⁴, care au cercetat probleme ca: adaptarea uneltei la corpul omenesc, folosirea uneltelor în funcție de vîrstă și sex, relațiile de proprietate asupra unel-

oder Technik (Werkzeuge und Verfahren) entstanden sind, bzw. sich das menschliche Wirken vollzog.

Die volkswundliche Erforschung der technischen Verfahren und Gerätschaften darf sich jedoch keineswegs auf eine einseitige Feststellung und Untersuchung der Entwicklung der Produktionswerkzeuge beschränken, d.h. lediglich aufgrund technischer Gesichtspunkte vorgehen, da eine derartige Einstellung der Geschichte der Technik angehört.

Obwohl Karl Marx kein besonderes Werk dem Platz und der Rolle widmete, die der Technik innerhalb der Gesellschaftsgeschichte zufällt, hat er im Laufe seines gesamten Schaffens derlei Fragen wiederholt angeschnitten und dabei überaus wertvolle Thesen, Erwägungen und Schlüsse geäußert. „Nicht was gemacht wird, sondern wie, mit welchen Arbeitsmitteln gemacht wird, unterscheidet die ökonomischen Epochen“², zeigt er zum Beispiel in seinem Hauptwerk, „Das Kapital“. In seinen ökonomischen Handschriften aus den Jahren 1861—1863 richtet er sein Augenmerk vor allem auf Fragen der Technik, der Dialektik technischen Fortschritts, dessen Entwicklungstendenzen und -richtungen und seine Schlüsse können auch gegenwärtig als methodologische Grundlagen der Technikgeschichte gelten. Wie in keiner anderen seiner Arbeiten geht Marx in dieser Handschrift (mit dem Buchstaben Gamma bezeichnet und erst vor ein paar Jahren veröffentlicht) auf die Rolle der Technik ein, die er als mobiles Element der Produktionskräfte beurteilt, indem er die wechselseitigen Beziehungen und die Interdependenz zwischen Technik, Produktionskräften in ihrer Gesamtheit und wirtschaftlich-sozialem Fortschritt³ festlegt. Daß diese dialektische Art der Untersuchung allen Forschungen zugrundeliegen muß, deren Studienobjekt die Technik bildet, versteht sich.

Der Volkskundler verfolgt bei seinem Studium der bäuerlichen Technik aber nicht bloß das Ziel, eine Geschichte der agrarwirtschaftlichen Entwicklung zu schaffen, sondern dehnt seine Untersuchungen auf viel weitere Bereiche aus, um ein umfassendes Bild der gesamten Volkskultur aufzuzeichnen. Der erweiterte Forschungsbereich zwingen ihn nun dazu, auch an die Untersuchungsergebnisse benachbarter Disziplinen: Geographie, Demographie, Agrarwirtschaftslehre, Soziologie, Psychologie, Ästhetik usw., zu appellieren.

Desgleichen beschäftigen den Volkskundler auch die zwischen dem Werkzeug und dem dieses handhabenden Menschen bestehenden Beziehungen. Wie mannigfaltig sich diese gestalten können, beweisen unter anderem auch die von den ungarischen Forschern Tamás Hofer und Edit Fél⁴ veröffentlichten Studien, die eine Reihe von Fragen untersuchten, wie: die Anpassung des Werk-

² Karl Marx și Friedrich Engels, *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 192.

³ apud Valter Roman, *Eseuri despre revoluția științifică și tehnică*, Editura Politică, București, 1970, p. 338—339.

⁴ Tamás Hofer și Edit Fél, *Az Atányi gazdálkodás ágai*, Néprajzi közlemények, vol. 6, 2, Budapest, 1961.

² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, Band 23, Editura politică, Bukarest, 1966, S. 192.

³ Apud Walter Roman, *Eseuri despre revoluția științifică și tehnică*, Editura politică, Bukarest, 1970, S. 338—339.

⁴ Tamás Hofer, Edit Fél, *Az Atányi gazdálkodás ágai*, Néprajzi közlemények, Band 6, 2, Budapest, 1961.

Fig. 4. Moara cu admisie inferioară din Poenii de Jos, com. Buntești, jud. Bihor, recent transferată în Muzeul tehnicii populare

Abb. 4. Jüngst in das Museum der bäuerlichen Technik verlegte unterschlächtige Wassermühle aus Poenii de Jos, Gemeinde Buntești, Kreis Bihor

telor, momente estetice și sentimentale în aprecierea uneltelor, rolul uneltelor în felul gândirii și în mentalitate, în concepția despre lume a sătenilor.

W. Jacobeit, în „Bäuerliche Arbeit und Wirtschaft“ (Munca și economia țărănească) subliniază faptul că, dacă din conglomeratul faptelor de cultură materială, ergologia trebuie să-și delimiteze obiectul de studiu asupra aspectelor muncii și ale economicului, este totuși necesar ca cercetările să fie extinse și asupra locuinței și a anexelor gospodărești căci aici legătura dintre muncă, economic și elementele culturii spirituale este inseparabilă. Etnograful nu trebuie să piardă din vedere faptul că factorii muncă și economic, deși cu caracter integrator, sînt totuși numai unul din elementele constitutive ale culturii populare. „Numai dacă se iau permanent în considerare interferențele istorice ale tuturor acestor elemente, utilizînd o metodă complexă de cercetare, se poate evita riscul ca cercetările ergologice să se limiteze

zeugs an den menschlichen Körper, die Benutzung des Werkzeugs aufgrund von Alter, Geschlecht und des zum Werkzeug bestehenden Besitzverhältnisse, ästhetische und Gefühlsmomente bei der Beurteilung des Werkzeugs, die Rolle des Werkzeugs in Denkweise und Mentalität, bezw. Weltanschauung der Landbewohner.

În seiner Studie „Bäuerliche Arbeit und Wirtschaft“ unterstreicht W. Jacobeit die Tatsache, daß solange sich die Ergonomie bei der Wahl ihres Studiengegenstands aus dem Konglomerat der Sachkultur auf die Arbeits- und Wirtschaftsaspekte beschränken muß, es notwendig sei, die Forschungen auch auf das Wohnhaus und die Wirtschaftsgebäude auszudehnen, da hier das Verhältnis zwischen Arbeit, Wirtschaft und Geisteskulturelementen untrennbar ist. Dabei darf der Volkskundler nicht außer Acht lassen, daß die Faktoren Arbeit und Wirtschaft, wenngleich integrierenden Charakters, doch lediglich ein Bestandteil der gesamten Volkskultur sind. „Die stete Berücksichtigung des historischen Wechselprozesses aller dieser Elemente und die Anwendung der komplexen Methode bieten die Gewähr dafür, daß die ergologischen Forschungen nicht einseitig in der Aufstellung einer Typologie stek-

Fig. 5. Moara de vint, „căciulată“ din Beștepe, jud. Tulcea

Abb. 5. „Kappenwindmühle“ aus Beștepe, Kreis Tulcea

în mod unilateral la stabilirea unei tipologii sau să alunece într-un simplu economism⁵.

Tehnica — din punct de vedere etnografic — este, așadar, înțeleasă și tratată în sens mai larg, ca fenomen de cultură și ca mijloc de caracterizare a modului de trai și a specificului național⁶.

Se înțelege, prin urmare, că adoptarea criteriului pur tehnic, adică înfățișarea materialului pe baza unei tipologii exclusiv tehnice, nu a putut fi luat în considerare, cu deosebire pentru expoziția în aer liber, nefiind corespunzător scopului urmărit.

⁵ Wolfgang Jacobeit, *Bäuerliche Arbeit und Wirtschaft*, Akademie-Verlag, Berlin, 1965, p. 17—21.

⁶ Cornel Irimie, *Muzeul tehnicii populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*, „Cibinium“, Sibiu, 1966, p. 19.

kenbleiben oder in einen bloßen Ökonomismus verfallen⁵.

Folglich wird die Technik vom volkskundlichen Standpunkt aus in weiterem Sinne aufgefaßt, als eine Kulturercheinung, die gleichzeitig ein Mittel zur Veranschaulichung der Lebensweise und der nationalen Eigenart ist⁶.

So versteht es sich also, daß die Wahl eines streng technischen Gesichtspunkts, d.h. die Darlegung des Stoffs anhand einer ausschließlich technischen Typologie, vor allem bei der Freilichtausstellung nicht in Betracht kam, da sie dem verfolgten Zweck nicht entsprochen hätte.

⁵ Wolfgang Jacobeit, *Bäuerliche Arbeit und Wirtschaft*, Akademie-Verlag, Berlin, 1965, S. 17—21.

⁶ Cornel Irimie, *Das Museum der bäuerlichen Technik. Aktualität, Grundsätze, thematisches Profil und Ausstellungsplan*, in „Cibinium 1966“, Sibiu, 1966, S. 19.

Fără îndoială că uneltele și procedeele tehnice folosite în scop alimentar sînt condiționate și adecvate materiei prime asupra căreia acționează și — în diversitatea lor — se pot crea grupări avînd ca factor comun tocmai acest element. Nici structurarea sectorului pe baza materiei prime folosite (produse din regnul vegetal și animal) nu este satisfăcătoare, deoarece nu ține seama și nu demonstrează factorul evolutiv istoric și contextul socio-economic în care a apărut și s-a dezvoltat tehnica respectivă; ca atare, nici acest criteriu nu a putut fi luat în considerare.

În consecință, soluția, cea mai potrivită și totodată cea mai firească pentru acest sector, a fost gruparea tehnicilor și mijloacelor folosite în scop alimentar după ocupațiile, îndeletnicirile și meșteșugurile în cadrul cărora s-au dezvoltat. În felul acesta am adoptat, de fapt, un criteriu mixt, care ține seama de materia primă și de produsul obținut cît și de evoluția istorică care a dus la apariția, evoluția și dezvoltarea gradului de tehnicitate a acestor activități de masă sau specializate, integrate în complexul de viață al poporului nostru. Ca urmare, denumirea acestui sector muzeal, în concordanță cu scopul urmărit și cu conținutul său, ar fi mai corect formulată, după opinia noastră, astfel: „Ocupații și meșteșuguri practice pentru satisfacerea necesităților alimentare“.

Sectorul alimentar cuprinde următoarele grupe tematice:

- culesul din natură
- vînătoarea
- pescuitul
- albinăritul
- creșterea vitelor și păstoritul
- pomicultura
- viticultura
- uleitul
- agricultura și legumicultura
- morăritul

Sucesiunea temelor în expoziția în aer liber urmează numai în linii mari ordinea „apariției“ diverselor ocupații. Aici prezentarea construcțiilor specifice diferitelor ocupații, într-un cadru natural cît mai asemănător celui original, ne-a obligat să ținem seama de particularitățile reliefale și peisagistice ale terenului și să le folosim în modul cel mai adecvat. În acest sens, amintim prezentarea păstoritului pe un teren colinar, utilizarea cursului de apă existent pentru amplasarea instalațiilor de morărit și a altora acționate hidraulic, expunerea unităților aduse din Deltă (cherhana, dispozitive de capturare, adăpost de pescar, etc.) pe malul lacului etc.

Ohne Zweifel werden die zur Erzeugung von Nahrungsmitteln benutzten Werkzeuge und technischen Verfahren durch den Rohstoff, auf den sie einzuwirken haben, bedingt und ihm angepasst und — in ihrer Mannigfaltigkeit — kann eine Gruppierung vorgenommen werden, deren gemeinsamer Faktor eben dieses Element ausmacht. Doch auch die Gliederung der Museumsabteilungen aufgrund benutzter Rohstoffe (Produkte des Pflanzen- oder Tierreichs) ist unbefriedigend, da sie weder den historischen Entwicklungsfaktor noch die sozial-wirtschaftlichen Zusammenhänge, in deren Rahmen die Erscheinung auftrat, berücksichtigt und hervorhebt; somit kommt auch dieser Gesichtspunkt kaum in Frage.

Als natürlichste Lösung und gewiß auch als entsprechendste erscheint im Falle dieser Abteilung die Anordnung der zu Nahrungszwecken benutzten Techniken und Mittel nach Beschäftigungen, Tätigkeiten und Gewerben, in deren Bereich sie entwickelt wurden. Damit übernehmen wir de facto einen kombinierten, mehrfachen Gesichtspunkt, der sowohl den Rohstoff und das Endprodukt berücksichtigt, als auch die geschichtliche Entwicklung, die zum Aufkommen, zur Entfaltung und zum technischen Entwicklungsgrad dieser dem Lebenskomplex unseres Volkes eingegliederten Massen- oder spezialisierten Beschäftigungen führte. Infolgedessen müßte die Bezeichnung dieser Museumsabteilung — im Einklang mit dem verfolgten Zweck und deren Gehalt — unserer Meinung nach richtig formuliert folgendermaßen lauten: „Zur Befriedigung des Nahrungsbedürfnisses ausgeübte Beschäftigungen und Gewerbe“.

Der Nahrungs-Sektor umfaßt folgende Themengruppen:

- Sammeln von Naturprodukten
- Jagd
- Fischfang
- Bienenzucht
- Viehzucht und Schafhaltung
- Obstbau
- Weinbau
- Pflanzenölgewinnung
- Acker- und Gemüsebau
- Mühlenwesen

Die Aufeinanderfolge der Themen innerhalb der Freilichtausstellung folgt nur im Großen dem zeitlichen „Auftreten“ der verschiedenen Beschäftigungen. Hier zwang uns die Notwendigkeit, die verschiedenen den Beschäftigungen dienenden Bauten in einem ihrer ursprünglichen Umgebung ähnlichen Rahmen darzustellen, dazu, das Landschaftsbild und die Bodengestalt des Museumsgeländes zu berücksichtigen und sie bestens auszunutzen. In diesem Sinne führen wir die Darstellung der Schafhaltung in einer Hügel Landschaft, die Auswertung eines bestehenden Wasserlaufs zur Anlage der Mahlvorrichtungen und anderer wassergetriebener Mechanismen, das Ausstellen der aus dem Donaudeelta stammenden Einheiten (Kerhane, Fischfangvorrichtungen und Fischerunterstand usw.) am Seeufer u.a.m. an.

Pentru prezentarea specifică muzeală în aer liber a condițiilor social-economice în care au apărut și s-au dezvoltat ocupațiile, îndeletnicirile sau meșteșugurile din cadrul sectorului alimentar, aici sînt prezentate nu numai instalațiile tehnice specifice, ci și complexe gospodărești (locuința și acareturile cu tot inventarul lor), gospodării specializate, construcții afectate unor îndeletniciri, unități anexe legate nemijlocit de instalația tehnică, și complexe de instalații tehnice.

Tochmai prin aceasta și numai prin această modalitate științifică de abordare și prezentare se realizează caracterul etnografic-sociologic al muzeului, în care fenomenul tehnic este tratat „nu ca o manifestare tehnologică, ci ca un proces complex de creație, în care omul este în egală măsură creator și purtător de civilizație și cultură”⁷.

Dacă expunerea în aer liber are însușirea primordială de a reflecta conținutul tematic într-o sinteză de mari proporții, realizată într-un mod ce sugerează realitatea concretă, ea are totuși limitele sale pentru a căror depășire, expunerii pavilionare îi revine un rol complementar, obligator, cu deosebire în cazul acestui muzeu cu profil tematic special.

Consecvent concepției etnografice despre tehnica populară, expusă mai înainte, conținutul și modul de prezentare al fiecărei grupe tematice va trebui să înfățișeze ocupația sau meșteșugul respectiv în toată complexitatea sa, cu aspecte de ordin: *istoric* (aparitia și dezvoltarea de-a lungul istoriei poporului român în cadrul diferitelor moduri de producție); *geografic* (răspîndirea pe cuprinsul țării și delimitarea zonelor de maximă densitate); *tehnic* (tipologia completă a uneltelor și instalațiilor, prezentate evolutiv istoric și cu toate variantele zonale și locale); *economic* (capacitatea de producție, varietatea produselor, productivitatea, beneficiul); *social* (relații de proprietate, relații de colaborare, rolul jucat în viața socială a satului și zonei); *spiritual* (evoluția gândirii tehnice, rolul tehnicii în gîndirea și mentalitatea țaranului, obiceiuri, superstiții și credințe legate de ocupații și meșteșuguri); *estetic* (dragostea de frumos manifestată în forma și ornamentarea mijloacelor tehnice și în produsele realizate) și altele. Fără discuție, că

Um die sozial-wirtschaftlichen Bedingungen, die zum Entstehen und zur Entfaltung der, im Rahmen der Abteilung „Nahrung“ gezeigten Beschäftigungen, Tätigkeiten und Gewerbe in der spezifischen, dem Freilichtmuseum eigenen Weise zu veranschaulichen, beschränkte man sich nicht nur auf die Übertragung der technischen Anlagen allein, sondern erfasste auch Gehöftkomplexe (vollkommen ausgestattete Wohnhäuser und Wirtschaftsgebäude), spezialisierte Bauern- und Handwerkerhöfe, zur Ausübung bestimmten Tätigkeiten vorgesehene Gebäude, Nebengebäude, die in unmittelbarem Zusammenhang zu technischen Anlagen stehen, und schließlich ganze Komplexe von technischen Anlagen selbst.

Gerade durch diese wissenschaftliche Inangriffnahme und Darstellungsweise, und nur durch sie, wird der volkskundlich-soziologische Charakter des Museums gewährleistet, worin die technische Erscheinung „nicht als technologische Äußerung, sondern als ein komplexer Schöpfungsvorgang behandelt wird, in dem der Handwerker in gleichem Maße Schöpfer und Träger der Zivilisation und Kultur ist“⁷.

Wenn die Freilichtausstellung befähigt ist, vor allem in Form einer großangelegten Synthese den Thematikgehalt widerzuspiegeln, und die konkrete Wirklichkeit zu suggerieren, so sind ihr doch gewisse Grenzen gesteckt, deren Überwinden auf dem Wege der Pavillonausstellung möglich sein wird, die, vor allem im Falle dieses Museums mit thematischem Sonderprofil, eine wichtige unerläßliche Ergänzung darstellt.

Der vorerwähnten volkskundlichen Auffassung der bäuerlichen Technik treu, ist es Pflicht jeder einzelnen thematischen Gruppe, die betreffende Beschäftigung oder das darzustellende Gewerbe in deren ganzer Komplexität vorzuführen, indem folgende Aspekte Berücksichtigung finden: *der historische* (das Auftreten und die Entfaltung im Laufe der Geschichte des rumänischen Volkes und während der verschiedenen Produktionsweisen); *der geographische* (Verbreitung der Erscheinung auf dem Landesboden und Abgrenzung der Gebiete mit höchstbelegter Dichte), *der technische* (die vollständige Typologie der Werkzeuge und technischen Anlagen, die in geschichtlicher Entwicklung und unter Einschluß sämtlicher Gebiets- und Lokalvarianten veranschaulicht werden), *der wirtschaftliche* (Produktionsleistung, Vielfalt der Erzeugnisse, Produktivität, Reingewinn), *der soziale* (Besitzverhältnis, Zusammenarbeits-Beziehungen, Rolle innerhalb des sozialen Lebens des Dorfes und Gebiets), *der geistige* (Entfaltung technischen Denkens, die Rolle der Technik im Denken und in der Mentalität des Bauern, Bräuche, mit Beschäftigungen und Gewerben zusammenhängender Glaube und Aberglaube), *der ästhetische* (Schönheitssinn und dessen Äußerung in Form und Verzierung technischer Mittel und

⁷ Corneliu B u c u r, *Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibului în perioada anilor 1968—1973*, „Cibinium“, 1969—1973, Sibiu, p. 13.

⁷ Corneliu B u c u r, *Forschungstätigkeit und Aufbau im Museum der bäuerlichen Technik in der Dumbrava Sibului während der Jahre 1968—1973*, in „Cibinium 1968—1973“, Sibiu, S. 13.

o asemenea tratare și prezentare — dia- și sincronică — a materialului faptic, nu se poate realiza decât într-o *expunere pavilionară*. Aceasta oferă, în plus, posibilitatea ogîndirii mutațiilor determinate în toate laturile de structură și suprastructură, legate de producția materială a mediului rural din țara noastră, ca urmare firească a procesului de dezvoltare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

În modul de tratare a fiecărei grupe tematice, criteriul principal pentru sistematizarea materialului variază de la o temă la alta, fiind determinat de specificul acesteia. Este cu neputință, în fapt, a sistematiza și clasifica pe baza unui criteriu unic, diversitatea activităților umane ce se înscriu între însușirea directă a roadelor oferite de natură (cules) și prelucrarea mașinală (morărit) a unor produse obținute din natură prin cultivarea și fertilizarea solului. Arătăm, spre exemplificare, că la culesul din natură sistematizarea se face în funcție de scopul urmărit, la vînătoare, în funcție de procedeul folosit, stabilirea tipologiei instalațiilor de măcinat, pe baza criteriului tehnic și istoric-evolutiv, etc.

În stabilirea conținutului tematic și a structurii sectorului alimentar mai există o latură care, după opinia noastră, nu poate lipsi din cadrul unei abordări integratoare a tuturor activităților legate de satisfacerea acestei necesități primordiale a omului, hrana.

În lucrarea „Milieu et technique“, Leroi-Gourhan împarte activitățile omenești în: tehnici de achiziție (în care include vînătoarea, pescuitul, creșterea animalelor, agricultura) și tehnici de consum (în care include alimentația, îmbrăcăminte și locuința)⁸. Recunoscînd că această schemă convențională satisface logica, dar nu corespunde unei realități istorice sau actuale, deoarece termenii ei se intrică și formează în realitate o rețea, autorul o susține totuși, întrucît ea permite o cercetare progresivă a faptelor⁹.

Față de această împărțire bifazică, pentru sectorul alimentar cu specificul său propriu, ni se pare mai corespunzătoare o diviziune în trei faze, și anume: 1. achiziția (obținerea) produselor, 2. prelucrarea și păstrarea lor și, în sfîrșit, 3. consumul propriu-zis. Se ridică de îndată întrebarea: în ce măsură pot fi prezentate toate trei fazele activității umane legate de satisfacerea nevoilor de hrană, în sectorul nostru muzeal.

hergestellter Erzeugnisse) und andere mehr. Ohne Zweifel läßt sich eine derartige dia- und synchronische Darstellung des Tatsachenmaterials nur in einer *Pavillonausstellung* bewältigen. Diese bietet dazu noch den Vorteil, daß sich darin die in allen Belangen der Infra- und Suprastruktur belegten Wandlungen und Verlagerungen veranschaulichen lassen, die mit der Sachgüterproduktion zusammenhängend, im ländlichen Milieu unseres Landes, als natürliche Folge des Entfaltungsprozesses der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft zustandekommen.

Bei der Behandlung jeder einzelnen Themagruppe ist der bei der Stoffsystematisierung angewandte Hauptgesichtspunkt von Thema zu Thema unterschiedlich, da er durch deren Eigenart bestimmt wird. Es wäre auch geradezu unmöglich, aufgrund eines einzigen Grundgesichtspunkts die riesige Mannigfaltigkeit menschlichen Wirkens zu systematisieren und zu gliedern, das sich von dem unmittelbaren Aneignen der Früchte in der Natur (Sammeln) bis zur maschinellen Bearbeitung (Mühlenwesen) verschiedener durch Urbarmachung und Anbau des Bodens erlangter Produkte erstreckt. Als Beispiel sei hier angeführt, daß beim „Sammeln von Naturprodukten“ die Systematisierung vom verfolgten Zweck ausgeht, bei der „Jagd“ dagegen nach dem benutzten Verfahren, im Falle der Mahlvorrichtungen wiederum die Typologie aufgrund eines technischen und historisch-evolutiven Gesichtspunktes festgelegt wird u.s.f.

Bei der Festlegung des Themengehalts und der Struktur der Abteilung „Nahrung“ gibt es, unserer Meinung nach, noch einen Aspekt, der im Rahmen einer integrierenden Behandlung aller mit der Befriedigung dieses Hauptbedürfnisses des Menschen zusammenhängenden Tätigkeiten nicht fehlen darf, und das wäre die Ernährung selbst.

In seiner Studie „Milieu et technique“ teilt Leroi-Gourhan die menschlichen Tätigkeiten in folgender Weise ein: Erwerbstechiken (wozu er Jagd, Fischfang, Tierzucht, Ackerbau zählt) und Konsumtechniken (die die Ernährung, Kleidung und Wohnung umfassen)⁸. Obgleich der Verfasser eingesteht, daß dieses konventionelle Schema zwar in logischer Hinsicht befriedigt, einer historischen oder aktuellen Wirklichkeit jedoch nicht entspricht, da sich seine Begriffe überschneiden und tatsächlich ein Netz bilden, besteht er doch darauf, da es eine progressive Untersuchung der Fakten erlaubt⁹.

Dieser Zweiphaseneinteilung gegenüber scheint uns im Falle der Abteilung Nahrung und deren eigenem Spezifikum eine Einteilung in drei Phasen geeigneter und zwar: Erwerben, Verarbeiten und Aufbewahren, und schließlich das eigentliche Verbrauchen der Produkte. Doch stellt sich sofort die Frage: in welchem Maße lassen sich alle drei Phasen dieses auf die Befriedigung des Nahrungsbedürfnisses ausgerichteten menschlichen Wirkens, in unserer Museumsabteilung veranschaulichen.

⁸ Leroi-Gourhan, Op. cit., p. 7.

⁹ Ibidem, p. 11.

⁸ A. Leroi-Gourhan a.a.O., S. 7

⁹ Ibidem, S. 11

Trebuie să arătăm, că, în unele cazuri (subsec-toare), insistăm mai mult asupra fazei de obținere, ca de exemplu la culesul din natură și vină-toare. Altădată, urmărim problema pînă la faza de prelucrare și păstrare: în agricultură-morărit, la păstorit, viticultură și pomicultură. Uneori, prezentăm numai faza de prelucrare: ca de ex. la ulei. Această situație este foarte firească și decurge din particularitățile proprii ale fiecărei ocupații sau indeletnicirii. Ceea ce vrem să scoa-tem în evidență, este faptul că nicăieri nu se prezintă încă faza consumului propriu-zis, adică problema preparării și conservării alimentelor, aceea a instrumentarului folosit și chiar aceea a modului de a minca, cu un cuvînt alimentația poporului, ce constituie încă un factor definito-riu pentru aprecierea „calității vieții” și implicit a modului de trai al unei comunități sociale.

Desigur că această problemă nu poate fi prezen-tată într-o expoziție în aer liber, într-un sector de sine stătător. Ea este parțial atinsă în diver-sele grupe tematice, unde, în cadrul gospodăriilor, prezentăm: vatra, cuptorul, fîntîna, vesela culi-nară, ustensilele de mîncat, etc. Aceste posibili-tăți de prezentare sînt însă prea limitate. Pe de altă parte, nici ilustrarea, de exemplu, a apro-vizionării cu apă potabilă, printr-o serie de fin-tîni ce reprezintă tipologia acestora, sau prezen-tarea tipologiei cuptoarelor, printr-o înfățișare în serie a acestora, nu este posibilă, din punct de vedere expozițional, în aer liber. Problema ali-mentației poporului poate fi, însă, în mod cores-punzător ilustrată în cadrul expoziției pavilionare. În felul acesta, unele probleme neglijate pînă acum de expozițiile etnografice din țara noastră vor putea fi tratate și înfățișate cores-punzător, ca de exemplu: prepararea alimentelor prin fierbere, prin coacere (coptul pîinii în țest, în cuptor, tipologia cuptoarelor, vasele folosite pentru pregătirea aluatului), prelucrarea și con-servarea cîrnii, a laptelui în cadrul gospodăriei, vesela de bucătărie, organizarea bucătăriei, apro-vizionarea cu apă potabilă (tipologia fîntînilor, a recipientelor), vasela de masă, obiceiuri de masă, etc.

Este adevărat că anumite probleme ale alimen-tației pot fi prezentate și în expoziții speciale, organizate în cadrul altor muzee din țara noastră sau ar putea chiar defini profilul tematic al unui muzeu (amintim în acest sens, existența unui muzeu al pîinii, la Ulm, R.F.G.). Problema ali-mentației, tratată, în ansamblu, nu-și găsește, însă, după opinia noastră, un cadru mai adecvat și firesc de expunere decît în expoziția pavilionară a Muzeului tehnicii populare, unde se prezintă toate fazele anterioare, de producție și prelucrare, completînd și întregind, astfel, conținutul tema-tic al sectorului alimentar.

Zunächst muß gezeigt werden, daß in manchen Fällen (Unterabteilungen) mehr auf die Erwerbs-phase eingegangen wird, wie etwa im Falle des Sammelns und der Jagd. In anderen Themengrup-pen verfolgt man die Frage bis zur Verarbei-tung und Aufbewahrung: Ackerbau-Mühlenwesen, Schafhaltung, Weinbau, Obstbau. Manchmal be-schränken wir uns nur auf die Darstellung der Ver-arbeitungsphase wie etwa bei der Pflanzenöl-gewinnung. Das Obengesagte erscheint nur natür-lich und beruht auf den Eigentümlichkeiten jeder einzelnen Beschäftigung oder Tätigkeit. Was wir zu unterstreichen suchen, ist die Tatsache, daß bisher nirgends die eigentliche Konsumphase dar-gestellt wird, d.h. die Frage der Zubereitung und Konservierung der Nahrungsmittel, des dazu be-nutzten Geräts und selbst der Eßweise, kurz die bäuerliche Ernährung, die immer noch einen für die Einschätzung der „Lebensqualität“ und damit zusammenhängend der Lebensweise einer Sozial-gemeinschaft bestimmenden Faktor ausmacht.

Natürlich läßt sich dieses Problem nicht im Rahmen einer selbstständigen Abteilung in einer Freilichtausstellung darstellen. Es wird hier wohl bei mehreren Themengruppen teilweise berührt, wo innerhalb der Gehöfte, Herd, Backofen, Brun-nen, Eßgeschirr, Besteck usw. gezeigt werden. Solche Darstellungsmöglichkeiten sind jedoch viel zu beschränkt. Andererseits läßt sich auch z. B. die Wasserversorgung nicht anhand einer Reihe von Brunnen illustrieren, die eine Typologie der-selben darzustellen suchen, oder eine Typologie der Backöfen aufgrund einer Anordnung mehrerer Exemplare zu einer Typenreihe. In beiden Fällen widerspräche es der Ausstellungsweise in einem Freilichtmuseum. In befriedigender Weise ließe sich dagegen die Frage der bäuerlichen Ernährung im Rahmen einer Pavillonabteilung veranschau-lichen. Damit ergäbe sich die Möglichkeit, eine Reihe bisher durch volkskundliche Museen des Landes vernachlässigte Fragen entsprechend zu behandeln und zu illustrieren, wie zum Beispiel: die Zubereitung von Nahrungsmitteln durch Ko-chen, Backen (Brotbacken vermittelt Backglocke, -ofen, Typologie des Backofens, zur Zubereitung des Teiges benutzte Behälter), die Verarbeitung und Konservierung von Fleisch bzw. Milch in der Bauernwirtschaft, das Küchengeschirr, die Kücheneinrichtung, die Trinkwasserversorgung (Brunnentypologie, Gefäß- bzw. Behältertypo-logie), Tischgeschirr und -sitten u.a.m.

Es stimmt zwar, daß sich gewisse Ernährungs-fragen auch im Rahmen von Sonderausstellungen darstellen lassen, die man in anderen Museen des Landes veranstaltet, oder daß diese gar das Profil eines Museums bestimmen könnten (wir erinnern in diesem Sinne an das Brotmuseum in Ulm, BRD.). Die Frage der Ernährung, als Ganzes behandelt, findet unserer Meinung nach jedoch nirgend einen geeigneteren und natürlicheren Rah-men als in der Pavillonausstellung des Museums der bäuerlichen Technik, wo alle vorausgehenden Phasen der Erzeugung und Verarbeitung dargestellt werden, so daß dadurch der thematische Gehalt der Abteilung „Nahrung“ vorteilhaft ergänzt würde.

Fig. 6. Fintină acționată de animale, „fintina cu virtej” din Chirnogeni, jud. Constanța, reconstruită în anii 1975—76

Abb. 6. Göpelbrunnen („fintina cu virtej”) aus Chirnogeni, Kreis Constanța, wiederaufgebaut in den Jahren 1975—1976

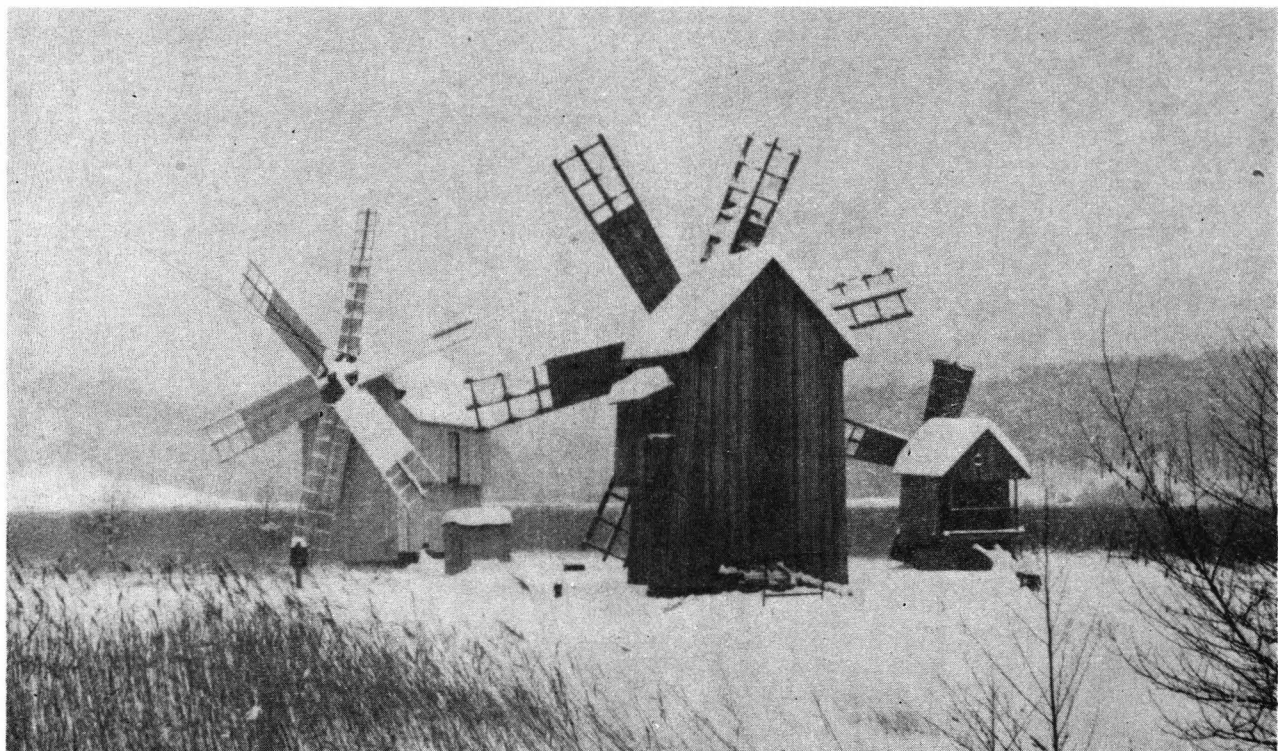

Fig. 7. Iarna în Muzeul tehnicii populare

Abb. 7. Winterbild aus dem Museum der bäuerlichen Technik

LISTA MONUMENTELOR DIN SECTORUL TEMATIC.
TEHNICI ȘI MIJLOACE PENTRU PRELUCRAREA
PRODUSELOR ANIMALE ȘI VEGETALE ÎN SCOP
ALIMENTAR

A. Vinătoare:

1. Observator de vinătoare și gard de dirijare, Transilvania
2. Capcane de vinătoare
3. Bordei de pindaș, jud. Hunedoara
4. Adăpost-refugiu de vinătoare, jud. Neamț
5. Ascunziș pentru vinătoare de baltă, jud. Tulcea
6. Troiță, jud. Maramureș

B. Pescuit:

7. Mijloace fixe de captare, jud. Tulcea
8. Cherhana, Mahmudia, jud. Tulcea
9. Adăpost de pescar, jud. Tulcea
10. Gospodărie de pescar, Mahmudia, jud. Tulcea

C. Apicultură:

11. Gospodărie de apicultor, jud. Mehedinți
12. Gospodărie de apicultor și prisacă, jud. Vaslui
13. Tease de boștină, Sebeșul de Jos, jud. Sibiu
14. Gospodărie de boștină-lumină, Sebeșul de Jos, jud. Sibiu

D. Creșterea animalelor:

15. Colibă sezonieră din piatră, jud. Hunedoara
16. Stină de piatră cu o încăpere, Munții Retezat
17. Stină cu două încăperi, Muntele Puru, jud. Alba
18. Stină cu trei încăperi, Muntele Colții Giuvalei, jud. Argeș
19. Colibă cu surlă din zona fînătelor, Sătic, jud. Dimbovița
20. Gospodărie de crescător de vite mari, Transilvania
21. Gospodărie cu ocol întărit, Măgura, jud. Brașov

E. Pomicultură:

22. Zdrobitoare și tease de fructe, Rășinari, jud. Sibiu
23. Cuptor de uscat prune, Bărbuleț, jud. Dimbovița
24. Cuptor de uscat prune, Moldova
25. Povarnă cu roată de apă, Sirbești, jud. Gorj
26. Povarnă semiingropată, Muntenia
27. Cramă de țuică cu etaj, Polovragi, jud. Gorj
28. Gospodărie de pomicultor, Oltenia

F. Viticultură:

29. Cramă de vie, Bălănești, jud. Gorj
30. Cramă dublă, jud. Gorj
31. Cramă de vie cu beci, Corni-Huși, jud. Vaslui
32. Cramă în mal (beci), Moldova
33. Gospodărie de viticultor, Transilvania
34. Gospodărie de viticultor, Moldova

G. Prelucrarea semințelor oleaginoase:

35. Uleiiniță cu puiă cu scripete, Arbore, jud. Suceava
36. Tease de ulei cu berbeci, Racovița, jud. Vilcea
37. Uleiiniță cu puiă cu săgeți, acționată manual, jud. Mureș
38. Uleiiniță cu puiă acționată de picior, Nădărdia, jud. Hunedoara
39. Uleiiniță cu puiă acționată de forța animală, Grid, jud. Hunedoara
40. Tease de ulei cu roată frontală călcată cu piciorul, Băiești, jud. Hunedoara
41. Uleiiniță cu puiă de haine, Tălmăcel, jud. Sibiu
42. Uleiiniță cu puiă cu săgeți, acționată hidraulic, Ohaba, jud. Hunedoara

H. Agricultură:

43. Gospodărie de agricultor din cimpie, Bărăgan
44. Gospodărie de agricultor și colibă pastorală, Feneș, jud. Alba
45. Gospodărie de agricultor din cimpie, Banat
46. Gospodărie de agricultor, podișul Transilvaniei
47. Cămară de alimente, Cerbia, jud. Hunedoara
48. Roată de grădinărit acționată de animale, Oltenia
49. Roată de grădinărit acționată de apă, Moldova

LISTE DER IN DER ABTEILUNG „NAHRUNG“.
AUFGEBAUTEN UND NOCH VORGESEHENEN
DENKMÄLE

A. Jagd

1. Jägerstand und Treibzaun, Transsilvanien
2. Jagdfallen
3. Jagdunterstand, Kreis Hunedoara
4. Jagdhütte, Kreis Neamț
5. Versteck für die Jagd im Sumpfgebiet, Kreis Tulcea
6. Marterl, Kreis Maramuresch

B. Fischfang

7. Feststehende Fanggeräte, Kreis Tulcea
8. Cherhane, Mahmudia, Kreis Tulcea
9. Fischerunterstand, Kreis Tulcea
10. Fischergehöft, Mahmudia, Kreis Tulcea

C. Bienenzucht

11. Imkergehöft, Kreis Mehedinți
12. Imkergehöft und Bienenstand, Kreis Vaslui
13. Wachspressen, Sebeșul de Jos, Kreis Sibiu
14. Gehöft eines Wachsstrebersammlers mit Kerzenzieherwerkstätte, Sebeșul de Jos, Kreis Sibiu

D. Tierzucht

15. Hirtenhütte mit Steinmauern, Kreis Hunedoara
16. Einraum-Sennhütte mit Steinmauern, Retezat-Gebirge
17. Zweiraum-Sennhütte, Puru-Berg, Kreis Alba
18. Dreiraum-Sennhütte, Colții Giuvalei-Berg, Kreis Argeș
19. Hirtenhütte und -unterstand aus dem Gebiet der Illeu-wiesen, Sătic, Kreis Dimbovița
20. Gehöft eines Grossviehzüchters, Transsilvanien
21. Vierkanthof, Măgura, Kreis Brașov

E. Obstbau

22. Obststampfe und -presse, Rășinari, Kreis Sibiu
23. Pflaumendörrofen, Bărbuleț, Kreis Dimbovița
24. Pflaumendörrofen, Moldau
25. Schnapsbrennerei mit Wasserrad, Sirbești, Kreis Gorj
26. Halbeingegrabene Schnapsbrennerei, Muntenien
27. Branntweinkeller mit Stockwerk, Polovragi, Kreis Gorj
28. Gehöft eines Obstbauers, Oltenien

F. Weinbau

29. Weinberg-Kelterhaus, Bălănești, Kreis Gorj
30. Doppel-Kelterhaus, Kreis Gorj
31. Weinberg-Kelterhaus mit Keller, Corni-Huși, Kreis Vaslui
32. Weinkeller, Moldau
33. Winzergehöft, Transsilvanien
34. Winzergehöft, Moldau

G. Verarbeitung ölhaltiger Samen

35. Ölmühle mit Stampfe mit Rollen, Arbore, Kreis Suceava
36. Ölpresse mit Schlegeln, Racovița, Kreis Vilcea
37. Ölmühle mit Stampfe mit handbetriebenen Schiessern, Kreis Muresch
38. Ölmühle mit Tretanken, Nădărdia, Kreis Hunedoara
39. Ölmühle mit Kollergang und Göpelantrieb, Grid, Kreis Hunedoara
40. Ölpresse mit Frontalrad und Fussbetrieb, Băiești, Kreis Hunedoara
41. Ölmühle und Tuchwalke, Tălmăcel, Kreis Sibiu
42. Ölmühle mit Wasserantrieb und Stampfe mit Schiessern, Ohaba, Kreis Hunedoara

H. Ackerbau

43. Bauernhof aus der Ebene, Bărăgan
44. Bauernhof und Hirtenhütte, Feneș, Kreis Alba
45. Bauernhof aus der Ebene, Banat
46. Bauernhof aus dem Hochland, Transsilvanien
47. Vorratskammer, Cerbia, Kreis Hunedoara
48. Schöpfrad mit Göpelantrieb, Oltenien
49. Schöpfrad mit Wasserantrieb, Moldau

I. Morărit:

- 50. Moară de mină, Bumbuiești, jud. Vâlcea
- 51. Moară cu tracțiune animală, Banat
- 52. Moară cu ciutură, Topleț, jud. Caraș-Severin
- 53. Moară cu ciutură și butoni, Svinița, jud. Mehedinți
- 54. Moară cu 3 ciuturi, Arcani, jud. Gorj
- 54a. Moară cu 6 ciuturi, Găleșoia, jud. Gorj
- 55. Moară cu admisie inferioară, Dăbica, jud. Hunedoara
- 55a. Moară cu admisie inferioară, Poienii de Jos, jud. Bihor
- 56. Moară cu admisie superioară, Orșova, jud. Mureș
- 57. Moară cu admisie superioară, Transilvania
- 58. Moară cu admisie superioară, Almaș-Săliște, jud. Hunedoara
- 59. Moară perfecționată cu site, Remetea, jud. Bihor
- 60. Moară cu alvan, jud. Cluj
- 61. Moară plutitoare, Lucăcești, jud. Maramureș
- 62. Moară plutitoare, Munteni, jud. Vâlcea
- 63. Moară de vînt mică cu soclu de piatră, Enisala, jud. Tulcea
- 64. Moară de vînt cu etaj, Dunavăț, jud. Tulcea
- 65. Moară de vînt cu etaj, Frecăței, jud. Tulcea
- 66. Moară de vînt cu pinze, Curcani, jud. Constanța
- 67. Moară de vînt căciulată, Beștepe, jud. Tulcea
- 67a. Fintină cu virtej, Chirnojeni, jud. Constanța

I. Măllerei

- 50. Handmühle, Bumbuiești, Kreis Vâlcea
- 51. Mühle mit Göpelantrieb, Kreis Timiș, Banat
- 52. Turbinenmühle, Topleț, Kreis Caraș-Severin
- 53. Turbinenmühle mit Druckrohr, Svinița, Kreis Mehedinți
- 54. Turbinenmühle mit drei Löffelrädern, Arcani, Kreis Gorj
- 54a. Turbinenmühle mit sechs Löffelrädern, Găleșoia, Kreis Gorj
- 55. Unterschlächtige Getreidemühle, Dăbica, Kreis Hunedoara
- 55a. Unterschlächtige Getreidemühle, Poienii de Jos, Kreis Bihor
- 56. Oberschlächtige Getreidemühle, Orșova, Kreis Muresch
- 57. Oberschlächtige Getreidemühle, Transsilvanien
- 58. Oberschlächtige Getreidemühle, Almaș-Săliște, Kreis Hunedoara
- 59. Mühle mit Beutelgang, Remetea, Kreis Bihor
- 60. Pantermühle, Kreis Cluj
- 61. Schiffsmühle, Lucăcești, Kreis Maramuresch
- 62. Schiffsmühle, Munteni, Kreis Vâlcea
- 63. Eingeschossige Windmühle mit Steinsockel, Enisala, Kreis Tulcea
- 64. Stockhohe Windmühle, Dunavăț, Kreis Tulcea
- 65. Stockhohe Windmühle, Frecăței, Kreis Tulcea
- 66. Segelwindmühle, Curcani, Kreis Constanța
- 67. Kappenwindmühle, Beștepe, Kreis Tulcea
- 67a. Brunnen mit Göpelwerk, Chirnojeni, Kreis Constanța

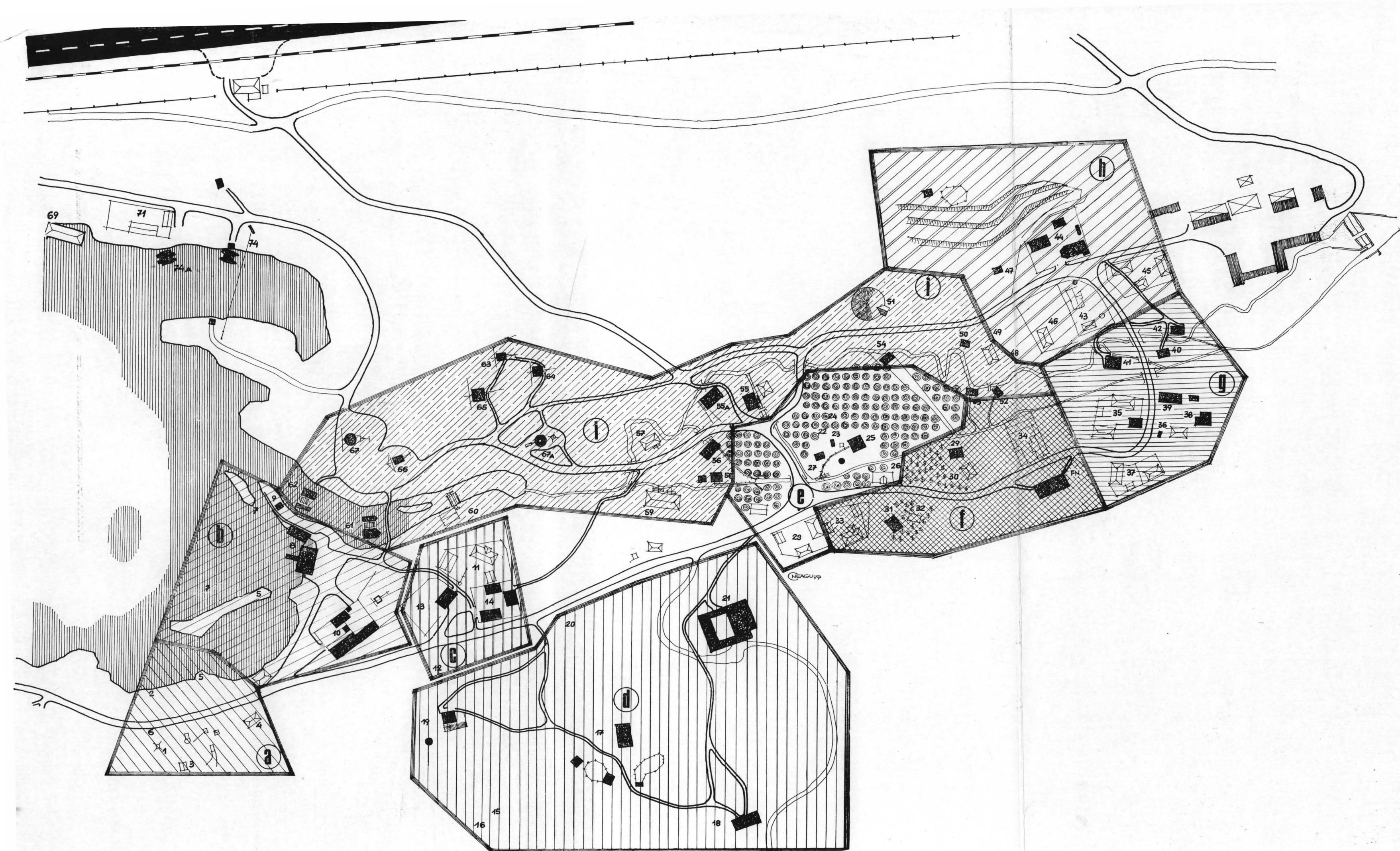

Fig. 1. Planul sectorului alimentar din Muzeul tehnicii populare (legenda vezi pag. 92)

Abb. 1. Anlageplan der Abteilung „Ernährung“ des Museums der Bäuerlichen Technik (Legende siehe Seite 92)

PROBLEMATICA PĂSTORITULUI, PREZENTATĂ ÎN MUZEUL TEHNICII POPULARE

Constantin Popa

1. Vechimea, locul și importanța acestei ocupații în istoria și cultura poporului român

Înțelegînd tehnica populară într-un sens mai larg, ca fenomen de cultură și ca modalitate expresivă de caracterizare a modului de viață¹ al poporului nostru și al naționalităților conlocuitoare din România, Muzeul tehnicii populare prezintă în cadrul expoziției sale de bază, în aer liber, ocupațiile de masă și specializate, meșteșugurile și industriile populare, care, alături de transporturi, formează sectoarele de bază ale activității productive tradiționale din viața satului românesc, nu numai din perspectiva etnografică, ca fenomene de civilizație, ci și din aceea a antropologiei sociale².

Ca ocupație care constituie o permanență a istoriei și economiei tradiționale a poporului nostru, demonstrînd caracterul său statornic în vatra în care s-a format, păstoritul a fost practicat pe întreg teritoriul țării, într-o simbioză firească și necesară cu agricultura, ambele constituind, dintotdeauna, componente esențiale ale economiei noastre rurale, complex structurate, ce caracterizează tipul de viață carpato-balcanic³. Aceste ocupații sînt „structurile cele mai vechi de viață socială din cuprinsul societății românești și prin ele s-au păstrat căile de legătură cu civilizațiile preistorice, prin stratificare continuă și supraviețuire”⁴.

De-a lungul secolelor, mai ales în epoca feudală, s-a constatat o valoare economică mai ridicată

ZUR DARSTELLUNG DES HIRTENWESENS IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK

Constantin Popa

1. Alter, Platz und Bedeutung dieser Beschäftigung in der Geschichte und Kultur des rumänischen Volkes

Von der Auffassung ausgehend, daß die bäuerliche Technik in weiterem Sinne eine Kulturererscheinung und ausdrucksvolle Kennzeichnungsmöglichkeit der Lebensweise¹ unseres Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten Rumäniens bildet, zeigt das Museum der bäuerlichen Technik, im Rahmen seiner Freilicht-Grundaussstellung die Massen- und spezialisierten Beschäftigungen, die bäuerlichen Gewerbe und Industrien, die, neben den Transportmitteln, die Grundabschnitte der innerhalb des rumänischen Dorflebens belegten überlieferten Produktionstechniken, und zwar nicht nur aus volkskundlicher Sicht und als Zivilisationserscheinungen, sondern auch aus sozialanthropologischer, bilden².

Als Beschäftigung, die im Rahmen der Geschichte und Wirtschaft unseres Volkes eine Permanenz darstellt, die dessen seßhaften Charakter in dem Gebiet beweist, in dem es sich herausgebildet hat, entfaltete sich das Hirtenwesen auf dem gesamten Landesboden in einer natürlichen und notwendigen Symbiose mit dem Ackerbau, indem beide seit Urzeiten wesentliche Bestandteile unserer komplex strukturierten ländlichen Wirtschaft bilden, die den Lebensstypus des Donau-Balkanraumes³ kennzeichnet. Diese Beschäftigungen bilden „die ältesten Schichten sozialen Lebens der rumänischen Gesellschaft und ihrer wegen erhielten sich, im Zuge einer ständigen Ablagerung und eines Überlebens, die Verbindungswege zu den vorgeschichtlichen Zivilisationen”⁴.

Im Laufe der Jahrhunderte, vor allem aber während der Feudalepoche, vermag man einen höheren Wirtschaftswert der Schafhaltung, dem

¹ C. Irimie, *Muzeul tehnicii populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*, in „Cibinium”, Sibiu, 1966, p. 19.

² C. BUCUR, *Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibiului în perioada anilor 1968—1973*, in „Cibinium”, 1969—73, Sibiu, 1973, p. 13.

³ P. P. PANAITESCU, *Introducere la istoria culturii românești*, Ed. științifică, București, 1969, p. 146.

⁴ Tr. HERSENI, *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941, p. 18.

¹ C. Irimie, *Das Museum der bäuerlichen Technik. Aktualität, Grundsätze, thematisches Profil und Ausstellungsplan*, in „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966, S. 19.

² C. BUCUR, *Forschungstätigkeit und Aufbau im Museum der bäuerlichen Technik in der Dumbrava Sibiului während der Jahre 1968—1973*, in „Cibinium 1969—73” Sibiu, 1973, S. 13.

³ P. P. PANAITESCU, *Einführung in die Geschichte der rumänischen Kultur*, Kriterion Verlag, Bukarest, 1977, S. 146.

⁴ Tr. HERSENI, *Probleme de sociologie pastorală*, Bukarest, 1935, S. 18.

a păstoritului în raport cu aceea a cultivării pământului sau a altor îndeletniciri, datorită unor împrejurări de natură istorică, socială și, mai ales, rentabilității sale mai ridicate⁵ în anumite perioade istorice, caracterizate printr-un nivel de dezvoltare mediocră a forțelor de producție.

Păstoritul la români a constituit de multă vreme obiect de studiu pentru istorici⁶, care au demonstrat vechimea ocupației, pentru lingviști⁷, ale căror cercetări au arătat că majoritatea terminologiei păstoritului în limba română își are obârșia în limba latină, pentru sociologi⁸ și etnografi⁹, ale căror studii au relevat că în cadrul păstoritului s-au păstrat, pînă în zilele noastre, numeroase elemente arhaice în sistemele de creștere a animalelor¹⁰, în arhitectura pastorală, în instrumentarul și tehnicile de prelucrare a produselor specifice, în formele de organizare socială.

2. Răspîndirea pe teritoriul țării.

Zonele cu bogată tradiție pastorală

Datorită condițiilor naturale favorabile, păstoritul a fost răspîndit în toate zonele țării, dar unele dintre acestea au cunoscut, pînă în epoca noastră, un caracter pastoral mai accentuat: Mărginimea Sibiului, Țara Birsei, zona Orăștiei, a Sebeșului, Munții Apuseni, Maramureș, Covasna, Brețcu, Vrancea, regiunile premontane ale munților Paring, Retezat, Godeanu, Mehedinți, zonele de baltă și de luncă ale Siretului, Prutului, Dunării, precum și Dobrogea¹¹.

Este evident că păstoritul s-a dezvoltat și și-a păstrat caracterul de ocupație principală numai în zonele de munte, cu preponderență, fapt ce-și găsește explicații în condițiile istorice în care a trăit poporul român.

3. Principalele tipuri de păstorit tradițional și prezentarea lor în muzeu

Păstoritul practicat de poporul român de-a lungul vremii cunoaște patru tipuri¹² esențiale și o

Ackerbau oder anderen Beschäftigungen gegenüber, festzustellen, was auf historischen, und sozialen Umständen, vor allem aber auf deren höherer Ergebigkeit⁵ im Rahmen gewisser, durch ein mittelmäßiges Entwicklungsniveau der Produktionskräfte gekennzeichnete Geschichtsperioden, beruht.

Die Schafhaltung bildete bei den Rumänen lange Zeit hindurch einen Studiengegenstand für Historiker⁶, die deren Alter bewiesen, für Sprachkundler⁷, deren Forschungen bezeugten, daß ein Großteil der rumänischen Hirtenterminologie lateinischen Ursprungs ist, für Soziologen⁸ und Volkskundler⁹, deren Studien die Tatsache hervorhoben, daß sich bis heute im Rahmen des Hirtenwesens zahlreiche altertümliche Elemente erhalten haben, was vor allem in der Viehhaltungsweise¹⁰, in der Hirtenarchitektur, im Rahmen der Verarbeitungstechniken und -geräten spezifischer Erzeugnisse, in sozialen Organisationsformen zutage tritt.

2. Verbreitung auf dem Landesgebiet, Zonen mit reicher Schafhaltungstradition

Dank günstiger Naturgegebenheiten verbreitete sich die Schafhaltung in allen Landesteilen, doch weisen einige Gebiete bis in unsere Tage einen betonen Pastoralcharakter auf, und zwar: die Mărginimea Sibiului, das Birsaland, die Gegend von Orăștie, die von Sebeș, die Westkarpaten, die Maramureș, die Gegenden von Covasna, Brețcu, Vrancea, die Vorgebirgszonen der Paring-, Retezat-, Godeanu- und Mehedințgebirge, die Stromniederungen von Siret, Prut, Donau und schließlich die Dobrudscha¹¹.

Dabei liegt es auf der Hand, daß sich die Schafhaltung den Charakter einer Hauptbeschäftigung bloß in gewissen Gebirgsgebieten erhalten hat, in denen diese vorherrschte, eine Tatsache, die sich aufgrund geschichtlicher Gegebenheiten erklären läßt, die das Dasein des rumänischen Volkes kennzeichnen.

3. Die Haupttypen überlieferter Schafhaltung und deren Darstellung im Museum

Im Rahmen der im Laufe der Jahre vom rumänischen Volk ausgeübten Schafhaltungsformen las-

⁵ R. V u i a, *Contribuții etnografice cu privire la formarea culturii noastre populare și a poporului român*, în volumul „Studii de etnografie și folclor”, I, București, 1975, p. 66 (citată în continuare, R. V u i a, *Contribuții etnografice*).

⁶ *Istoria României*, vol. I, p. 117, 141, 144, 270.

⁷ I. I. R u s s u, *Din trecutul păstoritului românesc*, în „Anuarul Muzeului Etnografie al Transilvaniei pe anii 1957–1958”, Cluj, 1958; idem, *Limba traco-dacilor*, ed. II, București, 1967; idem, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, 1970.

⁸ Tr. H e r s e n i, *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941.

⁹ I. D i a c o n u, *Păstoritul în Vrancea*, București, 1930; Al. G e o r g e o n i, *Contribuții la păstoritul în Maramureș*, București, 1936; T. M o r a r u, *Viața pastorală în Munții Rodnei*, București, 1937; Laurian S o m e ș a n, *Viața pastorală în Munții Călimani*, București, 1933; R. V u i a, *Tipuri de păstorit la români*, București, 1964, etc.

¹⁰ I. V l ă d u ȕ i u, *Etnografia românească*, Editura Academiei, București, 1973, p. 251.

¹¹ I. V l ă d u ȕ i u, op. cit., p. 251.

¹² Clasificări ale principalelor tipuri de păstorit la români au fost făcute de Tiberiu Moraru, Traian Herseni, R. Vuia, N. Dunăre.

⁵ R. V u i a, *Contribuții etnografice cu privire la formarea culturii noastre populare și a poporului român*, în Band „Studii de etnografie și folclor”, I, Bukarest, 1975, S. 66. (Weiter zitiert R. V u i a, *Contribuții etnografice*)

⁶ *Istoria României*, Band I, Seiten 117, 141, 144, 270

⁷ I. I. R u s s u, *Din trecutul păstoritului românesc*, in „Anuarul Muzeului etnografie al Transilvaniei pe anii 1957–1958”, Cluj, 1958; idem, *Limba traco-dacilor*, ed. II, Bukarest, 1967; idem, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, Bukarest, 1970

⁸ Tr. H e r s e n i, a.a.O.

⁹ I. D i a c o n u, *Păstoritul din Vrancea*, Bukarest, 1930; Al. G e o r g e o n i, *Contribuții la păstoritul în Maramureș*, Bukarest, 1936; T. M o r a r u, *Viața pastorală în Munții Rodnei*, Bukarest, 1937; Laurian S o m e ș a n, *Viața pastorală în Munții Călimani*, Bukarest, 1933; R. V u i a, *Tipuri de păstorit la români*, Bukarest, 1964, usw.

¹⁰ I. V l ă d u ȕ i u, *Etnografia românească*, Editura Academiei, Bukarest, 1973, S. 251

¹¹ I. V l ă d u ȕ i u, a.a.O., S. 251

mare diversitate și variante¹³ — în număr de 12 — în raport de ponderea acestei ocupații în economia așezărilor, de etapele ciclului pastoral, de tipurile de stână și tehnici de preparare a produselor, de participare mai redusă ori mai largă a grupului uman la activitatea pastorală, fiecare avînd particularități și variante distincte. Cea mai mare parte a acestora sînt strîns legate de agricultură,¹⁴ de centre stabile.

În cadrul acestei ocupații, principalele preocupări ale omului au fost legate de întreținerea în bune condițiuni a animalelor (asigurarea hranei și adăposturilor), de prelucrarea și comercializarea produselor obținute de la animale.

Din aceste necesități au apărut și au evoluat, pe măsura cîștigării în experiență, adevărate complexe economice pastorale, alcătuite din construcții variate, cu funcționalități bine determinate și cu un specific diferit de la o zonă la alta, în raport cu scopul: adăpostirea oamenilor, a animalelor, a furajelor, ateliere de prelucrare a principalelor produse lactate sau depozite de păstrare a acestora și a instrumentarului de lucru.

Tehnicile și procedeele de prelucrare a laptelui mai mult sau mai puțin evolute, cu instrumentar specific pentru fiecare zonă de lucru, au multe trăsături comune, dar se constată și diferențieri de la o zonă la alta.

Această complexă realitate culturală a condus în mod firesc la ideea prezentării ocupației păstoritului în muzeu, pentru a-i releva trăsăturile esențiale în cadrul mai larg al sectorului tematic dedicat tehnicilor tradiționale folosite pentru obținerea și prelucrarea produselor vegetale și animale, în scopul satisfacerii nevoilor de hrană.

În condițiile complexității fenomenelor etnografice caracteristice păstoritului, ca mod de viață economică și socială, această necesitate putea fi împlinită prin transferarea în muzeu, după un plan tematic riguros științific¹⁵, a unor construcții sau complexe pastorale originale, înzestrate cu întregul inventar de instrumente folosite în creșterea animalelor, recoltarea materiilor prime (lapte, lînă) și prelucrarea laptelui, care să fie reprezentative pentru principalele tipuri ale păstoritului românesc, reflectînd, totodată, evoluția arhitecturii noastre pastorale tradiționale.

sen sich 4 Haupttypen unterscheiden¹², zu denen eine große Mannigfaltigkeit von Spielformen hinzukommt¹³, deren Zahl sich auf rund 12 beläuft. Sie beruhen auf dem Gewicht, das dieser Beschäftigung im Rahmen der Wirtschaft der Siedlungen zufällt, den Etappen des Viehhaltungszyklus, den Sennhüttentypen und der Zubereitungsart der Erzeugnisse sowie auf der grösseren oder geringeren Beteiligung der menschlichen Gemeinschaft an der Schafhaltung selbst, wobei jede einzelne eigene Züge und betonte Varianten aufweist. Die meisten der obenerwähnten Formen sind eng mit der Landwirtschaft¹⁴, bzw. den ständigen Niederlassungen verbunden.

Innerhalb dieser Beschäftigung galt das Haupttrachten des Menschen, der Schaffung von Bedingungen, die der Viehhaltung förderlich sind (Futter, Unterkünfte) sowie der Verarbeitung der tierischen Produkte und dem Verschleiß der erlangten Erzeugnisse.

Je mehr man dabei an Erfahrung gewann, entstanden und entwickelten sich aufgrund dieser Bedürfnisse regelrechte Schafhaltungs-Wirtschaftskomplexe, wobei sie eine Reihe verschiedenartiger, im Hinblick ihrer Bestimmung genau umrissener Gebäude umfassen, die sich gebietsmäßig, anhand ihrer Bestimmung unterscheiden, d. h.: Unterkünfte für Mensch und Tier, Lagerräume für Futtermittel, Räume zur Verarbeitung der wichtigsten Milchprodukte und zur Lagerung derselben und schließlich zur Aufbewahrung von Arbeitsgerät.

Die mehr oder weniger fortgeschrittenen Milchverarbeitungstechniken und -verfahren weisen zahlreiche gemeinsame Züge auf, doch lassen sich auch gebietsmäßige Unterschiede feststellen.

Diese komplexe Kulturwirklichkeit ließ natürlicherweise den Gedanken aufkommen, die Schafhaltung im Rahmen des Museums darzustellen, um deren Wesenszüge innerhalb der Abteilung überlieferter Techniken zur Herstellung und Verarbeitung pflanzlicher und tierischer Produkte zur Befriedigung des Nahrungsbedürfnisses zu veranschaulichen.

Bei der Komplexität der der Schafhaltung als wirtschaftlich-sozialer Lebensweise eigenen volkskundlichen Erscheinungen, ließ sich diese Notwendigkeit aufgrund eines streng wissenschaftlichen thematischen Plans¹⁵ durch Überführen mehrerer echter Schafhaltungsgebäude oder -komplexe verwirklichen, die mit dem gesamten in der Viehzucht zum Erlangen von Rohprodukten (Milch, Wolle) oder zur Milchverarbeitung benutzten Gerätebestand ausgestattet und für die Haupttypen der rumänischen Schafhaltung repräsentativ sind, und gleichzeitig die Entwicklung unserer überlieferten Hirtenarchitektur wiedergeben.

¹² Klassifizierung der Haupttypen rumänischer Schafzucht nahmen vor: Tiberiu Moraru, Traian Herseni, R. Vuia, N. Dunăre.

¹³ R. Vuia, *Contribuții etnografice*, S. 66

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ Einen wertvollen Beitrag zur thematischen Unterbauung dieser Gruppe lieferte Dr. I. Chelcea, dem wir auch auf diesem Wege danken

¹³ R. Vuia, *Contribuții etnografice*, p. 66.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ La definitivarea tematică a acestei grupe o contribuție valoroasă a fost adusă de dr. I. Chelcea, căruia îi mulțumim și pe această cale.

În raport de aria teritorială, păstoritul românesc cunoaște următoarele tipuri principale¹⁶: a. păstoritul sedentar, b. păstoritul agricol local, c. păstoritul pendulator, d. păstoritul transhumant.

3.a. Păstoritul sedentar este caracterizat prin creșterea vitelor în gospodărie, adăpostite în construcții specifice (grajduri, cotete etc.), vitele fiind hrănite în adăposturile lor și fiind scoase doar la adăpat.

3.b. Păstoritul agricol local, pe moșia satului respectiv, este cea mai veche și cea mai răspândită formă de creștere a animalelor, caracterizată, în principal, prin legătura sa foarte strânsă cu agricultura. A fost larg răspândit în satele de agricultori, dar și în unele zone de munte — de pildă în Munții Apuseni¹⁷. În cadrul acestui tip s-au diferențiat o serie de variante:

— păstoritul local fără stînă, caracterizat de faptul că animalele se întorc seara acasă, în gospodăria țărănească¹⁸. Această variantă este ilustrată în muzeu, de construcțiile specifice din componența gospodăriilor-ateliere, transferate de pe întreg cuprinsul țării;

— păstoritul local cu staul și strungă, fără stînă;

— păstoritul local cu staul, strungă și stînă; Construcțiile existente pe hotarul satului, în cazul acestor două variante, sînt ușoare, avînd caracter portativ¹⁹, chiar stîna fiind, în unele zone, mutătoare.

Produsele principale — brînză telemea și lînă — serveau numai pentru acoperirea nevoilor proprii.

Pentru ilustrarea ultimelor două variante ale păstoritului agricol local se vor face cercetări de teren, pentru identificarea și transferarea unor construcții pastorale și instrumentar specific.

3.c. Păstoritul pendulator a cunoscut două variante:

— pendulare *simplică*, caracterizată prin aceea că turmele se mișcă în fiecare vară, între sat și pășunea alpină, iernînd în sat;

— pendulare *dublă*, care se diferențiază prin aceea că vîrăatul animalelor se face pe pășunea alpină, iar iernatul în zona de fînațe, unde se consuma nutrețul pregătît în timpul verii;

Alți cercetători²⁰ denumesc păstoritul de pendulare dublă cu termenul de păstoritul din zona de fînațe.

Zona de fînațe, destul de întinsă, de care dispune țara noastră, a fost valorificată din plin

Was die gebietsmäßige Verbreitung anbelangt, weist die rumänische Schafhaltung mehrere Haupttypen auf¹⁶, und zwar: a. die sesshafte Schafhaltung, b. die örtliche, der Landwirtschaft verbundene, c. die Pendelschafhaltung, d. die transhumante Schafhaltung.

3. a. Kennzeichnend für die sesshafte Schafhaltung ist die innerhalb des Gehöfts ausgeübte Viehzucht, bei der die Tiere in eigenen Gebäuden (Ställen, Kôben usw.) untergebracht sind, in ihren Unterständen gefüttert werden und diese lediglich verlassen, um zur Tränke zu gelangen.

3. b. Die lokale Agrar-Schafhaltung wickelt sich im Bereich der Dorfgemarkung ab und bildet die älteste und verbreiteste Viehzuchtform, vor allem durch ihre überaus enge Bindung zum Ackerbau. Sie war vor allem in den Ackerbauzonen, doch auch im Bergland — z. B. in den Westkarpaten¹⁷ — überaus verbreitet. Der Typus als solcher ergab im Laufe der Zeit mehrere Spielformen und zwar:

— die lokale, sennhüttenlose Schafhaltung, die durch die Tatsache gekennzeichnet ist, daß die Tiere allabendlich von der Weide in die Gehöfte zurückkehren¹⁸. Diese Variante wird im Museum anhand der verschiedenen Wirtschaftsgebäude, in den aus dem ganzen Land hierher überführten Handwerkergehöften, veranschaulicht;

— lokale Schafhaltung ohne Sennhütte, doch mit Schlaf- und Melkpferch;

— lokale Schafhaltung mit Sennhütte, Schlaf- und Melkpferch.

Bei den beiden vorgenannten Spielarten erweitern sich die im Bereich der Dorfgemarkung gelegenen Bauten als leicht und beweglich¹⁹ und lassen sich, wie etwa die Sennhütte in gewissen Gebieten, leicht verlegen.

Die Haupterzeugnisse, Weißkäse („telemea“) und Wolle, befriedigten dabei lediglich den Eigenbedarf.

Zur Veranschaulichung der letzten beiden Varianten der lokalen Agrarschafhaltung sind Geländeforschungen vorgesehen, anhand derer spezifische Schafhaltungsbauten und deren Einrichtungs- und Gerätebestand ausfindig gemacht und ins Museum überführt werden sollen.

3. c. Die Pendelschafhaltung kennt zwei Varianten: das *einfache* Pendeln, das dadurch gekennzeichnet ist, daß die Herden Sommer für Sommer zwischen der Siedlung und der Gebirgsweide hin- und herpendeln, dabei jedoch im Dorf überwintern.

Das *doppelte* Pendeln unterscheidet sich vom Vorhergenannten dadurch, daß die Sommerweide auf den Almwiesen, die Winterweide dagegen in der Heuzone stattfindet, wo man das hier während des Sommers gemähte Heu verfüttert.

Andere Forscher²⁰ bezeichnen die Pendelschafhaltung auch als „Heuzonenschafhaltung“.

Die verhältnismäßig ausgedehnten Heuzonengebiete, über die unser Land verfügt, wurden

¹⁶ Apud „Țara Birsei“, I, Editura Academiei, 1972, p. 173 și urm.

¹⁷ I. Vlăduțiu, op. cit., p. 253.

¹⁸ Țara Birsei, I, Editura Academiei, 1972, p. 126.

¹⁹ R. Vuia, Tipuri de păstorit la români, p. 21.

²⁰ Ibidem, cap. al III-lea.

¹⁶ Apud, Țara Birsei, I, Editura Academiei, 1972, S. 173, ff.

¹⁷ I. Vlăduțiu, a.a.O., S. 253

¹⁸ Țara Birsei, I, Editura Academiei, 1972, S. 126

¹⁹ R. Vuia, Tipuri de păstorit la români, S. 21

²⁰ Ibidem, III. Kapitel.

Fig. 1. Crambă din Munții Apuseni

Abb. 1. „Crambă“ (Wanderhirtenhütte) aus den Westkarpaten

Fig. 2. Vedere din Sătic — Rucăr, jud. Argeș

Abb. 2. Ansicht aus Sătic — Rucăr, Kreis Argeș

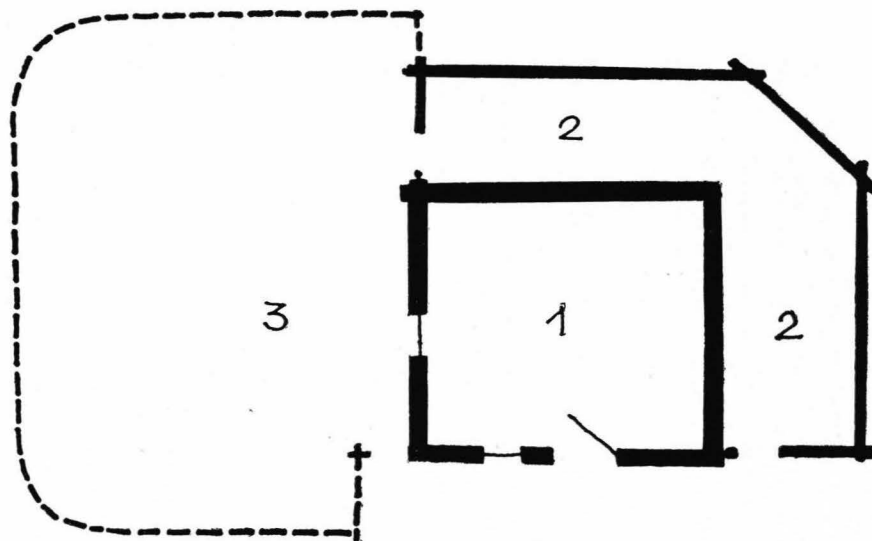

Fig. 3. Planul gospodăriei de fînățe Sătic — Rucăr

1 — fierbătoare; 2 — crosnie; 3 — obor cu perdea

Abb. 3. Grundriß des Heuzonengehöfts aus Sătic — Rucăr

1 — Sennerei; 2 — Schafstall („crosnie“)
3 — Schafpferch

Fig. 4. Gospodărie de fînățe — Sătic — Rucăr. Vedere „in situ“

Abb. 4. Gehöft aus der Heuwiesenzone aus Sătic — Rucăr, Ansicht am Standort

atît pentru creșterea animalelor cît și pentru culturi agricole.

Așezările umane din zona fînățelor au, în general, caracter risipit, o parte a locuitorilor făcînd deplasări în funcție de sezon și necesitate, între satul propriu-zis, colibă și pășunea alpină²¹. Regiunile cu zone mai compacte de fînățe sînt: Valea Jiului, zona mărginenilor din jurul munților Sebeșului, nord-vestul Moldovei.

²¹ Ibidem, p. 214.

sowohl für die Viehzucht als auch für den Ackerbau gründlich ausgewertet.

Die menschlichen Niederlassungen des Heuzonengebiets weisen üblicherweise Streusiedlungscharakter auf, wobei ein Teil der Bewohner, je nach Jahreszeit und Bedarf, zwischen der Siedlung und dem Heuzonengehöft, bzw. den Almweiden hin- und herzieht²¹. Zu den Gebieten, die die größten geschlossenen Heuzonen umfassen, gehören: das Jiutal, die am Fuße des Sebeșgebirges gelegene Zone der Mărginime und die Nordwestmoldau.

²¹ Ibidem, S. 214

Petrecînd o bună parte din timp la fînațe, oamenii au fost nevoiți să construiască adăposturi temporare, mai mult sau mai puțin evolute, atît pentru ei, cît și pentru animale, folosind ca materiale lemnul și piatra.

Dintre adăposturile temporare, de formă primitivă, pentru oameni, se remarcă *cramba*, caracteristică Munților Apuseni, pusă pe tălpi de sanie și *surla*, frecventă în nord-vestul Moldovei, Munteniei (unde era construită din lemn), dar și în Dobrogea, bălțile Dunării și Cîmpia Română, unde se construia din stuf²².

De formă conică, cu baza rotundă, *surla* se construia pe un schelet din furci strînse la vîrf cu gînj peste care se așezau lobdele (spărtură din lemn). Se întrebuița, în principal, ca adăpost pentru oameni, dar și ca fierbătoare.

Ambele forme de adăposturi rudimentare, cu caracter temporar, sînt reprezentate în muzeu: din Munții Apuseni (Intregalde, jud. Alba), a fost adusă o *crambă*, care însoțește staulul mutător al oilor în îndeplinirea rolului său de auxiliar agricol, iar din zona de fînațe a Rucărului (Argeș), a fost transferată o *surlă*, care, pînă la începutul secolului nostru, constituia cea mai răspîndită formă de adăpost uman din afara vetrei satului. Dealtfel, aria de răspîndire a surlei depășește spațiul carpato-danubian²³.

O formă mai evoluată o constituie colibile din birne de lemn, încheiate în „cheotori“, cu o încăpere sau două, care sînt cunoscute sub diferite denumiri: *sălașe* (Munții Rodnei, Țara Hațegului), *hodăi* (Țara Birsei, valea Prahovei, Banat), *conace* (Oltenia, bazinul Petroșani) ori *căsoane* (Valea Jiului, Țara Hațegului). În Munții Apuseni²⁴ și în Călimani este răspîndită coliba de nuiele împletite, de formă rotundă sau ovală, cea din Călimani avînd două rînduri de pereți, între care se pune frunză uscată ori fin zdrobit. Acest tip de construcții este reprezentat prin două exemplare transferate din regiuni diferite: o colibă din nordul Munteniei (zona Rucăr), din același loc de unde a fost adusă *surla* și o colibă din Munții Apuseni (Intregalde).

Din nevoi impuse de viață, în zona de fînațe a unor sate din Mărginimea Sibiului (Rășinari, Riul Sadului), adăpostul ciobanilor a fost construit în incinta „staorului“ oilor, evoluția fiind împinsă mai departe pînă la gospodăriile cu

Die Notwendigkeit, alljährlich längere Zeit in der Heuwiesenzone zuzubringen, veranlaßte die Schafzüchter, entsprechende mehr oder weniger komfortable Unterkünfte zu schaffen, wozu Holz und Stein als Baustoffe dienten.

Unter diesen für Menschen bestimmten, häufig recht primitiven Notunterkünften fällt vor allem die für die Westkarpaten typische „crambă“ auf, die auf Kufen ruht, sowie die in der Nordwestmoldau, der Muntenia, doch auch in der Dobrudscha und bis in die rumänische Tiefebene hinein verbreitete, aus Holz errichtete (in der Donauniederung dagegen aus Schilf²² angefertigte) „surla“.

Auf einer kreisförmigen Grundfläche erbaute man die „surla“ in Kegelform aus langen, an ihrem Oberende vermittels Ruten zusammengebundener Stangen („furci“) und legte darüber eine Lage Scheitholz als Decke und Wand („lobde“). Die „surla“ diente vor allem als Unterschlupf, doch benutzte man sie auch als Sennhütte.

Beide zeitweilig benutzten, rudimentären Unterkunftsformen sind im Museum vertreten und zwar durch ein aus den Westkarpaten stammendes Exemplar, eine „crambă“ (Intregalde, Kreis Alba), die die verlegbare Schafhürde in ihrer Rolle als landwirtschaftliche Hilfseinheit begleitet, wogegen aus der Heuwiesenzone von Rucăr (Argeș) eine „surlă“ ins Museum überführt wurde, die bis zum Beginn unseres Jahrhunderts die verbreitetste Form außerhalb der Siedlung benutzer menschlicher Unterkünfte darstellte. Übrigens überschreitet deren Verbreitungsgebiet den Karpaten-Donauraum²³.

Eine fortgeschrittenere Form bilden die, aus an ihren Enden verzinkten Balken errichteten, ein- oder zweiräumigen „colibe“, d. h. Hütten, die unter verschiedenen Bezeichnungen bekannt sind, und zwar als „sălașe“ (im Rodnagebirge, bezw. Hațeggebiet), „hodăi“ (Birsaland, Prahovatal, Banat), „conace“ (Oltenia, Petroșanibecken) oder „căsoane“ (Jiutal, Hațeggebiet). In den Westkarpaten²⁴ und im Călimangebiet ist die aus Ruten geflecht bestehende kreisförmige oder ovale Hütte verbreitet, wobei die Exemplare des Călimangebiets eine mit trockenem Laub oder gestampftem Heu ausgefüllte Doppelwand aufweisen. Dieser Bautypus wird im Museum durch zwei aus verschiedenen Gegenden hierher überführte Exemplare vertreten: d. h. eine Hütte, die der gleichen Ortschaft entstammt wie die vorerwähnte „surla“ und durch eine aus den Westkarpaten (Intregalde) stammende Hütte.

Gewissen Lebensnotwendigkeiten entsprechend, errichtete man in der Heuwiesenzone einiger Dörfer in der Mărginimea Sibiului (Rășinari, Riul Sadului) den Hirtenunterstand im Inneren der Schafhürde („staorul oilor“), wobei die Entwicklung bis zum geschlossenen und befestigten

²² Ibidem, p. 45 și 121.

²³ I. Chelcea, *Asupra surlei ca adăpost omenesc la români și la alte popoare*, in „Muzeul Satului, Studii și comunicări“, 1970, p. 43—67.

²⁴ V. Butură, *Adăposturi temporare din sud-estul Munților Apuseni*, in „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957—1958“, Cluj, 1958.

²² Ibidem, S. 45 und 121

²³ I. Chelcea, *Asupra surlei ca adăpost omenesc la români și la alte popoare*, in „Muzeul Satului, studii și comunicări“, 1970, S. 43—67

²⁴ V. Butură, *Adăposturi temporare din sud-estul munților Apuseni*, in „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957—1958“, Cluj, 1958

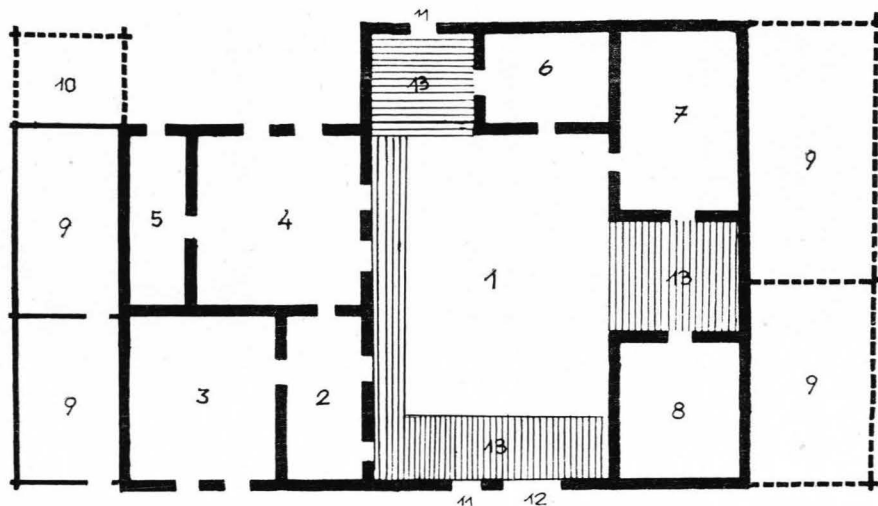

Fig. 5. Planul gospodăriei cu ocol întărit, Măgura, jud Brașov

1 — curte; 2 — tindă; 3 — casă mică; 4 — casă mare; 5 — cămară; 6 — fierbătoare; 7 — 8 grajd cornute 9 — crosnii pentru oi; 10 — coteș pentru porci; 11 — porțiță; 12 — poartă; 13 — polatră

Abb. 5. Grundriß des Vierkantgehöfts aus Măgura, Kreis Brașov

1 — Hof; 2 — Flur; 3 — Wohnstube; 4 — gute Stube; 5 — Vorratskammer; 6 — Sennerei („fierbătoare“, Kochraum); 7 — 8 Rinderstall; 9 — Schafstall („crosnii“); 10 — Schweinekoben; 11 — Türchen; 12 — Tor; 13 — „polatră“ (gedeckter Hofteil)

Fig. 6. Gospodăria cu ocol întărit Măgura. Vedere „in situ“

Abb. 6. Vierkantgehöft aus Măgura am Standort

curte închisă și întărită²⁵, răspândite în zonele: Bran, Bîrsa de Sus, Săcele, estul Banatului, Valea Jiului hunedorean, Mărginimea Sibiului, Țara Oltului, Bistrița-Năsăud, Tîrnava, Carpații Olteniei, Țara Vrancei, nordul Moldovei, valea Arișului, nord-estul Bihorului²⁶.

²⁵ P. H. Stahl și Paul Petrescu, *Gospodăriile românești cu ocol întărit*, în „Studii și cercetări de etnografie și artă populară“, I, 1965, București.

²⁶ Nicolae Dunăre, *Contribuții la studiul gospodăriei țărănești cu curte închisă și întărită la români*, în „Cumidava“, III, Brașov, 1969, p. 499.

Vierkantgehöft vorgetrieben wurde²⁵, das wir in den Gebieten Bran, Bîrsa de Sus, Săcele, im Ostbanat, im Hunedoaragebiet, in der Mărginimea Sibiului, im Olttal, in den Zonen Bistrița-Năsăud, Tîrnava, in den oltenischen Karpaten, im Vranceagebiet, in der Nordmoldau, im Ariștal und im nordöstlichen Bihorgebiet antreffen²⁶.

²⁵ P. H. Stahl, Paul Petrescu, *Gospodăriile românești cu ocol întărit*, în „Studii și cercetări de etnografie și artă populară“, I, 1965, Bukarest

²⁶ Nicolae Dunăre, *Contribuții la studiul gospodăriei țărănești cu curte închisă și întărită la români*, în „Cumidava“, III, Brașov, 1969, S. 499

Ceea ce caracterizează acest tip de construcție pastorală este așezarea atenanșelor pe aproape toate laturile ocolului, care poate fi patrulater sau poligonal. După modul de dispunere în spațiu a componentelor se disting două categorii:

— cele două corpuri distincte de construcții stau față în față;

— casa de locuit și anexele ocupă poziții diferite, întâmplătoare²⁷.

În zona Branului, de unde a fost transferat un asemenea monument, datînd din 1844, gospodăriile cu curte închisă și întărită, îndeobște, au patru laturi, din care trei sînt ocupate de casa de locuit și atenanse (fierbătoare, grajduri), cea de a patra fiind un gard întărit și acoperit. Sub acoperișul gardului și acareturilor, se află finarul. Curtea este pavată cu piatră, iar pe margini cu podea de lemn („polatră“). Între atenanșele sale remarcăm: fierbătoarea destinată, în special, prelucrării laptelui în cadrul gospodăriei cu procedeele tradiționale și instrumentarul specific.

Între formele de adăposturi pentru animale, mai simple sau mai evolute, neacoperite sau acoperite (parțial ori integral), remarcăm *staulul* (lat. *stabulum*) de oi, a cărei denumire constituie, alături de alte dovezi lingvistice, o mărturie a continuității economice a creșterii vitelor la români²⁸.

Din punct de vedere al construcției, sînt staule mai simple, din răzlogi, frecvente în Maramureș, Călimani, Valea Jiului, Țara Hațegului, Munții Apuseni și altele mai durabile, ridicate din birne, cu acoperiș marginal, deschise la mijloc, așa cum sînt în Apuseni pe terenurile de fînațe mai depărtate de sat²⁹ denumite „curți“ și în cîteva sate din Mărginimea Sibiului, unde sînt cunoscute sub numele de „staor“³⁰.

Ca o formă de trecere de la *staulul* neacoperit la cel acoperit parțial, am putea considera *corla* (în nord-vestul Moldovei), sau *oborul* (Muntenia) — un adăpost cu pereții oblici, din lemn crăpate, care oferă o minimă apărare a animalelor.

În muzeu s-au transferat un *staul* de răzlogi din Munții Apuseni (Intregalde, Alba) și un *obor* de la Sătic (Rucăr, Argeș). Acesta din urmă, împreună cu coliba și crosniile (adăposturi acoperite) de oi, adosate colibei, formează un *complex gospodăresc*

Kennzeichnend für diesen Pastoralbautypus ist die Aufstellung der Gebäude entlang der gesamten Umfriedung, die vier- oder mehreckig sein kann. Aufgrund dieser Aufstellung unterscheiden wir zwei Gattungen, bei denen:

— sich die beiden Baukörper gegenüberstehen;

— das Wohnhaus und die Nebengebäude eine willkürliche und unterschiedliche Aufstellung finden²⁷.

Im Brangebiet, von wo man ein aus dem Jahre 1844 stammendes derartiges Denkmal ins Museum überführte, sind die geschlossenen und befestigten Gehöfte üblicherweise Vierkanter, deren drei Seiten das Wohnhaus und die Nebengebäude einnehmen, die vierte dagegen eine befestigte und überdachte Umzäunung bildet. Unter dem Dach der Wirtschaftsgebäude und des Zaunes wird das Heu aufbewahrt. Der allseitig umschlossene Hof, schließlich, ist mit Kopfsteinen gepflastert und entlang der Gebäude verläuft ein aus Bohlen bestehender Gehsteig („polatră“). Unter den Wirtschaftsgebäuden fällt vor allem die „fierbătoare“ (von „a fierbe“ — kochen) auf, die hauptsächlich zur Milchverarbeitung aufgrund überlieferter Verfahren dient, und dafür mit allem Nötigen ausgestattet ist.

Zu den, mehr oder weniger fortgeschrittenen, ungedeckten oder (teilweise oder vollkommen) gedeckten Viehunterständen gehört der „*staul*“ (lateinisch *stabulum*), d.h. der Schafpferch, dessen Benennung, neben anderen sprachlichen Zeugnissen, einen weiteren Beweis für die wirtschaftliche Kontinuität der Viehzucht bei den Rumänen bildet²⁸.

Was die Bauweise anbetrifft, gibt es einfachere, bloß aus gespaltenen dünnen Tannenstämmen hergestellte Schafhürden, und zwar in der Maramureș, im Călimengebirge, im Jiutal, im Hațeggebiet und in den Westkarpaten, und widerstandsfähigere, aus Balken errichtete und mit einer schmalen Überdachung versehene und in der Mitte offene Pferche, vor allem in den Westkarpaten in den von den Siedlungen entfernteren Heuzonen²⁹ (wo sie als „Höfe“ — „curți“ bezeichnet werden) und in der Mărginimea Sibiului, wo man sie „staor“ nennt³⁰.

Als Zwischenglied zwischen ungedecktem und gedecktem Pferch läßt sich die sogenannte „*corla*“ bezeichnen (die man in der Nordmoldau antrifft) oder der „*obor*“ (Muntenia), ein Unterstand mit aus Scheiten hergestellten, geneigten Wänden, der dem Vieh einen gewissen Schutz bietet.

Ins Museum brachte man einen aus Spaltlatten hergestellten „*staul*“ aus den Westkarpaten (Intregalde — Alba) und einen „*obor*“ aus Sătic (Rucăr — Argeș). Letzterer und die Hütte mit den angebauten, gedeckten Schafunterständen, „*crosnii*“, ergeben einen einheitlichen und in volks-

²⁷ Gr. Ionescu, *Arhitectura populară românească*, Editura tehnică, 1957.

²⁸ P. P. Panaitescu, op. cit., p. 145.

²⁹ V. Butură, op. cit., p. 121.

³⁰ V. Păcală, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915, p. 147.

²⁷ Gr. Ionescu, *Arhitectura populară românească*, Editura tehnică, 1957.

²⁸ P. P. Panaitescu, a.a.O., S. 145.

²⁹ V. Butură, a.a.O., S. 121.

³⁰ V. Păcală, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915, S. 447.

Fig. 7. Gospodăria cu ocol întărit, Măgura, în muzeu

Abb. 7. Vierkantgehöft aus Măgura im Museum der bäuerlichen Technik

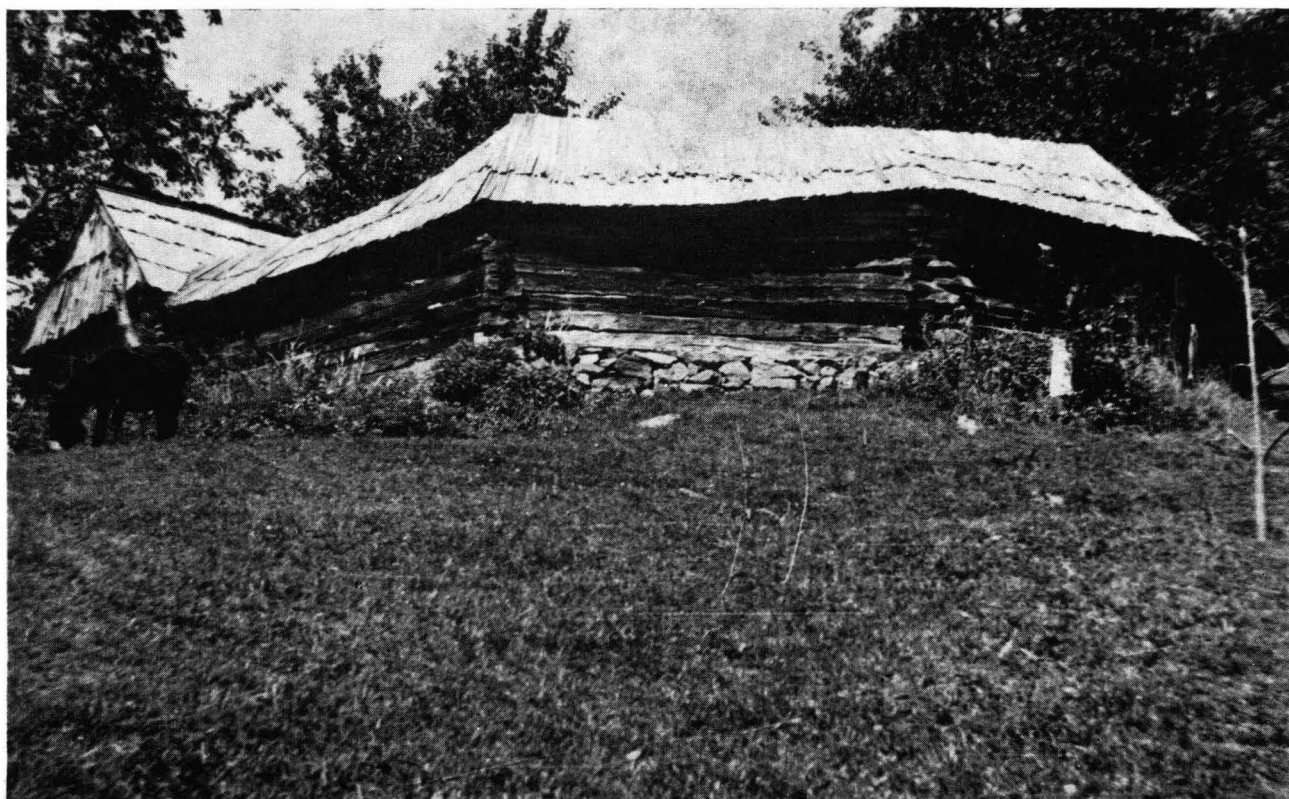

Fig. 8. Staul de oi din Riul Sadului

Abb. 8. Schafstall aus Riul Sadului

de *finăte* unitar și valoros din punct de vedere etnografic.

În atenția noastră se află transferarea unui staor din Riul Sadului (Mărginimea Sibiului).

Între formele mai evoluate de adăposturi pentru iernarea animalelor la *finăte* — fenomen răspândit în întreg lanțul Carpaților, inclusiv din țările vecine, în Carpații polonezi, moravi, slovaci³¹ — menționăm șurile cu grajduri și șurile cu poiată³², care asigură și adăpostirea unor produse.

Pe lângă rolul economic, pentru creșterea animalelor, așezările sezoniere de la *finăte* au contribuit la păstrarea unor străvechi elemente de cultură materială populară legate de păstorit și agricultură (aceasta s-a făcut chiar și pe platforme de peste 1000 m altitudine), care dovedesc atât vechimea și continuitatea acestor ocupații cât și practicarea lor îmbinată.

Pe platforma superioară, aflată deasupra *finăte*-lor, se întind poienile alpine, cu pășuni abundente. Aici, pentru perioada de maximă intensitate a activității pastorale, s-au dezvoltat alte complexe, alcătuite din construcții, instalații, obiecte și unelte având rostul de a satisface cerințele de producție și nevoile gospodărești specifice.

Ca așezări umane cu caracter sezonier, complexe pastorale din zona alpină poartă amprenta acestui caracter, fiind dotate cu tot strictul necesar. Centrul unui astfel de complex economic îl constituie stîna propriu-zisă, în jurul căreia sînt grupate toate celelalte elemente: strunga, comarnicul de muls, colete pentru porci, grajduri pentru vite mari, etc. Ea este, înainte de toate, *atelier de prelucrarea laptelui*, dar acoperă și nevoile de locuire a personalului, de depozitare a produselor și rezervelor de hrană. Multiplele sale funcțiuni sînt reflectate pregnant în planul și organizarea interioară.

În regiunea munților Sebeșului, de unde a fost transferat în muzeu un complex pastoral din zona alpină, care se încadrează în tipul păstoritului de pendulare dublă, se constată o masivă participare a oamenilor și animalelor la vîratul din munte³³.

Turma se constituie prin asociere între proprietari, cu oi mai multe sau mai puține, iar, în cadrul organizării vieții pastorale, activitatea de prelucrare a laptelui se bazează pe munca femeilor — „băcițe” — care au un rol important în organizarea socială și desfășurarea vieții la stîna.

kundlicher Hinsicht wertvollen Heuzonenwirtschaftskomplex.

Gegenwärtig beabsichtigen wir die Überführung eines „staor“ aus Riul Sadului (Mărginimea Sibiului).

Von den zum Überwintern des Viehs in der Heuwiesenzone benutzten, fortgeschrittenen Unterkunftsformen³¹ erwähnen wir die mit Ställen bzw. mit einer „poiată“³², die auch das Einlagern verschiedener Erzeugnisse gestattet, beides entlang der gesamten Karpatenkette verbreitete Erscheinungen, die auch die Nachbarländer, d.h. die polnischen, mährischen und slowakischen Karpaten einschließt.

Außer der wirtschaftlichen Rolle, die sie in der Viehzucht spielen, tragen die zeitweilig benutzten Siedlungen der Heuwiesenzone zur Erhaltung gewisser uralter bäuerlicher Sachkulturelemente der Schafhaltung und Landwirtschaft bei (was auch für die jenseits der 1000-Metergrenze gelegene Plattform gilt) und belegen damit sowohl das Alter, als auch die Kontinuität und gleichzeitige Ausübung dieser Beschäftigungen.

Auf der oberhalb der Heuwiesenzone gelegenen oberen Plattform dehnen sich die reichen Weiden der Almwiesen aus. Hier erscheinen andere Gebäude, Anlagen, Gerätschaften und Werkzeug beherrbergende Komplexe, die während der Zeitspanne intensivster Pastoralität benutzt werden und dazu bestimmt sind, die Produktions- und Wirtschaftsbedürfnisse spezifischer Art zu befriedigen.

Als zeitweilig benutzte menschliche Niederlassungen tragen die Schafhaltungskomplexe der Almweidenzone den Stempel dieses eigenen Charakters und sind mit dem Nötigsten ausgestattet. Den Mittelpunkt eines derartigen Wirtschaftskomplexes bildet die eigentliche Sennhütte, um die herum sich die übrigen Elemente gruppieren, und zwar: die Melkhürde, der Melkstand, dazu Schweinekothen, Großviehställe usw. Die Sennhütte ist vor allem *Milchverarbeitungslabor*, deckt jedoch auch Unterkunftsbedürfnisse des Personals und dient auch zum Lagern von Erzeugnissen und Proviantvorräten. Grundriß und Inneneinrichtung spiegeln ihre mannigfaltigen Bestimmungen auf das Sprechendste wider.

Im Gebiet der Sebeșgebirge, woher ein für die Hochgebirgszone typischer Schafhaltungskomplex stammt, der dem Doppelpendeltypus angehört, läßt sich eine massive Beteiligung von Mensch und Vieh an der Erscheinung der Gebirgssommerweide feststellen³³.

Die Herde selbst kommt durch Zusammenschluß von Besitzern einer größeren oder kleineren Schafanzahl zustande, bei der Milchverarbeitung dagegen fällt den Frauen, d. h. den „Sennerinnen“ — „băcițe“, die im Rahmen der Sozialorganisation und Abwicklung des Sennhüttenlebens hier eine wichtige Rolle spielen, der Hauptanteil an Arbeit zu.

³¹ I. Vlăduțiu, op. cit., p. 257.

³² V. Butură, op. cit., p. 110.

³³ R. Vuia, *Tipuri de păstorit*, p. 116.

³¹ I. Vlăduțiu, a.a.O., S. 257

³² V. Butură, a.a.O., S. 110

³³ R. Vuia, *Tipuri de păstorit*, S. 116

Participarea intensă a femeilor la viața pastorală în timpul verii a avut consecințe asupra multor aspecte ale organizării stîinii: componența personalului, sarcinile fiecărui om, modul de viață, organizarea internă a stîinii.

Fiecare băciță are — în cadrul mai larg al stîinii — mica ei gospodărie: un loc precis la vatră, un colț unde are patul și își păstrează lucrurile personale, inventarul de unelte și vase. Ea răspunde față de proprietarii care au angajat-o, pentru calitatea și cantitatea produselor.

Organizarea internă a stîinii, utilizarea ei cu instrumentarul necesar sînt determinate, printre alți factori și *de tehnicile de prelucrare a laptelui*. Într-o mare parte din vestul Carpaților Meridionali — pentru care stîna transferată din muntele Puru este reprezentativă — laptele este în prealabil smîntînit și abia după aceea închegat spre a se obține cașul.

Instrumentarul utilizat este în funcție de principalele produse obținute (brînză de burduf, untul) și de tehnologia tradițională specifică.

Mulsul — operațiunea de obținerea laptelui — se face în găleți de formă specială (tronconică), cu marginea uniform înălțată. Pentru alegerea smîntînii, laptele este pus în trocuțe, așezate pe *zascuri*, în celar, *lingurile* de smîntînit servind la adunarea acesteia. Din baterea smîntînii în *bădău*, se obține untul.

După smîntînire, laptele este închegat în ciubere mari. Cașul obținut, stors în *sedilă*, era pus la dospit, în celar, pe *patul* cașului.

După dospire, era tăiat, fărîmițat cu *răvarul*, frămîntat cu sare, în ciubăr, și introdus în burduf. Din fierberea zărului se mai obținea urda și jînțița.

Untul era păstrat în *steanduri* de diverse dimensiuni.

Stîna Puru, transferată în muzeu, impresionantă prin dimensiunile ei, este alcătuită din: *stîna propriu-zisă*, *strunga*, *comarnicul*, *grajduri* (pentru viței) și obor pentru vite mari. Stîna propriu-zisă are două încăperi: *stîna*, în care se desfășoară întregul proces tehnologic de prelucrare a laptelui și în care locuiește personalul și *celarul*, unde se desfășoară procesul de fermentație a cașului, se păstrează produsele și o parte din vasele și instrumentarul întrebuințat zilnic. Ea este dotată cu

Diese intensive Teilnahme der Frauen am Hirtendasein während des Sommers zeitigte eine Reihe von Folgen, was die Organisation anbetrifft, d. h. die Personalzusammensetzung, die Befugnisse jedes Einzelnen, die Lebensweise, die Inneneinrichtung der Hütte selbst.

Jede Sennerin hat im Rahmen der Sennhütte ihre eigene kleine Wirtschaft: d. h. einen genau festgelegten Herdplatz und eine Ecke, wo ihr Bett steht und wo verschiedene Habseligkeiten und das Nötige an Gerätschaften und Gefäßen aufbewahrt wird. Sie ist den Besitzern gegenüber, die sie anwarben, für die Güte und Menge der Erzeugnisse verantwortlich.

Die Inneneinrichtung der Sennhütte und deren Ausstattung mit den nötigsten Gerätschaften beruhen unter anderem auch auf den Milchverarbeitungsverfahren. In einem Großteil der westlichen Südkarpaten — für die diese vom Puru-Berg überführte Sennhütte kennzeichnend ist — wird die Milch zunächst abgerahmt und erst danach zum Gerinnen gebracht, um den Käsebruch, „caș“, zu erlangen.

Die benutzten Gerätschaften und Gefäße ergeben sich aus den Haupterzeugnissen (Pansenkäse, Butter) und der eigenen, überlieferten Verarbeitungsweise.

Das Melken — die wichtigste Handlung zum Erlangen der Milch — erfolgt in einen Eimer von besonderer Form (kegelstumpfförmig mit gleichmäßig hohem Rand). Zum Abrahmen gießt man die Milch in Tröge, die im Lagerraum auf aus Balken hergestellten Wandregalen, „*zascuri*“, abgestellt werden, hernach hebt man mit eigens dazu angefertigten Löffeln den Rahm ab. Durch Stoßen des Rahms im Stoßbutterfaß, „*bădău*“, erhält man schließlich die Butter.

Nach dem Abrahmen bringt man die Milch in großen Zubern zum Gerinnen (indem man Käselab beisetzt). Der dadurch erlangte Käsebruch, „caș“, wird im Lagerraum, „celar“, auf dem „*pat de caș*“ (wörtlich — Käsebruch-Bett) zum Ausgären abgestellt, nachdem man die Molke mittels einer primitiven Presse, „*sedilă*“, ausgedrückt hat.

Nach dem Ausgären wird der Käsebruch in Stücke geschnitten und auf einem Reibholz, „*răvar*“, zerkleinert, darauf in einem Zuber mit Salz vermengt, durchgекnetet und in Schafpansen (Schafshäute, von denen das Wollhaar abgeschabt wurde A.d.Ü.) gefüllt. Durch Kochen der Molke erhält man nun noch den Zieger, „urdă“, und die Magermolke, „jînțiță“.

Die Butter wird in Standbüten, „*steanduri*“, verschiedener Größen aufbewahrt.

Die ins Museum überführte Sennhütte Puru beeindruckt durch ihre Ausmaße, sie besteht aus: *der eigentlichen Sennhütte*, dem *Schafspferch*, dem *Melkstand*, den (lediglich für Kälber bestimmten) *Ställen* und dem *Großviehpferch*. Die eigentliche Sennhütte weist ihrerseits zwei Räume auf, die Sennküche, ebenfalls „stîna“ genannt, in der der gesamte Milchverarbeitungsvorgang abläuft und das Personal untergebracht ist, und den als Lagerraum dienenden „celar“, wo das Vergären des Käsebruchs, bzw. das Reifen des Käses selbst erfolgt und die Erzeugnisse und ein Teil der täglich

Fig. 9. Stina Puru în Muzeul tehnicii populare

Abb. 9. Sennhütte Puru im Museum der bäuerlichen Technik

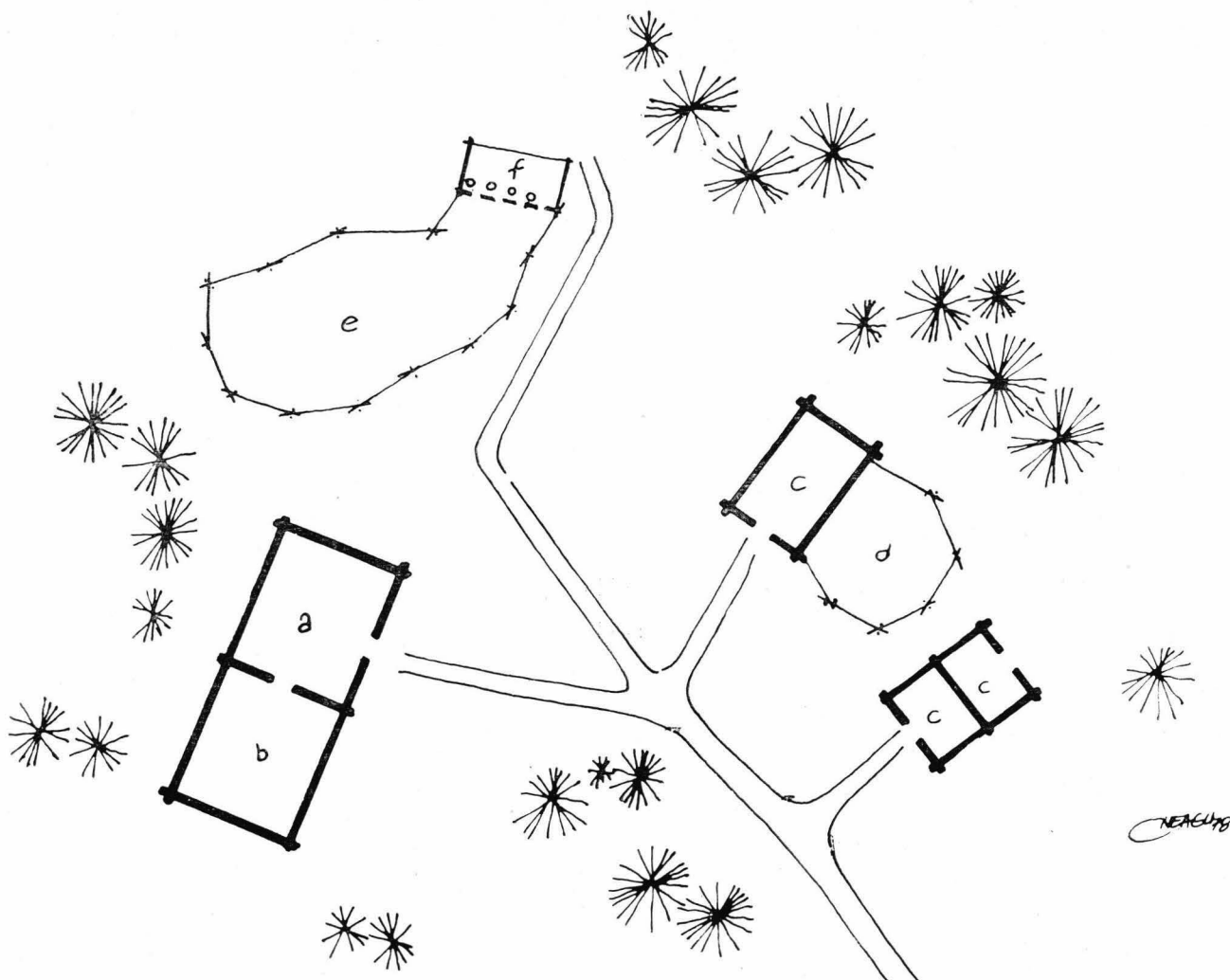

Fig. 10. Planul stîinii de băcițe, cu două încăperi, PURU, munții Sebeșului

a — stînă; b — celar; c — coteț pentru viței; d — obor; e — strungă
f — comarnic

Abb. 10. Grundriß der von Sennerinnen betreuten Zweiraum-Sennhütte PURU im Sebeșgebirge

a — Sennerei; b — Vorratsraum (celar); c — Kälberställe; d — Großviehpferch; e — Schafpferch; f — Melkstand („comarnic“)

Fig. 11. Stina Puru. Vedere „în situ“

Abb. 11. Sennhütte Puru am ursprünglichen Standort

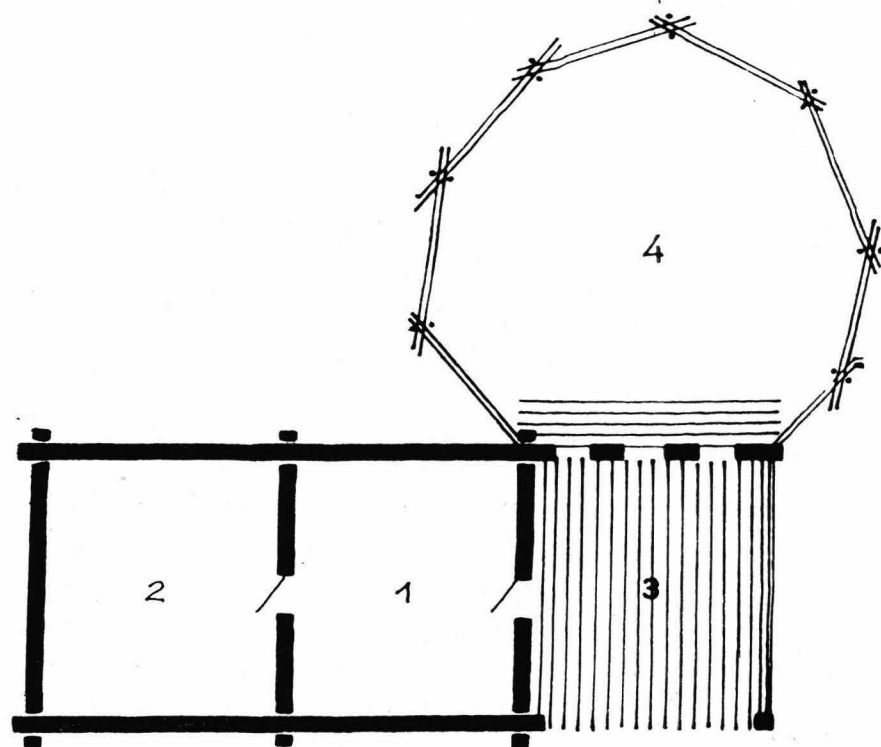

Fig. 12. Planul stinii cu trei încăperi, Colții Giuvalei, jud. Argeș

1 — fierbătoare; 2 — stina oilor; 3 — comarnic; 4 — strungă

Abb. 12. Grundriß der Dreiraum-Sennhütte vom Colții Giuvalei-Berg, Kreis Argeș

1 — Sennerei; 2 — Vorratsraum; 3 — Melkstand; 4 — Schafpferch

gama completă a instrumentarului, pentru fiecare etapă a activității productive, precum și cu inventarul gospodăresc necesar.

3 d. Păstoritul transhumant, prezent pe teritoriul țării încă din epoca prefeudală³⁴, a fost practicat în acele zone unde creșterea animalelor a con-

benutzt Gefäße und Gerätschaften aufbewahrt werden. Die Sennhütte ist mit allen nötigen Geräten für die verschiedenen Produktionsetappen sowie mit allerlei Hausrat ausgestattet.

3. d. Die transhumante Schafhaltung, die auf dem Boden unseres Landes seit der Vorfeudalepoche belegt ist³⁴, wurde in jenen Gebieten ausgeübt,

³⁴ Țara Bîrsei, I, 1972, p. 209.

³⁴ Țara Bîrsei, I, 1972, S. 209

stituit sursa principală de existență și unde posibilitățile de pășunat (vara) și de iernat (pentru iernat) nu satisfăceau nevoile numărului mare de animale³⁵. Între cele mai importante, cităm: Mărginimea Sibiului, Țara Birsei, Covasna-Brețcu, nordul zonei Argeș etc. Acest tip de păstorit, legat de așezări stabile, care nu poate fi confundat sub nici un motiv cu nomadismul, presupune o deplasare periodică a turmelor între munte, vara, pentru pășunat și regiunile de șes, în căutarea de locuri mai adăpostite pentru iernat. Transhumanța este efectuată doar de ciobani, restul (majoritar) populației, rămânând în sat³⁶.

Pentru reprezentarea complexelor pastorale caracteristice acestui tip de păstorit, în muzeu a fost transferată o stină „bîrsănească“, frecventă pe o largă arie din Carpații Meridionali, caracterizată prin construirea comarnicului sub același acoperiș cu fierbătoarea și stîna foilor (celarul), locul său fiind amplasat, fie la o extremitate, fie între celelalte două încăperi.

Stîna „bîrsănească“ o mai găsim și în Lunca Siretului și zona de șes și de deal a Vasluiului³⁷, fapt ce relevă, alături de alte elemente, legături între regiunile de munte, deal, cîmpie și luncă, ale țării³⁸.

Monumentul transferat în muzeu, din muntele „Colții Giuvalei“³⁹ (în zona Bran-Fundata-Rucăr-Argeș) avînd trei încăperi (comarnic, stîna propriu-zisă și stîna foilor) dispune de o împărțire planimetrică ce oferă condiții mai bune în organizarea operațiilor de mulgere și prelucrare a laptelui, precum și în necesitatea unei mai ușoare supravegheri a fazelor de lucru din partea baciului, care răspunde de întreaga gospodărie a stîinii.

Comarnicul este locul unde se mulg oile și prin alegerea lui, la extremitate, joacă și rol de tindă, prin el făcîndu-se accesul în stîna.

În stîna propriu-zisă (fierbătoare) se desfășoară prelucrarea laptelui, aici este locuința baciului și tot aici se păstrează vasele și instrumentarul de lucru.

În stîna foilor (celar) se desfășoară procesul de fermentație a cașului și se păstrează produsele finite.

Din punct de vedere al tehnologiei tradiționale folosite și al instrumentarului de lucru, prezintă cîteva caracteristici importante, care relevă o

wo die Viehzucht die wichtigste Erwerbsquelle bildete und die Weidemöglichkeiten (Sommerweide) und der Heubestand (Winterweide) nicht ausreichte, um die große Anzahl von Tieren zu befriedigen³⁵. Zu den wichtigsten derartigen Gebieten gehören: die Mărginimea Sibiului, das Bîrsaland, die Zone Covasna-Brețcu, das nördliche Argeșgebiet usw. Dieser, an feste Siedlungen gebundene Schafhaltungstypus, der auf keinen Fall mit Nomadentum verwechselt werden darf, setzt eine periodisch zwischen dem Gebirge, als Sommerweide, und dem Flachland, als Winterweide, erfolgende Pendelbewegung voraus. Die Transhumanz wird lediglich von den Hirten selbst ausgeübt, die übrige Bevölkerung dagegen (d. h. die Mehrzahl der Dorfbewohner) verbleibt in der Siedlung³⁶.

Zur Veranschaulichung dieses Schafhaltungstypus, wurde ein, in den Südkarpaten stark verbreiteter Sennhüttentypus, d. h. eine „stîna bîrsănească“ ins Museum überführt, für die es kennzeichnend ist, daß der Melkstand unter dem gleichen Dach mit der Sennerei (Sennküche) und dem Lagerraum („stîna foilor“) untergebracht ist, wobei er an einem Ende oder in der Mitte des Baus liegt.

Die Sennhütte des „bîrsănească“ — Typus findet sich sowohl in der Siretniederung als auch im Flach- und Hügelland des Vasluigebiets³⁷, eine Tatsache, die neben anderen Elementen die zwischen den Gebirgs-, Hügel-, Flachlands- und Flußazonen des Landes bestehenden³⁸ Beziehungen unterstreicht.

Das vom „Colții Giuvalei“-Höhenzug³⁹ (im Bran-Fundata-Rucărgebiet, Kreis Argeș gelegen) ins Museum überführte Denkmal, das drei Räume (Melkstand, Sennküche und Lagerraum) umfaßt, weist eine für das Melken und die Milchverarbeitung günstige Raumgliederung auf, die auch einer besseren Überwachung der Arbeitsphasen durch den Senner entgegenkommt, der für die gesamte Wirtschaft in der Sennhütte verantwortet.

Der Melkstand spielt seiner Lage wegen auch die Rolle eines Flurs, gelangt man doch durch ihn in die Sennhütte selbst.

In der Sennküche findet die Verarbeitung der Milch statt, darin wohnt der Senner und ebenfalls hier werden die Gefäße und Arbeitsgeräte aufbewahrt.

Im Lagerraum, „stîna foilor“, wickelt sich der Gärungsprozeß des Käsebruchs ab und werden die Fertigprodukte gelagert.

Was die überlieferte Technologie und das Arbeitsgerät anlangt, weist dieser Typus gewisse eigene Kennzeichen auf, die eine Reihe gebietsmäßiger Unterschiede unterstreichen und gleich-

³⁵ Ibidem; C. Constantinescu-Mircești, *Păstoritul transhumant (sec. XVIII—XIX) și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească*, Editura Academiei R.S.R., București, 1976.

³⁶ Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, 1941.

³⁷ I. Vlăduțiu, op. cit., p. 282.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Mulțumim și pe această cale conducerii I.A.S. Cimpulung Muscel pentru transferarea acestei stîni, în mod gratuit, în patrimoniul Muzeului tehnicii populare.

³⁵ Ibidem; C. Constantinescu-Mircești, *Păstoritul transhumant (sec. XVIII—XIX) și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească*, Editura Academiei, Bukarest, 1976.

³⁶ Tr. Herseni, a.a.O.,

³⁷ I. Vlăduțiu, a.a.O., S. 282

³⁸ Ibidem

³⁹ Wir danken auf diesem Wege der Leitung des SLB Cimpulung-Muscel für die kostenlose Überführung dieser Sennhütte in den Besitz des Museums der bäuerlichen Technik

serie de diferențieri zonale, marcînd, totodată, un progres în tehnologia tradițională.

Laptele nu se smîntinește, ci se pune direct la încheagat în ciubere. Cașul era stors în crintă, iar procesul de fermentație se realiza în vase speciale (numite *buduroaie*), confecționate din coajă de brad sau din doage de brad. Sfărîmarea cașului se realiza, de asemenea, tot cu răvarul.

Remarcăm, deci, prezența crintei, foarte necesară în procedee mai perfecționate de preparare a brînzei de burduf⁴⁰.

Pentru păstrarea brînzei, remarcăm, alături de burduf, utilizarea „coșulețelor” de formă cilindrică, din coajă de brad, celelalte vase (botițele de cheag, șteandurile pentru unt, donițele etc.) avînd forme comune cu ale vaselor similare, întîlnite în alte zone pastorale.

După unele cercetări, se pare că, răspîndirea în proporții mari a acestui tip de stîină, se poate plasa, în timp, încă în veacul al XVIII-lea⁴¹.

*
* *

În activitatea de realizare a acestei grupe tematice s-a ținut seama de valorificarea experienței muzeografiei românești în domeniu, respectîndu-se criteriile și principiile general valabile în organizarea muzeelor etnografice în aer liber⁴².

Expunerea monumentelor a urmărit, pe cît posibil valorificarea terenului colinar și a peisajului natural, atît pentru fiecare unitate cît și pentru ansamblu, căutîndu-se obținerea unor efecte care să rezolve atît necesitățile de ordin documentar-științific cît și cerințele de ordin instructiv-educativ.

Cu mijloacele de expunere în aer liber pot fi ilustrate mai multe aspecte ale vastei problematice a păstoritului, însă realizarea unei adevărate monografii expoziționale, cu caracter complex, a acestei ocupații de bază a poporului nostru, poate fi întregită în cadrul expoziției pavilionare.

⁴⁰ R. V u i a, *Tipuri de păstorit*, p. 204.

⁴¹ C. P o p e s c u, *Arhitectura pastorală din munții Branului*, în „Cibinium. 1969—1973”, p. 255.

⁴² Simpozion *Organizarea muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode*. București, 7—16 septembrie 1966, vol. I.

zeitig einen Fortschritt in der überlieferten Technologie erkennen lassen.

Die Milch wird nämlich nicht mehr abgerahmt, sondern sofort zum Gerinnen gebracht. Der Käsebruch wird in der „crinta“ entwässert und ebenfalls mit dem Reibholz zerkleinert, dagegen in Tannenrinden- oder Daubengefäßen („buduroaie“) zum Reifen aufgestellt.

Wir stellen also das Auftreten der Käsebruchpresse „crinta“, fest, die bei den fortgeschrittenen Verfahren der Balgkäsebereitung nicht fehlen darf⁴⁰.

Zur Aufbewahrung des Käses dienen außer den Schafbälgen auch die aus Tannenrinde angefertigten walzenförmigen „Körbchen“ und andere Gefäße (die Käselabbütten, die Butterbütten, Tönnchen usw.), deren Formen den in anderen Schafzuchtgebieten benutzten Gefäßen durchaus gleichen.

Einigen Forschungsergebnissen entsprechend soll die große Verbreitung dieses Sennhüttentyps zeitlich schon in das XVIII. Jh. verlegt werden können⁴¹.

*
* *

Man beabsichtigte bei der Darstellung dieser Themengruppe, die auf diesem Gebiet durch die rumänische Museologie erworbene Erfahrung zu berücksichtigen, indem man die in der Anlage volkskundlicher Freilichtmuseen allgemein gültigen Gesichtspunkte und Prinzipien berücksichtigte⁴².

Bei der Aufstellung der Denkmäler verfolgte man soweit als möglich die Nutzung der Hügellandschaft, und zwar sowohl für jede einzelne Einheit, als auch für das Ensemble, wobei man gewisse Wirkungen hervorzurufen trachtete, die sowohl Bedürfnisse dokumentarisch wissenschaftlicher, als auch bildend-erzieherischer Natur zu lösen vermochten.

Vermittels der für die Freilichtausstellung typischen Mittel lassen sich mehrere Aspekte der umfassenden Problematik der Schafhaltung veranschaulichen, die Verwirklichung einer regelrechten ausstellungsmäßigen Monographie komplexen Charakters dieser Beschäftigung, die zu den Grundbeschäftigungen unseres Volkes gehört, läßt sich jedoch erst im Rahmen der Pavillonausstellung bewerkstelligen.

⁴⁰ R. V u i a, *Tipuri de păstorit*, S. 204.

⁴¹ C. P o p e s c u, *Arhitectura pastorală din munții Branului*, in „Cibinium 1969—1973”, S. 255.

⁴² Symposium „Organizarea muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode, Bukarest, 7—16 September, 1966, I. Band

EVOLUȚIE ȘI TIPOLOGIE ÎN SISTEMATICA INSTALAȚIILOR TRADIȚIONALE DIN ROMÂNIA¹

Corneliu Bucur

1. Progresul social-istoric al oricărei comunități etnice² se exprimă, primordial, prin progresul mijloacelor de muncă.

Definite de K. Marx drept „acele complexe de lucruri pe care muncitorul le intercalează între sine și obiectul muncii și care îi servește drept transmițător al activității pe care o exercită asupra acestui obiect”³, mijloacele de muncă reprezintă, pe plan istoric, „forța obiectivă a cunoașterii”⁴, constituind indicele absolut al gradului de civilizație atins, în dezvoltarea sa, de fiecare popor.

Filozofia marxistă a fundamentat periodizarea istoriei omenirii pe baza nivelului de dezvoltare a forțelor de producție, determinante pentru evoluția relațiilor stabilite în societate, în procesul muncii, arătând, totodată, că „epocile istorice se deosebesc nu prin ceea ce se produce, ci prin modul cum se produce, cu ce mijloace de muncă”⁵.

Cunoașterea cât mai amănunțită a evoluției și specificului (particularităților etnice) mijloacelor de muncă reprezintă, de aceea, cel dintâi demers științific, deopotrivă în științele istorice, cât și în cele etnologice, pentru înțelegerea și explicarea obiectivă a istoriei oricărui popor, pentru o cât mai justă caracterizare etno-culturală⁶ a sa.

¹ Lucrarea a fost prezentată, într-o primă formă, la cel de-al III-lea Congres internațional de studii sud-est europene și publicată în rezumat sub titlul: Cornel Irimie et Corneliu Bucur, *Die Problematik und Systematik der überlieferten Anlagen der bäuerlichen Technik Rumäniens*, în „III-e Congrès international d'études du sud-est Européen, Linguistique, littérature, folklore, ethnographie, arts, droits et institutions. Résumés des communications”, Tome II, édité par l'Office d'information et de documentation dans les sciences sociales et politiques, Bucarest, 1974, p. 295–296.

² Géza de Rohan Csermak, *Ethnohistoire et ethnologie historique*, în „Ethnologia Europaea”, 1967, 2.

³ Karl Marx, *Capitalul*, I, Editura PMR, 1948, p. 186

⁴ Idem, *Bazele criticii economiei politice*, II, p. 189.

⁵ Idem, *Capitalul*, I, p. 187.

⁶ Simeon Mehedinți, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, București, 1920.

ENTWICKLUNG UND TYPOLOGIE IM RAHMEN EINER SYSTEMATIK ÜBERLIEFETER TECHNISCHER ANLAGEN RUMÄNIENS¹

Corneliu Bucur

1. Der sozial-geschichtliche Fortschritt jeder ethnischen Gemeinschaft² findet seinen Niederschlag vor allem in der Entwicklung des von ihr benutzten Arbeitsgeräts.

Von K. Marx bezeichnet als „ein Ding oder ein Komplex von Dingen, den der Arbeiter zwischen sich und den Arbeitsgegenstand schiebt, und die ihm als Leiter seiner Tätigkeit auf diesen Gegenstand dienen“³, bildet das Arbeitsgerät auf der Geschichtsebene „die objektiverte Erkenntnis-kraft“⁴ und gleichzeitig die absolute Kennziffer des von jedem Volk, innerhalb seiner Entwicklung erreichten Zivilisationsgrads.

Die marxistische Philosophie begründete ihre Geschichts-Periodisierung der Menschheit auf den Entwicklungsstand der Produktionskräfte, der für die Entfaltung des innerhalb der Gesellschaft und des Arbeitsprozesses zustandekommenden Verhältnisses ausschlaggebend ist, wobei gleichzeitig hervorgehoben wird „Nicht *was* gemacht wird, sondern *wie*, mit welchen Arbeitsmitteln gemacht wird, unterscheidet die ökonomischen Epochen“⁵.

Die möglichst genaue Kenntnis der Entwicklung und Eigenart (der ethnischen Besonderheiten) des Arbeitsgeräts bildet daher den ersten wissenschaftlichen Schritt und zwar, sowohl im Rahmen der Geschichts-, als auch der ethnologischen Wissenschaften, in Richtung objektiven Verstehens und Erklärens der Geschichte jedes Volkes, zu deren möglichst zutreffenden, ethnisch-kulturellen Kennzeichnung⁶.

¹ Die gegenwärtige Arbeit wurde in Erstform auf dem III. Internationalen Kongreß südeuropäischer Studien vorgelegt und erschien im Auszug unter dem Titel: Cornel Irimie et Corneliu Bucur, *Die Problematik und Systematik der überlieferten Anlagen der bäuerlichen Technik Rumäniens*, in „III-e Congrès international d'études du sud-est Européen, Linguistique, littérature, folklore, ethnographie, arts, droits et institutions. Résumés des communications”, Tome II, édité par l'Office d'information et de documentation dans les sciences sociales et politiques, Bucarest, 1974, S. 295–296.

² Géza de Rohan Csermak, *Ethnohistoire et ethnologie historique*, in „Ethnologia Europaea”, 1967, 2.

³ Karl Marx, *Das Kapital*, Bd. I, Dietz Verlag, Berlin, 1953, S. 186

⁴ Idem, *Bazele criticii economiei politice*, II, S. 189

⁵ Idem, *Das Kapital*, S. 188

⁶ Simeon Mehedinți, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, Bukarest, 1920

În acest scop, trebuie descifrat, mai întâi, conținutul fenomenului tehnic, în general, și a progresului tehnic, în special⁷.

Materializarea esenței progresului tehnic o constatăm la nivelul ergologic, al analizei procesului muncii, a procedelor și mijloacelor tehnice utilizate, în ultimă instanță, a instrumentarului muncii.

Vom încerca să ilustrăm aceste teze fundamentale, în cadrul unui tablou general reconstitativ, al principalelor instalații din civilizația tehnică tradițională⁸, a poporului român.

Am inserat, în cadrul fiecărei serii tipologice, unealta clasică care inaugurează procesul tehnologic, prin descoperirea de noi procese și procedee, dar mai ales prin evoluția mijloacelor tehnice de la *unealtă* la *instalație*, prin progresul tehnic neconținut al acestor două categorii instrumentale distincte, risipind, în felul acesta, confuzia dintre cele două noțiuni și categorii, atât de frecventă în literatura de specialitate istorică și etnografică, prin descoperirea de noi energii, superioare.

2. Pentru tratarea sistematică a bogatului material (a cărui cuprindere exhaustivă nu o putem pretinde), vom proceda la o analiză succintă a principalilor factori ai procesului muncii (Pm), definit în mod convențional, prin ecuația:

$$Pm = Sm + Om + Em + Mm,$$

care însumează ca variabile: *subiectul* acestui proces, omul (Sm), *obiectul* muncii, în cazul nostru, *materia primă*, ea însăși produsul unui proces de creație anterior (în sensul celor precizate de Marx potrivit cărora „obiectul muncii este materie primă numai după ce a suferit o schimbare, prin intermediul muncii”⁹), *forța energetică* (Em), în cazul nostru, atât energia musculară, umană și animală, cât și energia calorică, hidraulică și eoliană, și, în sfârșit, *mijloacele de muncă* (Mm).

2.1. Ordonarea convențională propusă exprimă importanța factorilor aleși, în procesul muncii, *omul* reprezentând factorul decisiv, cauzal, în egală măsură subiectul procesului (homo faber), creator al mijloacelor de muncă (toolmaking), furnizorul materiei prime (în sensul prelucrării inițiale a obiectului muncii), prosesorul energiei primare (forța sa musculară, în cazul minuirii directe, nemijlocite, a uneltelor sau instalațiilor), proiectant și avizant al întregului proces și executantul

Zu diesem Behuf muß zunächst der Gehalt technischer Erscheinungen im allgemeinen und des technischen Fortschritts im besonderen⁷ entziffert werden.

Die Verstofflichung des Wesens technischen Fortschritts läßt sich anhand des ergologischen Niveaus, von Untersuchungen des Arbeitsprozesses, benutzter technischer Verfahren und Mittel, bzw. des Arbeitsinstrumentariums feststellen.

Wir wollen versuchen, diese Grundthesen im Rahmen eines allgemeinen Rekonstruktionsbildes der wichtigsten, die überlieferte technische Zivilisation⁸ des rumänischen Volkes kennzeichnenden Anlagen und Vorrichtungen darzulegen.

Bei jeder typologischen Reihe führten wir das klassische Werkzeug an, das durch die Entdeckung neuer Vorgänge und Verfahren vor allem aber durch Entwicklung technischer Mittel, vom *Werkzeug* bis zum *Mechanismus*, den technologischen Prozeß durch ununterbrochenen technischen Fortschritt dieser beiden festumrissenen Instrumentargattungen, durch Entdecken neuer, höherer Energien einleitet. Was wir dabei bezwecken, ist die zwischen den beiden Begriffen und Kategorien in der historischen und volkscundlichen Fachliteratur so häufige Verwechslung zu klären.

2. Zur systematischen Darlegung des reichen Stoffes (dessen erschöpfende Behandlung nicht zu verlangen ist), wollen wir von einer kurzen Untersuchung der wichtigsten Faktoren des Arbeitsprozesses (Ap), der in der folgenden Gleichung konventionell definiert wird, ausgehen, d.h.:

$$Ap = As + Ao + Ak + Am$$

diese enthält als veränderliche Elemente: *das Subjekt* dieses Prozesses, den Menschen (As), *das Objekt* der Arbeit, in unserem Falle den *Rohstoff*, seinerseits das Ergebnis eines vorausgegangenen schöpferischen Vorgangs (im Sinne des von Marx wie folgt Festgelegten: „Rohmaterial ist der Arbeitsgegenstand nur, sobald er bereits eine durch die Arbeit vermittelte Veränderung erfahren hat”⁹), die *Arbeitskraft* (Ak), in unserem Falle sowohl die menschliche und tierische Muskelkraft, als auch die Wärme-, Wasser-, bzw. Windenergie und schließlich die *Arbeitsmittel* (Am).

2.1. Die vorgeschlagene konventionelle Anordnung drückt die Bedeutung der ausgewählten Faktoren innerhalb des Arbeitsprozesses aus, wobei der *Mensch* den ausschlaggebenden, ursächlichen Faktor bildet, gleichzeitig jedoch auch das Subjekt des Prozesses (homo faber), den Schöpfer der Arbeitsmittel (toolmaking — werkzeugschaffend), den Lieferanten des Rohstoffs (im Sinne einer ursprünglichen Bearbeitung des Arbeitsobjekts), den Besitzer der Primärenergie (im Falle unmittelbarer Handhabung der Werkzeuge oder Mechanismen seiner eigenen Muskelkraft), den Gestalter und Begutachter, wie auch den qualifizierten

⁷ Igor L. e m n i j, *Fenomenul tehnic*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.

⁸ Corneliu B u c u r, *Civilizație tehnică populară. Concept, structură, caracteristici. Prezentarea sa în cadrul Muzeului tehnicii populare* (în același volum).

⁹ K. M a r x, Op. cit., p. 186.

⁷ Igor L. e m n i j, *Fenomenul tehnic*, Editura științifică și enciclopedică, Bukarest, 1976.

⁸ Corneliu B u c u r, *Die technische bäuerliche Zivilisation. Konzept, Struktur, Kennzeichen. Ihre Darstellung im Museum der bäuerlichen Technik* (im vorliegenden Band)

⁹ Karl M a r x, Op. cit., S. 187

calificat al acestuia, după o gramatică proprie fiecărei acțiuni, însoțită prin numeroase exerciții și transmisă de la o generație la alta. Materia primă reprezintă factorul condițional important, stimulator prin oferta sa, fără a atinge valori deterministe, iar mijloacele de muncă și formele de energie, factori subordonați, condiționați de etapa istorică a dezvoltării civilizației tehnice, în cazul fiecărui popor.

2.2. În ceea ce privește obiectul muncii, rezumându-ne — pentru scopul propus în acest material — doar la *materiile prime* și alegând, dintre acestea — din aceleași rațiuni — doar pe cele „solide“, le-am putea grupa¹⁰ în:

2.2.1. *suple* (vegetale, fibre, piei) — caracterizate prin păstrarea stării naturale în tot timpul procesului transformării lor, prin utilizarea unei tehnologii extrem de simple (impletit, țesut, cusut, tăbăcit);

2.2.2. *solide* (lemnul, piatra, osul), a căror stare fizică naturală inflexibilă rămâne invariabilă în procesul de prelucrare prin cioplire, tăiere, șlefuire, perforare;

2.2.3. *solide-plastice* (argilă) — caracterizate printr-o maleabilitate naturală pe care o păstrează în timpul procesului modelării formei vaselor, dar și-o pierde în timpul prelucrării finale, în fazele de uscare și ardere și

2.2.4. *solide semiplastice* (metale), care prin încălzire devin maleabile, iar prin răcire își recapătă duritatea, având însă o tehnologie mult superioară celorlalte categorii.

2.3. *Formele de energie* utilizate la nivelul civilizației populare tradiționale cuprind cinci categorii¹¹, în ordinea descoperirii și utilizării lor în istoria civilizației universale:

2.3.1. energia umană

2.3.2. energia calorică

2.3.3. energia animală

2.3.4. energia hidrolică („mișcarea fluidelor“) și

2.3.5. energia eoliană („expansiunea gazelor“)

2.4. Relația dintre forma de energie și mijlocul de muncă utilizat evidențiază, la rîndul său, o altă problemă de importanță majoră în istoria tehnologiei, pe cea a *mișcării*.

„Transformarea mișcării rectilinii pe care o au în mod normal forțele omului, ale animalelor, apei sau aerului, în mișcare circulară, apoi reconvertirea acestei mișcări circulare în mișcare rectilie la nivelul părții care acționează, reprezintă —

Hersteller, bzw. Ausführer des gesamten Vorgangs ausmacht, was aufgrund einer, jeder einzelnen Handlung eigenen, durch Übung erworbenen und von Generation zu Generation weitervermittelten, vielfältigen Grammatik geschieht. Der Rohstoff stellt dabei den ausschlaggebenden Hauptfaktor dar, der durch sein Vorhandensein anregt, ohne daß ihm dabei eine bestimmende Bedeutung zukommt, wogegen die Arbeitsmittel und Energieformen der betreffenden historischen Entwicklungsetappe der technischen Zivilisation jedes Volkes unterworfen sind.

2.2. Was das Arbeitsobjekt anbetrifft, bei dem wir uns — des gesteckten Zieles wegen — lediglich auf die *Rohstoffe* beschränken, indem wir uns von diesen — aus dem gleichen Grund — lediglich die „festen“ auswählen, ergäbe sich folgende Gliederung¹⁰:

2.2.1. *Geschmeidige* (Pflanzen, Fasern, Felle) — gekennzeichnet durch das Beibehalten ihres Naturzustands während des gesamten Umwandlungsvorgangs, der sich einer überaus einfachen Technologie (Flechten, Weben, Nähen, Gerben), bedient;

2.2.2. *feste* (Holz, Stein, Bein), deren unschmiegsamer physikalischer Naturzustand während des Bearbeitungsvorgangs durch Behauen, Schneiden, Spalten, Schleifen, Bohren unverändert bleibt;

2.2.3. *plastisch-feste* (Ton) — durch natürliche Formbarkeit gekennzeichnete, die diese während des Formungsvorgangs beibehalten, bei der Ausfertigung durch Trocknen und Brennen jedoch einbüßen;

2.2.4. *halbplastisch-feste* (Metalle), die bei Erwärmung formbar werden, durch Abkühlen dagegen ihre ursprüngliche Härte wiedererlangen, anderen Gattungen gegenüber jedoch eine wesentlich schwierigere Technik erfordern.

2.3. Die *Energieformen*, die im Bereich überlieferter Volkszivilisation zur Anwendung gelangen, umfassen folgende *fünf*, in der Reihenfolge ihrer Entdeckung und Verwendung innerhalb der Geschichte der Menschheitszivilisation angeführte Gattungen¹¹:

2.3.1. Menschliche Muskelkraft

2.3.2. Wärmeenergie

2.3.3. Tierische Kraft

2.3.4. Wasserkraft („Flüssigkeitsbewegung“)

2.3.5. Windenergie („Ausdehnung der Gase“)

2.4. Das zwischen Energieform und benutztem Arbeitsmittel zustandekommende Verhältnis unterstreicht seinerseits eine andere, für die Geschichte der Technologie überaus wichtige Frage, und zwar die der *Bewegung*.

„Die Umwandlung der geradlinigen Bewegung, die normalerweise der menschlichen, tierischen, der Wasser- bzw. Windkraft eigen ist, in eine kreisförmige und die darauf folgende Rückumwandlung derselben in eine geradlinige, auf der Ebene des wirkenden Bestandteils, bietet — André

¹⁰ André L e r o i - G o u r h a n, *Évolution et technique. L'homme et la matière* col. Sciences d'aujourd'hui, Paris, Ed. Albin Michel, 1971, p. 162 esq.

¹¹ Ibid, p. 87

¹⁰ André L e r o i - G o u r h a n, *Évolution et technique. L'homme et la matière*, col. „Sciences d'aujourd'hui“, Paris, Ed. Albin Michel, 1971, S. 162 esq.

¹¹ I b i d e m, S. 87

afirma André Leroi-Gourhan — una din căile principale a progresului mecanic¹².

2.4.1. *Modalitățile de transmitere* sau transformare a mișcării au condus la adoptarea, inițial, a unor *sisteme simple*:

2.4.1.1. cureaua de transmitere (strungul de lemn)

2.4.1.2. manivela (moara de mină, socala etc.)

2.4.1.3. pedala (foalele fierarului, strungul cu pedală)

2.4.1.4. biela, iar începînd din înfloritoarea epocă elenistică, cu prestigioșii mecanicieni ai Școlii alexandrine¹³, a altor *sisteme superioare* (utilizate în epoca descoperirii lor, în principal, la jucăriile mecanice, dar extinse treptat și generalizate, în epoca feudală, la instalațiile de utilitate publică¹⁴):

2.4.1.5. roțile dințate, cu varianta perfecționată folosită de morile de apă, constînd din roata dințată și „crîngul“

2.4.1.6. axul cu came (pive, ciocane hidraulice, șteampuri)

2.4.1.7. biela-manivelă (roțile de tors, fierăstrăul hidraulic), descoperire tirzie, databilă în sec. XIV, rezultată din ingenioasa combinație a pedalei cu manivela¹⁵.

3. *Categoriile fundamentale* ale mijloacelor de muncă tradiționale sînt: *uneltele și instalațiile* („mașinile“), cele două aflîndu-se într-o relație de succesiune, în evoluția tipologică, și coexistență în timp.

La acestea două se adaugă cea de a treia categorie, care face trecerea spre civilizația industrială, „mașinistă“: *mașinile-unelte*¹⁶.

3.1. *Uneltele* reprezintă acel „obiect folosit pentru atacarea mecanică, directă, a unui material solid, în scopul de a fi prelucrat¹⁷“.

Subliniem, pentru accentuarea diferențierii, caracterul mobil, portabil al uneltei, precum și exercitarea sa directă, manuală în procesul muncii.

Munca începe odată cu făurirea uneltelor¹⁸.

Cele dintii unelte iscodite de om imitau morfologic și funcțional propriile organe (ciocanul, cleștele, cuțitul, grebla ș.a.), constituind un fel de prelungire și amplificare a acestora și îndeplinind funcțiile esențiale de lovit, tăiat, perforat, sfredelit etc.¹⁹.

Leroi-Gourhan zăflege — eine der Haupttrichtungen mechanischen Fortschritts¹².

2.4.1. Die *Übertragungs-* bzw. Umwandlungsmöglichkeiten der Bewegung bewirkten ursprünglich die Übernahme gewisser *einfacher Systeme*:

2.4.1.1. den Treibriemen (Drehsehbänke)

2.4.1.2. die Kurbel (Handmühle, Spulrad)

2.4.1.3. das Pedal (Blasebalg, Drehsehbänke mit Fußbetrieb)

2.4.1.4. die Kuppel- bzw. Schubstange, und von der Hellenistik mit ihren berühmten Mechanikern alexandrinischer Schule¹³ an, die übrigen hochwertigeren Systeme, die zur Zeit ihrer Entdeckung vor allem bei mechanischem Spielzeug, während der Feudalepoche jedoch immer mehr bei öffentlichen Nutzenanlagen¹⁴ Anwendung fanden.

2.4.1.5. Die Zahnräder, samt deren vervollkommenen Variante, dem Kammrad mit Stockgetriebe;

2.4.1.6. die Nockenwelle (Walk-, Hammer- und Pochmühlen);

2.4.1.7. die Kurbelschubstange (Spinnrad, wassergetriebene Sägemühle), eine, auf der sinnreichen Verbindung von Pedal und Kurbel beruhende, späte, dem XIV. Jh. angehörende Entdeckung¹⁵.

3. Die *Grundgattungen* überlieferten Arbeitsgeräts sind folgende: die *Werkzeuge* und *Mechanismen* („Maschinen“), die sich beide, im Rahmen der Typologie und zeitlichen Koexistenz in einem Verhältnis der Aufeinanderfolge befinden.

Zu den beiden Letzterwähnten kommt noch die dritte hinzu, die den Übergang zur „Maschinen“-Industriezivilisation bildet, die der *Werkzeugmaschinen*¹⁶.

3.1. Das *Werkzeug* ist jener, „zum unmittelbaren mechanischen Angriff auf einen festen Stoff, zwecks Bearbeitung, benutzte Gegenstand“¹⁷.

Um den Unterschied besser herauszuarbeiten, unterstreichen wir den Zug seiner Beweglichkeit und Tragbarkeit sowie seine innerhalb des Arbeitsprozesses unmittelbare, manuelle Handhabung.

Die Arbeit beginnt beim Herstellen der Werkzeuge¹⁸.

Die ersten vom Menschen ausgeklügelten Werkzeuge ahmten, was deren Form und Bestimmung anbelangt, eigene Organe nach (Hammer, Zange, Messer, Rechen u.a.) und bildeten somit eine Art Verlängerung und Vergrößerung derselben, wobei sie die wesentlichsten Funktionen des Schlagens, An- und Durchbohrens, Schneidens usw.¹⁹ ausführten.

¹² Ibidem, p. 98.

¹³ Pierre Rousseau, *Histoire des techniques et des inventions*, Librairie Hachette, Paris, 1967.

¹⁴ *Les origines de la civilisation technique* (sous la direction de Maurice Daumas), Presse Universitaires de France, Paris, 1962.

¹⁵ Friedrich Klemm, *Histoire des techniques*, Paris, 1966, p. 18.

¹⁶ Karl Marx, Op. cit., p. 346.

¹⁷ Radu Țițeica, *Dicționar de termeni tehnici*, Ed. Tehnică, București, 1972, p. 827/28.

¹⁸ Friedrich Engels, *Rolul muncii în procesul de transformare a maimuței în om*, Editura PMR, București, 1950.

¹⁹ M. O. Kosven, *Introducere la istoria culturii primitive*, Editura științifică, București, 1957, p. 50.

¹² Ibidem, S. 98

¹³ Pierre Rousseau, *Histoire des techniques et des inventions*, Librairie Hachette, Paris, 1967

¹⁴ *Les origines de la civilisation technique* (sous la direction de Maurice Daumas), Presse Universitaires de France, Paris, 1962

¹⁵ Friedrich Klemm, *Histoire des techniques*, Paris, 1966, S. 18

¹⁶ Karl Marx, Op. cit., S. 398

¹⁷ Radu Țițeica, *Dicționar de termeni tehnici*, Ed. Tehnică, București, 1972, S. 827—828

¹⁸ Friedrich Engels, *Rolul muncii în procesul de transformare a maimuței în om*, Editura PMR, București, 1950

¹⁹ M.O. Kosven, *Introducere la istoria culturii primitive*, Editura științifică, București, 1957, S. 50

Uneltele au oferit omului prima şansă în cunoașterea și transformarea universului lumii înconjurătoare.

Evoluția lor a atins, uneori relativ repede, încă la nivelul civilizației neolitice, parametrii maximi de tehnicitate și randament, reclamind un salt în progresul mijloacelor de muncă.

Acest salt l-au constituit instalațiile.

Pe bună dreptate, Traian Herseni afirmă că „în istoria civilizației, este un salt calitativ, de natură antropogenetică, confecționarea și utilizarea uneltelor, dar unul și mai mare este cel de trecere de la unealtă la mașină”²⁰.

3.2. *Instalațiile* (în literatura străină „mașini”) reprezintă categoria superioară a mijloacelor de muncă, la nivelul civilizației populare tradiționale.

Istoria lor coboară pînă în neolitic, cînd asistăm la primele descoperiri revoluționare, a căror aplicare a revoluționat tehnologia epocii: instalația de perforat (găurit) uneltele din piatră, războiul de țesut, roata olarului, cuptorul de ars vasele ș.a.²¹.

Grecia antică avea să lanseze termenul care le va numi pînă astăzi, într-un mod propriu, spre a le deosebi de uneltele clasice: mehanic (care a dat la latini „machina”, de unde, „mașina”).

Atestat din sec. VII—VI î.e.n., acesta definea „orice aparat sau mijloc mecanic care facilitează munca omului”²².

Pe baza deosebirilor de construcție și funcționare, anticii distingeau două categorii de „mașini”: simple și compuse.

Archytas din Tarent (428—348 î.e.n.) inventariază, pentru întia oară cele cinci tipuri de „mașini simple”, utilizate în timpul său: pîrghia (μοχλος), pana (σφρθ), șurubul (κολας), scripetele (πολισπατο) și trolitul (αφωθεπεριτροχιω)²³, două dintre acestea (pîrghia și pana) fiind cunoscute din înalta antichitate.

Din categoria secundă făceau parte mașinile construite din combinarea celor simple.

Romanii, excelenți administratori ai moștenirii clasice grecești și ai celei elenistice și orientale, preiau și perfecționează această zestre tehnică.

²⁰ Traian Herseni, *Civilizația socialistă*, în „Transilvania”, 8/74, an III(LXIX) p. 48.

²¹ V. Gordon Child, *Făurirea civilizației*, Editura științifică, București, 1966.

²² *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, d'après les textes et les monuments sous la redaction de M.M. Ch. Darnberg, Edm. Saglio et Edm. Pottier*, Paris, Librairie Hachette, 1904, tome 3, 2, p. 1461.

²³ Pierre Rousseau, *Op. cit.* p. 51.

Die Werkzeuge boten dem Menschen die erste Gelegenheit zur Kenntnis und Umwandlung seines Umwelt-Universums.

Deren Entwicklung erreichte bereits auf der Ebene jungsteinzeitlicher Zivilisation, also verhältnismäßig schnell, höchste Kennwerte der Technizität, bzw. Leistung, und forderte im Rahmen des Fortschritts des Arbeitsgeräts nach einem vorwärtsführenden Sprung.

Diesen Sprung bilden die mechanischen Anlagen.

Mit Recht behauptet Traian Herseni, daß die Anfertigung und Benutzung des Werkzeugs einen qualitativen Sprung anthropogenetischer Natur darstelle. Einen noch weit größeren bildet jedoch der Übergang vom Werkzeug zur Maschine²⁰.

3.2. Die *mechanischen Anlagen* (in der ausländischen Fachliteratur auch als „Maschinen“ bezeichnet) stellen auf der Ebene überlieferter Volkszivilisationen eine gehobenere Gattung von Arbeitsmitteln dar.

Deren Geschichte geht bis in die Jungsteinzeit zurück, wo wir an den ersten umwälzenden Entdeckungen teilnehmen, deren Anwendung die betreffende Epoche revolutionierte: dabei denken wir etwa an die Vorrichtung zum Durchbohren von Stein, an den Webstuhl, die Töpferscheibe, den Töpfereibrennofen u.a.m.²¹.

Das antike Griechenland sollte die ihnen bis heute eigene Benennung prägen, um sie von den klassischen Werkzeugen zu unterscheiden: „Mechanic“ (was später bei den Römern zum lateinischen „Machina“ führte, woraus sich unser Wort „Maschine“ ergab).

Dieser, bereits im VII.—VI. Jh. v.u.Z. belegte Begriff bezeichnete „jeden Apparat, bzw. jede mechanische Vorrichtung, die die menschliche Arbeit erleichtert”²².

Aufgrund von bau- bzw. funktionsmäßigen Verschiedenheiten unterschied die Antike zwei Arten von „Maschinen“, und zwar: einfache und zusammengesetzte.

Archytas von Tarent (428—348 v.u.Z.) nimmt erstmalig die fünf zu seinen Lebzeiten benutzten Typen „einfacher Maschinen“ auf: den Hebel (μοχλος), den Keil (σφρθ), die Schraube (κολας), die Rolle (πολισπατο) und die Winde (αφωθεπεριτροχιω)²³, von denen zwei (Hebel und Keil) bereits der Hochantike bekannt waren.

Der zweiten Gattung gehören die durch Verbinden einfacher Maschinen zustandekommenden Mechanismen an.

Die Römer, ausgezeichnete Verwalter antiken griechischen, hellenistischen und orientalischen Erbes, übernehmen und vervollkommen diese technische Mitgift.

²³ Traian Herseni, *Civilizația socialistă*, in „Transilvania”, 8/74, J.III (LXIX) S. 48

²¹ V. Gordon Child, *Făurirea civilizației*, Editura științifică, București, 1966

²² *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, d'après les textes et les monuments, sous la redaction de M.M. Ch. Darnberg, Edm. Saglio et Edm. Pottier*, Paris, Librairie Hachette, 1904, tome 3, 2, S. 1461

²³ Pierre Rousseau, *Op. cit.* S. 51

Pe timpul lui Vitruviu (sec. I î.e.n.), „machina“ definea „acel ansamblu trainic de elemente din lemn, destinat pentru deplasarea greutăților mari și pus în mișcare în mod artificial“²⁴.

În categoria mașinilor simple de la începuturile Romei imperiale („moderationes machinationum“), autorul celebrei „De architectura“, scrisă către 25 î.e.n.) inserează roțile olarilor, foalele fierarilor, carele, trăsurile cu două roți, strungurile de lemn etc., despre care — afirmă Vitruviu, „ad usum cotidianae sunt“²⁵.

Din categoria secundă, a „mașinilor complexe“, fac parte mecanismele complexe, acționate de energii superioare celei umane „quae raro veniunt ad manus“, afirmă Vitruviu, între acestea fiind enumerate: roata hidraulică, roata elevatoră și moara de apă²⁶.

Contrar părerii multor istorici, care, induși în eroare de o traducere eronată a unui pasaj din opera lui Vitruviu, au formulat teza generalizării instalațiilor hidraulice încă din sec. I î.e.n.²⁷, în ceea ce ne privește, credem (și nu numai noi), că societatea sclavagistă a rămas pînă aproape de sfîrșitul său (sec. IV—V în occidentul Europei), tributară muncii manuale a sclavilor, care constituia cheia de boltă a întregii organizări și vieții sociale a lumii antice.

Societățile sclavagiste, așa cum au demonstrat și istoricii mecanicii²⁸, au acordat o importanță aproape exclusivă staticii (știința echilibrului corpurilor), din nevoia de a soluționa problema suplimentării forței sclavilor la realizarea marilor edificii din antichitate.

În aceste condiții, instrumentarul muncii nu putea fi decît unul rudimentar, căci, așa cum arată și Marx, „este un principiu economic în acest mod de producție de a nu utiliza decît instrumentele de muncă cele mai brute și mai grosolane“.²⁹

Deși descoperiri mai vechi, din Orientul elenistic, noile instalații aveau să se răspîndească în întreaga lume, generalizînd folosirea energiei hidraulice în toate domeniile producției materiale, abia din epoca feudală³⁰. „Au trecut aproape două

Zur Zeit Vitruvs (I.Jh.v.u.Z.) definierte die „machina“ „ein aus Holz hergestelltes, künstlich in Bewegung gesetztes und zur Beförderung großer Lasten dienendes, aus Teilen zusammengesetztes, widerstandsfähiges Ensemble“²⁴.

Zu den dem kaiserlichen Rom bekannten einfachen Maschinen (moderationes machinationum) zählt der Verfasser des berühmten, um 25.v.u.Z. entstandenen „De architectura“ die Töpferscheibe, den Blasebalg der Schmiede, den Wagen, die zweirädrige Kutsche, die Holzdrehbank usw., von denen Vitruv behauptet, sie seien „ad usum cotidianae“²⁵.

Der zweiten Gattung „komplexerer Maschinen“ gehören jene an, die durch der menschlichen Kraft überlegene Energien angetrieben werden, „quae raro veniunt ad manus“, wobei er das Wasserrad, das Förderrad und die Wassermühle anführt²⁶.

Der Meinung zahlreicher Historiker zum Trotz, die durch eine falsche Übersetzung eines Abschnitts aus dem Werke Vitruvs irreführt, die These einer Verallgemeinerung der wassergetriebenen Anlagen bereits für das I.Jh.v.u.Z. aufstellten²⁷, glauben wir (und nicht nur wir), daß die sklavenhaltende Gesellschaft bis fast zu deren Ende (IV.—V.Jh. in Westeuropa) von der Handarbeit der Sklaven abhängig war, die den Schlußstein der gesamten Organisation des sozialen Lebens der antiken Welt bildete.

Die sklavenhaltenden Gesellschaften maßen, was auch die Geschichtsschreiber der Mechanik bewiesen²⁸, fast ausschließlich der Statik (d.h. der Lehre vom Gleichgewicht der Körper) Bedeutung bei, und zwar aus der Notwendigkeit heraus, die Frage der Vergrößerung der Wirkung der Sklavenkraft bei der Verwirklichung großer Bauvorhaben der Antike zu lösen.

Unter derartigen Verhältnissen konnte das Arbeitsgerät gar nicht anders als rudimentär sein, da, wie auch Marx zeigte, es „als ökonomisches Prinzip“ galt, „nur die rohesten, schwerfälligsten ... Arbeitsinstrumente anzuwenden“²⁹.

Obgleich es sich dabei um ältere Entdeckungen des hellenistischen Orients handelt, sollten sich die neuen mechanischen Anlagen erst während der Feudalepoche³⁰ in der ganzen Welt verbreiten und zur Verallgemeinerung der Anwendung der Wasserkraft in allen Bereichen der Sachgütererzeugung

²⁴ G. Milhaud, *Étude sur la pensée scientifique chez les Grecs et chez les Modernes*, Paris, 1906, p. 112

²⁵ Polii Vitruvii, *De architectura*, Libri decem, Firenze, 1522

²⁶ Ibidem

²⁷ C-tin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești, în secolele XV-începutul secolului XIX*, Editura științifică, București, 1973, p. 139

²⁸ Ștefan Bălan, Igor Ivanov, *Din istoria mecanică*, Editura științifică, București 1966, p. 8

²⁹ K. Marx, *Capitalul*, I, Editura Politică, București, 1960, p. 225

³⁰ Jean Gimpel, *La révolution industrielle du Moyen Âge*, Édition du Seuil, 1975. Ștefan Pascu, in „Istoria României“, 1962, p. 60.

²⁴ G. Milhaud, *Étude sur la pensée scientifique chez les Grecs et chez les Modernes*, Paris, 1906, S. 112

²⁵ Polii Vitruvii, *De architectura*, Libri decem, Firenze, 1522

²⁶ Ibidem

²⁷ C-tin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV-începutul secolului XIX*, Editura științifică, Bukarest, 1973, S. 139

²⁸ Ștefan Bălan, Igor Ivanov, *Din istoria mecanică*, Editura științifică, Bukarest, 1966, S. 8

²⁹ Karl Marx, *Das Kapital*, Bd. I, Dietz Verlag, Berlin, 1953, S. 205

³⁰ Jean Gimpel, *La révolution industrielle du Moyen Âge*, Édition du Seuil, 1975; Ștefan Pascu, in „Istoria României“, 1962, S. 60

milenii pentru a se dezvolta mai profund cinematica și dinamica, odată cu *nevoia* construirii de mecanisme și mașini” — afirmă, temeinic documentați, istoricii tehnologiei³¹.

Termenul de instalație, echivalent „mașini”, în accepțiunea clasică (antică), apare târziu, prima mențiune datînd din 1439, dată la care cuvîntul „stella” definea o „mașină constînd din două lemne așezate transversal”³², iar expresia „illigatio ad stella” însemna „a așeza pe”, în sensul de a fixa un mecanism³³.

Termenul „instalation” circula cu totul sporadic pînă în sec. XVIII, cînd el va defini categoria mecanismelor de cea mai veche tradiție, spre deosebire de noile mașini” care vor inaugura „era mașinismului”, echivalentă manufacturii capitaliste³⁴.

3.3. Referitor la *relația unealtă-instalație* (recte „mașină”), multă vreme, mecanicienii considerau că unealta este o mașină simplă, iar mașina, o unealtă compusă.

Pe baza criteriului energiei, s-a încercat cea dintîi delimitare a sferei lor noționale.

„Deosebirea dintre unealtă și mașină — scria la 1843 Wilhelm Schultz — este călătată în faptul că la unealtă, omul constituie forța motrică, iar la mașină, forța naturală distinctă de forța omului, ca animalul, apa, vîntul etc.”³⁵.

Din acest stadiu al problemei s-a ajuns, treptat, la circumscrierea tot mai exactă a celor două concepte, prin alăturarea criteriilor mobilității și energiei, precum și a altor factori (caracterul mișcării, numărul gesturilor, structura tehnico-funcțională ș.a.).

Lui Marx îi revine meritul de a fi făcut o analiză structuralistă temeinică a categoriei instalațiilor, evidențiind principiul evoluției istorice, de la simpla unealtă, la „instalațiile mecanice dezvoltate”, în a căror compunere intră sistemul energetic, de transmisie și cel mecanic și, în cele din urmă, la „mașinile-unelte”, punctul de plecare în evoluția industrială burgheză³⁶.

beitragen. „Fast zwei Jahrtausende sollten bis zur höheren Entfaltung der Kinetik und Dynamik vergehen, die gleichzeitig mit der Errichtung von Mechanismen und Maschinen zustandekommt”, behaupten die Historiker der Technologie³¹, anhand gründlicher Dokumentation.

Der eigentliche Begriff Anlage (im Sinne des Wortes „Maschine” in der klassischen antiken Auffassung) tritt verhältnismäßig spät, und zwar um das Jahr 1439 auf, zu einem Zeitpunkt, wo das Wort „Stella” eine „aus zwei kreuzweise angeordneten Hölzern bestehende Maschine”³² definiert, der Ausdruck „illigatio ad stella” dagegen bezeichnete „etwas anbringen”, im Sinne von: einen Mechanismus befestigen³³.

Der Ausdruck „Instalation” wird bis ins XVIII.Jh. lediglich sporadisch benutzt, um damit die Gattung althergebrachter Mechanismen den neuen „Maschinen” gegenüber, zu bezeichnen, die das „Maschinenzeitalter” einleiten sollen, das den kapitalistischen Manufakturen³⁴ entspricht.

3.3. Was das Verhältnis zwischen *Werkzeug — technische Anlage* (bezw. „Maschine”) anbelangt, vertraten die Mechaniker lange Zeit die Meinung das Werkzeug sei eine einfache Maschine, die Maschine dagegen ein zusammengesetztes Werkzeug.

Die erste Festlegung der Begriffssphäre erfolgte aufgrund des Energiegesichtspunkts.

„Man sucht den Unterschied zwischen Werkzeug und Maschine,” schrieb im Jahre 1843 Wilhelm Schulz, „in der Tatsache, daß beim Werkzeug der Mensch die bewegende Kraft bildet, bei der Maschine jedoch die von der menschlichen Kraft unabhängige Naturenergie, d.h. die tierische, bezw. die Wind- oder Wasserkraft u.a.”³⁵.

Von diesem Stadium der Fragestellung gelangt man zu einer immer genaueren Umschreibung der beiden Konzepte, durch Hinzufügen der Gesichtspunkte der Energie und Beweglichkeit sowie anderer Faktoren (Bewegungscharakter, Zahl der Handgriffe, technisch-funktionelle Struktur usw.).

Marx kommt das Verdienst zu, eine gründliche Strukturanalyse der Anlagengattungen vorgenommen zu haben, indem er das Prinzip der historischen Entwicklung vom einfachen Werkzeug zu „fortgeschrittenen mechanischen Anlagen” hervorhebt, in deren Zusammensetzung das Energie-, das Übertragungs- und das Mechaniksystem mitspricht, bis hin zu den „Werkzeugmaschinen”, als Ausgangspunkt der bürgerlichen Industrieentwicklung³⁶.

³¹ Ștefan Bălan, Igor Ivanov, op. cit.

³² Dominic Dugange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Paris, 1846, tome VI, p. 368.

³³ Idem, tome III, p. 853.

³⁴ *Nouveau dictionnaire étymologique et historique* (sous la direction d'Albert Dauzat, Jean Dubois et Henri Mitlerand, Paris, 1964, p. 392.

³⁵ Wilhelm Schulz, *Die Bewegung der Produktion*, Zürich, 1843, p. 38, după K. Marx, op. cit., p. 345.

³⁶ K. Marx, Op. cit., p. 346.

³¹ Ștefan Bălan, Igor Ivanov, Op. cit.

³² Dominic du Gange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Paris, 1846, tome VI, S. 368

³³ Idem. Tome III, S. 853

³⁴ *Nouveau dictionnaire étymologique et historique* (sous la direction d'Albert Dauzat, Jean Dubois et Henri Mitlerand) Paris, 1964, S. 392

³⁵ Wilhelm Schulz, *Die Bewegung der Produktion*, Zürich, 1843, S. 38, nach Karl Marx, op. cit. S. 345

³⁶ Karl Marx, Op. cit. S. 398

Pornind de la analiza caracterului mișcării uneltelor și instalațiilor A. Leroi-Gourhan aduce câteva precizări, care ni se par decisive pentru lămurirea problemei.

Instrumentele de forță umană imediată, de transmisie rectilinie directă sau rectilinie amplificată (cuțit, fierăstrău, harpon) nu constituie mașini (ci sînt unelte n.n.). „Dimpotrivă, — susține autorul sus citat — instrumentele de transmisie rectilinie, convertită în mișcarea circulară (burghie cu coardă, strungul, piatra de moară), instrumentele de transmisie circulară demultiplicată și convertită în circulară sau rectilinie (presa cu șurub, moara) sînt mașini³⁷”.

„Mașina — conchide același autor — apare ca un dispozitiv care încorporează nu numai în mod frecvent o unealtă, dar înainte de toate unul sau mai multe gesturi³⁸”.

Ca exemple, putem cita roata olarului sau războiul de țesut, care părăsesc stadiul de unealtă din momentul în care ridicarea firelor și mișcarea axului roții sînt asigurate fără mini, printr-un dispozitiv care se substituie mîinii (pedala, la război, respectiv discul inferior, la roată).

Insistînd asupra caracterului fix al instalației (care exprimă și etimologic, termenul), dicționarul Grand Larousse definește instalația ca un „ansamblu de obiecte, de aparate, așezate în locuri amenajate, în vederea unei oarecare funcționalități³⁹”.

Pentru a evita confuziile care se fac, deasemeni frecvent, între instalații și alte mijloace de muncă mobile (mijloace agricole, mijloace de transport ș.a.), credem necesar a interveni cu câteva precizări, complementînd, în felul acesta, definițiile anterioare.

Instalațiile reprezintă acele ansambluri tehnico-constructive și funcționale avînd o *dispunere fixă* în cadrul spațiului de producție, care încorporează unealta clasică, fiind capabile, sub acțiunea unor surse de energie diferite, să modifice și amplifice impulsul inițial, să vehiculeze, sau să transforme materialele modificîndu-le poziția, forma sau structura, în cadrul unor procese mecanice, fizice sau chimice.

În cele ce urmează, am încercat o grupare a celor mai importante instalații tradiționale de pe teritoriul patriei noastre, pornind de la cunoașterea

Von einer Analyse des Charakters der Werkzeuge und mechanischen Anlagen ausgehend, fügt A. Leroi-Gourhan gewisse Ergänzungen hinzu, die uns zur Klärung der Frage ausschlaggebend erscheinen.

Die unmittelbar von Menschenkraft gehandhabten Geräte, bei denen wir es mit geradliniger Übertragung, oder verlängerter geradliniger Übertragung zu tun haben (Messer, Säge, Harpune), stellen keine Maschinen dar, (sondern sind Werkzeuge, Anm. d. Verf.). „Dagegen sind — unterstreicht der oben zitierte Verfasser — Geräte mit geradliniger Übertragung, die sich in kreisförmige Bewegung umwandeln läßt (Drillbohrer, Drechselbank, Mühlstein), Geräte mit vervielfältigter kreisförmiger Übertragung und Verwandlung in kreisförmige oder geradlinige Bewegung (Spindelpresse, Mühle) Maschinen³⁷”.

„Die Maschine — schließt der gleiche Verfasser seinen Gedankengang ab — tritt als Vorrichtung auf, der meist nicht nur ein Werkzeug, sondern vor allem ein oder mehrere Handgriffe einverleibt wurden³⁸”.

Als Beispiele lassen sich der Webstuhl und die Töpferscheibe anführen, die von jenem Augenblick an nicht mehr als Werkzeuge gelten können, wo das Heben der Kettfäden (Fachbildung), bzw. das Drehen der Scheibenachse, nicht mehr durch die Hand bewirkt wird, sondern durch eine Vorrichtung, die jene ersetzt (Trittpedal im Falle des Webstuhls, Schwungrad bei der Töpferscheibe).

Auf den festliegenden Charakter der technischen Anlage eingehend, der den Begriff auch ethymologisch umreißt, definiert das Lexikon Grand Larousse die Anlage als „Gesamtheit von, an einer dazu vorbereiteten Stelle, zu irgendwelcher Bestimmung aufgestellten Gegenständen bzw. Apparaten³⁹”.

Um desgleichen häufigen Mißverständnissen und Verwechslungen zwischen Anlagen und beweglichem Arbeitsgerät (Ackergerät, Beförderungsmittel u.a.) vorzubeugen, halten wir es für nötig die bisher benutzten Definitionen durch gewisse Ergänzungen zu klären.

Die Anlagen bilden jene technisch-konstruktiven und funktionellen Ensembles, die innerhalb des Arbeitsraums *unbeweglich aufgestellt*, das klassische Werkzeug einbeziehen und imstande sind unter Einwirkung verschiedener Energiequellen, den Anfangsimpuls zu verändern und zu vergrößern, Stoffe zu bewegen, deren Stellung, Form oder Struktur zu verändern oder sie im Rahmen mechanischer, physikalischer oder chemischer Prozesse umzuwandeln.

Weiter unten haben wir, vom derzeitigen volkswissenschaftlichen Wissen ausgehend, den Versuch an- gestellt, eine Gliederung der wichtigsten, auf

³⁷ A. Leroi-Gourhan, Op. cit., p. 112.

³⁸ Ibidem

³⁹ Grand Larousse de la langue française, Librairie Larousse, 1975, p. 2729.

³⁷ A. Leroi-Gourhan, op. cit. S. 112

³⁸ Ibidem

³⁹ Grand Larousse de la langue française, Librairie Larousse, 1975, S. 2729

etnografică (multe din acestea fiind întâlnite în colecțiile muzeale de etnografie și, în special, ale Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibului)⁴⁰, pe baza principiului istorico-evolutiv și a criteriilor: procesual, procedural, energetic și tehnico-constructiv.

Am omis, cu bună știință, din tabelul nostru, capcanele și instalațiile de pescuit, instrumentarul agrar și mijloacele de transport, din considerentele evidențiate pe parcursul lucrării.

Am prefațat această primă încercare de sistematizare a instalațiilor tradiționale din literatura etnologică românească⁴¹ (evident prefectibilă și, nu ne îndoim, incompletă), cu cele dintii instalații care au preocupat omenirea, în scopul continuei lor perfecționări, încă din înalta antichitate, prin descoperirea și aplicarea celor dintii soluții mecanice, inițial în domeniul staticii (pana, pîrghia, scripetele, trolul și șurubul): aparatele de ridicat greutăți. Am continuat apoi cu fîntînile și instalațiile de irigat, a căror evoluție urmează întreaga filieră a progresului principiilor mecanicii, aplicate la operațiile de ridicat, deschizînd, totodată, unul din capitolele importante ale dinamicii: sistemele de transmitere și transformare a mișcării.

Acestor prime două categorii le urmează seriile tipologice ale instalațiilor de prelucrat cele mai caracteristice materii prime, de la produsele agro-alimentare, la firele textile vegetale și animale, produsele vegetale: lemn, minerale, (argilă, piatră, minereuri) și produsele semifinite (metale).

Principiile ordonatoare ale sistemului nostru au fost, în succesiune directă: materia primă, procesele de prelucrare și procedeele tehnice, iar *criteriile* structurării seriilor tipologice instrumentale au fost sistemele energetice, principiile mecanice de acționare, sistemele de transmisie, particularitățile morfologice și funcționale, tehnicile și materialele de transmisie. La începutul fiecărei serii am marcat, printr-un asterisc, categoriile care deschid respectiva serie, fără a fi, însă, instalații propriu-zise, iar în cadrul seriei, prin două asteriscuri, am evidențiat instalațiile de factură industrial-urbană, asimilate de civilizația populară și generalizate.

dem Boden unseres Vaterlandes belegten überlieferten Anlagen vorzunehmen, von denen zahlreiche sich in Volkskundensammlungen, besonders aber in der des Museums der bäuerlichen Technik aus der Dumbrava von Sibiu befinden⁴⁰, wobei wir aufgrund des historisch-evolutiven Prinzips sowie verfahrenstechnischer, energetischer und technisch-konstruktiver Gesichtspunkte vorgehen.

Bewußt übergangen wir in unserer Aufstellung die Fallen und Fischfangvorrichtungen, das Ackergerät und die Beförderungsmittel, und zwar aus den im Laufe der Arbeit angeführten Rücksichten.

Der gegenwärtige Versuch einer Systematisierung der überlieferten technischen Anlagen im Rahmen der rumänischen ethnologischen Literatur⁴¹ (der zweifelsohne unvollständig ist und einer Reihe von Ergänzungen bedarf), wird von den ersten Behelfen eingeleitet, die die Menschheit noch aus frühem Altertum ständig zu verbessern suchte, durch die Entdeckung und Anwendung der frühesten mechanischen Lösungen der Menschheitsgeschichte, ursprünglich auf dem Gebiet der Statik: (den Keil, den Hebel, die Rolle, die Winde, und die Schraube) und zwar: durch die Hebevorrichtungen, es folgen Brunnen und Wasserschoöpfvorrichtungen, deren Entwicklung durch die Fortschritte der beim Heben angewandten mechanischen Prinzipien bezeichnet wird und die gleichzeitig ein wichtiges Kapitel der Dynamik einleiten: Systeme zur Übertragung und Umwandlung der Bewegung.

Diesen ersten beiden Kategorien folgen die typologischen Reihen der Anlagen zur Verarbeitung der bekanntesten Rohstoffe, von landwirtschaftlichen Lebensmittelerzeugnissen angefangen bis zu den pflanzlichen und tierischen Textilfasern, pflanzlichen Erzeugnissen (Holz), Mineralien (Ton, Stein, Erz) und semi-bearbeiteten Produkten (Metalle).

Als ordnende Prinzipien unseres Systems gelten in unmittelbarer Aufeinanderfolge: der Rohstoff, die Arbeitsprozesse und die technischen Verfahren, und als Gesichtspunkte für die Gliederung der typologischen Reihen der Anlagen und Geräte dienen Energiequelle, mechanische Antriebsprinzipien, Übertragungssysteme, morphologische und funktionelle Merkmale, Übertragungsmittel und -techniken. Zu Beginn jeder Reihe haben wir die sie einleitenden Kategorien, die keine eigentlichen Anlagen sind, mit einem Asteriskus bezeichnet, während innerhalb der Typenreihe zwei Kreuzchen jene Anlagen hervorheben, die städtisch-industrieller Herkunft sind, von der bäuerlichen Zivilisation assimiliert wurden und allgemeine Verbreitung fanden.

⁴⁰ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1974.

⁴¹ Prezentă clasificare a stat la baza elaborării chestionarului instalațiilor tehnice populare, pentru Atlasul etnografic al României (București, 1976).

⁴⁰ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1974.

⁴¹ Die gegenwärtige Klassifizierung bildete den Ausgangspunkt für den Fragebogen bäuerlicher technischer Anlagen für den Volkskunde-Atlas Rumäniens (Bukarest, 1976)

1. INSTALAȚII PENTRU RIDICAT

1. Instalații pentru ridicat greutăți (pene, pîrghii, scripeți, trolui, crivacuri, șuruburi)⁴²

- 1.0. Planul înclinat
- 1.1. Pe principiul *penei*
 - 1.1.1. Pana simplă*
 - 1.1.2. Sistem de *pene**
- 1.2. Pe principiul *pîrghiei*
 - 1.2.1. Pîrghia simplă*
 - 1.2.2. Scindura cu găuri
 - 1.2.3. Trepiedul în scară
- 1.3. Pe principiul *scripetelui*
 - 1.3.1. Scripetele fix
 - 1.3.2. Scripetele mobil
 - 1.3.3. Scripeți asociați (fix și mobil)
 - 1.3.4. Sisteme de scripeți (palanc)
 - 1.3.4.1. Palanc simplu
 - 1.3.4.2. Palanc compus
- 1.4. Pe principiul *troluiului*
 - 1.4.1. Acționat manual (virtej)
 - 1.4.1.1. Cu *spîle*
 - 1.4.1.2. Cu *manivelă*
 - 1.4.1.3. Cu *angrenaj de transmisi* (roți dințate)
 - 1.4.2. Acționat prin *tracțiune animală* (crivac)
 - 1.4.3. Acționat *hidraulic*
- 1.5. Pe principiul *troluiului și scripetelui*
 - 1.5.1. Instalația pentru extras petrolul („Bahna“)
- 1.6. Pe principiul *șurubului*
 - 1.6.1. Cu *piuliță* (cric de car)
 - 1.6.2. Cu *clește* (pentru pietre moară)
 - 1.6.3. Cu *manivelă* (pietre moară, leascuri)

2. Instalații pentru ridicat apa potabilă (fîntini)⁴³

2.1. Acționate manual

- 2.1.1. Prin *ridicare directă*
 - 2.1.1.1. Vas cu coadă, cu cîrlig, lanț*
- 2.1.2. Pe principiul *pîrghiei*
 - 2.1.2.1. Cu cumpănă și contragreutate
- 2.1.3. Pe principiul *troluiului*
 - 2.1.3.1. Cu *manivelă*
 - 2.1.3.1.1. Simplă
 - 2.1.3.1.2. În cruce

⁴² Șt. Bălan, I. Ivanov, op. cit., 1966; M. Marcu, *Crivacul, un vechi mecanism miner*, în „Revista Muzeelor”, 6, 1969; D. Moroianu, I. M. Ștefan, *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, București, 1963; P. Mureșanu, *Zur Verwendung von „Maschinen“ im feudalen Zeitalter bei der Salzausbeutung in Oena-Dej*, in „Zeitschrift für Ethnologie”, Band, 98, Heft 2, Braunschweig, 1973; I. Simache, *Mici instalații fără-nest din județul Prahova*, in „Sesiunea de comunicări științifice a Muzeului de etnografie și artă populară”, București, dec., 1966, Buc. 1972.

⁴³ I. Chelcea, *Modul de alimentare cu apă în satul Comarna, jud. Iași*, în „Revista Muzeelor”, 1, 1976; M. Dunăre și N. Dunăre, *Problema apei la Oarja*, în „Sociologia românească”, IV, nr. 7-12, 1972; I. Godea, *Aspecte etnografice în Depresiunea Almăjului (Caras-Severin)*, în „Muzeul județean de etnografie și istorie locală Caransebeș, Studii și Comunicări. Etnografie-Istorie”, Caransebeș, 1975; Ghidul Muzeului tehnicii populare, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1971; D. Irimieș, *Tipuri de fîntini din Transilvania*, în „Anuar Muz. Etnografie Transilv.”, VIII, 1976; I. Iurasciuc, *Tipul fîntinii cu captare a apei de ploaie pe acoperișul casei*, în „Revista Muzeelor”, 2, 1969; R. O. Maier, *Tipul fîntinii cu bazin de acumulare*, în „Revista de etnografie și folclor”, 6, 1975; T. Mozeș, *Aprovizionarea cu apă potabilă a populației rurale în Oltenia subcarpatică și Banat*, în „Revista Muzeelor”, 5, 1970; D. Nedelea, *Construcții de fîntini și puțuri mai deosebite pe valea Teleajănelui, jud. Prahova*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, Buc., 1972; G. Nițu, *Tipuri de fîntini în cîteva sate din Mehedinți*, în „Historica”, III, 1974; N. Secară, *Fîntinile de piatră din Ilidia*, în „Tibiscus”, 1974.

1. HEBEVORRICHTUNGEN

1. Vorrichtungen zum Lastenheben (Keil, Hebel, Rolle, Winde, Flaschenzug, Schraube)⁴²

- 1.0. Schiefe Ebene
- 1.1. Aufgrund des *Keil*-Prinzips wirkend
 - 1.1.1. Einfacher Keil*
 - 1.1.2. Keilsystem*
- 1.2. Aufgrund des *Hebel*-Prinzips wirkend
 - 1.2.1. Einfacher Hebel*
 - 1.2.2. Lochbrett
 - 1.2.3. Stufenbockheber
- 1.3. Aufgrund des *Rollen*-Prinzips wirkend
 - 1.3.1. Feste Rolle
 - 1.3.2. Lose Rolle
 - 1.3.3. Verbundene Rollen (feste und lose)
 - 1.3.4. Verbundsystem von Rollen (Flaschenzug)
 - 1.3.4.1. Einfacher Flaschenzug
 - 1.3.4.2. Zusammengesetzter Flaschenzug
- 1.4. Aufgrund des *Winden*-Prinzips wirkend
 - 1.4.1. **Handwinde** (Haspel)
 - 1.4.1.1. Drehkreuzwinde
 - 1.4.1.2. Kurbelwinde
 - 1.4.1.3. Mit Übersetzungsgetriebe versehene Winde
 - 1.4.2. Winde mit **Zugtiergöpelantrieb**
 - 1.4.3. Winde mit **Wasserantrieb**
- 1.5. Aufgrund des *Rollen*- und des *Winden*-Prinzips wirkend
 - 1.5.1. Erdölfördervorrichtung
- 1.6. Aufgrund des *Schrauben*-Prinzips wirkend
 - 1.6.1. Heber mit drehbarer Mutterschraube (Wagenheber)
 - 1.6.2. Zangenheber (für Mühlensteine)
 - 1.6.3. Kurbelheber (Mühlensteine, Pressen)

2. Wasserserschöpfvorrichtungen (Brunnen) ⁴³

2.1. Handbetriebe

- 2.1.1. Unmittelbar durch Heben gehandhabt
 - 2.1.1.1. Eimer mit Stange, Flaken, Kette*
- 2.1.2. Aufgrund des *Hebel*-Prinzips wirkend
 - 2.1.2.1. Mit Schwengel und Gegengewicht
- 2.1.3. Aufgrund des *Winden*-Prinzips wirkend
 - 2.1.3.1. Mit Kurbelwinde
 - 2.1.3.1.1. Einfach
 - 2.1.3.1.2. Kreuzweise angeordnet

⁴² Șt. Bălan, I. Ivanov, ebenda, 1966; M. Marcu, *Crivacul, un vechi mecanism miner*, în „Revista Muzeelor”, 1969, 6; D. Moroianu, M. Ștefan, *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, Bukarest, 1963; P. Mureșanu, *Zur Verwendung von „Maschinen“ im feudalen Zeitalter bei der Salzausbeutung in Oena-Dej*, in „Zeitschrift für Ethnologie”, Band 98, Heft 2, Braunschweig, 1973; I. Simache, *Mici instalații fără-nest din județul Prahova*, in „Sesiunea de comunicări științifice a muzeului de etnografie și artă populară”, Bukarest, 1972.

⁴³ I. Chelcea, *Modul de alimentare cu apă în satul Comarna, jud. Iași*, în „Revista Muzeelor”, 1976, 1; M. Dunăre și N. Dunăre, *Problema apei la Oarja*, în „Sociologia românească”, IV, nr. 7-12, 1972; I. Godea, *Aspecte etnografice în Depresiunea Almăjului (Caras-Severin)*, în „Muzeul județean de etnografie și istorie locală Caransebeș, Studii și Comunicări. Etnografie-Istorie”, Caransebeș, 1975; Ghidul Muzeului tehnicii populare, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1971; D. Irimieș, *Tipuri de fîntini din Transilvania*, în „Anuar Muz. Etnografie Transilv.”, VIII, 1976; I. Iurasciuc, *Tipul fîntinii cu captare a apei de ploaie pe acoperișul casei*, în „Revista Muzeelor”, 1969, 2; R. O. Maier, *Tipul fîntinii cu bazin de acumulare*, în „Revista de etnografie și folclor”, 1975, 6; T. Mozeș, *Aprovizionarea cu apă potabilă a populației rurale în Oltenia subcarpatică și Banat*, în „Revista Muzeelor”, 1970, 5; D. Nedelea, *Construcții de fîntini și puțuri mai deosebite pe valea Teleajănelui, jud. Prahova*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, Bukarest, 1972; G. Nițu, *Tipuri de fîntini în cîteva sate din Mehedinți*, in „Historica”, III, 1974; N. Secară, *Fîntinile de piatră din Ilidia*, în „Tibiscus”, 1974.

- 2.1.3.1.3. Cu o singură manivelă
 - 2.1.3.1.4. Cu două manivele
 - 2.1.3.2. *Cu roată*
 - 2.1.4. Pe principiul *scripetelui*
 - 2.1.4.1. Cu un singur scripete, central
 - 2.1.4.2. Cu doi scripeți și contragreutate
 - 2.1.5. Pe principiul *trolului și al scripetelui*
 - 2.1.5.1. Cu *manivelă*
 - 2.1.5.2. Cu *roată*
 - 2.1.5.3. Cu *roată și miner*
 - 2.1.6. *Funcție de numărul găleților*
 - 2.1.6.1. Cu o singură găleată
 - 2.1.6.1.1. Cu fundul întreg
 - 2.1.6.1.2. Cu supapă de alimentare
 - 2.1.6.2. Cu două găleți
 - 2.1.7. *Funcție de felul recipientilor*
 - 2.1.7.1. Din piele (burdufi)
 - 2.1.7.2. Din lemn (ciuturi)
 - 2.1.7.3. Din metal (găleți)
 - 2.2. Acționate prin *tracțiune animală*
 - 2.2.1. Cu roată orizontală și scripete
 - 2.2.2. Cu virtej
- 3. Instalații pentru irigații (roți de apă)⁴⁴**
- 3.1. Acționate prin *tracțiune animală*
 - 3.1.1. Cu angrenaj și roată cu cupe
 - 3.1.2. Cu angrenaj și roată cu lanț și găleți
 - 3.2. Acționate *hidraulic*
 - 3.2.1. Roți cu cupe, de curent
 - 3.3. Acționate de *energie eoliană*
 - 3.3.1. Roți cu cupe
- II. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAT MATERIALE AGRO-ALIMENTARE**
- 1. Instalații pentru obținut semințe cerealiere⁴⁵**
- 1.1. *Prin batere*
 - 1.1.1. Gratie și maiul*
 - 1.1.2. Coșul și maiul*
 - 1.1.2.1. Cu leasă
 - 1.1.2.2. Cu grătar perforat
 - 1.1.3. Imblăciul
 - 1.2. *Prin călcare* (de către animale)
 - 1.2.1. Aria cu par și funie
 - 1.3. *Prin zdrobire cu mijloace trase de animale*
 - 1.3.1. Ruloul de piatră (armanul)
 - 1.3.2. Placa dințată (dosca, dicania)
 - 1.3.2.1. Cu silexuri
 - 1.3.2.2. Cu ținte metalice
 - 1.4. *Prin zdrobire cu mijloace mecanice*
 - 1.4.1. *Acționate manual*
 - 1.4.1.1. Mașină de treierat acționată prin manivelă**
 - 1.4.2. *Acționate prin tracțiune animală*
 - 1.4.2.1. Batoza cu cai**
 - 1.5. *Prin vînturare și cernere*
 - 1.5.1. Lopata, sita de mină*
 - 1.5.2. Ciurul cu trepid
 - 1.5.3. Mașina cu palete, acționată de o manivelă (vînturătoare)**
- 2. Instalații pentru prelucrat fructele prin uscarea, afumare și coacere (lese, coșere)⁴⁶**
- 2.1. *Prin uscarea* (la soare)
 - 2.1.1. Leasa mobilă*

⁴⁴ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974. D. Nedelea, *Aspecte din tehnica populară în alimentarea cu apă a culturilor de legume în județele Prahova, Dimbovița și Buzău*, în „Terra Nostra”, II, 1971. M. Teleguț, *O instalație fărâneasă de irigare*, în „Tibiscus”, II, 1972.

⁴⁵ L. Ghergariu, *Unelte și instalații fărânești pentru prelucrarea unor produse alimentare în Sălaj*, în „Anuar Muz. Etnogr. Transilv.” 1965–1967. Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974. A. Turcuș, *Loznița din comuna Mălușteni*, în „Tibiscus”, 1972.

⁴⁶ I. Armășescu, C. Mirescu, *O tehnică arhaică, imblătitul cu dosca (tribulum)*, în „Studii și cercetări, Muzeul Satului”, București, 1971. T. Pamfile, *Agricoltura la*

- 2.1.3.1.3. Mit einer Kurbel
 - 2.1.3.1.4. Mit zwei Kurbeln
 - 2.1.3.2. Mit *Speichenrad*
 - 2.1.4. Aufgrund des *Rollen-Prinzips* wirkend
 - 2.1.4.1. Mit einer Rolle (zentral)
 - 2.1.4.2. Mit zwei Rollen und Gegengewicht
 - 2.1.5. Aufgrund des *Rollen- und des Winden-Prinzips* wirkend
 - 2.1.5.1. Mit Kurbelwinde
 - 2.1.5.2. Mit Radwinde
 - 2.1.5.3. Mit Radwinde und Kurbel
 - 2.1.6. *Nach der Eimeranzahl*
 - 2.1.6.1. Mit einem Eimer
 - 2.1.6.1.1. Mit Ganzboden
 - 2.1.6.1.2. Mit Einlaufventil
 - 2.1.6.2. Mit zwei Eimern
 - 2.1.7. *Nach Art der Behälter*
 - 2.1.7.1. Mit Lederbehälter (Beutel, Schlauch)
 - 2.1.7.2. Mit Holzweimer
 - 2.1.7.3. Mit Blechweimer
 - 2.2. **Göpelbetriebe**
 - 2.2.1. Mit Rad und Rolle
 - 2.2.2. Mit Haspel (Gangspill)
- 3. Bewässerungsanlagen (Schöpfräder)⁴⁴**
- 3.1. **Göpelbetriebe**
 - 3.1.1. Göpelgetriebe und Kammerrad
 - 3.1.2. Göpelgetriebe und Eimerschöpfad
 - 3.2. **Wasserkraftbetriebe**
 - 3.2.1. Strömungsbetriebenes Kammerrad
 - 3.3. **Windbetriebe**
 - 3.3.1. Kammerräder

II. VORRICHTUNGEN UND ANLAGEN ZUR VERARBEITUNG LANDWIRTSCHAFTLICHER ERZEUGNISSE ZU NAHRUNGSZWECKEN

- 1. Vorrichtungen zum Entspelzen von Brotgetreidesamen⁴⁵**
- 1.1. *Durch Dreschen*
 - 1.1.1. Kolben und Rutengatter*
 - 1.1.2. Kolben und Rutenkorb*
 - 1.1.2.1. Korb mit Rutenrost
 - 1.1.2.2. Korb mit Lochrost
 - 1.1.3. Dreschflegel
 - 1.2. *Durch Austreten der Garben* (mittels Vieh)
 - 1.2.1. Dreschtemme mit Mittelpflock und Langleine
 - 1.3. *Durch Walzen*, mittels *zugtierbetriebener Vorrichtungen*
 - 1.3.1. Dreschwalze (Arman)
 - 1.3.2. Dreschschlitten (Dosca, Dicania)
 - 1.3.2.1. Mit Steinsplittern besetzt
 - 1.3.2.2. Mit Eisenzinken besetzt
 - 1.4. *Durch Dreschen mittels mechanischer Vorrichtungen*
 - 1.4.1. **Handbetrieben**
 - 1.4.1.1. Kurbeldreschmaschine**
 - 1.4.2. **Göpelbetrieben**
 - 1.4.2.1. Pferdedreschmaschine**
 - 1.5. *Durch Luftstromeinwirkung* (Gebläse) und *Sieben*
 - 1.5.1. Wortschaufel, Handsieb*
 - 1.5.2. Hängesieb mit Dreifuß
 - 1.5.3. Handbetriebener Windsichter (Kurbelwindsichter)**
- 2. Vorrichtungen und Anlagen zur Verarbeitung von Früchten durch Dörren, Räuchern und Backen (Flechtwerkdarren, Dörröfen)⁴⁶**
- 2.1. *Durch Sonneneinwirkung*
 - 2.1.1. Tragbares Dörrgatter*

⁴⁴ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974. D. Nedelea, *Aspecte din tehnica populară în alimentarea cu apă a culturilor de legume în județele Prahova, Dimbovița și Buzău*, în „Terra Nostra”, II, 1971; M. Teleguț, *O instalație fărâneasă de irigare*, în „Tibiscus”, II, 1972.

⁴⁵ L. Ghergariu, *Unelte și instalații fărânești pentru prelucrarea unor produse alimentare în Sălaj*, în „Anuar Muz. Etnogr. Transilv.” 1965–1967. Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974; A. Turcuș, *Loznița din comuna Mălușteni*, în „Tibiscus”, 1972.

⁴⁶ I. Armășescu, C. Mirescu, *O tehnică arhaică, imblătitul cu dosca (tribulum)*, în „Studii și cercetări, Muzeul Satului”, București, 1971; T. Pamfile, *Agricul-*

- 2.2. Prin afumare
 - 2.2.1. Leasă fixă
 - 2.2.1.1. De suprafață (pe stilpi, pe groapă)
 - 2.2.1.2. Îngropată
- 2.3. Prin coacere
 - 2.3.1. Cuptor cu grătare
3. Instalații pentru zdrobit semințele prin batere (pive)⁴⁷
 - 3.1. Acționate de om
 - 3.1.1. De mână
 - 3.1.1.1. Cu pisălog de mână, simplu
 - 3.1.1.2. Cu pisălog cu minere și coardă
 - 3.1.1.3. Cu pisălog și scripete
 - 3.1.1.4. Cu săgeți acționate pe principiul axului cu came
 - 3.1.2. Cu piciorul
 - 3.1.2.1. Cu un pisălog
 - 3.1.2.1.1. Cu un popic
 - 3.1.2.1.2. Cu doi sau mai mulți popici
 - 3.1.2.2. Cu doi pisălogi și călcare alternativă
 - 3.1.2.3. Cu mai mulți pisălogi, perechi
 - 3.2. Acționate hidraulic (pe principiul axului cu came)
 - 3.2.1. Cu pisălogi (dispuși orizontal)
 - 3.2.2. Cu săgeți dispuse vertical
4. Instalații pentru zdrobit fructele și strugurii prin batere
 - 4.1. Piuă de lemn cu pisălog
 - 4.2. Lin cu mustuitor
 - 4.3. Piuă de lemn cu grătar perforat și pilug-piston
5. Instalații pentru zdrobit strugurii prin călcare (călcătoare, linuri)⁴⁸
 - 5.1. Monoxil
 - 5.2. Cu troc din lemn cioplit și coș de nuiete
 - 5.3. Cu troc din lemn, secționat și coș descinduri
 - 5.4. Cu troc din piatră
 - 5.5. Linul butoi
6. Instalații pentru zdrobit semințele și fructele prin presare (zdrobitoare)⁴⁹
 - 6.1. Pe principiul greutății
 - 6.1.1. Acționate manual
 - 6.1.1.1. Prin mișcare alternativă, în arc de cerc
 - 6.1.1.2. Prin invirtire circulară
 - 6.1.2. Acționate prin tracțiune animală
 - 6.1.2.1. Cu o singură piatră
 - 6.1.2.2. Cu două sau trei pietre
 - 6.2. Pe principiul sulului cu manivelă
 - 6.2.1. Cu un sul
 - 6.2.1.1. Simplu, cu stralșiumi
 - 6.2.1.2. Cu cuie
 - 6.2.2. Cu două suluri
 - 6.2.2.1. Simple (cu transmisie directă, prin manivelă)
 - 6.2.2.2. Cu angrenaj de transmisie (roți dințate)

români, București, 1913. Vasile Neamțu, *La technique de la production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIII-e siècle*, București, Ed. Acad., R. S. România, 1975. I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Editura științifică, București, 1973.

⁴⁷ A. Bădea, *Unelte și instalații de olăit în colecția Muzeului etnografic din Reghin*, în „Cibinium” 1969—73. Gh. Bodor, *Prese de ulei în Muzeul etnografic al Moldovei*, în „Sesiunea de com. șt. a muzeelor”, București, 1969. V. Butură, *Pivele de ulei din Transilvania*, în „Revista Muzeelor”, 2, II, 1965. C-tin Catrina, Al. Bușilă, *Pivele de ulei de pe valea Comănelor — Țara Oltului*, în „Rev. Muzeelor”, 5, VIII, 1971.

⁴⁸ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974. N. Al. Mironescu, C-tin Iliescu, *Cu privire la inventarul viticol tradițional. Călcătoarea și teascul*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, București, 1961, București, 1969. N. Al. Mironescu, P. Petrescu, *Cu privire la instrumentarul viticol tradițional*, în „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966. N. Al. Mironescu, *Cu privire la istoricul viticulturii tradiționale românești*, în „Apulum”, VII, 1969.

⁴⁹ V. Butură, *Pivele de ulei cu roată de piatră în Transilvania*, în „Apulum” VI, 1967. Ghidul Muzeului tehnicii populare.

- 2.2. Durch Röchern
 - 2.2.1. Feststehendes Dörrgatter
 - 2.2.1.1. An der Erdoberfläche (auf Pflöcken über einer Grube)
 - 2.2.1.2. Dörrgrube
- 2.3. Durch Backen
 - 2.3.1. Dörrofen mit Schubfächern
3. Vorrichtungen und Anlagen zur Verarbeitung von Samen durch Zerstossen (Mörser)⁴⁷
 - 3.1. Von Menschenkraft betrieben
 - 3.1.1. Handbetrieben
 - 3.1.1.1. Mit einfachem Handstößel
 - 3.1.1.2. Mit griffversehenem Stößel und Seilzug
 - 3.1.1.3. Mit Fallstößel und Rolle
 - 3.1.1.4. Mit nockenwellenbetriebenen Schießern
 - 3.1.2. Fussbetrieben
 - 3.1.2.1. Mit einer Anke
 - 3.1.2.1.1. Mit einem Hammer
 - 3.1.2.1.2. Mit zwei oder mehr Hämmern
 - 3.1.2.2. Mit zwei Anken und abwechselndem Antrieb
 - 3.1.2.3. Mit mehreren Ankenpaaren
 - 3.2. Wasserbetrieben (aufgrund des Nockenwellen-Prinzips)
 - 3.2.1. Mit waagerechten Anken
 - 3.2.2. Mit senkrechten Schützen

4. Anlagen zur Obstverarbeitung durch Zerstossen (Mörser)
 - 4.1. Holztrug mit Schlagstößel (Hammer)
 - 4.2. Holzmörser mit Stößel
 - 4.3. Handmörser mit Siebrost und Stößel-Kolben

5. Anlagen zum Zerdrücken der Weintrauben durch Stampfen (Traubenstampfer)⁴⁸
 - 5.1. Mit aus einem Stück gehauenen Holztrug
 - 5.2. Mit Holztrug und Rutenkorb
 - 5.3. Mit Holztrug und Bretterkasten
 - 5.4. Mit Steintrug
 - 5.5. Stampfbütte

6. Anlagen zur Verarbeitung von Samen und Früchten durch Druck (Walken, Kollergang)⁴⁹
 - 6.1. Aufgrund des Schwere-Prinzips wirkend
 - 6.1.1. Handbetrieben
 - 6.1.1.1. Durch kreisbogenförmige Pendelbewegung
 - 6.1.1.2. Durch kreisförmige Drehbewegung
 - 6.1.2. Zugtierbetrieben
 - 6.1.2.1. Mit einem Stein
 - 6.1.2.2. Mit zwei und drei Steinen
 - 6.2. Durch Pressen zwischen Walzen
 - 6.2.1. Mit einer Walze durch Kurbelantrieb
 - 6.2.1.1. Geriffelte Walzenoberfläche
 - 6.2.1.2. Mit Stiften besetzte Walzenoberfläche
 - 6.2.2. Mit zwei Walzen
 - 6.2.2.1. Unmittelbar durch eine Kurbel angetrieben
 - 6.2.2.2. Mit Handkurbel und Getriebeübertragung

tura la români, Bukarest, 1913; Vasile Neamțu, *La technique de la production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIII-e siècle*, Bukarest, Ed. Acad. R.S.R. 1975; I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Editura științifică, Bukarest, 1973.

⁴⁷ A. Bădea, *Werkzeuge und Anlagen zur Ölgewinnung in der Sammlung des Ethnographischen Museums von Reghin*, în „Cibinium 1969—73”; Gh. Bodor, *Prese de ulei în Muzeul etnografic al Moldovei*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor”, Bukarest, 1969; V. Butură, *Pivele de ulei din Transilvania*, în „Revista Muzeelor”, II, 1965, 2; C-tin Catrina, Al. Bușilă, *Pivele de ulei de pe valea Comănelor — Țara Oltului*, în „Revista Muzeelor”, VIII, 5, 1971; Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974.

⁴⁸ N. Al. Mironescu, C-tin Iliescu, *Cu privire la inventarul viticol tradițional. Călcătoarea și teascul*, în „Sesiunea de comunicări științifice” Bukarest, 1961, Bukarest, 1969; N. Al. Mironescu, P. Petrescu, *Die traditionellen Werkzeuge des Weinbaus*, în „Cibinium 1966”, Sibiu 1966; N. Al. Mironescu, *Cu privire la istoricul viticulturii tradiționale românești*, în „Apulum”, VII, 1969.

⁴⁹ V. Butură, *Pivele de ulei cu roată de piatră în Transilvania*, în „Apulum” VI, 1967; Ghidul Muzeului tehnicii populare.

7. Instalații pentru prelucrat semințele, fructele și boștina prin stoarcere (teasuri)⁵⁰

- 7.1. Prin presare pe principiul *pirghiei*
 - 7.1.1. Prin apăsare directă
 - 7.1.2. Prin fixarea unei greutăți
- 7.2. Prin batere, pe principiul *penelor*
 - 7.2.1. Cu ciocan de mină
 - 7.2.1.1. Simplu
 - 7.2.1.1.1. Cu pene orizontale
 - 7.2.1.1.2. Cu pene verticale
 - 7.2.1.2. Cu piston
 - 7.2.2. Cu „berbeci” impulsionali manual
 - 7.2.2.1. Cu bălăie orizontale
 - 7.2.2.2. Cu mișcare pendulatoare
 - 7.2.3. Cu sonetă și scripete
 - 7.2.3.1. Cu piston
- 7.3. Prin însurubare
 - 7.3.1. Cu un șurub mobil, vertical
 - 7.3.1.1. Cu un șurub central, acționat de o *pirghie*
 - 7.3.1.1.1. Cu butuc
 - 7.3.1.1.1.1. În capătul inferior al șurubului
 - 7.3.1.1.1.2. În capătul superior al șurubului
 - 7.3.1.1.2. Cu roată
 - 7.3.1.1.3. Cu miner
 - 7.3.1.2. Cu un șurub, *excentric*, acționat de o *pirghie*
 - 7.3.1.2.1. Cu furcă și fără contragreutate
 - 7.3.1.2.2. Cu furcă și contragreutate (grapă)
 - 7.3.2. Cu două șuruburi mobile, verticale
 - 7.3.2.1. Cu butuc și acționare prin *pirghie*
 - 7.3.3. Cu șurub mobil, orizontal
 - 7.3.3.1. Cu roată mare căleată cu piciorul
 - 7.3.3.2. Cu roată mediană, pe șurub dublu filetat** acționată manual
 - 7.3.3.3. Acționată hidraulică**
 - 7.3.4. Cu șurub fix vertical, *excentric* cu piuliță
 - 7.3.4.1. Cu grindă și piuliță cu minere
 - 7.3.4.2. Cu furcă și piuliță din lemn
 - 7.3.4.3. Cu furcă și piuliță cu manivelă**
 - 7.3.5. Cu două șuruburi fixe, verticale și piuliță
 - 7.3.5.1. Cu piulițe scurte
 - 7.3.5.2. Cu piulițe cu minere lungi

8. Instalații pentru prelucrat lactatele prin presare (erinte)⁵¹

- 8.1. Prin presare directă*
- 8.2. Cu *pirghie* și greutate
- 8.3. Cu șurub (mobil, central) și *pirghie*

7. Anlagen zur Verarbeitung von Samen, Früchten und Wachstrebem durch Pressdruck (Pressen)⁵⁰

- 7.1. Durch Pressdruck aufgrund des Hebel-Prinzips
 - 7.1.1. Durch unmittelbaren Druck
 - 7.1.2. Unter Benutzung eines Gewichts
- 7.2. Durch Schlag, aufgrund des Keil-Prinzips
 - 7.2.1. Mittels Handhammer
 - 7.2.1.1. Mit einfachem Handhammer
 - 7.2.1.1.1. Mit waagerecht angebrachten Keilen
 - 7.2.1.1.2. Mit senkrecht angebrachten Keilen
 - 7.2.1.2. Mit Presskolben
 - 7.2.2. Mit handbetriebenen Schlagböcken („berbeci“)
 - 7.2.2.1. Bei waagerechtem Schlag
 - 7.2.2.2. Bei Pendelbewegung
 - 7.2.3. Mit Handramme und Rollenzug
 - 7.2.3.1. Mit Presskolben
- 7.3. Durch Einschrauben wirkend
 - 7.3.1. Mit beweglicher, senkrechter Spindel
 - 7.3.1.1. Mit Mittelspindel, Hebelantrieb
 - 7.3.1.1.1. Mit Schraubenkopf („butuc“)
 - 7.3.1.1.1.1. Am Unterende der Spindel
 - 7.3.1.1.1.2. Am Oberende der Spindel
 - 7.3.1.1.2. Mit Rad
 - 7.3.1.1.3. Mit Handgriff
 - 7.3.1.2. Mit exzentrisch angebrachter, hebelbetriebener Spindel
 - 7.3.1.2.1. Mit Kelterbaum, ohne Hebelwirkung
 - 7.3.1.2.2. Mit Kelterbaum und Hebelwirkung (Ballastkorb)
- 7.3.2. Mit zwei senkrechten beweglichen Schraubenspindeln
 - 7.3.2.1. Mit Schraubenkopf und Hebelantrieb
- 7.3.3. Mit waagerechter beweglicher Schraubenspindel
 - 7.3.3.1. Mit grossem, fussbetriebenem Rad
 - 7.3.3.2. Mit Mittellrad und Doppelspindel**, handbetrieben
 - 7.3.3.3. Wasserbetrieben**
- 7.3.4. Mit exzentrisch angebrachter feststehender senkrechter Spindel und Mutter
 - 7.3.4.1. Mit Pressbalken und handgriffversehener Mutter
 - 7.3.4.2. Mit gabelförmigem Pressbalken und Holzmutter
 - 7.3.4.3. Mit Pressgabel und kurbelversehener Mutter**
- 7.3.5. Mit zwei feststehenden senkrechten Spindeln und Mutter
 - 7.3.5.1. Mit kurzen Griffen an den Muttern
 - 7.3.5.2. Mit langen Griffen an den Muttern

8. Vorrichtungen zur Milchverarbeitung durch Pressen (Käsebruchpressen)⁵¹

- 8.1. Mit unmittelbar ausgeübtem Druck*
- 8.2. Mit Hebel und Gewicht
- 8.3. Mit senkrechter, beweglicher Spindel und Hebel

⁵⁰ A. B a d e a, *Unelte și instalații de olcit în colecția Muzeului etnografic din Reghin*, în „Cibinium”, 1969—73. Gh. B o d o r, *Prese de ulei în Muzeul etnografic al Moldovei*, în „Sesiunea de comunicare științifice a muzeelor”, București, 1969. V. B u t u r ă, *Construcții și instalații din județul Hunedoara și împrejurimi în secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj*, în „Sargeția” V, 1968. V. B u t u r ă, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din Munții Apusenii (mori, prese de ulei și șteze)*, în „Rev. de etnografie și folclor”, 6, 1969. H. D i a c o n e s c u, *Cîteva sate de boștinari în Oltenia*, în „Rev. Muz.” II, 2, 1965. Gh. D i n u ț ă, *Instalații pentru stoarcerea uleiului în satele de pe Valea Ampoiului și Feneșului*, în „Muzeul Satului. Studii și cercetări”, București, 1970. H. H o f f m a n n, *O tipologie a instalațiilor de tescuit uleiul în România*, în „Cibinium”, 1966. H. H o f f m a n n, *Bäuerliche Ölmühlen in Rumänien*, în „Etnographica”, 1965—68, Brno, VII—VIII, 1, 1969. H. H o f f m a n n, *O formă inedită de teasc de ulei*, în „Cibinium”, 1967—1968, Sibiu, 1968. T. J u r e s a k, I. G o d e a, *Teasurile de struguri de la Carastelec*, în „Biharea”, II, 1975. I. T o ș a, *Instalații tehnice fărânești din secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca*, în „Muzeul tehnic Prof. ing. D. Leonida”, Anuar, București, 1974.

⁵¹ C. I r i m i e, I. F r u n z e t t i, *Unelte, obiecte de uz casnic și instalații de industrie fărânească*, în „Arta populară din Valea Jiului”, București, 1963. I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, București, 1973.

⁵⁰ A. B a d e a, *ebenda*; Gh. B o d o r, *ebenda*. V. B u t u r ă, *Construcții și instalații din județul Hunedoara și împrejurimi în secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj*, în „Sargeția”, V, 1968; V. B u t u r ă, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din Munții Apusenii (mori, prese de ulei și șteze)* în „Revista de etnografie și folclor”, 6, 1969; H. D i a c o n e s c u, *Cîteva sate de boștinari în Oltenia*, în „Revista Muzeelor”, II, 2, 1965; Gh. D i n u ț ă, *Instalații pentru stoarcerea uleiului în satele de pe valea Ampoiului și Feneșului*, în „Muzeul Satului, Studii și cercetări”, Bukarest, 1970; H. H o f f m a n n, *Eine Typologie der Anlagen zur Ölgewinnung in Rumänien*, in „Cibinium” 1966; Idem, *Bäuerliche Ölmühlen in Rumänien*, in „Etnographica”, 1965—68, Brno, VII—VIII, 1, 1969; Idem, *Eine Ölprese bisher unbekannter Form*, in „Cibinium” 1967—1968, Sibiu, 1968; J u r e s a k, I. G o d e a, *Teasurile de struguri de la Carastelec*, în „Biharea”, II, 1975; I. T o ș a, *Instalații tehnice fărânești din secția în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca*, in „Muzeul tehnic Prof. ing. D. Leonida”, Anuar, Bukarest, 1974

⁵¹ C. I r i m i e, I. F r u n z e t t i, *Unelte, obiecte de uz casnic și instalații de industrie fărânească*, in „Arta populară din Valea Jiului”, Bukarest, 1963; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973

9. Instalații pentru prelucrat lactatele prin batere⁵²

- 9.1. Prin *batere lineară* (verticală) (putinei)
- 9.2. Prin *batere circulară* cu *manivelă* (toba de unt)

10. Instalații pentru extras mierea din faguri

- 10.1. Prin *presare*
 - 10.1.1. Pe principiiul *pirghiei*
 - 10.1.2. Presa cu șuruburi fixe și piulițe de lemn
- 10.2. Prin *mîșcare centrifugă*
 - 10.2.1. Mașina centrifugă (separator de miere)**

11. Instalații pentru distilat produsele fermentate (alambicuri)⁵³

- 11.1. După *construcția cazanului*
 - 11.1.1. Simple
 - 11.1.2. Cu mecanism de amestec, acționat de o *manivelă***
- 11.2. După *sistemul de condensare*
 - 11.2.1. Cu țevi drepte
 - 11.2.1.1. Cu o țeavă
 - 11.2.1.2. Cu două sau trei țevi
 - 11.2.2. Cu țevi în spirală
 - 11.2.3. Cu grătar
- 11.3. După *sistemul de alimentare cu apă*
 - 11.3.1. Prin *transport manual*
 - 11.3.2. *Alimentate hidraulic*
 - 11.3.2.1. Alimentate prin jghiaburi de riu
 - 11.3.2.2. Alimentate cu ajutorul *roților hidraulice*
 - 11.3.2.2.1. Cu roți hidraulice de curent și admisie inferioară
- 11.4. După *materialul de construcție a capacului*
 - 11.4.1. Cu capac din argilă
 - 11.4.2. Cu capac din lemn
 - 11.4.3. Cu capac din aramă

12. Instalații pentru zdrobit semințele cerealiere, prin măcinare (rîșnițe, mori)

- 12.1. *Rîșnițe*⁵⁴
 - 12.1.1. După *construcția lor*
 - 12.1.1.1. Simple
 - 12.1.1.2. Cu ax distanțier și pîrpărită
 - 12.1.2. După *sistemul de acționare*
 - 12.1.2.1. Cu *miner* fixat în cantul pietrei alergătoare
 - 12.1.2.2. Cu *miner* fixat excentric pe fața superioară a pietrei alergătoare
 - 12.1.2.3. Cu *pirghie* dublă fixată excentric pe piatră
 - 12.1.2.4. Cu *manivelă* pe axul central
 - 12.1.3. După *materialul din care sînt confecționate*
 - 12.1.3.1. Din argilă (pentru mei)
 - 12.1.3.2. Din piatră (pentru grîne)
 - 12.1.3.3. Din lemn (pentru orez)

⁵² C. Irimie, I. Frunzetti, *Unelte, obiecte de uz casnic*, București, 1963; I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973.

⁵³ Em. Buznea, *O industrie fărâncască. Industria fuicii din satul Runcu, jud. Gorj*, în „Arhiva pentru știință și reformă socială”, București, X, 1932, 1-4; Gh. Dinuț, *Unele considerații despre instalațiile tehnice acționate cu apă în câteva sate din Banatul subcarpatic*, în „Muzeul județean de etnografie și istorie locală Caransebeș. Studii și Comunicări. Etnografie-Istorie”, Caransebeș, 1975; *Ghidul muzeului tehnicii populare*, Sibiu, 1974; I. Godea, *Aspecte etnografice în Depresiunea Almăjului (Caras-Severin)*, în „Muzeul județean de etnografie și istorie locală Caransebeș. Studii și Comunicări. Etnografie-Istorie”, Caransebeș, 1975; Al. Gonța, *Cum arată o velniță și o berărie în veacul al XIX-lea*, în „Revista Arhivelor”, 2, 1966; P. Petrescu, N. Al. Mironescu, *Construcții viticole din Gorj. Contribuții la studiul etnografie al viticulturii*, în „Cibinium”, 1967-1968, Sibiu, 1968.

⁵⁴ N. Branga, *Unelte agricole și gospodărești dacice și romane din Muzeul Brukenthal*, în „Cibinium 1969-73”; L. Ghergariu, *Unelte și instalații fărâncăști pentru prelucrarea unor produse alimentare în Sălaj*, în „An. Muz. Etn. al Transilvaniei”, 1965-67; T. Pamfilie, *Agricoltura la români*, București, 1913.

9. Vorrichtungen zur Milchverarbeitung durch Schlagen⁵²

- 9.1. Durch lineare Stossbewegung (Stossbutterfass)
- 9.2. Durch Drehbewegung (kurbelbetriebenes Butterfass)

10. Vorrichtungen zur Honiggewinnung aus Bienenwaben

- 10.1. Durch Pressen
 - 10.1.1. Aufgrund des *iHebel* Prinzips
 - 10.1.2. Presse mit festen Spindeln und Mutterschrauben
- 10.2. Durch *Schleudern* in einer Zentrifuge
 - 10.2.1. Kurbelseparator**

11. Anlagen zur Destillation vergorener Substanzen (Brennkessel)⁵³

- 11.1. Vom Bau des Kessels ausgehend
 - 11.1.1. Einfache
 - 11.1.2. Mit handbetriebenen Mischvorrichtungen**
- 11.2. Vom *Kühlsystem* ausgehend
 - 11.2.1. Mit geraden Kühlröhren
 - 11.2.1.1. Mit einer Röhre
 - 11.2.1.2. Mit zwei oder drei Röhren
 - 11.2.2. Mit Kühlturbine
 - 11.2.3. Mit Röhrengitter
- 11.3. Von der Wasserbeschickung ausgehend
 - 11.3.1. **Handbetrieben**
 - 11.3.2. **Wasserbetrieben**
 - 11.3.2.1. Durch eine Zuleitungsrinne unmittelbar aus dem Wasserlauf
 - 11.3.2.2. Durch wasserbetriebene Schöpfkräder
 - 11.3.2.2.1. Unterschlächtiges Eimerschöpfkrad
- 11.4. Vom Bau des Helms ausgehend, *benutzter Rohstoff*
 - 11.4.1. Mit Ton-Helm
 - 11.4.2. Mit Holz-Helm
 - 11.4.3. Mit Kupfer-Helm

12. Anlagen zum Zerkleinern von Getreidesamen durch Mahlen (Handmühlen, Mühlen)

- 12.1. *Handmühlen*⁵⁴
 - 12.1.1. Von der Bauart ausgehend
 - 12.1.1.1. Einfache
 - 12.1.1.2. Mit Achsenabstandsregler und Haue
 - 12.1.2. Von der Antriebsweise ausgehend
 - 12.1.2.1. Mit in die Läuferkante eingelassenem Griff
 - 12.1.2.2. Mit exzentrisch an der Läuferoberfläche angebrachtem Griff
 - 12.1.2.3. Mit exzentrisch an der Läuferoberfläche angebrachtem Doppelhebel
 - 12.1.2.4. Mit Mittelkurbel
 - 12.1.3. Vom benutzten Rohstoff ausgehend
 - 12.1.3.1. Aus Ton (für Hirse)
 - 12.1.3.2. Aus Stein (für Getreide)
 - 12.1.3.3. Aus Holz (für Reis)

⁵² C. Irimie, I. Frunzetti, *Unelte, obiecte de uz casnic*, Bukarest, 1963; I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973.

⁵³ Em. Buznea, *O industrie fărâncască. Industria fuicii din satul Runcu, jud. Gorj*, în „Arhiva pentru știință și reformă socială”, Bukarest, X, 1932, 1-4; Gh. Dinuț, *Unele considerații despre instalațiile tehnice acționate cu apă în câteva sate din Banatul subcarpatic*, în „Muzeul județean de etnografie și istorie locală Caransebeș. Studii și Comunicări. Etnografie-Istorie”, Caransebeș, 1975; *Ghidul Muzeului tehnicii populare*, Sibiu, 1974; I. Godea, *Aspecte etnografice în Depresiunea Almăjului (Caras-Severin)*, în „Muzeul județean de etnografie și istorie locală Caransebeș. Studii și comunicări. Etnografie-Istorie”, Caransebeș, 1975; Al. Gonța, *Cum arată o velniță și o berărie în veacul al XIX-lea*, în „Revista Arhivelor”, 1966; P. Petrescu, N. Al. Mironescu, *Spezifische Bauten des Weinbaugesbietes von Gorj. Beiträge zur ethnographischen Erforschung des Weinbaus*, in „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968.

⁵⁴ N. Branga, *Ackerbau und Haushaltgeräte der Dazier und Römer im Brukenthalmuseum*, in „Cibinium 1969-73”; L. Ghergariu, *Unelte și instalații fărâncăști pentru prelucrarea unor produse alimentare în Sălaj*, in „An. Muz. Etn. al Transilvaniei, 1965-1967”; T. Pamfilie, *Agri-cultura la români*, Bukarest, 1913.

12.2. Mori

12.2.1. Acționate manual (mori de mină)⁵⁵

- 12.2.1.1. Cu „mănuși“ (*pirghii*)
- 12.2.1.2. Cu curea de transmisie
- 12.2.1.3. Cu angrenaj de transmisie
 - 12.2.1.3.1. Simple
 - 12.2.1.3.2. Cu volant
 - 12.2.1.3.3. Cu o manivelă
 - 12.2.1.3.4. Cu două manivele

12.2.2. Acționate prin tracțiune animală (mori cu cai)⁵⁶

- 12.2.2.1. Cu transmisie directă, prin *pirghie***
- 12.2.2.2. Cu angrenaj de transmisie
 - 12.2.2.2.1. Cu o singură instalație
 - 12.2.2.2.2. Cu două instalații
 - 12.2.2.2.3. Fără site
 - 12.2.2.2.4. Cu site

12.2.3. Acționate hidraulic (mori de apă)

- 12.2.3.1. Cu transmisie directă și roată orizontală⁵⁷
 - 12.2.3.1.1. După tipul roții
 - 12.2.3.1.1.1. Cu aripi plate (făcațe, litirez)
 - 12.2.3.1.1.2. Cu cupe (ciuturi)
 - 12.2.3.1.2. După numărul instalațiilor
 - 12.2.3.1.2.1. Cu o singură instalație
 - 12.2.3.1.2.2. Cu două sau mai multe instalații
 - 12.2.3.1.3. După sistemul de admisie
 - 12.2.3.1.3.1. Cu jgheab monoxil
 - 12.2.3.1.3.2. Cu cilindru monoxil (butoi)
 - 12.2.3.1.3.3. Cu jgheab din scinduri

⁵⁵ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1971; I. Simache, *Mici instalații fărânești din județul Prahova*, în „Ses. com. şt. a Muz. etnogr. şi artă pop.”, Buc. 1972; R. O. Maier, *Încercare de reconstituire a morilor antice din România*, în „Rev. Etnogr. Folclor”, 17, 1, 1972.

⁵⁶ R. O. Maier, *Contribuții la studiul comparativ al morăritului la Pompei și Histria*, în „Apulum”, XI, 1973.

⁵⁷ V. Arbore, *Cu privire la morile de apă vîncene*, în „Sesiunea de comunicări științifice a Muzeului de etnografie și artă populară 1964”, București, 1969; M. Bizerea, *Morile fărânești cu turbină în România*, în „Lucrările Institut. de Geografie din Cluj”, vol. VIII, 1918; C. Bucur, *Cu privire la metodologia cercetării și identificării monumentelor de cultură populară transferate în Muzeul tehnicii populare*, în „Cibinium 1969–1973”, C. Bucur, *Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, în „Biharea”, Oradea, 1977; M. Budiș, *Cîteva mori cu ciutură din zona Porțile de Fier*, în „Revista Muzeelor”, 5, V, 1968; M. Budiș, P. Idu, *Mori cu ciutură și pive din bazinul superior al Bahnei-Mehedinți*, în „Cibinium” 1967/68; I. Brătescu, *Morile și pivele din Clopotiva*, în „Clopotiva – un sat din Hațeg”, vol. II, București, 1940; V. Butură, *Die siebenbürgischen Turbinenmühlen*, în „Ethnographica”, I, Brno, 1959; V. Butură, *Les moulins à roue horizontale au sud-est de l'Europe*, în „Actes du premier Congrès International des études Balkaniques et sud-est européennes”, VII, Sofia, 1971; V. Butură, *Morile cu roată orizontală în sud-estul Europei*, în „Studii și comunicări științifice”, 1966, București, 1972; V. Cărbăș, *Mori și pive pe valea Jaleșului (Gorj)*, în secolele XVII–XIX, în „Studii”, 4, 1962; I. Cărbăș, *Morile și pivele de pe valea Jaleșului, jud. Gorj*, în „Cibinium 1967–1968”; Gh. Dinuță, *O nouă unitate în Muzeul satului: moara cu butoi din satul Plaviseița jud. Mehedinți*, în „Rev. Muzeelor”, VIII, 1, 1971; H. Hoffmann, *Un dispozitiv de ameliorare a admisie la mori – „butonul”*, în „Cibinium 1967/68”; C. Irimie, C. Bucur, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania in the first half of the twentieth century*, în „Transactions of the 2 International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969, Lyngby, 1971; C. Irimie, *Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României*, în „Cibinium 1967–1968”; N. Marcu, *Cîteva date noi cu privire la morile de pe valea Bahnei, jud. Mehedinți*, în „Revista Muzeelor”, 8, 1, 1971; A. Negrea, *Industria morăritului la Runcu*, în „Arhiva pentru știință și reformă socială”, 1–4, 1932; F. Simon, C. Bucur, *Südost-Europa, Rumänien, Mahlen in einer Löffelrad-Mühle in Rudăria*, „Encyclopaedia cinematographica”, Göttingen, 1976.

12.2. Mühlen

12.2.1. Handbetrieben (Handmühlen)⁵⁵

- 12.2.1.1. Mit *Hebeln* (Griffen)
- 12.2.1.2. Mit Kurbel und *Treibriemen*
- 12.2.1.3. Mit *Übersetzungsgetriebe*
 - 12.2.1.3.1. Einfache
 - 12.2.1.3.2. Mit Schwungrad
 - 12.2.1.3.3. Mit einer Kurbel
 - 12.2.1.3.4. Mit zwei Kurbeln

12.2.2. Mit *Göpelantrieb* (Rossmühlen)⁵⁶

- 12.2.2.1. Mit unmittelbarem *Hebelantrieb***
- 12.2.2.2. Mit *Übertragungsgetriebe*
 - 12.2.2.2.1. Mit einer einzigen Anlage
 - 12.2.2.2.2. Mit zwei Anlagen
 - 12.2.2.2.3. Ohne Siebe
 - 12.2.2.2.4. Mit Sieben

12.2.3. Durch *Wasserkraft betrieben* (Wassermühlen)

- 12.2.3.1. Mit unmittelbarem *Antrieb und waagerechtem Wasserrad*⁵⁷
 - 12.2.3.1.1. Vom *Radtypus* ausgehend
 - 12.2.3.1.1.1. Mit Speichenschaukeln
 - 12.2.3.1.1.2. Mit Löffelschaukeln (Löffelrad)
 - 12.2.3.1.2. Von der *Anzahl der Mahlgänge* ausgehend
 - 12.2.3.1.2.1. Mit einem einzigen Mahlgang
 - 12.2.3.1.2.2. Mit zwei oder mehr Mahlgängen
 - 12.2.3.1.3. Von der *Wasserbeschickung* ausgehend
 - 12.2.3.1.3.1. Mit aus einem Stamm gehauenen Gerinne
 - 12.2.3.1.3.2. Mit einem Druckrohr (butoi – Fass)
 - 12.2.3.1.3.3. Mit einem Brettergerinne

⁵⁵ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1971; I. Simache, *Mici instalații fărânești din județul Prahova*, în „Ses. com. şt. a Muz. etnogr. şi artă pop.” București 1972; R. O. Maier, *Încercare de reconstituire a morilor antice din România*, în „Rev. Etnogr. Folclor”, 17, 1972, 1.

⁵⁶ R. O. Maier, *Contribuții la studiul comparativ al morăritului la Pompei și Histria*, în „Apulum”, XI, 1973.

⁵⁷ V. Arbore, *Cu privire la morile de apă vîncene*, în „Sesiunea de comunicări științifice a Muzeului de etnografie și artă populară 1964”, Bukarest, 1969; M. Bizerea, *Morile fărânești cu turbină în România*, în „Lucrările Institut. de Geografie din Cluj”, vol. VIII, 1918; C. Bucur, *Über die Methodologie der Untersuchung und Bestimmung der im Museum der bäuerlichen Technik aufgestellten Denkmäler der Volkskultur*, in „Cibinium 1969–1973”; C. Bucur, *Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, in „Biharea”, Oradea, 1977; M. Budiș, *Cîteva mori cu ciutură din zona Porțile de fier*, in „Revista Muzeelor”, V, 1968, 5; M. Budiș, P. Idu, *Turbinenmühlen und Walken am Oberlauf der Bahnea – Mehedinți*, in „Cibinium” 1967–68”; I. Brătescu, *Morile și pivele din Clopotiva*, in „Clopotiva – un sat din Hațeg”, vol. II, Bukarest, 1940; V. Butură, *Die siebenbürgischen Turbinenmühlen*, in „Ethnographica”, I, Brno, 1959; I. dem, *Les moulins à roue horizontale au sud-est de l'Europe*, in „Actes du premier Congrès International des études Balkaniques et sud-est européennes”, VII, Sofia, 1971; I. dem, *Morile cu roată orizontală în sud-estul Europei*, in „Studii și comunicări științifice 1966”, Bukarest, 1972; V. Cărbăș, *Mori și pive pe valea Jaleșului (Gorj)*, in secolele XVII–XIX, in „Studii”, 4, 1962; I. dem, *Mühlen und Walken im Jaleștal (Kreis Gorj)*, in „Cibinium 1967–1968”; Gh. Dinuță, *O nouă unitate în Muzeul satului: moara cu butoi din satul Plaviseița (jud. Mehedinți)*, in „Revista Muzeelor”, VIII, 1, 1971; H. Hoffmann, *Eine Anlage zur Regelung der Wasserzufuhr bei Mühlen: das Wasser-Fallrohr*, in „Cibinium 1977/78”; C. Irimie, C. Bucur, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2 International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969, Lyngby, 1971; *Statistische Erhebungen über das Netz bäuerlicher technischer Anlagen mit Wasserantrieb auf dem Gebiete Rumäniens*, in „Cibinium 1967–1968”; N. Marcu, *Cîteva date noi cu privire la morile de pe valea Bahnei, jud. Mehedinți*, in „Revista Muzeelor”, 8, 1971, 1; A. Negrea, *Industria morăritului la Runcu*, in „Arhiva pentru știință și reformă socială”, 1–4, 1932; F. Simon, *Südosteuropa, Rumänien, Mahlen in einer Löffelradmühle in Rudăria*, „Encyclopaedia cinematographica”, Göttingen, 1976.

- 12.2.3.2. *Cu angrenaj de transmisie și roată verticală*⁵⁸
 12.2.3.2.1. *După tipul roții și sistemul admisie*
 12.2.3.2.1.1. *Cu roată cu aripi de curent și admisie inferioară*
 12.2.3.2.1.1.1. Simple (cu un colac)
 12.2.3.2.1.1.2. Cu roți compuse (cu doi sau mai mulți colaci)
 12.2.3.2.1.2. *Cu roată cu trepte*
 12.2.3.2.1.2.1. Cu admisie inferioară
 12.2.3.2.1.2.2. Cu admisie medie
 12.2.3.2.1.3. *Cu roată cu cupe și admisie superioară*
 12.2.3.2.1.4. *Cu roată cu căuce și admisie inferioară*
 12.2.3.2.2. *După numărul instalațiilor*
 12.2.3.2.2.1. Cu o singură instalație
 12.2.3.2.2.2. Cu două sau mai multe instalații
 12.2.3.2.3. *După tipul transmisiei*
 12.2.3.2.3.1. Cu transmisie simplă (intr-o treaptă)
 12.2.3.2.3.2. Cu transmisie dublă (în două trepte)
 12.2.3.2.4. *După dotările auxiliare*
 12.2.3.2.4.1. Fără site
 12.2.3.2.4.2. Cu site
 12.2.3.2.5. *După dispunerea morii*
 12.2.3.2.5.1. Pe sol
 12.2.3.2.5.2. Plutitoare (pe cursurile mari de apă)
 12.2.3.3. *Cu curca de transmisie*^{**59}
 12.2.3.3.1. *După tipul roții*
 12.2.3.3.1.1. Cu roată orizontală

- 12.2.3.2. *Mit Übertragung und senkrechtem Wasserrad*⁵
 12.2.3.2.1. *Vom Radtypus und der Wasserbeschickung ausgehend*
 12.2.3.2.1.1. Mit strömungsbetriebenen, unterschlächtigem Wasserrad
 12.2.3.2.1.1.1. Einfach (mit einer Nabe), mit kurzen Schaufeln
 12.2.3.2.1.1.2. Mit zwei oder mehr Naben und langen Schaufeln
 12.2.3.2.1.2. Mit Stufenschaukelrad
 12.2.3.2.1.2.1. Unterschlächtig
 12.2.3.2.1.2.2. Mittelschlächtig
 12.2.3.2.1.3. Oberschlächtiges Kammerrad
 12.2.3.2.1.4. Unterschlächtiges Becherrad
 12.2.3.2.2. *Von der Anzahl der Mahlgänge ausgehend*
 12.2.3.2.2.1. Mit einem Mahlgang
 12.2.3.2.2.2. Mit zwei oder mehreren Mahlgängen
 12.2.3.2.3. *Aufgrund des Übertragungstypus*
 12.2.3.2.3.1. Einfache (einstufige)
 12.2.3.2.3.2. Doppelte (zweistufige)
 12.2.3.2.4. *In Hinsicht des Vervollkommnungsgrades*
 12.2.3.2.4.1. Ohne Siebe
 12.2.3.2.4.2. Mit Sieben
 12.2.3.2.5. *Aufgrund der Lage des Gebäudes*
 12.2.3.2.5.1. Auf dem Festland
 12.2.3.2.5.2. Auf Wasserläufen (Schiffsmühlen)
 12.2.3.3. *Mit Treibriemen*^{**59}
 12.2.3.3.1. *Dem Radtypus nach*
 12.2.3.3.1.1. Mit waagrechtem Wasserrad
 12.2.3.3.1.2. Mit senkrechtem Wasserrad
 12.2.3.3.1.2.1. Unbeweglich

⁵⁸ C. BUCUR, *Moara de apă pe teritoriul Daciei romane, in lumina descoperirilor arheologice*, in „Cibinium 1974–1977” (in volum). C. BUCUR, P. NIEDERMAIER, *Moara cu dube din satul Finafe (raionul Beius, reg. Crisana)*, Sibiu, 1966. V. BUTURĂ, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din Munții Apuseni*, in „Revista de etnografie și folclor”, 6, 1964. V. BUTURĂ, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din regiunea Hunedoara*, in „Sargeția” IV, 1966. C-tin CATRINA și AL. BUȘILĂ, *Morile de apă de pe valea Comănei—Țara Oltului*, in „Aluta”, III, 1971. I. CHELCEA, *Industria sătească. Morăritul in zona Bicaș*, in „Etnografia văii Bistriței, zona Bicaș”, Piatra Neamț, 1973. D. DEMȘEA, AL. ZĂNESCU, *Morile plutitoare de pe Mureș in sectorul jud. Arad*, in „Tibiscus”, II, 1972. I. DON, *Construcția morilor de apă in Țara Românească in epoca medievală*, in „Cumidava”, III, 1969. II. HOFFMANN, *Merkmale der rumänischen Schiffsmühle*, in: „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, 1, 1965. C. IRIMIE, *Beiträge zur Typologie der bäuerlichen Industrieanlagen in Rumänien*, in „Études d’ethnographie et du folklore au VII-e Congrès international des sciences anthropologique et ethnologique”, Moscova, 1964. C. IRIMIE, *Floating mills of boats in Romania*, in „Transactions of the 2 International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969. Lyngby, 1971. C. IRIMIE, *Tipuri tradiționale de instalații tehnice populare in zonele sudice ale Hunedoarei*, in „Sargeția”, 5, 1968. C. IRIMIE, *Instalații și meșteșuguri fărânești*, in „Țara Birsei”, I, București, 1972. C. IRIMIE, C. BUCUR, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2 International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969. Lyngby, 1971. O. LUNGESCU, I. GODEA, *Morile de apă de pe valea Roșiei*, in „Cibinium 1969–73”. T. MATEESCU, *Contribuții la istoricul morăritului din Dobrogea in timpul stăpînirii romane*, in „An. Instit. Arh.”, Iași, X, 1973. P. H. STAHL, *La force motrice des moulins traditionals en Roumanie, à la fin du XIX-e siècle et au début des XX-e siècle*, in „Étude d’ethnographie et du folklore au VII-e Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques”, Moscou, 1964. M. TARISZNYAS, *Unele aspecte din istoricul morăritului practicat in raza raionului Gheorghieni, in secolele XVII–XIX-lea*, in „Ses. de com. șt. a muzeelor 1964”, București, 1969.

⁵⁹ II. HOFFMANN, *O etapă interesantă in dezvoltarea mecanismelor de măcinat — moara plutitoare*, in „Sesiunea de comunicări științifice 1964”, București, 1969. I. POPESCU-ARGESSEL, *Asupra morilor și altor instalații de apă din zona munților Trascău*, in „Cibinium 1969–73”.

⁵⁸ C. BUCUR, *Die Wassermühle aus Römisch-Dazien im Lichte archäologischer Funde* (in vorliegenden Band). C. BUCUR, P. NIEDERMAIER, *Moara cu dube din satul Finafe (raionul Beius, reg. Crisana)*, Sibiu, 1966; V. BUTURĂ, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din Munții Apuseni*, in „Revista de etnografie și folclor”, 6, 1964; V. BUTURĂ, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din regiunea Hunedoara*, in „Sargeția”, IV, 1966; C-tin CATRINA, AL. BUȘILĂ, *Morile de apă pe valea Comănei — Țara Oltului*, in „Aluta”, III, 1971; I. CHELCEA, *Industria sătească. Morăritul in zona Bicaș*, in „Etnografia Văii Bistriței, zona Bicaș”, Piatra Neamț, 1973; D. DEMȘEA, AL. ZĂNESCU, *Morile plutitoare de pe Mureș in sectorul jud. Arad*, in „Tibiscus”, II, 1972; I. DON, *Construcția morilor de apă in Țara Românească in epoca medievală*, in „Cumidava”, III, 1969; II. HOFFMANN, *Merkmale der rumänischen Schiffsmühle*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, 1, 1965; C. IRIMIE, *Beiträge zur Typologie der bäuerlichen Industrieanlagen in Rumänien*, in „Études d’ethnographie et du folklore au VII-e Congrès international des sciences anthropologique et ethnologique”, Moscova, 1964; C. IRIMIE, *Floating mills of boats in Romania*, in „Transactions of the 2. International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969. Lyngby, 1971; C. IRIMIE, *Tipuri tradiționale de instalații tehnice populare in zonele sudice ale Hunedoarei*, in „Sargeția”, 5, 1968. C. IRIMIE, *Instalații și meșteșuguri fărânești*, in „Țara Birsei”, I, Bukarest, 1972; C. IRIMIE, C. BUCUR, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2. International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969. Lyngby 1971; O. LUNGESCU, I. GODEA, *Die Wassermühlen im Roșia-Tal*, in „Cibinium 1969–73”; Tudor MATEESCU, *Contribuții la istoricul morăritului din Dobrogea in timpul stăpînirii romane*, in „An. Instit. Arh.”, Iași, X, 1973; P. H. STAHL, *La force motrice des moulins traditionals en Roumanie à la fin du XIX-e siècle et au début des XX-e siècle*, in „Étude d’ethnographie et du folklore au VII-e Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques”, Moskau, 1964; M. TARISZNYAS, *Unele aspecte din istoricul morăritului practicat in raza raionului Gheorghieni in secolele XVII–XIX-lea*, in „Ses. de com. șt. a Muzeului, 1964”, Bukarest, 1969.

⁵⁹ II. HOFFMANN, *O etapă interesantă in dezvoltarea mecanismelor de măcinat — moara plutitoare*, in „Sesiunea de comunicări științifice, 1964”, Bukarest, 1969. I. POPESCU-ARGESSEL, *Über die Mühlen und andere vom Wasser betriebene Anlagen im Trascău-Gebirge*, in „Cibinium 1969–73”.

- 12.2.3.3.1.2. Cu roată verticală
 - 12.2.3.3.1.2.1. Cu roata imobilă
 - 12.2.3.3.1.2.2. Cu roata mobilă (mori cu alvan)
- 12.2.3.3.2. După tipul transmisiei
 - 12.2.3.3.2.1. Simplă (într-o treaptă)
 - 12.2.3.3.2.2. Dublă (în două trepte)
- 12.2.3.3.3. După numărul instalațiilor
 - 12.2.3.3.3.1. Cu o instalație
 - 12.2.3.3.3.2. Cu două sau mai multe instalații
- 12.2.3.3.4. După gradul de perfecționare
 - 12.2.3.3.4.1. Fără site
 - 12.2.3.3.4.2. Cu site
- 12.2.4. Acționate de energia eoliană (mori de vânt)⁶⁰
 - 12.2.4.1. După caracterul fix sau mobil al construcției morii
 - 12.2.4.1.1. Cu construcția mobilă, pe pivot central și transmisie prin arborele motor
 - 12.2.4.1.2. Cu construcția fixă
 - 12.2.4.1.2.1. Cu cupola mobilă, cu transmisie prin arbore motor
 - 12.2.4.1.2.2. Cu construcție fixă, separată de generatorul eolian și transmisia prin curea
 - 12.2.4.2. După numărul instalațiilor
 - 12.2.4.2.1. Cu o singură instalație
 - 12.2.4.2.2. Cu două sau trei instalații
 - 12.2.4.3. După tipul transmisiei
 - 12.2.4.3.1. Simplă (într-o treaptă)
 - 12.2.4.3.2. Dublă (în două trepte)
 - 12.2.4.4. După felul aripilor de vânt
 - 12.2.4.4.1. Cu aripi de pinză
 - 12.2.4.4.2. Cu aripi de stuf
 - 12.2.4.4.3. Cu aripi de scindură
 - 12.2.4.5. După sistemul construcției
 - 12.2.4.5.1. Joase
 - 12.2.4.5.2. Cu etaj
 - 12.2.4.5.2.1. Fără balcoane
 - 12.2.4.5.2.2. Cu unul sau două balcoane (și instalații pentru ridicat și coborât sacii)
 - 12.2.4.5.2. Înalte
 - 12.2.4.5.2.1. Fără balcoane
 - 12.2.4.5.2.2. Cu unul sau două balcoane (și instalații pentru ridicat și coborât sacii)
 - 12.2.4.6. După dispunerea instalației mecanice
 - 12.2.4.6.1. La parter
 - 12.2.4.6.2. La etaj

III. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAT TEXTILELE

1. Instalații pentru zdrobit (frînt) și curățat cînepa (frîngătoare, melițe)⁶¹

1.1. Acționate manual

- 1.1.1. Prin batere cu maulul
 - 1.1.1.1. Proșapul, pîua și maulul*
- 1.1.2. Prin apăsare, pe principiul pirghiei (frîngătoare, melițe)
 - 1.1.2.1. Simple
 - 1.1.2.1.1. Cu o pirghie (limbă)
 - 1.1.2.1.2. Cu două sau trei limbi
 - 1.1.2.2. Duble
 - 1.1.2.2.1. Cu două limbi paralele, acționate simultan
 - 1.1.2.3. Frîngătoare cu meliță
- 1.1.3. Prin răsucire
 - 1.1.3.1. Roata cu spițe (călcătoare)

⁶⁰ V. B u ș i l ă, G. I. a z ă r, *Cîteva date noi cu privire la studiul morilor de vînt din Dobrogea*, în „Sesiunea de comunicări științifice 1964”, București, 1969. I. D i h o r, *O variantă a morii de vînt din Banat*, în „Sesiunea de comunicări științifice 1964”, București, 1969. H. R u ș d e a, *Morile de vînt din nordul Dobrogei*, în „Cibinium”, 1966. H. R u ș d e a, *Windmills in Dobrogea, Romania, Distribution and typology*, în „Transactions of the 2 International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969, Lyngby, 1971.

⁶¹ L. A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, București, 1964. M. F o c ș a, *Tehnici tradiționale pentru prelucrarea cînepii*, în „Cibinium 1967/68”. I. I u r a s c i u c, *Instalația populară — călcătorea de fîtoare*, în „Anuar Muz. Etnogr. Transilv.” 1971—73. T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, București, 1910. I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, București, 1973.

- 12.2.3.3.1.2.2. Beweglich (Mühle mit „alvan“ eine Vorrichtung, mit der das Wasserrad beliebig gehoben oder gesenkt werden kann. Übertragung durch Kette -- Anm. d. Übers.)

12.2.3.3.2. Aufgrund der Übertragung

- 12.2.3.3.2.1. Einfach (einstufig)
 - 12.2.3.3.2.2. Doppelt (zweistufig)
 - 12.2.3.3.3. Aufgrund der Anzahl der Mahlgänge
 - 12.2.3.3.3.1. Mit einem Mahlgang
 - 12.2.3.3.3.2. Mit zwei oder mehr Mahlgängen
 - 12.2.3.3.4. Aufgrund des Vervollkommnungsgrades
 - 12.2.3.3.4.1. Ohne Siebe
 - 12.2.3.3.4.2. Mit Sieben
- 12.2.4. Windbetrieben (Windmühlen)⁶⁰
- 12.2.4.1. Aufgrund des feststehenden oder beweglichen Baus
 - 12.2.4.1.1. Mit beweglichem Bau, mit Mittelständer und Pleuelwelle
 - 12.2.4.1.2. Mit unbeweglichem Bau
 - 12.2.4.1.2.1. Mit Drehkappe und Pleuelwelle
 - 12.2.4.1.2.2. Mit separatem Antriebsmechanismus und Treibriemenübertragung
 - 12.2.4.2. Nach der Anzahl der Mahlgänge
 - 12.2.4.2.1. Mit einem Mahlgang
 - 12.2.4.2.2. Mit zwei oder mehr Mahlgängen
 - 12.2.4.3. Aufgrund der Übertragung
 - 12.2.4.3.1. Einfache (einstufige)
 - 12.2.4.3.2. Doppelte (zweistufige)
 - 12.2.4.4. Aufgrund der Mühlenflügel
 - 12.2.4.4.1. Mit Segelflügeln
 - 12.2.4.4.2. Mit Schilfflügeln
 - 12.2.4.4.3. Mit Bretterflügeln
 - 12.2.4.5. Der Bauart nach
 - 12.2.4.5.1. Niedrige (eingeschossige)
 - 12.2.4.5.2. Hohe (zweigeschossige)
 - 12.2.4.5.2.1. Ohne Erker
 - 12.2.4.5.2.2. Mit einem oder zwei Erkern und Sackhebevorrichtung
 - 12.2.4.6. Aufgrund der Aufstellung des Mahlgangs
 - 12.2.4.6.1. Im Erdgeschoss
 - 12.2.4.6.2. Im Obergeschoss

III. ANLAGEN UND VORRICHTUNGEN ZUR VERARBEITUNG VON TEXTILFASERN UND ZUR BEARBEITUNG VON GEWEBEN

1. Vorrichtungen zum Brechen und Schwingen des Hanfes (Hanfbrechen und -schwingen)⁶¹

1.1. Handbetrieben

- 1.1.1. Durch Schlag mit Schlägel
 - 1.1.1.1. Schere, „pîua“ und Schlägel*
- 1.1.2. Durch Druck aufgrund des Hebel-Prinzips (Breche und Schwinge)
 - 1.1.2.1. Einfache
 - 1.1.2.1.1. Mit einem Schwengel
 - 1.1.2.1.2. Mit zwei oder mehr Schwengeln
 - 1.1.2.2. Doppelte
 - 1.1.2.2.1. Mit zwei gleichzeitig gehandhabten Schwengeln
 - 1.1.2.3. Breche und Schwinge
- 1.1.3. Durch Drehen
 - 1.1.3.1. Speichenrad (Brechmaschine)

⁶⁰ V. B u ș i l ă, G. I. a z ă r, *Cîteva date noi cu privire la studiul morilor de vînt din Dobrogea*, în „Sesiunea de comunicări științifice 1964”, Bukarest, 1969; I. D i h o r, *O variantă a morii de vînt din Banat* în „Sesiunea de comunicări științifice, 1964”, Bukarest, 1969; H. R u ș d e a, *Die Windmühlen in der Norddobrudscha*, in „Cibinium 1966”; I. d e m. *Windmills in Dobrogea, Romania, Distribution and typology*, in „Transactions of the 2. International symposium on molinology”, Danmark, may, 1969, Lyngby, 1971.

⁶¹ L. A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, Bukarest, 1964; M. F o c ș a, *Überlieferte Techniken der Hanfkultur*, in „Cibinium 1967/68”; I. I u r a s c i u c, *Instalația populară — călcătorea de fîtoare* in „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”. 1971—73, 1973; T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, Bukarest, 1910; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973.

- 1.2. Acționare prin tracțiune animală
 - 1.2.1. Prin răsucire
 - 1.2.1.1. Roata cu spițe (călcătoarea de fuioare)
 - 1.3. Acționare hidraulic (moara de melișat)
 - 1.3.1. Roata cu bare orizontale
2. Instalații pentru scărmanat (curățat și răsfirat) firele textile (piepteni, darace)⁶²
- 2.1. Prin pieptănare
 - 2.1.1. Acționare manual
 - 2.1.1.1. Prin mișcare lineară
 - 2.1.1.1.1. Piepteni cu cuie mari
 - 2.1.1.1.2. Pieptănuși
 - 2.1.1.2. Prin mișcare circulară
 - 2.1.1.2.1. Darac cu manivelă
 - 2.1.1.3. Prin mișcare pendulatoare
 - 2.1.1.3.1. Daracul „lup“
 - 2.1.2. Prin tracțiune animală
 - 2.1.3. Acționare hidraulic
 - 2.2. Prin batere (părul de capră)
 - 2.2.1. Bățul cu corzi și scindură
3. Instalații pentru filat și tors (fuse, furci, roți de tors)⁶³
- 3.1. Acționare manual
 - 3.1.1. Druga și fusul*
 - 3.1.2. Roata de tors fuioare pentru funii
 - 3.1.2.1. Cu două raze (crivală)
 - 3.1.2.2. Cu patru raze (orizontale)
 - 3.1.2.3. Cu roți și curea de transmisie
 - 3.1.2.3.1. Simplă
 - 3.1.2.3.2. Mixtă (de tors și împletit)
 - 3.1.2.4. Roată cu angrenaj de transmisie
 - 3.1.3. Roată de tors cu pedală
 - 3.1.3.1. Cu pedala dispusă median
 - 3.1.3.2. Cu pedala dispusă excentric
 - 3.1.4. Roata de tors borangicul
 - 3.1.4.1. Orizontală
 - 3.1.4.2. Verticală
 - 3.1.5. Roata de tors părul de capră
 - 3.2. Acționare hidraulic (mori de tors)
4. Instalații pentru răsucit și împletit firele (de înărit)⁶⁴
- 4.1. Acționare manual, prin impuls
 - 4.1.1. Tocălia*
 - 4.1.1.1. Simplă
 - 4.1.1.2. Cu cirlige
 - 4.2. Acționare prin învîrtire
 - 4.2.1. Instalația cu cirlige și manivele acționate simultan
 - 4.2.1.1. Stilpul cu cirlige
 - 4.2.1.2. Scaunul cu cirlige
 - 4.2.2. Instalația cu cirlige și o manivelă centrală
 - 4.2.2.1. Cu brațe articulare
 - 4.2.2.2. Cu angrenaj de transmisie
 - 4.2.3. Roata cu cirlige și curea de transmisie
 - 4.2.3.1. Cu transmisie verticală

⁶² M. Costăchescu, *Atelierul de piepteni — muzeul din Gales-Săliște*, în „Cibinium 1969—73”. M. Focșă, *Prelucrarea lînii*, în „Cibinium 1969—1973”. N. Marcu, *Industria casnică textilă în satul Borlova*, în „Studii Com. Muzeul Satului”, 1971. T. Pamfile, *Industria casnică la români*, București, 1910. A. Paveliuc, *Arta populară din zona Botoșanilor, sciarfe și lăicere*, Botoșani, 1976.

⁶³ I. Ghinoiu, *Sericicultura în zona Porților de Fier*, în „Comunicări, seria etnografică”, XI, Craiova, 1968. G. Stoica, H. Diaconescu, *Prelucrarea părului de capră în regiunile Banat, Oltenia, Argeș și Ploiești*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor”, București, 1969. G. Stoica, *Prelucrarea părului de capră*, în „Cibinium 1967—1968”. R. Vuia, *Tocălia și începutul torsului*, în „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv. pe anii 1957—1958”, Cluj, 1960.

⁶⁴ R. O. Maier, *Funieritul*, în „Etnografia Văii Bistriței”, A. N. Stănculescu, *Industria frînghieritului în România*, Rm. Vilcea, 1907.

- 1.2. Tierkraftbetrieben
 - 1.2.1. Durch Drehen
 - 1.2.1.1. Speichenrad (Göpelbreche)
 - 1.3. Wasserbetrieben (Brechmühle, Hanfmühle)
 - 1.3.1. Rad mit waagerechten Streben
2. Vorrichtungen zum Zupfen (Reinigen und Zausen) von Textilfasern (Riffeln, Kratzen, Krempel)⁶²
- 2.1. Durch Kämmen
 - 2.1.1. Handbetrieben
 - 2.1.1.1. Durch lineare Bewegung
 - 2.1.1.1.1. Grosszinkige Riffeln
 - 2.1.1.1.2. Feinzinkige Kratzen
 - 2.1.1.2. Durch Drehbewegung
 - 2.1.1.2.1. Kurbelbetriebener Krempel
 - 2.1.1.3. Durch Pendelbewegung
 - 2.1.1.3.1. Reisswolf
 - 2.1.2. Tierkraftbetrieben
 - 2.1.3. Wasserbetrieben
 - 2.2. Durch Schlagen (Ziegenhaar)
 - 2.2.1. Wollbogen
3. Spinn- und Zwirnovorrichtungen und -anlagen (Spindeln, Spinnrocken und -räder)⁶³
- 3.1. Handbetrieben
 - 3.1.1. Drellspule und Spindel*
 - 3.1.2. Spinnrad zum Herstellen von Seillitzen (Spinnlappen)
 - 3.1.2.1. Zweiendig (crivală)
 - 3.1.2.2. Vierendig
 - 3.1.2.3. Mit Rädern und Treibriemen
 - 3.1.2.3.1. Einfach
 - 3.1.2.3.2. Kombiniert (zum Spinnen und Flechten)
 - 3.1.2.4. Rad mit Übertragungsmechanismus
 - 3.1.3. Mit Pedal versehenes Spinnrad
 - 3.1.3.1. Mit Mittelpedal
 - 3.1.3.2. Mit exzentrisch angebrachtem Pedal
 - 3.1.4. Haspelrad für Bastseide (Kokonseide)
 - 3.1.4.1. Waagerechtes
 - 3.1.4.2. Senkrechtes
 - 3.1.5. Spinnrad für Ziegenhaar
 - 3.2. Wasserbetrieben (Spinnmühlen)
4. Zwirn- und Flechtvorrichtungen (Sellerei)⁶⁴
- 4.1. Handbetrieben (durch Impulse)
 - 4.1.1. Die „Tocălia“ (der Drellspule verwandte Vorrichtung)*
 - 4.1.1.1. Einfache
 - 4.1.1.2. Mit Haken versehene
 - 4.2. Handbetrieben (durch Drehung)
 - 4.2.1. Durch eine Drehvorrichtung (mit Griffen versehene durchlöchernde Platte)
 - 4.2.1.1. Mit Haken versehener Balken
 - 4.2.1.2. Seilerstuhl
 - 4.2.2. Kurbelbetriebenes Seilerrad
 - 4.2.2.1. Platte mit Gliederarmen und Griff
 - 4.2.2.2. Mit Übersetzungsgetriebe
 - 4.2.3. Seilerrad mit Treibriemenübertragung
 - 4.2.3.1. Mit senkrechter Übertragung

⁶² M. Costăchescu, *Die Kammacherwerkstatt des Museums von Gales-Săliște*, în „Cibinium 1969—73”; M. Focșă, *Die Wollverarbeitung*, în „Cibinium 1969—1973”; N. Marcu, *Industria casnică textilă în satul Borlova*, în „Studii com. Muzeul Satului”, 1971; T. Pamfile, *Industria casnică la români*, Bukarest, 1910; A. Paveliuc, *Arta populară din zona Botoșanilor, sciarfe și lăicere*, Botoșani, 1976.

⁶³ I. Ghinoiu, *Sericicultura în zona Porților de Fier*, în „Comunicări, seria etnografică”, XI, Craiova, 1968; G. Stoica, H. Diaconescu, *Prelucrarea părului de capră în regiunile Banat, Oltenia, Argeș și Ploiești*, în „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor”, Bukarest, 1969; G. Stoica, *Die Verarbeitung von Ziegenhaar*, în „Cibinium 1967—1968”; R. Vuia, *Tocălia și începutul torsului*, în „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv. pe anii 1957—1958”, Cluj, 1960.

⁶⁴ R. O. Maier, *Funieritul*, în „Etnografia Văii Bistriței”; A. N. Stănculescu, *Industria frînghieritului în România*, Rm. Vilcea, 1907.

- 4.2.3.2. Cu transmisie orizontală
- 4.3. *Instalații de răsucit funii (câroaia)*
- 4.3.1. Cu *manivelă* și transmisie directă
- 4.3.2. Cu *angrenaj de transmisie*
5. **Instalații pentru depănat (înfășurat-desfășurat) firele (fusarnițe, vîrtelnițe, sucale, roți de depănat)⁶⁵**
- 5.1. *Fusarnițe* (pentru depănat de pe fus)
- 5.1.1. Simple
- 5.1.2. Duble
- 5.2. *Vîrtelnițe*
- 5.2.1. Simple
- 5.2.1.1. Cu brațe orizontale și cuie verticale
- 5.2.1.1.1. Cu distanța fixă
- 5.2.1.1.2. Cu distanța reglabilă
- 5.2.1.1.3. Cu cuie simple (fuse)
- 5.2.1.1.4. Cu cuie crestate
- 5.2.1.2. Cu raze verticale
- 5.2.1.2.1. Cu patru brațe
- 5.2.1.2.2. Cu mai multe brațe
- 5.2.1.3. Vîrtelniță cu 2 bare verticale
- 5.2.1.4. Vîrtelniță cu bare orizontale
- 5.2.2. Cu ax melcat și dispozitiv de măsurare
- 5.3. *Sucale*
- 5.3.1. *Acționate manual prin impuls*
- 5.3.2. Cu *angrenaj* de multiplicare de mișcări și *manivelă*
- 5.4. *Roți de depănat (cu curea de transmisie)*
- 5.4.1. Orizontale (cu *manivelă*)
- 5.4.2. Verticale (cu *bielă-manivelă*)
6. **Instalații pentru urzit (întins și grupat) firele (alergătoare, urzoaie)⁶⁶**
- 6.1. *Alergătoare*
- 6.1.1. Cu *vergele*
- 6.1.1.1. Cu 2 vergele
- 6.1.1.2. Cu 4 sau mai multe vergele
- 6.1.2. Cu *suluri*
- 6.1.2.1. Cu 2 suluri
- 6.1.2.2. Cu 4 suluri
- 6.1.2.3. Simple
- 6.1.2.4. Cu *sucală*
- 6.2. *Urzoaie*
- 6.2.1. Cuie fixate pe o construcție sau pe pământ*
- 6.2.2. Urzoiul vertical
- 6.2.2.1. Cu raze simple (drepte)
- 6.2.2.2. Cu raze crestate
- 6.2.2.3. Cu raze perforate și cuie din lemn
- 6.2.2.4. Cu patru raze
- 6.2.2.5. Cu șase raze
7. **Instalații pentru țesut (scindurele, războaie)⁶⁷**
- 7.1. *Scindurele*
- 7.1.1. Mobile*
- 7.1.2. Fixe (pe scaun, cu dispozitiv de răsucire)
- 7.2. *Războaie*
- 7.2.1. Verticale
- 7.2.1.1. Simple (batere cu maiul sau furculița)
- 7.2.1.1.1. Războaie pentru hamuri de cai
- 7.2.1.1.2. Războaie pentru părul de capră
- 7.2.1.1.3. Războaie de covoare (gherghefuri)

- 4.2.3.2. Mit waagerechter Übertragung
- 4.3. Vorrichtungen zum Seildrehen (Seilerkarren)
- 4.3.1. Mit Kurbel und unmittelbarer Übertragung
- 4.3.2. Mit Übersetzungsgetriebe
5. **Vorrichtungen zum Auf- und Abspulen von Fäden (Spindelhalter, Garnhaspeln, Spulspindeln, Spulräder)⁶⁸**
- 5.1. *Spindelhalter* („Fusarnițe“)
- 5.1.1. Einfache (für eine Spindel)
- 5.1.2. Doppelte (für zwei Spindeln)
- 5.2. *Garnhaspeln*
- 5.2.1. Einfache
- 5.2.1.1. Waagerechte Haspelarme mit senkrechten Stiften
- 5.2.1.1.1. Unverstellbar
- 5.2.1.1.2. Verstellbar
- 5.2.1.1.3. Mit einfachen Stiften
- 5.2.1.1.4. Mit gezahnten Stiften
- 5.2.1.2. Senkrechte Haspelarme
- 5.2.1.2.1. Vierarmig
- 5.2.1.2.2. Mehrarmig
- 5.2.1.3. Haspel mit zwei senkrechten Armen
- 5.2.1.4. Haspel mit waagerechten Armen
- 5.2.2. Mit Spindelachse und Zählwerk
- 5.3. *Spulspindeln* („sucale“)
- 5.3.1. *Handgetrieben durch Impulse*
- 5.3.2. Mit Kurbel und Übertragungsgetriebe
- 5.4. *Spulrad* (mit Treibriemen)
- 5.4.1. Waagerecht (mit Kurbel)
- 5.4.2. Senkrecht (mit Kurbel-Schubstange)
6. **Vorrichtungen zum Kettenscheren (Spannen und Gruppieren von Fäden – Spulrahmen, Scherrahmen)⁶⁹**
- 6.1. *Spulrahmen*
- 6.1.1. Mit *Metallstäben*
- 6.1.1.1. Für zwei Spulen
- 6.1.1.2. Für vier Spulen
- 6.1.2. Mit *Trommeln*
- 6.1.2.1. Mit zwei Trommeln
- 6.1.2.2. Mit vier Trommeln
- 6.1.2.3. Einfache
- 6.1.2.4. Mit Spulspindel
- 6.2. *Scherrahmen*
- 6.2.1. Mit waagerecht angebrachten Stiften*
- 6.2.2. *Senkrechter* Scherrahmen
- 6.2.2.1. Mit einfachen Scherlatten (geraden)
- 6.2.2.2. Mit eingeschnittenen Scherlatten
- 6.2.2.3. Mit Querleisten und Holzstiften versehene Scherlatten
- 6.2.2.4. Mit vier Scherlatten
- 6.2.2.5. Mit sechs Scherlatten
7. **Vorrichtungen und Anlagen zum Wirken und Weben⁶⁷**
- 7.1. *Webbrettchen*
- 7.1.1. Bewegliche*
- 7.1.2. Befestigte (an Stühlen, mit Spulvorrichtung versehen)
- 7.2. *Webstühle*
- 7.2.1. *Senkrechte*
- 7.2.1.1. *Einfache* (Anschlag mit Schlägel oder Gabel)
- 7.2.1.1.1. Pferdegeschirrwebstühle
- 7.2.1.1.2. Ziegenhaarwebstühle
- 7.2.1.1.3. Teppichwebrahmen (Gherghet)

⁶⁵ T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, București, 1910; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, București, 1973.

⁶⁶ T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, București, 1910; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, București, 1973.

⁶⁷ L. A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, București, 1944; C. I r i m i e, I. F r u n z e t t i, *Unelte, obiecte de uz casnic...*, București, 1963; T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, București, 1910; G. S t o i c a, M. G e o r g e s c u, *Centre specializate în țesutul scoarțelor din județul Dimbovița*, în „Valachica”, III, 1972; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, București, 1973.

⁶⁵ T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, Bukarest, 1910; I. V l ă d u ț i u: *Etnografia românească*, Bukarest, 1973.

⁶⁶ T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, Bukarest, 1910; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973.

⁶⁷ L. A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, Bukarest, 1944; C. I r i m i e, I. F r u n z e t t i, *Unelte, obiecte de uz casnic*, Bukarest, 1963; T. P a m f i l e, *Industria casnică la români*, Bukarest, 1910; G. S t o i c a, M. G e o r g e s c u, *Centre specializate în țesutul scoarțelor din județul Dimbovița*, în „Valachica”, III, 1972; I. V l ă d u ț i u, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973.

- 7.2.1.2. Cu *spelează*
- 7.2.1.2.1. Războaie pentru țesut papura
- 7.2.2. *Orizontale*
- 7.2.2.1. Fără *spelează* (baterca cu maiul)
- 7.2.2.2. Cu *spelează*
- 7.2.2.2.1. Cu două suluri
- 7.2.2.2.2. Cu trei suluri
- 7.2.2.2.3. Cu patru suluri

8. Instalații pentru spălat și indeseț țesăturile de lână (șteze, villori)⁶⁸

- 8.1. Cu virtej orizontal și admisie prin jgheab
- 8.2. Cu virtej vertical și admisie prin tub (butoi)

9. Instalații pentru bățut (ingroșat) țesăturile din lână (pive)⁶⁹

- 9.1. Acționate manual
- 9.1.1. Grăția de puiat și maiul*
- 9.1.2. Scaunul de puiat și maiul*
- 9.2. Acționate hidraulice
- 9.2.1. Cu ciocane orizontale (maie) și mișcare pendulatoare
- 9.2.1.1. Cu cozile sprijinite pe construcție
- 9.2.1.2. Cu jug propriu de susținere a cozilor
- 9.2.1.3. Cu două maie

⁶⁸ C. B u c u r, *Șteaza (villoarea) și piva hidraulică în civilizația multimilenară a poporului român* (comunicare prezentată la sesiunea științifică de comunicări a Muzeului tehnic „Prof. ing. D. Leonida”, București, 1977 în curs de apariție în „Cumidava”); I. C h e l e c a, *Industria sătească* 1. *Pive de bățut sumani*, 2. *Șteze*, în „Etnografia Văii Bistriței zona Bicaz”, Piatra Neamț, 1975; *Ghidul Muzeului tehnicii populare*, Sibiu, 1974; C. I r i m i e, *Pivele și villorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, în „Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări”, 2, Sibiu, 1956; I. I u r a s c i u c, *O tehnică străveche de villoril, în „Cibinium 1967/68”*; E. L. ă p. ă d u ș, *Instalații de vâlgărit de pe valea Belareca jud. Caraș-Severin*, în „Tibiscus”, Etnografie, 1975; C. T u r e u, *Șteaza, instalație primitivă sătească pentru perfecționarea unor țesături casnice*, în „Studii, VIII, 1955, 4; Gh. R e t e g a n u l, Gh. B u c u r e s c u, *Ocupații anexe ale locuitorilor din Căianul Mic—Someș*, I. *Ștezele de lână și brinză*; II. *Bostinăritul*, în „Sociologie românească, IV, 1-2, 1940.

⁶⁹ I. B r. ă e s c u, *Morile și pivele din Clopotiva*, în „Clopotiva, un sat din Țara Hațegului”, vol. II, București, 1940; C. B u c u r, P. N i e d e r m a i e r, *Moara cu dube din satul Finațe*, Sibiu, 1966; M. B u d i ș, P. I d u, *Morile cu ciutură și pive din bazinul superior al Bahnei-Mehedinți*, în „Cibinium 1967—68”; V. B u t u r. ă, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din regiunea Hunedoara*, în „Sargeția”, 4, 1966; C. t. i n. C a t r i n a, P. I d u, D. P e t r e și A. I. B u ș i l. ă, *Pivele de pe valea Comănelor*, în „Aluta”, II, 1970; V. C. ă r. ă b i ș, *Morile și pivele de pe valea Jaleșului, jud. Gorj*, în „Cibinium 1967/68”; V. C. ă r. ă b i ș, *Pivele, dirsele și morile din Zărnești și Tohan — județul Brașov, în secolele XVIII—XIX*, în „Rev. Muz. Monum”, XII, 1975, 3; I. C h e l e c a, *O tehnică arhaică pentru prelucrarea țesăturilor de casă — bățulul la grăție*, în „Cibinium 1967/68”; I. I. D a v i d o i u, *Industria casnică, în Banat (oloințăritul și vâlgăritul)*, București, 1945; C. I r i m i e, *Ancheta statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnico-populare, acționate de apă pe teritoriul României*, în „Cibinium 1967—68”; C. I r i m i e, *Pivele și villorile ... E. L. ă p. ă d u ș, Instalații de vâlgărit de pe valea Belareca, jud. Caraș-Severin*, în „Tibiscus”, Etnografie, 1975; I. M o r a r i u, *Piuăle și piuăritul în valea Zăgrei, Bistrița*, 1931; I. M o r a r i u, *Piuăritul în Valea Someșului*, în „Buletinul Societății Geografice”, LV, 1936; M. O s t a p, V. S e m e n d e a e v, *Pivele de bățut sumani pe valea Someșului*, în „Cibinium 1967/68”; N. A. I. R. ă d u l e s c u, *Vechea industrie princeană: chiua și dirsta*, în „Milcovia”, V—VI, 1936; R. W i e n e r, *Considerații de ordin tehnic referitoare la pivele cu bătaie orizontală*, în „Cibinium”, 1969—73”; V. B u t u r. ă, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din Munții Apuseni*, în „Rev. de etnografie și folclor”, 6, 1964.

- 7.2.1.2. Mit *Webeblatt verschene*
- 7.2.1.2.1. Mattenwebstühle für Schilfmatten
- 7.2.2. *Waagerecht*
- 7.2.2.1. Ohne *Webeblatt* (Anschlag mit Schlägel)
- 7.2.2.2. Mit *Blatt*
- 7.2.2.2.1. Mit zwei Bäumen
- 7.2.2.2.2. Mit drei Bäumen
- 7.2.2.2.3. Mit vier Bäumen

8. Vorrichtungen und Anlagen zum Waschen, Walken und Auflauschen von Wollgebehen (Wirbelkorb)⁶⁸

- 8.1. Mit waagerechtem Wirbel und Fallrinne
- 8.2. Mit senkrechtem Wirbel und Druckrohr („butoi”)

9. Vorrichtungen und Anlagen zum Walken von Wollgebehen (Walken)⁶⁹

- 9.1. Handbetriebene
- 9.1.1. *Rutengatter* und Schlägel*
- 9.1.2. *Walkstuhl* und Schlägel*
- 9.2. Wasserbetrieben
- 9.2.1. Mit waagerechten Hängeanken und Pendelschlag („maie”)
- 9.2.1.1. Im Baugebälk verankert
- 9.2.1.2. Mit eigener Halterung (Joch)
- 9.2.1.3. Mit zwei Hängeanken

⁶⁸ C. B u c u r, *Șteaza (villoarea) și piva hidraulică în civilizația multimilenară a poporului român* (comunicare prezentată la sesiunea științifică de comunicări a Muzeului tehnic „Prof. ing. D. Leonida”, București, 1977 în curs de apariție în „Cumidava”); I. C h e l e c a, *Industria sătească* 1. *Pive de bățut sumani*; 2. *Șteze*, în „Etnografia Văii Bistriței, zona Bicaz”, Piatra Neamț, 1975; *Ghidul Muzeului tehnicii populare*, Sibiu, 1974; C. I r i m i e, *Pivele și villorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, în „Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări”, 2, Sibiu, 1956; I. I u r a s c i u c, *Eine altertümliche Technik des Verdichtens von Wollgebehen*, în „Cibinium 1967/68”; E. L. ă p. ă d u ș, *Instalații de vâlgărit de pe valea Belareca, jud. Caraș-Severin*, în „Tibiscus”, Etnografie, 1975; C. T u r e u, *Șteaza, instalație primitivă sătească pentru perfecționarea unor țesături casnice*, în „Studii, VIII, 1955, 4; Gh. R e t e g a n u l, Gh. B u c u r e s c u, *Ocupații anexe ale locuitorilor din Căianul Mic — Someș*; 1. *Ștezele de lână și brinză*, 2. *Bostinăritul*, în „Sociologie românească, IV, 1—2, 1940.

⁶⁹ I. B r. ă e s c u, *Morile și pivele din Clopotiva*, în „Clopotiva, un sat din Țara Hațegului”, vol. II, București, 1940; C. B u c u r, P. N i e d e r m a i e r, *Moara cu dube din satul Finațe*, Sibiu, 1966; M. B u d i ș, P. I d u, *Turbinenmühlen und Walken am Oberlauf der Bahnei-Mehedinți*, în „Cibinium 1967—68”; V. B u t u r. ă, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din regiunea Hunedoara*, în „Sargeția”, 4, 1966; C. t. i n. C a t r i n a, P. I d u, D. P e t r e, A. I. B u ș i l. ă, *Pivele de pe valea Comănelor*, în „Aluta”, II, 1970; V. C. ă r. ă b i ș, *Mühlen und Walken im Jalestal (Kreis Gorj)*, în „Cibinium 1967/68”; I d e m, *Pivele, dirsele și morile din Zărnești și Tohan, județul Brașov în secolele XVIII—XIX*, în „Rev. Muz. Monum”, XII, 1975, 3; I. C h e l e c a, *Eine altertümliche Technik der Bearbeitung von Hausweben: das Walken auf Rutengeflecht*, în „Cibinium 1967/68”; I. I. D a v i d o i u, *Industria casnică în Banat (oloințăritul și vâlgăritul)*, București, 1945; C. I r i m i e, *Statistische Erhebungen über das Netz bäuerlicher technischer Anlagen mit Wasserantrieb auf dem Gebiete Rumäniens*, în „Cibinium 1967—1968”; C. I r i m i e, *Pivele și villorile*, E. L. ă p. ă d u ș, *Instalații de vâlgărit de pe valea Belareca, jud. Caraș-Severin*, în „Tibiscus, Etnografie”, 1975; I. M o r a r i u, *Piuăle și piuăritul în Valea Zăgrei, Bistrița 1931*; I. M o r a r i u, *Piuăritul în Valea Someșului*, în „Buletinul societății geografice”, LV, 1936; M. O s t a p, V. S e m e n d e a e v, *Tschwalken im Somuz-Tal*, în „Cibinium 1967/68”; N. A. I. R. ă d u l e s c u, *Vechea industrie princeană: chiua și dirsta*, în „Milcovia”, V—VI, 1936; R. W i e n e r, *Zur Technik der waagerecht arbeitenden Walkmühlen*, în „Cibinium 1969—73”; V. B u t u r. ă, *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice fărânești din Munții Apuseni*, în „Rev. de etnografie și folclor”, 6, 1964.

- 9.2.1.4. Cu patru sau mai multe maie
 - 9.2.2. Cu *cioacane verticale*, acționate *prin cădere* (pisălogi)
 - 9.2.2.1. Simple
 - 9.2.2.2. Cu distanțier (coadă)
 - 9.2.2.3. Cu două cioacane
 - 9.2.2.4. Cu patru sau mai multe cioacane
 - 9.3. Pive acționate *prin tracțiune animală*
10. **Instalații pentru scămoșat (flaușat) țesăturile din lână (dirște)⁷⁰**
- 10.1. **Acționate manual**
 - 10.1.1. Coș de tras firele, acționat printr-o *manivelă*
 - 10.2. **Acționate hidraulice**
 - 10.2.1. Coș de tras firele
 - 10.2.1.1. Cu leasă de spini
 - 10.2.1.2. Cu grapă de cuie
 - 10.2.2. Coș de îngroșat
 - 10.2.3. Coș mixt de tras și îngroșat
11. **Instalații pentru întins țesăturile de lână preluate în puiă sau la dirșta (lavița, jug, tease)⁷¹**
- 11.1. Lavița de întins*
 - 11.2. Rama de întins*
 - 11.3. Instalația cu *suturi și manivelă*
 - 11.4. Presă cu *șurub vertical* (mobil)

IV. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAT LEMNUL

1. **Instalații pentru găurit (șfredel)**
- 1.1. Șfredel simplu*
 - 1.2. Șfredel cu *arbore colit**
 - 1.3. Șfredel cu *coardă și disc*
2. **Instalații pentru strunjit (strunguri)⁷²**
- 2.1. *Pe principiul mișcării circular-continue*
 - 2.1.1. **Acționate manual** printr-o *manivelă*
 - 2.1.1.1. Simple
 - 2.1.1.2. Cu *volant*
 - 2.1.1.3. Cu *manivelă și curea de transmisie*
 - 2.1.2. **Acționate cu piciorul**
 - 2.1.2.1. Cu *bielă-manivelă și curea de transmisie*
 - 2.2. *Pe principiul mișcării circular-alternative*
 - 2.2.1. **Acționate manual**
 - 2.2.1.1. Cu *arcuș de mină*
 - 2.2.2. **Acționate cu piciorul**
 - 2.2.2.1. Cu *arcuș de picior*
 - 2.2.2.2. Cu *pedală și coardă*
3. **Instalații pentru tăiat (fierăstrale, joagăre)⁷³**
- 3.1. **Acționate manual**
 - 3.1.1. Pentru o persoană

⁷⁰ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974; C. Irimie, *Pivele și viltorii din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, Sibiu, 1966; V. Cărbăbiș, *Pivele, dirștele și morile din Zărnești și Tohan, jud. Brașov*, în sec. XVII–XIX, în „Rev. Muzeelor și Monumentelor”, XII, XIII, 3, 1975; C. Glin. Giurescu, *Visterele: pivele, dirștele, ștezele sau viltorii și eventual găvanele*, în „Contribuții la istoria științei și tehnicii românești, în secolele XV – începutul secolului XIX”, Ed. Științifică, București, 1973; N. Al. Rădulescu, *Vechea industrie princeană: chiua și dirșta*, în „Milcovia”, V–VI, 1936.

⁷¹ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974; C. Irimie, *Instalații, meșteșuguri și alte indeletniciri*, în „Țara Birsei”, I, 1972; C. Irimie, *Pivele și viltorii...*

⁷² I. Chelcea, *Rotăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”, I. P. M. Filie, *Industria casnică la români*, București, 1910.

⁷³ I. Chelcea, *Industria sătească. Fierăstralele*, în „Etnografia văii Bistriței, zona Bicz”, Piatra Neamț, 1975; I. Drăgoescu, *Trasea. Geneză, evoluție și importanță istorico-culturală*, în „Aluta”, VI–VII, 1974–75; C. Irimie, *Instalații, meșteșuguri și alte indeletniciri*, în „Țara Birsei”, I, 1972; Șt. Oiteanu, *Producția meșteșugărească din Moldova și Țara Românească în sec. X–XVIII. Probleme*

- 9.2.1.4. Mit vier oder mehr Hängeanken
- 9.2.2. Mit senkrechten Fallstampfen
 - 9.2.2.1. Einfache
 - 9.2.2.2. Mit Halterung
 - 9.2.2.3. Mit zwei Fallstampfen
 - 9.2.2.4. Mit vier oder mehr Fallstampfen
- 9.3. **Tierkraftbetrieben**

10. **Anlagen zum Aufflauschen von Wollgeweben („dirște“)⁷⁰**
- 10.1. **Handbetrieben**
 - 10.1.1. Kurbelbetriebener Raufkorb zum Aufflauschen von Fasern
 - 10.2. **Wasserbetrieben**
 - 10.2.1. Rauftrommel
 - 10.2.1.1. Mit Dornenkarde
 - 10.2.1.2. Mit Nagelkarde
 - 10.2.2. Trommelwalke
 - 10.2.3. Kombinierte Rauf- und Walktrommel
11. **Vorrichtungen zum Strecken der in der Walke bearbeiteten Wollgewebe (Streckbank, -rahmen, Walzenmangel, Presse)⁷¹**
- 11.1. Streckbank*
 - 11.2. Streckrahmen*
 - 11.3. Walzenmangel (Kallander)
 - 11.4. Presse mit senkrechter Schraubenspindel (beweglich)

IV. VORRICHTUNGEN UND ANLAGEN ZUR HOLZBEARBEITUNG

1. **Bohrvorrichtungen (Bohrer)**
- 1.1. Einfacher Handbohrer*
 - 1.2. Bohrwinde*
 - 1.3. Drillbohrer mit Saite und Schwungrad
2. **Drechselvorrichtungen (Drechselbänke)⁷²**
- 2.1. *Aufgrund kontinuierlicher Drehung betrieben*
 - 2.1.1. **Handbetrieben** mit Kurbelantrieb
 - 2.1.1.1. Einfache
 - 2.1.1.2. Mit Schwungrad versehene
 - 2.1.1.3. Mit Kurbel und Treibriemen
 - 2.1.2. **Fussbetrieben**
 - 2.1.2.1. Mit Pedal, Schubstange, Kurbelwelle und Treibriemen
 - 2.2. *Aufgrund abwechselnder Teildrehung*
 - 2.2.1. **Handbetrieben**
 - 2.2.1.1. Mit Handbogen
 - 2.2.2. **Fussbetrieben**
 - 2.2.2.1. Mit Fussbogen
 - 2.2.2.2. Mit Pedal und Seilzug
3. **Schneideanlagen (Sägen, Sägemühlen)⁷³**
- 3.1. **Handbetrieben**
 - 3.1.1. Von einer Person gehandhabt

⁷⁰ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974; C. Irimie, *Pivele și viltorii din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, Sibiu, 1966; V. Cărbăbiș, *Pivele, dirștele și morile din Zărnești și Tohan, jud. Brașov*, în sec. XVII–XIX, în „Rev. Muzeelor și Monumentelor”, XII, XIII, 1975; 3; C. Glin. Giurescu, *Visterele: pivele, dirștele, ștezele sau viltorii și eventual găvanele*, în „Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV – începutul secolului XIX”, Edit. Științifică, București, 1973; N. Al. Rădulescu, *Vechea industrie princeană: chiua și dirșta*, în „Milcovia”, V–VI, 1936.

⁷¹ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974; C. Irimie, *Instalații, meșteșuguri și alte indeletniciri*, în „Țara Birsei”, I, 1972; C. Irimie, *Pivele și viltorii...*

⁷² I. Chelcea, *Rotăritul* în „Etnografia văii Bistriței”, I. P. M. Filie, *Industria casnică la români*, București, 1910.

⁷³ I. Chelcea, *Industria sătească, fierăstralele*, în „Etnografia văii Bistriței, zona Bicz”, Piatra Neamț, 1975; I. Drăgoescu, *Trasea. Geneză, evoluție și importanță istorico-culturală*, în „Aluta”, VI–VII, 1974–1975; C. Irimie, *Instalații, meșteșuguri și alte indeletniciri*, în „Țara Birsei”, I, 1972; Ștefan Oiteanu, *Producția meșteșugărească din Moldova și Țara Românească în sec. X–XVIII. Probleme*

- 3.1.1.1. Simplu*
- 3.1.1.2. Cu arc și puncte
- 3.1.2. Pentru două persoane
- 3.1.2.1. Acționat orizontal (joagăr)
- 3.1.2.1.1. Simplu
- 3.1.2.1.2. Cu contragreutate
- 3.1.2.2. Acționat în plan vertical (trașcă)
- 3.1.2.2.1. Simplu
- 3.1.2.2.2. Cu ramă
- 3.1.3. Cu manivelă și curea de transmisie**
- 3.2. Acționate prin tracțiune animală (joagăr cu cai)**
- 3.3. Acționate hidraulice
- 3.3.1. Cu împingere manuală a saniei
- 3.3.2. Cu sanie acționată hidraulic
- 3.3.2.1. Într-o direcție (înainte)
- 3.3.2.2. Înainte și înapoi
- 3.3.2.3. Cu sanie pe role
- 3.3.2.4. Cu sanie pe suluri
- 3.3.2.5. Cu sanie pe cremalieră
- 3.3.3. Cu o singură lamă (pinză)
- 3.3.4. Cu două sau mai multe pinze (gater)
- 4. Instalații pentru pisat coaja arborilor (mori de scoarță)⁷⁴
- 4.1. Acționate manual
- 4.1.1. Pive de lemn cu pisălog
- 4.2. Acționate hidraulice
- 4.2.1. Pive cu săgeți acționate pe principiul axului cu came (mori de scoarță)
- 5. Instalații utilizate în diferite meșteșuguri de prelucrare a lemnului
- 5.1. Pentru confecționarea șitei, șindrilei⁷⁵
- 5.1.1. Scaunul pentru tras șite
- 5.1.2. Scaunul pentru tras ulucul la șindrilă
- 5.2. Pentru confecționarea vaselor din doage⁷⁶
- 5.2.1. Pentru confecționat doagele
- 5.2.1.1. Scaunul pentru doage
- 5.2.2. Pentru strins vasele din doage
- 5.2.2.1. Parul și funia*
- 5.2.2.2. Șurubul cu funie
- 5.3. Pentru confecționarea roților de car⁷⁷
- 5.3.1. Scaunul de rotărit (pentru fixat spițele)
- 5.3.1.1. Cu cuie de lemn
- 5.3.1.2. Cu corzi de nuiete
- 5.3.1.3. Cu șuruburi
- 5.3.2. Scaunul pentru curbat obezile
- 5.4. Pentru confecționarea produselor de tâmplărie⁷⁸
- 5.4.1. Șurubul menghină
- 5.4.2. Tejgheaua de tâmplar
- 5.4.3. Scaunul-rindea

de bază în lumina cercetărilor recente, în „Studii“ XV, 4, 1962, Șt. Pascu, *Meșteșuguri din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, 1954. Șt. Palada, *Instalații complexe și complexe de industrie fărâncască*, în „Cibinium“ 1969–73. V. Păcălă, *Monografia Râșnariului*, Sibiu 1915.

⁷⁴ Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, 1964.

⁷⁵ R. O. Maier, *Drănișitul*, în „Etnografia văii Bistriței“.

⁷⁶ V. Semendeev, M. Ostap, *Despre meșteșugul butnăritului în zona Iașului*, în „Cibinium“, 1967–1968. R. O. Maier, *Dogăria — butnăria*, în „Etnografia văii Bistriței“.

⁷⁷ I. Chelcea, *Meșteșugul rotăritului în unele sate de pe valea Dunării (între cursul inferior al Oltului și Mostiștei)*, în „Cibinium 1969–73“. I. Chelcea, *Rotăritul*, în „Etnografia văii Bistriței“.

⁷⁸ R. O. Maier, *Timplăria*, în „Etnografia văii Bistriței“.

- 3.1.1.1. Einfache*
- 3.1.1.2. Mit Bogen und Brücke
- 3.1.2. Von zwei Personen gehandhabt
- 3.1.2.1. Waagrecht gehandhabt (Zugsäge)
- 3.1.2.1.1. Einfache
- 3.1.2.1.2. Mit Gegengewicht
- 3.1.2.2. Senkrecht gehandhabt („trașcă“)
- 3.1.2.2.1. Einfache
- 3.1.2.2.2. Mit Rahmen
- 3.1.3. Mit Kurbel und Treibriemen**
- 3.2. Mit Göpelantrieb (Rosssäge)**
- 3.3. Wasserbetrieben
- 3.3.1. Mit handgeschobenem Karren
- 3.3.2. Mit wasserbetriebenem Karren
- 3.3.2.1. In einer Richtung
- 3.3.2.2. Vor- und rückwärts
- 3.3.2.3. Mit rollenversehenem Karren
- 3.3.2.4. Mit walzenversehenem Schlitten
- 3.3.2.5. Schlitten mit Zahnstange
- 3.3.3. Mit einem einzigen Blatt
- 3.3.4. Mit zwei oder mehr Blättern (Gatter)
- 4. Vorrichtungen und Anlagen zum Zerkleinern von Baumrinde (Lohmühlen)⁷⁴
- 4.1. Handbetrieben
- 4.1.1. Holzmörser mit Stössel
- 4.2. Wasserbetrieben
- 4.2.1. Aufgrund des Nockenwellen-Prinzips arbeitende Schieber (Lohmühlen)
- 5. Bei verschiedenen Holzverarbeitungsgewerben benutzte Vorrichtungen
- 5.1. Zum Anfertigen von Schindeln und Langschindeln⁷⁵
- 5.1.1. Hinzenbank
- 5.1.2. Abrichthobel
- 5.2. Zum Herstellen von Daubengefäßen⁷⁶
- 5.2.1. Zum Bearbeiten der Dauben
- 5.2.1.1. Hinzenbank zum Zurichten der Dauben
- 5.2.2. Vorrichtung zum Binden der Fässer
- 5.2.2.1. Pfahl und Seil*
- 5.2.2.2. Schraube mit Seil
- 5.3. Zum Herstellen von Wagenrädern⁷⁷
- 5.3.1. Bank zum Befestigen der Speichen in die Radnabe
- 5.3.1.1. Mit Holzstiften
- 5.3.1.2. Mit Rutenschnen
- 5.3.1.3. Mit Schrauben
- 5.3.2. Felgenbiegestuhl
- 5.4. Zum Anfertigen von Schreinererzeugnissen⁷⁸
- 5.4.1. Schraubzwinge
- 5.4.2. Hobelbank
- 5.4.3. Bankhobel

Probleme de bază în lumina cercetărilor recente, în „Studii“, XV, 1962, 4; Șt. Pascu, *Meșteșuguri din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, 1954; Șt. Palada, *Komplexe Anlagen und Komplexe von bäuerlichen Industrieanlagen*, în „Cibinium 1969–73“; V. Păcălă, *Monografia Râșnariului*, Sibiu, 1915.

⁷⁴ Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, 1964.

⁷⁵ R. O. Maier, *Drănișitul*, în „Etnografia văii Bistriței“.

⁷⁶ V. Semendeev, M. Ostap, *Über das Böttchergewerbe im Gebiet von Iași*, în „Cibinium 1967–1968“; R. O. Maier, *Dogăria — butnăria*, în „Etnografia văii Bistriței“.

⁷⁷ I. Chelcea, *Das Wagnerhandwerk in einigen Dörfern an der Donau (zwischen dem Unterlauf des Altes und der Mostiștei)*, în „Cibinium 1969–73“; I. Chelcea, *Rotăritul*, în „Etnografia văii Bistriței“.

⁷⁸ R. O. Maier, *Timplăria*, în „Etnografia văii Bistriței“.

6. Instalații de ars lemnul⁷⁹

- 6.1. În raport cu solul
 - 6.1.1. Îngropate
 - 6.1.2. De suprafață
- 6.2. După felul construcției
 - 6.2.1. Simple
 - 6.2.2. Cu culoare de foc și de scurgere

V. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAT ARGILA

1. Instalații pentru preparat argila (ciocan, tăvălug, malaxor)⁸⁰

- 1.1. Pentru sfărmat bulgării de lut
 - 1.1.1. Ciocanul de lemn (mai)*
 - 1.1.2. Tăvălugul
- 1.2. Pentru curățit și plasticizat argila
 - 1.2.1. Ciocanul de lemn (mai)*
 - 1.2.2. Malaxorul
 - 1.2.2.1. Cu două manipele
 - 1.2.2.2. Cu roată și manivelă

2. Instalații pentru modelarea vaselor (roți de olar)

- 2.1. Pentru confecționarea vaselor din suluri de lut
 - 2.1.1. Roata acționată manual
- 2.2. Pentru modelare din blocul de argilă
 - 2.2.1. Roată acționată cu piciorul
 - 2.2.1.1. Cu spițe
 - 2.2.1.2. Cu ax central (rapidă)

3. Instalații pentru ars vasele (cuptoare de oale)⁸¹

- 3.1. În raport cu solul
 - 3.1.1. Îngropate
 - 3.1.2. Semi-îngropate (cu paravan)
 - 3.1.3. De suprafață
- 3.2. În raport cu amenajarea vetrei de foc
 - 3.2.1. Cu valtră simplă, neamenajată
 - 3.2.2. Cu culoare de foc
 - 3.2.2.1. Săpate în sol
 - 3.2.2.2. Zidite în cărămidă
 - 3.2.2.3. Cu culoar circular, marginal
 - 3.2.2.4. Cu culoar median, diagonal
 - 3.2.2.5. Cu culoare radiale
 - 3.2.2.6. Cu culoare circulare și radiale

⁷⁹ C. C-tin Giurescu, *Cărbunii și cărbunarii*, în „Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV – începutul secolului XIX”, București, Ed. Științifică, 1973; C. Mironescu, *Dohotăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”, C. Mironescu, *Cărbunăritul*, în „Etnografia văii Bistriței” D. Moroianu, I. M. Ștefan, *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, București, 1963; Gh. Vintilescu, *O străveche industrie vitală în Carpați: bozăria*, București, 1945.

⁸⁰ C. Bucur, *Meșteșugul olăritului ilustrat în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în „Cibinium 1967/68”. C. Bucur, *Herstellen von schwarzer Keramik in Marginea (Moldau)*, în „Encyclopaedia Cinematografica” Göttingen, 1973; B. Fl. Florescu, T. Mozeș, *Centrale de ceramică din regiunea Crișana*, în „Arta populară din regiunea Crișana”, I. Oradea, 1967; *Ghidul Muzeului tehnicii populare*, Sibiu, 1974; L. Mihăilescu, *Note caracteristice ale ceramicii din sud-vestul României sesizate în centrele de olari din Sasca Română, Potoc și Socolari (Caras-Severin)*, în „Studii și comunicări”, Caransebeș, 1975.

⁸¹ M. S. Angelescu, *Ceramica de Stroiești*, în „Museum”, 1974; V. Arbore, *Aspecte ale olăritului din Focșani, Irești și Făurei*, în „Danubius”, 1, 1967; T. Bănățeanu, *Ceramica populară din Țara Oașului*, E.S.P.L.A., 1958; T. Bănățeanu, *Ceramica din Glogova*, reg. Craiova, în „St. cerc. Muzeul de artă populară”, București, 1960; C. Bucur, *Meșteșugul olăritului ilustrat în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în „Cibinium 1967/68”. V. Cioti, *Josenii Birgăului, un fost centru de ceramică neagră românească din Transilvania*, în „An. Muz. Tr.” 1965–67; M. Dumitrescu, *Centrul de ceramică Corbeni*, în „Rev. Muz.” 6, 5; Fl. B. Florescu, *Urme ale începuturilor artei ceramice din România: ceramica lucrată*

6. Anlagen zur Holzkohlenerzeugung (Kohlenmeiler)⁷⁹

- 6.1. Im Verhältnis zur Erdoberfläche
 - 6.1.1. Gruben
 - 6.1.2. Oberirdische
- 6.2. In baulicher Hinsicht
 - 6.2.1. Einfache
 - 6.2.2. Mit Feuergängen und Abfluss

V. VORRICHTUNGEN ZUR VERARBEITUNG VON TON

1. Vorrichtungen zur Vorbereitung der Tonmasse (Schlägel, Walze, Kollergang)⁸⁰

- 1.1. Zum Zerkleinern der Tonbrocken
 - 1.1.1. Holzhammer (Schlägel)*
 - 1.1.2. Walze
- 1.2. Zum Reinigen und Kneten des Tons
 - 1.2.1. Holzhammer (Schlägel)*
 - 1.2.2. Kollergang
 - 1.2.2.1. Mit zwei Kurbeln
 - 1.2.2.2. Mit Rad und Kurbel

2. Vorrichtungen zum Formen der Gefäße (Töpferscheiben)

- 2.1. Zum Anfertigen von Gefäßen aus Tonwülsten
 - 2.1.1. Handbetrieene Töpferscheibe
- 2.2. Zum Formen aus Lehmklumpen
 - 2.2.1. Fussbetrieene Töpferscheibe
 - 2.2.1.1. Mit Speichen
 - 2.2.1.2. Mit Mittelachse (Schnellscheibe)

3. Anlagen zum Brennen von Tongefäßen (Brennöfen)⁸¹

- 3.1. Im Verhältnis zur Erdoberfläche
 - 3.1.1. Gruben
 - 3.1.2. Halbgruben (mit Windschirm)
 - 3.1.3. Oberirdische
- 3.2. Aufgrund der Herdfläche
 - 3.2.1. Einfacher, nicht hergerichteter Herd
 - 3.2.2. Mit Feuergängen
 - 3.2.2.1. In den Boden gegrabene
 - 3.2.2.2. Aus Backsteinen errichtete
 - 3.2.2.3. Mit kreisförmigem Ringkanal
 - 3.2.2.4. Mit diagonalem Mittelgang
 - 3.2.2.5. Mit strahlenförmigen Gängen
 - 3.2.2.6. Mit Ringkanal und strahlenförmigen Feuergängen

⁷⁹ C. C-tin Giurescu, *Cărbunii și cărbunarii*, în „Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV – începutul secolului XIX”, Bukarest, Ed. științifică, 1973; C. Mironescu, *Dohotăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”; C. Mironescu, *Cărbunăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”. D. Moroianu, I. M. Ștefan, *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, Bukarest, 1963; Gh. Vintilescu, *O străveche industrie vitală în Carpați: bozăria*, Bukarest, 1945.

⁸⁰ C. Bucur, *Das Töpferhandwerk im Museum der bäuerlichen Technik im Hermannstädter „Jungen Wald“*, in „Cibinium 1967/68”. C. Bucur, *Die Herstellung schwarzer Keramik in Marginea (Moldau)*, in „Encyclopaedia Cinematografica”, Göttingen, 1973; T. Mozeș, B. Fl. Florescu, *Centrale de ceramică din regiunea Crișana*, in „Arta populară din regiunea Crișana”, I. Oradea, 1967; *Ghidul Muzeului tehnicii populare*, Sibiu, 1974; L. Mihăilescu, *Note caracteristice ale ceramicii din sud-vestul României, sesizate în centrele de olari din Sasca Română, Potoc și Socolari (Caras-Severin)*, in „Studii și comunicări”, Caransebeș, 1975.

⁸¹ M. S. Angelescu, *Ceramica de Stroiești*, in „Museum”, 1974; V. Arbore, *Aspecte ale olăritului din Focșani, Irești și Făurei*, in „Danubius”, 1, 1967; T. Bănățeanu, *Ceramica populară din Țara Oașului*, E.S.P.L.A., 1958; T. Bănățeanu, *Ceramica din Glogova*, reg. Craiova, „St. cerc. Muzeul de Artă populară”, Bukarest, 1960; C. Bucur, *Das Töpferhandwerk im Museum der bäuerlichen Technik im Hermannstädter Jungen Wald*, in „Cibinium 1967/68”; V. Cioti, *Josenii Birgăului, un fost centru de ceramică neagră românească din Transilvania*, in „An. Muz. Etn. Transilv. 1965–67”; M. Dumitrescu, *Centrul de ceramică Corbeni*, in „Rev. Muz.” 6, 5; Fl. B. Florescu, *Urme ale începuturilor artei ceramice din România: ce-*

- 3.3. În raport cu numărul încăperilor
 - 3.3.1. Cu o încăpere
 - 3.3.2. Cu două încăperi (cameră de foc și cameră de oale)
- 3.4. În raport cu tehnica de construire a vetrei
 - 3.4.1. Cu grătar din pământ, perforat
 - 3.4.2. Cu placă zidită
 - 3.4.3. Cu bolți zidite
- 3.5. În raport cu tehnica și materialele de construcție
 - 3.5.1. Din pământ, bătut cu maul
 - 3.5.2. Din zidărie de piatră
 - 3.5.3. Din zidărie de cărămidă
- 3.6. În raport cu profilul instalațiilor
 - 3.6.1. Tronconic
 - 3.6.2. Semi-ovoidal

VI. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAT PIATRA

Prin ardere, pentru obținerea varului (cuptoare de var)⁸²

- 1.1. În raport cu solul
 - 1.1.1. Îngropate
 - 1.1.2. Semi-îngropate (în mal)
 - 1.1.3. De suprafață
- 1.2. În raport cu amenajarea vetrei
 - 1.2.1. Cu vatră simplă
 - 1.2.2. Cu prag marginal
- 1.3. În raport cu amenajarea gurii de foc
 - 1.3.1. Cu gura simplă
 - 1.3.2. Cu gura divizată
 - 1.3.3. Cu gura liberă
 - 1.3.4. Cu gura acoperită
- 1.4. În raport cu profilul instalațiilor
 - 1.4.1. Tronconice
 - 1.4.1.1. Cu baza mare
 - 1.4.1.2. Cu baza mică
 - 1.4.2. Cilindrice
 - 1.4.3. Semi-sferoidale

din suluri de lut, în „R.E.F.”, 6, 1964; Fl. B. Florescu, *Un centru necunoscut de ceramică roșie lustruită, de veche tradiție, din Maramureș*, în „An. Muz. Etn. Trans.” pe anii 1959–61, Cluj, 1963; Fl. B. Florescu, *Evoluția cuptoarelor de ceramică din Moldova, din neolitic până azi*, în „SCEAP” București, 1965; Fl. B. Florescu, *Ceramica neagră lustruită de la Marginea, E.S.P.L.A.*, 1958; Th. Ghițan, *Olăritul pe valea Bîrgăului*, în „SCEAP”, 1960; C. Irimie, *Olărit de veche tradiție în satul Alba, raionul Tulcea*, în „Sesiunea de comunicări științifice” București, 1961; R. O. Maier, *Un centru de ceramică fărănească din Moldova*, în „R.E.F.”, 9, 4–5, Buc., 1964; L. Mihăilescu, *Note caracteristice ale ceramicii din sud-vestul României sesizate în centrele de olărit din Sasca Română, Potoc și Socolari (Caras-Severin)*, în „Studii și comunicări” Caransebeș, 1975; T. Mozeș, *Ceramica populară din Bîrsa*, în „Cibinium 1967/68” P. Petrescu, P. H. Stăhă, *Ceramica din Hurezu, E.S.P.L.A.*, 1958; N. Popovskii, M. Radu, *Contribuții la cercetarea centrelor de ceramică din Muscel-Argeș*, în „Sesiunea de Com. St. Etnogr.” 1972; G. Stoica, C. Mirescu, *Dărmănești și Odobești, două centre de ceramică populară din jud. Dimbovița* în „Studia Valahica”, 1970; B. Zderciuc, *Date noi privind meșteșugul olăritului de pe valea Oltețului (zona vilceană)*, în „Oltenia”, 1974; S. Zderciuc, M. Netcu, *Contribuții la istoricul olăritului vilcean*, în „Rev. Muz.”, X, 1973, 6.

⁸² A. Căciu, *Îndeletniciri cu caracter local în satele de tip răsărit din zona munților Pădurea Craiului — lemnăritul și vărăritul la Tomnatic și Zece Hotare*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, București, 1972; E. O. Maier, *Vărăritul, o străveche ocupație populară*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, București, 1969; R. O. Maier, *Procedee populare de obținere a varului în zona Bicazului*, în „Revista de etnografie și folclor”, 1965, 2.

- 3.3. Auf die Raingliederung bezogen
 - 3.3.1. Einzellig
 - 3.3.2. Zweizellig (Feuer- und Brennraum)
- 3.4. Aufgrund der bei der Herstellung des Herdes benutzten Technik
 - 3.4.1. Mit durchlöcherlem Tonrost
 - 3.4.2. Mit gemauerter Platte
 - 3.4.3. Mit gemauertem Gewölbe
- 3.5. Aufgrund der Bautechnik und -stoffe
 - 3.5.1. Aus gestampftem Lehm
 - 3.5.2. Aus Steinmauerwerk
 - 3.5.3. Aus Backsteinmauerwerk
- 3.6. Aufgrund des Profils der Anlage
 - 3.6.1. Kegelstumpfförmig
 - 3.6.2. Halbeiförmig

VI. ANLAGEN ZUR STEINVERARBEITUNG

1. Durch Brennen, zur Kalkherstellung (Kalkbrennöfen)⁸²

- 1.1. Im Verhältnis zur Erdoberfläche
 - 1.1.1. Gruben
 - 1.1.2. Halbgruben (in Böschungen angebracht)
 - 1.1.3. Oberirdische
- 1.2. Aufgrund der Herdanlage
 - 1.2.1. Mit einfachem Herd
 - 1.2.2. Mit Randsockel
- 1.3. Aufgrund der Feueröffnung
 - 1.3.1. Mit einfacher Feueröffnung
 - 1.3.2. Mit unterteilter Feueröffnung
 - 1.3.3. Mit freiliegender Feueröffnung
 - 1.3.4. Mit gedeckter Feueröffnung
- 1.4. Aufgrund des Profils der Anlagen
 - 1.4.1. Kegelstumpfförmige
 - 1.4.1.1. Mit grosser Grundfläche
 - 1.4.1.2. Mit kleiner Grundfläche
 - 1.4.2. Zylinderförmige
 - 1.4.3. Halbkugelförmige

ramica lucrată din suluri de lut, în „R.E.F.” 6, 1964; Fl. B. Florescu, *Un centru necunoscut de ceramică roșie lustruită de veche tradiție din Maramureș*, în „An. Muz. Etn. Transilv.” pe anii 1959–61, Cluj 1963; Fl. B. Florescu, *Evoluția cuptoarelor de ceramică din Moldova, din neolitic până azi*, în „SCEAP”, Bukarest, 1965; Fl. B. Florescu, *Ceramica neagră lustruită de la Marginea, E.S.P.L.A.*, 1958; Th. Ghițan, *Olăritul pe valea Bîrgăului* în „SCEAP”, 1960; C. Irimie, *Olărit de veche tradiție în satul Alba, raionul Tulcea*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, Bukarest, 1964; R. O. Maier, *Un centru de ceramică fărănească din Moldova*, în „R.E.F.”, 9, 4–5, Bukarest, 1964; L. Mihăilescu, *Note caracteristice ale ceramicii din sud-vestul României sesizate în centrele de olari din Sasca Română, Potoc și Socolari (Caras-Severin)*, în „Studii și comunicări”, Caransebeș, 1975; T. Mozeș, *Die Bauernkeramik in Bîrsa*, în „Cibinium 1967/68”; P. Petrescu, P. H. Stăhă, *Ceramica din Hurezu, E.S.P.L.A.*, 1958; N. Popovskii, M. Radu, *Contribuții la cercetarea centrelor de ceramică din Muscel-Argeș*, în „Sesiunea de comunicări științifice, Etnografie 1972”; G. Stoica, C. Mirescu, *Dărmănești și Odobești, două centre de ceramică populară din județul Dimbovița*, în „Studia Valahica” 1970; B. Zderciuc, *Date noi privind meșteșugul olăritului de pe valea Oltețului (zona vilceană)* în „Oltenia”, 1974; M. Netcu, S. Zderciuc, *Contribuții la istoricul olăritului vilcean*, în „Rev. Muz.” X, 1973, 6.

⁸² A. Căciu, *Îndeletniciri cu caracter local în satele de tip răsărit din zona munților Pădurea Craiului — lemnăritul și vărăritul la Tomnatic și Zece Hotare*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, București, 1972; R. O. Maier, *Vărăritul, o străveche ocupație populară*, în „Sesiunea de comunicări științifice”, Bukarest, 1969; R. O. Maier, *Procedee populare de obținere a varului în zona Bicazului*, în „Revista de etnografie și folclor”, 1965, 2.

1. Prin zdrobire (mojare, rișnițe, ștampuri)⁸³

1.1. Acționate manual

1.1.1. Prin pisare

1.1.1.1. Mojar din piatră cu pisălog din fier*

1.1.1.2. Ștamp cu săgeți, acționat de o manivelă**

1.1.2. Prin măcinare

1.1.2.1. Rișniță cu două minere

1.2. Acționate hidraulice (ștampuri)

1.2.1. Cu transmisia într-o treaptă

1.2.2. Cu transmisia în două trepte

1.2.3. Cu șase săgeți

1.2.4. Cu nouă sau douăsprezece săgeți

2. Prin reducere (cuptoare de redus minereuri)⁸⁴

2.1. În raport cu solul

2.1.1. Îngropate

2.1.1.1. Simple

2.1.1.2. Zidite cu piatră

2.1.2. Semi-îngropate (în mal)

2.1.3. De suprafață

2.2. În raport cu dispunerea și amenajarea vetrei

2.2.1. Cu vatră joasă, deschisă

2.2.2. Cu vatră înaltă, zidită

2.3. În raport cu tipul de suflați

2.3.1. Cu suflați manuali

2.3.2. Cu suflați hidraulici

2.4. În raport cu sistemul de evacuare a gazelor

2.4.1. Cu evacuare liberă

2.4.2. Cu coș de evacuare înclinat, scurl (cu cuvă)

2.4.3. Cu coș de evacuare central, înalt (furnale)

2.5. În raport cu secțiunea construcțiilor

2.5.1. Patrăte

2.5.2. Tronconice

2.5.3. Tronc-piramidale

2.5.4. Conice

⁸³ C. BUCUR, *Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, în „Biharea”, 1977; V. BUTURĂ, *Spălarea aurului din aluviuni și minieritul fărânesc din Munții Apuseni*, în „AMET” pe anii 1965–67, Cluj, 1969; N. MAGHIAR, St. OLTEANU, *Din istoria mineritului în România*, București, 1970; D. MOROIANU, I. M. ȘTEFAN, *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, București, 1963; Al. NEAMȚU, *Inovatori români în tehnica minieră din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea*, în „Studii”, X, 1957, 2; A. SĂNTIMBREANĂ, W. VOLKER, *Aspecte tehnice ale exploatării aurului în perioada romană la Alburnus Maior (Roșia Montană)*, în „Apulum”, XII, 1974; M. SOFRONIE, St. PALADA, *Aurăritul, un meșteșug străvechi ilustrat în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în „Cibinium” 1969; L. VAJDA, *Extracția și prelucrarea metalelor neferoase în Transilvania (1848–1867)*, în „AMN”, Cluj, 4, 1967; W. VOLKER, *Dezvoltarea tehnicii miniere din Munții Apuseni în a II-a jumătate a secolului al XVIII-lea în „Banatica”, 1971.*

⁸⁴ V. BUTURĂ, *Contribuții la studiul fierăritului în Munții Apuseni*, în „Apulum”, X, 1972; P. MORARU, *Date etnografice referitoare la prelucrarea metalelor în izvoarele antice*, în „Rev. de etnografie și folclor”, X, 1965, 5; St. OLTEANU, *Probleme ale metalurgiei medievale din Țările Române în lumina cercetărilor recente*, în „Rev. Muz.”, 4, 2, 1967; D. PRODAN, *Producția fierului pe domeniul Hunedoarei în secolul al XVII-lea*, în „An. Instit. de istorie din Cluj”, I–II, 1960; M. SOFRONIE, *Prezentarea metalurgiei feroase în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în „Cibinium” 1969–73; L. VAJDA, *Dezvoltarea extracției minereului de fier și a siderurgiei în Transilvania (1848–1867)*, în „AMN”, Cluj, 2, 1965; L. VAJDA, *Începuturile dezvoltării mineritului de cărbuni în Transilvania*, în „AMN”, Cluj, 1, 1964.

1. Durch Zerkleinern (Mörser, Mühlen, Pochmühlen)⁸³

1.1. Handbetrieben

1.1.1. Durch Zerstampfen

1.1.1.1. Steinmörser mit Eisenstößel*

1.1.1.2. Pochmühle mit Schießern mit Kurbelantrieb**

1.1.2. Durch Zermahlen

1.1.2.1. Zweigriffige Handmühle

1.2. Wasserbetrieben, aufgrund des Nockenwellen-Prinzips (Pochmühlen)

1.2.1. Mit Einstufenübertragung

1.2.2. Mit Zweistufenübertragung (mit Getriebe)

1.2.3. Mit sechs Schießern

1.2.4. Mit neun oder zwölf Schießern

2. Durch Reduktion (Hochöfen)⁸⁴

2.1. Im Verhältnis zur Erdoberfläche

2.1.1. Gruben

2.1.1.1. Einfache

2.1.1.2. Aus Steinen gemauerte

2.1.2. Halbgruben (in die Böschung gegrabene)

2.1.3. Oberirdische

2.2. Aufgrund der Herdanlage

2.2.1. Mit niedrigem, offenem Herd

2.2.2. Mit hohem, gemauertem Herd

2.3. Aufgrund des Gebläsetyps

2.3.1. Handblasebalg

2.3.2. Wasserbetriebenes Gebläse

2.4. Aufgrund des Abgasabzugs

2.4.1. Freier Abzug

2.4.2. Mit kurzem, geneigtem Abzug (mit Wanne)

2.4.3. Mit Mittelabzug, bzw. hoher Esse (Schlot)

2.5. Aufgrund des Querschnitts des Baus

2.5.1. Quadratische

2.5.2. Kegelstumpfförmige

2.5.3. Pyramidenstumpfförmige

2.5.4. Kegelförmige

⁸³ C. BUCUR, *Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, în „Biharea”, 1977; V. BUTURĂ, *Spălarea aurului din aluviuni și minieritul fărânesc din Munții Apuseni*, în „AMET” pe anii 1965–67, Cluj, 1969; N. MAGHIAR, St. OLTEANU, *Din istoria mineritului în România*, București, 1970; D. MOROIANU, I. M. ȘTEFAN, *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, București, 1963; Al. NEAMȚU, *Inovatori români în tehnica minieră din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în „Studii”, X, 1957, 2; A. SĂNTIMBREANĂ, W. VOLKER, *Aspecte tehnice ale exploatării aurului în perioada romană la Alburnus Maior (Roșia Montană)*, în „Apulum”, XII, 1974; M. SOFRONIE, St. PALADA, *Aurăritul, ein uraltes Gewerbe der Goldgewinnung dargestellt im Museum der bäuerlichen Technik im Jungen Wald, bei Hermannstadt*, în „Cibinium” 1966; L. VAJDA, *Extracția și prelucrarea metalelor neferoase în Transilvania (1848–1867)*, în „AMN”, Cluj, 4, 1967; W. VOLKER, *Dezvoltarea tehnicii miniere din Munții Apuseni în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în „Banatica”, 1971.

⁸⁴ V. BUTURĂ, *Contribuții la studiul fierăritului în Munții Apuseni*, în „Apulum”, X, 1972; P. MORARU, *Date etnografice referitoare la prelucrarea metalelor în izvoarele antice*, în „Revista de etnografie și folclor”, X, 1965, 5; St. OLTEANU, *Probleme ale metalurgiei medievale din Țările Române în lumina cercetărilor recente*, în „Rev. Muz.”, 4, 2, 1967; D. PRODAN, *Producția fierului pe domeniul Hunedoarei în secolul al XVII-lea*, în „An. Institutului de istorie din Cluj”, I–II, 1960; M. SOFRONIE, *Die Metallurgie des Eisens im Museum der bäuerlichen Technik*, în „Cibinium” 1969–73; L. VAJDA, *Dezvoltarea extracției minereului de fier și a siderurgiei în Transilvania (1848–1867)*, în „AMN”, Cluj, 2, 1965; L. VAJDA, *Începuturile dezvoltării mineritului de cărbuni în Transilvania*, în „AMN”, Cluj, 1, 1964.

VIII. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAT METALELE

1. Prin încălzire, cu suflare de aer (suflante, foiuri)⁸⁵
 - 1.1. Acționate manual
 - 1.1.1. Foiuri mici (cu minere)*
 - 1.1.2. Foiuri mari, cu pirghie
 - 1.2. Acționate prin călcarea cu piciorul
 - 1.2.1. Foiuri cu pedală
 - 1.3. Acționate hidraulice, pe principiul axului cu came
 - 1.3.1. Foiuri hidraulice
 - 1.3.1.1. Cu o instalație
 - 1.3.1.2. Cu două instalații, alăturate
2. Prin batere (cioecane)⁸⁶
 - 2.1. Acționate manual
 - 2.1.1. Cioecane, baroase*
 - 2.2. Acționate hidraulice, pe principiul axului cu came
 - 2.2.1. Cioecane hidraulice cu coadă
3. Prin așezare (cute, tocile, polizoare)⁸⁷
 - 3.1. Acționate manual
 - 3.1.1. Cute*
 - 3.1.2. Tocilă cu manivelă
 - 3.1.2.1. Cu o manivelă
 - 3.1.2.1.1. Fixă
 - 3.1.2.1.2. Mobilă
 - 3.1.2.2. Cu două manivele
 - 3.1.2.2.1. Fixă
 - 3.1.2.3. Cu manivelă și curea de transmisie
 - 3.2. Acționate prin călcarea cu piciorul
 - 3.2.1. Cu pedală și bielă-manivelă
 - 3.3. Acționate hidraulice
 - 3.3.1. Cu curea de transmisie

IX. INSTALAȚII PENTRU PRELUCRAREA ALTOR MATERII PRIME

1. Instalații pentru prelucrarea cerii și confecționarea luminărilor⁸⁸
 - 1.1. Prin turnare
 - 1.1.1. Țevi
 - 1.1.2. Scaunul cu țevi
 - 1.2. Prin îmbăierii succesive
 - 1.3. Prin îmbăiere și laminare
 - 1.3.1. Cilindrii cu manivelă
2. Instalații pentru prelucrarea pieilor și blănurilor (cuțitoaie, tobe de argăsit)⁸⁹
 - 2.1. Prin răzuire
 - 2.1.1. Cuțitoaie

⁸⁵ V. Bulură, *Contribuții la studiul fierăritului în Munții Apuseni*, în „Apulum”, X, 1972; I. Chelcea, *Fierăritul*, în „Etnografia văii Bistriței. Șt. P. a. l. a. d. a, Cîteva date istorico-etnografice cu privire la meșteșugul fierăritului pe valea Dimboviței subcarpatice”, în „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972.

⁸⁶ M. Sofronie, *Prezentarea metalurgiei feroase în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibului*, în „Cibinium 1969—73”; M. Sofronie, *O instalație hidraulică pentru unelte agricole, ciocanul de la Rimetea, jud. Alba*, în Muzeul tehnic „Prof. ing. D. Leonida”, Anuar, București, 1974.

⁸⁷ K. Kós, *O tehnică de caracter arhaic: făcutul cutelor de coasă în zona Lăpuș*, în „Marmația”, II, 1971.

⁸⁸ Ghidul Muzeului tehnicii populare. R. O. Maier, *Luminăritul*, în „Etnografia văii Bistriței. V. P. a. l. a. d. a, Monografia comunei Rășinariu, 1915.

⁸⁹ G. Alexandrescu, *Tăbăcăria de-a lungul veacurilor*, 1943; C. tin C. a. l. r. i. n. a, *Arta cojocăritului în Țara Olului*, în „Cumidava”, V, 1971; M. Focșa, *Cojocăritul din Abrud și Bucium*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, IV, 1957, 3—4; M. Ostap, E. Pavel, *Un centru de cojocărit în zona Fălticeniilor*, în „Rev. Muz.”, 4, 6, 1967.

VIII. VORRICHTUNGEN UND ANLAGEN ZUR METALLVERARBEITUNG

1. Durch Erhitzen unter Gebläseeinwirkung (Gebläse, Blasebälge)⁸⁵
 - 1.1. Handbetrieben
 - 1.1.1. Waagrecht gehandhabte, mit Griffen versehene Blasebälge*
 - 1.1.2. Senkrecht gehandhabte, mit Hebeln versehene Grossblasebälge
 - 1.2. Fussbetrieben
 - 1.2.1. Pedalblasebälge
 - 1.3. Wasserbetrieben, aufgrund des Nockenwellen-Prinzips
 - 1.3.1. Wasserbetriebene Blasebälge
 - 1.3.1.1. Mit einer Anlage
 - 1.3.1.2. Mit zwei nebeneinander angebrachten Anlagen
2. Durch Hämmern (Hämmer)⁸⁶
 - 2.1. Handbetrieben
 - 2.1.1. Hämmer, Vorschlagshämmer*
 - 2.2. Wasserbetrieben, aufgrund des Nockenwellen-Prinzips
 - 2.2.1. Ankenförmige
3. Durch Schleifen, (Schleifsteine, Wetzsteine)⁸⁷
 - 3.1. Handbetrieben
 - 3.1.1. Wetzsteine*
 - 3.1.2. Schleifstein mit Kurbelantrieb
 - 3.1.2.1. Mit einer Kurbel
 - 3.1.2.1.1. Feststehend
 - 3.1.2.1.2. Beweglich
 - 3.1.2.2. Mit zwei Kurbeln
 - 3.1.2.2.1. Feststehend
 - 3.1.2.3. Schleifstein mit Kurbelantrieb und Treibriemenübertragung
 - 3.2. Fussbetrieben
 - 3.2.1. Mit Pedal und Kurbel-Schubstangenantrieb
 - 3.3. Wasserbetrieben
 - 3.3.1. Mit Treibriemenübertragung

IX. VORRICHTUNGEN ZUR BEARBEITUNG VON ANDEREN ROHSTOFFEN

1. Vorrichtungen zur Wachsgewinnung und Kerzenherstellung⁸⁸
 - 1.1. Durch Giessen
 - 1.1.1. Giessformen
 - 1.1.2. Giessstuhl
 - 1.2. Durch wiederholtes Eintauchen
 - 1.3. Durch Tauchbad und Ziehen
 - 1.3.1. Kurbelbetriebene Trommeln
2. Vorrichtungen zur Fell- und Häuterverarbeitung (Gerbermesser, Gerbtrommeln)⁸⁹
 - 2.1. Durch Schaben
 - 2.1.1. Gerbermesser

⁸⁵ V. Bulură, *Contribuții la studiul fierăritului în Munții Apuseni*, în „Apulum”, X, 1972; I. Chelcea, *Fierăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”; Șt. P. a. l. a. d. a, *Cîteva date istorico-etnografice cu privire la meșteșugul fierăritului pe valea Dimboviței subcarpatice*, în „Sesiunea Com. științifice etnografice”, 1972.

⁸⁶ M. Sofronie, *Die Metallurgie des Eisens im Museum der bäuerlichen Technik im Jungen Wald bei Sibiu*, în „Cibinium 1969—73”; M. Sofronie, *O instalație hidraulică pentru unelte agricole, ciocanul de la Rimetea, jud. Alba*, în „Muzeul tehnic „Prof. ing. D. Leonida”, Anuar, Bukarest, 1974.

⁸⁷ K. Kós, *O tehnică de caracter arhaic: făcutul cutelor de coasă în zona Lăpuș*, în „Marmația”, II, 1971.

⁸⁸ Ghidul Muzeului tehnicii populare. R. O. Maier, *Luminăritul*, în „Etnografia văii Bistriței”; V. P. a. l. a. d. a, *Monografia comunei Rășinariu*, 1915.

⁸⁹ G. Alexandrescu, *Tăbăcăria de-a lungul veacurilor*, 1943; C. tin C. a. l. r. i. n. a, *Arta cojocăritului în Țara Olului*, în „Cumidava”, V, 1971; M. Focșa, *Cojocăritul din Abrud și Bucium*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, IV, 1957, 3—4; M. Ostap, E. Pavel, *Un centru de cojocărit în zona Fălticeniilor*, în „Rev. Muz.”, 4, 6, 1967.

- 2.1.2. Scaunul de răzuit
- 2.2. *Prin argăsire* (tobele de argăsit)
- 2.2.1. Acționate manual
- 2.2.2. Acționate hidraulic

3. Instalații pentru egrenat bumbacul

- 3.1. Mașina cu *manivelă*

4. Instalații pentru presat iarba de Maneiuria

- 4.1. Presa cu cilindrii și *manivelă*

Numeroase dintre instalațiile prezentate au o arie de răspindire mult mai mare decât teritoriul României sau chiar al Europei.

Similitudini și identități găsim pe mari spații geografice și temporale, ceea ce face aproape imposibilă, în acest stadiu al cercetării, identificarea specificului național în domeniul mijloacelor de muncă.

Tabloul sinoptic alcătuit evidențiază, în principal, o trăsătură fundamentală a civilizației noastre tradiționale: universalitatea, caracterul său deschis, receptiv și creator, capacitatea de asimilare și adaptare la condițiile proprii, a oricărei invenții din afară, ceea ce îi conferă, alături de incontestabilul său aport original pe planul inovării și al perfecționării creației tehnice, valoarea și prestigiul unei civilizații europene, echivalentă celorlalte popoare, justificând aspirația poporului român spre toate cuceririle științifice și tehnice ale omenirii, spre noi trepte de cultură și civilizație.

- 2.1.2. Gerberbock
- 2.2. *Durch Gerben* (Gerbertrommeln)
- 2.2.1. **Handbetrieben**
- 2.2.2. **Wasserbetrieben**

3. Vorrichtungen zum Enthülsen der Baumwolle

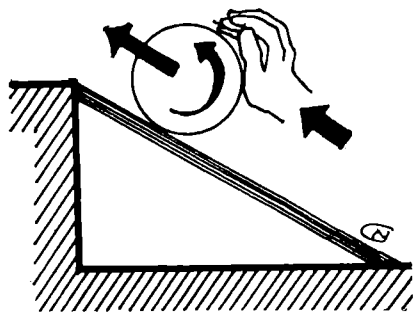
- 3.1. Kurbelbetriebene Enthülsmaschine

4. Vorrichtungen zum Pressen von Mandschukogras

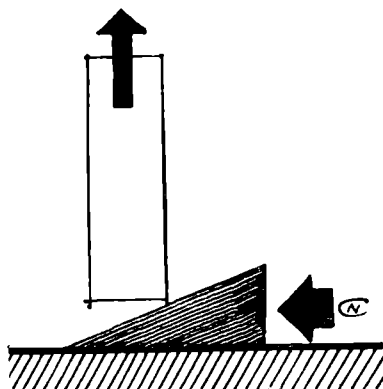
- 4.1. Presse mit Walzen und Kurbel

Das Verbreitungsgebiet zahlreicher Anlagen überschreitet den Boden Rumäniens oder gar Europas. Ähnliche oder gar gleiche Formen finden sich über grosse geographische und zeitliche Räume hinweg, was beim gegenwärtigen Stand der Forschung ein Identifizieren nationaler Eigenart im Bereich der Arbeitsgeräte beinahe unmöglich macht.

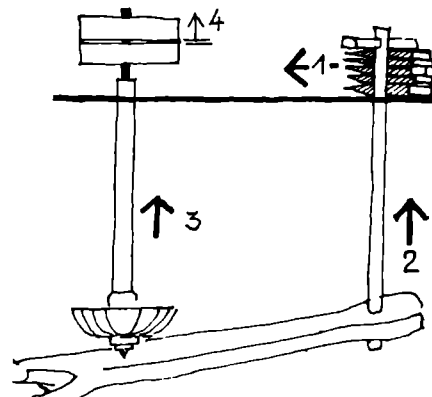
Das Anschauungsbild unterstreicht vor allem das Vorhandensein eines Grundzugs unserer überlieferten Zivilisation, d.h. deren Universalität, ihren offenen, aufnahmebereiten und schöpferischen Charakter und ihre Fähigkeit, jede von aussen kommende Erfindung aufzunehmen und den eigenen Gegebenheiten anzupassen, was ihr — abgesehen von ihrem unbestreitbaren Originalbeitrag auf dem Gebiet der Erneuerung und Vervollkommenung technischen Schaffens, den Wert und das Prestige einer der Zivilisation anderer Völker ebenbürtigen europäischen Zivilisation verleiht, wodurch das Streben des rumänischen Volkes nach allen wissenschaftlichen und technischen Errungenschaften der Menschheit, neuen Kultur- und Zivilisationsstufen entgegen, begründet wird.

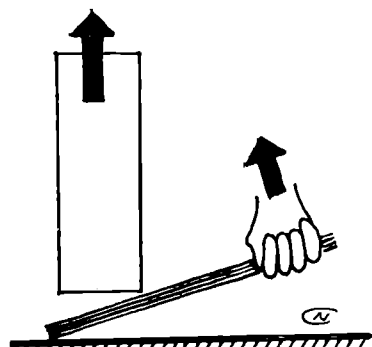
1.0

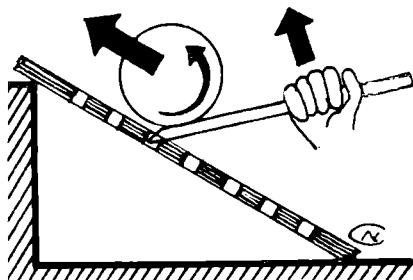
1.1.1

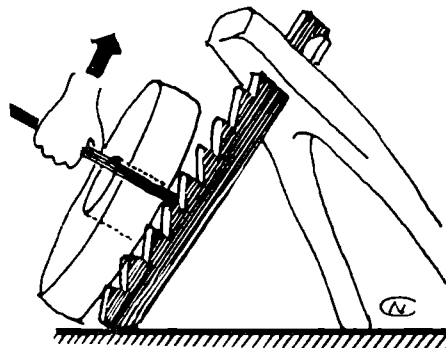
1.1.2

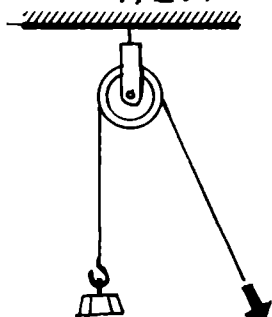
1.2.1

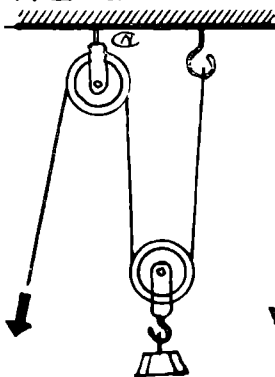
1.2.2

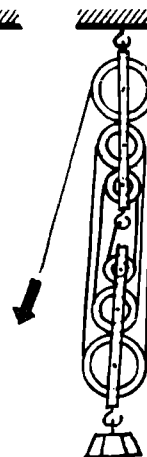
1.2.3

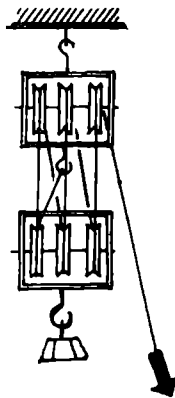
1.3.2

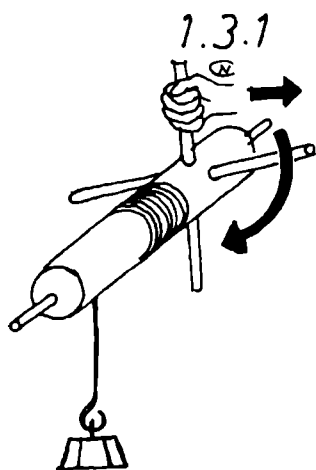
1.3.3

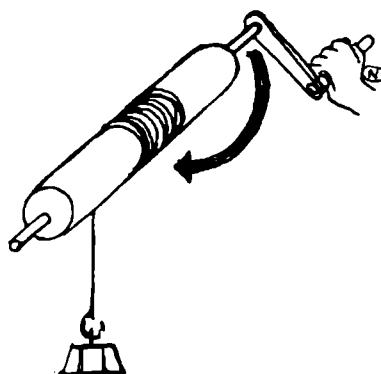
1.3.4.1

1.3.4.2

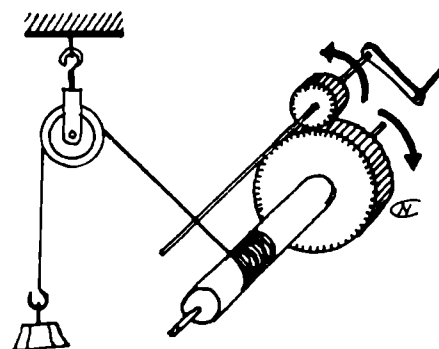

1.4.1.1

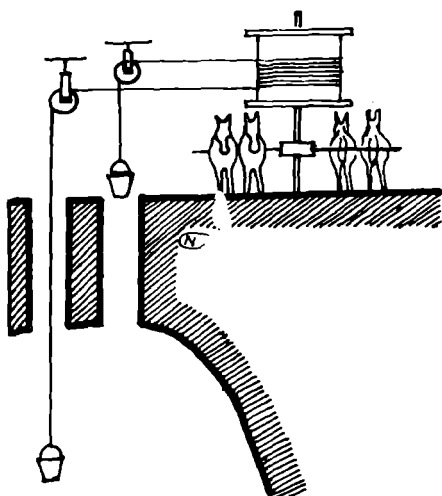

1.4.1.2

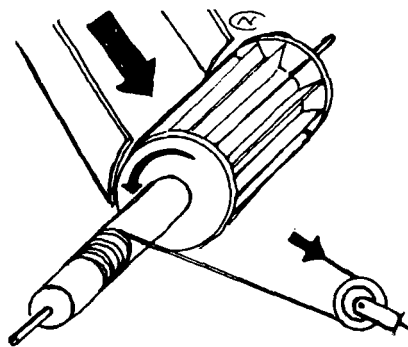
T

1.4.1.3

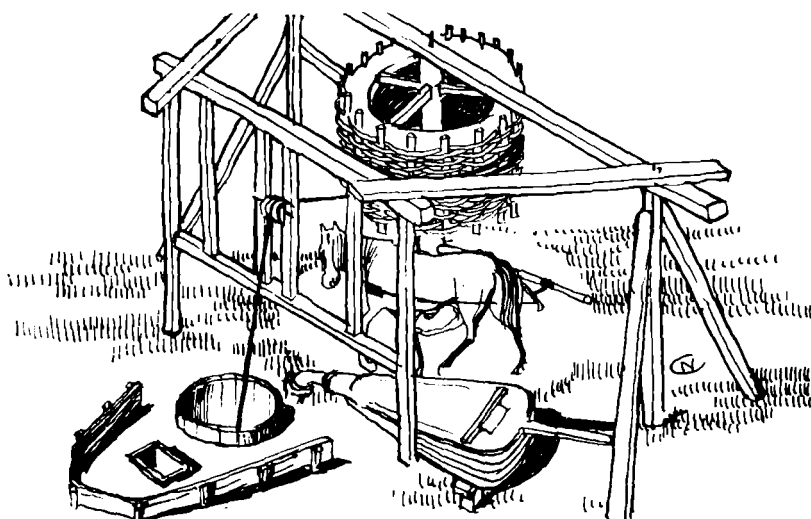

1.4.2

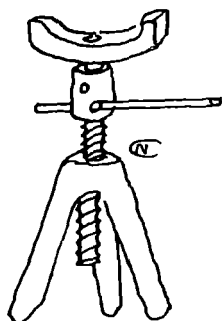

NEAGU 78

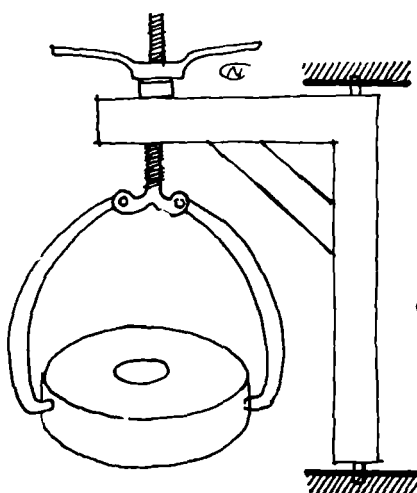
1.4.3

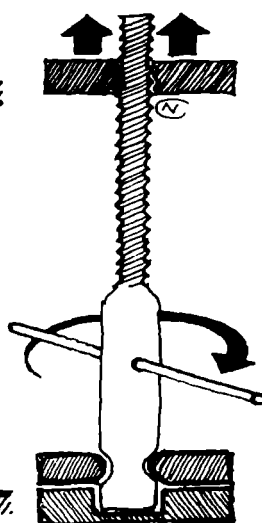
1.5.1

1.6.1

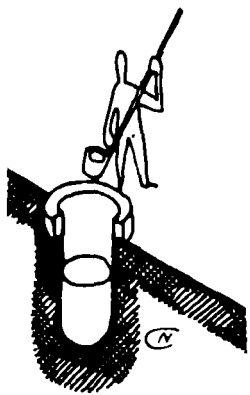

1.6.2

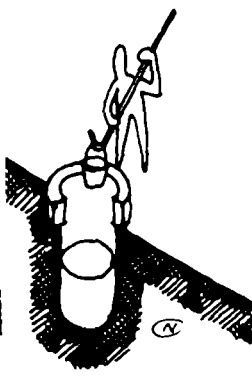

1.6.3

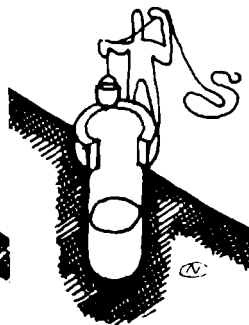
I

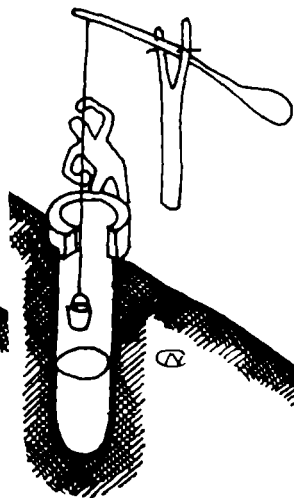
2.1.1.1

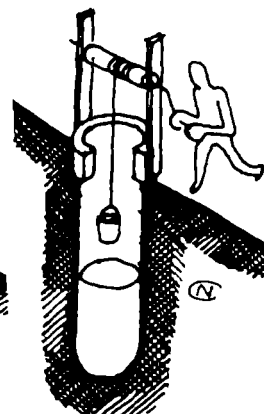
2.1.1.2

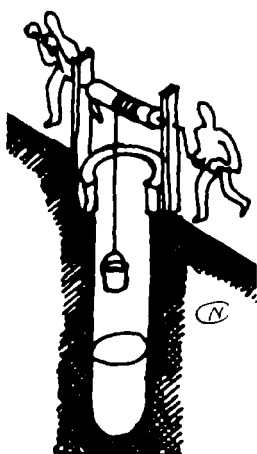
2.1.1.3

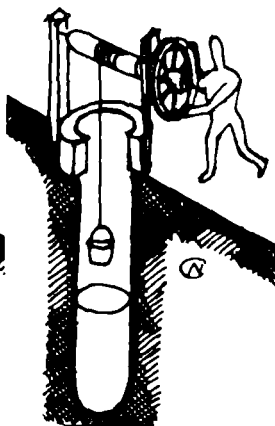
2.1.2.1

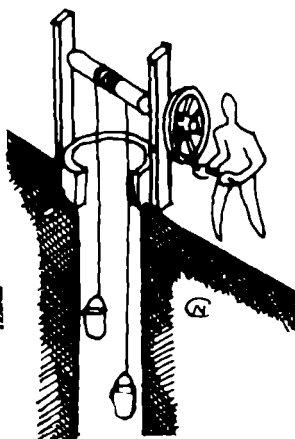
2.1.3.1.3

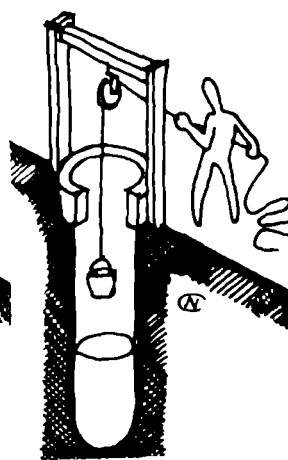
2.1.3.1.4

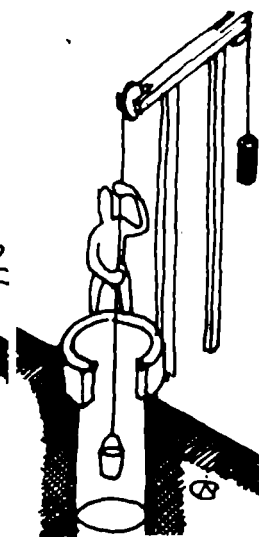
2.1.3.2

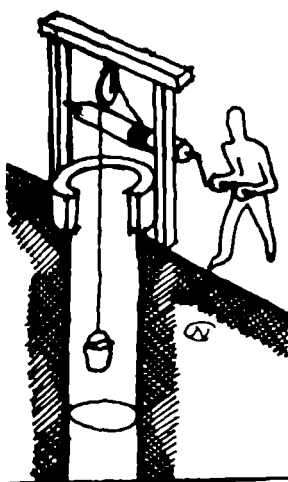
2.1.3.2

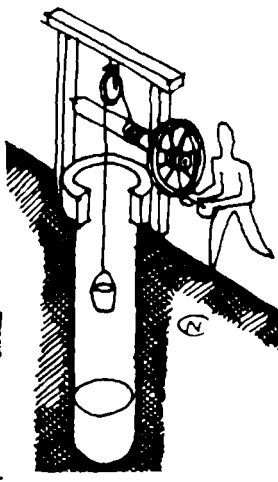
2.1.4.1

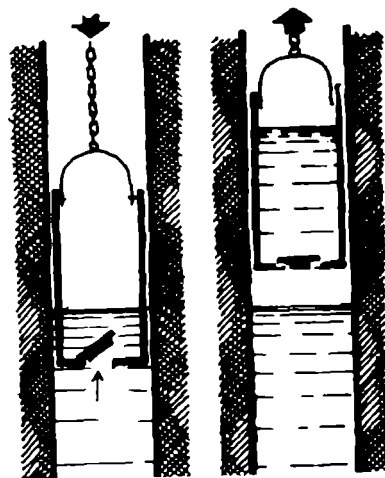
2.1.4.2

2.1.5.1

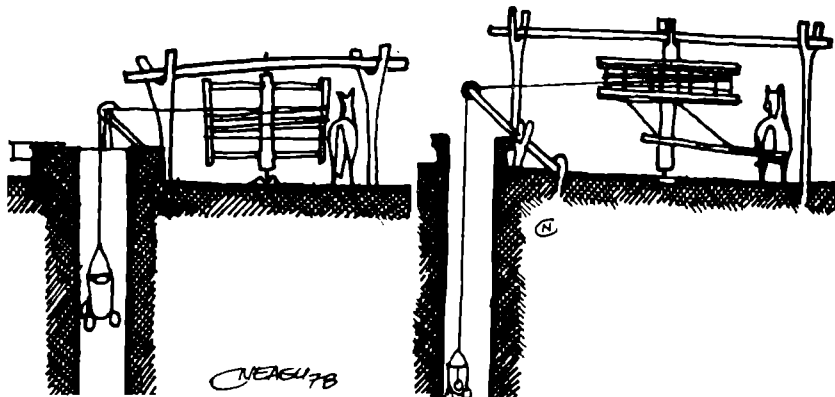

2.1.5.3

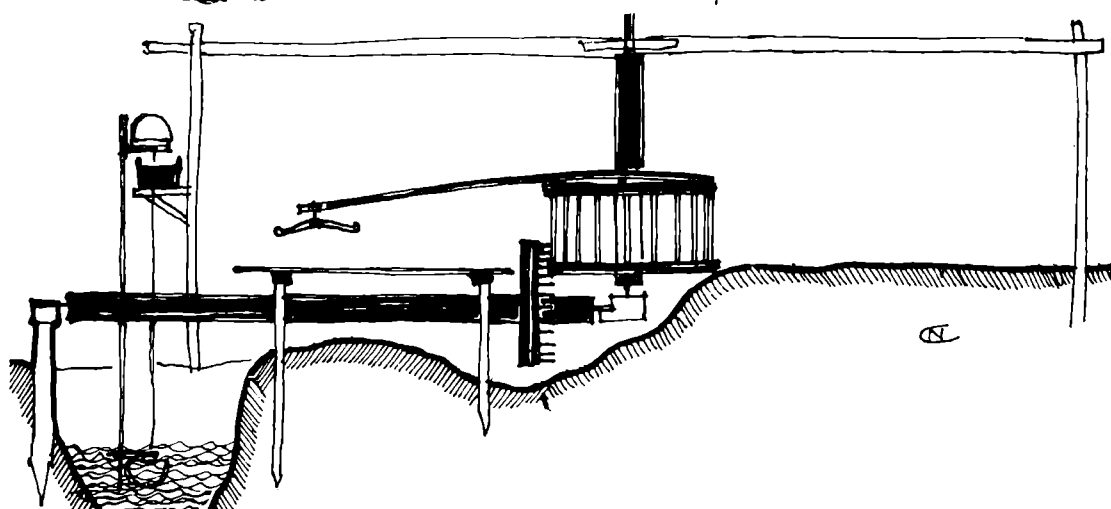
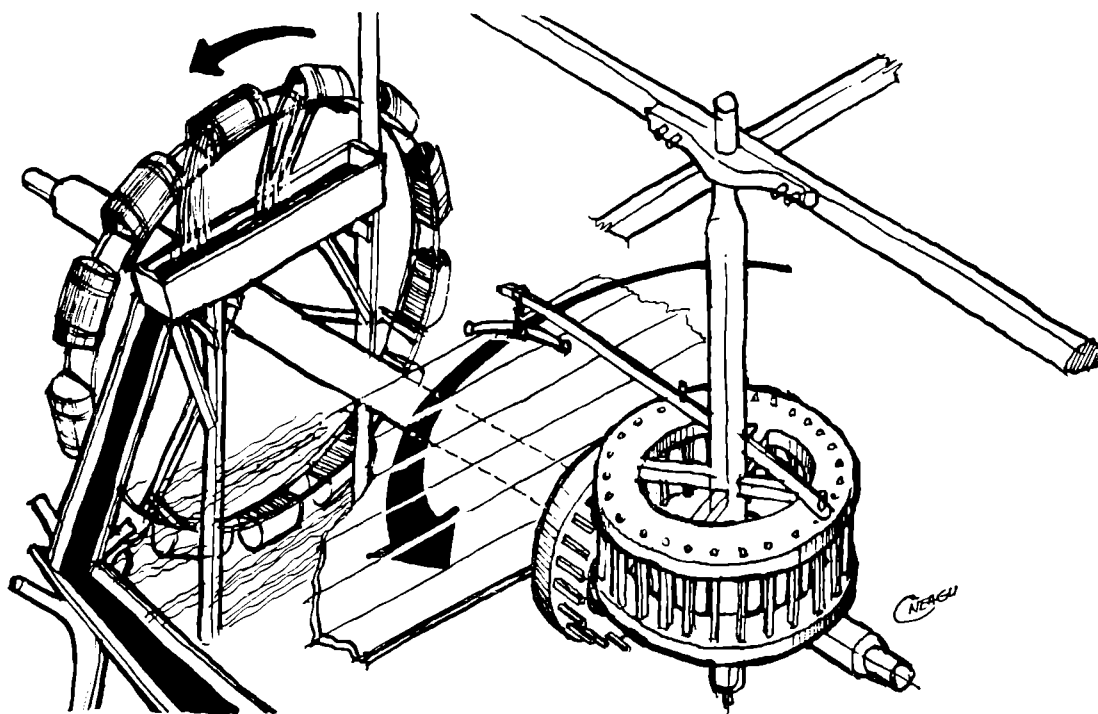
2.1.6.1.2

I

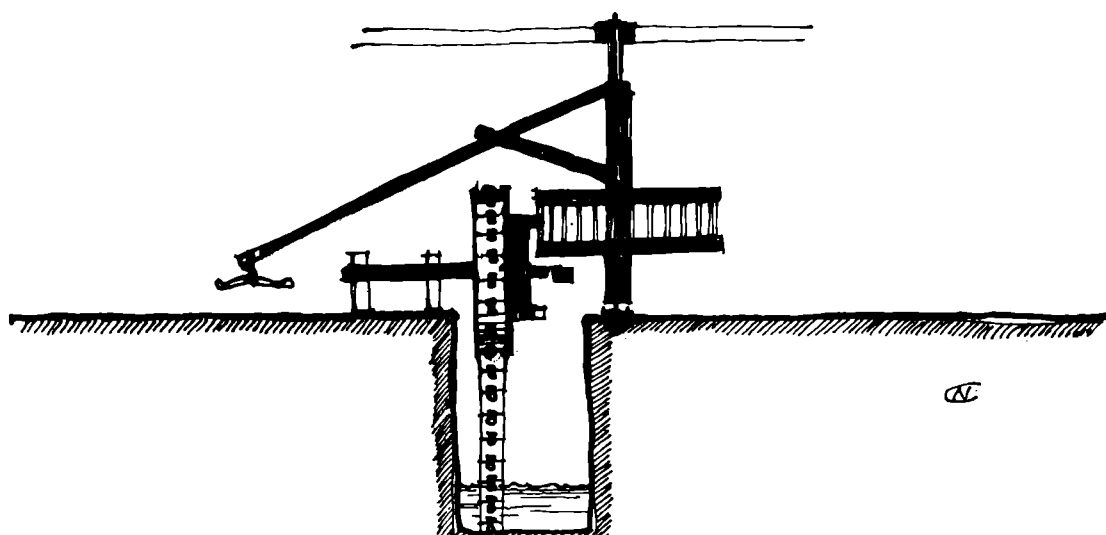
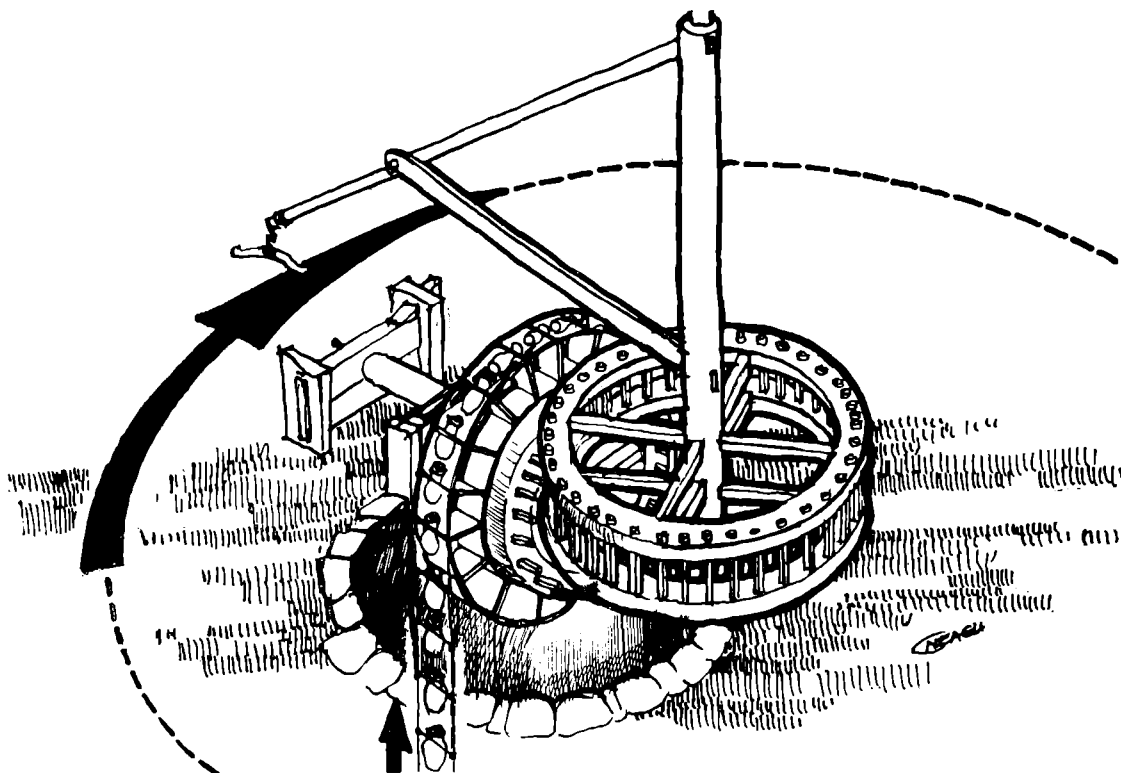

2.2.2

2.2.1

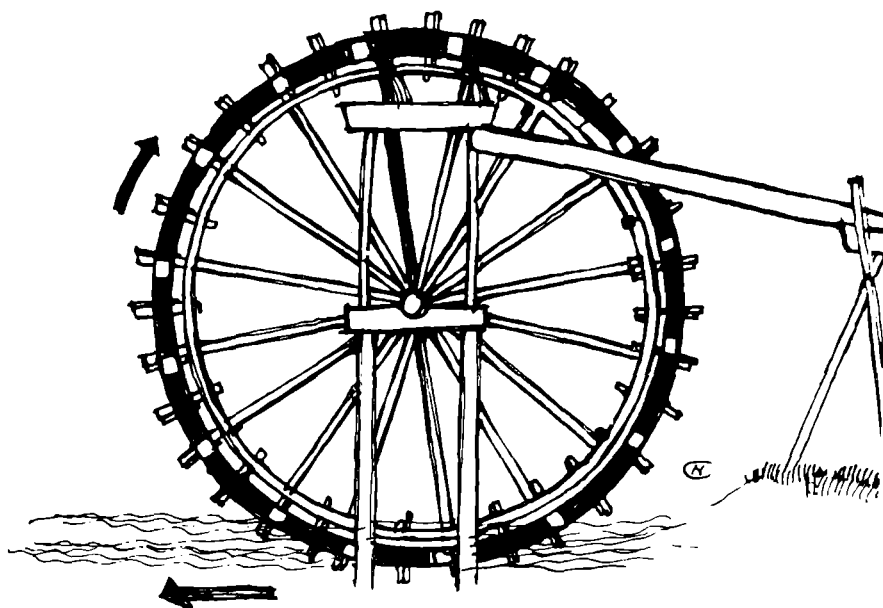
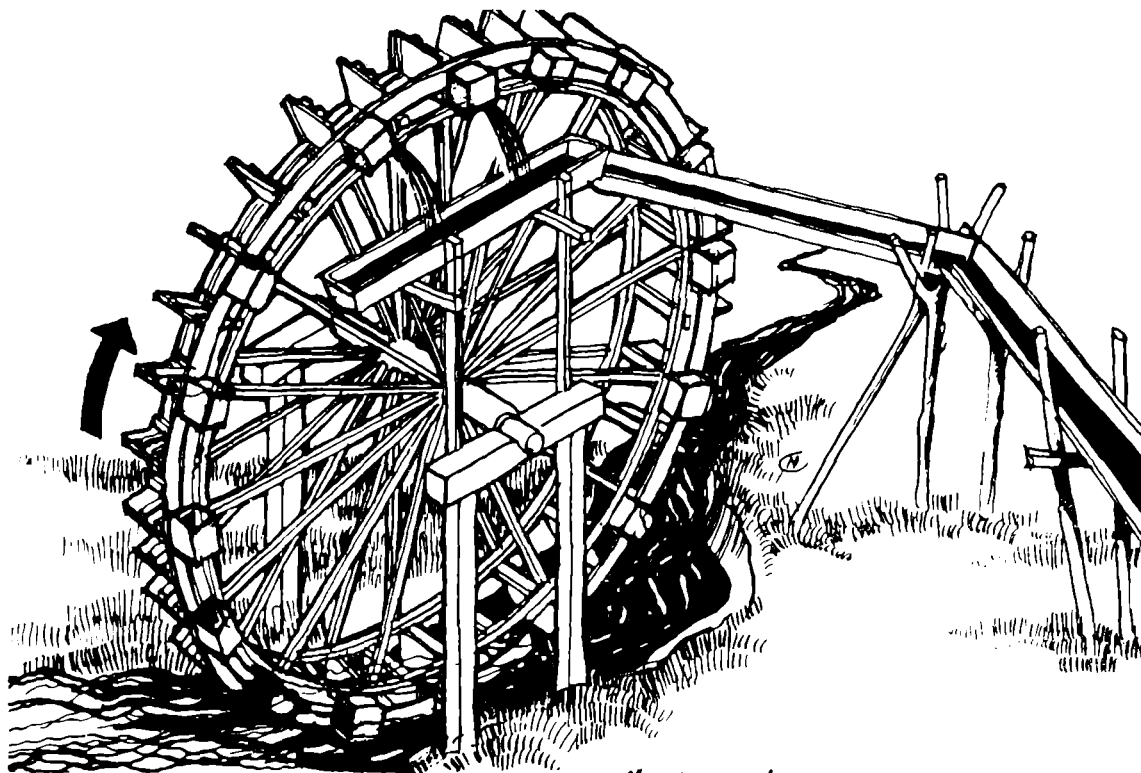

3.1.1
I

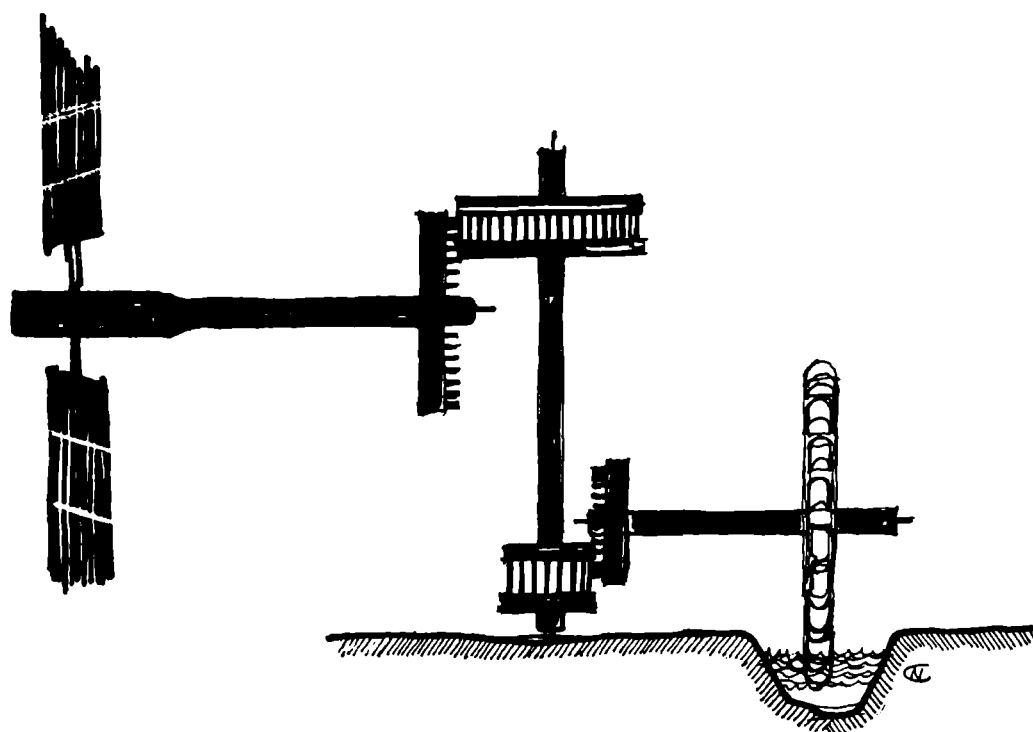
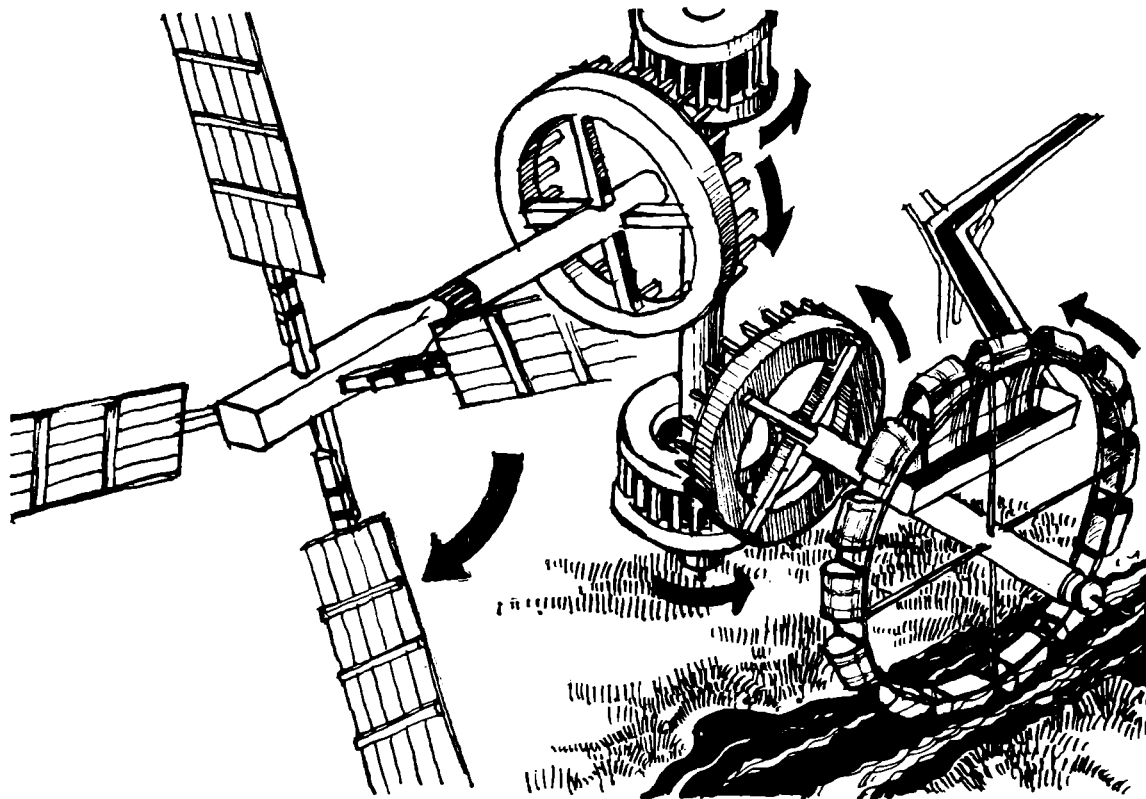
3.1.2

I

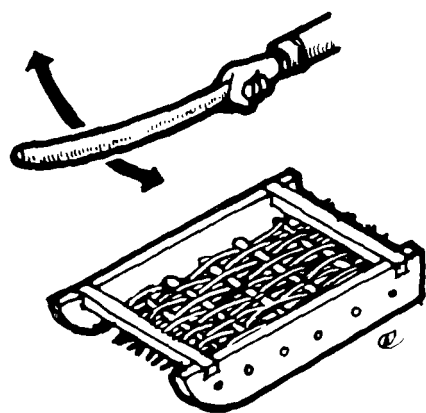
3.2.1

I

3.3.1

I

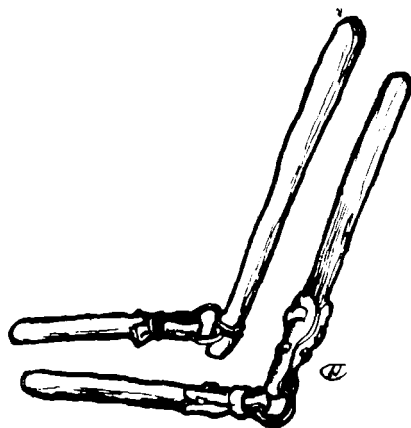

1.1.1

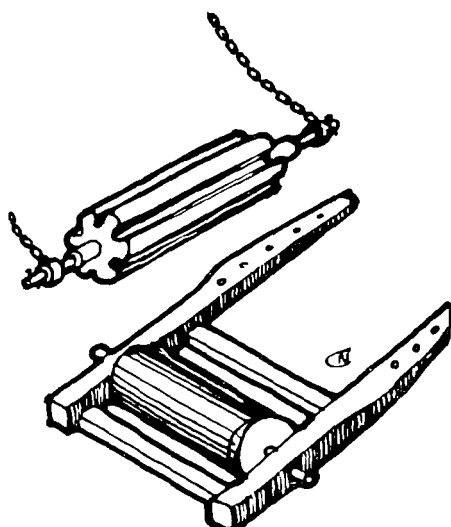

1.1.2.2

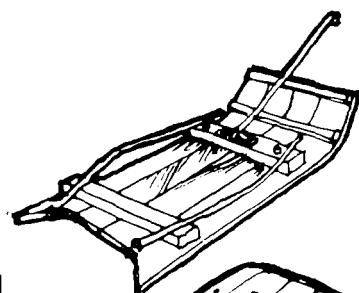
1.1.2.1

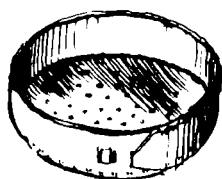
1.1.3

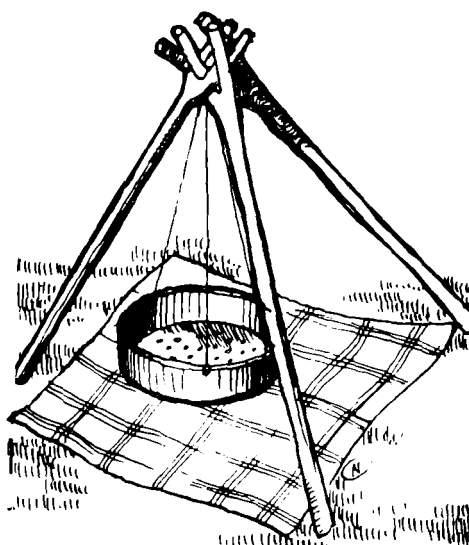
1.3.1

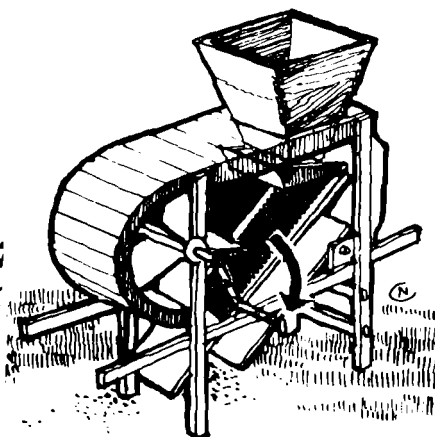
1.3.2

1.5.1

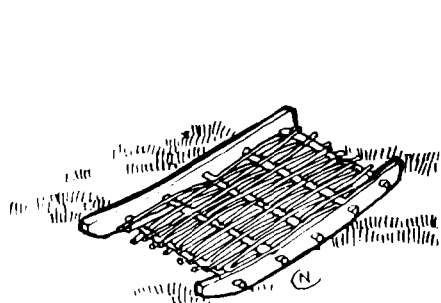

1.5.2

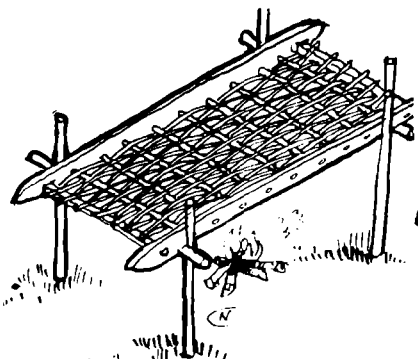

1.5.3

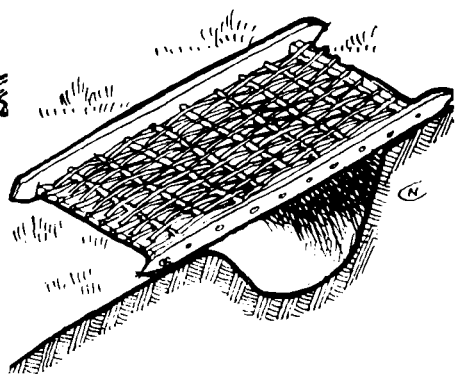
II

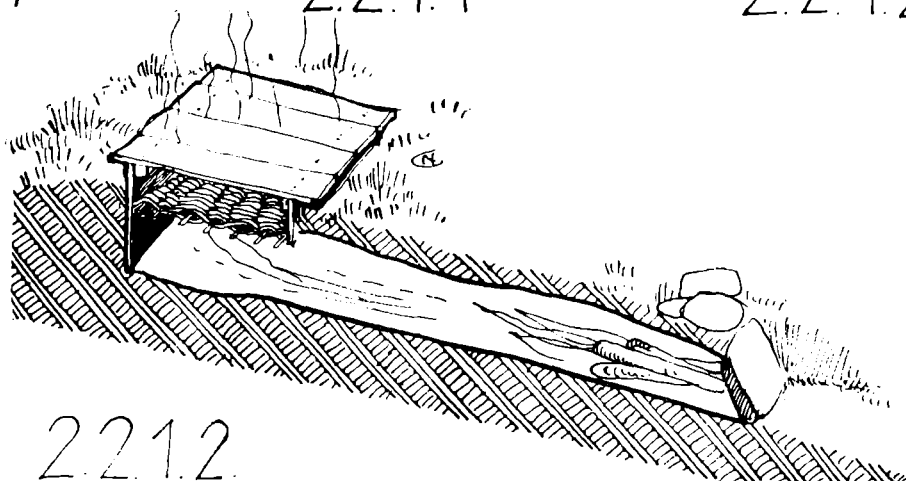
2.1.1

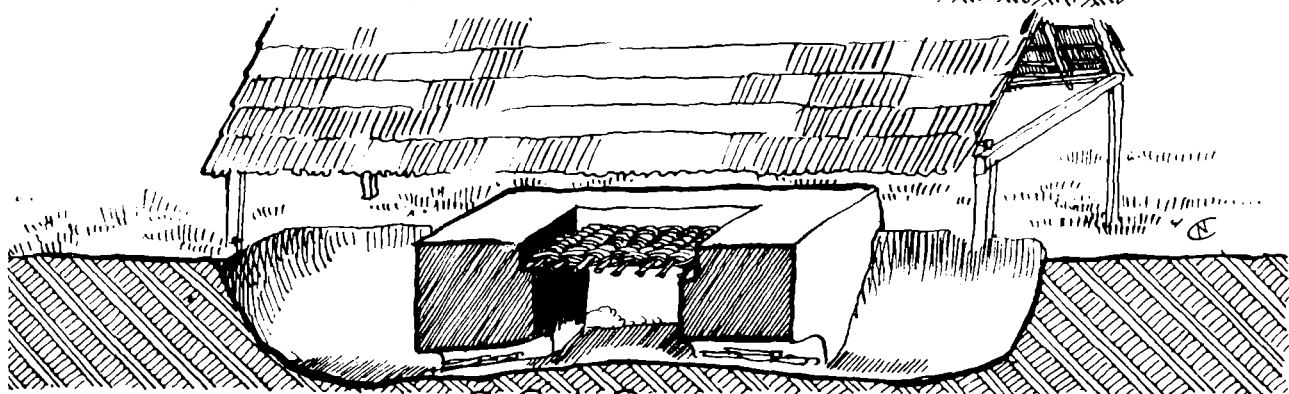
2.2.1.1

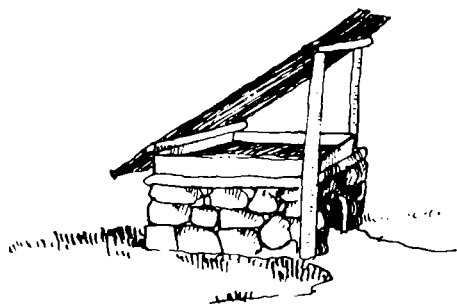
2.2.1.2.

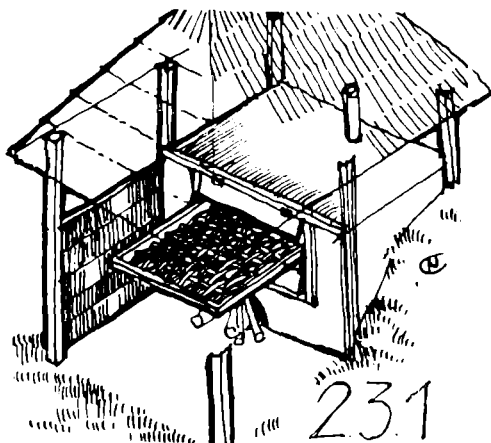
2.2.1.2.

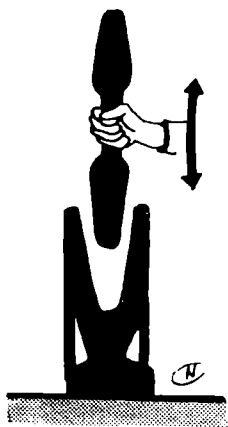
2.2.1.2.

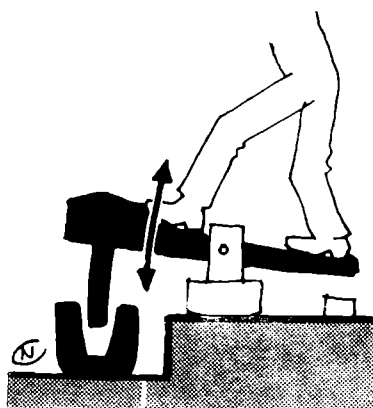
2.3.1.
II

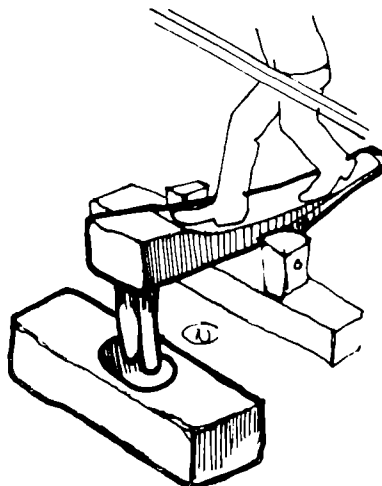
2.3.1

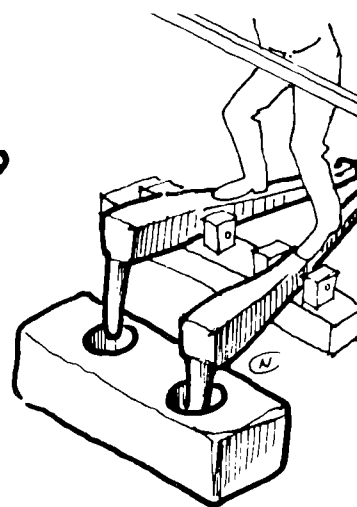
3.1.1.1

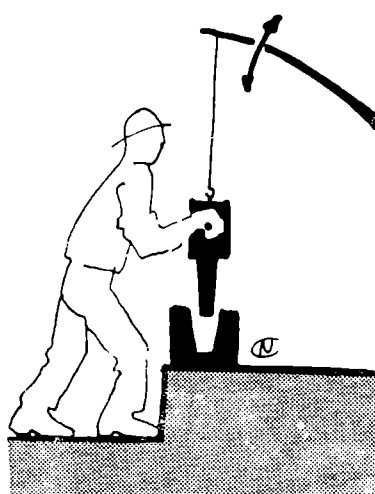
3.1.2.1

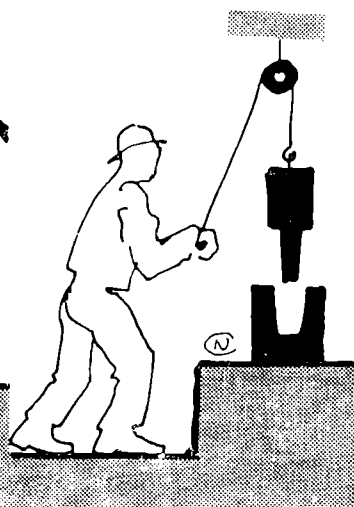
3.1.2.1.2

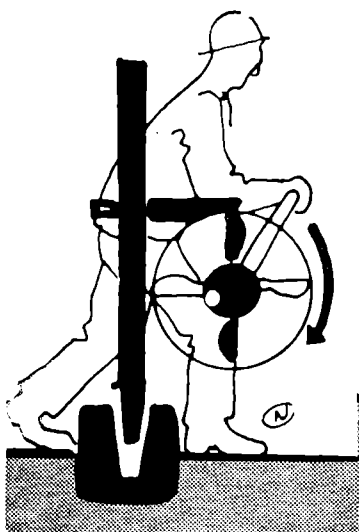
3.1.2.2

3.1.1.2

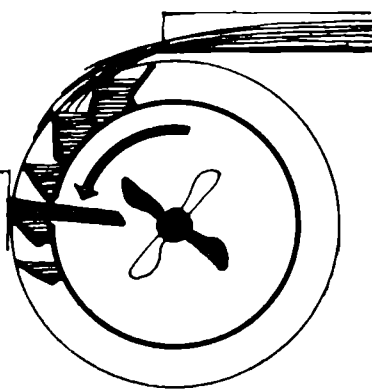
3.1.1.3

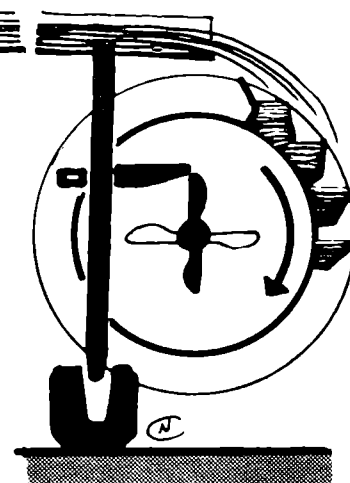
3.1.1.4

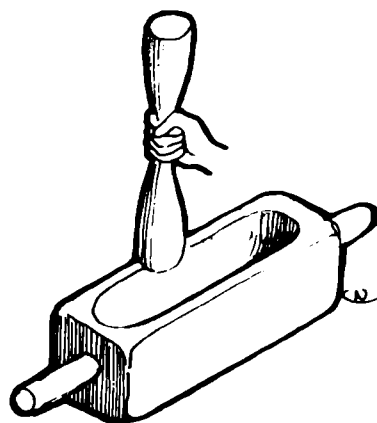
3.2.1

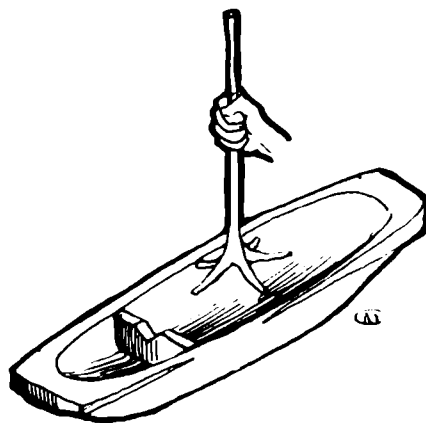
CHESU 78

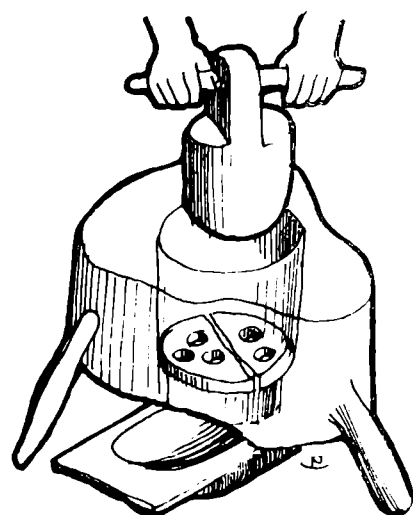
3.2.2

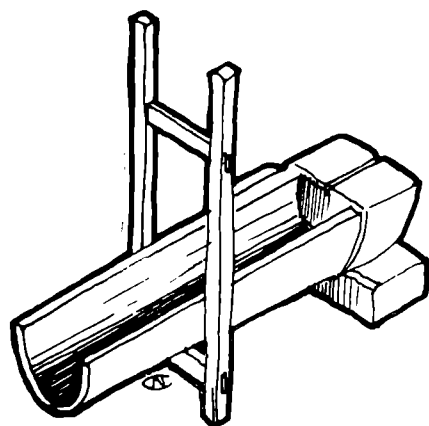
4.1

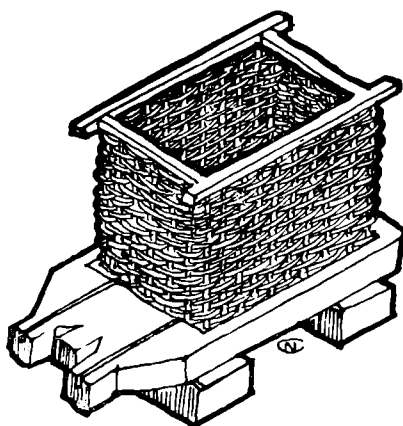
4.2

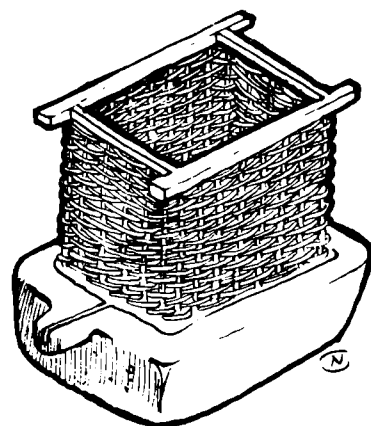
4.3

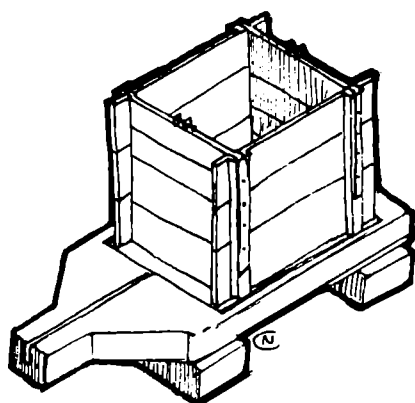
5.1

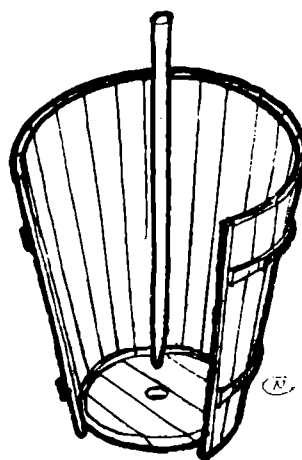
5.2

5.4

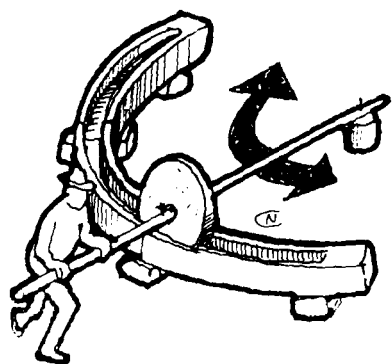

5.3

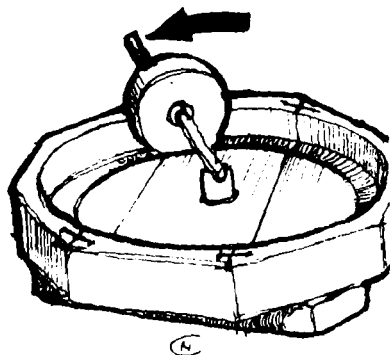

5.5

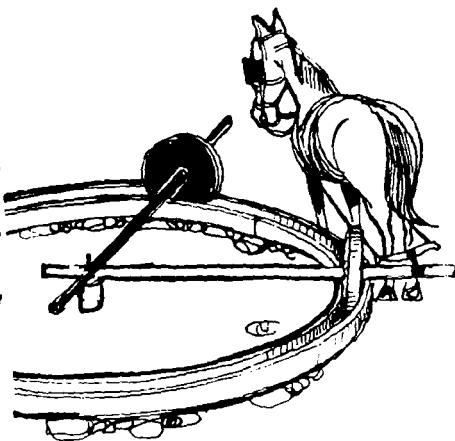
II

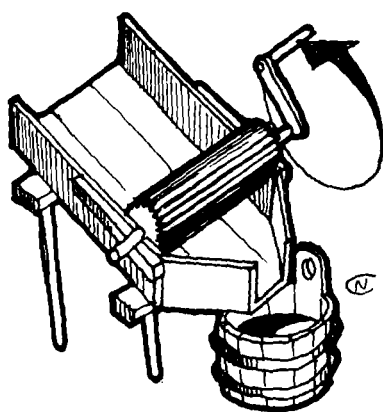
6.1.1.1

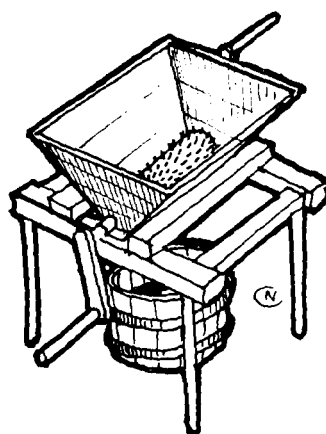
6.1.1.2

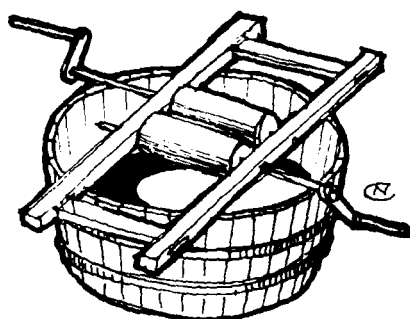
6.1.2.2

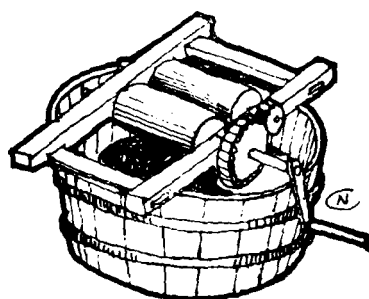
6.2.1.1

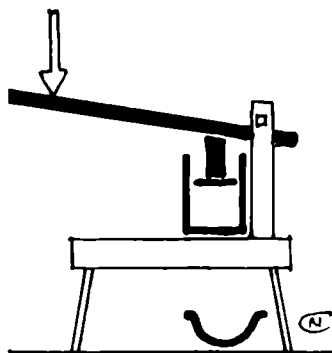
6.2.1.2

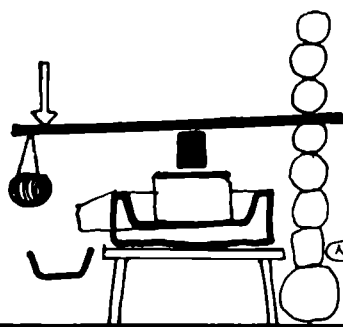
6.2.2.1

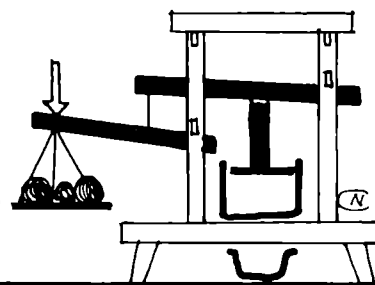
6.2.2.2

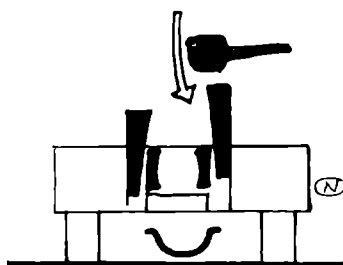
7.1.1

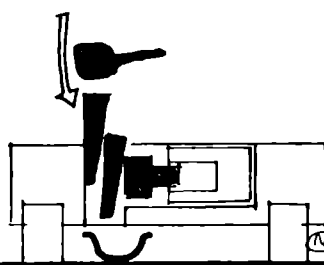
7.1.2

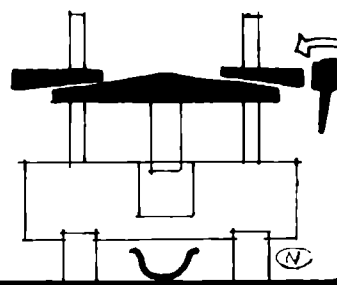
7.1.2.

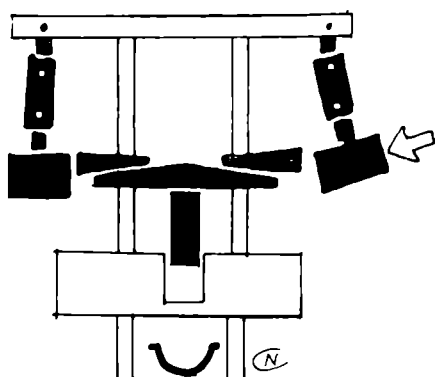
7.2.1.1.2

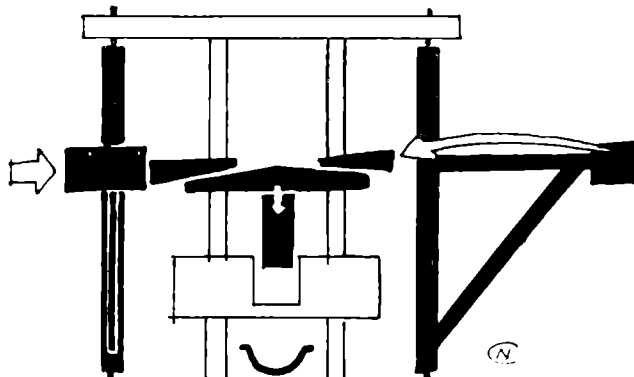
7.2.1.2

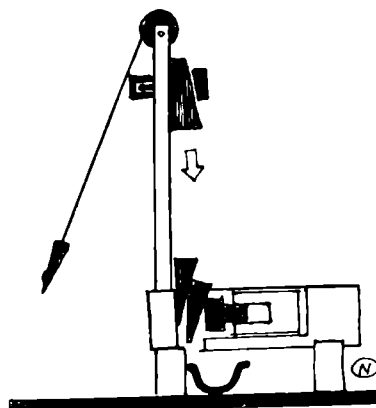
7.2.1.1

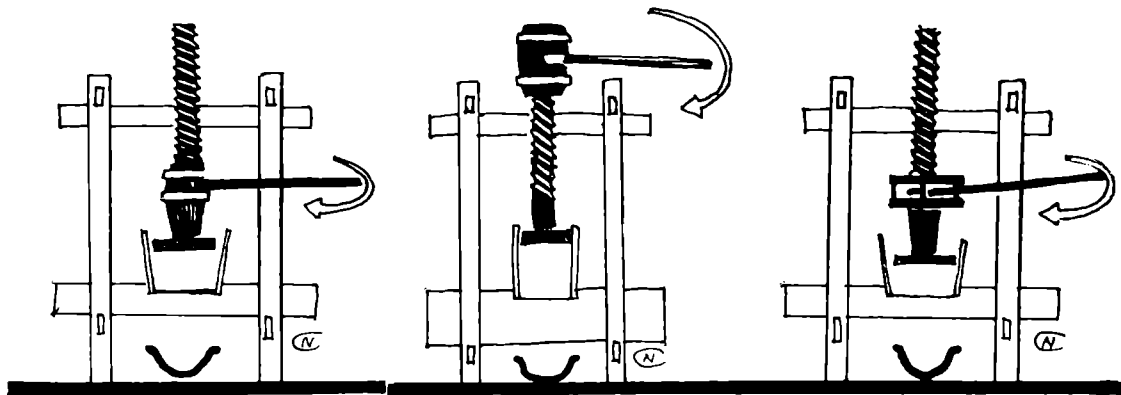
7.2.2.1

7.2.2.2

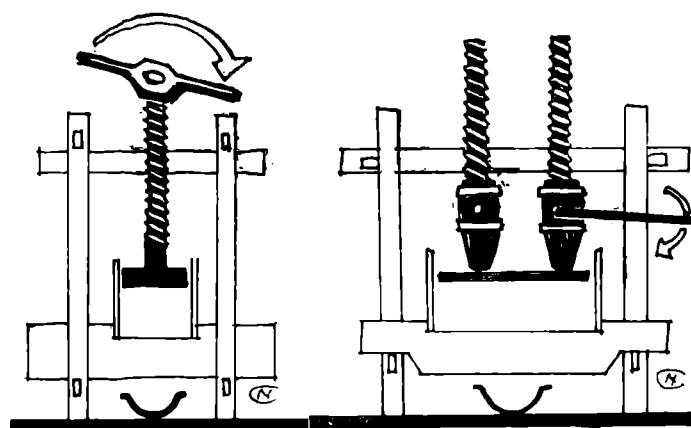
7.2.3.1
II

7.3.1.1.1

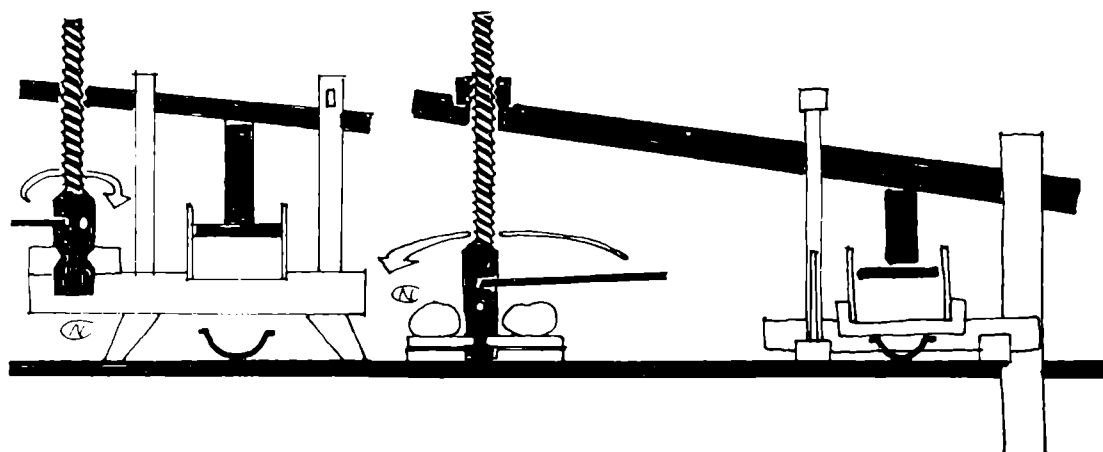
7.3.1.1.2

7.3.1.2

7.3.1.3

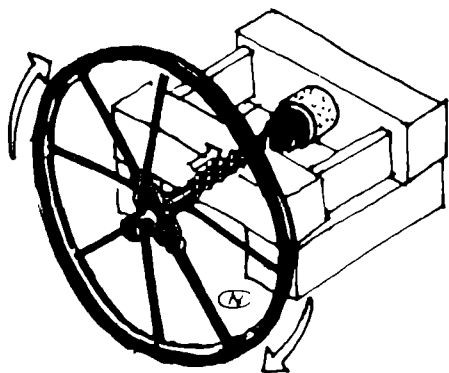
7.3.2.1

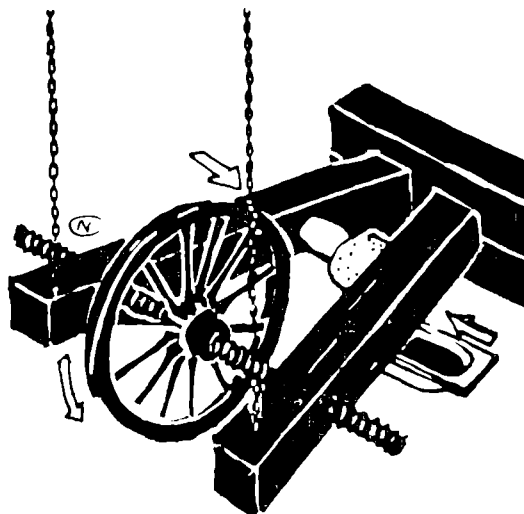
7.3.1.2.1

7.3.1.2.2

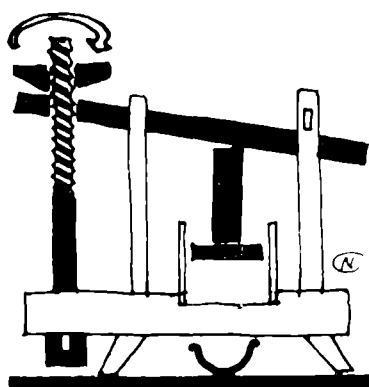
II

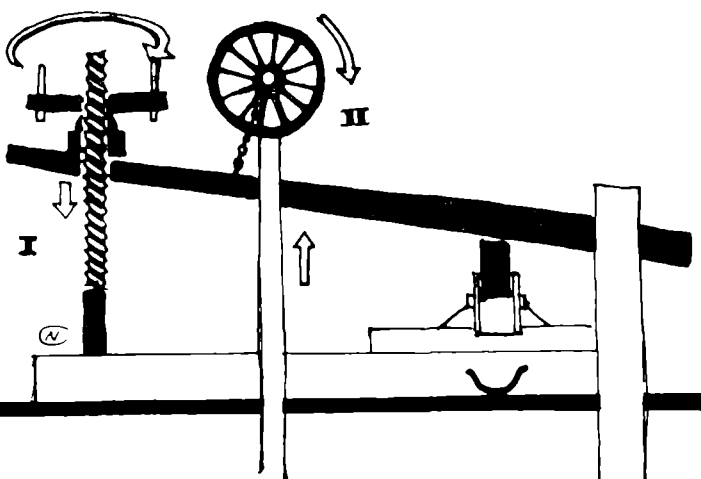
7.3.3.1

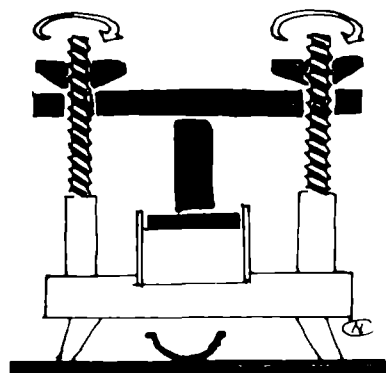
7.3.3.2

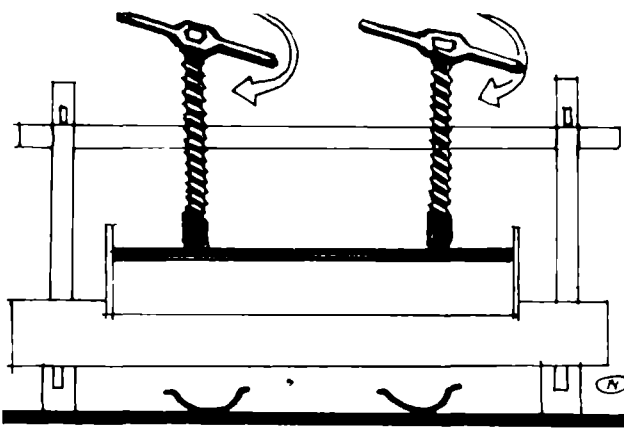
7.3.4.2

7.3.4.3

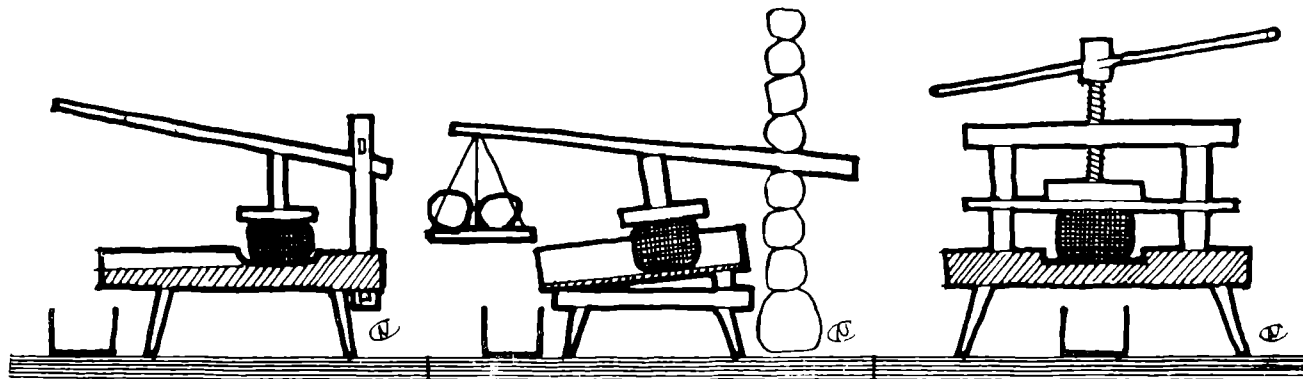

7.3.5.1

7.3.5.2

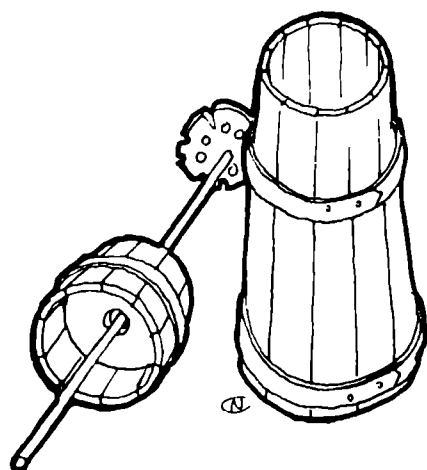
II

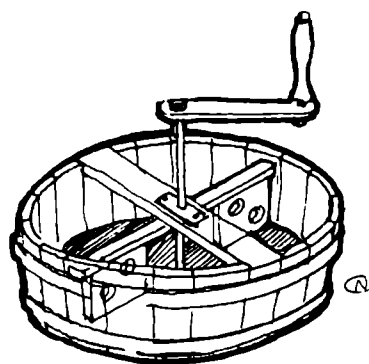
8.1

8.2

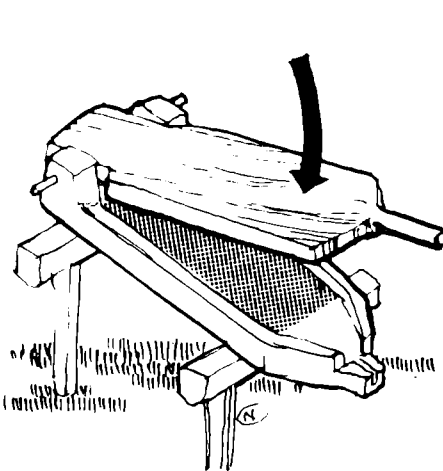
8.3

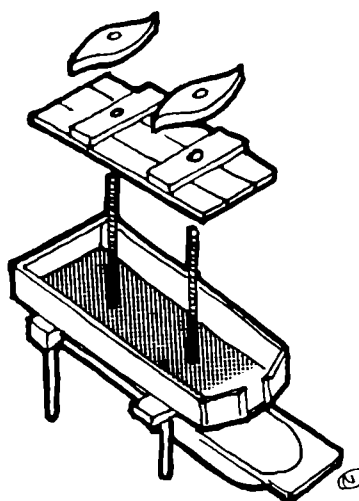
9.1

9.2

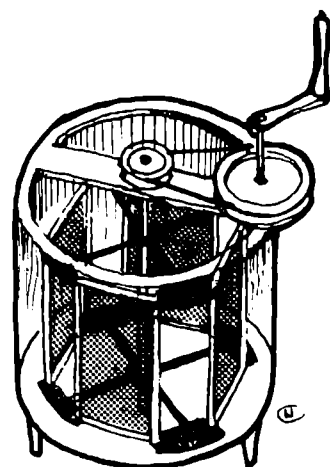

10.1.1

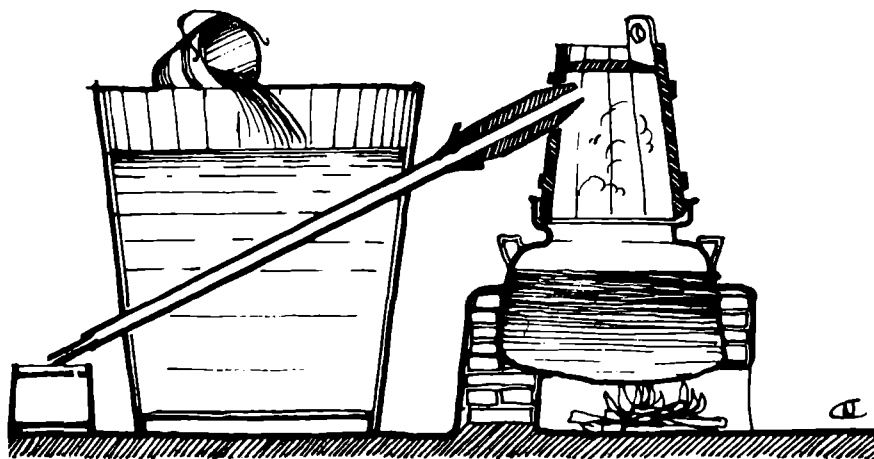

10.1.2

II

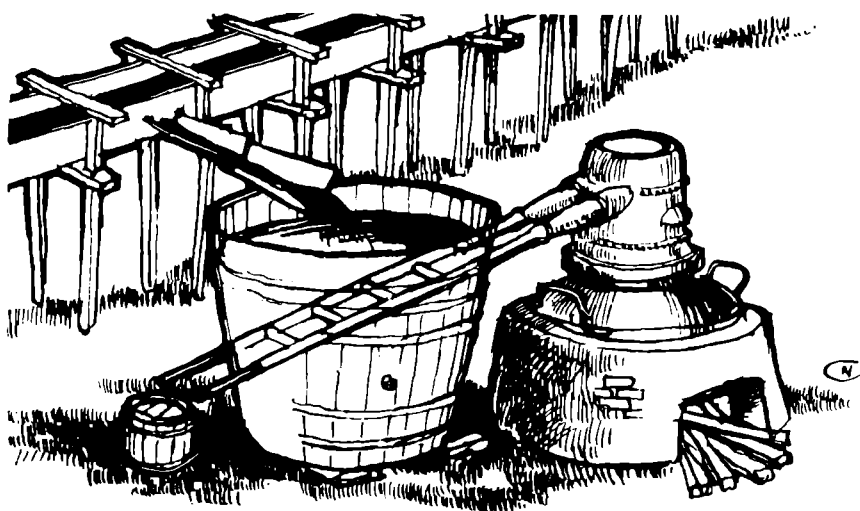
10.2.1

11.2.1

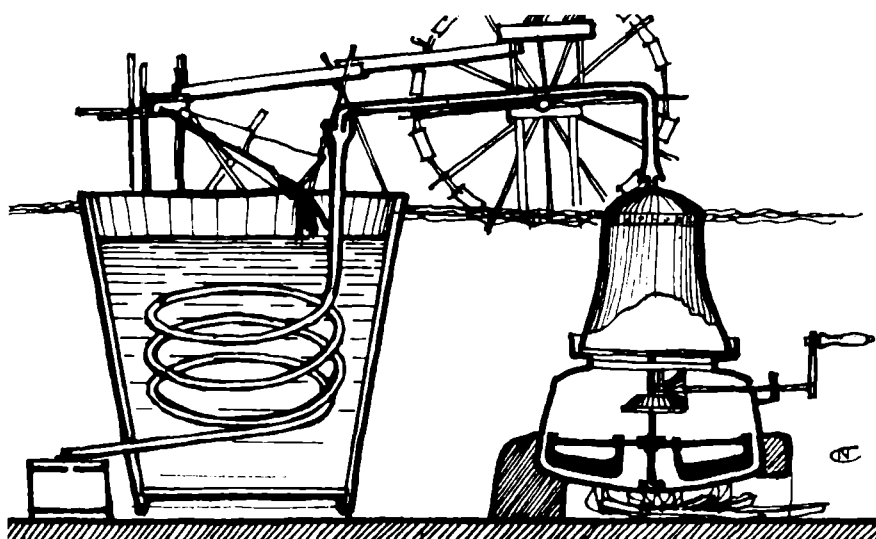
11.3.1

11.4.2

11.3.2.1

11.4.1

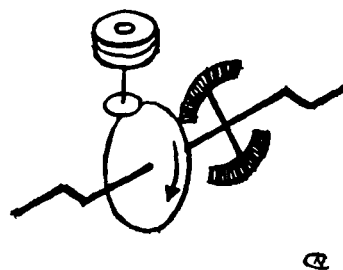
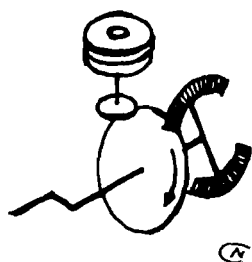
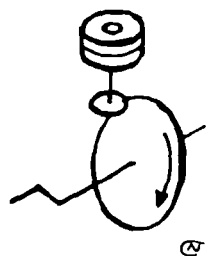
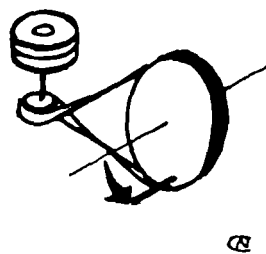
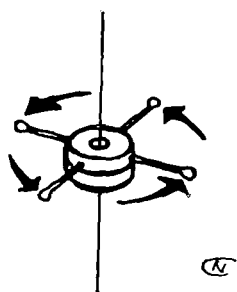
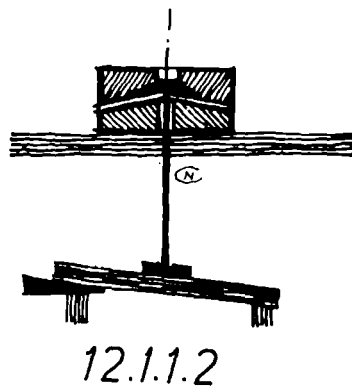
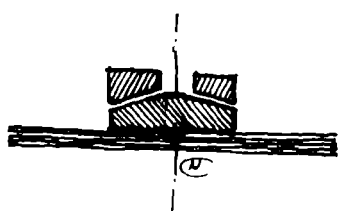
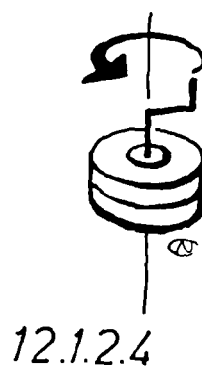
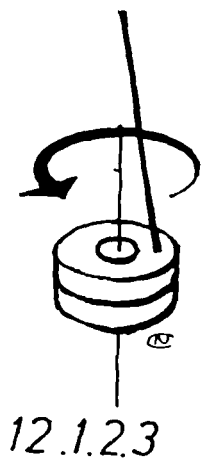
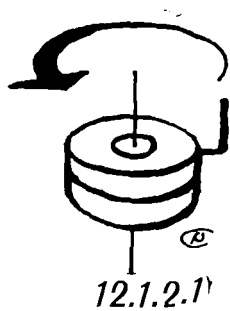

11.3.2.2

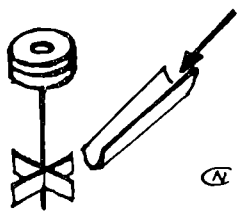
11.1.2

11.4.3

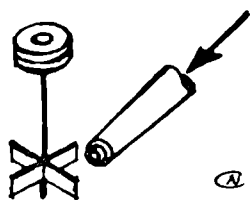
II

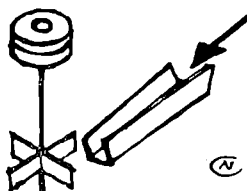
II

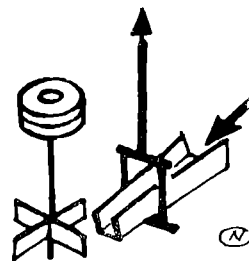
12.2.3.1.3.1

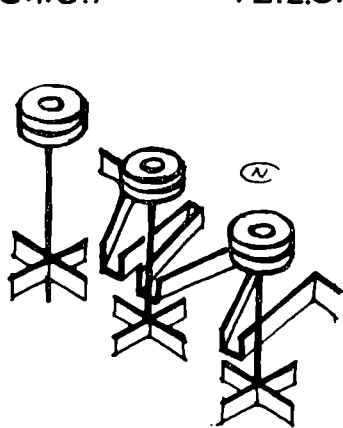
12.2.3.1.3.2

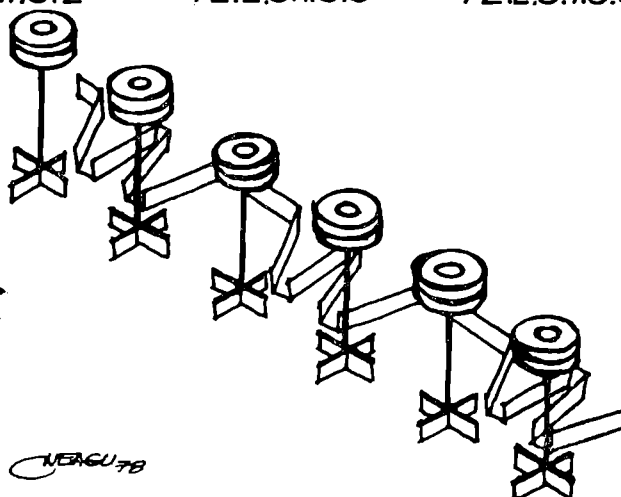
12.2.3.1.3.3

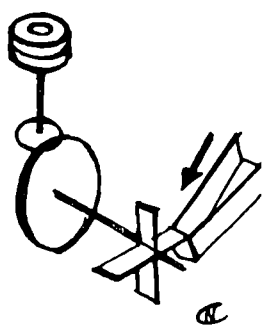
12.2.3.1.3.3

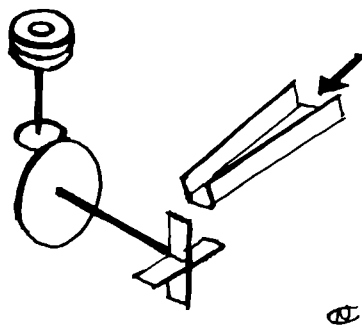
12.2.3.1.2.2

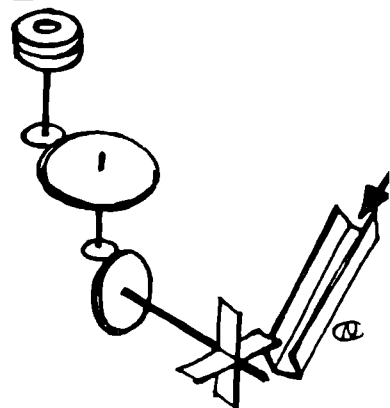
12.2.3.1.2.2

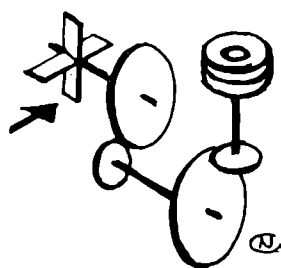
12.2.3.2.1.1

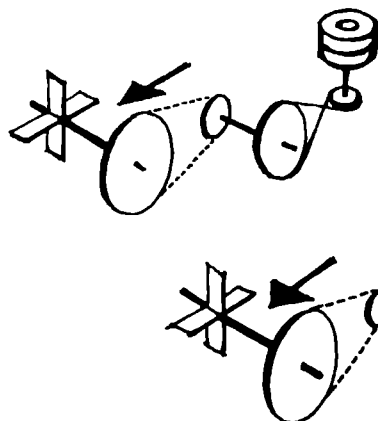
12.2.3.2.1.3

12.2.3.2.3.2

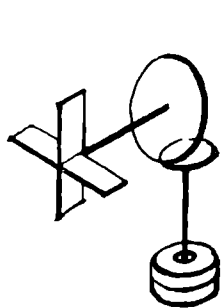

12.2.3.2.5.1

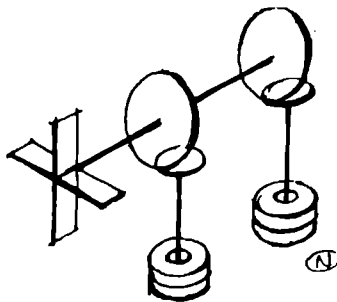
12.2.3.3.1.2.2

II

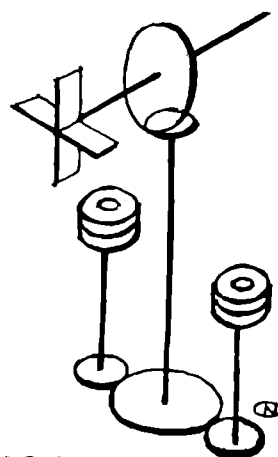

Ⓢ

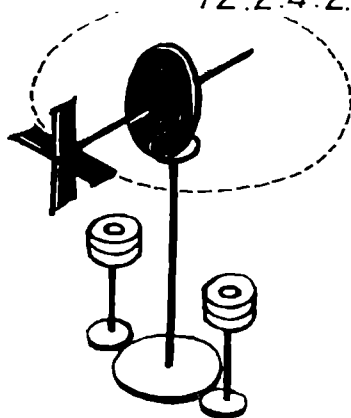
12.2.4.1.1

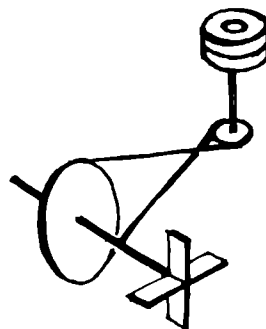
12.2.4.2.2

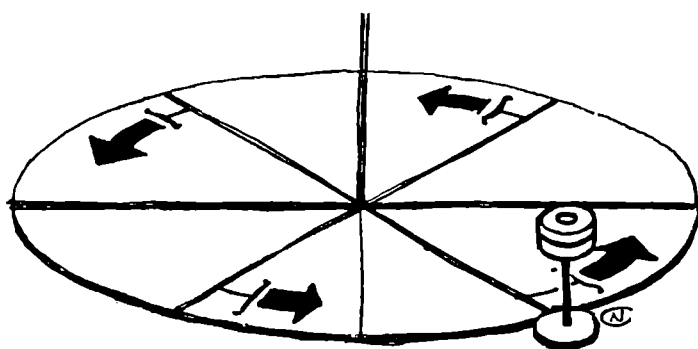
12.2.4.3.2

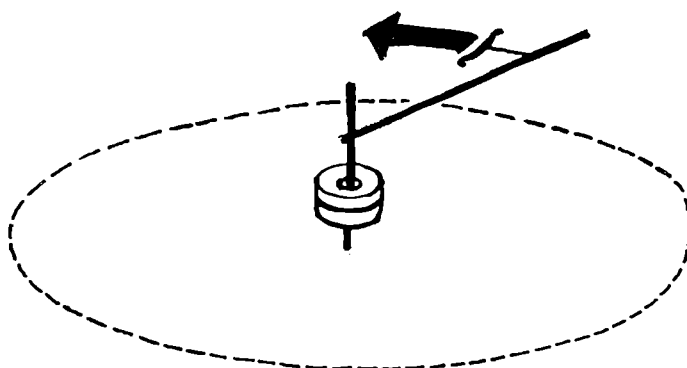
12.2.4.1.2.1

12.2.4.1.2.2

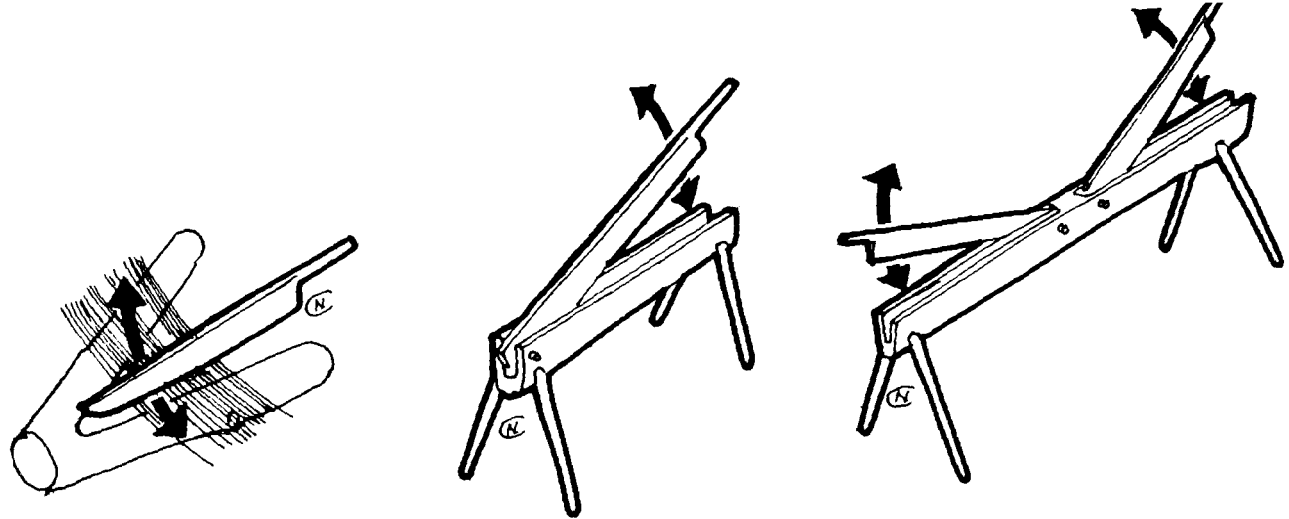

12.2.2.2.1

12.2.2.1

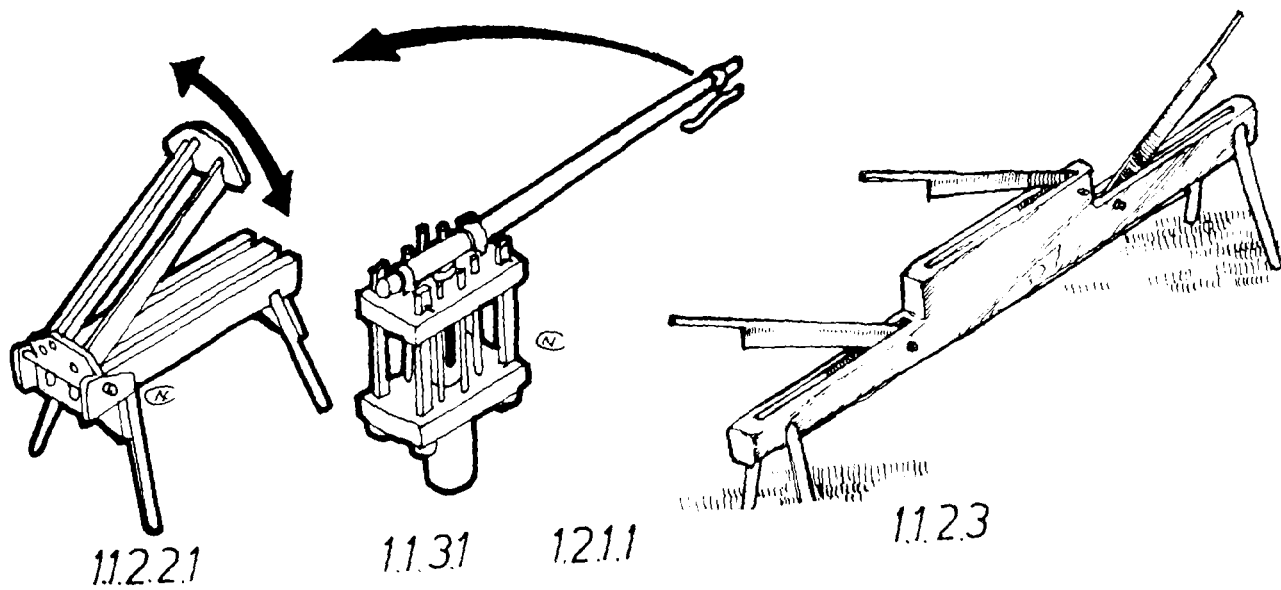
II

1.1.1.1

1.1.2.1.1

1.1.2.1.2

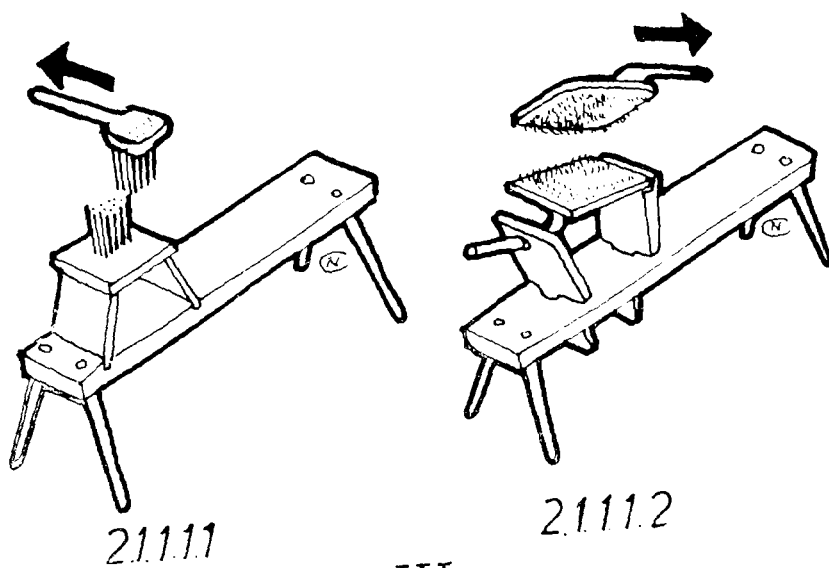

1.1.2.2.1

1.1.3.1

1.2.1.1

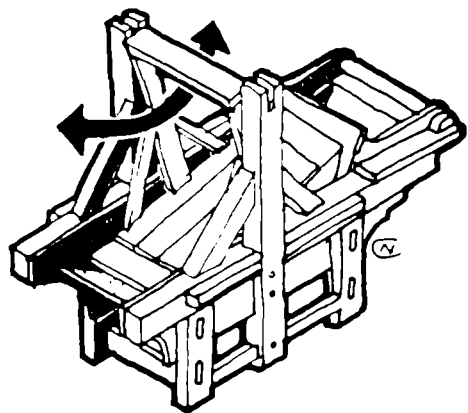
1.1.2.3

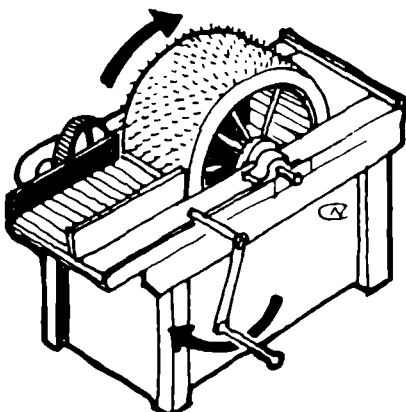
2.1.1.1.1

2.1.1.1.2

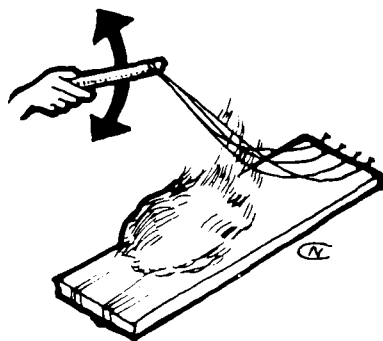
III

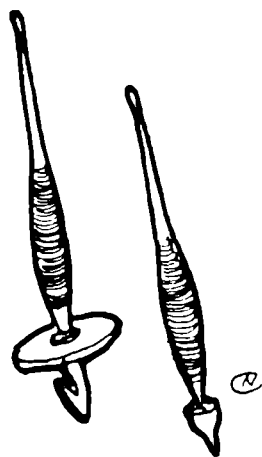
2.1.1.3.1

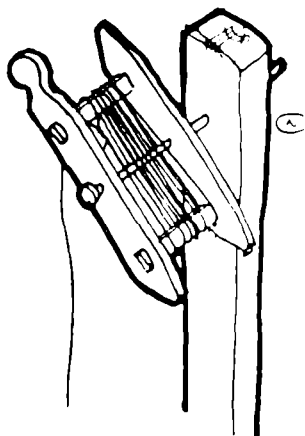
2.1.1.2.1

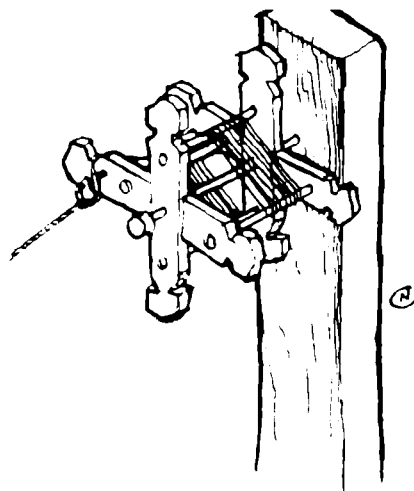
2.2.1

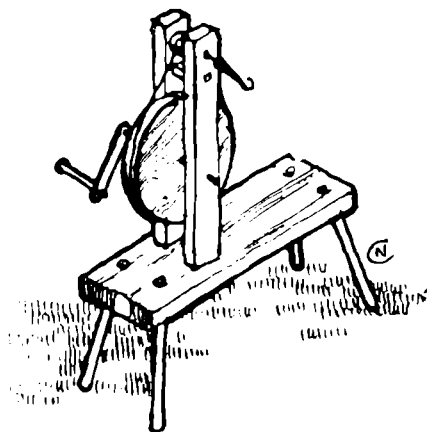
3.1.1

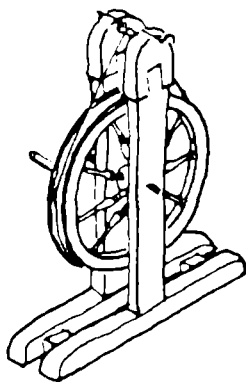
3.1.2.1

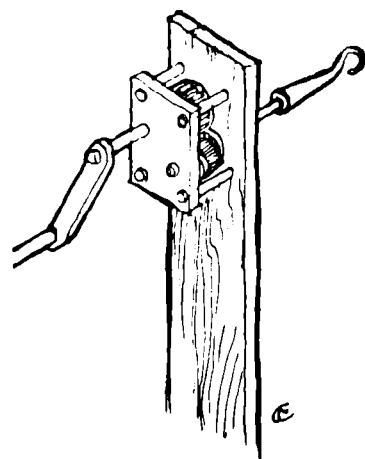
3.1.2.2

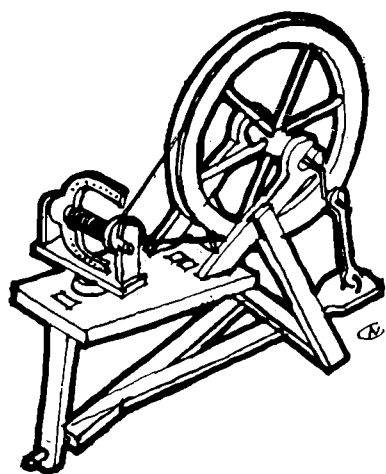
3.1.2.3.1

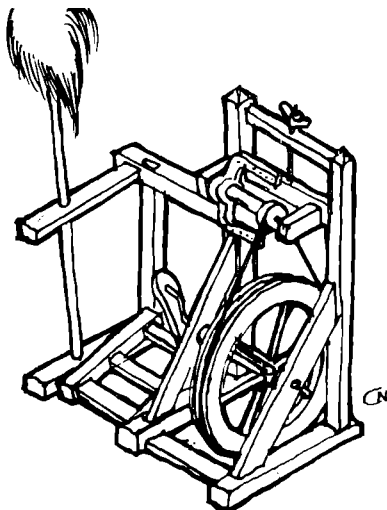
3.1.2.3.2
III

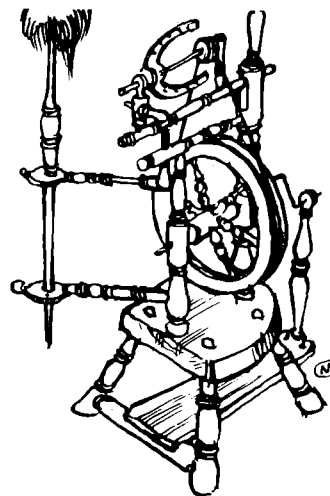
3.1.2.4

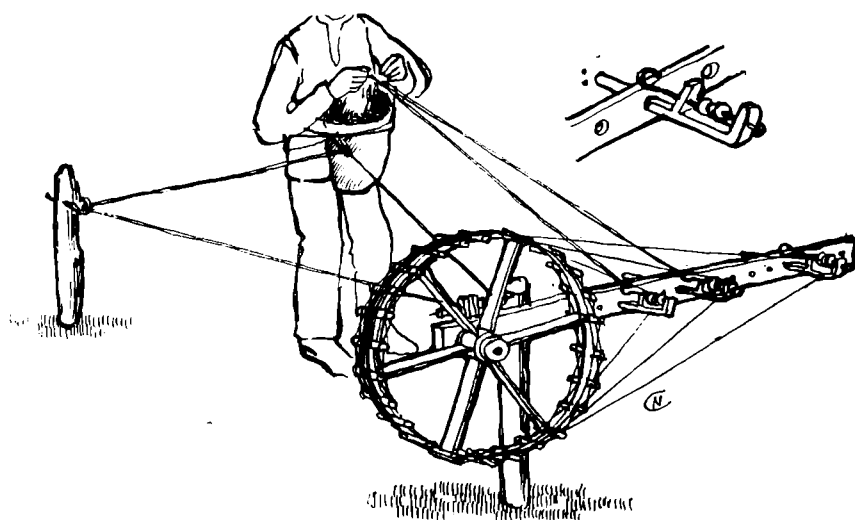
3.1.3.1

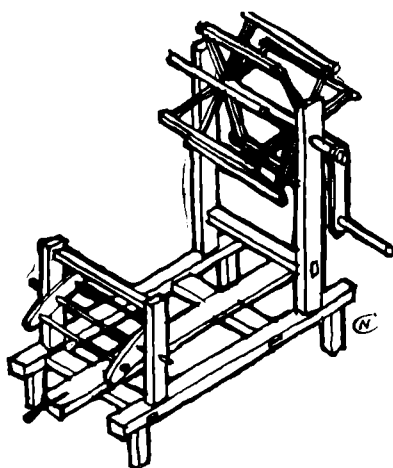
3.1.3.2

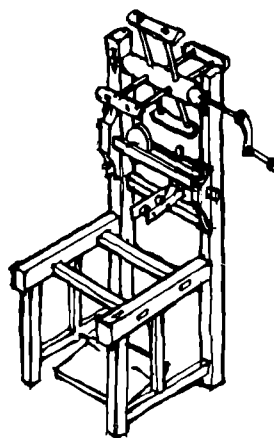
3.1.3.1

3.1.5

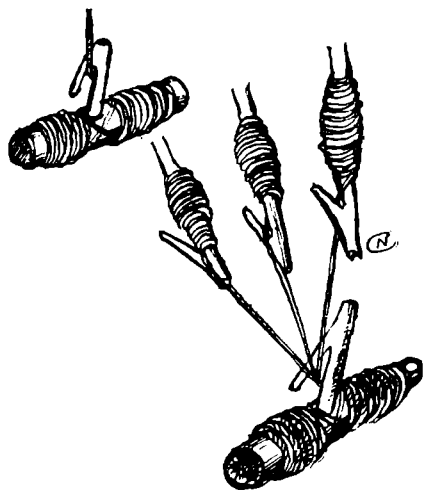

3.1.4.1

3.1.4.2

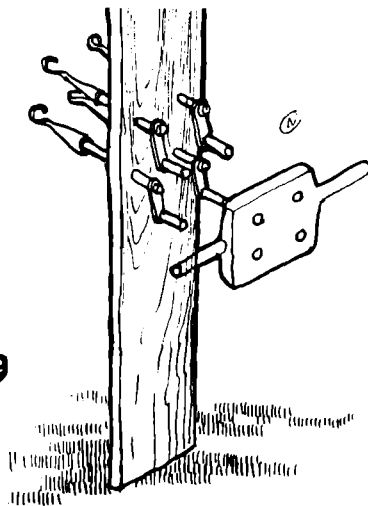
III

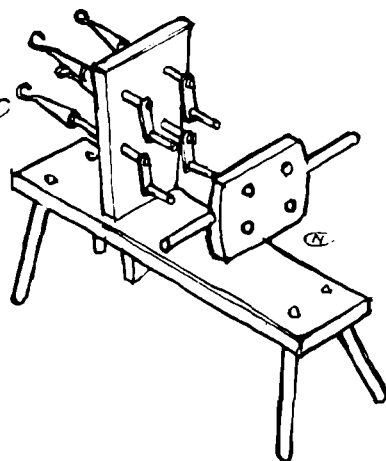
4.1.1.1

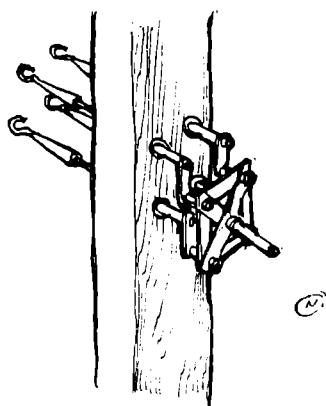
4.1.1.2

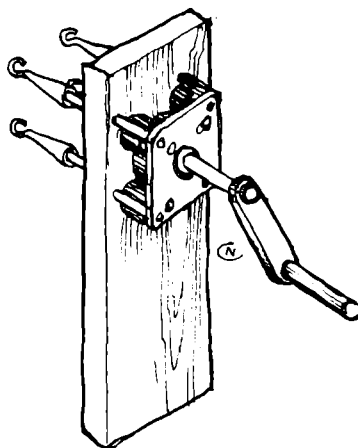
4.2.1.1

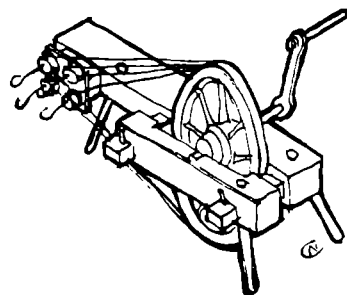
4.2.1.2

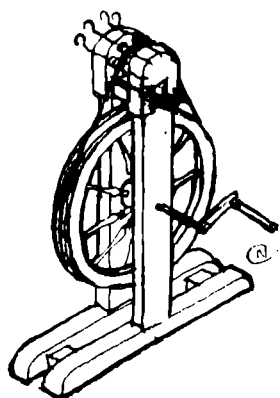
4.2.2.1

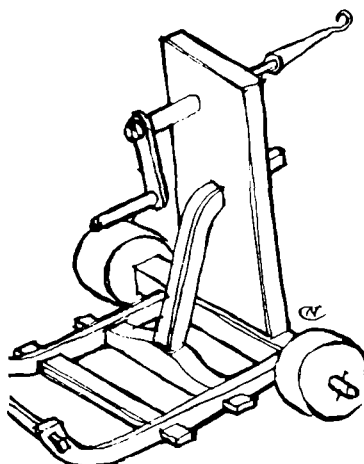
4.2.2.2

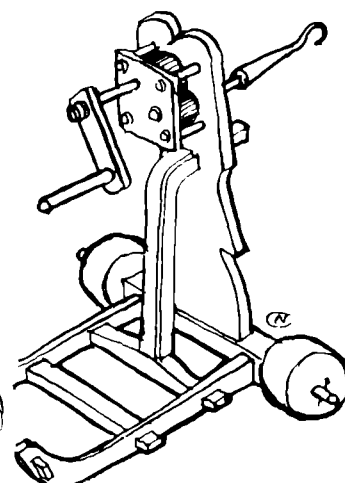
4.2.3.2

4.2.3.1

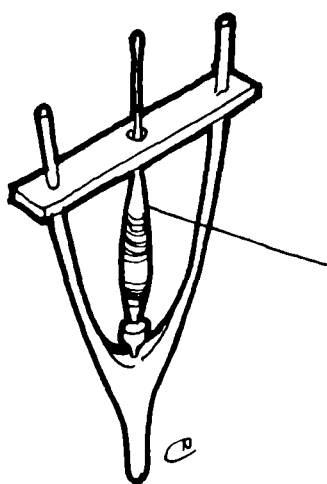

4.3.1

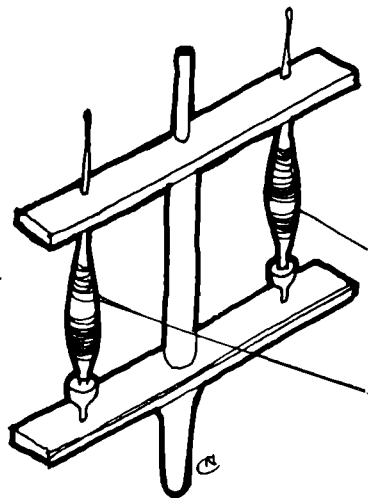

4.3.2

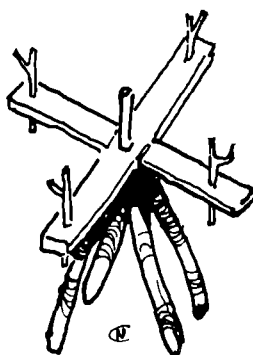
III

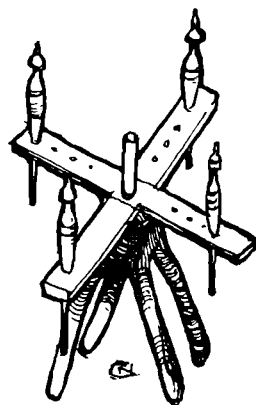
5.1.1

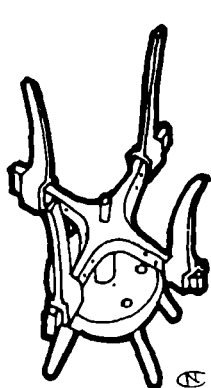
5.1.2

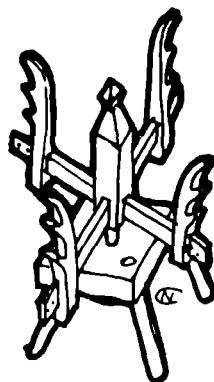
5.2.1.1

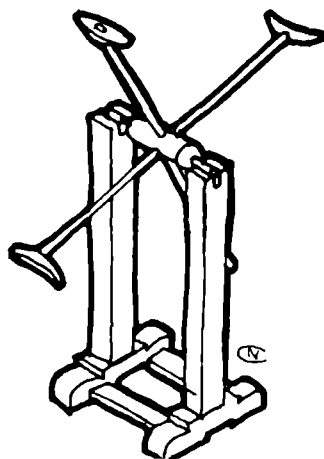
5.2.1.2

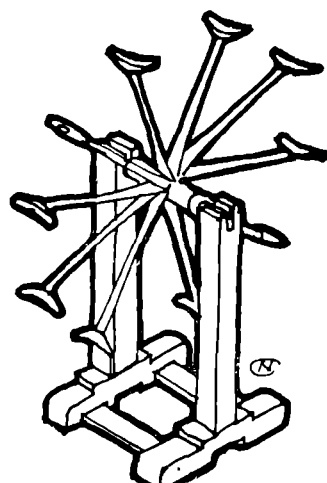
5.2.1.1.3

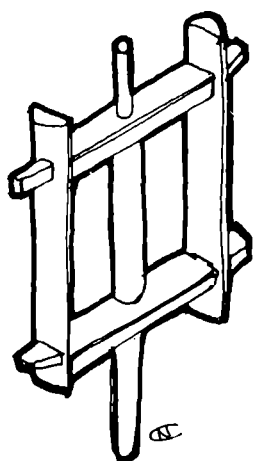
5.2.1.1.4

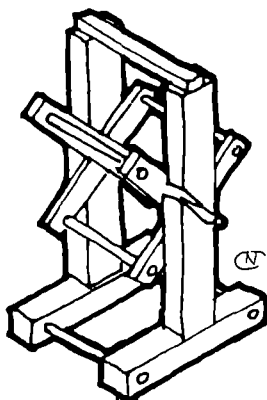
5.2.1.2.1

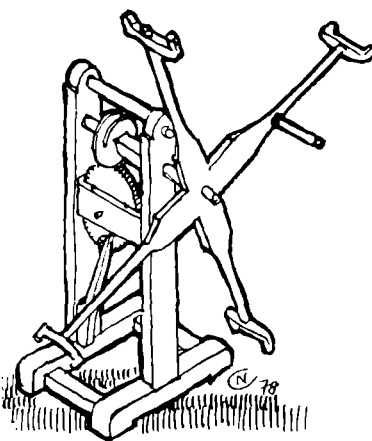
5.2.1.2.2

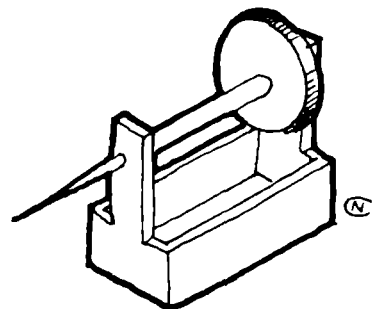
5.2.1.3

5.2.1.4

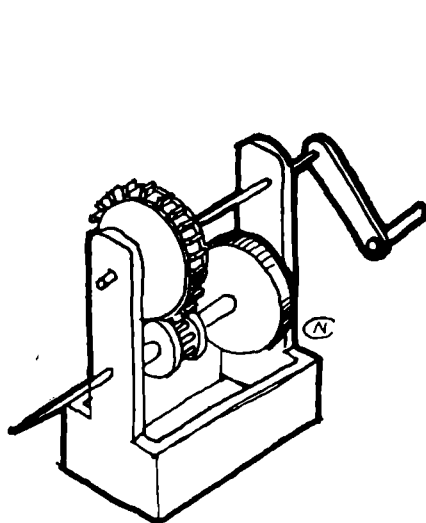

5.2.2

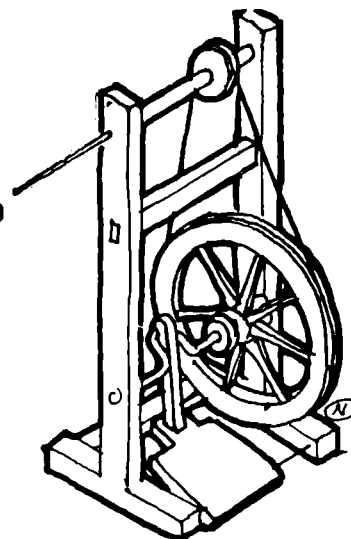

5.3.1

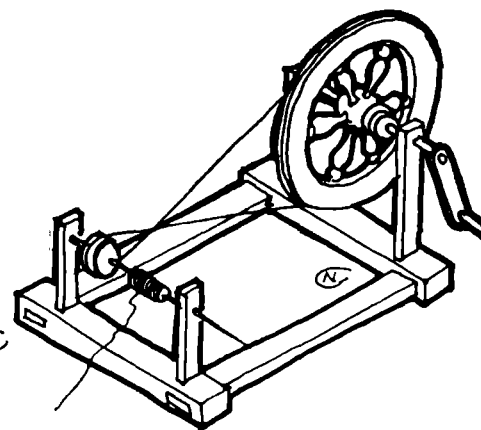
III

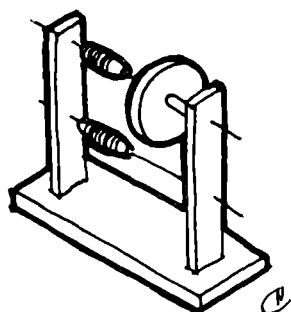
53.2

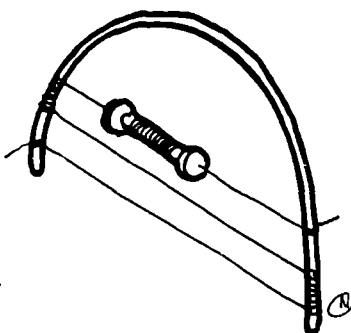
54.2

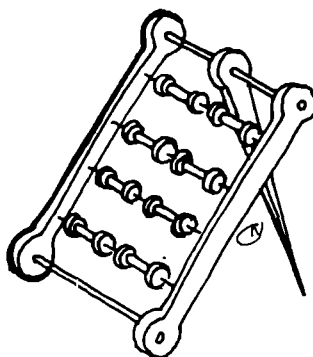
54.1

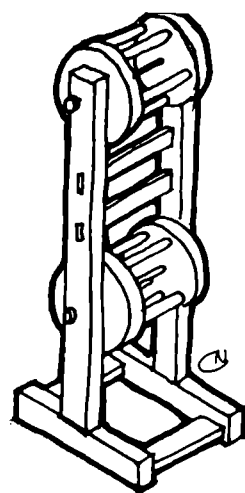
61.1.1

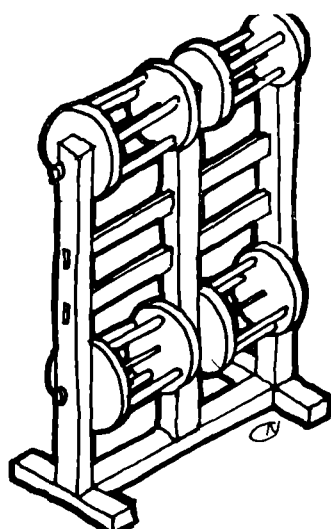
61.1.1

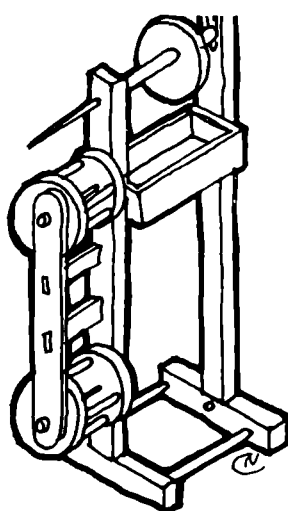
61.1.2

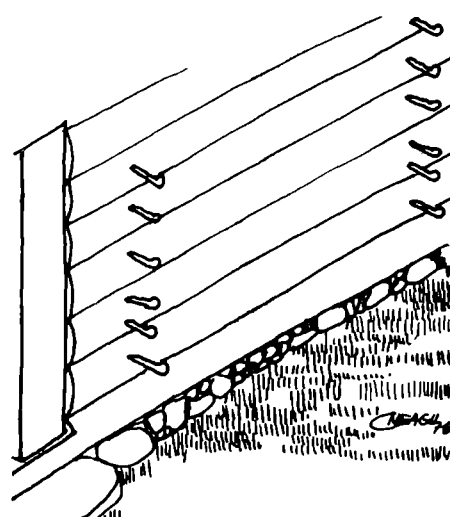
61.2.1

61.2.2

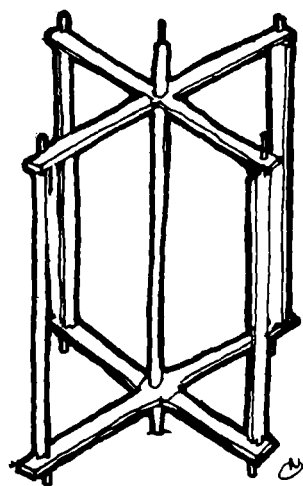

61.2.4

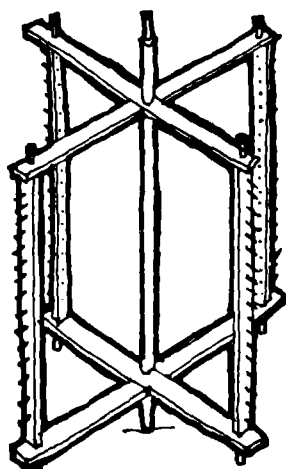

6.2.1

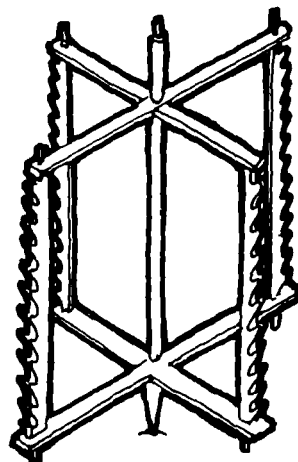
III

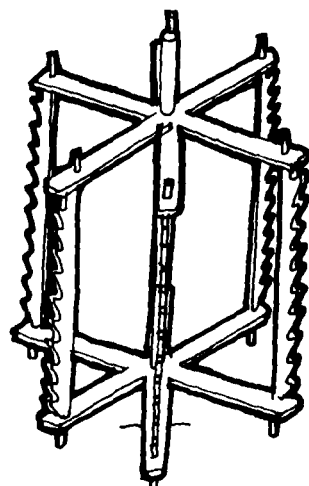
6.2.21

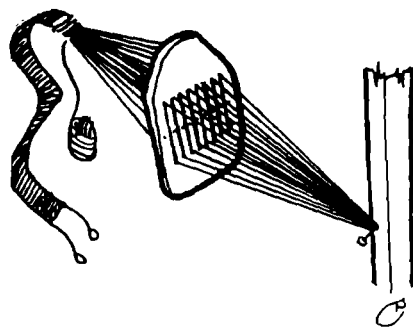
6.2.23

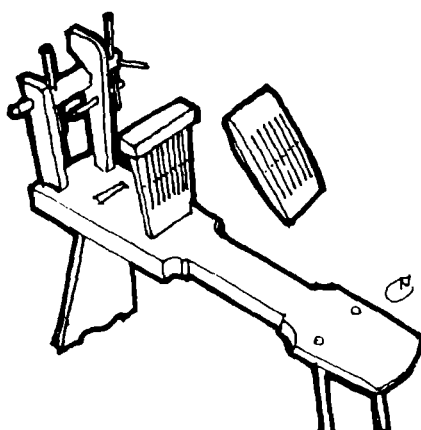
6.2.22

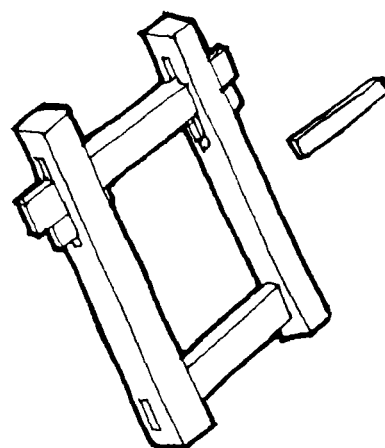
6.2.25

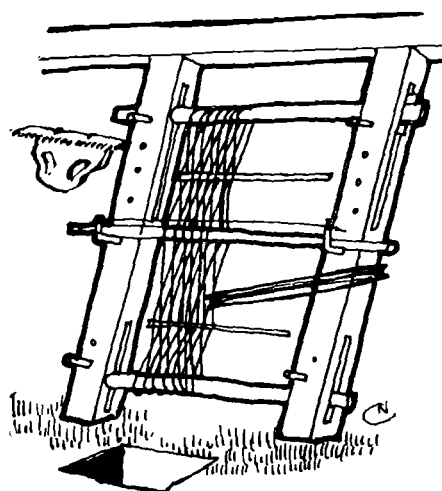
7.1.1

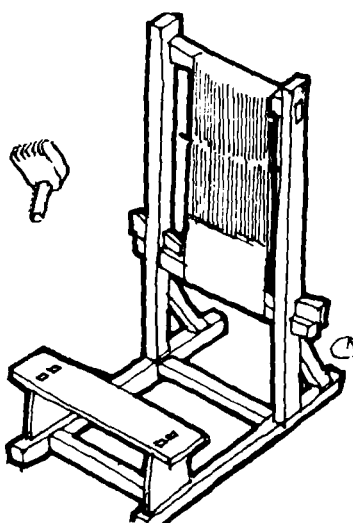
7.1.2

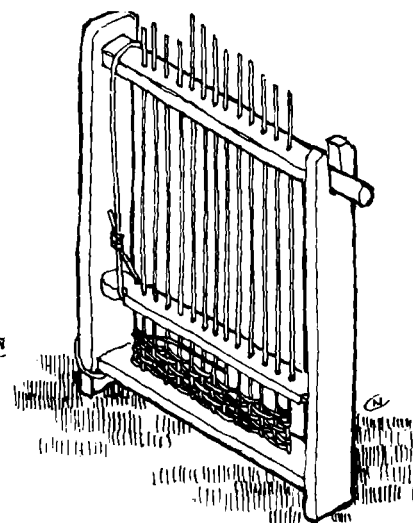
7.2.1.1

7.2.1.12

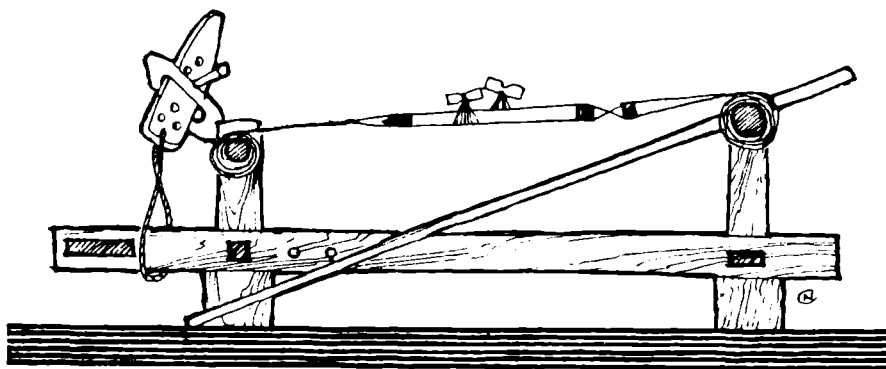

7.2.1.13

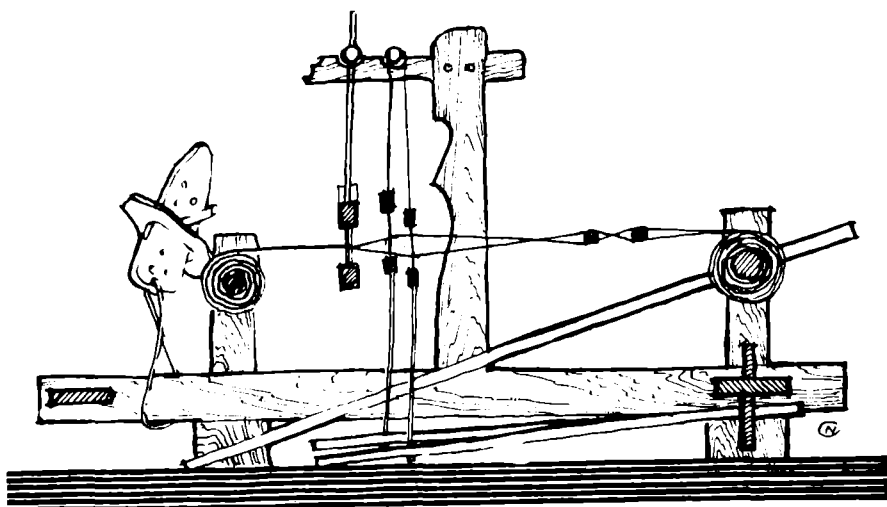

7.2.1.21

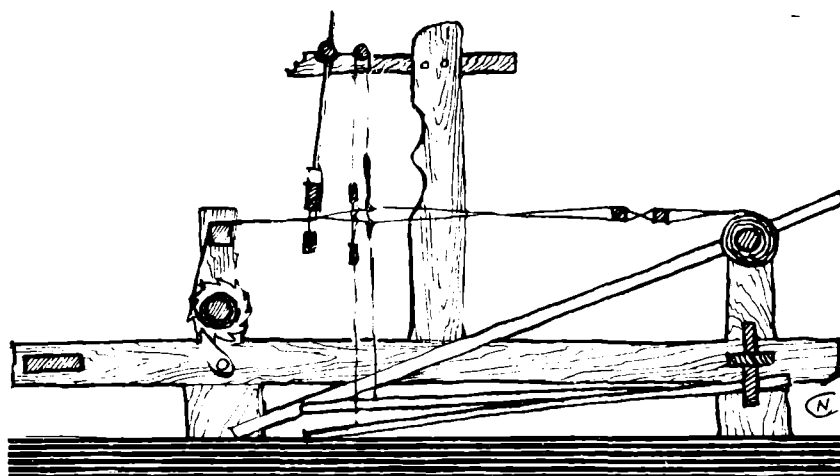
III

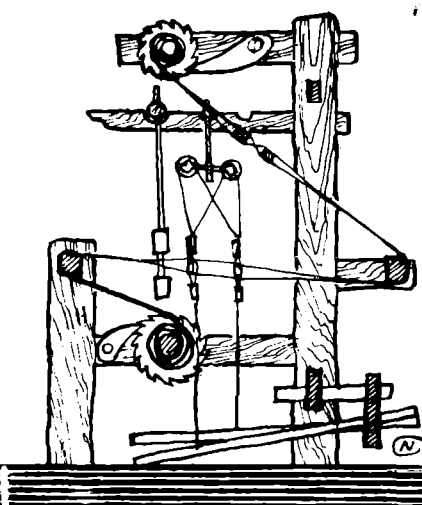
7.2.2.1

7.2.2.2.1

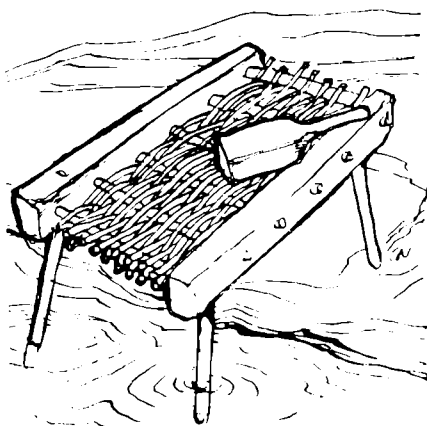

7.2.2.2

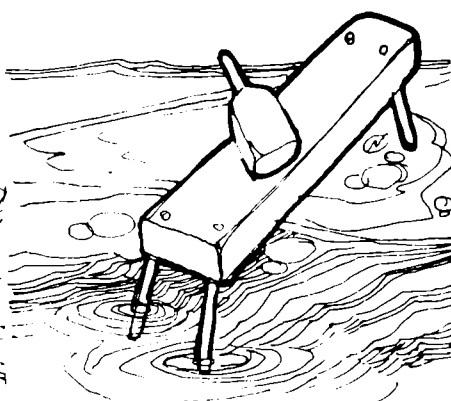

7.2.2.3

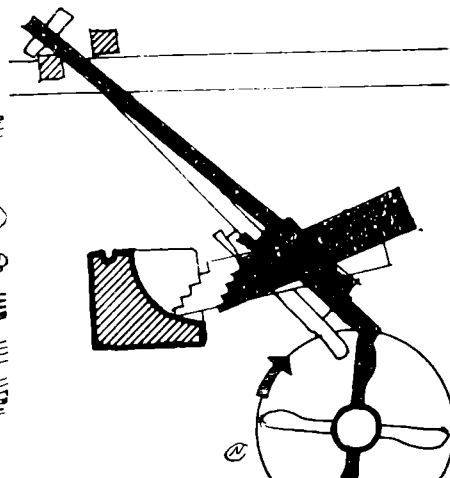
III

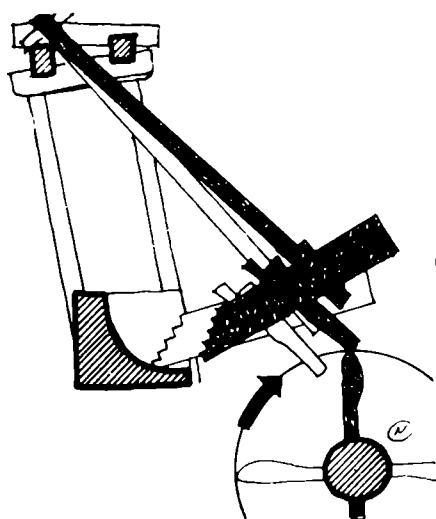
9.1.1

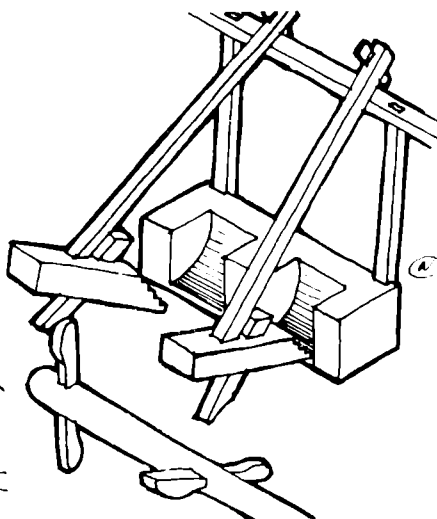
9.1.2

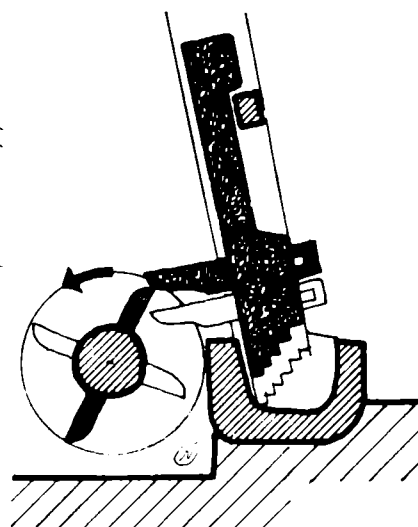
9.2.1.1

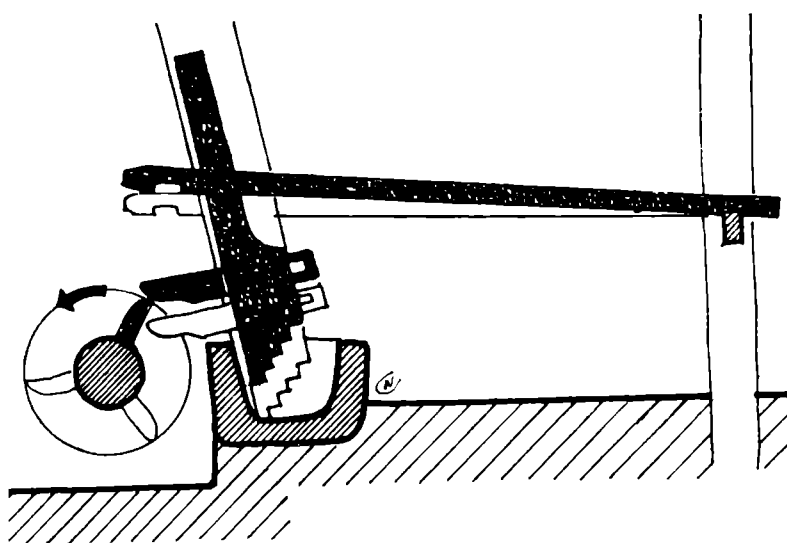
9.2.1.2

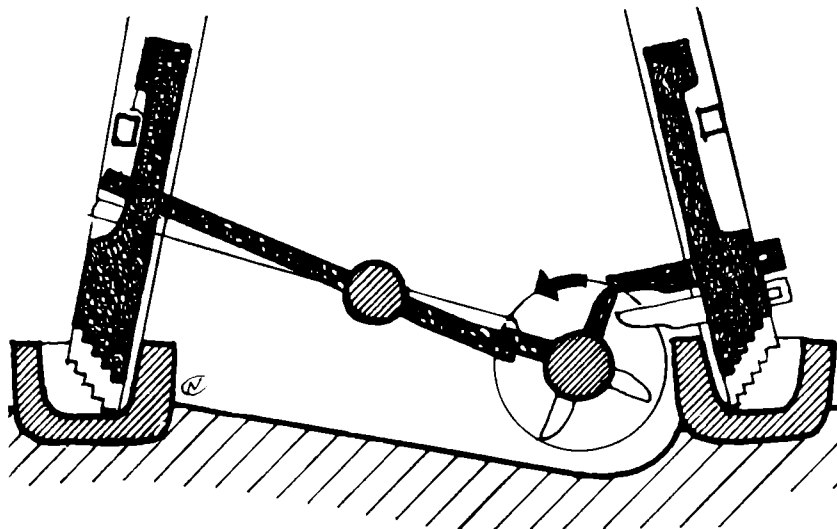
9.2.1.3

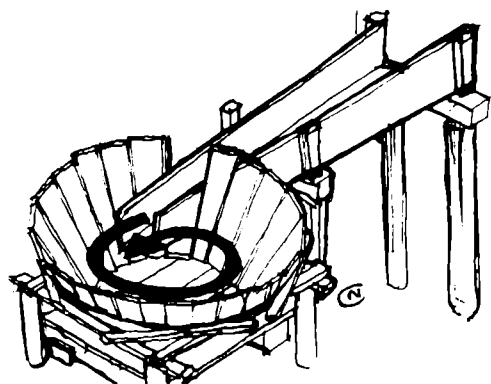
9.2.2.1

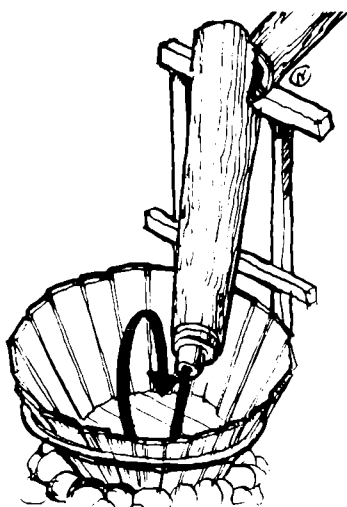
9.2.2.2
III

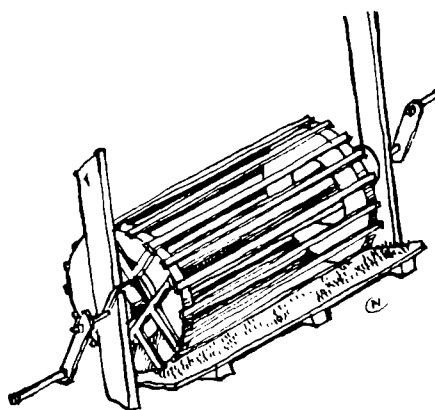
9.2.24

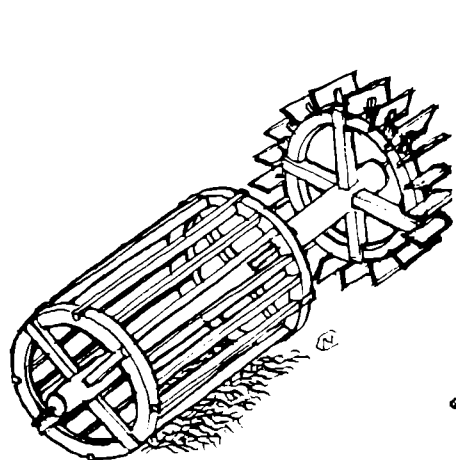
8.1

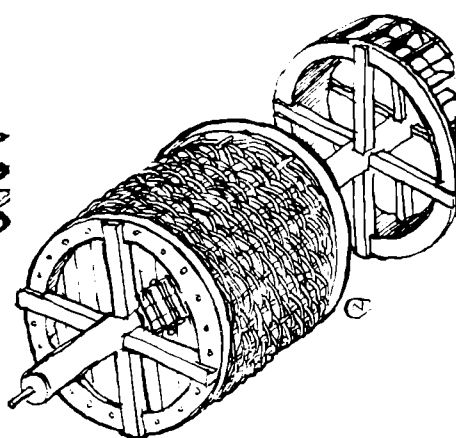
8.2

10.1.1

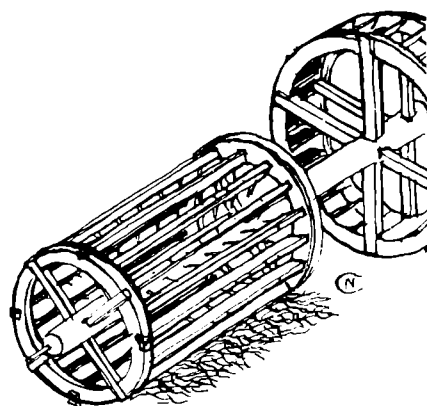

10.2.1

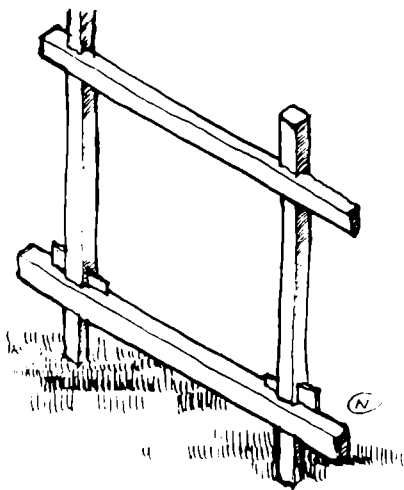

10.2.2

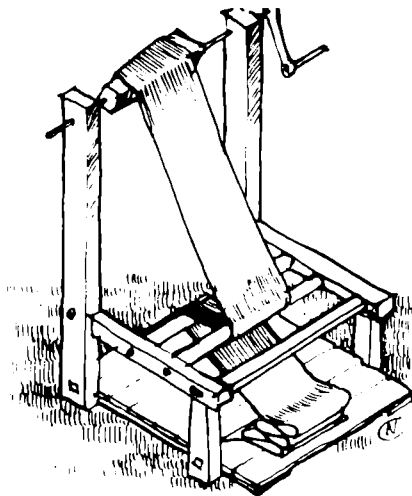
III

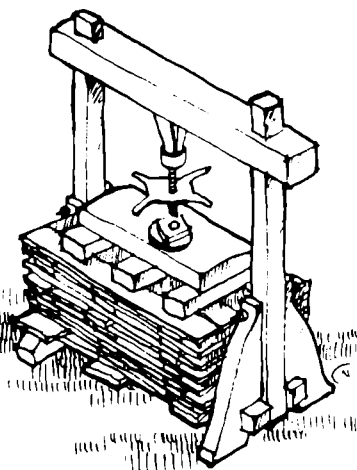
10.2.3

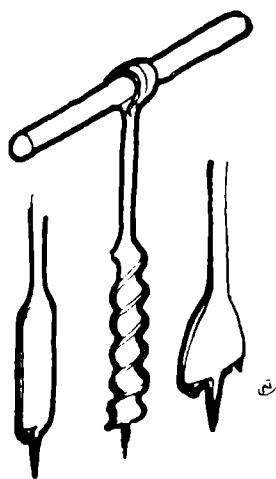
11.2

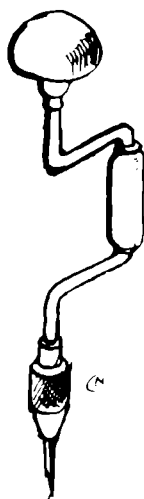
11.3

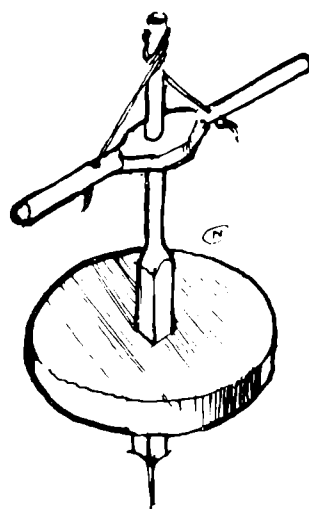
11.4

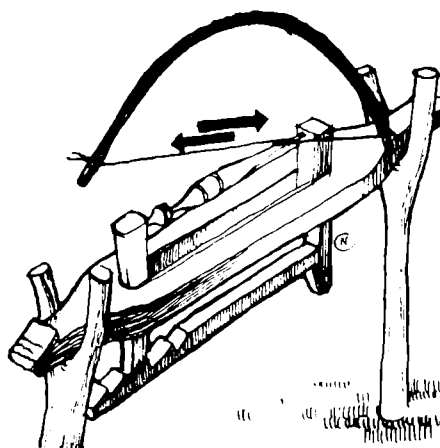
1.1

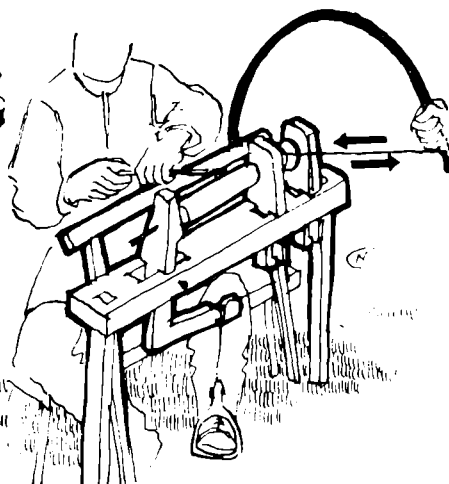
1.2

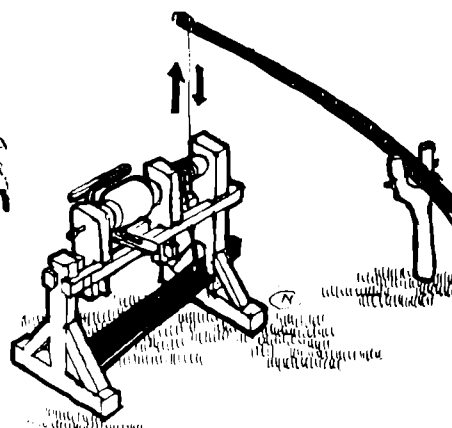
1.3

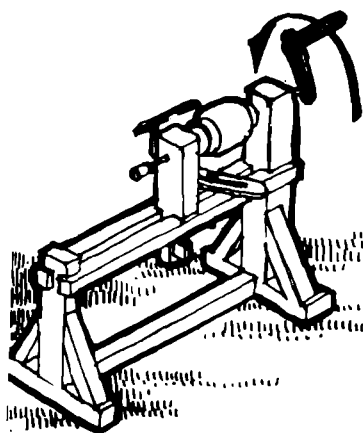
2.2.1.1

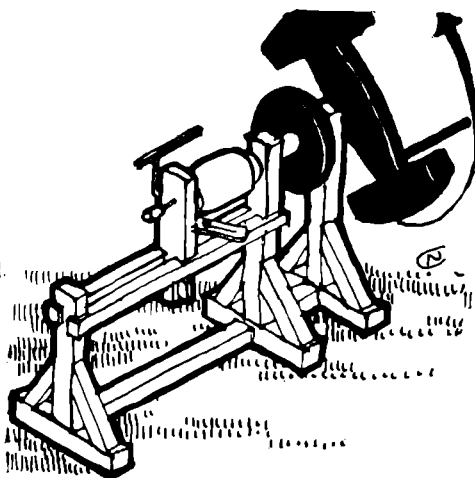
222.1
III-IV

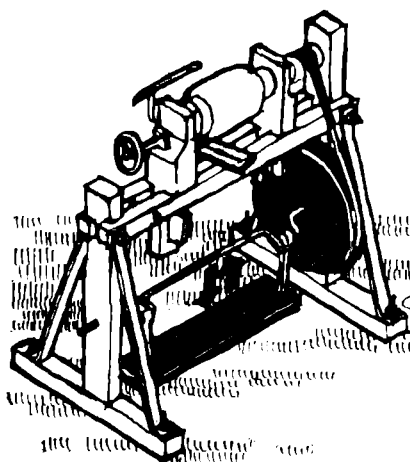
2.2.22

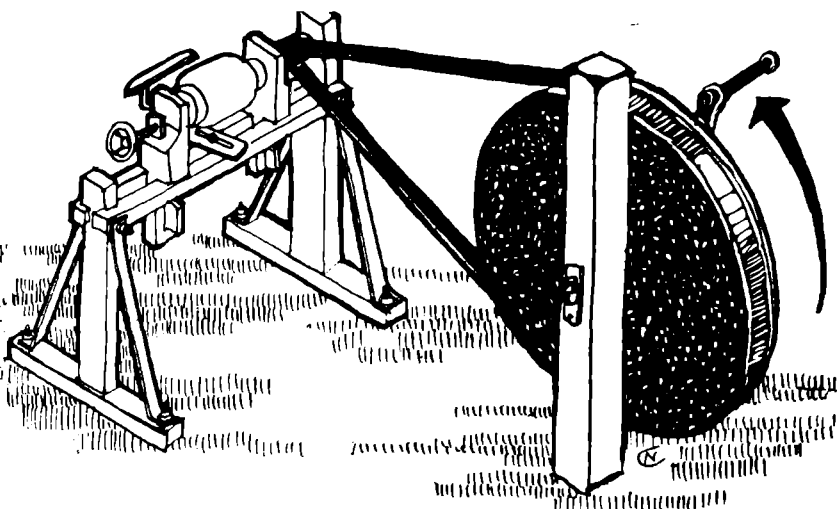
2.1.1

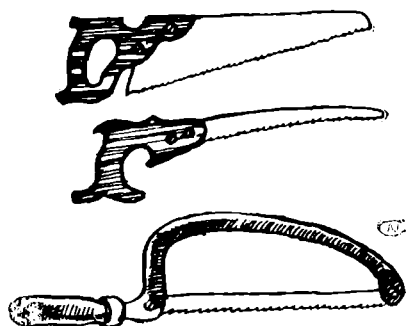
2.1.2

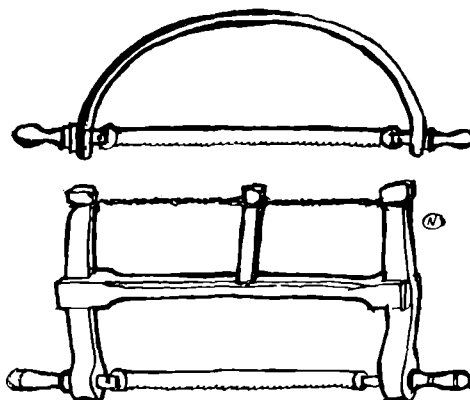
2.1.2.1

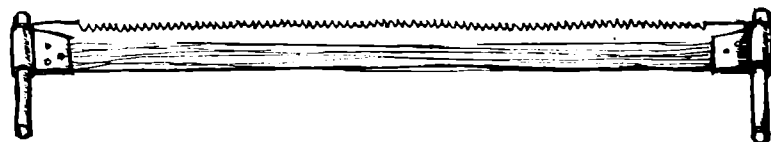
2.1.1.3

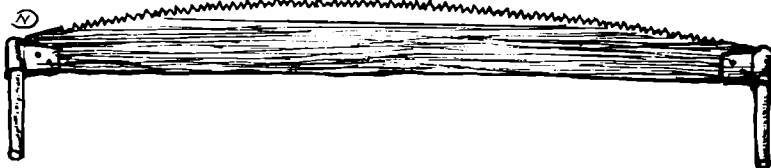
3.1.1.1

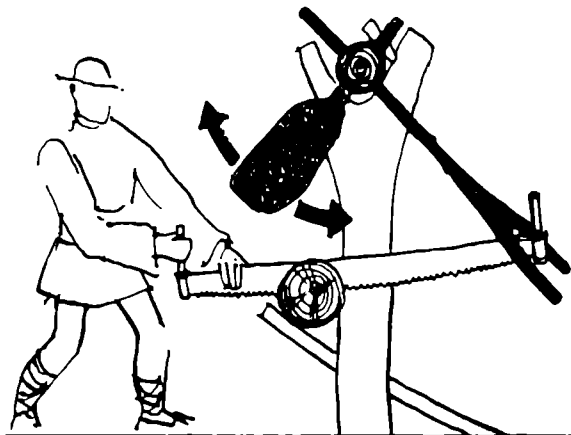
3.1.1.2

312

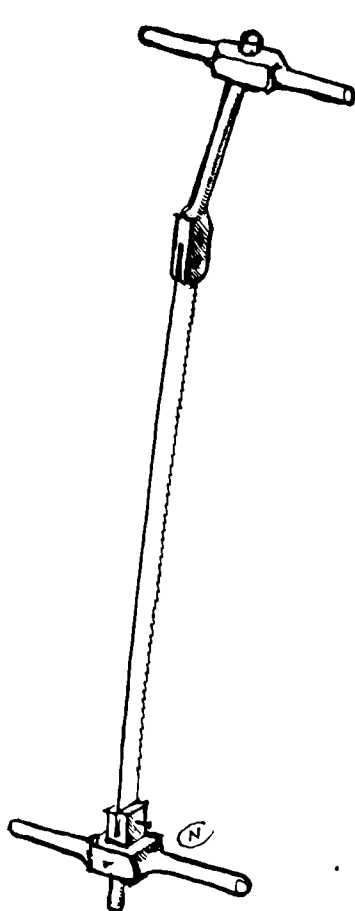

312.11

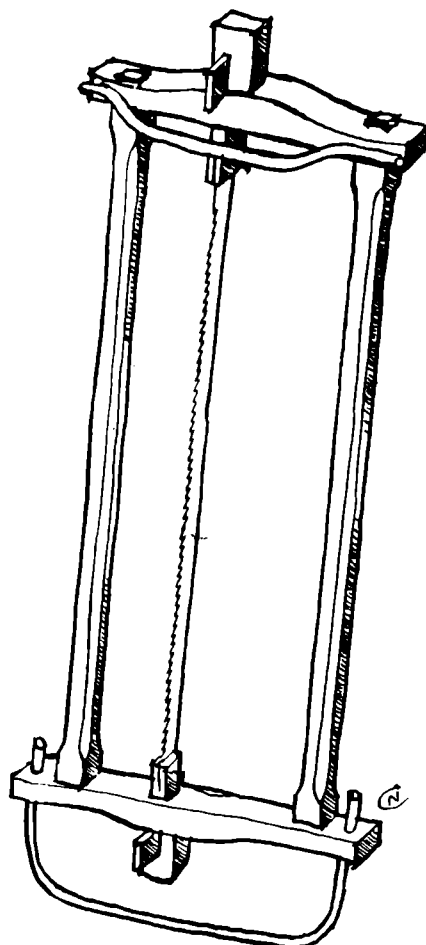

3.1.2.1.2

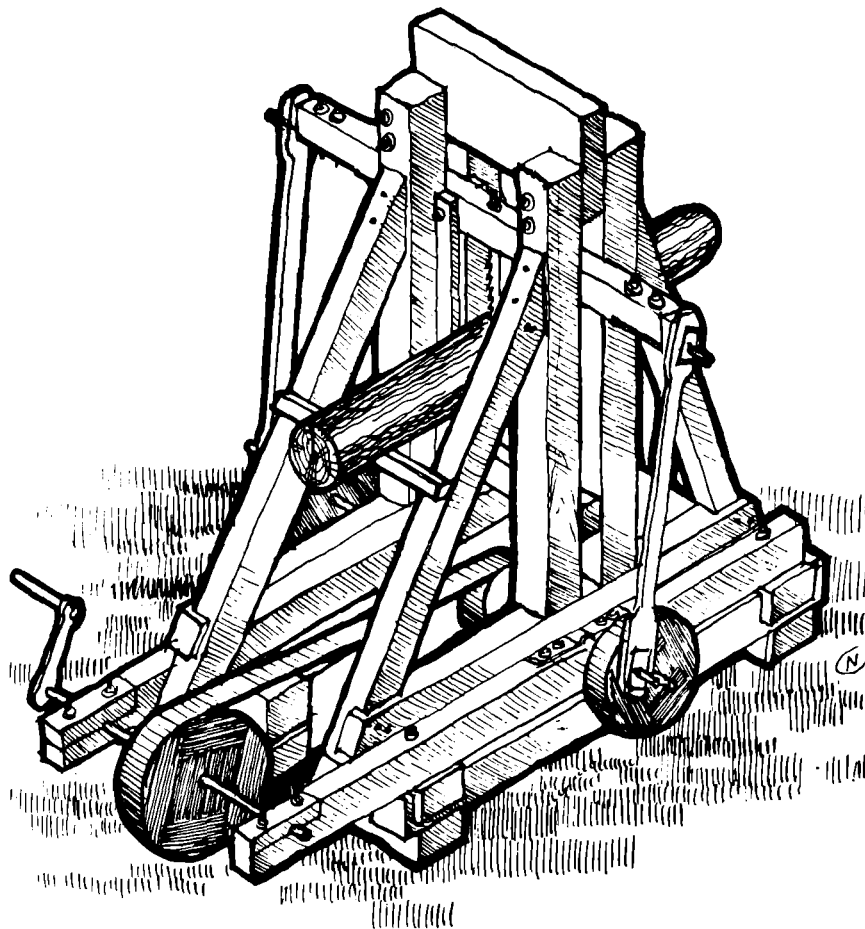
31.2.2.1

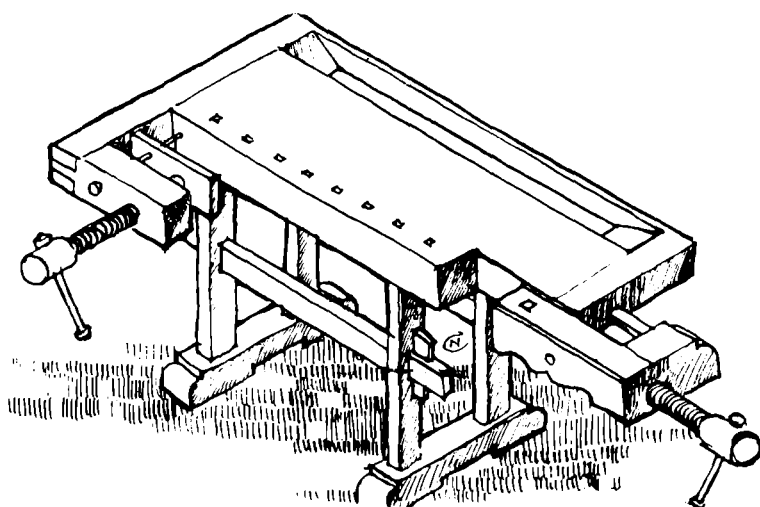
31.2.2.2

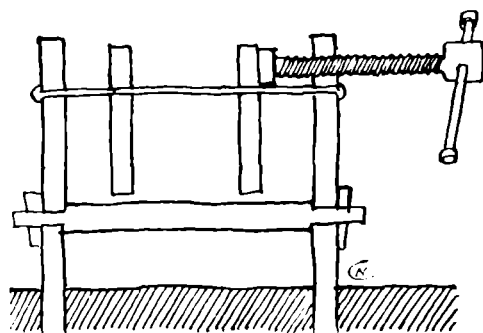
IV

3.1.3

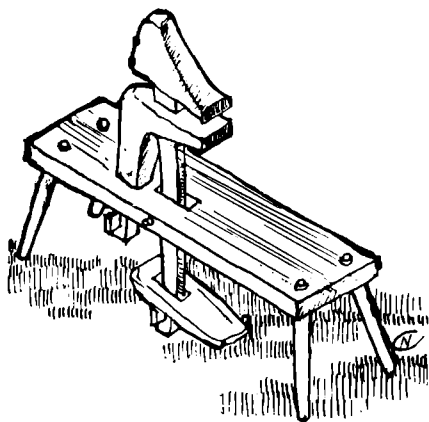

5.4.2

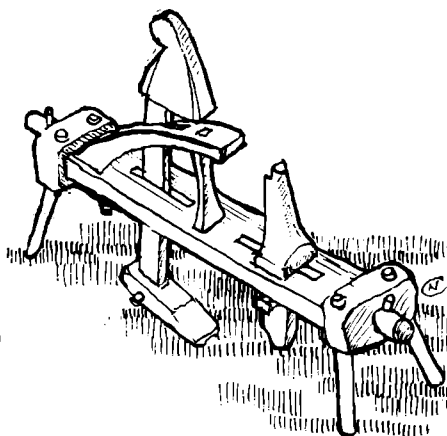

5.4.1

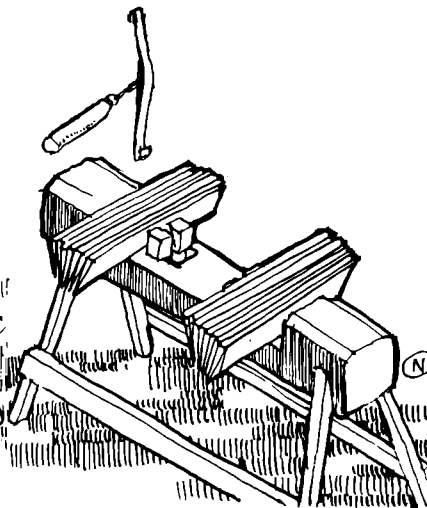
IV

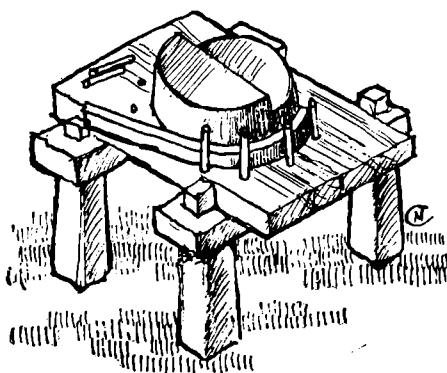
5.1.1

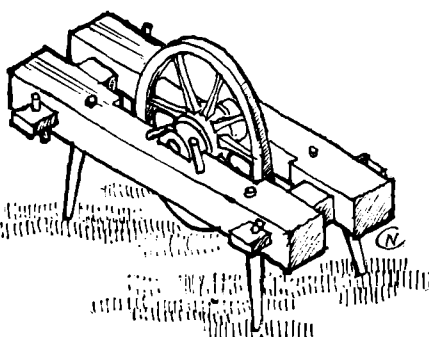
5.2.1.1

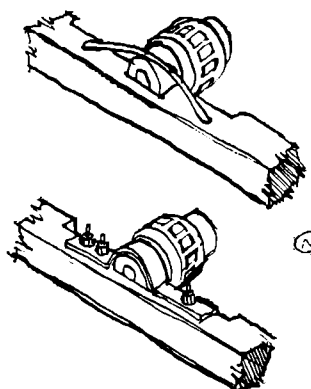
5.1.2

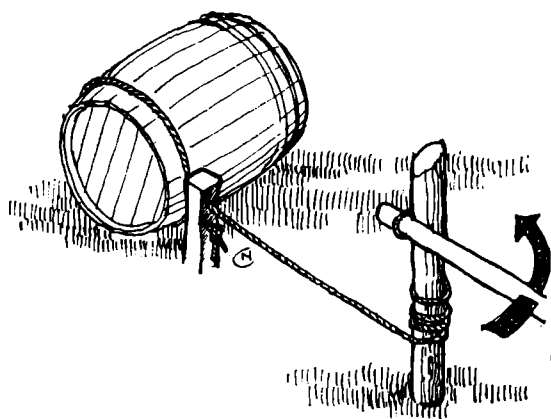
5.3.2

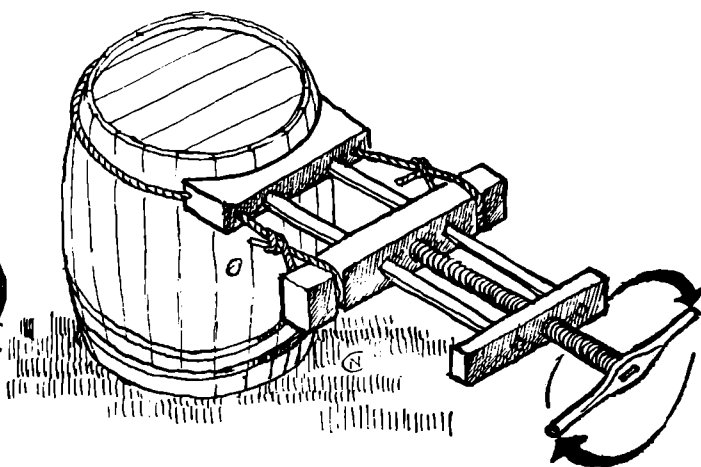
5.3.1.1

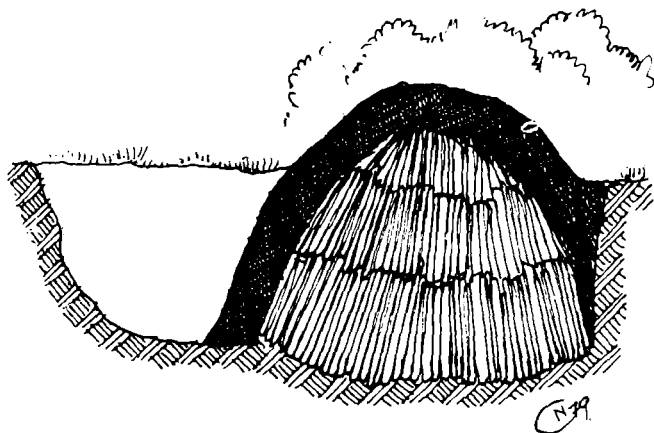
5.3.1.3 5.3.1.2

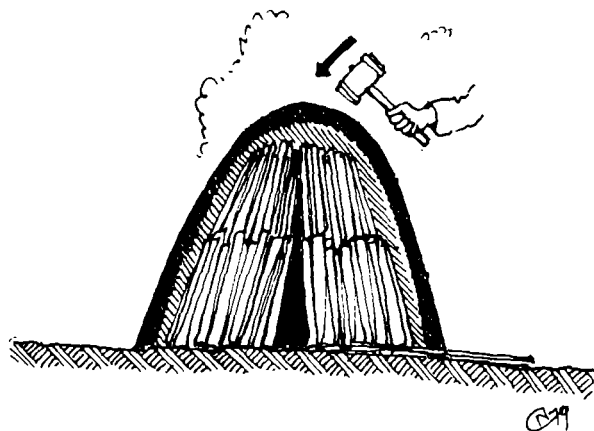
5.2.2.1

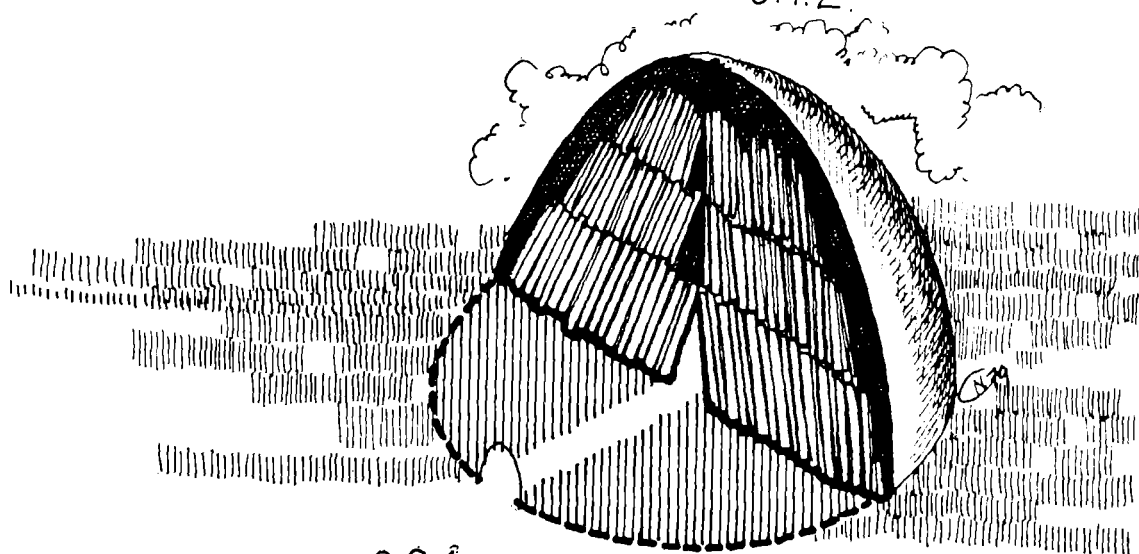
5.2.2.2

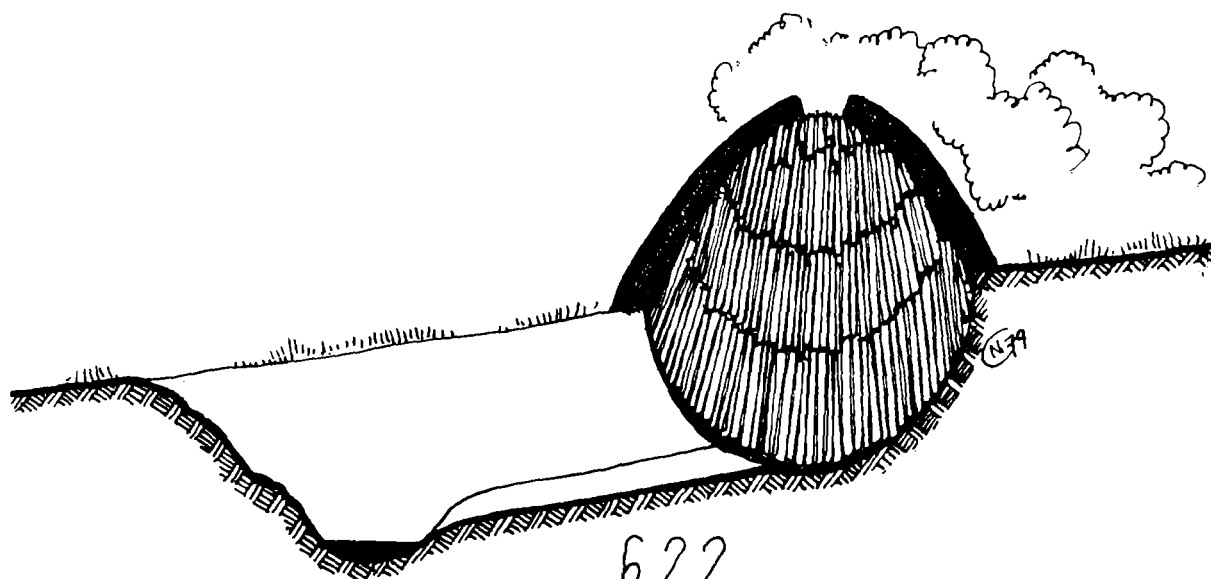
6.1.1.

6.1.2.

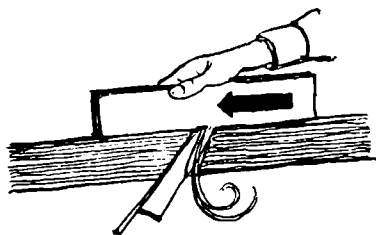

6.2.1.

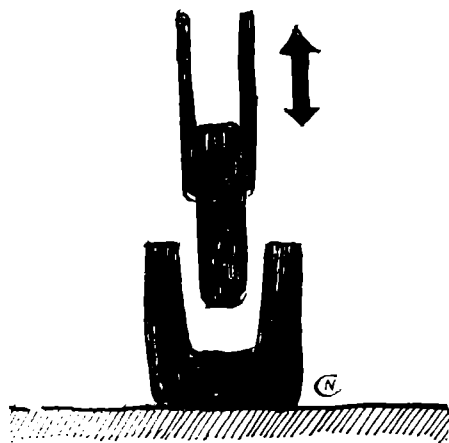

6.2.2.

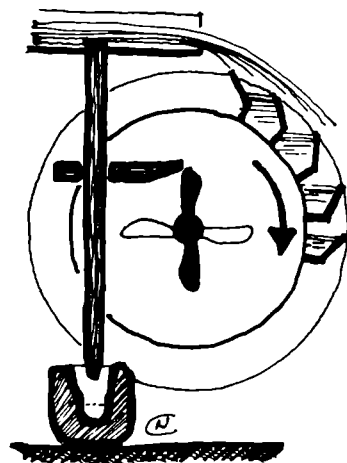
IV

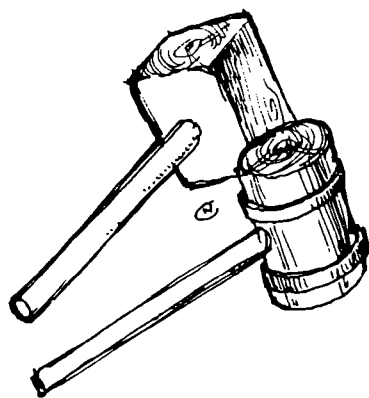
5.4.3

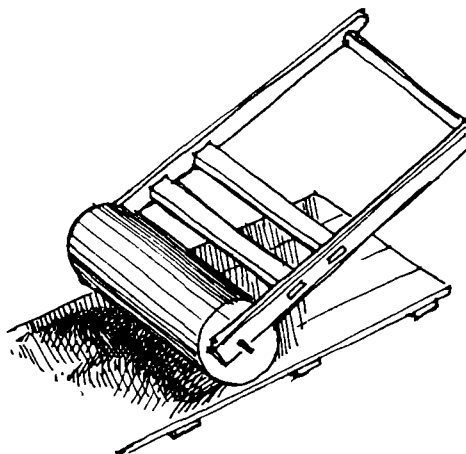
4.1.1

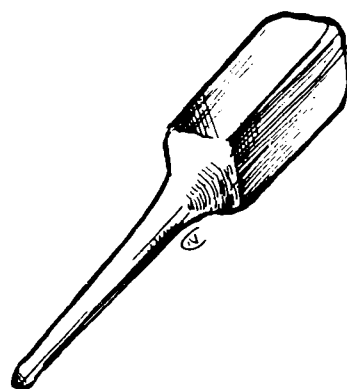
4.2.1

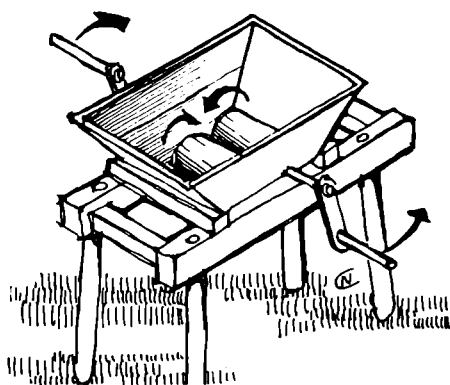
1.1.1

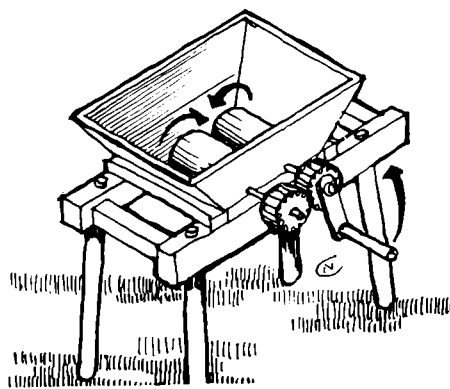
1.1.2

1.2.1

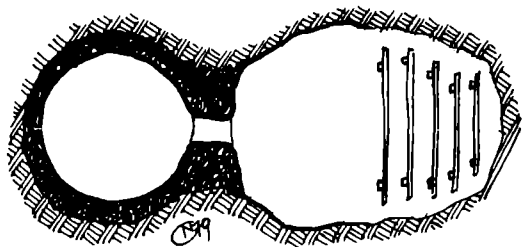
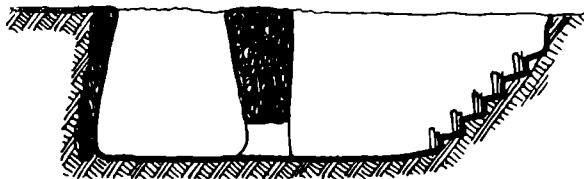

1.2.2.1

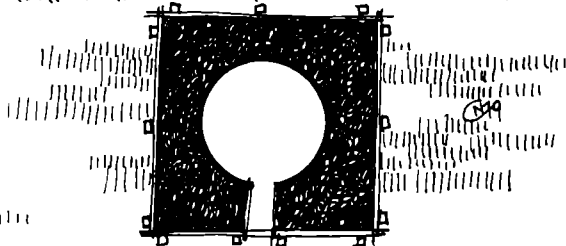
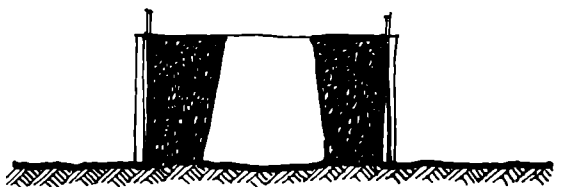

1.2.2.2

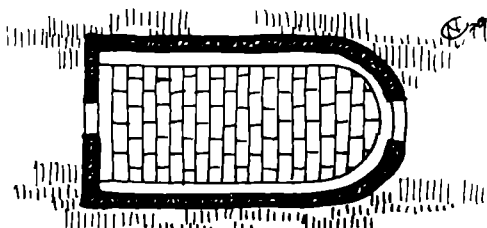
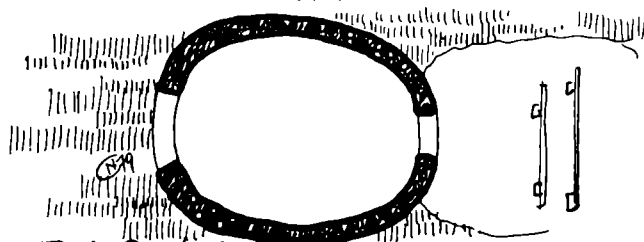
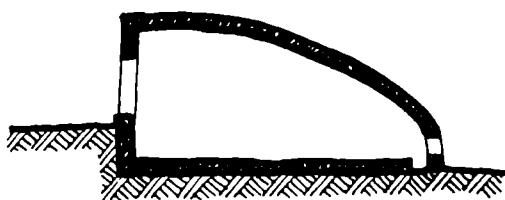
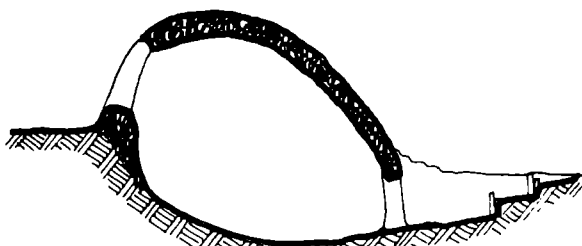
IV-V

3.1.1/3.2.1.

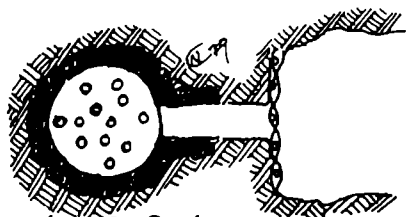
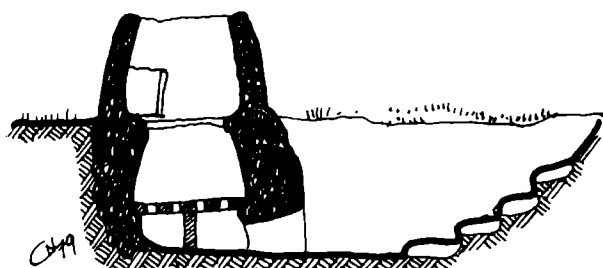
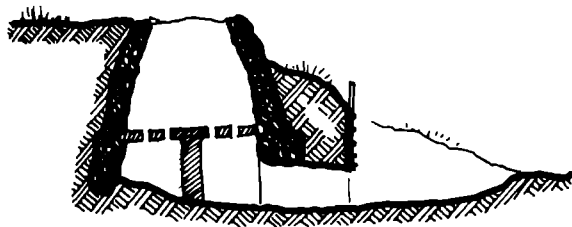

3.1.3/3.2.1.

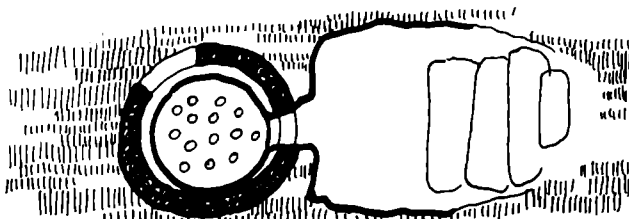

3.1.2/3.2.1

3.1.2./3.2.2.2.

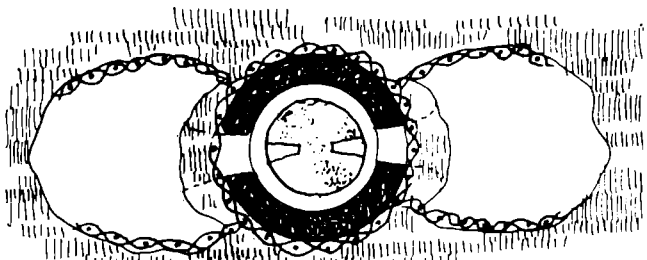
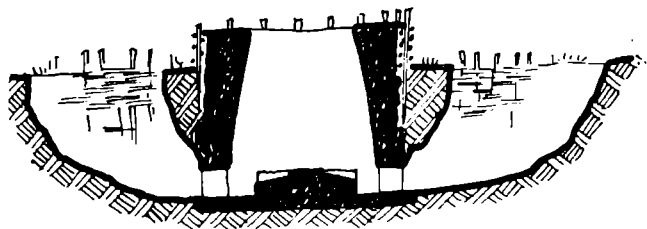

3.1.1./3.2.2.1.

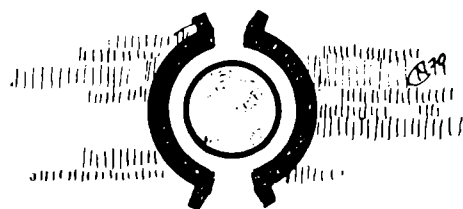
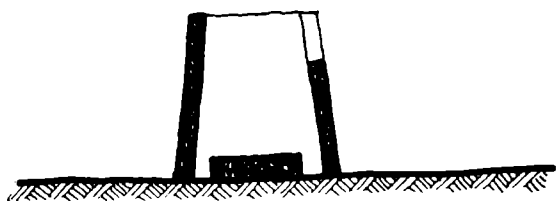

3.1.2/3.2.2.1.

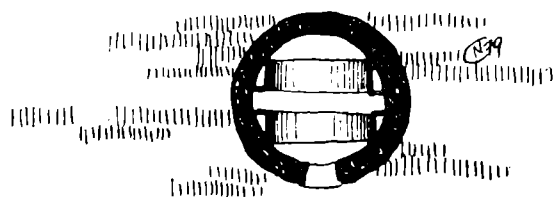
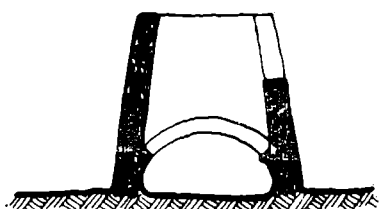
V

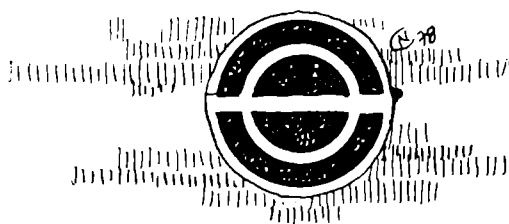
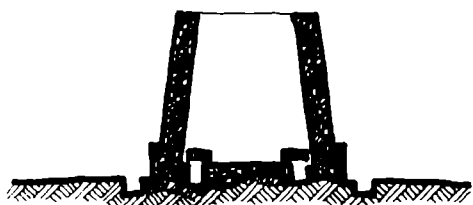
3.1.2/3.2.2.1/3.2.2.3

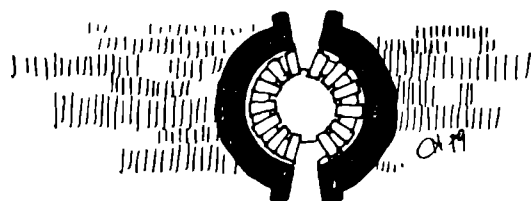
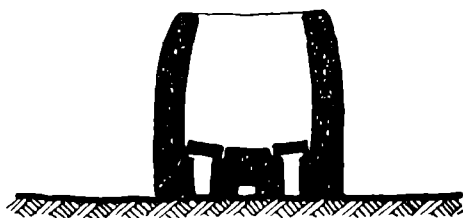
3.1.3/3.2.2.1/3.2.2.3.

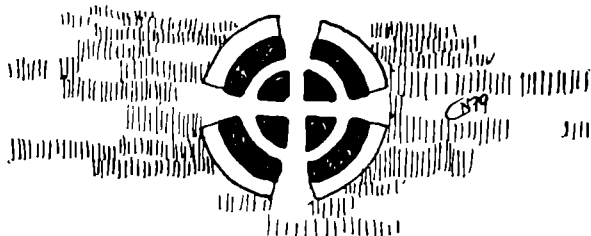
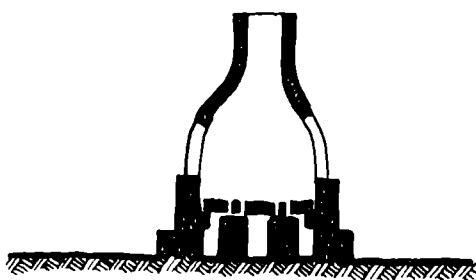
3.1.3/3.2.1.

3.1.3/3.2.2.1/3.2.2.4.

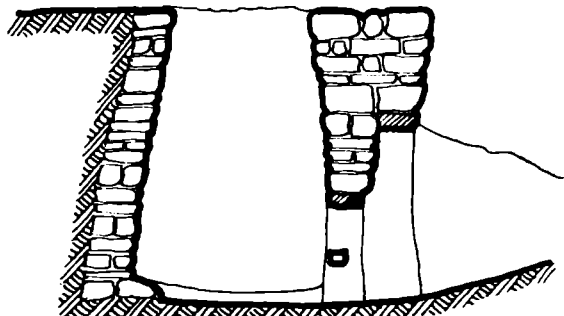
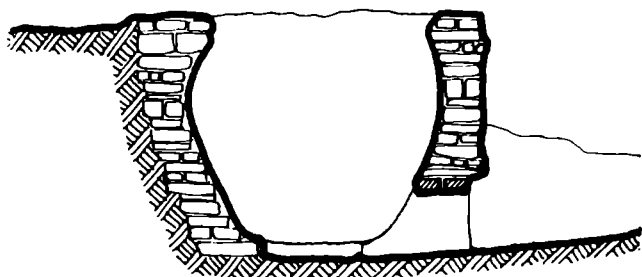

3.1.3/3.2.2.2/3.2.2.3

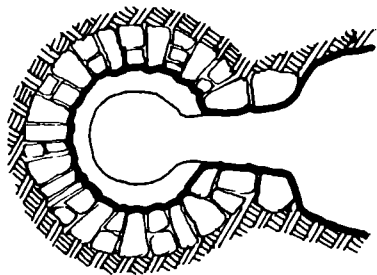

3.1.3/3.2.2.2/3.2.2.6

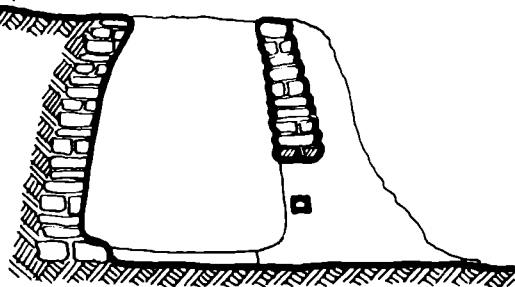
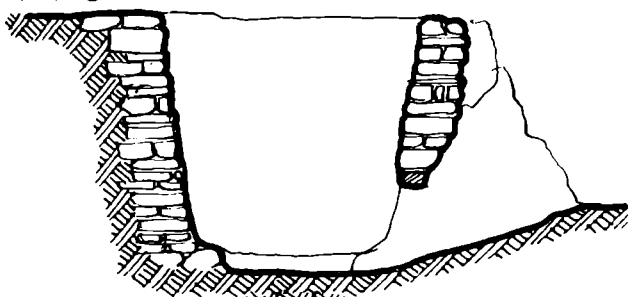
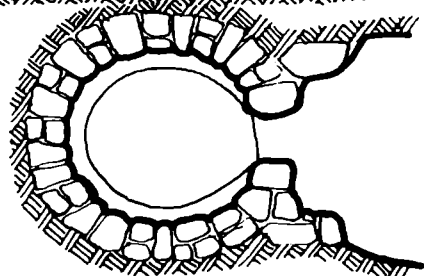
V

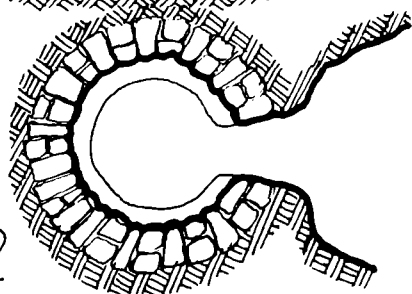
1.1.1
1.2.2
1.3.1
1.4.3

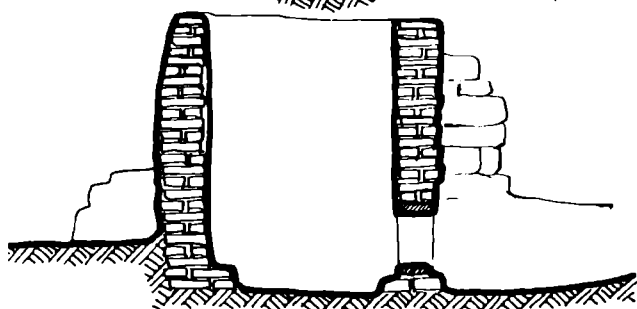
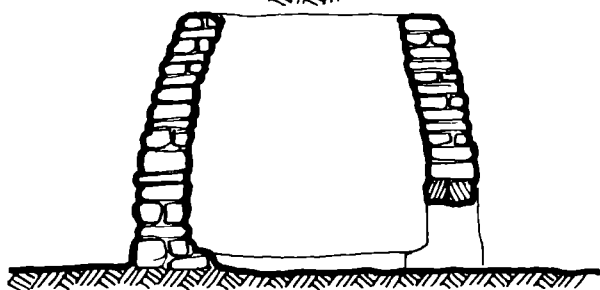
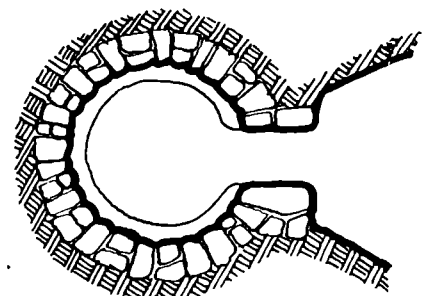
1.1.1
1.2.2
1.3.2
1.4.1.1

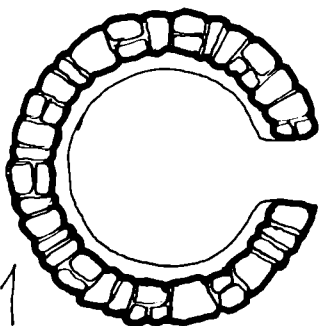
1.1.2
1.2.2
1.3.1
1.4.1.2

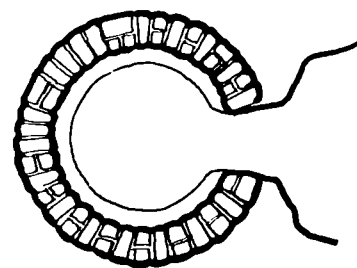
1.1.2
1.2.2
1.3.2
1.4.1.1

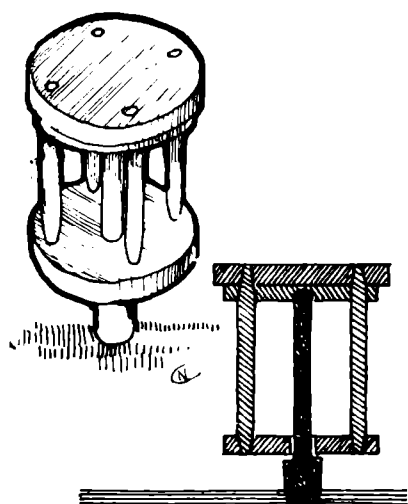
1.1.3
1.2.2
1.3.1
1.4.1.1

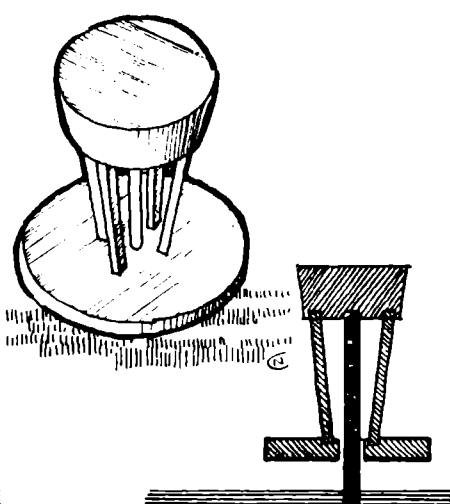
1.1.3
1.2.2
1.3.4
1.4.2

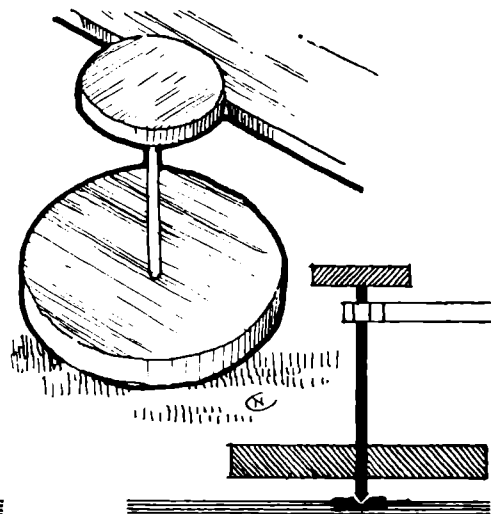
VI

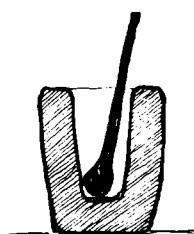
2.1.1

2.2.1.1

2.2.1.2

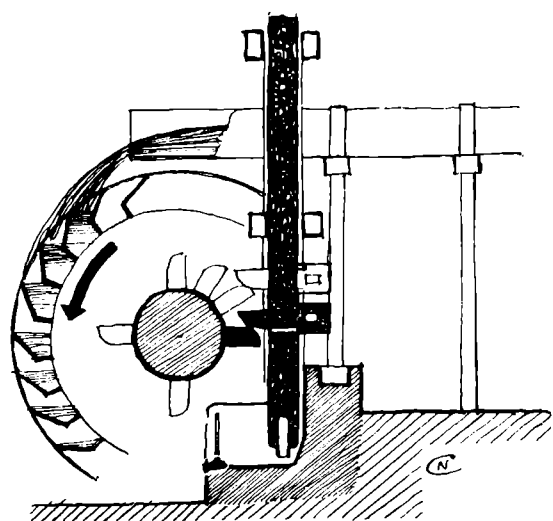
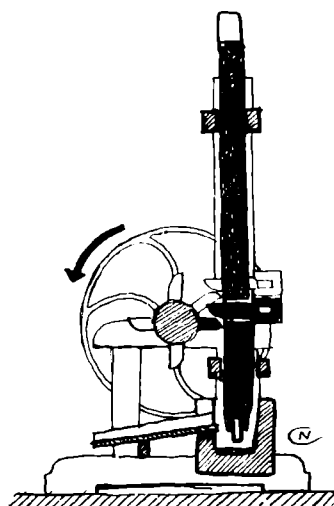
1.1.1.1

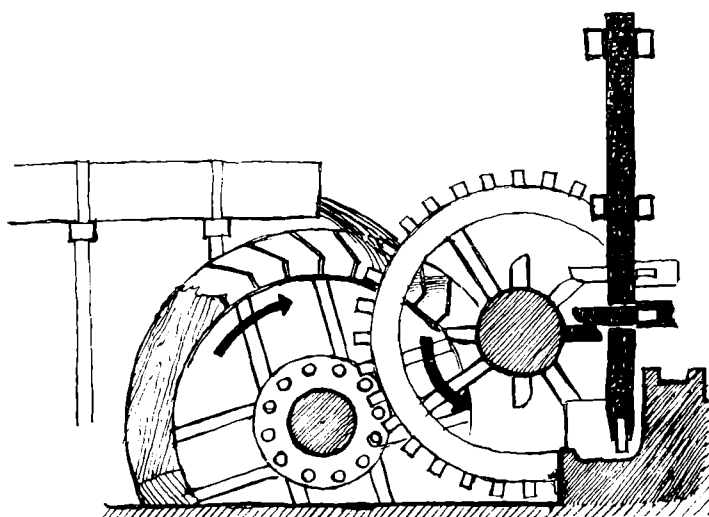
1.1.2.1

1.1.2.2

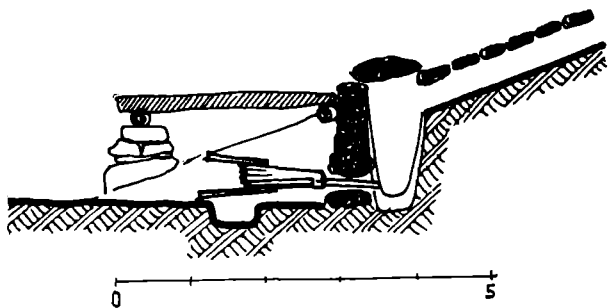
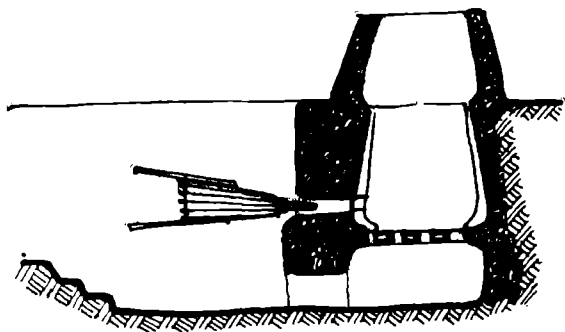

1.2.1

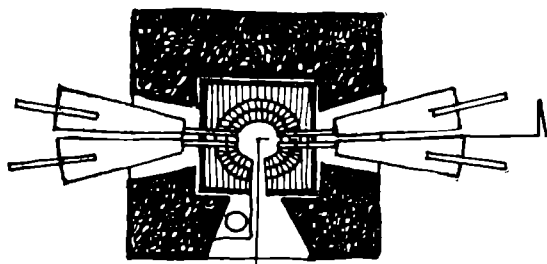
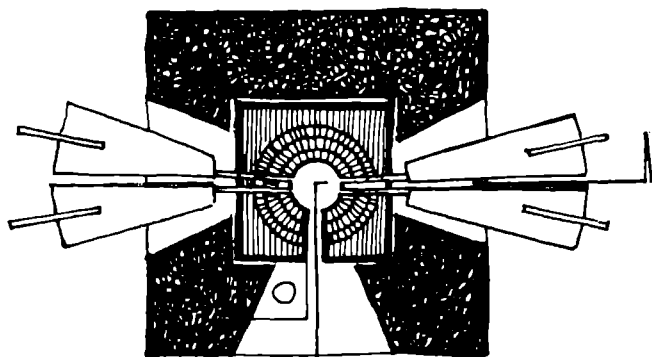
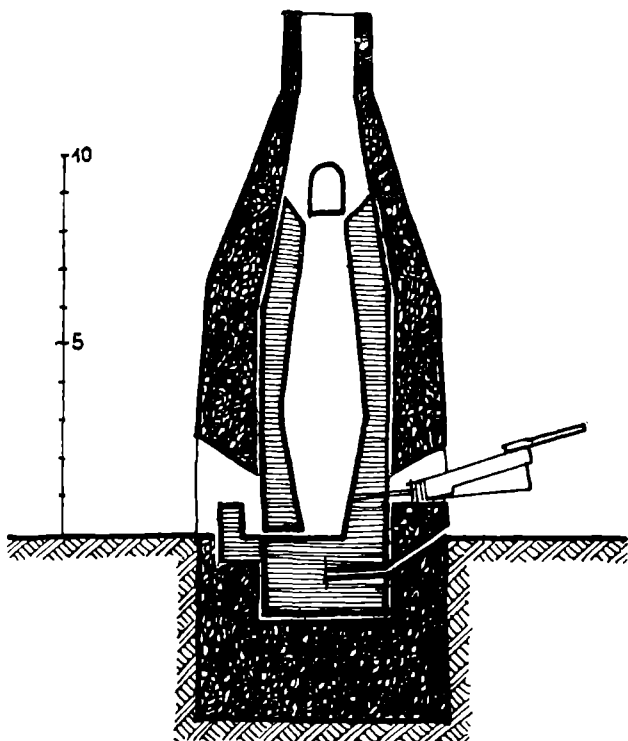
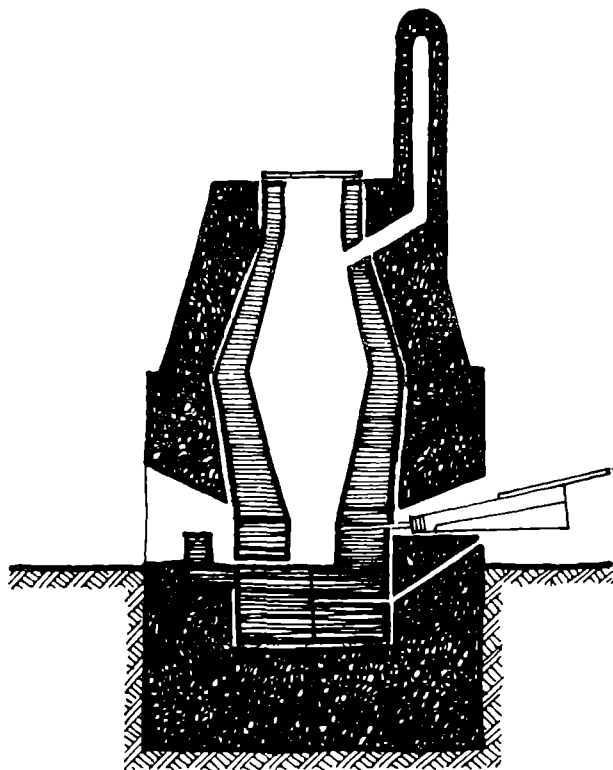

1.2.2

V VII

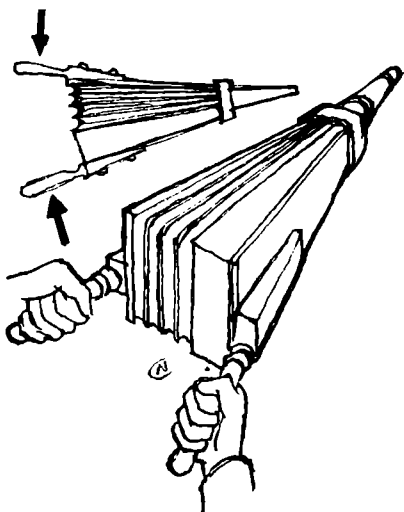

21.1./22.1./23.1./24.1./25.2 21.2./22.1./23.1./24.2./25.2

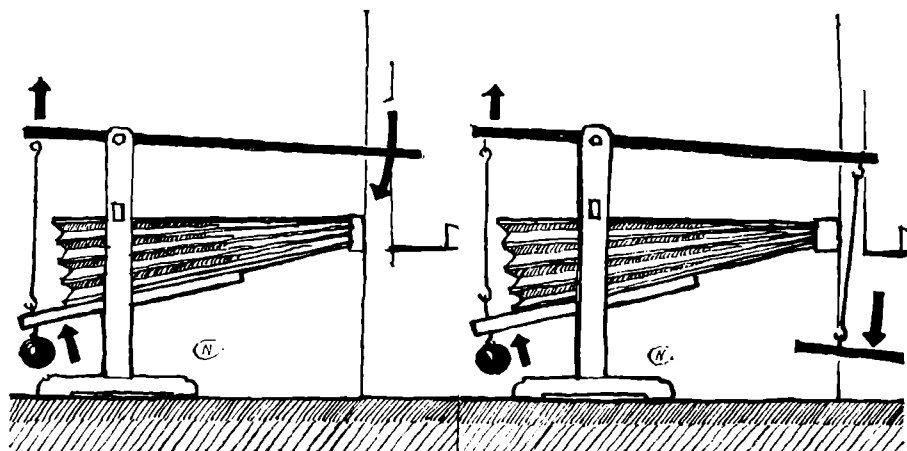

21.3./22.2./23.2./24.2./25.4 21.3./22.2./23.2./24.3./25.4

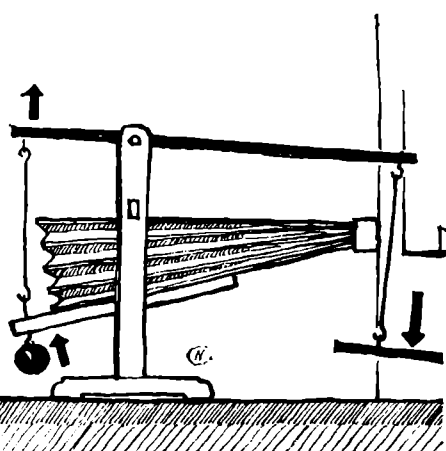
VII

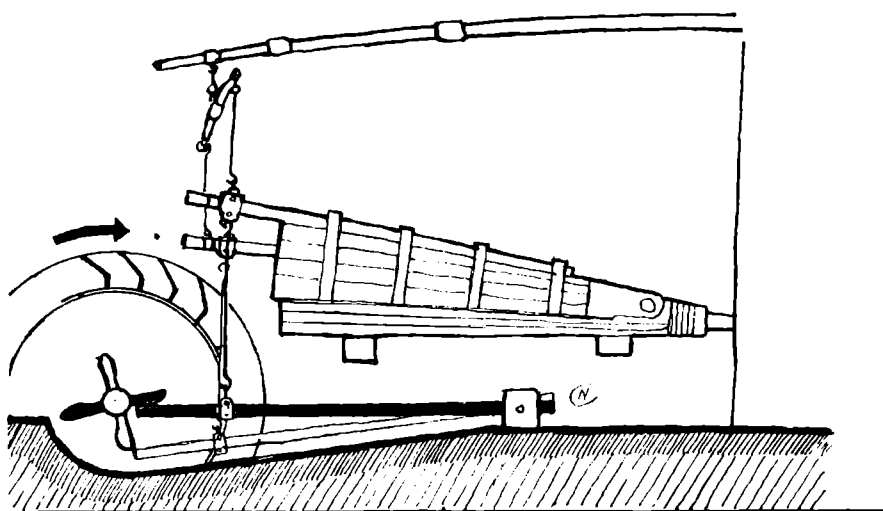
1.1.1

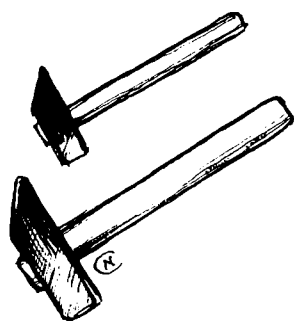
1.1.2

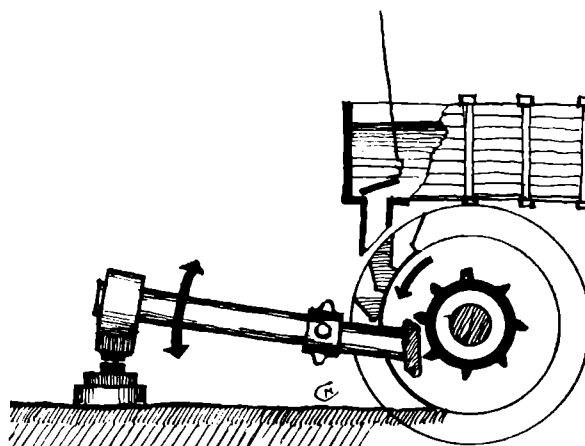
1.2.1

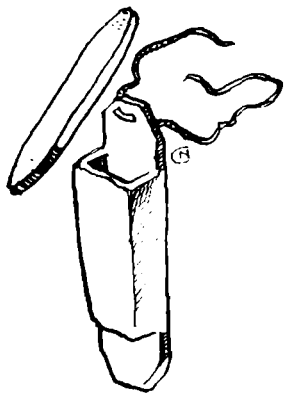
1.3.1

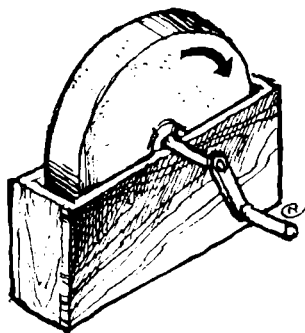
2.1.1

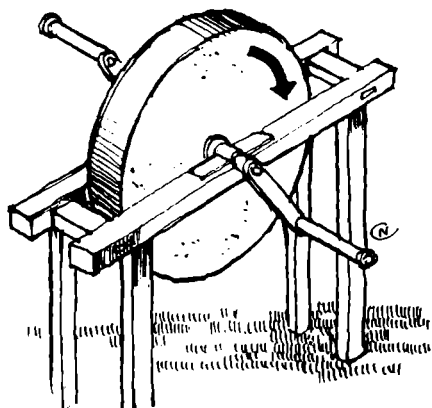
2.2.1

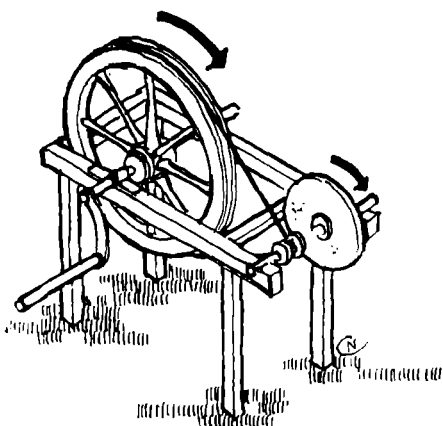
3.1.1

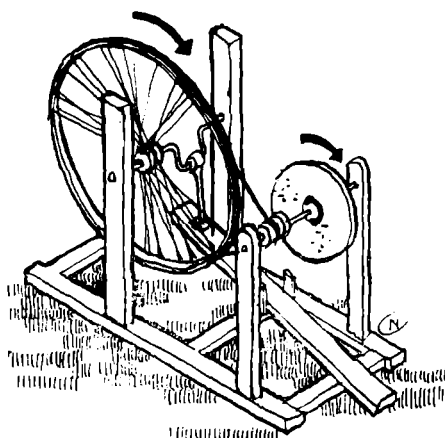
3.1.2.1

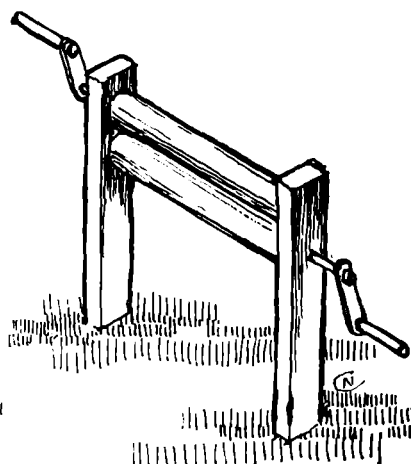
3.1.2.2

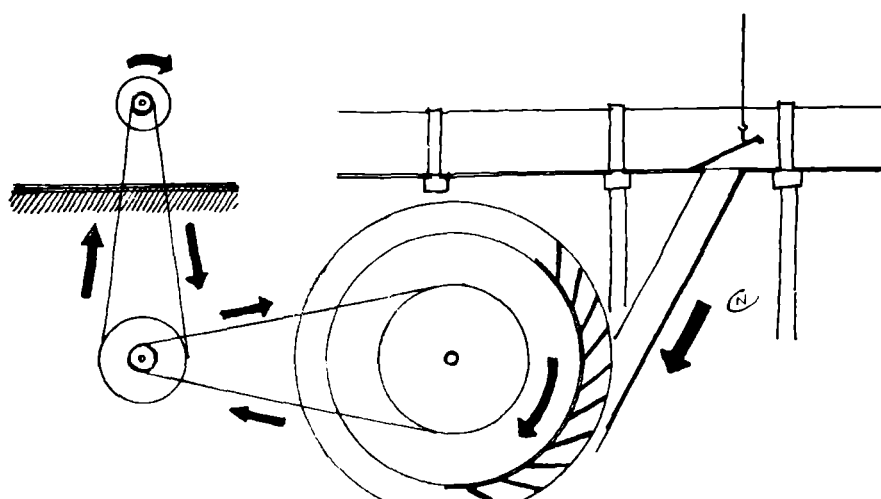
3.1.2.3

3.2.1

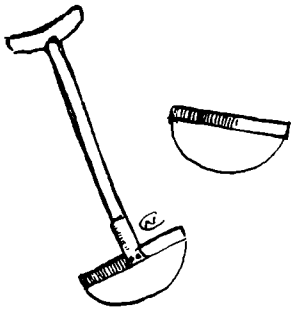

4.1

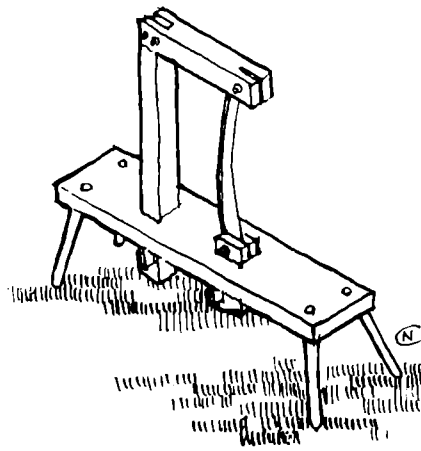

3.3.1

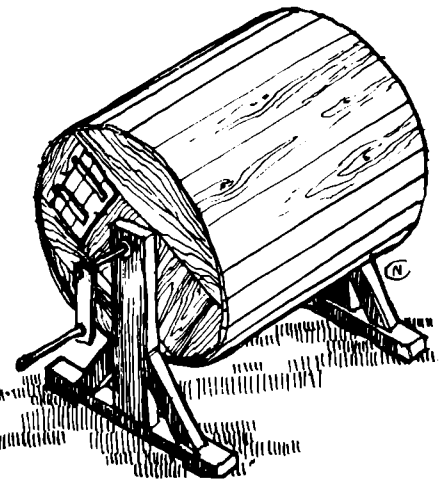
VIII-IX

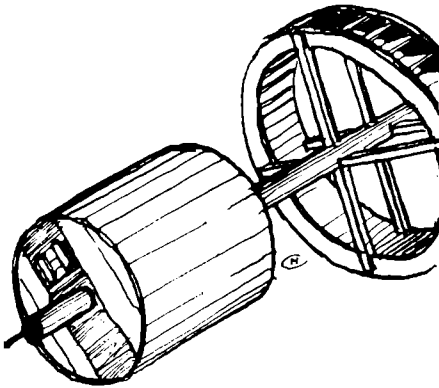
2.1.1

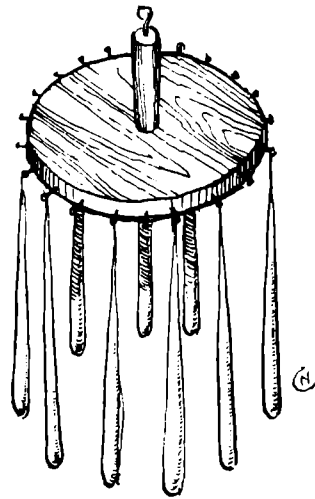
2.1.2

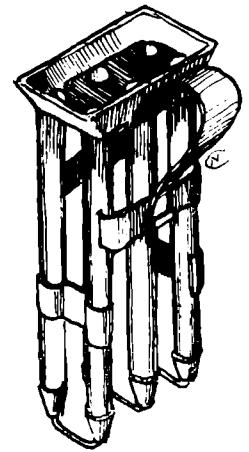
2.2.1

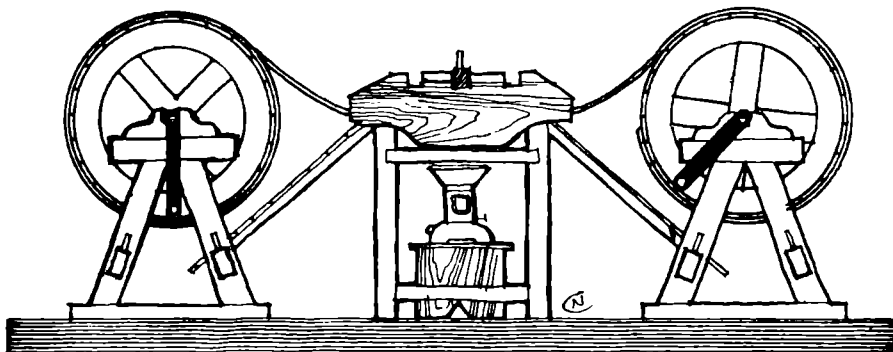
2.2.2

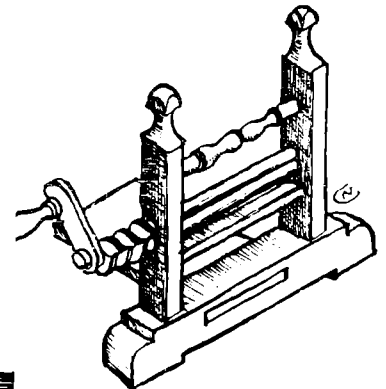
1.2.1

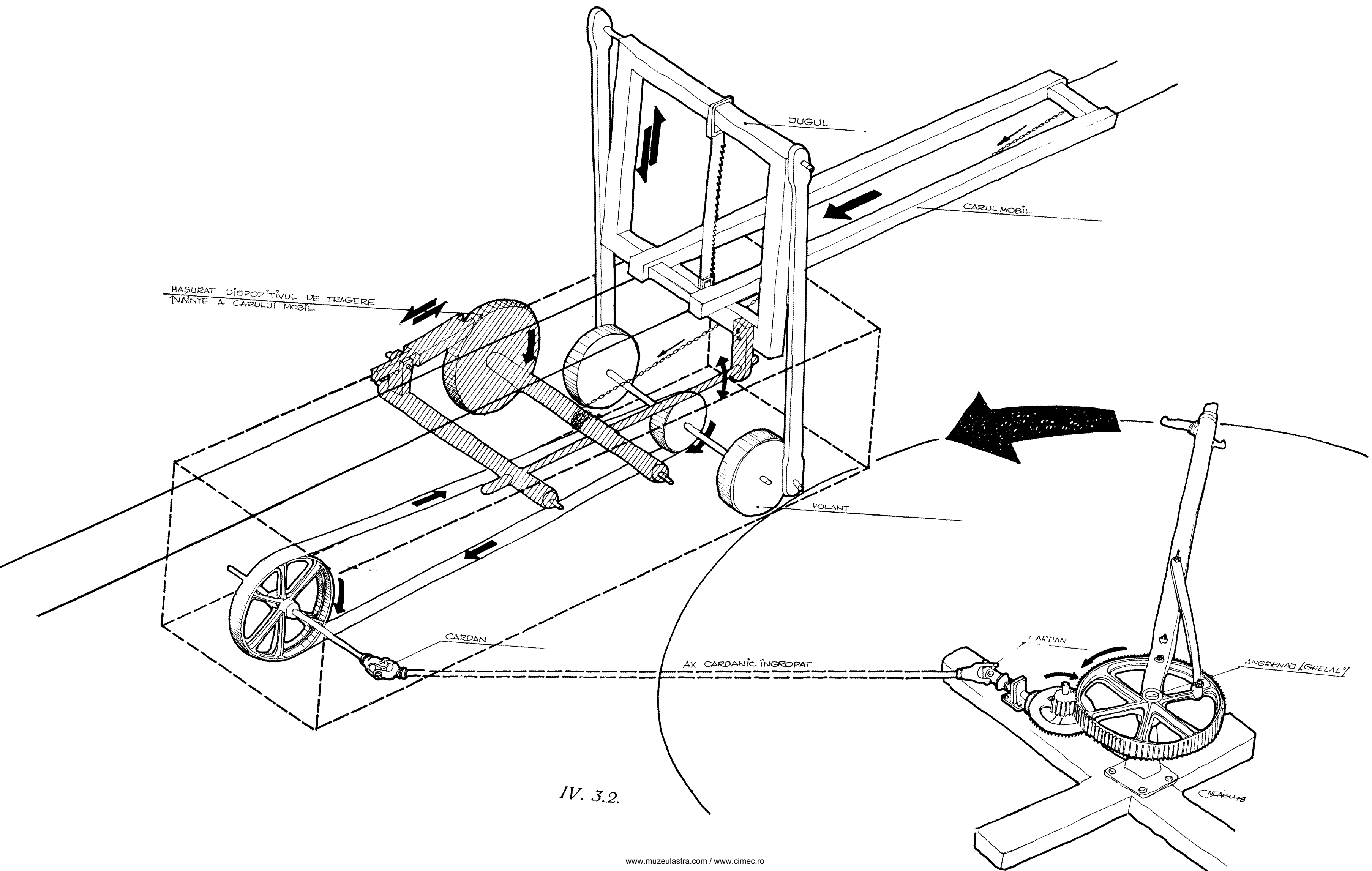
1.1.1

1.3.1

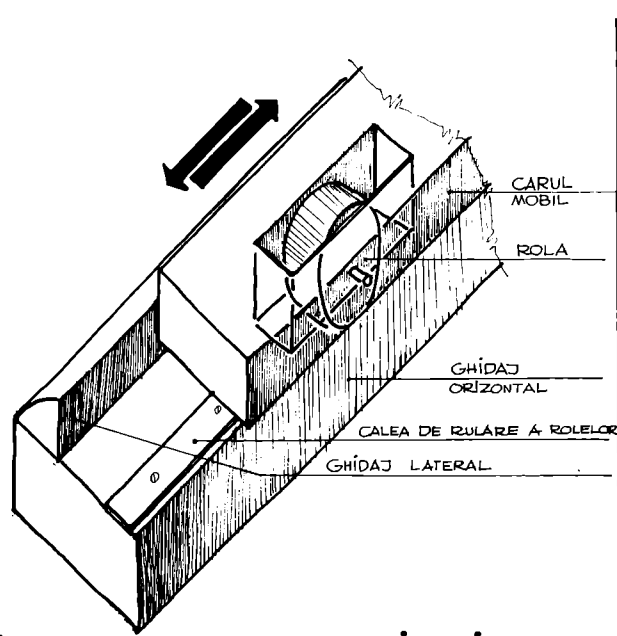
3.1

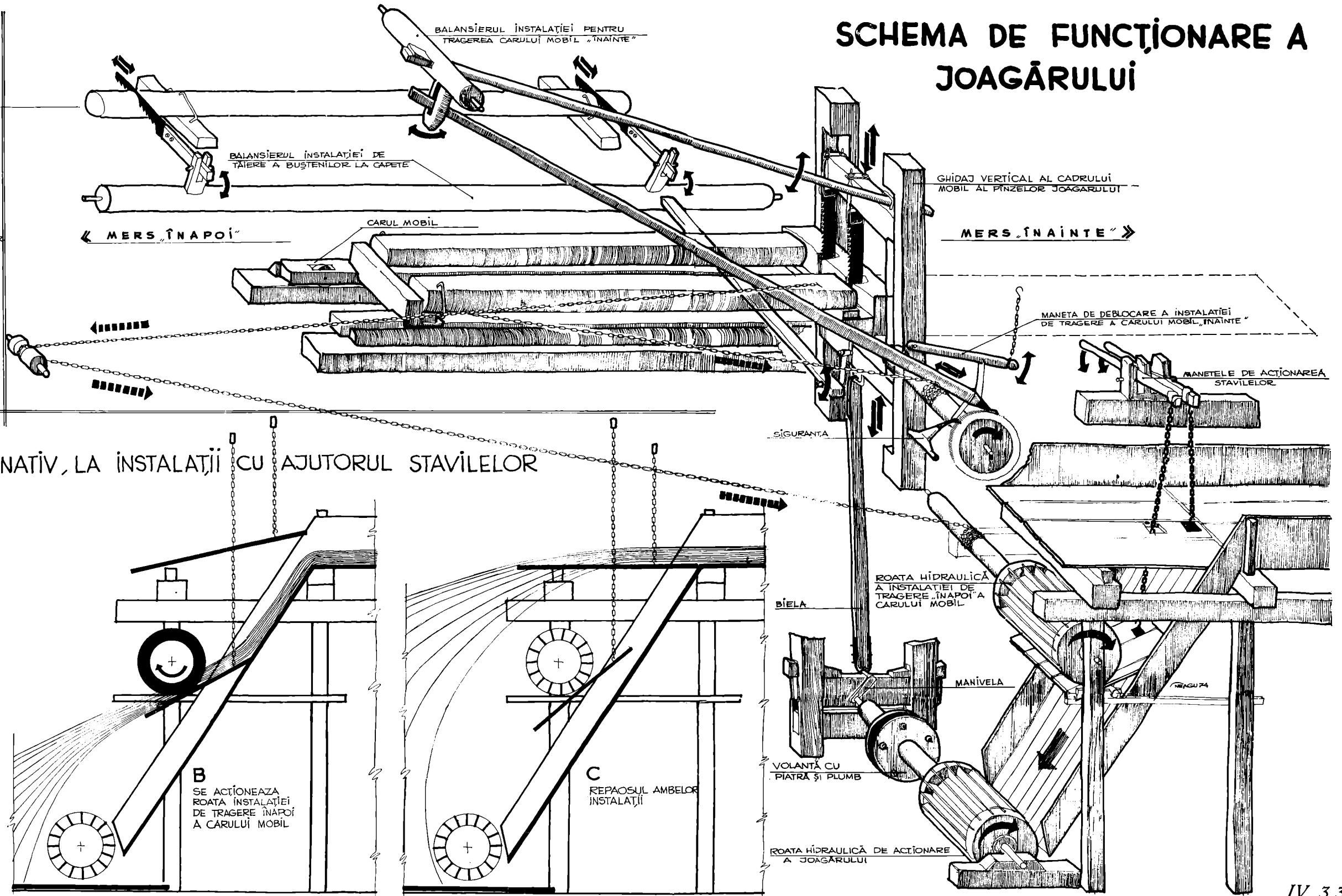
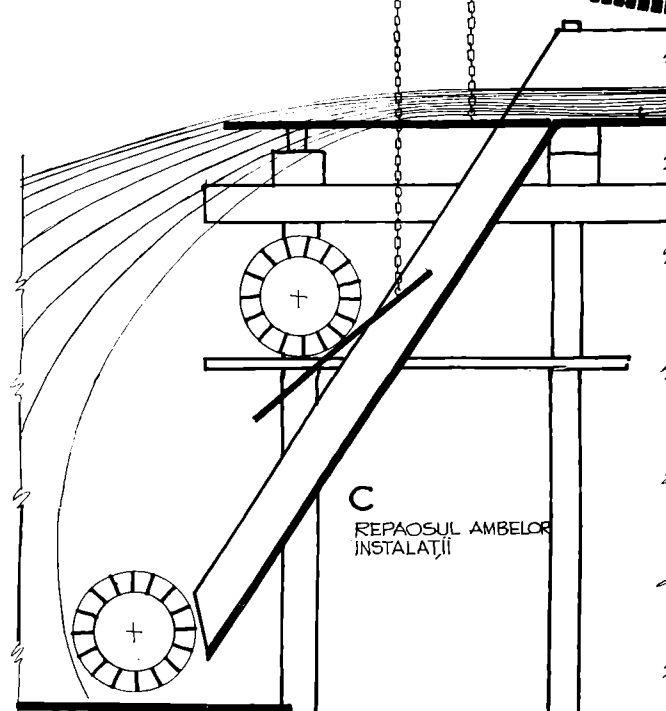
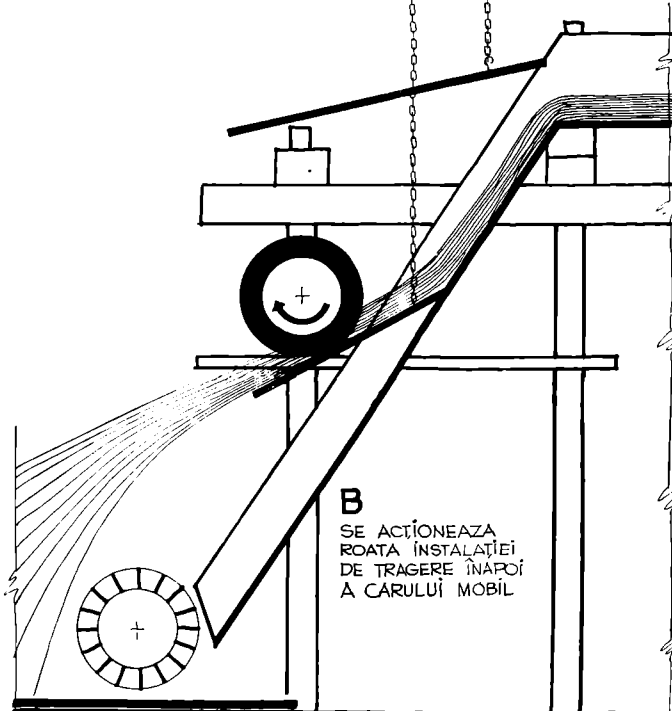
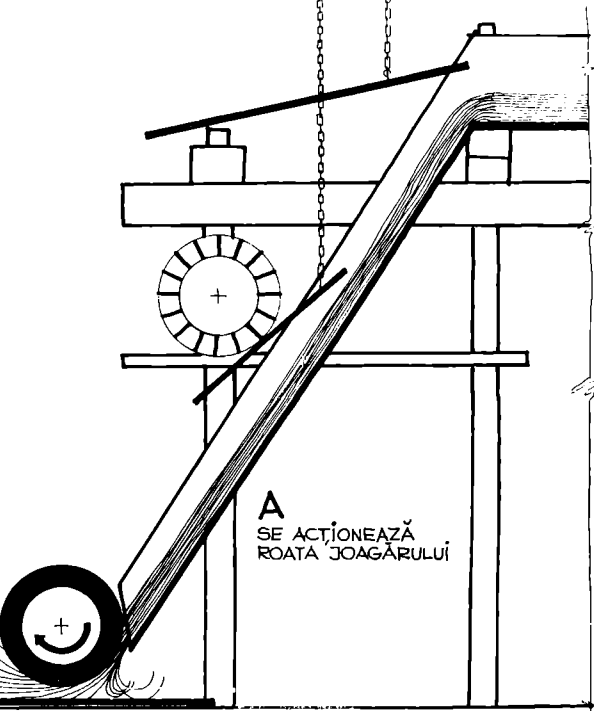
IV. 3.2.

SCHEMA DE FUNCȚIONARE A JOAGĂRULUI

SISTEMUL DE RULARE ȘI GHIDAJ A CARULUI MOBIL

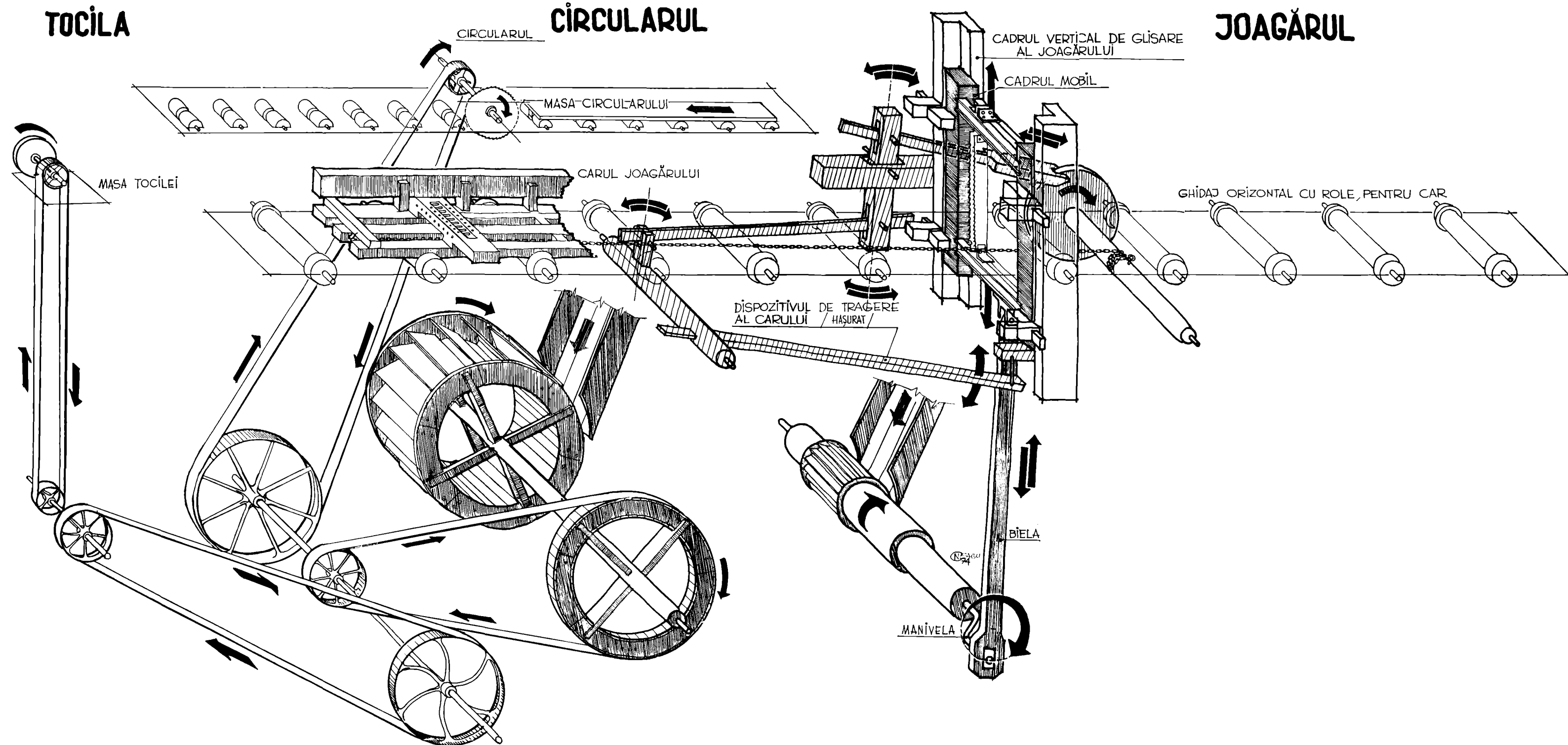
DIRIJAREA APEI, ÎN MOD ALTERNATIV, LA ÎNSTAȚII CU AJUTORUL STAVILELOR

TOCILA

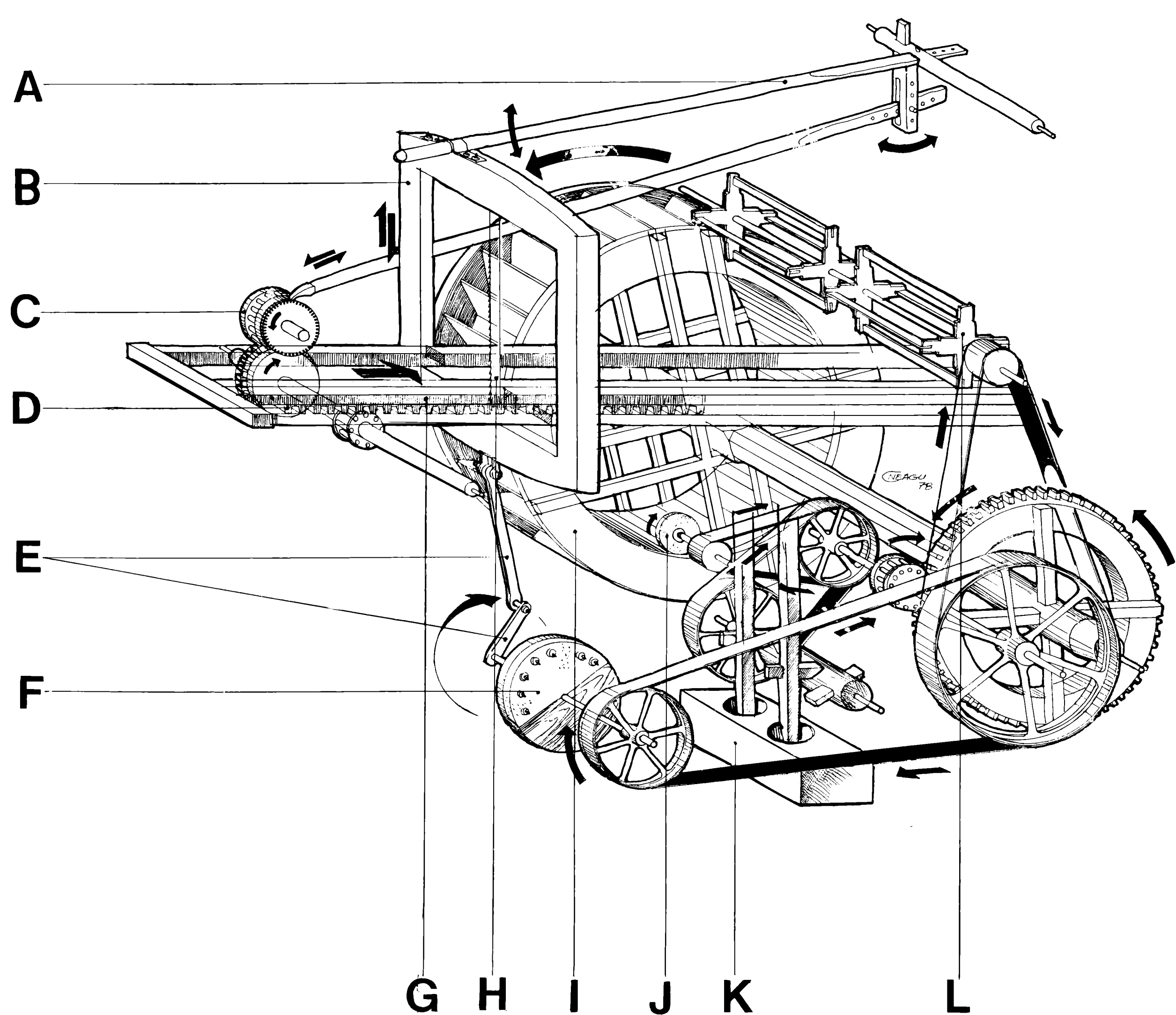
CÎRCULARUL

JOAGĂRUL

INSTALAȚIA HIDRAULICĂ DE ACȚIONARE A CÎRCULARULUI

INSTALAȚIA HIDRAULICĂ DE ACȚIONARE A JOAGĂRULUI

MOARA DE APĂ ÎN DACIA ROMÂNĂ, ÎN LUMINA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE¹

Corneliu Bucur

DIE WASSERMÜHLE AUS RÖMISCH-DACIEN IM LICHT ARCHÄOLOGISCHER FUNDE¹

Corneliu Bucur

1. Introducere

Istoria utilizării energiei hidraulice la instalațiile pentru zdrobit semințe a rămas, în mare măsură, incertă, datorită penuriei de informații scrise, rarității descoperirilor arheologice și, surprinzător, interesului scăzut în rândurile arheologilor, pentru descifrarea și interpretarea materialului litic aparținător categoriei mijloacelor de muncă, în favoarea celui pentru valorile artistice și monumentele epigrafice.

Literatura universală (europeană prin excelență)² și cea națională³, dedicată acestei teme, încearcă, în cea mai mare parte în mod unilateral, să dateze cât mai riguros, momentul apariției, etapele difuziunii și ariile tipologice ale morii de apă, valorificând la maximum informația oferită de izvoa-

1. Einführung

Die Geschichte der Benutzung von Wasserkraft zum Antrieb von Samenzerkleinerungsvorrichtungen ist aus Mangel schriftlicher Informationen, der Seltenheit archäologischer Funde und — so überraschend es klingen mag — des geringen Interesses wegen, das die Archäologen dem Entziffern und Auslegen von Steinmaterial innerhalb der Arbeitsmittel zuwandten sehr zu Gunsten künstlerischer Werte und epigraphischer Denkmäler, in hohem Maße ungewiß.

Die Weltliteratur (die europäische in erster Reihe)², und die diesem Thema gewidmete nationale³ unternimmt den größtenteils einseitigen Versuch, den Augenblick des Auftretens der Wassermühle, deren Verbreitungsetappen und typologischen Verbreitungsgebiete möglichst genau festzulegen, indem sie die von schriftlichen Quellen

¹ Lucrarea a fost prezentată într-o primă formă la Sesiunea științifică de comunicări organizată de Muzeul Unirii, Alba Iulia, 1 decembrie 1977.

² Marc Bloch, *Avenement et conquêtes du moulin à eau*, in „Annales d'histoire économique et sociales”, 1935. Gille Bertrand, *Le moulin à eau, une révolution technique médiévale*, in „Techniques et civilisations”, III, 1956. E. J. Forbes, *Studies in Ancient Technology*, vol. II, Leyden, 1961. *Les origines de la civilisation technique* (sous la direction de Maurice Dumas), Paris, 1962. Friedrich Klemm, *Histoire des techniques*, Bibliothèque scientifique, Paris, 1966. Giuseppe Sebesta, *La via dei mulini. Dall'esperienza della mietitura all'arte di macinare (molinologia)*, Trento, 1976.

³ Vasile Christescu, *Viața economică a Daciei romane. (Contribuții la o reconstituire istorică)*, Pitești, 1929. Mihail Macrea, *Viața în Dacia romană*, Editura științifică, București, 1969. Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Editura Academiei, București, 1968. Ștefan Pascu, *Dezvoltarea feudalismului timpuriu până la mijlocul secolului al XIII-lea*, in „Istoria României”, II, București, 1962. Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *Mesteșugurile în Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Editura Academiei R.S. România, 1969. Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania, in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2 International Symposium on molinology”, Danmark, may, 1969. Constantin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în sec. XV — începutul sec. XIX*, Editura științifică, București, 1973.

¹ Die gegenwärtige Arbeit wurde in Erstform anlässlich der wissenschaftlichen Tagung vorgelegt, die das „Muzeul Unirii” von Alba Iulia am 1. Dezember 1977 veranstaltete.

² Marc Bloch, *Avenement et conquêtes du moulin à eau*, in „Annales d'histoire économique et sociales”, 1935. Gille Bertrand, *Le moulin à eau, une révolution technique médiévale*, in „Techniques et civilisations”, III, 1956. E. J. Forbes, *Studies in Ancient Technology*, Band II, Leyden, 1961. *Les origines de la civilisation technique* (sous la direction de Maurice Dumas), Paris, 1962. Friedrich Klemm, *Histoire des techniques*, Bibliothèque scientifique, Paris, 1966. Giuseppe Sebesta, *La via dei mulini. Dall'esperienza della mietitura all'arte di macinare (molinologia)*, Trento, 1976.

³ Vasile Christescu, *Viața economică a Daciei romane. (Contribuții la o reconstituire istorică)*, Pitești, 1929. Mihail Macrea, *Viața în Dacia romană*, Editura științifică, București, 1969. Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Editura Academiei, București, 1968. Ștefan Pascu, *Dezvoltarea feudalismului timpuriu până la mijlocul secolului al XIII-lea*, in „Istoria României”, II, București, 1962. Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *Mesteșugurile în Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Editura Academiei R.S. România, 1969. Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Typology, distribution and frequency of watermills in Romania, in the first half of the twentieth century*, in „Transactions of the 2 International Symposium on molinology”, Danmark, may, 1969. Constantin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în sec. XV — începutul sec. XIX*, Editura științifică, București, 1973.

rele istorice scrise ale antichității⁴ și de patrimoniul lingvistic⁵, ignorând însă, din păcate, valorosul material descoperit în săpăturile arheologice, singurul capabil — după opinia noastră —, să pună capăt controversei care durează de mai multe decenii, cu privire la caracterul general utilizat al morii de apă pe teritoriul țării noastre, încă din antichitate⁶ sau datînd numai de la începuturile feudalismului⁷.

2. Stadiul cunoașterii actuale a problemei

Într-un recent studiu,⁸ analizînd dintr-o perspectivă multidisciplinară și de o manieră științific critică, argumentele aduse de către unii cercetători care au tratat mai recent această temă, am ajuns la concluzia, că atît izvoarele istorice, cît și argumentele lingvistice analizate, nu sprijină, în mod peremptoriu, ipoteza apariției, în antichitate daco-romană, a morii de apă⁹, la noi în țară.

Concluzia noastră s-a bazat, îndeosebi, pe caracterul nefondat sau relativ al argumentației adusă în sprijinul unei idei atît de generoase, fără a fi putut apela, însă, la acea dată, la o documentație arheologică mai vastă, care să o confirme.

Dimpotrivă, din analiza pe care am făcut-o pe marginea *materialelor arheologice publicate*¹⁰, rezultă foarte clar că lumea romană a utilizat, pe teritoriul Daciei, în procesul de zdrobire a semințelor plantelor cerealiere, doar unelte și instalații acționate manual.

Astfel, alături de piua cu pilug (celebra „mola trusatilis”), frecventă încă din sec. I. e.n., chiar și pe întreg teritoriul Italiei, așa cum relatează Pliniu cel Bătrîn¹¹ (fig. 1), extrem de răspîndite

der Antike⁴ gebotene Information und das sprachliche Patrimonium⁵ maximal auszuwerten suchten, wobei man jedoch das bei archäologischen Grabungen zutage geförderte Material⁶, das — unserer Meinung nach — allein imstande wäre, der seit vielen Jahrzehnten andauernden Auseinandersetzung über den Charakter allgemeiner Verbreitung der Wassermühle auf dem Boden unseres Landes, d.h. schon während der Antike oder lediglich vom Beginn der Feudalepoche an⁷, ein für alle Male ein Ende zu setzen, leider außer Acht ließ.

2. Der gegenwärtige Stand der die Frage betreffenden Kenntnisse

In einer jüngst abgefaßten Studie⁸, in der wir von gewissen Autoren zu diesem Thema geäußerte Argumente aus multidisziplinärer Sicht und auf wissenschaftlich-kritische Weise untersuchten, gelangten wir zu dem Schluß, daß sowohl die erforschten Geschichtsquellen, als auch die herangezogenen Sprachdokumente die Hypothese über das Auftreten der Wassermühle⁹ auf dem Boden unseres Landes während der dakisch-römischen Antike nicht peremptorisch unterstützen.

Unsere Schlußfolgerung gründete sich vor allem auf die un- bzw. relativ begründete Natur der zur Unterstützung einer derart großzügigen Idee vorgebrachten Argumentation, ohne damals über eine sie erhärtende umfassende archäologische Dokumentation zu verfügen.

Aufgrund einer Untersuchung des *veröffentlichten archäologischen Materials*¹⁰, ging — ganz im Gegenteil — äußerst klar die Tatsache hervor, daß die römische Welt auf dem Boden Daziens zum Zermahlen von Getreidekörnern handbetriebene Vorrichtungen und Mechanismen benutzte.

Demnach waren, außer den, selbst auf dem gesamten italienischen Boden noch während des I. Jh. u.Z. allgemein verbreiteten, mit Stößel versehenen Handmörsern (der bekannten „mola trusatilis”) — von denen uns Plinius der Ältere zu berichten weiß¹¹ — (Abb. 1) irdene, bzw. stei-

⁴ Strabon, *Geographia*, XII, 3, 30. P. Vitruvii, *De architectura*, Libri decem, Firenze, 1522. R. T. Palladius, *De re rustica*, in „Rei Rusticae Auctores latini veteres“ Heidelberg, MDXCV. Caius Plinius, *Historia Naturalis*, Libri XXXVII, Paris, 1779. Siculi Diodori, *Bibliothecae historicae*, Fol. Amstelodami, 1746. Ausonius Decimus Magnus, *Mosela*, 361, in „Die Mosela“, Trier, 1895. Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*. Editura Academiei R. S. România, 1963.

⁵ Constantin C. Giurescu, op. cit.

⁶ Constantin C. Giurescu, *Vechimea morii de apă la români*, in „Probleme controversate în istoriografia română“, București, 1977.

⁷ Ștefan Pascu, op. cit., p. 60.

⁸ Corneliu Bucur, *Considerații istorice și etnologice privind problema apariției instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, in „Biharea“, 1977.

⁹ Ibidem

¹⁰ Mihail Macrea, op. cit. Dumitru Tudor, op. cit. Dumitru Tudor, *Orașe, țiguri și sate în Dacia romană*, Editura științifică, București, 1968. Dumitru Protașe, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismatice*. Editura Academiei R. P. Române. București, 1960.

¹¹ Caius Plinius, op. cit., XVIII, 23.

⁴ Strabon, *Geographia*, XII, 3, 30; P. Vitruvii, *De architectura*, Libri decem, Firenze, 1522. E. T. Palladius, *De re rustica*, in „Rei Rusticae Auctores latini veteres“, Heidelberg, MDXCV. Caius Plinius, *Historia Naturalis*, Libri XXXVII, Paris, 1779, Siculi Diodori, *Bibliothecae historicae*, Fol. Amstelodami, 1746. Ausonius Decimus Magnus, *Mosela*, 361, in „Die Mosela“, Trier, 1895. Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, Editura Academiei R.S. România, 1963.

⁵ Constantin C. Giurescu, op. cit.

⁶ Constantin C. Giurescu, *Vechimea morii de apă la români*, in „Probleme controversate în istoriografia română“, Bukarest, 1977.

⁷ Ștefan Pascu, op. cit., S. 60.

⁸ Corneliu Bucur, *Considerații istorice și etnografice privind problema apariției instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, in „Biharea“, 1977.

⁹ Ibidem

¹⁰ Mihail Macrea, op. cit. Dumitru Tudor, op. cit. Dumitru Tudor, *Orașe, țiguri și sate în Dacia romană*, Editura științifică, Bukarest, 1968. Dumitru Protașe, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismatice*. Editura Academiei R.S. România, Bukarest, 1960.

¹¹ Caius Plinius, op. cit., XVIII, 23.

Fig. 1. Piuă cu pilug

Abb. 1. Mörser mit Stößel

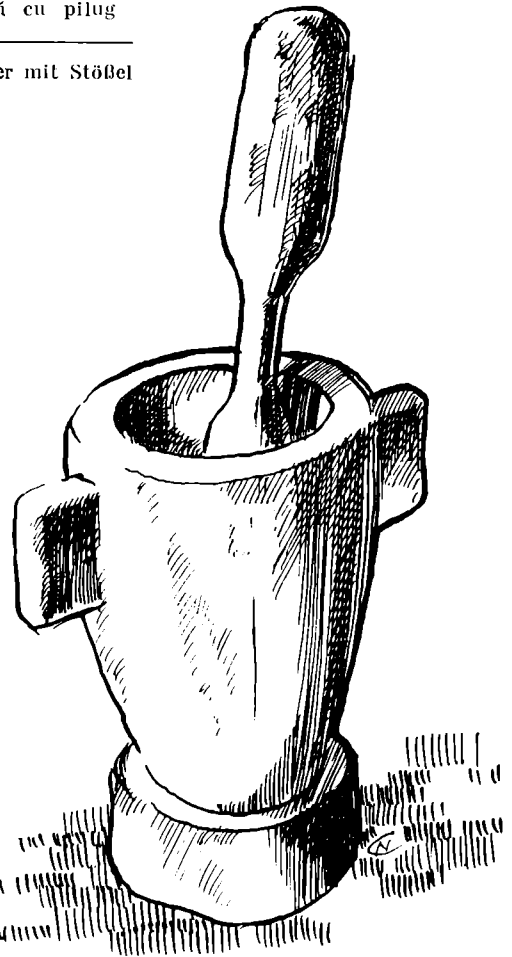

Fig. 2. Mortaria

Abb. 2. „Mortaria“

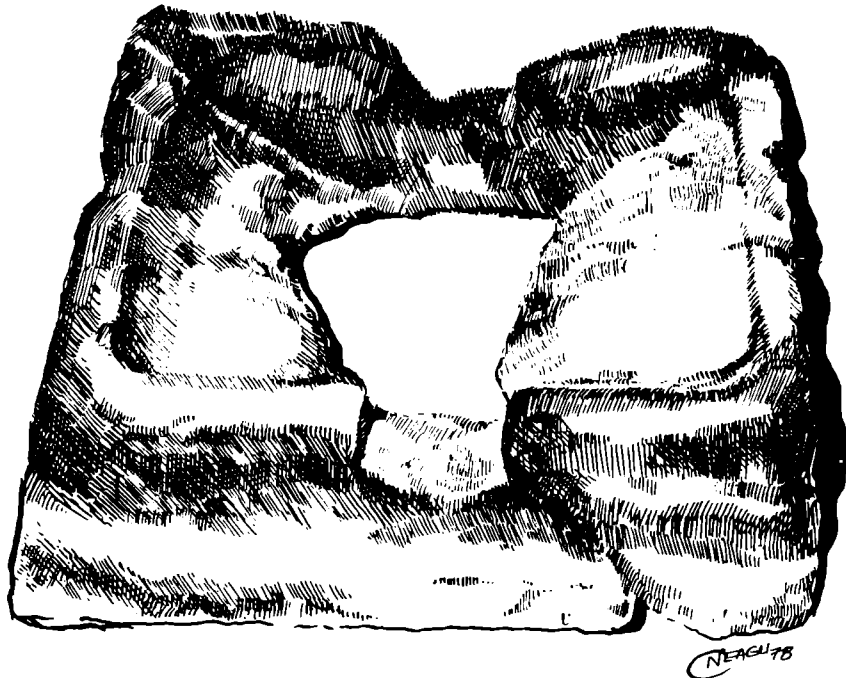
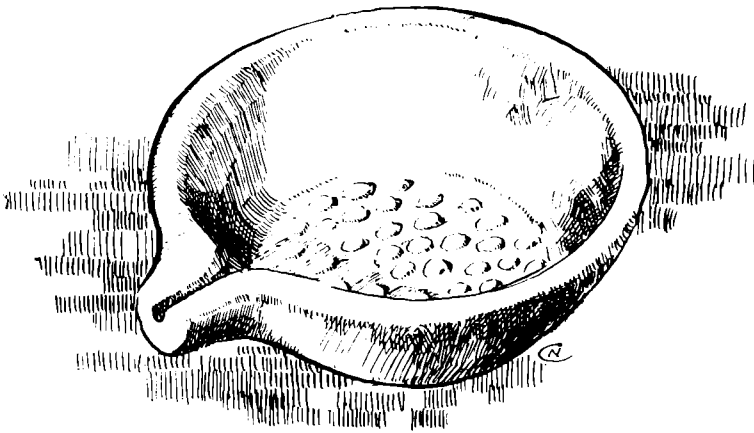

Fig. 3. Rișniță de tip clasic acționată prin mișcare lineară sau în sector de cerc

Abb. 3. Klassischer Handmühlentypus mit geradliniger bzw. kreisbogenförmiger Bewegung

au fost vasele de tip „mortaria“, atât din argilă cât și din piatră, nelipsite din echipamentul legiunilor romane (fig. 2) seria fiind întregită de rîșnița rotativă (pentru a o deosebi de rîșnița neolitică, „liniară“ sau de cea paralelipipedică, generalizată în sec. VI—V î.e.n. în spațiul egean, — fig. 3 —, însuși romanii au numit-o „mola versatilis“), prezentată atât în varianta celto-dacică (fig. 4 a), cât și daco-romană (fig. 4 b).

O analiză etnografică atentă a pietrelor de măcinat semințe descoperite (atît a „metei“ cât și a „catillusului“), a relevat acele particularități care deosebesc, în mod cert, indiferent de dimensiunile lor, instalațiile acționate manual, de acele acționate hidraulic, *determinate de direcția opusă de transmitere a mișcării (deci a energiei)*¹².

La instalațiile manuale, cu excepția morilor de mină cu mecanism de transmisie (roată dințată și crîng), apărute, după opinia noastră, mult mai tîrziu, prin copierea mecanismului morii de apă, din cauze obiective (absența cursului de apă), sau subiective (optimizarea inventarului familial), *energia motrice* se transmite asupra pietrei superioare, mobile, *de sus în jos*, ceea ce face ca pe partea superioară a acestei pietre sau pe partea laterală, ea să prezinte unul sau două orificii pentru fixarea pîrghiei ori manivelei de acționare, fața inferioară fiind perfect netedă (fig. 5).

Prezența, în cazul acestei categorii de instalații manuale, a orificiului central, practicat în piatra inferioară, superficial sau prin străpungere, se explică prin fixarea unui ax vertical avînd rolul a centra cele două pietre, completat, adeseori, în scopul consolidării acestei funcții, cu o tijă transversală, tot metalică, fixată în orificiile practicate de meșterii pietrari, fie pe partea superioară a catillusului (fig. 6) fie în partea sa inferioară, în acest caz putînd să joace și rolul de distanțier între cele două pietre.

Anticipam, în amintitul studiu, că spre deosebire de o asemenea construcție a pietrelor rîșnițelor de mină, pietrele morii de apă prezintă particularități distincte, rezultate din natura funcțiunii lor, ca urmare a transmiterii *energiei hidraulice* transformată în energie mecanică (deci a mișcării), *de jos în sus*.

Piatra inferioară („stătătoare“) prezintă un orificiu central prin care trece arborele motor (în cazul morilor cu roată orizontală și transmisie directă), sau arborele receptor, al „crîngului“ (în cazul morilor cu roată hidraulică verticală și

nerne Gefäße des „Mortaria“ — Typus, überaus verbreitet, die selbst in der Ausrüstung der Legionen nicht fehlten (Abb. 2), wobei die Reihe durch die „Dreh“-Mühle (um sie von der jungsteinzeitlichen „liniaren“ oder der „paralelipipedischen“ im VI.—V. Jh. v.u.Z. imägäischen Raum (Abb. 3) allgemein verbreiteten Reibemühle zu unterscheiden) ergänzt wird. Diese nannten die Römer „Mola versatilis“ und sie ist sowohl in einer keltisch-dakischen (Abb. 4a), als auch in einer dakisch-römischen Spielart belegt (Abb. 4).

Eine genauere volkscundliche Untersuchung der zutage geförderten Mahlsteine (sowohl Exemplare der „Meta“ — Bodenstone, als auch des „Catillus“ — Läufer) unterstrich jene Besonderheiten, die die handbetriebenen Mechanismen, ganz gewiß von deren Ausmaßen abgesehen, von den wasserbetriebenen aufgrund der *umgekehrten Richtung der Bewegungsübermittlung (bezw. Kraftübermittlung)* unterscheiden¹².

Bei den handbetriebenen Vorrichtungen, von der Handmühle mit Übertragungsmechanismus (Zahnrad und Stockgetriebe) abgesehen, die, unserer Meinung nach, noch wesentlich später, durch Kopieren eines Wassermühlenmechanismus aus objektiven Gründen (dem Fehlen von Wasserläufen) und subjektiven (der Verbesserung des Hausinventars), zustandekommt, wird die durch *manuelle Energie* erzeugte Kraft dem oberen beweglichen Mahlstein — Läufer, *von oben nach unten* übermittelt, was die Tatsache mit sich bringt, daß der Läufer an der oberen oder an der Seitenfläche ein oder zwei Löcher zum Befestigen des Antriebshebels oder der Kurbel aufweist, wogegen die Innenfläche vollkommen glatt ist (Abb. 5).

Die bei dieser Gattung von handbetriebenen Anlagen im Bodenstone sichtbare, oberflächliche oder durchgehende zentrale Bohrung läßt sich dadurch erklären, daß sie zur Aufnahme einer senkrechten Achse bestimmt war, um die Steine zu zentrieren, wozu sie durch einen ebenfalls eisernen Bolzen ergänzt wurde, der transversal in von dem Steinmetz eigens dazu ausgemeißelte Vertiefungen greift, die oberhalb im Catillus (Abb. 6) oder in dessen Innenseite zu erkennen sind, wo dem Bolzen auch die Rolle eines Distanzzwischenstückes zufällt, das die Entfernung der beiden Mahlsteine regelt.

Wir behaupteten in dem vorerwähnten Aufsatz, daß zum Unterschied vom hier gezeigten Bau der Handmühle die Mahlsteine der Wassermühle besondere Züge aufweisen, und zwar infolge der Natur ihrer Funktion, d.h. der Übermittlung der in mechanische Energie (bezw. Bewegung) umgewandelten *Wasserkraft*, die diesmal *von unten nach oben* erfolgt.

Dazu weist der untere Mahlstein — Bodenstone — eine Mittelbohrung — Auge — auf, durch die die Antriebsachse (im Falle waagrecht stehender Wasserräder und unmittelbarer Kraftübermittlung) oder die Übertragungswelle des Stockgetriebes (im Falle senkrecht angebrachter Wasserräder mit

¹² Corneliu B u c u r, op. cit.

¹² Corneliu B u c u r, op. cit.

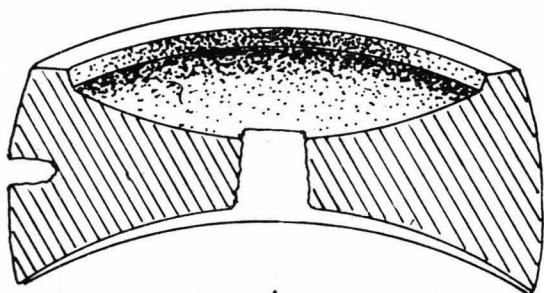
Fig. 4. a Rișniță celto-dacică

Abb. 4.a Keltisch-dakische Handmühle

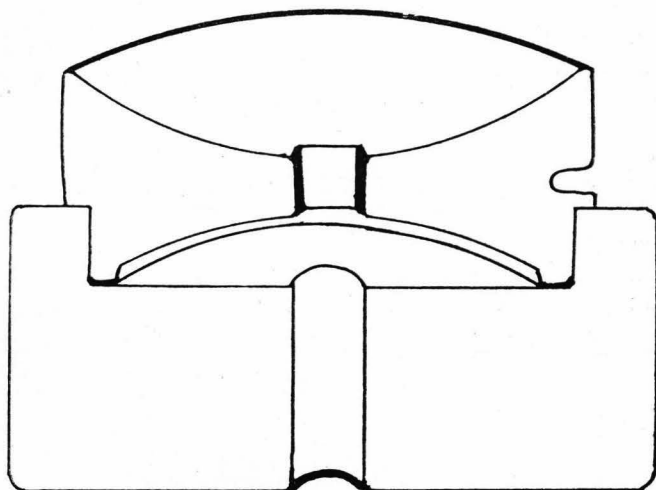

Fig. 4. b Rișniță daco-romană

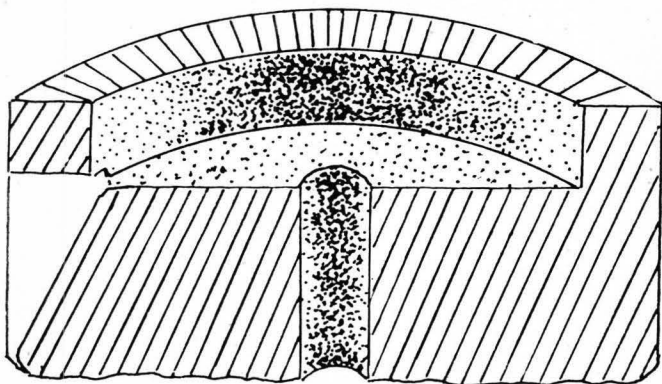
Abb. 4.b. Dakisch-römische Handmühle

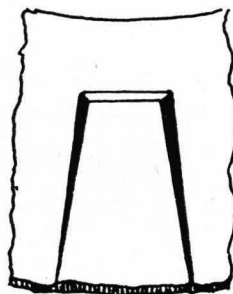
1.

3.

2.

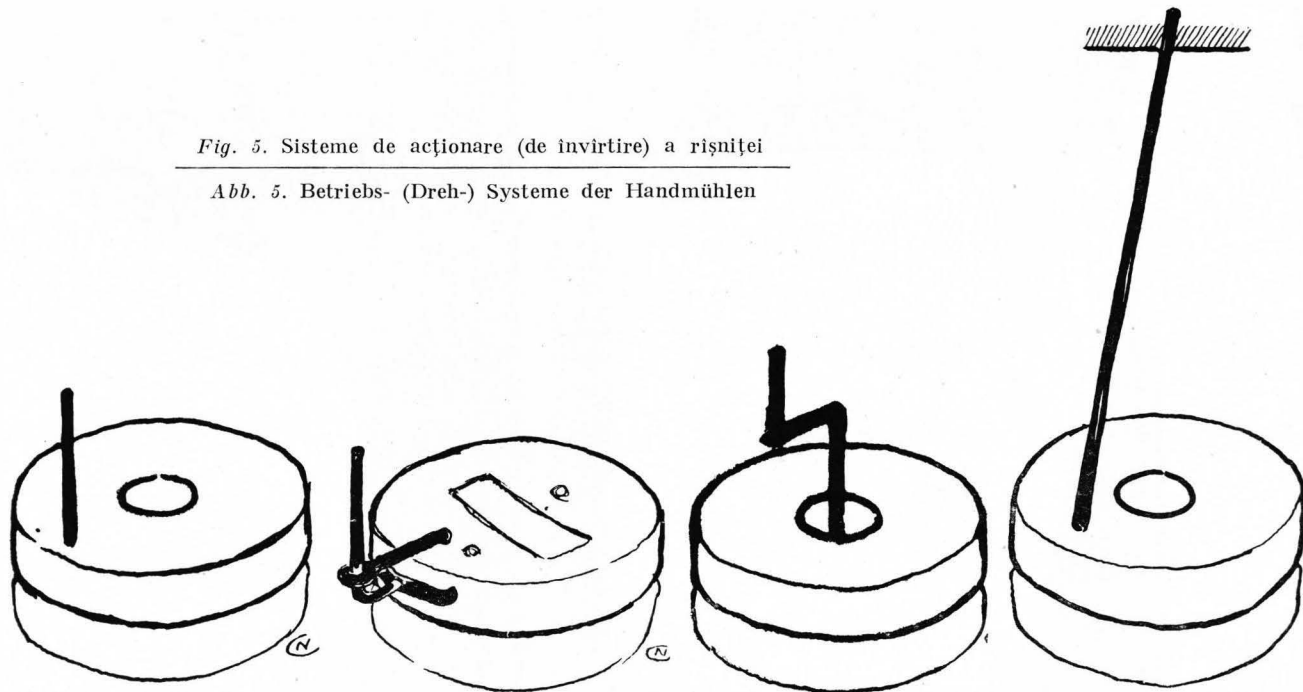
4.

1 — secțiune catillus; 2 — secțiune meta; 3 — secțiune prin instalație; 4 — secțiune orificiu de scurgere a făinei

1 — Schnitt Catilus; 2 — Schnitt Meta; 3 — Längsschnitt durch die Anlage; 4 — Mehlloch

Fig. 5. Sisteme de acționare (de invirtire) a rișniței

Abb. 5. Betriebs- (Dreh-) Systeme der Handmühlen

sistem de transmisie), fixându-se în baza pietrei superioare prin intermediul unei bare transversale din fier („pîrpărița“), care pătrunde adînc în lăcașurile săpate în piatră, de o parte și de alta a orificiului central prin care este alimentată cu grăunțe (fig. 7). Dispar, în felul acesta, acele orificii executate marginal sau excentric, pe partea superioară, nelipsite în cazul rișnițelor de mînă.

Întrucît literatura de specialitate și materialele arheologice, accesibile în depozitele muzeelor vizitate pînă la data publicării studiului amintit, nu prezentau nici un singur exemplar din cate-

Übertragungssystem) verläuft, die im Läufer selbst vermittels eines senkrecht dazu angebrachten Eisenschuhs („Haue“, rum. „pîrpărița“) befestigt ist, der in beidseitig des „Auges“ eingemeißelten Vertiefungen ruht, wobei das Auge gleichzeitig auch zur Beschickung des Mahlgangs mit Mahlgut dient (Abb. 7). Damit verschwinden die erwähnten, an der Seite oder an der Oberfläche exzentrisch angebrachten Bohrungen, die bei Handmühlen unabkömmlich sind.

Da weder die Fachliteratur noch das bis zum Erscheinen der angeführten Studie in den Beständen der besuchten Museen erreichbare Material

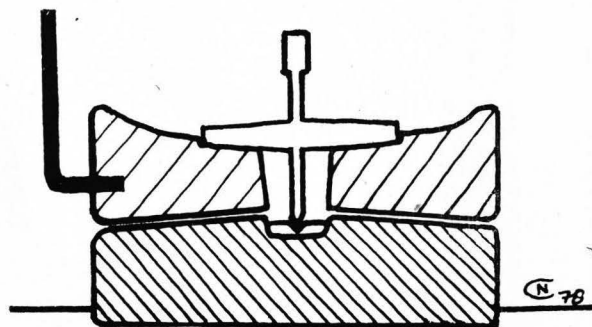
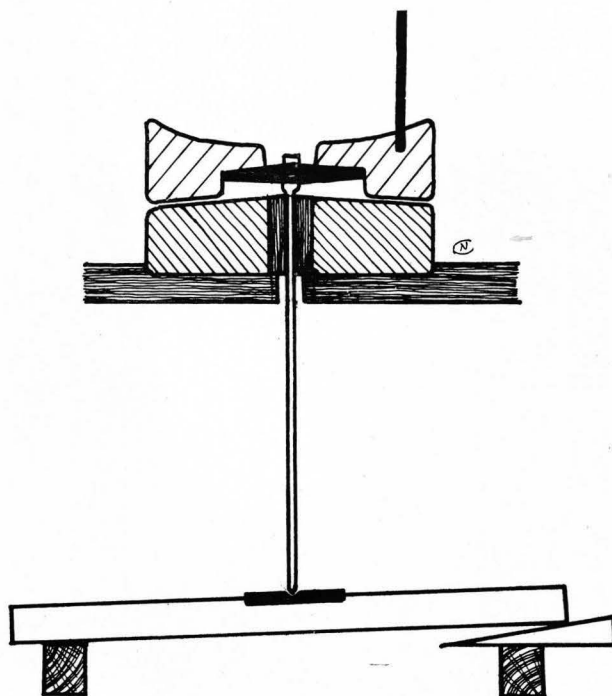

Fig. 6. Sistemul clasic (roman) de centrare a pietrelor de rișniță

Abb. 6. Klassisches, römisches Zentrierungssystem der Handmühlsteine

Fig. 7. Sistemul medieval de centrare a pietrelor de rișniță și mori (axul cu pîrpărița)

Abb. 7. Mittelalterliches Zentrierungssystem der Handmühl- und Mühlesteine (Eisenspindel mit in die „Haue“ eingefügtem Spindelkopf)

goria secundă, cu o singură excepție¹³, fiind, însă, abundente pentru prima categorie, ne-am însușit, la rîndul nostru, ipoteza susținută și de alți istorici¹⁴, cu privire la apariția, abia după sec. X, a morii de apă pe teritoriul patriei noastre.

Lăsăm deschisă, însă, perspectiva revizuirii propriei noastre păreri, în funcție de descoperirea, pe cale arheologică, a tipului de pietre aparținătoare unei mori de apă, precis determinate, morfologic și funcțional, pentru întia oară în literatura noastră de specialitate și oferind, prin aceasta, arheologilor, posibilitatea interpretării juste a propriilor lor descoperiri.

Am afirmat, de asemenea, și caracterul incomparabil al morii de apă (în sensul generalității sale în economia sclavagistă romană), cu conținutul și formele organizării procesului muncii într-o societate a cărei cheie de boltă o constituia munca sclavilor, cu alte cuvinte, dezacordul dintre forțele de producție exprimate, în exemplul nostru, prin mijloacele de muncă, și relațiile de producție.

Teoria aceasta a fost demonstrată științific de K. Marx în opera sa „Capitalul”¹⁵, fiind împărtășită de numeroși istorici care au ocupat o poziție materialist dialectică în cercetarea istoriei științei și tehnicii¹⁶.

Progresul tehnic este motorul întregii dezvoltări social-istorice a societății omenești. Apariția morii de apă reprezintă o cucerire valoroasă a gândirii și experienței societății elenistice și antice, romane, fără a semnifica însă, o transformare revoluționară a întreg echipamentului tehnic al epocii. Aceasta se va produce în etapa istorică următoare, identificată cu destrămarea societății sclavagiste și trecerea la un nou mod de producție, superior, generalizarea utilizării energiei hidraulice, inițial la instalațiile de măcinat grăunțe, avînd semnificația apariției germenilor noului mod de producție în sinul societății sclavagiste, lovind în întregul său edificiu și accelerînd destrămarea acestuia¹⁷.

Analiza critică a textelor autorilor clasici, citați în sprijinul ideii generalizării morii de apă,

¹³ Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1968, p. 76.

¹⁴ Ștefan Pascu, op. cit.

¹⁵ Karl Marx, *Capitalul*, I, Editura politică, București, 1960, p. 225.

¹⁶ J. D. Bernál, *Știința în istoria societății*, București, 1964, p. 223.

¹⁷ Emil Condurachi, *Unele probleme ale sfîrșitului orînduirii comunei sclavagiste în istoriografia contemporană*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, 1, XIII, 1966, p. 46.

archäologischer Natur Exemplare der zweiten Gruppe aufwiesen (mit einer einzigen Ausnahme)¹³, wogegen es umso mehr Vertreter der ersten gab, schlossen wir uns ebenfalls der, auch von anderen Historikern¹⁴ aufrechterhaltenen Hypothese an, die das Auftreten der Wassermühle auf dem Boden unseres Vaterlandes lediglich nach dem X. Jh. festlegt.

Dabei ließen wir jedoch die Möglichkeit einer Berichtigung unserer eigenen Ansicht, aufgrund etwaiger Entdeckungen durch die Archäologie eines der Wassermühle angehörigen Steintyps, der in unserer Fachliteratur erstmalig, was seine Form und Funktion anbelangt, genau umrissen wurde, wodurch den Archäologen die Möglichkeit einer entsprechenden Auslegung der eigenen Funde geboten wurde.

Desgleichen stellten wir die Behauptung auf, daß der Charakter der Wassermühle (im Sinne ihrer Verallgemeinerung im Rahmen der römischen Sklavenwirtschaft) mit dem Gehalt und den Formen der Organisation des Arbeitsprozesses in einer Gesellschaft unvereinbar sei, deren Schlußstein letztlich die Sklavenarbeit bildet; oder anders ausgedrückt, der Widerspruch zwischen den, in unserem Beispiel durch die Produktionsmittel und -beziehungen dargestellten, Produktionskräften.

Diese Theorie wurde wissenschaftlich von K. Marx in seinem Werk „Das Kapital”¹⁵ erhärtet und von zahlreichen Historikern anerkannt, die in der Erforschung der Geschichte, der Wissenschaft und Technik eine materialistisch-dialektische Haltung einnehmen¹⁶.

Der technische Fortschritt bildet den Motor, bzw. die Triebkraft der gesamten sozial-historischen Entwicklung der menschlichen Gesellschaft. Das Auftreten der Wassermühle bedeutet eine wertvolle Eroberung des Denkens und der Erfahrung der hellenistischen und antik-römischen Gesellschaft, ohne daß es sich dabei jedoch um eine revolutionäre Umwandlung der gesamten technischen Ausstattung dieser Epoche handelt. Dazu kommt es erst in der folgenden Geschichtsetappe, die sich mit dem Verfall der sklavenhaltenden Gesellschaft und dem Übergang zu einer neuen überlegenen Produktionsweise deckt, wobei der zunächst bei den Mahlvorrichtungen erfolgten Verallgemeinerung der Ausbeutung der Wasserkraft die Bedeutung des Hervorbrechens eines Keimes der neuen Produktionsweise im Rahmen der sklavenhaltenden Epoche zukommt, der den gesamten Bau erschüttert und seinen Verfall beschleunigt¹⁷.

Die kritische Analyse der Texte der klassischen Autoren, die zur Unterstützung der Idee einer

¹³ Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Ed. Academiei R.S.R., Bukarest, 1968, S. 76.

¹⁴ Ștefan Pascu, op. cit.

¹⁵ Karl Marx, *Das Kapital*, Bd. I, Dietz Verlag, Berlin, 1953, S. 225.

¹⁶ J. D. Bernál, *Știința în istoria societății*, Bukarest, 1964, S. 223.

¹⁷ Emil Condurachi, *Unele probleme ale sfîrșitului orînduirii sclavagiste în istoriografia contemporană*, în „SCIV”, 1, XIII, 1966, S. 46.

încă din sec. I î.e.n. — I e.n., la Roma sau în Peninsula italică¹⁸, ne-a relevat caracterul nefondat al unei asemenea ipoteze, care a servit prin analogie, la susținerea ideii răspîndirii și generalizării morii de apă, în Dacia, încă din sec. I e.n.¹⁹.

Concluzia care se relevă în urma acestei analize istorico-literare este aceea cu privire la necesitatea delimitării, în timp și spațiu, a momentului apariției de cel al difuziunii, unui fenomen tehnic în general,²⁰ și a morii de apă, în special.

3. Noi descoperiri arheologice și interpretarea lor

Pornind de la premiza, constituită în ipoteză de lucru, potrivit căreia moara de apă, reprezentînd în lumea romană o „machina“ (decî o invenție și nicidecum un mijloc uzual, general frecventat, așa cum s-a afirmat²¹), nu putea apare decît în centrele cele mai puternice, economice, și cu o mare densitate a populației (eventual reședințe de legiuni), care să justifice integrarea în producția socială, a unor mijloace superioare ca tehnicitate și randament, în anul 1977, am cercetat colecțiile de arheologie ale muzeelor din Alba Iulia (Apulum fiind un centru recunoscut ca focar al civilizației romane în Dacia²²), Deva (cunoscută ca depozitara unui valoros material de arheologie romană, descoperit în valra așezării²³ și la Micia) și Cluj-Napoca (unul dintre cele 7 colonii ale provinciei, care a oferit un valoros material arheologic roman²⁴).

Întreprinderea noastră a fost încununată de succes.

Fiecare dintre cele trei muzee vizitate posedă în colecțiile lor fragmente sau piese întregi, inedite, aparținătoare morilor de apă care au funcționat în secolele II sau III e.n.

Caracteristicile tuturor acestor pietre de moară demonstrează fără nici un dubiu, apartenența lor unor instalații acționale hidraulice.

3.1. La Deva, în expoziția de bază — sectorul de epocă romană — este prezentată o pereche de pietre păstrate intacte, descoperite la Micia, în anul 1974, la o distanță de cca 500 m de amfi-

Verallgemeinerung der Wassermühle während des vom I. Jh. v.u. Z. zum I. Jh. u. Z. reichenden Zeitraums in Rom selbst bzw. auf der italischen Halbinsel¹⁸ zitiert wurden, erwies den unbegründeten Charakter einer derartigen Hypothese, die durch Analogie auch zur Unterbauung des Gedankens einer Verbreitung und Verallgemeinerung der Wassermühle in Dazien¹⁹ noch während des I. Jh. unserer Zeitrechnung diente.

Die Schlußfolgerung, die sich einem aufgrund dieser geschichtlich-fachliterarischen Analyse aufdrängt, bezieht sich auf die Notwendigkeit einer Abgrenzung in Zeit und Raum der beiden Momente des Auftretens und der Verbreitung einer technischen Erscheinung im allgemeinen²⁰ und der Wassermühle im besondern.

3. Neue archäologische Funde und deren Auslegung

Von der zur Arbeitshypothese gestalteten Voraussetzung ausgehend, daß die Wassermühle innerhalb der römischen Welt eine „Machina“, (also eine Erfindung und keineswegs ein allgemein benutztes und verbreitetes Gebrauchsmittel, -wie behauptet wird²¹) darstellt, die lediglich in wirtschaftlich gefestigten und dicht besiedelten Zentren, etwa den Legionsstandorten aufzutreten vermochte, die eine Integrierung in die Sozialproduktion gewisser, in Hinsicht der Technik und Leistung hochwertigerer Mittel begründet hätten, unterzog ich im Jahre 1977 die archäologischen Bestände der Museen von Alba Iulia (Apulum, ein als Brennpunkt römischer Zivilisation anerkanntes Zentrum Daziens²²), Deva (bekannt als Aufbewahrungsort für auf dem Boden der Siedlung Micia zutagegeforderten Materials römischer Herkunft²³) und Cluj-Napoca (eine der 7 Coloniae der Provinz, die ebenfalls wertvolles römisches archäologisches Material lieferte²⁴) einer näheren Untersuchung.

Jedes der drei besichtigten Museen besitzt noch unbekannte, teilweise oder vollkommen erhaltene Exemplare, die im II. und III. Jh. arbeitenden Wassermühlen angehörten.

Alle an diesen Mahlsteinen erkennbare Züge deuten einwandfrei auf deren Zugehörigkeit zu wasserbetriebenen Anlagen hin.

3.1. In Deva findet sich in der die römische Epoche darstellenden Abteilung ein gut erhaltenes Steinpaar, das im Jahre 1974 bei Micia, nahe des

¹⁸ P. Vitruvii, op. cit., p. 167. Caius Plinius, op. cit. XVIII, 23.

¹⁹ Constantin C. Giurescu, *Contribuții la ...* p. 138 și urm.

²⁰ Corneliu Bucur, *Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici. Prezentarea sa în Muzeul tehnicii populare* (în volum).

²¹ Constantin C. Giurescu, *Vechimea morii de apă ...* p. 133.

²² Cloșca Băluță et Ion Berciu, *Apulum, centre d'irrigation de la romanité en Dacie*, in „La Tomus“, Revue d'études latines“, Tome XXXVI, fascicule 2, Bruxelles, 1977.

²³ Liviu Mărghită, *Cercetări arheologice pe vatra orașului Deva*, Deva, 1971.

²⁴ *Istoria Clujului*, (sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu), Cluj, Consiliul popular al Municipiului Cluj, 1974.

¹⁸ P. Vitruvii, op. cit., S. 167. Caius Plinius, op. cit., XVIII, 23.

¹⁹ Constantin C. Giurescu, *Contribuții la ...* S. 138 u.d. folgenden.

²⁰ Corneliu Bucur, *Die technische bäuerliche Zivilisation, Konzept, Struktur, Kennzeichen. Ihre Darstellung im Museum der bäuerlichen Technik* (im vorliegenden Band).

²¹ Constantin C. Giurescu, *Vechimea morii de apă ...* S. 133.

²² Cloșca Băluță et Ion Berciu, *Apulum, centre d'irrigation de la romanité en Dacie*, in „La Tomus, Revue d'études latines“, Band XXXVI, Faszikel 2, Bruxelles, 1977.

²³ Liviu Mărghită, *Cercetări arheologice pe vatra orașului Deva*, Deva 1971.

²⁴ *Istoria Clujului*, (unter Aufsicht von Akad. Prof. Ștefan Pascu), Cluj, Consiliul popular al Municipiului Cluj, 1974.

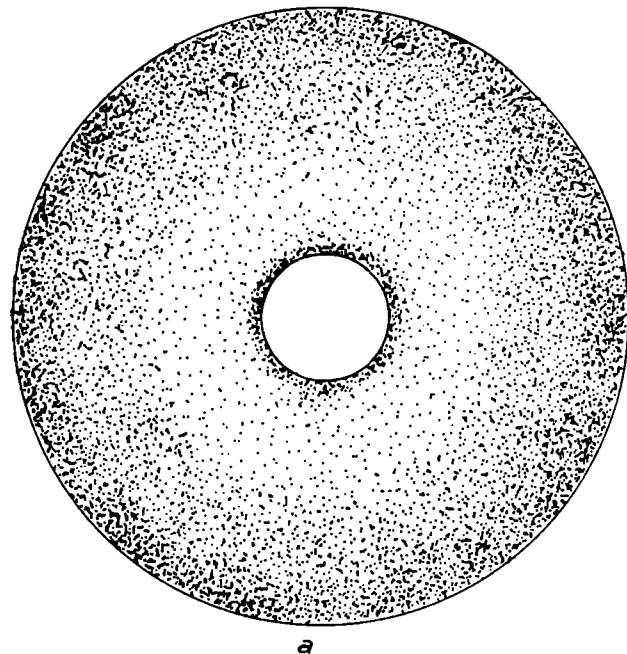

Fig. 8. Piatra inferioară a morii de apă de la Micia-Deva
a – piatra inferioară; b – secțiune prin instalație

Abb. 8. Bodenstein der Wassermühle von Micia-Deva
a – Bodenstein; b – Schnitt durch die Anlage

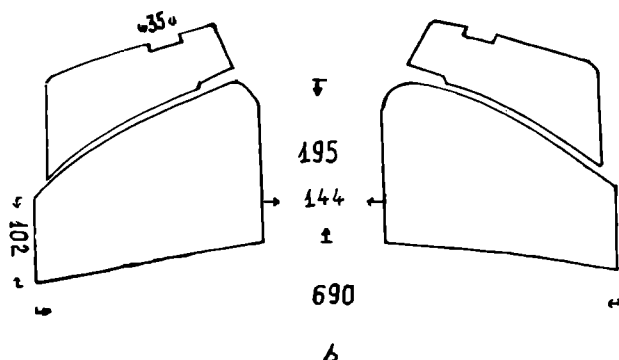
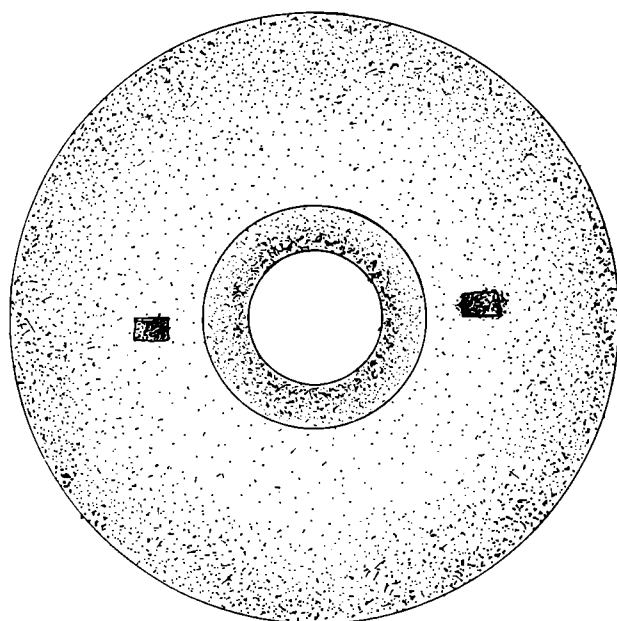

Fig. 9. Piatra superioară a morii de apă de la Micia-Deva

Abb. 9. Läuferstein der Wassermühle von Micia-Deva

teatru, într-un teren a cărui conformație alveolară pare să indice un vechi curs de apă, natural sau amenajat artificial, care cobora din dealurile învecinate și se vărsa în Mureș.

Pietrele au un gabarit impresionant: piatra inferioară prezentând un profil conic și orificiul central amintit mai sus (fig. 8), iar cea superioară, concav-convexă, fiind prevăzută pe fața inferioară cu un lăcaș cruciform, adânc dăltuit în masa pietrei, cu brațele simetric dispuse față de orificiul central (fig. 9). Pe partea superioară, de o parte și de alta a orificiului median, se observă alte două orificii de o formă pătrată, adânci de 3–4 cm, realizate de asemeni perfect simetric față de același orificiu central.

Investigând în aria descoperirilor asemănătoare, din lumea romană, constatăm că pietrele de la

Amphitheatres in einem Boden entdeckt wurde, dessen ausgebuchtetes Relief auf das Vorhandensein eines einstigen natürlichen oder künstlichen Wasserlaufs hinweist, der aus den nahen Bergen kam und in den Mureșfluß mündete.

Die Steine sind von beeindruckenden Ausmaßen und der Bodenstein weist die erwähnte Mittelbohrung (Abb. 8), der konkav-convexe Läufer dagegen, an seiner Unterseite, eine tief in die Steinmasse eingemeißelte, zum „Auge“ symmetrisch angeordnete, kreuzförmige Vertiefung auf. (Abb. 9). An der Oberseite finden sich, ebenfalls beidseitig des Auges, zwei weitere, symmetrisch angeordnete, 3–4 cm tiefe, quadratische Vertiefungen.

Vergleichen wir das Steinpaar von Micia-Deva mit ähnlichen Funden aus dem Bereich der römischen Welt, so stellen wir dabei ausgesprochene

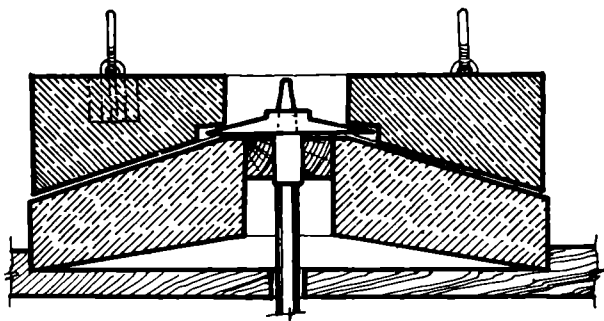

Fig. 10. Pereche de pietre de moară de la Saalburg (sec. II e.n. secțiune)

Abb. 10. Mühlensteinpaar von der Saalburg (II.Jh.u.Z., Schnitt)

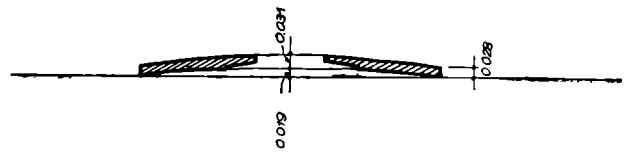

Fig. 11. Piatră superioară a morii de apă din Atena (sec. V e.n.)

Abb. 11. Läuferstein der Wassermühle von Athen (V.Jh.u.Z.)

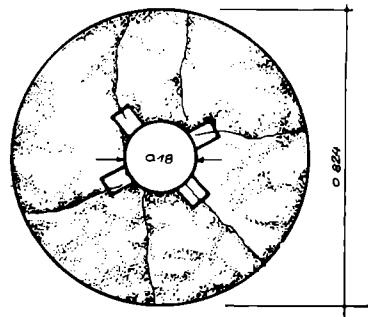
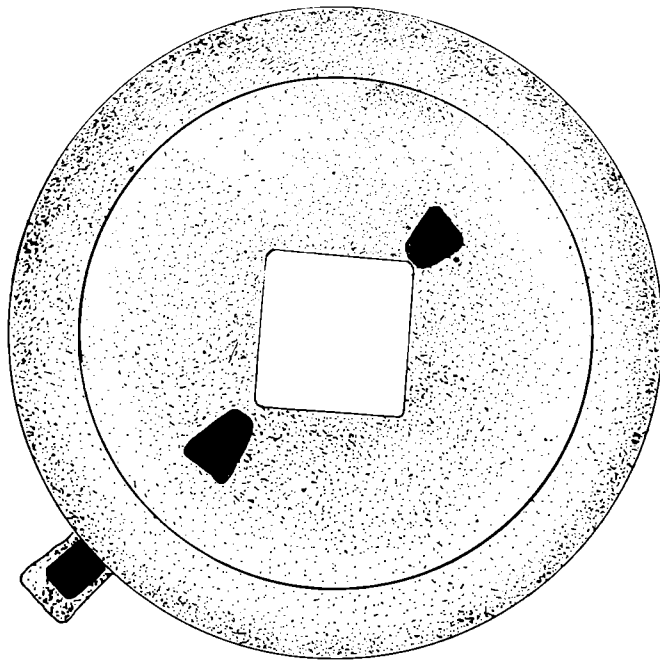

Fig. 12. Catillus de rișniță romană din colecția Muzeului din Deva

Abb. 12. Catillus einer römischen Handmühle aus der Sammlung des Museums in Deva

Micia-Deva prezintă caracteristici perfect analoge cu descoperirile din Austria de la Saalburg, datînd aproximativ din anii 165—185 e.n.²⁵ (fig. 10) și cele de pe Agoraa Atenei, datînd din sec. V e.n.²⁶ (fig. 11).

Oprindu-ne asupra executării, pe partea superioară a pietrei alergătoare, a celor două orificii, a căror utilitate Giuseppe Šebesta consideră că

Übereinstimmungen mit Funden von der Saalburg — Österreich fest, die ungefähr aus den Jahren 165—185 u.Z. stammen²⁵ (Abb. 10), doch auch bei auf der Athener Agora zutagegeforderten Exemplaren, die dem V.Jh. unserer Zeitrechnung angehören²⁶ (Abb. 11).

Doch verharren wir etwas bei der Ausführung der beiden, an der Oberseite befindlichen Vertiefungen, deren Bestimmung Giuseppe Šebesta darin

²⁵ H. Jacobi, *Saalburg-Jahrbuch*, Saalburg, 1912, după G. Šebesta, op. cit., p. 91.

²⁶ A. W. Parsons, *A Roman Watermill in the Athenian Agora*, „Hesperia“, 5, 70, Atena, 1936, p. 70—90, după G. Šebesta, op. cit. p. 90.

²⁵ H. Jacobi, *Saalburg-Jahrbuch*, Saalburg, 1912, nach G. Šebesta, op. cit. S. 91.

²⁶ A. W. Parsons, *A Roman Watermill in the Athenian Agora*, in „Hesperia“, 5, 70, S. 70—90, Atena, 1936, nach G. Šebesta, op. cit. S. 90.

trebuie să fi fost aceea de a fi înlesnit fixarea unor inele-cîrlig pentru a ușura ridicarea pietrelor cu diverse ocazii (de reparare și întreținere a morii)²⁷, se cere să facem cîteva precizări.

În colecția de rîșnițe romane (deci instalații acționate manual), a aceluiași muzeu din Deva, am descoperit mai multe „catilusuri” provenite, după aspectul execuției lor și materialul din care au fost lucrate, din același atelier, care prezintă pe partea superioară, aceleași orificii pătrate, dispuse de o parte și de alta a orificiului central, evident mai puțin profunde, unele purtînd urme vizibile de plumb topit (fig. 12).

La volumul redus și greutatea mică a acestor pietre, pare puțin probabil să fi avut aceeași funcție ca și în cazul pietrelor mari ale morii de apă. Numeroase descoperiri din Dacia romană (Cioroiul Nou, Drobeta-Tr. Severin etc.) păstrează și piesele metalice fixate în aceste orificii, avînd rolul de centrare a celor două pietre ale rîșniței (fig. 13).

Fig. 13. Sistemul metalic de centrare și acționare a pietrelor de rîșniță romane

Abb. 13. Metallvorrichtung zum Betrieb und Zentrieren römischer Handmühlen

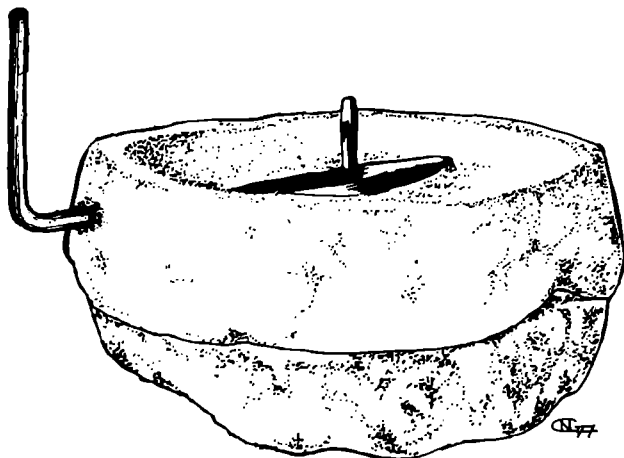
Înclinăm, de aceea, să atribuim — căci o asemănare este izbitoare și ne îndeamnă la o analogie, nu numai formală, ci și funcțională — celor două orificii de pe partea superioară a pietrelor de moară, datînd din aceeași epocă, funcția de a fi servit la fixarea unui dispozitiv de consolidare a centrării pietrei superioare în mișcarea sa circulară, fără a ne încumeta, în stadiul actual al cercetărilor, la propunerea unei reconstituiri.

În afara acestei particularități, considerăm că atribuirea pietrelor de la Micia—Deva, epocii romane, este întărită de forma în cruce a dispozitivului încastrat în baza pietrei alergătoare, identic cu acela descoperit la Saalburg și Atena²⁸ (fig. 14).

sieht, daß sie zum Befestigen von Hakenringen dienten, um bei verschiedenen Anlässen die Handhabung der Steine zu erleichtern, d.h. etwa bei Ausbesserungen oder Instandhaltungsarbeiten²⁷, so bedarf dieses gewisser Erläuterungen.

In der Sammlung römischer Handmühlen (also manuell gehandhabter Vorrichtungen) des Devaer Museums stieß ich auf eine Reihe von Catilli, die aufgrund ihres Aussehens und des Rohstoffs, aus dem sie angefertigt worden sind, der gleichen Werkstatt entstammen. Sie weisen durchwegs an ihrer Oberseite die gleichen quadratischen Vertiefungen auf, die beiderseits der Mittelbohrung (des Auges) angebracht sind, jedoch eine geringere Tiefe aufweisen und zum Teil Spuren geschmolzenen Bleis enthalten. (Abb. 12).

Beim geringen Volumen und Gewicht dieser Steine ist es kaum anzunehmen, daß ihnen die gleiche Bestimmung zufiel wie im Falle der bei den großen Mahlsteinen der Wassermühle aufgetretenen Vertiefungen. Zahlreiche Funde aus Römisch-Dazien (Coroiul Nou, Drobeta-Tr. Severin etc.) verfügen auch über die in diesen Vertiefungen befestigten Metallteile, die zum Zentrieren des Steinpaars der Handmühle dienten. (Abb. 13).

Aus diesem Grund neigen wir dazu, sie anders einzustufen — ist die Übereinstimmung doch beeindruckend und zwingt uns Vergleiche, nicht nur formmäßiger, sondern auch funktioneller Natur auf — ; so glauben wir, daß die zwei Vertiefungen, die an der Oberseite der Handmühlsteine und der Wassermühlsteine der gleichen Epoche auftreten, zum Befestigen einer Vorrichtung dienten, die eine Sicherung der Zentrierung des Läufers gewährleistete, wobei wir uns beim gegenwärtigen Stand der Forschungen jedoch auf keinerlei Rekonstruktion festlegen wollen.

Von dieser Besonderheit abgesehen, neigen wir zu der Meinung, daß die Einstufung der Mühlsteine von Micia als der römischen Epoche zugehörig durch die Kreuzform der in den Boden des Läufers eingelassenen Vorrichtung erhärtet wird, die der bei der Saalburg²⁸ (Abb. 14) gefundenen durchaus gleicht.

²⁷ Giuseppe Š e b e s t a, op. cit., p. 92.

²⁸ Idem, p. 91.

²⁷ Giuseppe Š e b e s t a, op. cit. S. 92.

²⁸ Ibidem, S. 91.

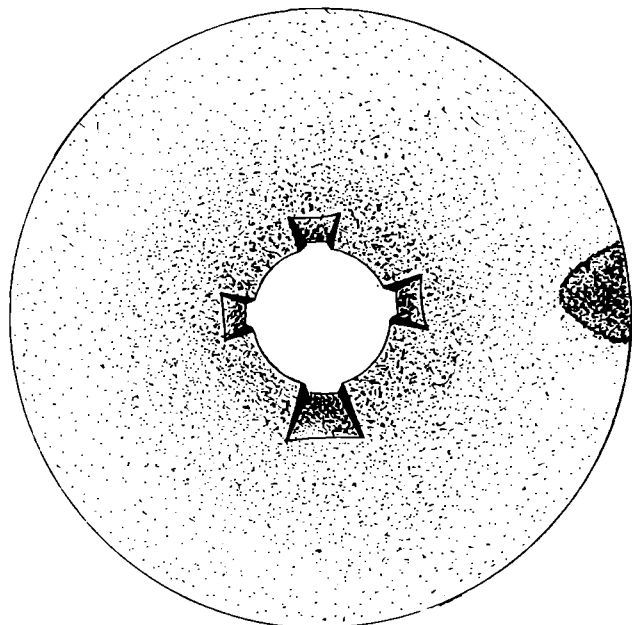

Fig. 11. Piatra alergătoare (partea inferioară) a morii de apă de la Micia-Deva

Abb. 11. Läuferstein (Unterseite) der Wassermühle von Micia-Deva

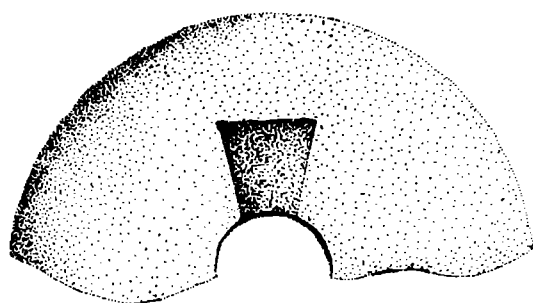
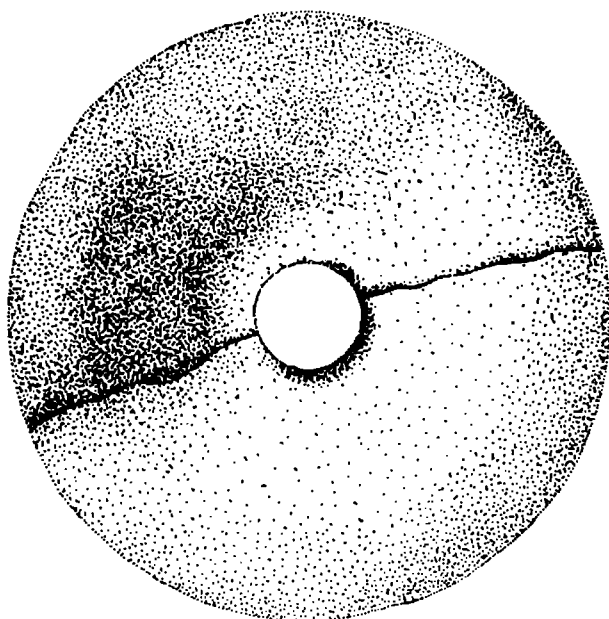
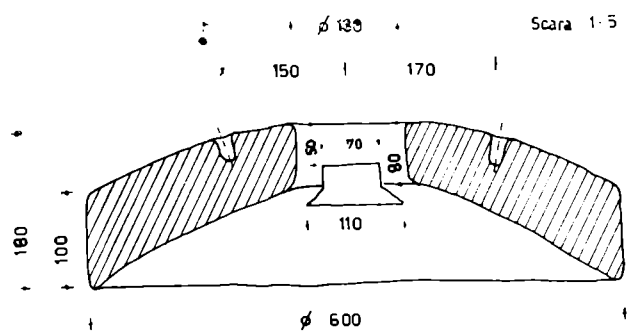
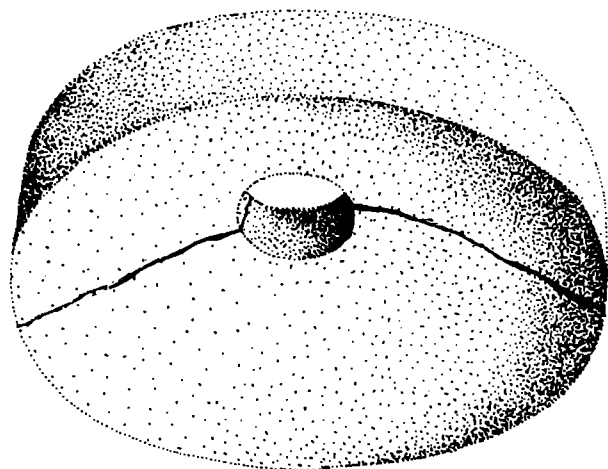

Fig. 15 a. Piatra fixă a morii de apă de la Alba-Iulia

Abb. 15 a. Bodenstein der Wassermühle von Alba-Iulia

Fig. 15 b. Piatra alergătoare a morii de apă de la Alba Iulia

Abb. 15 b. Läuferstein der Wassermühle von Alba Iulia

3.2. Descoperirile de la *Alba Iulia* (Apulum) vin să consolideze observațiile noastre pe materialele de la Micia—Deva.

Perechea de pietre descoperită pe teritoriul uneia din cele două așezări romane, în raza actualului oraș, prezintă caracteristici absolut identice (fig. 15), cu singura deosebire că aici catilusul s-a păstrat fragmentar.

Patrimoniul muzeului din *Alba Iulia* cuprinde, în afara celei mai bogate colecții de rîșnițe, însumînd zeci de exemplare păstrate în cea mai bună stare, și două catilusuri, care, prin dimensiuni exclud posibilitatea acționării lor manuale, iar prin caracteristici pledează pentru aceea a acționării lor de către o energie superioară (fig. 16—17).

Profilul lor conic interior oferă certitudinea interpretării noastre că aparțin unei instalații de măcinat, posibil acționate prin tracțiune animală și foarte probabil — după aspectul suprafeței active și absența pe partea lor superioară și cea laterală a unor orificii de prindere și învîrtire — încă nefinisate.

Comparînd cele două tipuri distincte de pietre, avem conturată imaginea modului de construire

3.2. Die Funde von *Alba Iulia* (Apulum) bestätigen unsere, das Material von Micia-Deva betreffenden, Behauptungen.

Das im Weichbild einer der beiden, auf dem Boden der heutigen Stadt gelegenen, römischen Siedlungen, zutagegeforderte Steinpaar weist durchaus gleiche Kennzeichen auf (Abb. 15), mit der Einschränkung, daß der Catillus nur teilweise erhalten ist.

Die Bestände des Museums von *Alba Iulia* umfassen, von der reichsten Handmühlensammlung abgesehen, deren Exemplare größtenteils gut erhalten sind, auch zwei Catilli, deren Ausmaße gegen einen Handbetrieb sprechen, und deren übrige Kennzeichen alle auf die Benutzung einer stärkeren Energiequelle hinweisen (Abb. 16—17).

Zunächst bestätigt deren kegelförmig ausgehöhltes Inneres unsere Auslegung, daß sie nämlich einer Mahlvorrichtung angehörten, die möglicherweise durch Zugtiere angetrieben wurde, und daß sie aller Wahrscheinlichkeit nach noch nicht fertiggestellt sind, worauf das Aussehen der aktiven Fläche und das Fehlen gewisser, zum Befestigen oder Antrieb bestimmter Vertiefungen, am Oberteil und an den Seitenflächen, hinweist.

Vergleichen wir beide so sehr verschiedenen Mahlsteintypen miteinander, gelangen wir zu

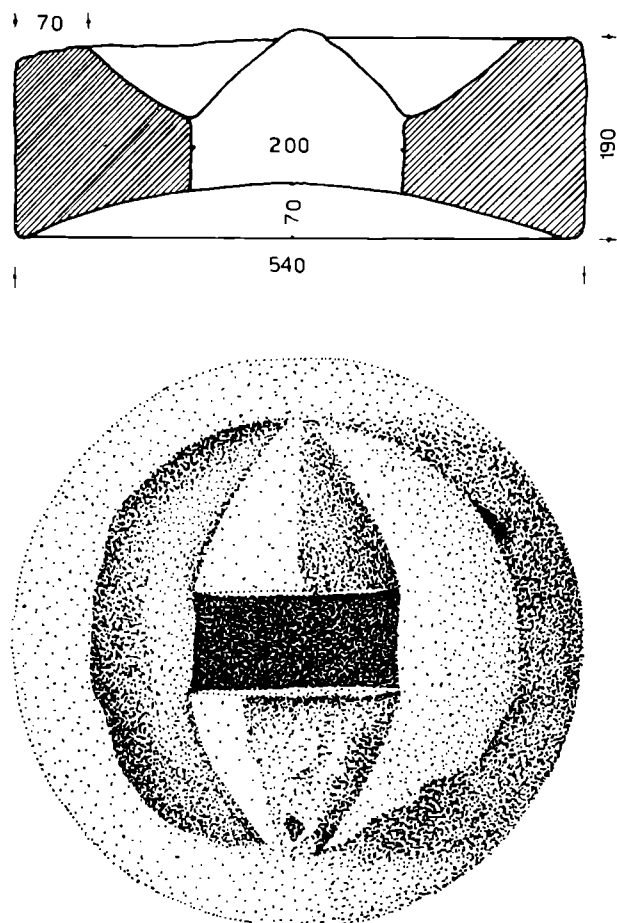
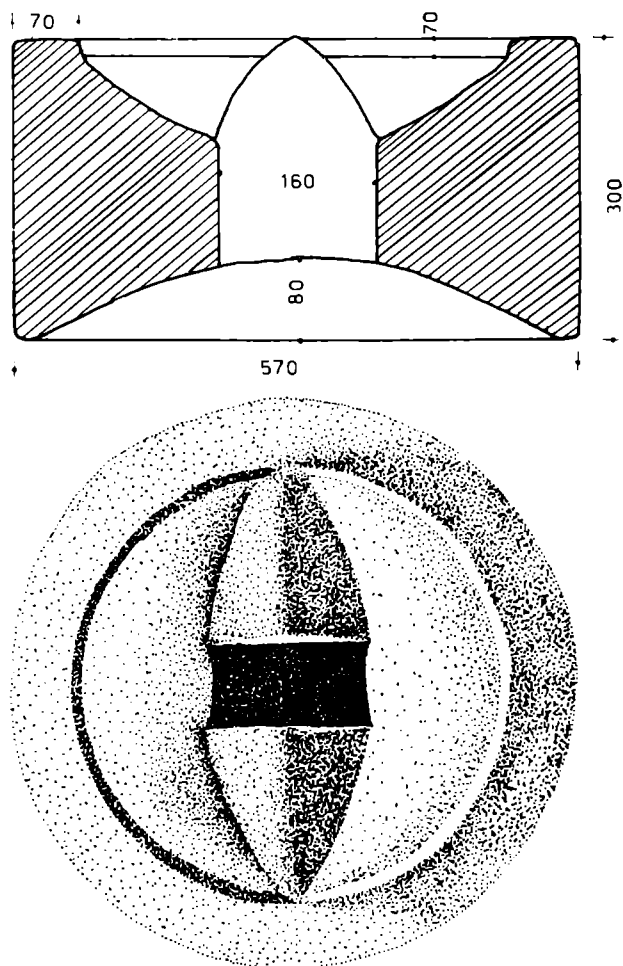

Fig. 16 - 17. Pietre alogătoare ale unor „mori cu cai“ din *Alba Iulia*

Abb. 16—17. Läufer von Roßmühlen aus *Alba Iulia*

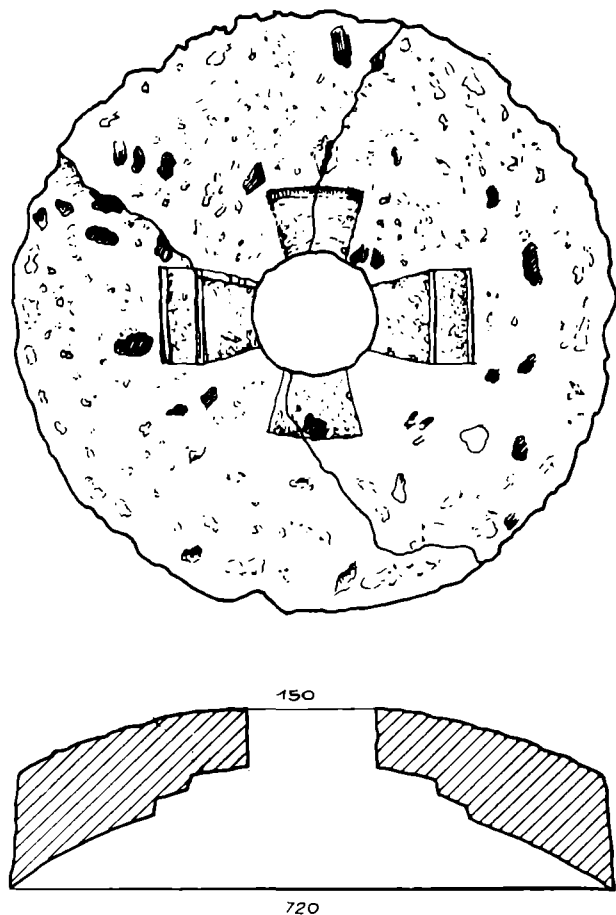

Fig. 18. Piatra alergătoare a morii de apă de la Cluj-Napoca

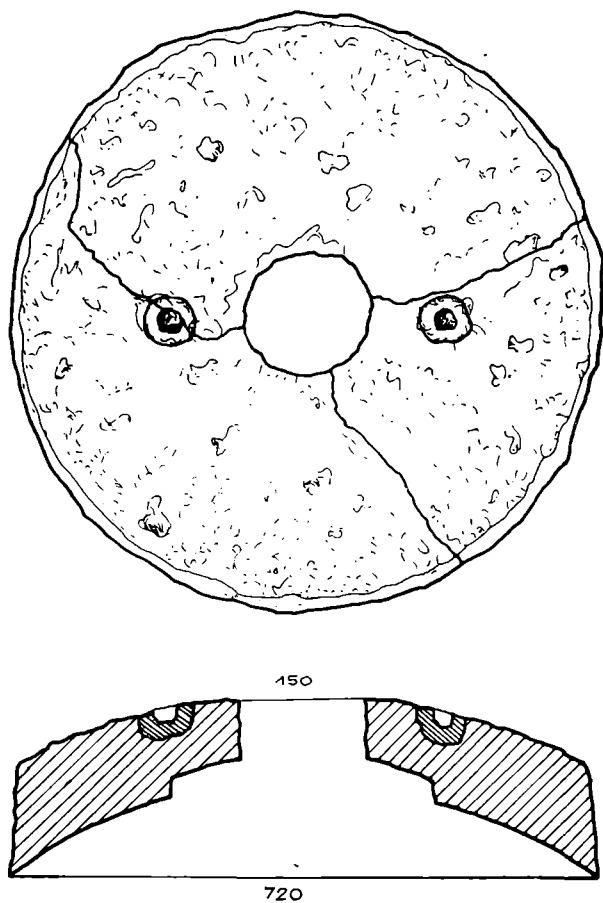

Abb. 18. Läuferstein der Wassermühle von Cluj-Napoca

a pietrelor de moară în epoca romană, deosebită de cea a instalațiilor contemporane acționate de alte forme de energie, ca și de a acelor acționate de energia hidrolică, datînd însă, din feudalism, epoca modernă sau cea contemporană.

3.3. Muzeul din *Cluj-Napoca* posedă un singur catilus, mai puțin bine conservat, din tuf vulcanic, ale cărui caracteristici sînt, însă, identice cu acelea ale pietrelor alergătoare de la Alba Iulia și Micia-Deva: pe partea superioară, apar vizibil cele două orificii patrate în secțiune, iar la baza feței inferioare, dăltuitura cruciformă pentru fixarea dispozitivului de angajare a pietrei în mișcarea circulară (fig. 18).

Încadrarea sa în aceeași serie tipologică și cronologică apare, deci, firească.

4. Concluzii

Cu tot caracterul parțial al cercetărilor noastre — în viitor ne propunem cunoașterea colecțiilor similare de la Turda (Potaissa), Zalău (Porolissum), Celei (Sucidava), Reșca (Romula), Timișoara (Tibiscum) ș.a. — considerăm că pe baza analizei efectuate asupra celor trei descoperiri din Dacia romană se pot formula cîteva concluzii.

Gewißheit, was die Bauweise der Mühlsteine der römischen Epoche anbelangt, die sich von der Bauweise der Steine durch andere Energiequellen angetriebener Anlagen, die Wasserkraft eingeschlossen, unterscheiden, wie sie später, während der Feudalepoche, der Neuzeit und Gegenwart benutzt wurden.

3.3. Das Museum von *Cluj-Napoca* besitzt einen einzigen, weniger gut erhaltenen Catillus, dessen Kennzeichen sich jedoch mit denen der Läufer von Alba Iulia und Deva durchaus decken: so weist der Oberteil zwei klar erkennbare quadratische Vertiefungen und die innere Bodenfläche die, zum Befestigen der Antriebsvorrichtung bestimmte, kreuzförmige Vertiefung auf (Abb. 18).

Demzufolge erscheint die Einordnung des oben-erwähnten Mahlsteins in die gleiche Typenreihe nur natürlich.

4. Schlussfolgerungen

Trotz dem Teilcharakter unserer Forschungen (für die Zukunft haben wir uns die Aufarbeitung gleichartiger Sammlungen von Turda [Potaissa], Zalău [Porolissum], Celei [Sucidava], Reșca [Romula], Timișoara [Tibiscum] u.a. vorgenommen) glauben wir, daß sich aufgrund der Untersuchung der drei auf dem Boden Daziens gemachten Funde gewisse Schlüsse ziehen lassen.

4.1. Moara de apă a apărut pe teritoriul Daciei romane încă din sec. II—III e.n., foarte probabil sub influența expansiunii acestui tip de instalație în întreaga lume romană, încă din această perioadă (devansăm astfel termenul stabilit de alți istorici pentru fenomenul difuziunii morii de apă: sec. IV—V e.n.²⁹, fiind încă o dovadă convingătoare privind rapida romanizare a vieții în Dacia).

4.2. Apariția morii de apă corespunde unor condiții social-economice specifice ale provinciei Dacia, fiind produsul noilor transformări apărute în organizarea producției alimentare în centrele cu o populație numeroasă, din provincie, având prin excelență un caracter urban, Dacia romană cunoscând mai puțin decît alte provincii ale Imperiului sau ale însăși metropolei, intensitatea sistemului sclavagist și, prin urmare, formarea marilor latifundii.

Prin caracteristicile sale tehnico-constructive, randament și cost, înclinăm să credem că moara de apă rămîne, la început, o investiție tehnică superioară, specifică și accesibilă doar localităților urbane, cu o putere economică deosebită, majoritatea așezărilor rămînînd la rîșnița seculară, întrebuințată în continuare, în întregul prim mileniu.

4.3. Difuziunea morii de apă la sfîrșitul sec. II și sec. III, îndeosebi în Dacia romană, exprimă, pe planul mijloacelor de muncă, criza sistemului sclavagist roman, care acuză, atît pe plan economic cît și social-politic și cultural, din sec. III începînd, o tot mai evidentă slăbiciune.

4.4. Decăderea orașelor, a producției și schimbului, la sfîrșitul sec. III³⁰ și odată cu aceasta diminuarea densității populației rămase în incinta vechilor orașe ale provinciei, ne fac să opinăm pentru ipoteza limitării utilizării acestui evoluat procedeu tehnic de măcinare a grînelor, în toată epoca migrațiilor, cercetările viitoare urmînd să aducă mai multe informații și în această direcție.

Prin numeroase alte transformări ale vieții provinciei nord dunărene, ca și prin acest nou progres, în domeniul mijloacelor de producție, Dacia se alătură tuturor provinciilor romane, parcurgînd același proces istoric, aceeași evoluție, catalizată de generalizarea modului de viață roman, fără a

4.1. Die Wassermühle tauchte auf dem Territorium Römisch-Daziens bereits während des II.—III. Jahrhunderts u.Z. auf, und zwar höchstwahrscheinlich unter dem Einfluß der bereits während dieser Zeitspanne stattfindenden Verbreitung dieses Anlagentyps in der damaligen römischen Welt (wodurch wir den von anderen Historikern für das IV.—V.Jh. festgesetzten Zeitpunkt²⁹ vorverlegen) was als weiterer Beweis der schnell vorsichgehenden Romanisierung Daziens gelten kann.

4.2. Das Auftreten der Wassermühle entspricht gewissen sozial-wirtschaftlichen Bedingungen der Provinz Dazien und deren urbanem Charakter, und beantwortet die von der Organisation der Lebensmittelerzeugung dichtbesiedelter Zentren und gewissen spezifischen sozial-politischen Umständen geforderten neuen Gegebenheiten, empfand doch Römisch-Dazien die Härte des sklavenhaltenden Systems und somit die Bildung des Großgrundbesitzes weniger als andere Provinzen des Imperiums oder die Metropole selbst.

Die technisch-baumäßigen Kennzeichen, das Leistungsvermögen und ihre Baukosten deuten darauf hin, daß die Wassermühle anfangs als leistungsmäßig-technisch hochwertigere Anlage und Investition bloß für Stadsiedlungen erschwinglich war, die über ein besonderes Wirtschaftspotential verfügten, wogegen ländliche Siedlungen auch weiterhin, d.h. das ganze I. Jahrtausend hindurch, die altüberlieferte Handmühle benutzten.

4.3. Die Verbreitung der Wassermühle während des II. und III. Jh., vor allem in Römisch-Dazien illustriert im Bereich der Arbeitsmittel die Krise des römischen Sklavensystems, das vom III. Jh. an, sowohl auf wirtschaftlicher, als auch sozial-politischer und schließlich kultureller Ebene eine immer betontere Schwächung an den Tag legt.

4.4. Der gegen Ende des III. Jh.³⁰ auftretende Verfall der Städte, der Güterproduktion und des Tauschhandels, der sich auf die Dichte der in den alten Provinzstädten verbliebenen Bevölkerung nachteilig auswirkte, veranlaßt uns die Hypothese zu bejahen, derzufolge die Benutzung des fortgeschrittenen Körnermahlsystems während der gesamten Völkerwanderungszeit verhältnismäßig eingeschränkt war. Zukünftige Enthüllungen mögen in dieser Richtung neue Aufschlüsse bieten.

Durch zahlreiche andere Wandlungen im Leben der nördlich der Donau gelegenen Provinz doch auch durch diesen Fortschritt auf dem Gebiet der Produktionsmittel gleicht sich Dazien den übrigen römischen Provinzen an und durchläuft somit den gleichen, durch die Verallgemeinerung römischer Lebensweise katalysierten historischen Entwicklungsprozeß, ohne

²⁹ Hugo Blü m n e r, *Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern*, Leipzig, 1875, I. p. 46.

³⁰ Răzvan T h e o d o r e s c u, *Bizanz, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X—XIV)*, Editura Academiei R. S. România, București, 1974, p. 36.

²⁹ Hugo Blü m n e r, *Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern*, Leipzig, 1875, I. S. 46.

³⁰ Răzvan T h e o d o r e s c u, *Bizanz, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X—XIV)*, Editura Academiei R.S. România, Bukarest, 1974, S. 36.

pierde — însă — o serie de caracteristici proprii. Producerea marilor migrații ale popoarelor avea să rupă Dacia și alte teritorii din răsăritul Europei de provinciile din centrul și apusul continentului, frînând evoluția, în continuare, a forțelor și relațiilor de producție, ceea ce constituie o explicație pentru apariția societății feudale pe teritoriul țării noastre abia la sfârșitul mileniului I și, legat de aceasta, a generalizării morii de apă în aceeași perioadă, momentul de vîrf al procesului fiind înregistrat în secolele XII—XIII³¹.

4.5. Moara de apă semnifică un progres istoric — deocamdată simbolic — al cunoașterii și practicii umane, care în momentul generalizării sale la scara întregii țări și în toate domeniile producției sociale, prin adoptarea energiei hidraulice la specificul fiecărui proces tehnologic în parte și inventarea a noi dispozitive și instalații tehnice, va duce la o adevărată „revoluție tehnică” cum o numea Bertrand Gille³², fenomen de natură să marcheze trecerea de la faza meșteșugărească la faza „industriilor feudale”³³, a formelor procesului de prelucrare a celor mai diverse materii prime, definind în felul acesta, și sub raportul evoluției mijloacelor de muncă, superioritatea modului de producție feudal, față de cel sclavagist.

Această „revoluție tehnică” va schimba radical înfățișarea întregii producții sociale prin înlăturarea treptată dar nu absolută a procedeelelor manuale și a instrumentarului clasic, simplu și cu un randament modest, care-și va găsi refugiul din domeniul vieții publice în acela al vieții private, satul avînd și de această dată, prin natura structurii sale istorico-economice, o funcție conservatoare.

dabei jedoch eine ganze Reihe eigener Züge einzubüßen. Der Verlauf der großen Völkerwanderung sollte Dazien neben anderen osteuropäischen Gebieten von den im Zentrum des Kontinents gelegenen Provinzen loslösen, was sich auf die weitere Entfaltung der Produktionskräfte hemmend auswirkt und so das verspätete Auftreten der Feudalordnung auf dem Boden unseres Landes erst gegen Ende des I. Jahrtausends erklärt, was sich auch auf die Verallgemeinerung der Wassermühle, die während der gleichen Zeitspanne erfolgt, ausdehnen läßt, wobei der Höhepunkt dieses Prozesses ins XII—XIII. Jh.³¹ fällt.

4.5. Die Wassermühle an sich kennzeichnet — vorläufig rein symbolisch — einen geschichtlichen Fortschritt menschlichen Wissens und Könnens, der, im Augenblick seiner Verallgemeinerung auf Landesebene und in allen Bereichen der Sozialproduktion, durch Anpassung der Wasserkraft an die Wesensart jedes einzelnen Technologieprozesses, die Erfindung neuer technischer Vorrichtungen und Anlagen, tatsächlich eine „technische Revolution“ bewirken soll, wie Bertrand Gille es nennt³², d.h. eine Erscheinung, die den Übergang der Formen des Verarbeitungsprozesses verschiedenster Rohstoffe von der Handwerksphase zur „Phase der Feudalindustrie“³³ bezeichnet und gleichzeitig auch die Überlegenheit der feudalen Produktionsverhältnisse jenen der sklavenhaltenden Epoche gegenüber, was das Arbeitsgerät anbelangt, zum Ausdruck bringt.

Diese „technische Revolution“ soll das Antlitz der gesamten Sozialproduktion, durch Beseitigen der manuellen Arbeitsvorgänge und des einfachen und wenig leistungsfähigen klassischen Arbeitsinstrumentariums, verändern, das nun aus dem öffentlichen Lebensbereich ins private überwechselt, wobei das Dorf auch diesmal, dank der Natur seiner geschichtlich-wirtschaftlichen Struktur, eine konservative Rolle spielt.

³¹ Gille Bertrand, *Les problemes de l'énergie et du machinisme* in „Les origines, ...“ p. 469.

³² Ibidem

³³ Corneliu B u c u r, *Premise la o istorie a civilizației medievale românești. Cu privire la apariția industriilor feudale pe teritoriul României* (ms. predat la tipar, Sibiu, CJCES, 1978.)

³¹ Gille Bertrand, *Les problemes de l'énergie et du machinisme*, in „Les origines, ...“ S. 469.

³² Ibidem.

³³ Corneliu B u c u r, *Premise la o istorie a civilizației medievale românești. Cu privire la apariția industriilor feudale pe teritoriul României* (ms. in Drucklegung, Sibiu, CJCES, 1978.)

MORILE CU CIUTURĂ DE PE VALEA TISMANEI

Hedwiga Ruşdea

Pe nesimţite şi în trepte, ca într-un imens amfiteatru, poalele Carpaţilor Meridionali, din dreptul masivului Vilcan, se transformă în spre sud în spinări domoale ce coboară în cimpie sub forma plaiurilor şi a capetelor de deal. Între acestea se intercalează numeroase depresiuni şi văi, cu soluri fertile şi climă blândă, ce au fost din timpuri străvechi leagănul activităţii economice şi al aşezărilor omeneşti. În acest relief, cu un peisaj de o rară frumuseţe, apa atât de necesară omului este abundentă. Piraiele ce coboară din Vilcan — Orlea, Tismana, Jaleşul, Suşiţa — devin, în zona de deal, riuri permanente cu apă cristalină.

Valea Tismanei, la fel ca şi cele ale riurilor învecinate, a atras din vechime o populaţie mai numeroasă, satele formînd o linie aproape continuă de-a lungul ei căci ea a constituit un adăpost natural cu un climat favorabil, oferind, totodată, condiţii prielnice culturii cerealelor, dar şi pomiculturii şi viticulturii, resurse naturale abundente şi uşor exploatabile — păduri şi păşuni — sursă de apă şi cale de circulaţie lesnicioasă. Aceste condiţiuni explică apariţia, în această vale, a celor mai vechi aşezări, dintre care, în primul rînd, trebuie amintit satul Tismanei (atestat documentar din 1385)¹, sate care, datorită condiţiilor naturale şi social-economice, au cunoscut o mai intensă şi mai timpurie dezvoltare. Principala ocupaţie şi sursă de venit a locuitorilor a fost, din cele mai vechi timpuri, agricultura.

Una din primele atestări documentare a morilor de apă din ţara noastră, Diploma Ioaniţilor din anul 1247², face referire tocmai la această arie geografică, la „ţara lui Litovoi din ţara Jiului“, fapt ce ne îndreptăţeşte să afirmăm existenţa contemporană a acestor instalaţii pe valea Tismanei.

¹ Documente privind istoria României, veacul XIII, XIV, XV. B. Ţara Românească (1247–1500), 1953.

² Nicolae Iorga, *Istoria industriilor la români*, Cap. II. *Meşterii satelor*, Buc. 1927, pag. 16–29.

DIE LÖFFELRADMÜHLEN AUS DEM TISMANATAL

Hedwiga Ruşdea

Südwärts, einem riesigen Amphitheater gleich, allmählich in kaum erkennbaren Stufen abfallend, wandelt sich das Bild der trutzigen Höhenzüge der Südkarpaten in sanfte Rücken und diese verlieren sich schließlich als Kuppen und Hügel in der Ebene. Dazwischengebettet finden sich zahlreiche durch fruchtbaren Boden und mildes Klima gekennzeichnete Senken und Täler, die seit Urzeiten als Wiege wirtschaftlichen Schaffens menschlichen Siedlungen Obdach boten. Einen der Reichtümer dieser mannigfaltig modellierten und überaus reizvollen Landschaft vor dem Vulkangebirge bildete seit je das so begehrte Wasser, das sich hier in Fülle findet und als kristallklare, nie versiegende Flösschen, wie die Orlea, die Tismana, der Jaleş und die Suşiţa aus dem Bergland in die Ebene fließen.

Wie auch andere Täler dieser Landstriche lockte auch das Tismanatal schon früh eine zahlreiche Bevölkerung an, wodurch eine ganze Kette scheinbar nicht abreißender Siedlungen zustandekam. Es bot jedoch nicht bloß eine natürliche Zufluchtsstätte, deren mildes Klima den Getreide-, Obst- und Weinbau förderte, sondern auch eine ganze Reihe leicht zugänglicher Naturschätze — Wälder und Weiden — aber auch Wasser und leicht erreichbare Wege und Straßen. All dieses erklärt das frühe Auftreten der ältesten Siedlungen, denen auch das Dorf Tismana angehört (das urkundlich 1385 zum ersten Mal Erwähnung findet)¹ die sich, dank günstiger Natur- bzw. wirtschaftlich-sozialer Bedingungen, früher und schneller entfalteten. Die Hauptbeschäftigung und wichtigste Einkunftsquelle seiner Bewohner bildete aus ältesten Zeiten der Ackerbau.

Das Diplom des Johanniterordens, eines der frühesten Dokumente, das bereits im Jahre 1247² das Bestehen von Wassermühlen in unserem Lande urkundlich belegt, bezieht sich gerade auf diesen geographischen Raum, d. h. das „Land Litovois aus dem Jiugebiet“, eine Tatsache, die uns dazu berechtigt, für das damalige Vorhandensein derartiger Anlagen im Tismanatal einzustehen. Die große Verbreitung des Getreides, vor allem aber

¹ Documente privind istoria României, Veacul XIII, XIV, XV. B. Ţara Românească (1247–1500), Bukarest, 1953.

² Nicolae Iorga, *Istoria industriilor la români*, cap. II. *Meşterii satelor*, Bukarest 1927, S. 16–29.

Larga răspindire a cerealelor și, în special, a grîului, o atestă documente istorice și cartografice încă din sec. XIV-lea³. Dintre acestea, menționăm actul de la 3 oct. 1385 al lui Dan Ion I. din care reiese că domnul dăruia mănăstirii Tismana 400 găleți de grîu din dijma domnească anuală a județului Jaleș⁴, ceea ce reprezenta numai o mică parte din producția acestuia. Prezența morilor atestate în actele scrise, începînd din sec. XVI-lea, dovedește că viața economică era destul de bine încheiată, cu o agricultură într-un stadiu mai avansat și că populația avea o tradiție îndelungată în cultura și prelucrarea grîului⁵. Începînd cu secolul al XVII-lea, numeroase documente de întărire a proprietății asupra pămîntului menționează tot mai des și stăpînirea „unui vad de moară” pe valea Tismanei⁶. Dacă din aceste documente nu aflăm încă nimic despre felul morii sau sistemul de proprietate, documentele de la începutul sec. al XIX-lea ne aduc date prețioase în acest sens. Astfel, dintr-o „foiță de socoteală a zilelor lucrate la prenoirea morii de pe apa Tismanei”⁷ aflăm că este vorba de o moară cu patru ciuturi, așezată pe piloți în vadul riului și că aceste mori erau proprietatea unei colectivități, reparațiile executîndu-se prin contribuția tuturor părtaşilor. Cercetările noastre au putut identifica această moară ca așa-numita „moară a Trocanilor” în dreptul satului Hodoreasca, construită în jurul anului 1735 și care a funcționat pînă în anul 1960 (demolată în 1965)⁸. A doua jumătate a sec. XIX-lea ne aduce primele statistici oficiale, din care aflăm că în anul 1861, în județul Gorj — de care aparținea și subbazinul Tismanei — existau 689 mori de apă (Dionisie Pop Marțian)⁹. O altă lucrare statistică¹⁰ consemnează pentru anul 1901 un număr de 299 mori de apă, fără vreo precizare în privința numărului instala-

des Weizens, wird sowohl durch kartographische, als auch historische Quellen bereits vom XIV. Jh.³ an belegt. Dazu gehört die Urkunde Dan Ion I. vom 3. Oktober 1385, die besagt, daß der Herrscher dem Kloster Tismana 400 Eimer Weizen von den aus dem Jaleștal stammenden fürstlichen Jahreseinkünften stiftet⁴, was nur einen kleinen Teil der hier angebauten Menge ausmacht. Die angefangen vom XVI. Jh. in schriftlichen Urkunden angeführten Mühlen beweisen ein blühendes Wirtschaftsleben und eine fortgeschrittene Landwirtschaft, sowie eine langjährige Überlieferung im Anbau und Verarbeiten des Weizens⁵. Vom XVII. Jh. an erwähnen zahlreiche den Landbesitz bestätigende Urkunden immer häufiger auch Mühlenrechte, bzw. „Mühlkanäle”⁶. Wenn wir auch vorläufig noch nichts über die Art dieser Mühlen oder deren Besitzverhältnisse erfahren, so bringen die Dokumente vom Anfang des XIX. Jh. diesbezüglich zahlreiche wertvolle Hinweise. So erfahren wir etwa aus einem „Verrechnungsblatt der Arbeitstage anlässlich der Erneuerung der Mühle vom Wasserlauf der Tismana”⁷, daß es sich um eine Mühle mit vier Löffelrädern handelt, die auf Piloten inmitten des Flußbettes errichtet, Besitz einer Gemeinschaft ist und daß sich an den Instandhaltungsarbeiten alle Mitbesitzer beteiligten. Unsere Untersuchung gestattete es, die erwähnte Mühle als die sogenannte „moara Trocanilor” im Dorfe Hodoreasca zu identifizieren, die im Jahre 1735 errichtet wurde, und bis 1960 in Betrieb stand (1965 wurde sie abgerissen)⁸. Die zweite Hälfte des XIX. Jh. bietet uns die ersten offiziellen Statistiken, aus denen hervorgeht, daß es im Kreis Gorj — dem das Tismanatal angehört — 689 Wassermühlen gab. (Dionisie Pop Marțian)⁹. Eine andere Statistik¹⁰ hält die Tatsache fest, daß es im Jahre 1901 299 Wassermühlen gab, ohne dabei auf die Anzahl der Mahlgänge näher einzugehen. Dazu bieten uns andere Arbeiten Aufschluß,

³ Documente privind istoria României, veacul XIII--XIV, XV, B. Țara Românească (1247--1500), 1953.

⁴ Idem

⁵ Istoria României, Vol. II., București, 1962, pl. XVI.

⁶ Colecția de documente a Muzeului județean Gorj. Documente nr. 1736 datat 1620.

⁷ a) Colecția de documente a Muzeului județean Gorj. Doc. nr. 2151. Folia de socoteală a zilelor lucrate la prenoirea morii de pe apa Tismenii. 1813--1832 mai 9. b) Document nr. 2153 -- Folia de suma stînjănilor din trupul moșiei ce se află în vadul morii, de pe apa Tismenii (1840--42). c) Document nr. 2173 -- Jalba lui Dumitru Trocan, Barbu Trocan și Vasile Strimbeanu pentru pricina ce o au cu popa Iovan Pecingină și cu alții pentru o moară ce o au pe moșia Găleșoia 1835 ianuarie 29. d) Document nr. 2241 din februarie 1861 -- foaia de zestre a lui Dină Căldărușă.

⁸ Idem, Document nr. 2151 și 2153.

⁹ Ancheta statistică a lui Dionisie Pop Marțian din anul 1861.

¹⁰ Ancheta industrială efectuată în 1900--1902.

³ Documente privind istoria României, veacul XIII, XIV, XV, B. Țara Românească (1247--1500). București, 1953.

⁴ Ebenda.

⁵ Istoria României, Bd. II, București 1962, pl. XVI.

⁶ Urkundensammlung des Kreismuseums Gorj in Tirgu Jiu. Dokument Nr. 1736 datiert 1620.

⁷ Urkundensammlung des Kreismuseums Gorj in Tirgu Jiu. Dokument Nr. 2151. Folia de socoteală a zilelor lucrate la prenoirea morii de pe apa Tismenii. 1813--1832 mai 9 (Rechnung der bei der Erneuerung der Mühle auf dem Tismanabach gearbeiteten Tage. 1813--1832 Mai 9). Dokument Nr. 2153. Folia de suma stînjănilor din trupul moșiei ce se află în vadul morii, de pe apa Tismenii (1840--42) (Urkunde mit der Summe der Klaffern des um den Mühlkanal gelegenen Bodens am Tismanabach (1840--42); Dokument Nr. 2173. Jalba lui Dumitru Trocan, Barbu Trocan și Vasile Strimbeanu pentru pricina ce o au cu popa Iovan Pecingină și cu alții pentru o moară ce o au pe moșia Găleșoia 1835 ianuarie 29 (Die Klage des Dumitru Trocan, Barbu Trocan und Vasile Strimbeanu wegen eines Streites den sie mit dem Popen Iovan Pecingină und mit anderen wegen einer auf dem Boden Găleșoias gelegenen Mühle haben -- 1835 Januar 29); Dokument Nr. 2241 din februarie 1861 -- foaia de zestre a lui Dină Căldărușă (Inventar des Heiratsgutes der Dină Căldărușă).

⁸ Ebenda Dokument Nr. 2151 und 2153.

⁹ Ancheta statistică a lui Dionisie Pop Marțian din anul 1861. (Statistische Erhebungen des Dionisie Pop Marțian aus dem Jahr 1861).

¹⁰ Ancheta industrială efectuată în 1900--1902 (Bestandaufnahme der Industrieanlagen von 1900--1902).

țiilor de măcinat al fiecăreia. Ne vin în ajutor însă alte lucrări, din care aflăm că în județul Gorj morile de apă cu 4—5 și chiar 6 ciuturi — nemaiîntâlnite în alte zone de răspîndire a acestor instalații — nu au constituit un fapt izolat¹¹. În anul 1957, Comitetul de stat al apelor stabilește existența unui număr de 64 mori de apă, din care 53 cu ciutură, în subbazinul Tismanei¹². În prezent, doar cîteva au mai rămas în funcțiune, iar dintre cele cu 6 ciuturi singurul exemplar existent este păstrat în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului.

Din această succintă prezentare istorică se poate vedea că riul Tismana a fost folosit de multe secole pentru acționarea unor instalații de măcinat. Tipul utilizat, aproape în exclusivitate, este moara cu ciutură. Puținele mori cu roată verticală, întâlnite în cercetările noastre (în satele Cilcești, Racoți sau Telești ș.a.), nu constituie decît achiziții relativ recente, „preluate“ din alte zone ale țării, de multe ori, și construite cu ajutorul unor meșteri din zone învecinate, ca atare nu pot fi considerate specifice văii Tismanei.

Dacă din punct de vedere tehnic, morile cu ciutură de pe valea Tismanei nu se deosebesc de „arhetipul“ cunoscut și larg răspîndit în lume ca și la noi în țară, în schimb este cu totul remarcabil, putem spune „ingineresc“, modul de rezolvare a problemelor pe care le ridică adaptarea instalației la regimul hidrologic al acestui riul. Sub influența directă a condițiilor fizico-geografice, acest regim se caracterizează printr-o perioadă de viituri de primăvară — rezultat din suprapunerea ploilor cu topirea zăpezilor — care începe anual în lunile februarie-martie și ține pînă în mai-iunie. De cele mai multe ori, în această perioadă se produc inundații în cursul inferior al Tismanei și în zonele de confluență cu Jiul. După perioada de ape mari de primăvară, urmează un minim de vară. Toamna, nivelul apelor este mic, dar pot apare, în timpul ploilor abundente, viituri de toamnă.

Cu mijloacele simple pe care le stăpîneau constructorii de moară au găsit totuși soluții tehnice optime pentru a obține o eficiență maximă în folosirea energiei apelor mici, dar și pentru a realiza securitatea instalației în fața apelor mari, a viiturilor și inundațiilor. Adaptate perfect condițiilor atît de variate ale regimului hidrologic, morile cu ciutură de pe valea Tismanei ni se înfățișează, de la izvoare și pînă la vărsarea ei în Jiu, sub o diversitate de aspecte în ceea ce privește: ampla-

aus denen wir erfahren, daß im Kreis Gorj Wassermühlen mit 4—5 oder gar 6 Löffelrädern — die in anderen Verbreitungsgebieten dieser Anlagen nicht belegt sind — hier keine Seltenheit bilden¹¹. Im Jahre 1957 stellt das Komitee für Wasserwirtschaft im Unterbecken der Tismana¹² das Vorhandensein von 64 Wassermühlen, davon 53 Löffelradmühlen, fest. Gegenwärtig stehen bloß noch wenige in Betrieb und das letzte Exemplar der mit 6 Löffelrädern ausgestatteten Anlagen findet sich im Museum der bäuerlichen Technik aus der „Dumbrava“ von Sibiu.

Aus dieser kurzen historischen Darlegung ersieht man, daß der Tismanafluß seit vielen Jahrhunderten zum Betrieb von Mahlanlagen ausgewertet wurde. Der fast ausschließlich vorkommende Mühltypus war die Löffelradmühle. Die wenigen während unserer Untersuchung angetroffenen Mühlen mit senkrechtem Wasserrad (in den Ortschaften Cilcești, Racoți und Telești, u.a.) sind nichts anderes als verhältnismäßig junge Neuerwerbungen, die aus anderen Landesgebieten „entlehnt“ wurden und häufig von Meistern aus benachbarten Gebieten aufgebaut worden sind, so daß sie als für das Tismanatal untypisch anzusehen sind.

Wenn sich die Löffelradmühlen des Tismanatals in technischer Hinsicht vom bekannten, sowohl in der Welt, als auch in unserem Lande weit verbreiteten „Archetypus“ kaum unterscheiden, so läßt sich die Art und Weise, wie die Anlage den Wasserverhältnissen dieses Flusses angepaßt wurde, als durchaus „ingenieurhaft“ bezeichnen. Unter dem unmittelbaren Einfluß der physikalisch-geographischen Gegebenheiten sind diese Verhältnisse von einer Frühjahrs-Hochwasserperiode gekennzeichnet — als Ergebnis eines Zusammenwirkens von Frühlingsregen und Schneeschmelze — die alljährlich in den Monaten Februar-März auftritt und bis Mai-Juni vorhält. Während dieses Zeitraums verzeichnet man am Unterlauf der Tismana und in deren Mündungsgebiet in den Jiu mehrfach Überschwemmungen. Auf diese Periode des Frühjahreshochwassers folgt der für den Sommer typische Mindestwasserstand, im Herbst dagegen können gelegentlich, infolge ausgiebiger Niederschläge, Herbsthochwasser auftreten.

Vermittels einfachster Behelfe, die den Mühlenbauern zur Verfügung standen, gelang es ihnen dennoch wirksamste technische Lösungen zur maximalen Auswertung der Betriebskraft bei geringem Wasserstand zu finden, und gleichzeitig ihren Mühlen auch Schutz gegen Sturzwellen und Überschwemmungen zu gewährleisten. Durch die Anpaßung an die so verschiedenartigen Wasserverhältnisse, belegen die Löffelradmühlen des Tismanatals, vom Quellgebiet an und bis zur Mündung, eine große Mannigfaltigkeit, was folgende Aspekte anbetrifft: die Aufstellung (am

¹¹ *Registru pentru morile fărânești din raza jud. Gorj*, Administrația financiară a jud. Gorj, anul 1912, Arhivele de Stat din Tg. Jiu, nr. 1912/944.

¹² *Statistica Comitetului de Stat al apelor din 1957*, Subbazinul Tismanei.

¹¹ Verzeichnis der Bauernmühlen auf dem Gebiet des Kreises Gorj. Finanzverwaltung des Kreises Gorj, Jahr 1912, Staatsarchiv in Tirgu Jiu, Nr. 1912/944.

¹² Statistik des Staatskomitees der Gewässer von 1957, Flussbett Tismana.

Fig. 2. Moară cu o ciutură din Sohodol, com. Pocruia
jud. Gorj

Abb. 2. Löffelradmühle mit einem Löffelrad aus Sohodol,
Gemeinde Pocruia, Kreis Gorj

samentul (pe mal abrupt sau pe piloți, deasupra firului apei), captarea și aducțiunea apei (prin dig și canal sau bazin de acumulare), admisia apei (prin scoc sau butoi), și, firește, numărul ciuturilor și dimensiunea pietrelor (fig. 1).

Pe cursul superior, în zona izvoarelor (pîrîurile Sohodol și Pocruia, afluenți ai Tismanei) întâlnim mori de dimensiuni foarte mici, cu o singură instalație de măcinat. Pentru a mări potențialul energetic al apei, debitul mic al acesteia este corectat, prin căderea ei, pe aripile ciuturei, de la o înălțime de 5—6 m. Pentru realizarea acestei diferențe de nivel, aducțiunea apei se face de la o distanță apreciabilă, printr-un canal îngust „ieruga“. Admisia apei la roată se face printr-un îgheab îngust, scobit dintr-un copac sau prin așa-numitul „butoi“¹³, întâlnit și la morile din Mehedinți sau Banat (Fig. 2, 3, 4).

Tot pe cursul superior, în localitățile Tismana, Pocruia, Godinești, etc. întâlnim și mori cu două ciuturi. La acestea, canalul se termină într-o

Steilhang oder über dem Wasserlauf, vermittelst Rammpfählen) das Fassen und Zuführen des Wassers (durch Eindämmen und Mühlkanal oder vermittelst Staubecken), die Beschickung des Wasserrads (durch Gerinne oder Druckrohr) und selbstverständlich was die Anzahl der Löffelräder anlangt und die Ausmaße der Steine. (Abb. 1).

Am Oberlauf, d. h. im Quellbereich (an den Nebenflüssen der Tismana, Sohodol und Pocruia) stoßen wir auf überaus kleine Mühlen mit einem einzigen Löffelrad. Zur Erhöhung des Energiepotentials des Wassers wird die geringe Durchflußmenge durch Vergrößern der Fallhöhe bis zu 5—6 m gesteigert. Um den dazu nötigen Niveauunterschied herbeizuführen, wird das Wasser vermittelst eines schmalen Kanals „ieruga“ über eine beachtliche Strecke zugeführt. Die Beschickung selbst erfolgt durch eine, aus einem Baumstamm hergestellte Holzrinne oder vermittelst des, auch bei den Mühlen des Mehedințgebiets oder des Banats belegten Druckrohrs, „butoi“¹³. (Abb. 2, 3, 4).

Ebenfalls am Oberlauf, d. h. in den Ortschaften Tismana, Pocruia, Godinești usw., stoßen wir auf Mühlen mit zwei Löffelrädern. Bei diesen ist der Mühlkanal an seinem Ende mit Brettern

¹³ Herbert Hoffmann, *Un dispozitiv de ameliorare a admisiei la mori — „butoniul“*, în „Cibinium“ 1967—68, p. 275—280.

¹³ Herbert Hoffmann, *Eine Anlage zur Regelung der Wasserzufuhr bei Mühlen. Das Wasser-Fallrohr*, în „Cibinium“ 1967—68“, S. 275—280.

Fig. 3. Instalația de măcinare din moara cu ciutură și butoni din Sohodol, com. Pocruia, jud. Gorj

Abb. 3. Mahlgang der Löffelradmühle mit Druckrohrwasserführung aus Sohodol, Gemeinde Pocruia, Kreis Gorj

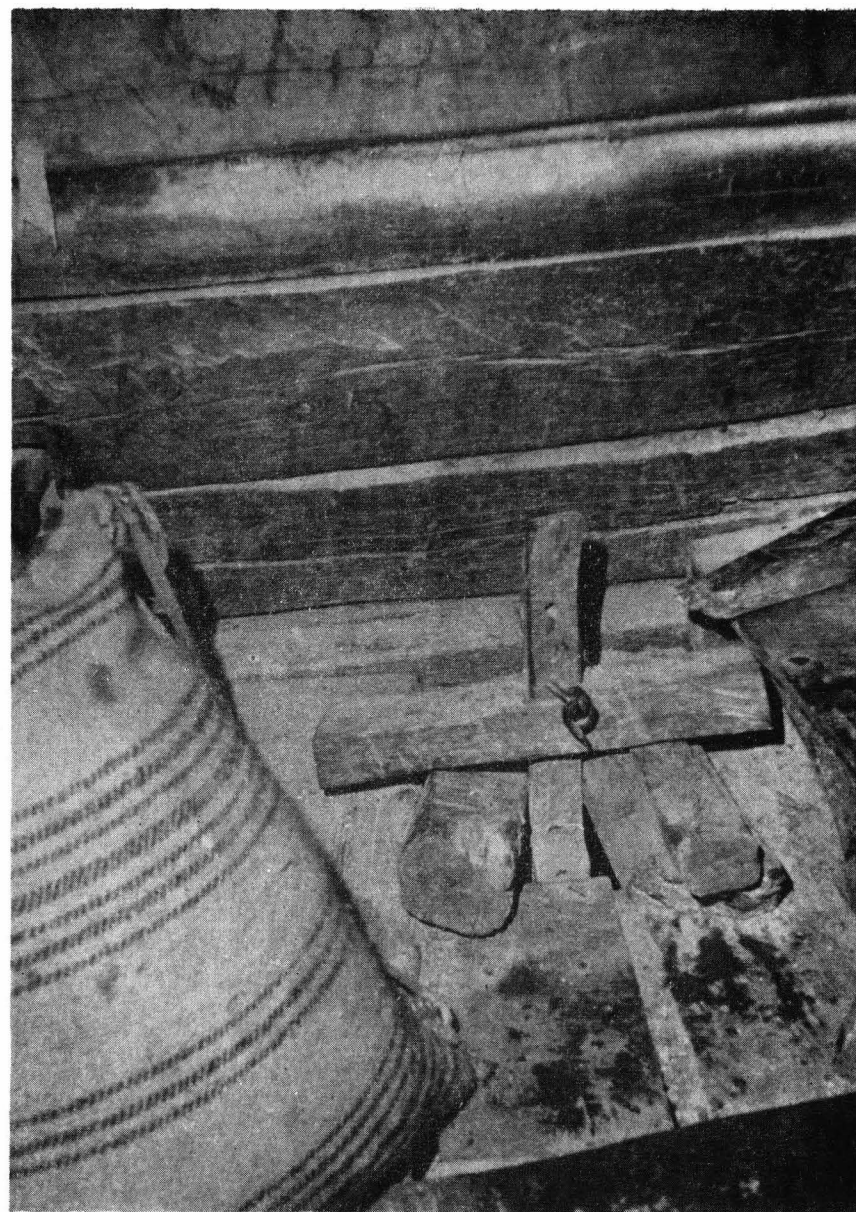

Fig. 4. Ridicătorul pietrelor dintr-o moară cu o ciutură din Sohodol, com. Pocruia, jud. Gorj

Abb. 4. Steinlichtevorrichtung der Löffelradmühle von Sohodol, Gemeinde Pocruia, Kreis Gorj

Fig. 5. Moară cu 2 ciuturi din Tismana, jud. Gorj

Abb. 5. Mühle mit 2 Löffelrädern in Tismana, Kreis Gorj

porțiune podită, de unde apa este condusă prin două scocuri conice, puternic înclinate, confecționate din scindură, spre cele două ciuturi. Mărind-se numărul instalațiilor, se schimbă și planul construcțiilor. În locul planului monocelular, de dimensiuni mici ($2,5 \times 3$ m), al morilor cu o singură instalație de măcinat, găsim o construcție dreptunghiulară, împărțită în două încăperi: moara propriu-zisă și camera morarului. „Intrarea separată“, în cele două încăperi, este rezolvată printr-un „tîrnat“, realizat la colțul construcției, în fața „hodaiei“ morarului. În funcție de lățimea vadului, aceste mori erau ridicate fie pe două ziduri de piatră, ce sprijineau malurile, fie pe piloți, la o înălțime de 1,5 m, direct deasupra apei (Fig. 5, 6).

Întrucît aceste mori nu diferă cu nimic de tipurile cunoscute și descrise în literatura de specialitate și, în special, cele mici redau cu fidelitate, pînă în cele mai mici amănunte, tipul morii cu o singură instalație, din Mehedinți și sud-estul Banatului¹⁴, nu considerăm necesară o descriere mai amănunțită a lor.

În schimb, vom insista mai mult asupra morilor cu 4 pînă la 6 ciuturi, ridicate direct în vadul riului Tismana, care, după cunoștințele noastre, nu au fost încă tratate în literatura de specialitate.

Aceste mori apar abia pe cursul mijlociu și îndeosebi pe cel inferior, unde debitul puternic a permis acționarea concomitentă a patru pînă la

ausgeschlagen, von wo aus das Wasser vermittle zwei sich verengender, aus Brettern hergestellter, steiler Rinnen zu den beiden Löffelrädern geleitet wird. Mit Zunahme der Mahlgänge verändert sich auch der Grundriß des Mühlengebäudes. Anstelle des einzelligen Baus kleinen Ausmaßes ($2,5 \times 3$ m) der mit einem einzigen Mahlgang ausgestatteten Mühlen, stoßen wir nun auf einen Zweizellenbau, der die eigentliche Mühle und dazu noch eine Müllerstube umfaßt. Dabei schafft man dadurch einen getrennten Eingang, daß man an der Gebäudeecke, also vor der „hodaie“ (Stube, Kammer) eine Vorlaube errichtet. Je nach der Breite des Mühlkanals stehen diese Mühlen entweder auf zwei Steinmauern, die die Ufer des Mühlkanals stützen, oder sind sie unmittelbar über dem Wasserlauf, auf 1,5 m hohen Piloten, d. h. Ramm-pfählen errichtet. (Abb. 5, 6).

Da sich diese Anlagen in keiner Weise von den in der Fachliteratur beschriebenen Typen unterscheiden, und vor allem die kleinen den Typus der Löffelradmühle mit einem Mahlgang des Mehedințengebiets und des Südostbanats bis in die kleinsten Einzelheiten genau wiedergeben¹⁴, halten wir eine detailliertere Beschreibung für überflüssig.

Dafür wollen wir etwas mehr bei den inmitten des Flußbettes errichteten Mühlen mit 4—6 Löffelrädern verweilen, die unseres Wissens bisher in der Fachliteratur nicht behandelt wurden.

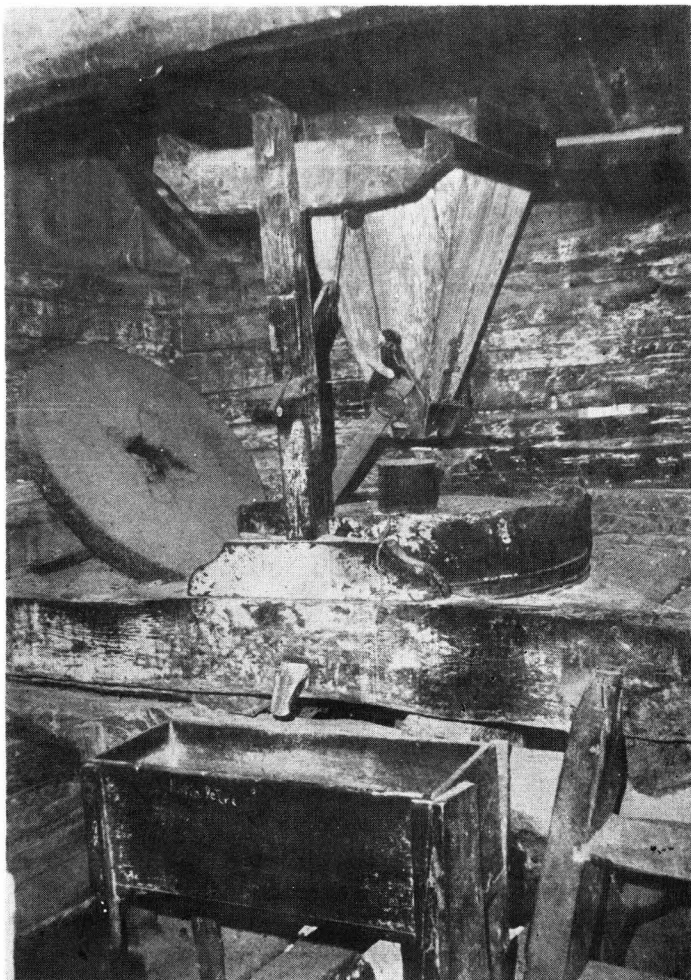
Diese Mühlen treten erst am Mittel-, vor allem aber am Unterlauf der Tismana auf, wo die große

¹⁴ Monica Budiș, Petre Idu, *Mori cu ciutură și pine din bazinul superior al Bahnei — Mehedinți*, in „Cibinium“, 1967—1968, p. 217—229; Corneliu Bucur, *Cu privire la metodologia cercetării și identificării monumentelor de cultură populară transferate în Muzeul tehnicii populare*, „Cibinium 1967—1973“, p. 99 f.f.; M. Bizerea, *Morile fărânești cu turbină în România*, in „Lucrările Institutului de geografie, vol. VIII, Cluj, 1947.

¹⁴ Monica Budiș, Petre Idu, *Turbinenmühlen und Walken am Oberlauf der Bahnea-Mehedinți*, in „Cibinium 1967—68“, S. 217—229; Corneliu Bucur, *Über die Methodologie der Untersuchung und Bestimmung der im Museum der bäuerlichen Technik aufgestellten Denkmäler der Volksarchitektur*, in „Cibinium 1969—1973“, S. 99 f.f.; M. Bizerea, *Morile fărânești cu turbină în România*, in „Lucrările Institutului de Geografie“, Bd. VIII, Cluj, 1947.

Fig. 6. Aspect din interiorul morii cu 2 ciuturi din Tismana, jud. Gorj

Abb. 6. Innenansicht der Mühle mit 2 Löffelrädern aus Tismana, Kreis Gorj

șase instalații de măcinat. Pe baza datelor statistice, completate prin informațiile culese pe teren de la foștii proprietari, am putut stabili că asemenea mori au existat în următoarele localități: Vilceaua, Dedelești („moara Pățicilor“), Cîlnicul de Sus („moara lui Giubega“), Horodeasca („moara Trocanilor“), Găleșoia („moara Roventilor“ și „moara Mocioilor“), Pinoasa („moara Urlanilor“), Rogojelul („moara veche“) și Roșia de Jiu („moara lui Ruptureanu“ și „moara lui Negrea“). Astăzi nu mai există nici una din aceste importante instalații, ultimele exemplare au dispărut odată cu lucrările de canalizare a râului Tismana, efectuate în anul 1968 cînd cursul său a fost modificat, în legătură cu exploatarea de cărbuni de la Rovinari. Ultimul martor al acestor instalații monumentale, moara Roventilor din Găleșoia, a fost transferată în anul 1971 în Muzeul tehnicii populare (Fig. 8, 9, 10).

Pentru a putea utiliza, în mod eficient, forța hidrolică și în condițiile de nivel minim al apei din timpul verii, aceste mori au fost amplasate în mijlocul vadului. Pe de altă parte, pericolul viiturilor și al inundațiilor a obligat, însă, la ridicarea lor pe piloți foarte înalți și masivi, la circa 5—6 m deasupra apei. Aceste două caracte-

Wasserführung den gleichzeitigen Betrieb mehrerer Mahlgänge, d. h. von vier bis sechs, gestattete. Aufgrund der statistischen Daten, die wir während unserer Feldforschung durch Angaben der einstigen Mühlenbesitzer bereichern konnten, gab es früher derartige Anlagen in folgenden Ortschaften: Vilceaua, Dedelești, („moara Pățicilor“), Cîlnicul de Sus („moara lui Giubega“), Hodoreasca („moara Trocanilor“), Găleșoia („moara Roventilor“ und „moara Mocioilor“), Pinoasa („moara Urlanilor“), Rogojelul („moara veche“ — alte Mühle) und schließlich Roșia de Jiu („moara lui Ruptureanu“ und „moara lui Negrea“). Heute findet sich keine einzige dieser imposanten Anlagen am Tismanafluß, die letzten Exemplare fielen den im Jahre 1968 ausgeführten Kanalisierungsarbeiten zum Opfer, als man den Flußlauf der Kohlengruben von Rovinari wegen verlegte. Die „moara Roventilor“ aus Găleșoia, der letzte Zeuge dieser monumentalen Anlagen trat seinen Weg im Jahre 1971 ins Museum der bäuerlicher Technik von Sibiu an.

Um die Wasserkraft auch während des Sommers und bei niedrigem Wasserstand wirksam nutzen zu können, wurden diese Mühlen inmitten des Flußbettes errichtet. Andererseits zwang die Gefahr von Sturzfluten und Überschwemmungen dazu, sie auf bis zu 5—6 m hohen massiven Piloten, d. h. Rammpfählen aufzustellen. Beide Tat-

Fig. 7. Moară cu roată verticală din Racoți, jud. Gorj

Abb. 7. Mühle mit senkrechtstehendem Wasserrad aus Racoți, Kreis Gorj

Fig. 8. Moara cu 6 ciuturi, moara Roventilor, din Găleşoia, com. Cilnic, jud. Gorj, in situ

Abb. 8. Die Mühle mit 6 Löffelrädern, „moara Roventilor“ aus Găleşoia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, an ihrem ursprünglichen Standort

Fig. 9. Moara cu 6 ciuturi din Găleşoia, com. Cilnic, jud. Gorj, reconstruită în Muzeul tehnicii populare

Abb. 9. Die Mühle mit 6 Löffelrädern aus Găleşoia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, nach ihrem Wiederaufbau im Museum der bäuerlichen Technik

Fig. 10. Cele 6 ciuturi ale morii din Găleşoia, în Muzeul tehnicii populare

Abb. 10. Die 6 Löffelräder der im Museum der bäuerlichen Technik aufgestellten Mühle aus Găleşoia

ristici dau o notă aparte și, în același timp, monumentală acestor mori (Fig. 11).

La morile cu 4 ciuturi, se menține planul constructiv dreptunghiular, împărțit în două încăperi: moara și camera morarului. O schimbare a acestui plan o întâlnim numai în cazul morilor cu 6 ciuturi, unde alungirea construcției a dus la separarea casei morarului. Astfel, „hodaia“ denumită și „conac“ (Găleșoaia) formează o construcție separată, de dimensiuni mici, așezată tot pe piloți înalți, la nivelul morii, în fața ușii de intrare, în partea dinspre mal. Separarea casei morarului a urmărit un avantaj de ordin practic: nemaifăcând corp comun cu moara, „hodaia“ oferea condițiuni mai bune de odihnă, nefiind supusă trepidațiilor puternice provocate de funcționarea concomitentă a șase ciuturi. În cazul morii cu 6 ciuturi de la Pinoasa (moara Urlanilor), s-au prevăzut chiar două conace de acest fel, amplasate la ambele extremități ale morii, determinat de accesul spre moară pentru numeroșii clienți, de pe ambele maluri ale râului¹⁵.

În construcția acestor mori s-au folosit, în exclusivitate, birne cioplite, de esență tare, împreunate în incheietură dreaptă, având acoperișul în patru sau două ape, învelit cu șilă. Legătura cu malul sau cu ambele maluri se făcea printr-una sau două punți, a căror lungime (între 10–30 m) era determinată de lățimea vadului Tismanei, care, în acest curs inferior, ajungea între 25–45 m.

Pentru o valorificare maximă a energiei hidraulice, aceste mori au fost amplasate — așa cum am amintit — în mijlocul vadului. Această așezare a determinat și specificul amenajărilor hidrotehnice, ce trebuiau făcute pentru a asigura căderea necesară cit și un debit suficient pentru acționa-

sachen verleihen diesen Mühlen eine besondere und gleichzeitig monumentale Note.

Bei den Mühlen mit vier Löffelrädern wird der zwei Räume: die Mühle und die Müllerstube umfassende rechteckige Grundriß beibehalten, eine Wandlung tritt lediglich bei den mit sechs Löffelrädern ausgestatteten Exemplaren auf, wo das Verlängern des Baus zum Abtrennen der Müllerstube führte. Demzufolge bildet dieser „hodaie“ oder auch „conac“ (Găleșoaia) genannte Raum ein selbstständiges Gebäude, das, verhältnismäßig klein, ebenfalls auf Rammpfählen stehend, neben dem Mühleneingang, gegen das Ufer zu errichtet wird. Die Trennung verfolgte einen praktischen Zweck, bot doch die gesonderte Müllerstube bessere Ruhebedingungen, da sie nicht mehr dem, von den gleichzeitig arbeitenden Mahlgängen ausgehenden Vibrieren ausgesetzt war. Im Falle der Sechslöffelrad-Mühle von Pinoasa („moara Urlanilor“), wo der Zugang der zahlreichen Kunden von beiden Seiten, bezw. Flußufern erfolgte, waren sogar zwei derartige Stübchen, gegen die beiden Ufer zu, vorgesehen¹⁵.

Zum Bau dieser Anlagen dienten ausschließlich behauene Hartholzbalken, im Blockbau mit Kopfschrot verbunden, während das Walm- oder Satteldach Schindeleindeckung aufwies. Der Zugang von einem oder von beiden Ufern erfolgte über Stege, deren Länge (von 10–30 m) von der Breite des Flußbetts abhing, das hier bis zu 25–45 m beträgt.

Um die Wasserkraft maximal auszuwerten, wurden diese Mühlen — wie erwähnt — inmitten des Flußbetts aufgestellt. Dieses bedingte seinerseits die Eigenart der hydrotechnischen Arbeiten, die man benötigte, um das entsprechende Gefälle und eine ausreichende Durchflußmenge zum gleichzeitigen Betrieb von vier oder sechs Löffelrädern

¹⁵ Lista informatorilor: 1. Căldăruse Vasile, Stejerei nr. 53, comuna Cilnic, jud. Gorj, născ. 1906, fost coproprietar la moara din Găleșoaia; 2. Crăciunescu Ioan, Cilnicul de Sus, comuna Cilnic, jud. Gorj, născ. 1902, fost morar; 3. Crețan Gheorghe, Pinoasa, com. Cilnic, jud. Gorj, născ. 1905, meșter lemnar, constructor de mori; 4. Ionescu Dumitru, Găleșoaia, comuna Cilnic, jud. Gorj, născ. 1912, percepător, fost coproprietar la moara cu șase ciuturi din Găleșoaia; 5. Anton Murgulescu, Cilcești, nr. 74, jud. Gorj, născ. 1909, fost proprietar a unei mori cu două instalații de măcinat și admisie inferioară; 6. Negoslav Ioniță Gheorghe, Racoți, com. Celei, jud. Gorj, născ. 1912, morar și agricultor; 7. Pleșa Ioan, com. Tismana, jud. Gorj, născ. 1927, morar angajat la moara cu două ciuturi din Tismana; 8. Popescu Nicolae, Pinoasa nr. 2, comuna Cilnic, jud. Gorj, născ. 1901, meșter tâmplar, fost coproprietar la moara Urlanilor cu 6 ciuturi din Pinoasa; 9. Roventea Giurcă Vasile, Găleșoaia, com. Cilnic, jud. Gorj, născ. 1905, meșter olar, fost coproprietar la moara Roventilor cu 6 ciuturi din Găleșoaia; 10. Roventea M. Ion, Găleșoaia, com. Cilnic, jud. Gorj, născ. 1909, fost coproprietar la moara Roventilor din Găleșoaia; 11. Sarcină Gheorghe, Sohodol, com. Pocruia, născ. 1910, croitor, proprietarul morii cu ciutură cu butoiu din Sohodol; 12. Trocan Maria, Hodoreasca, com. Cilnic, jud. Gorj, născ. 1927, agricultoare, fostă coproprietară la moara Trocanilor din Hodoreasca.

¹⁵ Liste der Gewährleute: 1. Căldăruse Vasile, Stejerei Nr. 53, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geboren 1906, ehemaliger Mitbesitzer der Mühle aus Găleșoaia; 2. Crăciunescu Ioan, Cilnicul de Sus, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geboren 1902, ehemaliger Müller; 3. Crețan Gheorghe, Pinoasa, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geboren 1905, Zimmermann und Mühlenbauer; 4. Ionescu Dumitru, Găleșoaia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geboren 1912, Steuer-einnahmer, ehemaliger Mitbesitzer der Turbinenmühle mit sechs Löffelrädern aus Găleșoaia; 5. Murgulescu Anton, Cilcești, Nr. 74, Kreis Gorj, geb. 1909, ehemaliger Besitzer einer unterschlächtigen Wassermühle mit zwei Mahlanlagen; 6. Negoslav Ioniță Gheorghe, Racoți, Gemeinde Celei, Kreis Gorj, geb. 1912, Müller und Landwirt; 7. Pleșa Ioan, Gemeinde Tismana, Kreis Gorj, geb. 1927, Lohnmüller bei der Turbinenmühle mit zwei Löffelrädern in der Gemeinde Tismana; 8. Popescu Nicolae, Pinoasa Nr. 2, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geb. 1901, Tischlermeister, ehemaliger Mitbesitzer der Mühle „Moara Urlanilor“ mit 6 Löffelrädern in Pinoasa; 9. Roventea Giurcă Vasile, Găleșoaia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geb. 1905, Töpfermeister, ehemaliger Mitbesitzer der Mühle „moara Roventilor“ mit 6 Löffelrädern aus Găleșoaia; 10. Roventea M. Ion, Găleșoaia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geb. 1909, ehemaliger Mitbesitzer der Mühle „moara Roventilor“ in Găleșoaia; 11. Sarcină Gheorghe, Sohodol, Gemeinde Pocruia, geb. 1910, Schneidermeister, Besitzer der Mühle mit einem Löffelrad und Druckrohr; 12. Trocan Maria, Hodoreasca, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, geb. 1927, Landwirtin, ehemalige Mitbesitzerin der Mühle „moara Trocanilor“ in Hodoreasca.

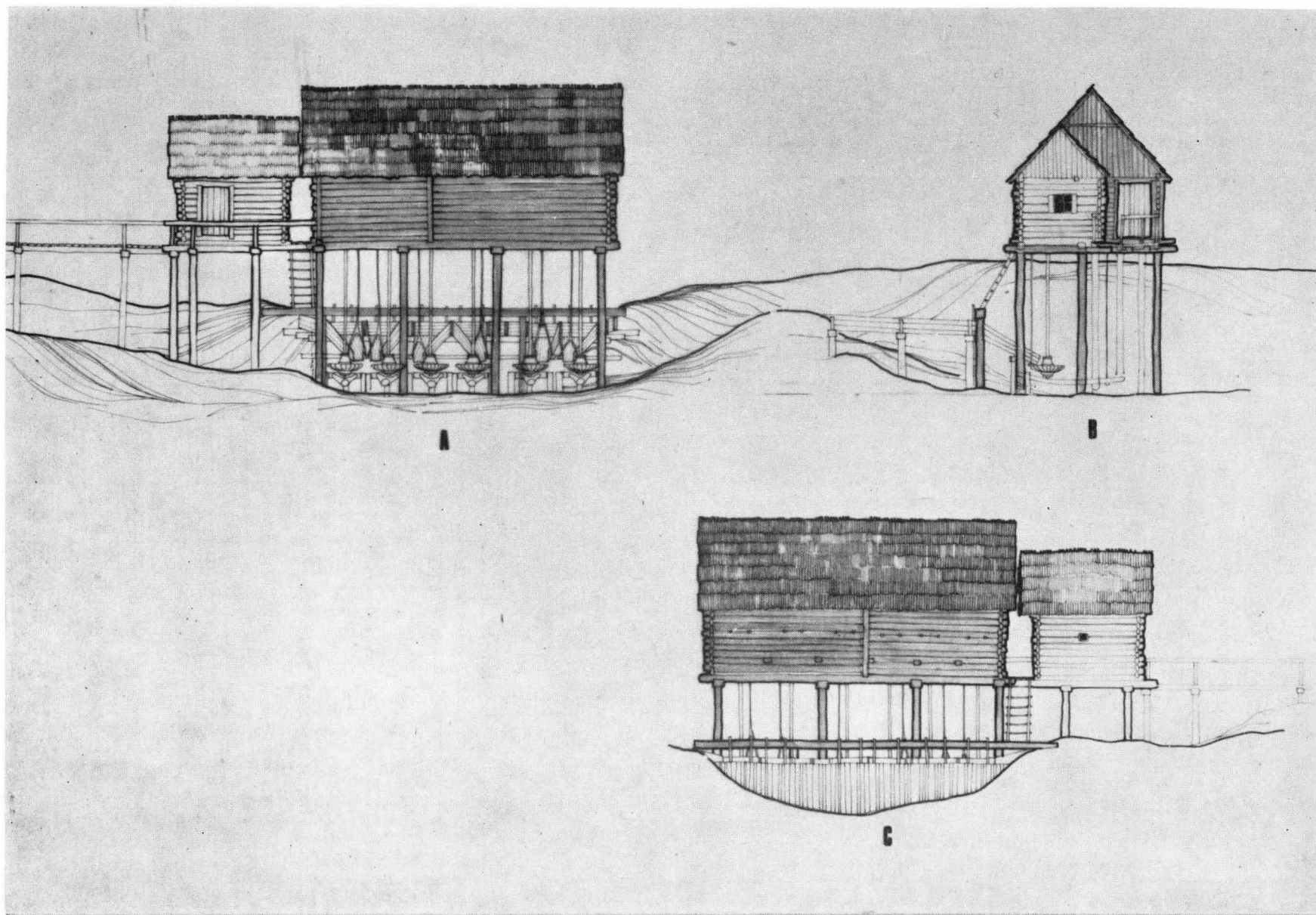

Fig. 11.A — Moară cu 6 ciuturi văzută din aval; B — moară cu 6 ciuturi, vedere laterală; C — moară cu 6 ciuturi văzută din amonte

Abb. 11. A — Talwärts gerichtete Seite der Mühle mit 6 Löffelrädern; B — Seitenansicht der Mühle mit 6 Löffelrädern; C — Flußaufwärts gerichtete Front der Mühle mit 6 Löffelrädern

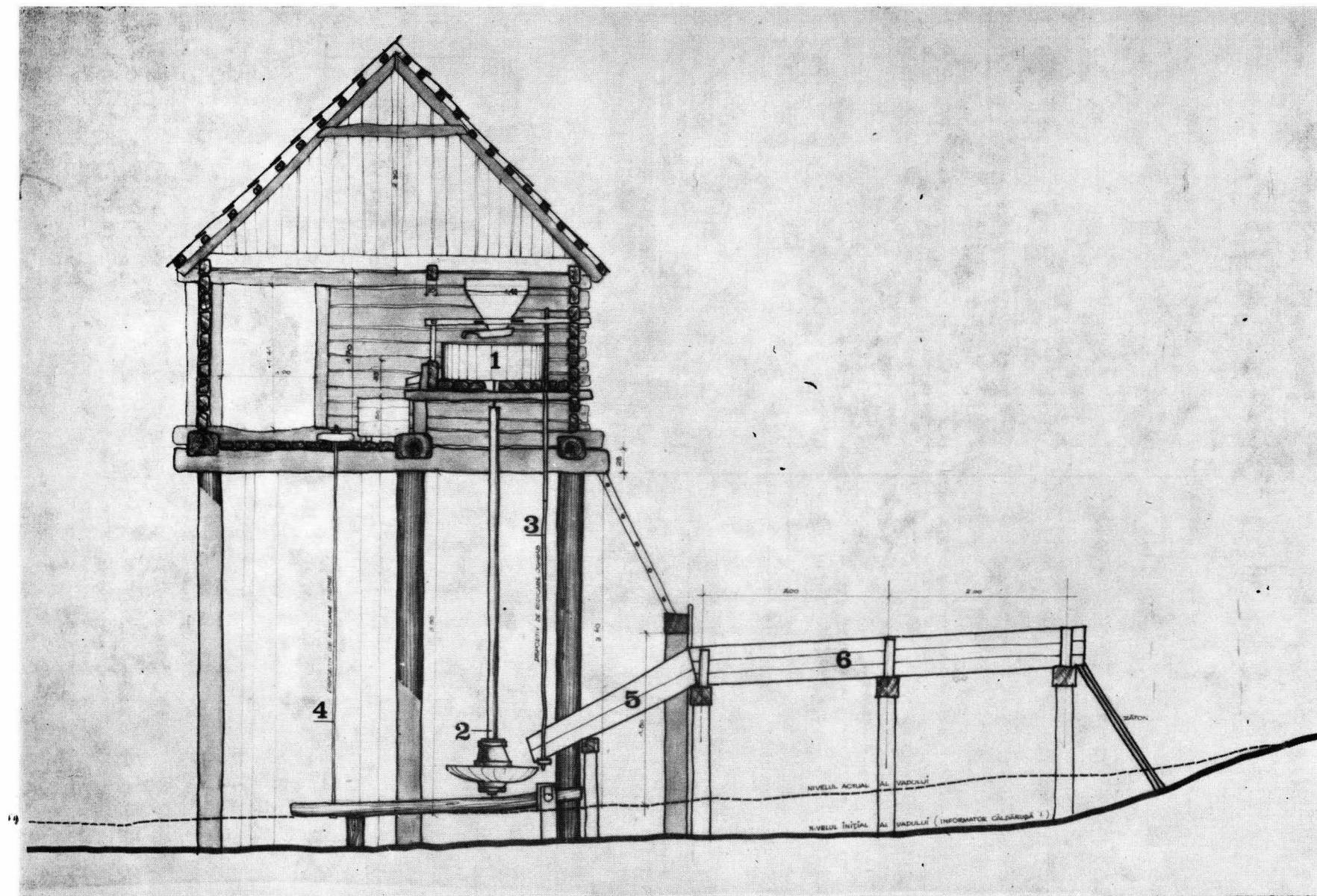
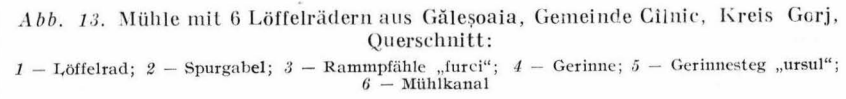

Fig. 12. Moara cu 6 ciuturi din Găleşoia, com. Cilnic, jud. Gorj, secțiune longitudinală:

1 — instalația de măcinare; 2 — ciatură; 3 — ridicătorul scocului; 4 — ridicătorul pietrelor; 5 — scocul; 6 — podul morii

Abb. 12. Mühle mit 6 Löffelrädern aus Găleşoia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj, Längsschnitt:

1 — Mahlgang; 2 — Löffelrad; 3 — Gerinne-Hebevorrichtung; 4 — Steinhebevorrichtung; 5 — Gerinne; 6 — Mühlkanal

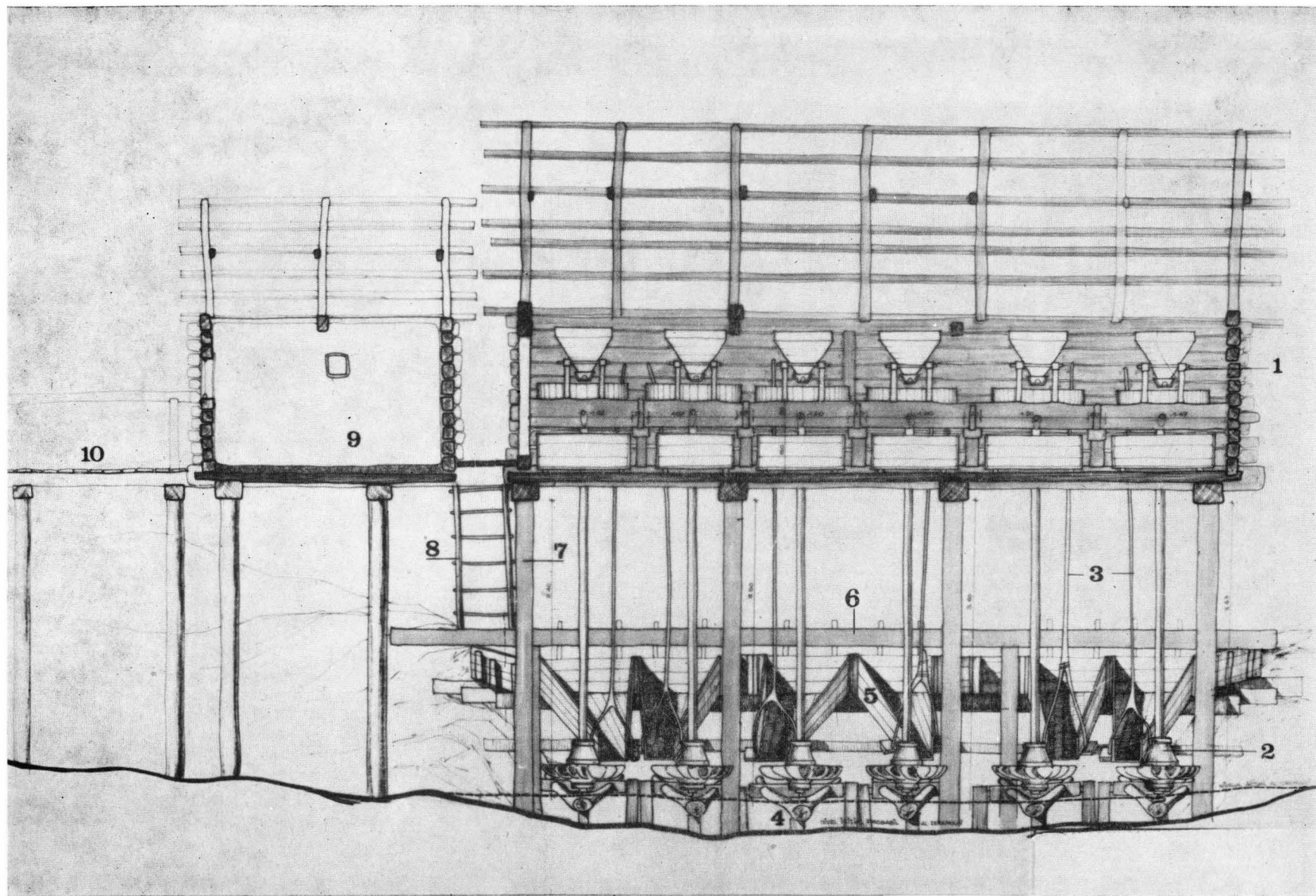

Fig. 14. Moară cu 6 ciuturi din Găleşoia, com. Cilnic, jud. Gorj
 1 – instalația de măcinare; 2 – ciutura; 3 – ridicătorul scocului; 4 – crăcana; 5 – scoc; 6 – „ursul”;
 7 – furci; 8 – scară; 9 – „hodaia” (casa morarului); 10 – puntea spre mal

Abb. 14. Mühle mit 6 Löffelrädern aus Găleşoia, Gemeinde Cilnic, Kreis Gorj,
 Längsschnitt:

1 – Mahlgang; 2 – Löffelrad; 3 – Hebevorrichtung des Gerinnes; 4 – Spurgabel; 5 – Gerinne
 6 – Steg „ursul”; 7 – Rammpfähle „furci”; 8 – Treppe; 9 – Müllerstübchen „hodaia”
 10 – Verbindungssteg zum Ufer

rea concomitentă a celor patru sau șase ciuturi. În acest scop, în amonte, apa râului Tismana a fost stăvilită cu ajutorul unui dig de pari bătuți (ca niște adevărate batardouri), formându-se un mic lac, „zătonul“ morii. De aici, apa trece ca într-o albie artificială peste „podul morii“, o amenajare podită (9×4 m), mărginită lateral de scinduri, care era așezată, ușor înclinat, pe niște piloți și care se îngustează înspre moară. În continuarea podului, apa este condusă pe niște scocuri de scindură, puternic înclinate spre cele 4—6 ciuturi. Prin înclinația podului și scocului, căderea apei pe lingurile ciuturii se face de la o înălțime de 0,80—1,20 m (Fig. 12, 13).

Condiționate de sistemul constructiv al morilor și de modul de admisie al apei (descriș anterior), s-au dezvoltat și mecanismele pentru oprirea instalațiilor. Scoaterea din funcțiune a unei instalații, la terminarea măcinșului, se realiza din interiorul morii cu ajutorul unui elevator simplu — ridicătorul scocului — care ridică scocul instalației respective, așa încît jetul de apă nu mai lovește în lingurile ciuturii, ci trece deasupra lor (Fig. 14 și 15). Trebuie să menționăm că acest mod de a scoate ciutura din funcțiune, prin ridicarea scocului, constituie un element nou, nemăintîlnit la morile cu ciură din alte zone ale țării. Este o dovadă cum spiritul inventiv al poporului găsește noi rezolvări tehnice, acolo unde condițiile specifice — în cazul nostru înălțimea morii — nu au permis folosirea stăvililor obișnuite, adică a stăvililor acționate din interiorul morii cu ajutorul unor pîrghii.

Atunci cînd debitul redus de apă al râului nu permitea acționarea tuturor ciuturilor, sau în ca-

zu gewährleisten. Zu diesem Zweck wurde der Tismanafluß talaufwärts mittels eines aus Rammpfählen errichteten Staudamms zu einem kleinen See, dem „zätonul morii“ — Mühlteich, aufgestaut, von wo aus das Wasser wie in einem künstlichen Flußbett über den „podul morii“ die „Mühlenbrücke“ fließt, eine mit Brettern ausgeschlagene (9×4 m messende) Anlage, die auf Rammpfählen ruhend, sich leicht abfallend, gegen die Mühle zu verengt. Von der „Mühlenbrücke“ weiter gelangt das Wasser über die aus Brettern hergestellten, betont geneigten Gerinne auf die 4—6 Löffelräder. Dank der Neigung der Brücke und der Gerinne ergießt sich der Wasserstrahl aus einer Höhe von 0,80—1,20 m Höhe auf die Löffel des Wasserrades. (Abb. 12, 13).

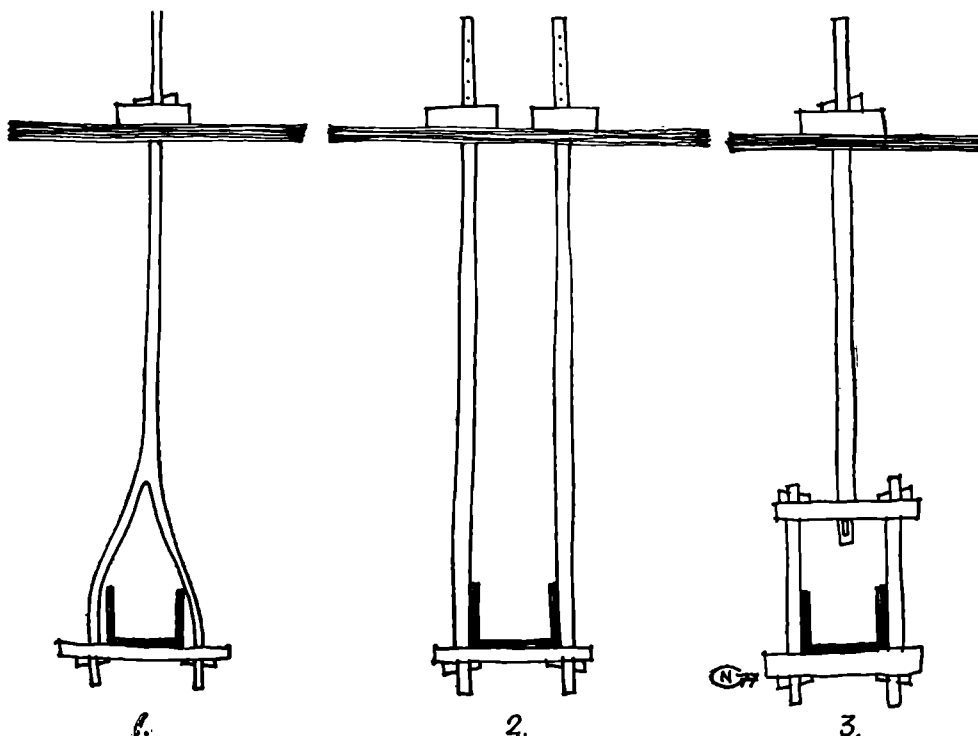
Der Bauweise der Mühlen und der (vorher beschriebenen) Wasserzufuhr angepasst, entwickelten sich auch die Vorrichtungen, die dazu dienten die Mahlmechanismen außer Betrieb zu setzen. Dieses geschieht aus dem Mühleninneren mittels einer einfachen Hebevorrichtung, die die Beschickungsrinne soweit anhebt, bis der Wasserstrahl nicht mehr auf die Löffel auftrifft, sondern darüber hinwegschießt. (Abb. 14, 15). Wir unterstreichen an dieser Stelle, daß diese Art des Außerbetriebsetzens des Mahlgangs durch Anheben des Gerinnes ein neues, bei Löffelradmühlen anderer Gebiete nicht belegtes Element darstellt, das die Tatsache beweist, daß der Erfindungsgeist des Volkes fähig ist, neue technische Lösungen zu finden, wenn die spezifischen Bedingungen — in unserem Falle die Höhe des Mühlenunterbaus — die Handhabung der üblichen Schützentafern mittels Hebels aus dem Mühleninnern ausschließt.

Verbot der geringe Wasserstand des Flußes den gleichzeitigen Betrieb aller Löffelräder oder mußte

Fig. 15. Cele 3 variante de ridicător al scocului folosite la morile cu 4—6 ciuturi de pe valea Tismanei
1 — cu crăcan; 2 — cu două prăjini și 2 „giște“; 3 — cu ramă pătrată

Abb. 15. Die 3 Arten der bei den Mühlen mit 4—6 Löffelrädern aus dem Tismanatal benutzten Gerinnehebevorrichtungen:

1 — Mit Gabelholz „crăcană“;
2 — mit Stangen und 2 „giște“;
3 — mit rechteckigem Jochrahmen

zul unor reparații, se oprea scurgerea apei, pe un anumit număr de scocuri sau numai pe un anumit scoc, cu ajutorul unei stavile simple, la nivelul podului morii (Fig. 16). Unele mori, de exemplu moara cu 6 ciuturi din Hodoreasca sau cea cu 4 ciuturi „a lui Giubega“ din Cîlnic¹⁵, nu erau prevăzute decât cu aceste stavile simple, incomode de acționat, deoarece reclamau deplasarea morarului pînă la nivelul podului.

Fiecare instalație de măcinat este acționată de cîte o ciutură, formată din 12—16 „aripi“, sub forma unor linguri măiestrit cioplite din lemn de fag și încastrate în butucul, „căpățîna“ roții (Fig. 16). Capetele paletelor nu sînt prinse într-un cerc de fier, ca la unele mori din Banat, ci lăsate libere. Fusul ciuturii este turnat din lemn de stejar, cioplit în patru fețe (și nu rotund). Adaptat înălțimii morii, el este foarte lung și se continuă în partea superioară, în interiorul morii, cu un fus de fier, „șteiul“, în capătul căruia se fixează pârărița ce învîrte piatra alergătoare. În partea inferioară, fusul ciuturii se termină printr-un „călcîi“, un vîrf de fier introdus în „broasca“ de oțel, un adevărat lagăr axial, fixat pe crăcana de sub ciutură. Acest lagăr de oțel, care a înlocuit vechiul lagăr de piatră în care se rotea piatra de cremene încastrată în capătul inferior al fusului, este, de fapt, singura modernizare adusă acestei instalații tradiționale.

Pentru reglarea distanței dintre pietrele de moară, în vederea obținerii calității dorite de făină, crăcana de sub ciutură este „săltată“ cu ajutorul unui braț lung de lemn, „luminarea“, fixat la capătul mobil al crăcanei și care pătrunde în interiorul morii. Capătul liber al acestei tiji ridicătoare este prevăzut cu un lemn transversal, „gîsca“. Ridicarea sau coborîrea crăcanei și implicît a pietrei alergătoare se face cu ajutorul unor pene ce se bat sau se scot de sub „gîscă“ (Fig. 16).

Față de elementele comune tuturor morilor cu ciutură din țara noastră, aceste mori de pe cursul inferior al Tismanei prezintă încă o inovație tehnică, realizată din aceeași necesitate de adaptare la variațiile foarte mari ale cotei apelor râului. Pentru a asigura funcționarea morii în tot timpul anului, trebuie să existe o posibilitate de a urca sau coborî ciutura, în funcție de nivelul apei. Cum s-a rezolvat această problemă?

După cum am mai arătat, fusul morii nu este cilindric, ci în patru muchii. Tot în patru fețe este făcută și gaura butucului ciuturii cu care se assemblează fusul, ceea ce permite deplasarea axială a ciuturii pe fus. Pentru a fixa ciutura pe fus, la înălțimea dorită, ciutura era ridicată cu ajutorul unor lanțuri (ea glisînd pe fus), apoi la înălțimea corespunzătoare se introducea sub ea un cui de lemn, în fus, care era prevăzut la capătul său inferior cu o serie de găuri. Din grija

das Wasser, gewisser Instandhaltungsarbeiten wegen bei einer oder mehreren Fallrinnen gedrosselt werden, so geschah dieses mittels einer einfachen, vom Gerinnesteg aus gehandhabten Schützentafel. (Abb. 16). Gewisse Anlagen, wie etwa die Mühle mit 4 Löffelrädern aus Hodoreasca oder die „Giubegamühle“ aus Cîlnic, verfügten lediglich über derartige einfache Schütze, deren Handhabung schwierig war, da der Müller genötigt war, sich jedesmal bis zur „Brücke“ zu begeben, um das Gerinne zu verschließen.

Jeder einzelne Mahlgang wird mittels eines Löffelrades betrieben, dessen Flügel, von der Form meisterhaft geschnittener Löffel, in der Radnabe „căpățîna“ (Kopf, Haupt) befestigt sind. Der Löffelkranz selbst wird hier nicht wie bei manchen Mühlen z. B. im Banat durch einen Eisenreif zusammengehalten, sondern steht frei. Die aus Eichenholz hergestellte Spindel ist vierkantig (und nicht rund), der Höhe des Mühlenunterbaus entsprechend ist sie äußerst lang und setzt sich nach oben hin mit einer Eisenspindel, „șteiul“, fort, an deren Oberende der Spindelkopf, die Haue („pârărița“) sitzt, die den Läuferstein in Drehung versetzt. Nach unten hin endet die Spindel in einem sogenannten „călcîi“, einem Eisendorn, der in einer Stahlpfanne „broască“ läuft, ein regelrechtes „Lager“, das seinerseits an der Sohlgabel „crăcană“ befestigt ist. Dieses Metalllager verdrängte das einstige aus einem Kiesel und einer Steinpfanne bestehende Achsenlager und bildet tatsächlich die einzige „Modernisierung“ dieser überlieferten Anlage.

Um die gewünschte Mehlkörnung zu erlangen regelt man den Abstand zwischen den beiden Mahlsteinen, indem man den Sohlgabelbalken, „crăcană“, mittels eines langen Holzarmes, „luminarea“, anhebt, der am beweglichen Ende der Sohlgabel angebracht ist und ins Mühleninnere führt. Das obere, freie Ende ist mit einem Querholz „gîscă“ (Gans) versehen, das zum Heben der Gabel und damit des Läufersteins dient, indem man zwischen den Mühlenboden und die „gîscă“ Holzkeile einschlägt oder diese lockert, um den Stein zu senken. (Abb. 16). Von den alle Löffelradmühlen unseres Landes kennzeichnenden Elementen abgesehen, weisen die Mühlen vom Unterlauf der Tismana noch eine weitere technische Neuerung auf, die ebenfalls auf der Notwendigkeit beruht, die Anlage dem wechselnden Wasserstand anzupassen. So mußte man, um den Betrieb der Mühle das ganze Jahr hindurch gewährleisten zu können, eine Möglichkeit schaffen, um die Lage des Löffelrades dem Wasserstand anpassen zu können. Wie wurde diese Frage nun gelöst?

Wie vorher erwähnt, ist die Radspindel nicht rund, sondern vierkantig. Ebenfalls viereckig ist die Öffnung der Radnabe, die die Holzspindel aufnimmt, was ein Verschieben des Löffelrades entlang der Spindel gestattet. Um Ersteres beliebig heben zu können wurde es mittels Ketten emporgehievt, und der gewünschten Höhe entsprechend, in eines der in der Spindel angebrachten Löcher ein Eisenstift gesteckt, auf dem das Rad aufruhte. Darum besorgte, die Widerstands-

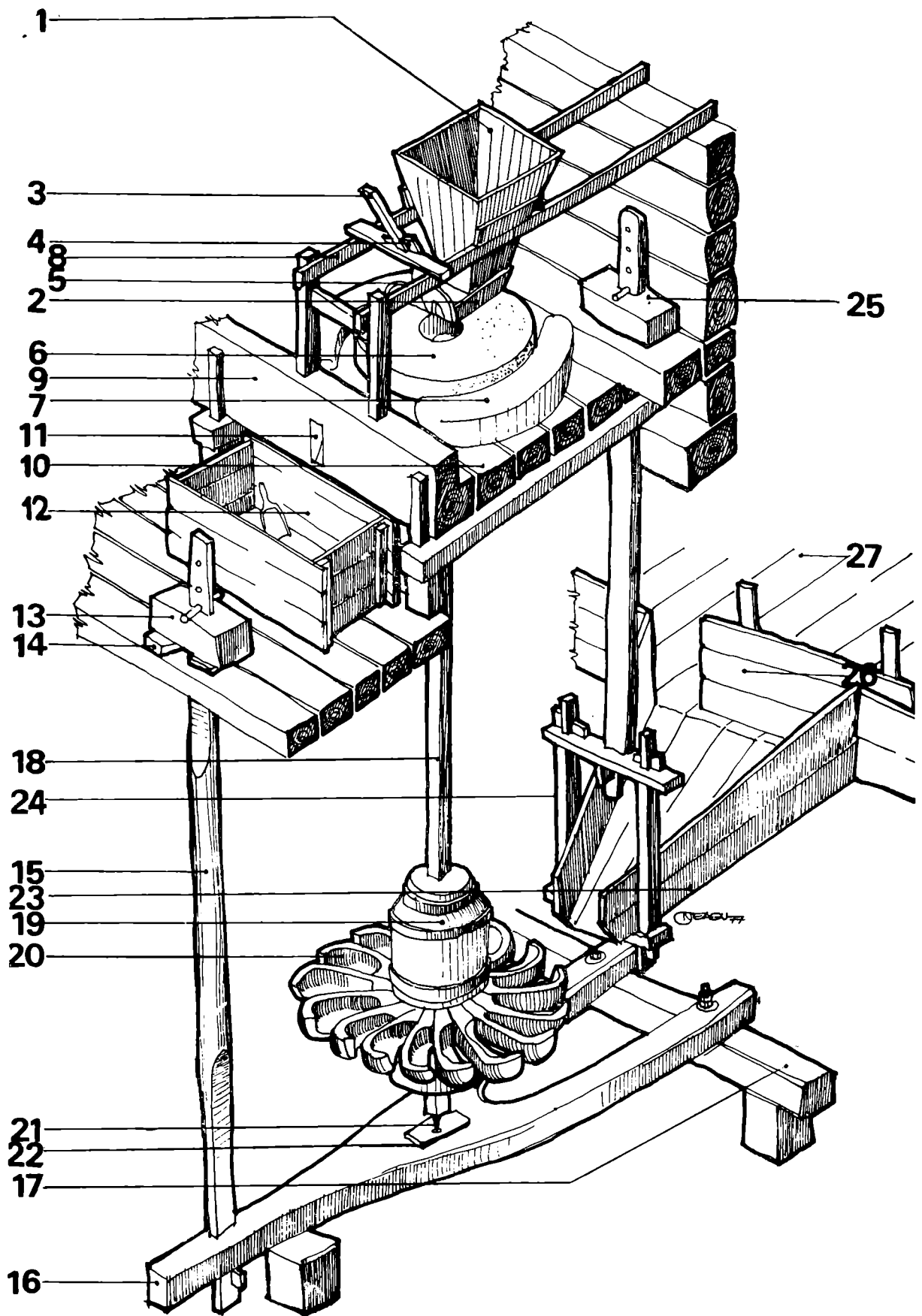

Fig. 16. Instalația de acționare și de măcinare:

1 – cos; 2 – postăvișă; 3 – fiulare; 4 – pană; 5 – titirez; 6 – piatra de sus (alergătoare); 7 – ocolul pietrelor; 8 – jugul coșului; 9 – „făinar”; 10 – podul pietrelor; 11 – gura; 12 – lada de făină; 13–15 – ridicătorul pietrelor; 13 – giscă; 14 – pene; 15 – luminarea; 16 – crăcană; 17 – posada; 18 – fusul ciuturii; 19 – căpățina ciuturii; 20 – aripile ciuturii; 21 – călciul ciuturii; 22 – broasca; 23 – scoc; 24 – ridicătorul scocului; 25 – gisca de la ridicătorul scocului; 26 – stavilă; 27 – podul morii

Abb. 16. Antriebsmechanismus und Mahlgang:

1 – Rumpf; 2 – Rüttelschuh; 3 – „fiulare”; 4 – Keil; 5 – Klapperstock („titirez”); 6 – Läufer; 7 – Steinbütte; 8 – Halterung; 9 – „făinar”; 10 – Steinboden; 11 – Mehlloch; 12 – Mehlkasten; 13–15 – Steinlichtevorrichtung; 13 – „giscă”; 14 – Keile; 15 – „luminarea”; 16 – Spurgabel „crăcană”; 17 – „posada”; 18 – hölzerne Achse; 19 – Radnabe; 20 – Löffel; 21 – Spindelfuß; 22 – Achsenlager „broasca”; 23 – Gerinne; 24 – Gerinnebevorrichtung; 25 – „giscă”; 26 – Schütz; 27 – Mühlkanal

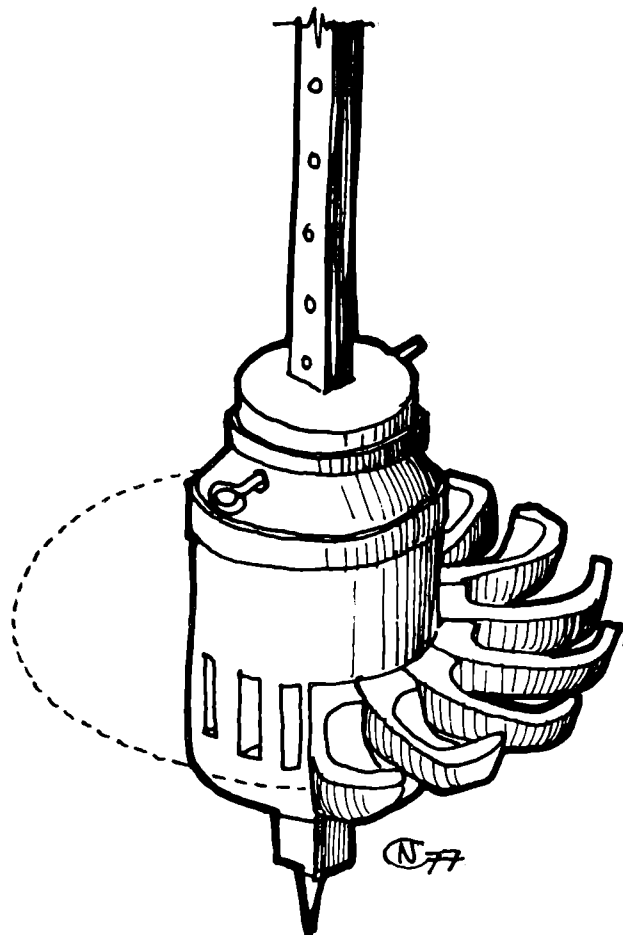

Fig. 17. Cele două modalități de fixare a ciuturii pe fusul de lemn

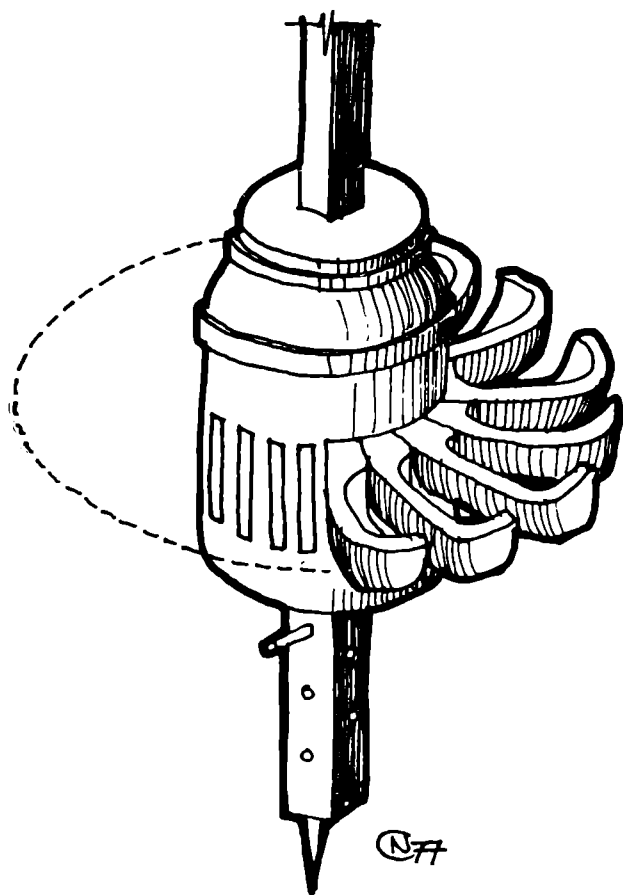

Abb. 17. Die zwei Möglichkeiten der Befestigung des Löffelrads an der Radachse

de a nu slăbi rezistența fusului — supus în timpul funcționării morii la forțe de torsionare mari — găurile practicate în planul transversal al fusului erau făcute în mod alternativ pe o față a fusului și pe cea alăturată, deci se suprapuneau în mod încrucișat. Însă baterea cuiului sub ciatură necesită o muncă anevoioasă în apă și sub aripile mari ale ciuturii. De aceea, mai târziu, unii morari au recurs la o soluție mai practică: ciutura se fixează deasupra paletelor printr-un bulon de fier lung de 50 cm. introdus prin „căpățîna“ ciuturii, prevăzută în acest scop cu o gaură. Trebuie să recunoaștem, cu admirație, că acești străvechi constructori de mori au gândit și lucrat intuitiv și empiric, dar ca niște foarte buni fizicieni și iscusiți mecanici (Fig. 17).

Instalația de măcinare se compune din elementele cunoscute: coșul sprijinit pe jugul coșului, dedesubt „postăvița“ pusă în mișcare de titirez și cele două pietre de moară înconjurată de „ocoli pietrelor“. Coșul, înalt și de formă tronconică, are o capacitate de 5 bănciori (un băncior fiind egal cu 15 l). Întrucît aceste mori mari nu erau destinate numai pentru satisfacerea nevoilor familiei proprietarilor, ci măcinau și pentru clientelă, coșul era marcat în interior cu linii incizate pentru cantitatea de la 1 pînă la 5 bănciori.

făhigkeit der Spindel nicht zu schwächen, die einer großen Belastung ausgesetzt ist, brachte man die Löcher abwechselnd an je einer der Spindelflächen an, so daß sich deren Achsen überkreuzen. Das Einführen des Stifts selbst bildete eine mühselige Arbeit, die sich nur im Wasser stehend, unterhalb des Löffelrads ausführen ließ. Daher griffen manche Müller später zu einer praktischeren Lösung, indem sie das Rad vermittels einer 50 cm langen, oberhalb der „Löffel“ durch die Radnabe verlaufende Schraube befestigten. Wir können nicht umhin hier festzustellen, daß diese alten Mühlenbauer intuitiv und empirisch vorgehen und sich dabei als äußerst gute Physiker und geschickte Mechaniker zeigten. (Abb. 17).

Der Mahlgang besteht aus den bekannten Elementen: dem von der Rumpfleiter gestützten Rumpf, darunter dem Rüttelschuh, der durch den Klapperstock „titirez“ in Bewegung gehalten wird, und dem von der Bütte, „ocoli pietrelor“, umgebenen Steinpaar. Der hohe und pyramidenstumpfförmige Rumpf faßt 5 „bănciori“ (1 băncior entspricht einer Menge von 15 Litern). Da diese Mühlen nicht nur die Bedürfnisse ihrer Eigentümer befriedigten, sondern auch fremdes Mahlgut verarbeiteten, war das Rumpffinnere durch eingekerbte Marken gezeichnet. Den Rüt-

Postăvițele erau cioplite dintr-o singură bucată de lemn de esență moale; numai în ultimul timp acestea au fost înlocuite cu altele lucrate din seindură sub forma unor lădițe. Foarte simplu este dispozitivul prin care se modifică înclinația postăviței pentru reglarea alimentării morii cu grăunțe: de capătul postăviței este prins un băț vertical, o „fiulare“, ce se putea fixa sus, în jurul coșului, la diferite înălțimi, printr-o pană zimțată.

Intrucît aceste mori au folosit în general același potențial hidraulic, pietrele de moară au avut, la toate aceste instalații, aproape aceeași dimensiune, între 95—110 cm. Centrele mai importante pentru procurarea pietrelor au fost, în trecut, Vaideei și Padeș, iar în ultimul timp, aproape exclusiv Sohodol, lângă Pocerua. Acestea, fiind de o duritate mai scăzută, trebuiau schimbate la intervale destul de scurte, după 3—4 ani. Plata pietrelor se făcea în porumb, 30—50 bănciori pentru o pereche de pietre.

Deși, de ferecarea pietrelor, depinde în mare măsură calitatea și cantitatea măcinșului, sistemul aplicat la aceste mori era destul de simplu. La aceasta a contribuit, într-o oarecare măsură, și faptul că aceste mori, fiind în majoritatea lor proprietatea unei colectivități, nu erau deservite de un morar specialist, ci fiecare coproprietar își fereca piatra „după dibăcia lui, cînd îi venea rîndul“¹⁵. Pe de altă parte, nici viteza de rotire a pietrelor, redusă în cazul morilor cu transmisie directă, nu necesita un sistem mai complicat de ferecare, (cu șanțuri de aerisire etc), întâlnite la majoritatea morilor cu roată verticală și la cele de vînt. În cazul nostru, pietrele se fereceau foarte simplu, cu șanțulețe dispuse radial, mai dese spre margine, lăsîndu-se, la mijloc, în jurul orificiului median, o porțiune mai adîncă, denumită „sînul pietrei“, unde „boabele mergeau întregi“. Calitatea slabă a pietrelor din Sohodol, reclama ferecarea lor după 2—3 zile, uneori chiar și după 24 de ore, dacă moara funcționa din plin.

Beneficiînd de un debit de apă puternic, *randamentul* acestor mori cu 6 ciuturi era mult mai mare decît la alte instalații de acest gen din țară. Astfel, în 24 de ore, o pereche de pietre măcina între 60—100 bănciori de porumb (adică între 900—1500 kg), dacă avea apă suficientă. Firește, vara, cînd nivelul apei din rîu scădea, și capacitatea de măcinare se reducea, ajungînd la 650 kg. sau, uneori, chiar numai la 150 kg. Trebuie să menționăm că, în privința randamentului, a trebuit să ne bazăm numai pe informațiile culese de la foștii proprietari, întrucît, azi, nu mai există nici o moară de acest gen în funcțiune¹⁵.

telschuh pflegte man aus einem Stück zu schnitzen und allein in letzter Zeit fertig man ihn aus Brettchen an. Als überaus einfach erweist sich die Vorrichtung vermittels derer man die Beschickung des Mahlgangs mit Körnern regelt: dazu ist das eine Ende des Rüttelschuhs mit einer nach oben zeigenden Leiste („Fiulare“) versehen, die sich durch einen gezahnten Keil an der Rumpfleiter in der gewünschten Höhe befestigen ließ.

Da die Mühlen mit 6 Löffelrädern im allgemeinen das gleiche Wasserpotential benutzten, wiesen deren Steine fast durchwegs die gleichen Maße d. h. zwischen 95—110 cm Durchmesser auf. Früher beschaffte man sich die Mahlsteine hauptsächlich aus den Ortschaften Vaideei und Padeș, in letzter Zeit dagegen fast ausschließlich aus Sohodol, das nahe von Pocerua gelegen ist. Da es sich bei Letzteren um einen nicht allzu harten Stein handelte, mußte man die Mahlsteine in verhältnismäßig kurzen Abständen, d. h. alle 3—4 Jahre auswechseln. Der Kaufpreis der Steine wurde in Mais entrichtet und betrug für ein Steinpaar 30—50 „bănciori“ (also 450—750 l).

Obgleich die Güte und Menge des erlangten Mehls auch vom Schärfen der Steine abhängt, erweist sich die bei diesen Mühlen angewandte Arbeitsweise als durchaus einfach. Dazu trug vermutlich auch die Tatsache bei, daß die Mühlen meist Gemeinschaftsbesitz waren und nicht von Berufsmühlern bedient wurden. Das Schärfen der Steine besorgte vielmehr jeder Bauer „nach seinem Können wenn an ihn die Reihe kam“¹⁵. Andererseits erforderte auch die, bei unmittelbarer Übertragung, nur geringe Geschwindigkeit kein kompliziertes Schärfsystem, mit Lüftungsrinnen etwa, wie wir sie bei der Mehrzahl der Wassermühlen mit senkrechtstehendem Wasserrad und auch bei den Windmühlen antrafen. In unserem Falle schlug man bloß radial angeordnete Rinnen ein, die sich gegen den Außenrad zu verdichteten, wobei gegen den Innerand zu eine mehr ausgehöhlte, „Steinbrust“ genannte Stelle, es den Körnern gestattete, „ganz einzudringen“. Die weiche Beschaffenheit der Steine erforderte, daß man sie alle 2—3 Tage, ja manchmal, bei Vollbetrieb sogar alle 24 Stunden schärfte.

Da diese Mühlen über eine große Durchflußmenge verfügten, war die *Leistung* der einzelnen Mahlgänge viel größer als bei anderen Turbinenmühlen unseres Landes. So mahlte ein Steinpaar im Laufe von 24 Stunden 60—100 „băncioare“ Mais (d. h. 900—1500 l), vorausgesetzt, daß genügend Wasser vorhanden war. Während des Sommers, wenn der Wasserstand sank, ging die Mahlleistung allerdings auf 650, ja oft sogar auf lediglich 150 l zurück. Hier muß noch angeführt werden, daß wir uns in Fragen der Leistungsfähigkeit bloß auf die von den einstigen Besitzern erlangten Auskünfte beschränken mußten, steht doch gegenwärtig keine derartige Mühle mehr in Betrieb¹⁵.

Berücksichtigen wir die Leistung sowie die Tatsache, daß eine Mühle mit vier oder sechs Löffelrädern eigentlich 4 bzw. 6 Mühlen entspricht, so

Dacă ținem seama de acest randament și de faptul, că o moară cu patru sau șase ciuturi însemna în fond patru, respectiv șase mori, nu trebuie să ne surprindă că numărul acestor instalații, care au funcționat concomitent pe cursul inferior al râului Tismana, nu a depășit cifra de 7, până la 8 mori. Pe lângă nevoile satului respectiv, aceste mori au măcinat și pentru alte localități învecinate sau chiar mai îndepărtate. De exemplu, la moara Roventilor din Găleșoia au venit și locuitorii satelor: Stejerei, Cilnic, Șomânești, Peșteana-Vulcan, sau, chiar cei din satele aparținătoare jud. Mehedinți, ca Brădet și Mătășaru¹⁵.

Pentru măcinat se oprea „vama“ (uiumul), în proporție de 5%, ceea ce reprezintă numai jumătate din cantitatea de uium ridicat în majoritatea regiunilor. Vama se lua cu „căpețul“, o măsură de lemn cu capacitate de 1,5 kg (porumb). În unele cazuri, se lua și o vamă mai mică. „Dacă omul venea cu spinarea“, adică clientul căra sacul în spate până la moară, i se oprea numai un căpeț din măcinș, indiferent de cantitatea de grăunțe aduse. Se lua în considerare „că omul se obosește și se lua mai puțin“. Persoanele „care au avut mortul în casă“, adică cei care măcinau pentru pomana mortului, au avut prioritate și au fost scutiți de vamă, sau li s-a reținut un uium mai mic¹⁵.

Morile erau tot timpul anului în funcțiune. Numai în cazul viiturilor de primăvară, care de multe ori au inundat și chiar au distrus ciuturile, se întrerupea temporar activitatea.

Morile de pe cursul inferior al râului Tismana erau, în marea lor majoritate, proprietate colectivă, aparținând unui grup de familii înrudite sau învecinate. De cele mai multe ori au purtat numele familiei care forma majoritatea proprietarilor (moara Urlanilor, moara Trocanilor, moara Mocioilor, a Roventilor etc.). La început, dreptul de proprietate era legat de stăpânirea pământului din vadul morii (caracterul moșnencesc al regiunii). Astfel, aveau drept la moară toți cei care aveau pământurile la 70 de stinjeni (cca. 140 m, un stinjen fiind aici „de nouă palme și patru degete“) amonte și la 20 de stinjeni (40 m) în aval de moară. În funcție de mărimea acestei proprietăți și de munca prestată la ridicarea morii, s-a împărțit și dreptul zilelor de măcinat; deci dreptul de proprietate asupra morii a fost de la început, reprezentat în cote-părți inegale. Numărul coproprietarilor, la o moară cu șase ciuturi, era între 12 până la 30 de „rindași“, fiecare piatră având „rindași“ ei. Dreptul de a măcina s-a calculat pe zilele lunii, iar reparațiile mai mari s-au făcut în comun, contribuția fiecăruia fiind în proporție directă cu numărul zilelor la care avea drept în moară.

În încheiere, ținem să subliniem importanța deosebită pe care o prezintă, din punct de vedere etnografic, morile mari, cu 4—6 ciuturi, de pe

darf es uns nicht überraschen, daß die Anzahl der Anlagen, die gleichzeitig am Unterlauf des Tismanaflusses in Betrieb standen, nicht mehr als 7 oder 8 betrug. Außer für das eigene Dorf mahlten diese Mühlen auch für benachbarte oder weiter entfernte Ortschaften. So kamen zur „moara Roventilor“ in Găleșoia auch Bewohner der Dörfer Stejerei, Cilnic, Șomânești, Peșteana-Vulcan oder gar solche aus den zum Kreis Mehedinți gehörenden Ortschaften wie aus Brădet und Mătășaru¹⁵.

Für das Mahlen erhob man die „Maud“ („uiumul“), die 5% betrug, was der Hälfte des in der Mehrzahl anderer Landschaften erhobenen Mahlzinses entspricht. Gemessen wurde dabei mit dem sogenannten „căpețul“, einem Holzmaß mit einem Faßungsvermögen von 1,5 l (Mais). Gelegentlich war dieser Zins sogar noch geringer. „Kam der Mensch mit dem Rücken“, d. h. trug er das Mahlgut auf dem Rücken zur Mühle, entrichtete er bloß ein „căpeț“, ohne Rücksicht auf die Mahlgutmenge. Man berücksichtigte dabei, „daß der Mensch ermüde und nahm weniger“. Personen, „die Tote im Hause hatten“, d. h. Familien die für das Totenmahl mahlten, hatten Vorrecht und mussten keinen oder einen kleineren Mahlzins entrichten¹⁵.

Die Mühlen standen das ganze Jahr über in Betrieb. Bloß zur Zeit der Frühjahrshochwasser, die häufig die Löffelräder überfluteten oder zerstörten, unterbrach man zeitweilig den Betrieb.

Der Großteil der Mühlen am Unterlauf des Tismanaflusses waren Kollektivbesitz und gehörten einer Gruppe von Familien oder Nachbarn. Meist trugen sie dabei den Namen jener Familie, die die Mehrzahl unter den Besitzern bildete (die „moara Urlanilor, Trocanilor, Mocioilor, Roventilor usw.). Zu Beginn hing das Besitzrecht mit dem Grundbesitz im Mühlthal zusammen (Freibauerncharakter des Gebiets). So hatten alle Mühlenrechte, die Grundbesitz in einer Entfernung bis zu 70 Klaftern (etwa 140 m—eine Klafter wird hier mit „zwei Handbreit und vier Finger“ gemessen) talwärts der Mühle und 20 Klaftern talwärts (40 m) ihr Eigen nannten. Der Grösse dieses Besitzes entsprechend und im Verhältnis zu der beim Bau geleisteten Arbeit wurden die Mahlitage aufgeteilt, die Mitbesitzerrechte an der Mühle bestanden demnach von Anfang an in ungleichen Teilen. Die Zahl der Mitbesitzer betrug bei einer Mühle mit sechs Löffelrädern 12—30 „rindași“ (d. i. Teilhaber, die „der Reihe nach“ mahlen), wobei jeder Mahlgang seine Teilhaber aufwies. Das Mahlrecht wurde nach Monatstagen aufgeteilt, die Instandhaltungsarbeiten größeren Ausmaßes wurden gemeinsam ausgeführt, wobei der Beitrag jedes einzelnen seinen Mahlrechten entsprach.

Abschliessend wollen wir noch die Bedeutung unterstreichen, die die Mühlen mit 4—6 Löffelrädern aus dem Tismanatal in volkscundlicher Hinsicht haben, Anlagen, die sonst im Lande nicht belegt sind und bisher von der Fachliteratur übergangen wurden.

valea Tismanei, instalații care nu se regăsesc nicăieri în țara noastră și nici nu au mai fost descrise în literatura de specialitate.

Constructorii de mori de aici au trebuit să se adapteze condițiilor fizico-geografice locale particulare: un curs de apă, cu regim hidrologic montan, ce traversează însă un relief cu pantă lină. Consecințele ce decurg din aceasta: variații mari de debit, albie largă și viteza redusă — au impus găsirea unor soluții tehnice deosebite față de cele cunoscute. Modul de rezolvare practică, comasarea mai multor mori într-una singură, așezarea ei în mijlocul albiciei, crearea barajului și lacului de acumulare și alte inovații tehnice utilizate — reprezintă încă o dovadă strălucită a nivelului gândirii tehnice, a spiritului inventiv al poporului.

Die Mühlenbauer mußten sich hier den besonderen landschaftlichen Bedingungen örtlicher Natur anpassen, d.h.: einem Wasserlauf mit Gebirgswasserverhältnissen, der jedoch zumeist Bodenformen mit geringem Gefälle durchquert. Die sich daraus ergebenden Folgen: große mengenmäßige Schwankungen der Durchflußmenge, weites Flußbett und geringe Geschwindigkeit — zwangen die Mühlenbauer dazu, neue technische Lösungen zu finden. Die Art diese Fragen zu lösen, durch Zusammenschluß mehrerer Mühlen zu einer einzigen, Aufstellung derselben inmitten des Flußbetts, Schaffung eines Wehrs und eines Stausees und andere technische Neuerungen — bilden einen weiteren glänzenden Beweis für das Niveau des technischen Denkens und für den Erfindergeist des Volkes.

ASPECTE ALE VIETII PASTORALE ÎN MUNȚII CĂLIMANI

Constantin Popa

Lucrarea prezentată se bazează, în principal, pe rezultatul unor cercetări de teren începute, în primăvara anului 1971, în câteva sate de la poalele Călimanilor și continuate, în vară aceluiași an, cuprinzând numai o parte a masivului, anume aceea dintre Bilbor și Valea Topliței. Urmăream, în primul rând, un scop de ordin practic legat de depistarea unui complex pastoral, în vederea transferării lui în sectorul tematic al Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibului.

Deși cercetările au acoperit numai o parte a zonei, materialul cules relevă, cu prisosință, complexitatea economiei pastorale a satelor de sub Călimani și intensitatea cu care ea pulsează, datorită condițiilor favorabile pe care mediul le oferă, fapt remarcabil și de alte cercetări, efectuate anterior, unele, cu decenii în urmă¹.

Stăniile cercetate în Munții Alunișel, Păltiniș, Steaza, Poiana Boilor, Izvorul Călimani, Izvorul Buciniș, Bradul Ciont, aparțin satelor: Bilbor, Dumbrava, Vătava, Luieriu, Ripa de Jos, Monor, Rușii-Munți, Sieu, situate pe cursul superior al Mureșului, sate cu o economie mixtă, în care populația practică cultivarea pământului și creșterea vitelor ca ocupații inseparabile, de cea mai veche tradiție.

Majoritatea locuitorilor practică creșterea animalelor pentru satisfacerea necesităților proprii și mai puțin pentru desfacerea de produse-marfă pe piețele din Reghin sau Tirgu-Mureș.

1. Calendarul vieții pastorale

a) *Primăvara* începe odată cu topirea zăpezii și se încheie cu urcarea la munte, având ca limite 1 aprilie—25 mai, cu unele variațiuni determinate, în primul rând, de starea vremii.

La început, micile cîrduri de oi („boteie”) sînt date în grija copiilor, dar în scurtă vreme se fac pregătirile în vederea vîrăturii pe munte,

¹ Laurian Ș o m e ș a n, *Viața pastorală în Munții Călimani*, în „Buletinul Societății regale de geografie”, tom. LII, 1933. *Etnografia Văii Bistriței, Piatra Neamț*, 1973, p. 194.

ASPEKTE AUS DEM HIRTENLEBEN IM CĂLIMANI-GEBIRGE

Constantin Popa

Die gegenwärtige Arbeit fußt vor allem auf im Jahre 1971 in einigen am Fuße des Călimanigebirges gelegenen Dörfern begonnenen und im Sommer des gleichen Jahres fortgeführten Geländeforschungen, die nur einen Teil des Massivs, und zwar den zwischen Bilbor und Toplița gelegenen erfasseten. Zunächst galten diese Untersuchungen einem durchaus praktischen Zweck, und zwar dem Auswählen eines für den betreffenden Thematisektor des Museums der bäuerlichen Technik bestimmten Hirtenkomplexes.

Oggleich die Forschungen, wie erwähnt, lediglich einen Teil des betreffenden Gebiets berührten, unterstreicht das gesammelte Material durchaus die Komplexität der Schafhaltungswirtschaft der am Fuße des Călimani gelegenen Dörfer und die Intensität mit der diese, dank der günstigen Umweltbedingungen, hier pulsiert, eine Tatsache, die auch andere, Jahrzehnte vorher ausgeführte Forschungen¹ hervorhoben.

Die im Bereich der Höhenzüge Alunișel, Păltiniș, Steaza, Poiana Boilor, Izvorul Călimani, Izvorul Buciniș, Bradul Ciont untersuchten Sennhütten gehören den Dörfern Bilbor, Dumbrava, Vătava, Luieriu, Ripa de Jos, Monor, Rușii-Munți und Sieu an, die alle am Oberlauf des Mureș gelegen, eine gemischte Wirtschaft ausüben, d.h. Ackerbau und Viehzucht als uralte, untrennbare Beschäftigungen.

Ein Großteil der Bevölkerung geht der Viehzucht zur Deckung eigenen Bedarfs nach, und weniger dazu um die Produkte auf den Märkten von Reghin und Tirgu Mureș als Ware zu verschleußen.

1. Der Kalender des Hirtendaseins

a) Die *Frühjahrsweide* beginnt mit der Schneeschmelze und endet mit dem Almauftrieb, ihre Grenzen liegen zwischen 1. April und 25. Mai, mit gewissen, durch die Witterungsverhältnisse bedingten Schwankungen.

Zunächst werden die kleinen Schafgruppen („boteie”) den Kindern zur Hut überlassen, was jedoch nur kurze Zeit vorhält, da man zu den Vorbereitungen für den Almauftrieb schreitet, indem die

¹ Laurian Ș o m e ș a n, *Viața pastorală în munții Călimani*, în „Buletinul Societății regale de geografie”, Tomus I, II, 1933; *Etnografia Văii Bistriței, Piatra Neamț*, 1973, S. 194.

constituindu-se turmele pe bază de asocieri, care rămân valabile pînă toamna.

Pînă la 25 mai turmele sînt ținute pe hotarul satului („la hat“)², mulsul începînd cu regularitate abia după începutul acelei luni³, (pînă atunci laptele era al mieilor), cînd se făcea „punerea pe brînză“, precedată, în mod necesar, de „măsura laptelui“.

Acesta era, cu cîteva decenii în urmă, criteriul de bază pentru împărțirea produselor între proprietari⁴, astăzi aceasta se face în baza unei înțelegeri dinainte stabilite între ciobanii asociați și proprietari.

b) *Văratul*. De la 25 mai, cel mai tîrziu 1 iunie, turmele pornesc spre pășunile alpine unde vor rămîne pînă la mijlocul lui septembrie. Deplasările spre și de la munte se fac pe drumuri ce străbat plaiuri străvechi și care necesită 3—4 zile de mers, cu popasuri pentru muls și înnoptat.

Păstorii, din satele aflate pe cursul superior al Mureșului, străbat mai întîi coridorul riului pînă la Toplița, urcă pe apa Topliței și, urmînd plaiurile de pe Cica, Răchitiș, Puturosu și Bradul Ciont, ajung la stîni. Popasurile le fac prin poieni și pe marginea pădurilor, improvizînd cu ușurință strunga necesară mulsului⁵. Produsele, obținute din laptele muls în timpul acestor deplasări de scurtă durată, sînt vîndute locuitorilor din satele prin care trec.

În vremea văratului se desfășoară din plin activitatea productivă, caracteristică stînilor: pășunatul oilor, mulsul și prelucrarea laptelui, prepararea hranei, întreținerea igienică a vaselor și a instrumentarului de lucru.

c) *Tomnatul*. Între 15—20 septembrie, turmele părăsesc munții și, urmînd aceleași drumuri pe care au urcat, coboară spre satele de origină, oprindu-se pe hotar, unde rămîn pînă ninge.

d) *Iernatul* se face acasă, de către fiecare proprietar, dar cei care aveau oi mai multe, le iernau la fînațe unde aveau clădite adăposturi adecvate.

2. Organizarea vieții pastorale

Turmele sînt constituite din 200—600 oi (mînzări și sterpe), adunate de 3—5 asociați de la 20—60 proprietari, la începutul lunii mai. Aso-

Großherden aufgrund von Zusammenschlüssen zustandekommen, die bis zum Herbst ihre Gültigkeit bewahren.

Bis zum 25. Mai hält man die Herden im Bereich der Dorfgemarkung, „la hat“², wobei das Melken regelmäßig erst vom Beginn jenes Monats einsetzt³, (bisher gehörte die Milch den Lämmern), was seinen Ausdruck in der „punere pe brînză“ findet, dem das Milchmessen vorausgeht.

Letzteres war bis vor einigen Jahrzehnten der Hauptgesichtspunkt bei der Aufteilung der Sennereierzeugnisse unter die Besitzer⁴. Heute erfolgt sie aufgrund einer zwischen den vereinigten Hirten und den Besitzern vorgenommenen Absprache.

b) Die Sommerweide

Nach dem 25. Mai, spätestens aber am 1. Juni brechen die Herden zu den Gebirgsweiden auf, wo sie bis Mitte September verweilen. Der Auftrieb erfolgt entlang uralter Schaftriften, die überlieferten Hängen folgen und 3—4 Tage benötigen, unterbrochen lediglich um zu rasten, d.h. zu melken und zu übernachten.

Die Hirten der am Oberlauf des Mureș gelegenen Dörfer folgen zunächst der Flußauwe bis nach Toplița und dem Toplițabach. Darauf steigen sie die Hänge der Cica, des Răchitiș, des Puturosu und des Bradu Ciont empor und gelangen zu den Sennhütten. Rast hält man auf Lichtungen und am Waldrand, wo sich die Melkhürde leicht improvisieren läßt⁵. Die unterwegs erlangten Milchprodukte werden an die Bewohner der Dörfer veräußert, deren Gemarkung die Herde berührt.

Während der Sommerweide entfaltet sich die Produktionstätigkeit, die die Sennhütten kennzeichnet, in ihrer ganzen Vielfalt, d.h.: die Schafweide, das Melken und Verarbeiten der Milch, das Zubereiten der Nahrung, das Reinigen der Behälter und des Arbeitsgeräts.

c) Die Herbstweide

Zwischen dem 15.—20. September verlassen die Herden das Gebirge und ziehen, dem gleichen Wege folgend, den sie beim Auftrieb benutzten, in ihre Herkunftsorte, wo sie bis zum ersten Schneefall innerhalb der Gemarkung weiden.

d) Die Winterweide

Das Überwintern geschieht bei den Schafhaltern selbst. Solche jedoch, die über zahlreiche Schafe verfügen, bedienen sich dazu der Heuwiesenzone, wo sie entsprechend hergerichtete Unterkünfte besitzen.

| 2. Die Organisation des Hirtendaseins

Die Großherden bestehen aus 200—600 Schafen (Milch- und Jungschafen), die von 3—5 vereinigten Hirten von 20—60 Besitzern zu Beginn des

² Inf: Avram Aurel, Bilbor, jud. Harghita.

³ Inf. Toderic Petre, n. 1900, com. Vătava, jud. Mureș.

⁴ Desfășurarea acestui obicei l-am urmărit în satul Țăgșor, jud. Bistrița-Năsăud, unde este numit „măsura oilor“ (Anton Badea de la Muzeul din Reghin a filmat întreaga lui desfășurare).

⁵ L. S o m e ș a n, Op. cit., p. 299.

² Gewährsmann: Avram Aurel, Bilbor, Kr. Harghita.

³ Gewährsmann: Toderic Petre geb. 1900, Gem. Vătava, Kr. Mureș.

⁴ Wir konnten diesen Brauch im Dorf Țăgșor, Kr. Bistrița-Năsăud verfolgen, wo man ihn als „măsura oilor“ bezeichnet (Anton Badea vom Reghiner Museum filmte den ganzen Ablauf).

⁵ L. S o m e ș a n, Op. cit., S. 299.

ciații (își zic ei înșiși „tovarăși“) sînt plătiți de micii proprietari și răspund solidar în fața lor de eventualele daune cauzate de stricăciunea oilor, ca și de respectarea înțelegerii privind repartizarea drepturilor de produse cuvenite în baza înțelegerii încheiate la constituirea tîrlei. În temeiul acesteia, proprietarii primesc 5—7 kg brînză, 0,5—1 kg urdă de fiecare minzare și o „fele“ de unt de la 4 oi și dătoresc ciobanilor asociați 15—20 lei și o oca de făină de porumb pentru fiecare cap de oaie. Încheierea socotelilor se face toamna la alesul oilor. În afară de plata în bani și în natură primită de ciobanii asociați, aceștia rămîn, în anii buni, cu cantități de produse după achitarea tuturor obligațiilor asumate față de proprietari.

Observăm, prin urmare, că organizarea vieții pastorale, în zonă, se întemeiază pe asocieri, care sînt de fapt expresii ale unor străvechi forme cutumiar⁶, întîlnite îndeosebi în regiunile în care se practică păstoritul pendulatoriu și care cunosc pe teritoriul României mai multă varietate⁷.

Personalul stîinii este alcătuit, în principal, din aceiași asociați, dintre care cel mai vîrstnic și priceput este șeful; ciobani plătiți se angajează doar în cazuri rare.

Întreaga activitate a stîinii cunoaște o diviziune a muncii și o ierarhie tradițională: *baciul*, care este și șeful stîinii, prelucrează laptele, ajutat de *ciobani* cu rîndul; în număr de 3—4, aceștia pășunează și mulg minzările, participînd, pe rînd, la prelucrarea laptelui. *Strungarul* este un copil de 10—11 ani, care mîină oile în strungă, aduce lemne și apă în stîină. În sfîrșit, *sterparul* îngrijește de cîrdul de sterpe, care nu pasc pe pășunile rezervate minzărilor, ci mai departe. În componența personalului stîinii, singurii angajați sînt: strungarul (plătit înainte cu 70 kg brînză, iar acum cu 700—800 lei lunar) și sterparul, plătit cu 15 lei pentru fiecare oaie. Toate activitățile sînt îndeplinite, după cum se vede, în exclusivitate, de bărbați, femeile rămînînd în sat. La stîinile moldovenilor de pe Călimani, femeia este însă prezentă⁸.

⁶ I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Ed. științifică, București 1973, p. 264.

⁷ Ibidem.

⁸ Vezi I. Vlăduțiu, *Op. cit.*, p. 262.

Monats Mai gesammelt werden. Die Hirten, die sich selbst als Genossen, „tovarăși“, bezeichnen, verständigen sich mit den Besitzern und verantworten ihnen gegenüber solidarisch für jedwede etwaigen den Schafen zugestossenen Schäden, als auch für das Einhalten der beim Herdenbilden abgeprochenen Bedingungen, was das Aufteilen der Milchprodukte anbetrifft. Aufgrund letzterer stehen den Besitzern pro Milchschaf je 5—7 kg Käse und 0,5—1 kg Süßzieger, für je 4 Schafe dagegen eine „fele“ genannte Menge Butter zu. Dafür schulden sie den Hirten pro Schaf 15—25 Lei Bargeld und eine „Maß“ (măsura) genannte Menge Maismehl. Verrechnet wird im Herbst beim Auswählen der zur Winterweide zurückgekehrten Schafe. Von der Löhnung in Bargeld und Naturprodukten (Maismehl) abgesehen, verbleiben den Hirten in guten Weidejahren, nach Begleichen ihrer Verpflichtungen den Schafhaltern gegenüber, unter Umständen gewisse Überschüsse an Milchprodukten.

Aus dem Obengesagten geht die Tatsache hervor, daß die Organisation des Hirtendaseins in diesem Gebiet auf dem Zusammenschluß beruht, als einem Ausdruck gewisser uralter Sittenformen⁶, auf die man vor allem in Gebieten stößt, in denen das Pendelhirtenwesen üblich⁷ ist und die auf rumänischem Boden eine große Mannigfaltigkeit kennen⁷.

Das Sennhüttenpersonal besteht zum Großteil aus den gleichen vereinigten Hirten, deren ältester als Leiter gilt. Bezahlte Hirten werden nur äußerst selten angeworben.

Das gesamte Sennhüttenleben kennt eine klare Arbeitsteilung und überlieferte Hierarchie: der *Senner* „baciul“, der, wie gezeigt, die Sennhütte leitet, sorgt für die Milchverarbeitung, wobei ihm die *Hirten* abwechselnd zur Hand gehen; diese, üblicherweise 3—4 Mann, hüten und melken die Schafe und helfen bei der Milchverarbeitung. Der *Hütejunge* „strungarul“, ein 10—11-jähriger Knabe, treibt die Milchschafe in den Melkpferch und versorgt die Sennhütte mit Wasser und Holz. Der „sterpar“ (von „sterpe“ — noch nicht zeugungsfähige Jungschafe) hütet die weiter oben und getrennt von den Milchschafen weidenden Jungschafe. Die einzigen angeworbenen Dienstleute der Sennhütte sind der Hütejunge (der früher 70 kg Käse erhielt, heute dagegen 700—800 Lei Monatslohn) und der Jungschafhirt, der für jedes Schaf 15 Lei erhält. Sämtliche Tätigkeiten werden, wie gezeigt, von Männern ausgeübt. Die Frauen bleiben im Dorf. Lediglich in den Moldauischen Sennhütten des Călimangebirges tritt die Frau auf⁸.

⁶ I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Editura științifică, Bukarest, 1973, S. 264.

⁷ Ibidem.

⁸ Siehe I. Vlăduțiu, *Op. cit.*, S. 262.

În afară de asocierile pastorale pentru vărarea turmelor de oi, în Călimani am întâlnit și asocieri ale bilborenilor pentru vărarea cornutelor mari (vacii), pe munții Alunișel și Păltiniș. Proprietarii plătesc 200 lei de vacă pentru păzit și muls, pe întreaga vară, și își prepară singuri brinza, venind la stână cu rindul.

a) *Adăposturi pe hotar și la finețe.* Ținerea turmei „pe hat” sau la finețe, primăvara, toamna sau chiar iarna, precum și activitățile legate de stringerea finului, au impus construirea unor adăposturi pentru oameni și animale.

Pe hotar, noaptea, oile sînt ținute în *coșeri*, făcute din răzlogi, care au în margine *strunga* de muls, iar pentru oameni se construiesc colibe din birne, numite chiar *stîni*⁹; înainte se construiau bordeie de pămînt¹⁰.

La finețe, unde parte din proprietari își iernau animalele, oile erau ținute în *săsi* — ocoale îngrădite din nuiele, înalte de peste 2 metri, virșite (cu acoperiș care proteja gardul) — pînă începeau să fete, fiind mutate apoi cu micii lor în *corlițe*¹¹ — ocoale îngrădite, acoperite, cu gardul „bucșit” (se făceau două rinduri de gard, iar spațiul gol se umplea cu frunze), o tehnică extrem de arhaică. Corlițele se făceau lipite de unul din pereții căsuței oamenilor¹².

b) *Construcțiile pastorale de pe munți.* O gospodărie pastorală de pe pășunea alpină cuprinde, în mod obligatoriu, *stîna propriu-zisă*, tîrla (sasiul), în care dorm oile și *strunga* cu „crama” (adăpost) pentru muls; mai pot fi cotețe pentru porci și *șoapra* ciobanilor, care dorm lingă tîrlă.

Desigur, între acestea, locul principal îl ocupă *stîna propriu-zisă*, cu funcții multiple: atelier de prelucrare a laptelui, depozit de produse și rezerve alimentare și pentru păstrarea instrumentarului de lucru și adăpost pentru personalul stîinii.

Stîinile din Călimani sînt, în general, construcții de dimensiuni mici, ridicate din birne de brad, rotunde, încheiate la capete în „cheutori”, cu

Von der Vereinigung der Hirten zur Schafsommerweide abgesehen, stieß ich im Călimangebirge auch auf derartige Vereinigungen von Bewohnern aus Bilbor, die der Großviehweide (Kühe) auf dem Alunișel- und dem Păltiniș-Höhenzug dienten. Die Viehbesitzer zahlen pro Kuh 200 Lei, was dem Hüten und Melken den ganzen Sommer hindurch entspricht. Das Verarbeiten der Milch besorgen die Besitzer selbst, indem sie abwechselnd zur Sennhüte kommen.

a) *Unterkünfte in der Gemarkung und der Heuwiesenzone*

Die in der Gemarkung oder in der Heuwiesenzone stattfindende Frühjahrs-, Herbst- und Winterweide sowie die mit der Heumähd zusammenhängenden Tätigkeiten machten eine Reihe für Mensch und Tier bestimmter Unterkünfte notwendig.

Innerhalb der Gemarkung werden die Schafe über Nacht in „*coșeri*“ genannten Hürden gehalten, die aus Gattern bestehen und mit einem *Melk-pferch* versehen sind („strunga de muls“). Für die Menschen werden ebenfalls „*Sennhütten*“⁹ genannte Blockbauten errichtet, die an die Stelle der früher üblichen Erdhütten („bordeie“) getreten sind¹⁰.

In der Heuwiesenzone, wo einige Schafbesitzer ihre Schafe überwintern ließen, hielt man die Tiere in sogenannten „*săsi*“, aus über 2 m hohem Flechtwerk errichtete Pferche, deren Zaun mit einem Dach versehen war, (das den Zaun schützte). Nachdem die Schafe zu werfen beginnen, werden sie mit den Lämmern in die „*corlițe*“¹¹ übersiedelt, d. h. vollkommen gedeckte und mit einem Doppelzaun versehene Pferche, dessen Zwischenraum mit Laub ausgefüllt wurde, eine überaus altertümliche Technik. Die Corlițe wurden an einer der Wände des für die Menschen bestimmten Häuschens errichtet¹².

b) *Hirtenbauten in der Gebirgszone*

Die auf der Gebirgssalm gelegene Hirtenwirtschaft umfaßt als unzugängliches Element die *eigentliche Sennhütte*, den Pferch „tîrla“, in dem die Schafe übernachteten (auch „sasiul“) und die *Melkhürde* (strunga) mit dem oft gedeckten Melkstand („crama“), wo man die Schafe melkt; dazu kommt noch der Schweinekoben und der für die Hirten in der Nähe des Pferchs aufgestellte Schlafunterstand „*șoapra*“.

Selbstverständlich spielt die *eigentliche Sennhütte* die ausschlaggebende Rolle und erfüllt zahlreiche Bestimmungen: d. h. sie ist Labor zur Milchverarbeitung, Lagerraum für Erzeugnisse und Proviantvorräte, wie auch Magazin zur Aufbewahrung von Arbeitsgerät und schließlich Unterkunft für das Sennhüttenpersonal.

Die im Călimangebirge gelegenen Sennhütten weisen allgemein kleine Ausmaße auf und werden aus unbehaunten, an den Enden in „cheutori“ verbundenen Tannenbalken errichtet. Das ein-

⁹ Inf. Vlasa Ion, n. 1925, satul Dumbrava, com. Vătava, jud. Mureș.

¹⁰ Inf. învățătoarea Vlaicu Maria, directoarea școlii din Dumbrava, jud. Mureș.

¹¹ Idem.

¹² Vezi I. Vlăduțiu, Op. cit., p. 272.

⁹ *Gewährsmann:* Vlasa Ion, geb. 1925, Dorf Dumbrava, Gem. Vătava, Kr. Mureș.

¹⁰ *Gewährsmann:* Lehrerin Vlaicu Maria, Schuldirektor in Dumbrava, Kr. Mureș.

¹¹ Idem.

¹² Siehe I. Vlăduțiu, Op. cit., S. 272

Fig. 1. Planul stinei cu o încăpere din Poiana de la Izvorul Sec

Abb. 1. Plan der Einraumsennhütte von der Izvorul Sec-Alm

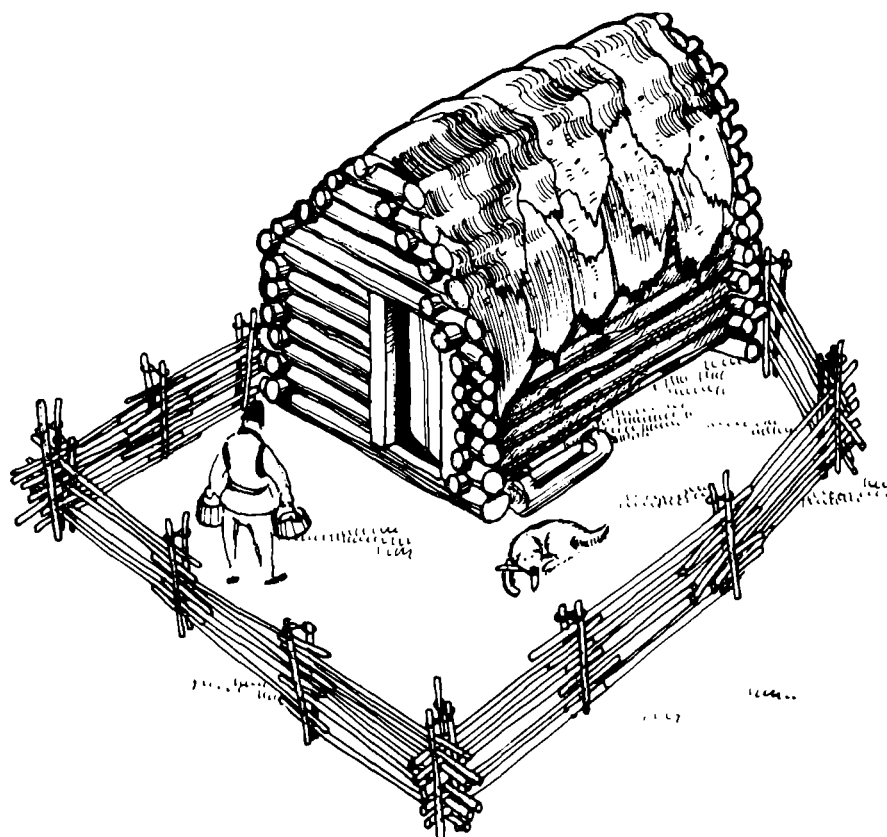
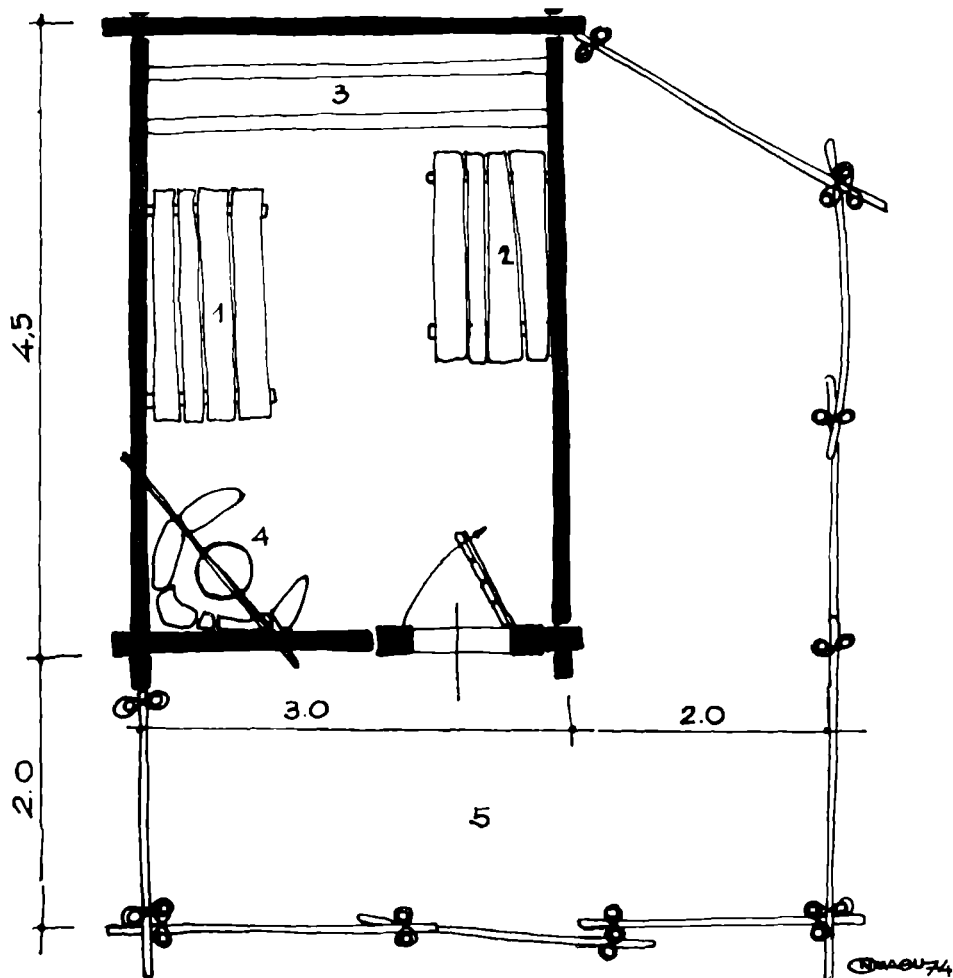

Fig. 2. Stina din Poiana de la Izvorul Sec

Abb. 2. Sennhütte von der Izvorul Sec-Alm

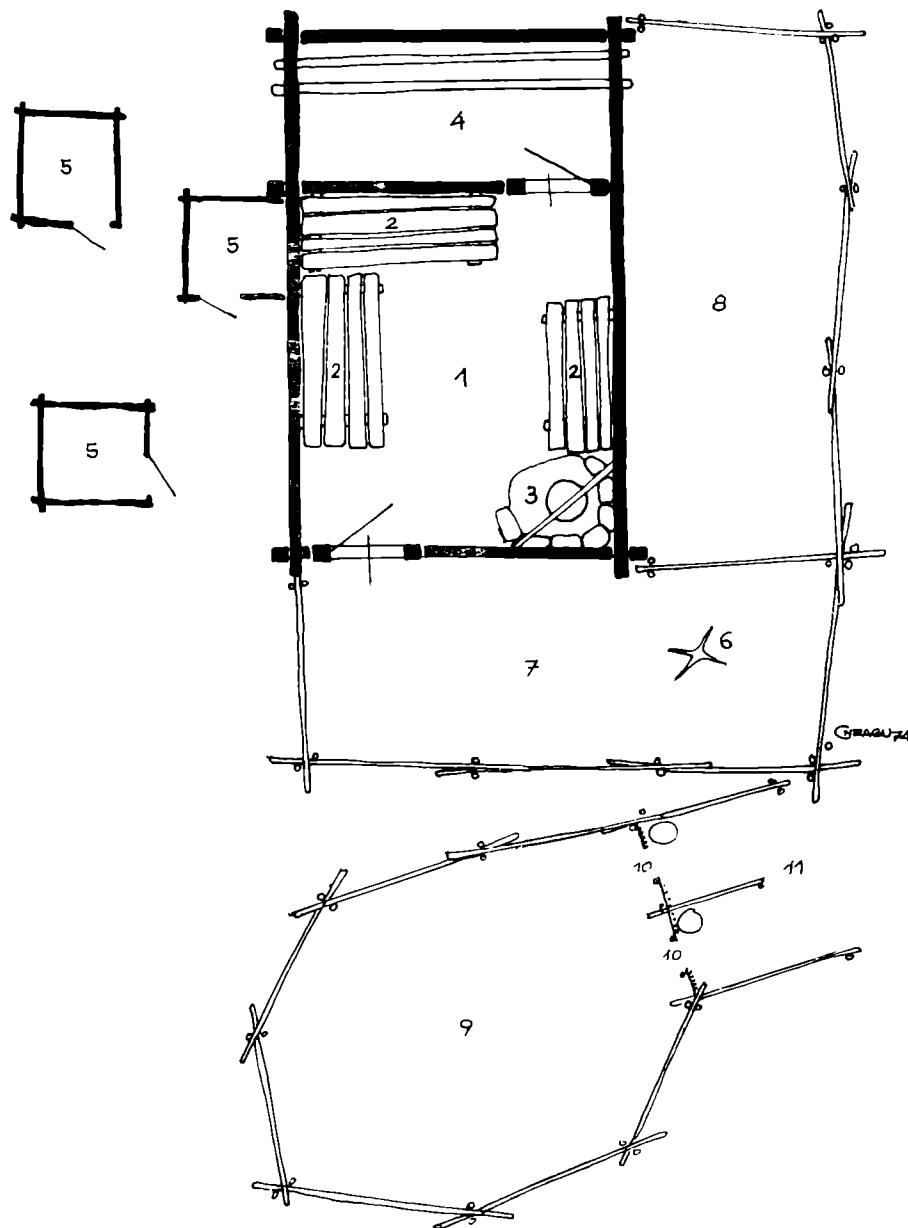

Fig. 3. Planul stinii cu două încăperi din muntele Alunișel

1 — stina; 2 — prici; 3 — vatra cu vartej;
4 — camera; 5 — cotei de porci; 6 — prepeleac;
7 — ograda stinii; 8 — ograda pentru ciini;
9 — strunga; 10 — spatari;
11 — comarnic

Abb. 3. Grundriß der Zweiraumsennhütte vom Alunişelberg

1 — Sennhütte; 2 — Pritschen; 3 — Herd mit Kesselgalgen; 4 — Vorratskammer;
5 — Schweinekoben; 6 — „prepeleac“ (Gabelholz); 7 — Hof der Sennhütte; 8 — Hundehof; 9 — Schafpferch; 10 — „Spätari“ (Durchgang zum Melkpferch); 11 — Melkstand („comarnic“)

acoperiş în două ape, din scoarţă de brad, şindrila, în ultimul timp chiar din carton asfaltat.

Planul construcţiilor, patrulater, cuprinde una sau două încăperi. Stinile unicelulare, nu depăşesc 4—5 m lungime şi 3 m lăţime, singura încăpere îndeplinind funcţionalităţi multiple: aici se află vatra de foc, situată într-un colţ (de obicei în stînga), prevăzută cu „beldă“, priciurile de dormit şi poliţele pe care se pune caşul la dospit. Cele mai arhaice au nu numai pereţii din birne, ci şi partea care formează acoperişul cu învelitoare din scoarţă de brad. Acestea sînt de fapt stinile tradiţionale ale Călimanilor, care acum se întîlnesc extrem de rar¹³.

¹³ În cercetările noastre am intîlnit un singur exemplar: stina din poiana de la Izvorul Sec, aparţinînd Monorului.

fache Satteldach weist eine Baumrinden-, Schindel- oder neuerdings Dachpappeneindeckung auf.

Der viereckige Grundriß umfaßt einen oder zwei Räume, wobei die Einraumsennhütten 4—5 m Länge und 3 m Breite nicht überschreiten. Deren einziger Raum erfüllt zahlreiche Bestimmungen, und zwar: findet sich hier der Herd, der meist in der linken Ecke angelegt wird und die „beldă“ aufweist (eine Vorrichtung zum Anhängen der Kessel Anm.d.Übers.), desgleichen die Schlafpritschen und die Wandborde, („poliţe“), wo der Käsebruch zum Reifen abgestellt wird. Bei den altertümlichsten Sennhütten bestehen nicht nur die Wände aus Stämmen sondern auch das mit Baumrinde gedeckte Dach. Tatsächlich ist dieses der überlieferte Sennhüttentypus des Călimangebirges, dem man heute seltener begegnet¹³.

¹³ Bei unseren Forschungen stießen wir auf ein einziges Exemplar: die zu Monor gehörige Sennhütte von Izvorul Sec.

Stinile cu două încăperi, apărute nu demult, au pe lingă stina propriu-zisă și un *celar*, care servește la depozitarea produselor, păstrarea hranei și hainelor personalului, precum și a instrumentarului de lucru.

În fața stinii este nelipsit „prepeleacul”¹⁴, care se mai numește și „furcoaică”¹⁵, pe care se pun vasele și hainele la uscat.

În timpul nopții, oile sînt închise în staule, „sășie”¹⁶ ori „nimăt”¹⁷ — îngrădituri poligonale de răzlogi. Din staul trec la muls prin „spătare”¹⁸, la strungă, care este prevăzută cu acoperiș într-o pantă, numit „comarnic” sau „cramă”¹⁹.

Staulul și strunga au un caracter mobil, fiind mutate la cîteva zile, pentru a nu sta oile în noroi.

3. Tehnici, procedee și instrumentarul pentru prelucrarea laptei

Principalul produs obținut este *brînză de berbință*. Tehnicile și procedeele de obținere sînt rezultatul unei experiențe îndelungate, prezentînd trăsături similare cu alte zone ale Carpaților.

După muls, care se face de trei ori pe zi pînă la 1 septembrie, în „cupătuie” și găleți de lemn, anume destinate acestui scop, laptele este pus în „budacă” (în prealabil trece printr-o „strecurătoare”), situată în vecinătatea focului, i se dă chiag (păstrat în „chiagorniță”) și după o oră și jumătate se alege cașul care este presat și frămîntat de mai multe ori, pînă la scoaterea „jintuitului”, care duce la alegerea smîntînii. Prin baterea ei cu „bridideul” în „bodirlău” se obține untul. Zărul rămas este pus la fiert în căldări de aramă, în care se mestecă cu „tăuierul”, obținîndu-se *urda* și *jintila*.

După 2—3 zile, cașul, stors bine în crîntă și zvîntat, e pus la dospit, vreme de 4—6 zile; fărâmițat apoi, frămîntat și sărat bine se indeasă în „berbințe”.

Zărul urdit se întrebuintează la spălarea vaselor sau ca hrană la ciîni.

Inventarul stinii este completat de donițe pentru apă, fideleșe pentru transportat untul, ceaoane și vase de preparat hrana.

Die seit nicht allzulang aufgetretenen Zweiraumsennhütten weisen außer dem eigentlichen Sennraum noch einen „*celar*“ auf, worin die Erzeugnisse, der Proviant und die Habseligkeiten des Personals aufbewahrt werden und das Arbeitsgerät abgestellt wird.

Vor der Sennhütte darf der „*prepeleac*”¹⁴ nicht fehlen, ein auch „*furcoaică*”¹⁵ genanntes Gabelholz zum Trocknen von Kleidung und Behältnissen.

Über Nacht werden die Schafe in die Hürde („*staul*“ auch „*sășie*”)¹⁶ gesperrt (auch „*nimăt*“ genannt)¹⁷ — aus Gattern hergestellte vieleckige Einzäunungen. Von hier gelangen sie durch „*spătare*“ (Durchlasse)¹⁸ in den Melkpfereh „*strungă*“, der über einen mit einem Pulldach gedeckten Melkstand, „*comarnic*“ oder „*cramă*“, verfügt¹⁹.

Sowohl der Schlaf- als auch der Melkpfereh werden nach einigen Tagen verlegt, um zu verhindern, daß die Schafe im Morast stehen.

3. Techniken, Verfahren und Arbeitsgerät zur Milchverarbeitung

Das Haupterzeugnis ist die „*brînză de berbință*“. Die zu deren Herstellung angewandten Techniken und Verfahren sind das Ergebnis langjähriger Erfahrung und ähneln den in anderen Karpaten-zonen angewandten Verfahren.

Nach dem Melken, das bis zum 1. September dreimal täglich erfolgt, und zwar in „*cupătuie*“ (Melkkellen) und Holzzeimer, die eigens dazu angefertigt wurden, gießt man die Milch (durch ein Seihtuch „*strecurătoare*“) in die nahe des Feuers aufgestellte „*budacă*“ und fügt den (in einer „*chiagorniță*“ aufbewahrten) Käselab „*chiag*“ hinzu und nach etwa anderthalb Stunden erhält man den Käsebruch „*caș*“, der öfter gepreßt und durchknetet wird, bis der Fettstoff „*jintuitul*“ auftritt, aus dem man hernach im Stoßbutterfaß („*bodirlău*“) die *Butter* herstellt. Die zurückbleibende Molke wird in Kupferkesseln über dem Feuer zum Kochen gebracht und unter Umrühren vermittels des „*tăuier*“ die „*urdă*“ (Süßzieger) und die „*jintilă*“ (Magermolke) erlangt.

Nach 2—3 Tagen wird der in der Käsepresse „*crîntă*“ gepreßte und luftgetrocknete Käsebruch zum Reifen aufgestellt und nach 4—6 Tagen zerkleinert, geknetet und gut gesalzen in „*berbințe*“ gefüllt.

Die Magermolke benutzt man zum Ausspülen der Behälter oder als Hundefutter.

Der Gefäßbestand der Sennhütte umfaßt noch Wassereimer, Kleinbüten zum Befördern der Butter („*fideleșe*“), Kessel „*ceaoane*“ und Kochgeschirr.

¹⁴ L. Someșan, Op. cit., p. 311.

¹⁵ Inf. Gliga Ion, com. Rușii Munți, jud. Mureș.

¹⁶ Inf. Gliga Ion, Rușii Munți, jud. Mureș.

¹⁷ Inf. Ilargu Emil, com. Bilbor, jud. Ilarghita.

¹⁸ Inf. Gliga Ion, Rușii Munți, jud. Mureș.

¹⁹ Inf. Bogoldea Ștefan, Sieut, Bistrița-Năsăud.

¹⁴ L. Someșan, Op. cit., S. 311.

¹⁵ *Gewährsmann*: Gliga Ion, Gem. Rușii Munți, Kr. Mureș.

¹⁶ Gm. Gliga Ion, Rușii Munți, Kr. Mureș.

¹⁷ Gm. Hargu Emil, Gem. Bilbor, Kr. Harghita.

¹⁸ Gm. Gliga Ion, Rușii Munți, Kr. Mureș.

¹⁹ Gm. Bogoldea Ștefan, Sieut, Bistrița-Năsăud.

4. Concluzii

Din analiza calendarului vieții pastorale se poate observa, în zona munților Călimani, o mișcare periodică a turmelor între sat și pășunile alpine. Este vorba deci de un păstorit pendulatoriu.

Viața pastorală în acest masiv este încă vie și puternică; de-a lungul epocilor istorice ea a cunoscut perioade de înflorire sau regres²⁰, dar permanența ei n-a putut fi zdruncinată de nici o opreliște de natură socială sau istorică.

În organizarea vieții pastorale se constată persistența unor elemente străvechi, de obște, paralel cu dispariția altora. S-a păstrat, în continuare, de pildă, principiul asocierilor pastorale, dar s-a renunțat la obiceiul „măsurii laptelui“ cu prilejul „punerii pe brinză“, care a fost înlocuit cu un sistem de retribuție bazat pe invoială.

În tehnicile și instrumentarul de prelucrare a laptelui se află elemente cu o răspindire generală în zonele muntoase ale Carpaților Orientali, până în munții Bucovinei, Ciucului și Vrancei²¹.

Intensitatea păstoritului în Călimani este arătată, între alți factori, de numărul mare și diversitatea stînilor așezate la mici distanțe între ele, datorită pășunilor bogate care i-au atras și pe oierii din Mărginimea Sibiului, care le luau în arendă²².

În condițiile actuale, au loc profunde mutații în economia creșterii animalelor în zonă, în cultura și modul de viață al ciobanilor. Cooperatorivele agricole din Monor, Aluniș etc., au trecut la organizarea de stîni, introducînd o serie de elemente noi, cu repercursiuni adînci pentru îmbunătățirea substanțială a vieții ciobanilor.

4. Schlussfolgerungen

Aus der Untersuchung des Ablaufs des Hirtenjahrs läßt sich ersehen, daß im Călimangebirge eine periodische Bewegung zwischen Dorf und Bergweiden stattfindet, es sich folglich um ein Pendelhirtenwesen handelt.

Das Hirtendasein ist in diesem Massiv noch überaus lebendig und kräftig; entlang der Geschichtsepochen erlebte es Blüte- und Rückschrittsperioden²⁰, doch ließ sich seine Beständigkeit weder durch soziale, noch geschichtliche Hindernisse beeinflussen.

In der Einrichtung des Hirtenlebens lassen sich gewisse beständige, altertümliche Elemente feststellen, die mit der Gemeinschaft zusammenhängen. Gleichzeitig vermag man das Verschwinden anderer zu verzeichnen. Von Dauerhaftigkeit erwies sich zum Beispiel das Prinzip der Hirtenvereinigungen, wogegen man dafür vom „Milchmessen“, anlässlich des Alnauftriebs Abstand nahm und es durch ein auf Verstäädigung beruhendes Verrechnungssystem ersetzte.

Im Bereich der Techniken und des bei der Milchverarbeitung benutzten Arbeitsgeräts stoßen wir auf allgemein verbreitete Elemente, die sich in allen Gegenden der Ostkarpaten belegt finden, und zwar bis in die Gebirge der Bukowina, des Ciuc- und des Vranceagebiets hin²¹.

Die Intensität des Hirtenwesens wird im Călimangebiet vor allem durch die große Anzahl der nicht weit voneinander gelegenen Sennhütten und deren Mannigfaltigkeit unterstrichen, was auf die überaus reichen Weiden zurückzuführen ist, die selbst die Hirten der Mărginimea Sibiului anzulocken vermochten, die hier Weiden pachteten²².

Unter den gegenwärtigen Verhältnissen finden hier in der Viehhaltungswirtschaft und in der Kultur und dem Leben der Hirten grundlegende Wandlungen statt. Die Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften von Monor, Aluniș usw. sind zur Einrichtung von Sennhütten übergegangen, und führten dabei einige neue Elemente ein, die eine wesentliche Verbesserung des Hirtenlebens zur Folge haben.

²⁰ L. Someșan, Op. cit., p. 301.

²¹ Vezi *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra Neamț, 1973, p. 224.

²² L. Someșan, Op. cit., p. 338.

²⁰ L. Someșan, Op. cit., S. 301.

²¹ Siehe *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra Neamț, 1973, S. 224.

²² L. Someșan, Op. cit., S. 338.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ARHITECTURII LAICE DIN VALEA COSĂULUI (MARAMUREȘ) ȘI PREZENTAREA ACESTEIA ÎN MUZEUL TEHNICII POPULARE

Ștefan Palada

1. *Maramureșul istoric* este o depresiune intramontană situată în nordul țării care, datorită condițiilor geografice și istorice particulare, a cunoscut o dezvoltare economică, socială și culturală aparte.

În cultura materială și spirituală a Maramureșului s-au păstrat particularități distincte, care amintesc de un puternic substrat al civilizației dacilor liberi, populația din această regiune cunoscând cucerirea romană mult mai târziu decât celelalte regiuni transilvănene, procesul de romanizare cuprinzând mai târziu această provincie¹.

Documentar, Maramureșul este atestat pentru întâia oară în anul 1219 când este menționată „Terra Bogdana”².

În evul mediu, au existat cnezate și voievoodate administrate de cneji și voievozi, respectate ca titlu și funcție de către regalitatea ungară și după cucerirea Transilvaniei.

În „Diplomele maramureșene” publicate de Ioan Mihaly de Apșa sint amintite cnezatele de pe Valea Izei, Valea Tisei și de pe Valea Cosăului (Berbești, Ferești, Cornești, Călinești, Sirbi și Budești) în penultima localitate fiind stabilită și reședința cnezului.

Din timpurile străvechi, ocupația principală a locuitorilor acestei zone a fost creșterea viteilor, pomicultura și agricultura, configurația geografică și clima fiind factorul preponderent și determinant în stabilirea ierarhizării ocupațiilor.

Condițiile geografice și social-economice au determinat structura așezărilor, dar și „istoria acestui ținut medieval, cu o feudalitate românească puternică, a avut un rol însemnat în materie de așezări”³.

¹ I. D. Ștefănescu, *Arta veche a Maramureșului*, București, 1968, p. 16.

² Ibidem

³ T. Bănațeanu, *Arta populară din nordul Transilvaniei*, p. 51.

BEITRÄGE ZUR KENNNTNIS DER PROFANBAUKUNST DES COSĂUTALS IN DER MARAMUREȘ UND DEREN DARSTELLUNG IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK

Ștefan Palada

1. *Das Gebiet der historischen Maramureș* bildet eine im Norden des Landes gelegene montane Senke, die infolge besonderer geographischer und geschichtlicher Gegebenheiten eine eigene wirtschaftliche, soziale und kulturelle Entwicklung durchlief.

Innerhalb der Sach- und Geisteskultur der Maramureș erhielten sich gewisse eigenartige Züge, die auf die kräftige Grundlage dakischer Zivilisation hinweisen, erlebten die Einwohner dieses Landstriches doch die römische Eroberung wesentlich später als andere transilvanische Gebiete, so daß der Romanisierungsprozeß hier später voranschritt als in anderen Provinzen¹.

Urkundlich ist die Maramureș erstmalig im Jahre 1219 als „Terra Bogdana“ belegt².

Während des Mittelalters bestanden hier Knezate und Wojwodate, die von Kneji und Wojwoden angeführt wurden, die sowohl was Titel, als auch Funktion anbetrifft auch nach der Eroberung Transilvaniens durch das ungarische Königtum berücksichtigt wurden.

In den von Mihaly de Apșa veröffentlichten „Maramureșer Diplomen“ werden die Knezate des Iza-, Theiß- und Cosăutals (Berbești, Ferești, Cornești, Călinești, Sirbi und Budești) erwähnt, wobei sich in der vorletztgenannten Ortschaft der Sitz des Knezen fand.

In ältesten Zeiten bildete die Viehzucht, dazu Obst- und Ackerbau, die Hauptbeschäftigungen dieser Gebiete, bestimmen doch Bodenformen und Klima die wertmäßige Gliederung der Beschäftigungen.

Die geographischen und sozial-wirtschaftlichen Gegebenheiten bestimmten die „Geschichte dieses mittelalterlichen Gebiets, das von einem kräftigen rumänischen Feudalwesen gekennzeichnet ist, dem in der Geschichte der Siedlungen³ eine wichtige Rolle zufällt.

¹ I. D. Ștefănescu — *Arta veche a Maramureșului*, Bukarest, 1968, S. 16

² Ibidem

³ Tancred Bănațeanu — *Arta populară din nordul Transilvaniei*, S. 51.

Fig. 1. Poarta gospodăriei din Călinești — „vranița”

Abb. 1. Tor des Gehöfts von Călinești, „vranița”

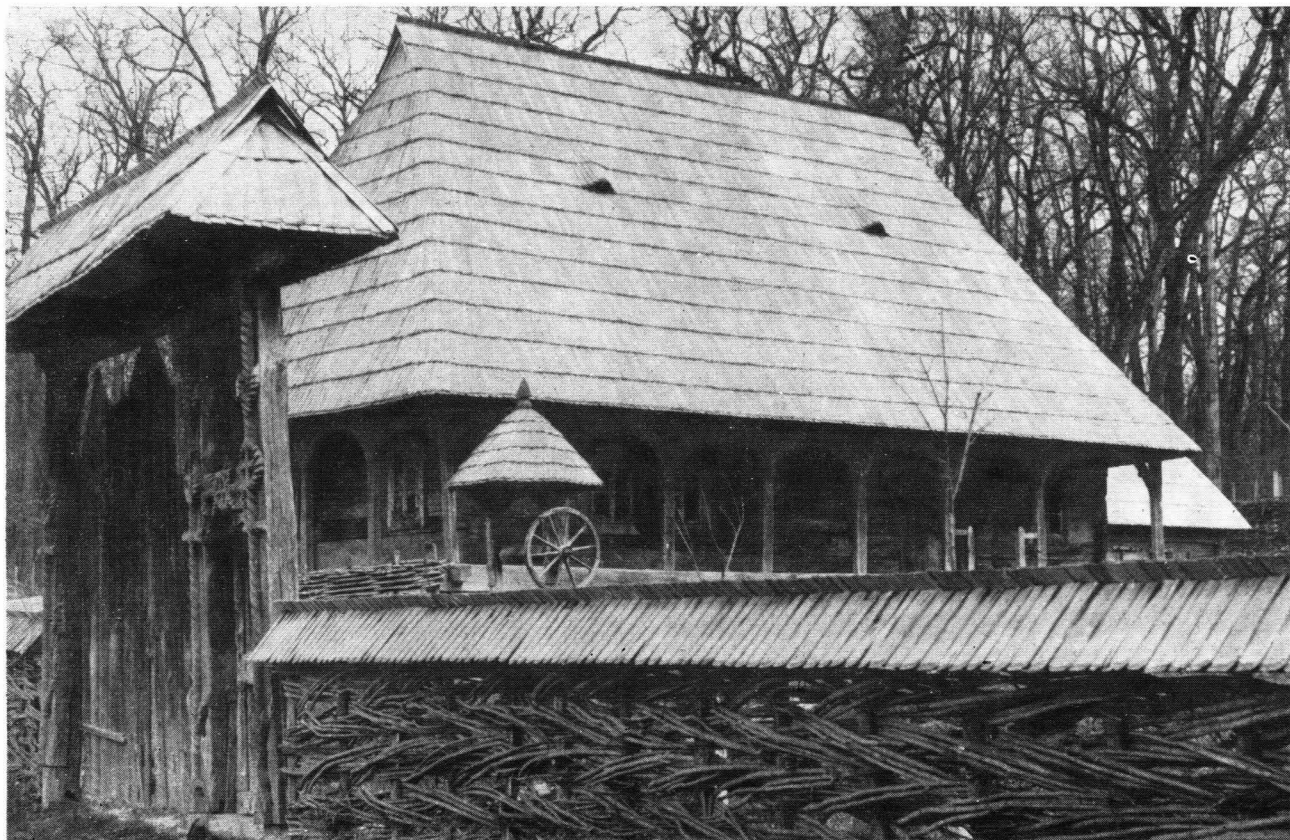

Fig. 2. Poarta găspodăriei din Ferești-Berbești — „nemeșească”

Abb. 2. Tor des Gehöfts von Ferești-Berbești, „nemeșească”

Localitățile de pe Valea Cosăului au aspectul de sate compact adunate (în afară de Sirbi, care are configurația de sat alungit, pe cursul apei), cu toate că sînt situate în zona de deal, „constituind una din excepțiile importante de la regula generală, după care satele adunate sînt situate în zona de cîmpie”⁴.

Aspectul așezărilor și natura ocupațiilor au determinat și structura gospodăriilor, care formează un front compact la stradă, cu accesul în curte, prin porți înalte, acoperite, locuința fiind orientată cu fațada îngustă spre stradă, iar fațada lungă, cu ușa de intrare spre curte, avînd pe latura opusă, șura cu grajdul.

Arhitectura, între alte manifestări ale culturii populare, de veche tradiție și cu puternice accente proprii, ocupă un loc important, fiind strîns legată atît de mediul ambiant, cît și de condițiile economice, sociale și culturale specifice.

2. Privită în ansamblu, *arhitectura maramureșană* este unitară ca structură, avînd, totuși, unele caracteristici zonale, rezultate din tehnicile de construcție și materialul lemnos utilizat. Astfel, pe Valea Izei și Valea Vișenului, cunoaște o dezvoltare predominantă arhitectura din brad, în timp ce satele din Valea Cosăului, mărginită odinioară de dealuri cu păduri seculare de stejar, au valorificat în principal gorunul și stejarul în construcția edificiilor laice și de cult, ceea ce a conferit tuturor acestor monumente un caracter specific de masivitate, de monumentalitate.

2.1. *Evoluția planimetrică* a locuinței a cunoscut aceleași etape pe tot cuprinsul Maramureșului, indiferent de materialul lemnos utilizat în construcții.

Cea mai veche pare să fi fost și în această zonă, locuința mono-celulară, urmată de cea avînd planul cu două încăperi (apare tînda), avînd cuptorul cu vatra pentru gătit instalată în odaia de locuit. Cu timpul, s-a adăugat o a treia încăpere cu funcția de cămară de alimente, accesul făcîndu-se în ambele încăperi din tînda mediană, descoperită, pentru a permite evacuarea fumului de la cuptor, în pod.

Fațada lungă este marcată de prispă („șatră”), la început deschisă, apoi delimitată de stîlpi cu arcade.

Tînda și cămara nu au ferestre, numai odaia de locuit are o fereastră la fațada lungă și una la fațada îngustă, spre stradă.

2.2. *Elevația arhitecturii populare maramureșene* păstrează o notă caracteristică pe care o dă acoperișul foarte înalt, raportat la pereții construcției, înregistrînd, în unele cazuri, proporția de 3/1, fiind construit în patru ape, cu învelitoare din draniță de brad care a înlocuit vechile acoperișuri din paie.

2.3. *Ca tehnică de construcție*, menționăm sistemul dispunerii grinzilor de lemn, rotunde sau fasonate, în secțiune pătrată sau dreptunghiulară, în cununi orizontale încheiate la capete în „cheu-

Die Ortschaften des Cosăutals zeigen das Aussehen von Haufendörfern (von Sirbi abgesehen, das sich entlang eines Wasserlaufs erstreckt), obgleich alle im Bergland gelegen sind „und eine der wichtigsten Ausnahmen der allgemeingültigen Regel bilden, aufgrund derer sich Haufendörfer in der Ebene bilden”⁴.

Das Aussehen der Siedlungen und die Natur der Betätigungen bestimmten ihrerseits die Gehöftanlagen, deren Fassaden eine kompakte Front gegen die Straße hin bilden, mit dem Zugang zu den Höfen durch hohe, gedeckte Tore, wobei die Schmalseite des Wohnhauses der Straße, die Längsseite dagegen dem Hof zugekehrt sind und dem Hause gegenüber Stall und Scheune liegen.

Innerhalb der übrigen Volkskulturäußerungen alter Überlieferung und voll eigener Akzente fällt dem Hausbau eine wichtige Rolle zu, ist er doch, sowohl der Umwelt, als auch den spezifischen wirtschaftlichen, sozialen und kulturellen Gegebenheiten auf das Engste verbunden.

2. Als Ganzes betrachtet erweist sich der *Hausbau der Maramureș* als strukturell einheitlich, obwohl er gewisse auf den benutzten Bautechniken und dem verwendeten Baumaterial beruhende gebietsmäßige Eigenarten aufweist. So herrscht etwa im Iza- und im Vișental der Nadelholzbau vor, wogegen die Dörfer des einst von vielhundertjährigen Eichenwäldern umstandenen Cosăutals vor allem Steineiche und Eiche den Vorrang gaben, um daraus Profan- und Kultbauten zu errichten, was zur Massigkeit und Monumentalität dieser Bauwerke beitrug.

2.1. *Der Wohnhausgrundriß* durchlief, — ganz gleich welches Holzmaterial beim Bau benutzt wurde — für die gesamte Maramureș gültige Entwicklungsetappen.

Als ältester Wohnhaustypus muß auch hier das Einraumhaus angenommen werden, gefolgt vom Zweiraumhaus (der Hausflur kommt hinzu), bei dem die Wohnstube den Backofen und den Kochherd aufnimmt. Im Laufe der Zeit kommt als dritter Raum eine Speisekammer hinzu, wobei der Zugang zu den beiden Räumen durch den dazwischenliegenden Flur erfolgt, dessen Decke fehlt, um dem Rauch freien Abzug zu gewähren.

Die Längsfront des Hauses wird durch den zunächst freien, später dann durch Arkaden begrenzten Laubengang, „șatră“ gekennzeichnet.

Flur und Speisekammer weisen keine Fenster auf, nur das Wohnzimmer besitzt eines an der Giebel- und eines an der Hofseite.

2.2. *Der im Hausbau der Maramureș belegte Aufriß* bewahrt eine charakteristische Note, die ihr das überaus hohe Dach verleiht, das manchmal im Vergleich zur Wandhöhe ein Verhältnis von 3/1 ausmacht. Dabei handelt es sich um ein mit Tannenschindeln gedecktes Walmdach, das die einstigen Strohdächer ablöste.

2.3. Als *Bautechnik* erwähnen wir den aus unbehaunten bzw. quadratisch oder rechteckig zugerichteten Balken bestehenden Blockbau, wobei die Balkenenden nagellos untereinander in

⁴ Idem.

⁴ Idem

Fig. 3. Gospodărie Călinești — locuința

Abb. 3. Gehöft von Călinești — Wohnhaus

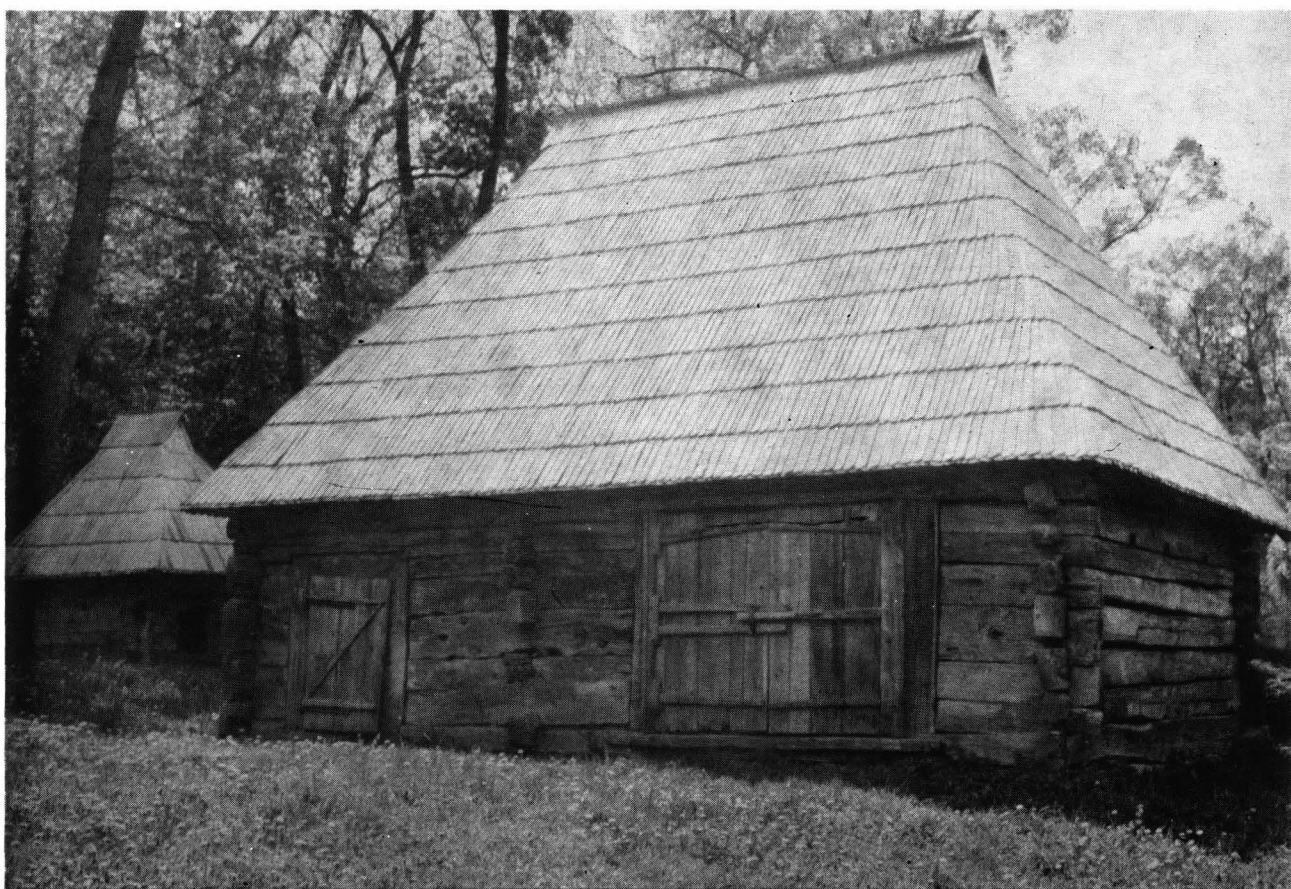

Fig. 4. Gospodărie Călinești — șura cu grajd

Abb. 4. Gehöft von Călinești — Scheune samt Stall

tori“, fără cuie, sistem numit „Blokbau“. Grinzile sînt dispuse pe un „strat“ solid (tălpi), clădite pe un mic soclu din piatră sau doar pe cîțiva bolovani mari, așezați la îmbinarea pereților, formînd izolația hidrofugă.

3. Cercetările întreprinse în Maramureș pentru depistarea unei gospodării reprezentative, care să ilustreze în Muzeul tehnicii populare tehnica de construcție în lemn, (dulgheritul), au evidențiat faptul că Valea Cosăului este zona care impresionează cel mai mult prin monumentalitatea și valoarea artistică a unor ansambluri sau elemente decorative, menționînd în primul rînd porțile monumentale, stîlpii și arcadele „șetrelor“, ușile masive cu portaluri sculptate, tocurele de ferestre, toate împodobite cu creștături și motive ornamentale în relief.

Vechea arhitectură a acestei microzone se caracterizează prin dimensionarea neobișnuită a grinzilor, care de multe ori depășesc lățimea de 80 cm. Cu toată masivitatea materialului de construcție, silueta elegantă conferită de proporțiile armonioase ale edificiilor și ornamentelor sculptate ale elementelor constructive, ridică valoarea acestor monumente la adevărate capodopere ale genului.

Cîteva monumente, datînd de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, s-au păstrat, rezistînd tendințelor de înnoire, fiind

Kopfschrot „cheutori“ verzapft sind. Die Sohlbalken selbst bilden den festen Unterbau, der auf einem niedrigen Steinsockel oder auch nur auf einigen großen Feldsteinen aufruhrt, die sich in den Wandecken finden und als Feuchtigkeitsisolierung dienen.

3. Die auf der Suche nach einem für das Museum der bäuerlichen Technik bestimmten repräsentativen Gehöft in der Maramureș angestellten Forschungen, die mit dem Ziel vorgesehen wurden, das Zimmerwerk als Gewerbe zu illustrieren, ließen die Tatsache erkennen, daß das Cosăutal ein Gebiet darstellt, das vor allem durch die Monumentalität und den Kunstwert gewisser Ensembles, oder dekorativer Elemente beeindruckt, wozu vor allem die massigen Tore, die Säulen und Bogen der „șetre“, die massiven, mit geschnitzten Einfassungen versehenen Haustüren, die Fensterrahmen, alle reich durch Schnitzerei und Relieforname verziert, beitragen.

Der alte Hausbau dieses Gebiets zeichnet sich durch besondere Massigkeit der häufig über 80 cm breiten Bohlen aus. Doch bei aller Massigkeit des Baumaterials erweisen sich diese Denkmale mit ihrer auf harmonischen Größenverhältnissen und Ausgewogenheit der Bauten selbst und des Schnitzwerks der Bauteile beruhenden eleganten Umrissen als wahre Meisterwerke dieser Gattung.

Einige derartiger, dem XVIII. und dem Beginn des XIX.Jh. entstammender Denkmäler haben sich allen Neuerungstendenzen zum Trotz bis in

Fig. 5. Gospodăria Ferești-Berbești — locuința

Abb. 5. Gehöft von Ferești-Berbești — Wohnhaus

Fig. 6. Gospodăria Ferești-Berbești — șura cu 2 grajduri

Abb. 6. Gehöft von Ferești-Berbești — Scheune mit 2 Ställen

transferate și reconstruite (altele sînt în curs de transfer) în principalele muzee cu expunere în aer liber din București, Cluj-Napoca, Sibiu, Baia-Mare și Sighetul Marmăției.

O privire de ansamblu asupra arhitecturii de pe Valea Cosăului ne întărește convingerea, că și în arhitectură, la fel ca în toate domeniile culturii populare, pot fi surprinse principalele etape ale evoluției cronologice și tipologice ale categoriei morfologice în ansamblu, a tehnicilor de construcție, cit și a sistemului decorativ.

Astfel, pe teren, au fost surprinse mai multe faze din dezvoltarea locuinței; alături de casa avînd planul cu două încăperi (tindă și odaie) cu „șatră” deschisă sau închisă cu stîlpi și arcade, întîlnim și casa cu „șatră” parțială, dispusă doar în fața tindei, care are dimensiuni mai reduse, în adîncime, decît odaia.

Locuința avînd planul cu trei încăperi (tindă, odaie și cămară) reprezintă cel mai frecvent tip răspîndit. La acest plan distingem, de asemenea, „șatră” deschisă, parțială sau totală, delimitată de stîlpi cu arcade, sau șatra dispusă pe două laturi, la fațada lungă și la fațada îngustă spre stradă.

De la locuința cu șatră deschisă, la cea cu șatră pe două laturi, s-au înregistrat progrese în etape, cu consecințe asupra spațiilor ca dimensiuni sau funcționalitate; în cele mai multe cazuri, la data efectuării cercetării, tinda este

unsere Tage erhalten und wurden im Laufe der Zeit in die Freilichtmuseen von Bukarest, Cluj-Napoca, Sibiu, Baia Mare und Sighetul Marmăției überführt und dort wieder aufgebaut.

Ein Überblick, den Hausbau des Cosăutals betreffend, bestärkt uns in unserer Überzeugung, daß sich auch in der Architektur, wie übrigens in allen Bereichen der Volkskultur die Hauptetappen der chronologischen und typologischen Entwicklung der Formgattung als Gesamtheit sowie der Bautechniken und der Verzierungsweise klar abzeichnen.

Anhand der Geländeforschungen gelang es mehrere Entwicklungsphasen festzustellen: außer dem Zweiraumhaus (Hausflur und Stube) mit Laubengang lediglich vor dem Hausflur, der eine geringere Tiefe aufweist, finden wir das Wohnhaus mit offener oder geschlossener „șatră”, die durch Säulen und Bogen verziert ist.

Das Dreiraumhaus (Flur, Stube, Kammer) bildet den weitaus verbreitetsten Typus. Sein Grundriß läßt ebenfalls den offenen, teilweise oder die ganze Längsseite umfassenden Laubengang erkennen, den säulengetragene Bogen abgrenzen und der sich entlang der Hausfront gegen die Straße hin und gegen den Hof zu hinzieht.

Die Entwicklung des Wohnhauses mit freiem Laubengang zum Wohnhaus mit arkadenbegrenztem Laubengang entlang zweier Seiten durchlief gewisse Etappen, die sich auf die Ausmaße und Bestimmungen der Räume auswirkten, wobei der

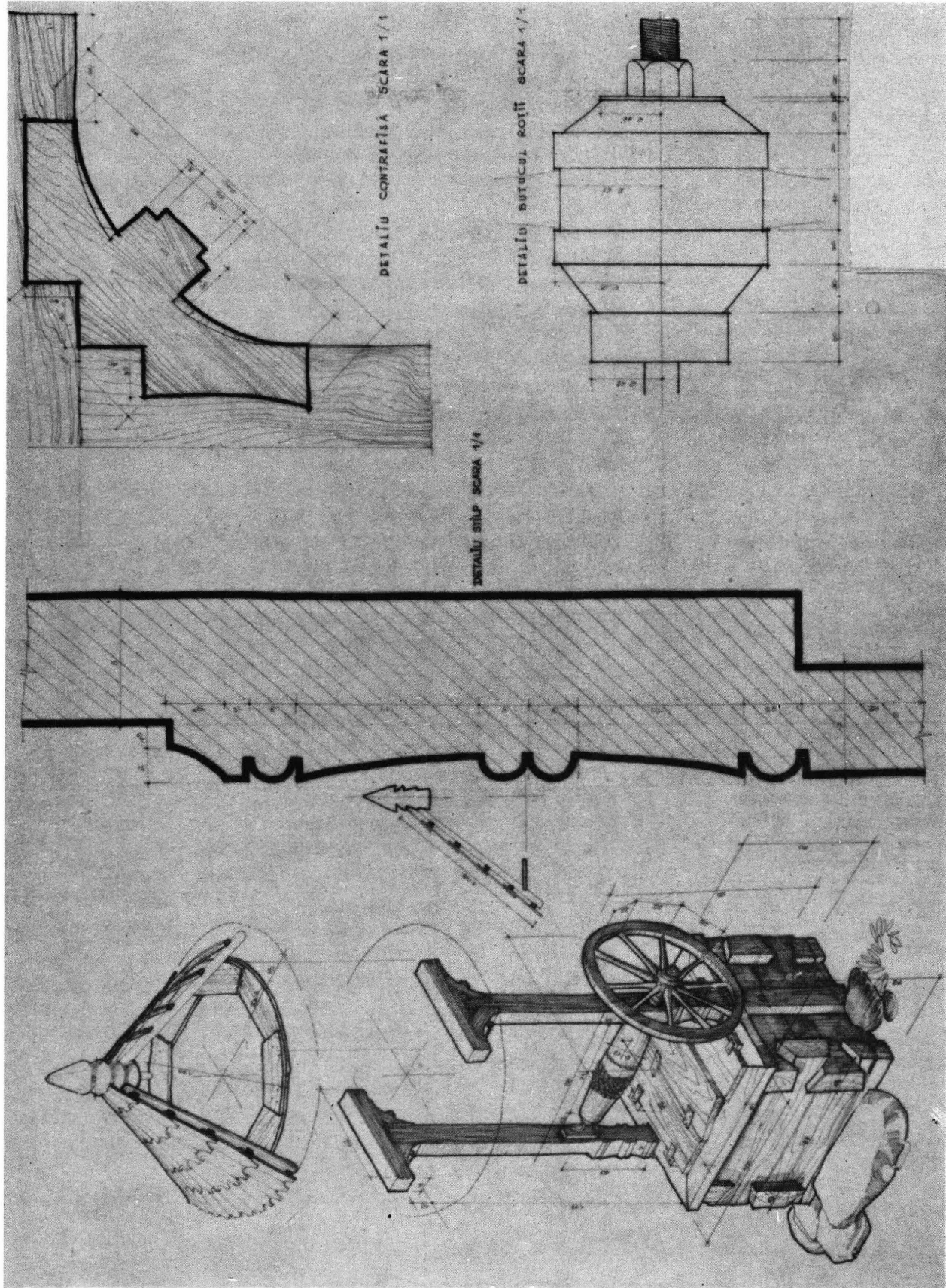

Fig. 7. Fântină cu roată — desen | Abb. 7. Radbrunnen — Zeichnung

transformată în odaie de locuit avînd ca sistem de încălzit soba cu plită, iar odaia primește destinația de cameră de oaspeți sau odaie curată.

Casele mai noi, construite după primul război mondial, ca și cele mai vechi, transformate, respectă în linii mari, planimetria tradițională cu adausuri din necesități funcționale. Astfel, „șatra“ este precedată de un foișor, cu acoperișul în două ape, prin care se face accesul în șatră, apoi în tindă, din care se pătrunde în stînga și în dreapta, în cele două odăi, cea dinspre stradă fiind întotdeauna „odaia curată“. Cămara ocupă uneori jumătate din tindă, alteori partea din spate a uneia din odăi, mai frecvent a celei de locuit, fiind despărțită de aceasta printr-un perete cu ușă de acces.

Situația economică-socială a jucat un rol hotărîtor în procesul de evoluție a locuinței țărănești, facilitînd existența, în același timp, a vechilor forme alături de cele noi, cu un grad de confort sporit.

Fiind așa de complex acest proces de evoluție al locuinței țărănești, ca de altfel al întregii gospodării, atît din punct de vedere al formelor exterioare cît și ca organizare a interiorului, am ajuns la concluzia necesității de a prezenta, în Muzeul tehnicii populare, monumente aparținînd mai multor faze distincte, care fixează, în timp, transformările pe scara evoluției, atît a tehnicii de construcție, de finisare și de decorare, cît și a planimetriei și funcționalității spațiilor. De asemenea, organizarea interiorului, specifică fiecărei etape, necesită prezentarea diferențiată a mobilierului, obiectelor de uz casnic și gospodăresc, a pieselor de decor interior, evidențiînd, în mod corespunzător, progresul înregistrat de totalitatea manifestărilor, în cadrul unei gospodării tradiționale maramureșene.

În acest scop, am transferat și reconstituit, în cadrul grupei tematice care ilustrează tehnica de construcție în lemn aparținătoare sectorului meșteșugurilor și industriilor de prelucrare a lemnului, în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului, un „complex arhitectonic maramureșan“ de pe Valea Cosăului și o gospodărie atelier de fierar, prezentată în cadrul grupei metalurgiei populare.

„Complexul arhitectonic maramureșan“ este compus din două gospodării distincte: cea de la Călinești, datînd de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, alcătuită din locuință, șură cu un grajd, coteț de porci, șopron pentru fîn, coș de porumb și o fîntînă cu cumpănă, toate împrejmuite cu gard din nuiele acoperit cu spini și o poartă sistem „vraniță“ și gospodăria din Ferești-Berbești, datînd de la sfîrșitul sec. al XIX-lea, compusă din locuință, șură cu două grajduri, coteț de porci, colejnă și fîntînă cu roată, închise

Hausflur, zur Zeit unserer Erhebung bereits zur Wohnstube umgewandelt worden war, deren Beheizung ein mit Herdplatte versehener Ofen besorgte, wogegen die einstige Wohnstube zur „guten Stube“ bzw. zum Gästezimmer aufgerückt war.

Die nach dem ersten Weltkrieg errichteten neueren Häuser, doch auch die älteren, umgebauten berücksichtigen in großen Zügen den traditionellen Grundriß, wobei es zu gewissen funktionsbedingten Anbauten kommt. So rückt vor den Laubengang eine mit einem Satteldach überdeckte Vorlaube, durch die man in den Laubengang, von hier in den Hausflur und von dort weiter, links und rechts, in die beiden Stuben gelangt, deren eine, die der Strasse zugekehrte, immer die „gute Stube“ ist. Die Kammer nimmt, sei's die Hälfte des Hausflurs, sei's den rückwärtigen Teil einer Stube, und zwar meist der Wohnstube, ein, von der sie durch eine von einer Tür unterbrochene Wand getrennt ist, die den Zugang dazu gestattet.

Ausschlaggebend für den Entwicklungsprozeß des Bauernhauses ist die wirtschaftlich-soziale Lage, ermöglichte sie doch das gleichzeitige Bestehen alter Bauformen neben neueren, komfortableren.

Infolge der hohen Komplexität des Entwicklungsprozesses des Bauernhauses, wie übrigens des gesamten Gehöfts, sowohl in Hinsicht der Außenformen, als auch der Einrichtung, gelangten wir zu dem Schluß, daß es notwendig sei, im Museum der bäuerlichen Technik Denkmäler aufzustellen, die verschiedenen Phasen angehören, um so die im Laufe der Zeit innerhalb der Entwicklung der Bau-, Ausfertigungs- und Verzierungstechnik stattgefundenen Wandlungen wie auch Änderungen des Grundrisses und der Raumbestimmung festzuhalten. Desgleichen erfordert die jeder Etappe eigene Einrichtung, was das Mobiliar, den Hausrat und die Ziergegenstände anbelangt, eine unterschiedliche Ausstellung, um den bei der Gesamtheit der Äußerungen in einem traditionellen Maramureșer Gehöfts verzeichneten Fortschritt zu unterstreichen.

Diesem Zweck gehorchend, überführten wir in die Abteilung Holzverarbeitender Gewerbe, Handwerke und Industrien, bzw. in den Bereich der Themengruppe „Holzbautechniken“ des Museums der bäuerlichen Technik aus der „Dumbrava“ von Sibiu einen dem Cosăutal entstammenden Baukomplex und in den Bereich der Themengruppe „Bäuerliche Metallurgie“ ein Gehöft mit Schmiedewerkstätte.

Der „architektonische Baukomplex aus der Maramureș“ besteht aus zwei selbstständigen Gehöften: einem aus Călinești stammenden, das dem Ende des XVIII. und Beginn des XIX.Jh. angehört und aus Wohnhaus, Scheune, Stall, Schweinekoben, Heuschuppen, Maisspeicher und Schwenkelbrunnen besteht, die ein Zaun umgibt, dessen Dornen und Schwenktor „vraniță“ vor Eindringlingen schützt; dazu kommt das zweite, aus Ferești-Berbești stammende, das dem XIX.Jh. angehört und Wohnhaus, Scheune, 2 Ställe, Schweinekoben und, neben einem Radbrunnen, noch einen Schuppen umfaßt, die ihrerseits ein

Fig. 8. Gospodăria de fierar Călinești — locuința

Abb. 8. Schmiedegehöft von Călinești — Wohnhaus

Fig. 9. Gospodăria de fierar Călinești — ansamblu

Abb. 9. Schmiedegehöft von Călinești — Gesamtansicht

cu gard din nuiele acoperit cu șită și poartă „nemeșească“, bogat decorată, în sistemul de veche tradiție maramureșană.

Aceste două gospodării prezintă două faze distincte în evoluția arhitecturii acestei zone, situate la un secol distanță una de cealaltă.

O fază intermediară este reprezentată de gospodăria atelier de fierar din Călinești, datînd de la începutul sec. XIX, compusă din locuință și sură cu un grajd, ambele închise cu gard de nuiele și poartă sculptată, atelierul de fierar cu jugul de potcovit fiind situat în exteriorul împrejurii gospodăriei, cu acces direct la acesta și din curte.

Casa din Călinești, din cadrul complexului arhitectonic, are planul tradițional cu trei încăperi (tinda, odaia de locuit și cămara), cu accesul din tinda mediană în ambele încăperi. Fațada lungă a casei este prevăzută cu „șatră“ deschisă (spațiul liber protejat de streșina foarte lată a acoperișului). Odaia de locuit are două ferestre mici, una pe fațada lungă, spre curte, alta pe fațada îngustă, spre stradă. Tinda și cămara nu au ferestre.

Materialul de construcție este masiv, constînd din grinzi late de 60–70 cm cioplite pe patru fețe, în secțiune dreptunghiulară și dispuse în cununi orizontale, încheiate în cheutoare dreaptă, capetele depășind, în exterior, 20–30 cm. Grinzile superioare ale pereților, care delimitează spațiile din interior, sînt prelungite, spre curte, mult în exterior, asigurînd baza de susținere a acoperișului, care protejează șatra deschisă. Acoperișul este înalt, în patru ape, cu învelitoare din șită de brad. Ușile și ferestrele sînt construite în tehnica dulgherească, din grinzi de stejar masiv, cioplite din bardă și fixate în balamale de lemn cu încuietoare din lemn, avînd cheie cu căței, iar ferestrele mici, cu cruci de lemn, sînt fixate între grinzi.

Pereții sînt netencuiți, pe ambele suprafețe, etanșeitatea fiind realizată cu mușchi introdus în spațiile dintre grinzi.

În interior, tinda este descoperită, pentru a asigura evacuarea fumului în pod, odaia și cămara avînd plafon din scînduri. Pardoseala întregii locuințe este din argilă bătătorită.

Cuptorul cu vatră, aflat în odaie, asigură încălzirea locuinței și locul de preparare a hranei, fumul fiind evacuat, în tindă, printr-un horn de lemn lipit cu pămînt.

Mobilierul este simplu și robust, format din: două lavițe așezate în unghi, între care se află masa, un pat așezat în colțul de la peretele din spate și un podișor, fixat în perete lingă cuptor.

schindelgedeckter, mit einem reich in alttraditioneller Weise verzierten sogenannten „Freibauern-tor“ (poartă nemeșească) versehener Rutenzaun umläuft.

Beide Gehöfte verkörpern je eine selbstständige Entwicklungsphase des Hausbaus dieses Gebiets, die beide durch ein Jahrhundert getrennt sind.

Eine Übergangsphase wird durch das dem Beginn des XIX. Jh. entstammende, aus Wohnhaus, Scheune, Stall und Schmiede bestehende Gehöft aus Călinești veranschaulicht, das ein mit einem geschnitzten Tor versehener Rutenzaun umgibt. Die Schmiede und die Beschlagebrücke finden sich außerhalb der besagten Umzäunung, sind jedoch auch aus dem Hof zugänglich.

Das dem Baukomplex angehörende *Wohnhaus von Călinești* weist den überlieferten Dreiraumgrundriß auf (Flur, Wohnstube und Kammer), letztere mit Zugang aus dem in der Mitte gelegenen Flur. Die Längsfront des Hauses weist einen offenen Laubengang auf (d.h. einen von der überaus breiten Traufe überdachten freien Raum). Die Wohnstube besitzt zwei kleine Fenster, eines an der dem Hofe zu gelegenen Längs- und eines an der gegen die Straße zu gelegenen Giebelwand. Flur und Kammer sind fensterlos.

Das Baumaterial ist massiv und besteht aus bis zu 60–70 cm breiten, vierkantig behauenen und im Schnitt rechteckigen Bohlen, die in waagerechten Balkenkränzen angeordnet sind und untereinander mittels gerader Holzverbindung verzapft wurden, wobei deren Enden 20–30 cm aus der Wand hervorstehen. Die obersten Balken der Trennwände sind gegen den Hof zu stark verlängert und gewährleisten dadurch die Überdachung des offenen Laubengangs, den sie vor Weterunbilden schützen.

Das hohe Walmdach ist mit Tannenschindeln gedeckt, Türen und Fensterrahmen dagegen bestehen aus massiven, mit dem Breitteil behauenen Eichenbohlen und sind mittels Holzcharnieren, bzw. Holzriegeln befestigt und verschlossen, wobei letztere mit einem besonderen (cheie cu căței) Schlüssel geöffnet werden. Die Fenster selbst sind klein und weisen in die Wandbalken eingelassene Kreuze auf. Die Wände dagegen sind unverputzt und die zwischen den Wandbalken verbliebenen Zwischenräume werden mittels Moos abgedichtet.

Der Hausflur besitzt keine Decke, um den Rauchabzug in den Dachboden zu gestatten. Stube und Kammer weisen Bretterdecken auf, der Fußboden besteht dafür aus gestampftem Lehm.

Der in der Wohnstube errichtete, mit einem Herd versehene Backofen sorgt für die Beheizung der gesamten Wohnung und dient desgleichen zur Nahrungsbereitung, wobei der Rauch mittels eines hölzernen, mit Lehm verputzten Rauchmantels in den Flur abgeleitet wird.

Das Mobiliar ist einfach und besteht aus: zwei im rechten Winkel zueinander aufgestellten Bänken, zwischen denen sich der Tisch befindet, einem an der Rückwand aufgestellten Bett und einem über dem Backofen an der Wand befestigten Tellerbord.

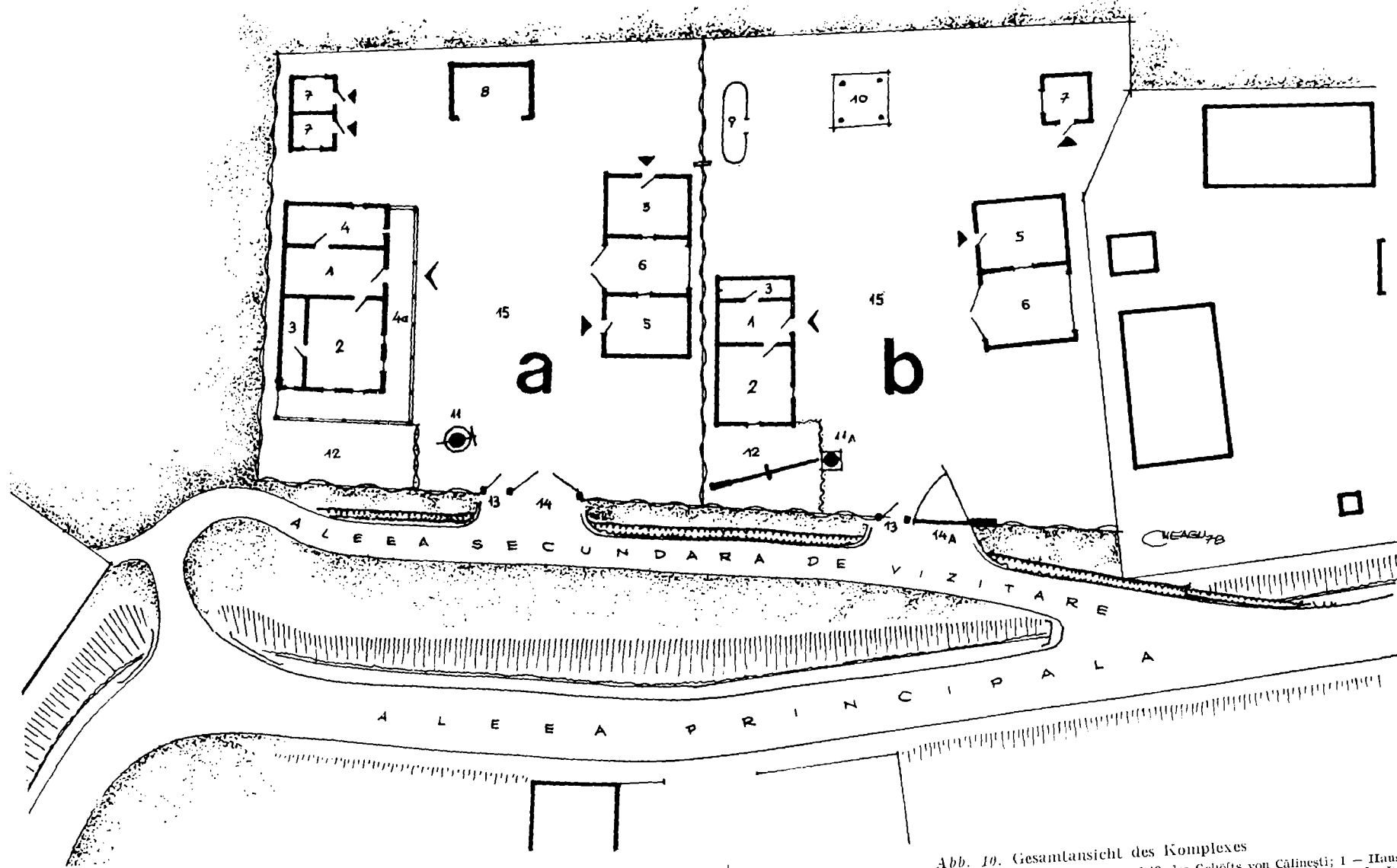

Fig. 10. Complex-ansamblu (planurile gospodăriilor)

a – planul gospodăriei Ferești-Berbești; b – planul gospodăriei Călinești; 1 – tindă; 2 – cameră; 3 – cămară; 4 – cameră; 4a – „șatră” (přidvor) pe două laturi; 5 – grajd; 6 – șură; 7 – cotet de porci; 8 – „colejă”; 9 – coș de porumb; 10 – șopron (finar); 11 – fântină; 12 – grădiniță de flori; 13 – porțiță; 14 – poartă

Abb. 10. Gesamtansicht des Komplexes

a – Grundriß des Gehöfts von Ferești-Berbești; b – Grundriß des Gehöfts von Călinești; 1 – Hausflur; 2 – Stube; 3 – Kammer; 4 – Stube; 4a – „šatrā”, entlang zweier Hausfronten verlaufende Laube; 5 – Stall; 6 – Scheune; 7 – Schweinekoben; 8 – „colejā”, Wagenschuppen; 9 – Maisspeicher; 10 – Heuschuppen; 11 – Brunnen; 12 – Blumengärtchen; 13 – Türchen; 14 – Tor

Obiecte de uz casnic și gospodăresc, ceramică uzuală și decorativă, icoane pe sticlă, împodobesc interiorul odăii al cărui maxim efect estetic este asigurat de ruda așezată, în unghi, deasupra patului.

Tinda este un spațiu funcțional de depozitare a uneltelor și diverselor obiecte, iar cămara este utilizată, în special, ca depozit pentru alimente.

În afara locuinței, menționăm și anexele gospodărești care sînt realizate în aceeași tehnică, tot din grinzi cioplite de stejar; șura cu un sin-

Hausrat, Gebrauchs- und Zierkeramik sowie Hinterglasikonen bilden die übrige Stubenausstattung, wobei die über dem Bett, in rechtem Winkel angebrachte Stange, „ruda“, deren ästhetischen Hauptanziehungspunkt ausmacht.

Der Hausflur selbst stellt einen zur Aufbewahrung von Werkzeug und Hausrat dienenden funktionellen Raum dar, die Kammer dagegen beherbergt vor allem Nahrungsmittel.

Außer dem Wohnhaus erwähnen wir noch die in der gleichen Technik aus behauenen Eichenbohlen errichteten Wirtschaftsgebäude, und zwar

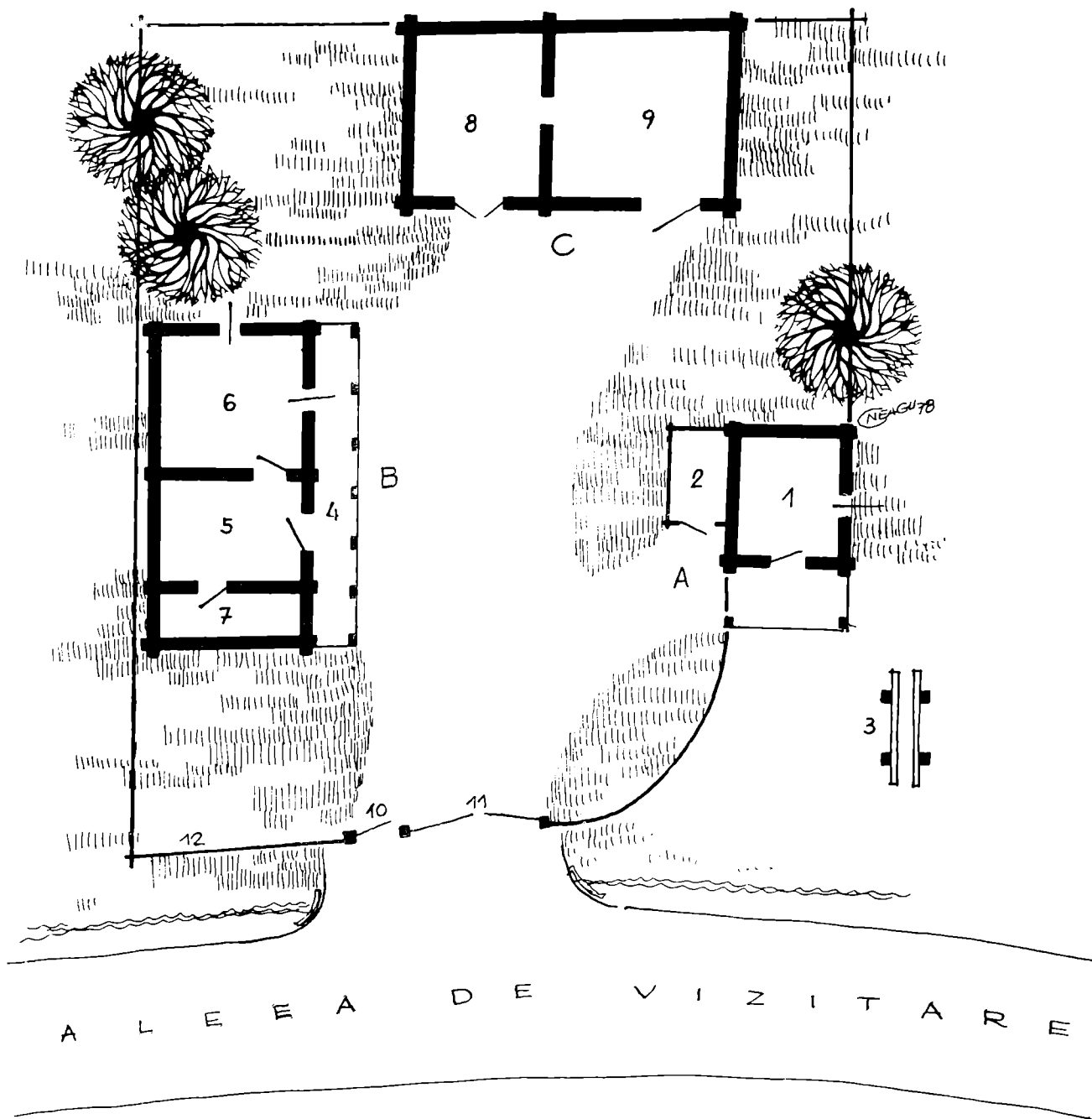

Fig. 11. Plan gospodărie fierar — Călinești

A, 1 - atelier de fierărie; 2 - magazie de cărbuni; 3 - jug de potcovit; B, 4 - „sătră” (prijvor); 5 - tinda; 6 - cameră; 7 - cămară; C, 8 - șură; 9 - grajd; 10 - porțiță; 11 - poartă; 12 - gard de nuiele

Abb. 11. Schmiedegehöft von Călinești - Grundriß

A, 1 - Schmiede; 2 - Kohlenkammer; 3 - Beschlagebrücke; B, 4 - Laube („sătră”); 5 - Diele; 6 - Wohnzimmer; 7 - Vorratskammer; C, 8 - Scheune; 9 - Stall; 10 - Hoftüre; 11 - Tor; 12 - Flechtzaun

gur grajd, coteșul de porci cu un singur compartiment, șopronul de fin construit din patru stâlpi verticali legați între ei cu chingi, avind un acoperiș glisant, reglabil în funcție de cantitatea finului depozitat și coșul de porumb, construit din nuiele împletite. Acestea asigură spațiile de adăpost pentru animale și de depozitare pentru produsele agro-alimentare, existind o structurare funcțională echilibrată și o dimensionare corelată a anexelor și locuinței.

Această gospodărie ilustrează un anumit stadiu al evoluției arhitecturii de pe Valea Cosăului, reprezentat, în principal, prin casa cu șatră deschisă, cu trei încăperi, din grinzi mari de stejar, cioplite și pereții netencuiți, atît în exterior cît și în interior.

Un salt în dezvoltarea planimetrică funcțională și decorativă a arhitecturii din această zonă îl marchează gospodăria din Ferești-Berbești. Locuința are patru încăperi, fiind prevăzută cu șatră pe două laturi, care încadrează fațada lungă spre curte și cea îngustă spre stradă, delimitată de arcade susținute de stâlpi sculptați, fixați într-o grindă inferioară.

Accesul în interiorul locuinței se face din șatră în tinda mediană; de aici se intră în cele două încăperi laterale, în stînga, în odaia mare cu cuptorul de piine, (căruia i s-a adăugat o sobă din cărămidă cu plită), și, în dreapta, într-o odaie mult mai îngustă, prevăzută cu o sobă din cărămidă cu plită. Aceasta ocupă locul cămării în structura tradițională. Din odaia mare, printr-o ușă practică în peretele din spate, se intră în cămară.

În interior, pereții încăperilor, în afară de cei ai cămării, sînt tencuiți și zugrăviți în culoare albastră.

Cu excepția tindei, toate încăperile au plafonul din scindură fasonată.

Tinda este acoperită doar parțial, partea din spate fiind deschisă pentru a permite evacuarea fumului în podul casei.

Odaia mare este podită cu scinduri, celelalte încăperi avind pardoseala din argilă.

Toate încăperile, mai puțin tinda, au ferestre: odaia mare, două spre stradă (pe fațada îngustă) și două spre curte (pe fațada lungă), odaia mică, una pe fațada lungă și alta pe fațada îngustă, spre curte, iar cămara, o fereastră spre stradă. Acestea sînt mari, cu trei ochiuri, cu giurgiuvele tîmplărești, securitatea fiind asigurată prin două bare solide din fier, fixate în interiorul ferestrei.

Ușile sînt lucrate, de asemenea, de către tîmplari, din stejar, cea de la intrarea în tindă, din două

gehören dazu: Scheune, Stall, einzelliger Schweinekoben und der Heuschuppen, der aus vier untereinander durch Latten verbundenen Ständern errichtet und mit einem, dem Heubestand entsprechend verschiebbaren Dach versehen ist, wozu schließlich noch der geflochtene Maisspeicher hinzukommt. All diese Nebengebäude dienen als Viehunterkünfte, Lagerräume für Landwirtschaftsprodukte und Lebensmittel, wobei man eine harmonische Funktionsstruktur und eine auf das Wohnhaus abgestimmte Dimensionierung feststellen kann.

Dieses Gehöft veranschaulicht ein gewisses Entwicklungsstadium des im Cosăutal belegten Hausbaus, das vor allem durch das Wohnhaus mit offenem Laubengang, mit drei Räumen und mit innen und außen unverputzten, aus behauenen Balken errichteten Wänden gekennzeichnet wird.

Einen entwicklungsmäßig bedeutenden Schritt in der Planimetrie, Zweckbestimmung und dem Dekor des Hausbaus dieses Gebiets veranschaulicht das Gehöft von Ferești-Berbești. Es weist vier Räume auf und einen zwei Seiten des Gebäudes entlang verlaufenden Laubengang, der die dem Hofe zugekehrte Längsfront und die gegen die Straße zu gelegene Schmalseite einnimmt und durch einen, von einem Sohlbalken getragenen, säulenversetzten Bogengang begrenzt ist.

Der Zugang zum Hausinneren erfolgt vom Laubengang aus in den Hausflur selbst und von hier weiter in die beiden seitlich befindlichen Räume, d.h. linkerhand in die große Stube, in der der Backofen steht (dem ein aus Backsteinen errichteter Kochherd angehört, der später hinzugefügt wurde), bzw. rechterhand in eine schmalere, lediglich mit einem aus Backsteinen errichteten Kochherd versehene Stube. Letztere nimmt den Platz ein, der innerhalb der traditionellen Wohnungsstruktur der Kammer zufiel. Aus der großen Stube gelangt man durch eine in der Hinterwand ausgesparte Türe in die eigentliche Kammer.

Von den Kammerwänden abgesehen, sind die Wandflächen verputzt und blau gestrichen.

Außer dem Flur weisen alle Räume eine aus bearbeiteten Brettern hergestellte Decke auf.

Lediglich zum Teil gedeckt ist der Hausflur selbst, und zwar um dem Rauch freien Abzug in den Dachboden zu gestatten.

Die große Stube zeigt einen Bretterboden, die übrigen Räume dagegen bloß gestampften Lehm.

Vom Flur abgesehen besitzen alle Räume Fenster und zwar: die große Stube zwei gegen die Straße zu (an der Schmalseite des Hauses befindliche), und zwei auf den Hof hinaus (an der Längsfront), der kleine Raum dagegen eines an der Längsfront und ein weiteres an der gegen den Hof zugekehrten Schmalseite. Die Kammer schließlich besitzt ein einziges Fenster an der Straßenfront. Die Fenster sind groß und weisen vom Schreiner hergestellte, dreifach unterteilte Flügel auf, während zwei in den Fensterstock eingelassene Eisenstangen für Sicherheit sorgen.

Die Eichentüren sind ebenfalls Schreinerarbeit, wobei die Eingangstüre aus zwei massiven Eichenbohlen besteht und vermittels handgeschmiedeter

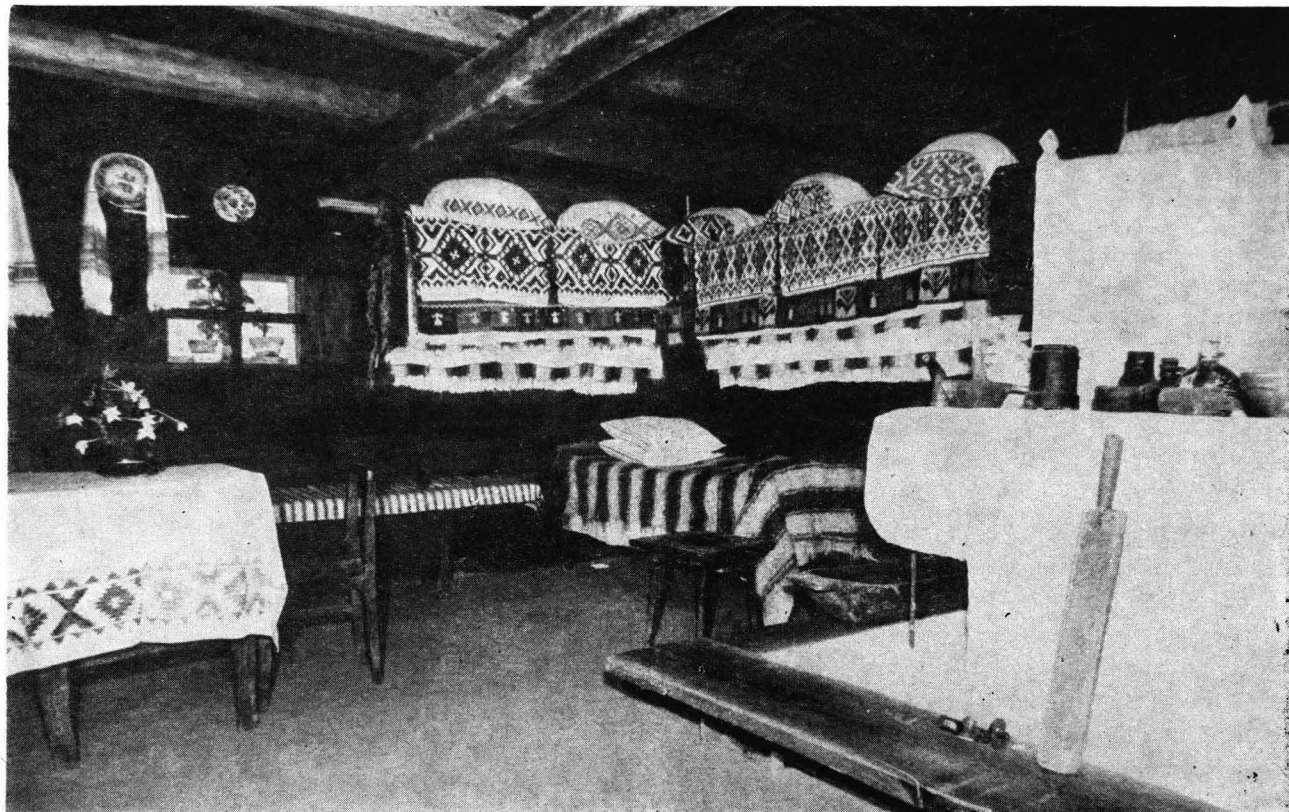

Fig. 12. Interior Călinești

Abb. 12. Călinești — Stube

Fig. 13. Interior Ferești-Berbești

Abb. 13. Ferești-Berbești — Stube

tăblii masive, fixate în balamale țigănești din fier. Încuietorile sînt tot din fier, broaște țigănești cu clanță.

Tehnica constructivă este în sistemul Blockbau, materialul lemnos fiind mai puțin masiv, dar fasonat cu grijă. Capetele încheieturilor sînt mai scurte și retezate egal sau chiar la nivelul grinzilor, cum sînt pereții interiori, la fațadă.

Stilpii șetrei și arcadele sînt sculptate, de asemenea portalul ușii de intrare în tindă și grinda meșter din odaia mare.

Mobilierul din interior este mai evoluat. Pe latura dinspre curte, în stînga, lingă ușă, se află un podișor, o laviță cu spătar ornamental cu profiluri diferite; pe cel dinspre stradă, o ladă cu spătar așezată în unghi drept cu lavița. Între aceste două se află masa cu două scaune, cu speteze ornamentate. Patul este așezat pe colț, sub el aflîndu-se un alt pat cu picioare scurte, pentru copii. În interior, se mai găsesc: un leagăn, un „scaun de cocon” pe roțițe și o ladă de zestre.

Deasupra ferestrelor, spre curte, este fixat un cuier lung cu elemente profilate, care susține farfurii și căni ornamentale, apoi, icoane pe sticlă și farfurii ornate cu ștergere și, deasupra patului, ruda bogat împodobită cu țesături, ce dau intimitate și ridică valoarea artistică a interiorului.

Cuptorul de piine, căruia i s-a adăugat o sobă de cărămidă cu plită, ocupă un spațiu generos, în dreapta ușii de intrare, în camera mare.

În camera mică, mobilierul este format dintr-un pat, o masă, un scaun, un blidar și lingurar. Instalatia de încălzit, o sobă din cărămidă cu plită, se găsește amplasată în colțul stîng din spatele încăperii. Pereții sînt împodobiți cu icoane, farfurii și ștergere, la peretele exterior al încăperii fiind întins un război de țesut.

Comparînd cele două locuințe din Călinești și Ferești-Berbești, se evidențiază diferența netă marcată de: variația planimetrică, dimensionarea spațiilor, apariția unor elemente constructive noi (stilpii și arcadele șetrei, care conferă și o valoare artistică deosebită casei mai noi), de finisările riguroase în materie de tehnică constructivă, cît și prin aspectul interiorului, care relevă un progres real.

Aceeași diferență se remarcă și la anexele gospodărești, cele aparținătoare gospodăriei din Ferești-Berbești fiind mai evolute, atît morfologic (construcțiile: șura cu două grajduri laterale, coțelul de porci cu două compartimente) cît și tipologic (fîntina cu roată, gardul de nuiele acoperit

Angeln am Türstock befestigt ist. Als Verschlüsse dienen ebenfalls von Zigeunern angefertigte Schlösser.

Als Bauweise stoßen wir ebenfalls auf den Blockbau, doch ist das Bauholz weniger massiv, dafür umso sorgfältiger behauen. Die vortragenden Balkenenden sind kürzer und gleichmäßiger abgesägt, oder fehlen vollkommen, wie im Falle der Innenwände an der Hauptfassade.

Die Säulen und Arkaden der Laube, der Eingangstürrahmen und der Hausbalken weisen Schnitzerei auf.

Auch die Wohnungseinrichtung ist fortgeschrittener. Entlang der dem Hof zugekehrten Wand findet sich links der Tür ein Tellerbord und eine Bank, deren Lehne mit verschiedenartigen Profilen verziert ist. An der der Straße zugekehrten Wand dagegen steht eine ebenfalls mit Lehne versehene Truhnenbank, die rechtwinklig zur erstgenannten aufgestellt ist. Zwischen beiden findet sich der Tisch und davor zwei Stühle mit verzierten Lehnen. Das Bett nimmt die Ecke ein und darunter findet sich ein zweites, niedriges, das für die Kinder bestimmt ist. Außerdem gehören der Stubeneinrichtung noch eine Wiege, ein mit Rädchen versehener Kinderstuhl und eine Brauttruhe an.

Oberhalb der auf den Hof führenden Fenster findet sich ein zum Aufhängen von Ziertellern und -krügen dienender, mit Schnitzornamenten verzierter langer Tellerrehm. Dazu kommen noch Hinterglasikonen, bemalte Keramiksteller, Zierhandtücher und über dem Bett, die mit Geweben geschmückte „Stange“, die alle zusammen die Intimität und den Kunstwert des Raumes erhöhen.

Der Backofen, zu dem man einen aus Backsteinen und einer Gußstahlplatte bestehenden Herd hinzufügte, nimmt rechts der zur grossen Stube führenden Türe, verhältnismäßig viel Raum ein.

Die Einrichtung der kleinen Stube besteht aus einem Bett, einem Tisch, einem Stuhl, einem Tellerbord und einem Löffelrehm. Zur Raumbeheizung dient ein, in der hinteren Ecke aufgestellter, aus Backsteinen und einer Gußstahlplatte errichteter Kochherd. Die Wände sind mit Ikonen, Keramiktellern und Zierhandtüchern geschmückt, an der Außenwand dagegen steht der Webstuhl.

Vergleichen wir die beiden Wohnhäuser von Călinești und Ferești—Berbești, ergeben sich klar, auf gewissen Faktoren beruhende Unterschiede, und zwar in Bezug auf: die Grundrißstruktur, die Raumausmaße, das Auftreten verschiedener neuer Bauelemente (Säulen und Bogen des Laubengangs, die dem neueren Haustypus einen ganz besonderen Reiz verleihen), die bautechnisch gründlichere Ausfertigung, sowie die einen tatsächlichen Fortschritt verratende Inneneinrichtung der Stube.

Gleiche Unterschiede treffen wir auch bei den Wirtschaftsgebäuden an, d.h. die zum Gehöft Ferești—Berbești gehörigen sind sowohl in morphologischer Hinsicht (die Gebäude: Scheune mit zwei seitlichen Ställen, zweizelliger Schweinekothen), als auch in typologischer (Radbrunnen,

Fig. 14. Casă veche — Călinești

Abb. 14. Călinești — altes Bauernhaus

Fig. 15. Casă veche — Berbești

Abb. 15. Berbești — altes Bauernhaus

cu şilă şi poarta înaltă cu acoperiş susţinut de stâlpi sculptaţi).

Dacă, în cadrul complexului arhitectonic, deosebirile sînt incontestabile, compararea lor cu gospodăria atelier de fierar din Călineşti evidenţiază noi constatări pe linia evoluţiei continue a arhitecturii şi tehnicii de construcţie, în zona amintită. Păstrînd planul tradiţional cu trei încăperi: tînda mediană, odaia, în dreapta şi cămara, în stînga (compartimentare inversă ca în primul exemplu), locuinţa este asemănătoare cu cea din Călineşti, aparţinătoare complexului, elementul care o distinge net de aceasta fiind şatra închisă cu stîlpi şi arcade.

La demontarea monumentului pentru transferul său în muzeu, s-a constatat că şatra s-a adăugat ulterior, fiind adaptată la vechiul tip de locuinţă cu „şatră“ deschisă. Se pot vedea clar tăieturile făcute în capetele mult prelungite ale grinzilor superioare, care susţin acoperişul, indicînd că şatra deschisă a fost mai îngustă cu cca. 20 cm, precum şi faptul că întreaga construcţie a fost mai joasă cu o cunună de grinzi, adăugate ulterior, indicînd furnizat şi de lăcaşurile tăiate în pereţii laterali ai construcţiei, în care era fixată grinda meşter. Odată cu adăugarea şetrei cu stîlpi şi arcade din lemn de brad, unei construcţii de stejar masiv (acesta ar fi un alt indiciu), a fost modificat şi acoperişul, practicîndu-se soluţia de a coborî din înălţimea acestuia şi a deschide în unghi mai mare căpriorii, pentru ca, la bază, să adăpostească în mod corespunzător, construcţia.

Această casă a păstrat cel mai arhaic mod de organizare a interiorului: de-a lungul celor trei pereţi sînt dispuse laviţe de stejar masiv, fixate direct în grinzile pereţilor netencuiţi. La peretele despărţitor spre tîndă se găseşte uşa de acces şi cuptorul cu vatră.

Cele trei laviţe, fixate în pereţii construcţiei, întăresc convingerea că din organizarea arhaică a interiorului locuinţei lipsea patul, pentru odihnă fiind utilizate laviţele.

Patul, ca piesă de mobilier, a apărut tîrziu în interiorul locuinţei şi a fost adaptat, într-o primă fază, la vechea formă de organizare a interiorului, fără să se renunţe la una din laviţe, ei sprijinind un capăt al patului pe una din laviţe, practic patul avînd doar două picioare de sprijin. Este o fază de tranziţie, de adaptare a unui element nou în cadrul interiorului de veche tradiţie, dovedind, totodată, cît de greu sînt asimilate noile influenţe şi cît de greu se renunţă la o tradiţie de veacuri împămîntenită.

Patul, cu două picioare retezate şi sprijinite pe laviţă, a fost găsit, în ipostaza descrisă, în momentul depistării acestui monument.

schindelgedeckter Rutenzaun mit hohem Tor, dessen Dach auf zwei Pfeilern ruht, die mit Schnitzwerk verziert sind) fortgeschrittener.

Soweit innerhalb des Architekturkomplexes die Unterschiede auf der Hand liegen, unterstreicht ein Vergleich mit dem Schmiedegehöft von Călineşti mehrere Einzelheiten, die den ununterbrochenen Entwicklungsgang von Hausbau und Bautechnik innerhalb dieses Gebiets bezeugen. Während das Wohnhaus nämlich den überlieferten Dreiraumgrundriß beibehält: Mittelflur, rechts gelegene Stube und links untergebrachte Kammer (genau umgekehrte Gliederung wie beim ersten Beispiel), ähnelt die Wohnung selbst der dem Komplex angehörenden von Călineşti. Das Element, das sie einwandfrei von dieser unterscheidet, ist der durch Säulen und Bogen abgegrenzte Laubengang.

Während der Abtragungsarbeiten ließ sich feststellen, daß der Laubengang später hinzugefügt wurde und einem älteren Haustypus mit offenem Flurgang angepaßt wurde. Die an den Enden der das Dach tragenden Balken sichtbaren Einschnitte lassen die Tatsache klar erkennen, daß der offene Flurgang um genau 20 cm schmaler war und daß früher ein Balkenkranz fehlte, worauf der in die Seitenwände des Gebäudes gemeißelte, zur Aufnahme des Hausbalkens bestimmte Einschnitt hinweist. Beim Anbau des aus Tannenholzsäulen und -bogen bestehenden Laubengangs an den ursprünglich aus massiver Eiche bestehenden Bau wurde auch das Dach umgewandelt, was als weiterer Beweis dienen könnte. Dabei verringerte man die Höhe des Daches, indem man die Sparren mehr spreizte, so daß sie den breiteren Bau zu überdachen vermochten.

Dieses Haus bewahrte die älteste Einrichtungsweise, und zwar finden sich entlang der drei unverputzten Wände unmittelbar in die Wandbalken eingelassene massive Eichenbänke. An der gegen den Hausflur zu gelegenen Trennwand dagegen findet sich die Eingangstüre und der mit einem Herd versehene Backofen.

Die drei in die Hauswände eingelassenen Bänke bestärken uns in der Annahme, daß im Rahmen der ursprünglichen Wohnungseinrichtung das Bett als Ruhestätte fehlte und man sich an seiner Stelle der erwähnten Bänke bediente.

Als eigentliches Möbelstück tauchte das Bett in der Bauernstube verhältnismäßig spät auf und paßte sich der alten Wohnungseinrichtung an, ohne daß man dabei auf eine der Bänke verzichtete, sondern vielmehr ein Bettende einfach auf einer der Bänke aufruhende ließ, so daß es lediglich zwei Füße behielt. Dabei geht es um eine Übergangs- und Anpassungsphase eines neuen Elements im Rahmen der altüberlieferten Bauernstube, die gleichzeitig den Beweis erbringt, wie schwer neue Einflüsse assimiliert werden und wie schwer man auf eine durch Jahrhunderte eingebürgerte Tradition verzichtet.

Auf das auf der Bank aufruhende Bett mit zwei abgesägten Beinen stießen wir in der beschriebenen Form bei der Entdeckung des Denkmals.

Fig. 16. Casă veche — Călinești

Abb. 16. Călinești — altes Bauernhaus

Obiectele de uz gospodăresc și cele de decor sînt dispuse la fel ca la prima locuință din Călinești.

Aceste detalii constructive, cît și de organizare a interiorului, ne dovedesc că în decursul timpului s-au căutat modalități de adaptare a unor elemente de arhitectură noi la tipurile mai vechi, evidențiindu-se soluțiile adoptate practic, surprinzînd o etapă de tranziție.

Prezentarea acestor trei gospodării, în Muzeul tehnicii populare, permite ilustrarea evoluției tehnicii de construcție în lemn și a întregii arhitecturi populare laice din Valea Cosăului, de-a lungul unei perioade de cca. două secole, în care timp s-au adaptat sau au fost create noi forme ale arhitecturii populare din această zonă, prin dezvoltarea fondului tradițional și asimilarea creatoare a noilor influențe.

Complexul arhitectonic de pe Valea Cosăului este prezentat în cadrul grupeii tematice care ilustrează tehnica de construcție în lemn, meșteșugul dulgheritului. Un atelier de dulgher nu poate fi prezentat într-un muzeu în aer liber decît prin produsele monumentale ale acestui meșteșug, adevărate pietre de hotar în descifrarea istoriei culturii populare românești.

Gospodăria-atelier de fierar din Călinești, prezentată în cadrul grupeii metalurgiei populare,

Was die Anordnung von Hausrat und Ziergegenständen anbetrifft, gleicht diese der in der Stube von Călinești angetroffenen.

Bautechnische Einzelheiten und die Wohnungseinrichtung beweisen, daß man im Laufe der Zeit nach Anpassungsmöglichkeiten gewisser neuer Bauelemente an ältere Typen suchte, wobei die, eine Übergangsetappe veranschaulichenden, praktisch zur Anwendung gelangten Lösungen ins Auge fallen.

Die Überführung dieser drei Gehöfte ins Museum der bäuerlichen Technik gestattet es, die Entwicklung der Holzbautechnik und der gesamten profanen Bauernarchitektur des Cosăutals für eine Zeitspanne von etwa zwei Jahrhunderten zu illustrieren, während derer neue Formen bäuerlichen Hausbaus dieses Gebiets, aufgrund einer Entfaltung des überlieferten Bestands und schöpferischer Assimilation neuer Einflüsse, angepaßt oder neugeschaffen wurden.

Der dem Cosăutal entstammende Baukomplex wird im Rahmen der Themengruppe gezeigt, die die Holzbautechnik und das Zimmerwerk veranschaulicht, da sich eine Zimmermannwerkstätte nämlich im Rahmen eines Freilichtmuseums nur anhand der monumentalen Erzeugnisse dieses Gewerbszweigs illustrieren läßt, die wahre Marksteine zum Entziffern der Geschichte rumänischer Volkskultur darstellen.

Das im Rahmen der Themengruppe „Bäuerliche Metallurgie“ gezeigte Schmiedegehöft von Căli-

prezintă și produsele specifice fierăritului popular din această zonă.

Atelierul de fierărie, integrat gospodăriei meșteșugarului și prezentat în contextul existenței sale firești, oferă viziunea de ansamblu asupra universului cultural și socio-economic în care se practică meșteșugul.

În acest fel, Muzeul tehnicii populare se definește, în ansamblul său, ca un muzeu reprezentativ la scară națională, în egală măsură pentru cele mai caracteristice unelte, instalații, procedee tehnice și produse tradiționale, cât și ca un muzeu al arhitecturii populare.

nești umfaßt seinerseits auch für das Schmiedehandwerk dieses Gebiets spezifische Erzeugnisse.

Dabei bietet die dem Gehöft eingegliederte und in ihrem natürlichen Kontext gezeigte Schmiedewerkstätte einen allgemeinen Überblick über die kulturelle und sozial-wirtschaftliche Umwelt, in der dieses Gewerbe ausgeübt wurde.

Somit definiert sich das Museum der bäuerlichen Technik in seiner Gesamtheit als eine auf Landesebene repräsentative Einheit, nicht nur was die typischen Werkzeuge, Anlagen und technischen Vorgänge und traditionellen Erzeugnisse anbelangt, sondern auch was den bäuerlichen Hausbau anbetrifft.

MEȘTEȘUGUL DOGĂRITULUI ÎN SATELE BAIA ȘI BOGATA (JUDEȚUL SUCEAVA)

Melania Ostap

Comuna Baia (jud. Suceava), alcătuită din satele Baia și Bogata și situată la o distanță de 7 km de orașul Fălticeni este „un sat mic cu ruine mari”¹, fiind prima reședință de seacă a celui dintâi domn al Moldovei. Dezvoltată dintr-o străveche așezare rurală românească, Baia ajunge la începutul secolului al XIII-lea², oraș. Tîrg de vamă pentru comerțul de tranzit³ cu Polonia.

Ea a fost distrusă aproape în întregime, în timpul bătăliei lui Ștefan cel Mare împotriva lui Matei Corvin⁴. Baia a cunoscut de timpuriu, o dezvoltare înfloritoare, ca centru de producție meșteșugărească.

Lucrările privind istoricul acestei localități sau dezvoltarea meșteșugurilor în Moldova sintetizează informațiile referitoare la îndeletnicirile specializate, practicate în trecut la Baia: olăritul⁵, fierăritul⁶, țesătoria⁷, cojocăritul-blănăritul⁸, curelăritul⁹, cismăritul¹⁰.

Aici au funcționat, de-a lungul anilor, folosind forța hidroelectrică, torcătoarii de lînă, pive de bătut sumani, mori¹¹ și „stupe” (șteampuri)¹².

DAS BÖTTCHERGEWERBE IN DEN DÖRFERN BAIA UND BOGATA (KREIS SUCEAVA)

Melania Ostap

Die aus den Dörfern Baia und Bogata zusammengesetzte und 7 km von der Stadt Fălticeni entfernte Gemeinde Baia (Kreis Suceava) ist „ein kleines Dorf mit großen Ruinen“¹ und war die erste Residenz des ersten moldauischen Herrschers. Die Ortschaft, die sich aus einer uralten rumänischen Landsiedlung entwickelte, wird zu Beginn des XIII. Jahrhunderts² Stadt und Zollstation im Transithandel mit Polen³.

Es wurde während der Kämpfe zwischen Ștefan dem Großen und Matthias Corvin⁴ fast vollständig zerstört. Früh erlebt es eine Blüte als gewerbliches Produktionszentrum.

Studien zur Geschichte dieser Ortschaft oder über die Entwicklung der moldauischen Gewerbe synthetisieren Informationen die einst hier betriebenen spezialisierten Beschäftigungen betreffend und zwar: die Töpferei⁵, das Schmiedehandwerk⁶, die Weberei⁷, die Kürschnerei⁸, die Riemenerei⁹ und die Stiefelmacherei¹⁰.

Ebenso gab es hier im Laufe der Zeit wasserbetriebene Wollspinnereien, Tuchwalken, Mühlen¹¹ und Pochmühlen „stupe“¹².

¹ N. Iorga, *Drumuri și orașe din România*, Buc., 1904, p. 158.

² În legătură cu înființarea și dezvoltarea orașului Baia, a se vedea: *Istoria României*, vol. II, Buc., 1962, p. 127, 164, 291, 307, 839; D. Ciurea, *Noi contribuții la istoricul orașului Baia*, în „Studii și cercetări științifice”, Iași, an. 6 (1955), nr. 3-4; N. Iorga, *Istoria comerțului românesc, epoca veche*, Buc., 1925, p. 77-78, 159; E. Pavelescu, *Economia breslelor în Moldova*, Buc., 1939, p. 28; V. Tufescu și Al. Th. Obreja, *Tîrgurile din Moldova în veacul al XIX-lea*, Chișinău, 1936, p. 71-72; P. P. Panaitescu, *Interpretări românești, Studii de istorie economică și socială*, Buc., 1947, p. 203.

³ V. Costăchescu, *Istoria orașului Fălticeni, cu un scurt istoric al județului Baia, Fălticeni*, 1941, p. 31-36.

⁴ C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Buc., I, a., p. 309.

⁵ D. Ciurea, op. cit., p. 35.

⁶ Șt. Olteanu, C-lin Șerban, *Meșteșugurile în Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Buc., 1969, p. 65-68.

⁷ Ibidem, p. 86.

⁸ Ibidem, p. 80, 84, 85.

⁹ Ibidem, p. 84, 119.

¹⁰ Ibidem, p. 85.

¹¹ Ibidem, p. 85; D. Ciurea, Op. cit., p. 35; P. P. Panaitescu, op. cit., p. 214; C. C. Giurescu, *Contribuții la Istoria științei și tehnicii românești în secolele XV-incep. sec. XIX*, Buc., 1973, p. 160-161.

¹² *Istoria României*, vol. II, p. 292; C. C. Giurescu, op. cit., p. 161.

¹ N. Iorga, *Drumuri și orașe din România*, Bukarest, 1904, S. 158.

² În Verbindung mit der Gründung und Entwicklung der Stadt Baia siehe: *Istoria României*, Band. II, Bukarest, 1962, S. 127, 164, 291, 307, 839; D. Ciurea, *Noi contribuții la istoricul orașului Baia*, în „Studii și cercetări științifice”, Iași, 6. Jg. (1955), Nr. 3-4; N. Iorga, *Istoria comerțului românesc, epoca veche*, Bukarest, 1925, S. 77-78, 159; E. Pavelescu, *Economia breslelor în Moldova*, Bukarest, 1939, S. 28; V. Tufescu und Al. Th. Obreja, *Tîrgurile din Moldova în veacul al XIX-lea*, Chișinău, 1936, S. 71, 72; P. P. Panaitescu, *Interpretări românești, Studii de istorie economică și socială*, Bukarest, 1947, S. 203.

³ V. Costăchescu, *Istoria orașului Fălticeni, cu un scurt istoric al județului Baia, Fălticeni*, 1941, S. 31-36.

⁴ C. C. Giurescu, Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Bukarest, ohne Jahr, S. 309.

⁵ D. Ciurea, op. cit., S. 35.

⁶ Șt. Olteanu, Const. Șerban, *Meșteșugurile în Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Bukarest, 1969, S. 65-68.

⁷ Ibidem, S. 86.

⁸ Ibidem, S. 80, 84, 85.

⁹ Ibidem, S. 84, 119.

¹⁰ Ibidem, S. 85.

¹¹ Ibidem, S. 85; D. Ciurea, Op. cit., S. 35; P. P. Panaitescu, op. cit., S. 214; C. C. Giurescu, *Contribuții la Istoria științei și tehnicii românești în secolele XV-inceputul sec. XIX*, Bukarest, 1973, S. 160-161.

¹² *Istoria României*, Band II, S. 292; C. C. Giurescu, op. cit., S. 161.

Dintre meșteșugurile de prelucrare a lemnului, în Baia s-au practicat, cu precădere, „șindrilăritul”¹³ și „dogăritul”.

Cea mai veche știre cu privire la practicarea dogăritului în Baia este indirectă și datează din anul 1592, când „Peter Binder” era șoltuz al orașului¹⁴.

Existența berăriilor, exploatate de sași, în această localitate, atestate documentar în secolele XV¹⁵ – XVII¹⁶, vor fi influențat, în mare măsură – în condițiile în care materia primă, lemnul, se găsea din abundență – dezvoltarea acestei industrie, care se menține până astăzi ca una dintre ramurile importante ale economiei localității.

Meșteșugul dogăritului s-a dezvoltat ulterior și în satul, mai nou format, Bogata¹⁷, considerat, datorită producției de vase, realizată de către un mare număr de meșteșugari, drept unul dintre cele mai puternice centre de dogărit din Moldova.

Date interesante în legătură cu meșteșugul dogăritului în Baia și Bogata cuprinde „Catagrafia Ținutului Suceava din anul 1820”, unde se precizează că în aceste „sate cu codru mult, alișveriușul locuitorilor” este „lucru pământului și ineguțătoria cofelor”¹⁸.

„Statisticesti științi” pe anii 1842, 1849, se referă la condițiile naturale care au favorizat dezvoltarea acestui meșteșug. Astfel, la 1842, în Baia și Bogata, suprafața de „pădure mare” era de 1565 fălci, „pădure mică” – 1330 fălci, în timp ce locul de arătură a locuitorilor era de 16 fălci, imasă 280 fălci și finaț 339 fălci¹⁹. În anul 1854, locuitorii din Baia dețineau 153 fălci de arătură, iar cei din Bogata doar 9 fălci²⁰.

Aceste date explică ponderea și caracterul ocupațiilor locuitorilor din Ocolul Moldovei... „Satele se îndeletnicesc, vara, cu lucrul pământului. Aceia

Unter den Holzverarbeitenden Gewerben übte uan in Baia vor allem die Schindelmacherei¹³ und die Böttcherei aus.

Die älteste, die Ausübung der Böttcherei betreffende Nachricht, ist eine indirekte und entstammt dem Jahre 1592, als „Peter Binder” Schultleib der Stadt war¹⁴.

Das Vorhandensein der in dieser Stadt von Sachsen ausgebeuteten Bierbrauereien, die dokumentarisch im XV.¹⁵ und XVI.¹⁶ Jh. belegt sind, mag desgleichen in hohem Maße – unter Gegebenheiten, wo der Rohstoff, das Holz im Überfluß vorhanden war – die Entwicklung dieser Betätigung, die sich bis heute als einer der wichtigsten Zweige der Wirtschaft der Siedlung bewahrt hat, beeinflusst haben.

Später entfaltete sich das Böttchergewerbe auch in dem als Siedlung jüngerer Bogata¹⁷, das, der von einer Vielzahl von Handwerkern hergestellten Gefäße wegen, als eines der stärksten Böttchereizentren der Moldau gilt.

Interessante Daten das Böttchergewerbe in Baia und Bogata betreffend, bietet uns die „Catagrafia Ținutului Suceava din anul 1820” (Beschreibung des Gebiets Suceava aus dem Jahre 1820), wo darauf hingewiesen wird, daß in diesen „Dörfern mit viel Wald, das Geschäft der Bewohner in der Bearbeitung des Bodens und dem Handel mit Kufen besteht”¹⁸.

Die „Statisticesti științi” (statistisches Wissenswertes) für die Jahre 1842, 1849, beziehen sich auf die natürlichen Voraussetzungen, die die Entfaltung dieses Gewerbes förderten. So umfaßte die Fläche des „Großwaldes” im Jahre 1842 in Baia und Bogata 1565 „fălci”, der „Kleinwald” dagegen 1330 „fălci” (altes moldauisches Oberflächenmaß – 1 falce = 11.321 Quadratmeter, Anm. d. Übers.), wogegen die Ackerfläche der Bewohner 16 fălci, der „imasă” (in der Moldau Gemeindeweide a.d.Ü.) 280 fălci, die Heuwiesen 339 betrug¹⁹. Im Jahre 1854 besaßen die Bewohner Baias 153 fălci Ackerboden, die Bogatas dagegen bloß 9²⁰.

Diese Daten erklären das Gewicht und den Charakter der Beschäftigungen der Bewohner des Bezirks Moldau ... „die Dörfer widmen sich wäh-

¹³ N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, Buc., 1927, p. 62; Șt. Olteanu și C-tin Șerban, Op. cit., p. 167; D. Ciurea, Op. cit., p. 36.

¹⁴ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, p. 218.

¹⁵ *Istoria României*, vol. II, p. 828; C. C. Giurescu, Op. cit., p. 218.

¹⁶ Th. Codrescu, *Uricaru*, vol. 23, Iași/36, 52.

¹⁷ În legătură cu vechimea satului Bogata nu se cunosc date anterioare anului 1803, când în „Codica liudilor” a fost înserisă „Baea bogată a Ds. logofăt Constantin Balș” (Th. Codrescu, *Uricaru* vol. 7, Iasi, 1886, p. 249), aici nefiind vorba desigur de o însușire a localității Baia ci indicindu-se, într-o ortografie defectuoasă, denumirea cătunului Bogata. În sprijinul acestei interpretări vine și planul de hotar al Băii din anul 1781 pe care sint prezentate și cîteva case în direcția în care se află astăzi satul Bogata (v. D. Ciurea, Op. cit., p. 48).

¹⁸ Arh. St. Iași, Tr. 166, op. 184, dos. 7, f. 109, 113.

¹⁹ Ibidem, Tr. 1772, op. 2020, dos. 1933, f. 147–148.

²⁰ Ibidem, dos. 32790, f. 67–68.

¹³ N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, Bukarest, 1927, S. 62; Șt. Olteanu și C-tin Șerban, Op. cit., S. 167; D. Ciurea, Op. cit., S. 36.

¹⁴ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, S. 218.

¹⁵ *Istoria României*, Band II, S. 828; C. C. Giurescu, Op. cit., S. 218.

¹⁶ Th. Codrescu, *Uricaru*, Band, 23, Iași/36, 52.

¹⁷ În Verbindung mit dem Alter des Dorfes Bogata sind keine Daten vor 1803 bekannt, als in die „Codica liudilor” die Eintragung „Baea-bogată a Ds. logofăt Constantin Balș” vorgenommen wurde (Th. Codrescu, *Uricaru*, Band. 7, Iasi, 1886, S. 249), natürlich handelt es sich dabei nicht um eine Kennzeichnung der Ortschaft Baia (bogāt = reich), sondern um eine fehlerhafte Schreibung der Benennung des Weilers Bogata. Diese Auslegung wird durch den Vermessungsplan der Ortschaft Baia aus dem Jahre 1784 erhärtet, der auch in der Richtung, wo heute das Dorf Bogata liegt, einige Häuser aufweist (Siehe V. D. Ciurea, Op. cit., S. 48).

¹⁸ Staatsarchiv Iași, Tr. 166, Op. 184, Doss. 7, Bl. 109, 113.

¹⁹ Ibidem, Tr. 1772, Op. 2020, Doss. 1933, Bl. 147–148.

²⁰ Ibidem, Doss. 32790, Bl. 67–68.

Fig. 1. Dogare

Abb. 1. „Dogare“ Daubenmesser

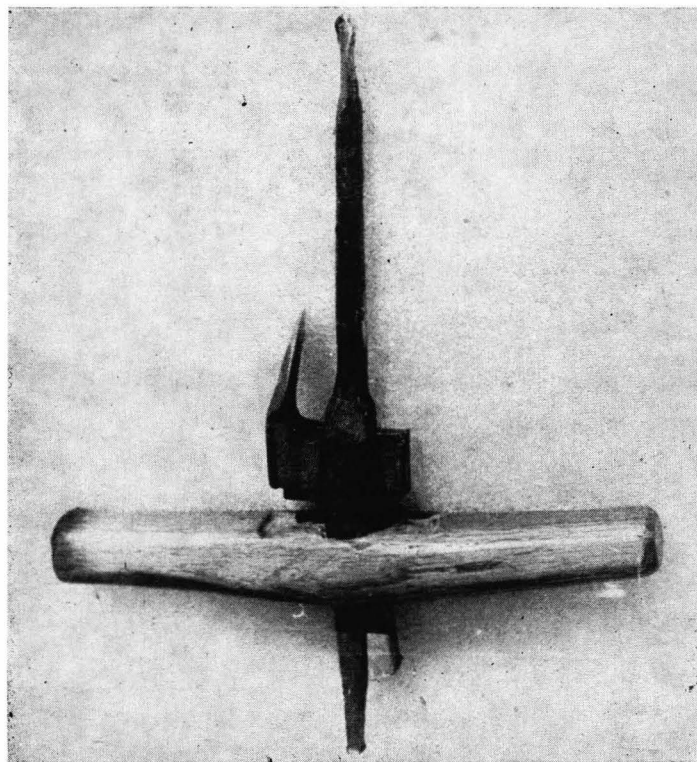
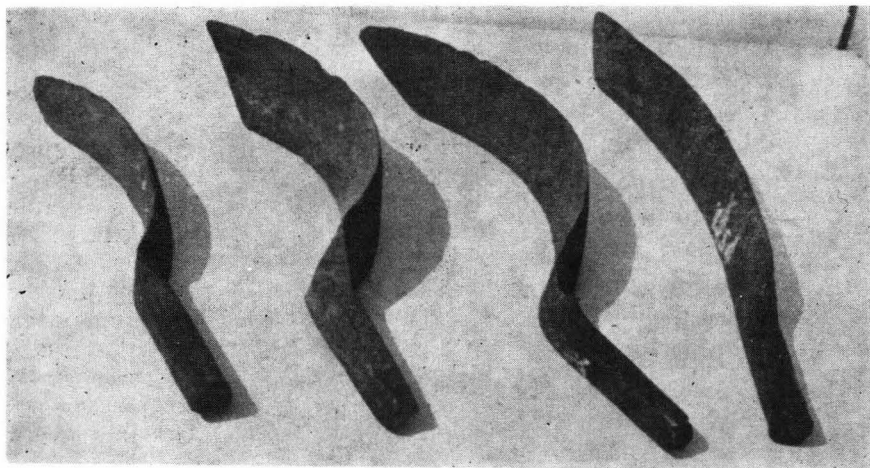
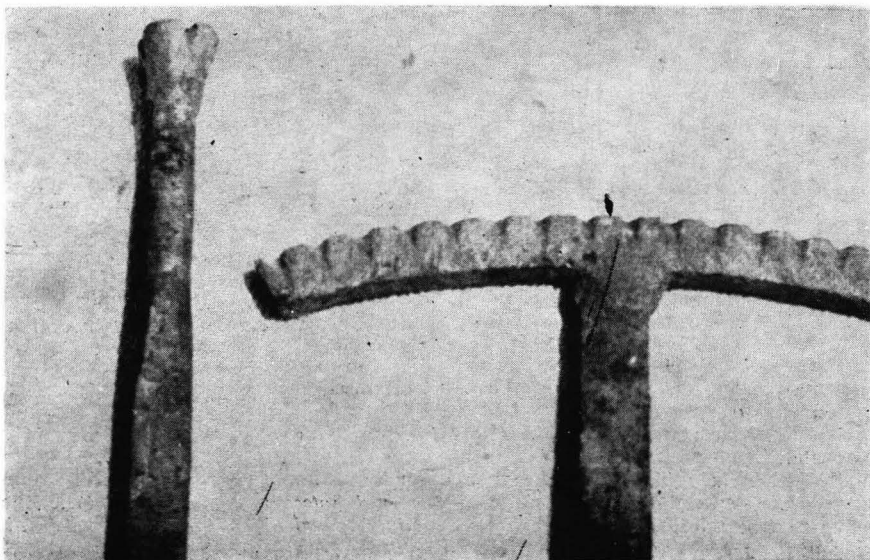

Fig. 2. Tortar

Abb. 2. „Tortar“

Fig. 3. Unelte de inchistrit („inchistritori“)

Abb. 3. Verzierwerkzeug

care au boi, după ce săvârșesc lucrul pământului, apoi se duc în chirie de aduc de la ocnă, alții aduc vin de la podgorie. Aceia fără boi se năimesc salahori, alții la prașilă, alții la seceră, lucrând la plată... Alții din preajma pădurilor precum satele Baia, Bogdănești, Boroaia... duc cherestele pe la țiguri, tălpi, costoroabe, grinzi, căpriori, leașuri, draniță, scinduri și lătoaie precum și lemnul de foc, aduc de vândut în Fălticeni. Satul Baia are meserie de făcut cofe, poloboace, căzi, putini, ciubere și le duc de vândut pe la țiguri și la schelea Sculeni. O samă de lăcuitori tot din satul de mai sus însemnat sînt butnari și stoleri care se duc vara și lucrează pe la țiguri²¹.

În documentele de arhivă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care conțin numeroase informații cu privire la meșteșugurile de prelucrare a lemnului practicate în această regiune, se indică unele diferențieri și specializări și în cadrul dogăritului. De exemplu, într-o situație statistică din anul 1893, privitoare la meșteșugarii din județul Baia, sînt menționați 79 dogari și butnari și 10 cofari²². „Dogăria“, „butnăria“ și „cofăria“ sînt considerate ca meșteșuguri deosebite și în anii următori²³. În prezent, denumirea de butnar sau cofar nu se mai folosește de către meșteșugarii din Baia și Bogata care, lucrînd diferite forme de vase din doage — se numesc „dogari“. Există, însă, și astăzi, un fapt deosebit de semnificativ pentru importanța ce au avut-o în trecut atelierele în care se lucrau cofe („cofăriile“) și anume, folosirea de către dogari a acelei unități de măsură pentru produsele lor denumită „cofa plină“, apărută ca urmare a mării producții de vase de acest fel²⁴.

Meșteșugul dogăritului se practica, în anul 1975, în satul Bogata, în 23 ateliere, iar în satul Baia, în 8 asemenea ateliere și într-un atelier cooperatist cu 11 lucrători, care funcționează în centrul de comună²⁵.

Meșteșugul este cunoscut, însă, de un număr mult mai mare de meșteșugari, ajungînd la 80 % din totalul gospodăriilor din Bogata (378) și 15 % din gospodăriile existente în Baia (1376).

rend des Sommers der Feldarbeit. Jene die Ochsen haben, gehen und verdingen sich, nach Beendigung der Feldarbeit, und bringen vom Salzbergwerk Salz, andere Wein von den Weingütern. Die, die keine Ochsen besitzen, gehen als Tagelöhner, andere zum Hacken und wieder andere zur Mahd und arbeiten für Lohn ... Andere, aus der Nähe der Wälder, wie die Dörfer Baia, Bogdănești, Boroaia... führen Bauholz auf die Märkte, Sohlswellen, Fußpfetten, Balken, Sparren, Latten, Schindeln, Bretter und Schwarten wie auch Brennholz, das sie zum Verkauf nach Fălticeni bringen. Das Dorf Baia hat das Böttchergewerbe und macht Kufen, Stückfässer, Bütten, Zuber, Schäffer und bringen sie zum Verkauf auf die Märkte und zum Hafen Sculeni. Eine Anzahl von Bewohnern aus dem genannten Dorf sind Büttner und Schreiner und gehen im Sommer und arbeiten in den Marktflecken²¹.

In Archivdokumenten aus der zweiten Hälfte des XIX. Jh., die zahlreiche Hinweise auf die in dieser Gegend ausgeübten holzverarbeitenden Gewerbe umfassen, erwähnt man gewisse Unterschiede und Spezialisierungen im Rahmen des Böttcherhandwerks. In einer Statistik des Jahres 1893, die sich auf die Handwerker des Kreises Baia bezieht, werden 79 Faßbinder und Böttcher und 10 Küfer²² angeführt. Die Faßbinderei „dogăria“, die Böttcherei „butnăria“ und die Kuferei „cofăria“ werden auch in den folgenden Jahren als besondere Gewerbe eingeschätzt²³. Gegenwärtig werden die Bezeichnungen Böttcher bzw. Küfer von den Handwerkern aus Baia und Bogata nicht mehr benutzt, die verschiedene aus Dauben hergestellte Gefäßformen anfertigen, sich dabei jedoch als Faßbinder bezeichnen. Doch gibt es auch heute noch eine Tatsache, die für die Bedeutung, die früher den Werkstätten zufiel, in denen man Kufen herstellte und die „cofării“ — Kufnereien genannt wurden, bezeichnend ist, und zwar, daß die Faßbinder für ihre Gefäße die Maßeinheit „cofa plină“ (Vollkufe) benutzen, die infolge der großen Produktion derartiger Gefäße²⁴ aufgekommen sein mag.

Das Böttcherhandwerk wurde 1975 in Bogata in 23 Werkstätten und in Baia in 8 ausgeübt, zu denen noch eine genossenschaftliche Werkstätte mit 11 Arbeitern hinzukommt, die in der Ortsmitte liegt²⁵.

Das Gewerbe verstehen jedoch wesentlich mehr Handwerker, deren Prozentsatz sich auf rund 80 % der Gehöfte aus Bogata (378) und 15 % jener aus Baia (1376) beläuft.

²¹ Ibidem, dos. 1933, f. 147–148.

²² Arh. St. Suceava, fond Prefectura Baia, dos. 15/1893, f. 10.

²³ De exemplu, în anul 1895, în orașul Fălticeni sînt înregistrați 14 dogari și 16 cofari (arh. St. Suceava, fond Prefectura Baia, dos. 14/1893).

²⁴ Această „cofa plină“ se dovedește a fi echivalentă cu 10 ocale.

²⁵ O cooperativă de dogărie a mai funcționat în Baia în jurul anilor 1912 (*Dicționarul statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale recensămîntului general al populației din 19 dec. 1912*, vol. 2, Buc., 1915, p. 854).

²¹ Ibidem, Doss. 1933, Bl. 147–148.

²² Staatsarchiv Suceava, Fond Prefectura Baia, Doss. 15/1893, Bl. 10.

²³ Z.B. im Jahre 1895 werden in der Stadt Fălticeni 14 Böttcher und 16 Küfer geführt (Staatsarchiv Suceava, Fond Prefectura Baia, Doss. 14 – 1893).

²⁴ Diese „volle Kufe“ entspricht einer Menge von 10 Oka.

²⁵ Um das Jahr 1912 gab es in Baia eine Böttchergenossenschaft (*Dicționarul statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale recensămîntului general al populației din 19 dec. 1912*, Band. 2, Bukarest, 1915, S. 854).

Fig. 4. Bulat

Abb. 4. „Bulat“

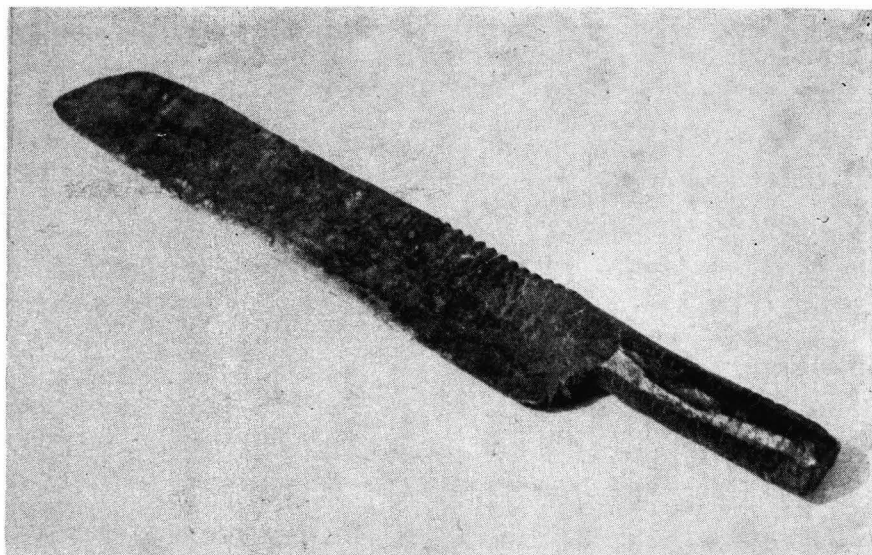
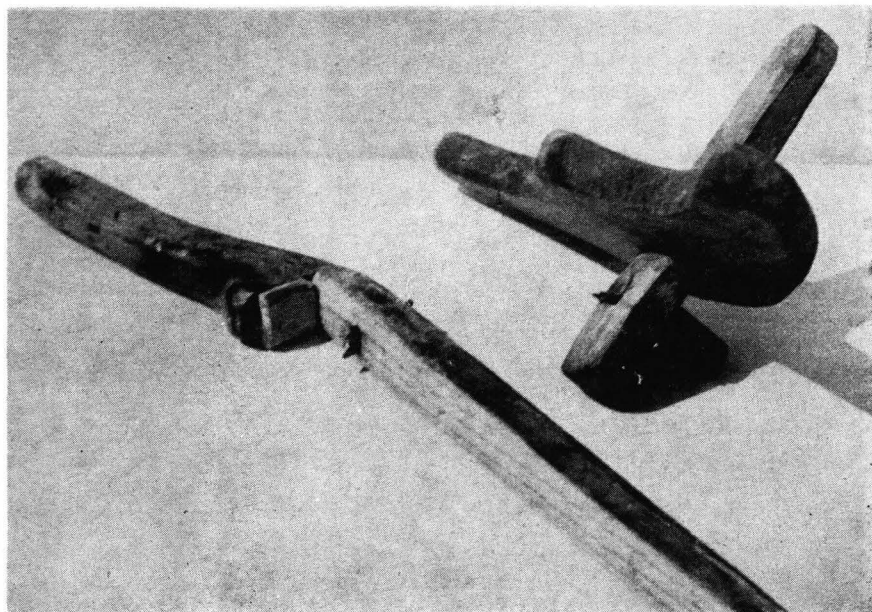

Fig. 5. Gărdinare

Abb. 5. Krösen

Categorii de produse în raport cu funcția produselor

Meșteșugarii dogari din Baia și Bogata lucrează tot felul de vase din doage, răspunzând unor variate cerințe de ordin practic ale gospodăriilor particulare, gospodăriilor agricole de producție și ale unor întreprinderi de stat, de industrializare a produselor agro-alimentare, dintr-o întinsă zonă a Moldovei (fig. 18).

În raport cu funcția produselor, aceasta implicând forme și dimensiuni anumite, se disting următoarele categorii:

I. Vase pentru păstrat lichide și semilichide în compoziția cărora intră apa:

- a) — cofe pentru apă:
 - „ocuța“ (1,250 l)
 - „garnița“ (gărnicioara) (2 l)
 - cofăelul (4 l)
 - cofa (9 l). Dintre acestea, ocuța și garnița se folosesc și la culesul și transportul fructelor de pădure.

Erzeugnisgattungen und deren Bestimmung

Die Böttcher aus Baia und Bogata stellen eine ganze Reihe von Daubengefäßen her, die verschiedene praktische Bedürfnisse der Privatgehöfte, wie auch der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften und der Staatsbetriebe für Industrialisierung der Landwirtschafts- und Lebensmittelherzeugung, über ein ausgedehntes Gebiet der Moldau, befriedigen. (Abb. 18).

In Beziehung auf die Zweckbestimmung der Erzeugnisse, die sich auf Form und Ausmaße auswirkt, unterscheidet man folgende Gattungen:

I. Gefäße zur Aufbewahrung von Flüssigkeiten und Halbflißigkeiten, die Wasser enthalten:

- a) — Wassereimer:
 - „ocuța“ (1,25 l)
 - „garnița“ (gărnicioara) (2 l)
 - cofăelul (4 l)
 - cofa (9 l). Von den angeführten Formen benutzt man die ersten beiden auch zum Sammeln und Befördern von Waldfrüchten.

Fig. 6. Despicarea roatei de lemn în șpani

Abb. 6. Spalten der Baumscheibe in „șpani“

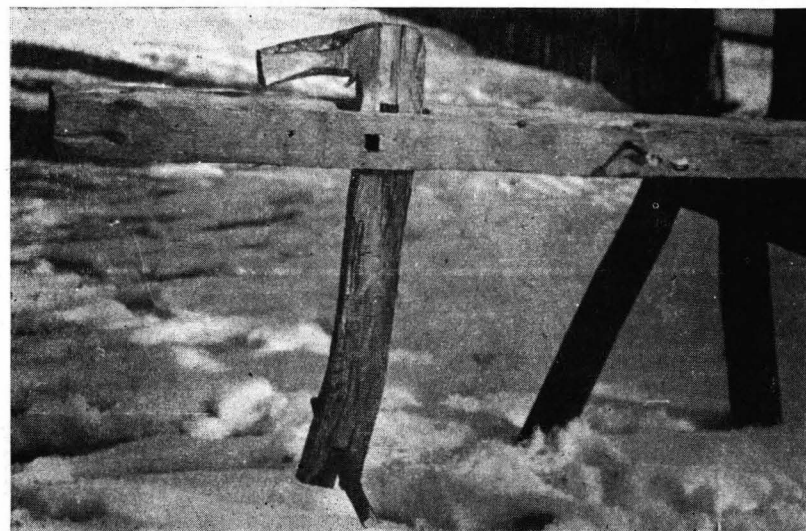

Fig. 7. „Cine“ pentru cioplit doage

Abb. 7. „Cine“, Böttcherbank zum Zurichten der Dauben

Fig. 8. Trasul doagelor pe cant la „masă“ (gealău mare)

Abb. 8. Abrichten der Dauben auf der Rohbank „masă“

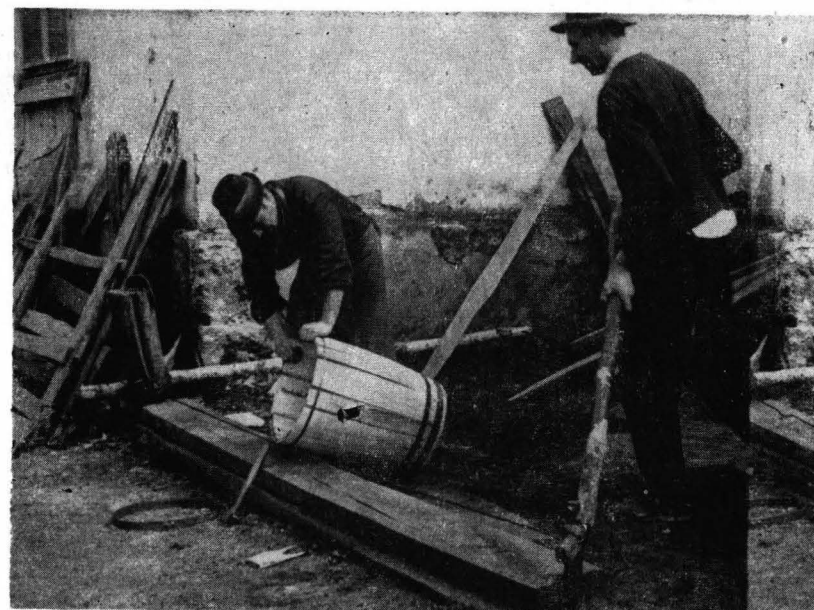

Fig. 9. Stringerea butoiului cu parul

Abb. 9. Zusammenziehen des Fasses vermittels des Pfahls „parul“

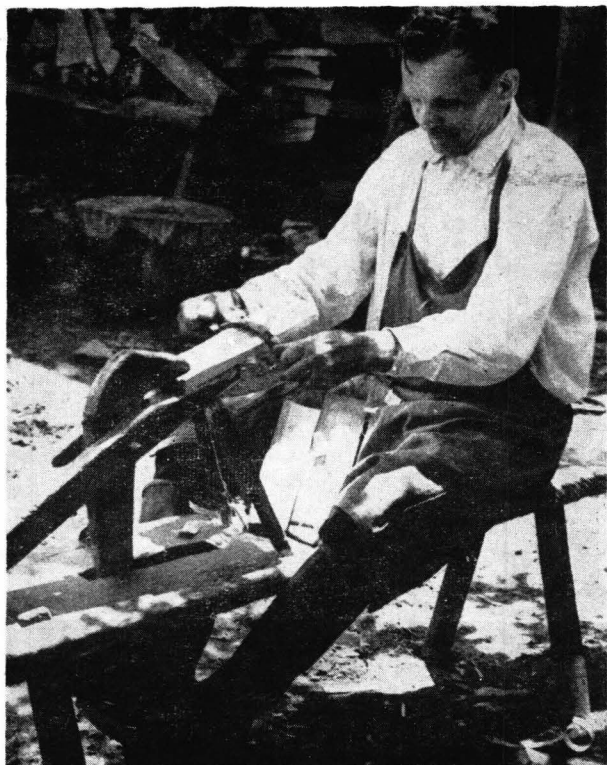

Fig. 10. Fasonarea doagelor la scăunoaie

Abb. 10. Zurichten der Dauben auf der „scăunoaie“ — Böttcherbank

Fig. 11. Montarea mantalei (legarea butoiului pe cerc)

Abb. 11. Zusammenstellen des Mantels „manta“

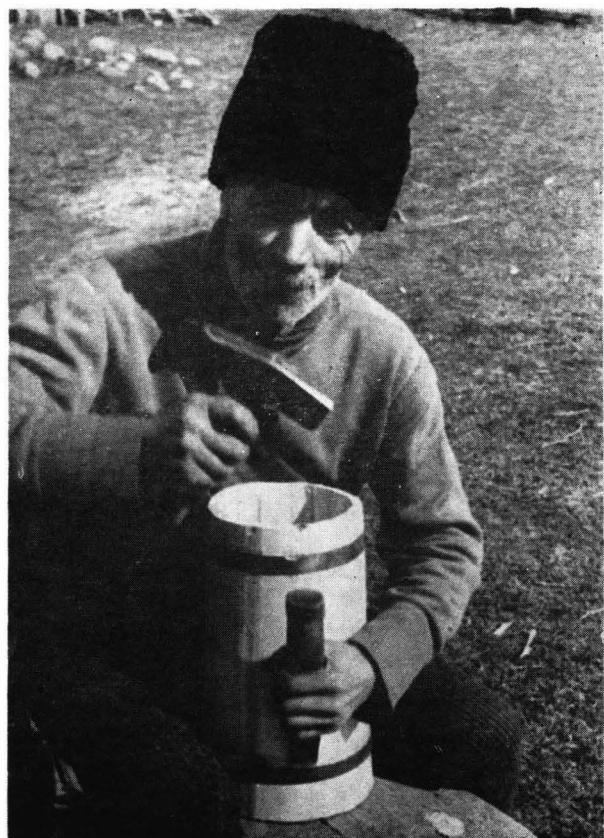

Fig. 12. Baterea cercului cu ciocanul și buțicul

Abb. 12. Aufziehen der Reifen vermittle Reifenziehers und Hammers

Fig. 13. Vasele mici se gădinesc ținindu-le pe scăunoaie, „sub picior“

Abb. 13. Kleine Gefäße werden „unterm Bein“ auf der „scăunoaie“ Böttcherbank mit der Nut versehen

- ciuturi de fîntînă
- putineie pentru borș
- putineie pentru murături
- bote pentru slatină
- butoaie pentru vin
- zăcători pentru struguri și prune

b) Vase pentru lapte și produse lactate:

- donițe și găleți pentru muls lapte
- budace de stîină pentru lapte
- fedeleșe pentru lapte acru
- șteanuri pentru jant
- chiagornițe
- putineie pentru ales unt
- putini pentru brînză, cea mică, de 10 kg, numindu-se și „fișcuță”.

II. Vase pentru transportat și păstrat fructe, legume, cereale:

- budace pentru cules fructe de pădure
- dimirliile pentru cereale; înainte vreme aceste vase au fost folosite și ca instrumente de măsurat
- ciuberele, cu multiple întrebuințări în gospodărie.

III. Vase pentru spălat rufe:

- vane (bălii)
- ciubere
- căzi pentru scăldat („băi”).

Dintre toate aceste categorii de vase, cofițelor li s-a atribuit și un rol decorativ în interiorul locuinței țărănești, fiind ornamentate prin pirogravare.

Materia primă folosită, în cea mai mare măsură de către meșteșugari, la confecționarea acestor produse de dogărie, este lemnul de brad și molid, procurându-se din pădurile din apropiere sau de la Suha, Găinești, Crucea, Vatra Dornei.

Lemnul rășinos de molid — „gras, lucios, des la mînji” (compact) — este preferat pentru cele mai multe categorii de vase deoarece „se prelucrează ușor și frumos, dă gust bun alimentelor și apei — pe care, cofițele o păstrează rece, un timp mai îndelungat”²⁶.

Pentru torțile de cofe s-a folosit, întotdeauna, lemnul de fag, iar pentru confecționarea butoaielor se folosește, în special de către atelierul cooperatist, lemnul de stejar, frasin, ulm și fag — esențe potrivite cu destinația acestor vase. Astfel, dacă pentru butoaiele de băuturi spirtoase, care au o mai mare circulație (trebuind deci să fie etanșe și durabile), se folosește lemnul de stejar, butoaiele ce servesc ca ambalaje ale produselor uscate, se confecționează din lemn de fag. Rareori se confecționează vase cu burduf (cu doagele curbate) și din lemn de brad, dar în acest caz nu se poate folosi cheresteaua, pentru că la curbat, lemnul „răsare la cioturi” (se rupe), ci numai cel despiciat cu „dogarul”, cioturile fiind astfel înlăturate.

- Brunneneimer
- Standbüttlen für „borș” (Kleienwasser, vergoren)
- Einsäuerbüttlen
- Salzlakeeimer
- Weinfässer
- Gärböttiche für Trauben und Pflaumen

b) Gefäße für Milch und Milchprodukte:

- Melkeimer
- Milchschräpper
- Sauermilchkannen
- Molkestandbüttlen
- Labgefäße
- Stoßbutterfässer
- Käse-Standbüttlen, die kleinere — 10 l wird auch „fișcuță” genannt.

II. Gefäße zum Befördern und Aufbewahren von Früchten, Gemüse, Körnern:

- „budace”, Büttlen zum Waldfrüchtesammeln
- „dimirlii”, Getreidegefäße, die früher auch zum Messen benutzt wurden.
- Zuber, die verschiedenen Bestimmungen in der Wirtschaft dienten.

III. Zum Wäschewaschen und -bleichen dienende Gefäße:

- Wannen
- Zuber
- Badewannen

Unter den aufgezählten Gattungen fiel den „cofițe” auch eine dekorative Rolle in der Bauernstube zu, waren sie doch durch Brandstempeltechnik verziert.

Als Rohstoff benutzte man hauptsächlich Tannen- und Fichtenholz, das aus den Wäldern der Umgebung oder von Suha, Găinești, Crucea und Vatra Dornei beschafft wurde.

Das „fette, glänzende und dichtfaserige” (kompakte) harzige Fichtenholz wird zur Anfertigung der meisten Gefäßgattungen vorgezogen, da „es sich leicht und schön verarbeiten läßt und den Lebensmitteln bzw. dem Wasser einen angenehmen Geschmack verleiht, das in den Standeimern (cofițe) längere Zeit kühl bleibt”²⁶.

Für die Standeimerhenkel benutzte man stets Buchenholz, zur Herstellung der Fässer dagegen, und zwar besonders in der genossenschaftlichen Werkstatt, Eichen-, Eschen-, Ulmen-, oder Buchenholz, der Bestimmung der Gefäße entsprechend. So wurden für alkoholische Getränke Fässer aus Eichenholz hergestellt, da sie dichter und dauerhafter sein mußten, während man für Fässer, die lediglich als Verpackung verschiedener fester Stoffe dienten, Buchenholz verwendete. Bauchige Fässer (also aus gebogenen Dauben hergestellte) fertigt man selten aus Nadelhölzern an. Doch läßt sich dabei kein Schnittholz benutzen, da es beim Biegen bricht (vor allem bei den Astknoten). Geeignet ist lediglich vom Böttcher der Faser nach gespaltenes Holz, eine Technik bei der die Astknoten beseitigt werden.

²⁶ Inf. Vasile Ungureanu, n. 1914, Baia.

²⁶ Inf. Vasile Ungureanu, geb. 1914, Baia.

Fig. 14. Dogitul lemnului

Abb. 14. Daubenherstellung

Fig. 15. Curățatul putinei cu scoaba

*Abb. 15. Ausfertigen mit der
„scoaba“ — Schabe*

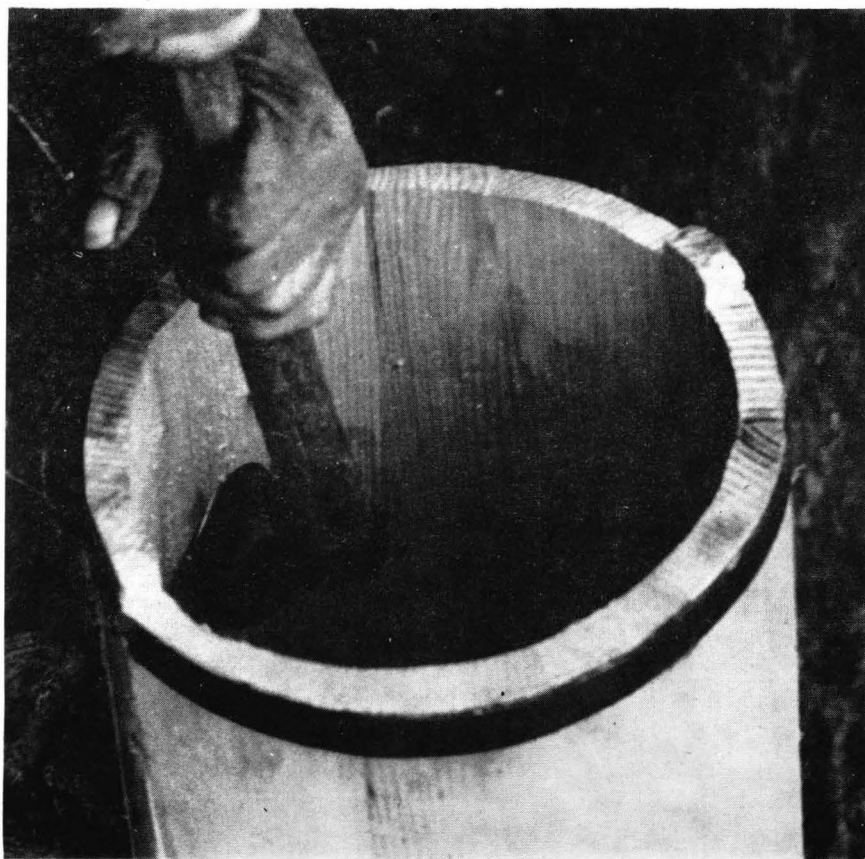

Fig. 16. Meșteri din Baia și Bogata cu produse de vânzare în piața orașului Iași, în anul 1975

Abb. 16. Böttcher aus Baia und Bogata mit ihren Erzeugnissen auf dem Markt in Iași, 1975

Lemnul pentru doage trebuie să întrunească anumite calități: să nu fie putred sau atacat de ciuperci, să nu aibă cioturi și să se crape drept. Lemnul se încearcă tăindu-se o așchie din trunchiul arborelui, dintr-o porțiune apropiată de rădăcină și despiciindu-se.

Pentru legarea vaselor, în prezent, se folosesc numai cercuri metalice, pînă în anii 1945—1946, folosindu-se cercurile de lemn. Lemnul pentru cercuri, căutat a nu fi „iute“ (ca să nu se despic ușor) se prelucra de verde („se strimba de crud“). Pentru cercurile mai late (la cofițe, putinele, do-nițe), se folosea lemnul de carpen, stejărel sau cireș, cojit și apoi despiciat în „feliuțe“ ce se netezeau cu cuțitoaia. Cercurile pentru putini, butoaie, căzi se făceau din crengi de alun, de multe ori și necojite, despiciindu-se în două „beldii“. „Inno-date“ la capete, cercurile se păstrau spre a se usca, în legături de cîte 10 bucăți (așezate unul în altul), o asemenea legătură numindu-se „coif de cercuri“. În momentul întrebuițării lor, se muiau în apă rece sau caldă, li se făceau „pîjurile“, numite și „căței“ (crestăturile în care cercul, măsurat pe vasul respectiv, se încheia), capetele subțiate ascunzîndu-se dedesubt. Cercurile de lemn sînt considerate a fi mult mai bune decît cele metalice²⁷, acestea asigurînd o mai mare durabilitate vaselor.

²⁷ Cercurile de metal sînt repede „atacate“ de sarea din murături.

Das Daubenholz muß eine Reihe von Bedingungen erfüllen, und zwar: darf es weder morsch, noch von Pilzen angegriffen sein, noch — wie gezeigt — Astknoten aufweisen und muß gerade spalten. Man untersucht das Holz auf seine Güte, indem man vom Wurzelende des Stammes ein Stück losschneidet und dieses spaltet.

Zum Binden der Gefäße benutzt man gegenwärtig ausschließlich Eisenbänder. Bis 1945—1946 dienten dazu auch Holzreifen. Das für die Reifen bestimmte Holz wurde daraufhin untersucht, nicht „iute“ (scharf) zu sein (damit es nicht leicht springe). Es wurde noch in grünem Zustand verarbeitet (denn roh ließ es sich biegen). Für breitere Reifen (bei Standeimern, Bütten und Tönnchen) benutzte man Esche, Jungeiche oder Kirsche, die geschält und hernach in „Scheibchen“ gespalten wurden, die man mit dem Schabmesser glättete. Für Standbütten, Fässer und Wannen verwendete man Reifen aus Haselholz, häufig auch ungeschält, das man einfach der Länge nach spaltete („beldii“). An den Enden „verknüpft“, bewahrte man die Reifen in Bündeln zu je 10 Stück (ineinandergelegt) auf, wobei ein derartiges Bündel als „coif de cercuri“ (Reifenhelm) bezeichnet wurde. Sobald man sie zu benutzen dachte, wurden sie in kaltem oder warmem Wasser eingeweicht und die „pîjuri“ oder „căței“ eingeschnitten (d. h. die Einschnitte vermittels derer der am Gefäß abgelängte Reif an seinen Enden verbunden wurde); das dünnere Ende schob man unter das dickere. Die Holzreifen gelten als viel besser als die eisernen²⁷, da derart gebundene Behälter dauerhafter sind.

²⁷ Die Eisenreifen werden schnell vom Salz des Eingesäuerten „angegriffen“.

În raport cu tehnicile de lucru folosite la prelucrarea doagelor și confecționarea fundurilor, în satele Baia și Bogata se disting trei tipuri de produse și anume: vase tronconice, vase cu burduf și vase cu baza eliptică („lătărețe“).

I. *Vasele tronconice*, de diferite mărimi, se clasifică la rîndul lor în: *vase deschise* — cu o toartă (cofele, donițele, dimirliile), cu două torți (ciuberele, vanele) sau fără toartă (zăcătorile pentru struguri), *vase închise*, cu capac (putinelele pentru borș, putinelele pentru ales unt) și vase „înfundate“ (cu ambele funduri fixate în gardină), de exemplu putinele pentru brînză și murături.

Tot în legătură cu tehnicile de lucru folosite, la vasele tronconice se distinge categoria cofițelor „închistrite“.

II. Categoria *vaselor cu burduf* cuprinde butoaiile cu doagele curbate prin focăit, dar și fedeleșele și ciuturile la care burduful este doar aparent, fiind realizat prin cioplirea doagelor, pe fața exterioră, cu cuțitoaia rotundă.

III. *Vasele cu baza eliptică* („lătărețe“) sînt de formă tronconică și deschise (vanele de spălat rufe, căzile de baie) sau cu generatoare paralele („cu fundurile totuna“): budace cu capac pentru cules și transportat fructe de pădure și botele înfundate, prevăzute cu vrană, pentru slatină, acestea fiind vase de purtat în spate cu ajutorul unor curele sau sfori.

Realizarea acestor forme de vase implică folosirea unor anumite tehnici de lucru pentru fiecare categorie de produse în parte. Astfel, dacă fasonarea lemnului brut în doage, confecționarea cercurilor, „legarea“ vasului pe cerc, gărdinitul, montarea fundurilor, finisarea vaselor se realizează în același fel, la toate produsele de dogărie, folosindu-se uneltele potrivite cu mărimea vasului respectiv, confecționarea torților, încheierea vasului la cel de al doilea capăt, confecționarea fundurilor și a capacelor sînt lucrări care se execută diferențiat de la o categorie de produse la alta.

Torțile, în cazul vaselor tronconice, apar fie ca prelungiri ale unor doage (la donițe, ciubere, dimirlii), fie dispuse perpendicular față de axul principal al vasului și la nivelul acestuia, dar mărindu-i gabaritul (la cofe). Tot din prelungirea unor doage se execută și „urechile“ vaselor cu capac.

La vasele cu burduf, după montarea mantalei, intervine operația focăritului care face posibilă curbarea doagelor și stringerea vasului la cel de al doilea capăt.

Aufgrund der benutzten Techniken, die beim Herstellen der Dauben und Böden angewandt wurden, unterscheidet man in den Ortschaften Baia und Bogata drei Gefäßtypen und zwar: kegelstumpfförmige, bauchige und solche mit elyptischem Boden („lătărețe“).

I. *Die kegelstumpfförmigen Gefäße* verschiedener Größen lassen sich ihrerseits in folgende Gattungen unterteilen: *offene Behälter* — mit einem Henkel (Standeimer, Tönnchen, Getreidemaße), mit zwei Henkeln (Zuber, Wannen), henkellose (Traubengärbütten), *geschlossene Behälter* mit Deckel (Borș-Behälter, Butterfässer) und „verschlossene“ Gefäße (bei denen beide Böden eingefalzt sind), z. B. Weißkäsebütten und Einsäuerbütten.

Ebenfalls auf die benutzte Herstellungsweise bezogen, unterscheidet man die Gattung der „cofițe închistrite“, d. h. der verzierten Holzkannen.

II. Die Gattung der *bauchigen Gefäße* umfaßt sowohl Fässer mit feuergebogenen Dauben, als auch die „fedeleșe“ und „ciuturi“ (Fäßchen und Schöpfeimer), bei denen die Bauchung nur scheinbar auftritt, was auf das Behauen der Daubenaußenseite zurückzuführen ist, das mit dem Rundschaber ausgeführt wird.

III. *Gefäße mit ellyptischer Grundfläche* („lătărețe“) sind kegelstumpfförmig und oben offen (Waschwannen, Badewannen) oder weisen sie parallele Generatoren auf, d. h. Boden und Deckelfläche sind deckungsgleich: Standbütten mit Deckel zum Sammeln und Befördern von Waldfrüchten, Standbütten und -eimer mit eingefalztem Deckel für Salzlake, die mit Hilfe eines Riemen- oder Schnurpaares auf dem Rücken getragen werden.

Zur Anfertigung dieser Gefäßformen, bzw. -gattungen werden verschiedene Techniken angewandt, d. h., insoweit das Zurichten der Dauben, die Herstellung der Reifen, das Binden der Gefäße, das Einschneiden der Kimme, das Einsetzen der Böden und das Ausfertigen der Gefäße sich bei allen Daubenerzeugnissen gleicht, wobei der Gefäßgröße entsprechende Werkzeuge zur Anwendung gelangen, bildet das Anfertigen der Henkel, das Einfalzen des Deckels, die Herstellung der Böden und Deckel Arbeiten, die von Fall zu Fall verschieden ausgeführt werden.

So erweisen sich die Henkel im Falle der kegelstumpfförmigen Gefäße (donițe, ciubere, dimirlii — Standeimer, Zuber, Meßgefäße) entweder als Verlängerung gewisser Dauben oder stehen sie senkrecht zur Hauptachse des Behälters, überschreiten dessen Oberrand nicht, vergrößern dagegen den Gefäßumfang (im Falle der Standeimer — cofe). Ebenfalls durch Verlängern von Dauben erlangt man die „Ohren“, d. i. die Henkel der Deckelgefäße.

Bei den bauchigen Gefäßen folgt auf die Schaffung des „Gebindes“ das Biegen der Dauben unter Einwirkung des Feuers, „focăritul“ und deren Zusammenziehen am Oberrand.

La confecționarea fundurilor se procedează în mod diferit, în funcție de forma lor: rotundă sau eliptică.

În comuna Baia, confecționarea lor se realizează pe două căi: pe cale manuală, în cadrul atelierelor particulare, autorizate și cu ajutorul mijloacelor mecanizate, în atelierul cooperatist. Pentru prelucrarea manuală a lemnului, se folosesc următoarele unelte:

— „bestia“ (beșchia), cu care se taie trunchiurile de copaci în butuci și apoi în roate²⁸.

— „cordarul“ (fierăstrăul), cu care se nivelează capetele vaselor, se croiesc fundurile, tăindu-se pe șarul trasat cu compasul.

— toporul, cu care se curăță butucii de crengi și coajă și se despică roatele în „șpani“ (pătrare).

— „dogarele“²⁹ (patru la număr, în raport cu diferitele mărimi de vase), bulatul³⁰ și maiul de lemn, cu care se despică șpanii în doage.

— „cinele“, cu care se fasonază doagele în pădure³¹.

— scaunul de dogărie (scăunoaia)³².

— cuțitoaia dreaptă, cu care se cioplesc și se netezesc doagele drepte, se „tivesc“ vasele la capete și se face „faldul“ la funduri (li se subție muchia).

— cuțitoaia curbă - concavă, pentru cioplit și netezit doagele pe dinafară și convexă, pentru scobit înăuntru.

— gealăul mare (masa), la care se trag doagele pe cant.

— „măsuri“ (modele) de doage, după care se realizează profilul lor, în raport cu mărimea vasului.

— „tortarul“, cu care se perforază torțile.

— ilăul, dalta, priboiul, nituri și ciocanul, pentru confecționarea cercurilor din balot de metal.

— „băietul“ (clamă metalică), cu ajutorul căreia se fixează prima doagă pe cere³³.

Beim Herstellen der Böden verfährt man verschieden, je nach deren Form: rund oder elliptisch.

In der Gemeinde Baia fertigt man die Böden auf zwei Arten an: mit der Hand in den Privatwerkstätten und vermittels mechanischer Vorrichtungen in der genossenschaftlichen Werkstätte. Bei der manuellen Bearbeitung kommen folgende Werkzeuge zur Anwendung:

— die „bestia“, „beșchia“, eine Zugsäge, mit der man den Stamm in längere „butuci“ und kürzere „roate“²⁸ zerschneidet.

— der „cordar“, eine Säge vermittels derer man die Daubenenden beschneidet und die Böden ausägt, wobei man entlang des mit dem Kompaß angerissenen Umfangs vorgeht;

— die Axt, mit der man die gefällten Stämme von Ästen und Rinde befreit und die „roate“ genannten Scheiben zu Kloben „șpani“ zerspaltet;

— „dogarele“²⁹ (4 Stück je nach Faßgröße), die Spaltklinge „bulatul“³⁰, der Schlägel „mai“, vermittels derer die Dauben abgespalten werden;

— der „Hund“ — „cinele“, auf dem die Dauben im Wald zugrichtet werden³¹.

— der Böttcherstuhl „scaun, scăunoaia“ (Hinzenbank)³²;

— das gerade Schneide- oder Ziehmesser „cuțitoaia“, mit dem die geraden Dauben geglättet werden, die Gefäßkanten beschnitten und die Böden zugrichtet werden, d. h. man schäftet den Rand, um ihn in die Kimme einzufalzen;

— das als Rundschaber bekannte gebogene Ziehmesser „cuțitoaie curbă“, das konvex zum Aushöhlen, konkav zum Abrunden der Dauben dient;

— der „gealăul mare“, auch „masa“ (Tisch) genannt, d. h. die Fugebank auf der die Daubenkanten abgerichtet werden;

— die „măsuri“ (Maße), d. h. Schablonen, aufgrund derer die Dauben der Gefäßgröße entsprechend zugeschnitten werden;

— der „tortar“, ein Bohrer, vermittels dessen die Henkel gebohrt werden;

— der Bandhaken oder Reifenzieher, Hammer, Niete, ein Dorn zur Herstellung und zum Aufziehen eiserner Faßreifen aus Bandeisen;

— der „băietul“, eine Eisenklemme, mit deren Hilfe die erste Daube am Reifen befestigt wird³³;

²⁸ Tăieturile butucilor în roate se fac la o distanță de 5 cm de o parte și de alta a „pragurilor de cepuri“.

²⁹ Cuțite curbate, din metal masiv.

³⁰ Cuțit drept, din metal masiv.

³¹ Înainte vreme, doagele se fasonau, în mod obișnuit, în pădure. Pentru aceasta se folosea „cinele“ care putea fi ușor improvizat pe loc: în timpul lucrului, meșteșugarul sta pe un trunchi de lemn.

³² Părțile componente ale scaunului de dogărie sînt: scaunul propriu-zis, „puntea“, care susține „falca“, prin care e petrecut „clobanțul“, prevăzut la capătul inferior cu „tălpig“.

³³ Clama aceasta înlocuiește pe acel băiat care trebuie să ajute la montarea mantalei.

²⁸ Die Stämme werden in einer Entfernung von rund 5 cm einer- und andererseits der „praguri de cepuri“ — Daubenenden zersägt.

²⁹ Krummmesser aus massivem Eisen.

³⁰ Gerades Messer aus massivem Eisen.

³¹ Einst wurden die Dauben im Wald zugrichtet. Dazu benutzte man den „cinele“, = „Hund“ der sich leicht an Ort und Stelle anfertigen ließ; bei der Arbeit saß der Handwerker auf einem Baumstamm.

³² Die Bestandteile des Böttcherstuhls (Hinzenbank) sind: der eigentliche Stuhl, die „puntea“, (Brücke), die die „falca“ (Backe) trägt, durch die der „clobanțul“ hindurchgeführt ist, an dessen Unterende der „tălpig“ (von talpă - Sohle) befestigt ist.

³³ Diese Klemme ersetzt den Jungen, der beim Herstellen des „Gebindes“ hilft.

— „bițicul („buțicul“)³⁴, „păpușa“³⁵ și ciocanul, cu care se bat cercurile pe vas³⁶.

— gărdinare (gărdinarul și „cocioaba“), pentru gărdinit³⁷.

— compasul, cu care se ia măsura pentru funduri.

— „pirostriă“ („grătarul“), în care arde focul în timpul focăritului butoaielor.

— șurubul (din lemn sau din metal), ori parul (virtejul), cu ajutorul cărora se string vasele cu burduf, după focărit, la cel de al doilea capăt.

— podișorul, din lemn, pe care se asamblează vasele mari.

— scoabe și gealăie cu talpa curbată, pentru netezirea, în final, a vaselor, în interior.

În atelierul cooperatist sint utilizate procedee și utilaje mecanizate:

— gaterul — taie bușteanul, făcându-se cheres-teaua din care se vor confecționa doagele.

— „circularul“ — servește la croirea doagelor.

— „mașina de grosime“ — fasonază doagele (se scobesc pe dinăuntru și se netezesc pe dinafară).

— „avrigul“ (germ. Abrichtmaschine) — trage doagele pe cant și retează vasele — pentru nivelare — la capete, după ce li s-au montat cercurile.

— „banzigul“ (germ. Bandsäge) — taie fundurile și capacele pe „șar“.

— freza — „gîrbuiește“ vasul (se netezește în interior la capete) și se gădinește.

Celelalte lucrări — montarea mantalei, fixarea cercurilor — se execută manual, cu uneltele sus menționate³⁸.

³⁴ Pană de lemn îmbrăcată în metal, avînd muchia șanțuită.

³⁵ Ciocan de lemn îmbrăcat în metal, avînd muchia șanțuită.

³⁶ Numărul de cercuri ce se aplică vaselor variază în funcție de mărimea acestora, între 2 și 12, unele dintre ele purtînd anumite denumiri după poziția lor pe vas: cercul de la gură, cercul de la fund, cercul de la braț (al doilea cerc de la margine), cercul de la burtă.

³⁷ Gărdinarul, avînd minerul lung, se folosește pentru executat gardina la vasele mai mici, care în timpul lucrului sint ținute „sub picior“, unealta purtîndu-se cu ambele mini. Gărdinarul, al cărui suport are forma unei cociorbe, se folosește pentru gărdinit vasele mai mari, care în timpul efectuării acestei lucrări se țin pe scaunul de dogărie „la piept“ sau la cele pe care meșteșugarul le gădinește stînd în picioare.

³⁸ Toate uneltele folosite pentru prelucrarea lemnului de către dogarii din Baia și Bogata sint confecționate de către fierarii din aceste sate: Neculai și Constantin Bastangică, Vasile Alexa, Neculai Alexa, Ion Mihalache.

— der „bițic“ oder „buțic“³⁴, die „păpușa“³⁵ (Puppe) und der Hammer vermittels derer die Eisenreifen³⁶ aufgezogen werden;

— der „gărdinar“ oder die „cocioaba“ vermittels derer man die Kimme einschneidet („gărdin“)³⁷;

— der Kompaß, mit dessen Hilfe die Böden angerissen werden;

— der Dreifuß „pirostriă“, „grătarul“, unter dem das Feuer beim Heißbiegen der Dauben brennt;

— die Zwinge („șurubul“ aus Holz oder Metall) und der „parul“, auch „virtejul“ mit Hilfe deren die Dauben am oberen Ende nach dem Heißbiegen zusammengezogen werden;

— der aus Holz angefertigte Podișor, ein Gestell, auf dem man große Gefäße zusammensetzt;

— Schaber und Schiffhobel, dessen Sohle rund ist und das Ausfertigen des Gefäßinneren gestattet.

Im Rahmen der genossenschaftlichen Werkstätte benutzt man mechanisierte Verfahren und Ausrüstungen:

— das Sägegatter, wo die Stämme zu Schnittholz geschnitten werden, woraus man die Dauben herstellt;

— die zum Zuschneiden der Dauben dienende Kreissäge „circular“;

— die Dickenhobelmaschine, (vermittels derer die Dauben innen ausgefräst und außen geglättet werden);

— der Abrichter, mit dessen Hilfe man die Kanten der Dauben geradehobelt und die fertigen Gefäße, nach Anbringen der Reifen, unten abgeradet;

— die Bandsäge „banzigul“ benutzt man zum Zuschneiden der Böden

— mit Hilfe der Fräsmaschine „freză“, werden die Daubenenden geglättet und die Kimme eingefräst.

Die übrigen Arbeiten, d. h. das Herstellen des Gebindes, das Aufziehen der Bänder wird vermittels der obenerwähnten Werkzeuge³⁸ mit der Hand ausgeführt.

³⁴ Mit Eisen überzogener Holzkeil, dessen Schneide eine Nut aufweist.

³⁵ Mit Eisenblech überzogener Hammer, dessen Schmalseite genutet ist.

³⁶ Die Anzahl der aufgezogenen Reifen hängt von der Größe der Gefäße ab und schwankt zwischen 2 und 12. Einige tragen gewisse Bezeichnungen, die von ihrer Stellung abhängen: „Mundreif“, „Bodenreif“, „Armreif“ (zweiter vom Rand), „Bauchreif“.

³⁷ Der „gărdinar“, mit einem langen Holzgriff versehen, dient dazu, bei kleinen Gefäßen die Kimme (Gargel) auszufräsen. Beim Arbeiten werden die Gefäße „unter dem Fuß“ festgehalten und das Werkzeug mit beiden Händen gehandhabt; der gărdinar (deutsch — Kröse) von der Form einer „cocioarbă“ (Gerät zum Herausheben des Brotes aus dem Backofen A.d.Ü.) wird bei größeren Gefäßen angewandt, indem man das Gefäß selbst auf dem Böttcherstuhl „an der Brust“ festhält, oder bei solchen, die der Böttcher stehend mit der Gargel versieht.

³⁸ Alle von den Böttchern aus Baia und Bogata benutzten Werkzeuge werden von den Schmieden dieser Dörfer hergestellt: Neculai und Constantin Bastangică, Vasile Alexa, Neculai Alexa, Ion Mihalache.

Atît în atelierele particulare cît și în atelierul cooperatist, uscarea doagelor și a torților de vase se face în aer liber, timp de cîteva săptămîni, acestea fiind stivuite „în gratii“ și protejate de un acoperiș sau lăsate direct în soare și ploaie. În acest din urmă caz, uscarea lemnului este grăbită.

La confecționarea diferitelor părți componente ale vaselor, meșteșugarii dogari din comuna Baia au folosit, pînă în preajma anilor 1930, *măsura în țoli*, capacitatea vaselor fiind apreciată și astăzi, mai ales de către cei ce lucrează în atelierele particulare, în „cofe“. O „cofă plină“ reprezintă ca material folosit 1/100 din 1,5 m³ de lemn, această măsură fiind echivalentă, de exemplu, cu două cofăele avînd I de 25 cm și Dg de 40 cm sau cu o puțină cu I de 35 cm și df. de 30 cm. Cofa mai mare care se lucrează aici este considerată, din punct de vedere al acestei măsuri, ca o „cofă deșartă“, trei asemenea cofe deșarte „mergînd“ la două cofe pline. De cînd și de ce se face acest calcul, destul de complicat, nimeni nu mai știe, dar, învățat fiind de la bătrîni, el este folosit ca unica modalitate de apreciere de către dogari a produselor lor, ori de cîte ori pornesc să confecționeze un vas sau cînd își evaluează marfa în bani.

Tehnica de decorare. Motive ornamentale

Un ultim aspect, în legătură cu tehnicile de lucru, îl constituie ornamentarea cofițelor.

Obiceiul de a ornamenta prin pirogravură această categorie de vase este „apucat din bătrîni“ și se practică și astăzi, mai ales, cu ocazia pregătirii unor însemnate cantități de produse de acest fel, pentru „ziua moșilor de vară“.

Despre „închistrirea cofițelor“ în jurul focului (care nu se stinge cîteva zile din vatra amenajată în ogradă), activitate ce antrenează, în special, femeile, se povestește întotdeauna cu plăcere.

Cu ajutorul a două feluri de unelte („închistritori“) și anume: „închistritoarea lată“ (o bară metalică, ușor arcuită, cu muchia crestată în zigzag) și „puiul“ (despicat „în floare“), prevăzute cu minere lungi, se realizează, prin pirogravare, un decor variat, care se îmbogățește de la un an la altul pentru că „modelele îți vin în gînd, pe măsură ca fierul se înroșește“³⁹.

Motivele ornamentale, purtînd denumiri ca „brăduț“ („brăduleț“ sau „brăzișori“), „salbă“ („sălbășoară“), „altiță“, „stînjeneț“, „panseluță“,

Sowohl in den Privatböttchereien als auch in der genossenschaftlichen Werkstätte werden die Dauben und Henkel der Gefäße mehrere Wochen lang an der Luft getrocknet, indem man sie zu Stapeln, „în gratii“, schichtet und unter einem Schutzdach oder unter freiem Himmel, also Sonne und Regen ausgesetzt, unterbringt. Beim letztgenannten Verfahren trocknet das Holz schneller.

Bis in die Dreißiger Jahre benutzten die Böttcher aus Baia beim Anfertigen verschiedener Bestandteile von Daubengefäßen den *Zoll* als Maßeinheit. Das Fassungsvermögen der Behälter dagegen wird selbst heute noch, besonders von den Privatböttchern in „cofe“ ausgedrückt. So bedeutet eine „cofă plină“ (Vollkupe) als Holzmaterialverbrauch 1/100 von 1,5 Kubikmeter, was etwa zwei Gefäßen von 25 cm Höhe und 40 cm Großdurchmesser oder einer Bütte von 35 cm Höhe und 30 cm Bodendurchmesser entspricht. Die nächstgrößere Gefäßgröße wird in diesem Sinne als „cofă deșartă“ bezeichnet, so daß also drei derartige cofe deșarte auf zwei cofe pline fallen. Seit wann und weshalb diese schwierige Rechenweise angewandt wird, ist heute unbekannt. Sie wurde von den Vorfahren übernommen und dient als einzige Bewertungsart, die die Böttcher, sowohl bei der Herstellung, als auch beim Verkauf ihrer Erzeugnisse anwenden, wenn sie diese etwa preismäßig bewerten.

Verzierungstechnik, Ziermotive

Einen der letzten mit der Herstellungstechnik zusammenhängenden Aspekt bildet die Verzierung der Ständeimer, „cofițe“.

Der Brauch, diese Gefäßgattung durch Brandstempeltechnik zu verzieren, wurde „von den Alten übermittlelt“ und wird auch heute, vor allem wenn es sich um die Herstellung einer größeren Menge von Erzeugnissen handelt, wie die für die „ziua moșilor de vară“ (Feiertag und Jahrmarkt, A. d. Übers.) ausgeübt.

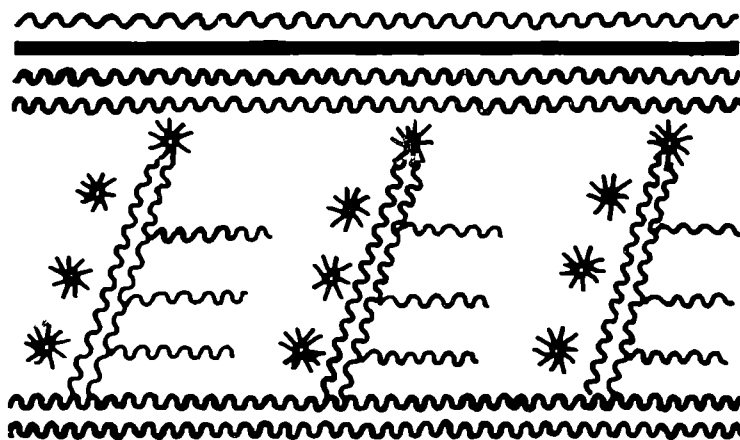
Über das „Verzieren der cofițe“ am offenen Feuer (das mehrere Tage hindurch auf dem eigens dazu inmitten des Gehöfts errichteten Herd nicht zum Erlöschen kommt), eine Tätigkeit an der sich vor allem Frauen beteiligen, erzählt man mit Vergnügen.

Mit Hilfe zweier Werkzeuge („închistritori“ — Verzierer), und zwar dem „breiten“ (einem leicht gebogenen Bandeisen, dessen Schnittfläche gezahnt ist und einen Zickzackabdruck hinterläßt) und dem „puiul“ (einem zu einer Blume gespaltenen), die beide mit langen Griffen versehen sind, bringt man eine überaus abwechslungsreiche Verzierung fertig, die sich Jahr für Jahr bereichert, da „einem die Muster durch den Kopf gehen, während sich das Eisen erhitzt“³⁹.

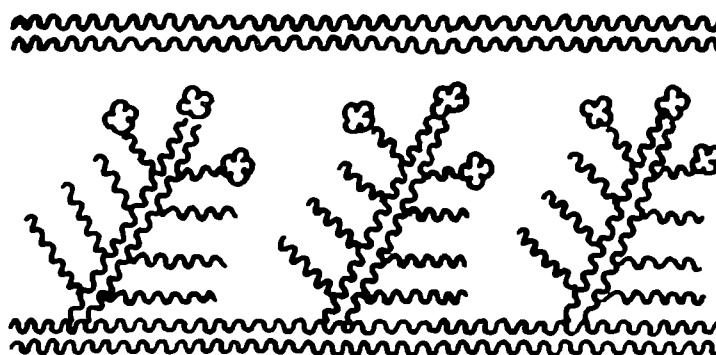
Die Motive, die verschiedene Bezeichnungen tragen, wie etwa „brăduț“, „brăduleț“, „brădișor“, „salbă“, „sălbășoară“ — Münzgehänge, „altiță“, „stînjeneț“ — Schwertlilie, „panseluță“ — Stief-

³⁹ Inf. Tinca A. Maftci, n. 1928, Bogata.

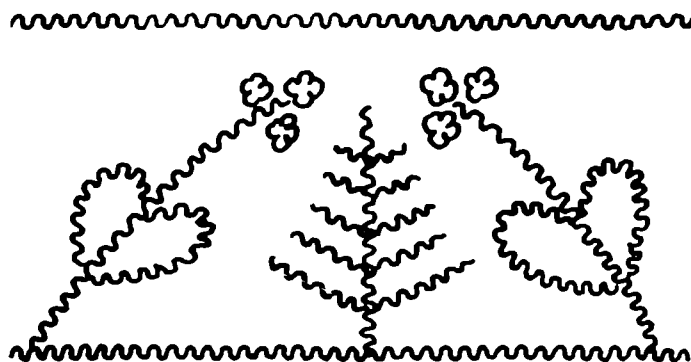
³⁹ Gewährsmann Tinca A. Maftci, geb. 1928, Bogata.

CRENGUTE DE BRAD CU STELE

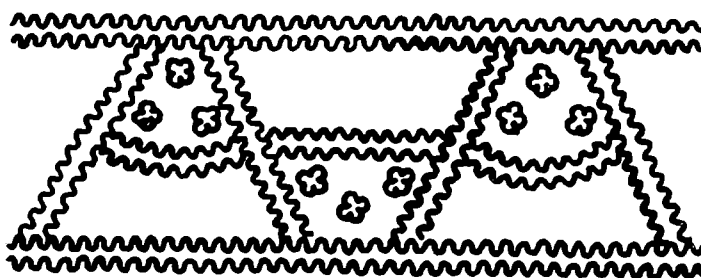
BRĂDUȚI

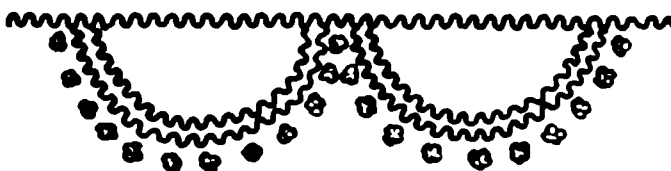
BRĂDUȚ CU PANSELUȚE

Fig. 17. Motive ornamentale

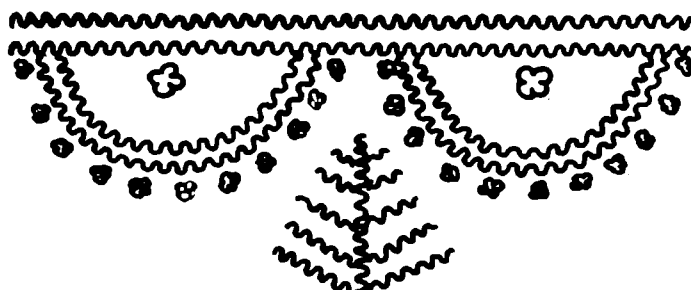
Abb. 17. Ziermotive

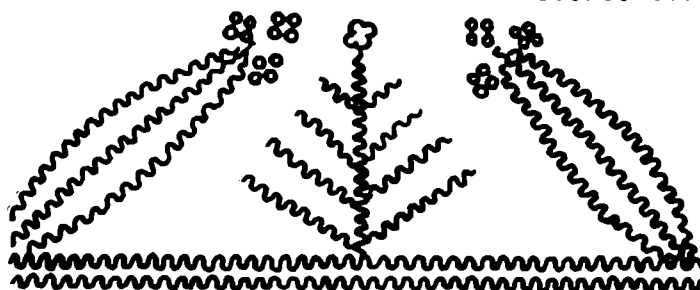
SALBE (SĂLBUSOARE) CU PUI

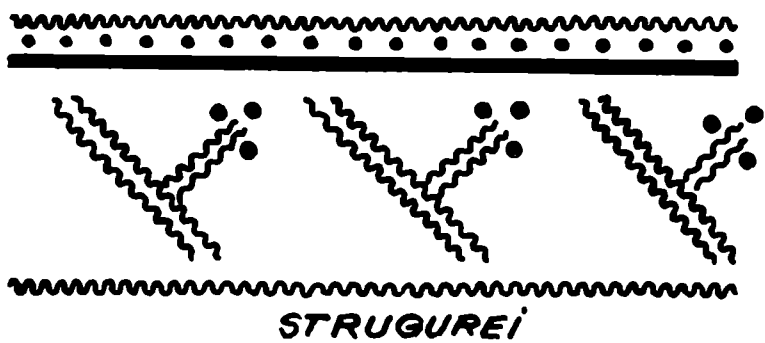
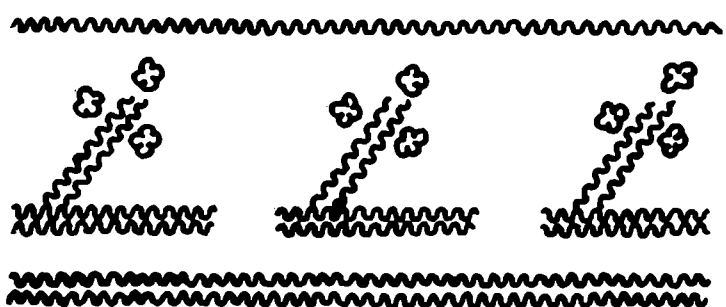
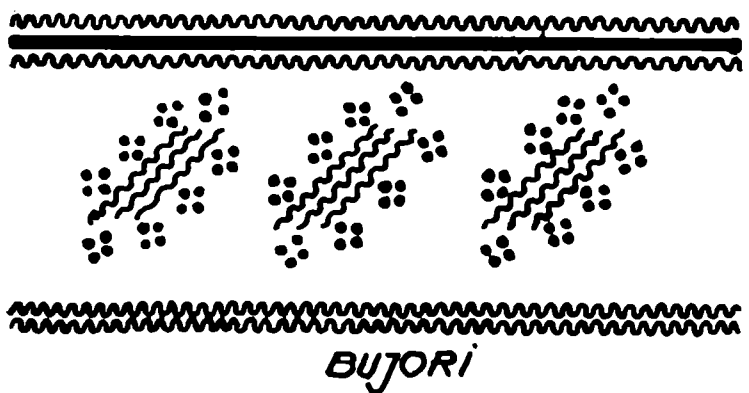
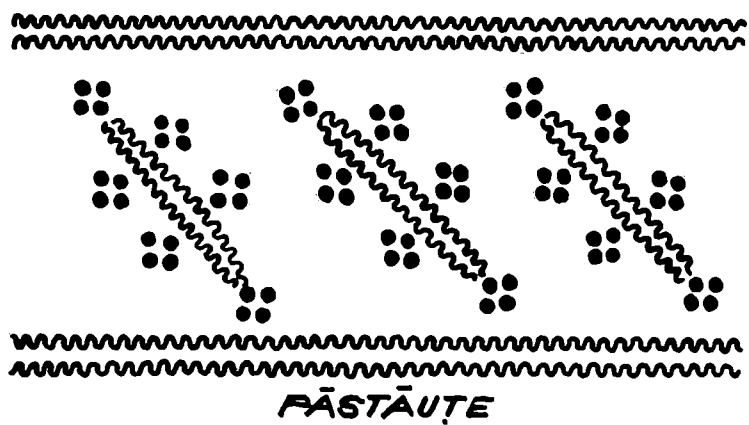
SALBE CU PUI

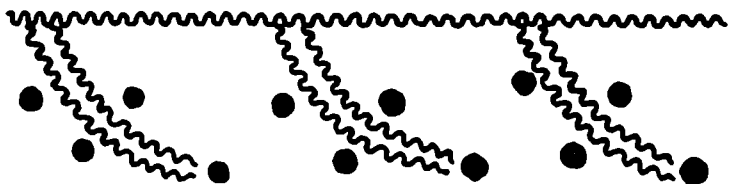
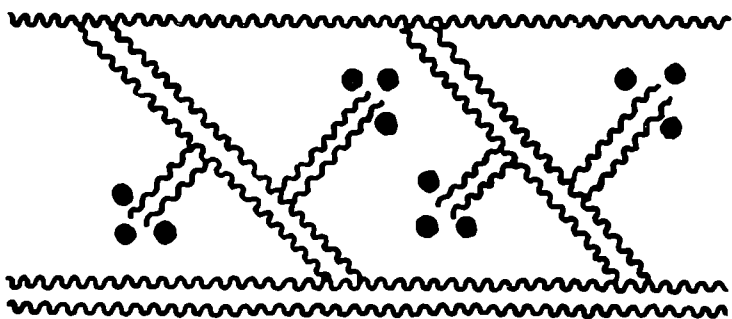
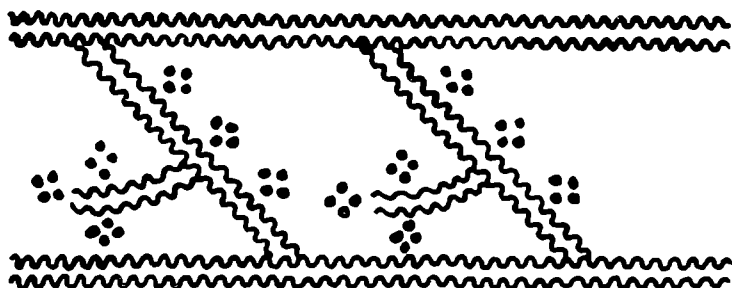
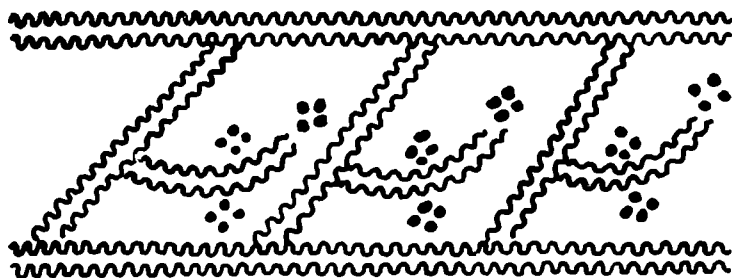
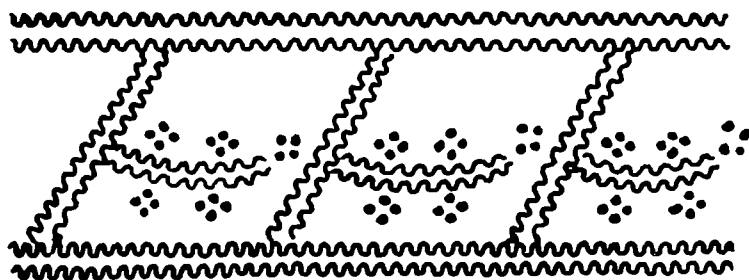

BRĂDUȚ CU SALBE

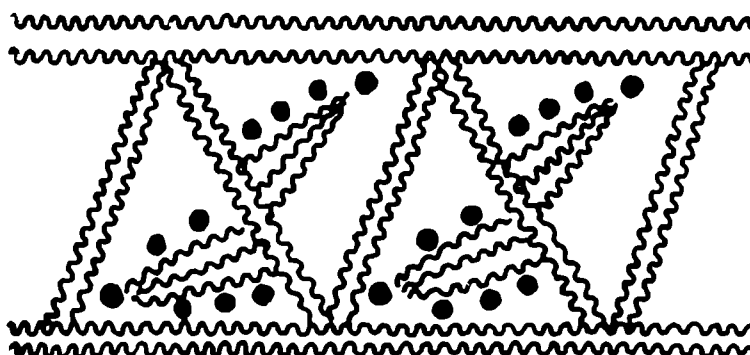
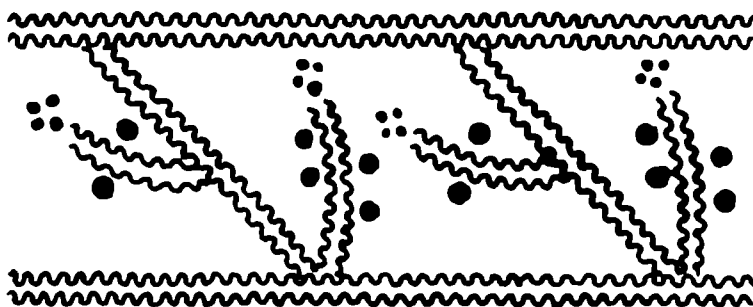
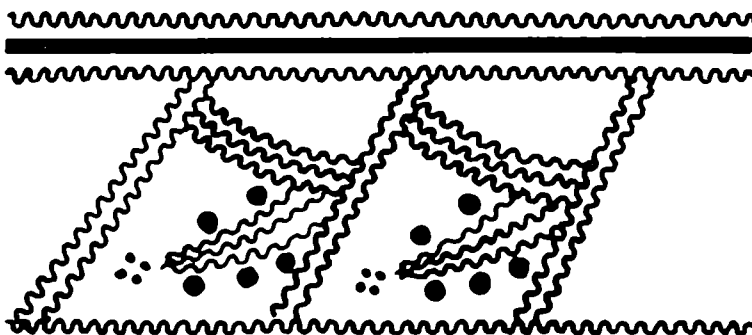
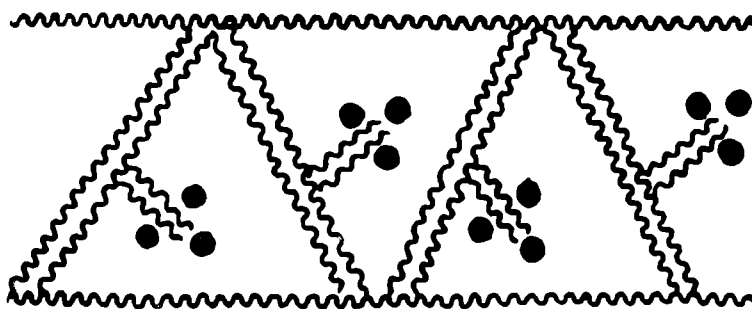

BRĂDUȚ CU STÎNJENEI

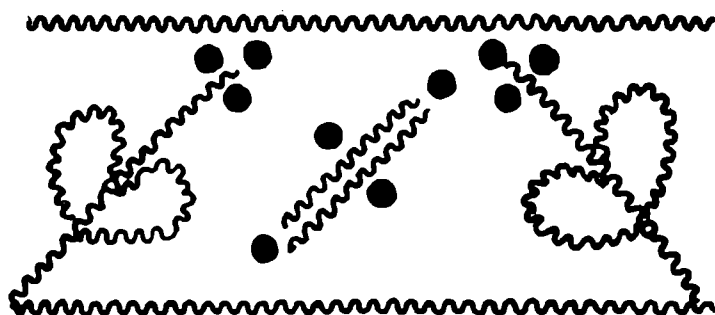

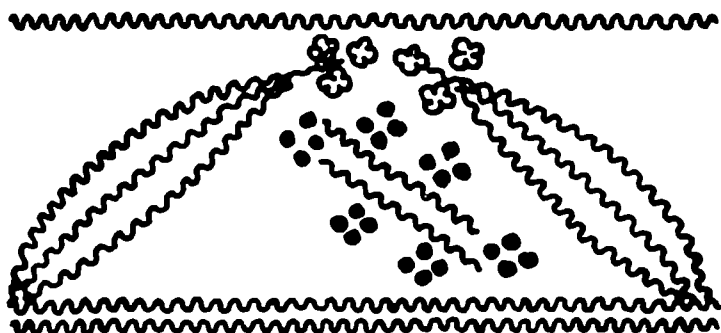
STRUGUREI

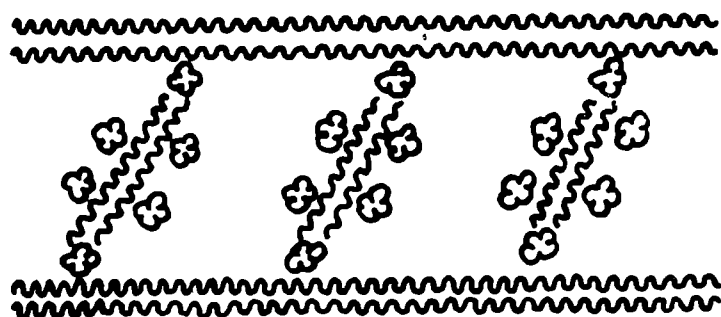
STRUGUREI

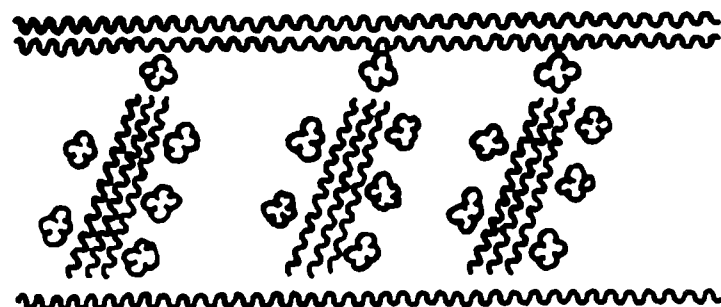
PANSELETE

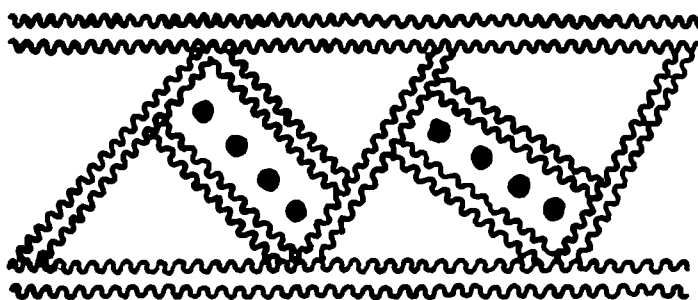

STÎNJEŢI

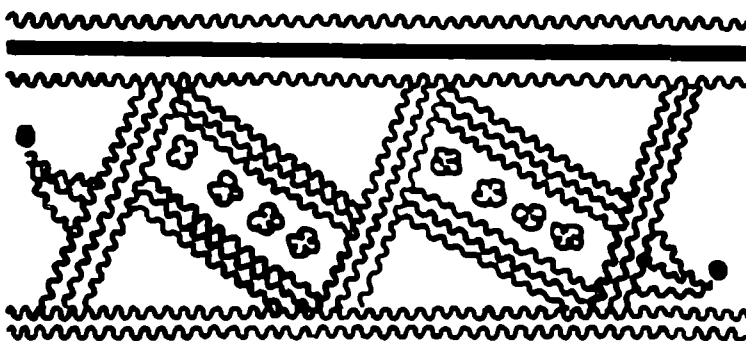

PĂSTĂUȚE

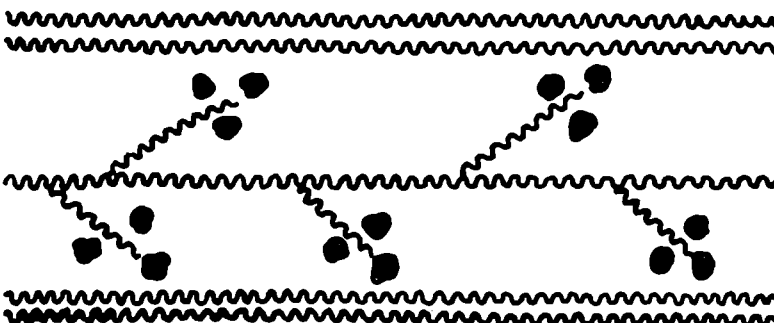
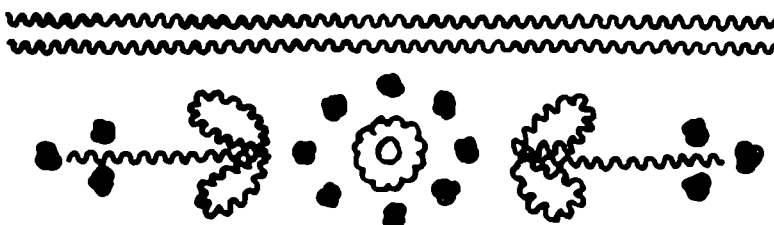

ALTITĂ

ALTITĂ

BRÎUȘOARE CU FLORI

„bujorel“, „strugurei“, „păstăuțe“, „steluțe“, sint plasate în diferite compoziții, de jur împrejurul vasului, pe suprafața dintre cercuri, fiind încadrate de „colțuri“ sau „șerbac“. Decorul, astfel conceput, este elementul principal care deosebește cofițele de la Baia și Bogata, în ansamblul pieselor de acest fel din celelalte centre de dogărie din țară.

Organizarea producției și difuzarea produselor

Meșteșugarii dogari din satele Baia și Bogata realizează și în prezent un mare volum de produse de dogărie în cadrul celor două forme de organizare a producției — ateliere particulare și atelier cooperatist —, fapt care deosebește atât caracterul producției lor cît și posibilitățile de difuzare ce le au.

Producția atelierelor particulare are, în general, un caracter sezonier, desfășurându-se între campaniile muncilor agricole și, mai ales, iarna, deoarece toți meșteșugarii se ocupă și cu agricultura. Ei își desfac produsele singuri, vinzându-le pe bani în zilele de țîrg, pe piața din diferite localități, sau „pe drum“, în sate, pe produse agricole.

Meșteșugarii particulari lucrează uneori și la comandă, în special ciubere pentru cules la vie, pentru cooperative agricole de producție din zonele viticole ale Moldovei centrale: Poieni, Răducaneni, Cîlnari, etc., sau pentru cetățenii care le fac anumite comenzi la piață, urmînd ca marfa respectivă să fie adusă într-una din zilele de țîrg.

În trecut, o parte din producția de dogărie a băieșilor și bogățenilor se desfăcea și prin intermediul negustorilor din unele orașe ale Moldovei⁴⁰ sau din regiuni mai îndepărtate, de exemplu, la Giurgiu.

Meșteșugarii particulari, care își distribuie produsele la piață sau mergînd „pe drum“, țin întotdeauna seama de cerințele cumpărătorilor, cerințe care diferă în funcție de sezon. Astfel, primăvara se lucrează și se vînd mai multe vase pentru stîină și fișcuțe pentru brînză, la mijlocul verii, putinele de 50 kg pentru castraveți, iar toamna, ciuberele pentru șîscă la vite, căzile pentru struguri, butoaiele pentru vin și putinele mari pentru murături. Vase, cum sint cofele mari pentru apă, ciubărașele și vane pentru spălat, se lucrează și se vînd în permanență. Însăși strigările pe care meșteșugarii obișnuiesc a le face pe drumurile satelor prin care trec, spre a-și anunța sosirea,

müttlerchen, „bujorel“ — Pfingstrose, „strugurei“ — Träubchen, „păstăuțe“, „steluțe“ u.s.w., werden in dem Raum zwischen den Reifen in verschiedener Anordnung aufgeprägt und dabei von „colțuri“ — Ecken und „șerbac“ umrahmt. Die Art der Verzierung bildet das Hauptelement aufgrund dessen man die cofițe von Baia und Bogata von den übrigen in anderen Böttchereizentren des Landes hergestellten Erzeugnissen zu unterscheiden vermag.

Die Organisation der Erzeugung und der Verschleiß der Erzeugnisse

Die Böttcher aus Baia und Bogata stellen auch heute noch im Rahmen der beiden Organisationsformen der Produktion, Privatwerkstätten und genossenschaftliche Werkstatt, große Mengen von Böttchereierzeugnissen her, wobei sich die Organisation sowohl auf den Charakter der Erzeugung, als auch auf die Verschleißmöglichkeiten auswirkt.

So weist die Produktion der Privatwerkstätten im allgemeinen Saisoncharakter auf und läuft während des Winters, bezw. zwischen den Feldarbeiten ab, da alle Böttcher auch in der Landwirtschaft tätig sind. Sie verschleifen ihre Erzeugnisse selbstständig, d. h. anlässlich der Markttage in verschiedenen Ortschaften oder „unterwegs“, bzw. in näher oder weiter gelegenen Dörfern. Im ersten Fall geschieht das gegen Bargeld, im zweiten im Tausch gegen Landwirtschaftserzeugnisse.

Die Privathandwerker arbeiten gelegentlich auch auf Bestellung, vor allem Weinleseküfen für die Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften der Weinbaugebiete der Mittelmoldau: Poieni, Răducaneni, Cîlnari usw. (Abb. 18), oder führen sie beim Jahr- oder Wochenmarkt aufgenommene Bestellungen für Privatleute aus, wobei die bestellten Erzeugnisse an einem der nächsten Markttage geliefert werden.

Früher wurde ein Teil der Böttchereiproduktion der Handwerker aus Baia und Bogata auch über Händler aus verschiedenen Moldauer Städten⁴⁰ oder in entfernteren Gebieten gelegenen Siedlungen, wie etwa Giurgiu verschleift.

Die Privatböttcher, die ihre Erzeugnisse auf dem Markt, bezw. „unterwegs“ verschleifen, berücksichtigen stets die Nachfrage und die Bedürfnisse der Käufer, deren Orientierung sich je nach der Jahreszeit unterscheidet. So etwa werden während des Frühjahr mehr für die Sennhütten bestimmte Gefäße hergestellt und verkauft, im Hochsommer dagegen 50-Literbüten zum Einsäuern von Gurken, im Herbst schließlich die für Viehfutter bestimmten Zuber, Weinlesebüten, Weinfässer und große Büten zum Einsäuern von Wirsingkohl. Gefäße wie Wasser-Standeimer, Waschzuber und -wannen werden ständig gehandelt. Beim Durchziehen der Dörfer pflegen die

⁴⁰ În anul 1849, doi locuitori din Baia se angajau să lucreze 300 de cofe unui negustor din Ținutul Fălciului (v. *Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848—1864*, Buc., 1963, p. 63).

⁴⁰ Im Jahre 1849 verpflichten sich zwei Bewohner Baias 300 „cofe“ für einen Händler aus dem Gebiet Fălciu herzustellen (siehe: *Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848—1864*, Bukarest, 1963, S. 63).

indică categoriile de produse ce se vînd, cu precădere, în aceste deplasări, după anotimp:

— primăvara-vara: „hai la cofe, hai la putinele, hai la vase frumoșele“!

— toamna „hai la cofe, hai la ciubere, hai la putini, hai!“

O intensă activitate de producție și repetate drumuri de desfacere a produselor preced zilele de pomenire a morților, în special ziua „moșilor de vară“, pentru care se lucrează cofițele închistrite. Obiceiul de a se dărui aceste frumoase vase de lemn este menținut încă în numeroase sate ale Moldovei, cofița „închistrită“ folosindu-se și la înmormîntări, ca suport al pomului, împodobil după datina locului.

Dacă în trecut, pentru vînzarea produselor de dogărie, la piață sau pe drum, s-au folosit și intermediari — cărăuși, în prezent, marfa este desfăcută întotdeauna de meșteșugarul respectiv.

Datorită faptului că numărul celor care aveau de desfăcut, în permanență, însemnate cantități de produse, era deosebit de mare, spre a se asigura condiții de vînzare cît mai bune, meșteșugarii „și-au împărțit“ atît tirgurile cît și drumurile, aceleași puncte sau trasee fiind deservite de cîte doi-trei tovarăși, după necesități. Această înțelegere, menținută și astăzi, relevă unul dintre cele mai interesante aspecte ale realităților sociale din aceste sate specializate. Se constată că anumite drumuri au devenit tradiționale pentru unele familii, meșteșugarii de astăzi străbătînd aceleași sate sau vînzînd în aceleași tirguri⁴¹ în care, copii fiind, ajungeau însoțindu-și părinții.

Deplasările se fac și astăzi cu căruța sau și cu camioane, atunci cînd marfa unor meșteșugari întovărășiți este transportată în aceleași orașe sau tirguri, spre a se vinde la piață. În unele cazuri, același meșteșugar participă și la două tirguri săptămînale. Alteori, marfa care rămîne nevîndută la tirg, se vinde, la înapoiere, prin sate.

Drumurile de desfacere a vaselor, prin sate, se fac mai ales după recoltatul cerealelor și a porumbului, marfa vînzîndu-se în schimbul acestor produse. Vasele se dau „odată plin“, pentru cereale și „de două ori plin“, pentru știuleți de porumb. În regiunile viticole, dogarii primeau în schimbul produselor lor și vin, pentru transportarea căruia foloseau uneori și butoaie cu trei despărțituri (cu două funduri interioare), vase ce sînt mai

Böttcher ihre Ankunft durch Rufen anzuzeigen. Die dabei üblichen Formeln führen die zu gewissen Jahreszeiten üblichen Gefäße am besten an:

— Frühjahr-Sommer: „Hai la cofe, hai la putinele, hai la vase frumoșele“ (kommt zu Eimern, kommt zu Bütten, kommt zu schönen Gefäßen).

— Herbst: „hai la cofe, hai la ciubere, hai la putini, hai“ (Kommt zu Eimern, kommt zu Zubern, kommt zu Bütten, kommt).

Eine intensive Tätigkeit und wiederholte Ausfahrten gehen den Festtagen voraus, die dem Andenken der Verstorbenen gewidmet sind, vor allem aber dem Tag der „moșii de vară“, für den die verzierten Gefäße (Standeimer, Deckelkannen) vorbereitet werden. Der Brauch sich gegenseitig mit derartigen Gefäßen zu beschenken besteht noch in einer Großzahl moldauischer Dörfer, wird doch auch als Ständer für den beim Begräbnis üblichen Baum, der nach heimischer Sitte verziert ist, eine „cofiță închistrită“, also ein durch Brandstempeltechnik geschmückter Eimer, benutzt.

Während man früher zum Verschleiß der Böttchereierzeugnisse auch Mittelsmänner, d. h. Fuhrleute heranzog, besorgt dieses gegenwärtig immer der Handwerker selbst.

Da die Anzahl der Handwerker, die ständig eine beachtliche Menge von Erzeugnissen feilboten, ziemlich gross war, teilte man sich zur Schaffung besserer Verkaufsbedingungen sowohl die Märkte, wie auch die Wege auf, so daß die gleichen Ortschaften oder Trassen von zwei-drei Genossen betreut wurden, je nach Bedürfnis (Abb. 19). Diese Absprache, die sich auch heute noch erhält, unterstreicht einen der interessantesten Aspekte der sozialen Wirklichkeit aus diesen spezialisierten Dörfern, und zwar läßt sich die Tatsache feststellen, daß gewisse Routen für einige Familien zur Überlieferung geworden sind, ziehen doch die heutigen Böttcher durch die gleichen Dörfer oder verkaufen ihre Erzeugnisse in den gleichen Markorten⁴¹, wo sie als Kinder ihre Eltern begleiteten.

Die Fahrten selbst werden auch heute vermittle Wagen oder, wenn die Ware mehrerer verbündeter Handwerker in die gleichen Ortschaften oder zu den gleichen Märkten geführt werden soll, vermittle Lastkraftwagen ausgeführt. Manchmal nimmt ein Böttcher selbst an zwei Wochenmärkten teil. Andererseits wird die auf dem Markt unverkaufte Ware auf dem Heimweg in den Dörfern verschleißt.

Die Ausfahrten zum Verkauf der Gefäße finden vor allem nach Abschluß der Getreide-, bezw. der Maisernte statt, wobei die Ware gegen diese Produkte eingetauscht wird. Die Erzeugnisse werden gegen eine Körnermenge eingetauscht, die bei Halmfrüchten „einem vollen“ (Gefäß) entspricht, bei Maiskolben dagegen einer Doppelfüllung. In Weinbaugebieten erhielten die Böttcher im Tausch für ihre Erzeugnisse auch Wein, für dessen Beförderung manchmal innen abgeteilte und mit drei Abteilen versehene Fässer benutzt wurden (mit

⁴¹ De exemplu, Mihai Leșniță, din Baia, vinde produsele sale de dogărie în Piața Halei oîn Iași de cca. 15 ani.

⁴¹ Mihai Leșniță aus Baia, zum Beispiel, verkauft seine Gefäße seit etwa 15 Jahren auf dem Hauptmarktplatz von Iași.

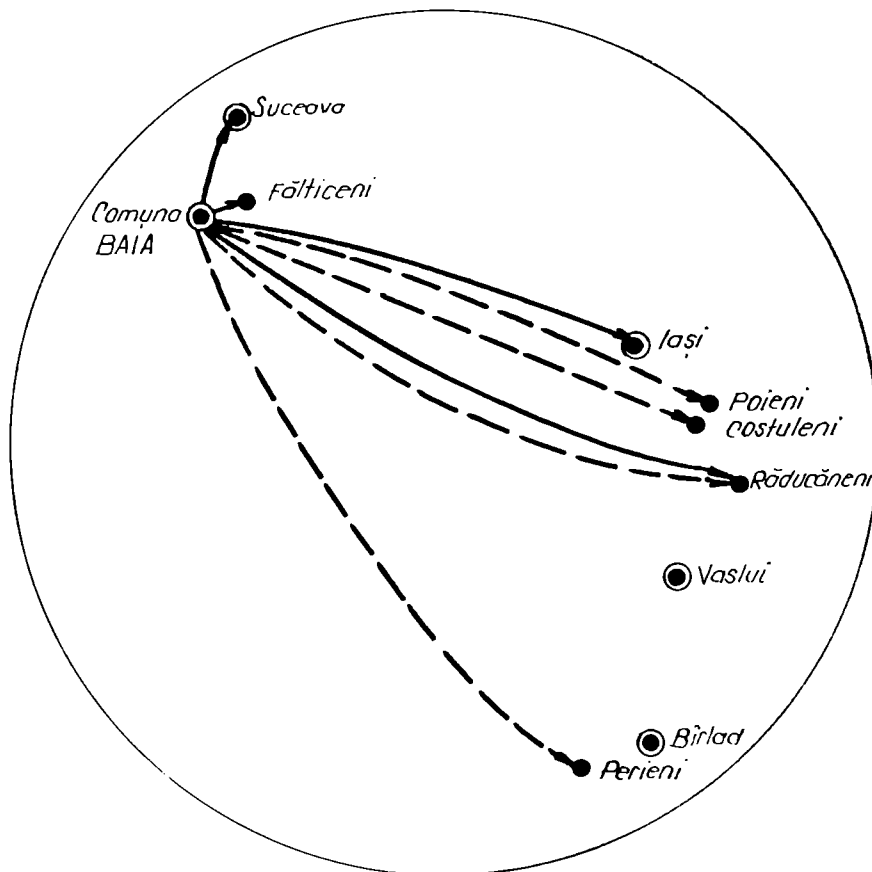

Fig. 18. Localități de desfacere a produselor de dogărie executate la comandă de meșterii din comună

Abb. 18 Verschleißorte der von den Böttchern der Gemeinde auf Bestellung hergestellten Böttchereierzeugnissen

greu de confecționat, dar care sînt dovezi ale măiestriei lor meșteșugărești.

„Plecările“ pe drum sînt mai îndelungate, „în partea cîmpului“, durînd între 15–20 zile, timp în care meșteșugarii dorm noaptea „la roata căruței“.

Zona de desfacere a produselor de dogărie din Baia și Bogata, cuprinzînd cea mai mare parte a cîmpiei Moldovei, are ca punct de limită orașele, în care își desfac marfa și dogarii din alte centre specializate. Astfel, la Suceava și Gura Humorului, băieșii și bogățenii se întîlnesc cu meșteșugarii din zona Rădăușului (Streja, Vicov) și de la Poiana Micului Humor; La Roman își vind marfa și meșteșugarii nemțeni.

Cercetarea meșteșugului dogăritului în satele Baia și Bogata evidențiază unele aspecte care pot fi considerate tipice pentru satele „specializate“, sate în care unele imperative ale timpului nostru, ca de exemplu — valorificarea resurselor naturale și a forței de muncă locale, îmbinarea învățămîntului cu producția — își pot găsi — pe linia continuării unei valoroase tradiții — cele mai potrivite forme de realizare.

zwei Innenböden), die schwerer anzufertigen sind, gleichzeitig jedoch von viel Meisterschaft zeugen.

Die Ausfahrten dieser Art dauern im Flachland länger, d. h. zwischen 15–20 Tagen, eine Zeitspanne, während der die Böttcher über Nacht „beim Wagenrad“ schlafen.

Das Verschleißgebiet der Böttchereierzeugnisse aus Baia und Bogata, das den größten Teil der moldauischen Ebene umfaßt, berührt sich an seinen Randzonen mit dem anderer spezialisierter Zentren. So treffen die Böttcher aus Baia und Bogata in Suceava und Gura Humorului auf die Handwerker aus dem Gebiet um Rădăuși (Streja, Vicov) und auch aus Poiana Micului Humor; in Roman dagegen begegnen sie den Böttchern aus dem Neamtgebiet mit ihrer Ware.

Die Erforschung des Böttcherhandwerks aus den Dörfern Baia und Bogata unterstreicht gewisse Aspekte, die als für die spezialisierten Dörfer typisch angesprochen werden können, Ortschaften, in denen gewisse Imperative unserer Zeit, wie etwa die Auswertung der Naturressourcen und der heimischen Arbeitskraft, die Verbindung des Unterrichts mit der Produktion — in Richtung der Fortführung einer wertvollen Überlieferung — treffliche Formen der Verwirklichung erleben können.

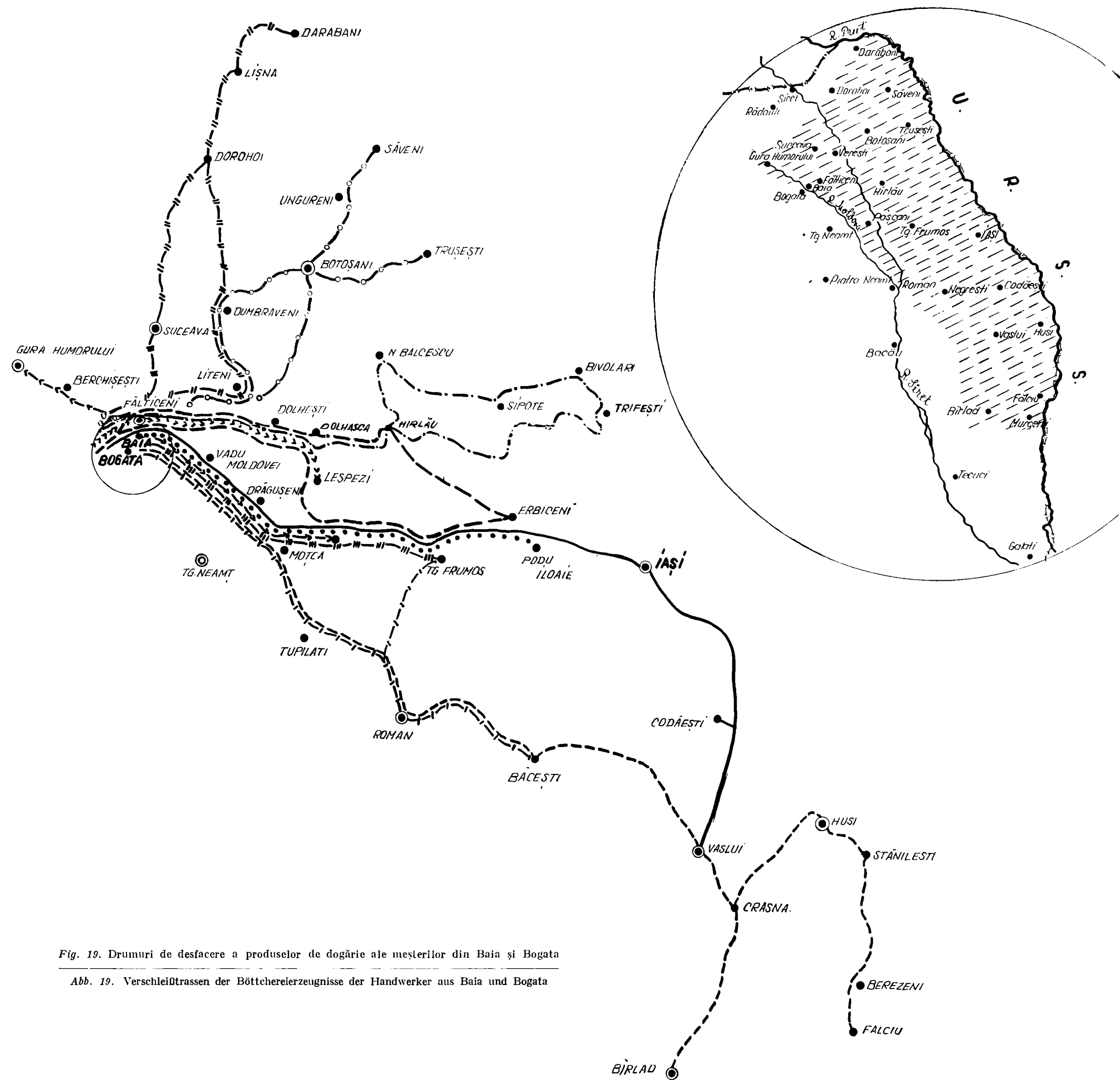

Fig. 19. Drumuri de desfacere a produselor de dogărie ale meşterilor din Baia şi Bogata

Abb. 19. Verschleiftrassen der Böttchereierzeugnisse der Handwerker aus Baia und Bogata

INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ DIN CÎRȚIȘOARA (JUDEȚUL SIBIU)

Virginia Teodorescu

DIE VERARBEITUNG DER TEXTILFASERN IM RAHMEN DER BAUERNWIRTSCHAFT IN CÎRȚIȘOARA (KREIS SIBIU)

Virginia Teodorescu

1. Cadru geografic, istorico- economic

Comuna Cîrțișoara, traversată de noul drum transfăgărășan, este așezată la distanța medie de 4 km de la șoseaua națională Sibiu—Brașov, făcînd parte din salba satelor situate la poalele Munților Făgăraș, cuprinse în zona etnografică cunoscută sub numele de Țara Oltului sau Țara Făgărașului.

Întinsă pe ambele maluri ale riului Cîrțișoara (numit Bilea, pînă la intrarea în comună), această localitate cuprinde două așezări: Streza, pe malul drept și Oprea pe malul stîng al riului, unitare din toate punctele de vedere.

La est, comuna se mărginește cu Arpașul de Sus, la sud, cu Munții Făgărașului și cu jud. Argeș, la vest, cu localitatea Scorei și la nord, cu Cîrța.

Beneficiind de un cadru geografic propice și de o poziție favorabilă, comuna Cîrțișoara este o străveche vatră de civilizație și cultură românească, locuită din cele mai vechi timpuri¹.

Atît cultivarea plantelor textile cît și abundența linii ca urmare a păstoritului local, a determinat ca industria casnică textilă din comuna Cîrțișoara să constituie o preocupare permanentă pentru fiecare gospodărie în parte, realizîndu-se produse de certă valoare artistică, atît în ceea ce privește confecționarea portului cît și a textilelor destinate împodobirii interioarelor țărănești.

Materiile prime necesare confecționării produselor acestei industrii: cînepa, lina, bumbacul au fost produse în gospodăria țărănească sau procurate din comerț.

Cînepa se cultiva la Cîrțișoara în perioada anilor 1915—1965 pe o suprafață de 10 ha (cam 2 ari de fiecare familie), reprezentînd 1,08% din totalul suprafeței arabile². Este de fapt perioada anilor 1915—1950 cînd bumbacul s-a găsit greu pe pie-

1. Geographischer und historisch- wirtschaftlicher Rahmen

Die von der Transfagarascher-Höhenstrasse durchquerte Gemeinde Cîrțișoara liegt etwa 4 km von der Fernstrasse Sibiu-Brașov entfernt und gehört zu jenen Dörfern, die sich kettenartig am Fuße der Fogarascher-Berge aneinanderreihen und ethnographisch der als Țara Oltului oder Țara Făgărașului bekannten Volkskundezone eingegliedert sind.

Sie zieht sich entlang beider Ufer des Cîrțișoara-bachs (bis zum Ortseingang auch als Bileabach bekannt) und umfaßt zwei, in jeder Hinsicht einheitliche Siedlungen, und zwar das am rechten Ufer gelegene Streza und das am linken befindliche Oprea.

In östlicher Richtung grenzt die Gemeinde an Arpașul de Sus, südwärts an die Făgărășkette und den Kreis Argeș, westwärts an die Ortschaft Scorei und in nördlicher Richtung an Cîrța.

Sowohl durch ihre geographische Lage als auch durch den landschaftlichen Rahmen begünstigt, bildet die Siedlung einen seit Urzeiten¹ bewohnten, alten Herd rumänischer Kultur und Zivilisation.

Der Anbau von Textilpflanzen und der durch heimische Schafhaltung bedingte Wollreichtum bewirkten, daß die Verarbeitung der Textilfasern sich in jedem Gehöft zu einer ständigen Beschäftigung entwickelte, was seinen Niederschlag in der Herstellung von Trachtenstücken und zur Ausschmückung der Wohnung dienender Haustextilien fand, lauter Erzeugnissen, die einen Ausdruck wahrer Kunst bilden.

Die zur Herstellung derartiger Hausweben nötigen Rohstoffe, wie Hanf, Wolle, Baumwolle, wurden vom Bauern selbst angebaut oder auf dem Handelswege erworben.

So baute man im Zeitraum 1915—1965 Hanf auf einer Fläche von rund 10 ha an (was rund 2 Ar pro Familie ausmacht), die etwa 1,08% der Gesamtackerfläche ausmacht². Dabei handelt es sich eigentlich um eine Zeitspanne (1915—1950),

¹ I. Paul, T. Năgler, N. Nistor, M. Racovițan, *Din istoricul comunei Cîrțișoara*, (monografie în arhiva Muzeului Brukenthal, Sibiu).

² Informație primită de la secretarul Consiliului popular (tov. Cînduleț).

¹ I. Paul, T. Năgler, N. Nistor, M. Racovițan, *„Din istoricul comunei Cîrțișoara“*, Monographie im Archiv des Brukenthalmuseums, Sibiu.

² Mitgeteilt vom Sekretär des Gemeindevolksrats (Gen. Cînduleț).

tele urbane din Sibiu și Făgăraș³. După 1920, acest produs se procură în sate în condiții grele, din orașe îndepărtate ca București, Constanța prin trimiși speciali⁴, situația reglementându-se după 1950 când bumbacul înlocuiește cînepa care se cultivă la Cîrlișoara începînd cu 1965 pe suprafețe tot mai mici, ajungînd în prezent la 2 ha, adică 0,2% din totalul suprafeței arabile⁵.

Creșterea oilor așa cum rezultă din statisticile vremii și din informațiile cetățenilor⁶ (acolo unde a lipsit posibilitatea consultării directe), cunoaște înaintea primului război mondial o pondere importantă în economia satului: cca. 3800 capete erau deținute de aproximativ 350 familii din cele peste 500 existente. Cam aceeași situație se constată și înaintea celui de al doilea război cînd cca. 3500 de oi erau deținute de cca. 300 familii. Din anul 1964, scade atît numărul oilor (1900) cît și al familiilor deținătoare (285 din cele 490)⁷. Cu unele mici oscilații, această stare o întîlnim pînă în acest an⁸.

Datele de mai sus sînt concludente pentru ilustrarea faptului că nu toate familiile din Cîrlișoara aveau oi, procurînd lina necesară prelucrării în casă nu numai din gospodăria individuală ci și de pe piețele urbane (Sibiu, Făgăraș) sau de la cetățeni posesori de oi, cu surplus de lînă, care puteau fi localnici sau din alte sate (Tălmăcel)⁹.

2. Prelucrarea materiilor prime pînă la obținerea firului

Cultivarea și prelucrarea cînepii cuprinde mai multe operații: semănatul, culesul, uscătul, obținerea semințelor, topitul, frîntul, melițatul, pieptănatul și periatul fuioarelor. Cu excepția aratului și semănatului, toate aceste operații au revenit femeilor.

Cînepa este de două feluri: de vară și de toamnă. Cînepa de vară se cultivă mai mult pentru necesitățile gospodărești, iar cea de toamnă pentru sămînță. Semănatul cînepii de vară se face „în ogor de toamnă“, arat și primăvara de două ori (ultima arătură coincidînd cu semănatul)¹⁰.

Locul de cînepă fiind foarte gras se degradează ușor, din care cauză acesta se schimbă la interval de 2—3 ani cu culturi de cartofi și porumb¹¹.

wo die Baumwolle auf den städtischen Märkten von Sibiu und Făgăraș³ eine Mangelware bildete. Nach 1920 wird dieser Rohstoff mühsam aus entfernten Ortschaften, wie Bukarest und Konstanza, durch eigens dazu ausgesandte Personen⁴ beschafft. Nach 1950 bessert sich die Lage und die Baumwolle verdrängt den Hanf, den man nun auf immer kleineren Flächen anbaut, die gegenwärtig auf nur 2 ha, d.h. 0,2% des Ackerbodens zurückgegangen sind⁵.

Wie aus zeitgenössischen Statistiken und Informationen Einheimischer (im Falle eine Einsicht von Unterlagen ausgeschlossen war) hervorgeht⁶, fiel der Schafzucht vor dem ersten Weltkrieg innerhalb der Wirtschaft des Dorfes ein beachtliches Gewicht zu: von über 500 Familien hielten allein 350 rund 3800 Schafe. Dieses entsprach auch der Lage vor dem zweiten Weltkrieg, wo etwa 300 Familien 3500 Schafe hielten. Vom Jahre 1964 an nimmt sowohl die Anzahl der Schafe (1900) als auch die der Schafzüchter (285 Familien von 490) ab⁷, was, von geringen Schwankungen abgesehen, auch dem heutigen Stand entspricht⁸.

Das Obengezeigte unterstreicht die Tatsache, daß nicht in allen Gehöften der Ortschaft Schafe gehalten wurden und daß der Wollbedarf nicht nur aus dem eigenen Gehöft, sondern auch vom Markt (Sibiu, Făgăraș), bzw. von solchen Schafhaltern gedeckt wurde, die über einen gewissen Überfluß verfügten, handelte es sich nun um Einheimische oder um Bewohner anderer Dörfer (Tălmăcel)⁹.

2. Die Rohstoffverarbeitung bis zum Faden

Der Hanfanbau und die Faseraufbereitung durchlaufen mehrere Arbeitsgänge, und zwar: das Aussäen, Ernten, Trocknen, das Enthülsen der Samen, das Rosten, Brechen, Schwingen und das Hecheln und Bürsten der Risten. Vom Pflügen und Säen abgesehen gehören alle übrigen Arbeitsgänge zu den Befugnissen der Frau.

Beim Hanf unterscheiden wir zwei Arten, den Sommer- und den Herbsthanf. Ersterer wird vor allem für den Hausbedarf, der Herbsthanf dagegen der Samenerzeugung wegen angebaut. Dabei wird der Sommerhanf „in den Herbstacker“ gesät, d.h. auf ein auch im Frühjahr zweimal umgepflügeltes Feld (wobei das zweite Pflügen sich mit dem Aussäen deckt)¹⁰.

Da der Hanfboden sehr fett ist, wird er schnell unbrauchbar, aus welchem Grunde man alle 2—3 Jahre anstelle von Hanf Kartoffeln oder Mais anbaut¹¹.

³ Informație, Grovu Eufrosina, născută în 1901 (Oprea) și Blendea Ana, născută în 1906 (Streza).

⁴ Idem.

⁵ Din arhiva Consiliului popular al comunei Cîrlișoara.

⁶ Informație, Bucurenciu Ioan, născut 1902 (Streza) și Budac Petru, născut în 1896 (Streza), ciobani în sat.

⁷ Din arhiva Consiliului popular al comunei Cîrlișoara.

⁸ Idem.

⁹ Informație, Paștea Viorica, născută în 1902 (Streza).

¹⁰ Informație, Grovu Eufrosina.

¹¹ N. C e a p o i u, *Cînepa*, Studiu monografic, 1958, pag. 226—230.

³ Mitgeteilt von Grovu Eufrosina, geb. 1901 (Oprea) und Blendea Ana, geb. 1906 (Streza).

⁴ Desgleichen

⁵ Dem Archiv des Gemeindevolksrats entnommen.

⁶ Mitgeteilt von Bucurenciu Ioan, geb. 1902 (Streza) und Budac Petru, geb. 1896 (Streza), Dorfhirten.

⁷ Dem Archiv des Gemeindevolksrats entnommen.

⁸ Desgleichen

⁹ Mitgeteilt von Paștea Viorica, geb. 1902 (Streza).

¹⁰ Mitgeteilt von Grovu Eufrosina.

¹¹ N. C e a p o i u, *Cînepa*, monographische Studie, 1958, S. 226—230.

Cinepa de vară se seamănă între 23 aprilie -- 10 mai „în trei mîini“ (la o suprafață de 5 ari este necesară o măsură de 20 litri de sămință¹²). Apoi se grăpează de 3 ori locul respectiv pentru îngroparea cît mai bine a semințelor care, rămase la suprafață, ar putea fi ușor mîncate de păsări.

Cinepa de toamnă se seamănă odată cu porumbul, pe locul de porumb. Din ea se obține aproape toată sămința.

Culesul cinepii se face în două etape: de la 15 iulie pînă la 15 august se culege cinepa de vară, iar de la sfîrșitul lunii august pînă la începutul lunii septembrie, cinepa de toamnă¹³. Experiența populară a condus la un criteriu neîndoielnic de stabilire a momentului recoltării, după „fumul“ ce iese la atingerea cu mîna a vîrfurilor cinepii de vară. Urmează culesul făcut numai de femei, prin apucarea cu mîna dreaptă a unui mînunchi de plante de partea tulpinelor dinspre vîrf ce se trag pînă ies rădăcinile. Sînt scoase vreo trei, patru mînunchiuri de cinepă, ținute cu rădăcinile pe pămînt și vîrfurile strînse cu brațul stîng ce se leagă apoi cu „pori“, formînd o „mănușă“¹⁴. Mănușile se lasă pe loc o zi sau două „ca să le usuce soarele și să le bată roua“¹⁵. Cînd s-a uscat, cinepa se „îmblătește“ de sămință: se prinde cu mîna fiecare mănușă de capătul tulpinelor și se lovește de pămînt pînă ce se scutură odată cu semințele și frunzele. Firele rămase, se adună în „berte“¹⁶ care se așează în picioare tot pe locul de cinepă, urmînd să fie transportate la „gloduri“¹⁷ pentru topit. Aici se desleagă bertele luîndu-se pe rînd fiecare mănușă ce se așează una lîngă cealaltă în așa fel încît una să fie cu rădăcinile în jos, cea alăturată cu tulpinile în jos ș.a.m.d. Peste ele se așează glii, putînd fi bine acoperite de apă.

Cinepa de toamnă se taie dintre porumb cu secera, la începutul lunii septembrie, înainte de culesul porumbului. Apoi se adună pe un loc liber aproape de sat unde se așează grămezi pentru a se usca. La constatarea că „cură boanele cînd o miști“¹⁸ se aduce cu carul acasă (în car se întind țoale pentru sămința ce se scutură), și se îmblă-

Den Sommerhanf sät man zwischen 23. April und 10. Mai „drehhändig“ aus (der Samenbedarf für eine Fläche von 5 Ar beträgt 20 Liter)¹². Darauf erfolgt ein dreimaliges Eggen, um den Samen möglichst tief in den Boden zu versenken und zu verhindern, daß er von den Vögeln gefressen wird.

Der Herbsthanf wird gleichzeitig mit dem Mais auf Maisfeldern ausgesät und deckt sozusagen den gesamten Samenbedarf.

Das Ernten des Hanfes erfolgt in zwei Etappen und zwar: während der zweiten Hälfte des Juli-monats bis Mitte August das des Sommerhanfs, von Ende August bis in die erste Hälfte des Monats September hinein das des Herbsthanfs¹³. Den Tag des Erntebeginns bestimmt die auf Praxis beruhende Volkserfahrung, d.h., sobald beim Berühren der Sommerhanfpflanze von deren Spitze „Rauch“ aufsteigt, ist diese reif. Das Ernten selbst besorgen bloß Frauen, indem sie ein Pflanzenbündel am Oberende erfassen und so lange daran ziehen bis sich die Wurzeln aus dem Erdreich lösen. Hat man drei-vier derartige Bündel ausgerissen, hält man sie mit dem linken Arm fest, indem ihre Wurzeln auf der Erde aufruhren, und bindet sie mit „pori“ (d.i. Queckengras) zusammen, wodurch ein Gebünde „mănușă“ zustandekommt¹⁴. Die Gebünde bleiben einige Tage auf dem Feld, „um von der Sonne getrocknet und vom Tau geschlagen zu werden“¹⁵. Ist der Hanf trocken, so „drischt man ihn, indem man das Gebünde am Wurzelende ergreift und so lange auf die Erde aufschlägt, bis Samen und Blätter abgefallen sind. Die übriggebliebenen Stengel werden nun aufrecht zu Hocken „berte“ zusammengestellt¹⁶ und bleiben auf dem Hanffeld, bis man sie zur Röste schafft, die an einem als „gloduri“ benannten Ort liegt¹⁷. Hier bindet man die garbenartigen berte auf und legt nun die Gebünde abwechselnd mit den Wurzeln oder mit der Spitze nach unten nebeneinander in die Röstgrube, beschwert sie mit Grasziegeln und bedeckt sie mit Wasser.

Der Herbsthanf wird mit der Sichel zwischen den Maisstengeln herausgeschnitten, und zwar anfang September, also vor der Maisernte. Darauf sammelt man die Stengel an einer freien Stelle in Ortsnähe und häuft sie zum Trocknen übereinander. Stellt man fest, daß „die Körner rinnen, wenn du daran rührst“¹⁸, bringt man den Hanf mit dem Wagen heim, wobei der Wagenkorb mit Decken ausgelegt wird, um ein Verstreuen der Samen zu verhindern. Im Hof angelangt, erfolgt das Ausdreschen, indem die Stengel so lange an ein Brett oder einen Stuhl geschlagen werden, bis der ganze Samen ausgedroschen ist. Nach

¹² Informație, Grovu Eufrosina.

¹³ M. F o c ș a, *Tehnici tradiționale pentru prelucrarea cinepii*, în „Cibinium“ 1967/1968.

¹⁴ Informație, Iacob Victoria, născută în 1918 (Oprea).

¹⁵ Idem.

¹⁶ „Bertă“ este gruparea a 10 mănuși de cinepă legate la vîrf și tulpină.

¹⁷ Denumirea primită de un anumit loc spre șoseaua națională Sibiu-Brașov, unde curge un pîriaș în apa căruia se topește cinepa.

¹⁸ Informație, Grovu Eufrosina.

¹² Mitgeteilt von Grovu Eufrosina.

¹³ M. F o c ș a, *Überlieferte Techniken der Hanfkultur*, in: „Cibinium 1967/68“.

¹⁴ Mitgeteilt von Iacob Victoria, geb. 1918 (Oprea).

¹⁵ Desgleichen.

¹⁶ „Bertă“ ist ein aus 10 Hanfgebünden („mănuși“) gebildetes Bund, wobei man erstere oben und unten zusammenbindet.

¹⁷ Flurnamen einer an der Fernverkehrsstraße Sibiu Brașov gelegenen und von einem Bach überquerten Stelle, wo man Hanf röstet.

¹⁸ Mitgeteilt von Grovu Eufrosina.

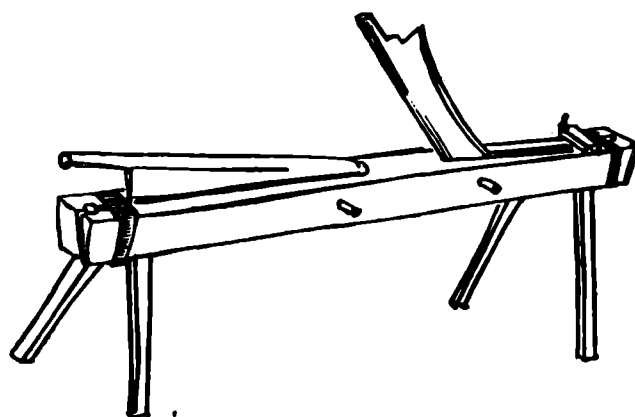

Fig. 1. „Frîngătoare“ pentru cînepă

Abb. 1. Hanfbreche „frîngătoare“

tește în șură lovindu-se de o scîndură sau scaun pînă ce cade toată sămînța care după vînturare cu lopățica (făcută dintr-un lemn scobit) se păstrează la loc uscat, în pod sau șop.

Cînepa de vară uscată este lăsată la „topilă“ doar o săptămînă „pînă ce joacă fuiorul pe ea“¹⁹, iar cînepa de toamnă, două săptămîni, timpul fiind atunci mai rece. După topit cînepa este spălată la rîu, adusă acasă, uscată la soare²⁰ și pusă la păstrare în vederea frîntului și melițatului, operații ce se fac numai în zilele bine însorite, deoarece numai cînd este bine încălzită se sfarmă și se scutură mai ușor părțile lemnoase. Frîntul, prin care cad toate părțile tari din mînăși, se face cu frîngătoarea de lemn, confecționată în forma unei melițe, deosebindu-se de aceasta prin dimensiunile sale mai mari, cu două „limbi“ așezate la cele două capete putînd lucra simultan două femei. Fig. 1. Operația decurge astfel: se apucă o mînășă de vîrf și se frînge pînă la jumătate între scîndurile frîngătoarei, lăsîndu-se limba să apese de mai multe ori pe mînășa de cînepă. Se sucește partea frîntă peste mînă și se frînge cealaltă jumătate²¹. Din două cîte două mînăși împreunate se formează „fuiorele“ care în altă zi însorită vor fi trase prin meliță, pentru a se scutura „puzderiile“ și a se „luci“²². Melița se deosebește de frîngătoare prin cuțitul (limba) său mult mai subțire, care frînge fuiorul mai mărunț, înlăturîndu-i ultimele părți lemnoase. Fuiorul melițat se răsucesște pe jumătate, făcîndu-se la capătul superior un fel de nod, prin care se trece o parte peste cealaltă, formîndu-se astfel la mijlocul fuiorului, un fel de suci-

kurzem Worfeln vermittelt einer Worfschaufel (die aus einem ausgehöhlten Holz angefertigt wird), bewahrt man die Samenkörner auf dem Dachboden oder im Schuppen an einer trockenen Stelle auf.

Der Sommerhanf bleibt bloß so lange in der Röste „topilă“, „bis die Reiste daran tanzt“¹⁹, der Herbsthanf dagegen zwei volle Wochen, da dann schon kältere Tage sind. Nach dem Rösten wird der Hanf im Fluß gewaschen, nach Hause befördert, an der Sonne getrocknet²⁰ und für das Brechen („frîntul“) und Schwingen („melițatul“) aufbewahrt, zwei Handlungen, die man nur an sonnigen Tagen ausführt, da sich der Hanf nur gut brechen läßt, wenn er warm ist, was auch für das Ausschwingen der Schäben gilt. Das Brechen, durch das die harten Holzteile (Schäben) von den schmiegsamen Fasern getrennt werden, führt man mit der Breche „frîngătoare“ aus, die gleich der Hanfswinge aus Holz hergestellt wird, wobei sich die beiden Geräte eigentlich bloß dadurch unterscheiden, daß die Erstere größer ist und zwei Schwengel besitzt („limbi“ — Zungen), die so angebracht sind, daß gleichzeitig zwei Frauen Hanf brechen können (Abb. 1). Dieses geschieht folgendermaßen: Man erfaßt ein Gebünde am oberen Stengelende und „brecht“ es bis zur Mitte zwischen den Brechbacken, indem man den Schwengel mehrere Male darauf herabfallen läßt. Darauf wickelt man das bearbeitete Ende um den Unterarm und verfährt gleichermaßen mit der anderen Hälfte²¹. Aus je zwei Gebünden entsteht ein „fuior“, der an einem anderen sonnigen Tag durch Schwingen in der Hanfswinge von den restlichen Schäben („puzderiile“) befreit und dadurch „geglänzt“ wird (a se luci — mundartlich)²². Wie erwähnt, unterscheidet sich die Swinge von der Breche nur durch eine viel dünnere Zunge (auch Cuțit-Messer genannt), die den Hanf feiner brecht und ihn dadurch von den letzten Schäben befreit. Die erhaltenen Fasern, nun Schwung- oder Schwingwerk genannt („fuior“), werden zu-

¹⁹ Idem.

²⁰ Se întinde pe lingă gard, mînășă lingă mînășă, mai înții cu tulpinele în sus, apoi cu rădăcinile în sus, pentru a se usca cît mai bine.

²¹ Informație, Blendea Ana, născută în 1906 (Streza).

²² Idem.

¹⁹ Desgleichen.

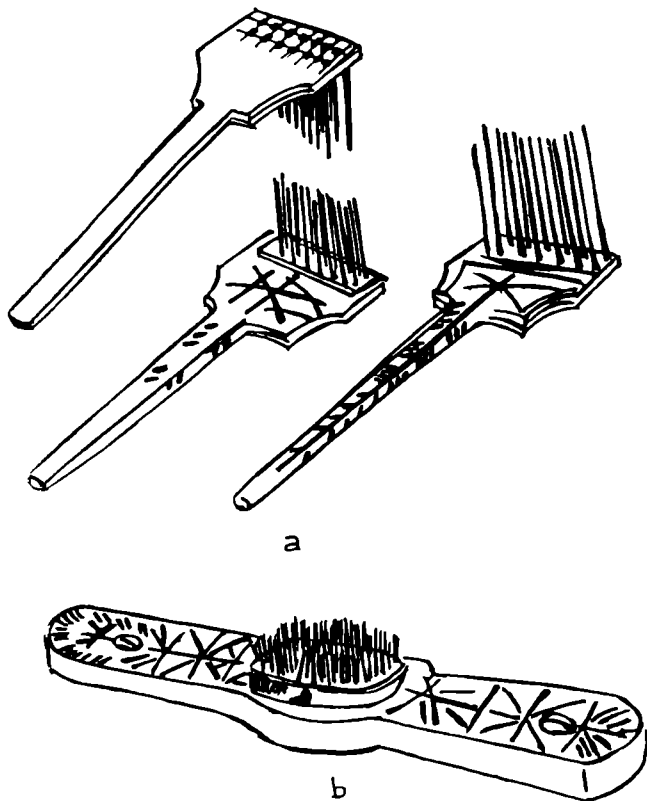
²⁰ Der Hanf wird Gebünde neben Gebünde entlang des Zauns aufgestellt, und zwar zunächst mit den Wurzeln und hernach mit den Spitzen nach oben, um möglichst gut durchzutrocknen.

²¹ Mitgeteilt von Blendea Ana, geb. 1906 (Streza).

²² Desgleichen.

Fig. 2. a - „chepteni“ pentru cînepă; b - „hecelă“ (perie) pentru fuioare

Abb. 2. a - Hanfriffel („chepteni“); b - Hechel „hecelă“ (Bürste) zum Flach- bzw. Hanfwerkbürsten

tură²³. Din fuioarele astfel legate se așează câte 5 într-un rînd, peste ele alte 5, ș.a.m. pînă la 25 de fuioare ce formează „o claie“. Într-un an, recolta de cînepă era de 4—5 clăi de fiecare gospodărie. Clăile gata melițate se leagă și se pun în pivniță la muiat.

Mai tîrziu, pentru îndepărtarea „cîlților“ rămași de la melițat, fuioarele, se „chiaptănă“ cu „chepteni“ lucrați de țigani, în forma unei scînduri dreptunghiulare în care sînt bătuți mai mulți dinți de fier, lungi de cca. 17 cm. Scîndurica respectivă este fixată pe alta mai mare, prevăzută cu o coadă de cca. 30 cm ce pornește dintr-una din părțile ei late. (Fig. 2 a).

Urmează apoi trecerea fuioarelor prin „hecelă“ — scîndurică pe care este prinsă peria rotundă cu dinți lungi de fier, foarte subțiri și deși. (Fig. 2 b).

Pieptănatul este operația prin care se obțin diferitele calități de cînepă, după lungimea și finețea fibrelor. Este vorba de „fuior“, prima calitate (fibrele rămase în mînă după ce au fost trase prin hecelă), „stupă“, calitatea a 2-a (fibrele lungi trase din piepteni), „cîlți“, calitatea a 3-a (fibrele mai scurte trase din piepteni), „feștilele“, calitatea a 4-a (resturile de cînepă rămase în piepteni). În sfîrșit, în hecelă rămîn după tragerea fuiorului, „păcișalele“ și „feștiluțele“ (fire scurte și aspre).

sammengedreht und an einem Ende verknotet²³. Je fünf derartiger Puppen werden nun reihenweise übereinandergelegt, bis sich aus 25 Stück ein Schober („claie“) ergibt. Der Jahresertrag eines Gehöfts betrug früher durchschnittlich 4—5 solcher Schober. Die Schober werden ihrerseits abgebunden und zum Weichen in den Keller gebracht. Um später die im Werg zurückgebliebene Hede („cîl“) zu beseitigen, wird der Schwunghanf mit Riffeln („chepteni“ von piepteni — Kämmе) gekämmt, einer von Zigeunern aus einem rechtwinkligen Brett und etwa 17 cm langen, handgeschmiedeten Zinken hergestellte und mit einem langen Griff versehene Kämmvorrichtung (Abb. 2 a).

Nun folgt das Hecheln, d.h. das Schwingwerg wird durch die aus langen und dichten Eisenzinken bestehende Rundbürste „Hechel“ („hecelă, raghilă“) gezogen (Abb. 2 b).

Das Kämmen bildet jene Handlung, bei der sich die verschiedenen, von der Faserlänge abhängigen Gütesorten ergeben, d.h. zunächst der erstklassige Hechelhanf, allgemein als „fuior“ bezeichnet, (bezw. die nach dem Hecheln zurückgebliebenen langen Fasern), die „stupă“, das zweitklassige, durch die Zinken der Kratze oder Riffel gezogene Hanfgut, die sogenannten „cîlți“, d.i. Werg, die dritte Gütesorte, bezw. die kürzeren beim „Kratzen“ zustandekommenden Fasern, und schließlich die „feștile“ (wörtlich — Dochte, die kürzesten Hanfrückstände, die „Hede“). Doch auch in der Hechel bleiben kurze, als „păcișalele“ bzw. „feștiluțele“ benannte Hedefasern zurück, die kurz und steif sind.

²³ Idem.

²³ Desgleichen.

Întrebuințările acestor calități de fire diferă: prima, se utilizează atât ca băteală cit și ca urzeală în „pînza de fuior“ sau numai ca urzeală împreună cu un fir de bumbac, în „pînză amestecată“ (pînze din care se lucrează cămășile, iile, etc.): a 2-a se folosește, ca urzeală în țesăturile pentru chindee, fețe de masă, fețe de pernă, „țoloabe“ (cearceafuri): a 3-a, ca băteală în țesăturile de mai sus, a 4-a, ca și resturile rămase în hecelă, ca băteală în saci, preșuri, etc.

Fuioarele de cînepă, se iau apoi două cite două — fiecare înnodat la rădăcină — se împreunează și se mai înnoadă la vîrf amîndouă cu un singur nod, legîndu-se apoi cite o claie sau o jumătate de claie la un loc, din care se vor face caierele pentru a putea fi toarse. La făcîutul caierului se deznodă amîndouă nodurile din capetele libere și cel din vîrf. Vîrfurile se țin în sus cu mîna stîngă, cu dreapta se prinde de jos, se trage și se rupe fuiorul. Se împreună capătul tras cu vîrfurile ținute de mîna stîngă, iar cu mîna dreaptă se trage cite o „pală“ din fuior. Se string în acest fel mai multe pale, de la 4—5 fuioare, care se îndoiesc la mijloc în așa fel încît să se suprapună capetele. Se ia apoi de sus cite-o pală care se lățește cu mîna și se întinde. Se răsucește toată grămada de pale lățite și se obține caierul²⁴.

Prelucrarea lîinii cunoaște mai multe operații: tunsul oilor, spălatul lîinii, scărmanatul și pieptănatul ei.

Tunsul oilor are loc la începutul primăverii, cînd începe să crească lîna nouă și este suficient de cald.

La Cîrțișoara, oile se tund atât de bărbați cit și de femei, după cum urmează: sterpele (numite și noatine sau cîrlani), în jurul lui 20 mai, pentru a le crește puțin lîna pînă la urcarea în munte; minzările prin 15 iulie, pentru că rămîn în sat „pe ogor“; iar miei, către 20 iulie, cînd le-a crescut suficient „mițul“.

Prin tuns, operație executată cu „foarfecele de oi“, de 30—40 cm, (Fig. 3), prevăzute cu patent²⁵ cumpărate la țîrgurile de peste an²⁶, se obțin următoarele calități de lîna cu întrebuițări diferite: lîna minzărilor cu fire lungi „bună pentru orice“ și folosită mai ales la confecționarea țoalelor de lîna; noatina cu fire mai scurte, folosită la bătut în recăle, cioareci, etc.; mițul, cu firele cele mai scurte, care amestecate cu noatina, se torc pentru

Diese verschiedenen Sorten werden unterschiedlich verwendet: den Hechelhanf benutzt man sowohl zur Anfertigung von Kett- als auch von Schußgarn für feines Hanflein, „pînză de fuior“, oder lediglich als Kettgarn bei Baumwoll-einschuß zu Mischleinen, „pînză amestecată“, (woraus Männer- und Frauentrachtenhemden angefertigt werden); die zweite Gütesorte dient als Kettgarn für Zierhandtücher, Tischtücher, Polsterziechen und Leintücher („țoloabe“); die dritte Gütesorte dient als Schußgarn bei den vorher genannten Geweben, die vierte dagegen zur Herstellung von Säcken und einfachen Läufern usw.

Die Hanfreisten („fuior“), jede einzelne am Wurzelende verknötet, werden nun je zwei am Oberende zusammengeknüpft. Darauf bindet man einen Schober oder einen halben zusammen, um sie hernach zu verspinnen. Zur Herstellung des Spinnwickels („caier“) verfährt man folgendermaßen: man löst alle drei Knoten, also die der beiden freien Enden wie auch den Mittelknoten. Darauf hebt die Linke die Spitze hoch und die Rechte faßt das Unterende und man zieht einmal kräftig, wodurch sich ein Faserbündel aus dem Wickel löst. Nun legt man das herausgezogene Ende auf das von der linken Hand festgehaltene und die Rechte zieht abermals eine „pală“ heraus. Hat man solchermaßen mehrere Wickel aus 4—5 Stück zugerichtet, ihre Enden übereinander gelegt, so greift man je eine heraus, dehnt sie und lockert sie mit der Hand, dreht nun sämtliche Stücke zusammen und hat den Spinnwickel²⁴.

Bei der *Wollverarbeitung* unterscheiden wir ebenfalls mehrere Arbeitsgänge, und zwar: die Schafschur, das Wollewaschen, das Wollkrem-peln und das -kämmen.

Die Schur findet am Frühlingsanfang statt, wenn es genügend warm ist und die neue Wolle nachzuwachsen beginnt.

In Cîrțișoara scheren sowohl Männer als auch Frauen und zwar: die Jungschafe („sterpele“ auch „noatine“ oder „cîrlani“ genannt) um den 20. Mai herum, damit ihnen bis zum Almaufftrieb etwas Wolle nachwachsen; die Milchschafe („minzări“) Mitte Juli, bleiben sie doch im Dorf, „auf dem Acker“; die Lämmer dagegen um den 20. Juli, wenn deren Wolle („mițul“) genügend lang ist.

Beim Scheren der Schafe vermittelt der 30—40 cm langen, mit einer Druckfeder „patent“²⁵ ausgestatteten, „Schafschere“ (Abb. 3), die auf den Jahrmärkten erworben wird²⁶, erlangt man mehrere Wollsorten mit verschiedenartiger Bestimmung: die langhaarige, „für alles geeignete“ Schafwolle, die vor allem zur Herstellung von Wolldecken dient; die kurzfasrigere Jungschafwolle, die man vor allem als Schußgarn zur Herstellung von Kleidertuch usw. benutzt, und die Lammschurwolle, die am kurzhaarigsten ist, und mit Jungschafwolle vermischt als Schußgarn dient,

²⁴ Demonstrație practică făcută de Budac Sebastiană, născută în 1902 (Streza).

²⁵ Patentul face ca foarfeca de tuns să se închidă prin apăsare cu mîna și să se deschidă singură.

²⁶ Țîrgurile din satele vecine: Arpaș, Cîrța, Porumbacu de Jos etc.

²⁴ Praktische Vorführung, ausgeführt von Budac Sebastiană, geb. 1902 (Streza).

²⁵ Die Feder („patent“) bewirkt daß sich die Schere von selber öffnet.

²⁶ Wochenmärkte bzw. Jahrmärkte in den Nachbardörfern: Arpaș, Cîrța, Porumbacu de Jos usw..

Abb. 3. Schere zum Schafescheren „foarfeci”

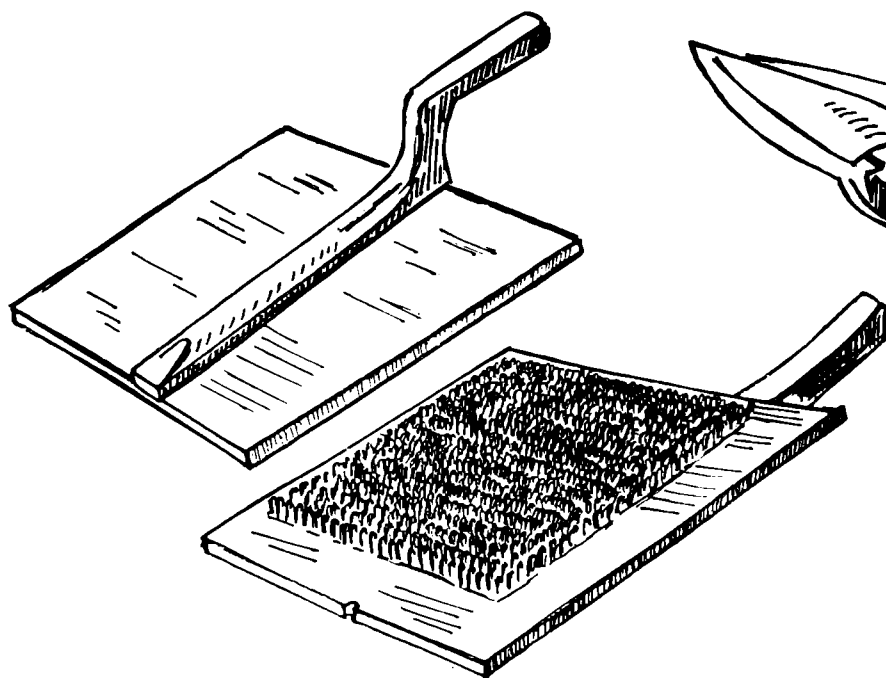

Fig. 1. „Cheptenei” pentru lână

Abb. 1. Wollkratzen

bătut în cioareci, recăle, bubouri, obținându-se o pănură foarte bună.

Lina tunsă, se adună cu firele mărunte spre înăuntru, făcându-se balot, pentru a putea fi adusă acasă, unde se spală, curățându-se de usuc²⁷. Spălatul lina are loc pînă la 4—5 săptămîni după tuns, întrucît, altfel, din cauza usucului din ea, lina se umezește și capătă o culoare gălbuie, urîtă. „Dacă o speli curînd — spun bătrînele — lina se face albă ca laptele”. În vederea spălatului, lina tunsă este mai întîi curățită și scuturată de bălegar, apoi înmuiată în ciubăr cu apă caldută²⁸, în care se lasă de dimineața pînă seara, chiar și peste noapte. Apoi lina se freacă în miini pînă se elimină și restul de impurități, după care se duce la riu pentru „a se clătări”, prin batere cu maiul cînd lina se ține laolaltă, putîndu-se spăla direct în apă, sau cînd

um Wollstoffe für Hosen, Joppen, Mäntel usw. anzufertigen, ergibt sie doch ein hochwertiges Tuch, „pănură”.

Das abgeschorene Vlies wird mit den Spitzen nach innen zusammengerollt, um es ins Dorf zu schaffen, wo es durch Waschen vom „usuc”²⁷, d.h. dem Sekret der Schweißdrüsen befreit wird. Das Waschen erfolgt bis spätestens 4—5 Wochen nach der Schur, da andernfalls die Wolle unter Einwirkung des erwähnten Sekrets feucht wird und einen gelblichen Farbton annimmt, was sie unansehnlich macht. „Wäschst du sie bald” — sagen die Alten — „wird die Wolle milchweiß”. Um die Wolle zu waschen, wird das Vlies zunächst ausgeschüttelt und von Mist befreit, hierauf in lauwarmes Wasser²⁸ eingeweicht und vom Morgen bis zum Abend, manchmal auch über Nacht, im Wasserbad gelassen. Hierauf wird sie so lange mit der Hand gerieben, bis auch die letzten Schmutzreste verschwinden, und dann zum Bach gebracht, um das Spülen („clătări”) vorzunehmen. Ist das Vlies dicht und hält gut zusammen, läßt sich dieses im fließenden Bachwasser mittels einer

²⁷ Secreția glandelor sudoripare.

²⁸ Mai caldută decît laptele, informație Iacob Victoria.

²⁷ Schweißdrüsensekret.

²⁸ Wärmer als Milch, Mitteilung von Iacob Victoria.

este mărunță, prin afundare într-un „chelțu“ prin ale cărei împletituri poate trece apa. Adusă acasă, lina este întinsă pe gard sau pe culme, iar cea mărunță este așezată pe o țoală sau o scindură pentru a se usca.

Lina spălată se scarmănă înainte de a fi pieptănată. Scărmănatul se face cu mina. Prin scărmănat se desprind firele de lină unele de altele, eliminându-se în același timp, ultimele corpuri străine rămase în lină, scaieți, frunze etc.

Prelucrarea linii se încheie cu pieptănatul, operațiune prin care se aleg firele tari și lungi — părul — folosite la straie și bubouri, de firele scurte — știmul — care se bat în țoale. În acest scop, încă de la începutul secolului, lina scărmănată acasă mărunț pentru a ieși caierul bun se vîră în saci și se duce la „hugiurile“ din Arpașul de Jos, Arpașul de Sus, Porumbacu, Ucea.

În urmă cu vreo 60—70 ani, lina era făcută caier și manual, cu „chepteneii“ confecționați dintr-o scindurică pătrată (30×30 cm) pe care era bătută o piele cu cuișoare subțiri, prinse în ea și încîrligate. (Fig. 4). Pentru această operație, se foloseau doi chepteni, între care se punea lina scărmănată: un chepten se trăgea în sus, unul în jos, astfel încît cuiele rupeau lina mărunț²⁹.

Lina de făcut straie se piaptănă cu „cheptenii“ de cîneșă ai căror colți lungi scot părul ce se îndrugă cu drugă³⁰, un fus mai gros, mai greu și mai lung (50 cm) decît cel de tors, pentru a ieși mai bine părul din țesătura dată la vîltoare.

3. Pregătirea firului în vederea țesutului presupune două categorii de operații:

Pregătirea firului (torsul, rășchiatul, albitul sau coptul tortului, vopsitul linii, depănatul).

²⁹ Informație, Blendea Ana.

³⁰ Druga, toarce firul înapoi orizontal prinzîndu-se cu mina întregă (dreapta) capătul de sus, sucind firul într-o mișcare de cerc, informație, Budac Sebastiana.

Wäschebleuel ausführen; bei kurzfasriger Wolle dagegen benutzt man dazu einen Rutenkorb („chelțu“), durch dessen Geflecht das Wasser durchfließt. Zu Hause breitet man die Wolle zum Trocknen aus, und zwar Vliese auf den Zaun oder auf die (unter der Traufe angebrachte) „Stange“ — „culme“, die kurzhaarige Wolle dagegen auf einer Decke oder einem Brett.

Die gewaschene und hernach getrocknete Wolle wird vor dem Kämmen, „Kratzen“, mit den Händengezupft „gekrempt“ — scărmănat. Dadurch lösen sich die verfilzten Wollfasern und gleichzeitig vermag man die letzten Fremdkörper, Kletten, Blätter usw. aus der Wolle zu entfernen.

Der Vorverarbeitungsvorgang wird durch das „Kratzen“ („pieptănatul“) abgeschlossen, eine Handlung vermittels derer man die langen und festen „Haare“ — die zu Kotzendecken und -mänteln verarbeitet werden — von den kurzen Fasern („știmul“) trennt — die man zur Herstellung von Wollweben anderer Art, „țoale“, (d. i. Gruppenbezeichnung für Kleidungs- und andere Ausstattungstücke für Mensch und Wohnraum: Bettdecken, Tischtücher, Wandteppiche, A.d.Ü.) als Schußgarn benutzt. Dazu füllte man bereits seit dem Anfang dieses Jahrhunderts die handgezupfte Wolle in Säcke und brachte sie zum Wollkrempe („hugiurile“) nach Arpașul de Jos, Arpașul de Sus, Porumbacu oder Ucea.

Vor etwa 60—70 Jahren erzeugte man den zum Spinnen nötigen Wollflor („caier“) auch vermittels handbedienter Wollkämme oder Wollkratzen („cheptenei“ — von pieptene — Kamm, A.d.Ü.), die aus quadratischen Brettchen (30×30 cm) hergestellt wurden, auf denen man mit zu Karden gebogenen dünnen Drahtstiften besetzte Lederstücke befestigte (Abb. 4). Zur Ausführung des Kratzvorgangs benötigte man zwei Kratzen, die so gehalten wurden, daß die darauf befindlichen Kardenhaken einander entgegenliefen. Nun legte man die Wolle dazwischen und bewegte die Kratzen in entgegengesetzter Richtung. Eine Kratze bewegte sich also auf- die andere abwärts und die dazwischen liegende Wolle wurde zerrauft, d.h. gekratzt bzw. in einen feinen Flor verwandelt²⁹.

Die für Kotzendecken bestimmte Wolle wurde mit Hanfriffeln behandelt, deren lange Zinken die „Haare“ auskämmten, die hierauf vermittels der „drugă“³⁰, Drellspule, einer Art längerer, dickerer und schwererer Spindel (50 cm) versponnen wurde („îndrugat“), was hernach das Verfilzen im Walkvorgang, im sogenannten „Wirbelkorb“ — vîltoare, erleichtert.

3. Die Aufbereitung des Fadens für den Webvorgang setzt zwei Arten von Arbeitsgängen voraus und zwar:

Das Aufbereiten des Fadens selbst (Spinnen, Wickeln, Bleichen, Färben, Haspeln).

²⁹ Mitgeteilt von Blendea Ana.

³⁰ Die Drellspule („drugă“) spinnst den Faden rückwärts, waagrecht, indem man ihr Oberende mit der ganzen Hand umfaßt (mit der Rechten) und den Faden in einer Kreisbewegung dreht, Mitteilung von Budac Sebastiana.

Fig. 5. Femeie torcind

Abb. 5. Spinnende Frau

Operații premergătoare țesutului (urzitul, învălilitul, năvăditul, prinsul gurii și umplerea țevilor).

Torsul constituie etapa următoare a prelucrării cînepii și linii și este executat de femei și fete, de obicei iarna. Uneltele folosite sînt fusul și furca de tors³¹. (Fig. 5).

La Cîrțișoara se întîlnesc mai multe tipuri de furci, după modul de fixare în timpul torsului:

— furci de briu, lucrate din lemn de brad, lungi de 1,20 pînă la 1,30 m, prevăzute cu crengi subțiri ce cresc în aceeași înălțime, jur-împrejurul tulpinei de brad. Aceste crenguțe, se încîrligă artistic în 3—4—5 rînduri, luînd aspectul unor inele. Fetele

Dem Webvorgang vorausgehende Handlungen (Kettenscheren, Aufbringen der Kette, Einziehen in die Litzen, Festbinden des Kettgarns, Herstellen der Spulen).

Das Spinnen bildet die nächste Etappe in der Verarbeitung von Hanf und Wolle und wird meist während des Winters von Frauen und Mädchen ausgeführt. Als Geräte benutzt man dazu die Spindel und den Spinnrocken („fus“ und „furca“)³¹ (Abb. 5).

In Cîrțișoara stoßen wir auf mehrere Spinnrockentypen, die sich aufgrund ihrer Anbringung während des Spinnvorgangs einteilen lassen und zwar in:

— Gürtel-Rocken (furcă de briu), aus jungen Tannen hergestellt, 1,20—1,30 m lang und mit Ringhaken besetzt. Diese Ringe kommen dadurch zustande, daß man die auf gleicher Ebene stehenden Zweige in grünem Zustand krümmt und festbindet und so entlang des Rockenschafts kleine Ringkrönchen erhält, (3—4—5 Reihen), die als Zierelemente wirken, gleichzeitig jedoch auch zum Festbinden des Spinnnguts dienen. Die Mädchen erhielten früher von den Burschen als Min-

³¹ I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973; idem K. Koș, *Colecția de furci de tors a Muzeului etnografic al Transilvaniei*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1968—1970“, p. 185—218.

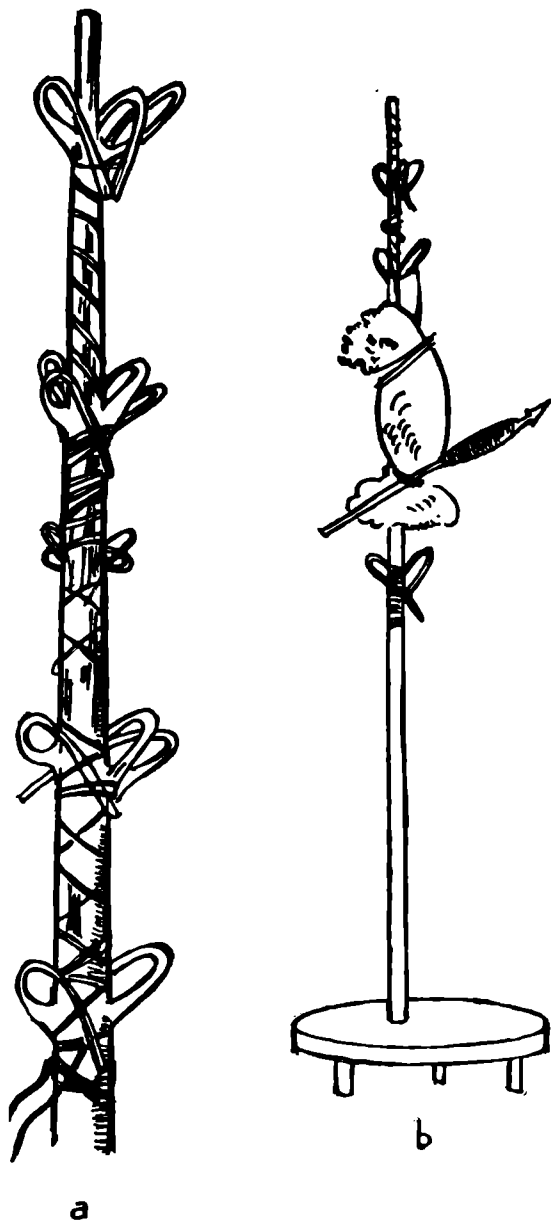
³¹ I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Bukarest, 1973; K. K o ș, *Colecția de furci de tors a Muzeului etnografic al Transilvaniei*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1968—1970“, S. 185—218.

Fig. 6. Furci de tors:

a — furcă de brâu cu inele de alun b — furcă de picior

Abb. 6. Spinnrocken:

a — Gürtelspinnrocken mit Haselholzringen; b — Sitzkunkel

a

b

Fig. 7. Rășchitor

Abb. 7. Ablängholz (Wickelstab)

primeau de la feciori furci de brad cu inele de alun, pe care le împodobeau apoi, înfășurînd distanța dintre ele cu fire colorate diferit (Fig. 6/a).

— furci de picior, lucrate din lemn de fag sau stejar, lungi de circa 2 m, prevăzute cu o „pană“ pentru susținerea caierului. Fixate într-un scăunel cu 3 picioare (pe care în timpul torsului se apasă cu piciorul), sînt folosite în mod special de femeile vîrstnice.

Fusele sînt lucrate de rudarii din comună, din lemn mai tare și mai greu (salcie, salcîm, paltin, pînă etc.), pentru a da fusului o sucitură mai bună. La capătul de jos, fusele sînt mai groase, terminate într-un vîrf ascuțit, iar partea de sus se subțiază

negabe mit Haselrutenringen besetzte Rocken, die sie mit bunter Wolle verzierten, indem die Zwischenräume mit verschiedenfarbigen Fäden umwickelt wurden. (Abb. 6 a).

— Sitzkunkeln oder Standrocken („furcă de picior“), die ungefähr 2 m lang waren, aus Buchen- oder Eichenholz hergestellt wurden, eine „Feder“ („pană“) besaßen, um daran den Flor zu befestigen, und in einen dreibeinigen Standhocker versenkt waren (auf den die Spinnerin während des Spinnens den Fuß stützte). Sitzkunkeln benutzten vor allem ältere Frauen, (Abb. 6 b).

Die zum Spinnen nötigen Spindeln werden von den im Ort lebenden „Rudari“ (in Holzbearbeitung spezialisierte Meister) angefertigt, und zwar aus härteren und schwereren Holzarten (Weide, Aka-zie, Ahorn, Birnbaum usw.), um der Spindel die nötige Drehbewegung zu verleihen. Am Unterende verdicken sich die Spindeln und verjüngen sich

inspre virf. Ele sînt de 40 cm lungime și 2 cm grosime în diametru, în partea cea mai groasă³².

Roata de tors se folosește mai puțin pentru tors, din cauza firului prea răsucit ce împiedică la țesut³³.

Se utilizează însă mai mult la răsucirea a două cîte două fire laolaltă.

Într-o zi, se pot toarce pînă la 4—5 fuse. Torsul se făcea de obicei iarna. Ziua se torcea acasă, iar noaptea pînă la miezul nopții, în șezătoare. Șezătoria începea în luna noiembrie (după terminarea desfăcutului porumbului) și ținea pînă în aprilie³⁴. În iarnă se torcea lina, iar spre primăvară, cînepa³⁵. Drept răsplată pentru găzduire, gazda primea cîte două fuioare netrase în heclă de la fiecare femeie și două clăci de cînepă³⁶.

Tortul de pe fuse, pentru a se putea coace — tortul de cînepă, sau vopsi — firele de lînă, se dă pe rășchitor, făcîndu-se legături.

Rășchitorul este un lemn subțire de brad, lung de 1,50 m, gros de 2 cm, cioplit în 4 canturi. În ambele capete, rășchitorul are cîte două coarne rotunjite la colțuri care sînt fixate cruciș pe bățul rășchitorului, unul în jos, celălalt în capătul de sus. (Fig. 7). Firul care se dă pe rășchitor se leagă de un colț al cornului din capătul de jos, se trece drept în sus pe aceeași parte sucind rășchitorul în mină, firul se trece în cealaltă parte, se agață de cornul de jos și vine pe partea aceasta în sus; agățînd firul de cornul de sus se trece de cealaltă parte în jos, sucind iar rășchitorul³⁷. Cu un fir s-a măsurat deci de 4 ori lungimea rășchitorului. Aceasta se cheamă o „aruncătură“, echivalentă cu 5 coți lungime. După fiecare aruncătură se face un nod (un fel de semn). Se măsoară numărul aruncăturilor pentru a se putea cunoaște lungimea pînzei (urzelii). Dacă s-au terminat semnele, se dă înainte pe rășchitor pînă se face o legătură groasă. Legătura se deapănă pe mosoare, de la capătul unde nu sînt semnele rășchitorului, ca acestea să rămînă la urmă, deci la capătul firului cu care se va începe

gegen ihr Oberende. Ihre Maße betragen: Länge 40 cm, maximale Stärke 2 cm³².

Das Spinnrad wird seltener benutzt, da es den Faden zu sehr zwirnt, was beim Weben hinderlich ist.³³

Dagegen verwendet man es häufig zum Zusammenzwirnen zweier Fäden.

Pro Tag vermag man bis zu 4—5 Spindeln zu spinnen. Wie erwähnt, erfolgte dieses üblicherweise im Winter und zwar tagsüber zu Hause und abends, bis Mitternacht, in der Spinnstube („șezătoare“). Die Spinnstubensaison begann im November (nach Abschluß des Maisabrisseins) und hielt bis in den April vor³⁴. Während des Winters spann man die Wolle, während des Frühjahrs dagegen den Hanf³⁵. Als Abfindung für das Beherbergen der Spinnstube erhielt die Gastgeberin („gazdă“) von jeder Spinnerin je zwei Wickel Schwinghanf und zwei Spinnabende, während deren man ausschließlich für sie spann³⁶.

Um den gesponnenen Faden bleichen zu können — im Falle von Hanfgarn — oder zum Färben vorzubereiten — im Falle der Wolle — wird er von der Spindel auf das Wickelholz („rășchitor“) abgewickelt und in Stränge gebündelt („legături“).

Das Wickelholz besteht aus einem etwa 1,50 m langen Tannenschaft von 2 cm Dicke, der vierkantig zurechtgeschnitten wurde, wobei gegen die beiden Enden zu je ein an den Ecken abgerundetes, senkrecht zum Stab angebrachtes Kreuz befestigt ist. (Abb. 7). Der Faden wird an einem Kreuzende unten festgebunden und entlang des Schaftes hinaufgeführt, wobei die andere Hand das Wickelholz einmal dreht. Nun gelangt der Faden auf die andere Seite, wird am unteren Kreuzende befestigt und verläuft diesseits bis zum oberen Kreuz, über das man ihn hinwegführt und dabei den Schaft abermals dreht³⁷. Der viermal entlang des Wickelstocks verlaufende Faden heißt ein „Wurf“, „aruncătură“ und entspricht einer Länge von 5 Ellen. Nach jedem „Wurf“ macht man einen Knoten (als Zeichen). Durch Zählen der Würfe ergibt sich die Länge der Kette. Ist dieses geschehen, wickelt man weiter auf, bis ein dicker Fadenbund entsteht. Dieser wird nun auf Spulen abgespult, und zwar beginnt man mit dem Ende, an dem keine Zeichen sind, damit die bezeichneten Fäden den Abschluß bilden, das Fadenende, mit

³² Prisnelele nu s-au folosit în acest sat, fiind cu totul necunoscute.

³³ Informație, Cișmaș Maria, născută în 1905 (Streza).

³⁴ Informație, Budac Silvia, născută în 1910 (Oprea).

³⁵ Lina este mai necesară la începutul iernii pentru a se putea țese din ea haine, cioareci și pentru a se „ștrecăni“ recăle și laibăre, ne spune Budac Silvia.

³⁶ La sfîrșitul clăcii, după ce gazda aducea de băut, se cînta cîntecul găzdei:

Găzdiță, găzdiță
Ieși pîn' la portiță
Și te uită'n sus
Că luna s-a dus
Și te uită'n jos
Că luna s-a'ntors ...

³⁷ Informație, Iacob Victoria.

³² In dieser Ortschaft wurden keine Spinnwirtel „prisnele“ benutzt, ja, sie sind völlig unbekannt.

³³ Mitgeteilt von Cișmaș Maria, geb. 1905 (Streza).

³⁴ Mitteilung von Budac Silvia, geb. 1910 (Oprea).

³⁵ Die Wolle braucht man zu Beginn des Winters, um daraus Kleidungsstücke, Hosen u.a. zu weben und um Jacken und Westen zu stricken, teilt uns Budac Silvia mit.

³⁶ Am Ende der „Clăcă“, d.h. der gemeinsamen Arbeit in der Spinnstube zugunsten der Hausmutter und Gastgeberin, bringt diese Wein und die Versammelten singen das Lied der Gastgeberin:

Hauswirtin, Hauswirtin
lauf flugs zum Türchen hin
straßb' blick munter
der Mond geht unter
die Straß' blick hinauf
er geht wieder auf...

³⁷ Mitteilung von Iacob Victoria.

urzirea. În timp ce se dă firul pe rășchitor, fusul este fixat în „mîiță“ (o unealtă din lemn în care sînt ținute cele două capete ale fusului), astfel ca acesta să se poată învîrți. Îuiorul tors pentru urzit se numără pe rășchitor, socotind numai firele dintr-un „cant“ sau latura rășchitorului: 3 fire sînt o „ghearbă“, 20 gherbe o „păpușă“. Se deapănă pe rășchitor atîtea păpuși cîte intră în spata războiului de țesut. Deci, lățimea pînzei se socotește în păpuși. Firele de pe rășchitor, numărate în păpuși care au fost legate fiecare cu o ață, se leagă acum în 3—4 locuri, obținîndu-se o „legătură“.

Cînepa care se bate în pînză se dă tot pe rășchitor, făcîndu-se legături, fără însă să mai fie numărate în păpuși.

Cînd se deapănă de pe fus pe rășchitor, se poate întîmpla ca firul să nu fie bine trecut de o parte și de alta a rășchitorului, survenind greșeala numită „crimbiță“, care se poate îndrepta prin rupearea firului și ducerea lui pe cornul pe care trebuia să vină, innodîndu-se apoi la loc cu celălalt capăt al firului³⁸.

Urmează coptul tortului³⁹ compus dintr-un complex de operații ce durează aproape 4 zile, în urma cărora legăturile de tort se îngălbenesc și se înmoaie, devenind accesibile țesutului. Mai întîi, legăturile sînt așezate într-un ciubăr: cele mai bune la mijloc, celelalte, de diferite calități, dedesuptul sau deasupra lor, după ce mai întîi au fost „zolite“ fiecare într-o troacă cu cenușă și apă rece. Cenușa cea mai bună se prepară din lemn de fag. Ea se cerne spre a nu conține cărbuni. Printre legături se presară iarăși cenușă. Deasupra ciubărului se așează un strat de paie de ovăz (gros de o palmă) și cenușarul (un cearceaf sau o „măsăriță“ veche cu cenușă). Paiele de ovăz au rolul de a ține căldura deasupra și a îngălbeni tortul⁴⁰. Apoi, dintr-un cazan cu apă aflat pe foc se toarnă de mai multe ori peste legăturile din ciubăr. La început apa este călduță, treptat, tot mai fierbinte, fără a fi lăsată să clocotească, spre a nu se arde firele. Apa turnată deasupra legăturilor străbate firele pînă la fundul ciubărului. Din cînd în cînd, scoțîndu-se cepul, apa se scurge într-un vas. Este reîncălzită în cazan și apoi turnată din nou peste legături. Această operație se repetă de dimineața pînă seara cînd se „învăluie“ tortul, adică se acoperă cu haine ciubărul, lăsîndu-se astfel pînă di-

dem man das Scheren der Kette beginnt. Während des Aufwickelns auf den Wickelstab liegt die Spindel in einem „mîiță“ (Katze) genannten Spindelhalter (aus Holz angefertigt, in dem beide Enden der Spindel festgehalten werden). Der zum Kettgarn bestimmte Faden wird am Wickelstab abgezählt, und zwar lediglich an einer Kante („cant“), wobei 3 Fäden eine „ghearbă“ und 20 gherbe eine „păpușă“ (Puppe) ergeben. Man wickelt auf den Wickelstab so viele „Puppen“, als das Webeblatt Riete aufweist. Die Gewebebreite wird also in „Puppen“ berechnet. Die am Wickelstab abgezählten Garnbündel, die, jedes für sich, mit einem Faden abgebunden wurden, ergeben nun, an weiteren 3—4 Stellen zusammengebunden, einen Garnbund „Wickel“ — „legătură“.

Auch der als Schußfaden benutzte Hanf wird auf dem Wickelstab zu Wickelsträngen gebündelt, ohne jedoch die Puppen abzuzählen.

Beim Aufwickeln auf den Wickelstab kann es vorkommen, daß der Faden falsch geführt wurde, wodurch der als „crimbiță“ bezeichnete Fehler zustandekommt, der sich durch Zerreißen und richtiges Führen des Fadens berichtigen läßt, wonach der Faden wieder verknüpft wird³⁸.

Nun folgt das Bleichen des Spinnzugs³⁹, das eine Reihe von Handlungen umfaßt und fast vier Tage dauert und dessen Zweck es ist den Hanffaden geschmeidiger werden zu lassen und ihm zu einem angenehmen gelblichweißen Farbton zu verhelfen, worauf das Garn zum Weben bereit ist. Zunächst werden die Stränge in einen Zuber gelegt: und zwar die besten in die Mitte, die übrigen dagegen, von verschiedener Güte, darunter oder darüber, nachdem man sie vorher in einen mit kaltem Wasser und Asche gefüllten Trog einweicht. Die beste Asche erhält man aus Buchenholz. Sie wird vor Gebrauch gesiebt, um Kohlestückchen zu beseitigen. Zwischen die Stränge streut man ebenfalls Asche. Zuerst kommt eine Lage Haferstroh (etwa von der Dicke einer Handbreite) und darüber das Aschentuch — „cenușarul“ (ein mit Asche gefülltes altes Lein- oder Tischtuch „măsăriță“). Das Stroh dient als Wärmespeicher und als Farbstoffquelle⁴⁰. Darauf gießt man öfter aus einem über dem Feuer hängenden Kessel Wasser über die Stränge. Zunächst ist es bloß lauwarm, wird allmählich jedoch immer mehr erhitzt, ohne zum Sieden gebracht zu werden, da es sonst den Fasern schadet. Das Wasser dringt durch die Garnstränge hindurch bis auf den Zuberboden und wird von Zeit zu Zeit durch Öffnen des Spundes abgelassen, aufs Neue erwärmt und abermals über das Garn gegossen. Dieses wird bis zum Abend fortgesetzt, wo der Zuber mit Kleidungsstücken zugedeckt wird, um über Nacht nur allmählich abzukühlen. Nach dieser Phase, die man als „învălit“ zu bezeichnen pflegt, werden die Garnstränge morgens im Flußwasser gewaschen

³⁸ Idem.

³⁹ Observație directă la Paștea Maria, născută în 1932 (Streza).

⁴⁰ În timpul coptului tortului de cinepă, bătrînele incuiau poarta pentru a nu intra întîmplător în curte un țigan, deoarece tortul „s-ar fi innegrit“.

³⁸ Desgleichen.

³⁹ Wurde bei Paștea Maria, (geb. 1932) unmittelbar festgestellt (Streza).

⁴⁰ Während des Hanfröstens verschlossen die alten Frauen das Hoftor, um zu verhindern, daß ein Zigeuner das Gehöft betritt, da in so einem Falle der Hanf schwarz würde.

mineața, când legăturile sînt spălate la rîu și reasezate în ciubăr, după ce bineînțeles au fost iarăși trecute prin cenușă, reluîndu-se operația ca mai sus. Iarăși se lasă tortul în ciubăr să se „odihnească“ pînă dimineața pentru a „se coace“. Se repetă spălatul la rîu. În sfîrșit, în ziua patra se pune din nou cazanul pe foc. După ce a dat în clocot se toarnă din nou apă prin cenușar, încă cîteva ore. După ce este lăsat să se răcească, se transportă la rîu spre a fi spălat, bătut cu maiul și încălzit, după care este pus pe culme „la înghețat“. Abia acum tortul este albit pe deplin. Fiertul tortului este o operație grea și cea mai mică greșeală îl poate distrage. Apa trebuie să fie fierbinte, dar nu clocotită. Cenușa nu trebuie să fie prea multă și nici prea tare (din lemn de salcîm sau coceni). Cea mai bună cenușă se prepară din lemn de fag care trebuie să fie și cernută pentru a nu conține cărbuni⁴¹.

Tortul uscat, destinat pentru urzil, se „mînjește“ înainte de urzire, ca să fie firul neted și mlădios la țesut. „Mînjala“ sau „ciruiala“ se face din 5—6 litri de apă fiartă în care se toarnă aluatul obținut prin dizolvarea unei cantități de făină de porumb și tărîțe de secară sau grîu în apă rece, amestecate cu o lingură de unsoare și săpun. În cazul în care conținutul este prea gros, se poate dilua cu apă rece ce se toarnă în troaca în care se bagă pe rînd fiecare legătură⁴². De cele mai multe ori se mînjesec firele de urzeală în timpul țesutului, cu un amestec de tărîțe de grîu, unsoare, sare, sodă, cenușă, fierte în apă pînă ce devin ca o alifie⁴³.

După această operație se deapănă tortul pe moșoare și se urzește imediat, pentru a nu se lipi, după uscarea, firele între ele.

În directă legătură cu înfățișarea estetică a materialelor și pieselor țesute și alese, o importanță deosebită o are coloratul linii. La Cîrțișoara, coloranții vegetali au fost înlocuiți, încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cu coloranți chimici din comerț. Bătrînele își mai amintesc de coloranții vegetali⁴⁴ care se mai foloseau din cînd în cînd în tinerețea lor, obținîndu-se o vopsire foarte durabilă și cu nuanțe cromatice moderate, calde. Culoarea roșietică era obținută prin fierberea frunzelor de ceapă. Negrul era pregătit cu ajutorul unei soluții mai dense de coajă de arin, amestecată cu galiscă. Dintr-o cantitate mai mică de scoarță de arin se prepară albastrul închis. Un cafeniu frumos rezulta prin fierberea frunzelor de nuc. Se mai vopsește și acum în casă, destul de rar însă, culoa-

und aufs Neue in den Zuber gelegt, nicht ohne sie vorher wieder in ein Aschenbad zu tauchen. Nun wiederholt man die Prozedur vom Vortage bis zum Abend, worauf das Garn abermals über Nacht im Zuber „rastet“, um zu „reifen“. Am nächsten Tag erfolgt ein abermaliges Waschen. Am vierten Tag, schließlich, bringt man das Wasser im Kessel zum Kochen und gießt es aufs Neue durch das Aschentuch hindurch über das Garn und nachdem man dieses ein paar Stunden lang wiederholte, läßt man das Spinngut auskühlen, bringt es an den Fluß, um es zu waschen, mit der Wäschebleuel zu klopfen und zu erwärmen, und es schließlich auf die Stange zum „Gefrieren“ zu hängen. Erst jetzt ist der Hanf richtig gebleicht. Das Kochen des Garns bildet eine schwierige Handlung und der geringste Fehler vermag das Spinngut zu zerstören. So muß das Wasser heiß, doch nicht kochend sein, die Asche richtig dosiert und nicht zu scharf sein (aus Akazienholz oder Maisstengeln). Am besten eignet sich dazu Buchenholz, doch muß die Asche gesiebt werden, um die Kohle zu beseitigen⁴¹.

Das zu Kettgarn bestimmte Spinngut wird vor dem Scheren der Kette mit Weberkleister („mînjala“) bestrichen, wodurch der Faden glatt und schmiegsam wird. Der Weberkleister (auch „ciruiala“ genannt) wird hergestellt, indem man einen aus kaltem Wasser, Maismehl und Roggenkleie gerührten Teig mit einem Löffel Schmalz und Seife in 5—6 l heißem Wasser vermischt. Ist das erlangte Gemisch zu dickflüssig, läßt es sich mit kaltem Wasser verdünnen, das man in den Trog gießt, in den die Garnstränge getaucht werden⁴². Häufig wird die Kette während des Webvorgangs mittels eines Gemischs aus Weizenkleie, Schmalz, Salz, Soda, Asche, die in Wasser gekocht werden, bis eine Paste zustandekommt⁴³, geschmiert.

Nach diesem Arbeitsgang wird das Garn auf Spulen abgespult und sofort die Kette geschert, um zu verhindern, daß die Fäden während des Trocknens miteinander verkleben.

Ausschlaggebend für das spätere Aussehen des Webmaterials, bzw. der gewebten oder gewirkten Stücke, ist das Färben der Wolle. In Cîrțișoara wurden die Pflanzenfarbstoffe bereits gegen Ende des vorigen Jahrhunderts durch im Handel angebotene chemische Farben ersetzt. Alte Frauen erinnern sich noch derartiger Pflanzenfarbstoffe⁴⁴, die man zu ihrer Jugendzeit noch zu benutzen pflegte, und die widerstandsfähige Farben und warme, milde Farbtöne ergaben. Gekochte Zwiebelschalen benutzte man um Rot zu erlangen, ein konzentrierter Erlenrindenabsud, mit Kupfervitriol vermischt, ergab Schwarz, aus einer geringeren Erlenrindenmenge erhielt man Dunkelblau und ein schönes Kaffeebraun durch Sieden von Nußblättern. Auch heute färbt man noch gelegentlich im Hause, und zwar einen granatfarbenen Ton,

⁴¹ Informație, Budac Silvia.

⁴² Idem.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Informație, Blendea Ana.

⁴¹ Mitgeteilt von Budac Silvia.

⁴² Desgleichen.

⁴³ Desgleichen.

⁴⁴ Mitteilung Blendea Ana.

rea grena, numită „plevuță“, obținându-se cu ajutorul coloranților chimici⁴⁵. Legăturile de lână sînt duse de cele mai multe ori la vopsitoriile din Ucea, Avrig, Sibiu, Vestem. Legăturile toarse, pentru a putea fi urzite, se deapănă de pe capre (virtelnițe) pe mosoare, cu roata de depănat.

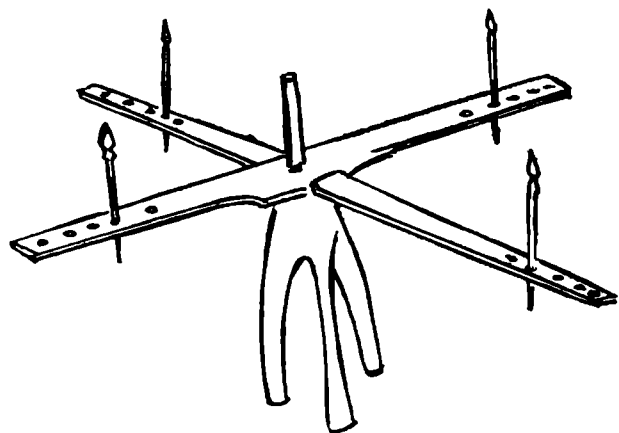

Fig. 8. „Capră“ (virtelniță) pentru depănat

Abb. 8. Haspel „capră“ oder virtelniță“ zum Abhaspeln des Garns

Capra este lucrată de gospodar dintr-o rădăcină de brad cu patru picioare, prevăzută la capătul de sus cu un cep de lemn pe care se fixează cruciș două scîndurele găurite la capete, pentru introducerea celor 4 fuse care țin legăturile întinse (fig. 8). Firul se deapănă pe mosoare, care sînt niște suluri din lemn de fag sau salcie de 27—30 cm, găurite la mijloc și prevăzute cu cîte o ridicătură la cele două capete care împiedică firul să lunece de pe ele. Mosorul se trage pe fusul roatei de depănat. Pe el se deapănă firele de urzeală. Legăturile cu firele de băteală se fac „țeghi“ tot cu roata de depănat, compusă din două fuse paralele: unul pentru mosoare, altul pentru țeghi, așezat sub primul. Baza de susținere a roatei de depănat este un scaun (patru scînduri legate în formă dreptunghiulară stînd pe picioare scurte). Fusele sînt întoarse de roata propriu-zisă printr-o funie ce înlocuiește cureaua de transmisie, care trece în jurul roții mari și a roții mici de la capătul fusului. Butucul de la roată are un ax de fier cu miner la capăt pentru învîrtit. (fig. 9). Roata de depănat se lucrează în sat de meșteri, tîmplari, la prețul de 300 lei.

⁴⁵ Informație, Cișmaș Maria.

„plevuță“ genannt, den man vermittels chemischer Farbstoffe herstellt⁴⁵. Meist bringt man die Wolle zum Färben nach Ucea, Avrig, Sibiu, Vestem. Um die Stränge aufscheren zu können, werden sie zunächst vermittels eines Spulrades von der Haspel abgewickelt und auf Spulen übertragen.

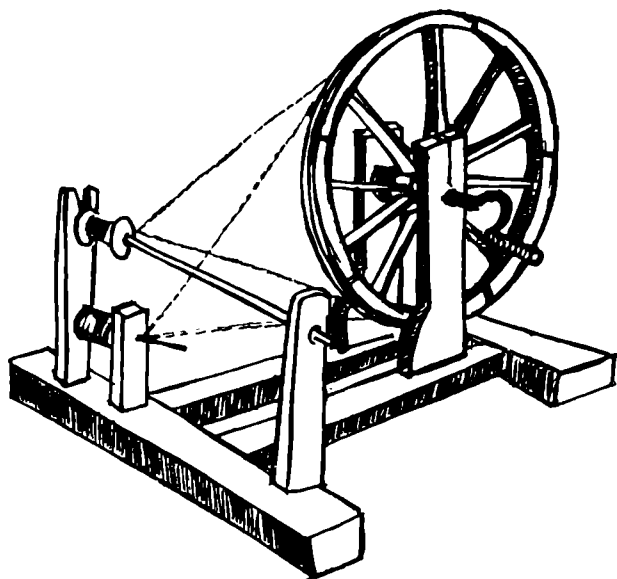

Fig. 9. Roată (depănătoare) pentru umplut mosoare și „țeghi“

Abb. 9. Spulrad „depănătoare“ zum Aufspulen auf Spulen und Röllchen

Die Haspel, rumänisch auch „capră“ (Ziege, bezw. Bock) genannt, wird vom Bauern aus einer Tannenwurzel mit vier als Füßen dienenden Verästelungen hergestellt und oben mit einem Dorn („cep“) versehen, an den man zwei, an ihren Enden durchlöchernte Brettchen, die Haspelarme kreuzweise ansteckt. Die Löcher selbst nehmen vier Spindeln auf, um das Garn gespannt zu halten. (Abb. 8) Das Letztere wird nun auf Spulen aufgewickelt, d. h. aus Buchen- oder Weidenholz hergestellten, 27—30 cm langen Röhrchen, deren Enden verdickt sind, um das Abgleiten des Fadens zu verhindern. Die Spule wird auf die Spindel des Spulrades aufgesteckt und darauf das Kettgarn aufgespult. Die Schußgarnstränge werden ebenfalls mit dem Spulrad auf „Röhrchen“ — „țeghi“ (von țevă -Rohr) gespult. Dazu verfügt das Spulrad über zwei Spindeln, eine obere für die Spulen und eine darunter angebrachte für die Röhrchen. Das Spulrad ruht auf einem (aus vier durch Bretter verbundenen kurzen Beinen hergestellten) Stuhl. Die Spindeln werden vermittels eines Schwungrads in Bewegung gesetzt, von dem zu ihnen ein als Treibriemen dienendes Seil verläuft, das um das Schwungrad und um das Spulenende herum geht. Die durch die Nabe verlaufende Achse endet in einer Kurbel, vermittels derer man das Rad in Drehung versetzt (Abb. 9). Spulräder werden im Dorf vom Schreiner für den Preis von 300 Lei hergestellt.

⁴⁵ Mitteilung Cișmaș Maria.

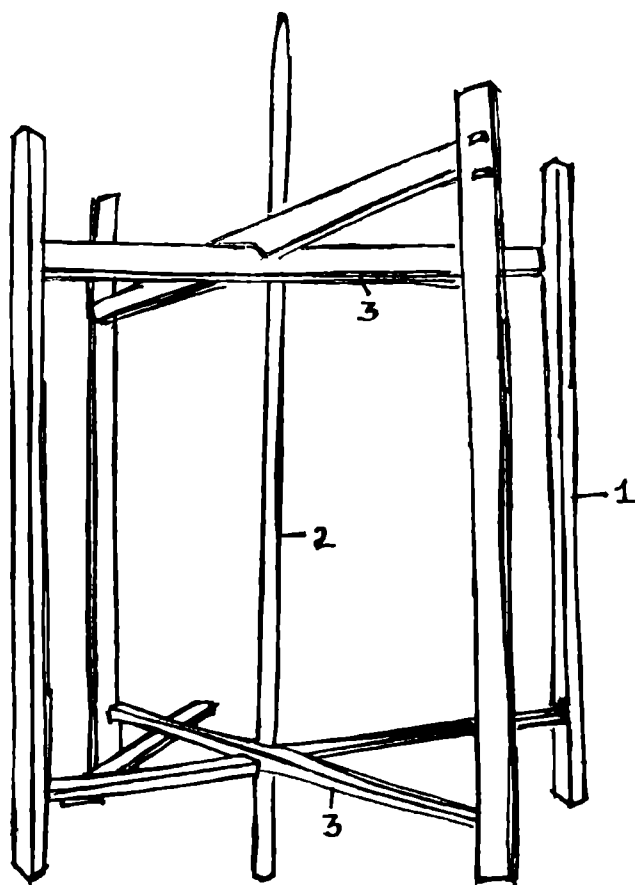

Fig. 10. „Urzoi“ (urzor)
1 – „carămi“ 2 – furci din mijloc; 3 – lemne

Abb. 10. Scherrahmen „urzoi“
1 – „carămi“; 2 – Hauptachse; 3 – Querholz

Urzitul la Cîrîșoara se face în două feluri⁴⁶: pe grapă și pe „urzoiul“ vertical fixat în grinda casei, în podul acesteia sau sub șopron.

Pe grapă se urzește pentru „știuc“ (bucată) pînă la 20 coți (îndeosebi țesăturile de saci). Pentru facerea rostului se sucește firul în formă de opt peste primele cuie din partea de sus a grapei. Se merge apoi în zig-zag în jos, folosind cuiele din margini pentru agățarea firelor de ele.

„Urzoiul“ este o unealtă de lemn formată din două rame dreptunghiulare. Barele de sus și de jos se întretaie formînd o cruce („ștaferi la cruce“ — lucrați din lemn de fag). Prin punctul unde se petrec cele două bare, trece de sus în jos un ax de lemn de brad (pentru a fi drept), ce se prinde de grindă printr-un orificiu, iar de podea, prin fixarea într-o piuliță; „Carămii“, cele patru primbe sînt lucrați din lemn de mesteacăn. La mijloc (din sus

⁴⁶ S-a mai urzit și pe gard, îndeosebi țesătura pentru saci.

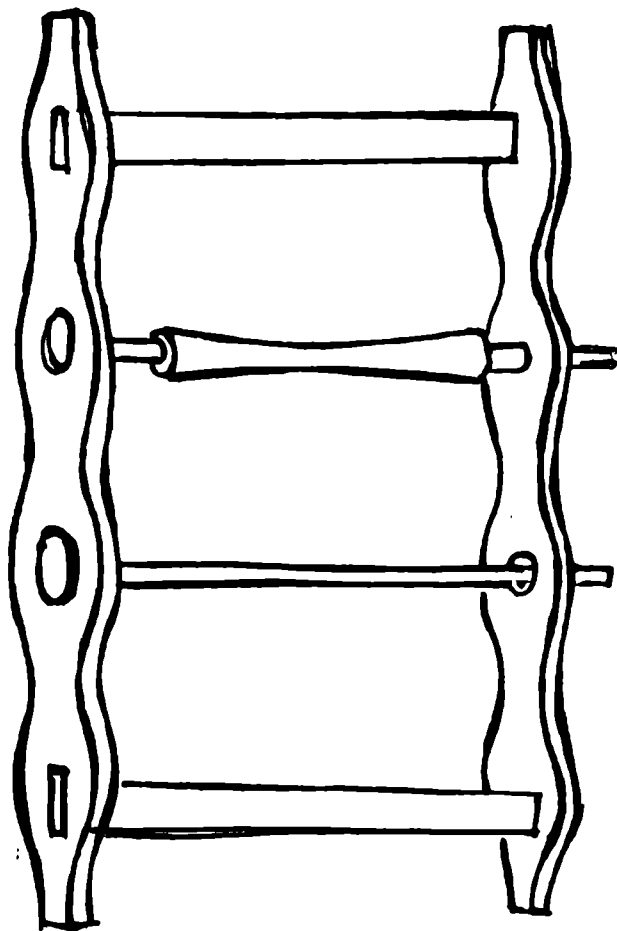

Fig. 11. „Alergătoare“ pentru depănat mosoare

Abb. 11. Spulgestell „alergătoare“ zum Abspulen beim Kettenscheren

Das Kettenscheren besorgt man in Cîrîșoara auf zwei Arten⁴⁶, und zwar auf der Egge oder auf dem im Haus, auf dem Dachboden oder in dem Schuppen angebrachten Scherrahmen.

Auf der Egge schert man Ketten für bis zu 20 Ellen lange Gewebe, sogenannte „știuc“ (Stück) (für Säcke bestimmte Webbahnen). Um das Gangkreuz zu bilden, legt man das Garn in Form eines Achters über die ersten Nägel der Egge und führt nun den Faden im Zick-Zack hinunter, indem man die Randnägel zum Anhängen des Kettgarns benutzt.

Der Kettrahmen („urzoi“) ist ein Holzgerät, das aus zwei rechteckigen Rahmen besteht. Die waagrechteten Ober- und Unterleisten („ștaferi la cruce“ — aus Buchenholz hergestellt) überschneiden sich und bilden ein Kreuz. Am Berührungspunkt sind sie durchbohrt und durch eine aus Tannenholz gefertigte Achse, den Scherbaum, verbunden, die in zwei Lagerschalen läuft, und zwar oben in einer in den Deckenbalken gebohrten Vertiefung und unten in einer Schraubenmutter. Die vier Längsleisten des Scherrahmens, rumänisch „carămii“ (carăm — Leiterbaum des Wa-

⁴⁶ Man scherte die Kette auch auf dem Zaun, vor allem für Sackleinwand.

și din jos) cărămii sînt legați doi cîte doi prin cîte o proptea de mestecăn, pusă în sensul crucii. Scoțînd aceste propte, cărămii se pot rabate unul peste altul, făcînd ca unealta să ocupe puțin loc în casă, fără să fie demontată. Cărămii laterali sînt găuriți la capătul de jos și din sus, pentru a fixa cîte un cui din lemn cu care se face rostul. (Fig. 10).

Mosoarele se deapănă pe urzitoare, de pe alergătoare dreptunghiulară din lemn de fag prevăzută cu 2—4 suluri pentru fixat mosoarele, trecîndu-se astfel la urzitul propriu-zis⁴⁷. (Fig. 11).

Firele de pe două mosoare se leagă la capete și se agață în primul cui din partea de jos a urzoiului, în așa fel încît un fir trece peste cui și unul pe sub el. Se împreună cele două fire și se trec și peste al doilea cui, rămînînd un fir jos și unul sus. Se merge apoi tot roată pe urzoi, pînă se termină pe fir semnele urzoiului, unde se bagă cuiul. Se agață firul de el și se întoarce pe razele firelor înapoi pînă la al doilea de jos, unde se face rostul prin înfășurarea crucișă a firelor. Pentru preîntîmpinarea unor perturbări în cazul unei urzeli foarte lungi, se poate realiza un rost și pe cuiele de sus ale urzoiului. Cînd femeia are impresia că a urzit destul, numără firele de pe o rază a urzoiului; trei fire laolaltă constituie o „ghiarbă”; zece gherbe, alcătuiesc o „păpușă” (la urzoi, păpușile se socotesc în alt fel decît la rășchitor). După numărul păpușilor se consideră lățimea pînzei de țesut. Cînd s-au numărat păpușile necesare spetei cu care se va țese (de la 9—22 păpuși), se scoate „pînza” de pe urzoi și se „incordează”⁴⁸. Astfel încordată, urzeala se deșiră ușor de tot și nu se încurcă la năvăditul în război.

Se poate greși și la urzit, sărîndu-se o rază (raza fiind grupul de fire ce merg jur împrejurul urzoiului de la rostul de jos pînă la cel de sus). În acest caz se spune că s-a făcut o „sanie”. Se poate corecta greșala prin ruperea firului și întoarcerea lui înapoi pe rază unde se înnoadă cu celălalt capăt. Dacă s-a urzit deja peste sanie, se rupe totuși firul, înlocuindu-se bucata care lipsește cu un fir de pe alt mosor.

gens, A.d.Ü.), werden aus Birkholz gefertigt und in der Mitte durch je eine, ebenfalls aus Birke gearbeitete Strebe untereinander verbunden, die sich beseitigen läßt, um den Scherrahmen zusammenzuklappen und ihn abzustellen, ohne allzuviel Raum zu verschwenden und ihn auseinandernehmen zu müssen. Am Ober- und Unterende sind die Seitenleisten angebohrt und Holzpflocke eingelassen, um das Faden- bzw. Gangkreuz aufzunehmen, (Abb. 10).

Das Garn wird von den Spulen auf den Scherrahmen vermittels eines Spulgestells (Scherbank, Scherlatte) übertragen, die aus einem rechteckigen Buchenholzrahmen besteht, der 2—4 Spindeln zur Aufnahme der Spulen aufweist⁴⁷. (Abb. 11).

Das eigentliche Kettenscheren verläuft folgendermaßen: man verknüpft die Enden zweier Fäden am ersten, am Unterende des Rahmens angebrachten Pflock, und zwar derart, daß einer der Fäden oberhalb und einer unterhalb des Pflocks zu liegen kommt. Darauf werden die Fäden überkreuzt und umgekehrt über den zweiten Pflock gelegt, also wieder einen unterhalb und einen oberhalb, worauf die Fäden solange spiralförmig um den Rahmen geführt werden, bis man zum erwähnten Zeichen gelangt. Hier wird der obere Pflock befestigt und darum der Faden geführt. Nun folgt man den vorher gelegten Spiralen bis zum zweiten unteren Pflock, wo abermals das Fadenkreuz gelegt wird. Ein Kreuz, das Gangkreuz wird auch auf den oberen Pflocken hergestellt, um ein Verwirren des Kettgarns zu verhindern. Hat die Weberin den Eindruck genügend Runden geschert zu haben, zählt sie die Fäden einer Runde: 3 Fäden ergeben eine „ghiarbă”, zehn gherbe eine „păpușă” (Puppe; am Scherrahmen werden die Puppen anders gezählt als am Wickelholz). Die Anzahl der Fäden ergibt die Gewebebreite. Hat man die gewünschte und dem Webblatt entsprechende Puppenzahl (9—22 Puppen) erreicht, wird die „Leinwand“ vom Scherrahmen abgehäkelt und verschlungen⁴⁸ (der Ausdruck „Leinwand“ für Kettenstrang, Kette usw. wird noch öfter benutzt, darf also nicht irreführen A.d.Ü.). Der so verschlungene Kettenstrang verwickelt sich nicht beim Aufbringen der Kette in den Webstuhl.

Auch beim Kettenscheren vermag man eine Reihe von Fehlern zu begehen, und zwar kann man etwa eine Runde überspringen (die Runde entspricht dem zwischen dem Faden- und dem Gangkreuz aufgescherten Kettenstrang). Dieses wird als „sanie” (Schlitten) bezeichnet und dadurch behoben, daß man den Faden zerreißt, ihn zurückführt und verknüpft. Wurde bereits über den „Schlitten” geschert, so zerreißt man ebenfalls den Faden und ersetzt das fehlende Stück von einer anderen Spule.

⁴⁷ Informație, Budac Silvia.

⁴⁸ Se formează cu firele legate la un capăt, un ochi prin care se trage urzeala, apucînd o bucată apropiată a primului ochi, formînd altul, prin care se trage din nou ș.a.m.d. pînă la terminarea ei, informează Budac Silvia.

⁴⁷ Mitteilung Budac Silvia

⁴⁸ An einem Ende des abgebundenen Garnstrangs bildet man eine Schlinge, durch die die Kette hindurchgezogen wird, indem man darauf eine neue Schlinge, nahe der ersten bildet, zieht man aufs Neue die Kette durch und so weiter bis die ganze Kette abgehäkelt ist, informiert uns Budac Silvia.

Celelalte operații, învălîitul, năvăditul și prinsul gurii se fac la războiul de țesut, reprezentat la Cîrțișoara în decursul timpului după categoriile de țesături produse, prin mai multe tipuri: războiul de țesut cu două suluri; cu trei suluri; cu patru suluri.

1. Țesutul

În componența războiului de țesut, se disting două grindeie — tălpi lungi de 230 cm fiecare prevăzută cu cîte două picioare înalte de 70 — 80 cm, de al căror mijloc sînt fixate „mîinile” — prelungirile superioare ale picioarelor, ce-i susțin cele două suluri: sulul de dinainte, pe care se „învălătucesțe” pinza țesută și sulul de dinapoi, cu pinza urzită. Între cele două suluri, la o distanță mai apropiată de sulul din față, se ridică „ciocanele”, niște bare verticale cu alte bare în unghi de 90°, prevăzute cu încreșcături, pe care sînt prinse prin scripeți „ițele”, acționate prin apăsarea cu piciorul pe „iepele” prinse în „tălpițe” și „bigla” ce, legată tot de aceste bare, fixează spata. Sulul de dinapoi este rotund, iar la un capăt, cioplit în patru canturi și găurit pentru introducerea „zăvorului”, o prăjină lungă de 170 cm care ține pinza urzită întinsă, putînd fi ușor minuit pentru slobozirea sulului dinapoi, chiar din locul femeii care stă în fața sulului de dinainte. Sulul de dinainte este la fel ca cel de dinapoi, deosebirea constă în faptul că are capătul găurit în partea dreaptă pentru fixarea „întorcătoarelor”. Acesta este tipul arhaic al războiului de țesut din Cîrțișoara. Din primele două decenii ale secolului nostru, acestui tip de război i se adaugă al treilea sul, exclusiv pentru înfășurarea pinzei țesute. În același timp, întorcătoarele sînt înlocuite cu o roată dințată „carigă” cu o piedică — „cruce la carigă”, folosită la slobozirea firelor. (Fig. 12).

În ultimii 30—40 ani de cînd s-au generalizat și la Cîrțișoara țesăturile cu ițișoare, numărul lor ajungînd pînă la 150, tipului de război cu trei suluri i s-a mai adăugat un al patrulea sul și un prelungitor la ițe, care îngăduie împingerea natrei — distanța de la ițe la sulul de dinapoi pe care sînt făcute ițișoarele. De data aceasta, întrucît lucrează două femei simultan, zăvorul este înlocuit tot cu o roată dințată, însă mai mare, introdusă în prelungirea sulului de dinapoi. Aceste războaie sînt lucrate de meșteri tîmplari locali.

Învălîitul se face cu sulul de dinapoi al războiului prevăzut la ambele capete cu o gaură prin tot diametrul. De sul se leagă cu ață o vergea prin care s-au trecut capetele urzelii. Așa se învîrte pe lingă sul pînă cînd vergeaua ajunge lingă sul.

Die übrigen Arbeitsgänge, das Aufbringen, Einziehen und Festbinden des Kettenhalses, werden auf dem Webstuhl ausgeführt, wobei man in Cîrțișoara den hergestellten Gewebe entsprechend mehrere Typen unterscheidet, d.h. zwei-, drei- und vierbäumige Stühle.

4. Das Weben

Der Webstuhl setzt sich aus einer Reihe von Bestandteilen zusammen und zwar: zwei 230 cm lange Balken „grindeie” sind an ihren Enden mit 70—80 cm hohen Füßen versehen, deren Oberenden, „mîinile” den Kett- bzw. Warenbaum aufnehmen, auf die die Kette aufgebäumt und das Gewebe aufgewickelt wird. Zwischen den beiden Bäumen und etwas näher am Warenbaum sind die „ciocane” (Hämmer) angebracht, zwei galgenförmige Vorrichtungen, deren obere, rechtwinklig abstehenden Leisten die Rollen aufnehmen, vermittels derer die Schäfte, durch Niedertreten der Tritte („iepe”), gehoben oder gesenkt werden. Die ebenfalls da angebrachten Kerben nehmen die Weblade (Hängelade) „biglă” auf, in der das Rietblatt ruht. Der Kettbaum selbst ist rund, an einem Ende jedoch vierkantig und mit einer Bohrung versehen, um den „zăvor”, eine 170 cm lange Stange aufzunehmen, vermittels derer man die Kette spannt und den Kettbaum zu drehen vermag, ohne vom Webstuhl aufzustehen. Der Warenbaum ist von gleicher Form wie der Kettbaum, bloß daß er rechts durchbohrt ist, um die „întorcătoare” aufzunehmen. Wir beschrieben den allertümlichen Typus des in Cîrțișoara vertretenen Webstuhls. Bereits in den ersten Jahrzehnten des XX. Jahrhunderts erhält dieser Webstuhltypus einen dritten Baum, der ausschließlich dazu bestimmt ist, das fertige Gewebe aufzunehmen, also einen neuen Warenbaum bildet. Die als „întorcătoare” bezeichnete Spannvorrichtung des ursprünglichen Warenbaums wird ihrerseits durch ein Zahnrad ersetzt, „carigă” genannt, das vermittels einer Sperrklinke „cruce la carigă” in einer bestimmten Stellung festgehalten wird und die Kettfäden in gespanntem Zustand oder durch Lösen der Sperrung in entspanntem versetzt. (Abb. 12).

In den letzten 30—40 Jahren, in denen sich auch in Cîrțișoara das Weben mit Hilfsschäften („ițișoare”) durchsetzte, deren Anzahl bis auf 150 angewachsen kann, erhielt der Dreibaumwebstuhl einen vierten Baum und eine Verlängerung der Schäfte, die es ermöglicht, die „natră”, d. h. den Zwischenraum zwischen Kettbaum und Schäften, zu vergrößern, wo die Hilfsschäfte angebracht werden. In diesem Fall, wo zwei Frauen beim Weben mitwirken, wird die Spannvorrichtung durch ein Zahnrad ersetzt, das durch eine Sperrklinke gesperrt wird und am verlängerten Kettbaum angebracht ist.

Das Aufbringen der Kette beginnt beim Kettbaum, der an beiden Enden je ein Loch aufweist, das durch den ganzen Baum hindurchgeht. An den Kettbaum wird vermittels Bindfaden die Kettleiste angebunden, die durch die Schlinge des Kettenstrangs hindurchgeht, und dermaßen an-

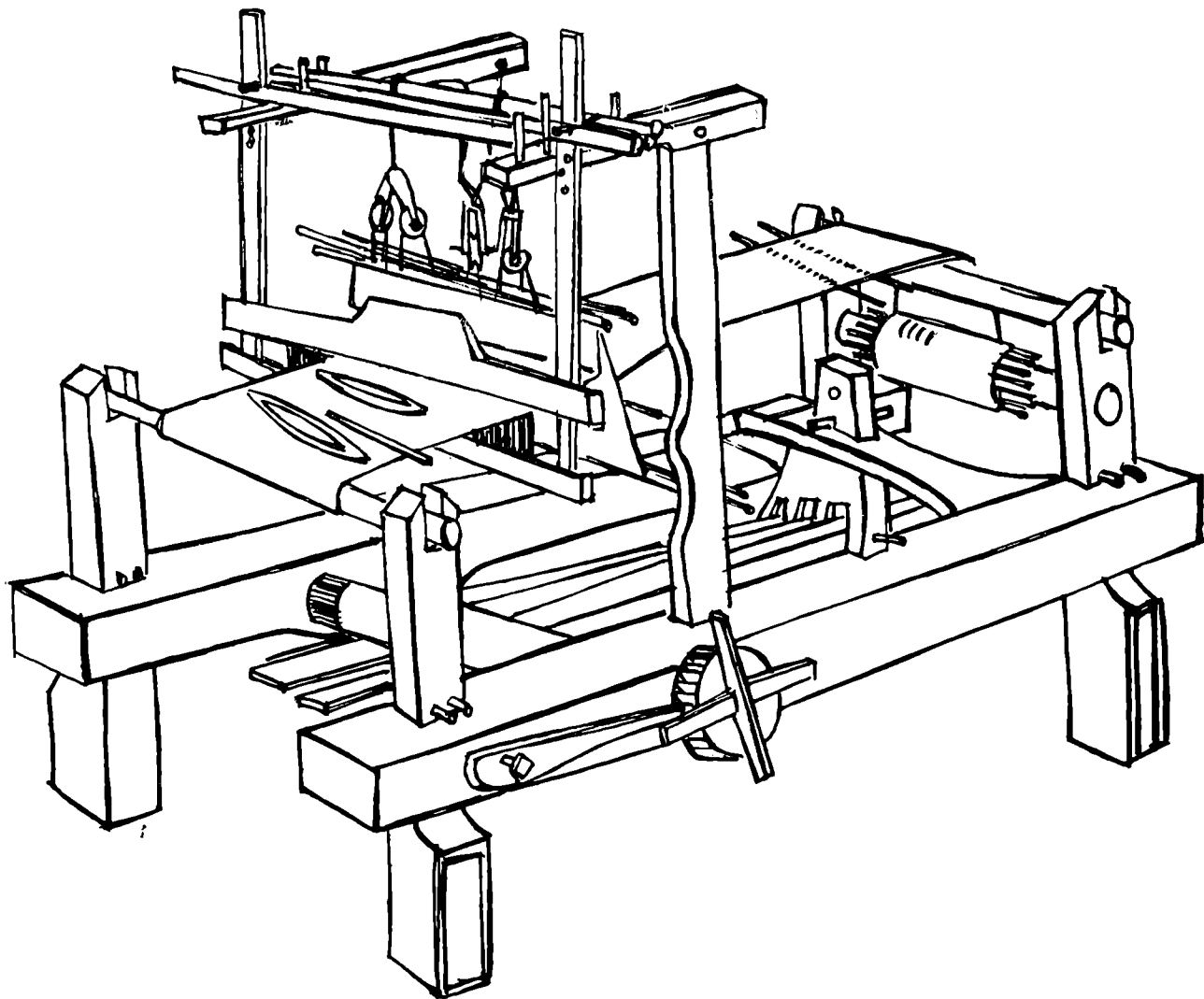

Fig. 12. Război de țesut

Abb. 12. Webstuhl

Sub vergea, de o parte și de alta a rostului s-au trecut doi fusci care țin rostul și trec de-a lungul întregii lățimi a urzelii, fiind legați cu o ață pe sub urzeală pentru a nu aluneca. Pentru a ajunge firele la sul cât mai drepte, se folosește o grebluță, ce se ține pe jumătatea nătrei. În acest fel, pinza vine pe sul întinsă, nerăsucindu-se în război la năvădit. Se scoate deci partea de sus a grebluței și între fiecare colț se bagă o păpușă din pinza urzită. În cazul în care a fost făcut și sus rostul, se trec firele toate între colții grebluței, începând dintr-o margine a pinzei, terminând în cealaltă. Este bine să fie făcut rostul și sus pe urzoi, pentru că, la năvădit, dacă se strică cel de jos, pinza poate fi recuperată prin întoarcerea cu rostul de sus. Prin gaura sulului de dinapoi se trece un mestecător sau resteu cu care se întoarce sulul și se începe a se învăli. Pe sulul de dinapoi pe care se învălește

gezogen wird, da sie eng am Kettbaum anliegt. Unterhalb der Kettleisten werden in das Gangkreuz die Geleseleisten eingeführt, die entlang der gesamten Kettenbreite verlaufen und mit einem Faden an die Kette festgebunden sind, um sich nicht zu verschieben. Um zu gewährleisten, daß das Kettgarn möglichst gerade zum Kettbaum gelangt, wird etwa in der Mitte zwischen Baum und Schäften der Reedekamm angebracht. Dadurch gelangt das Kettgarn zu einer entsprechenden Spannung und verdreht sich nicht beim Einziehen. Dabei wird die Deckleiste des Reedekamms abgehoben und zwischen jeden Zahn eine „Puppe“ (30 Fäden) eingezogen. Wurde auch das Fadenkreuz gelegt, werden alle Fäden in den Reedekamm gelegt, und zwar angefangen von einem Rand der Kette bis zum anderen. Es ist vorteilhaft, neben dem Gangkreuz auch das Fadenkreuz zu schaffen, um, im Falle das Erstere, beim Handhaben des abgehakten Kettenstrangs zerstört wird, an dessen Statt zu treten. Durch das im Kettbaum befindliche Loch wird ein Knüttel gesteckt und man beginnt aufzubauen. Dabei wird zwischen die

pînza urzită se înrolează în pînza vergele, ceva mai lungi decît lăţimea pînzei, aproape una lingă alta. Vergelele au scopul de a împiedica micşorarea lăţimii pînzei în timp ce se învăleşte. Aşa se învăleşte toată pînza, iar capătul liber se trage pe sulul din faţă.

„Pînza“ urzită şi învălîtă se numeşte, pe distanţa dintre spată şi sulul de dinapoi, „natră“. La capătul pînzei învălîte rămîne rostul de la urzitoare pentru începerea unei alte operaţii — năvăditul —, ce constă în trecerea firelor prin île şi spată. Ca şi urzitul, năvăditul este o operaţie hotărîtoare pentru munca ţesutului, deoarece numai dacă este făcut cu pricepere asigură o ţesătură egală şi o ornamentaţie simetrică. Pînă la începutul sec. al XIX-lea, îtele se făceau numai din fibre lungi de lînă (păr), intrucît acestea sînt mai trainice. Ele prezentau însă dezavantajul că se scămoşau (mustăceau), îngreunînd schimbarea rostului.

Spre a se evita acest neajuns, femeile torceau subtilire părul, îl suceau bine, apoi îl dădeau în două şi-l răsuceau. Pentru ca firele să rămînă flexibile în timpul pregătirii îtelor, ghemul era ţinut în apă fierbinte, urmînd a se usca apoi pe spetează⁴⁹. Mult mai lesnicios au fost pregătite îtele din bumbac. Acestea, ca şi cele din deşirătură de fitil, au fost de asemenea date în mai multe fire şi răsucite.

Spetele erau procurate de la spătari din Ţara Zărandului. Ele sînt de lungimi diferite, specificate în păpuşi (de la 9—22 păpuşi) şi se aleg după felul pînzei care se ţese⁵⁰.

Năvăditul pînzei se face în mai multe feluri: în două île; în trei île, în ochiuri, sau table cînd se realizează patrulater dispuse alternativ în lat şi în lung; în patru île simple, în roate, în table; în 5 şi mai multe île. Năvăditul prin spată se face în mai multe feluri: pînzeşte, adică două fire în fiecare dînte al spetei, produsul obţinut fiind numit „pînză bună“; năvăditură „răită“, adică două fire într-un dînte şi un fir în al doilea, ceea ce economiseşte un sfert din urzeală, produsul rezultat fiind numit, „pînză răită“.

La năvădit se pot face unele greşeli, astfel la năvăditul cu île poate surveni eroarea numită „lătunoi“ cînd se bagă greşit în île ori cînd se introduce încrucişat între île şi spată, încît nu se mai poate rosti, adică cu alte cuvinte împiedică

Garnlagen von Zeit zu Zeit je eine Leiste eingelegt, die etwas breiter als die Kette ist und die verhindert, daß die Kette während des Aufbäumens schmaler wird. Nachdem das Aufbäumen beendet ist, bleibt das andere Kettenende frei, um auf den Warenbaum aufgezogen zu werden.

Die zwischen dem Kettbaum und den Schäften gelegene Kette wird in Cîrîşoara „natră“ genannt. Das freie Kettgarnende weist das Fadenkreuz auf, das zu einer weiteren Arbeitsphase dient, dem Einziehen (auch Passieren), d. h. dem Einfädeln der Kettfäden in die Litzen und das Webeblatt. Gleich dem Kettenscheren ist auch das Einziehen ein für den Webvorgang ausschlaggebendes Element, da nur dann ein gleichmäßiges Gewebe und eine symmetrische Ornamentik zustandekommt, wenn das Einziehen sachkundig ausgeführt wurde. Bis zu Beginn des XIX. Jh. stellte man die Litzen lediglich aus langen Wollfasern her, da sie am dauerhaftesten sind. Doch wiesen sie den Nachteil auf, daß sie sich aufrauhten und den Fachwechsel erschwerten.

Um dieses zu verhindern, spannen die Frauen das Kammzeug „Haar“ („părul“) überaus dünn, nahmen es doppelt und drehten es zusammen. Um während der Vorbereitungen für die Anfertigung der Litzen schmiegsam zu bleiben, hielt man das Litzengarnknäuel in heißem Wasser und erst auf dem Schaft trocknete es⁴⁹. Wesentlich leichter wurden die Baumwolllitzen angefertigt. Letztere, wie auch die aus aufgetrennten Dochten hergestellten wurden aus mehreren Fäden zusammenge dreht.

Webeblätter erwarb man von den Webeblattmachern aus dem Zărandgebiet. Sie zeigen verschiedene Längen, die in „Puppen“ (9—22 Puppen) ausgedrückt sind, und werden je nach dem herstellenden Gewebe ausgesucht⁵⁰.

Das Einziehen der Kette geschieht auf verschiedene Art, das heißt: zwei- oder dreischäftig, in „Augen“ oder „Tafeln“ („ochiuri“, „table“), wenn man der Länge und Breite nach verlaufende Vierecke erlangen will; einfach vierschäftig, „în roate“, „în table“, fünf- und mehrschäftig. Das Einziehen durch das Blatt wird folgendermaßen ausgeführt: als Leinwanddurchzug, d. h. zwei Fäden pro Riet, wobei das Ergebnis als „gute Leinwand“ bezeichnet wird; „Schlecht durchzug“, bzw. abwechselnd 2 Fäden und 1 Faden pro Riet, was zu einer Einsparung von einem Viertel des Kettgarns führt und ein Gewebe ergibt, das als „pînză răită“ (verschlechterte, zweitklassige Leinwand) bezeichnet wird.

Auch beim Einziehen kann man allerlei Fehler begehen: und zwar beim Litzendurchzug, etwa das, was man „lătunoi“ nennt, wobei der Faden falsch eingeführt wird oder sich Kettfäden überkreuzen, so daß sich das Fach nicht mehr bilden läßt, sich die Kettfäden bei der Fachbildung nicht

⁴⁹ Informaţie, Tarcea Maria, născută 1916 (Oprea).

⁵⁰ Pînza de bumbac în două île se ţese în spată de 12—13 păpuşi; pînza amestecată (fuior şi bumbac) în două île, în spată de 11 păpuşi; pînza de fuior, în spată de 9 păpuşi, inform. Grovu Eufrosina.

⁴⁹ Mitgeteilt von Tarcea Maria, geb. 1916 (Oprea).

⁵⁰ Zweischäftige Baumwollleinwand wird mit einem Blatt von 12—13 „păpuşi“ gewebt; Mischleinwand (Hanf und Baumwolle), zweischäftig, dagegen in einem Blatt von 11 „păpuşi“. Hanfleinwand schließlich mit einem Blatt von 9 „păpuşi“, Mitteilung von Grovu Eufrosina.

ridicarea regulată a firelor de către rost. Prin spată pot surveni mai cu seamă două greșeli: stricarea spetei dacă nu se umple cu fire și, trecerea înapoi a firelor în timpul țesutului, dacă s-au urzit prea multe fire. Aceasta din urmă se numește „minzălău“⁵¹.

Urmează legatul firelor, „prinsul gurii la pinză“ de nodurar, în vederea începerii țesutului. Nodurarul este o frînghie prevăzută cu un nod la mijloc, prin care trece bățul de care se leagă pinza năvădită. Acest nodurar se prinde de sulul de dinainte. Prin călcarea cu piciorul pe iepele legate de Țe cu o sfoară, se ridică cite un rind de fire în sus ca să poată trece suveica printre ele.

O ultimă operație premergătoare țesutului, constă în umplerea țevilor, care fiind foarte simplă, revine copiilor și bătrînilor.

Pentru conducerea firului în timpul țesutului se folosește suveica — o ramă longitudinală terminată în ambele capete în colț rotunjit, prevăzută la mijloc cu un ac de sirmă pe care se trece „țeghea“ cu firele de bățul depănate pe ea.

Pentru a nu se îngusta pinza în timpul țesutului, se folosește un zimț⁵². Zimțul este format din două bare de metal (fier), late de 2—3 cm și groase de 2 mm. Una din bare are o verigă în care se poate introduce cealaltă bară. Ambele bare au la un capăt dinți înfipti pe marginea țesăturii. Se pune apoi veriga pentru a imobiliza barele care țin pinza întinsă în lățimea pe care s-a început țesutul.

Reținem două greșeli care se pot face în timpul țesutului. Una se numește „înturnătoare“ rezultînd din faptul că la urzit au fost puse mai multe fire decît dinții spetei. Alta, constă din sărirea unui fir din spată, iar pentru remediere, acestea sînt „otîncile“, adică legate pe natră cu ajutorul unor bețișoare.

La sfîrșitul țesăturilor de orice fel, rămîne un rest de urzeală numit „uruic“ cu care se cos Țoalele și sacii.

Materialul și tehnicile folosite, necesitatea de a avea produse felurite și tendința neconținută de înnoire și înfrumusețare în decursul unei îndelungate practicări a îndeletnicirii țesutului, au dat

mehr richtig trennen lassen. Beim Blattdurchzug kommen meist nur zwei Fehler vor, und zwar ein Beschädigen des Blattes, wenn es nicht vollkommen mit Kettfäden besetzt ist, und das Zurückführen der Fäden während des Webens, soweit zu viele Kettfäden geschert wurden. Der letzterwähnte Fehler wird als „minzălău“ bezeichnet⁵¹.

Nun folgt das Festbinden der Kette oder das Befestigen des Kettenhalses („prinsul gurii la pinză“) an der Warenbaumleiste und ein „nodurar“ (wörtlich: Knoter), um den Webvorgang zu beginnen. Der „nodurar“ ist eine mit einem Mittelknoten versehene Schnur, durch den die Warenbaumleiste, die das Kettgarnende festhält, hindurchgesteckt wird. Die Schnur selbst wird an dem Warenbaum festgebunden. Durch Bewegen der Tritte mit dem Fuß, werden die mit ersteren durch Seilzug verbundenen Schäfte und damit die darin ruhenden Kettfäden reihenweise gehoben und erlauben das Durchschieben des Schiffchens (Schütze).

Eine der letzten Handlungen vor dem eigentlichen Weben ist das Aufspulen des Schußfadens auf die Röllchen, eine Operation, die so einfach ist, daß sie von Kindern und Alten ausgeführt wird.

Für die Fadenführung während des Webens wird das Schiffchen (Schütze) verwendet — ein länglicher an beiden Enden abgerundeter Rahmen, der in der Mitte mit einem Drahtstift versehen ist, auf den die Röllchen mit dem aufgespulten Schußgarn aufgezogen werden.

Um zu verhindern, daß das Gewebe während des Webvorgangs schmaler wird, benutzt man den Breithalter „zimț“⁵², der aus 2—3 cm breiten und 2 mm dicken Eisenbändern besteht, deren eines mit einem Ring versehen ist, der das zweite aufnimmt, beide dagegen besitzen an einem Ende kurze Zinken, die in die Webekante festgesteckt werden. Darauf wird der Ring festgemacht, um den Breithalter am Verrutschen zu hindern und die Webebahn endgültig zu spannen, so daß ihre Breite gleichbleibt.

Auch beim Weben vermag man Fehler zu begehen und zwar die „înturnătoare“, die zustandekommt, wenn man beim Einziehen der Kette mehr Fäden als Riete vorsah. Ein zweiter besteht darin, daß ein Faden aus dem Blatt springt. Um ihn zu beheben, wird der Faden mit Hilfe eines Stäbchens jenseits der Schäfte, also in der „natră“ festgebunden, was man als „a otînci“ bezeichnet.

Nach dem Weben bleibt stets ein Kettenrest übrig, „uruic“ genannt, mit dem man Säcke und Haustextilien „Țoale“ zusammennäht.

Das benutzte Webmaterial und die angewandten Techniken, das Bedürfnis nach verschiedensten Erzeugnissen und die entlang einer langwierigen Ausübung des Webens ununterbrochen auftretenden Tendenzen der Erneuerung und Ver-

⁵¹ Numirea explicată cu un minz care merge tot timpul după japă, Budac Sebastiana, născută 1902 în Streza.

⁵² Zimțul se folosește numai la țesăturile de pinză care se string și se îngustează în timpul țesutului.

⁵¹ Die Bezeichnung wurde dadurch erklärt, daß es einem Fohlen gleiche, das ständig der Stute nachläuft, Inf. Budac Sebastiana, geb. 1902 in Streza.

⁵² Den Breithalter benutzt man bloß bei Leinwandgeweben, die sich während des Webvorgangs zusammenziehen und dadurch schmal werden.

naștere la numeroase tipuri și variante de tehnici de țesut și ales.

Cu ajutorul materialelor cercetate, nu a fost cu putință să se stabilească o datare riguroasă a momentului în care au apărut aici, aceste tehnici. De aceea, pe cât a fost posibil atît tehnicile de țesut cît și tehnicile de ales sînt prezentate de la tehnica cea mai simplă la tehnica cea mai complexă.

Ca tehnici de țesut se cunosc trei: țesutul *în două île* întîlnit atît la pinza bună ce se face cu cîte două fire în fiecare dinte al spetei, cît și la pinza răită, realizată cu două fire într-un dinte și unul în al doilea dinte al spetei și țesutul *în trei île*, care se folosește pentru „ciurelele” la „cîrpele frumoase”. Țesutul *în patru île* a fost practicat în funcție de năvăditul prin île. În cadrul acestuia deosebim răvașe diagonale, năvădituri în ochiuri, în table, în roate, etc.

Din cînapă se țes două categorii de pinză folosită la confecționarea cămășilor, iilor etc. Pinza de fuior și pinza mestecată (pinză cu un fir). La pinza de fuior, atît urzeala cît și băteala sînt de cînapă, nefiind atît de rezistentă ca pinza mestecată. Se țese în spată de nouă păpuși, în două île, folosindu-se la confecționarea pieselor de îmbrăcăminte, cămăși, poale, ii etc. Pentru pinza mestecată sau pinză cu un fir, se urzește un fir fuior, un fir bumbac și se bate bumbac. Uneori se urzește numai bumbac și se bate fuior sau se urzește fuior și se bate bumbac.

Această pinză se țese în două île, în spată de 11 sau 12 păpuși, avînd aceleași întrebuințări ca și pinza de fuior.

Atît pinza de fuior, cît și cea mestecată, gata țesute, au o culoare gălbuie care va dispărea în urma albitului, operație ce decurge aproape la fel ca fiertul tortului (cu deosebirea că pinza se expune la soare), după cum urmează⁵³: pinza luată de pe război se ținește la ambele capete ca să nu se destrame. Se înmoaie apoi într-un ciubăr cu apă caldă, lăsîndu-se acolo de dimineața pînă seara. Peste noapte se scoate pinza din ciubăr. A doua zi se fierb pinzele în leșia ce se toarnă din ce în ce mai fierbinte prin cenușar, repetîndu-se operația de 8—10 ori. Peste noapte, pinzele se lasă în leșia care este scursă dimineața cînd se duc la rîu, unde se trag în apă și se întind pe iarbă lingă mal pentru a se usca. Procedura se repetă pînă seara cînd acasă se fierb din nou. Operația durează 7—8 zile.

schönerung, bewirkten zahlreiche Typen und Varianten von Web- und Wirktechniken.

Anhand des erforschten Stoffes bestand keine Möglichkeit, den Augenblick genauer zu umreißen, zu dem diese Techniken hier auftraten. Aus diesem Grunde führen wir, sowohl die Web- als auch die Wirktechniken angefangen von den Einfachsten bis zu den Komplexesten an.

In diesem Sinne kennt man drei Webtechniken, und zwar: die *zweischäftige* Leinenbindung, die wir sowohl bei der „guten“ Leinwand antreffen, bei der je zwei Kettfäden in einem Rietzwischenraum auftreten, als auch bei der minderwertigeren „schlechten“ Leinwand, wo je zwei und je einer abwechseln. Dazu kommt die *dreischäftige* Bindung, für Wirkarbeiten und „schöne Tücher“ und die *vierschäftige* Weberei, die vom Einziehen in die Litzen abhängt. In diesem Sinne unterscheidet man in Cîrlîșoara die sogenannten „răvașe diagonale“, die „năvădituri în ochiuri“, „în table“, „în roate“ usw.

Aus Hanf stellt man zweierlei Leinwandarten her, die zur Anfertigung von Männer- und Frauenhemden usw. dienen: die eigentliche Hanfleinwand „pinză de fuior“ und die Mischleinwand „pinză mestecată“ (von amestecal — gemischt). Bei der ersten sind Kette und Schuß aus Hanf und das Erzeugnis ist lange nicht so widerstandsfähig wie die Mischleinwand. Man webt mit einem „Neun-Puppen-Blatt“ zweischäftig und benützt die Leinwand zur Herstellung von Kleidungsstücken, Hemden, Kitteln, Blusen usw. Für die Mischleinwand oder „einfädige Leinwand“ wird abwechselnd je ein Hanf- und ein Baumwollfaden eingezogen und lediglich Baumwolle eingeschossen. Doch kann man auch eine Hanfkette mit Baumwolleinschuß oder Baumwollkette mit Hanfeinschuß verbinden.

Diese Leinwand wird zweischäftig, mit einem 11-, bzw. 12-Puppenblatt gewebt und hat die gleiche Bestimmung wie die Vorhererwähnte.

Beide Leinwandarten zeigen frisch gewebt einen gelblichen Farbton, der nach dem Bleichen verschwindet. Dieses verläuft genau so wie das Bleichen des Spinnuts (mit dem Unterschied, daß die Leinwand den Sonnenstrahlen ausgesetzt wird)⁵³. Die Leinwand wird vom Webstuhl geschnitten und an den Enden eingesäumt, um ein Ausfransen zu verhindern. Darauf weicht man sie in einen Zuber mit lauwarmem Wasser ein, worin sie von morgens bis abends bleibt. Über Nacht holt man sie aus dem Bad und übergießt sie am nächsten Tag durch das Aschentuch etwa 8—10 mal mit immer heißerer Aschenlauge. Diesmal bleibt die Leinwand über Nacht im Zuber und die Lauge wird erst in der Früh abgelassen. Nun wird die Leinwand zum Fluß gebracht, wo sie gespült und am Ufer auf dem Gras getrocknet wird. Dieses wird bis zum Abend wiederholt, worauf man sie zu Hause abermals „kocht“. Das gesamte Verfahren dauert 7—8 Tage. Darauf wird die Leinwand gedehnt, was im Ort als „jăruit“ bezeichnet

⁵³ Informație, Paștea Maria și Budac Silvia.

⁵³ Information Paștea Maria und Budac Silvia

După aceea, pinzele se „jăruiesc“ făcându-se val⁵⁴ pentru a fi păstrate pînă la întrebuințare. Prin „jăruire“ se îndoaie pe mijloc pinza în lungime în așa fel ca fața să vină înăuntru. O femeie, care stă în picioare, ține un capăt al pinzei în brațe și o altă femeie ce stă în genunchi, „jăruie“ pinza cu dunga îngustă a maiului de rufe, dînd pinzei prin apăsare, o dungă pronunțată la mijloc.

Ornamentarea țesăturilor, mai ales a celor de interior, se efectuează pe război, fie cu rostul închis sau cu rostul deschis. Motivele se aleg în mai multe tehnici (feluri): cu „degețele“ sau „ghemul“ (din vocabularul uzual al localnicilor), cu „suveica“, cu „speteaza“ (aici în timpul alesăturii mișcarea ițelor se suspendă, ridicarea firelor făcîndu-se cu o scindurică numită spetează) sau în „ițișoare“. (Piese astfel obținute sînt împodobite în întregime; pentru executarea lor, este nevoie de conlucrarea a două femei. O femeie așezată la război apasă pe iepe, face rostul, dă firul de bumbac, încheie rostul și bate cu biglele. După care o altă femeie, care stă inapoia ițelor, ridică ițișoarele înșirate pe nătră și bagă o spetează prin ele. Femeia din față dă firul colorat în rost, scoate speteaza, bate cu biglele, face din nou rost cu ițele pentru firul de bumbac ș.a.m.d.⁵⁵, de fapt o variantă perfecționată a țesăturii cu speteaza).

În țesăturile mari de lînă, „scoarțe“, apare în ultimele decenii alesul cu „genunchiul“, care constă în folosirea de fire de lînă scoase în relief cu ajutorul unei vergele (sîrmă) peste care se lucrează motivele ornamentale ce duc la împodobire densă, plușată, deosebit de vizibilă.

Din cele prezentate rezultă că atît tehnicile de lucru cît și instrumentarul tradițional din industria casnică textilă, au cunoscut în comuna Cîrțișoara o deosebită dezvoltare, oferind în ansamblu o imagine veridică asupra capacității creatoare populare și a gustului pentru frumos.

Astăzi, ca urmare a procesului de modernizare a satului, cînd textilele de casă sînt înlocuite cu produse de fabrică, accentul punîndu-se mai mult pe țesături decorative cu rol ornamental (fețe de masă, chindee etc.), confecționate nu numai în mod general în fiecare casă, ci și în mod special prin Cooperativa artizanală locală, „Arta Sibiului“ și prin secția externă de țesut-cusut a Școlii populare de artă din Sibiu, înființată aici din 1959, se acordă o mai mare atenție năvăditurilor prin

wird, und schließlich aufgerollt⁵⁴, um bis zu ihrer Verarbeitung aufbewahrt zu werden. Die „jăruire“ bezeichnet folgenden Vorgang: die Leinwand wird der Länge nach gefalten, so daß die rechte Seite nach innen kommt. Darauf hält eine aufrecht stehende Frau das eine Ende fest und eine zweite, die ihr gegenüber kniet, betont weiter mit der Schmalseite einer Wäschebleuel den Knick durch Druck.

Das Verziern der Gewebe, vor allem der Haustextilien, wird auf dem Webstuhl mit geschlossenem oder offenem Fach ausgeführt. Die Ornamente wirkt man dabei in verschiedenen Techniken und zwar: mit den „Fingern“, mit dem „Knäuel“ (wörtlich aus dem örtlichen Wortschatz übersetzt), mit dem „Schützen“ oder dem Hilfsfach „spetează“ (dabei wird während des Wirkens die Bewegung der Litzen unterbrochen und das Kettgarn vermittelt eines „spetează“ genannten Brettchens gehoben), bzw. mit Hilfslitzen „ițișoare“. Die auf diese Weise hergestellten Stücke sind zur Gänze verziert und zu ihrer Anfertigung sind zwei Weberinnen nötig. Die eine sitzt am Webstuhl, bildet das Fach, schießt den Baumwollfaden ein, schließt das Fach und schlägt die Lade an. Die zweite, die jenseits des Fachs steht, hebt die dort angebrachten Hilfslitzen hoch und schiebt das Fachbrettchen zwischen die Kettfäden. Darauf schießt die erste Weberin den bunten Faden ein, holt das Fachbrettchen heraus, schlägt die Lade an, öffnet das Fach aufs Neue für den Baumwollfaden u.s.f.⁵⁵, eigentlich eine vervollkommnete Variante der Hilfsfachtechnik.

In letzter Zeit, d. h. in den letzten Jahrzehnten, tritt bei den großen Wollgeweben, den „scoarțe“ = Wandteppichen das sog. Wirken „mit dem Knie“ auf, das darin besteht, daß man mittels eines Drahts ein Bouclérelief schafft, indem man den Faden darum schlingt, was zu einem dichten, flauschigen und überaus betonten Ornament führt.

Aus dem bisher Gezeigten läßt sich ersehen, daß sowohl die Arbeitstechniken als auch das überlieferte Arbeitsgerät, das bei der bäuerlichen Verarbeitung der Textilfasern Verwendung findet, in der Gemeinde Cîrțișoara eine besondere Entwicklung kannte und als Gesamterscheinung ein wahrheitsgetreues Bild der schöpferischen Fähigkeiten und des Schönheitssinnes des Volkes bietet.

Heute, wo infolge der Modernisierung des Dorfes die Haustextilien durch Industrieerzeugnisse ersetzt werden, und der Akzent mehr auf Ziergewebe mit ausgesprochenem Ornamentalkarakter fällt, wie Tischtücher, Zierhandtücher usw., die nicht nur allgemein im Gehöft, sondern auch besonders durch die lokale Genossenschaft „Arta Sibiului“ und durch die, 1959 gegründete Außenabteilung für Weberei und Stickerei der Volks-Kunstschule hergestellt werden, schenkt man den mit Hilfslitzen ausgeführten Wirkarbeiten mehr Beachtung (d. h.

⁵⁴ Un val avea 20—25 coți de pinză (un cot—67 cm). O „boreasă“ țesca anual 7—8 valuri de pinză.

⁵⁵ Demonstrație practică, Paștea Maria.

⁵⁴ Ein „val“ umfaßte 20—25 Ellen Leinwand (1 Elle — 67 cm). Eine Bäuerin „boreasă“ (verheiratete Frau im Altgebiet) stellte jährlich 7—8 solcher Bahnen her.

⁵⁵ Praktisch vorgeführt von Paștea Maria.

ite (răvașe, diagonale, ochiuri, table, roate etc.) și „ciurelelor“ (alesături făcute cu un al treilea it).

Prin urmare, creațiile noi în domeniul textilelor valorifică și din punct de vedere tehnic experiența și tradițiile acumulate la Cîrțișoara, secole de-a rândul.

G L O S A R

- *Aruncătură*, măsurarea lungimii rășchitorului cu un fir, de 4 ori.
- *Berte*, un grup de 10 mânuși de cînepă ce se așează în timpul culesului în picioare pe locul de cînepă.
- *Claie*, 25 fuioare suprapuse în 5 rânduri de câte 5.
- *Cilfi*, calitatea a treia de cînepă rămasă în „chepteni“
- *Chindeu*, șervet.
- *A se clătări*, a limpezi tortul de cînepă, rufe, lină etc.
- *Cheltea*, coș de nufele.
- *Cant*, o latură a rășchitorului.
- *Crimbișă*, greșeala survenită cînd se deapănă de pe fus pe rășchitor.
- *Carâmi*, laturile urzitorului.
- *Ciocane*, cele două bare verticale de la războiul de țesut prinse în unghi de 40°.
- *Carigă*, roată dințată folosită la slobozirea pinzei în timpul țesutului.
- *Ciurele*, alesături de spetează dispuse în mod întrerupt.
- *Drugă*, fus greu, gros, lung, folosit la torsul părului pentru confecționarea straielor.
- *Frintul cînepii*, operație prin care se îndepărtează din cînepa topită și uscată părțile lemnoase.
- *Fringătoare*, unealta din lemn cu care se frînge cînepa.
- *Fuioare*, două câte două mânuși frînte ce se împreunează în vederea melișatului, operație de îndepărtare a ultimelor impurități.
- *Fuior*, prima calitate ce se trage în piepteni și apoi în hecelă.
- *Festile*, resturile de cînepă rămase la sfîrșit în „chepteni“ (a patra calitate).
- *Festiluțe*, fire scurte și aspre rămase în hecelă.
- *Gloduri*, un anumit loc spre șoseaua națională Sibiu—Făgăraș—Brașov, prin care trece un pîrîiaș în apa căruia locuitorii topeau cînepa.
- *Ghiarbă*, un grup de trei fire de pe un canat al rășchitorului.
- *Grindeie*, tălpile războiului lungi de 230 cm fiecare.
- *Hecelă*, scindurică pe care este prinsă peria rotundă cu dinți foarte subțiri și deși.
- *Înturnătoare*, greșeala ce se poate face în timpul țesutului, rezultată din faptul că la urzit au fost puse mai multe fire decît dinții spetei.
- *Lătunoi*, greșeala survenită la năvădit cînd se bagă greșit prin ite sau se introduce încrucișat între ite și spată.
- *Legătură*, firele de pe rășchitor, numărate în păpuși.
- *Mânușe de cînepă*, mănunchiurile de cînepă cuprinse în timpul culesului cu două miini.
- *Mișul*, lina tunsă de pe miei.
- *Mișă*, unealtă din lemn, în care se fixează capetele fusului în timpul depănăturii.
- *Minzălău*, greșeală ce constă în urzirea mai multor fire de pe dinții spetei.
- *Noatine*, oile sterpe.
- *Noatină*, lina oilor sterpe.

den als „răvașe, diagonale, ochiuri, table, roate“ usw. bezeichneten Mustern), was auch für die „ciurele“ gilt (die mittels eines dritten Schafes ausgeführt werden).

Somit werten die neuen Textilschöpfungen die durch Jahrhunderte in Cîrțișoara gesammelte Erfahrung und übermittelte Überlieferung auch in technischem Sinne aus.

W Ö R T E R V E R Z E I C H N I S

- Aruncătură*, der vierfachen Länge des Ablängholzes (Windestab) entsprechende Fadenlänge
- *Berte*, aus 10 Bündeln grünen Rohhanfs gebildete Pyramide, die man beim Ernten auf dem Hanffeld errichtet.
- *Claie* (Schober), 25 Werkwickel, die in Fünferreihen übereinandergeschichtet werden.
- *Cilfi*, drittklassiger, in den Zinken der Riffel zurückbleibender Hanf = Werk, Hede.
- *Chindeu*, Zierhandtuch
- *A se clătări*, schwemmen, spülen von Werk, Wäsche, Wolle usw.
- *Cheltea*, runder Rutenkorb.
- *Cant*, eine Seitenlage — Kante — des Ablängholzes (Wickelstab)
- *Crimbișă*, beim Ablängen auftretender Fehler.
- *Carâmi*, Längsleisten des Scherbaumes.
- *Ciocane*, die beiden rechtwinklig an den Balken des Webstuhls angebrachten galgenförmigen Halterungen der Schäfte und Weberlade.
- *Carigă*, zum Spannen und Nachlassen der Kette benutztes Zahnrad.
- *Ciurele*, mit dem Hilfsschaftbrett ausgeführte, nicht zusammenhängende Wirkornamente.
- *Drugă*, Drehschle, schwere, große und lange Spindel mit Schwungscheibe, benutzt zum Spinnen der langen Wollfasern „Haare“ — „păr“, die für Kotzengewebe verarbeitet werden.
- *Frintul cînepii*, Handlung mittels derer man aus dem gerösteten Hanf die Holzteile — Schäben — beseitigt.
- *Fringătoare*, Hanfbreche.
- *Fuioare*, zweimal je zwei „gebrechte“ Werkwickel (mânuși), die zusammengelegt werden, um „geschwungen“ zu werden, damit man die letzten Holzteile — Schäben — beseitige.
- *Fuior*, Hechelhanf oder -flachs.
- *Festile*, viertklassiger Hanf, Hede, Werk, der in den Zinken der Riffel zurückbleibt.
- *Festiluțe*, kurze und harte Fasern, die in der Hechel zurückbleiben.
- *Gloduri*, an der Fernverkehrsstraße Sibiu — Făgăraș — Brașov gelegener Flurteil, den ein Bachlauf durchquert, in dessen Wasser die Dorfbewohner Hanf rösten.
- *Ghiarbă*, Gruppe von drei an einer Kante des Ablängholzes verlaufender Garnfäden.
- *Grindeie*, waagerechte Rahmenbalken des Webstuhls (etwa 230 cm lang).
- *Hecelă*, Hechel, Brettchen mit daran befestigter runder, mit dünnen Nägeln — Zinken — besetzter Bürste.
- *Înturnătoare*, beim Weben vorkommender Fehler, der darauf beruht, daß mehr Kettfäden aufgebäumt wurden als Rieten im Webblatt sind.
- *Lătunoi*, beim Einziehen der Kettfäden in die Litzen entstehender Fehler, der darauf beruht, daß sich das Kettgarn zwischen Fach und Lade überkreuzt.
- *Legătură*, die auf dem Ablängholz aufgespannten, in „păpuși“ (Puppen) abgezählten Fäden.
- *Mânușe de cînepă*, mit zwei Händen während der Hanfernte erfaßte Hanfhalme.
- *Mișul*, Lammschurwolle.
- *Mișă*, Spindelhalter, in dem die Spindel beim Abhaspeln befestigt wird.
- *Minzălău*, beim Einziehen des Kettgarns zustandekommender Fehler.
- *Noatine*, Jungschafe.
- *Noatină*, Jungschafwolle.

- *Natră*, distanța între ițe, la sulul de dinapoi.
- *Nodurar*, fringhie prevăzută la mijloc cu un nod prin care trece bățul, de care se leagă pinza năvădită.
Păcișală, fibrele ce se trag din hecelă după obținerea fuiorului bun.
- Pală*, firele trase cu mina dintr-un fuior o singură dată, pentru făcut caier.
- Părul*, firele lungi de lână ce se scot prin pieptănat, necesare confecționării straielor.
- Păpușă*, un grup de 10 gherbe de pe o rază a urzitorului sau 20 gherbe de pe un cant al rășchilorului.
- Pleușă*, denumire ce poartă culoarea grena.
- Rază*, grupul de fire ce merg jur împrejurul urzoiului, de la rostul de jos pînă la cel de sus.
- *Sanie*, greșala ce se poate face la urzil prin sărirea unei raze.
- *Stupă*, a doua calitate de cinepă trasă în chepteni.
- *Știm*, firele scurte de lână rămase după pieptănat.
- *Ștafer la cruce*, barele urzoiului ce se întretaie, formînd o cruce.

- *Natră*, zwischen den Litzen und dem Kettbaum befindlicher Kettgarnteil.
- Nodurar*, in der Mitte mit einem Knoten versehene Schnur, die zum Befestigen des Kettenanfangs an die Warenbaumleiste dient.
- *Păcișală*, nach Erhalt des Hechelhanfs zwischen den Hechelzinken zurückbleibende Hanffasern.
- Pală*, Fasermenge, die beim Spinnen gleichzeitig aus dem Spinnwickel gezupft wird und zum Faden wird.
- Părul*, beim Wolllekratzen erlangte lange Wollhaare, die zur Herstellung von Kotzenweben dienen.
- Păpușă*, Gruppe von 10 „gherbe“ (siehe Ghiarbă) die an einer „Runde“ des Scherrahmens abgezählt werden oder 20 gherbe einer Ablängholzkante.
- Pleușă*, Bezeichnung für Granatrot.
- *Rază*, Fadenpaar, das beim Kettescheren vom Gang- bis zum Fadenkreuz verläuft.
- Sanie*, beim Kettescheren entstehender Fehler, der zustandekommt, wenn man eine Runde überspringt.
- Stupă*, zweitklassiger Hanf, der nach dem Riffeln übrigbleibt.
- Știm*, kurze Hanffasern, die zwischen den Riffelzinken zurückbleiben.
- Ștafer la cruce*, die sich überschneidenden Querleisten des Scherrahmens.

VARIANTE ALE RĂZBOIULUI DE ȚESUT BETE

Anca Ispas

Fiind strins legate de posibilitatea adaptării ființei umane la mediul natural, îmbrăcămintea și textilele, în general, au dat naștere unei mari varietăți de instrumente adecvate prelucrării produselor materiale, de natură vegetală și animalieră. În vederea obținerii unei game cât mai diverse de produse, apar instrumente și mijloace de țesut dintre cele mai interesante. Alături de cele două tipuri clasice ale războiului de țesut, orizontal și vertical, care, fiecare în parte, definesc o anumită etapă de gândire din evoluția societății omenești, există o serie de tehnici complementare: tehnica impletitului briielor cu bețișoare¹, țesutul la scindurică², țesutul briielor pe chelțeu, așa cum s-a mai păstrat în Avrîg, țesutul briielor și a betelor la războiul de țesut bete; sînt doar cîteva instrumente și tehnici ce stau mărturie asupra evoluției gândirii practice a societății umane.

O parte din aceste tehnici au fost studiate și prezentate cititorilor în lucrări de specialitate foarte interesante³; altele, cum este războiul de țesut bete, nu au făcut încă obiectul nici unui studiu informativ.

În satul Saschiz, jud. Mureș și în orașul Agnita, în urma unor cercetări ce vizau o cu totul altă activitate, am întîlnit trei tipuri ale aceleiași instalații, instalație care face obiectul articolului de față. La această instalație simplă se țeseau betele (o panglică de cînepă de 2—3 cm lățime), ce serveau la legatul gurii sacilor, produsul astfel obținut avînd un caracter pur utilitar. Cel mai simplu tip al acestei instalații, și care se apropie cel mai mult de tehnica țesutului la tăbliță, este acela în care „tăbliță“ și sulul pe care sînt înfășurate firele sînt fixate într-un cadru de lemn tra-

VARIANTEN DES BANDWEBSTUHLS

Anca Ispas

Aufs engste den Anpassungsmöglichkeiten des menschlichen Wesens an seine Naturumwelt verbunden, brachten Kleidung und Textilien im allgemeinen eine Vielzahl von Geräten hervor, die sich zur Verarbeitung verschiedener stofflicher Erzeugnisse, pflanzlicher und tierischer Natur, eigneten. Um eine möglichst große Mannigfaltigkeit von Geweben erzeugen zu können, werden die interessantesten Webegeräte und -vorrichtungen angefertigt. So finden sich außer den beiden klassischen Webstuhltypen, dem senkrechten und waagerechten, eine Reihe von verschiedenen Hilfstech niken dienende Vorrichtungen, die jede für sich eine gewisse Entwicklungsetappe des menschlichen Wissens umreißt, und zwar: die Gürtelflechterei mittels Stäbchen¹, die Brettchenweberei², das Gürtelweben, wie es sich in Avrîg erhalten hat, nämlich auf einem Rutenkorb, und schließlich die Gürtel- bzw. Bandweberei auf dem Bandwebstuhl, alle zusammengenommen lediglich ein paar, von der Entwicklung menschlichen Denkens zeugende Beispiele.

Einige dieser Techniken sind erforscht und den Lesern in aufschlußreichen Fachstudien³ vorgelegt worden, andere dagegen, wie etwa der Bandwebstuhl, waren noch nie Gegenstand einer Informationsstudie.

Im Dorfe Saschiz, Kreis Mureș und in anderen Orten, wie in der Stadt Agnita, Kreis Sibiu stießen wir, gelegentlich völlig anderen Bereichen gewidmeter Studien, auf drei Typen der gleichen Vorrichtung, die sich unser Beitrag zum Gegenstand wählte. Auf dieser einfachen Vorrichtung wob man die sogenannten „bete“ (ein 2—3 cm breites Hanfband), die zum Zubinden von Säcken benutzt wurden, also ein Erzeugnis, dem durchaus Gebrauchsscharakter zukommt. Der einfachste Typus dieser Vorrichtungen, der gleichzeitig dem Brettchenweben am nächsten steht, ist der, dessen Brettchen („tăbliță“) und zum Aufbäumen der Kette dienende Walze in einem trapezförmigen

¹ Romulus V u i a, *Flechterei mit Stäbchen bei den Rumänen (Zeitschrift für Ethnologie)*, 1914, p. 824—828.

² Lucia A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, București, 1944.

³ R. V u i a, op. cit., L. A p o l z a n, op. cit.; Marius M a r i n e s c u, *Arta populară românească. Țesături decorative*, Cluj-Napoca, 1975; Maura D u n ă r e, *Procedee tehnice*, în vol. „Țara Bârsei“, II, București, 1974.

¹ Romulus V u i a, *Flechterei mit Stäbchen bei den Rumänen*, in *Zeitschrift für Ethnologie*, 1914, S. 824—828.

² Lucia A p o l z a n, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, Bukarest, 1944.

³ Romulus V u i a a.a.O.; Lucia A p o l z a n, a.a.O.; Marina M a r i n e s c u, *Arta populară românească. Țesături decorative*, Cluj-Napoca, 1975. Maura D u n ă r e, *Procedee tehnice*, în „Țara Bârsei“, Bd. 2, Bukarest, 1974.

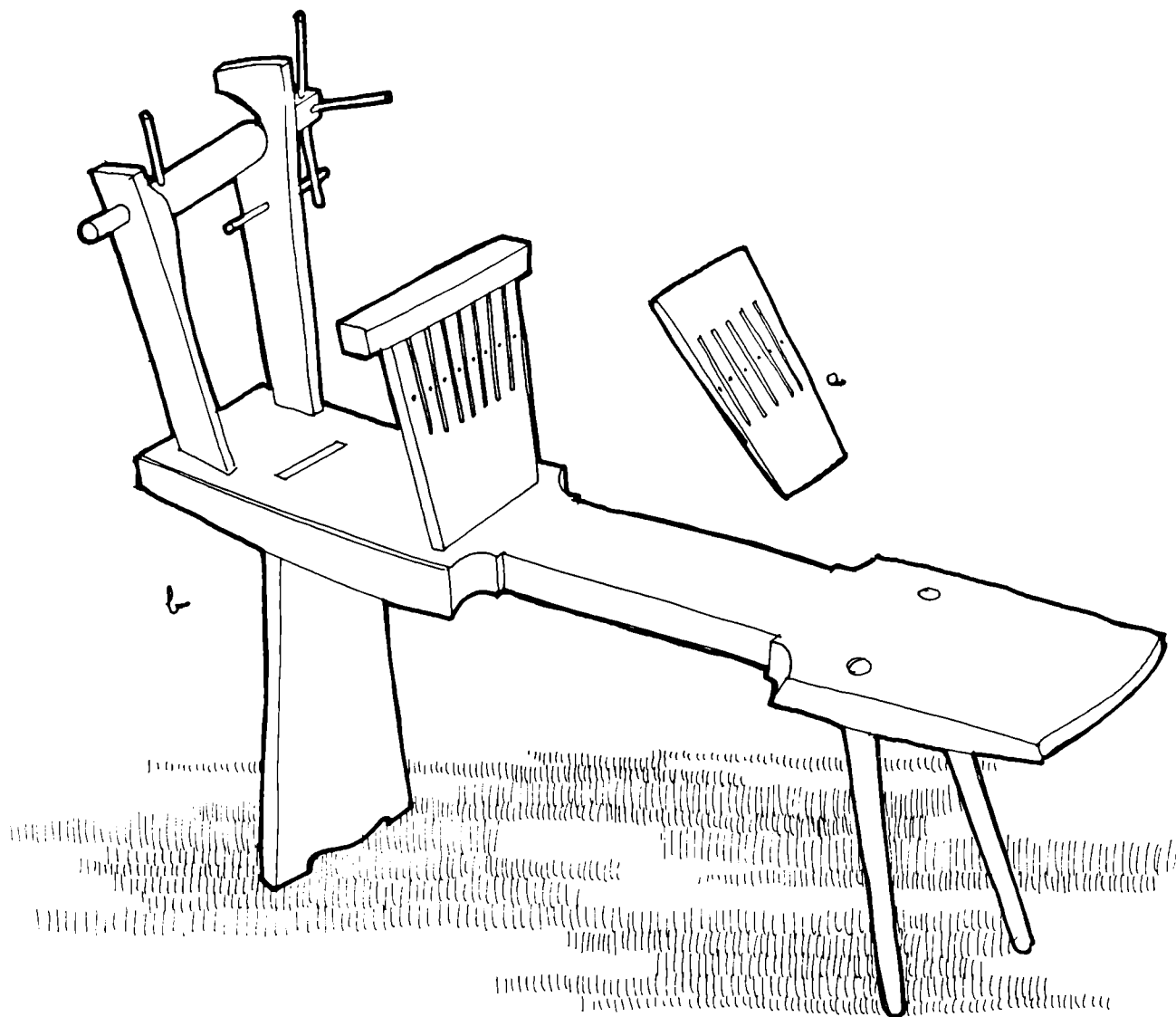

Fig. 1. a — tăbliță pentru țesut; b — război de țesut bete în care tăblița și sulul de urzeală sunt fixate pe un scaun special

Abb. 1. a — Webebrettchen; b — Bandwebstuhl bei dem das Webebrettchen und der Kettenbaum auf einer besonderen Bank befestigt sind

pezoidal. Este o instalație ușoară, portabilă, pe care copiii o luau la câmp când mergeau cu vitele la păscut.

Fixarea „tăbliței“ și a sulului pe care se înfășura urzeala pe un scaun special, constituie cel de-al doilea tip al instalației întâlnit pe teren (fig. 1 b).

O instalație superioară ca și complexitate, și care formează cel de-al treilea tip al războiului de țesut brăcii, am găsit-o în gospodăria lui Avram Aurel din Agnita, lucrată de socrul acestuia, în primul sfert al sec. XX⁴. Instalația este fixă, fiind prevăzută în partea din față cu două „iepe“, tălpi, pentru schimbarea rostului; pentru o întindere mai bună a firelor, războiului i-a fost aplicat și

Holzrahmen befestigt sind. Es handelt sich um eine leichte, bewegliche Vorrichtung, die die Kinder beim Viehhüten auf der Weide benutzten.

Die Befestigung des Webbrettchens und des Kettenbaums in einem eigens dazu hergestellten Stuhl kennzeichnet den zweiten, auf dem Lande angetroffenen Webgerätypus. (Abb. 1. b).

Auf eine komplexe und somit hochwertigere Vorrichtung, die den dritten Gürtelwebstuhltypus ausmacht, stießen wir im Gehöft des Bauern Avram Aurel aus Agnita, dessen Schwiegervater diese während des ersten Viertels dieses Jahrhunderts eigenhändig angefertigt hatte⁴. Die Vorrichtung selbst ist unbeweglich und besitzt zur Fachbildung zwei Tritte („iepe“). Zur besseren Kettenspannung wurde der Webstuhl mit einem weiteren Webebrettchen versehen, das man vor dem ersten, unbeweglichen anbrachte. Aus Erläute-

⁴ Inf. Avram Aurel, 63 ani, Agnita.

⁴ Gewährsmann Avram Aurel, 63 Jahre, Agnetheln.

o a doua tăbliță, în fața celei fixe. Din declarațiile proprietarului, rezultă că acest tip era folosit doar în satul Veseud și Agnita, el fiind o agrementare mai nouă a instalației.

Tehnica de lucru la toate aceste trei tipuri este aceeași, amintind — bineînțeles cu modificările impuse de complexitatea instalației — de tehnica țesutului la scindurică. După ce un număr, ce variază între 15—30 de fire, sînt rulate pe sul, capetele acestor fire sînt trecute prin fantele și găurile perforate în „tăbliță“. În felul acesta, „tăbliță“ și firele amintesc spata și ițele războiului de țesut; de altfel, femeile denumesc tăblița de la războiul de țesut bete, „spată“. La începutul lucrului, după ce firele sînt trecute prin spată, de ele se leagă cite un bețișor ce permite o minuire mai ușoară a țesăturii. Firele, trecute prin fante, se ridică și se coboară alternativ, în timp ce firele trecute prin găuri, rămîn fixe. O „suveică“, făcută prin crestarea la capete a unui lemn dreptunghiular, poartă firul de băteală la fiecare schimbare a rostului firelor. Produsul se formează în fața spetei, el rămînind în mina celor ce îl lucrau.

Intrucît materialul folosit la țesutul acestor bete îl formau firele rupte și urzeala ce rămînea după scoaterea războiului de țesut, lungimea acestor bete varia și era, în general, mică.

Dacă lucrul cu „tăbliță“, cu „scindurică“, a cunoscut o răspîndire destul de largă, fiind și una din instalațiile de țesut socotite arhaice⁵, folosirea războiului de țesut bete — această formă superioară pe care o ia „tăbliță“ — pare să fi ocupat un loc secundar și totodată să fie o apariție mai nouă.

Încă de la început, se pare, că pe această instalație nu s-au țesut briiele sau betele necesare costumului popular, așa cum ele s-au țesut pe tăbliță, în război sau pe chelteu, sau au fost împletite cu bețișoare, în ele făcîndu-se doar betele pentru legat gura sacilor, ocupînd un loc secundar în gospodărie și avînd o utilitate pur practică. Fiind ușor de mînuit, această instalație avea menirea să deprindă copiii cu lucrul la război, explicîndu-se, în felul acesta, și menținerea instalației pînă în sec. XX. Betele se lucrau numai în raport de necesitățile familiei, ele nefiind destinate pieței. Se țesea, aproximativ, anual, pentru o familie, în jur de 50 de coți (un cot = 0,60 m).

Țesutul betelor pe acest tip de război l-am găsit în zona locuită de sași (Saschiz), preluat însă

rungen des Besitzers geht die Tatsache hervor, daß dieser Webstuhltypus lediglich im Dorfe Veseud und in Agnita benutzt wurde, bildet er doch eine Verbesserung der ursprünglichen Vorrichtung.

Die benutzte Webtechnik ist bei allen drei Typen die Gleiche und erinnert — natürlich unter Berücksichtigung der auf der Komplexität der Vorrichtungen beruhenden Veränderungen — an die Brettchenweberei. Nachdem auf dem Kettbaum eine zwischen 15 und 30 schwankende Anzahl von Fäden aufgezogen wurde, führt man deren Enden durch die Schlitz und Löcher des Webebrettchens, so daß Letzteres und die Kettfäden an das Webeblatt und die Schäfte des Webstuhls gemahnen; übrigens wird das Webebrettchen von den Frauen bei diesem unbeweglichen Bandwebstuhl als „Blatt“ — spată bezeichnet. Zu Beginn des Webvorgangs bindet man an die Enden der durch das Blatt geführten Kettfäden je ein Pflöckchen, das die leichtere Handhabung des Gewebes gestattet. Die durch die Schlitz des Webebrettchens geführten Kettfäden heben und senken sich abwechselnd, die durch die Löcher gezogenen dagegen behalten ihre Stellung bei. Eine durch Einkerb eines Brettchens an beiden Enden erlangte „Schütze“ (suveică) führt den Schußfaden bei jedem Fachwechsel zwischen den beiden Fachlagen hindurch. Das Gewebe kommt vor dem Webeblatt zustande und wird von der Weberin mit der Hand festgehalten. Da man beim Weben auf diesem Webgerät Fadenreste benutzt, die beim Weben und beim Abbäumen des Großwebstuhls abfallen, sind die darauf gewebten Bänder im allgemeinen kurz.

Während die Brettchenweberei eine verhältnismäßig große Verbreitung kennt, und diese Webvorrichtung an sich sozusagen als altertümlich anzusehen ist⁵, so scheint die Verwendung des Bandwebstuhls, diese vervollkommnete Form des Webebrettchens, eine zweitrangige Rolle gespielt zu haben und gleichzeitig neueren Datums zu sein.

Von Anfang an scheint es, daß auf dieser Vorrichtung keine Volkstrachtengürtel oder -händer gewebt worden sind, wie man sie mit dem Webebrettchen, auf dem eigentlichen Webstuhl oder auf dem Rutenkorb, bzw. vermittle der erwähnten Stäbchen herstellt. Die von uns dargestellte Vorrichtung diente vielmehr lediglich zur Herstellung von zum Zubinden von Säcken benutzter Bänder, denen in der Wirtschaft eine zweitrangige Rolle zufällt, und die eine rein praktische Bestimmung hatten. Da die Vorrichtung leicht zu handhaben war, verfolgte man bei ihrer Anwendung auch den Zweck, den Kindern das Weben beizubringen, was unter Umständen auch ihr Überleben bis ins XX. Jh. erklären mag. Die Bänder selbst deckten bloß den Eigenbedarf und waren nicht zum Verkauf bestimmt. So fertigte man für eine Wirtschaft pro Jahr rund 50 Ellen (coți — 1 cot = 0,60 cm) an.

Auf die Bandweberei auf derartigen Vorrichtungen stießen wir im Siedlungsbereich der Sach-

⁵ R. V u i a, op. cit.

⁵ Romulus V u i a, a.a.O.

și de românii din sud-estul Transilvaniei (românii și sașii din Agnita, românii din Veseud).

O cercetare mai largă și în celelalte zone ale Transilvaniei poate conduce, cu siguranță, la cunoașterea ariei de răspândire a acestei instalații, interesante, ca verigă de legătură și fază de evoluție, în cadrul instalațiilor de țesut.

sen (Saschiz), doch wurde sie auch von den Rumänen Südtranssilvaniens (d.h. von den Rumänen und Sachsen aus Agnita und den Rumänen aus Veseud) übernommen.

Eine auch in anderen Gebieten Transsilvaniens ausgeführte umfassendere Untersuchung sollte gewiß zur Festlegung des Verbreitungsgebiets dieser interessanten Vorrichtung führen, die ein Bindeglied innerhalb der Entwicklungsreihe der Webemechanismen darstellt.

port, ce indicau păstrarea, la numai 8 km de o puternică concentrare urbană, a unor valori etnografice conservate, în mijlocul unor structuri agricole și astăzi continuate. În noiembrie 1976 — ianuarie 1977, s-a făcut o cercetare mai largă, pentru alcătuirea unei imagini asupra sistemului local a acestor mijloace. Metoda de lucru a constat în discuții cu informatorii și depistarea gamei de mijloace tehnice folosite în această localitate¹.

2. S-a pornit de la o ipoteză de lucru, bazată pe ideea de sistem a tuturor mijloacelor de transport populare, în care pot exista subsistemele: $A(x-xy-xz-yz-xw-yw-ys-yt)$ și $B(x-xz-xw-ys-yt)$, corespunzătoare la două situații de teren diferite, în zona de contact podiș-depresiune, cu o pondere specifică în structurile economice ale localităților, a relației cultivarea cîmpului — creșterea vitelor, în care: x = omul (subiectul) utilizînd mijloace pentru ușurarea mersului, y = animalul ca abstract al ușurării mersului, z = mijloace de dus povara direct de către om sau animal, w = povara specială tîrită, (fin, lemne), cu mijloace simple, s = sâni mari și mici, t = cărucioare și care, folosind deplasarea rulantă.

La Mohu, acest sistem tradițional suferă astăzi modificări sub presiunea mijloacelor de transport moderne, a industrializării, a transformărilor în agricultura socialistă.

3. Localitatea este tipică pentru așezările de sub podișul Hîrtibaciului, la contact cu depresiunea Sibiu. Intră în componența comunei Șelimbăr (3 km nord) și este situată la confluența Hîrtibaciului cu Cibinul, în imediata apropiere a orașului Sibiu, situație care a favorizat circulația naturală și economică pe axa NS și EV (astăzi pe ele sînt instalate c.f. Sibiu—Tâlmaci—Brașov, Sibiu—

lich 8 km von einem städtischen Ballungszentrum entfernt inmitten bis heute erhaltener Landwirtschaftsstrukturen zahlreiche Volkskundewerte bewahrt haben. Aus diesem Grund stellte man in den Jahren 1976—1977 umfassende Forschungen an, um ein Bild des einheimischen Transportmittelsystems zu erlangen. Als Arbeitsmethode bediente man sich dazu der Direktbefragung, begleitet von der Aufnahme einer möglichst umfassenden Skala in dieser Ortschaft¹ benutzter technischer Mittel.

2. Die Arbeitshypothese, von der man dabei ausging, fußte auf dem Gedanken, daß die bäuerlichen Transportmittel als Ganzes ein System ergeben, das sich seinerseits in Untersysteme aufspalten läßt: $A(x-xy-xz-yz-xw-yw-ys-yt)$ und $B(x-xz-xw-ys-yt)$, die zwei verschiedenen, auf dem Lande belegten, die Übergangszone von der Hoch- zur Tiefebene kennzeichnenden Situationen entsprechen, denen innerhalb der Wirtschaftsstrukturen der Ortschaften ein spezifisches Gewicht zufällt, d.h. dem zwischen Ackerbau und Viehzucht bestehenden Verhältnis, worin: x den Menschen (als Subjekt) bezeichnet, der sich zur Erleichterung der Fortbewegung verschiedener Behelfe bedient, y das Tier, als Unterschicht der Fortbewegungserleichterung, z von Mensch und Tier benutzte Mittel zur unmittelbaren Beförderung verschiedener Lasten, w die vor allem vermittle einfache Behelfe nachgeschleifte Last (Heu, Holz), s große und kleine Schlitten und t Karren und Wagen, d.h. Beförderungsmittel auf Rädern.

In Mohu erfährt dieses System unter dem Druck moderner Beförderungsmittel und der Auswirkungen der Industrialisierung und der innerhalb der sozialistischen Landwirtschaft stattfindenden Wandlungen, eine Reihe von Veränderungen.

3. Die Ortschaft Mohu bildet ein typisches Beispiel für die am Fuße des Hîrtibaciuplatteaus und am Berührungspunkt mit der Zibinsebene gelegenen Siedlungen. Sie gehört verwaltungsmäßig der Gemeinde Șelimbăr (3 km nordwärts) an und liegt an der Stelle, wo der Hîrtibaciubach in den Zibin mündet, bzw. in nächster Nähe der Stadt Sibiu, eine Lage, die die Entfaltung des natürlichen und ökonomischen Verkehrs sowohl entlang der Nord-Süd-, als auch der Ost-Westachsen begünstigte, denen heute die Eisenbahnstrecke Sibiu—Tâlmaci—Brașov und Sibiu—Mohu—Agnita, wie auch die Fernstraße DN 1 — E 15

¹ Lista informatorilor: *Ion Simion*, 88 ani, deced., dec. 1976, nr. 274 (I.S.); *Ilie Dănilă*, („Căciuliță“), 82 ani, agricultor, muncit. cf. nr. 239 (I.D.); *Nicolae Nica*, 78 ani, nr. 50, (N.N.); *Ion Oancea*, 75 ani, agric., nr. 56 (I.O.); *Gheorghe Stoia*, 75 ani, agric., nr. 271 (G.S.); *Simion Nica*, 77 ani, agric., nr. 237, (S.N.); *Ilie Brana*, 73 ani, agric., muncit., cf. nr. 62 (I.B.); *Radu Nicolae*, 73 ani, agric., nr. 55, (R.N.); *Simion Brana* („Bița“), 70 ani, rotar, nr. 269 (S.B.); *Nicolae Iancu*, 64 ani, agric., nr. 48, (I.N.); *Aurel Dragomir* („Cioruța“), 58 ani, agric., paznic MTP Sibiu, (A.D.); *Ion Brana* (ocazional); *Nicolae Ivănuș*, („Nicolai a lui Mihai“), nr. 273, (N.I.); *Maria Dordea* („Toderița“) 55 ani, agric., nr. 36, (M.D.); *Ilie Iancu*, 23 ani, muncit. Într. poligrafică Sibiu, nr. 48 (I.I.), — toți născuți în localitate. În continuare se vor folosi inițialele lor.

¹ Liste der Gewährleute: *Ion Simion*, 88 Jahre, verstorben im Dezember 1976, Hausnummer 274 (I.S.), *Ilie Dănilă* (Căciuliță), 82 Jahre, Landwirt, Eisenbahner, Nr. 239 (I.D.); *Nicolae Nica*, 78 Jahre, Nr. 50, (N.N.); *Ion Oancea*, 75 Jahre, Landwirt, Nr. 56 (I.O.); *Gheorghe Stoia*, 75 Jahre, Landwirt, Nr. 271 (G.S.); *Simion Nica*, 77 Jahre, Landwirt, Nr. 237 (S.N.); *Ilie Brana*, 73 Jahre, Landwirt, Eisenbahner, Nr. 62 (I.B.); *Radu Nicolae*, 73 Jahre, Landwirt, Nr. 55 (R.N.); *Simion Brana* („Bița“), 70 Jahre, Wagner, Nr. 269 (S.B.); *Nicolae Iancu*, 64 Jahre, Landwirt, Nr. 48, (I.N.); *Aurel Dragomir*, („Cioruța“), 58 Jahre, Landwirt, Nachtwächter Sibiu, (A.D.); *Ion Brana* (gelegentlich); *Nicolae Ivănuș*, („Nicolai a lui Mihai“), Nr. 273 (N.I.); *Maria Dordea* („Toderița“), 55 Jahre, Landwirtin, Nr. 36 (M.D.); *Ilie Iancu*, 23 Jahre, Arbeiter im poligraphischen Betrieb Sibiu, Nr. 48 (I.I.); alle im Ort geboren. Weiter benutzen wir ihre Initialen.

Tipul de acțiune mijloc sursă de energie	DEPLASARE AUXILIARE ALTE DEPLASĂRI	DUSUL, POVERII MIJLOACE PENTRU DUS POVERI (MICI)	TÎRÎRE MIJLOACE DE TÎRÎT POVERI PE SOL	ALUNECARE MIJLOACE DE TRANSPORT UTILIZÎND ALUNECAREA --SÂNII--	RULARE MIJLOACE DE TRANSPORT CU ROTI -- CĂRE, CĂRUCIOARE --
OMUL (direct)	x piceroange + patine lemn + băț cirjă bită	xz cu mina pășturi ● corfe fedeleș > bote > ● ulcioare ↓ căldări ploști > pe spate ● traiste „crosna” + ● desagi ● < saci pe umeri ● leagăn copil + pe brațe pe sold ● chelten troci cile doi ● targa	xw	xs ● cătîrga + ● sâniuța <↓ sâni de fier	xl cu o roată: < roaba ● cu două roți } < cărucior ● cu patru roți }
ANIMAL (condus de om)	xy pătură > șeauă(șa) + câpăstru	yz desagi burdufi > saci bote > ciubare samare +	yw ● coghila +	ys ● sania de lemn > (de vile, de pădure) sania de plimbare > ● jug boi, bivolițe ● ham cai	yt ● caroaie + (cu rolilă) ● car de ogașie > ● car triisfirtaie ↓ ● căruță de Brașov (de Săliște) < căruță standard ↓ șareta ● jug + ham
Legendă: ● mijloace utilizate rar > mijloace utilizate în scădere + mijloace neutilizate în prezent < mijloace utilizate în creștere ↓ tendință de înlocuire ● mijloace des utilizate					
SISTEMUL TRANSPORTURILOR ÎN SATUL MOHU (jud. SIBIU)					

Mittel Energiequelle	FORTBEWEGUNG FORTBEWEGUNGS- BEIHELFE	LASTENTRAGEN TRANSPORTMITTEL ZUM TRAGEN (LEICHTER) LASTEN	SCHLEIFEN AM BODEN SCHLEIFENDE (GEZOGENE) TRANSPORT- MITTEL	GLEITEN GLEITENDE TRANSPORTMITTEL -- SCHLITTEN --	ROLLEN TRANSPORTMITTEL AUF RÄDERN -- WAGEN, WÄGGLICHEN --
MENSCH (unmittelbar)	x Stelzen + Holzschlittschuhe + Stock Krücken Hirtenstab	xz in der Hand Tücher Körbe ● Fässchen > Bütten > Tonkrüge ● Eimer ↓ Feldflaschen > am Rücken ● Beutel „crosna” + ● Zwertsack ● < Säcke auf den Schultern ● Wiege + im Arm auf der Hüfte ● Rundkorb, Tröge zu zweit ● Trage	xw	xs ● „cătîrga” + ● kleiner Schlitten <↓ eiserne Schlitten	xl mit einem Rad < Schubkarre ● auf zwei Rädern } < Wägelchen ● auf vier Rädern }
Tier (vom Menschen geführt)	xy Decke > Sattel + Halfter	yz Zwertsäcke, Lederbeutel > Säcke, Bütten > Scheffel > Tragsattel +	yw ● „coghila” +	ys ● Holzschlitten > (Für Ochsen, im Wald verwendet) ● Schlitten für Personen- transport > ● Joch -- Ochsen, Büffelkuh ● Zaumzeug -- Pferde	yt ● Pflugkarren + (mit Pflugrädern) ● „Geleisewagen” > ● Dreiviertelwagen ↓ ● Brașov-wagen (Săliște-wagen) < Standardwagen ↓ ● zweirädriger Einspänner ● Joch, + Zaumzeug
Legende: ● selten verwendete Mittel > immer weniger verwendete Mittel + gegenwärtig nicht verwendete Mittel < immer häufiger verwendete Mittel ↓ Tendenz zum Ersetzen ● häufig verwendete Mittel					
DAS SYSTEM DER TRANSPORTMITTEL IM DORF MOHU (KREIS SIBIU)					

Mohu—Agnita precum și D.N. 1). Satul e mic, are 844 de locuitori (1977), iar structura hotarului este favorabilă cultivării cîmpului și creșterii vitelor mari. Mohu e menționat documentar din 1494 și a fost loc de adăpostire a negustorilor cu care, în drum spre Sibiu². Astăzi, majoritatea locuitorilor fac naveta la Sibiu, Tâlmăciu, Cîsnădie și Avrig. Există tradiții vechi, legate de agricultură³.

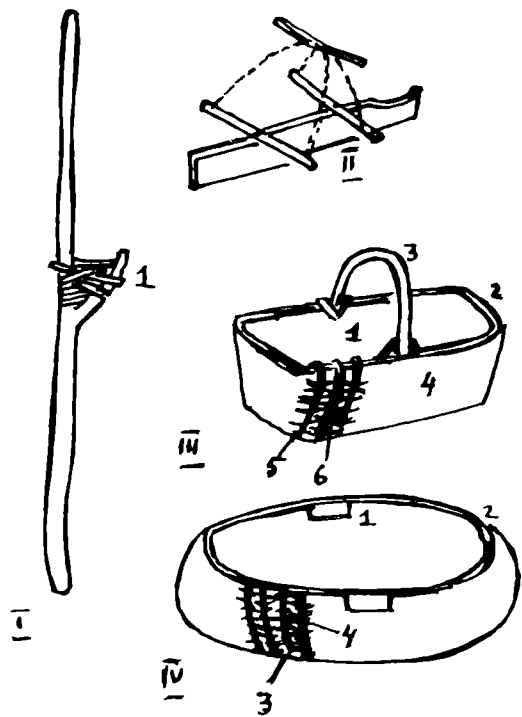

Fig. 3. Mijloace speciale pentru deplasare în spațiu și mijloace pentru purtat povara de către om

I — picioraște (reconstituite); II — patine de lemn; III — corfiță (1 — fund; 2 — bătă; 3 — toartă; 4 — laturi; 5 — fâșii; 6 — șine); III a — modalitate de ducerea corfei și corfiței; IV — chelțeu (1 — ureche; 2 — bătă chelțelui; 3 — șine; 4 — fâșii de alun); V — desagi; (1 — gură; 2 — gît; 3 — baieră (ață); 4 — fund); VI — traistă (1 — baieră cusută; 2 — gură; 3 — fund); VI a — modul de purtare a traistei; VI b — legarea traistei; VII — sac (1 — gură; 2 — fund; 3 — margini; 4 — ață)

4. Sistemul mijloacelor de transport

4.1. Mijloacele pentru ușurarea mersului

4.1.1. Mijloace folosite direct de om (x) pentru ușurarea deplasărilor în spațiu, cu sau fără povară.

² L. Badea, M. Caloianu, Gh. Dragu, *Județul Sibiu, — monografie geografică*, Buc. 1971, p. 25—38; C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Buc., 1966, vol. I, p. 105; A. Dumitrescu-Jippa, N. Nistor, *Sibiul și finutul în lumina istoriei*, Cluj, 1976, vol. I, p. 17, 135.

³ I. Ioniță, *Dealul Mohului*, Buc., 1913.

folgen. Die Siedlung selbst ist verhältnismäßig klein und zählt lediglich 844 Einwohner (1977), die Bodenformen ihrer Gemarkung dagegen eignen sich sowohl für Ackerbau als auch für Viehzucht. Erstmals findet das Dorf im Jahre 1494 urkundliche Erwähnung und bildete einen Rastplatz der mit ihren Wagen auf dem Wege nach Sibiu befindlichen Kaufleute². Heute arbeiten die meisten Dorfbewohner als Pendler in Sibiu, Tâlmăciu, Cîsnădie oder Avrig. Zur Ausübung der Landwirtschaft bestehen traditionsmäßige Bindungen³.

Abb. 3. Unmittelbar vom Menschen benutzte Fortbewegungs- und Lastenbeförderungsmittel

I — Stelzen (rekonstruiert); II — Holzschlittschuhe; III — Körbchen (1 — Boden; 2 — Stab; 3 — Henkel; 4 — Wände; 5 — „Schienen“; 6 — Bänder); III a — Tragweise des Korbes und Körbchens; IV — Rundkorb „chelțeu“ (1 — Henkel; 2 — Korbtab; 3 — Schienen; 4 — Haselbänder); V — Zwerchelsack (1 — Öffnung; 2 — Hals; 3 — Schnur; 4 — Boden); VI — Beutel (1 — angenähtes Band; 2 — Öffnung; 3 — Boden); VI a — Tragweise des Beutels; VI b — Zubinden des Beutels; VII — Sack (1 — Öffnung; 2 — Boden; 3 — Rand; 4 — Schnur).

4. Das System der Transportmittel

4.1. Fortbewegungsmittel

4.1.1. Unmittelbar vom Menschen (x), zum Erleichtern der Fortbewegung benutzte Behelfe:

² L. Badea, M. Caloianu, Gh. Dragu, *Județul Sibiu — monografie geografică*, Bukarest, 1971, S. 25—38; C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Bukarest, 1966, Bd. I, S. 105; A. Dumitrescu-Jippa, N. Nistor, *Sibiul și finutul în lumina istoriei*, Cluj, 1976, Bd. I, S. 17—135.

³ I. Ioniță, *Dealul Mohului*, Bukarest, 1913.

a) *picioraște* din mestecă, alcătuite din două *călăliști cu cîrlig (creangă)* îngrădit cu împletitură de salcie subțire, acolo unde se pune piciorul. Utilizate mai mult la joaca copiilor, există însă amintirea folosirii lor, la trecut Hirtibaciul, înainte de 1914, cînd încă nu era punte, și la „mers la glod”. Nu se țineau în gospodărie, erau aruncate pe marginea riului și se foloseau toți de ele. (N.I., N.N., și I.D.).

b) *patine de lemn* din mestecă, formate din două scîndurele legate la talpă cu ață și curele, pentru joacă și mers pe gheața riului, pînă la Veștem sau pe Hirtibaci. Foarte răspindite în trecut, astăzi dispărute (I.D., N.N., N.I.).

c) *mîle* cunoscute, dar nefolosite (N.I., N.N.)⁴.

d) *bețe, cîrje, bile* „cu bobile”, la cap, utilizate ocazional (N.N., N.I., I.B., I.D.).

4.1.2. *Mijloace pentru mers călare* (xy), folosite foarte rar la Mohu; singurul animal utilizat este *calul*, mult mai puțin răspîndit în trecut. La trecerea peste apă se mai foloseau și alte vite. Mijloacele pentru ajutorarea mersului călare sînt următoarele:

a) *pătura*, care înlocuia șaua la mersul departe. Des întrebuițată (N.I.)⁵.

b) *șa (sauă)*, folosită „ca să nu te glodești” (N.I.). Tipologic existau: *șei de lemn*⁶, cu cioc învelit în piele și „*șei de piele*”, apărute după 1918. De obicei cumpărate la Sibiu, apoi, după război, de la militari. Puțin răspîndite; cele de piele mai mult la călărașii de nuntă. De obicei, se călărea fără șa, pe distanțe mici. Le aveau cei înstăriți și le împrumutau pe 5 crețari, deoarece folosirea lor era legată nu numai de deplasări, dar și la arat și mașinit porumbul: „caii la plug nu se mînau fără șa, copilul stătea pe șa, călare, și-i conducea” (I.D., I.B., N.N.).

c) *căpăstru* din ață de cîneșă împletită la mașină, în Sibiu, sau de către oameni și compus din *ața căpăstrului* și *bill* — nod de strîns și lărgit ața. ■

⁴ M. B o c ș e, *Sisteme de transport și comunicație în Munții Trascăului (Valea Mogoșului)* în „AMET”, 1971—73, Cluj, 1973, p. 387—88; I. V l ă d u ț i u, în „Etnografia văii Bistriței”, Piatra Neamț, 1973, fig. 121.

⁵ P. I d u, în „Țara Birsei”, (Sub. red. N. Dunăre), vol. I, Buc. 1973, denumește *poghir*, — pătura pusă sub șa să nu se glodească calul, p. 373—74.

⁶ V. P ă c a l ă, O menționează în „Monografia satului Rășinariu”, Sibiu, 1915, p. 456.

a) *Stelzen* aus Birkholz, bestehend aus mit Haken (Verästlung) versehenen Stelzen, deren Tritt von einem Weidenrutengeflecht umschlossen ist. Gegenwärtig dienen sie lediglich als Kinderspielzeug, doch erinnert man sich im Dorf, sie vor 1914 zum Durchwaten des Hirtibaciubachs benutzt zu haben, als es noch keine Brücke gab. Desgleichen fanden sie auch bei tiefem Morast Verwendung. Dabei wurden sie nicht im Gehöft verwahrt, sondern blieben einfach am Bachufer liegen, wo jeder sich nach Bedarf ihrer bediente. (N.I., N.N., I.D.).

b) *Birkenholzschlittschuhe*, aus zwei vermittelst Schnur oder Riemen an der Schuhsohle festgebundenen Bretchen bestehend. Benutzt wurden sie als Spielzeug und zum Zurücklegen größerer Strecken auf dem zugefrorenen Hirtibaciulauf und zwar bis nach Veștem. Einst überaus verbreitet, heute verschwunden. (I.D., N.N., N.I.).

c) „*mîle*“ (*Katzen*) *genannte Steigeisen*, bekannt aber nicht benutzt. (N.I., N.N.)⁴.

d) *Stecken, Krücken, mit einem Knauf versehene Stöcke*, werden gelegentlich benutzt. (N.N., N.I., I.B., I.D.).

4.1.2. *Reitbehelfe* (xy), in Mohu überaus selten. Als einziges Reittier diente das früher weniger verbreitete *Pferd*. Zum Durchqueren großer Wasserläufe verwendete man auch anderes Großvieh. Als Reitbehelfe bediente man sich folgender Gegenstände:

a) *der Reitdecke*, die auf größeren Strecken den Sattel ersetzte und häufig benutzt wurde. (N.I.)⁵.

b) *des Reitsattels*, dessen man sich bediente, um eine unmittlere Berührung mit dem schwitzenden Pferdeleib zu umgehen „să nu te glodești” (N.I.). Typologisch unterscheidet man: den *Holzattel*⁶ mit lederüberzogenem Sattelknopf und nach 1918 aufgetretene *Ledersättel*. Üblicherweise erwarb man Letztere in Sibiu, nach dem Krieg dagegen von Militärangehörigen. Allgemein wenig verbreitet; Ledersättel vor allem bei den Hochzeitsbeireitern. Üblicherweise legt man kurze Reitstrecken ohne Sattel zurück. Gab es welche, so fanden sich diese vor allem im Besitze Wohlhabender, die sie gegen ein Entgelt von 5 Kreuzern ausliehen, bediente man sich ihrer doch nicht so sehr zum Reisen, als vielmehr beim Pflügen und Maishacken: d.h. die vorgespannten Pferde wurden von einem Kind angetrieben, das auf einem derselben als Beireiter ritt und es lenkte. (I.D., I.B., N.N.).

c) *der Halfter bezw. Zäume*, in Sibiu maschinell oder vom Bauern selbst aus Hanfgarn angefertigt, besteht aus dem „*Halftergarn* und dem „*bill*“, einem zum Verengen oder Erweitern des Halfters dienenden Knoten.

⁴ M. B o c ș e, *Sisteme de transport și comunicație în Munții Trascăului (Valea Mogoșului)* în „AMET”, 1971—1973, Cluj, 1973, S. 387—388; I. V l ă d u ț i u, în „Etnografia văii Bistriței”, Piatra Neamț, 1973, Abb. 121.

⁵ P. I d u: in „Țara Birsei”, (unter der Aufsicht von N. Dunăre), Band I, Buk., 1973, nennt *poghir* die Satteldecke „pătura pusă sub șa, să nu se glodească calul”, S. 373—374.

⁶ V. P ă c a l ă, Erwähnt sie in „*Monografia satului Rășinariu*”, Sibiu, 1915, S. 456.

d) alte mijloace auxiliare utilizate pentru ajutorarea mersului cailor: *potcoave*, *chédecă* (din ață împletită), apoi *lanțul de chédecă* făcut de fierari, sau la Sibiu, *traista de cai cu barieră* și mijloace pentru condus: *pinteni*, folosiți de călărași și *bețe lungi*, pentru mînat, utilizate după 1918, după ce s-a părăsit călăritul pe șa, la arat (N.N., N.I.).

4.2. *Mijloace pentru dus povara* — cel mai complex subsistem utilizînd variate materii prime pentru confecționare, corespunzător multor acțiuni care solicită părți diverse ale corpului.

4.2.1. *Mijloace utilizate direct de om* (xz)

La Mohu nu se folosesc transporturi în doi cu prăjina, decît ocazional, lipsește cobilița sau cum-păna, de asemenea transportul pe cap, dar e foarte răspîndit cel pe umeri, spate și mai ales cu mîna. Deși sistematizarea lor poate fi făcută pe variate criterii, preferăm cel al materialului de confecționare.

a) *din nuiele*: *corfe* — confecționate de băieși, în sat, sau de cei din Cașolt, Roșia și Sibiu. În gospodăria fiecărui mohan există toate tipurile, chiar în cîteva exemplare. Au dimensiuni mici și duc poveri de obicei agricole. Durabilitatea lor e în funcție de folosire. *Părți*: *fund*, *laturi*, *băț*, *șine* (*fășii mari*), *nuiele împletite* (*fășii mici*) pe fund, ca șini împletite, fără nuiele. Tipologice: *corfițe* (corfă mică), rotunde sau pătrate, cu mîner împletit la mijloc, un băț, 28 șine de alun. Utilizare: cules în pădure ciuciuleți și bureți, fructe, transport fasole, ouă; *corfe rotunde*, capacitate 15—20 kg, cu toartă, de asemeni rotundă, pentru scos crumpene, dus ouăle la Sibiu etc. Au dimensiuni mai mari și rînduri de 36 de șine cu nuiele; *corfe pătrate*, pentru dus mîncarea la cîmp; *corfe lunguieșe*, pentru zarzavat și dus alimente la Sibiu. (S.N., N.I., N.N., I.B.).

— *Chelteu* — dus de doi oameni, dar la povară mare pus numai în car și căruță. La Mohu sînt mai mici ca cele din Bungard, unde se folosesc la dus castraveții, la Sibiu. Capacitatea 30 kg, pentru cartofi, porumb, sau chiar lemne. Făcute din alun de către băieși, de multe ori la comandă. Forma e rotundă, cu diametrul gurii mai îngust decît partea

d) anderer zur Fortbewegungserleichterung der Pferde dienender Nebenbehelfe: *Hufeisen*, *Pferdefessel* (Fußschellen) aus Hanfgeflecht und später vom Dorfschmied oder in Sibiu als Kette angefertigt. Dazu der mit einem Band versehene „*Pferdebeutel*“ und *Lenkbehelfe*: von den Hochzeits- oder anderen Reitern benutzte *Sporen* und als Zügel, bzw. nach 1918, nach Auflassen des beim Pflügen verwendeten Beireiters, benutzte „*bețe lungi*“ (wörtlich lange Stangen). (N.N., N.I.).

4.2. *Lastenbeförderungsbehelfe*, *Tragbehelfe* — das komplexeste Untersystem, wobei zur Anfertigung der verschiedenen Tragbehelfe verschiedenartigste Rohstoffe Verwendung fanden, die sich nach der Handhabung und den dabei beteiligten Körperteilen richteten.

4.2.1. *unmittelbar vom Menschen benutzte Behelfe* (xz)

In Mohu trägt man Lasten nur fallweise zu zweit, vermittels einer Stange, desgleichen fehlt die Dracht (Schulterjoch), sowie das Lastentragen auf dem Kopf. Umso verbreiteter ist die Lastenbeförderung auf der Schulter, dem Rücken und vor allem mit der Hand. Obgleich sich die obengenannten Behelfe nach verschiedenen Gesichtspunkten gliedern lassen, ziehen wir es vor, dabei vom zu ihrer Anfertigung dienenden Rohstoff auszugehen. So unterscheiden wir etwa:

a) aus Rutengeflecht angefertigte *Körbe* „*corfe*“ — die von im Ort selbst oder in Roșia, Cașolt bzw. Sibiu wohnhaften „Băieși“ (Korbflechtern) hergestellt werden. Derartige Körbe sind in den Bauerngehöften häufig in verschiedenen Varianten und Gattungen und gleich in mehreren Exemplaren belegt. Sie sind von kleineren Ausmaßen und dienen zum Befördern landwirtschaftlicher Lasten. Ihre Dauerhaftigkeit hängt von der Benutzung und Abnutzung ab. Teile: *Boden*, *Seitenteile*, *Schienen* (Breitbänder), *Flechtruten* (Schmalbänder), der Boden lediglich aus Schienen bestehend, ohne Ruten. Typologie: *Körbchen* „*corfițe*“, rund oder quadratisch mit geflochtenem Mittelhenkel, einem Stab und 28 Haselschienen. Verwendung: Sammeln von Waldfrüchten und Pilzen, Befördern von Bohnen und Eiern; *Rundkörbe* „*corfe rotunde*“, Fassungsraum 15—20 Liter. Ebenfalls bogenförmiger Henkel. Benutzt bei der Kartoffelernte, zum Befördern von Eiern auf den Markt von Sibiu usw. Sie sind größer und weisen 36 mit Ruten verflochtene Schienenreihen auf. *Quadratkörbe* dienen zum Mitnehmen von Proviant aufs Feld. *Längliche Körbe* werden zum Befördern von Gemüse und Lebensmitteln nach Sibiu benutzt. (S.N., N.I., N.N., I.B.).

— *Tragkörbe* „*chelteu*“ werden von zwei Personen gehandhabt, bei größeren Lasten jedoch bloß mit dem Ochsen- oder Pferdewagen befördert. Die in Mohu verwendeten Exemplare sind kleiner als die in Bungard zum Gurkentransport auf den Markt von Sibiu benutzten, und fassen rund 30 Liter (Kartoffeln, Mais oder Brennholz). Sie werden von den Băieși, häufig auf Bestellung, angefertigt. Der aus Haselruten erzeugte Korb ist kreisförmig und sein Oberrand kleiner als der

ecuatorială. Părțile sale sînt: *bălu*, *șine*, *fășii de alun*, *urechi* sau *toarte* (*colacu*). Tipologie: *mari* (2—3 ferdele pentru boabe de cucuruz), *mijlocii* (2 ferdele); *mici* (pînă la o ferdelă) (N.N., I.N.).

— *Coșuri mari*, apărute după război; formă rotundă, cu două toarte, fund mai îngust decît gura; pentru scos cartofi (N.N.).

b) *din lemn*: mult mai rare, folosite ocazional, în gospodării și, în gamă restrînsă, în ocupații pastorale. Meșteșugul vaselor de lemn nu este cunoscut, ele se procură de la dogarii din Maramureș, în trecere prin sat. Printre acestea sînt: *bote*, *troci*, *fedeșuri*⁷, pentru transportat apa în casă și în cîmp, *ciubare de haine*, *hurdoaie* pentru lapte acru, *ploști*, procurate de la Sibiu sau de la Rîmnicu Vilcea (N.I., I.D., N.N.).

c) *din pămînt*: ulcioare și oale pentru transportat apă și mîncare, procurate de la negustorii din Turda sau Tîrgu-Mureș, veniți cu căruța. Astăzi în scădere (N.I., I.D.).

d) *din metal*: *ulcioare de blehi* pentru lapte, de obicei duse cu carul la Sibiu. Capacitate: 15—30 kg, astăzi înlocuite de *căldări* (N.I., I.D.).

e) *din textile*, avînd la bază cînepa și folosite la deplasările mici, în afara hotarului:

— *pășturi*, pentru dus mîncarea în cîmp (I.D.);

— *traistă*, de dimensiuni mici, mijlocii, mari, transportînd produse alimentare (la cîmp) sau manufacturiere (de la Sibiu spre sat). Capacitate: 4—5 kg (la cîmp) și mai mult (la Sibiu). Folosirea: prinse pe după umăr și gît cam la mijlocul pieptului, nu pe șold, sau duse în mînă. Produse de femei, într-o jumătate de zi una sau cu „flori“, în două zile (N.N., I.D., N.I.).

— *desaga* (*desagi*), de formă dreptunghiulară sau pătrată, realizată din două traiste prinse la gît. În trecut făcute din cînepă, azi, din lînă și bumbac. Capacitate: 20—30 kg, femeile duc pînă la 25 kg pe umăr, împărțite pe ambele părți sau cu greutatea mai mare înapoi. Povară: produse alimentare duse la Sibiu, iar de acolo încărcate cu zahăr, ulei și alte mărfuri ce nu se găsesc în sat. Toți oamenii aveau și trăiști și desagi; ele nu s-au

Hauptdurchmesser. Er besteht aus: *Schienen*, *Stab*, *Haselbändern*, *Henkeln* („toarte, colacu“). Typologie: *große Körbe* (2—3 „Viertel“, in Transsilvanien benutztes Hohlmaß, rumänisch „felderă“ „ferdelă“ das 20—25 l faßt) für Maiskörner; *mitelgroße* (2 „felderă“); *kleine* (bis zu 1 „felderă“). (N.N., I.N.).

— *Große Körbe*, nach dem Krieg aufgekommen; rund, zweihenkelig, nach unten hin konisch verjüngt; dienen als Behälter bei der Kartoffelernte (N.N.).

b) *aus Holz hergestellte Tragbehelfe*: wesentlich seltener, werden innerhalb der Bauernwirtschaft und in beschränktem Maße im Rahmen des Hirtenwesens benutzt. Das Böttchergewerbe ist im Ort unbekannt und die Gefäße werden von aus der Maramureș stammenden Wanderböttchern erworben. Unter anderen gehören dazu: *Eimer*, *Tröge* *Behälter* zum Wassertransport ins Haus und aufs Feld „fedeșuri“⁷, *Waschzuber*, *Sauermilchbüttlen*, aus Sibiu oder Rîmnicu Vilcea beschaffte *Bocksbeutelflaschen* „ploști“. (N.I., I.D., N.N.).

c) *aus Ton angefertigte* Krüge und Töpfe, die zum Befördern von Wasser und Speisen dienen, und von mit dem Wagen durchziehenden Töpfern aus Turda oder Tîrgu Mureș erworben wurden. Heute im Abnehmen begriffen. (N.I., I.D.).

d) *Metallbehälter*: Milchkannen aus Walzblech, die üblicherweise mit dem Pferdewagen nach Sibiu zum Markt befördert wurden. Inhalt 15—30 l. Heute durch *Eimer* verdrängt. (N.I., I.D.).

e) *Textilien*, vor allem aus Hanf gewebt, die bei kurzen Wegstrecken außerhalb der Gemarkung benutzt werden.

— *Brottücher* „pășturi“ zum Befördern von Proviant aufs Feld (I.D.).

— *Beutel* „traista“, von kleinen, mittleren oder großen Ausmaßen, dienen zum Befördern von Nahrungsmitteln (aufs Feld) oder von Manufakturzeugnissen (aus der Stadt Sibiu ins Dorf). Fassungsraum: 4—5 kg (aufs Feld) und mehr (in die Stadt). Man trägt sie an einem quer über Brust und Hals verlaufenden Band, auf der Brust oder in der Hand. Sie werden von den Bäuerinnen im Laufe eines, halben Arbeitstages, oder wenn sie „geblümt“ also durch Wirkarbeit verziert sind, dagegen im Laufe zweier Tage hergestellt. (N.N., I.D., N.I.).

— der *Zwerchsack* „desagă“, von rechteckiger oder quadratischer Form, besteht aus zwei am Oberrand zusammengefügten Beuteln und wurde früher aus Hanf, heute dagegen aus Baumwolle angefertigt. Fassungsraum: 20—30 kg. Frauen tragen darin bis zu 25 kg und zwar vorne und rückwärts gleichmäßig oder so verteilt, daß das Übergewicht nach rückwärts fällt. Man befördert damit vor allem Lebensmittel zum Markt nach Sibiu und brachte darin früher allerlei Waren, vor allem solche, die im Dorf nicht fehlten. Derartige Zwerchsäcke oder die vorgenannten Beutel besaß jeder Haushalt. Im Laufe der Zeit erlebten sie

⁷ Menționate și de M. Bocșe „fedeș din lemn de brad pentru apă“, op. cit. p. 378; I. Vlăduțiu, op. cit. p. 345—371.

⁷ Erwähnt auch von M. Bocșe „fedeș din lemn de brad pentru apă“, op. cit., S. 378; I. Vlăduțiu, op. cit., S. 345—371.

modificat, au durabilitate mare și sînt foarte comode, în orice transport. Tipologie: *desagi de Sibiu*, *desagi de purlat* (în vatră și în hotar).

— *saci de cînepă*, țesuți în casă, de către femei, cam două ceasuri o bucată, apoi cusuți doi cîte doi. Se ducea orice povară în spinare, dacă era vorba de moară, dar mai mult în căruțe. Tipologie: *saci largi* (pentru bucate procurate din comerț), *saci de o măsură* (5 ferdele, mai înguști și mai înalți), (I.D., I.B., N.I.).

f) pentru poveri de tip special:

— *crosna*: mijloc folosit foarte rar, doar pentru lemne, în trecut de către bătrîni sau săraci; transport alcătuit dintr-un mănunchi de lemne, prins cu două funii, în spinare: „pînă la războiul ălăalt, în 18, de atunci am primit pădure și pășune... pe spate; ie cum dŕeci ranița, umbla lume multă înainte; încingeai lemne de 1 m și le legaai cu ață, sfoară de cînepă și le puneai pe umăr. A murit acum ultima bătrînă care știa să facă“ (S.N.), „cu spinarea în războiul din 1916, făcea ața și încrosna ca geamantanul în spinare, după aceea nu s-a mai folosit. Atunci pentru că n-a mai fost cai și care, numai muierile. Aduceau din pădurea Șelimbărilor, nu de pe deal“ (I.D.).

— *leagănul portativ*: cînd era mic (N.I.) își amintește că femeile duceau la sapă copilul cu leagănul sub braț („la subțuori“) prins cu funia, în spate;

— materiale de construcție: *targa* pentru beton, piatră, rar gunoi, folosită pe distanțe scurte, de obicei în construcții, de către doi oameni (I.D.).

4.2.2. *Mijloace pentru transportat povara pe animale*. Aceste mijloace sînt folosite rar, sistemul aproape că nu este cunoscut, cel mult utilizat pe cal, nu pe alte animale, și a fost eliminat prin lipsa muntelui, a pădurii — cel mult păstrat pentru mutatul tirla pe hotar sau dus la moară, „nu se duce povară pe animale, nu se folosește, nu-i sat de munte, povara se duce numai cu căruțele, nici cărucioare de mină nu aveam. Nu se duceau saci pe boi și nici alte obiecte“ (S.N.). Folosit foarte rar, *samarul*, doar pentru măgar, „pentru cal doar la munte în Mărginime“ (I.B.), cu povară cumpănită, nelegată, alcătuită fie din *burdufi de brînză* procurați din Sadu, Rîu Sadului, Tălmăcel, desagi și saci, chiar mai mulți; pe un cal se putea încărcă pînă la 250 de kg, *buși* și *ciubare* numai la mutatul tirliei (I.B.).

keinerlei Wandlungen und sind überaus dauerhaft, bzw. zu jeder Art Transport geeignet. Typologie: *Stadtzwerchsäcke* und *Alltagszwerchsäcke*, (die im Dorf und auf der Gemarkung benutzt werden).

— *Hanfleinensäcke*, von den Frauen im Laufe von rund 2 Stunden pro Stück angefertigt und hernach paarweise zusammengenäht. Damit beförderte man allerlei Lasten auf dem Rücken, vor allem wenn es sich um Mahlgut handelte, häufiger jedoch mit dem Wagen. Typologie: *weite Säcke* (für Getreide, aus dem Handel erworben), *Ein-Maßsäcke* (d.h. 5 Viertel „ferdele“, enger und höher) (I.D., I.B., N.I.).

f) für besondere Lasten:

— der Hucklepack „crosna“, heute überaus selten, früher lediglich von Alten und Armen zum Reisigtransport benutzt; es handelt sich um ein vermittels zweier Seile auf dem Rücken getragenes Holzbündel. „Bis zum vorigen Krieg, im Achtzehner bekamen wir Wald und Weiden...; auf dem Rücken, wie einen Ranzen — früher benutzten es viele; man legte Meterscheite aufeinander und band sie mit Hanfschnur zusammen, worauf man sie auf die Schulter hob. Die letzte Frau, die sie anzufertigen verstand ist jüngst verstorben“ (S.N.). „Auf dem Rücken, während des Krieges aus 1916. Man drehte einen Strick und band es sich wie einen Koffer auf den Rücken. Später benutzte man es nicht mehr. Damals jedoch, weil es weder Pferde noch Wagen gab, aber die Frauen, die holten Holz aus dem Wald von Șelimbăr, nicht von den Bergen“ (I.D.).

— *Kindertragvorrichtungen*: während seiner Kindheit, erinnert sich N.I., trugen die Frauen die Kleinkinder in einer Wiege unter dem Arm, vermittels eines um den Nacken gelegten Seils.

— *Baustoffe*: die *Trage* (mit zwei Griffpaaren versehene Plattform) wurde von zwei Männern, vor allem über geringe Strecken, d.h. auf dem Bauplatz zum Befördern von Stein, Beton, seltener Stallmist benutzt (I.D.).

4.2.2. *Behelfe zur Lastenbeförderung vermittels Tragtieren*. Derartige Behelfe werden selten benutzt, sind als System kaum bekannt und höchstens als Packpferde belegt. Andere Tragtiere fanden keine Verwendung und selbst das Packpferd wurde allmählich aufgelassen, da es hier weder Gebirge noch Wald gab. Die einzige Form, in der es noch benutzt wird, ist beim Verlegen des Schafpferchs innerhalb der Gemarkung oder bei Mahlguttransporten zur Mühle hin und zurück. „Lasten werden hier nicht auf Tragtieren befördert. Es ist kein Gebirgsdorf. Lasten führt man hier mit dem Wagen. Nicht einmal Handwagen gibt es. Und weder Säcke, noch andere Gegenstände wurden etwa Ochsen aufgepackt.“ (S.N.). Seltener benutzt wurde der *Packsattel* „samarul“, jedoch bloß auf Eseln „für Pferde nur im Gebirge, in der Mărginime“ (I.B.) mit ausgeglichener Last, *Kăselaibe* aus Sadu, Rîul Sadului oder Tălmăcel oder Zwerchsäcke, bzw. Säcke, ja gleich mehrere. Ein Pferd konnte bis zu 250 kg, *Bütten* und *Zuber* beim Verlegen der Sennhütte, befördern (I.B.).

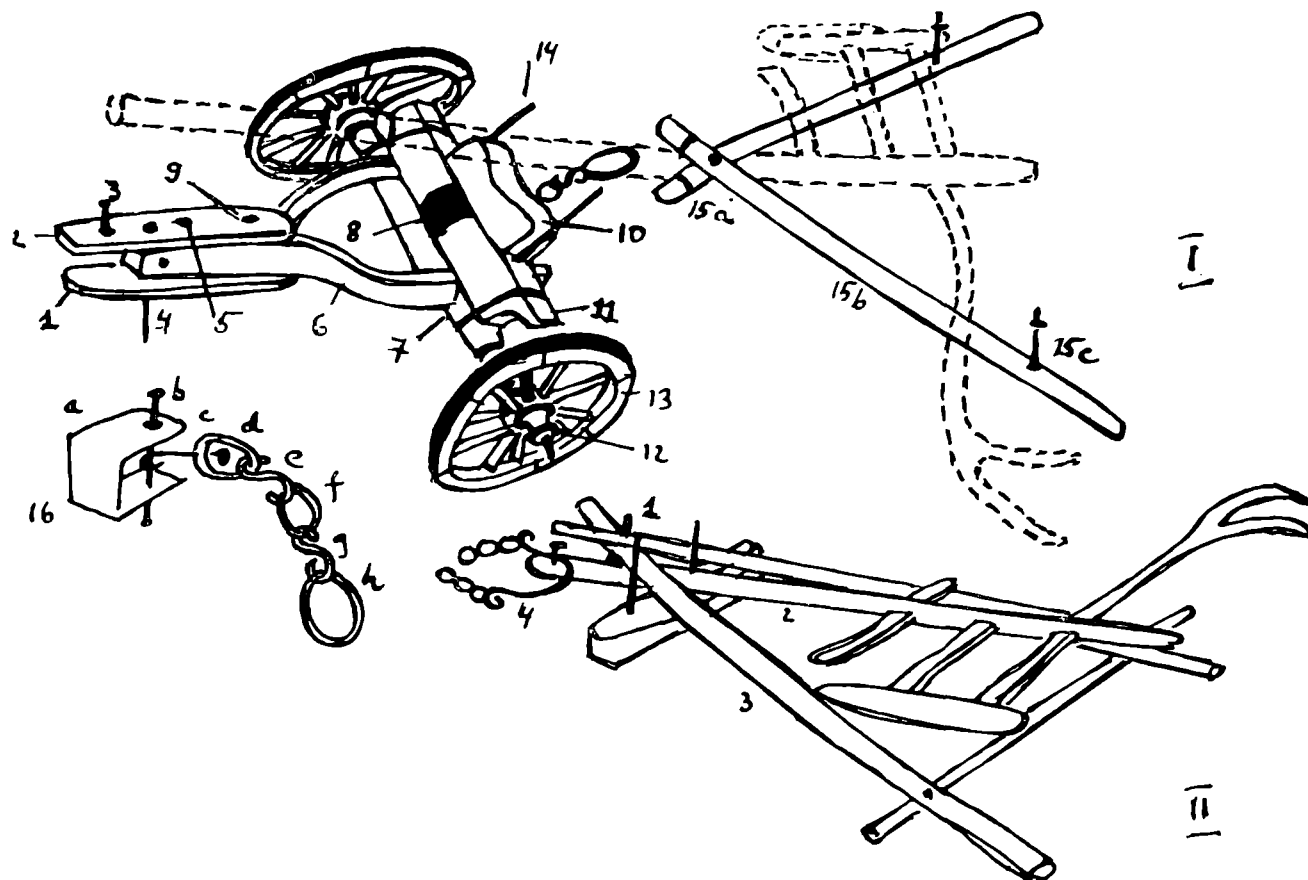

Fig. 1. Cobila

1 - prinsă de grindei; 2 - falcă de jos; 3 - cui din falcă; 4 - cui schimbător; 5 - gaură de schimbat; 6 - craci; 7 - osic; 8 - fier de încins potingu; 9 - cui din craci; 10 - căpătîu la roțile; 11 - podu; 12 - butuc; 13 - roată cu raf; 14 - fiare de grindei; 15 a - cui; b - picioru coghilii; c - girof; 16 - potingu; a - fier de încins potingu; b - cui; c - cui strîmb; d - veriga din cap; e - legătură; f - veriga de mijloc; g - legătură; h - veriga mare; 11 - prinsă pe căpătîi; 1 - cui de lemn sau sîrmă; 2 - grindeiu; 3 - coghilă

Abb. 1. Pflugschlitten „cobilă“

I - an der Deichsel befestigt; 1 - untere Backe; 2 - obere Backe; 3 - Backennagel; 4 - versetzbarer Stift; 5 - Versetzloch; 6 - Schere; 7 - Achse; 8 - Eisen zum Befestigen der Koppelkette „potingu“; 9 - Scherenstift; 10 - Flugkarren-Achsschere; 11 - Brücke; 12 - Nabe; 13 - mit Reifen versehenes Rad; 14 - Deichselkatze; 15 a - Stift; b - „coghilă“-Fuß; c - Schraube; 16 - Koppelkette; a - Ring; b - Stift; c - Krummstift; d - Kopfglied; e - Bindeglied; f - Mittelglied; g - Bindeglied; h - Großglied; II - an der Achsschere befestigt; 1 - Holzstift oder Draht; 2 - Deichsel; 3 - „coghilă“.

4.3. *Mijloace pentru tirul povara: (xw, yw)* sînt mijloacele tirate direct, pe sol, în modul cel mai simplu. La Mohu, acest sistem lipsește, reliefurile și ocupațiile agricole l-au înlocuit în favoarea mijloacelor de transport dezvoltate. Singurul mijloc tirat, adaptat unor munci agricole, la arat și mașinit, este *cobila* (*cubila* sau *coghila*). Introdusă în cadrul sistemului mai complex animal — tînjală — rotilă — cobilă, trasă mai ales de cai, boi și vaci învățate cu lucrul. Ea este alcătuită din două lemne (*cobile*), lungi de 1,5 m și distanța între capetele care se tiră de 0,75 m, prinse una în alta printr-un orificiu pe care se pune plugul într-o parte, cu coarnele prinse într-un cui de lemn, înlocuit după 1920, cu unul de metal. Cobila era răspîdită aproape la toți oamenii. În deplasare, pe ea se putea pune grapa, plugul, unelte sau sacii cu sîmînță; era condusă dinapoia roților cu hețele. Avantajul ei consta în ușurința cu care se confecționa și se deplasa, înlocuind căroaia mai

4.3. *Behelfe zum Nachschleifen von Lasten* (xw, yw) sind Behelfe, die einfach auf dem Boden nachgeschleift werden. In Mohu fehlt dieses Beförderungssystem. Von den Bodenformen und landwirtschaftlichen Beschäftigungen ausgehend wurden derartige Mittel durch entwickeltere ersetzt. Der einzige den landwirtschaftlichen Arbeiten angepaßte Schleifbehelf ist der beim Pflügen und Hacken benutzte Pflugschlitten (*cobilă* oder *coghilă*). Es handelt sich um eine Art aus zwei 1,5 m langen, an einem Ende untereinander verbundenen und am anderen etwa 0,75 m voneinander entfernten Stangen („*cobile*“) gebildete Nachschleifvorrichtung, die dem komplexeren System: Zugtier — Deichsel — Pflugkarren — *cobilă* eingegliedert wurde und vor allem von ans Ziehen gewöhnten Pferden, Ochsen oder Kühen fortbewegt wird. Darauf wurde der Holzpflug verladen, indem man seine Sterze an einem Holznagel befestigte, der nach 1920 durch einen eisernen ersetzt wurde. Der Pflugschlitten fand sich in fast allen Gehöften. Darauf ließ sich allerlei befördern, und zwar die Egge, der Pflug, Arbeitsgerät und Sämereien. Gelenkt wird er vermittels Leitlinien, wobei man hinterher geht. Der Vor-

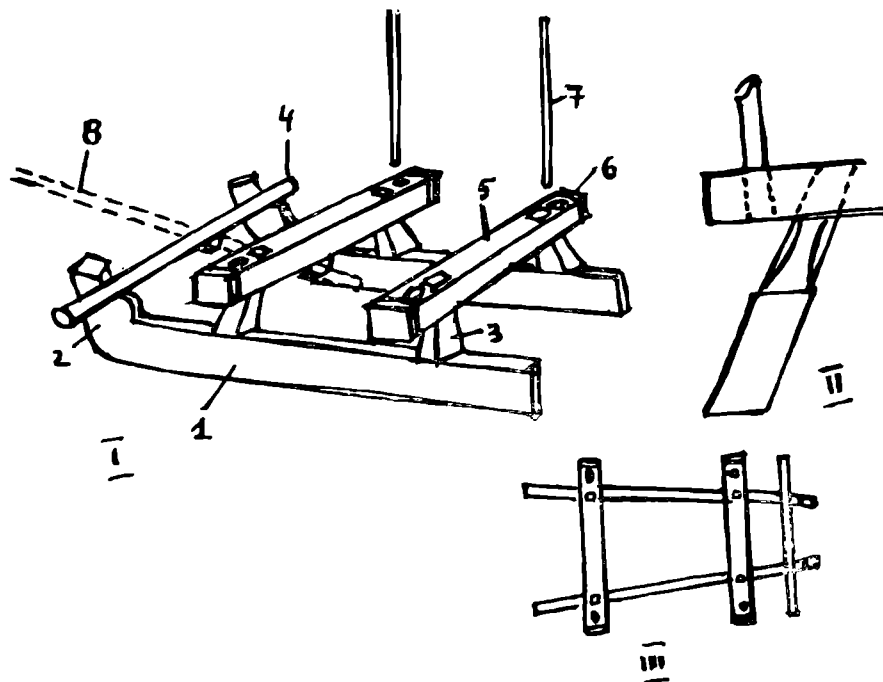

Fig. 5. Sanie de vite (Ion Brana)

I - 1 - talpă; 2 - curbă; 3 - picior; 4 - sferă-halt; 5 - podu; 6 - brătară; 7 - mănășă; 8 - rudă de cai; II - detaliu picior și talpă; III - văzută de sus

Abb. 5. Ochsen Schlitten (Ion Brana)

I - 1 - Kufe; 2 - Horn; 3 - Stelze; 4 - Stehwage; 5 - Brücke; 6 - Beschlag; 7 - Runge; 8 - Pferdedeichsel; II - Detail Stelze und Kufe; III - von oben gesehen.

ales la deal; însă nu ținea mult, se rodea și de aceea nu era folosită decât în puține împrejurări, doar pe hotar. A dispărut după cooperativizarea agriculturii. La Mohu nu a fost interzisă folosirea ei pentru că nu era întrebuințată pe șosele (I.D., I.O., N.I., S.N.).

4.4. Mijloace complexe pentru transport

4.4.1. Mijloacele de transport prin alunecare

4.4.1.1. Utilizate direct de om (xs) cu direcția de aplicare a forței înainte (tras):

a) *cățirga*⁸ este tipul vechi de sanie, pentru lemne, mai largă decât săniuțele de azi. Dimensiuni: L = 1 m, l = 0,8 m. Cuiele de fier și șinele apărute prin 1934—1940. Confectionată în gospodăria fiecăruia sau de către rotari. Folosire: iarna la dus saci la moară, lemne (de către cei care nu aveau vite), grâu, porumb, ovăz sau mers la teren cu povară mică. Astăzi doar pentru joacă. Capacitate: 3 saci (300 kg). În trecut foarte răspândită, azi dispare. Pe teren ajungea pînă la 3—4 km distanță de sat (I.D., I.O., N.I., S.N.).

b) *săniuța* (sania mică, sania de lemn) înlocuiește astăzi cățirga, în cadrul aceluiași utilizări (I.O., I.D.).

c) *săniile de model nou* (din metal) apărute după război (I.O.).

teil seiner Benutzung besteht darin, daß er sich leicht herstellen und fortbewegen läßt und vor allem bergan den Karren ersetzt. Da er sich aber als wenig dauerhaft erwies, verwendete man ihn selten und lediglich auf dem Acker. Nach der Vergenossenschaftung der Landwirtschaft verschwand der Pflugschlitten völlig. In Mohu war seine Benutzung nicht untersagt, da man ihn nicht auf der Straße verwandte. (I.D., I.O., N.I., S.N.).

4.4. Komplexe Beförderungsmittel

4.4.1. Gleitbeförderungsmittel

4.4.1.1. Unmittelbar vom Menschen (xs), unter Anwendung der Zugkraft gehandhabt:

a) *der Holzschlitten*⁸ bildet den alten, für Holztransporte benutzten Schlittentypus, der breiter war als die heutigen Schlitten. Abmessungen: L=1 m, B=0,8 m. Er wird im Gehöft oder vom Stellmacher angefertigt und lediglich nach 1934—1940 benutzte man dabei auch Eisennägel und -schienen. Verwendung: während des Winters (vor allem von Leuten, die keine Zugtiere besaßen) zum Befördern von Holz oder Mahlgutsäcken mit Weizen, Mais, Hafer, bzw. um kleineres Gepäck zur Bahnstation zu bringen. Heute dient er bloß als Rodelschlitten. Fassungsvermögen: 3 Säcke (300 kg). Früher überaus verbreitet, gegenwärtig dagegen im Verschwinden begriffen. Mit dem Holzschlitten legte man Entfernungen bis zu 3—4 km vom Dorf aus zurück. (I.D., I.O., N.I., S.N.).

b) *der Kleinschlitten*, auch Holzschlitten genannt, ersetzt heute den Vorhererwähnten und dient gleichen Zwecken. (I.O., I.D.).

c) *neue* (eiserne) Schlitten, die nach dem Krieg aufkamen (I.O.).

⁸ M. B o c ș e, Op cit., p. 380: „Sania, săniuța”; Asemănătoare cu „ciocla” și „tirlia oloagă” (cu fâlcele) la P. Idu, op. cit., vol. I, p. 362.

⁸ M. B o c ș e Op. cit., S. 380 „Sania, săniuța”; ähnlich wie „Ciocla” und „tirlia oloaga” (cu fâlcele) bei P. I d u, op. cit., Band I, S. 362.

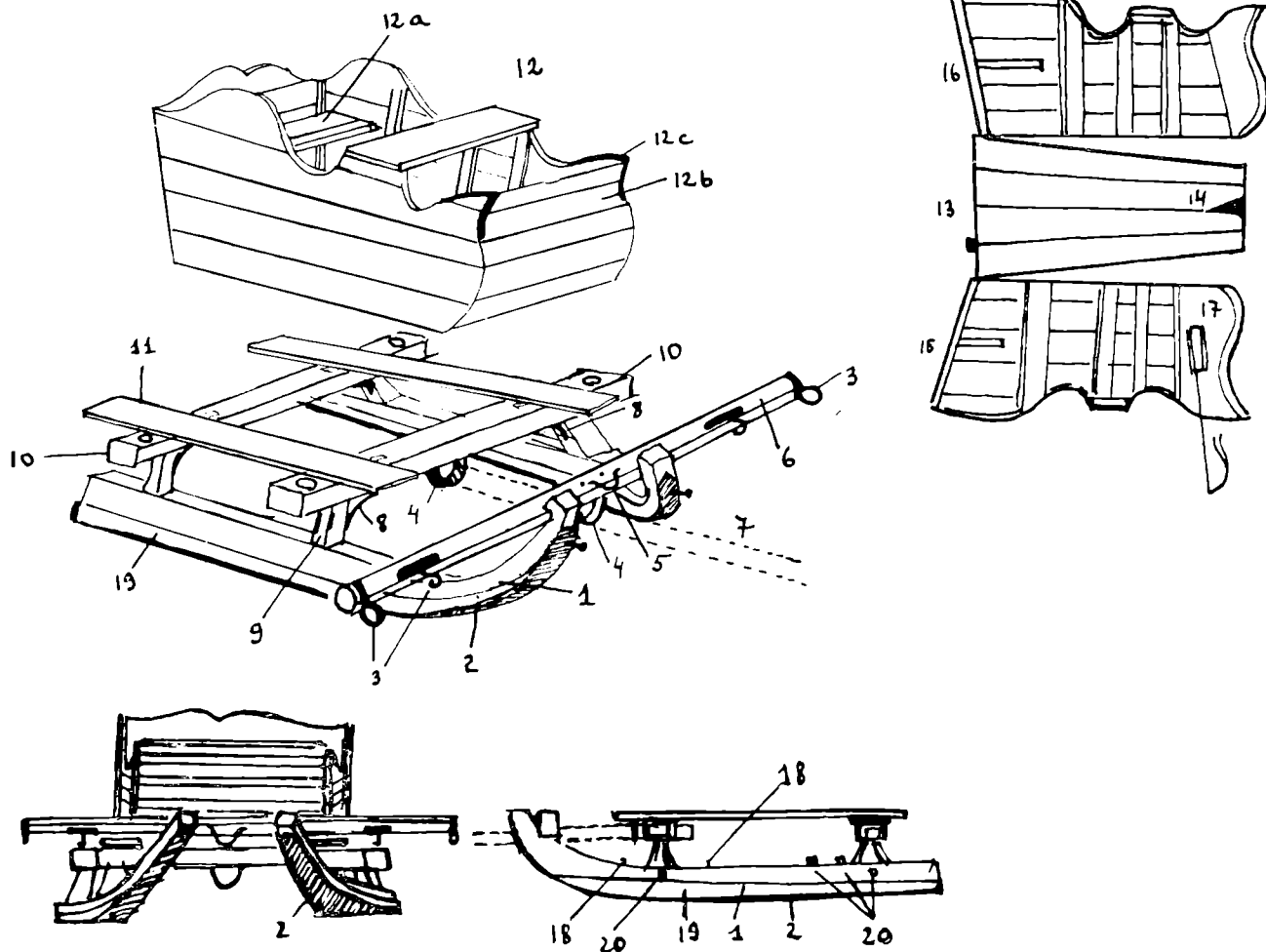

Fig. 6. Sanie de plimbare (Iancu Nicolae)

1 – talpă; 2 – șină (raf); 3 – brățări de rudite; 4 – veriga de rudă; 5 – cârlig; 6 – sferchalt; 7 – ruda; 8 – rafuri de la pod; 9 – picioare; 10 – pod; 11 – scinduri de pus picioru la urcare; 2 – coș cu: a – poliță; b – apărătoare de zăpadă; c – întăritură de talpă; 13 – fundu; 14 – gaură de rudă; 15 – margine din dreapta; 16 – margine din stânga; 17 – tioc de pinză pentru bici; 18 – șiroafe; 19 – adaos la tocire; 20 – cuie de lemn

Abb. 6. Reiseschlitten (Iancu Nicolae)

1 – Kufe; 2 – Eisenband („Reif“); 3 – Sielenseitansatz; 4 – Deichselansatz; 5 – Haken; 6 – Stehwaage; 7 – Deichsel; 8 – Brückenbeschluss; 9 – Stelzen; 10 – Brücke; 11 – Trittbrett; 12 – Schlittenkorb; a – Sitz; b – Spritz (Schnee)schutz; c – Blechverstärkung; 13 – Boden; 14 – Deichselloch; 15 – rechter Seitenteil; 16 – linker Seitenteil; 17 – Peitschenhalter aus Leinwand; 18 – Schrauben; 19 – Ergänzung eines abgenutzten Teils; 20 – Holzstifte

4.4.1.2. Sănii trase de animale („sănii de vite“) (ys).

a) *sania de pădure* (sania de lemn sau sania de vite)⁹ mai rară, trasă de cai sau boi, cu aceeași formă ca și săniile mici, însă de dimensiuni mai mari, având în loc de poduri, oplene cu mânuși. Dimensiuni: L=2–3 m, l=1 m. Părți: *tălpi cu raf, picioare, oplene cu mânuși*. Chiar și iarna era folosită puțin, pentru că de obicei lemnele se aduceau de cu toamnă cu carul, dar ea putea compensa neajunsurile cauzate de deplasarea carurilor în timp de iarnă. Putea duce 800–1 000 kg bălegar, pină la 1500 kg lemn. Transporta marfă (porci) pină la distanțe mari: Sibiu, Avrig, Arpaș, Făgăraș – când era zăpadă mare.

Corresp. cu „*sania mare*“ (cu oplene) la M. Bocșe, op. cit., p. 380–88; „*cioacla*“ (cu țepușe) la P. Idu, op. cit. vol. I, p. 367.

4.4.1.2. von Zugtieren gezogene Schlitten („Viehschlitten“) (ys).

a) *der Waldschlitten* (Holzschlitten, auch Viehschlitten)⁹ ist seltener und wird von Pferden oder Ochsen gezogen, ist von gleicher Form wie der Kleinschlitten, jedoch größer als dieser und weist anstelle der Schlittenbrücke Rungenschemel auf. Abmessungen: L=2–3 m, B=1 m. Er besteht aus: den schienenbeschlagenen Kufen, den Streben oder Stelzen und den Rungenschemeln. Selbst während des Winters wurde er nur selten benutzt, da man das Holz im Herbst mit dem Wagen zu holen pflegte, doch vermochte er im Winter die Nachteile des Wagens auszugleichen. So konnte man mit dem Holzschlitten 800–1000 kg Dünger und bis zu 1500 kg Holz aber auch andere Lasten (Schweine) bei tiefem Schnee über größere Strecken zum Markt nach Sibiu, Avrig, Arpaș oder

⁹ Entspricht dem „*sania mare* (cu oplene)“ bei M. Bocșe, op. cit., S. 380–388; „*cioacla* (cu țepușe)“ bei P. Idu, op. cit., Band I, S. 367.

Erau ușoare pentru animale, urcau pante pronunțate. Ține aproximativ 10 ani — apoi se coace. În Mohu nu s-a folosit sistemul mixt de ținere-alunecare cu lemne sprijinite cu un capăt de sanie, nici disponerea poverii pe un sistem format din două sănii. În trecut o aveau toți oamenii, acum a dispărut. Erau confecționate de rudari sau chiar în gospodăria omului și păstrate sub șop sau în primnicar, pe prăjini sau prinse de tavan. (I.D., I.O., N.I., S.N.).

b) sania de plimbare (sania de cai) cu rudă sau rudițe pentru unul sau doi cai, nu era răspândită decât la vreo 15—20 de oameni; considerată „sanie de lux“. Apărută după 1916, acum e însă foarte rară deși încă, se mai folosește. Era singurul mijloc de transport, vopsit pe dinafară în verde sau albastru. Sania lui Nicolae Iancu nr. 48, veche de 40 de ani și făcută de proprietar, putea duce 3 inși și era folosită chiar zilnic pentru mers la Sibiu și Cislădie. Materialul din care era confecționată era stejarul (lucrat direct la fierăstrău). Sania are 4 părți principale: a) *tălpile* (curbe la capătul de dinainte și apropiate la vîrf) cu *raf* (*șine*), b) *picioare* și *pod cu rafuri la pod*, c) *sferelalt* cu *cîrlig*, d) *coș cu apărătoare de zăpadă și margini laterale*. (S.N., N.I., I.O., I.D., I.N.).

4.5. Mijloace de transport cu roți

4.5.1. Mijloace mici (folosite direct de om) (xt)

a) *roaba* (roaba de mină)¹⁰. Părți: *coș cu două picioare, coarne, roată cu spițe*. Folosire: la dus cărămizi, gunoi, saci, nisip și alte greutăți, acolo unde nu se poate folosi carul. Capacitate: 100 kg. Singura modificare în ultimele decenii este înlocuirea roții pline, cu roata cu spițe (apărută după primul război mondial). Din 1962 s-a răspândit roata de fier. În trecut, confecționate în gospodărie sau de țigani rudari din Arpaș, ajunși aici cu căruțele — vindeau roabele la localnici.

b) *căruț de mină*. Tipul cu două roți, de inspirație săsescă, s-a răspândit după 1910 și a fost utilizat la dus laptele la Sibiu, în el intrînd 3—4 *ulcioare de blehi*. Abia în ultimii 20 de ani s-a răspândit mai mult, folosindu-se la moară, cărat bostani, cartofi, iarbă, deoarece e foarte la îndemînă și se „cumpănește bine la mers“; capacitate de 100—150 kg. Ele erau făcute de rudari, mai

Făgăraș befördern. Da er verhältnismäßig leicht war, ließen sich mit ihm auch große Steigungen bewältigen. Nach etwa zehnjähriger Benutzung beginnt er morsch zu werden. In Mohu benutzte man weder das kombinierte System, bei dem bloß ein Ende der Stämme auf dem Schlitten aufruhrt, noch die Art die Last auf zwei Schlitten zu verstauen. Früher fand sich der Holzschlitten bzw. Waldschlitten in jedem Gehöft. Gegenwärtig jedoch ist er im Verschwinden begriffen. Hergestellt wurde er von sog. „Rudari“ (in der Holzbearbeitung spezialisierte Bauernmeister) oder in der Bauernwirtschaft selbst und in dem Schuppen oder im Spreulager, auf untergelegten Leisten oder an der Wand aufgehängt, aufbewahrt. (I.D., I.O., N.I., S.N.).

b) *Reiseschlitten* (Pferdeschlitten) mit einer oder zwei Deichseln, d.h. Zwei- oder Einspanner, besaßen bloß 15—20 Wirte; sie galten als Luxusgefährte, traten nach 1916 auf und sind heute selten, obgleich sie noch benutzt werden. Der Reiseschlitten war das einzige Beförderungsmittel, das angestrichen war, und zwar meist blau oder grün. Im 40 Jahre alten, selbstgebauten Schlitten Nicolae Iancus, Hausnummer 48, hatten 3 Personen Platz. Er wurde fast täglich, zu Fahrten nach Sibiu oder Cislădie, benutzt. Als Baumaterial diente unmittelbar mit der Zugsäge bearbeitetes Eichenholz. Er besteht aus 4 Teilen, *den Kufen* (deren Vorderenden, die Hörner, nach oben und innen gebogen sind) mit *Bandeisenbeschlag, den Stelzen*, der ebenfalls eisenbeschlagenen *Schlittenbrücke*, der *Stehwaage* und dem mit *Spritzbrett* versehenen *Schlittenkasten* (S.N., N.I., I.O., I.D., I.N.).

4.5. Mit Rädern versehene Beförderungsmittel — Fuhrwerke

4.5.1. kleine Fuhrwerke (unmittelbar vom Menschen gehandhabt) (xt)

a) *die Schubkarre*¹⁰. Teile: *Griffe, Speichenrad, Kasten mit 2 Stelzen*. Verwendung: zur Beförderung von Backsteinen, Stalldünger, Säcken, Sand oder anderer Lasten an Stellen, wo man mit dem Wagen nicht hingelangen kann. Nutzlast: 100 kg. Die einzige in den letzten Jahrzehnten angewandte Verbesserung bildet das Ersetzen des Vollrades durch das Speichenrad (nach dem ersten Weltkrieg). Nach 1962 fand auch das Eisenrad Verwendung. Früher wurden Schubkarren im Gehöft selbst oder von den „Rudari“ aus Arpaș angefertigt, die Schubkarren mit dem Wagen herbeibrachten, um sie an die Einheimischen zu verkaufen.

b) *die Handkarre*, als von den Sachsen übernommener zweirädriger Typus, verbreitete sich nach 1910 und diente zum Milchtransport nach Sibiu, wobei sie bis zu 3—4 *Blechkannen* faßte. Verbreitung fand sie vor allem in den letzten 20 Jahren, um damit Mahlgut, Kürbisse, Kartoffeln oder Gras zu befördern. Sie erwies sich als äußerst praktisch, da „sie beim Gehen das Gleichgewicht wahrte“. Nutzlast: 100—150 kg. Hergestellt wurden die

¹⁰ Menționată de P. Idu și în „Țara Birsei“, vol. I, p. 367.

¹⁰ Erwähnt von P. Idu auch in Țara Birsei, Band I, S. 367.

rar de către locuitori și vindute adeseori de la unul la altul. Sînt vopsite în verde și albastru. Acum la confecționarea lor se utilizează mult roțile și roțile de la căroaie. Cele cu 7 roți sînt mai rare, însă pot duce poveri pînă la 5–6 km pe hotar. Alcătuire: *coș, 7 roți, osii de lemn, ăștioc, rudiță de mină* (I.D., I.O., S.N., I.N.).

c) *roțila de lemn*, în măsura în care e o componentă a căroaiei, se transformă și ea într-un mijloc de transport. Confecționată de rotari în trecut, folosită de întregul sat; și astăzi mai există una la 3–4 gospodării, alături de cea de fier, care s-a răspîndit după 1918, în primul rînd la „boieri” (S.N., I.D., N.I.).

4.5.2. *Mijloace mari* (trase de animale) (*yt*) popular denumite „care”.

Animalele de tras (vite de transport): *boi* de rasă albă cu coarne largi „de se strîmbau cînd intrau în grajd”, acum roșii (I.B.) înainte erau mulți, pînă la 2–300, după 1930 au scăzut, dar există și astăzi destui; folosiți la car, căroaie, sanie de pădure; *vaci*, puțin folosite în trecut, astăzi mai mult pentru car, căroaie, rar sanie de pădure; *bivolite*, mult folosite și înainte și acum,

Handkarren ebenfalls von den Rudari, seltener von Dorfbewohnern. Sie sind ebenfalls blau oder grün gestrichen. Heutzutage benutzt man zu ihrer Anfertigung häufig Räder und Fahrgestelle des Karriols („căroaie”). Vierrädrige Handkarren sind seltener, dagegen lassen sich darauf größere Lasten, innerhalb der Gemarkung bis zu einer Entfernung von 5–6 km befördern. Bau: Kasten, vier Räder, Holzachsen, Achsstock (Brücke), Handdeichsel. (I.D., I.O., S.N., I.N.).

c) der Pflugkarren läßt sich, soweit er dem Karriol angehört, ebenfalls als Beförderungsmittel benutzen. Früher von Stellmachern angefertigt, wurde er im ganzen Dorf benutzt. Doch gibt es auch heute noch in 3–4 Gehöften vereinzelte Exemplare, neben den eisernen, die sich nach 1918 vor allem bei den Wohlhabenden, den „Bojaren”, verbreiteten. (S.N., I.D., N.I.).

4.5.2. *Großfuhrwerke* (von Zugtieren fortbewegt) (*yt*) im Volksmund als „care” d.i. Wagen bezeichnet.

Als Zugtiere dienten weiße *Langhornochsen*, „die beim Betreten des Stalls den Kopf wenden mußten”, „heute dagegen rote” (I.B.). Früher gab es deren viele 200–300, nach 1930 nahm ihre Zahl jedoch ab. Aber auch heute gibt es noch genügend, die man vor den Wagen, den Karrenwagen oder den Holzschlitten zu spannen pflegt. Auch die früher als Zugtier selten benutzte *Kuh* wird heute vor Wagen, Karrenwagen oder Holzschlitten ge-

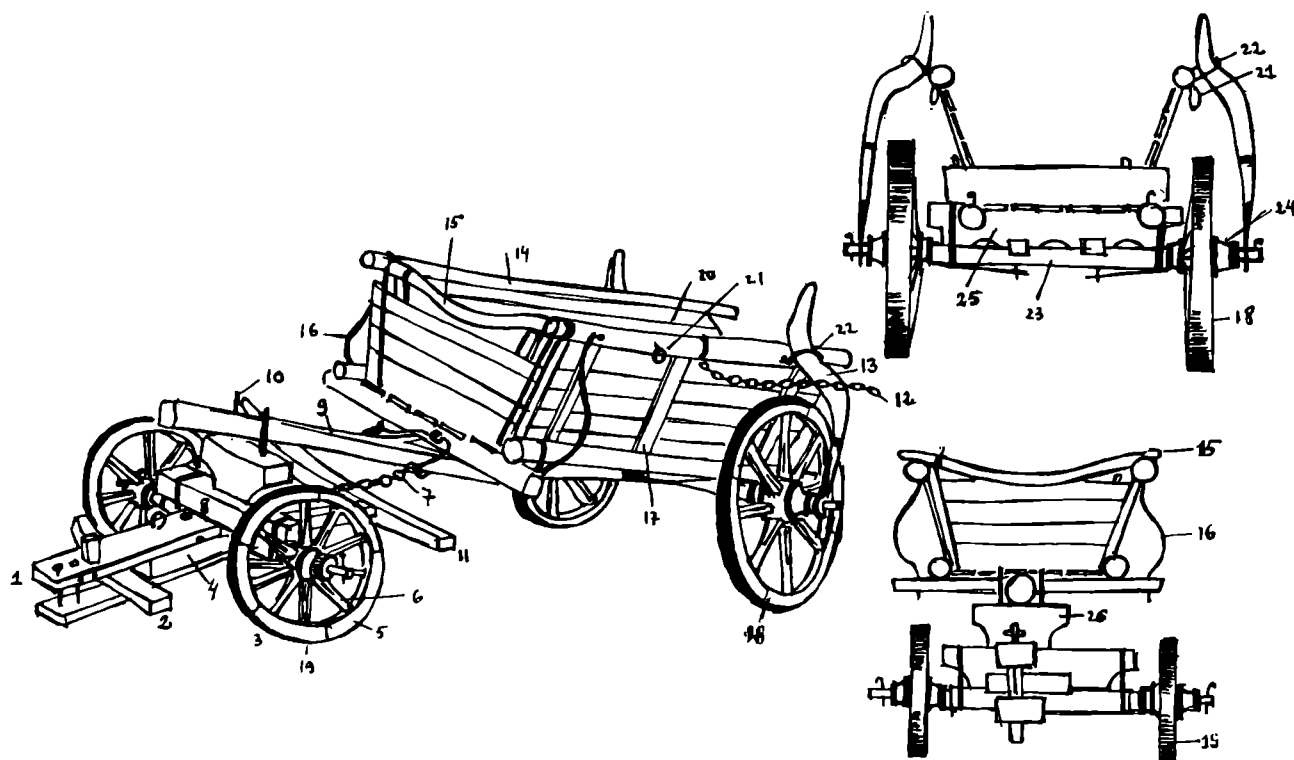

Fig. 7. Căroaie (Ion Simion)

1 – fâclelele dedeasupra/dedesupt; 2 – perinuță; 3 – raf; 4 – crace; 5 – obadă; 6 – spițe; 7 – lanțu roților; 8 – podu care ține cracu; 9 – cracu căroii; 10 – cuic; 11 – iuele de plug; 12 – lanț de împedecat (de prins bivoli); 13 – leuci; 14 – coșu căroii (vu fundu dinente/dinapoi); 15 – ceaglău; 16 – mănuste; 17 – speteze; 18 – roată; 19 – roțiță; 20 – loitri c; 21 – verigă; 22 – verigă de leucă; 22 – osia; 24 – butubu la roată; 25 – podu osii; 26 – perina podului (I.S.).

Abb. 7. Pflugkarren (Ion Simion)

1 – Ober- und Unterbacken; 2 – „Polster”; 3 – Reif; 4 – Schere; 5 – Felge; 6 – Speichen; 7 – Pflugkarrenkette; 8 – Scherenbrücke; 9 – Karrenbrücke; 10 – Stifte; 11 – Pflugringe; 12 – Kette (zum Anspannen der Büffel); 13 – Lissen; 14 – Karrenkorb mit Vorder- und Hinterboden; 15 – Querscheit; 16 – Runge; 17 – Spreizen; 18 – Rad; 19 – kleines Rad („roțiță”) 20 – Leitern; 21 – Ring; 22 – Lissenring; 23 – Achse; 24 – Radnabe; 25 – Achsbrücke; 26 – Polsterholz (I.S.).

Fig. 8. Căroaie

Abb. 8. Pflugkarren („căroaie“)

de la un număr restrâns, au crescut prin 1929—30 pînă la 500, apoi după război au scăzut; astăzi folosite doar pentru lapte, dar există tot atît de multe ca în Țara Oltului; *cai*, în trecut puțini, dar după 1920 și numărul lor a crescut, odată cu bivoli, astfel că în preajma ultimului război aveau cai jumătate din locuitori, ulterior numărul lor a fost în scădere, acum crește iarăși; folosiți la car, căruță, rar căroaie. Alte animale nu se folosesc la transport (I.B., S.N., I.O.).

a) *căroaia* (nu se folosește termenul de „teleagă“ ca pe Țara Oltului)¹¹, este un adevărat sistem în „tren“ alcătuit din: animal-tînjală-rotilă-

¹¹ ALR II₂ vol. II, 1956, H. 354, sub „cotigă“, menționează *căruoale* la Balș 848 (Oltenia), pentru „carul mic cu două roate tras sau împins cu mina mai ales la oraș“ cu același sens semantic cu „căruciorul pe două roate“. La Mohu întregul sistem rotilă-căroaie e denumit cu acest termen spre deosebire de căruțul cu două roate.

spannt; die Zahl der sowohl einst, als auch heute viel benutzten *Büffel* wuchs während der dreißiger Jahre auf 3500 Stück an, um später, d.h. nach dem Krieg wieder abzunehmen; heute dienen sie lediglich als Milchtiere, doch gibt es genau so viele wie in der Volkskundezone des Oltlands. Pferde gab es früher weniger. Ihre Anzahl nahm nach 1920 gleichzeitig mit der der Büffel zu, so daß am Vorabend des letzten Weltkriegs das halbe Dorf Pferde besaß, deren Zahl später jedoch wieder sank, um heute abermals anzusteigen, wobei man sie meist dem Ein- und Zweispännerwagen, auch dem Halbwagen „căruță“, selten dem Karriol (Karrenwagen) vorgespannt. Andere Zugtiere werden nicht benutzt. (I.B., S.N., I.O.).

a) *das Karriol oder der Karrenwagen* (der im Oltal übliche Ausdruck „teleagă“ wird hier nicht benutzt, sondern die Bezeichnung „căroaie“ — von car, Wagen, Karren)¹¹. Es handelt sich um

¹¹ ALR II₂, Band II, 1956, H. 354, unter „cotigă“, erwähnt *căruoale* bloß in Balș 848 (Oltenien) als „carul mic cu două roate, tras sau împins cu mina, mai ales la oraș“ mit dem gleichen semantischen Sinn wie „căruciorul pe două roate“. In Mohu wird das Gesamtsystem rotilă-căroaie mit diesem Begriff bezeichnet, zum Unterschied zum zweirädrigen Karren.

căroaie. Trasă de boi (1—2), bivoli, vaci, chiar și cai doar că aceștia se speriau, neobișnuiți cu un astfel de mijloc de transport nărvaș. Căroaia propriu-zisă e o jumătate de car cu două roate înapoi și cu furca pusă pe roțile, „zis și *car pe roțile*“. Părți: *dricu din spate, furca lungă, coș cu loitre*. Nu aveau o răspîndire mare, însă existau destule, făcute de gospodari sau de rotari, „după model din vechime“; astăzi însă nu se mai fac. Cînd era făcută în gospodărie se foloseau roatele slăbite de la alte care. În trecut, din 10 gospodării, 5 aveau căroaie, restul duceau plugul cu cobila. De asemenea, în trecut, era mai răspîndită la oamenii de meserie, la rotari. Mai există în sat 10—12, după ce numărul lor a scăzut, nemaifiind utilizate după război. Se foloseau doar la arat, pentru dus plugul și grapa asemeni cobilei și mai rar, la gunoit, „la altceva aveam care“. Era mult

ein, aus Zugtier-Deichsel-Pflugkarren-Karren bestehendes Trainsystem, das von 1—2 Ochsen, Büffeln, Kühen oder Pferden gezogen wurde. Letztere scheuten dabei, da sie mit diesem kuriosen Beförderungsmittel nicht vertraut waren. Es handelt sich bei dem Karrenwagen um ein aus einem halben Wagen, d.h. dem Hinterwagen und dem Pflugkarren zusammengesetztes Beförderungsmittel. Und zwar wird die Achsschere des Hinterwagens an der Brücke des Pflugkarrens befestigt, daher „Karren-Wagen“. Er besteht aus: dem *Hinterwagen*, der *Achsschere* und dem *Leiterkorb*. Sie hatten nicht eine allzu grosse Verbreitung, doch gab es genügend, von Stellmachern oder im Gehöft „nach altem Vorbild“ angefertigte Exemplare; heute erzeugt man ihn nicht mehr. Stellte man sie im Gehöft her, so benutzte man dazu von anderen Fuhrwerken stammende abgenutzte Räder. Von rund 10 Gehöften besaßen früher etwa 5 derartige Karrenwagen, die übrigen beförderten den Pflug vermittle Pflugschlitten („cobila“). Desgleichen waren sie bei Stellmachern früher verbreiteter. Gegenwärtig gibt es im Ort noch 10—12 Karrenwagen, da man sie nach dem Krieg kaum mehr benutzte. Allgemein verwendete man den Karrenwagen bloß zur Feld-

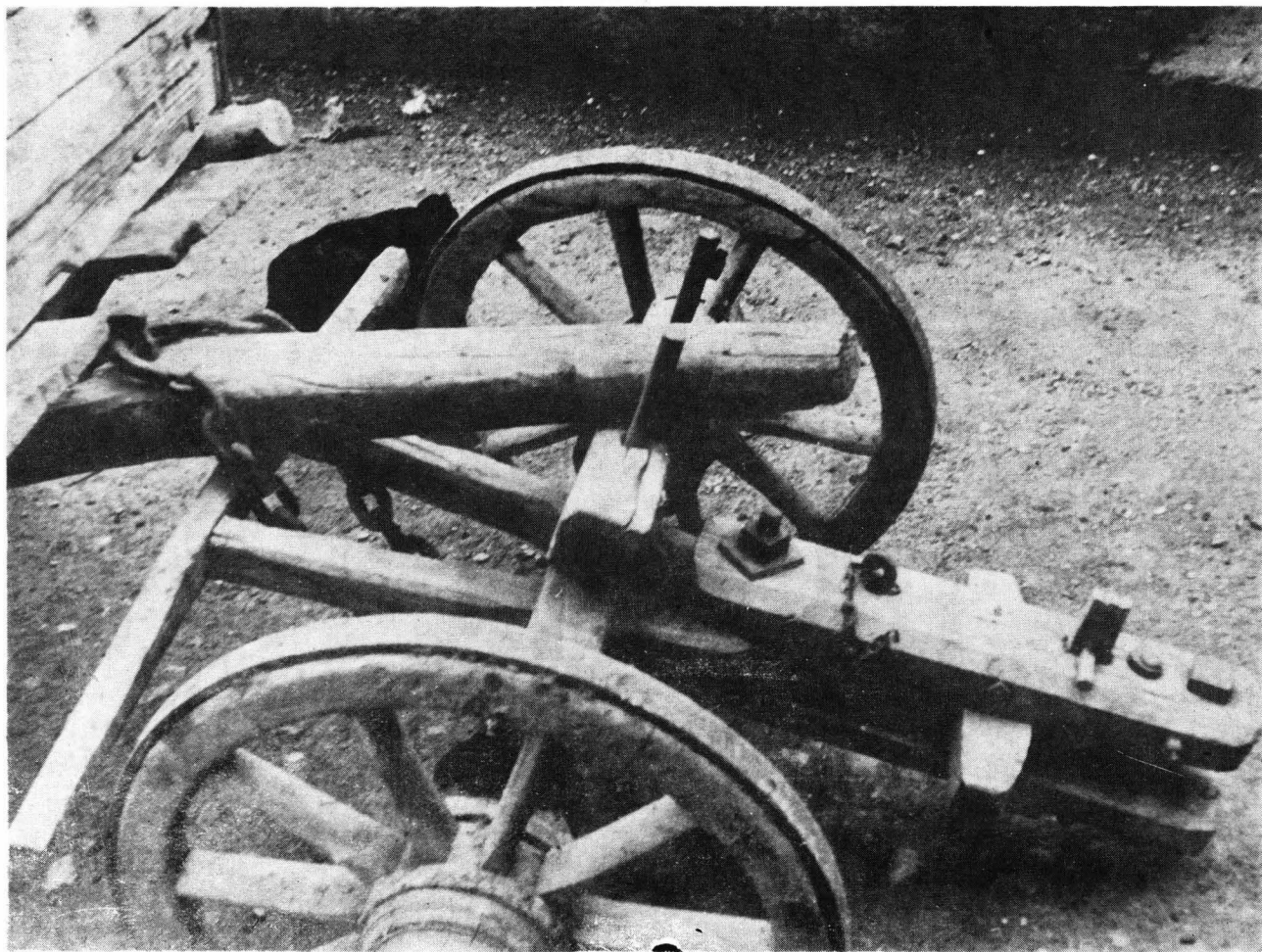

Fig. 9. Modalitate de prindere a rotilor la căroaie

Abb. 9. Anbringungsmöglichkeiten der Pflugräder an der „căroaie“

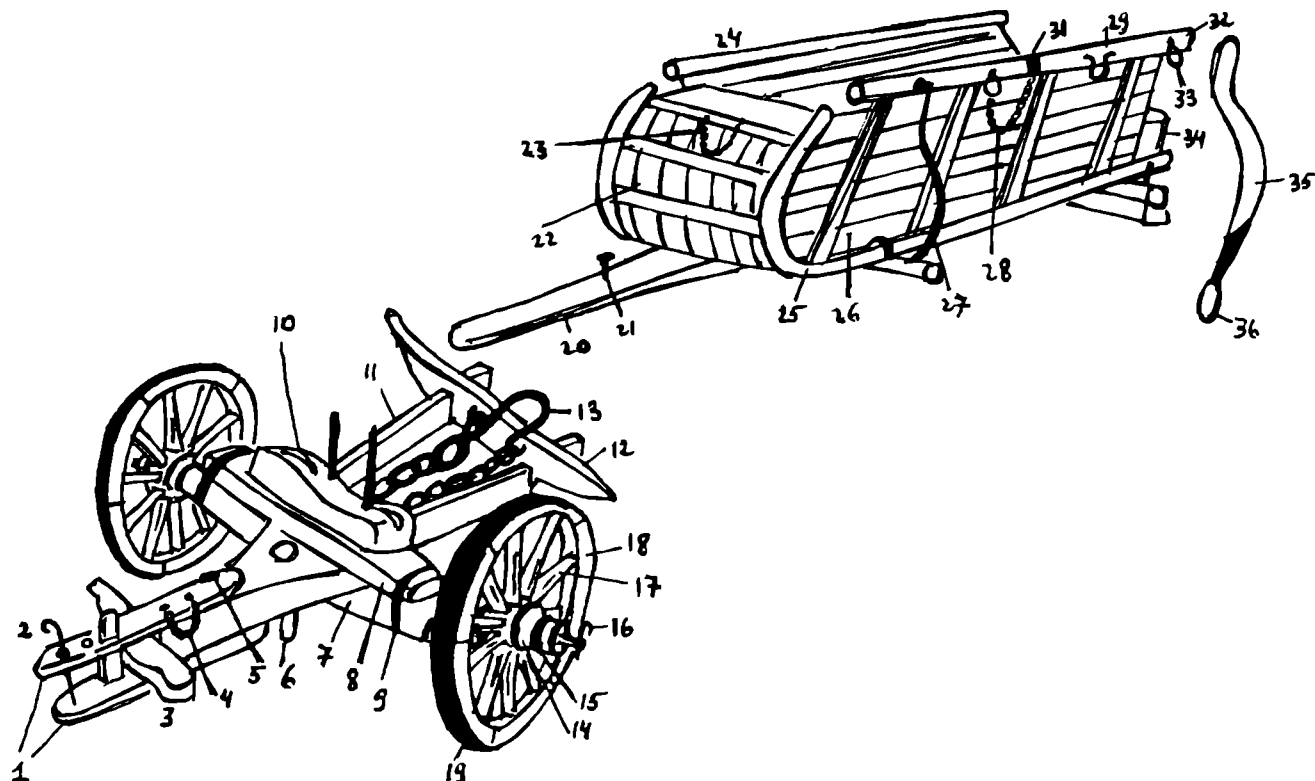

Fig. 10. Căroaie

1 – fâlcele; 2 – cuiu din fâlcele; 3 – furcă; 4 – cuiu din fâlcele; 5 – cuiu cel gros din fâlcele; 6 – popa; 7 – osia; 8 – podu; 9 – brățare; 10 – căpătîliu; 11 – craci; 12 – brăcinariu; 13 – potingu; 14 – butucu; 15 – legătura la butucu (cercuri); 16 – cui în capu osii; 17 – spițe; 18 – obed; 19 – raf; 20 – furcă; 21 – cuiu din furcă; 22 – șirigla dinente; 23 – siguranța lădiții; 24 – schela căroii (coșu); 25 – caromă de de os; 26 – scindurile de la loitre; 27 – mănua dedinente; 28 – lanț de împedecat; 29 – „unde vine loica”; 30 – loitre; 31 – podeala; 32 – caromă dedeasupra 33 – veriga de la șirigla dedindărapt; 34 – siguranță; 35 – leoice; 36 – ochiu de la loica

Abb. 10. Pflugkarren

1 – Backen; 2 – Stift; 3 – Gabel („furcă”); 4 – Stift; 5 – dicker Stift; 6 – „popa”; 7 – Achse; 8 – Brücke; 9 – Beschläge; 10 – Schemel; 11 – Schere; 12 – „brăcinariu”; 13 – Koppelkette; 14 – Nabe; 15 – Nabenbeschlag; 16 – Achsenstift; 17 – Speichen; 18 – Felgen; 19 – Reif; 20 – Schere; 21 – Scherenstift; 22 – Vorder-Schrägleiter; 23 – Kutschkastenhalterung; 24 – Karrengestell (Korb); 25 – unterer Leiterbaum; 26 – Leiternfutter; 27 – Vorderrunge; 28 – Kette; 29 – „wo die Leuchse hinkommt”; 30 – Leitern; 31 – Boden; 32 – oberer Leiterbaum; 33 – querleiter- (Schrägleiter) Ring; 34 – Halterung; 35 – Lissen; 36 – Lissenring

mai ușoară, urca pante de 45–50 grade și înlocuia carul „să nu-l arză soarele în cimp, că-l deschidea”. Avea dezavantajul că se răsturna ușor pe deal, cerea atenție în manevrare, de aceea i se mai spunea și „carul dracului”. Modul de utilizare: tînjeala se prindea de fâlcelele rotilor, iar pe capătul acesteia puneai furca căroaiei. Se putea folosi pe tot hotarul. Ea nu s-a modificat pînă la cooperativizare, cu excepția adăugirii „lădiței” în coș, acum 50 de ani de către Pleșa Nicolae, pentru a apăra textilele și mîncarea, de ciori, în timpul aratului. Căroaia se adăpostește sub șură, șopru, sau șop de lemn și de obicei nu se desface. (I.D., I.O., S.B., I.S., S.N., N.I.).

Au fost studiate, îndeosebi, căroaia lui Ion Simion, nr. 274 și a lui Ilie Dănilă, nr. 239

arbeit, und zwar um darauf Pflug und Egge zu verstauen, seltener für Mistfuhren. „Für anderes haben wir Wagen“. Da der Karrenwagen viel leichter war, ließ er sich bei Steigungen bis zu 45–50° benutzen und ersetzte so den Wagen, um diesen zu schonen, bzw. zu verhindern, „daß die Sonne ihn auf dem Feld ausdorre und er auseinanderfällt“. Den einzigen Nachteil des Karrenwagens bildete die Tatsache, daß er am Hang leicht umkippte, so daß seine Handhabung große Sorgfalt verlangte. Aus diesem Grunde wurde er auch als „Teufelskarren“ bezeichnet. Benutzung: man brachte die Deichsel mit ihrem Ansatz an der Achsschere des Pflugkarrens an, legte auf dessen Brücke die Achsschere des Hinterwagens und konnte dieses kombinierte Gefährt auf der gesamten Gemarkung verwenden. Der Karrenwagen erlebte bis zum Augenblick der Vergenossenschaft keinerlei Wandlungen, vom Hinzukommen der Kutschlade abgesehen, die erstmalig Nicolae Pleșa vor etwa 50 Jahren anwandte, um Proviant und Kleidungsstücke vor den Krähen zu schützen. Der Karrenwagen wird auf der Tenne abgestellt, doch auch im Schuppen oder Holzschuppen, ohne ihn üblicherweise zu zerlegen (I.D., I.O., S.B., I.S., S.N., N.I.).

Unserer Studie liegt vor allem der Karrenwagen von Ion Simion, Hausnummer 274 und Ilie Dă-

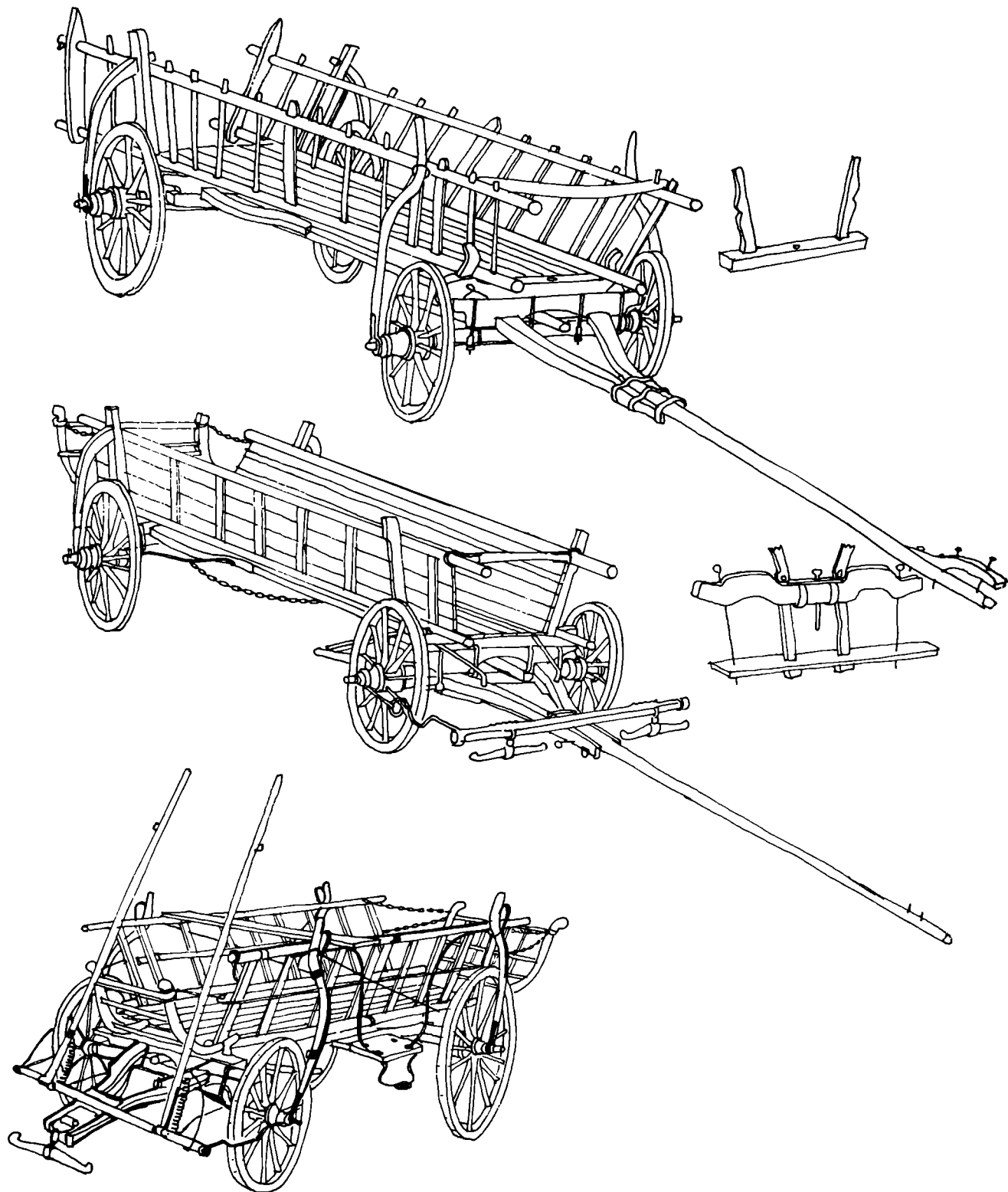

Fig. 11. Cele trei tipuri de care şi căruţe utilizate la Mohu:
I. car de ogaşie; II. car triisfertaie; III. căruţa de Braşov

Abb. 11. Die drei in Mohu verwendeten Ochsen- und Pferde-
wagentypen: I. „Geleisewagen“; II. Dreiviertelwagen;
III. Braşov-Wagen

(achiziţionată). Prima făcută de I.S., însăşi, (era rotar) şi legată în fier de covaciul Ilie Radu, acum 70 de ani, cealaltă, de un simplu ţăran „care se pricepea să facă“, Nicolae Pleşa, moşul lui

nilă, Hausnummer 239 zugrunde (Letzterer käuflich erworben). Der Erstere war von seinem Besitzer I.S., der selbst Stellmacher war, eigenhändig angefertigt worden, wobei der heute 70 Jahre alte Schmied Ilie Radu die Eisenteile anfertigte und aufzog. Den zweiten, etwa gleichalten Wagen

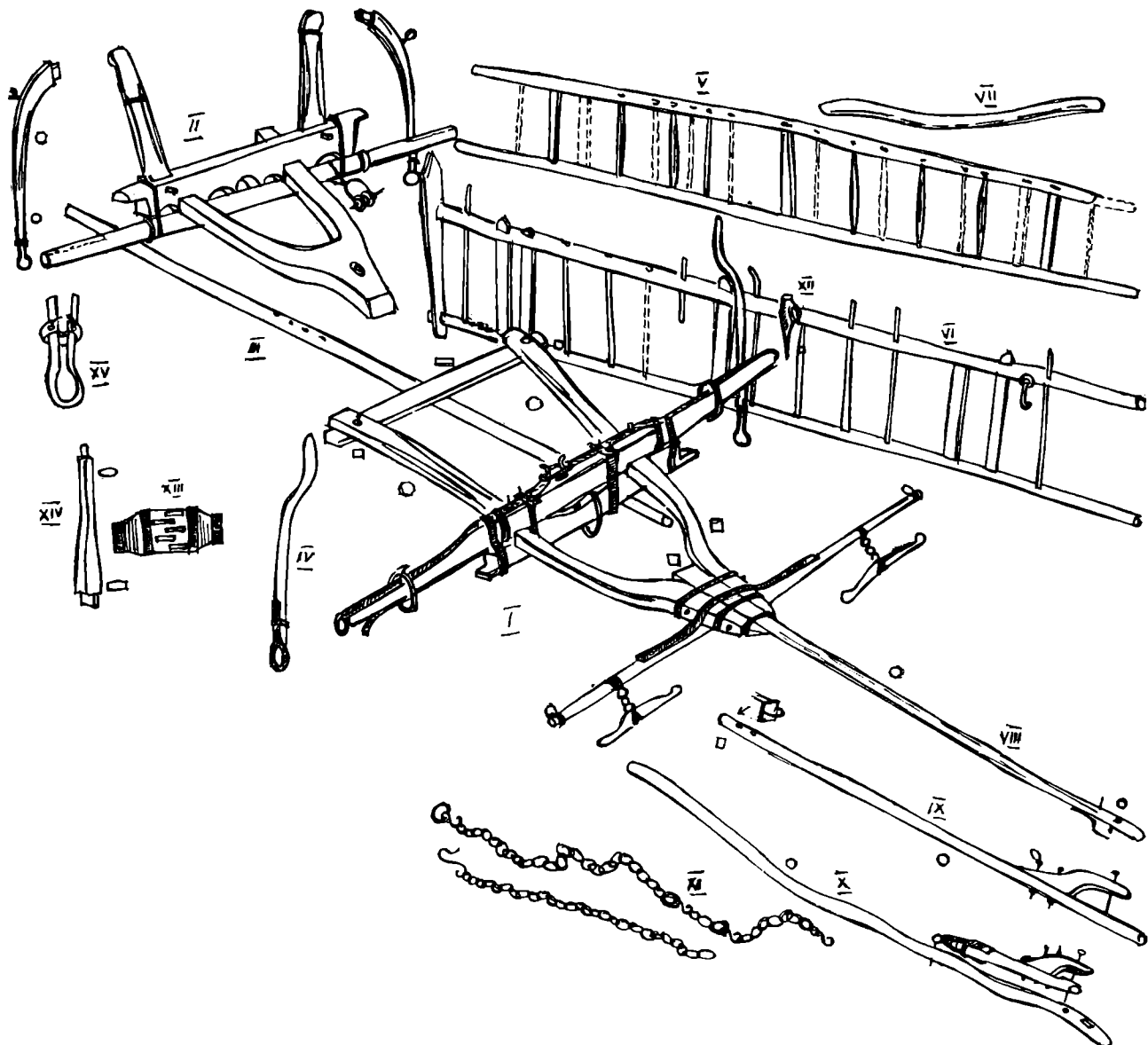

Fig. 12. Car de ogașie (Dordea Maria)

I – dricu dinente (văzut de jos); II – dricu dindărăpt; III – inima; IV – loica; V – loitre; VI – loitre de fin; VII – ceaglău; VIII – rudă de cui; IX – rudă de boi; X – tinjălă de cai cu tinjălă scurtă de boi; XI – lanțu lung și lanțuscourt; XII – cui din capu osii (mărit); XIII – butuc; XIV – spiță; XV – detaliu, ochi de loică

Abb. 12. „Geleisewagen“ (Dordea Maria)

I – Vorderwagen (Lenkschemel) von unten gesehen; II – Hinterwagen (Rungenschemel); III – Wagenbaum; IV. Lisse; V – Leitern; VI – Heuleitern; VII – Querscheit; VIII – Roßdeichsel; IX – Ochsendeichsel; X – Roßdeichselansatz und kurzer Ochsendeichselansatz; XI – Lang- und Kurzkette; XII – Achsnagel (vergrößert); XIII – Nabe; XIV – Speiche; XV – Detail Lissenring.

I.D., confecționată cam în aceeași vreme, doar roatele schimbate prin 1945–46. Căroaia lui I.S., are coșul cu ceaglău și loitre, iar cealaltă, cu caromii de la loitre întorși, asemănători șiriglei de la căruță. Ambele folosesc același tip de rotilă și sint legate de ea cu un laț denumit *potîng*.

b) Carul

— carul cu ogașie („car întreg”) ¹² a căruia caracteristică principală este distanța fixă de peste un metru între roți, ceea ce făcea ca

baute Nicolae Pleșa, der Großvater von I.D., ein einfacher Bauer, und lediglich seine Räder wurden um 1945–1946 ersetzt. Der Karrenwagen von I.S. weist einen aus Leitern und Querscheit bestehenden Wagenkorb auf. Beim zweiten Exemplar sind die Leiterbäume den Schrägleitern der Halbwagen ähnlich gebogen. Beide benutzen den gleichen Pflugkarrentypus und sind daran mit einer „*potîng*“ genannten Kette befestigt.

b) Der Wagen

— der *Geleisewagen* oder *Vollwagen* ¹², dessen Hauptkennzeichen der feststehende Radabstand (über 1 m) bildet, was die gleiche

¹² M. B o c ș e, „Car cu patru roți“ (IV B 2) op. cit., p. 383–85; P I d u, op. cit., vol. I, p. 373: „car cu loitre“ (car de ogașe) cu transformare în „car de povară“ (ferecat).

¹² M. B o c ș e. op. cit. S. 383–385, „Car cu patru roți“ (IV B 2); P. I d u, op. cit., Band I, S. 373: „car cu loitre“ („car de ogașe“) umgewandelt in „car de povară“ (eisenbeschlagen).

toate să meargă pe același ogaș (urmă), pe huli sau la pădure. Tras de boi și apoi adaptat pentru unul sau doi cai, era greoi și cerea vite bune. Confectionate indeosebi de rotari din sat și modificate în elementele lor de metal și de legătură, în trei perioade: în timpul primului război mondial cind, după ce carele au fost achiziționate (satul a fost pe linia frontului), sătenii și-au procurat alte care și au adăugat o serie de elemente metalice sub influența carelor militare, apoi, în timpul celui de al doilea război mondial, cind fierăria carului a crescut și după 1962, cind, indeosebi roțile de cauciuc au modificat radical acest car. Totuși, începind de după 1940, *carul cu ogașie* tinde să dispară; astăzi mai există doar câteva, carul achiziționat de la Maria Dordea, nr. 130, în 1976, pe care-l avea încă în 1909 cind s-a căsătorit cu Toader Dordea, venit pe curte cu acest car, este considerat de localnici, ca fiind „cel mai bătrîn din Mohu”. Înlocuirea lui este motivată de mărimea, greutatea și trebuința de vite de tracțiune, puternice. În ceea ce privește soluțiile teh-

Spurenweite beider Räderpaare, im Wald oder an Hängen zur Folge hat. Von Ochsen gezogen oder später zum Pferde-Ein- bzw. Zweispänner umgewandelt, war der Wagen schwer und verlangte starke Zugtiere. Das Fuhrwerk selbst fertigten Stellmacher des Dorfes an, die Eisenteile erlebten dagegen im Laufe der Zeit eine Reihe von Wandlungen, die im Laufe dreier Etappen vor sich gingen und zwar: während des ersten Weltkriegs, wo, nachdem die Wagen des Dorfes requiriert worden waren (das Dorf lag im Frontbereich), die Bauern sich andere Wagen beschafft hatten und diese, unter dem Einfluß der Militärfuhrwerke durch verschiedene Eisenbeschläge verbesserten, und später, während des zweiten Weltkriegs, als das Verhältnis der Eisenteile den Holzteilen gegenüber abermals zunahm, schließlich nach 1962, als das Auftreten gummbereifter Räder diesen Wagentypus von Grund auf veränderte. Trotzdem ist der Vollwagen seit 1940 im Verschwinden begriffen und so gibt es heute lediglich noch wenige Exemplare. Den Wagen, den unser Museum von Maria Dordea, Hausnummer 130, im Juni 1976 erworben hat, besaß diese seit 1909, als ihn ihr Ehemann Toader Dordea als Heiratsgut auf den Hof brachte; die Dorfbewohner bezeichneten ihn als „ältesten Wagen des Dorfes“. Das Auflassen dieses Wagentyps scheint auf dessen Größe, Schwere und damit im

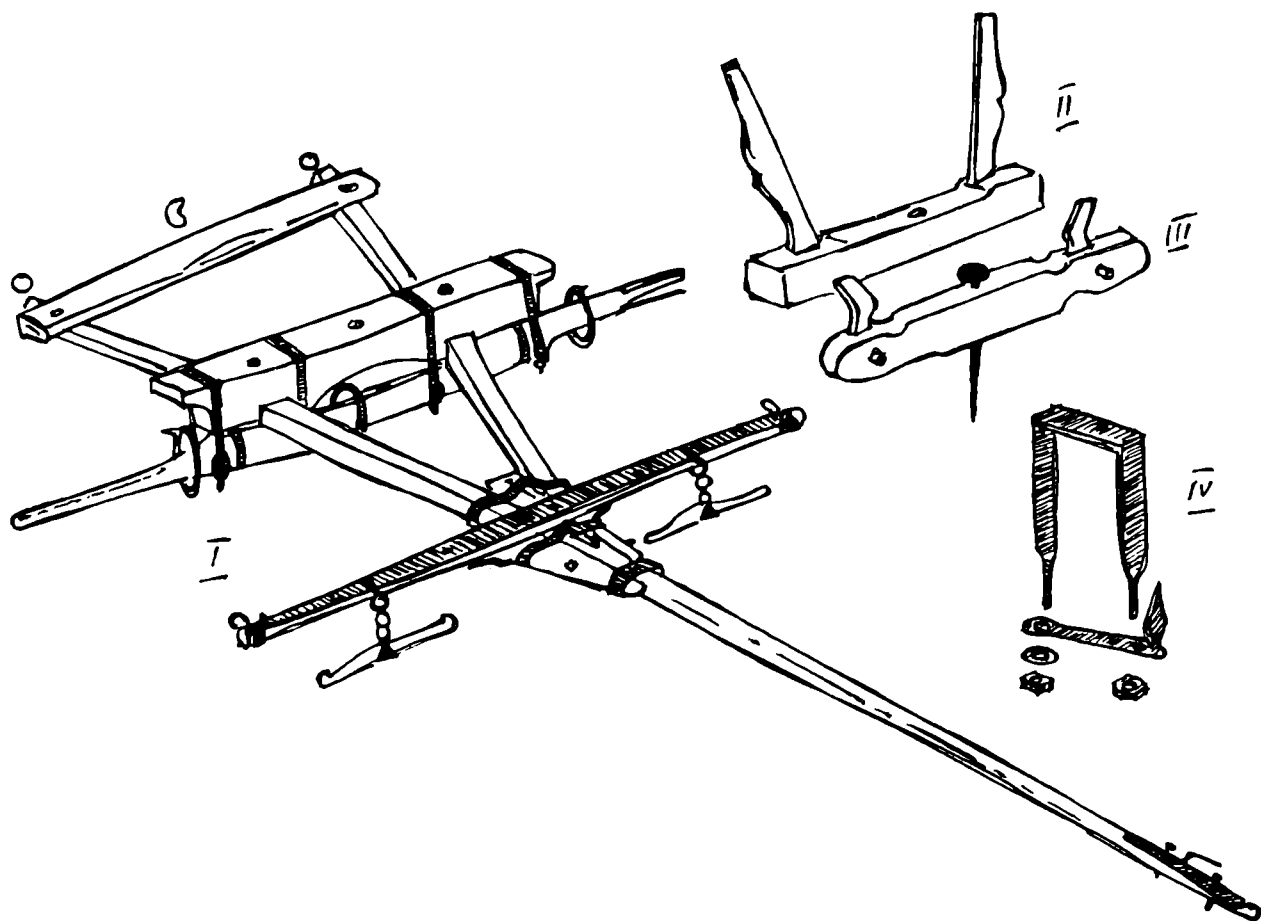

Fig. 13. I. Dricul de dinainte la carul de ogașie; II. opleanu mare; III. opleanu mic; IV. brățare

Abb. 13. I. Vorderwagen des Geleisewagens; II. Großbrücke III. Kleinbrücke; IV. Beschläge

nice, carul de ogașie era confecționat de rotari după modelul carelor din Șelimbăr și Sibiu: „la noi, făcutul carelor era după cum erau carele la Șelimbăr și Sibiu, ziceam „am văzut la Sibiu“. Nu din săcure ca la Tălmăcel, Boița și Sadu“ (S.B.). În gospodărie se făceau doar *leucile*, *mănușile*, *podurile* sau *inima*. Era utilizat de toți oamenii „numai de astea erau când eram copil“ (N.I.), și participa la majoritatea muncilor agricole (arat, mașinit, pădurit, cosit, recoltat, mai puțin în transporturi dincolo de hotarul satului). Capacitate: 2000 kg — gunoi, fin, lemne, pământ, material de construcție sau 20 persoane. Păstrat de obicei desciocălat, în aria șurii (S.B., I.D., I.O., N.I., S.N., M.D.).

— *carul triisfertaie*: are lățimea între roți mai mică: „ăstea nu pisăluia pe ogașie, pe aceeași cale“ (N.I.), „e la fel cu carul de ogașie dar e mai micuț, mere numai pe o urmă și una deasupra, era mai strimt, avea cam 85 cm între roți“. (S.B.). Tras de doi boi sau 1—2 cai. De obicei acest car are osiile de fier (apărute după 1918 sub influența carelor folosite în război). Este posibil ca primul car cu osie de fier să fie cel cumpărat de I.D. din Veștem. Carul triisferturi a început apoi rapid înlocuirea carului de ogașie, azi el este folosit în primul rînd, și în C.A.P. și în gospodării. Mai continuă confecționarea lui de către rotari¹³. (N.I., S.B., I.D.).

Modificări ale carului în funcție de muncile agricole și de povară: aceste modificări nu afectează structura carului și nici tipologia, ci reprezintă doar adaptări ale elementelor de suprastructură la o serie de operații agricole:

— *car de pădure* (pentru lemne): se iau loitrele, se pune un *oplean* (*fecheteu*) cu mănuși lungi, pe dricul dinainte; se lasă doar în spate leucile. Se lungește astfel inima carului pe dricul dinapoi și carul devine „*car scurt*“ sau *car lung*. Leuci în față nu se pun, lemnele se țin în mănuși și se leagă cu lanț (A.D., I.D., N.D.).

— *car de fin*: de obicei „*carul lung*“ (cu loitre de 3,5—4 m), prevăzute cu *fepe*, prinse în față și în spate cu *ceaglău*. Se pun leuci și în față, prinse cu *verigi cu ochi*, iar în spate cu *mănușă fixă*. În

Zusammenhang der Notwendigkeit großer Zugtiere zu beruhen. Was die technischen Lösungen anbetrifft, wurde er von den Stellmachern nach Vorlagen aus Șelimbăr und Sibiu stammender Wagen angefertigt, „bei uns war der Wagenbau wie in Șelimbăr und Sibiu, wir sagten: den sah ich in Sibiu; und nicht mit dem Beil behauen wie in Tălmăcel, Boița und Sadu“ (S.B.). Im Gehöft wurden bloß die Lissen, Rungen, die Brücken und der Wagenbaum hergestellt. Der Wagen fand allgemein Verwendung: „als wir Kinder waren gab es nur solche“ (N.I.), und zwar bei den meisten Feldarbeiten (Pflügen, Hacken, Heumahd, Ernten, sowie im Holzschlag, weniger zu Fahren außerhalb der Gemarkung). Nutzlast: 2000 kg — Dünger, Heu, Holz, Lehm, Baumaterialien, oder bis zu 20 Personen. Üblicherweise bewahrte man ihn in zerlegtem Zustand in der Scheune, d.h. auf der Tenne, auf. (S.B., I.D., I.O., N.I., S.N., M.D.)..

— *der Dreiviertelwagen*: weist kleineren Radabstand auf und die Räder „paßten auf dem Weg nicht in die gleichen Geleise“ (N.I.). „Er ist genau wie der Vollwagen, bloß kleiner, er fährt nur in einer Spur und einer darüber, er warschmäler und maß zwischen den Rädern bloß 85 cm“ (S.B.). Er wurde von einem Paar Ochsen, bzw. 1—2 Pferden gezogen und besitzt üblicherweise Eisenachsen, die unter dem Einfluß der Militärfuhrwerke aufkamen. Möglicherweise ist der von I.D. aus Veștem erworbene das erste mit Eisenachsen versehene Exemplar. Der Dreiviertelwagen begann den Vollwagen schnell zu verdrängen, so daß er heute, sowohl in der LPG (Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft) als auch in den Bauerngehöften an erster Stelle steht. Auch gegenwärtig erzeugen ihn die Stellmacher¹³ (N.I., S.B., I.D.).

Durch die Feldarbeitsformen und die Last bedingte Wandlungen des Wagens: all diese Veränderungen betreffen weder die Struktur, noch die Typologie des Wagens, sondern stellen bloß Anpassungsformen der Oberstruktur dar, die verschiedenen landwirtschaftlichen Arbeiten zu entsprechen sucht, und zwar:

— *der Langwagen, Langholzwagen, Waldwagen* (für Bau- bzw. Brennholz): die Leitern werden abgenommen und durch die Rungenschemel (Brücke mit langen Rungen — Anm.d.Übers.) ersetzt, die auf dem Vorderwagen befestigt werden, so daß lediglich der Hinterwagen die Lissen bewahrt. Darauf verlängert man den Wagenbaum derartig, daß der „kurze“ oder „lange“ Wagen zustandekommt. Vorne fehlen, wie gezeigt, die Lissen und das Holz läßt sich an den Rungen festbinden, wozu Ketten dienen (A.D., I.D., N.D.).

— *der Heuwagen* tritt meist als „*Langwagen*“ auf und erhält die langen, mit Pflöcken besetzten Langleitern (auch Ernteleitern), die vorne und rückwärts das *Querscheit* zusammenhält. In diesem Falle werden auch vorne Lissen angebracht und an eisernen *Ösen* befestigt, die an den Leitern angebracht sind. Rückwärts dagegen fehlen die

¹³ M. B o c ș e, op. cit., p. 383—85: „*car tresferturi*“ (IV B 2) cu dimensiuni mai reduse: L=2,8 m, l=1,8 m.

¹³ M. B o c ș e: Op. cit., S. 383—385: „*car treisferturi*“ (IV B 2) mit kleineren Abmessungen L=2,8 m, B=1,8 m.

loc de *oplean* se pune un *fercheteu cu mânuși scurte*. La carul treisfertare se adaugă *șerigla dinainte* și *dinapoi* și de aproximativ 50 de ani s-au introdus *rudițele pe delături* pentru fin și coceni, legate de loitri cu *drot*, dar nici astăzi nu sînt destul de răspindite. După 1916 s-au introdus și *sripeșii* (A.D., I.O., S.N., I.D., S.B.).

— *car de bucate*: folosit mai ales pentru coceni, cu loitrele *scurte* ($L=2-3$ m), obișnuite, cu spe-teze, sau *mari* (cu scinduri și coș de răchită) pre-cum și funduri, fără leuci în față, cu mânuși scurte pe *oplean*. Se folosesc și *rudițele*. (A.D., I.O., I.D., N.I., S.N.).

— *car de gunoi* („car de năsip“) pentru pietre, lubenițe, gunoi, nisip; are loitre scurte cu scinduri bătute pe ele (*loitre cu fostăne* sau lese cu scinduri) și funduri. În timpul celui de al doilea război mondial sub influența cărușelor rusești a apărut sistemul *ladă*, cu mânuși lungi la *oplean*. Nu se folosesc leuci în față ci doar *strimbătura mânușii* în spate (A.D., N.I., I.O., M.D.).

Modificări în funcție de tracțiunea animală: La Mohu, singura legătură între car și animal, este *ruda*. *Prolapul* și *piscul* nu sînt cunoscute aici, decît în satele de sub munte. Aceasta duce la o serie de modificări ale sistemului de legătură car-animal; „*ruda* se prinde la craci, la fel la boi și la cai cu ic și șirof, ea nu se mișcă la deal sau la vale, vine cu craci cu tot, ca la șes“ (I.D.).

— *car de boi* (bivolii). Animalele se injugă totdeauna pereche. Se folosește *ruda* de boi, fixă în jug și capul cracilor, din care cauză carul nu folosește brăcinarul, „bivolii îl rupe cînd cirnește, dacă ar fi brăcinar s-ar opri în inimă, ar împiedica bivolii“ (I.D.). *Ruda* se fixează la jug și nu joacă în sus și în jos, ci stă leapănă.

— *car de cai*: se pune *brăcinarul* pentru a imobiliza *ruda*. Se adaugă *sferchalțul* și *crucile*, leuca în față nu fixă ci de folosit la cîrnit (M.D., I.D., S.N.).

— *car de un cal*: se înlocuiesc *crucile* cu una singură, prinsă cu un ic între craci și se adaugă două *rudițe* de o parte și de alta a carului.

Lissen und die Leitern stützen sich lediglich auf die festen Rungen der Brücke. Beim Dreiviertelwagen kommt die *Vorder- und Hinter-Schrägleiter* „șeriglă“ hinzu und seit etwa 50 Jahren führte man auch die *Hilfsleiterbäume* zum Verladen von Heu oder Maisstengeln ein, die man mit *Draht* an die Leiterbäume festband. Doch selbst heute sind sie nicht allzusehr verbreitet. Nach 1916 fügte man *Rollenzüge* hinzu (A.D., I.O., S.N., I.D., S.B.).

— der *Getreidewagen*, vor allem für Maisstengel benutzt, trägt entweder die üblichen, *kurzen*, kammartigen *Leitern* oder die *Langleitern* mit Bretterboden und Rutenkorb, dabei fehlen die Vorderlissen, dafür ist der Schemel mit kurzen Rungen besetzt. Man benutzt auch hier die *Hilfsleiterbäume* (A.D., I.O., I.D., N.I., S.N.).

— der *Mistwagen* (Sandwagen), für Steine, Kürbisse, Dung und Sand bestimmt, weist kurze, innen mit Brettern ausgefüllte Leitern auf und einen ebenfalls aus Brettern bestehenden Boden, („loitre cu fostăne“ oder „lese cu scinduri“). Während des zweiten Weltkriegs tauchte, durch die russischen Wagen beeinflusst, der Kastenwagen auf, der lange Rungen sowohl am Lenk-, wie am Rungenschemel und hier bloß eine Spreizstütze „*strimbătura mânușii*“ aufweist. (A.D., N.I., I.O., M.D.).

— *Aufgrund der Bespannung auftretende Änderungen*. In Mohu bildet die Deichsel das einzige Bindeglied zwischen Zugtier und Fuhrwerk. Die in den Gebirgsdörfern benutzten „*prolap*“ und „*pisc*“ sind hier unbekannt. Dieses bewirkt eine Reihe von Veränderungen für das zwischen Zugtier und Wagen bestehende Verbindungssystem: so „wird die Deichsel bei Ochsen wie Pferdewagen, vermittels eines Keils und einer Schraube an der Achsschere befestigt, wodurch sie beim Bergauf- wie beim Bergabfahren die gleiche Stellung beibehält und sich gleichzeitig mit der Achsschere des Lenkschemels bewegt, wie in der Ebene“ (I.D.).

— der *Ochsen- (Büffel-)Wagen*, immer Zweispänner. Dazu benutzt man die unbewegliche Ochsen-deichsel, das Joch und den Kopfteil der Gabel (Schere) d.h. den Deichselarm. Aus diesem Grund benutzt man bei Ochsen gespannt keinen Drehscheit, „da ihn die Büffel nämlich zerbrechen würden, denn gäbe es einen, stände er beim Wenden im Wege, was ihnen hinderlich wäre“ (I.D.). Die unbewegliche Deichsel wurde lediglich mit dem Joch verbunden und stand fest, ohne nach oben oder unten auszuschlagen.

— der *Pferdewagen*: um die Deichsel starr mit dem Lenkschemel zu verbinden, bringt man das *Drehscheit* an. Hinzu kommen die *Stehwaage* und das *Sielenscheit*, wobei die Vorderlisse nicht unbeweglich, sondern beweglich mit der Leiter verbunden ist (M.D., I.D., S.N.).

— *Einspannerpferdewagen*: die beiden Sielenscheite werden durch ein einziges ersetzt, das vermittels eines Bolzens zwischen den Backen der Achsschere angebracht wird. Desgleichen befestigt man an beiden Seiten je eine Einspannerdeichsel „*rudiță*“.

c) *Căruța*, care nu suferă modificările funcționale și de tracțiune ale carului. Ea este trasă de unul sau doi cai (variante cu un cal se numește *ășpenăr*). Confectionată în localitate sau procurată din Cisnădie, Sibiu, Rășinari (de comandă) și pe piață, mai ales de la Rășinari unde erau „chindisite“, iar coșnițele de nuiele de pe Țara Oltului, de la țigani din Racovița sau Scorei; din Alțina sau din Cisnădioara. Folosită pentru transporturi în alte localități, cu marfă sau cu produse agricole, mai ales cu lapte sau pentru dus sacii la moară, rareori pentru gunoi, dus căpițe, nisip sau pentru munci agricole, dar fără a fi încărcată cu unelte. Poate duce 10 persoane. Are bună ținută la drum, urcă pante de 45 grade. În trecut erau puține, apoi, după 1920, s-au răspândit, iar din 1946 „s-au înmulțit ca mașinile acum, de te uitai cu invidie la cine le avea“ (I.D.). Răspîndirea lor corespunde cu creșterea numărului de cai, iar întăritura de fier era mai multă, „cu flori“ pe loitre. Nu se folosea coviltire. În sat se foloseau două tipuri de căruțe: *căruța de Brașov* și *căruța de Săliște*, ultima apărută prin 1946—47.

Singura lor deosebire constă în ușurința în greutate și mers a celor de la Săliște și numărul de caromi la loitre: căruța de la Săliște avea uneori trei caromi. Căruțele se păstrează de obicei în aria surii, în subșop sau în șopul de lemn. Nu se desfac. (I.O., S.B., A.D. și I.D.).

d) *Șareta*. Înainte de 1918, avea doar poștașul și era făcută de el; apoi utilizată de medici și răspîndită după cooperativizare, doar pentru agronomi. „Orașul era aproape și mereai cu trenul, nu-ți trebuia șaretă“ (I.O., I.D.).

4.6. *Mijloace de legătură car-animat*

Există la Mohu, alit pentru boi cit și pentru cai, mijloace proprii de legătură cu carul: pentru boi, *juțul* obișnuit, cu *legături* și restele de fier apărute după 1918, iar pentru cai, *hamul* procurat pe piața Sibiului și Agnitei, de la curelari și răspîndite în sat în proporție de 2: 10 gospodari. Hamul era alcătuit din *hețe*, *dirloși* (*dologhi*) pentru cai năvăși, *căpățam la ham* și *hamul propriu-zis*. Ca mijloc de legătură mixt, era *ruda de boi* sau *de cai* — diferențiate doar prin componentele lor anterioare (*fig. 14*). Ruda de boi folosea *cătușa de lemn* (de fier de vreo 50 de ani), cu pană, iar ruda de cai — cuie de lemn la opritori (cele de fier și ele apărute de aproximativ 50 de ani) (I.D., A.D., I.O.).

Pentru un cal se foloseau *rudițele*.

c) der *Halbwagen* (căruță) erlebt keinerlei Funktions- oder Zugveränderungen, wie etwa der Wagen. Es gibt ihn als Ein- bzw. als Zweispannerwagen (ersterer als „ășpenăr“ bezeichnet). Man erwarb ihn im Ort selbst oder in Cisnădie, Sibiu, Rășinari (auf Bestellung) oder vom Markt, vor allem aus Rășinari, wo man sie herstellte. Die geflochtenen Wagenkörbe dagegen beschafft man aus dem Oltland, aus Racovița oder Scorei, aber auch aus Cisnădioara und Alțina, wo sie ebenfalls angefertigt werden. Benutzt wurden sie vor allem zu Lastfahren in andere Ortschaften, d.h. um Landwirtschaftserzeugnisse, etwa Milch, aber auch Säcke zur Mühle zu befördern, seltener zu Mist-, Heu- oder Sandfahren oder bei Feldarbeiten, um darauf Ackergerät zu verladen. Er vermag 10 Personen aufzunehmen. Auf der Fahrt verhält er sich gut und vermag Steigungen bis zu 45° zu bewältigen. Früher gab es wenige Exemplare, später dagegen, nach 1920 verbreiteten sie sich und nach 1946 „gab es ebensoviele wie heute Autos und man beneidete jene, die welche besaßen“ (I.D.). Das Anwachsen ihrer Zahl entspricht dem Anwachsen der Pferdeanzahl. Der Eisenbeschlag nahm ebenfalls zu, und zwar inform von „Blumen“, d.h. Rosetten, die an den Leitern angebracht wurden. Wagenplanen benutzte man keine. Im Dorf verwendet man zwei Wagentypen, und zwar: den *Brașov-* und den *Sălișetypus*, Letzteren seit 1946—47. Der Unterschied zwischen beiden besteht im geringeren Gewicht des Wagens aus Săliște und der Anzahl der Leitersprossen: der Sălișetypus wies drei Leiterbäume auf. Die Wagen wurden vor allem auf der Tenne, bzw. im Holzschuppen abgestellt, ohne sie dazu zu zerlegen (I.O., S.B., A.D. und I.D.).

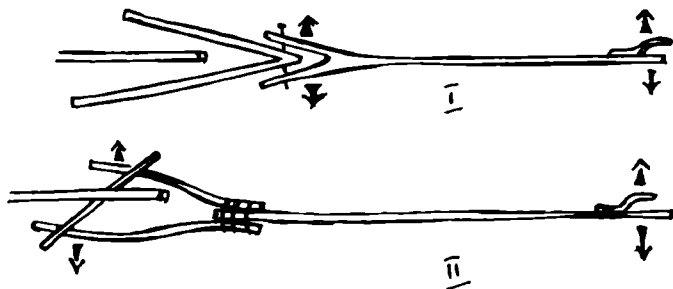
d) die Karette („șaretă“) besaß vor 1918 bloß der Postbote, der sie sich selbst angefertigt hatte. Später wurden derlei Gefährte von Ärzten benutzt und verbreiteten sich nach der Vergenossenschaftung, wobei sie vor allem von den Agronomen benutzt wurden: „die Stadt war nahe und man fuhr mit dem Zug hin, so daß man keine Karette benötigte“ (I.O., I.D.).

4.6. *Anschirrbefehle* (Verbindung Zugtier-Fuhrwerk). In Mohu kennt man sowohl für Ochsen als auch für Pferde bestimmte besondere Anschirrbefehle: für Ochsen das übliche Joch mit eisernem Verbindungsstück und Jochstecken, die nach 1918 auftraten. Für Pferdegespanne dagegen das auf dem Markt von Sibiu oder Agnita von Riemern erworbene und im Dorf in einem Verhältnis von 2: 10 verbreitete *Sielengeschirr*. Es besteht aus *Leinen*, Zügeln, für aufsäbige Pferde, dem Halfter und dem eigentlichen Geschirr. Als Vorspannbefehle diente die Ochsen- oder Pferdedeichsel, die sich lediglich durch die Zusammensetzung unterschied: die Ochsendeichsel benutzte die hölzerne (bloß seit 50 Jahren eiserne) Katze samt Bolzen, die Pferdedeichsel dagegen hölzerne Bremsnägeln (die eisernen traten ebenfalls erst vor etwa 50 Jahren auf) (I.D., A.D., I.O.).

Für Pferdeeinspanner benutzte man die Einspannerdeichseln „*rudițele*“.

Fig. 11. I. Proșlap mobil în satele de munte II. Ruda fixă la Mohu

Abb. 11. I. Bewegliche Deichsel in den Bergdörfern und II. Feststehende in Mohu

4.7. *Mijloacele auxiliare „lanțul de împiedicat”, mița*, (folosită pentru urcat pe pantă), *frâna de mână* la căruțe, introdusă prin 1928–30, *mijloace de condus* (fig. 15) (*biciu* și *biciușca cu ciucur*) numai pentru cai. (R.N., I.O., I.N., I.D., N.I.).

5. *Realizarea modelului*: Conceperea ca sistem a mijloacelor de transport din Mohu, deci la nivelul unei singure localități, pune în evidență o serie de legități noi, care pot fi sintetizate într-un model specific pentru Mohu, încadrat în ipoteza de lucru B, care certifică ponderea structurilor agricole legate de cultivarea plantelor și creșterea animalelor mari, ce au constituit, pentru localitate, principala caracteristică economică. Acest model indică o orientare a vectorilor în primul rînd spre conservarea fondului tradițional pe linia $x-xz-(xw)-ys-yt$ cu centrul de greutate pe ultimele două și cu o pronunțată deschidere spre adaptarea la presiunea fenomenelor actuale din transporturi și circulație.

4.7. *Hilfsmittel*: die Hemmkette, die Katze (letztere bei Steigungen benutzt, um das Zurückrollen zu verhindern), die *Handbremse* bei Halbwagen, seit 1928–1930 eingeführt, *Leitbehelfe*: Geißel, Schmitzpeitsche, nur für Pferde (R.N., I.O., I.N., I.D., N.I.).

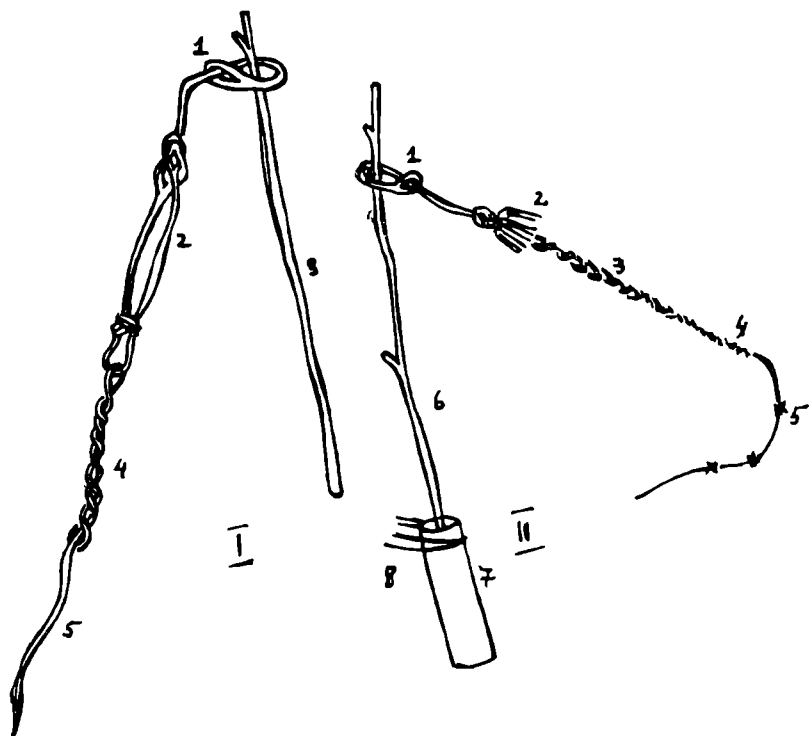
5. *Das Zustandekommen des Modells*: Betrachten wir die in Mohu belegten Beförderungsmittel als System, indem wir vom Bestand einer einzigen Ortschaft ausgehen, fallen eine Reihe neuer Gesetzmäßigkeiten ins Auge, die sich in einem, für Mohu typischen Modell synthetisieren lassen, das sich seinerseits der Arbeitshypothese B einordnen läßt, die ein Vorherrschen von, dem Ackerbau und der Großviehzucht verbundener Landwirtschaftsstrukturen belegt, die für die Ortschaft das wirtschaftliche Hauptkennzeichen ausmachen. Die Ausrichtung der Vektoren dieses Modells weist vor allem in Richtung einer Beibehaltung überlieferten Bestands, im Sinne $x-xz-(xw)-ys-yt$, wobei der Hauptakzent auf die letzten beiden Elemente fällt und eine betonte Aufgeschlossenheit zum Übernehmen besteht, die unter dem Druck in Transport und Verkehr auftretender aktueller Erscheinungen zustandekommt.

Fig. 15. Bici

I – bici cumpărat; 1 – despicătură; 2 – bici; 3 – coadă; 4 – noduri; 5 – pleasă; II – bici cu ciucur; 1 – nod; 2 – ciucur roșu; 3 – împletitură; 4 – bici; 5 – noduri simple; 6 – coadă; 7 – tîoc de bici (din cauciuc, piele, pînză) prins de coșul căruței; 8 – sîrmă

Abb. 15. Peitschen

I – Gekaufte Peitsche; 1 – Schlinge; 2 – Peitsche; 3 – Stiel; 4 – Knoten; 5 – Schmitz; II – Quastenpeitsche; 1 – Schlinge; 2 – rote Quaste; 3 – Geflecht; 4 – Peitsche; 5 – einfache Knoten; 6 – Stiel; 7 – Peitschenhalter (aus Gummi, Leder, Leinwand, am Wagenkorb befestigt; 8 – Draht.

DOCUMENTAȚIA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ A MONUMENTELOR DE ARHITECTURĂ ȘI TEHNICĂ POPULARĂ DIN MUZEELE ETNOGRAFICE ÎN AER LIBER

Corneliu Bucur

I. Introducere

Intensa activitate din ultimele două decenii, de constituire în România, prin valorificarea și dezvoltarea unei experiențe antebelice pozitive, a unei rețele naționale de muzee etnografice în aer liber, armonios repartizată teritorial, a condus la elaborarea și fundamentarea unei concepții științifice și metodologice riguroase, privind dificila și complexa operă de organizare a muzeelor în aer liber.

Experienței generației care a inițiat primele acțiuni de salvare și valorificare expozițională a unor monumente de arhitectură populară, prin strămutarea lor în cadrul unor muzee socio-etnografice, i s-a adăugat, ca rezultat al condițiilor create de statul socialist român acestui front al activității științifico-culturale, o experiență nouă, avînd la bază un amplu program de cercetare prioritară în acest domeniu.

Se poate vorbi, în prezent, de o experiență națională a școlii românești de muzeologie, apreciată pe plan internațional¹, îmbogățită an de an, prin contribuția adusă de specialiștii fiecărei unități din cadrul rețelei naționale².

Muzeul tehnicii populare, beneficiind de un colectiv complex sub raportul pregătirii de specialitate a cadrelor cu studii superioare (istorici, sociologi, filologi, biologi și arhitecți), tehnice (constructori, arhitecți, chimiști), precum și a muncitorilor calificați, profilați pe meseriile esențiale (dulgherit, tâmplărit, fierărit, rotărit, zidărit, zugrăvit), a întrunit toate condițiile pentru

DIE WISSENSCHAFTLICH-TECHNISCHE DOKUMENTATION DER IN VOLKSKUNDLICHE FREILICHTMUSEEN ÜBERFÜHRTEN DENKMÄLER BÄUERLICHER BAUKUNST UND TECHNIK

Corneliu Bucur

I. Einführung

Die im Laufe der letzten zwei Jahrzehnte entfaltete intensive Tätigkeit, deren Ziel darin bestand, in Rumänien durch Auswertung und Entfaltung vor dem letzten Weltkrieg gesammelter positiver Erfahrungen, ein territorial gleichmäßig verteiltes Landesnetz volkskundlicher Freilichtmuseen zu schaffen, bewirkte die Ausarbeitung und Festigung einer streng wissenschaftlichen und methodologischen Auffassung, im Hinblick auf das schwierige und komplexe Unterfangen der Anlage von Freilichtmuseen.

Zur Erfahrung jener Generation, die die ersten Maßnahmen zur Erhaltung und ausstellungsmäßigen Auswertung gewisser Denkmäler des bäuerlichen Hausbaus durch deren Überführen in soziologisch-volkskundliche Museen anregte, kommt, dank der vom rumänischen sozialistischen Staat für diesen wissenschaftlich-kulturellen Wirkungsbereich geschaffenen Bedingungen, eine neue Erfahrung hinzu, der ein vordringlich darauf ausgerichtetes Forschungsprogramm zugrundeliegt.

So vermag man gegenwärtig von einer auf Weltenebene¹ anerkannten Nationalerfahrung der rumänischen Museologenschule zu sprechen, die durch den von den Kräften der einzelnen Einheiten des Landesnetzes geleisteten Beitrag Jahr um Jahr neue Bereicherungen erfährt².

Das Museum der bäuerlichen Technik, das in Hinsicht der Ausbildung seiner Fachkräfte, und zwar sowohl der akademisch geschulten (Historiker, Soziologen, Sprachkundler, Biologen und Architekten), der technisch ausgebildeten (Baumeister, Architekten, Chemiker), als auch der in den wichtigsten Gewerben qualifizierten Facharbeiter (Zimmerleute, Schreiner, Schmiede, Stellmacher, Maurer, Zimmermaler) über ein komplexes Arbeitskollektiv verfügt, erfüllt alle Bedingungen zur Ausarbeitung einer auffassungsmäß

¹ Simpozion, *Organizarea Muzeului etnografie în aer liber. Principii și metode*, vol. I, Comunicări, București, 1966.

² Boris Z d e r c i u c, *Cu privire la „dosarul științific” al complexelor muzeale din muzeele etnografice în aer liber*, în „Revista Muzeelor”, 21, 1969.

¹ Symposium, *Organizarea Muzeului etnografie în aer liber. Principii și metode*, Band I, Comunicări, Bukarest, 1966.

² Boris Z d e r c i u c, *Cu privire la „dosarul științific” al complexelor muzeale din muzeele etnografice în aer liber*, in „Revista Muzeelor”, 21, 1969.

elaborarea unei strategii științifice privind toate etapele complexului proces de strămutare a monumentelor de cultură populară în parcul din Dumbrava Sibiului, fundamentată pe o concepție și o metodologie riguros respectate.

Astăzi, sintetizând experiența colectivă a celor aproape 15 ani de activitate pentru organizarea expoziției de bază în aer liber, putem formula, ca o contribuție teoretică valoroasă la știința muzeologică națională, normele de bază în stabilirea *documentației tehnico-științifice*, privind studierea monumentului în situ, inclusiv relevarea sa, demontarea, transportul, reconstrucția, restaurarea și darea în circuitul expozițional, a monumentelor strămutate în muzeu.

În această lucrare ne vom opri la problema documentației, urmînd ca principiile și criteriile metodologice ale activității de reconstrucție și restaurare să le tratăm într-o altă lucrare.

II. Concepția efectuării întregii cercetări și documentații

Vom reaminti, pentru început, că în concepția noastră, Muzeul tehnicii populare va trebui să devină, în perspectiva finalizării expoziției de bază în aer liber și a organizării unei expoziții permanente, cu aceeași temă și expunere pavilionară, *un muzeu al civilizației tehnice populare din România*, valorificînd pe plan morfologic (etnografic) și analitic (istoric), valoroasele colecții de etnografie, istorie și arheologie privind mijloacele de muncă tradiționale, săvîrșite și perfecționate de-a lungul existenței sale multimilenare, de poporul român, în cooperare cu naționalitățile conlocuitoare.

Realizarea, într-o asemenea viziune complexă, interdisciplinară, a muzeului sibian, presupune o temeinică documentare științifică și tehnică asupra fenomenelor celor mai caracteristice și reprezentative ale civilizației populare tradiționale din patria noastră, deopotrivă din perspectiva etnografică și istorică, și, în măsura posibilităților, și din aceea a analizei antropologice și sociologice.

Această concepție și-a pus amprenta pe întreaga muncă de cercetare, selecție și documentare în teren, determinînd recoltarea unui bogat material informativ în primul rînd despre fenomenul studiat prin intermediul categoriilor materiale concrete, monumentale sau instrumentale. S-a urmărit prin aceasta, constituirea unei arhive documentare cît mai vaste cu privire la fenomenele reprezentate în muzeu prin intermediul monumentelor și obiectelor de inventar, selecționate în baza criteriilor unanim cunoscute și respectate, cu un singur amen-

und methodisch streng ausgerichteten wissenschaftlichen Strategie, die alle Etappen des vielfältigen Überführungsprozesses für Denkmäler bäuerlicher Kultur in den Museumspark in der „Dumbrava“ von Sibiu zu befriedigen vermag.

Heute, nach fast fünfzehnjährigem Wirken, lassen sich aufgrund der in diesem Zeitraum bei der Errichtung der Freilicht-Grundaussstellung erlangten Kollektiverfahrung, als wertvoller Beitrag zur nationalen Museologiewissenschaft, gewisse Grundnormen zur Festlegung der *technisch-wissenschaftlichen Dokumentation* formulieren, im Hinblick auf das Studium des Denkmals an seinem Standort, seine Aufnahme, Abtragung, Beförderung, Wiedererrichtung, Restaurierung und Freigabe zur Besichtigung im Museum.

In der gegenwärtigen Arbeit wollen wir uns auf die Frage der Dokumentation beschränken, die methodologischen Grundsätze des Wiederaufbaus und der Restaurierung dagegen in einer späteren Arbeit behandeln.

II. Die der Ausführung der Gesamtforschung und Dokumentation zugrundeliegende Auffassung

Zunächst wollen wir vorausschicken, daß das Museum der bäuerlichen Technik, unserer Meinung nach, was die Zielsetzung der Freilichtausstellung und die Errichtung einer dem gleichen Thema gewidmeten ständigen Pavillonausstellung anbetrifft, sich in Zukunft zu einem *Museum der bäuerlichen technischen Zivilisation Rumäniens* gestalten soll, das in morphologischer (ethnographischer) und analytischer (historischer) Hinsicht die wertvollen volkswundlichen, geschichtlichen und archäologischen Sammlungen überlieferter Arbeitsgeräte auswertet, die vom rumänischen Volk entlang seines vieltausendjährigen Bestehens im Zusammenwirken mit den mitwohnenden Nationalitäten geschaffen und vervollkommen wurden.

Der Ausbau des Museums von Sibiu aus einer derart komplexen, interdisziplinären Sicht, setzt eine die kennzeichnendsten und repräsentativsten Erscheinungen überlieferter bäuerlicher Zivilisation unseres Vaterlandes betreffende, gründliche wissenschaftliche und technische Dokumentation voraus, die sich sowohl dem volkswundlichen und historischen als auch — im Bereich der Möglichkeiten — dem anthropologischen und soziologischen Phänomen widmet.

Diese Auffassung spiegelt sich in der gesamten Forschungs-, Selektions- und Feldforschungstätigkeit wider und bewirkt das Sammeln reichen Informationsmaterials, das vor allem die, anhand konkreter Sachkategorien in der Art von Denkmalen oder Geräten untersuchte Erscheinung betrifft.

Man bezweckte damit das Zustandekommen eines möglichst umfassenden, auf jene Erscheinungen bezogenen Dokumentararchivs, die im Museum durch Denkmäler und Ausstattungsgegenstände belegt sind, und aufgrund allgemein verbreiteter und berücksichtigter Gesichtspunkte ausgewählt

dament, acela al orientării noastre, predilect spre centrele sau zonele specializate, în cazul fiecărui fenomen și acordării unei importanțe prioritare criteriului autenticității, urmat de cel al monumentalității și valorii artistice a unităților și expozitelor.

Numai astfel, considerăm că Muzeul tehnicii populare va putea părăsi șablonul depășit al muzeelor de ramură, care pun accentul principal pe morfologie, vizînd să devină, în perspectiva finalizării sale, cea mai cuprinzătoare arhivă științifică documentară despre istoria și evoluția proceselor, procedeele și tehnicilor de lucru, precum și despre morfologia mijloacelor de muncă tradițională ale poporului român și naționalităților conlocuitoare din România.

III. Surse de informare

O informare cit mai amănunțită despre un fenomen (achiziție din natură, cules, vînătoare, pescuit, albinărit, lucrarea solului, creșterea vitelor sau prelucrarea celor mai diverse materii prime organice și anorganice, în cadrul unor ocupații specializate, meșteșuguri sau industrii populare), sau despre categoriile materiale care îl ilustrează (monumente, instrumentar de lucru sau produse), nu poate fi dobîndită decît prin cercetarea tuturor surselor accesibile, începînd cu *cercetarea pe teren directă*, nemijlocită (observația), continuînd cu *cercetarea indirectă* (intervievarea informatorilor) și încheind cu *cercetarea de arhivă*.

1. Cercetarea directă pe teren

Aceasta vizează prioritar, dacă nu chiar exclusiv, cunoașterea fizionomiei contemporane a fenomenului și, în primul rînd, morfologia acestuia.

Documentația înregistrată în această fază cuprinde cunoașterea structurii, dinamicii, intensității razei de răspîndire și duratei fenomenului, materializată în:

- a) dosarul științific al fenomenului cercetat;
- b) documentația foto-film și grafică privind aspectul contemporan, activ sau pasiv, al acestuia;
- c) planul de situație al monumentului in situ cu raportarea sa la formele de relief, ansamblul arhitectonic, rețeaua stradală etc.;
- d) ridicarea topografică a amplasamentului monumentului in situ;
- e) releveul monumentului in situ;
- f) scheme de funcționare a instalației tehnice;
- g) planul de organizare a interiorului locuit și a celui funcțional tehnic;
- h) lista materialelor de inventar utilitar gospodăresc și tehnic instrumental;

werden, mit einer einzigen Einschränkung, und zwar der unseres Museumsprofils, das sich bei der Behandlung jedweder Erscheinung vor allem den spezialisierten Zentren und Zonen zuwendet und bei der Auswahl der Einheiten und Ausstellungsgegenständen dem Authentizitäts-, Monumentalitäts- und Kunstwertgesichtspunkt den Vorrang gibt.

Nur so vermag das Museum der bäuerlichen Technik die überholte Schablone einschlägiger Museen zu überwinden, deren Hauptaugenmerk auf die Morphologie gerichtet ist, um sich in Zukunft zum umfassendsten, die Geschichte und Entwicklung der Arbeitsprozesse, -verfahren und -techniken, wie auch die Morphologie des überlieferten Arbeitsgeräts des rumänischen Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten Rumäniens betreffenden, wissenschaftlichen Dokumentararchiv zu gestalten.

III. Die Informationsquellen

Eine möglichst detaillierte Information über eine Erscheinung (Beschaffung von Naturprodukten, Sammeln, Jagd, Fischfang, Bienenzucht, Ackerbau, Viehzucht oder Verarbeitung verschiedenster organischer und anorganischer Rohstoffe im Rahmen spezialisierter Beschäftigungen, Gewerbe oder bäuerlicher Industrie) bzw. über Sachgüterkategorien, die dieses illustrieren (Denkmäler, Arbeitsgeräte oder Erzeugnisse), läßt sich nicht anders als durch Erforschen aller erreichbaren Quellen, ausgehend von *unmittelbarer Feldforschung* (Beobachtung) über *indirekte Forschung* (Informantenbefragung) bis zur *Archivforschung*, verwirklichen.

1. Unmittelbare Feldforschung

Diese strebt hauptsächlich, wenn nicht gar ausschließlich, die Kenntnis des zeitgenössischen Aspektes der Erscheinung, vor allem aber deren Morphologie, an.

Die bei dieser Phase aufgezeichnete Dokumentation umfaßt die Kenntnis der Struktur, der Dynamik, der Intensität, des Verbreitungsbereichs und des Vorhaltens einer Erscheinung, die durch Folgendes materialisiert werden:

- a) die wissenschaftliche Datenmappe der erforschten Erscheinung;
- b) die Bilddokumentation (Photographien, Film, Graphik), die den gegenwärtigen aktiven oder passiven Aspekt der Erscheinung belegt;
- c) den an Ort und Stelle aufgenommenen Lageplan des Denkmals, aufgezeichnet unter Berücksichtigung der Bodenformen, des architektonischen Ensembles, des Straßennetzes usw.;
- d) die topographische Aufnahme des Denkmalstandorts;
- e) die am Standort vorgenommene Vermessung des Denkmals;
- f) das Funktionsschema der technischen Anlage;
- g) die Einteilung des Wohn- bzw. des funktionell-technischen Raumes;
- h) die Bestandaufnahme des Hausrats und des technischen Arbeitsgeräts;

- i) fișa de conservare;
- j) regimul de proprietate;
- k) înregistrarea micropeisajului local.

Cercetarea are un caracter monografic, ponderea sa în ansamblu investigației fiind decisivă, finalizându-se prin selecția, în raport de gradul de conservare sau alterare al fiecărui monument, a celor mai reprezentative exponate.

2. Cercetarea indirectă, prin chestionarea informatorilor

Acest demers metodologic este indispensabil pentru etapa istorică în care ne găsim, venind în sprijinul completării esențiale a documentației inițiale, atât prin adâncirea și detalierea unor aspecte, care țin de descifrarea structurii și dinamicii de veche tradiție a fenomenului, cât și al stabilirii răspîndirii, frecvenței și intensității sale, în urmă cu decenii.

Deasemeni, metoda interviului, aduce informații extrem de utile pentru cunoașterea amănunțită a fișei biografice a monumentului, a preferențelor esențiale sau de detaliu, intervenite de-a lungul anilor.

Vom insista, îndeosebi, asupra aspectului secund, care s-a dovedit, în practica noastră muzeală, de un interes considerabil.

Principalele aspecte, asupra cărora considerăm că trebuie insistat în această etapă a cercetării, constau din:

- a) modificări în sistemul constructiv al monumentului (creșterea sau reducerea nivelelor, panțelor, acoperișurilor etc.);
- b) modificări în structura planimetrică a acestora prin:
 - reducerea sau majorarea numărului încăperilor;
 - adăugarea sau îndepărtarea unor elemente auxiliare (prisper, scări);
- c) modificări morfologice, cum ar fi:
 - mărirea sau reducerea spațiilor;
 - mărirea sau micșorarea golurilor (uși, ferestre);
 - creșterea sau reducerea numărului acestora;
 - modificarea elementelor arhitectonice auxiliare (prisper, scări, balustrade);
- d) modificări în tehnologia construcțiilor și, implicit, în ceea ce privește materialele utilizate:
 - la substrucția monumentelor (bolovani, furci, piloți, zidărie cu lianți de argilă, var sau ciment);
 - la pereți (cunune de birne, fahwerk, chirpic, vâlătuci, ciamur, cărămidă);
 - la șarpantă (funcție de pante și materialele utilizate la învelitoare);
 - la învelitoare (paie, stuf, șită, țigle, olane);
 - la pardoseli și tavan (argilă, cherestea, respectiv șipei în nut și feder, cherestea);

i) das den Erhaltungszustand anzeigende Konservierungsmerkblatt;

j) das die Besitzverhältnisse betreffende Merkblatt;

k) die Aufnahme der Lokal-Mikrolandschaft.

Die Forschung hat Monographiecharakter und ihr Gewicht ist innerhalb der Gesamterhebung ausschlaggebend. Ihr Endergebnis bildet die, aufgrund des Erhaltungstands jedes einzelnen Denkmals, erfolgte Auswahl der repräsentativsten Exponate.

2. Die indirekte, aufgrund von Informantenbefragung zustandekomende Forschung

Diese Arbeitsmethode ist für die gegenwärtige Geschichtsetappe unentbehrlich und bildet eine wesentliche Ergänzung der ursprünglichen Dokumentation, und zwar sowohl durch die Vertiefung, als auch durch die Detaillierung gewisser Aspekte, die sich auf das Entziffern der altüberlieferten Struktur sowie auf das Festlegen der für frühere Jahrzehnte geltenden Verbreitung, Häufigkeit und Dichte beziehen.

Desgleichen vermittelt die Direktbefragungsmethode in Interviewform äußerst nützliche Hinweise zur gründlichen Kenntnis der biographischen Kennkarte des Denkmals, bzw. der im Laufe der Zeit erfolgten wesentlichen oder oberflächlichen Veränderungen.

Da sich der zweite Aspekt in unserer Museumspraxis als von höchstem Interesse erwies, wollen wir in dem Folgenden darauf näher eingehen.

Zu den wichtigsten Aspekten, denen man während dieser Etappe Beachtung schenken muß, gehören folgende:

a) im Bausystem des Denkmals belegte Abänderungen (Erhöhen oder Senken der Geschoßanzahl, der Dachneigung usw.);

b) Abänderungen der planimetrischen Struktur derselben durch:

- Vermindern oder Erhöhen der Raumanzahl;
- Hinzufügen oder Weglassen von Nebenelementen (Laubengang, Treppen);

c) morphologische Veränderungen, wie etwa:

- Vergrößern oder Verkleinern der Räume;
- Erweitern oder Verengern der Öffnungen (Türen, Fenster);

— Zu- oder Abnahme derselben;

— Veränderung architektonischer Hilfselemente (Terrassen, Treppen, Geländer).

d) in der Bautechnologie und im Zusammenhang damit innerhalb der benutzten Baustoffe auftretende Wandlungen:

— beim Unterbau der Denkmäler (Feldsteine, Gabelhölzer, Rammpfähle, Lehm-, Kalkmörtel- oder Betonmauerwerk);

— bei den Wänden (Balkenkränze, Fachwerk, Lehm- oder Luftziegel, Backstein);

— beim Dach (aufgrund der Dachneigung und -eindeckung);

— bei der Dacheindeckung (Stroh, Schilf, Schindeln, Dach- und Holzziegel);

— bei Fußboden und Decke (Lehm- bzw. Bretterboden, vernutete Latten- oder Bretterdecke);

— la binale (în tehnica dulgherească sau tâmplărească);

— la tencuieli (creșterea grinzilor, cu pene, „pe ceruială“, pe zid).

e) modificări în tipologia instalațiilor de încălzit și gătit și sistemul de evacuare a fumului;

f) modificări privind mobilierul fix și mobil;

g) modificări privind structura organizării interiorului și natura obiectelor de inventar;

h) modificări în funcțiunea economică sau socială a construcțiilor și spațiilor, produse ca urmare a adaptării lor la o activitate specializată (meșteșug, industrie) sau la exercitarea unor activități ocupaționale specifice (treieratul manual și vînturatul, spre exemplu), cum ar fi: abandonarea acestor activități (ca exemple cităm, aici, introducerea unei instalații de morărit în tinda casei, sau a cuptorului de ars ceramică etc.);

— abandonarea unei categorii de utilaje, mijloace de transport etc., depozitate intacte în construcții proprii;

— creșterea numărului de familii sau a membrilor și modificarea folosinței spațiilor de locuit;

— părăsirea funcției sociale a monumentului sau modificarea acesteia sub presiunea unor evenimente de conjunctură (transformarea unei încăperi sau anexe gospodărești, în cîrciumă, magazie, depozite, etc.);

— integrarea monumentului în noile structuri organizatorice impuse de noua formulă de organizare a producției sociale.

Toate aceste aspecte trebuie înregistrate cu rigurozitate științifică, dar tratate sub rezerva confirmării lor de către alți informatori sau, direct, în fața de demontare a construcției.

Importantă nu este numai înregistrarea acestui repertoriu de modificări, ci și a cauzei producerii lor, a momentului și împrejurărilor, a autorilor acestora (în cazul în care este opera unor meșteri „calificați“ care ar mai putea trăi).

În cazul informațiilor reconstitutive, pentru care ne lipsește modelul concret comparativ, se admite tehnica schișelor robot, condiționată de confirmarea acestora de către mai mulți subiecți.

3. Cercetare în arhive

Pentru aspectele istorice mai apropiate, sau mai îndepărtate ale fenomenelor studiate, izvoarele de arhivă și istorice sînt singurele capabile să coboare conținutul cunoașterii noastre spre obîrșia acestora.

a) Cercetarea *documentelor scrise* relevă valoroase informații privind vechimea, densitatea și intensitatea fenomenului, implicații ale vieții social-economice asupra desfășurării acestuia sau

— bei Tür- und Fensterstöcken (in Zimmerwerks- oder Schreinertechnik);

— beim Verputz (Einkerben der Wandbalken, Einschlagen von Dübeln, Stuckaturruten, Mauerwerk);

e) in der Typologie der Heiz- und Kochanlagen bezw. des Rauchabzugs belegte Änderungen;

f) das unbewegliche und bewegliche Mobiliar betreffende Veränderungen;

g) innerhalb der Wohnungseinrichtungs-Struktur und dem Bestand an Einrichtungsgegenständen belegte Wandlungen;

h) Veränderungen der wirtschaftlichen und sozialen Funktion der Bauten und Räume, aufgrund der Anpassung derselben an spezialisierte Tätigkeiten (Gewerbe, Industrie) oder spezifische Beschäftigungen (z. B. der Handdrusch, das Worfeln) wie auch das Auflassen gewisser Tätigkeiten (als Beispiele führen wir hier das Unterbringen einer Mahlvorrichtung bezw. eines Keramikbrennofens im Hausflur u. a. an);

— Auflassen einer Gattung von Ausrüstungen, Beförderungsmitteln usw., die in eigenen Gebäuden abgestellt werden;

— das Anwachsen der Anzahl von Familien oder von Familienmitgliedern und die sich im Wohnhaus daraus ergebenden Wandlungen;

— Auflassen der sozialen Funktion des betreffenden Denkmals oder unter dem Druck gewisser Konjunktürelemente erfolgte Umwandlungen eines Raumes oder eines Wirtschaftsgebäudes (zu Gaststätten, Speichern, Lagerräumen u.a.);

— Eingliederung des Denkmals in neue, von den neuen Organisationsformeln der Sozialproduktion bewirkte organisatorische Strukturen.

All diese Aspekte müssen mit aller wissenschaftlichen Gründlichkeit aufgenommen werden, doch unter Vorbehalt ihrer Bestätigung durch andere Informanten oder durch unmittelbar während der Abtragsphase festgelegte Sachbeweise.

Wichtig ist jedoch nicht bloß das Aufnehmen der Abänderungen als solche, sondern auch die Feststellung ihrer Ursachen, des Augenblicks bezw. der Umstände oder der Urheber derselben (soweit es sich um das Wirken noch lebender „Fach-“ Handwerker handelt).

Im Falle rekonstruierter Aufschlüsse, bei denen es uns an einem konkreten Vergleichsmodell mangelt, ist die Benutzung von Zusammensetzskeizen gestattet, soweit sie mehreren Informanten zur Bestätigung vorgelegt werden.

3. Die Archivforschung

Für zeitlich mehr oder weniger entfernte Geschichtsaspekte ermöglichen allein die Archiv- oder Geschichtsquellen unseren Wissensgehalt möglichst weit in die Vergangenheit zurückzutreiben und damit dem Ursprung der Erscheinung näher zu bringen.

a) Die Untersuchung *schriftlicher Dokumente* fördert wertvolle Informationen zutage im Hinblick auf Alter, Dichte, Häufigkeit der Erscheinung, desgleichen auf Auswirkungen des sozial-wirtschaftlichen und politischen Lebens auf die Abwicklung eines Vorgangs oder das Dasein des

vietii monumentului, aspectele de viață a comunității locale sau familiale chiar.

b) Cercetările în *arhiva grafică* oferă, nu arareori, documente originale de cel mai mare interes asupra morfologiei categoriilor materiale studiate, fie pe scară tipologică, fie referitor la forma originală a monumentului care a suferit unele degradări sau modificări ocazionale.

Pe plan istoric universal, această arhivă prezintă un interes excepțional, îndeosebi pentru domeniul mijloacelor de muncă. Mulțumită ei, putem cobori informația noastră pînă în antichitatea clasică, în privința a numeroase principii sau instalații de obîrșie antică, sau pînă la începutul evului mediu, pentru numeroase invenții sau generalizări, care au loc la această dată.

În numeroase cazuri, aceste supraviețuiri aduc lumină în datarea unor fenomene din istoria civilizației populare a căror apariție a rămas pînă astăzi controversată (moara de apă, fierăstrăul hidraulic, șteampul etc.).

c) Cercetarea *arhivei fotografice*, deși de dată mai recentă, completează materialul informațional cu date de cea mai mare valoare, repere unice în opera de reconstrucție sau reconstituire muzeografică.

Caracterul de martor ocular al fotografiei conferă informației o valoare probatorie incontestabilă pentru aspectele contradictorii ale unei documentații incomplete (cazul morii cu cai, al morii de vînt, „căciulate“ ș.a.).

IV. Dosarul științific al monumentului

Întreaga cercetare care a parcurs etapele susmenționate, utilizînd sursele și modalitățile de investigare caracteristice fiecăreia, în scopul cunoașterii monografice complexe a fenomenului și monumentului, se finalizează, în planul documentației tehnico-științifice, cu caracter muzeal, prin ceea ce a intrat în literatura de specialitate sub denumirea de „*dosarul științific al unității*“.

Acesta reprezintă sinteza cercetării de pînă acum privind toate aspectele esențiale ale monumentului:

- istoricul fenomenului pe care-l ilustrează;
- istoricul monumentului;
- situația acestuia la data înregistrării sale sub toate aspectele (descriere, relevu, amplasare, stare de conservare, regim de proprietate, evaluare, lista de inventar funcțional, dotări auxiliare, plan de amplasare în muzeu, proiect de amenajări peisagistice).

Denkmals und schließlich auf gewisse Lebensaspekte der heimischen oder Familiengemeinschaft.

b) Forschungen im *Graphikarchiv* bieten nicht selten Einblick in höchst wertvolle Originaldokumente, die besonders für die Morphologie der erforschten Sachgruppen von Bedeutung sind, und zwar, sei es in typologischer Hinsicht, sei es was die Ursprungsform des Denkmals anbelangt, die eine Reihe von Verfallerscheinungen oder gelegentliche Umwandlungen verzeichnete.

Auf weltgeschichtlicher Ebene kommt diesem Archiv, vor allem was das Sachgebiet des Arbeitsgeräts anbetrifft, außerordentliche Bedeutung zu. Davon ausgehend vermögen wir unsere Information bis ins klassische Altertum zurückzuverfolgen, was zahlreiche Prinzipien und technische Anlagen antiken Ursprungs anbetrifft, oder bis ins frühe Mittelalter, im Hinblick verschiedener Erfindungen, bezw. der Verallgemeinerung derselben, die zu diesem Zeitpunkt stattfand.

Häufig bringt ein derartiges „Überleben“ Licht in das Dunkel, das rund um die Datierung gewisser Erscheinungen der Geschichte bäuerlicher Technik bezw. Zivilisation herrscht, deren Auftreten bis heute umstritten ist (Wassermühle, wasserbetriebene Sägemühle, Pochwerk usw.).

c) Obgleich jüngerem Datums, vermag das *Photoarchiv* der Forschung wertvolles Informationsmaterial zu bieten, das einmalige Daten und Hinweise für den Wiederaufbau oder museographische Rekonstruktionen enthält.

Der Augenzeugen-Charakter der Photographie verleiht dieser Information unanfechtbare Beweiskraft, besonders im Falle widersprüchlicher Aspekte einer unvollständigen Dokumentation (wie etwa im Falle der Roßmühle, der Kappenwindmühle u.a.m.).

IV. Die wissenschaftliche Mappe des Denkmals

Die die obenerwähnten Etappen durchlaufende Forschungsarbeit bedient sich, zwecks komplexen monographischen Erfassens der Erscheinung bezw. des Denkmals, aller dieselben betreffenden Untersuchungsquellen und -möglichkeiten. Ihren konkreten Abschluß findet sie, in Hinsicht der technisch-wissenschaftlichen Dokumentation musealen Charakters, durch das, was allgemein unter der Bezeichnung „*wissenschaftliche Mappe der Einheit*“ in die Fachliteratur Eingang fand.

Diese bildet eine Synthese der gesamten, bis dahin ausgeführten, die wesentlichsten Aspekte des Denkmals betreffenden Forschungen und zwar:

- die Geschichte der durch das Denkmal veranschaulichten Erscheinung
- die Geschichte des Denkmals;
- dessen Lage zur Zeit der vorgenommenen, allseitigen Aufnahme (Beschreibung, Vermessung, Erhaltungszustand, Besitzverhältnisse, Bewertung, Bestandaufnahme des Funktionsgeräts und der Behelfsausrüstungen, Lageplan des Denkmals im Museum, Entwurf für landschaftliche Umgestaltung.).

Dosarul mai cuprinde memoriul științific de specialitate privind necesitatea transferării sale într-un muzeu, în funcție de profilul tematic și teritoriul de reprezentare ale acestuia.

În final, acesta mai cuprinde partea economică care evaluează costul lucrărilor de strămutare (an-temăsurătoare, deviz general pe obiecte, analize speciale, deviz recapitulativ).

Întocmirea unui asemenea dosar științific este la ora actuală o condiție indispensabilă pentru strămutarea unui monument, din satele patriei noastre, în muzeele în aer liber.

V. Documentația în faza de demontare și reconstrucție

Deși aparent o etapă de execuție, atât demontarea cât și reconstrucția se dovedesc a fi deosebit de importante și pe planul *completării documentației*, fiecare din acestea evidențiind activități distincte cu sarcini precise în planul documentației.

1. Documentația demontării monumentelor

La demontarea monumentelor de cultură populară se procedează de o manieră științifică, urmărind cu releveul în mână și notind în *caietul de șantier*, desfășurarea lucrărilor.

În afara operațiunilor tehnice cunoscute și generalizate aproape la toate muzeele (marcarea cu plăcuțe metalice a pieselor lemnoase sau numerotarea cu cretă forestieră ori vopsea, a pietrelor), asociată cu înregistrarea acestor repere pe planurile din dosar (de regulă, pe piesele care prezintă fațadele), demontarea trebuie să conducă muzeograful, printr-o atentă și amănunțită observare, la stabilirea cu certitudine a modificărilor survenite de-a lungul vremii, la monumentul în cauză.

În afara înregistrării tuturor constatărilor în *caietul de șantier*, fiecare detaliu trebuie *înregistrat pe peliculă*.

Tot acum se fotografiază toate detaliile constructive care s-au evidențiat sau au devenit accesibile numai în faza de demontare, acești martori fiind indispensabili în opera de reconstrucție.

După demontarea pereților portanți și îndepărtarea părților vizibile ale soclului, se fac sondaje pentru stabilirea tehnicii și materialelor cu care a fost construită fundația monumentului.

În sfârșit, tot acum, se notează starea de conservare exactă a materialelor rezultate din demontare, notindu-se totul, în cel mai amănunțit mod, în *caietul de șantier*.

Außerdem umfaßt die Mappe den wissenschaftlichen Fachreport, der die Notwendigkeit der Überführung des Objekts in ein Museum anhand des thematischen Profils und des territorialen Sammelbereichs des Letzteren begründet.

Schließlich enthält sie noch den finanziellen Teil, der die Überführungskosten veranschlagt (Standort-Vorvermessung, nach Bauobjekten gegliederten Kostenvoranschlag, Sonderuntersuchungen, Gesamt-Kostenvoranschlag).

Das Ausarbeiten einer derartigen wissenschaftlichen Mappe bildet gegenwärtig eine unumgängliche Voraussetzung für die Überführung eines, aus den Dörfern unseres Vaterlandes stammenden Denkmals in Freilichtmuseen.

V. Die Dokumentation während der Abtrags- und Wiederaufbauphase

Obgleich das Abtragen, wie auch der Wiederaufbau als ausgesprochene Ausführungsetappen erscheinen, sind beide auch für die *Vervollständigung der Dokumentation* von großer Bedeutung, da jede einzelne gewisse Tätigkeiten umfaßt, denen innerhalb des Dokumentationsbereichs genau umrissene Aufgaben zufallen.

1. Die während der Abtragsphase aufgezeichnete Dokumentation

Während der Abtragsarbeiten bäuerlicher Denkmäler wird streng wissenschaftlich vorgegangen und der gesamte Arbeitsverlauf anhand der Vermessungsdaten und unter Benutzung des *Baujournals* verfolgt.

Von den in fast allen Museen bekannten und benutzten technischen Operationen abgesehen (wie das Markieren der Holzteile mittels Blechmarken und der Steine durch mit Fettkreide oder Farbe aufgetragener Ziffern, wobei die betreffenden Marken, bzw. Kennziffern in die in den Dokumentarmappen befindlichen, Fassadenaufrisse eingetragen werden), müssen die Abtragsarbeiten den Museographen, anhand genauer und detaillierter Beobachtung, zur Festlegung von, im Laufe der Zeit, am betreffenden Bauwerk vorgenommenen Veränderungen, hinleiten.

Neben dem Festhalten sämtlicher dahingehender Feststellungen im *Baujournal*, muß jede Einzelheit *photographisch festgehalten* werden.

Im Laufe der gleichen Phase werden alle wichtigen Baudetails, oder solche, die erst während der Abtragsarbeiten zutage traten, photographiert, da sie beim Wiederaufbau unentbehrliche Zeugen darstellen.

Nach Abtragen der Wände und der sichtbaren Sockelteile, werden Sondierungen vorgenommen, um die bei der Errichtung der Grundmauern benutzte Technik und die angewandten Rohstoffe festzustellen.

Ebenfalls jetzt untersucht man den genauen Erhaltungszustand der bei den Abtragsarbeiten erlangten Bauteile, wobei alle Einzelheiten im *Baujournal* möglichst genau festgehalten werden.

2. *Intocmirea proiectului de reconstrucție-restaurare*

Sînt rarissime astăzi cazurile cînd, un monument, selecționat să fie transferat în muzeu, nu a suferit nici o transformare structurală, morfologică sau funcțională, astfel ca reconstrucția acestuia să nu ridice probleme.

În cazurile cele mai frecvente, cele ale producerii unor modificări, de orice natură ar fi acestea, după demontare, muzeograful împreună cu proiectantul (arhitectul) și eventual și tehnicianul constructor, analizează și coroborează toate informațiile despre aceste modificări, indiferent de sursa obținerii lor, întocmind (în practică, din păcate, prea rar) *proiectul de reconstrucție și restaurare*.

Elaborarea unui asemenea proiect este extrem de pretențioasă obligînd la o cercetare quasi totală a documentației cu privire la caracteristicile inițiale sau mai vechi, ale construcției.

Atunci cînd datele, pentru aducerea monumentului la o formă inițială, sînt eliptice sau neconcludente, trebuie acceptată soluția de compromis, de a alege o fază intermediară sau de a reconstrui chiar monumentul în starea în care a fost achiziționat.

Lucrarea cuprinde planimetria monumentului, elevația și acoperișul, tehnicile de construcție și materialele utilizate, organizarea interiorului, mobilierul fix.

3. *Stabilirea amplasamentului*

O problemă cu repercursiuni esențiale pentru integrarea cit mai fidelă a exponatului muzeal în ambianța naturală a muzeului, conform unei corespondențe și intimități întîlnită, de regulă, pe teren, între aceste monumente și peisajul satelor noastre, potrivit funcționalității, dar și a caracteristicilor sale constructive, este *stabilirea amplasamentului*.

Studiile efectuate pe teren în acest scop, ca și ridicarea topografică și întocmirea unui plan de situație in situ, servesc ca material documentar pentru alegerea celui mai indicat amplasament, cu concesiile de rigoare care trebuie făcute criteriului primordial al amplasării: *integrarea tematică*.

Lucrările ocazionate de această fază a lucrării de reconstrucție constau din:

- ridicarea topografică a terenului, stabilit ca loc de amplasament pe bază studierii proiectului tematic și a calității terenului muzeului, inclusiv a peisajului;

- elaborarea unui proiect pentru lucrările de amenajare a canalelor hidraulice, a căilor de acces pentru vizitare;

- întocmirea proiectului pentru amenajarea peisagistică a terenului din jurul noului monument, pe baza situației înregistrate pe teren, dar

2. *Die Ausarbeitung des Wiederaufbau- und Restaurierungsentwurfs*

In den seltensten Fällen haben zur Überführung ins Museum bestimmte Bauten keinerlei Veränderungen, struktureller, morphologischer oder funktioneller Natur, erlebt, so daß der Wiederaufbau derselben keinerlei Fragen aufwirft.

Meist, d. h. im Falle derartiger Veränderungen, — ganz gleich von welcher Natur sie sein mögen — werden alle darauf hinweisenden Informationen vom Museographen und Projektanten (Architekt), fallweise auch vom Bautechniker, nach den Abtragungsarbeiten genau erörtert und, ohne Berücksichtigung ihrer Herkunft, analysiert und (in der Praxis leider allzu selten) das *Wiederaufbau- und Restaurierungsprojekt* ausgearbeitet.

Diese Phase erweist sich als überaus anspruchsvoll, da sie eine sozusagen vollkommene Auswertung der, die ursprünglichen, bezw. älteren Kennzeichen des Bauwerks betreffende Dokumentation voraussetzt.

Erweisen sich die Daten, im Hinblick auf eine Rückführung des Bauwerks in seine ursprüngliche Form, als ellyptisch oder nicht aufschlußreich, so muß man sich zu einer Kompromißlösung, d. h. zu einer der Übergangsphasen entschließen, oder schließlich das Bauwerk in dem Zustand wiedererrichten, in dem es sich beim Ankauf fand.

Die Arbeit selbst umfaßt die Grundrißvermessungen des Bauwerks, dessen Aufriß, das Dach, die benutzten Bautechniken und Baustoffe, die Einrichtung der Räume und das festverankerte Mobiliar.

3. *Die Festlegung des Standorts*

Die *Standortfestlegung* bildet zweifelsohne eine Frage mit erheblichen Rückwirkungen auf die möglichst getreue Eingliederung des Museums-exponats in den landschaftlichen Rahmen des Museums, entsprechend, einem üblicherweise auf dem Lande zwischen diesen Bauten und der Dorflandschaft bestehenden Einklang, einer intimen Note, entsprechend der Zweckbestimmung und den baumäßigen Kennzeichen.

Die auf dem Lande angestellten Untersuchungen, die Gelände Vermessung und die am ursprünglichen Standort erfolgte Lageplanaufnahme dienen als Unterlagenmaterial zur Festlegung des neuen Standorts, d. h. natürlich unter Berücksichtigung aller, vom Hauptgesichtspunkt der Standortfestlegung: der *thematischen Eingliederung*, geforderten Zugstände.

Die dieser Phase der Wiederaufbauarbeiten angehörenden Details umfassen:

- die Vermessung des Geländes, das aufgrund eines Studiums der vorgesehenen Thematik und der Kennzeichen des Museumsgeländes sowie der landschaftlichen Besonderheiten als neuer Standort in Betracht gezogen wurde;

- die Ausarbeitung eines Projekts, das die Wasserläufe und Zugangswege festhält;

- die Ausarbeitung eines Projekts zur landschaftlichen Gestaltung der neuen Umgebung des überführten Bauwerks, aufgrund der Aufnahme des ursprünglichen Standorts und unter Berücksich-

ținând seama și de situația reală din muzeu, deoarece nu se poate concepe, decât o adaptare aproximativă, adeseori o sugerare doar, a modului original, prin unele lucrări de replantare, și aceasta din motive de protejare a mediului natural din incinta muzeului.

4. Reconstrucția

În faza de reconstrucție care adeseori este o restaurare monumentală a unei unități de arhitectură sau tehnică populară, documentația de care se uzează este, în totalitate, cea întocmită în fazele anterioare.

Un rol esențial îl joacă în această fază *caietul de șantier*, care devine agenda unei înregistrări zilnice prin care muzeograful conduce, prin indicații precise în scris, operațiunea de reconstrucție, realizată, de regulă, de aceeași echipă de meșteri locali care au și demontat monumentul.

În introducere, se marchează planul de trasare în teren (planul fundațiilor și planul de organizare a întregii unități) după cercetările efectuate în teren și care au dat imaginea tipică a fenomenului în sat.

Trei categorii de documente sînt esențiale acum și trebuie consultate permanent de către echipa de meșteri: *releveul in situ* pe care s-a făcut și marcările de demontare, *proiectul de reconstrucție sau reconstituire și fotografiile* realizate în faza de demontare.

Întreaga operație, care de regulă durează mai mult de un an și jumătate, presupune o observație permanentă din partea muzeografilor, cu obligația fotografierii fiecărei faze de lucru și a detaliilor celor mai semnificative și, de la caz la caz, a filmării întregii activități, de la *a* la *z* pentru completarea arhivei documentare.

La acestea se mai adaugă *caietul de conservare* în care trebuie consemnate toate operațiunile de conservare și restaurare, pentru obiectele din inventarul respectivei unități.

5. Planul de organizare interioară

Ultimul document care trebuie pregătit înaintea dării monumentului, transferat în muzeu, în circuitul expozițional, este materialul științific și grafic privind reconstituirea (sau doar simpla reorganizare) a teritoriului.

Întocmirea sa ridică probleme deloc facile și care obligă, uneori, la ample cercetări comparative sau chiar și la analogii, în măsura în care obiectele de

tigung der tatsächlichen Aufstellung im Museum selbst, da sich nur eine ungefähre Anpassung, ja häufig sogar bloß das Suggestieren der ursprünglichen Aufstellungsweise, vermittels gewisser Aufstellungsarbeiten, verwirklichen läßt, bedingt durch Notwendigkeiten der Erhaltung der innerhalb des Museumsgeländes belegten Naturumwelt.

4. Der Wiederaufbau

Während der Wiederaufbauphase, die häufig eine monumentale Restaurierung eines Denkmals der bäuerlichen Architektur oder Technik darstellt, bedient man sich der in den vorausgegangenen Phasen ausgearbeiteten Dokumentation.

Im Verlauf dieser Phase fällt dem *Baujournal* eine wesentliche Rolle zu, das sich zu einem Notizbuch tagtäglich vorgenommener Aufzeichnungen gestaltet, aufgrund derer der Museograph anhand genauer schriftlicher Hinweise die Wiederaufbauarbeiten anleitet, die üblicherweise von der gleichen, aus dem Herkunftsgebiet des Bauwerks stammenden Handwerkergruppe ausgeführt werden, die auch das Abtragen des Denkmals besorgte.

Zunächst wird, aufgrund von Feldforschungen, die das typische Aussehen der Erscheinung im Dorf herausarbeiteten, der Grundriß, d.h. der Verlauf der Grundmauern und der Gliederungsplan der gesamten Einheit, am Aufstellungsort trassiert.

Drei Dokumentgattungen sind in dieser Phase von ausschlaggebender Bedeutung und müssen von den Handwerkern ununterbrochen berücksichtigt werden, und zwar: die am ursprünglichen Standort erfolgte *Vermessungsaufnahme*, in die auch die bei den Abtragungsarbeiten vorgenommene Markierung eingetragen wurde, das *Wiederaufbau- und Restaurierungsprojekt* und die während der Abtragsphase aufgenommenen *Photographien*.

Die gesamte, üblicherweise mehr als anderthalb Jahre dauernde Operation setzt eine ständige Überwachung seitens der Museographen voraus und erfordert das Photographieren jeder einzelnen Arbeitsphase, sowie der bezeichnendsten Details oder, — von Fall zu Fall, — zur Vervollständigung des Dokumentararchivs, das Filmen der gesamten Tätigkeit von Anfang bis zu Ende.

Zu dem bisher Erwähnten kommt noch das *Konservierungsjournal* hinzu, worin alle Konservierungs- und Restaurierungsarbeiten aufgezeichnet werden, denen man Inventarstücke der betreffenden Einheit unterzog.

5. Der Inneneinrichtungsplan

Das letzte Dokument, das vor der Freigabe zur Besichtigung des ins Museum überführten Denkmals vorbereitet werden muß, ist das, die Rekonstruktion oder die einfache Wiedereinrichtung der Innenräume betreffende, wissenschaftliche und graphische Material.

Dessen Zustandekommen wirft eine Reihe keineswegs einfach zu lösender Fragen auf, die manchmal umfassende vergleichende Forschungen oder gar Analogien erfordern, soweit die der Phase, in

inventar, contemporane fazei în care am reconstituit monumentul sînt dificil de depistat sau au dispărut aproape în totalitate.

Depistarea și achiziționarea lor nu este încă totul. Modul de grupare sau instalare potrivit funcției fiecăruia și locului pe care-l ocupă, în situația activă (a utilizării lor) sau pasivă (a ne mai folosirii sau utilizării ocazionale), este o problemă delicată și dificilă, reclamînd — în afara unei exigente documentări, prealabile, bibliografice, și a unei riguroase cercetări pe teren — colaborarea unor localnici, care, chiar și atunci cînd nu au mai surprins un mod arhaic de organizare a interiorului, intuiesc exact dispunerea obiectelor, redînd prin aceasta, atmosfera originală, caldă, convingătoare, a interiorului, fără ostentația căreia nu de puține ori îi cădem victime, din dorința de a etala totul sau cele mai valoroase creații artistice, pentru a epata publicul vizitator.

6. *Dosarul organizării interiorului* se constituie din:

- raportul de cercetare științifică pe teren (și în bibliografie) a organizării interiorului;
- listele de materiale (obiecte muzeale);
- schițele de organizare (planuri și desfășurători);
- fotografii realizate in situ.

VI. Concluzii

Am încercat prin cele de mai sus, un pas mai departe față de materialele apărute, pînă în prezent în literatura de specialitate, cu privire la întreaga activitate de cercetare științifică, prealabilă și paralelă operei de transfer și reconstrucție a unui monument, în muzeele etnografice în aer liber.

Materialul reface itinerariul unei munci îndobîștite cunoscută tuturor lucrătorilor din muzee cu acest profil, dar nu întotdeauna respectată în modul cel mai riguros.

Prin aceasta ne-am străduit să aducem o contribuție, în limitele propriei noastre experiențe, la formularea codului acestei activități, care trebuie să atingă cota unei înalte exigențe științifice și profesionale, în conformitate cu cerințele moderne și progresul științei muzeologice.

der wir die Einheit rekonstruierten, zeitgenössischen Ausstattungsgegenstände schwer zu finden oder fast vollkommen verschwunden sind.

Doch bedeutet deren Auffinden und Erwerben noch nicht Alles. Die Anordnung und Aufstellungsweise jedes einzelnen Gegenstandes, entsprechend seiner Zweckbestimmung und des innegehabten Platzes seiner aktiven Lage (d.h. im Falle seiner Benutzung) oder der passiven (bei Nichtmehrbeziehungsweise bloß gelegentlicher Benutzung) bildet eine heikle und schwierige Frage, die außer vorausgegangener bibliographischer Dokumentation und gründlicher Feldforschung, eine Zusammenarbeit mit den Einheimischen erfordert, die, selbst wenn sie eine uralte Hauseinrichtung persönlich nicht miterlebten, sich immerhin die genaue Aufstellung der Gegenstände zu vergegenwärtigen vermögen, wodurch jene originelle, warme und überzeugende Atmosphäre zustandekommt, die die Bauernstube kennzeichnet, ohne daß dabei jene aufdringliche Note in Erscheinung tritt, der wir nicht selten zum Opfer fallen, aus dem Wunsche heraus möglichst viel, oder zumindest die wertvollsten Kunstschöpfungen auszustellen, um das Publikum zu beeindrucken.

6. *Die Inneneinrichtungs-Mappe* setzt sich aus folgenden Belegen zusammen:

- dem Bericht der wissenschaftlichen Feldforschung (die bibliographische Forschung eingeschlossen) die Stubeneinrichtung betreffend;
- den Sachlisten (Museumsgegenstände);
- den Einrichtungsskizzen (Grundriß und Aufrisse);
- am ursprünglichen Standort aufgenommene Photographien.

VI. Schlussfolgerungen

Im Obengesagten versuchten wir einen Schritt weiter zu gehen, gegenüber den bisher in der Fachliteratur veröffentlichten Arbeiten, die sich auf das gesamte Überführungs- und Wiederaufbauwerk bezogen, und zwar sowohl auf die vorher, als auch die gleichzeitig damit erfolgende wissenschaftliche Forschungstätigkeit im Rahmen der volkskundlichen Freilichtmuseen.

Unsere Arbeit rekonstruiert den Verlauf einer Tätigkeit, die allen Mitarbeitern derartig ausgerichteter Museen durchaus vertraut ist, nicht immer jedoch entsprechend berücksichtigt wird.

Wir suchten damit, aus unserer eigenen Erfahrung, einen Beitrag zur Schaffung eines Kodex für dieses Wirken zu bringen, das den Stand höchster wissenschaftlicher und beruflicher Ansprüche, entsprechend den modernen Forderungen und dem Fortschritt der museologischen Wissenschaft erreichen muß.

PROBLEME ȘI STUDII PRIVIND METODOLOGIA RECONSTRUCȚIEI ȘI RESTAURĂRII MONUMENTELOR ÎN CADRUL MUZEULUI TEHNICII POPULARE

Corneliu Neagu
Corneliu Bucur

BEITRÄGE DES MUSEUMS DER BÄUERLICHEN TECHNIK ZUR FESTLEGUNG EINER METHODOLOGIE ZUR REKONSTRUKTION UND RESTAURIERUNG VON VOLKSKULTURDENKMÄLERN IN FREILICHTMUSEEN

Corneliu Neagu
Corneliu Bucur

1. Introducere

Problema păstrării patrimoniului cultural al popoarelor s-a impus, în ultimul timp, ca obiectiv principal al programului cultural-național din numeroase țări ale lumii.

Carta internațională, privind conservarea și restaurarea monumentelor, semnată la Veneția în anul 1964, conferă acestui obiectiv importanța unei sarcini universale a umanității, care „... se socotește solidar responsabilă de salvarea lor, față de generațiile viitoare”¹.

Urmărind formularea unor principii conducătoare în activitatea de transfer și restaurare a monumentelor, unanim acceptate, acest for internațional precizează că aplicarea lor este lăsată la latitudinea fiecărui stat, potrivit programului său propriu de acțiune în această direcție, condițiilor specifice din fiecare țară și tradițiilor constituite.

În România, preocuparea de salvare, păstrare și valorificare, pe linia instrucției tinerelor generații, a celor mai reprezentative valori ale civilizației multimilenare a poporului nostru, are tradiții mai vechi.

Distingem în cadrul acestora, mai multe categorii: în domeniul istoriei, pe cea a *monumentelor istorice* (definite de N. Iorga ca „... un meșteșug de a clădi, o frumusețe care nu se mai poate îndeplini”²), în domeniul artelor plastice, pe cea a *monumentelor de artă*, iar în domeniul culturii populare, pe cea a *monumentelor de arhitectură și de tehnică populară*³.

¹ Carta internațională privind conservarea și restaurarea monumentelor, redactată și aprobată de cel de-al II-lea Congres internațional al arhitecților și tehnicienilor monumentelor istorice, Veneția, 25–31. 1964.

² Cf. Nicolae Iorga, după Liviu Ștefănescu, *Nicolae Iorga și monumentele istorice*, în „B.M.I.”, XXXIX, 1970, 2.

³ Corneliu Bucur, *Monumentele de tehnică populară, o categorie valoroasă a patrimoniului cultural național* (ms.).

1. Einführung

Die Frage der Erhaltung des Kulturbestands der Völker setzte sich in letzter Zeit als eine der Hauptaufgaben des Landesprogramms zahlreicher Staaten der Welt durch.

Die 1964 in Venedig unterzeichnete internationale Charta über die Denkmalskonservierung und -restaurierung mißt diesem Ziel die Bedeutung einer Universalaufgabe der Menschheit bei, „die sich für den Denkmalschutz kommenden Generationen gegenüber als solidarisch verantwortlich betrachtet”¹.

Bestrebt, für die Konservierung und Restaurierung von Denkmälern allgemein anerkannte Richtlinien zu schaffen, legt jenes internationale Forum fest, daß deren Anwendung jedem Staat, aufgrund seines eigenen, diesbezüglichen Aktionsprogramms und der jedes Land kennzeichnenden Gegebenheiten und Überlieferungen, überlassen bleibt.

In Rumänien blickt das Streben repräsentative Werte einer vieltausendjährigen Zivilisation unseres Volkes zu schützen und zu bewahren und für die Ausbildung junger Generationen auszuwerten, auf alte Traditionen zurück.

Im Rahmen dieser Werte lassen sich mehrere Gattungen unterscheiden, und zwar: im Bereich der Geschichte, die der *Geschichtsdenkmäler* (die N. Iorga folgendermaßen definierte „ein Handwerk des Bauens, eine nie mehr erfüllbare Schönheit”²), auf dem Gebiet der bildenden Künste, die *Kunstdenkmäler* und schließlich im Bereich der Volkskultur die Gattung der *Denkmäler bäuerlicher Baukunst und Technik*³.

¹ Internationale Charta zur Konservierung und Restaurierung der Denkmale, die vom II. Internationalen Kongress der Architekten und Techniker für historische Monumente ausgearbeitet und gebilligt wurde, Venedig, 25–31. 1964.

² Nicolae Iorga, apud Liviu Ștefănescu, *Nicolae Iorga și monumentele istorice*, in „Buletinul monumentelor istorice”, XXXIX, 1970, Nr. 2.

³ Corneliu Bucur, *Monumentele de tehnică populară o categorie valoroasă a patrimoniului cultural național*, (Handschrift).

Preocuparea de a salva mărturiile modului de viață tradițional al poporului român și al naționalităților conlocuitoare, și de a le integra — prin deplina lor valorificare instructiv-educativă — în modul de viață contemporan, a condus și în țara noastră la începerea organizării, din anul 1926, a muzeelor cu caracter socio-etnografic și expunere în aer liber, prin strămutarea lor din mediul rural, în rezervațiile muzeale. Acțiunea nu este lipsită de o notă de artificiozitate, mai mare sau mai mică, funcție de strădaniile muzeografilor de a le integra cât mai organic și funcțional în mediul și peisajul rezervației, sau de a le modela pe acestea după nevoile evidențiate de fiecare monument în parte.

Dacă în ceea ce privește problematica de specialitate prevalent etnografică, putem afirma că aceasta a preocupat, cu insistență și rezultate meritorii, pe specialiștii din muzeele în aer liber⁴ — în ultima vreme la acestea adăugându-se și preocupări mai accentuate și variate pentru formarea unei pedagogii muzeale științifice⁵ —, în schimb, *metodologia* organizării expozițiilor de bază în aer liber, a transferării și reconstrucției monumentelor, a restaurării lor, constituie, în continuare, un gol în tematica literaturii de specialitate.

Specificul lucrărilor muzeale, deosebit de cel al monumentelor istorice, restaurate in situ, a constituit — în condițiile absenței îndelungate din colectivul muzeelor cu asemenea preocupări, a unor cadre de specialitate „tehnică” (arhitect, inginer constructor) —, principala cauză a încheșării, cu mare dificultate în acest domeniu, a unei experiențe naționale formulate riguros științific.

Lucrarea de față prezintă chintesența experienței Muzeului tehnicii populare, acumulată în cei patrusprezece ani de activitate, privind metodologia reconstrucției monumentelor strămutate în cadrul expoziției de bază în aer liber și îmbrățișând aspectele reconstrucției propriu-zise ale restaurării și conservării preventive.

Supunem, prin aceasta, dezbaterii obștei specialiștilor din întreaga țară, contribuția colectivului sibian la stabilirea unui *cod de principii, criterii și procedee tehnice*, care trebuie să devină un ghid metodologic, general valabil și unanim respectat, în practica muzeelor de profil, eliminându-se, pentru colectivele aflate la început de drum, propriile căutări elementare, „experiențele”, nu lipsite de riscuri și unele eșecuri, născute din insuficienta dotare cu personal de specialitate.

Das Bemühen Zeugnisse überlieferter Lebensweise des rumänischen Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten zu retten und, auf dem Wege vollkommener Auswertung im Bildungs- und Erziehungswerk, der zeitgenössischen Lebensweise einzuordnen, führte im Jahre 1926 auch in unserem Lande zur Errichtung soziologisch-volkswissenschaftlicher Freilichtmuseen, durch Überführen derartiger Denkmäler aus dem ländlichen Milieu in Museumsreservate. Die Aktion als solche entbehrt nicht einer gewissen Note des Er künstelten, und zwar je nach den Bemühungen der Museographen, die Baudenkmale mehr oder weniger organisch und zweckmäßig der Umwelt und Landschaft des Reservats einzugliedern oder letztere, aufgrund der jedes einzelne Denkmal kennzeichnenden Notwendigkeiten, entsprechend umzugestalten.

Wenn auch die wissenschaftlichen Probleme vor allem volkswissenschaftlicher Art von den Fachkräften der Freilichtmuseen⁴ eingehend untersucht und dabei wertvolle Ergebnisse erzielt wurden — wozu in letzter Zeit noch eine Reihe besonderer Bemühungen zur Schaffung einer wissenschaftlichen Museumspädagogik⁵ hinzukommen — so findet die *Methodologie* der Einrichtung von Freilichtausstellungen und der Überführung, Rekonstruktion und Restaurierung von Denkmälern im Rahmen der Fachliteratur auch weiterhin nicht den ihr zustehenden Raum.

Die Eigenart musealer Arbeiten, die sich von den bei der Standortrestaurierung von Geschichtedenkmälern angewandten unterscheidet, und die Tatsache, daß in den Arbeitskollektiven der Freilichtmuseen entsprechende technische Fachkader (Architekten, Bauingenieure) fehlten, bildeten den Hauptgrund dafür, daß sich in diesem Bereich eine in wissenschaftlicher Hinsicht rigoros ausgebildete Nationalerfahrung nur unter großen Schwierigkeiten verwirklichen ließ.

Die gegenwärtige Arbeit bildet die Quintessenz der vom Museum der bäuerlichen Technik im Laufe seines vierzehnjährigen Wirkens gesammelten Erfahrung hinsichtlich des Wiederaufbaus von in Freilichtausstellungen überführten Denkmälern, und umfaßt Aspekte des eigentlichen Wiederaufbaus sowie der Restaurierung und vorzulegenden Konservierung.

Hiermit unterbreiten wir der Fachwelt des ganzen Landes den, vom Kollektiv von Sibiu zur Schaffung eines *Kodex von Prinzipien, Gesichtspunkten und technischen Verfahren* geleisteten Beitrag, dessen Ziel es ist, sich zu einem allgemeingültigen und in der Praxis derartig profilierter Museen einmütig berücksichtigten Wegweiser zu gestalten, wodurch am Anfang ihres Wirkens stehenden jungen Kollektiven eigenes Suchen und, auf Mangel entsprechenden Fachpersonals beruhende, nicht risikolose „Erfahrungen“ und Mißerfolge erspart bleiben dürften.

⁴ Simpozion, *Organizarea Muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode*, vol. I, Comunicări, București, 1966.

⁵ Boris Z d e r c i u c, *Unele probleme psiho-sociale ale relațiilor dintre muzeu și public*, in „Revista muzeelor”, IX, nr. 5, 1972.

⁴ Symposium „Organizarea Muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode”, Bd. I, Mitteilungen, Bukarest 1966.

⁵ Boris Z d e r c i u c, *Unele probleme psiho-sociale ale relațiilor dintre muzeu și public*, in „Revista muzeelor”, IX, Nr. 5, 1972.

2. Principii și criterii de bază în opera reconstrucției monumentelor transferate în muzeele în aer liber

Transferarea monumentelor de arhitectură și tehnică populară dintr-un mediu în altul (în cazul strămutării lor în muzeele în aer liber, deși ne exprimăm opinia despre caracterul superior al conservărilor in situ, sub toate aspectele) a ridicat, și continuă să ridice, numeroase probleme, cu soluționări, în cea mai mare parte, controversate.

2.1. *Principiile de bază* ale întregii activități de reconstrucție-restaurare constau din *păstrarea aspectului autentic, original*, al monumentelor și *asigurarea unei rezistențe mărite în timp*, la acțiunea agenților distructivi, de toate categoriile, prin adoptarea unor soluții tehnice moderne, oportune și corespunzătoare valorii lor de monument.

Respectarea originalității întregii lucrări este condiționată de un studiu temeinic, științifico-tehnic, în faza de documentare a construcțiilor, cu privire la *sistemul constructiv, tehnologia de construcție și materialele utilizate*, pe fiecare nivel sau detaliu arhitectonic.

2.2. În ceea ce privește *sistemul constructiv*, acesta constă din ansamblul structural al elementelor de construcție care compun partea de rezistență a unui monument (fundatii, planșeu inferior, ziduri portante, planșeu superior, șarpantă), el este diferit de la o zonă la alta, ca un rezultat al experienței particulare constructive, funcție de materialele utilizate, nivelul de dezvoltare al tehnicilor de construcție și normele tradiției locale.

2.3. *Tehnologia construcției* monumentelor se relevă doar parțial, la demontarea acestora. Respectarea, întru totul, a soluțiilor constructive aplicate de meșterii țărani, cu veacuri sau decenii în urmă, a tehnicilor de lucru și rețetelor de prelucrare (sau preparare) a materialelor (condiție importantă și decisivă pentru realizarea unei opere originale, veridice), poate fi asigurată, în primul rând, prin angajarea unor echipe de meșteri țărani din localitatea de proveniență a monumentului (sau una învecinată, din aceeași zonă), care sînt moștenitorii unor tradiții constructive locale, dobîndite prin aportul mai multor generații la perfecționarea tehnicilor de construcție, la formarea unui stil local, sau zonal.

2.4. *Materialele de construcție* trebuie să fie, de regulă, cele originale ale monumentului, cu excepția părților degradate sau cu un grad de uzură fizică sau morală, mult prea avansat pentru a le putea refolosi. În acest caz, substituenții vor avea esența,

2. Grundprinzipien und Gesichtspunkte zum Wiederaufbau in Freilichtmuseen überführter Denkmäler

Die Überführung von Denkmälern bäuerlicher Baukunst und Technik aus einer Umgebung in die andere (wie bei deren Übertragung in Freilichtmuseen, wenngleich, unserer Meinung nach, eine Standortkonservierung in jeder Hinsicht vorzuziehen ist), stellte und stellt uns immer noch vor zahlreiche Fragen, deren Beantwortung größtenteils umstritten ist.

2.1. Die *Grundprinzipien* der gesamten Wiederaufbau- und Restaurierungstätigkeit bestehen in der Erhaltung des *authentischen Originalaussehens* der Denkmäler, sowie in der Gewährleistung einer erhöhten und länger andauernden Widerstandsfähigkeit dem Wirken zerstörender Faktoren aller Art gegenüber, durch Anwendung moderner technischer Lösungen, die dem Wert des Denkmals entsprechen und zulässig erscheinen.

Die Wahrung der Originalität des gesamten Bauwerks hängt von einem, während der Ausarbeitung der technisch-wissenschaftlichen Dokumentation für die Bauten ausgeführten, gründlichen wissenschaftlich-technischen Studium des *Bausystems*, der *Bautechnologie* und der *benutzten Baustoffe* ab, unter Berücksichtigung jedes Geschosses oder einzelner architektonischer Details.

2.2. Was das *Bausystem* angeht, so ergibt sich dieses aus der Gesamtheit der Baustrukturelemente, die den tragenden Teil eines Bauwerks (Grundmauern, Flurboden, tragende Wände, Stubecke, Dachstuhl) ausmachen. Es unterscheidet sich von einer Zone zur anderen, als Ergebnis eigener Bauerfahrung, aufgrund der benutzten Baustoffe, des Entwicklungsstandes der Bautechniken und der einheimischen Traditionsnormen.

2.3. Die *Bautechnologie* der Denkmäler enthält sich uns bloß teilweise, und zwar beim Abtragen derselben. Eine strenge Berücksichtigung der von den Bauernhandwerkern vor Jahrhunderten oder Jahrzehnten angewandten bautechnischen Lösungen, der Arbeitstechniken oder der Bearbeitungs- (bzw. Zubereitungs-) verfahren, die bei der Herstellung von Baustoffen benutzt werden (eine wichtige, ja ausschlaggebende Voraussetzung zur Verwirklichung eines authentischen, wahrheitsgetreuen Museumswerks), läßt sich allein durch das Anwerben von, unmittelbar aus dem Herkunftsort des Bauwerks (oder aus im gleichen Gebiet gelegenen Nachbarorten) stammenden Handwerkergruppen gewährleisten. Diese bäuerlichen Meister sind die Erben einheimischer Bautechniken, die durch den Beitrag mehrerer Generationen zur Vervollkommenheit der Bautechniken und zur Herausbildung eines lokalen oder zonalen Baustils führten.

2.4. Als *Baustoffe* ist es anzuraten, vor allem die Original-Bauteile zu benutzen, die beim Abtragen des Bauwerks hervorgingen, von jenen abgesehen, die wegen allzu großer physischer oder moralischer Abnutzung, nicht mehr geeignet sind. In diesem Fall soll man bei den Ersatzstücken Holzart, Maße,

dimensiunile și tehnica de construcție (confecționare), identice cu cele originale.

S-ar părea că odată cunoscute și riguros respectate aceste criterii, vom putea asigura cele mai bune condiții operei de reconstrucție a monumentelor în muzeele noastre.

În realitate, acest triptic formează, așa cum am arătat mai sus, doar una dintre coordonatele de referință ale complexului proces.

Promovind toate aceste criterii, fondate pe respectarea tradiției locale constructive, fără a le raporta la condițiile concret particulare ale mediului în care implantăm obiectivul strămutat și omițind scopul principal al întregii operații, acela de a-i asigura toate condițiile pentru o conservare cât mai îndelungată, nu ne îndeplinim pînă la capăt sarcina asumată.

Vom încerca să demonstrăm în cele ce urmează, grupînd materialul exemplificativ, pe probleme, felul în care am încercat la Sibiu, în condițiile specifice ale mediului din Dumbrava Sibiului, să respectăm această relație fundamentală dintre originalitate și durabilitate, căutînd, în afara unor rețete absolute, cele mai adecvate soluții fiecărei probleme concrete, ridicată de numeroase cazuri particulare ale monumentelor strămutate.

1. LUCRĂRI ASCUNSE

O primă categorie de lucrări, o formează cele numite în prezentul studiu „lucrări ascunse”, caracteristice îndeosebi compartimentului substrucției, inexistente de regulă la monumentele originale (în teren), dar indispensabile, considerăm, în muzeu.

1.1. Fundațiile

1.1.1. Una dintre întiile „lucrări ascunse” (fundații, drenaje, elevații, hidroizolații), de natură să asigure o mai bună protecție și conservare a monumentului, o reprezintă pregătirea pentru fiecare monument a unei *fundații de rezistență din beton ciclopean*, (beton B 50 + piatră de carieră în proporție de 2/3 și 1/3), avînd o adîncime de 110 cm, reprezentînd limita de îngheț subteran. (fig. 1).

Ce s-a urmărit de fapt, prin această lucrare?

În primul rînd, o repartizare, dirijată proporțional, a greutateii construcției (de multe ori, considerabilă), pe întreg terenul de amplasare.

În al doilea rînd, prevenirea unor mici deplasări de teren provocate de infiltrații și tasări.

În sfîrșit, aceasta servește ca suport pentru construcția originală a monumentului (soclul), constînd din bolovani de rîu, lespezi de piatră sau piatră de carieră.

În cazul construcțiilor din zid de piatră, cărămidă sau diverse tehnici în argilă, (chirpic, vâlătuci etc.), fundația de beton servește și ca suport pentru stratul hidroizolant, format din învelișuri succesive de carton asfaltat și bitum.

und Bau- oder Anfertigungstechnik des Originalteils strengstens berücksichtigen.

Die Kenntnis und strenge Berücksichtigung dieser Gesichtspunkte müsste, allem Anschein nach, die beste Gewähr für einen entsprechenden Wiederaufbau der Denkmäler in unseren Museen bieten.

Tatsächlich bildet diese Dreieit, wie wir weiter oben zeigten, bloß eine der ausschlaggebenden Koordinaten dieses komplexen Vorgangs.

Denn selbst das Berücksichtigen all dieser, auf die Wahrung lokaler Bautradition hinzielenden Gesichtspunkte bedeutet, ohne Beachtung der die neue Umgebung kennzeichnenden konkreten Gegebenheiten sowie ohne Erfüllen des Hauptzwecks der Gesamtoperation, nämlich der Schaffung derartiger Voraussetzungen, die eine möglichst lange vorhaltende Konservierung des Denkmals bewirken, eine nur unvollkommene Lösung der uns gestellten Aufgabe.

Gliedern wir den als Beispiel benutzten Stoff nach Fragen, so wollen wir im Folgenden zeigen, wie in Sibiu, im Rahmen der spezifischen Bedingungen des „Dumbrava“-parks, das zwischen Echtheit und Dauerhaftigkeit bestehende Verhältnis berücksichtigt wurde, indem man — von absoluten Rezepten abgesehen — nach Lösungen trachtete, die die von jedem einzelnen überführten Denkmal aufgeworfenen konkreten Fragen zu beantworten vermochten.

1. VERBORGENE ARBEITEN

Der ersten Gattung gehören jene Arbeiten an, die wir in der gegenwärtigen Studie als „verborgen“ bezeichnen wollen, und die vor allem den Unterbau kennzeichnen, wobei sie bei den Originalbauten auf dem Lande üblicherweise nicht vorkommen, im Museum dagegen, unserer Meinung nach, unerlässlich sind.

1.1. Die Grundmauern

1.1.1. Zu den ersten „verborgenen Arbeiten“ (Grundmauern, Dränierungen, Stützmauern, Feuchtigkeitsisolierungen), die dazu bestimmt sind, das Bauwerk besser zu schützen und zu konservieren, gehört bei jedem Denkmal das Anlegen des *Fundaments aus Zyklopenbeton* (Beton B 50 + Bruchstein in einem Verhältnis von 2/3 zu 1/3), in einer Tiefe von 110 cm, was der Bodenfrostgrenze entspricht. (Abb. 1).

Was bezweckt man durch diese Arbeit tatsächlich?

Zunächst eine gleichmäßige Verteilung der Gebäudemasse (deren Gewicht häufig beachtlich ist) auf die gesamte Grundfläche.

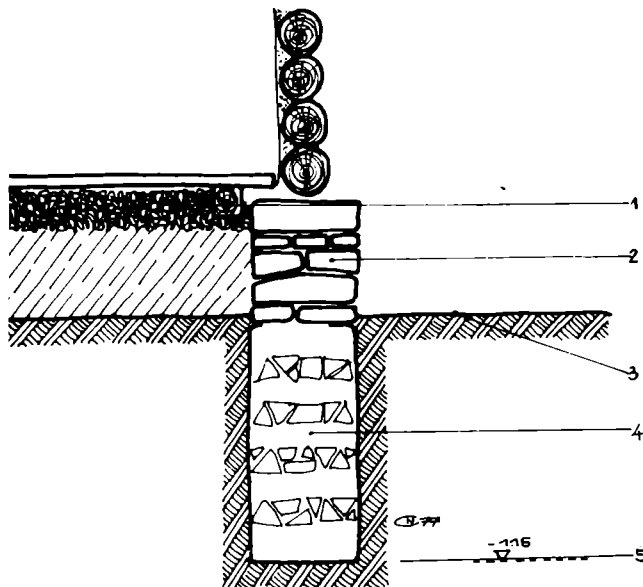
Zweitens die Verhütung gewisser, durch Sickerwasser oder Absinken des Bodens bewirkter Geländeverlagerungen.

Schließlich dient die Grundmauer als Unterlage für den meist aus Flußsteinen, Steinplatten oder Bruchstein bestehenden Unterbau (Sockel).

Im Falle von Stein-, oder Backsteinmauerwerk oder von verschiedenen Lehmbautechniken (Strohlehm, Luftziegel usw.) dient die Grundmauer auch als Unterlage für die, aus abwechselnden Bitumen- und Dachpappeschichten hergestellte Feuchtigkeitsisolierung.

Fig. 1. Fundație de rezistență din beton ciclopean
 1 - strat pietris ciuruit; 2 - zidărie piatră fără liant (piatră seacă); 3 - teren natural; 4 - beton ciclopean (B 50 + piatră); 5 - limită de îngheț

Abb. 1. Grundmauern aus Steineinlagenbeton
 1 - Kiesschicht; 2 - Stein-Trockenmauerwerk; 3 - gewachsener Boden; 4 - Steineinlagenbeton (B 50 + Steine); 5 - Frostgrenze

1.1.2. Fundațiile în elevație

O categorie aparte de lucrări, întâlnite la unele monumente prevăzute, in situ, cu substructii masive din zidărie de piatră uscată sau cu liant de argilă, o formează *fundațiile în elevație*.

În cazul pivei din Sichevița, (jud. Caraș-Severin), dar și al morii de vânt cu pinze din Curcani (fig. 2), fântinii cu vîrtej din Chirnogeni (jud. Constanța), ciocanului hidraulic din Rimetea

1.1.2. Die Stützmauern

Eine besondere Gattung von Arbeiten, die vor allem bei solchen Denkmälern zur Anwendung gelangen, deren ursprünglicher Unterbau aus einem durch Lehmörtel oder ohne Bindemittel verbundenen Steinsockel bestand, bilden die *Stützmauern*.

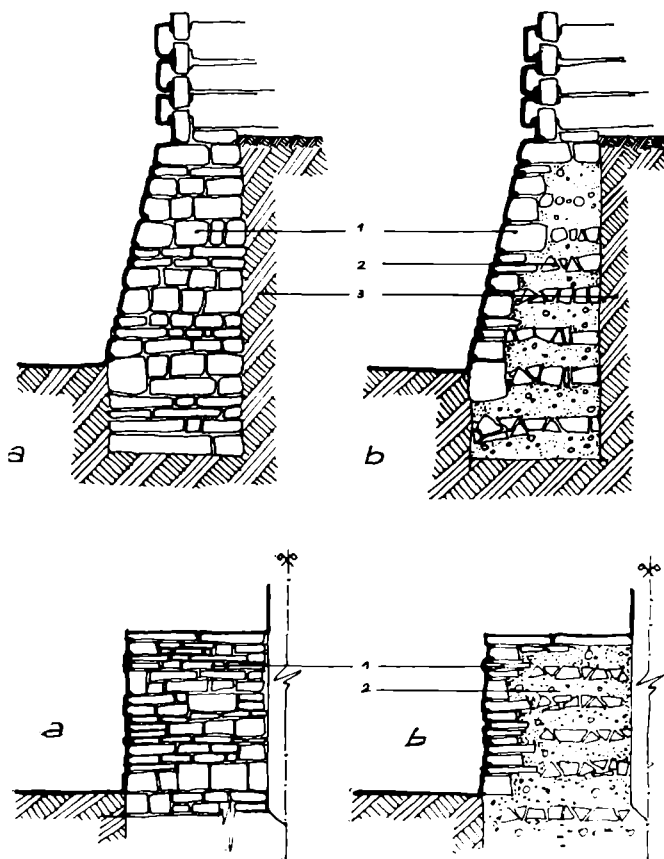
Bei der Walkmühle von Sichevița (Kreis Caraș-Severin), der Segelwindmühle von Curcani (Abb. 2), dem Brunnen mit Göpelschöpfwerk aus Chirnogeni (Kr. Constanța), dem Eisenhammer von Ri-

Fig. 2. Fundație în elevație la piva din Sichevița și moara de vînt cu pinze din Curcani

secțiuni transversale: a - in situ b - în muzeu
 1 - zidărie de piatră; 2 - beton ciclopean; 3 - teren natural

Abb. 2. Bei der Grundmauer der Walke mit Druckrohr von Sichevița, Kreis Caraș-Severin und der Segelwindmühle von Curcani, Kreis Constanța) im Museum benutzte Lösung

Querschnitte: a - am ursprünglichen Standort; b - im Museum
 1 - Steinmauerwerk; 2 - Steineinlagenbeton; 3 - gewachsener Boden

(Jud. Alba), morilor cu ciutură din Topleț (jud. Caraș-Severin), Svinița (jud. Mehedinți) ș.a. soluția pentru care s-a optat, din motive de sporire a rezistenței lucrării, dar și de economicitate a lucrării, a fost cea a realizării unui schelet de rezistență interior (ascuns), din beton ciclopean, câptușit în exterior cu zidărie din piatră originală, transferată din teren, respectându-se în cel mai mic detaliu, cotele înregistrate la întocmirea relevului în teren.

În felul acesta, a fost păstrat aspectul exterior original al monumentului, conferindu-se acestuia, totodată, prin soluția amintită, o rezistență superioară și, ca atare, o durabilitate mult mai mare.

1.2. Construcțiile îngropate

În cazul mai multor monumente, prevăzute cu încăperi subterane (galeria pentru exploatarea minereului aurifer și beciul cramei viticole din Huși), problema asigurării rezistenței construcțiilor subterane a fost abordată, inițial, exclusiv în baza sistemului constructiv original și a tehnologiei tradiționale.

Neținându-se seama de factorii din muzeu (rezistența slabă și textura moale a terenului, diametral opusă terenului rezistent, format din rocă stlncioasă, al exploatărilor miniere din Munții Apuseni), galeria de mină a fost reconstituită, inițial, de către o echipă de țărani minieri din zonă, prin amenajarea abatajului subteran în tehnica săpăturii și escavării manuale, pe orizontală, cu o armare interioară, realizată prin fixarea progresivă a scheletului de susținere, din bile rășinoase.

Rezistența slabă a terenului, textura sa dificilă, cu totul necorespunzătoare, a provocat, la scurt timp, tasarea inegală a armăturii de susținere, amenințând cu prăbușirea galeriei.

În felul acesta, s-a impus, în mod fortuit, o soluție „ascunsă”, în scopul asigurării rezistenței întregii lucrări, soluție adoptată ulterior și la alte monumente.

A fost descoperit întreg traseul galeriei, demonstrată armătura lemnoasă și efectuată lucrarea de fundație pe întreaga suprafață a galeriei, de data aceasta, din beton armat. Pe placa astfel realizată, s-au turnat, în cofraj, pereții și „tavanul”, după care, în interior s-au reexecutat lucrările de armare, acoperind integral suprafața betonului, astfel că aspectul interior să apară cel original, după care s-a acoperit întreaga lucrare cu pământ. (fig. 3).

Acest exemplu dovedește justetea concluziei pozitive căreia, atunci cînd mijloacele tehnice tradiționale se dovedesc inadecvate, consolidarea unui monument poate fi asigurată făcîndu-se apel la toate mijloacele tehnice moderne de consolidare și de construcție, a căror eficacitate va fi demonstrată prin date științifice și garantată de experiențe.

metea (Kr. Alba), den Löffelradmühlen von Topleț (Kr. Caraș-Severin) und Svinița (Kr. Mehedinți), griff man, um die Widerstandsfähigkeit der Bauten zu erhöhen, zu einem Betonskelett, das durch das davor errichtete, aus den Originalsteinen bestehende Mauerwerk verborgen wurde, eine sowohl in Hinsicht der Festigkeit, als auch der Wirtschaftlichkeit der Arbeit günstige Lösung, bei deren Ausführung die am ursprünglichen Standort vermessenen Quoten peinlichst berücksichtigt wurden.

So gelang es dem Bauwerk sein ursprüngliches Aussehen zu wahren und durch Anwendung der erwähnten Lösung eine erhöhte Festigkeit und Dauerhaftigkeit zu erzielen.

1.2. In den Boden versenkte Bauarbeiten

Bei verschiedenen Bauten, die unterirdische Räume beherbergen, (der Bergwerksstollen zur Ausbeutung von Golderz, der Keller des Kellerhauses von Huși) hatte man die Festigkeit der unterirdischen Bauteile ursprünglich bloß anhand des beim Originalbau benutzten Bausystems gesichert und unter Beibehaltung der überlieferten Technologie.

Ohne also eine Reihe der das Museumsgelände kennzeichnenden Faktoren wie die mangelnde Festigkeit und weiche Bodenstruktur in Betracht zu ziehen, die dem aus Felsgestein bestehenden, widerstandsfähigen Boden der Bergbaugebiete der Westkarpaten genau entgegengesetzt ist, wurde der Stollen ursprünglich von einer Gruppe von Bauernmeistern aus dem betreffenden Gebiet wiederaufgebaut, und zwar durch einfaches waagerechtes Ausschachten und schrittweises Abstützen des Stolleninnern durch Errichten einer aus Fichtenstempeln bestehenden Zimmerung.

Die geringe Widerstandsfähigkeit des Bodens, sein keineswegs entsprechendes Gefüge bewirkten in kurzer Zeit ein teilweises Absacken der Zimmerung, wodurch der Stollen einzustürzen drohte.

Daher sah man sich genötigt, die Lösung einer verborgenen Abstützung anzuwenden, um dadurch die Festigkeit der gesamten Anlage zu gewährleisten, eine Lösung, die hernach auch bei anderen Bauten angewandt wurde.

Zunächst wurde der gesamte Stollenverlauf freigelegt, das Holzgerüst der Zimmerung abgetragen und hernach die Gesamtfläche, diesmal mit einem Betonfundament untermauert. Auf dieser so zustande gekommenen Tragefläche führte man nun die Wände und die Decke im Schalenguß aus und fütterte das Stolleninnere mit einer neuen Zimmerung aus, die den Beton vollkommen verbarg, so daß das derzeitige Aussehen durchaus dem ursprünglichen entspricht. Nach außen hin wurde das Ganze abermals mit Erde zugedeckt (Abb. 3).

Das angeführte Beispiel beweist, daß dort, wo sich überlieferte technische Mittel als nicht zweckdienlich erweisen, alle zur Verfügung stehenden modernen Verstärkungs- und Festigungsmittel zum Konsolidieren von Gebäuden herangezogen werden können, deren Wirksamkeit sich anhand wissenschaftlicher Daten erhärten läßt und durch Experimente gewährleistet wird.

Fig. 3. Sisteme de protejare a construc-
țiilor îngropate în sol:

- galerie de mină în situ
- galerie de mină în muzeu
- beciul cramei de vie Huși în situ
- beciul cramei de vie Huși în muzeu

a — teren natural; *b* — armătură tradițională;
c — beton armat; *d* — hidroizolație; *e* — minereu
aurifer; *f* — beton slab armat în fundație; *g* —
balast — strat filtrant; *h* — pietriș cernut (strat
de rupere a capilarității); *i* — drenaj (tub beton);
j — lipitură de argilă (strat de argilă bine com-
pactată, de 10 cm)

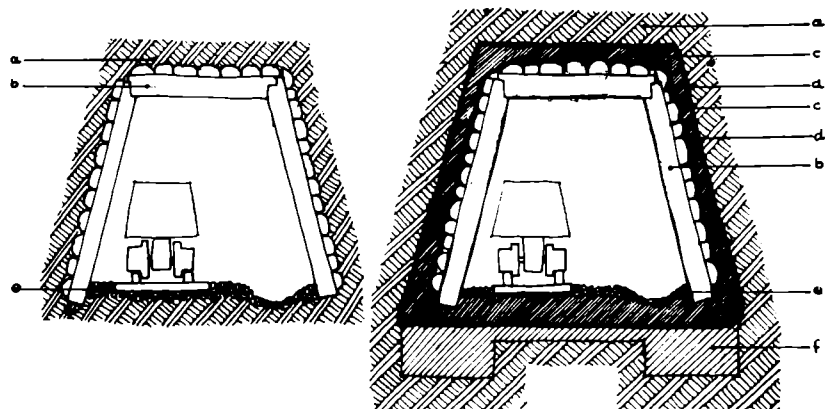
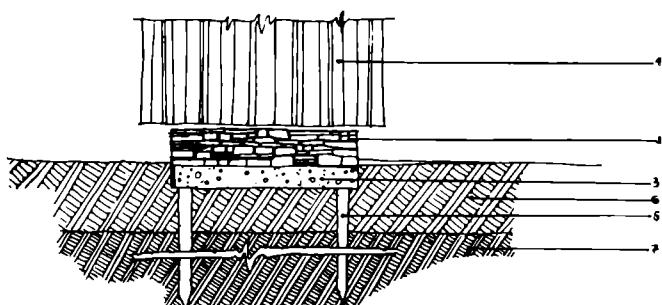
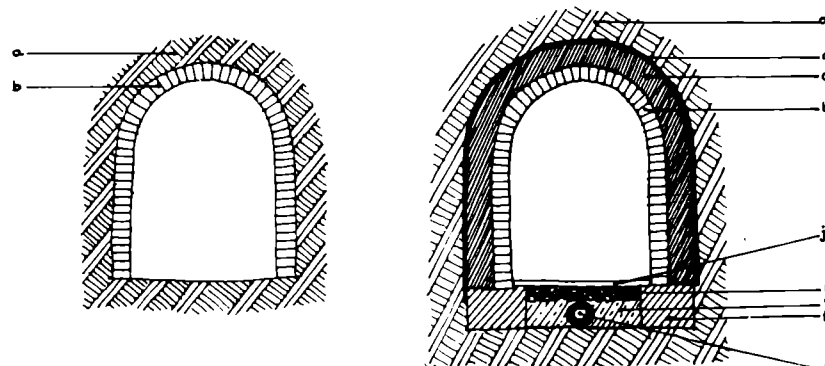

Abb. 3. Schutzmassnahmen für unter-
irdische Bauten:

- Bergwerksstollen am ursprünglichen Standort
- Bergwerksstollen im Museum
- Keller des Kelterhauses aus Huși am ursprüng-
lichen Standort
- Keller des Kelterhauses aus Huși im Museum

a — gewachsener Boden; *b* — überlieferte Zim-
merung; *c* — Stahlbeton; *d* — Feuchtigkeitsisole-
rung; *e* — Golderz; *f* — schwachbewehrter Beton
des Grundmauerwerks; *g* — durchlässige Schotter-
schicht; *h* — zur Unterbrechung der Kapillarität
dienende Kiesschicht; *i* — Drainage (Betonrohr);
j — Lehmverputz (10 cm dicke gut gestampfte
Lehmschicht).

SCHEMA TRANSMITERII SARCINII UTILE (G) ÎN TERENUL DE FUNDATIE

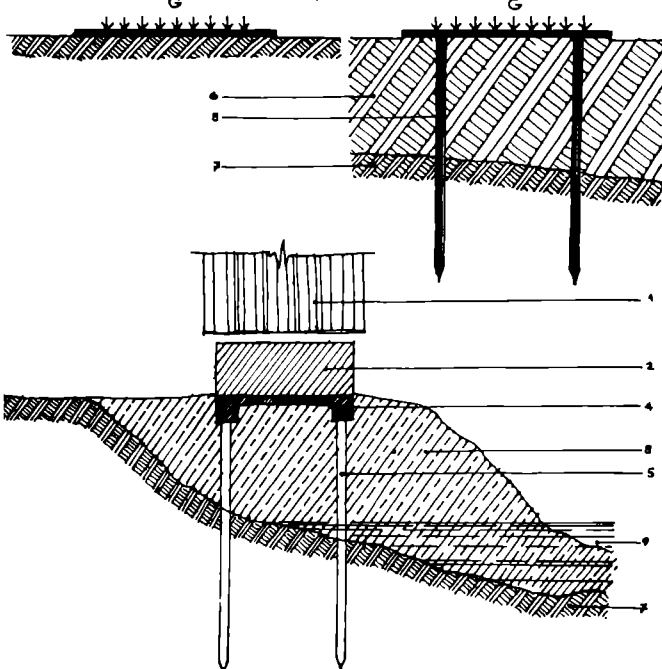

Fig. 4. Fundația morilor de vânt din Frecăței și Dunavăț,
jud. Tulcea, și din Curcani, jud. Constanța, în muzeu

Schema transmiterii sarcinii utile (G) în terenul de fundație:

- 1 — exponat; 2 — scelu morii; 3 — fundație; 4 — radier de beton armat
- 5 — piloți din lemn rotund de brad; 6 — teren slab; 7 — teren tare
- 8 — umplutură; 9 — mlaștină

Abb. 4. Grundmauern der Windmühlen von Frecăței und
Dunavăț, Kreis Tulcea, und aus Curcani, Kreis Konstanz,
im Museum

Schema der Übertragung der Last (G) auf die Baufäche

- 1 — Exponat; 2 — Mühlensockel; 3 — Grundmauer; 4 — Beton-Grund-
dungsplatte; 5 — Rammfähle aus Tannenrundholz; 6 — weicher Boden;
- 7 — fester Boden; 8 — Aufschüttung; 9 — Sumpf

Diversitatea lucrărilor de amenajare a amplasamentelor monumentelor strămutate în Muzeul tehnicii populare, condiționată, la rândul său, de varietatea structurii terenului din muzeu, ne-a condus și la soluția plantării de piloți.

Piloții sînt elemente de construcție, care asigură transmiterea greutății monumentelor, terenului bun de fundație, rezistent, aflat în profunzimea solului la o adîncime mai mare de 4–6 m (uneori chiar la peste 10–12 m).

1.3.1. Zona mlăștinoasă din apropierea lacului, în special partea din amonte, constituie sectorul cel mai impropriu instalării monumentelor din întreg Muzeul tehnicii populare, datorită compoziției geologice a terenului de proveniență aluvionară, cu predispoziție pentru mlăștinire.

Din aceste considerente, pentru reconstruirea monumentelor stabilite prin proiect, aici, s-a procedat mai întîi la completarea amplasamentelor din zonă cu pămînt de umplură, fără a realiza prin aceasta o platformă utilizabilă pentru instalarea directă a construcțiilor, pămîntul fiind afînat, deci tasabil în timp, iar stratul imediat inferior, fiind mlăștinos, deci fără rezistența necesară.

Atunci s-a recurs, în continuare, la *lucrările de pilotaj*, strict necesare. Pentru a se repartiza întreaga sarcină a construcției numai piloților (nu și terenului de umplură) — în cazul morii de vînt, al casei și anexelor gospodărești de pescar din Mahmudia — pe capul acestora s-a executat un radier (un fel de planșeu de beton armat), pe care s-a ridicat, apoi, zidăria soclului (fig. 4).

1.3.2. În cadrul unităților plutitoare (morile din Lucăcești și Munteni și podurile din Turnu Roșu și Topalu), mișcarea apelor pe care acestea pluteau, în situ, fie staționînd (în cazul morilor), fie deplasîndu-se (în cazul podurilor), servea ea însăși ca forță de susținere a acestora, ajutînd, în același timp, la plutirea lor (fig. 6).

Pentru prezentarea lor, în muzeu, luînd în considerare greutatea proprie mare, precum și gradul de uzură fizică și morală, deloc neglijabil, aceste exponate, unicat, nu puteau fi expuse în condițiile unei conservări cît mai îndelungate, decît în afara contactului direct cu apa.

Dintre variantele posibile (inclusiv suportii instalați pe pontoane), s-a ales soluția unor suporturi rigide metalice (protejate cu vopsea hidrofugă, poliuretanică), așezate pe piloți de stejar, adînciți pînă la terenul de fundație rezistent. Între piloți și scheletul metalic au fost intercalate niște grinzi horizontale, care leagă piloții uniformizînd, astfel, sarcina transmisă tuturor acestora (fig. 6).

Die Vielfalt der zur Herrichtung der neuen Standorte der ins Museum der bäuerlichen Technik überführten Denkmäler nötigen Arbeiten, die ihrerseits auf einer vielfältigen Bodenstruktur des Museumsareals beruht, führte gelegentlich auch zur Anwendung von Rammpfählen.

Der Rammpfahl bildet ein Bauelement, das das Gewicht der darauf lastenden Bauten einem in über 4–6 m (manchmal sogar über 10–12 m) Tiefe gelegenen gesunden Boden weitervermittelt.

1.3.1. Das in nächster Umgebung, vor allem aber talaufwärts des Hauptsees gelegene, sumpfige Gelände bildet dank des geologischen Aufbaus des aus Ablagerungen bestehenden Bodens und seiner Neigung zum Versumpfen, den zur Aufstellung von Gebäuden ungeeignetsten Gelände- teil des gesamten Museums der bäuerlichen Technik. Aus diesem Grunde nahm man an dieser Stelle an den im Projekt vorgesehenen Standorten zukünftiger Bauten zunächst Aufschüttungen mit Erde vor, ohne dabei jedoch eine unmittelbar für die Aufstellung von Einheiten geeignete Plattform zu erlangen, da sich das aufgeschüttete Erdreich nur allmählich setzte, die unmittelbar darunter gelegene Bodenschicht dagegen sumpfig ist und ihr die nötige Tragfähigkeit fehlt.

Aus diesem Grunde sah man sich genötigt, zu Rammpfählen zu greifen, eine Lösung die sich hier als unerlässlich erweist. Um das Gewicht des Gebäudes lediglich auf die Rammpfähle und nicht auch auf die Aufschüttung zu übertragen, errichtete man eine auf den Rammpfahlköpfen ruhende durchgehende Grundungsplatte, d.h. eine Plattform aus bewehrtem Beton, auf die das Sockelmauerwerk erst aufgesetzt wurde (Abb. 4).

1.3.2. Bei den schwimmenden Einheiten (den Schiffsmühlen von Lucăcești und Munteni sowie bei den Fähren von Turnu Roșu und Topalu) wirkte, an deren ursprünglichem Standort, die Strömung der Wasserläufe, auf denen sie fest verankert oder beweglich schwammen, als tragende Kraft, die ihr Gewicht an der Oberfläche hielt (Abb. 5).

Um diese Objekte im Museum trotz ihres erheblichen Eigengewichts und keineswegs unbeachtlichen physischen und moralischen Abnutzungsgrads, entsprechend ausstellen zu können, bestand, im Falle dieser wertvollen Unikate keine andere Möglichkeit, als jede Berührung mit der Bodenfeuchtigkeit zu verhindern. Unter den verschiedenen, sich bietenden Möglichkeiten (einen von Pontons getragenen Unterbau mit eingeschlossen) wählte man als Lösung ein durch Polyurethananstrich gegen Feuchtigkeit geschütztes starres Metallgerüst, das seinerseits auf, bis in die festen Bodenschichten vorgetriebenen Rammpfählen ruht. Zwischen dem Gerüst und den Pfählen dagegen finden sich mehrere waagrecht angebrachte Balken, die die Rammpfahlköpfe untereinander verbinden und so die Last gleichmäßig darauf verteilen (Abb. 6).

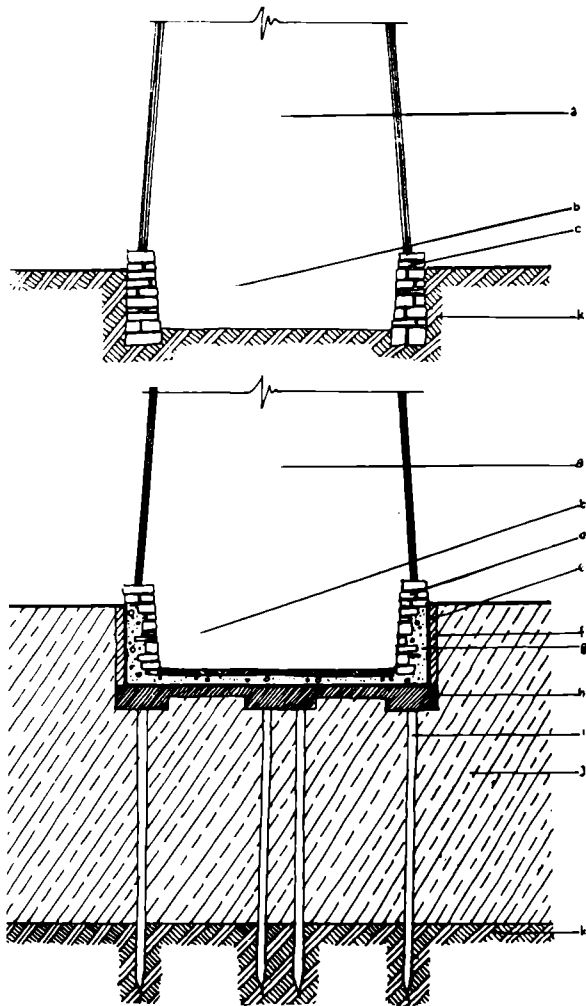

Fig. 5. Fundația și subsolul morii de vânt cu căciulă turnantă, in situ și în muzeu

a — exponat b — subsolul construcției c — zidărie de piatră; d — zidărie de piatră și beton; e — izolație hidrofuă; f — suport hidroizolație (zid beton); g — beton simplu B 50; h — beton armat B 140; i — piloți brad; j — teren umplutură; k — teren bun pentru fundare

Abb. 5. Grundmauer und Untergeschoss der Kappenwindmühle am ursprünglichen Standort und im Museum

a — Exponat; b — Untergeschoss; c — Steinmauerwerk; d — Steinbetonmauerwerk; e — Feuchtigkeitsisolierung; f — Trägerschicht der Feuchtigkeitsisolierung (Betonmauer); g — gewöhnlicher Beton B 50; h — Stahlbeton (B 140); i — Tannen-Rammpfähle; j — Aufschüttung; k — tragende Betonschicht.

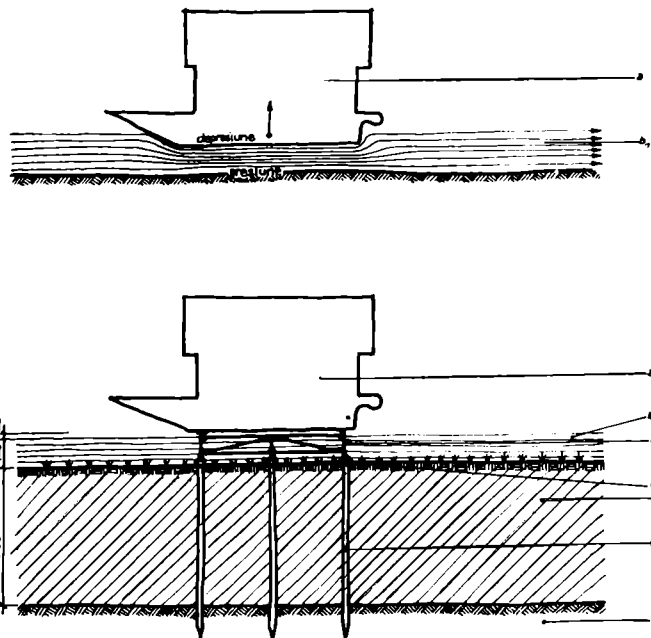
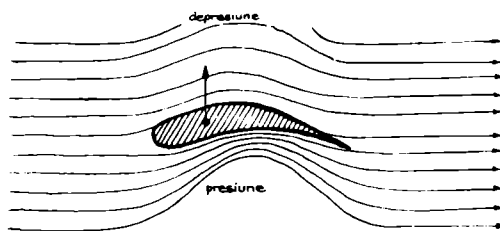

Fig. 6. Amplasarea morilor plutitoare in teren și în muzeu
Crearea forței ascensionale, când un corp aerodinamic străbate un fluid
a — exponat; b — apă curgătoare; b₂ — apă stătătoare; c — schelet metalic; d — grinzi de stejar; e — fund de lac, teren mlăștinos; f — piloți de brad; g — teren tare

Abb. 6. Aufstellung der Schiffsmühlen am ursprünglichen Standort und im Museum

Entstehung des Auftriebs beim Durchdringen einer Flüssigkeit durch einen stromlinienförmigen Körper

a — Exponat; b₁ — Wasserströmung b₂ — stehendes Gewässer; c — Metallgerüst; d — Eichenbohlen; e — Seegrund, Sumpfboden; f — Tannen-Rammpfähle, g — fester Boden.

1.4. Hidroizolațiile

Lucrările de acest gen au o valoare considerabilă în creșterea coeficientului de conservare preventivă a monumentelor strămutate în muzeu, comportînd, deopotrivă, procedee tradiționale, îndelung experimentate de lăranii meșteri și aplicate ca niște rețete clasice, cît și altele, moderne, de protecție, împotriva infiltrațiilor din apele freatice (situație specifică muzeului din Dumbrava Sibiului, unde pinza de apă freatică se găsește aproape de suprafață), (fig. 5) sau de apele din precipitații.

1.4.1. Între soluțiile tradiționale, cea mai frecventă, respectată ori de cîte ori am întîlnit-o la un monument in situ, este zidăria din „piatră

1.4. Feuchtigkeitsisolierung

Derartigen Arbeiten kommt bei der Erhöhung der Vorbeugungskonservierung der ins Museum überführten Bauwerke, eine besondere Bedeutung zu, wobei sie sowohl die von den Bauern gewissermaßen als klassische Rezepte schon länger angewandten traditionellen Verfahren als auch moderne Schutzmaßnahmen gegen Grund und Regenwasser umfassen. (Abb. 5).

1.4.1. Von den überlieferten Lösungen wandte man am häufigsten ohne Mörtelverbindung hergestelltes „Stein-Trockenmauerwerk“ an, das jedesmal Berücksichtigung fand, sobald es am ursprünglichen Standort belegt war. Es weist den Vorteil auf, daß es die Kapillaritätswirkung des

seacă", fără liant, care întrerupe capilaritatea solului, protejind talpa construcției de infiltrarea apei (fig. 7).

În cazul nostru, zidăria din piatră seacă s-a realizat pe fundația de beton ciclopean.

1.4.2. Principiul *stratului de rupere a capilarității* a îmbrăcat și un alt procedeu, de data aceasta, în cazul pardoselilor care absorbau umezeala direct din sol, menținând un mediu umed în unitatea muzeală, nociv, chiar dacă tălpile construcției erau protejate direct prin zidăria aminată.

În aceste cazuri, ruperea capilarității a fost obținută prin săparea la adâncimea de 10–15 cm, a pardoselii, eliminarea pământului rezultat din săpătură și înlocuirea acestuia cu un strat de 8–10 cm de pietriș ciuruit, macadam sau zgură de locomotivă, care serveau, totodată, drept suport al pardoselii din argilă sau din scindură (fig. 7).

1.4.3. Hidroizolația cea mai frecvent utilizată, atât la construcțiile din lemn cît și la cele din zid (pe piatră sau cărămidă), este cea din carton asfaltat (sau pinză asfaltată) și bitum, așezate ca strat (în mai multe rînduri), între fundație și construcția pereților.

În trei cazuri, pînă în prezent (galeria de mină, beciul cramei viticole din Huși și platforma morii de vînt rotunde), acest procedeu a fost amplificat prin efectuarea unor hidroizolații și pe verticala pereților subterani sau adînciți în sol (fig. 3 și 5).

În toate cele trei cazuri, s-a deschis un șantier în descoperită (s-a săpat o groapă suficient de mare care să permită efectuarea întregii lucrări sub cerul liber și nu în subteran), s-au turnat fundațiile pe care s-au ridicat pereții și bolta (în cazul beciului), iar în cazul galeriei, armătura transversală din lemn. Pe exteriorul acestora, s-a executat, folosind ca și cofrag interior, însăși pereții și bolțile construcțiilor, un alt perete de beton armat care a fost, apoi, bine protejat de o izolație hidrofugă, din carton asfaltat și bitum, după care întreaga construcție a fost îngropată, lăsîndu-se liber doar accesul.

În cazul morii de vînt, procedura a fost inversată, pe pereții de beton făcîndu-se izolarea și apoi, pe aceasta, zidîndu-se cu piatră originală, zidăria fațadei interioare a morii (fig. 5).

În nici unul din cazurile citate, aspectul monumentului nu a fost afectat, dobîndîndu-se, în schimb, o securitate sporită împotriva infiltrațiilor de apă și, deci, a degradării lor acute.

1.4.4. *Carbolinizarea* — a fost utilizată numai la protejarea elementelor lemnoase de construcție, adîncite în sol (piloți, stîlpi de porți, jugurile de la jgheburile hidraulice etc.), sau care vin în contact cu solul (pardoseli din scindură, părțile invizibile ale tălpilor construcțiilor, jghiaburile etc.).

Erdreichs unterbricht und so den Sohlbalken vor unmittelbarer Berührung mit der Bodenfeuchtigkeit schützt (Abb. 7).

In unserem Falle setzte man das Trockenmauerwerk auf eine Zyklopenbeton-Grundmauer auf.

1.4.2. Das Prinzip der *Kapillaritätsunterbrechungs-Schicht* nahm bei uns auch andere Formen an, und zwar im Falle von Fußböden, die die Bodenfeuchtigkeit unmittelbar dem Erdreich entnahmen und in der Museumseinheit eine feuchte und schädliche Atmosphäre schufen, selbst wenn der Sohlbalken des Baus durch das erwähnte Trockenmauerwerk geschützt wurde.

In einem derartigen Fall erlangt man die Kapillaritätsunterbrechung durch Ausheben einer 10–15 cm dicken Erdschicht, das Beseitigen des erlangten Erdreichs, das durch eine 8–10 cm dicke Kies-, Makadam- oder Steinkohlenschlackenschicht ersetzt wird, die auch für Lehm- oder Bretterfußböden als Unterlage dienen. (Abb. 7).

1.4.3. Sowohl bei Holz- als auch bei Steinbauten, bzw. aus Backsteinmauerwerk errichteten Gebäuden besteht die häufigst benutzte Feuchtigkeitsisolierung in der Anwendung von *Teerpappe* (oder *Teerleinwand*) und *Bitumen*, und zwar schichtweise zwischen Grundmauer und Wänden (in mehreren Lagen) angebracht.

In drei Fällen, (d.h. beim Bergwerksstollen, beim Keller des Kelterhauses von Huși und bei der Plattform der Kappenwindmühle) wurde dieses Verfahren noch durch Anbringen senkrecht, entlang des unterirdischen bzw. im Boden befindlichen Mauerwerks verlaufender Feuchtigkeitsisolationen ergänzt. (Abb. 3 und 5).

In allen drei Fällen führt man die Arbeiten im Tagebau aus (d.h. zunächst wurde eine entsprechende Grube ausgeschachtet, die es erlaubte sämtliche Arbeiten nicht unterirdisch, sondern unter freiem Himmel auszuführen). Hierauf goß man die Grundmauern und errichtete darauf die eigentlichen Mauern, bzw. (im Falle des Kellers) das Gewölbe und beim Bergwerksstollen die Zimmerung. Außerhalb dieser, aus den Wänden bzw. Gewölben der Bauten bestehenden Verschalung errichtete man eine Stahlbetonmauer, die durch eine Teerpappe-Bitumenschicht gründlich gegen Feuchtigkeit isoliert wurde, dann wurde das Ganze mit Erde zugeschüttet, so daß der Zugang frei blieb.

Im Falle der Windmühle erweist sich der Verlauf genau umgekehrt, d.h. das Betonmauerwerk wurde mit der Isolierungsschicht überzogen, und gegen das Mühleninnere zu die Mauer aus Originalsteinen aufgebaut (Abb. 5).

In keinem der angeführten Fälle wurde das Aussehen des Bauwerks in Mitleidenschaft gezogen, man erlangte dagegen eine erhöhte Sicherheit gegen Sickerwasser und dessen zerstörende Wirkung.

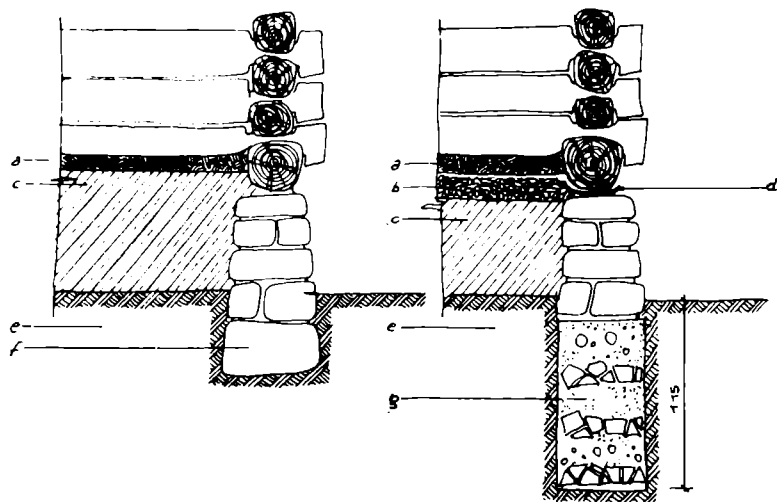
1.4.4. *Karbolineumbehandlung* wandte man bloß zum Schutz von in den Boden hineinreichenden Holz-Bauteilen (d.h. von Rammpfählen, Torpfosten, den Jochen des Wassermühlengerinnes usw.) oder solchen Bauelementen an, die mit dem Boden in Berührung kommen (Bretterfußböden, unsichtbare Teile der Sohlbalken, Gerinnebretter usw.).

Fig. 7. Pardoseli din argilă bine compactată
in situ in muzeu

a — pardoseli din argilă și paie tocate (pleavă); b — strat suport pardoseală de 10–16 cm, grosime din pietriș ciuruit (strat pentru ruperea capilarității); c — pământ de umplură; d — strat de carton asfaltat; e — teren natural; f — fundație originală de piatră; g — fundație de beton ciclopean; h — pardoseli de scindură pe grinzișoare

Abb. 7. Fußböden aus festgestampftem Lehm
am ursprünglichen Standort im Museum

a — Fußboden aus Lehm mit Häckselbeimengung (Spreu); b — 10–16 cm dicke (zum Unterbrechen der Kapillarität angebrachte) Kiesunterlage; c — Aufschüttung; d — Teerpappenschicht; e — gewachsener Boden; f — ursprüngliche Steingrundmauer; g — Steineinlagenbeton; h — auf Polsterholzern ruhender Bretterfußboden

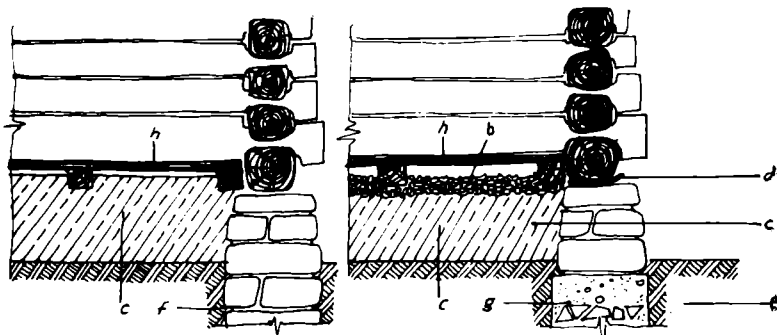

Pardose'li de scindură pe grinzișoare
in situ in muzeu

Notă: atît grinzișoarele cit și fața nevăzută a pardoseliilor se pensulează cu conservant

Bretterfußboden auf Polsterholzunterlage
am ursprünglichen Standort im Museum

Anmerkung: Polsterhölzer wie auch Unterfläche der Fußbodenbretter werden mit Konservierungsmitteln eingelassen

1.5. Drenajele

1.5.1. În cazul construcțiilor prevăzute cu pivnițe sau beciuri, *drenajele interioare* s-au impus de la sine, ca o intervenție absolut necesară.

În gospodăria cu ocol întărit din Măgura, crama viticolă din Iluși și atelierul de olar din Saschiz, după săparea pivniței, s-au executat, în primul rînd, drenaje de fund ale gropilor (cu tuburi de beton ascunse), pentru a evacua infiltrațiile de apă fluvială sau eventualele infiltrații din pinza freatică.

Soluția a dat randament excelent și a fost adoptată și la alte monumente reconstruite anterior, la care nu s-a realizat, de la început, această lucrare (casa atelier cojocar din Săliște, casa atelier de spătar din Rîșculița ș.a.).

1.5.2. La construcțiile așezate în pantă, pentru prevenirea unor infiltrații de sub grinda talpă sau chiar pe soclul original, s-a procedat la executarea unor *drenaje exterioare* construcțiilor, prin săparea unor șanțuri de cca. 30–40 cm și umplerea lor cu piatră de râu, ori piatră spartă, urmată de acoperirea cu pământ (fig. 8).

2. PEREȚII CONSTRUCȚIILOR

Pereții monumentelor reconstruite (părți verticale de rezistență ale construcțiilor) ne-au pus probleme cu un spectru destul de larg și diferentiat, funcție de numeroși factori: materiale de construcție, stare de conservare, modificări sur-

1.5. Dränierungen

1.5.1. Bei Bauten mit Kellerräumen bilden Innendränagen einen unerläßlichen und selbstverständlichen Eingriff.

Beim Vierkantgehöft von Măgura, dem Kelterhaus von Huși und bei der Töpferwerkstätte von Saschiz legte man nach dem Ausheben der Kellergrube Sickergräben (vermittels versenkter Betonröhren) an, um das einsickernde Bach- oder Grundwasser abzuleiten.

Die angewandte Lösung zeitigte ausgezeichnete Ergebnisse und wurde auch bei verschiedenen früher errichteten Bauten, bei denen man derartige Maßnahmen unterlassen hatte, nachträglich angewandt, (bei dem eine Kürschnerwerkstätte beherbergenden Wohnhaus von Săliște, dem Webblattmacher-Haus aus Rîșculița u.a.).

1.5.2. Bei an Hängen stehenden Bauten wandte man, um das Einsickern des Wassers unter die Sohlswelle oder den Originalsockel zu verhindern, *Außendränage* an, in Form von 30–40 cm tiefer, den Standort selbst umlaufender und mit Fluß- oder Bruchsteinen ausgefüllter Sickergräben, die mit Erde bedeckt wurden.

2. DIE WÄNDE DER BAUTEN

Die Wände wiederaufgebaute Denkmäler (die senkrechten, tragenden Bauteile) warfen eine ganze Reihe verschiedenartigster Fragen auf, im Zusammenhang mit zahlreichen Faktoren, wie Baustoff, Erhaltungszustand, im Laufe der

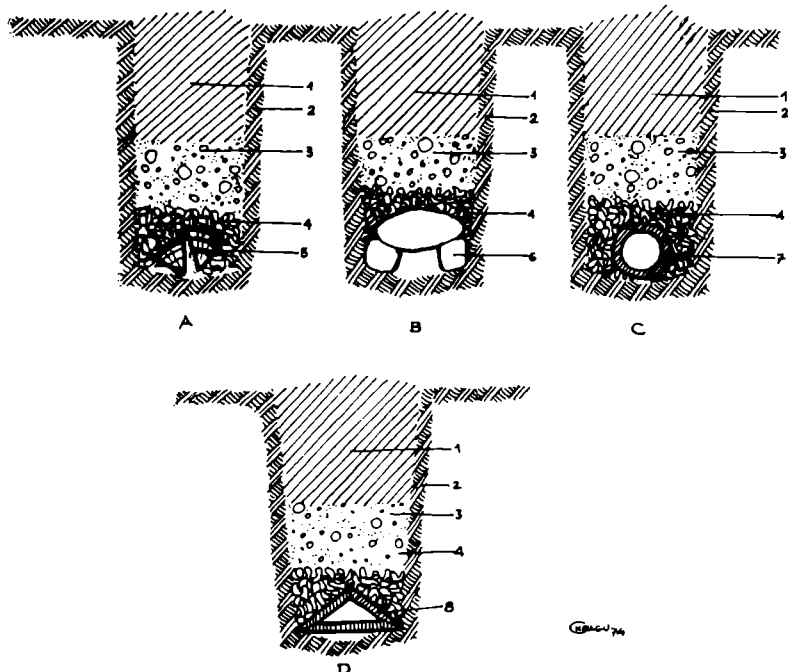

Fig. 8. Drenaje

A — lemn; B — piatră; C — beton; D — scindură; 1 — umplutură; 2 — teren natural; 3 — balast; 4 — pietriș; 5 — lemn; 6 — piatră; 7 — tub beton; 8 — scinduri

Abb. 8. Dränierungen

A — Holz; B — Stein; C — Beton; D — Bretter; 1 — Aufschüttung 2 — gewachsener Boden 3 — Schotter 4 — Kies 5 — Holz 6 — Steine 7 — Betonröhren 8 — Bretter

venite în timp, reutilizarea unor materiale de la alte construcții ș.a.

În reconstrucția unui monument transferat în muzeu, problemele pot fi soluționate corespunzător, condiționat de o documentație exhaustivă, utilizând toate sursele de informare și acordind o importanță maximă etapei demontării, echivalentă disecției anatomice, sub raportul complexității și profunzimii cunoașterii.

2.1. Construcțiile din lemn

Cele mai frecvente probleme întâmpinate în reconstrucția monumentelor, realizate integral sau parțial din birne de lemn descojite, cioplite pe două sau patru fețe, din brad, fag, stejar, ori alte esențe, au constat din:

2.1.1. Înlocuiri:

Elementele înlocuite, într-o proporție de 80% din totalul monumentelor transferate, au fost tălpile construcțiilor cărora nu li s-a asigurat, in situ, o hidroizolație corespunzătoare, exceptând cazurile așezărilor pe piloți, furci sau ziduri din „piatră seacă”.

În ceea ce privește înlocuirea grinzilor din pereți, considerăm astăzi recomandabilă substituirea, prin materiale identice ca factură și tehnică de execuție, integral sau parțial, a tuturor elementelor a căror degradare depășește 30—40%.

Am recurs frecvent la înlocuirea doar a capătului distrus al grinzilor, din considerentul păstrării unui capăt original (fig. 9).

În cazul unor grinzi reutilizate de la alte construcții și prevăzute cu orificii practice în prima

Zeit aufgetretene Veränderungen. Verwendung von anderen Gebäuden herrührender Bauteile oder -stoffe u.a.

Beim Wiederaufbau eines ins Museum überführten Gebäudes gewährleistet eine erschöpfende Dokumentation das Lösen verschiedenster Fragen, wenn man alle Informationsquellen benutzt und auch der Abtragungsetappe, was ihre Komplexität und tiefschürfende Kenntnismöglichkeit anbetrifft, die einem anatomischen Seziervorgang gleichkommt, die ihr zustehende Aufmerksamkeit angedeihen läßt.

2.1. Holzbauten

Beim Wiederaufbau vollständig oder teilweise aus Holz errichteter Bauten, die aus geschälten, zwei- oder vierkantig behauenen Tannen-, Buchen-, Eichen- bzw. anderen Holzarten angehörenden Balken bestehen, stellen sich am häufigsten folgende Fragen:

2.1.1. Das Ersetzen von Bauteilen:

Zu Bauteilen, die bei 80% aller ins Museum überführten Gebäude ersetzt werden mußten, gehören vor allem die Sohlbalken, bei denen am ursprünglichen Standort keine entsprechende Feuchtigkeitsisolierung vorgenommen wurde, von Fällen abgesehen, wo der Bau auf Rammpfählen, Böcken oder Trockenmauerwerk ruhte.

Was das Ersetzen der Wandbalken anbelangt, halten wir es derzeit für angebracht, alle in einem Verhältnis von mehr als 30—40% beschädigten Bauelemente durch, aus dem gleichen Holz und gleichartig ausgeführte Stücke, vollkommen oder teilweise, zu ersetzen.

Aus dem Wunsche heraus, wenigstens eines der Originalbalkenenden zu erhalten (Abb. 9), ersetzte man häufig bloß das zerstörte Ende.

Bei von anderen Bauten stammenden, wiederbenutzten Balken, die von ihrer vorigen Verwen-

Fig. 9. Înlocuiri în secțiuni transversale, la elemente de construcție

Orizontale:
Cazuri în care se prevede înlocuirea totală a grinzilor, pe partea degradată depășind $\frac{2}{3}$ din volumul total al elementului de construcție.
Înlocuirea unei părți deteriorate a unei grinzi, volumul părții înlocuite nu depășește $\frac{1}{3}$ din volumul total al elementului de construcție.
Trei moduri de îmbinare a elementelor de construcție orizontale, folosite la înlocuirile părților deteriorate:
a — hașurat — material deteriorat; *b* — nehașurat — material bun; *c* — linia după care urmează a fi tăiat materialul pentru a se face înlocuirile cu material nou; *d* — suprafețe ce se pensulează cu conservant

Abb. 9. Ausstückelungen im Balkenquerschnitt an waagerechten Bauteilen

Im Falle mehr als $\frac{2}{3}$ der Bauteile morsch sind, werden die Balken vollständig ersetzt.
Ausstückeln eines morschen Balkens, bei dem weniger als $\frac{1}{3}$ morsch ist.
Drei Arten beim Ausstückeln morscher Teile angewandter waagerechter Holzverbindungen:
a — schraffiert — zerstörter Baustoff; *b* — unschraffiert — gesunder Baustoff; *c* — Schnittverlauf beim Ausstückeln; *d* — mit Konservierungsmitteln zu behandelnde Flächen

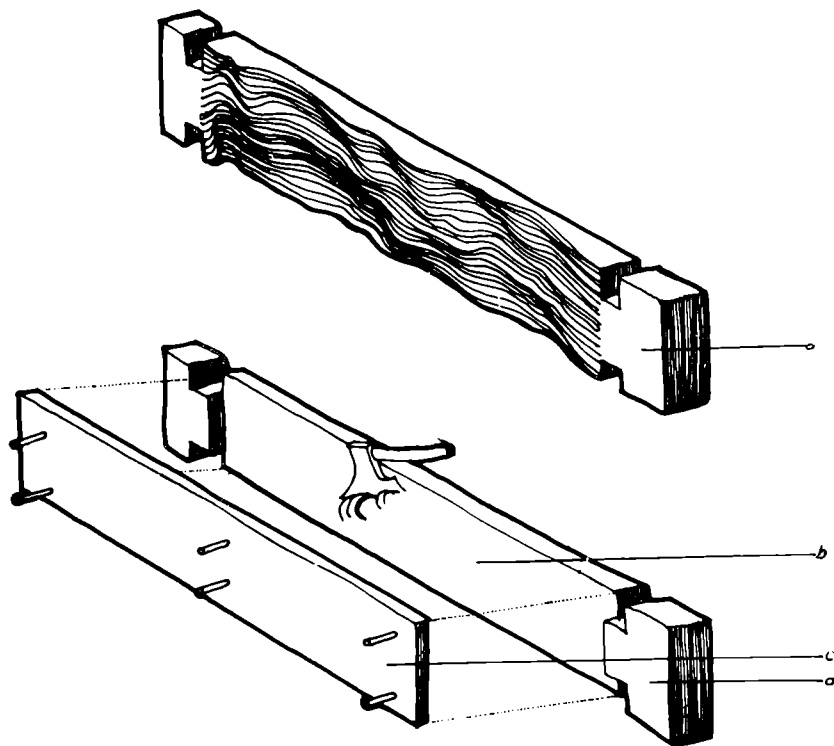
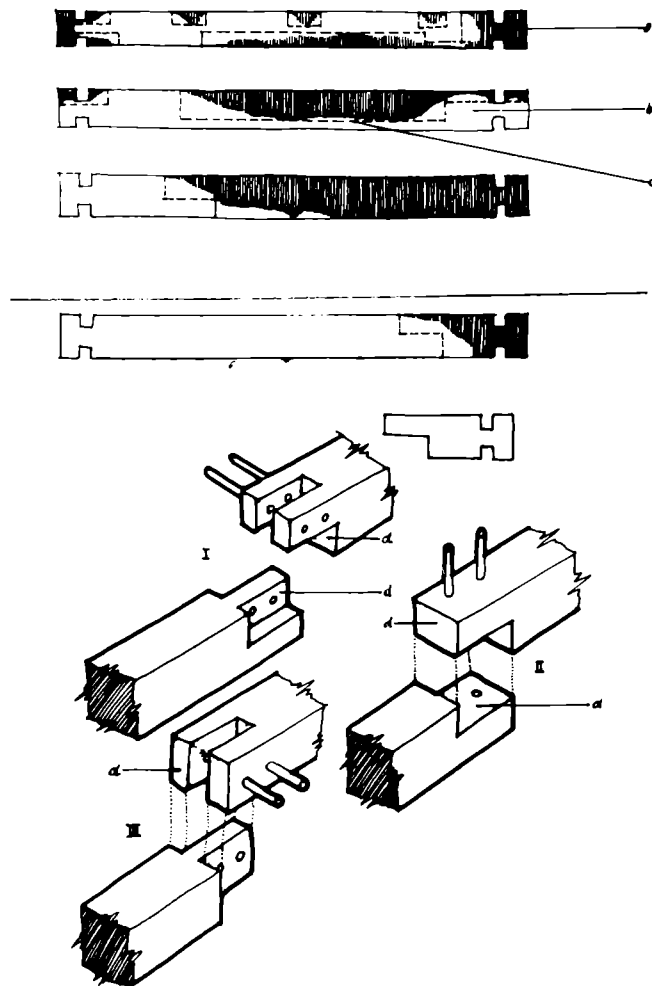

Fig. 10. Înlocuiri în secțiuni longitudinale, la elemente de construcție

Orizontale
a — grindă de stejar, deteriorată, spre interior, de tencuiala de pământ; *b* — porțiunea deteriorată, înlăturată prin cioplirea cu bardă în suprafață plană; *c* — dulap de stejar din lemn nou ce va înlocui porțiunea deteriorată, cu fața văzută cioplită în bardă; Notă: între cele două suprafețe ce se vor alipi, se va pensula cu conservant

Abb. 10. Längsausstückelungen an waagerechten Bauteilen

a — an der Innenfläche durch Lehmverputz angegriffener Eichenwandbalken; *b* — durch Behauen mit dem Schlichtbeil zu beseitigende angegriffene Schicht; *c* — aus neuem Eichenholz hergestellte Bohle, durch die man das morsche Holz ersetzt (bereits zugerichtet)
Anmerkung: die Berührungsflächen sind mit Konservierungsmitteln zu behandeln

fază a utilizării lor, (dîrsta din Moeciu), inițial, am optat pentru o „restaurare” amănunțită prin peticirea golurilor; astăzi ne pronunțăm ferm pentru înlocuirea lor integrală.

În sfîrșit, în cazul grinzilor cariate, cu un aspect exterior acceptabil, am făcut constatarea că păstrarea lor duce, în scurt timp, la o distrugere din interior a materialului, în condițiile reactivării cariilor, provocată pare-se, de schimbarea mediului. De aceea, atît timp cît nu poate fi stopată activitatea cariilor, considerăm recomandabilă înlocuirea acestor grinzi, încă din faza de reconstrucție, intervenția întîrziată fiind dificilă și costisitoare.

2.1.2. Restaurări

Restaurarea pereților construcțiilor comportă două aspecte: restaurarea „formală” și cea funcțională.

2.1.2.1. În cazul *restaurării formei inițiale*, semnalăm cîteva situații, întîlnite în ultimii ani.

Amintim, mai întîi, restaurarea grinzilor în *secțiune verticală* (fig. 9). Cel mai frecvent este cazul cheilor de la capătul grinzilor, elemente valoroase prin aspectul pe care-l dau construcțiilor. În cazul gospodăriei cu ocol întărit din Măgura, a fost necesară o întregire a tuturor grinzilor, prin „lipirea” capetelor de grinzi de pe fațada principală, retezate în urmă cu cîțiva ani, în scopul plăcării pereților cu scinduri și lați.

Tehnica restaurărilor în secțiune longitudinală este diferită. O ilustrăm printr-un caz particular, demn de semnalat, pe care-l constituie restaurarea grinzilor casei vechi din Călinești (jud. Maramureș), constînd din căptușirea părții interioare a grinzilor de mari dimensiuni, roase de umezeala din tencuială (fig. 10).

2.1.2.2. În ceea ce privește *restaurările funcționale*, situațiile tipice, soluționate diferit de la caz la caz, funcție de documentația care a fost strînsă, cu ocazia cercetării monumentului la relevare și demontare, constau, de regulă, din următoarele aspecte:

— goluri de uși și ferestre care au fost mărite, situație extrem de frecventă la monumentele de pe teren și la care restaurarea este posibilă numai în cazurile în care au fost depistați martori direcți ai dimensiunii vechilor goluri (cazul gospodăriei cu ocol întărit din Măgura, al caselor atelier de dogar din Obîrșia, spătar din Rîșculița și olar din Obîrșia) (fig. 12).

— goluri de uși, ferestre sau orificii de evacuare a fumului care au fost practicate ulterior, situație în care se poate interveni relativ ușor, condiționat de restabilirea funcției inițiale, a încăperilor respective (cazul gospodăriei cu ocol întărit

dung her Einschnitte aufweisen (Walke von Moeciu), verfochten wir ursprünglich die Meinung, die Wandbalken einer gründlichen Restaurierung durch Ausstücken der Einschnitte zu unterziehen. Heute dagegen sprechen wir uns für ein vollkommenes Ersetzen der Balken aus.

Im Falle wurmstichiger Balken schließlich, deren Äußeres sonst noch akzeptabel erscheint, stellten wir fest, daß ihr Beibehalten in kurzer Zeit die vollständige innere Zerstörung des Baustoffs bewirkt, und zwar der Tatsache wegen, daß der Holzwurm, vielleicht aufgrund des Umgebungswechsels, seine Tätigkeit wieder aufnimmt. Daher halten wir es für empfehlenswert, derartige Balken, solange die Holzwurmtätigkeit nicht unterbunden wurde, noch während der Wiederaufbauarbeiten vollständig zu ersetzen, da ein Aufschieben dieses Eingriffs später erhöhte Mühe und Kosten nach sich zieht.

2.1.2. Restaurierungen

Das Restaurieren von Gebäudewänden weist zwei Aspekte auf und zwar: die formmäßige und die funktionelle Restaurierung.

2.1.2.1. Was die *Wiederherstellung der ursprünglichen Form* anbelangt, wollen wir hier einige, in den letzten Jahren angetroffene Beispiele anführen.

Zunächst wäre das Restaurieren im *Balkenquerschnitt* (Abb. 9) zu erwähnen. Am häufigsten stoßen wir darauf beim Zapfen oder Blatt der Balkenenden, Bauteile, die ihrer ästhetischen Wirkung wegen, die sie dem Gebäude verleihen, von Bedeutung sind. Beim Vierkantgehöft von Măgura sahen wir uns genötigt, sämtliche Balken der Hauptfassade durch Anstückeln der Balkenenden zu ergänzen, die vor etlichen Jahren abgesägt worden waren, um die Wände mit einer Brettverschalung abzudichten.

Die Technik der Längsrestaurierung erweist sich als mannigfaltig, daher wollen wir sie anhand eines beachtenswerten Einzelfalles erläutern, der durch die Wiederherstellung der Blockbalken des alten Hauses von Călinești (Kr. Maramureș) veranschaulicht wird und im Ausfüllern der durch die Feuchtigkeit des Verputzes zerstörten Innenseiten der langen Blockbalken besteht (Abb. 10).

2.1.2.2. Was die *funktionelle Restaurierung* anbelangt, weisen die verschiedenartig gelösten typischen Fälle, bei denen man aufgrund der, noch während des Vermessens und Abtragens vorgenommenen Untersuchungen vorging, folgende Aspekte auf:

— erweiterte Tür- und Fensteröffnungen (auf dem Lande überaus häufig auftretende Lage, die sich nur dann beheben ließ, wenn sich unmittelbare Zeugen der ursprünglichen Öffnungslichte feststellen ließen, wie etwa beim Vierkanthof von Măgura, den Gebäuden der Böttcherei von Obîrșia, der Webblattmacherei aus Rîșculița und der Töpferwerkstatt von Obîrșia. (Abb. 12).

— später geschaffene Tür-, Fenster- oder Rauchabzugsöffnungen, bei denen sich verhältnismäßig leicht Abhilfe finden läßt, sobald die ursprüngliche Bestimmung der Räume rekonstituiert wurde (wie etwa beim Vierkanthof von Măgura)

Fig. 11. Înluciri în secțiuni transversale, la elemente de construcție

Verticale
 Îmbinare cu ajutorul cuielor și penelor de lemn
 Îmbinare cu ajutorul buloanelor metalice
 Îmbinare cu ajutorul bridelor și șuruburilor
 Îmbinare cu ajutorul penelor de lemn

Abb. 11. Querausstückelungen an senkrechten Bauteilen

Verbindung vermittle Holzkeilen und -nägeln
 Verbindung vermittle Metallschrauben
 Verbindung vermittle Schellen und Schrauben
 Verbindung vermittle Holzkeilen

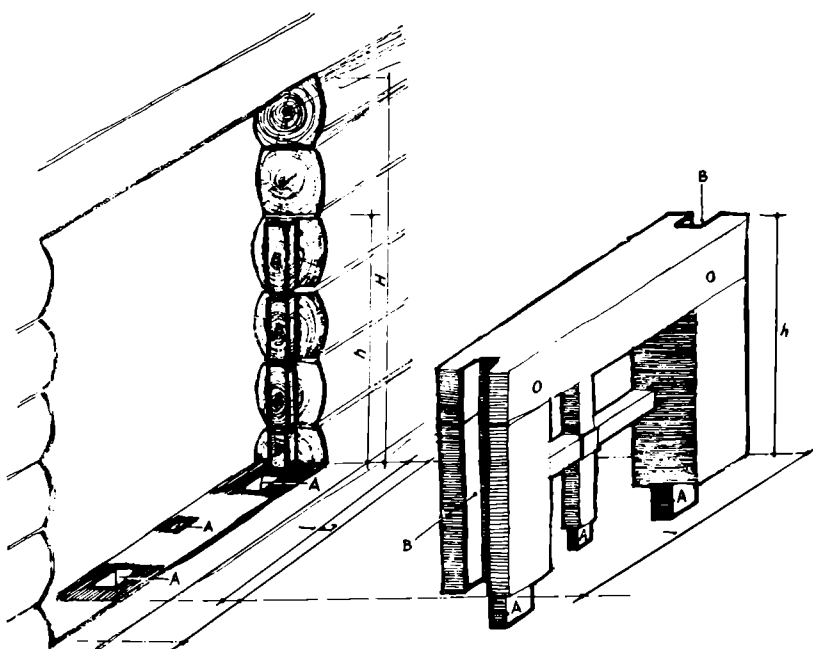
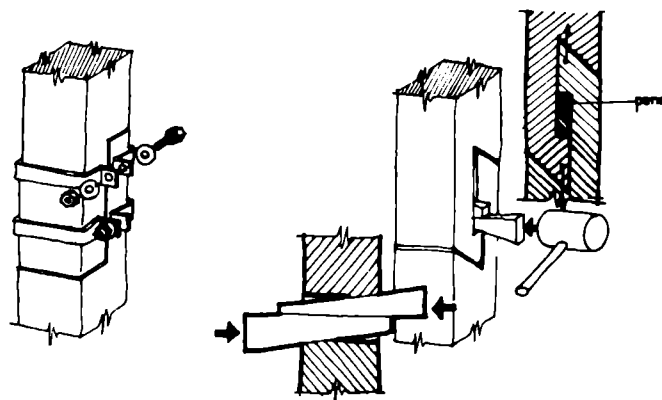
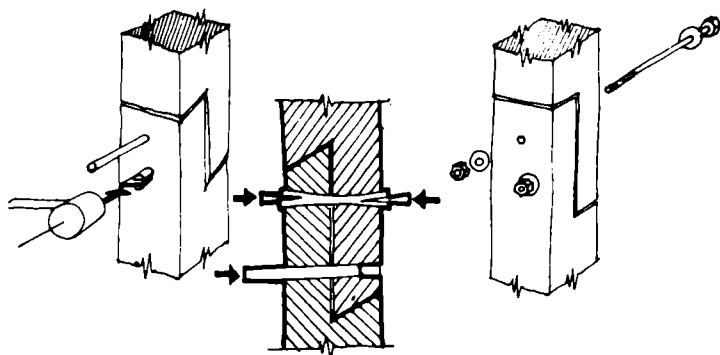

Fig. 12. Modificări și restaurări la ferestre „dulgherești”

Golul unei ferestre, ce a fost mărit de la dimensiunile $1 \times h$, la dimensiunile $L \times H$. După reperele orizontale A și cele verticale B se reconstituie dimensiunile și tehnica timplăriei originale (dreapta)

Abb. 12. Abänderungen und Restaurierungsarbeiten an Zimmerwerksfenstern

Von den Abmessungen $1 \times h$ auf die Abmessungen $L \times H$ vergrößerte Fensteröffnung. Aufgrund der waagrechten Marken A und der senkrechten B rekonstruiert man die Ausmaße und die Technik des Originalfensters (rechts).

din Măgura) sau de eliminare a instalației introdusă mai recent.

— goluri de uși, ferestre care au fost înfundate, situație evidențiată distinct de materialul de umplutură, mascat de regulă sub tencuială și ușor de îndepărtat.

Pentru a putea conferi valoarea documentar-istorică cât mai mare, monumentelor transferate în Muzeul tehnicii populare, în ultimii ani ne-a preocupat, în mod deosebit, aducerea acestora

oder eine später hinzugekommene technische Anlage wieder beseitigt wurde.

— ausgefüllte Tür- und Fensteröffnungen, die sich leicht an den üblicherweise unter dem Verputz verborgenen Füllstoffen erkennen lassen, die leicht zu beseitigen sind.

Um den Geschichts- und Dokumentarwert der ins Museum überführten Denkmäler der bäuerlichen Technik weit möglichst zu steigern, waren wir in den letzten Jahren bemüht, diese ihrer Ursprungs-

la o formă cât mai originală sau cât mai apropiată de aceasta, adică, în acest scop, cercetarea documentară asupra monumentelor, înainte de demontare (fig. 12 și 13).

Pornind de la această premiză, cu ocazia transferării a trei gospodării de pe valea Cosăului (din localitățile Berbești, Ferești și Călinești), județul Maramureș, am avut posibilitatea să surprindem și să prezentăm în muzeu, trei faze distincte din evoluția planimetriei și tehnicii de construire a caselor în această străveche și valoroasă zonă a civilizației lemnului, din patria noastră.

Faza cea mai arhaică o reprezintă vechea casă maramureșeană fără „șetrii“ (prispă cu stâlpi), joasă, cu acoperișul mult prelungit în consolă peste perețele fațadei lungi a casei (pentru a proteja intrarea). Acestei faze îi corespunde planul tradițional cu tindă descoperită, situată central și camera dispusă în dreapta ei, pereții netencuiți în interior, binalele dulgherești masive, pardoseala de argilă, instalația de foc arhaică (cu vatră liberă) ș.a.

Faza de tranziție o reprezintă casa-fierar din Călinești, care păstrează invariabil toate elementele anterioare, adăugînd, însă, „șatra“, pe fața principală a casei, adăugîndu-i care produce și unele modificări construcției mai vechi, constînd din ridicarea pereților casei cu un rînd de grinzi, în plus și, odată cu aceasta, mutarea și a „meștergrindei“.

Faza superioară, caracteristică arhitecturii de la începutul sec. XX, o ilustrează casa din Ferești, avînd șatra pe două laturi, cu planul evoluat, constînd din transformarea cămării în cameră de locuit și construirea unei cămări în spatele camerei din față, comunicînd direct cu aceasta, tăvănirea tindei, podirea cu scindură a încăperii mari, introducerea cuptorului cu plită și a mobilierului nou, influențat, evident, de moda orășenească.

În acest caz, am păstrat toate cele trei faze, din dorința de-a asigura, astfel, un interesant documentar istorico-etnografic, asupra evoluției arhitecturii în această microzonă maramureșeană.

2.2. Pereții de argilă

La monumentele transferate în ultimii ani, am întîlnit aproape toate tehnicile de construcție cu materiale din argilă: ciamurul (crama din Huși, anexele gospodăriei-atelier de fierar din Mănești), chirpicul (gospodăria de pescar din Mahmudia), vălătucii (cuptoarele din Maramureș) și cărămidă (atelierul de fierar din Mănești).

În toate cazurile, cu excepția gospodăriei de pescar din Mahmudia, s-au respectat tehnicile și materialele de reconstrucție, originale.

form möglichst anzugleichen, wozu die vor dem Abtragen erfolgte analytische Dokumentaruntersuchung vertieft wurde. (siehe Abb. 12 u. 13).

Von dieser Voraussetzung ausgehend, bot sich uns beim Überführen dreier, aus den im Cosăutal — Kreis Maramureș — gelegenen Ortschaften Berbești, Ferești und Călinești stammenden Gehöfte, drei verschiedene Entwicklungsphasen des Hausgrundrisses, bzw. der, in diesem uralten und wertvollen Gebiet der Holzzivilisation unseres Landes benutzten Bauweise festzulegen und im Museum zu veranschaulichen.

Die alttümlichste Phase bildet das alte Maramurescher-Wohnhaus ohne „șetrii“. (mit Säulen versehener Laubengang), dessen Dach über die Längswand des Hauses vorkragt (um dem Eingang Schutz zu bieten). Dieser Grundrißentwicklung entsprechen: der von einem in der Mitte gelegenen, ungedeckten Hausflur und einer rechts davon befindlichen Kammer gekennzeichnete, traditionelle Grundriß, unverputzte Innenwände, in Zimmerwerktechnik ausgeführte, massive Tür- und Fensterstöcke, Lehmfußboden, alttümliche Feuerstelle (offener Herd) u.a.m.

Die Übergangsphase veranschaulicht das Schmiedegehöft von Călinești, das alle vorerwähnten Elemente beibehielt, wobei jedoch an der Hausfassade der Laubengang („șatra“) als spätere Beigabe hinzukommt, was auch gewisse Abänderungen des älteren Baus bewirkt, und zwar das Erhöhen der Wände durch Hinzufügen eines weiteren Balkenkranzes und das Verlegen des Hausbalkens („meștergrindă“-Meisterbalken).

Die jüngste, den Hausbau des XX. Jh. kennzeichnende Etappe, wird anhand des Wohnhauses von Ferești illustriert, dessen Laubengang entlang zweier Hausfronten verläuft, wobei der fortgeschrittenere Grundriß eine hinter der Vorderstube gelegene neu hinzugefügte Kammer aufweist, die mit der Wohnstube in unmittelbarer Verbindung steht. Dazu kommen noch das Decken des Hausflurs, ein Bretterfußboden in der guten Stube, ein mit Herdplatte versehener Backofen und das sichtbar von Stadtmoden beeinflusste Mobiliar.

Aus dem Wunsche heraus, eine aufschlußreiche geschichtlich-volkskundliche Dokumentation zur Entwicklung des Hausbaus dieser Maramurescher Mikrozone zu bieten, behielten wir, in diesem Falle, alle drei Bau- bzw. Entwicklungsphasen bei.

2.2. Die Lehmwände

Die in den letzten Jahren überführten Denkmäler belegen fast alle bekannten Lehmbautechniken und zwar: die Benutzung von Strohlehm — „ciamur“ (Kelterhaus von Huși, Wirtschaftsgebäude des Schmiedegehöfts von Mănești), Luftziegel — „chirpic“ (Fischergehöft aus Mahmudia), Lehm-fachwerkbau — „vălătuci“ (Backofen der Maramureș) und Backsteinbau (Schmiedewerkstätte von Mănești).

In allen erwähnten Fällen berücksichtigte man, vom Fischergehöft aus Mahmudia abgesehen, beim Wiederaufbau die ursprünglichen Bautechniken und -stoffe.

În cazul unității susnumite, pereții construcțiilor au fost reconstruiți în muzeu, din blocuri expandate din beton.

Alegerea acestei măsuri de execuție, o motivăm prin:

- regimul climatic excesiv de umed din Dumbravă;

- pericolul infiltrațiilor, din pînza freatică superficială, în zonă și chiar al inundării construcțiilor așezate pe malul lacului (cu toate măsurile preventive luate, de a se ridica terenul prin masive umpluturi de pămînt, pe întreg amplasamentul gospodăriei);

- dificultatea transportării chirpiciului din Mahmudia și creșterea substanțială a costului lucrărilor, datorită coeficientului mare de pierderi la transport;

- durata mare a lucrărilor de reconstrucție și, corelat cu aceasta, dificultatea protejării pereților din chirpic în tot acest timp, pînă la acoperirea lor cu șarpanta și învelitoarea de stuf (lucrările au durat mai mult de un an, din octombrie 1975 pînă în vara anului 1977).

2.3. *Pereții din piatră sau zidărie portantă de piatră*

În arhitectura populară de pe teritoriul României, zidăria din piatră, fără a atinge proporțiile lucrării în lemn, a fost totuși des folosită, îndeosebi în zonele din apropierea carierelor de piatră și a celor lipsite de păduri, în apropiere.

În Muzeul tehnicii populare, toate zidurile au fost liate la interior cu beton B 50, respectîndu-se numai la parament (fața văzută) liantul original și realizîndu-se astfel, o stabilitate mai mare în timp, a zidurilor din piatră.

3. ACOPERIȘURI

Problematika reconstrucției acoperișurilor monumentelor transferate în muzeu, vizează două capitole principale și distincte:

- *șarpanta* sau elementul de rezistență, construită, fără excepție, din lemn, și alcătuită din console, cîpriori, popi, coarde, contrafișe, clești, leături, cosoroabă etc., și

- *învelitoarea acoperișului*, realizată din paie dispersate sau legate snopi, draniță, șiță sau șindrila, țigle sau olane (construcții acoperite cu lespezi de piatră clivată sau olane nu au fost transferate în muzeu).

Excepțînd dificultatea procurării materialelor pentru învelitoare, cit și rezistența redusă în timp, indiferent de natura măsurilor de conservare a acoperișurilor din șiță-șindrila, problemele reconstrucției acoperișului monumentelor au constat din înlocuirea sau restaurarea (la capete) a cîpriorilor (cei mai expuși deteriorării) și înlocuirea laților.

Bei dem Fischergehöft aus Mahmudia errichtete man die Gebäudemauern aus Expansivbetonquadern, eine Lösung, die sich durch folgende Gegebenheiten begründen läßt.

- ein im Dumbravapark vorherrschendes feuchtes Klima;

- die Gefahr des Einsickerns von Grundwasser aus den oberen Grundwasserschichten bzw. des Überschwemmens von am Seeufer errichteten Gebäuden (trotz ergriffener Vorbeugungsmaßnahmen zum Heben des Bodenniveaus des gesamten neuen Standorts des Gehöfts, aufgrund umfassender Erdaufschüttungen).

- die bei der Beförderung der Luftziegel aus Mahmudia auftretenden Schwierigkeiten, die aufgrund des großen Materialverlusts anwachsenden Kosten inbegriffen;

- die langdauernden Wiederaufbauarbeiten und im Zusammenhang damit, die Schwierigkeit während dieses Zeitraums, die Luftziegelmauern, bis zum Aufstellen des Dachstuhls und dem Errichten eines Schilfdachs, Arbeiten, die vom Oktober 1975 bis zum Sommer 1977 währten, vor Feuchtigkeitseinwirkung zu schützen.

2.3. *Stein-Trockenmauerwerk oder Steinmauern mit Mörtelbindung*

Auf rumänischem Boden fand der Steinbau im bäuerlichen Hausbau, selbst wenn er keineswegs die Ausmaße des Holzbaus erreichte, verhältnismäßig häufig Anwendung, und zwar besonders in nahe von Steinbrüchen gelegenen Gebieten oder in unbewaldeten Landstrichen.

Im Museum der bäuerlichen Technik wurden alle Mauern in deren Kern, mittels B 50 — Beton gebunden und nur bei den sichtbaren Flächen der Originalmörtel benutzt, was eine erhöhte Dauerhaftigkeit gewährleistet.

3. DÄCHER

Die Frage der Dachrekonstruktion bei ins Museum überführten Gebäuden bezieht sich auf zwei unterschiedliche Hauptkapitel:

- den *Dachstuhl*, bzw., das ohne Ausnahme aus Holz errichtete Stützgerüst, das aus Mauerlatte, Dachsparren, Stuhlsäulen, Binderbalken, Streben, Zangen, Dachlatten, Fußpfetten usw. besteht und

- den *Dachbelag*, der aus ungebundenem, oder in Garben geordnetem Stroh, aus Schindeln, Langschindeln, Brettern, Dach- bzw. Hohlziegeln besteht (mit Steinplatten oder Hohlziegel gedeckte Häuser wurden bisher nicht ins Museum überführt).

Von den, bei der Beschaffung der als Dachbelag dienenden Stoffe auftretenden Schwierigkeiten und deren geringer Widerstandsfähigkeit abgesehen, sowie unabhängig von den zur Konservierung der Schindeldächer ergriffenen Maßnahmen, betrafen die Fragen des Wiederaufbaus von Gebäudedächern vor allem das Austauschen oder Ausstückeln der (der Zerstörung am meisten ausgesetzten) Dachsparrenenden und das Austauschen der Dachlatten.

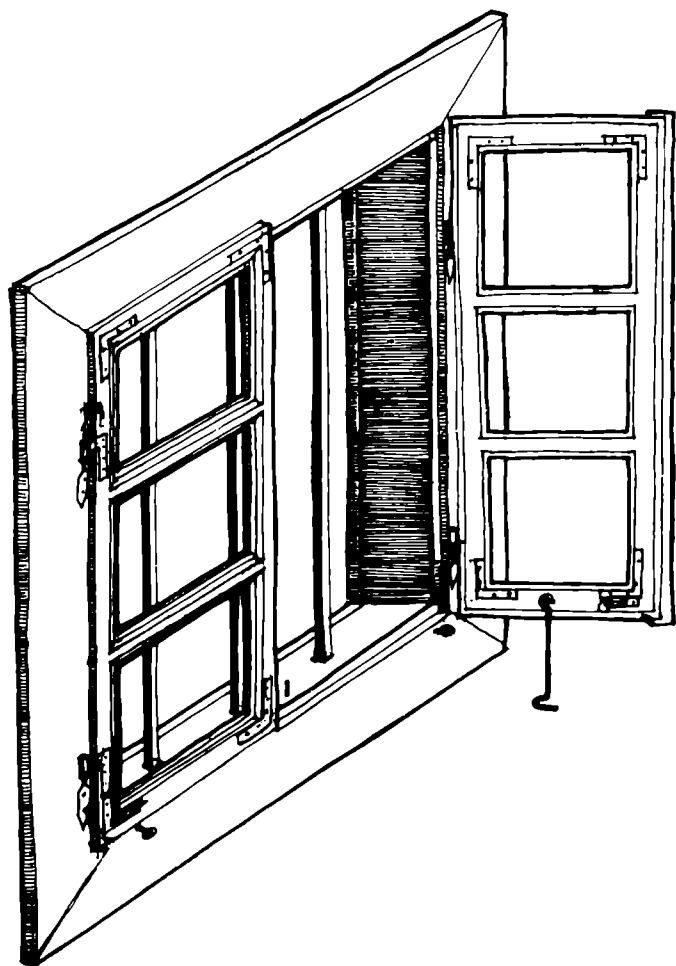

Fig. 13. Timplăria unei ferestre găsită în momentul demon-
tării monumentului

Abb. 13. Schreinerwerk eines neueren Fensters

3.1. Un aspect interesant, îl constituie *reducerea înălțimii acoperișului*.

Un caz cu totul inedit l-am întâlnit în localitatea Călinești. Acoperișul casei, transferată în muzeu, contrasta, evident, prin înălțimea sa redusă (și unghiul mărit al pantei), cu acoperișul puternic supraînălțat al majorității caselor contemporane, ceea ce conferă monumentelor caracteristice vechii arhitecturi maramureșene, o proporție deosebită.

La demontarea casei, am constatat, după orificiile duble de pe căpriori (care indicau mutarea chingilor), că la o ulterioară acoperire a construcției, dulgherii satului au rețezat capetele căpriorilor putrezite, reșezându-i apoi în vechile lăcașuri ale cosoroabelor.

În acest fel, căpriorii au fost scurtați cu cea. 1,00—1,30 m, ceea ce a făcut ca și coama construcției să coboare cu cea. 1 m, modificând astfel, pro-

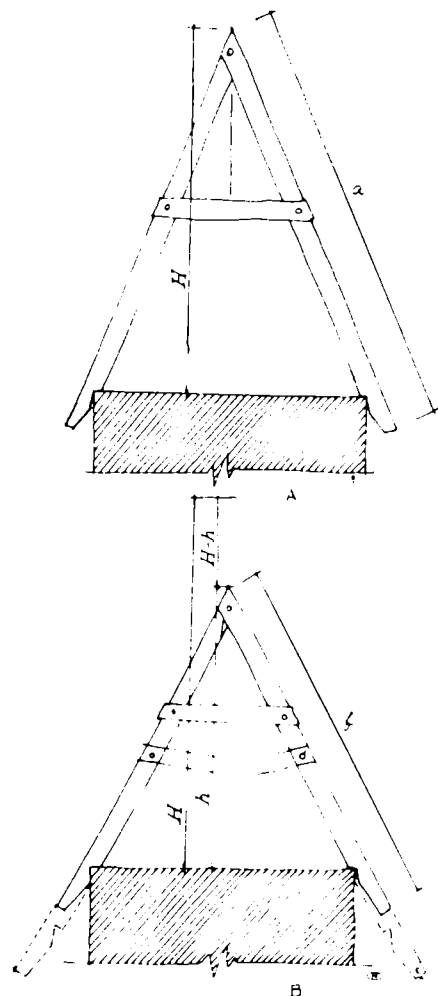

Fig. 14. Modificări și restaurări ale căpriorilor
A — forma inițială a acoperișului; B — forma acoperișului după scurtarea
căpriorilor

Abb. 11. Abänderungen und Restaurierungsarbeiten an
Dachsparren

A — ursprüngliche Dachform; B — durch Kürzen der Sparren erlangte
Dachform

3.1. Einen interessanten Aspekt bildet das *Ver-
ringern der Dachhöhe*.

Ein einmaliger Fall ergab sich in der Ortschaft Călinești. Das Dach des ins Museum überführten Wohnhauses stach durch geringe Höhe (und den verkleinerten Dachneigungswinkel) von den kräftigen, überhöhten Dächern der Mehrzahl der zeitgenössischen Gebäude ab, deretwegen die alten Maramurescher Bauten eine besondere Proportion aufweisen.

Beim Abtragen des Hauses ließ sich, aufgrund der an den Sparren belegten Doppelschnitte (die ein Versetzen der Kahlbalken verrieten) feststellen, daß die Dorfzimmerleute bei einer späteren Dachreparatur die morschen Dachsparrenenden abgesägt hatten, ehe sie die Sparren wieder in den Dachstuhl einbauten.

Dieses bewirkte eine Verkürzung der Dachsparren um rund 1,00—1,30 m, was seinerseits dazu führte, daß der Dachfirst um etwa 1 m tiefer zu liegen kam, so daß sich das ursprüngliche Größen-

porția inițială a acoperișului și întreaga estetică generală a monumentului.

Procedînd la unele calcule și măsurători de echivalență, la construcțiile din sat, datînd din aceeași epocă, am încercat să readucem monumentul la forma originală, înlocuind căpriorii modificați (fig. 14).

3.2. Un alt caz interesant l-a constituit *modificarea acoperișului* în patru ape, original, avînd învelitoarea fie cu șifă (moara din Topleț, moara din Poieni), fie cu paie (casa atelier de olar din Saschiz), cu acoperișuri cu panta în 2 ape și învelitoarea din țiglă.

Dacă în cazul morilor din Topleț și Poieni, readucerea la forma inițială a fost simplă, prin faptul că mai existau, în satele de origine, una sau mai multe instalații cu acoperișul original, în ceea ce privește casa din Saschiz, restaurarea formei vechi a acoperișului construcției a fost înlesnită, pe de o parte, de descoperirea pe o scindură a timpanului frontal al casei, a datei la care s-a făcut modificarea (1877), dată care, coroborată cu informațiile localnicilor, coincide cu anul unui puternic incendiu, după care s-a folosit țigla în locul paielor; pe de altă parte, literatura etnografică despre vechile construcții săsești, cu acoperișuri de paie în patru ape, ne-a oferit informații suplimentare, inclusiv tehnica de construcție a șarpantei unui asemenea monument al arhitecturii tradiționale, a sașilor din sudul Transilvaniei.

4. FINISAJE

În cadrul lucrărilor de finisaj am cuprins acele lucrări care se execută, practic, după ce întreaga construcție, inclusiv acoperișul, a fost terminată.

Prin funcțiile multiple care le îndeplinesc, atît în ceea ce privește exploatarea clădirii (pe care o desăvîrșesc), cît și în ce privește estetica acesteia (de loc neglijabilă în cazul unui muzeu în aer liber), am considerat necesară o tratare separată a fiecărui gen din lucrările cuprinse aici.

4.1. Tencuieli

Tencuiala reprezintă stratul de mortar care se aplică, în stare plastică, pe suprafața brută a pereților, tavanelor și altor elemente de construcție, în scopul multiplu, al netezirii, al izolării termice și fonice și al înfrumusețării pereților.

Funcție de materiile de compoziție, a celor de bază (argilă, apa, varul) și a celor auxiliare (nisipul, pleava, bălegarul, ipsosul), de proveniența monumentelor și de destinația tencuielii (interior, exterior), s-au aplicat mai multe rețete experimentale, pe care le dăm în anexa lucrării.

4.2. Tăvăneli

Și în ceea ce privește tăvănirea monumentelor de arhitectură populară, perfecționarea tehnicilor de construcție a marcat mai multe faze, pe care le întîlnim prezente la monumentele transferate.

verhältnis wie auch das Gesamtaussehen des Daches veränderte.

Aufgrund gewisser im Dorfe selbst an der gleichen Zeitspanne angehörigen Bauten angestellten Vergleichsvermessungen gelang es, die ursprüngliche Gebäudeform zu rekonstruieren, indem die verkürzten Sparren durch neue ersetzt wurden. (Abb. 14).

3.2. Ein anderer interessanter Fall ergibt sich bei der *Veränderung des Daches*, d.h. der Abänderung von Schindel- (Mühle von Topleț und Poieni) bzw. Stroh- (Töpferwerkstätte aus Saschiz) Walmdächern in ziegelgedeckte Satteldächer.

Während sich die Rückführung des Daches zu dessen Originalform im Falle der Mühlen von Topleț und Poieni dadurch vereinfachte, daß es in den betreffenden Herkunftsdörfern bei einer oder mehreren Anlagen noch Originaldächer gab, wurde in Saschiz die Wiederherstellung des Wohnhausdachs dadurch erleichtert, daß man auf einem Giebelbrett auf die Eintragung einer Jahreszahl stieß (1877), die auf das Umbaujahr hinwies. Erhebungen bei Einheimischen ergaben, daß das Datum auf einen Großbrand hindeutete, nach dem man allgemein von der Stroh- zur Ziegel-Dacheindeckung übergang. Andererseits bot uns die volkskundliche Fachliteratur über sächsische Bauernhäuser mit Strohwalmdach zusätzliche Aufschlüsse, die Bautechnik des Dachstuhls eines derartigen Denkmals überlieferten südtranssilvanischen sächsischen Hausbaus inbegriffen.

4. AUSFERTIGUNGSARBEITEN

Als Ausfertigungsarbeiten bezeichnen wir jene Arbeiten, die praktisch erst ausgeführt werden, wenn der gesamte Bau, das Dach eingeschlossen, beendet ist.

Aufgrund der mannigfaltigen Funktionen, die ihnen zufallen, sowohl was die Auswertung des Baus (die sie abschließen), als auch sein Aussehen anbelangt (das im Falle eines Freilichtmuseums keineswegs übergangen werden darf), hielten wir eine getrennte Behandlung jeder einzelnen hier angeführten Arbeitsart für angeraten.

4.1. Verputze

Der Verputz stellt eine Mörtelschicht dar, die in plastischem Zustand auf Rohmauerflächen, Decken und andere Bauelemente zu verschiedenstem Behuf, d.h. zum Ebnen von Flächen, zur Wärme- bzw. Schallisolierung oder schließlich zur Verschönerung der Wände aufgetragen wird.

Aufgrund der Haupt- (Lehm, Wasser, Kalk) bzw. der Nebenbestandteile (Sand, Spreu, Stallmist, Gips), der Herkunft der Bauten und der Bestimmung des Verputzes, gelangten verschiedene Rezepte versuchsweise zur Anwendung, die wir im Anhang dieser Arbeit wiedergeben.

4.2. Decken

Was die Decken innerhalb des bäuerlichen Hausbaus anbetrifft, durchlief die Vervollkommnung der Bautechniken mehrere Phasen, die wir bei den ins Museum überführten Denkmälern belegt finden.

Astfel, înregistrăm o tendință quasi generală de tăvănire a tindei, în condițiile abandonării sistemului arhaic de evacuare a fumului cuptoarelor, din casă în tindă.

Deasemeni, la cele mai multe construcții datînd din sec. XVIII, am constatat abandonarea unei tehnici străvechi de tăvănire, aceea a „blănilor“ în uluc, în favoarea scîndurii, evident mai recent generalizată în acest scop (utilizată simplă sau cu capac).

De fiecare dată, am căutat să aducem și acest detaliu al construcției în concordanță cu restul întregului monument, preferînd forma originală.

4.3. *Pardoseli*

Aparent neglijabil, stratul de uzură, expus direct exploatării oricărui spațiu locuibil, a evidențiat, la o mai atentă analiză a cazurilor concrete înțilnite în practica reconstrucției, o suită de probleme, nu lipsite de interes.

Și în această privință, am înregistrat o evoluție netă de la solul viu natural, păstrat cu deosebire în interiorul instalațiilor tehnice, spre pardoseala de argilă, simplă sau mestecată cu pleavă, paie tocate, bălegar (utilizate ca liant), cea din scîndură, negeluită sau geluită, în sfîrșit, mai izolat, cea din cărămidă (în spațiile exterioare ale locuinței propriu-zise: prispe, scări).

În cazul pardoselilor de argilă, pentru a se evita uzura lor rapidă, am recurs la adausuri de ciment în compoziție, fără a provoca prin aceasta, modificarea aspectului.

În cazul pardoselii de scîndură, partea sa invizibilă este cel mai adeseori degradată din cauza transpirației, a umezelii. Înlocuind grinzile și scîndurile de cîte ori a fost nevoie, am tratat întregul material cu carbolineum sau xylamon BN.

În toate cazurile, am recurs, în ultimii ani, aproape fără excepție, la înlocuirea stratului suport natural, format din solul viu sau pămînt de umplură, cu materialele susmenționate, pentru ruperea capilarității naturale.

4.4. *Timplăria (binalele)*

Elementele servind închiderii golurilor lăsate intenționat în pereții construcțiilor, atît pentru a permite comunicarea între diferitele încăperi, sau între exteriorul și interiorul construcțiilor, cît și pentru asigurarea iluminării și aerisirii, nu au fost exceptate de la o serie de transformări, produse ca urmare a progresului tehnicilor de construcție.

Inițial, acestea erau confecționate, împreună cu întreaga construcție, de către meșterii dulgheri, caracterizîndu-se prin simplitate și masivitate (fig. 12).

Odată cu pătrunderea influențelor urbane și a sticlei, apar și se generalizează, și la sate, binalele de timplar (fig. 13).

So lässt sich eine fast verallgemeinerte Tendenz feststellen, den Hausflur mit einer Decke zu versehen, sobald das alttümliche Rauchabzugssystem aufgelassen wurde, bei dem der Rauch der Stubenöfen unmittelbar in den Hausflur abgeleitet wurde.

Desgleichen ließ sich bei zahlreichen, dem XVIII.Jh. angehörenden Gebäuden das Auflassen einer uralten Decktechnik in Form genuteter „Pfosten“ (bläni), zugunsten der, selbstredend später, zum gleichen Zweck verallgemeinerten Bretterdecke (mit oder ohne Deckleiste) feststellen.

Unser Trachten war stets darauf gerichtet, auch dieses Baudetail mit dem Gesamtbau in Einklang zu bringen, wobei wir der Originalform den Vorzug gaben.

4.3. *Fußböden*

Die unmittelbar dem Gebrauch jedes Wohnraums ausgesetzte Abnutzungsschicht, der Fußboden, der scheinbar keinerlei Beachtung verdient, ergab, bei genauerer Untersuchung in der Wiederaufbaupraxis angetroffener konkreter Fälle, eine ganze Reihe keineswegs uninteressanter Fragen.

Auch in dieser Hinsicht stellten wir eine klare Entwicklung fest vom, vor allem im Inneren technischer Anlagen beibehaltenen gewachsenen Boden, über den einfachen mit Spreu, Häcksel, Stallmist als Bindemittel angereicherten Leimboden, bis zum ungehobelten oder gehobelten Bretterfußboden und schließlich zum Backsteinestrich (bei Außenräumen des eigentlichen Wohnhauses: Laubengänge, Stiegen).

Bei Leimfußböden erhöhten wir die Dauerhaftigkeit durch Zementbeigaben, ohne dabei das Aussehen zu verändern.

Bei Bretterfußböden ist meist die nicht sichtbare Unterseite der Bodenbretter, des Schwitzens und der Feuchtigkeit wegen, angegriffen. Indem die Polsterhölzer und Bretter, sooft es nötig war, ersetzt wurden, tranken wir das gesamte Holzmaterial mit Karbolineum oder Xylamon BN.

In allen Fällen wurde in den letzten Jahren die natürliche Unterlage, die aus gewachsenem Boden oder Auffüllungen bestand, durch die weiter oben erwähnten Stoffe ersetzt, um die natürliche Kapillarität zu unterbinden.

4.4. *Schreinerwerk (Tür- und Fensterlöcke)*

Die zum Verschließen verschiedener, bewußt in den Gebäudewänden ausgesparter Öffnungen dienenden Elemente, mit dem Zweck den Zutritt aus einem Raum in den anderen oder von Außen in das Innere der Bauten, bzw. das Lüften oder Erhellten der Räume zu ermöglichen, bleiben ihrerseits im Laufe der Zeit, keineswegs von gewissen, vom Fortschritt der Bautechnik bewirkten Umwandlungen verschont.

Ursprünglich wurden sie von den Zimmerleuten gleichzeitig mit dem übrigen Bau angefertigt, und sind von Massigkeit und Einfachheit gekennzeichnet. (Abb. 12).

Mit dem Vordringen städtischer Einflüsse und des Fensterglases tauchen auch auf dem Lande von Schreibern hergestellte Türen und Fenster auf. (Abb. 13).

La ferestrele dulgherești cu tocurile masive, nu arareori cu preocupări de decorație artistică, o cruce de lemn împarte golul ferestrei în patru ochiuri, odinioară închise cu „bășică de bou“.

Fereastră de tâmplar, detașabilă de construcție, inițial simplă, pe toc și cu căptușeală, cu lumina împărțită prin șprosuri închise cu sticlă trasă de mină, ulterior în două canate sau chiar în trei, are feroneria (fierăria de legătură) fasonată de mină, de fierarul satului.

Ușile dulgherești (*fig. 15*) erau confecționate dintr-una sau două foi, din lemn masiv, cu traversele de legătură prinse în coadă de rindunică. Tocul ușii, masiv, era prevăzut, în interior, cu balamale din lemn, brățări, impresionante prin mărime și fixate cu mari cuie de lemn, iar în exterior având nelipsitele decorații artistice care ridică valoarea artistică a monumentului.

Încuietoearea ușilor era cu căței sau zăvor în trepte, acționată de cheia cu dinți sau cheia cu limbă mobilă.

Ușile tâmplărești, pe toc și cu căptușeli, sînt mai ușoare, dar mai încărcate, inițial decorate cu supra placaj în parchet, bătut cu cuie de fier, ulterior cu tăblii, tip întilnit pînă în zilele noastre (*fig. 16*).

Problema restaurării tâmplăriei monumentelor, deși aparent de detaliu, este una din cele mai dificile probleme ale unui șantier muzeal, revenirea la forme anterioare celor depistate pe teren (astăzi, aproape fără excepție, modificate), s-au chiar la forma originală, fiind posibilă numai în situația norocoasă de a depista, în construcție, martori ai vechilor elemente de tâmplărie, sau monumente contemporane din aceeași localitate, nemodificate, care să servească drept model reconstituirilor noastre.

În cadrul Muzeului tehnicii populare, la marea majoritate a monumentelor a fost posibilă aducerea tâmplăriei la faza originală, cu martori autentici.

4.5. Instalațiile de foc

Această categorie constructivă, servind încălzirii locuinței și pregătirii mîncării, marchează, la rîndu-i, o serie de progrese istorice, de la vatra simplă cu corlată, la cuptorul zidit; de la cel cu plăci de piatră sau cahle nesmălțuite și smălțuite, pînă la cuptoarele de fontă — integrale sau numai cu tablă, pe care sînt așezate vasele, produse ale industriei urbane.

Avînd în vedere importanța sa deosebită în structura interiorului și reconstituirea unei atmosfere de epocă, s-au făcut eforturi, nu întotdeauna

Bei den von Zimmerleuten hergestellten Fenstern treten nicht selten verzierte, massige Rahmen auf, bei denen ein Holzkreuz die Fensteröffnung in vier, einst mit Ochsenblase verschlossene, kleinere Öffnungen unterteilt.

Das geschreinerte Fenster, das ursprünglich einen einzigen Flügel besaß, sich vom Baukörper freilösen ließ, über Stock und Futter verfügte und durch Sprossen unterteilt und mit Glasscheiben verschlossen war, entwickelte sich im Laufe der Zeit zu einer zwei- und dreiflügligen Form und wies vom Dorfschmied angefertigte Eisenbeschläge auf.

Die Zimmerwerkstüren (*Abb. 15*) bestanden aus einem oder zwei massiven Türblättern, die durch zwei, im Schwalbenschwanzquerschnitt eingefugte Querriegel zusammengehalten wurden. Der massive Türstock wies innen, durch ihre Ausmaße beeindruckende und mittels Holznägeln befestigte Holzcharniere auf, außen dagegen die nie fehlenden kunstvollen Verzierungen, die den Kunstwert des Denkmals erhöhen.

Der Türverschluß bestand aus einem mit Werten versehenen Holzschloß oder einem Stufenriegel, die durch einen Schlüssel mit gezahntem bzw. beweglichem Bart gehandhabt wurden.

Die aus Türstock und Futter bestehenden Schreinerntüren, sind leichter, jedoch überladener und waren ursprünglich durch eine Parkettlage verziert und mit Eisennägeln beschlagen. Später trat der bis heute belegte Typus auf, dessen Türblatt aus mehreren gefügten Tafeln zusammengesetzt ist. (*Abb. 16*).

Die Restaurierungsfrage von Schreinerwerk an den überführten Denkmälern gehört — obgleich sie nebensächlich erscheint —, mit zu den schwierigen Fragen einer Museumsbaustelle, da eine Rückkehr zu früheren (heute fast ohne Ausnahme veränderten) Formen, als den bei den Gebäuden angetroffenen, oder gar zur Ursprungsform, nur in dem glücklichen Fall möglich ist, wenn der Bau Spuren alter Schreinerwerkelemente aufweist, oder sich in der gleichen Ortschaft unveränderte Denkmäler aus der gleichen Zeit finden, die bei der Rekonstruktion als Vorlage dienen.

Im Rahmen des Museums der bäuerlichen Technik ermöglichten es derartige echte Zeugen, das Schreinerwerk der meisten Denkmäler in seinen ursprünglichen Zustand zurückzusetzen.

4.5. Heizanlagen

Diese, der Wohnungsbeheizung und Speisenbereitung dienende Gattung weist ihrerseits eine Reihe historischer Entwicklungsstufen auf, angefangen vom einfachen, mit Rauchmantel versehenen Herd bis zum gemauerten Ofen und innerhalb der letzteren Untergruppe, von aus Steinfliesen, unglasierten oder glasierten Kacheln hergestellten Exemplaren bis zu Gußstahl- oder Blechöfen, bei denen Industriekochgeschirr städtischer Herkunft Verwendung findet.

In Anbetracht der besonderen Bedeutung, die dieser Gattung im Rahmen der Inneneinrichtung und zur Schaffung einer Zeitatmosphäre zukommt, unternahm man die nötigen Schritte, die nicht immer die erwarteten Erfolge zeitigten

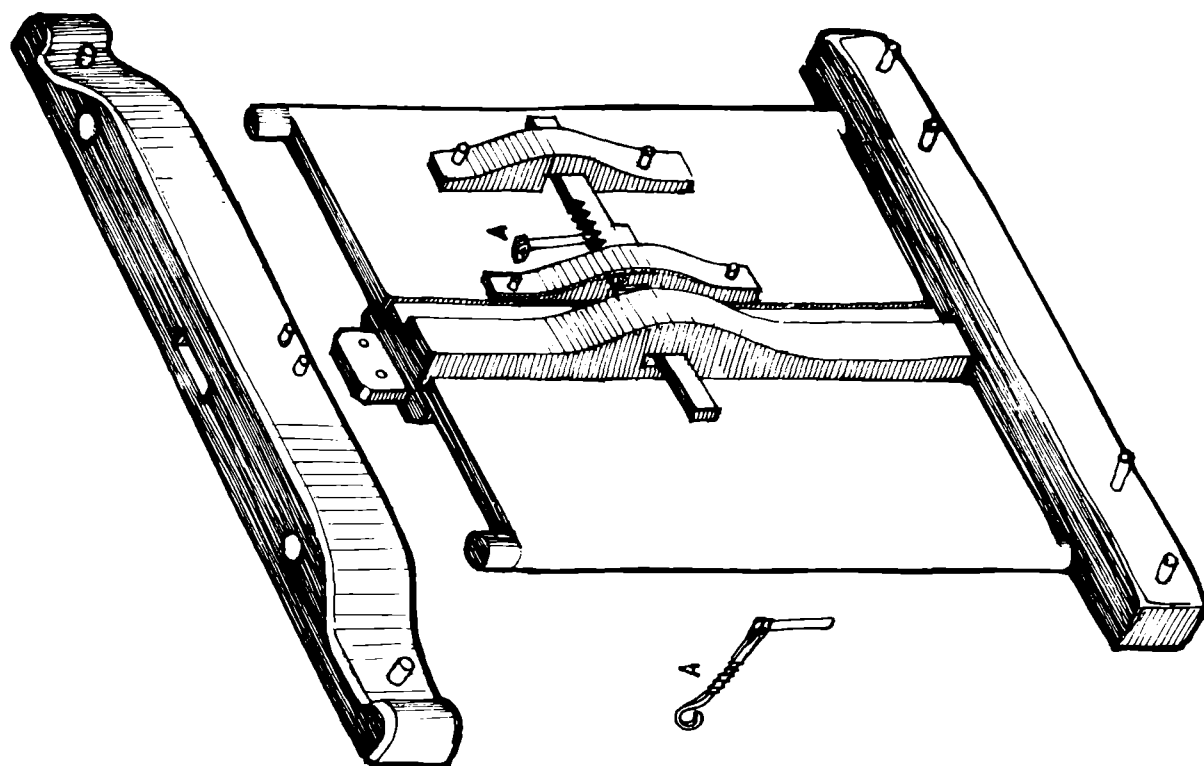
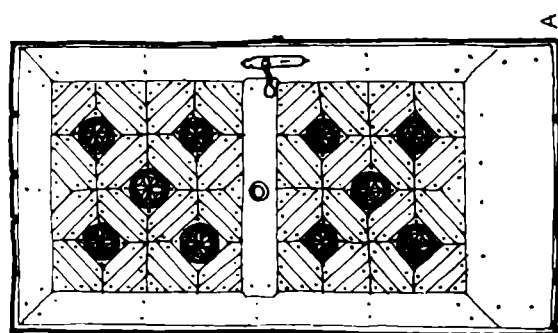
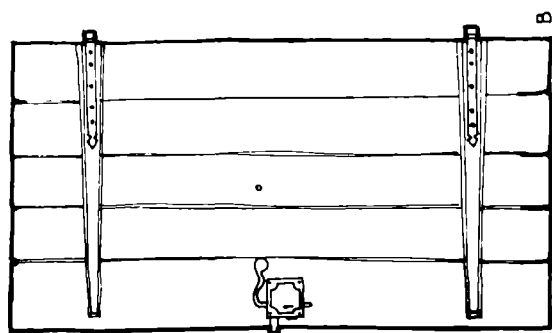

Fig. 13. Ușă de tip „dulgheresc”
A — cheie cu limba mobilă din fier forjat

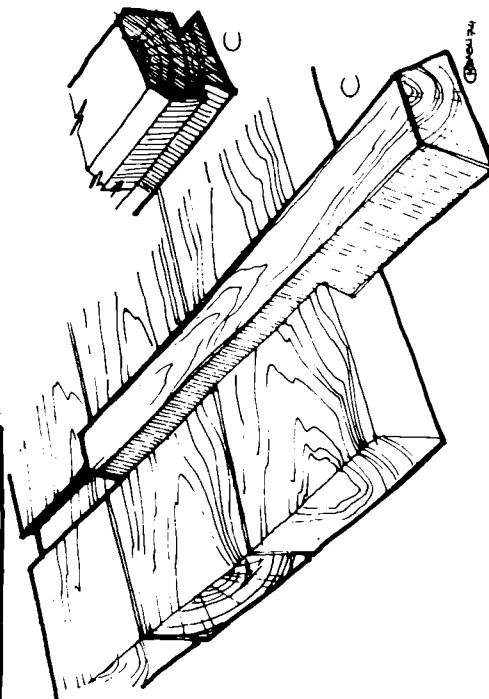
Abb. 13. Zimmerwerklüre
A — Schmieedeisenschlüssel mit beweglichem Bart

A

B

C

Fig. 16. Ușă executată de timplar
A — fața ușii; B — spatele ușii; C — linia în coadă de rândnică (pană) pentru îmbinarea scindurilor ușii și variantă

Abb. 16. Schreinerklüre
A — Außenseite; B — Innenseite; C — abgetretete Querleiste zum Zusammenhalten der Türbretter und Variante einer derartigen Leiste

împlinite (cazul morii din Dăbica, datînd din 1848), de a se achiziționa, din zonă, instalații originale, sau cel puțin, de a se reconstitui, după relevee mai vechi și chiar după schițe robot.

De mare importanță sînt, și în acest caz, meșterii locali, care cunosc instalațiile tradiționale din zonă și tehnica de construcție a acestora, chiar și în cazul în care s-au găsit elemente originale demontate ale unor instalații scoase din uz.

5. CONCLUZII

În cele de mai sus, am căutat să surprindem cele mai caracteristice situații întîlnite în reconstrucția sau restaurarea monumentelor transferate în Muzeul tehnicii populare și, totodată, soluțiile adoptate, progresiv de la un an la altul, pe măsură ce experiența colectivului nostru dobîndea noi orizonturi de cunoaștere.

Fără a avea pretenția aplicării, în fiecare caz, a celor mai indicate măsuri, dar preocupați de a le găsi, de a părăsi faza improvizației (proprie debutului), am crezut necesară prezentarea acestei experiențe colective, la care și-a adus contribuția întreg colectivul de lucrători ai muzeului nostru, deopotrivă: muzeografi, tehnicieni, muncitori, precum și meșterii țărani, fără de care temerara noastră operă n-ar fi fost, poate, atît de ușor de îndeplinit.

Supunem roadele muncii și experienței noastre, unei dezbateri deschise, prilej de a ne verifica ipotezele, de a ne confirma certitudinile și de a infirma rezervele, în scopul fundamentării științifico-colective, a unei metodologii pe care să ne sprijinim, în viitor, în nobila, dar extrem de dificilă, sarcină asumată.

A N E X A

- Mortar Zm1* — mortar de argilă grasă, nisip și paie locote (pleavă) în proporție de 1: 1: 0,5 pentru tencuieli și lipituri de pereți de pămînt și lavane din impletitură de nuiete, vâlătuci etc.
- utilizare la tencuieli, la pereți de pămînt și tavane din despicături sau nuiete.
- Zm2* — mortar de argilă grasă și nisip în proporție de 1: 2 pentru zidărie și tencuieli, la pereți de pămînt.
- utilizare la zidărie de chirpic, ciamur și lipituri
- Zm3* — mortar de argilă grasă, var și nisip, în proporție de 1: 0,3: 2,5, pentru zidărie și tencuieli, la pereți din cărămidă sau piatră, în mediu uscat.
- Zm4* — mortar de ciment, argilă groasă și nisip în proporție de 1: 2: 7, cu 160 kg ciment la m³, pentru zidării și tencuieli în mediu umed.

(wie im Falle der aus dem Jahre 1848 stammenden Mühle von Dăbica), nämlich Originalstücke aus dem betreffenden Gebiet zu erwerben oder die Öfen aufgrund älterer Vermessungen oder Rekonstruktionsskizzen zu ersetzen.

Von großem Wert erweisen sich in diesem Falle einheimische Handwerker, ja selbst wenn sich lediglich Teile außer Betrieb gesetzter zerlegter Exemplare auffinden ließen, beherrschen sie doch die überlieferten Bautechniken und sind mit den Anlagen als solchen vertraut.

5. SCHLUSSFOLGERUNGEN

Im Rahmen des Obengesagten suchten wir die kennzeichnendsten Situationen aufzuzeigen, die sich beim Wiederaufbau oder beim Restaurieren ins Museum überführter Denkmäler ergeben, und trachteten gleichzeitig danach, die angewandten Lösungen vorzuführen, die unser Kollektiv aufgrund neuerworbener Erfahrung von Jahr zu Jahr vervollkommnete.

Ohne den Anspruch erheben zu wollen, in jedem Fall die geeignetsten Maßnahmen ergriffen zu haben, doch ständig bemüht sie zu finden und die (dem Anfang eigene) Improvisierungsphase zu überwinden, hielten wir es für angebracht, die erworbene Kollektiverfahrung hier darzustellen, zu der die gesamte Belegschaft unseres Museums, Museographen, Techniker, Arbeiter wie auch die Bauernhandwerker das Ihre beitrugen, ohne deren Mitwirken sich dieses kühne Werk vielleicht nicht so leicht hätte verwirklichen lassen.

Wir unterbreiten die Früchte unserer Arbeit und Erfahrung einer offenen Diskussion, wobei sich die Gelegenheit ergibt, unsere Hypothesen nachzuprüfen, unsere Feststellungen zu erhärten und unsere Zweifel zu widerlegen, zwecks einer kollektiv-wissenschaftlichen Begründung einer Methodologie, auf die wir uns in Zukunft bei der Verwirklichung der uns gestellten, edlen, doch überaus schwierigen Aufgabe zu stützen vermögen.

B E I L A G E

- Zm 1 — Mörtel* — Lehm Mörtel aus Fettlehm, Sand und Fläcksel (Spreu), Verhältnis 1 : 1 : 0,5, zum Verputzen und Ausbessern von Lehmwänden und Flechtwerkdecken, für Stroblehmbau usw.
- Verwendung als Bewurf von Lehmwänden und aus Spaltholz oder Rutengeflecht hergestellten Decken.
- Zm 2* — Lehm Mörtel aus Fettlehm und Sand, Verhältnis 1 : 2, Bindemittel und Bewurf von Lehmwänden.
- Verwendung bei Luftziegel- und Lehmfachwerkbau sowie zum Ausbessern von Lehmwänden.
- Zm 3* — Lehm Mörtel aus Fettlehm, Kalk und Sand, Verhältnis 1 : 0,3 : 2,5, Bindemittel und Bewurf bei Backstein- und Steinmauerwerk in trockenem Milieu.
- Zm 4* — Mörtel aus Zement, Fettlehm und Sand, Verhältnis 1 : 2 : 7, bei 160 kg Zement auf 1 m³, Bindemittel und Verputz bei Mauerwerk in feuchtem Milieu.

Zm5 — mortar de ciment, argilă grasă și nisip, în proporție de 1: 1: 6, cu 200 kg. ciment la m³, pentru zidărie și tencuieli în mediu umed.

Zm6 — mortar de ciment, argilă grasă și nisip, în proporție de 1: 1: 4, cu 270 kg ciment la m³ pentru zidării și tencuieli în mediu foarte umed.

Datorită adausului de ciment și de var, tencuielile tradiționale au câștigat mult în rezistență, iar ca aspect estetic, diferența este practic nulă.

Zm 5

— Mörtel aus Zement, Fettlehm und Sand, Verhältnis 1 : 1 : 6, bei 200 kg Zement auf 1 m³, Bindemittel und Bewurf in feuchtem Milieu.

Zm 6

— Mörtel aus Zement, Fettlehm und Sand, Verhältnis 1 : 1 : 4, bei 270 kg Zement auf 1 m³. Bindemittel und Bewurf in überaus feuchtem Milieu.

Durch die Zement- bzw. Kalkbeigabe gewannen die überlieferten Bewürfe an Widerstandsfähigkeit, wogegen Unterschiede im Aussehen kaum ins Gewicht fallen.

REZULTATE ȘI OBIECTIVE ALE PERFECTIONĂRII ACTIVITĂȚII DE CONSERVARE A PATRIMONIULUI MUZEAL DIN LEMN, LA MUZEUL TEHNICII POPULARE — SIBIU

*Corneliu Bucșa
Ioan Budileanu*

Ținând seama de importanța patrimoniului muzeal în cadrul avuției materiale și spirituale a societății, precum și în activitatea generală de lărgire a orizontului de cunoaștere și formare a conștiinței socialiste a poporului, apare cu pregnanță importanța acțiunii de ocrotire a acestui patrimoniu, acțiune în cadrul căreia se înscrie și acțiunea de conservare și restaurare a acestor bunuri, legiferată prin Legea ocrotirii patrimoniului cultural național al R.S.R. și a actelor normative aferente.

Din spiritul și litera legii reiese importanța organizării pe baze științifice a activităților de conservare și restaurare a bunurilor culturale, în cadrul organizat pe care-l reprezintă laboratoarele zonale.

Avînd în vedere că Laboratorul zonal de restaurare și conservare de pe lângă Muzeul Brukenthal Sibiu, a luat ființă la sfîrșitul anului 1975 și că sectorul conservare lemn-obiective în aer liber al laboratorului, cu sediul în incinta Muzeului tehnicii populare, a fost organizat pe baza primordiului existent — laboratorul muzeal (înființat încă de la începutul organizării muzeului), precum și faptul că principalul beneficiar al activității acestui sector este Muzeul tehnicii populare, este util și interesant să facem cîteva considerații, care să surprindă aspecte ale perfecționării activității de conservare în cadrul organizatoric pe care-l oferă Laboratorul zonal, respectiv în a prezenta o serie de rezultate și principalele obiective ale perfecționării acestei activități.

Menționăm că lucrarea se referă numai la activități de conservare, fără a aborda probleme de restaurare sau reconstrucție, și numai pentru patrimoniul muzeal și la acțiunile implicate în perfecționarea acestei activități.

ERGEBNISSE UND ZIELSETZUNGEN DER ARBEITEN ZUR KONSERVIERUNG DER MUSEUMSBESTÄNDE AUS HOLZ IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK — SIBIU

*Corneliu Bucșa
Ioan Budileanu*

Von der Bedeutung der Museumsbestände für die Sach- und Geisteskultur der Gesellschaft sowie für das Gesamtwirken zur Erweiterung des Wissenshorizonts und der Herausbildung eines sozialistischen Volksbewußtseins ausgehend, tritt die Bedeutung der Wahrung dieser Bestände klar hervor, ein Trachten, dem auch die Konservierung und Restaurierung jener Güter angehört, die durch das Gesetz zum Schutz des nationalen Kulturpatrimoniums der SRR und die damit zusammenhängenden Normativakten gesetzlich unterbaut wurde.

Dem Geist und Wortlaut des Gesetzes entspricht die Bedeutung einer Restaurierung und Konservierung der Kulturgüter auf wissenschaftlicher Grundlage und innerhalb eines organisierten Rahmens, den die Gebietslabors gewährleisten.

Wenn wir in Betracht ziehen, daß das dem Brukenthalmuseum beigeordnete Gebiets-Restaurierungs- und Konservierungslabor seit Ende des Jahres 1975 besteht und daß der Sektor für die Konservierung von Holz-Freilichtexponaten seinen Sitz im Museum der bäuerlichen Technik hat und seinerseits aufgrund des bereits anfangs (d.h. bereits zu Beginn der Einrichtung des Freilichtmuseums) vorhandenen Museumslabors zustandekam, und daß der Hauptnutznießer des Wirkens dieser Abteilung das Museum der bäuerlichen Technik ist, erachten wir es als nützlich und von Interesse, hier einige Betrachtungen anzuführen, die gewisse Aspekte der Vervollkommenung der Konservierungstätigkeit im neuen organisatorischen Rahmen zu erfassen suchen, den das Gebietslabor zu bieten vermag. Desgleichen bemühen wir uns eine Reihe von Ergebnissen und die wichtigsten Ziele der Vervollkommenung dieser Tätigkeit zu umreißen.

Dabei möchten wir die Tatsache hervorheben, daß sich die gegenwärtige Arbeit lediglich auf die Konservierungstätigkeit, und zwar nur den Museumsbestand betreffend, und die zur Verbesserung dieses Wirkens unternommenen Schritte bezieht, ohne auf Fragen des Restaurierens oder des Wiederaufbaus einzugehen.

Principalele rezultate ale perfecționării activității de conservare, obținute în cursul ultimilor ani de activitate, deci de la înființarea Laboratorului zonal, pînă în prezent, pot fi sintetizate în următoarele:

1. Prin restringerea sferei de activitate a laboratorului, de la obiecte din diferite categorii de materiale: lemn, fier, ceramică etc., la obiective și obiecte din lemn, s-a creat posibilitatea adîncirii cunoștințelor de specialitate, concentrării și specializării activității pe un singur domeniu și, astfel, eliminarea dispersării.

Urmare a acestor posibilități, s-a realizat o îmbunătățire, îmbogățire și diversificare a tehnicilor și procedeele de lucru.

Astfel stau lucrurile în ceea ce privește lucrările de curățare, dezinfectie, combatere, impregnare, consolidare, finisare. Numărul de rețete folosite a crescut, astfel că posibilitatea de a aplica cea mai adecvată metodă de lucru pentru un obiect, a crescut foarte mult.

2. Prin trecerea treptată la metodologia de lucru, de nivel calitativ superior, la fluxul tehnologic organizat conform normelor conservării științifice, se realizează o planificare mai bună, o folosire eficientă, constantă și ritmică a timpului de lucru. Datorită acestora, s-a realizat o creștere a volumului de lucru efectuat. Cîteva date cifrice sînt relevante. Din 2100 piese (care cuprind mobilier, mijloace de transport, unelte, obiecte de uz casnic, etc.), asupra cărora s-au efectuat diverse lucrări de conservare în perioada 1973—76, 900, s-au realizat în 1976. În aceeași perioadă s-au efectuat lucrări pentru 165 obiective în aer liber (tratări, retratări, învechiri etc.) din care, 105, în 1976.

3. În colaborare cu OJPCN s-a realizat extinderea razei de activitate a laboratorului și la muzeele sătești cu caracter etnografic din județul Sibiu. S-au efectuat lucrări de salvare și stopare a unor procese de degradare la muzeele din Avrig, Gura Riului, Cîsnădioara și Galeș, intervenindu-se asupra unui număr de 451 obiecte.

4. S-a perfecționat sistemul de evidență a lucrărilor de conservare prin consemnarea mai precisă, detaliată a proceselor de lucru și a materialelor folosite. S-a îmbunătățit sistemul documentar prin efectuarea unui număr mare de fișe bibliografice, de utilaj, de substanțe etc. pentru un domeniu precis conturat — lemnul, și s-a trecut la ordonarea lui tematică și sistematică.

Zu den wichtigsten, bei der Vervollkommnung der Konservierungstätigkeit im Laufe der letzten Jahre d.h. seit der Gründung des Gebietslabors erzielten Ergebnisse gehören folgende:

1. Die Einschränkung des Tätigkeitsbereichs des Labors, das ursprünglich die Konservierung von Gegenständen aus verschiedenen Stoffen (Holz, Eisen, Ton usw.) umfaßte, auf das Konservieren von Holzgegenständen ermöglichte eine Vertiefung der Fachkenntnisse, ein Konzentrieren und Spezialisieren des Wirkens im Rahmen eines einzigen Sachgebiets und die Ausschaltung einer Zersplitterung.

Diese Gegebenheiten bewirkten eine Verbesserung, Bereicherung und Diversifizierung der benutzten Arbeitstechniken und -verfahren.

Dieses ist die Lage im Hinblick auf die verschiedenen Tätigkeiten, wie Reinigen, Schädlingsbekämpfung, Imprägnieren, Erhöhen der Widerstandsfähigkeit, Ausfertigung. Desgleichen nahm die Zahl der angewandten Rezepte zu, so daß die Möglichkeit, jedem Gegenstand die ihm entsprechende Behandlung angedeihen zu lassen, erhöht wurde.

2. Durch allmählichen Übergang zu hochwertigeren Arbeitsmethoden, zu einem aufgrund von wissenschaftlichen Konservierungsnormen organisierten technologischen Arbeitsverlauf gelang es eine bessere Planung, eine wirksame, gleichmäßige und ausgelastete Nutzung der Arbeitszeit zu gewährleisten. Dieses bewirkte eine Erhöhung der Arbeitsleistung. Einige zahlenmäßige Daten bringen dieses klarer zum Ausdruck. Von 2100 Stücken (die Mobiliar, Transportmittel, Haushaltsgegenstände usw. umfassen), die im Zeitraum 1973—76 verschiedenen Konservierungsverfahren unterzogen wurden, wurden allein im Jahre 1976 rund 900 behandelt. Im gleichen Zeitraum nahm man Konservierungsarbeiten an 165 Freilichtobjekten vor (Behandlungen, Nachbehandlungen, Patinieren usw.) und zwar allein 1976 an 105 Einzelposten.

3. In Zusammenarbeit mit dem Kreisamt für nationales Kulturpatrimonium (OJPCN) dehnte man den Wirkungsbereich auch auf die volkskundlichen Dorf-museen des Kreises Sibiu aus. Dermaßen führte das Labor mehrere Behandlungen zum Schutz von Gegenständen und zum Abstoppen von Verfallserscheinungen durch in den Museen von Avrig, Gura Riului, Cîsnădioara und Galeș, wobei 451 Gegenstände Behandlungen unterzogen wurden.

4. Desgleichen vervollkommnete man das Evidenzsystem der ausgeführten Konservierungsarbeiten durch genaueres und detaillierteres Aufzeichnen der angewandten Arbeitsverfahren und Substanzen. Auch das Dokumentierungssystem erlebte eine Vervollkommnung, indem man eine Reihe, auf ein einziges Sachgebiet — Holz — ausgerichteter Karteien anlegte, betreffend die Fachbibliographie, benutzte Ausrüstungen, bzw. Substanzen, die in thematischer und systematischer Hinsicht geordnet wurden.

5. La solicitarea expresă a OJPCN a început întocmirea de fişe de conservare, în special pentru bunuri cu valoare mare sau deosebită, şi aceasta contribuind, la o mai bună cunoaştere a patrimoniului muzeal şi la stabilirea priorităţilor.

6. A apărut posibilitatea abordării prioritare a unor teme de cercetare ştiinţifică cu caracter practic şi aplicativ, specializate pentru lemn. Astfel, din 1976, s-a trecut la testarea unor substanţe indigene şi din import pentru conservarea lemnului, a tehnicilor de aplicare pentru evidenţierea celor mai propice tratamente, a proprietăţilor conferite lemnului, economicităţii şi eficienţei lor. În acest sens, putem cita diversele testări efectuate cu solvenţi, la curăţirea lemnului şi cu coloranţi, la finisarea operaţiunilor de curăţire efectuate, testări aplicate deja, în bună măsură, în practică.

Au continuat cercetările privind biodegradarea lemnului, în vederea combaterii sau diminuării acţiunii acesteia şi a evidenţierii rolului factorilor microclimatici în biodegradare. Prin colaborarea cu sectorul de investigaţii al Laboratorului zonal, aceste cercetări se efectuează la un nivel calitativ superior. În această direcţie, s-a îmbunătăţit cunoaşterea biodăunătorilor, a modului lor de viaţă şi acţiune, existînd, astfel, posibilitatea practică de a interveni rapid şi eficient, pentru prevenirea sau combaterea acţiunii lor.

7. Ca urmare a perfecţionării experienţei acestui sector, la solicitarea DPCN s-au redactat o serie de materiale privind controlul stării de conservare, pregătirea de specialitate a restauratorilor şi conservatorilor de lemn, dotarea standard a unor laboratoare etc.; la solicitarea CSPC şi DPCN s-au elaborat două cursuri teoretice pentru conservatorii şi restauratorii de lemn, din laboratoarele zonale: „*Metodologia şi etapele restaurării şi conservării obiectelor în aer liber*” şi „*Conservarea şi restaurarea lemnului şi a obiectivelor în aer liber*” (cu capitolele: structura şi identificarea lemnului; esenţe şi folosiri; metode de pregătire şi prelucrare; biodegradarea; elemente de investigaţie; etape ale fluxului tehnologic; tehnici, procedee şi mijloace de restaurare şi conservare; organizarea laboratoarelor şi atelierelor), cuprinse în 80 de ore de lectorat şi s-a organizat stagiul de practică pentru conservatorii şi restauratorii de lemn din ţară, aflaţi în curs de specializare, aceasta presupunînd elaborarea planu-

5. Auf besonderes Betreiben des Kreisamts für nationales Kulturpatrimonium ging man daran, eine Kartei auszuarbeiten, die vor allem den Erhaltungszustand verschiedener Kulturgüter von hohem oder Sonderwert betrifft, was seinerseits zur besseren Kenntnis der Museumsbestände und zur Festlegung gewisser Dringlichkeitsgrade, was die Konservierung verschiedener Gegenstände anbelangt, führte.

6. Dadurch ergab sich die Gelegenheit, mehrere wissenschaftliche Forschungsthemen praktischer und applikativer Natur vorrangig zu behandeln. So begann man ab 1976 die versuchsmäßige Anwendung verschiedener einheimischer und importierter Holzkonservierungssubstanzen und gewisser Konservierungsverfahren, mit dem Ziel einer Festlegung der geeignetsten Behandlung und der dem behandelten Holz verliehenen Eigenschaften, bzw. deren Wirtschaftlichkeit und Wirksamkeit. In diesem Sinne lassen sich hier verschiedene Versuche anführen, die man mit Lösungsmitteln zur Holzreinigung und mit Farbstoffen zur Nachtönung des gereinigten Stückes ausführte und die heute zum Großteil bereits in der Praxis Anwendung finden.

Außerdem wurden die Untersuchungen über die Holzersetzung durch Lebewesen fortgesetzt mit dem Ziel, deren Tätigkeit zu bekämpfen oder einzudämmen und die Rolle der Klimafaktoren im Rahmen der Biozerstörung festzulegen. Die Zusammenarbeit mit der Forschungsabteilung des Gebietslabors gewährleistete diesen Untersuchungen ein gehobeneres Niveau. In diesem Sinne vervollkommnete man die Kenntnis der Bioschädlinge, ihrer Lebensweise und ihres Wirkens, was dazu führte, daß man schnell und wirksam ihre Vorbeugung und Bekämpfung in Angriff nehmen konnte.

Von der Vervollkommnung der Erfahrung dieser Abteilung ausgehend, verfaßte man auf Betreiben der Direktion des nationalen Kulturpatrimoniums eine Reihe von Arbeiten, die die Kontrolle des Erhaltungszustands, die Fachausbildung der Holzkonservatoren und die Standardausrüstung eines derartigen Labors betreffen. Einem Ansuchen der Zentralstelle zur Perfektionierung der Kader (CSPC) und der obengenannten Direktion (DPCN) folgend, wurden zwei Theoriekurse für Holzrestauratoren und -konservatoren der Gebietslabors ausgearbeitet: „*Methodologie und Etappen der Restaurierung und Konservierung von Freilichtmuseumseinheiten*” und „*Konservieren und Restaurieren von Holz- und Freilichtmuseumsobjekten*” (die folgende Kapitel umfassen: Holzstruktur und -bestimmung; Holzarten und deren Verwendung; Zurichte- und Bearbeitungsverfahren; Bioschäden; Untersuchungselemente; Etappen des technologischen Arbeitsverlaufs; Restaurierungs- und Konservierungstechniken, -verfahren und -mittel; Einrichten von Labors und Werkstätten), die rund 80 Vorlesungs-Stunden darstellen. Gleichzeitig organisierte man die praktische Ausbildungszeit der Spezialisierungskurse für Holzkonservatoren und -restauratoren des gesamten Landes, was die Ausarbeitung von Arbeits-

rilor de practică, îndrumare pentru realizarea lor, elaborarea de teste, ș.a.m.d.

Fiind recent creat, în centrul atenției Laboratorului zonal stă dezvoltarea sa viitoare, crearea condițiilor pentru perfecționarea neîntreruptă a activității sale. Obiectivele dezvoltării sectorului lemn-obiective în aer liber a Laboratorului zonal, a perfecționării activității sale, sînt condiționate, în afara rezultatelor mai sus amintite, de asigurarea cît mai grabnică a unor condiții absolut necesare, raportate la volumul crescut și la specificul lucrărilor, condiții realizabile cu eforturi financiare, dar și cu asigurarea cadrului organizatoric și a responsabilității realizării lor. Numim, în continuare, cele mai importante obiective ale laboratorului, pentru perioada următoare.

1. Încadrarea cu personalul necesar (operatori chimiști, restauratori) pentru ca activitatea să se desfășoare la capacitatea maximă, în condițiile creșterii patrimoniului muzeal și a extinderii zonei de activitatea a laboratorului, de la județ la zona prevăzută.

2. Reamenajarea spațiilor existente și crearea de noi spații necesare desfășurării activității, conform proiectului avizat de DPCN. În acest sens se prevede:

- crearea unei stații de tranzit pentru elemente de construcție, instalații etc., de dimensiuni mari;
- crearea unei stații de tranzit pentru obiecte muzeale de dimensiuni mai mici;
- extinderea laboratorului;
- crearea unui atelier de restaurare lemn;
- crearea unei hale de curățire umed-uscalt a materialelor și obiectivelor;
- crearea unei camere de gazare;

3. Introducerea apei potabile, a gazului metan, asigurarea canalizării corespunzătoare, a ventilației necesare, introducerea unor instalații de semnalizare a incendiilor și antifurt.

4. Realizarea unor amenajări strict necesare ca:

- asfaltarea platformei de lucru și a căilor de acces;

- reamenajarea laboratorului, prin creșterea gradului de funcționalitate;
- reamenajarea depozitelor de chimicale și materiale necesare lucrărilor de conservare, prin creșterea gradului de folosire a spațiului;

5. Dotarea, în continuare, cu aparatură și utilaj, conform cerințelor activității și punerea lor în funcțiune.

6. Rezolvarea problemelor de protecția muncii prin asigurarea condițiilor și echipamentului, conform normelor republicane și, în final, obținerea avizului de funcționare.

7. Continuarea activității de specializare și perfecționare, conform legilor și, prin eventualitatea unor schimburi de experiență sau specializări în străinătate.

plänen, die Anleitung bei deren Verwirklichung, die Ausführung von Stichproben usw. voraussetzte.

Neugegründet, richtet sich das Hauptaugenmerk des Gebietslabors auf dessen weitere Entfaltung, die Schaffung von Bedingungen, die eine ständige Vervollkommenung seines Wirkens gewährleisten. Die Entwicklungsziele der Abteilung Holz-Freilichtobjekte des Gebietslabors und die Vervollkommenung seiner Tätigkeit hängen — von den oben erwähnten Ergebnissen abgesehen — von der Schaffung einer Reihe von Bedingungen ab, die auf das ständig wachsende Arbeitsvolumen und die Eigenart dieser Arbeiten abgestimmt sind, und sich aufgrund finanzieller Investitionen und durch Gewährleistung eines entsprechenden organisatorischen Rahmens und der nötigen Verantwortlichkeit verwirklichen lassen. Im Folgenden führen wir die wichtigsten Zukunftsaufgaben des Labors für die nächste Etappe an.

1. Die Einstellung des nötigen Fachpersonals (Chemielaboranten, Restauratoren) zur Gewährleistung einer entsprechenden Tätigkeit bei höchster Leistungsfähigkeit und im Bereich des Anwachsens der Museumsbestände und der Erweiterung des Wirkungsfeldes des Labors vom Kreis zum vorgesehenen Gebiet.

2. Die Neuherrichtung der vorhandenen Räumlichkeiten und die Schaffung neuer zur Abwicklung des Wirkens aufgrund des durch die Direktion für nationales Kulturpatrimonium (DPCN) bestätigten Projekts, das Folgendes vorsieht:

- die Schaffung einer Durchgangsstation für Bauteile, technische Anlagen u.a. von großen Ausmaßen;
- die Schaffung einer Durchgangsstation für Einzelstücke;
- die Erweiterung des Labors;
- die Schaffung einer Holzrestaurierungswerkstätte;
- die Schaffung einer Halle für Naß-Trockenreinigung von Baustoffen und Gegenständen;
- die Schaffung einer Gaskammer;

3. Einführen von Trinkwasser, Erdgas, entsprechender Kanalisierung, Ventilation, Schaffung von Signalanlagen gegen Feuergefahr und Diebstahl.

4. Die Verwirklichung gewisser unumgänglicher Arbeiten, wie:

- Asphaltieren der Arbeitsplattform und der Zufahrtswege;
- Neueinrichten des Labors im Hinblick auf die Steigerung seiner Funktionalität;
- Herrichten der Lagerräume für Chemikalien und Konservierungsmaterial durch bessere Raumnutzung;

5. Ausstattung mit Apparaturen und Ausrüstungen, den Bedürfnissen entsprechend und Inbetriebnahme derselben.

6. Lösung der Arbeitsschutzfragen durch Gewährleistung der von den Republiksnormativakten geforderten Arbeitsbedingungen und Ausrüstungen, Erlangen einer Betriebsbewilligung.

7. Fortführung der Spezialisierungs- und Perfektionierungstätigkeit, aufgrund gültiger Gesetzesverfügungen, unter Berücksichtigung möglichen Erfahrungsaustausches und möglicher Spezialisierungskurse im Ausland.

8. În ceea ce privește activitatea laboratorului se preconizează:

- extinderea ariei de activitate, de la județ la zonă;
- extinderea domeniului de activitate, de la lucrări de conservare la restaurare;
- creșterea cantitativă și îmbunătățirea calitativă a lucrărilor efectuate, prin îmbunătățirea metodologiei și tehnicilor de lucru;
- asigurarea evidenței lucrărilor și a metodologiei de lucru, conform instrucțiunilor DPCN; introducerea unor forme noi de evidență;
- extinderea și îmbunătățirea activității de cercetare științifică prin efectuarea de investigații pentru cunoașterea structurii, compoziției și stării de conservare, studierea de noi metodologii de lucru și îmbunătățirea lor prin publicarea celor mai valoroase rezultate.

Am prezentat doar cîteva din rezultatele și obiectivele principale ale activității de conservare a patrimoniului muzeal și avem speranța că prin aceasta am adus o modestă contribuție la perfecționarea activității tuturor laboratoarelor din țară, prin punerea unor probleme și prin propunerea unor soluții de perspectivă.

8. Was das Wirken des Labors angeht, stehen folgende Objekte im Programm:

- die Ausdehnung des Wirkungsbereichs vom Kreis- zum Gebietsterritorium;
- Erweiterung des Tätigkeitsbereichs von Konservierungs- auf Restaurierungsarbeiten;
- mengen- und gütemäßige Leistungssteigerung durch Verbesserung von Arbeitsmethoden und -techniken;
- Ausrichtung der Evidenzen und Arbeitsmethoden im Sinne der Anweisungen der Direktion für nationales Kulturpatrimonium; Einführen neuer Evidenzformen;
- Ausweitung und Verbesserung der wissenschaftlichen Forschungstätigkeit, aufgrund von Untersuchungen zur Kenntnis von Struktur, Zusammensetzung und Erhaltungszustand, Studium der Arbeitsmethodologie und deren Verbesserung usw., wobei die besten Ergebnisse der Öffentlichkeit übergeben werden.

Im bisher gezeigten führten wir lediglich eine Reihe von Hauptergebnissen und -objekten unseres, zur Erhaltung der Museumsbestände entfaltenen Wirkens an und verbanden damit die Hoffnung, einen bescheidenen Beitrag zur Vervollkommenheit der Tätigkeit sämtlicher Labors des Landes, und zwar vor allem durch das Aufwerfen verschiedener Fragen und gewisser, von uns vorgeschlagener Lösungen für das weitere Wirken, geliefert zu haben.

MUZEELE ETNOGRAFICE ȘI ȘCOALA, PE COORDONATELE MODERNE ALE COOPERĂRII ÎN CADRUL PROCESULUI INSTRUCTIV-EDUCATIV

Ion Opreș

I. Cadrul contemporan al problemei

1. Cu o istorie relativ recentă, *muzeele etnografice românești*, născute imediat după primul război mondial, bucurându-se de impulsul excepțional pe care l-a dovedit acțiunea declanșată de Școala sociologică românească, și, mai ales, orientate pe baza unei politici bine fundamentată, pusă la punct în ultimele decenii, *constituie, desigur, unele dintre cele mai realizate laturi ale muzeologiei românești* contemporane. Capacitatea lor de reprezentare a specificului etnic național, de pe tot cuprinsul țării, completarea strălucită cu semnele civilizației populare — referindu-ne, în mod deosebit, la arhitectura în lemn —, la care se adaugă funcția de salvare, organizată științific, a vestigiilor culturii populare, acordă posibilitatea clasificării acestui tip de instituție muzeală, într-o ordine superioară, din categoria tezaurizatorilor de valori cultural-artistice.

În fapt, trebuie să susținem și noi afirmația că, după cum se prezintă zestrea muzeală de etnografie, arhitectură și artă populară, se poate dovedi în cazul țării noastre că, etnografia este parte componentă a istoriei naționale și nu un proces de degradare a culturii arhaice de tip urban și aulic; ea este un proces firesc de asimilare a acestei culturi.

În acest mod, problema unei continuități culturale și naționale care dimensionează istoria noastră medievală, modernă, și trece în contemporaneitate, se face ușor înțeleasă prin intermediul marii lecții pe care o dă patrimoniul etnografic muzeal. De altfel, și în afara țării, prestigiul deosebit de care se bucură muzeele etnografice și mai ales capacitatea lor de a constitui argumente politice, apreciate unanim, denotă importanța și rolul lor.

Nu există astăzi nici unul din județele țării care să nu posede — din păcate nu totdeauna expuse —

VOLKSKUNDEMUSEUM UND SCHULE AUF DEN MODERNEN KOORDINATEN GEMEINSAMEN ERZIEHUNGSWERKS

Ion Opreș

I. Zeitgenössischer Rahmen der Frage

1. Die gleich nach dem ersten Weltkrieg zustande gekommenen *rumänischen Volkskundemuseen*, die auf eine noch junge Geschichte zurückblicken, erfreuten sich des, durch das Wirken der rumänischen Soziologenschule ausgelöst, außerordentlichen Impulses und bilden, aufgrund einer wohlunterbauten, innerhalb des letzten Jahrzehnts vervollkommenen Orientierungspolitik, *wohl eine der gelungensten Sparten der zeitgenössischen rumänischen Museologie*. Deren Vermögen, die nationale ethnische Eigenart des ganzen Landes zu veranschaulichen, die großartige Ergänzung vermittelt der Zeichen bäuerlicher Zivilisation — wobei wir uns vorzüglich auf die Holzbaukunst beziehen — wozu noch die Bestimmung hinzukommt, wissenschaftlich organisiert, Zeugnisse bäuerlicher Kultur zu retten und zu bewahren, gestatten es, diesen Museumstypus, innerhalb der Gattung von Institutionen zur Wahrung von Kultur- und Kunstwerten einer höheren Kategorie einzugliedern.

Tatsächlich müssen auch wir der Behauptung beipflichten, daß sich, aufgrund der Beschaffenheit unserer musealen Bestände an Volkskunde, Architektur und Volkskunst, beweisen läßt, daß in unserem Lande die Volkskunde ein Bestandteil der Landesgeschichte ist und keine Verfallerscheinung der altertümlichen Kultur städtischer bzw. höfischer Prägung sondern einen natürlichen Assimilierungsprozeß dieser Kultur bildet.

So gestellt erweist sich die Frage einer kulturellen und nationalen Kontinuität, die unserer mittelalterlichen, neuzeitlichen und selbst gegenwärtigen Geschichte Ausmaße verleiht, als leicht verständlich, und zwar durch die große Lektion, die uns das volkskundliche museale Patrimonium erteilt. Übrigens auch außerhalb der Landesgrenzen beweist die große Anerkennung, deren sich die Volkskundemuseen und deren Vermögen, allgemein gebilligte politische Argumente zu bieten, erfreuen, deren Bedeutung und Sonderrolle.

Es gibt heute keinen einzigen Landeskreis der nicht über mindestens eine — wenn auch nicht

colecții etnografice, în 26 de reședințe județene existând muzee de etnografie.

2. *Școala românească* bazată pe tradiția progresistă implimentată de mari pedagogi români, s-a orientat încă din primele decenii ale veacului nostru — și, mai ales, după legile date sub impulsul savantului N. Iorga în deceniul al IV-lea — spre o relație de permanență cu muzeul. Astăzi, când populația școlară întrece 3 milioane, problema cooperării se pune cu acuitate și ea constituie o cheie de boltă a reușitei pregătirii unor generații de oameni cu o formație complexă, capabili să înțeleagă procesele materialist-istorice ale evoluției societății, conștienți de legitățile și fenomenele pe care le-a parcurs în diversele ei etape, societatea românească. Eforturile de a determina și a pune această relație, pe baze științifice, se fac reciproc și de către școală, dar mai ales de către muzee. Impulsul, de ordinul necesității, pe care l-au dat, în această direcție, recente documente de partid — cele de la Congresul al XI-lea al P.C.R. și ale Congresului educației politice și culturii socialiste — vine să argumenteze și să ofere noi posibilități, pe linia cooperării. El a fost continuat în Proiectul Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, supus dezbaterii publice, ca și în recente hotărâri ale Comitetului politic, referitoare la patrimoniul cultural național. Se cuvine să relevăm faptul că, pentru prima dată se face prezentă în materiale de partid de o atare importanță, instituția muzeală și rolul ei specific de păstrare, conservare, cercetare, evidență, valorificare și ocrotire a patrimoniului cultural național.

3. *Relații bivalente muzeu-școală*. Muzeul de etnografie, contemporan, își înscrie activitatea ca parte componentă — sau poate, mai bine zis, *compensatorie* — a procesului de învățămînt. Se știe, fără mari eforturi de explicitare, ce fenomen de „compensatie” culturală necesită și comportă marile procese contemporane și mutațiile pe care ele le produc pe planul conștiinței general umane; ne referim în primul rînd la asimilarea treptată a purtătorilor culturii populare — prin procesul urbanizării satelor (circa 200 vor fi transformate în orașe, în acest cincinal), mișcarea continuă de populație rurală spre zone urbane (circa 60 % din locuitori au reședința în orașe); scăderea continuă a populației ei rurale, respectiv a numărului țărănimii; transformarea configurației țărănilor „clasic”, în profesionist, dublat de tehnician, proces care implică reale salturi, pe planul profesiei și cunoștințelor profesionale.

immer zur Schau gestellte — Volkskundesammlung verfügt; in 26 Kreisvororten bestehen Volkskundemuseen.

2. Auf von großen rumänischen Pädagogen geschaffener, fortschrittlicher Überlieferung fußend, orientierte sich die *rumänische Schule* bereits während der ersten Jahrzehnte unseres Jahrhunderts — vor allem aber durch Inkrafttreten der auf Betreiben des Gelehrten N. Iorga während des IV. Jahrzehnts verabschiedeten Gesetze — in Richtung einer ständigen Beziehung zum Museum. Heute, wo die schulpflichtige Bevölkerung mehr als 3 Millionen ausmacht, ist diese Frage äußerst aktuell und bildet den Schlußstein für die Gewährleistung der Ausbildung von Generationen vielseitig vorbereiteter Menschen, die imstande sind, die materialistisch-historischen Prozesse der Gesellschaftsentwicklung zu erfassen und sich der Gesetzmäßigkeit und der Erscheinungen bewußt sind, die die rumänische Gesellschaft entlang verschiedener Etappen durchlief. Die Bemühungen, diese Beziehung zu bestimmen und wissenschaftlich zu unterbauen, beruhen auf Gegenseitigkeit, d.h. *sowohl die Schule, als auch vor allem das Museum* wirken dabei mit. Der Impuls, den in diesem Sinne die jüngsten Parteidokumente — die des XI. Parteitags der RKP, und des Kongresses der politischen Erziehung und sozialistischen Kultur — geben, begründet und eröffnet neue Möglichkeiten des Zusammenwirkens. Der zur öffentlichen Diskussion unterbreitete Programmentwurf der Rumänischen Kommunistischen Partei zum Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und dem Voranschreiten Rumäniens zum Kommunismus und die jüngsten, das Landes-Kulturpatrimonium betreffenden Beschlüsse des politischen Komitees führen ihn fort. Dabei verdient die Tatsache hervorgehoben zu werden, daß sich derart wichtige Parteidokumente erstmalig auf das Museum als Institution und die ihm eigene Rolle im Bewahren, Konservieren, Erforschen, Aufnehmen, Auswerten und Schützen des nationalen Kulturerbes beziehen.

3. *Gegenseitige Beziehungen zwischen Museum und Schule*. Das zeitgenössische Volkskundemuseum entfaltet seine Tätigkeit als Bestandteil oder vielleicht, besser gesagt, als *Ergänzungsfaktor* des Unterrichtsprozesses. Es bedarf wohl keiner weiteren Erläuterungen, welche kulturelle Kompensierungserscheinung die großen zeitgenössischen Prozesse und die von ihnen auf der Ebene allgemein menschlichen Bewußtseins gezeitigten Wandlungen benötigen; dabei beziehen wir uns vor allem auf die allmählich erfolgende Assimilation der Träger der Volkskultur — auf dem Wege des Urbanisierungsprozesses der Dörfer (allein während dieses Fünfjahrplans sollen etwa 200 Landgemeinden in Städte umgewandelt werden), auf die ständige Abwanderung der Landbevölkerung in Stadtzonen (rund 60 % der Bevölkerung haben ihren Wohnsitz in Stadtsiedlungen), das ständige Abnehmen der Landbevölkerung bzw. der Anzahl der Bauern, die Wandlung des Profils des „klassischen“ Bauern in das eines Berufstätigen, begleitet von dem eines Technikers, ein

Accesor fenomene li se adaugă cele care, prin alte efecte, produc ștergerea diferențierii arhicunoscute: *instrucția și educația generală* de 10 clase și, respectiv, asigurarea unui nivel de cunoștințe, priceperi și deprinderi ridicat, *revoluția tehnico-științifică contemporană* și *mijloacele de comunicație în masă*, trinom care contribuie din plin la *democratizarea culturii și dirijarea frontală a actului cultural*. Când vom adăuga acestui tablou, amplul proces al educației permanente care este realizat astăzi în mod generalizat, avem imaginea complexă a situației contemporane, în cadrul căreia muzeul etnografic trebuie să realizeze o strategie și tactică pe etape, conform necesităților și tipurilor de probleme, publicului și intereselor sale. Limitându-ne doar la categoria publicului școlar, evident, în cadrul strategiei muzeale, vor fi luate în considerare:

1. diferențierile prezentate încă, ca nivel de cunoaștere, grad de cultură etc., între elevii din mediul rural și urban;

2. modul de prezentare a martorilor culturii populare pentru elevii din mediul rural, urban și cei care sînt în proces de tranzit;

3. dezvoltarea capacității de înțelegere a fenomenelor etnografice și de artă populară, cu caracter autentic, îndepărtarea kitsch-ului din această sferă extrem de poluată, și cultivarea tradițiilor;

4. posibilitatea prezentării istoriei țărănimii, a rolului ei în istoria națională, prin obiectele pe care le-a produs în decursul timpului;

5. compensarea absenței unor teme speciale de etnografie din programa școlară.

Ca o manifestare plenară a interesului de care se bucură problema, în ultima vreme pedagogia muzeală ciștigă din ce în ce mai mult teren; formele de realizare, metodele și mijloacele aparțin, cu individualitățile respective, diferitelor școli de muzeologie și de pedagogie. În mod special, se relevă experiența americană, engleză, germană, suedeză, sovietică; în acest sens, o anchetă internațională efectuată sub egida ICOM-ului, în anul 1972, condusă de secretarul acestuia, René Marcouse, scoate în evidență marile valențe educativ-instructive ale desfășurării activităților didactice în muzeu.

Firese, în această relație, un rol deosebit revine partenerului școală, care trebuie să asigure cîteva condiții propice desfășurării acestor noi activități. Deși există încă multe rețineri față de dificultatea rezolvării activității în muzeu, sub raportul înscrierii în economia de ore afectate fiecărei clase, se constată, că acolo unde lucrurile se pun la punct, reușita este imediată. Rolul școlii și al profesorului sînt deosebite, atunci cînd el se integrea-

Prozeß der regelrechte Sprünge auf der Berufsebene und im Bereich des Fachwissens beinhaltet.

Zu diesen Erscheinungen kommen noch jene dazu, die durch andere Auswirkungen zum Verschwinden der allbekannten Differenzierung beitragen, und zwar: *die Allgemeinbildung und -erziehung* im 10-Klassensystem, bzw. die Gewährleistung eines gehobenen Niveaus an Wissen, Können und Übung, *die zeitgenössische technisch-wissenschaftliche Revolution* und die *Massmedien*, eine Dreieit, die vollkommen zur *Demokratisierung der Kultur* und zur *frontalen Führung des Kulturaktes* beiträgt.

Fügen wir diesen Aspekten noch den heute verallgemeinerten Prozeß ständiger Erziehung bei, so ergibt sich das komplexe Bild der gegenwärtigen Lage, in deren Rahmen das Volkskundemuseum, aufgrund der Fragen und Bedürfnisse des Publikums und seiner Interessen eine entsprechende, etappenweise angewandte Strategie und Taktik entfalten muß. Lediglich auf das Schülerpublikum beschränkt, hat diese Museumsstrategie folgendes zu berücksichtigen:

1. Die zwischen Schülern aus städtischer und ländlicher Umgebung noch bestehenden Unterschiede in Wissens- und Bildungsstand usw;

2. Die Darstellungsweise der Zeugnisse der Volkskultur für die Land-, Stadt- und die dem Übergangsstadium angehörigen Schüler;

3. die Entwicklung des Auffassungsvermögens authentischer Volkskunde- und Volkskunstercheinungen, die Beseitigung von Kitsch aus der in dieser Hinsicht überaus verunreinigten Atmosphäre und die Pflege der Überlieferung;

4. die Möglichkeit, die Geschichte der Bauernschaft und deren Rolle in der Landesgeschichte anhand von den im Laufe der Zeit von Bauern erzeugten Gegenständen zu veranschaulichen;

5. das Ausgleichen eines Fehlens volkskundlicher Sonderthemen im Lehrplan. Infolge des allgemeinen Interesses, dessen sich diese Frage erfreut, gewinnt die Museumspädagogik immer mehr an Boden; die dazu benutzten Formen, Methoden und Mittel hängen dabei wesentlich von den Eigenarten der verschiedenen Museologie- bzw. Pädagogikschulen ab. Besonders verdient hier die amerikanische, englische, deutsche, schwedische und sowjetische Erfahrung hervorgehoben zu werden; in diesem Sinne unterstrich eine unter der Obhut des ICOM im Jahre 1972 unter unmittelbarer Leitung seines Sekretärs René Marcouse angestellte Untersuchung die hohen erzieherisch-bildenden Valenzen der im Museum entfalteten Lehrtätigkeiten.

Selbstverständlich kommt innerhalb dieses Verhältnisses der Schule als Partner eine Sonderrolle zu, da sie eine Reihe zur Entfaltung dieses neuen Wirkens geeigneter Bedingungen schaffen muß. Obgleich man heute noch auf zahlreiche Vorbehalte stößt, vor allem was die bei der Entfaltung der Tätigkeit innerhalb des Museums auftretenden Schwierigkeiten anbelangt, besonders was die jeder Klasse zur Verfügung stehende Zeit anbetrifft, lassen sich bei entsprechender Organisation Sofortfolge verzeichnen. Besonders wächst die Rolle

ză efectiv și nu participă doar supraveghind clasa. Lecția în muzeu contribuie la complexarea activității didactice, face ca aceasta să fie mai variată și să conducă, prin intermediul profesorului, la angajarea elevului în procesul observării atente a obiectului-document. Prin această metodă nouă, *reprezentările devin concrete și directe, fapt ce contribuie la formarea clară a noțiunilor*, elevii putând totodată să-și dezvolte capacitatea de selecție, asocierea de generalizare, fiind deprinși să facă „pași” cu caracter controlat, în procesul general al cunoașterii. Față de aceste aspecte, mai pot fi punctate cele care ajută sublinierea influenței pozitive în dezvoltarea simțului estetic, în formarea criteriilor de judecată, a valorilor, și a educației politehnice atât de indispensabilă în profilul viitorului cetățean al lumii contemporane, revoluționate de știință și tehnică.

În acest proces comun, școala oferă sutele de mii de copii și tineri care sînt dornici să-și completeze cunoștințele, al căror viitor profil moral se completează prin multe mijloace, muzeul devenind un firesc partener care oferă spațiul și patrimoniul său — simbol al capacității gîndirii și creației umane.

II. Muzeul de etnografie și specificul său în realizarea serviciilor instructiv-educative

1. Spre deosebire de alte tipuri de muzee, cu un sistem de expunere mai rigid și obiecte cu încărcătură semantică ce presupune serioase achiziții anterioare, cel etnografic permite a fi clasat ca între cele mai indicate a deține un loc important în relația cu școala. Prin patrimoniul său, el asigură: *cunoașterea vieții și obiceiurilor, rolul profesiilor tradiționale și produsele rezultate în urma exercitării lor, gîndirea și materializarea ei în bunuri culturale cu valoare spirituală;*

— *ilustrează cu aspecte, necuprinse în planul de învățămînt, domeniul culturii populare;*

— *completează sistemul de cunoștințe din domeniul artei populare fiind, astfel, un important factor de educație estetică și artistică;*

— *prezintă, într-un lanț dialectic, relațiile omului cu mediul înconjurător, modalitățile de transformare ale acestuia și interrelațiile umane stabilite în procesul muncii;*

von Schule und Lehrer, wenn sich Letzterer effektiv einschaltet und nicht bloß als Ordnungshüter auftritt. Die im Museum abgehaltene Schulstunde trägt zu einer Vervollständigung der Lehrtätigkeit bei, läßt sie abwechslungsreicher werden und bewirkt, durch Vermittlung des Lehrers eine größere Teilnahme des Schülers an der Betrachtung des Dokument-Gegenstands. Dank dieser neuen Methode werden die Vorstellungen konkreter und unmittelbarer, eine Tatsache, die zur klareren Begriffsbildung beiträgt. vermögen die Schüler doch gleichzeitig ihr Selektions-, Assoziations- und Verallgemeinerungsvermögen zu entfalten, indem sie damit vertraut gemacht werden „Schritte“ kontrollierter Natur innerhalb des allgemeinen Erkenntnisprozesses zurückzulegen. Außer diesen Aspekten lassen sich noch jene anführen, die die positive Beeinflussung bei der Entfaltung des Schönheitssinns, zur Schaffung von Werturteilsgesichtspunkten und zur *politechnischen Erziehung* betreffen, die im Profil des Zukunftsbürgers der von Wissenschaft und Technik revolutionierten Welt unserer Tage nicht fehlen darf.

Im Rahmen dieses gemeinsamen Werks stellt die Schule Hunderttausende von Schülern und Jugendlichen, die ihre Kenntnisse zu erweitern wünschen, und deren zukünftiges moralisches Profil durch zahlreiche Mittel mitgeformt wird, während das Museum als natürlicher Partner seine Räume und Bestände — als Symbol menschlichen Denk- und Schaffensvermögens — zur Verfügung stellt.

II. Das Volkskundemuseum und seine Eigenart bei der Verwirklichung instruktiv-erzieherischer Pflichten

1. Anderen Museumsarten gegenüber, die über ein weniger elastisches Ausstellungssystem verfügen, und deren Ausstellungsbestand Gegenstände mit einer semantischen Ladung umfaßt, die ernstzunehmende vorherige Erwerbungen voraussetzt, gehört das Volkskundemuseum jenen Museen an, denen innerhalb des Verhältnisses Museum-Schule begründeterweise eine Hauptrolle zufällt. Aufgrund seiner Bestände gewährleistet es: *die Kenntnis von Leben und Gebräuchen, der Rolle überlieferter Gewerbe und auf deren Ausübung beruhender Erzeugnisse, des Denkens und dessen Materialisierung in Form von in geistiger Hinsicht wertvoller Kulturgüter.*

— *es veranschaulicht den bäuerlichen Kulturbereich durch im Lehrplan nicht vorgesehene Aspekte;*

— *es vervollständigt die Kenntnisse auf dem Gebiet der Volkskunst und bildet dadurch einen wichtigen Faktor ästhetisch-künstlerischer Erziehung;*

— *es veranschaulicht das zwischen dem Menschen und dessen Umgebung bestehende Verhältnis, die Möglichkeiten zur Umwandlung dieser Umwelt und die im Rahmen des Arbeitsprozesses zustande gekommenen gegenseitigen Beziehungen, in einer dialektischen Kette;*

— *permite*, prin expunat și atmosferă, deslușirea specificului etnic, a evoluției culturii populare, pe care o integrează istoriei generale;

— *reflectă*, prin expunat tehnicii populare, gradul de evoluție a gândirii tehnice creatoare.

Dacă schimbăm unghiul de vedere, îndreptându-l din domeniul *informațional*, cu valențele sale cognitiv-instructive, spre domeniile educaționale, putem afirma că aceste valențe se desprind și aici, mai ales, în ceea ce rezidă ca semnificant în latura educației patriotice. Este cunoscut ce potențial de energie și efort de mult a însemnat în progresul societății românești, țărănimea — clasă pe care au fost structurate temeliele țărilor române, care a participat activ la evenimentele istoriei, fiind forța motrice a luptei sociale și naționale în decursul istoriei medievale și moderne, în unire cu clasa muncitoare fiind factor de bază a societății contemporane. Ca făuritoare de bunuri materiale și spirituale, această clasă este prezentă prin specifice metode și forme de expresie muzeală, prin intermediul modelelor, forțelor modelatoare și tipurilor.

Ca orice formă de reprezentare iconică, muzeul etnografic permite dezvoltarea sintezei și generalizării spiritului de observație și corelație logică, comunicativitatea; contribuie la dezvoltarea capacității și aptitudinii de a învăța prin mijloace și capacitate individuală (acea învățare de tip „Readness for learning”); deprinde subiectul cu creerea, recrearea și dezvoltarea permanentă de sisteme de cunoștințe. Prin mijlocirea diverselor metode — vizita în grup, individuală, lecția etc. — se pot urmări și cultiva interrelațiile de grup, cooperarea și spiritul colectiv, interschimbul de idei.

Muzeul etnografic operînd, prin patrimoniu, mari selecții de factură metodologică materialist-dialectică și pretîndu-se la demonstrație, permite organizatorului școlar să pună în practică experimentul didactic modern; se poate urmări, cu mult randament pedagogic, felul în care se cultivă și dezvoltă înțelegerea personală, individualizarea reacțiilor și a vitezei de gândire și acțiune, autoaprecierea și urmărirea de către subiect a propriei evoluții.

2. Despre tipologia acțiunilor se pot emite o mulțime de idei, multe fiind materializate în practica curentă — invitarea subiecților la expozițiile muzeului, invitarea copiilor în ateliere, participarea la activități demonstrative, cursurile speciale (cu profil de artizanat sau de cultivare a

— *es erleichtert das Verständnis der ethnischen Eigenart, der Entwicklung der der allgemeinen Geschichte eingegliederten Volkskultur, aufgrund der ausgestellten Gegenstände und der geschaffenen Atmosphäre;*

— *es spiegelt durch Ausstellungsstücke bäuerlicher Technik den Entwicklungsstand schöpferischen technischen Denkens wider.*

Verändern wir den Blickwinkel und wenden wir unser Augenmerk vom *Informationsbereich* mit seinen Kenntnis-Bildungsvalenzen dem Erziehungsbereich zu, läßt sich die Behauptung aufstellen, daß sich diese Valenzen auch hier feststellen lassen, vor allem was die Seite patriotischer Erziehung kennzeichnet. Es ist bekannt über welch ein Energiepotential der Bauernstand verfügte, und was für eine große Bedeutung er für den Fortschritt der rumänischen Gesellschaft hatte — als Klasse auf die sich die Struktur der rumänischen Länder gründete und die an den Geschichtsereignissen tätigen Anteil nahm, und zwar im Laufe des Mittelalters und der Neuzeit als Triebkraft sozialen und nationalen Kampfes und, vereint mit der Arbeiterklasse als Grundfaktor der zeitgenössischen Gesellschaft. Als Schöpfer von Sach- und Geistesgütern wird diese Klasse durch eigene museale Ausdrucksmethoden und -formen, anhand von Modellen, bildnerischen Kräften und Typen veranschaulicht.

Das Volkskundemuseum gestattet es, wie jede Form bildmäßiger Darstellung, die Fähigkeiten des Synthetisierens, der Abstraktion, der Beobachtungsgabe und Schaffung logischer Zusammenhänge, der Kommunikativität zu entfalten; es bietet die Möglichkeit, die Befähigung, durch individuelle Mittel und Fähigkeiten zu lernen, zu fördern (durch die Lehrweise des Typs „Readness for learning” — Lernbereitschaft); es macht den Einzelnen mit dem Schaffen, Neuschaffen und der ständigen Entfaltung der Kenntnissysteme vertraut. Vermittels verschiedener Methoden — Gruppen-, Einzelbesuch, Lehrstunden usw. — vermag man eine Reihe von Erscheinungen zu fördern, wie innergemeinschaftliche Beziehungen, Kooperation, Kollektivegeist, gegenseitigen Gedankenaustausch.

Das Volkskundemuseum, das im Rahmen seiner Bestände großangelegte Auswahlaktionen aufgrund materialistisch-dialektischer Methodik durchführt, und sich für Vorführungen eignet, gestattet es dem schulischen Veranstalter das moderne Lehrexperiment zur Anwendung zu bringen; so vermag man mit großem erzieherischen Erfolg die Art und Weise zu verfolgen, in der sich das persönliche Verständnis entfaltet, die Individualisierung der Denk- und Handlungsreaktionen, die Denkgeschwindigkeit, und die Selbsteinschätzung der eigenen Entwicklung durch den Handelnden.

2. Zur Typologie der veranstalteten Aktionen läßt sich eine ganze Reihe von Gedanken äußern, viele davon sind im Rahmen der Alltagspraxis zur Verwirklichung gelangt — Einladungen zu Einzelbesuchen der Museumsausstellungen, Einladen der Kinder in die Museumswerkstätten, Beteiligung an der Vorführung von verschiedenen Tä-

unor profesii tradiționale), organizarea unor săli destinate activității copiilor (mai ales la vîrsta preșcolară și școlară mică), expoziții realizate de către copii, confecționarea de materiale pedagogice pregătite pentru școli și difuzarea lor organizată, servicii de împrumut (diapozitive, filme, dublete etc.), organizarea de expoziții școlare cu material original — pe care cele două instituții le realizează conform disponibilităților fiecăreia.

Între cerințele cu funcție de determinare se numără crearea sistemelor de instrucție — educație de *tip combinat*, utilizînd instrumente și metode multimedia, care ar permite depășirea viziunii actuale, clasă de școală și muzeu tradițional, ca și folosirea unor metode depășite, de tipul unicei și quasi cunoscutei vizite de muzeu, ar conduce la antrenarea, pe bază de program, a tuturor forțelor și mai ales a celor legate direct de procesul de învățămînt, (care, firește, deține marea majoritate). Acest aspect comportă un salt calitativ la nivelul formării viitoarelor cadre didactice, a muzeologilor, după cum necesită introducerea obligatorie, în programa școlară și în sarcinile cadrului didactic, a orelor destinate activității în muzeu.

Cum, de nivelul dezideratului, este încă astăzi pregătirea și familiarizarea corpului didactic cu specificul activității muzeale și posibilitățile sale de ordin educațional, tot astfel este realizarea serviciilor educative la nivelul fiecărui muzeu cu arie națională sau județeană (excepție făcînd Muzeul de artă al R.S.R. și Muzeul de istorie al R. S. România), în care să activeze muzeologi dublați de o pregătire pedagogică.

În muzeologia modernă, ca în pedagogie, se consideră într-un acord unanim că orice plan integral de educație, nu poate ignora muzeele; fără pauze de tipul vacanțelor școlare, cu un sistem de expunere de regulă didactic, avînd domenii încă complet necunoscute (conservarea — restaurarea), muzeul oferă capacitatea formării unui viitor cetățean responsabil față de zestrea culturală a poporului nostru, crescut în spiritul respectului celor ce au creat-o.

Pentru obținerea acestui obiectiv, se cer a fi realizate următoarele:

- elaborarea unor programe educative care să fie în corelație atît cu programele școlare cit și cu patrimoniul muzeal, impulsînd cercetarea științifică a muzeului asupra propriului patrimoniu;

- acordul scris (sub formă de protocol) între muzeu și inspectoratele școlare, asupra mijloacelor, formelor și specialiștilor ce aplică programul;

tigkeiten, Sonderkurse (mit Kunstgewerbeprofil bzw. Pflege überlieferter Gewerbe), Einrichtung eigens für die Tätigkeit der Kinder bestimmter Säle (vor allem für das Vorschul- und Frühschulalter), von den Kindern verwirklichte Ausstellungen, Anfertigung von Lehrmitteln für Schulen und deren organisierte Verteilung, Verleihdienste (Dias, Filme, Doubletten usw.), Veranstalten von Schulausstellungen mit Originalmaterial u.a.m. — die beide Institutionen im Bereich ihrer Möglichkeiten verwirklichen.

Zu den ausschlaggebenden Bedürfnissen zählt die Schaffung *kombinierter* instruktiv-erzieherischer Systeme unter Benutzung von Multimedia-mitteln und -methoden, die es ermöglichen würden, die heutige Sicht einer traditionellen Schule bzw. eines hergebrachten Museums zu überwinden, wie auch die Anwendung abgenutzter Methoden des Typus eines einzigen und quasi-bekannten Besuchs des Museums. All dieses würde das Heranziehen aller Kräfte, vor allem aber der dem Lehrprozeß angehörenden (die natürlicherweise die große Mehrheit ausmachen) bewirken. Dieser Aspekt erfordert im Bereich der Heranbildung kommender Lehrkräfte und Museologen einen qualitativen Sprung und setzt gleichzeitig die pflichtmäßige Einführung in den Lehrplan und die Aufgaben der Lehrkräfte der für Museumsbesuche bestimmten Schulstunden.

Da der Lehrkörper gegenwärtig weder mit dem Wesen der Museumstätigkeit und deren erzieherischen Möglichkeiten genügend vertraut ist, noch über eine entsprechende Ausbildung verfügt, bildet auch die Verwirklichung der Erziehung im Bereich jedes Museums von Landes- oder Kreismaßstab (vom Kunstmuseum der SRR und dem Geschichtsmuseum der SRR abgesehen, die über Museologen mit Lehrausbildung verfügen), noch einen Wunschraum.

Man ist sich in der zeitgenössischen Museologie und Pädagogik darüber einig, daß kein umfassendes Erziehungsprogramm über die Museen hinwegzugehen vermag; bedingt durch seine Eigenart, d.h. eine pausenlos arbeitende Institution, die keine Ferien, wie die der Schule kennt, die über eine üblicherweise didaktische Ausstellungsweise verfügt, und noch vollkommen unbekannte Gebiete besitzt (Konservierung, Restaurierung), erfüllt das Museum alle Gegebenheiten zur Heranbildung eines in Zukunft verantwortungsvollen Staatsbürgers, der im Geiste der Achtung dem Kulturerbe unseres Volkes und denen gegenüber, die es schufen, erzogen wurde.

Zur Erfüllung dieses Ziels müssen folgende Voraussetzungen geschaffen werden:

- die Ausarbeitung sowohl auf die Lehrpläne als auch auf die Museumsbestände abgestimmter Erziehungsprogramme, wodurch auch die Erforschung der eigenen Bestände durch das wissenschaftliche Museumspersonal neue Impulse erhält;

- schriftliche Vereinbarungen (in Form von Abkommen) zwischen dem Museum und den Schulinspektoraten, die Mittel, Formen und Fachkräfte betreffend, die bei der Auswertung dieses Programms mitwirken;

— acorduri și convenții între muzeu și diferitele școli privind cercetările și mijloacele de evaluare a rezultatelor;

— mijlocirea colaborării, în cadrul sistemului educației extrașcolare ca și a celui de educație permanentă (începînd deja cu vîrsta adolescenței).

România, ca țară în curs de dezvoltare, care promovează în ritm rapid progresul tehnic — rezultat în componentele revoluției tehnico-contemporane, trebuie să utilizeze, în acest cîccinal, specializat în această direcție, o suită de mijloace pentru a veni, și pe planul orientării școlare și profesionale, în sprijinul formării tinerei generații. Pe această cale, muzeul etnografic permite relevarea istoriei mijloacelor și procesului muncii, a relațiilor interumane (inclusiv a celor de muncă); el face să fie urmărite etape cu adînci semnificații sociale, mutațiile profesionale și dinamica lor (procesele de recalificare, policalificare și specializare, care au intervenit cu acuitate în epoca noastră), lărgeste orizontul viitorului muncitor, tehnician, intelectual, dîndu-i putere de pătrundere în dialectica muncii. Totodată, muzeul etnografic dă posibilitatea de a înțelege geniul popular românesc, de a iubi trecutul acestui popor, de a-i cunoaște mai bine aspirațiile și lupta seculară pentru realizarea lor, de a releva originala contribuție românească pe planul valorilor științifice, tehnice și cultural universale.

III. Concluzii parțiale

1. *Planificarea viitorului* presupune priceperea și însușirea conștientă a experienței trecutului, ori această experiență este cuprinsă în patrimoniul și tematica muzeelor, acestea dovedindu-se un adevărat bilanț istoric.

Însemnătatea instituției muzeale contemporane, prin desacralizarea muzeului tradițional și transformarea sa în „museum open house” sau „museum without walls”, rezidă și în faptul că permite reconstituirea istorică; în cadrul rețelei muzeale, cel etnografic educă în spiritul înțelegerii mutuale a culturilor și popoarelor în complexele lor convergențe și particularități, prezentînd ceea ce au realizat la un loc românii, sașii, maghiarii și alte naționalități; luptă contra prejudecăților rasiale; exprimă variat cultura în aspectele ei tehnice, economice, sociale, estetice, materiale sau spirituale, în mediul ei uman sau natural, în universul tuturor valorilor; permite punerea în evi-

— Abkommen und Abmachungen zwischen den Museen und verschiedenen Schulen, die Forschungen und die Mittel zur Bewertung der Ergebnisse betreffend;

— die Vermittlung einer Zusammenarbeit, und zwar sowohl im Rahmen außerschulischer, als auch üblicher ständiger Erziehung (bereits vom Halbwüchsigentalter an).

Rumänien als Entwicklungsland, das einen beschleunigten technischen Fortschritt befürwortet — der den Komponenten der zeitgenössisch-technischen Revolution innewohnt, muß während des gegenwärtigen, in dieser Richtung ausgerichteten Fünfjahrplans eine Anzahl von Mitteln zur Anwendung bringen, um auch auf dem Gebiet schulischer und beruflicher Ausrichtung, die Heranbildung der jungen Generation zu fördern. In diesem Sinne gestattet es das Volkskundemuseum eine Geschichte des Arbeitsgeräts und der Arbeitsvorgänge, der zwischenmenschlichen Beziehungen (die Arbeitsbeziehungen miteingeschlossen) darzustellen, und ermöglicht es Etappen voll sozialer Bedeutung, berufsmäßige Wandlungen und deren Dynamik (Umschulungs-, Vielschulungs- und Spezialisierungsprozesse, die in unserer Epoche häufig auftreten) zu verfolgen, erweitert es den Horizont des kommenden Arbeiters, Technikers oder Intellektuellen, indem es ihm Einblick in die Dialektik der Arbeit verschafft. Desgleichen vermittelt das Volkskundemuseum das Verständnis des rumänischen Volksgenius, lehrt seine Besucher die Vergangenheit dieses Volkes lieben, seine Bestrebungen und seinen vielhundertjährigen Kampf zu deren Verwirklichung kennenzulernen, und unterstreicht den Originalbeitrag der Rumänen auf der Ebene wissenschaftlicher, kultureller und technischer Universalwerte.

III. Teil-Schlußfolgerungen

1. *Die Zukunftsplanung* setzt ein Verstehen und eine bewußte Aneignung der Erfahrung der Vergangenheit voraus, und diese Erfahrung findet sich in den Beständen und Thematiken der Museen, die sich als wahre historische Bilanz erweisen.

Die Bedeutung der gegenwärtigen Museumsinstitution beruht heute, durch die Desakralisierung des traditionellen Museums und dessen Umwandlung in ein „Open house-Museum“ bzw. ein „museum without walls“, auch auf der Tatsache, daß es eine Rekonstruktion der Geschichte gestattet; innerhalb des allgemeinen Museumsnetzes erzieht uns das Volkskundemuseum im Geiste gegenseitigen Verständnisses der Völkerkulturen im Rahmen ihrer vielfältigen Konvergenzen und Besonderheiten, indem es das veranschaulicht, was die Rumänen, Sachsen, Ungarn und die übrigen Nationalitäten, Rassevorurteilen zum Trotz, zusammen geschaffen haben; es bringt die Kultur in deren technischen, wirtschaftlichen, sozialen, ästhetischen, materiellen und geistigen Aspekten zum Ausdruck, und zwar innerhalb ihrer menschlichen oder natürlichen Umwelt, im Rahmen des

dență a conștiinței naționale, pe care o cultivă cu sprijinul dovezilor palpabile. Se conturează, astfel, din cele de mai sus, concluzia clasării muzeului printre *agenții activi de difuzare ai culturii și funcția sa de instrument complementar în acțiunea de planificare*.

2. Școala contemporană, de tip activ, plasează copilul în centrul preocupărilor sale; marii pedagogi au lansat, de mai bine de un deceniu, lozincă „*școala pentru copil*“. Muzeul contemporan, prin serii de transformări, inclusiv cele de strictă specialitate, care decodifică limbaje specifice în organizarea expozițională, trebuie să fie „*muzeu pentru public*“. Și, în primul rînd, pentru publicul școlar, acesta fiind publicul de mîine cu nivelul corespunzător investițiilor făcute pe plan educațional, astăzi; se știe cît de dificilă este transpunerea în practică, sub raportul metodologiei, a acestor imperioase necesități.

Cercetarea sistematică trebuie să conducă la indicarea căilor privind armonizarea obligațiilor școlare, dreptului la opțiune și petrecere a timpului liber; și de o parte și de alta, copilul sau tînărul trebuie învățați să continue să se instruiască, trebuie implicați într-un proces de educație operativă și nu una cumulativă. Muzeul și școala tind să formeze, din fiecare, propriul său educator permanent.

Ce rol are aici „cum“ se organizează relația școală-muzeu? Vom aminti doar efectele speciale pe care le au odihna-oboșeala, mîncarea-nemîncarea, emoția-pasivitatea, ocazia-impulsul dirijat-obligația, muzeul deschis-muzeul sacru ș.a. asupra unui copil, care vine în contact cu acest tip de activitate. De cunoașterea și respectarea unor reguli bine cercetate, depinde, „gustul de muzeu“ al viitorului cetățean.

3. Dacă diapozitivul este folosit încă din 1890, iar filmul din 1910, dacă televiziunea școlară în circuit sau programele generale sînt bunuri deja cîștigate în activitatea didactică, ele trebuie să se transpună și în practica instructiv-educativă de tip muzeal, altfel existînd o concurență recunoscută pe care televiziunea și alte mijloace mass media o fac muzeului. *Combinat cu diverse metode și mijloace* — între care cele ce permit contact direct cu obiectul — vor oferi reușita acțiunii cultural-educative.

Prezentînd aceste puncte de vedere, considerăm că ele pot servi creării și dezvoltării curenților de idei contemporane din acest important domeniu al relației muzeu-școală, ca o contribuție modestă asupra reliefării eforturilor și direcțiilor de acțiune.

Universums aller Werte; es gestattet, anhand greifbarer Beweise, das Nationalbewußtsein herauszuarbeiten und zu pflegen. Somit geht aus dem Obengesagten die Tatsache hervor, daß sich das Museum in die Reihe aktiver Kulturverbreiter einliedert und im Rahmen der Planungsaktion als Hilfswerkzeug mitwirkt.

Die zeitgenössische, aktive Schule stellt das Schulkind in den Mittelpunkt ihres Trachtens. Große Erzieher stellten vor mehr als einem Jahrzehnt die Losung „Die Schule dem Kinde“ auf. Das zeitgenössische Museum muß, durch eine Reihe von Umwandlungen, die streng fachlichen inbegriffen, welche die spezifische Sprache der Ausstellungseinrichtung entschlüsseln, zu einem „Museum für das Publikum“ werden. Und zwar vor allem für das Schulpublikum, das das Publikum von Morgen bildet, d.h. in dem Maße, in dem heute entsprechende Investitionen vorgenommen wurden. Wie schwer sich in methodischem Sinne derartig dringliche Bedürfnisse verwirklichen lassen, ist bekannt.

Systematische Forschungen müssen dazu führen, die Wege auszumachen, die zu einer Harmonisierung der schulischen Verpflichtungen und des Optionsrechtes und der Freizeitgestaltung hinsteuern. Das Kind und der Jugendliche müssen dazu angehalten werden, sich weiterzubilden, sie müssen einem operativen und nicht kumulativen Erziehungsprozess unterworfen werden. Museum und Schule streben danach, jeden zu seinem eigenen Erzieher heranzubilden.

Welche Rolle hat hier das „wie“ das Verhältnis Schule-Museum sich gestaltet? Wir führen bloß die Sonderwirkung an, die Ausgeruhtheit- Müdigkeit, Sattsein-Hunger, Erregung-Passivität, Gelegenheit-gelenkter Impuls-Zwang, offenes Museum-Museum als Heiligtum u.a. auf ein Kind ausüben, das mit einer derartigen Tätigkeit in Berührung kommt. Der „Museumsgeschmack“ eines künftigen Staatsbürgers hängt von der Kenntnis und Einhaltung gewisser gründlich erforschter Regeln ab.

3. Wird das Diapositiv bereits seit 1890 benutzt, der Film dagegen seit 1910, ist das kreisgeschaltete Schulfernsehn oder die allgemeinen TV-Programme längst zu einem Bestandteil der Lehrtätigkeit geworden, so müssen diese auch in die museale Erziehungs- und Bildungstätigkeit übernommen werden, kommt doch im Gegenfalle eine allbekannte Konkurrenz zustande, die das Fernsehen und andere Massmedien dem Museum machen. Mit verschiedenen Methoden und Mitteln bereichert — vor allem mit solchen, die einen unmittelbaren Kontakt zum Gegenstand herstellen — zeichnet sich für das Kultur- und Erziehungswerk einwandfreies Gelingen ab.

Die von uns angeführten Gesichtspunkte könnten, unserer Meinung nach, zur Schaffung und Entfaltung zeitgenössischer Gedankenströmungen auf diesem wichtigen Bereich des Verhältnisses Museum-Schule dienen, als ein bescheidener Beitrag zur Herausarbeitung der bisherigen Bemühungen und Aktionsrichtungen.

**CONCLUZII ȘI SARCINI DE VIITOR
PE LINIA ACTIVITĂȚII
CULTURAL-EDUCATIVE EVIDENȚIATE
DE REZULTATELE ANCHETEI
PSIHO-SOCIOLOGICE DESFĂȘURATE,
TIMP DE TREI ANI,
LA MUZEUL TEHNICII
POPULARE**

Marcela Necula

1.1. Definind muzeul ca instituție științifică și cultural-educativă, în muzeologia zilelor noastre s-a înscăunat definitiv punctul de vedere privind dubla natură a muzeului: *cea științifică*, avîndu-se în vedere caracterul muncii muzeale, și *cea cultural-educativă*, datorată finalității activității muzeului. Este vorba, deci, de două trăsături concomitente și corelative ale uneia și aceleiași instituții.

În legătură cu funcția științifică a muzeului, pînă nu demult, aceasta era orientată, aproape exclusiv, spre obiectivele și fenomenele care definesc profilul muzeului. Din această activitate era exclus, aproape total, beneficiarul colecțiilor și activităților muzeului — „publicul”.

Includerea cercetării acestuia în preocupările științifice ale muzeului constituie momentul trecerii de la muzeul tradițional, fix, de memorie pasivă a umanității, la muzeul dinamic, viu, total, acesta devenind o puternică sursă de informații materializate, organizate astfel încît să poată fi readuse, în orice moment și cu maximum de eficiență, în circuitul ideilor contemporane. Muzeul nu mai este azi doar un „depozit” cu rarități, dimpotrivă, el se înscrie în tabloul realității contemporane, ieșind în întîmpinarea publicului, oferindu-i, prin mijloacele care-i sînt specifice, comorile pe care le posedă.

1.2. Alături de celelalte muzee și instituții de cultură, muzeele etnografice în aer liber din țara noastră ocupă azi un loc tot mai important în opera de educare și instruire a maselor largi, ele contribuind, așa cum arată Programul de măsuri pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al Partidului și ale Congresului educației politice și culturii socialiste, la: „punerea în evidență a bogatului nostru patrimoniu artistic, sub-

**SCHLÜSSE ZUR KULTUR-
UND ERZIEHUNGSARBEIT
UND DEREN ZUKUNFTSAUFGABEN
IM LICHT EINES DREIJÄHRIGEN
IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK
AUSGEFÜHRTEN
PSYCHOLOGISCH-SOZIOLOGISCHEN
UNTERSUCHUNG**

Marcela Necula

1.1. Durch die Definition des Museums als wissenschaftliche sowie Kultur- und Erziehungsinstitution setzte sich in der zeitgenössischen Museologie endgültig der Gesichtspunkt einer Doppelnatur des Museums durch, d.h.: einerseits *einer wissenschaftlichen* durch den Charakter der Museumsarbeit bedingten, andererseits *einer kulturell-erzieherischen*, auf die Zweckbestimmung musealer Tätigkeit hinzielenden. Es geht also um zwei gleichzeitig auftretende und aufeinander bezogene Kennzeichen ein und derselben Institution.

Was die wissenschaftliche Funktion des Museums angeht richtete sich diese bis vor Kurzem fast ausschließlich auf Ziele und Erscheinungen aus, die das Museumsprofil umrissen. Von diesem Wirken sozusagen völlig ausgeschlossen fand sich der Nutznießer der Museums-sammlungen und -tätigkeit — „das Publikum“.

Mit dem Einschließen seiner Erforschung in den wissenschaftlichen Wirkungsbereich des Museums erfolgt der Übergang vom starren, überlieferten Museum als passives Gedächtnis der Menschheit, zum neuen, dynamischen, lebendigen, totalen, Museum, daß zu einer kräftigen Quelle verstofflichter und derart organisierter Informationen wird, daß sie jederzeit und wirksamst in den zeitgenössischen Gedankenkreislauf eingeschaltet werden können. So ist das Museum heute längst kein Raritäten-„lager“ mehr, sondern gehört dem Bild zeitgenössischer Wirklichkeit an, indem es dem Publikum entgegenkommt und auf dem Wege ihm eigener Mittel seine Schätze anbietet.

1.2. An der Seite anderer Museen und Kulturinstitutionen nehmen die volkskundlichen Freilichtmuseen unseres Landes im Massenerziehungs- und -bildungswerk einen immer wichtigeren Platz ein, und tragen, so wie das Maßnahmenprogramm zur Verwirklichung der Beschlüsse des XI. Parteitags der RKP und des Kongresses der politischen Erziehung und sozialistischen Kultur unterstreichen, dazu bei, „unser reiches Kunstpatrimonium herauszuarbeiten, indem sie den originellen Cha-

liniind caracterul original și valoarea creației românești, permanentul aport al artei populare la îmbogățirea celei culte, specificul artei naționalităților conlocuitoare din țara noastră, pentru a combate orice denaturări ale folclorului”¹.

1.3. Activitatea cultural-educativă a acestora, ca de altfel și a celorlalte muzee, înseamnă înecunarea tuturor activităților lor, scopul ultim spre care concură acestea. Muzeul în aer liber se prezintă, însă, într-un mod diferit față de expozițiile pavilionare, el avînd drept exponate complexe monumentale, la care se adaugă întregul inventar, prezentate într-un cadru natural, care este, el însuși, element al compoziției și factor de influențare a publicului. De aici, caracterul instructiv al muzeului în aer liber, dar, în același timp, și caracterul recreativ al acestuia, într-o mai mare măsură decît la celelalte muzee. Aceste lucruri sînt valabile pentru toate muzeele în aer liber, dar diferențiat pentru fiecare, ele trebuind să-și orienteze mijloacele prin care săvîrșesc munca cultural-educativă după anumiți factori, avînd în vedere profilul tematic diferențiat, teritoriul de reprezentare, elementele de comparație cu alte zone, gruparea și prezentarea în spațiu a monumentelor, fiecare muzeu avînd individualitatea sa. De aici, necesitatea adaptării activității cultural-educative la oferta cu care vine fiecare muzeu în parte.

2. Pornind de la aceste considerente, trebuie analizată *activitatea cultural-educativă desfășurată în ultimii trei ani la Muzeul tehnicii populare*, avînd în vedere trei aspecte principale: ce a oferit muzeul publicului, ce public a vizitat muzeul, ce mijloace au fost folosite pentru comunicarea muzeului cu publicul.

2.1. Născut din ideea de „a salva” și conserva un patrimoniu de o deosebită valoare și importanță, în contextul unui proces de rapidă transformare și modernizare a vieții, Muzeul tehnicii populare se prezintă publicului cu o expoziție încheagată, avînd un profil special, ilustrînd în toată complexitatea lor, pe bază de exponate originale, instalațiile tehnice și meșteșugurile țărănești de pe întreg teritoriul țării, de la formele cele mai simple și pînă la complexe tehnice monumentale. Muzeul evidențiază faptul că: „tehnica populară cuprinde o sinteză de experiențe și cunoștințe, rezultate din practica de milenii și din

rakter und den Wert rumänischen Schaffens, den ständigen Beitrag der Volkskunst zur Bereicherung der Hochkunst, die Eigenart der Kunst der mitwohnenden Nationalitäten unseres Landes, hervorheben, um jedweder Verformung der Folklore entgegenzuwirken”¹.

1.3. Deren kulturell-erzieherisches Wirken bildet, neben dem anderer Museen, eine Krönung all ihrer Tätigkeiten, den Endzweck dem diese zustreben. Das Freilichtmuseum erweist sich den Pavillonausstellungen gegenüber anders geartet, bilden seine Exponate doch Denkmalkomplexe, zu denen noch die gesamte Innenausstattung hinzukommt, die gemeinsam in einem Naturrahmen gezeigt werden, der selbst einen Kompositionsbestandteil und einen Faktor zur Beeinflussung des Publikums ausmacht. Darauf beruht ja gerade der Bildungscharakter des Freilichtmuseums und nicht zuletzt der, anderen Museen gegenüber wesentlich mehr ins Gewicht fallende Erholungscharakter. Dieses gilt für alle Freilichtmuseen, für jedes einzelne jedoch unterschiedlich, da sie die in Kultur- und Erziehungstätigkeit angewandten Mittel, nach bestimmten Faktoren auszurichten genötigt sind, aufgrund des verschiedenartigen thematischen Profils, des veranschaulichten Bereichs, der Vergleichselemente anderen Gebieten gegenüber, der Gruppierung und Darstellung der Denkmäler im Raume, u.a., weist doch jedes einzelne Museum individuelle Züge auf. Darauf begründet sich ja auch die Notwendigkeit, einer Anpassung des kulturell-erzieherischen Wirkens an die Gegebenheiten jedes Museums für sich.

2. In diesem Zusammenhang muß auch die, *in den letzten drei Jahren ausgeübte Kultur- und Erziehungstätigkeit des Museums der bäuerlichen Technik* betrachtet werden, wobei drei Hauptaspekte ausschlaggebend sind: was bot das Museum seinem Publikum, wie ist dieses Publikum geartet, und welche Kommunikationsmittel gelangten bei der Publikumsarbeit zur Anwendung.

2.1. Aus dem Gedanken heraus geboren, ein besonders wertvolles und wichtiges Patrimonium, unter den Bedingungen beschleunigter Umwandlung und Modernisierung des Daseins, zu retten und zu konservieren, bietet sich das Museum der bäuerlichen Technik dem Publikum als geschlossene Ausstellung dar, deren Sonderprofil, aufgrund von Originalexponaten, technische Anlagen und bäuerliche Gewerbe aus dem ganzen Lande, angefangen von einfachsten Formen, bis zu monumentalen technischen Komplexen in ihrer ganzen Mannigfaltigkeit veranschaulicht. Das Museum unterstreicht die Tatsache, daß: „die bäuerliche Technik ... immer eine Synthese von Kenntnissen und Erfahrungen darstellt, die auf jahrtausendaltem Gebrauch und ständigem Kontakt mit der Zivilisation anderer Völker beruhen. Andererseits

¹ Programul de măsuri pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și culturii socialiste, în domeniul muncii ideologice, politice și cultural-educative, cap. V, pct. 5; Îmbunătățirea activității muzeelor, în „Scinteia”, anul XLVI, 1976, nr. 10601, 19 septembrie, p. 4.

¹ Programul de măsuri pentru aplicarea hotărîrilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și culturii socialiste, în domeniul muncii ideologice, politice și cultural-educative, Kap. V, Punkt 5; Îmbunătățirea activității muzeelor, in „Scinteia”, XLVI. Jahrgang, 1976, Nr. 10601, 19. September, S. 4.

contactul neîntrerupt cu civilizația altor popoare, iar, pe de altă parte, ... ilustrează momentul de creație și valorificare maximă în epoca respectivă a condițiilor naturale, datorită tocmai unui ansamblu de factori social-istorici care însumează experiența societății și fac posibil progresul”².

Faptul, că ideea tematică de bază este tocmai aceea a prezentării diversității uneltelor de muncă și a instalațiilor tehnice inventate și folosite de poporul român, face din acest muzeu un muzeu al muncii, de aici, decurgînd, valoarea și importanța lui deosebită.

Structurat pe patru mari sectoare, fiecare din ele constituie el însuși o expoziție, ceea ce permite ca muzeul să fie vizitat fie în totalitate, fie parțial, numai cîte un sector.

Disponînd de un teren variat, relativ accidentat, cu peisaje caracteristice regiunilor de munte, de deal, de cîmpie și chiar de baltă, cu pauze între sectoare, muzeul are și un pronunțat caracter recreativ, deconectant.

2.2. Pornind de la aceste considerente, specialiștii muzeului au efectuat, timp de trei ani, în colaborare cu Institutul de psihologie al Academiei de științe sociale și politice, în cadrul contractului cu Consiliul Culturii și Educației Socialiste, și cu studenții Facultății de filozofie din București³, cercetări cu caracter psiho-sociologic privind structura publicului vizitator, motivația orientării lui spre un asemenea muzeu, a trebuințelor, aspirațiilor, preferințelor sale culturale, locul pe care-l ocupă preocuparea pentru muzeu în structura acestor interese etc.

Metodologia folosită a fost aceea a aplicării a două tipuri de chestionare: unul cuprinzînd doar datele referitoare la structura publicului vizitator, frecvența și durata vizitării, iar cel de-al doilea cuprinzînd întrebări privind: informația și propaganda muzeală, motivația vizitării muzeului, modul de vizitare a muzeului sub raportul surselor de informație, impresii asupra muzeului și aprecieri asupra condițiilor de vizitare, preferințe etc.

Analiza structurii publicului ne-a dat posibilitatea de a cunoaște în mod real, ce categorii socio-culturale și profesionale constituie publicul nostru, dar și să desprindem cîteva repere în legătură cu orientarea activității cultural-educative a muzeului, în așa fel încît, susținînd în continuare interesul categoriilor prezente în muzeu, să lărgim

dagegen... den Schöpfungsvorgang und die bestmögliche Nutzung der Naturgegebenheiten in der betreffenden Epoche, gerade unter dem Einfluß eines Komplexes von sozial-geschichtlichen Faktoren veranschaulicht, welche die gesamte Erfahrung der Gesellschaft umfassen und den Fortschritt ermöglichen“².

Seine besondere Bedeutung verdankt das Museum der Tatsache, daß seine thematische Grundidee gerade in der Darstellung der Mannigfaltigkeit des vom rumänischen Volk erfundenen und benutzten Arbeitsgeräts und der technischen Anlagen zu suchen ist, was es zu einem Museum der Arbeit werden läßt.

Vier große Abteilungen, jede für sich eine selbstständige Ausstellung, ermöglichen es, das Museum als Ganzes oder nur teilweise, d.h. bloß eine Abteilung zu besichtigen.

Doch weist es gleichzeitig auch einen betonten, zum Ausspannen günstigen Erholungscharakter auf, begründet durch mannigfaltige, wohlausgeprägte Bodenformen und Landschaftsdetails, die Berg- und Hügelland, Ebene und Flußniederungen wiedergeben, wobei zwischen den Abteilungen Pufferzonen liegen.

2.2. Von diesen Erwägungen ausgehend, stellten die Fachkräfte des Museums drei Jahre lang in Zusammenarbeit mit dem Psychologieinstitut der Akademie für soziale und politische Wissenschaften, im Rahmen eines mit dem Rat für Kultur und sozialistische Erziehung abgeschlossenen Vertrags und mit der Unterstützung von Studenten der Philosophiefakultät Bukarest³, eine Reihe psychosozialen Untersuchungen an in Hinsicht der Publikumsstruktur, der Begründung seiner Orientierung in Richtung eines derartigen Museums, seiner kulturellen Bedürfnisse, Ansprüche und Neigungen sowie der Stellung, die das für das Museum bewiesene Interesse im Rahmen dieser Bestrebungen einnimmt.

Die dabei zur Anwendung gelangte Methode beruhte auf einer Untersuchung anhand von Proben, wobei in den Reihen des Publikums zwei Fragebogentypen benutzt wurden: einer, der lediglich die Publikumsstruktur, die Besuchsfrequenz und -dauer betraf, und der zweite, der sich auf die Museumspropaganda und -information bezog (die Motivation des Museumsbesuchs, die Besichtigungsweise, die Informationsquellen, die im Museum gesammelten Eindrücke und die Beurteilung der Besuchsbedingungen, Vorliebe usw.).

Eine die Publikumsstruktur verfolgende Untersuchung ermöglichte es uns, die sozio-kulturellen und Berufsgattungen festzulegen, aus denen sich das Museumspublikum zusammensetzt, und gleichzeitig auch gewisse, die Orientierung der Kultur- und Erziehungstätigkeit des Museums betreffende Schlüsse zu ziehen, um, während man das Interesse der im Museum gegenwärtigen Kategorien aufrecht-

² Ghidul Muzeului tehnicii populare, Cuvînt înainte.

³ Au colaborat: Institutul de psihologie al Academiei de Științe Sociale și Politice, prin cercetător științific principal Boris Zderciuc și Facultatea de filozofie din București, prin lector universitar Iulian Popescu.

² Ghidul Muzeului tehnicii populare, Vorwort

³ Unter Mitarbeit des Psychologieinstituts der Akademie für soziale und politische Wissenschaften, wissenschaftlicher Hauptforscher Boris Zderciuc und der Philosophiefakultät Bukarest, Universitätslektor Iulian Popescu.

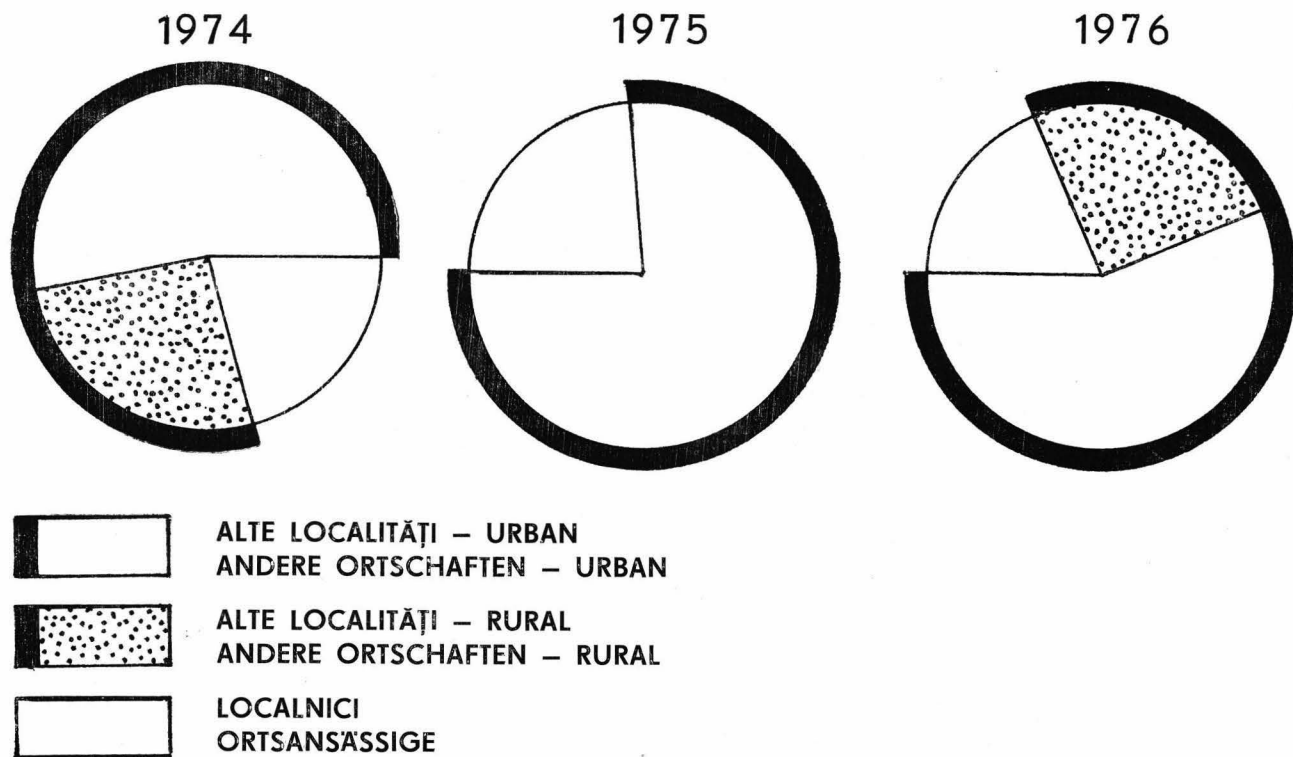

Fig. 1. Graficul privind regimul rezidențial al vizitatorilor înregistrați în anchetele din 1974, 1975 și 1976

Abb. 1. Diagramm, betreffend die Wohnortszugehörigkeit der in den Jahren 1974, 1975 und 1976 befragten Besucher

și să diversificăm aceste activități în vederea sensibilizării și atragerii unui număr tot mai mare de vizitatori.

În ceea ce privește structura publicului vizitator s-a avut în vedere: regimul rezidențial, sexul, vîrsta, nivelul de instrucție, categoriile profesionale.

2.2.1. Analiza datelor privind regimul rezidențial al vizitatorilor — localnic sau din alte localități (urbane sau rurale) — subliniază faptul că publicul, care nu are rezidența identică cu a muzeului, predomină: 79,21% (în 1974) sînt din alte localități, din care 53,36% urban și 25,85% rural; în 1975, 81,18%, din care 56,22% urban și 24,96% public rural, iar în 1976, 76,20% reprezintă publicul din alte localități. Localnicii sînt prezenți numai în procent de 20,79%, în 1974, 18,82% în 1975 și 23,80% în 1976. Aceste procente raportate la populația orașului, 20% din aceasta este prezentă în muzeu, ceea ce demonstrează că el a intrat în practica culturală a acestora⁴ (fig. 1).

Privitor la repartizarea pe județe, trebuie subliniat în mod deosebit faptul că, deși într-o perioadă destul de scurtă de timp în care s-a efectuat cercetarea, în 1975 (23 iunie — 15 iulie), Muzeul tehnicii populare a fost vizitat de public de pe întreg cuprinsul țării.

erhält, das Wirken mit dem Ziel zu erweitern und zu diversifizieren, eine immer größere Besucheranzahl anzusprechen und anzuziehen.

Was nun die Besucherstruktur anbelangt, berücksichtigte man eine Reihe von Tatsachen und zwar: Herkunftsort des Besuchers, Geschlecht, Alter, Bildungsgrad, Berufsgruppe.

2.2.1. Eine Untersuchung der den Herkunftsort der Besucher betreffenden Daten — einheimisch oder aus anderen Ortschaften (Stadt bzw. Land) stammend — unterstreicht die Tatsache, daß das auswärtige Publikum im Museum vorherrscht. Es machte (1974) 79,21% aus, wobei 53,36% dem städtischen und 25,85% dem ländlichen Milieu entstammen. 1975 sind es 81,18%, von denen 56,22% aus der Stadt und 24,96% vom Lande kommen. 1976 schließlich erreicht die Zahl auswärtiger Besucher 76,20% der Gesamtbesucherszahl. Die Einheimischen erlangen dabei im Jahre 1974, 20,79%, 1975, 18,82% und 1976, 23,80%. Auf die Zahl der Stadtbevölkerung bezogen, besagen diese Ziffern, daß etwa 20% derselben im Museum vertreten sind, was bedeutet, daß Letzteres in die Kulturpraxis dieser Bevölkerung Eingang fand⁴. (Abb. 1).

Was die Verteilung der Besucher nach Kreisen anbelangt, darf die Tatsache nicht unbeachtet bleiben, daß, obgleich sich die angestellte Untersuchung auf eine kurze Zeitspanne erstreckte, 1975 (23. Juni — 15. Juli) das Museum Besucher aus allen Landesteilen zu verzeichnen vermochte.

⁴ Datele aparțin anchetei efectuate în 1974—1976.

⁴ Die Daten wurden der 1974—1976 ausgeführten Aufnahme entnommen.

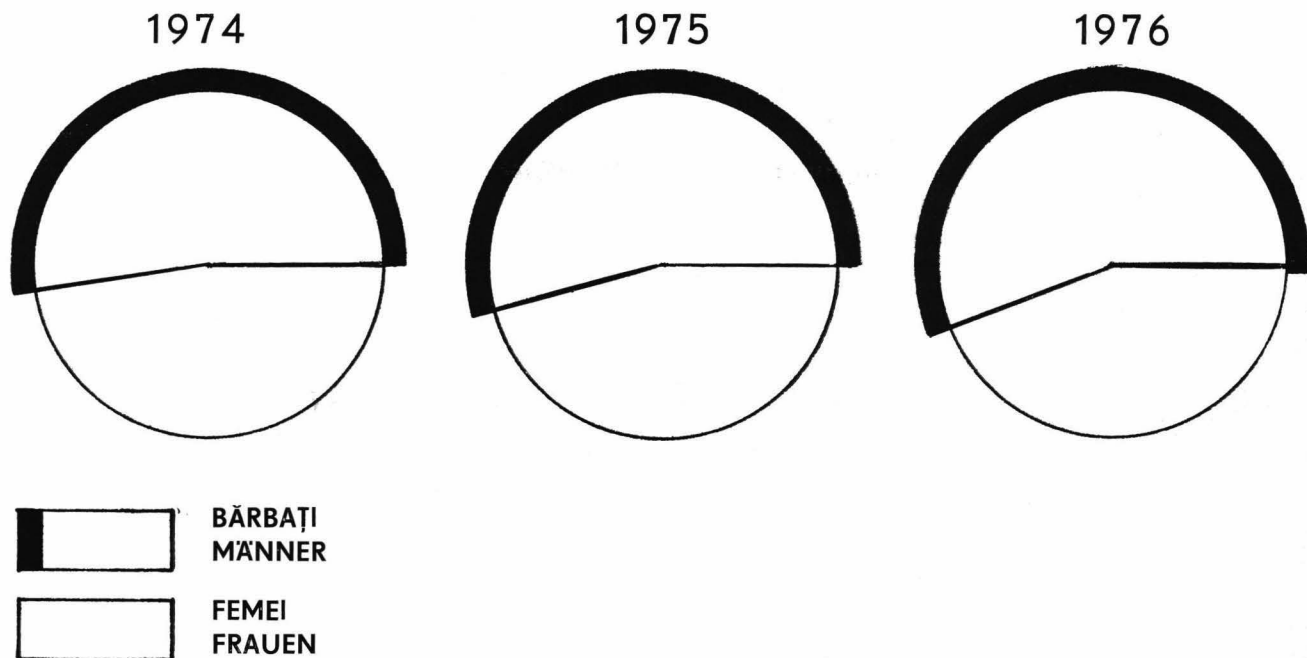

Fig. 2. Graficul privind categoria „sex“

Abb. 2. Diagramm, die Geschlechtszugehörigkeit der befragten Besucher betreffend

2.2.2. Analizînd categoria „sex“, datele obținute arată că: în 1974, 52,24% erau bărbați, 47,76% femei; în 1975, 54,16% bărbați și 45,84% femei, iar în 1976, din totalul vizitatorilor înregistrați 55,54% erau bărbați și 44,46% femei (fig. 2).

Cifrele își capătă adevărata valoare dacă se are în vedere faptul că în structura populației țării, femeile reprezintă 51%, iar bărbații numai 49%.

2.2.3. Din punct de vedere al „vîrstei“, analiza datelor obținute în cei trei ani ne dă următoarea imagine: în 1974, 25,76% reprezintă vizitatorii între 6—14 ani; 16,12%, pe cei între 15—18 ani,

2.2.2. Im Hinblick auf die Geschlechtszugehörigkeit der Besucher lassen die Daten Folgendes ersehen: im Jahre 1974 sind 52,24% Männer, 47,76 Frauen; 1975 zählen die Männer 54,16%, die Frauen dagegen 45,84% und 1976 schließlich sind 55,54% der gesamten verzeichneten Besucher Männer und 44,46% Frauen. Dieses Verhältnis wird umso sprechender, berücksichtigt man die Tatsache, daß die Frauen innerhalb der Bevölkerungsstruktur des Landes 51%, die Männer dagegen bloß 49% ausmachen.

2.2.3. Was das Alter der Museumsbesucher angeht, bieten uns die innerhalb von drei Jahren gesammelten Daten folgendes Bild: 1974 stellen 25,76% zwischen 6—14 Jahren dar; 16,12%

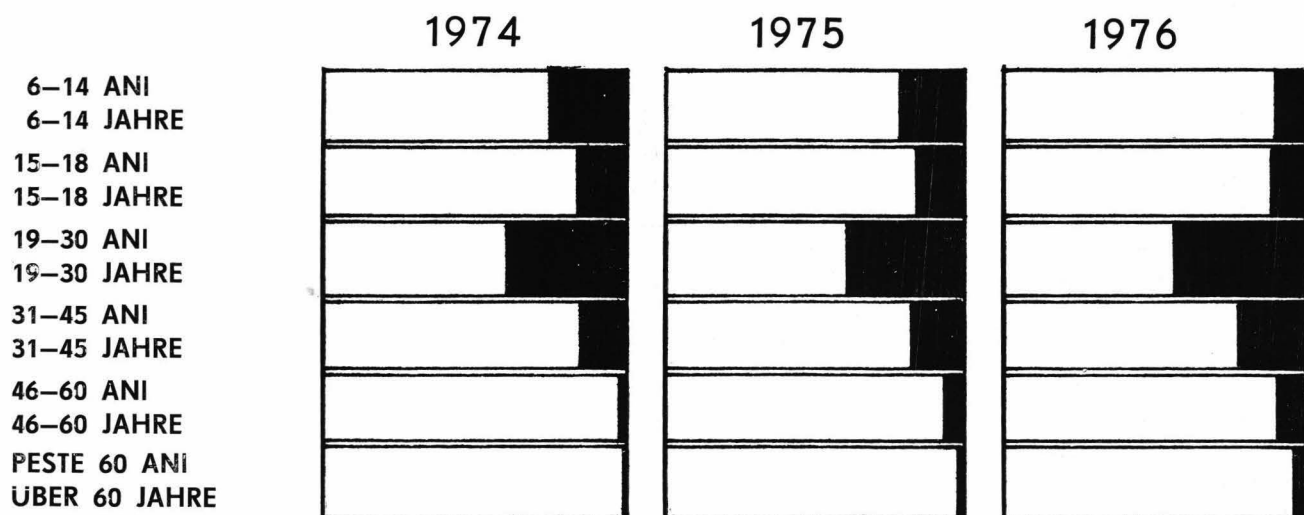

Fig. 3. Graficul privind categoria „vîrstă“

Abb. 3. Diagramm, die Alterszugehörigkeit der befragten Besucher betreffend

39,56 %, între 19—30 ani, 14,81 %, între 31—45 ani, 2,51 %, vizitatori între 46—60 ani și 1,24 %, pe cei peste 60 ani; în 1975, distribuția vizitatorilor din punct de vedere al vârstei a fost următoarea: 21,73 %, între 6—14 ani, 13,76 %, între 15—18 ani, 38,10 %, vizitatorii între 19—30 ani, 17,41 %, pe cei între 31—45 ani, 7,28 %, între 46—60 ani și 2,72 %, pe cei peste 60 ani. În sfârșit, în 1976 s-a înregistrat următoarea structură pe vârste: 9,97 %, între 6—14 ani, 10,45 %, între 15—18 ani, 43,36 %, între 19—30 ani, 22,77 % între 31—45 ani, 9,32 % între 46—60 ani și 4,13 %, vizitatorii peste 60 ani (fig. 3). Procentele dominante le constituie vizitatorii de vîrstă școlară și cei pînă la 30 de ani, ceea ce demonstrează importanța deprinderilor și trebuințelor culturale și artistice formate în școală, dar și faptul că acest proces continuă și mai tîrziu.

2.2.4. Analizînd categoria „nivel de instrucție“, aceasta prezintă o distribuție interesantă: cei mai numeroși sînt vizitatorii avînd drept pregătire școala generală: 43,79 % (în 1974), 45,73 % (în 1975), 58,99 % (în 1976); cei cu studii medii (liceu teoretic, liceu de specialitate, școală medie tehnică) reprezintă: 41,82 % (în 1974), 41,23 % (în 1975), 30,88 % (în 1976), iar cei cu studii superioare, tehnice sau umanistice: 14,39 % (în 1974), 13,04 % (în 1975), 9,13 % (în 1976) (fig. 4). Analiza cifrelor subliniază încă o dată rolul școlii, a cărei funcție specifică este de a dezvolta sau de a crea deprinderile care fac omul cultivat și care constituie suportul unei practici culturale durabile și

machen die Besucher zwischen 15—18 und 39,56 % die zwischen 19—30 Jahren aus. 14,81 % weisen das Alter von 31—45, 2,51 % das von 46—60 und 1,24 % über 60 auf. Im Jahre 1975 erweist sich das Altersprofil folgendermaßen: 21,73 % Besucher von 6—14 Jahren, 13,76 % von 15—18 Jahren, 38,10 % von 19—30, 17,41 % von 31—45 Jahren, 7,28 % von 46—60 und 2,72 % von über 60 Jahren. 1976 schließlich wurde folgende Altersstruktur verzeichnet: 9,97 %, 6—14 Jahre, 10,45 %, 15—18, 43,36 %, 19—30 Jahre, 22,77 %, 31—45, 9,32 %, 46—60 und 4,13 % Besucher über 60 Jahre. Der vorherrschende Anteil fällt den Besuchern des Schulalters und jenen des Alters bis zu 30 Jahren zu, was die Bedeutung der durch die Schule geschaffenen Kultur- und Kunstgewohnheiten und -bedürfnisse unterstreicht, doch auch die Tatsache einer später nachwirkenden Kontinuität dieses Prozesses.

2.2.4. Untersuchen wir die Sparte „Bildungsgrad“, so bietet uns diese interessante Aufschlüsse über die Verteilung der Besucher: den größten Teil bilden solche mit Grundschulbildung: 43,79 % (im Jahre 1974), 45,73 % (1975), 58,99 % (1976); solche mit Mittelschulbildung (theoretisches Lyzeum, Fachlyzeum, Technische Mittelschule) machen (1974) 41,82 % aus, (1975) 41,23 % und (1976) 30,88 %. Besucher mit technischer oder humanistischer Hochschulbildung machen (1974) 14,39 %, (1975) 13,04 % und (1976) 9,13 % aus. Eine Analyse der gezeigten Ziffern hebt nochmals die Rolle der Schule hervor, deren wichtigste Funktion darin besteht, jene Neigungen anzuregen bzw. zu entfalten, die den gebildeten Menschen ausmachen und die Grundlage einer beständigen und intensiven, gleichzeitig quantitativen und qualitativen

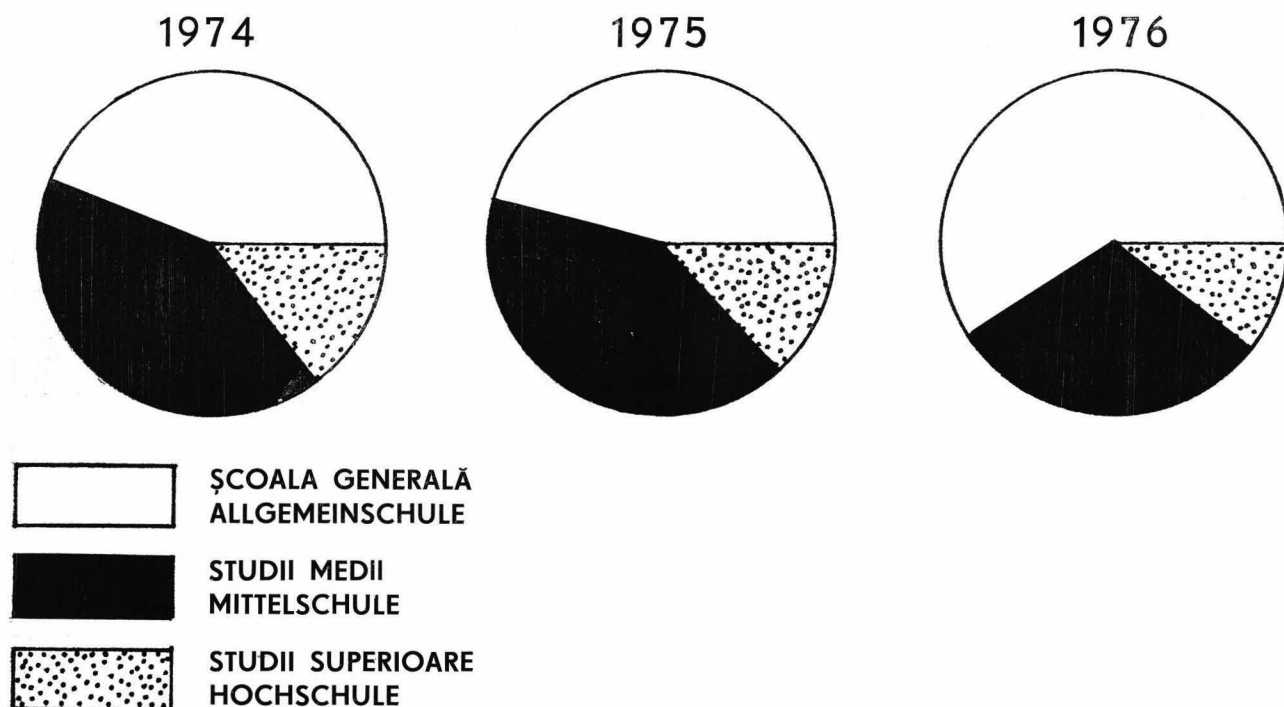

Fig. 4. Graficul privind categoria „nivel de instrucție“

Abb. 4. Diagramm, den Bildungsgrad der befragten Besucher betreffend

intense, calitative și cantitative totodată și care ar putea să compenseze, cel puțin parțial, dezavantajul inițial al acelor care nu găsesc în mediul lor familial incitația la practica culturală.

Dacă ținem seama de faptul că la categoria de vizitatori înregistrați la grupa „școală generală“, intră și elevii din ultimele clase de liceu, putem afirma că vizitatorul modal al muzeului, sub raportul nivelului de instrucție, este cel cu studii medii, cu bacalaureat sau cu diplome echivalente.

2.2.5. Analiza „categoriilor profesionale“ ne-a dus la următoarele constatări: procentul dominant îl constituie elevii și studenții: 46,28 % (în 1974), 45,20 % (în 1975), în 1976 numărul elevilor și studenților înregistrați este mai mic față de cel al muncitorilor: 25,44 %; urmează muncitorii: 21,02 % (în 1974), 21,69 % (în 1975), 30,89 % (în 1976), inginerii și tehnicienii: 6,98 % (în 1974), 6,90 % (în 1975), 8,74 % (în 1976), cadrele didactice: 5,19 % (în 1974), 5,16 % (în 1975), 3,12 % (în 1976), țărani: 3,21 % (în 1974), 2,11 % (în 1975), 1,29 % (în 1976); alte profesii: 17,32 % (în 1974), 18,91 % (în 1975), 30,52 % (în 1976).

Reflectind diversitatea categoriilor profesionale care frecventează muzeul, analiza evidențiază câteva trăsături particulare muzeului din Sibiu, și anume: procentul mare de muncitori, dar care se explică dacă avem în vedere specificul muzeului, de mărturie a strădaniilor minții omenești, de prezentare a unor tehnici străvechi, unele din ele punct de plecare pentru realizările științei și tehnicii moderne. De relevat, de asemenea, numărul mic al țăranilor prezenți în muzeu și procentul ridicat de elevi și studenți, ceea ce subliniază interesul pe care-l suscită un asemenea muzeu în rîndurile tineretului, dar care ne obligă, în

Kulturpraxis bilden, die wenigstens teilweise den ursprünglichen Nachteil auszugleichen vermag, den Personen, die im eigenen Familienmilieu keine Anregung zu kultureller Praxis fanden, anderen gegenüber empfinden.

Berücksichtigen wir die Tatsache, daß die unter „Grundschule“ geführten Besucher auch die Schüler der letzten Lyzealklassen umfassen, läßt sich behaupten, daß als Muster-Museumsbesucher, was das Bildungsniveau anbetrifft, der Besucher mit Mittelschulbildung, also mit Reifeprüfung oder gleichwertigen Diplomen, gelten kann.

2.2.5. Eine Untersuchung der „Berufsgruppen“ ergab folgende Schlüsse: als umfassendste Gruppe erweisen sich die Schüler und Studenten: 46,28 % (1974), 45,20 % (1975) und im Jahre 1976 beträgt die Zahl der verzeichneten Schüler und Studenten 25,44 % und ist somit kleiner als die der Arbeiter; Letztere, an zweiter Stelle, stellen 21,02 % (im Jahre 1974), 21,69 % (1975), 30,89 % (1976), Ingenieure und Techniker: 6,98 % (1974), 6,90 % (1975), 8,74 % (1976), Lehrkräfte: 5,19 % (im Jahre 1974), 5,16 % (1975), 3,12 % (1976), Bauern: 3,21 % (1974), 2,11 % (1975), 1,29 % (1976); andere Berufe: 17,32 (1974), 18,91 % (1975), 30,52 % (1976.)

Diese Untersuchung spiegelt die Vielfalt der in den Reihen des Museumspublickums belegten Berufsgruppen und unterstreicht gewisse eigens das Museum von Sibiu kennzeichnende Aspekte, und zwar: zunächst den hohen Prozentsatz von Arbeitern, der jedoch aufgrund der Eigenart des Museums verständlich wird, das Zeugnis für das Streben menschlichen Geistes ablegt und eine Reihe uralter Techniken wiedergibt, von denen einige den Ausgangspunkt verschiedener Verwirklichungen moderner Wissenschaft und Technik bilden. Zu bemerken wäre der geringe Anteil der Bauern unter den Museumsbesuchern gegenüber jenem der Schüler und Studenten, dessen Höhe das Interesse hervorhebt, das ein derartiges Museum in den Reihen der Jugend zu erwecken vermag, was gleichzeitig jedoch auch dazu verpflichtet, eine

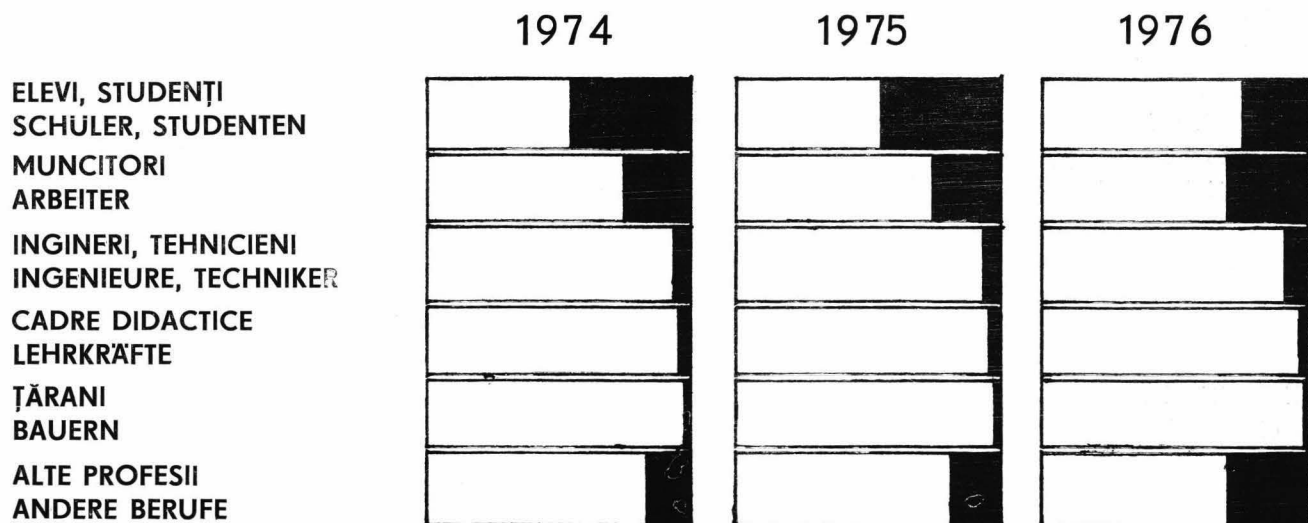

Fig. 5. Graficul privind categoriile profesionale ale vizitatorilor înregistrați în anchetele din 1974, 1975 și 1976

Abb. 5. Diagramm, betreffend die Berufszugehörigkeit der in den Jahren 1974, 1975 und 1976 befragten Besucher

același timp, la organizarea a cât mai numeroase și diverse acțiuni cu școala.

2.2.6. În ceea ce privește intensitatea cu care se vizitează muzeul, răspunsurile primite în cercetarea efectuată în 1975, relevă că 73,63% din vizitatorii înregistrați se află la prima vizită și numai 26,37% repetă vizita, au mai văzut o dată sau de mai multe ori muzeul.

2.2.7. Răspunsurile la întrebarea privind durata vizitării arată că procentul cel mai mare îl constituie vizitatorii care au rămas 1—2 ore sau peste două ore în muzeu (în 1975, 73,68%, din care 45,99%, între una-două ore, și 27,69% peste două ore) și numai 26,32% și-au limitat vizita până la o oră.

S-a observat că, în medie, vizita durează două ore și jumătate. După măsurătorile noastre, însă, o vizitare integrală a muzeului necesită, în medie, patru ore, timp în care sînt excluse și eventualele pauze. S-a constatat o dozare inegală de folosire a timpului de vizitare, de obicei fiind vizionată numai o parte a muzeului. Dealtfel, răspunsurile la întrebarea 15 — fișa chestionar II („Ați vizitat tot muzeul sau numai o anumită secție?“), ne îndreptățesc să afirmăm acest lucru: în 1975, 255 de vizitatori au răspuns că au vizitat tot muzeul, iar 161, numai o parte din muzeu.

3. În ceea ce privește informația și propaganda muzeală (întrebarea 11, fișa chestionar II), aceasta cuprinde o serie de mijloace prin care acțiunile muzeului ajung la cunoștința publicului.

În general, scopul propagandei muzeale este acela de a sensibiliza publicul, de a-i stimula interesul pentru muzeu și activitățile sale, de a atrage vizitatorii. Prin mijloacele informației și propagandei, vizitatorii potențiali pot deveni sau devin vizitatori reali și, cu cât numărul acestora crește, cu atât propaganda poate fi considerată mai eficientă.

Orice informație, ca să-și atingă scopul, trebuie să conțină elemente care provoacă curiozitatea, interesul. Prin mijloacele informației și propagandei, muzeul oferă publicului său posibilități de a-și satisface o trebuință sau aspirație culturală și, în acest sens, ca orice publicitate și publicitatea muzeală avansează promisiuni.

Mijloacele de propagandă și informație sînt variate. În practica muzeală curentă se cunosc procedee ca: presa, radio-ul, televiziunea, afișele, diapozitivele, panourile cu imagini din muzeu, deci procedee mai ales audio-vizuale, considerate ca avînd efecte puternice în stimularea interesului celui care recepționează informația.

3.1. Trecînd la analiza răspunsurilor la întrebarea 11, fișa chestionar II, care cerea menționarea sursei de informație prin care vizitatorii au

möglichst große Anzahl sowie recht vielartige mit der Schule verbundene Aktionen zu organisieren.

2.2.6. Was die Intensität anbelangt, die bei der Museumsbesichtigung anhand der 1975 verzeichneten Daten feststellbar ist, erfahren wir aus den Fragebogen, daß 73,63% der registrierten Besucher das Museum erstmalig besuchen, 26,37 wiederholen ihren Besuch, d.h. sie besichtigten das Museum bereits vorher ein- oder mehrere Male.

2.2.7. Die die Besuchsdauer betreffenden Antworten unterstreichen, daß Besucher, die 1—2 Stunden und mehr im Museum verbrachten, den Großteil des Publikums ausmachen (im Jahre 1975: 73,68%, davon 45,99% — zwischen eins-zwei und 27,69% über zwei Stunden) und bloß 26,32% rund eine Stunde.

Allgemein ließ sich dabei feststellen, daß eine Besichtigung beiläufig eine Zeit von zweieinhalb Stunden beträgt. Unseren Messungen zufolge braucht man zu einer Gesamtbesichtigung des Museums durchschnittlich vier Stunden, eine Zeit die auch etwaige Pausen einschließt. Dabei zeigt sich eine ungleiche Dosierung der Besuchszeit, wird üblicherweise doch bloß ein Teil des Museums besichtigt. Übrigens berechtigen uns die auf Frage 15 — Fragebogen II („Haben Sie das gesamte Museum oder lediglich einen Teil davon besichtigt?“) erhaltenen Antworten zu folgender Feststellung: 1975 bejahten 255 Besucher den ersten Teil der Frage, 161 dagegen bekannten sich zu einem Teilbesuch.

3. Was die Museumsinformation und -propaganda anbelangt (Frage 11 — Fragebogen II) benutzt diese eine ganze Reihe von Behelfen, vermittels derer das Museum dem Publikum seine Aktionen zur Kenntnis bringt.

Im allgemeinen besteht das Ziel der Museumspropaganda darin, die Ansprechbarkeit des Publikums zu erhöhen, sein Interesse für das Museum und dessen Wirken zu steigern, und Besucher anzulocken. Aufgrund derartiger Informations- und Propagandamittel vermag man potentielle Besucher in reale umzuwandeln und je mehr deren Zahl zunimmt, umso wirksamer erweist sich die Propaganda als solche.

Dabei muß jede Information, will sie ihren Zweck erfüllen, Elemente enthalten, die das Interesse anzuregen vermögen. Anhand der Informations- und Propagandamittel bietet das Museum dem Publikum die Möglichkeit, kulturelle Bedürfnisse und Bestrebungen zu befriedigen, in welchem Sinne die museale Werbung, wie übrigens ja jede Werbung, Versprechungen macht.

Die Informations- und Propagandamittel sind überaus abwechslungsreich. Im Rahmen der üblichen Museumspraxis kennt man unter anderen die Presse, den Rundfunk, das Fernsehen, dazu Plakate, Diapositive, Transparente mit Ansichten aus dem Museum, also durchaus audio-visuelle Verfahren, die sich bei der Anregung des Interesses des Informationsempfängers (als überaus wirksam erwiesen).

3.1. Untersuchen wir die Beantwortung der Frage 11 des Fragebogens II, die dazu auffordert, die Informationsquelle anzuführen, aufgrund derer

luat cunoștință de muzeu, obținem imaginea sur-selor de informație și propagandă muzeală, nu atît a celor mai folosite, ci, mai ales, a celor mai eficiente în impresionarea publicului, astfel încît semnificația lor este mai mult calitativă decît cantitativă.

În cadrul anchetei din 1975, s-au primit 618 răspunsuri, din care: 163 de vizitatori au menționat afișul, fie expus în oraș (117 răspunsuri), fie în fața Palatului Brukenthal (46 răspunsuri).

Un rol de seamă îl joacă, sau îl poate juca, în propaganda informației despre muzeu, cercurile și grupurile de apartenență, primare sau secundare. Avem în vedere familia, cercurile de prieteni, școala, instituția sau întreprinderea în cadrul căreia își desfășoară activitatea vizitatorii respectivi.

În acest sens, răspunsurile obținute se clasifică după cum urmează: 102 vizitatori răspund că au aflat despre muzeu prin cunoștințe și prieteni, 71, în cadrul familiei, 59, dețin informația despre muzeu prin școală (cifra indică că nu au fost folosite încă toate mijloacele care să transforme instituțiile de învățămînt în centre puternice de informare și de orientare a elevilor, spre muzeu), 18 vizitatori indică drept sursă de informare întreprinderea sau instituția unde lucrează.

Mai puțin prezente în vehicularea informației despre muzeu sînt presa (numai 38 de vizitatori indică presa drept sursă de informare) și radio-ul (numai 16 răspunsuri).

În schimb, în ceea ce privește televiziunea, 93 de vizitatori au aflat despre muzeul din Dumbrava Sibiului, de la televiziune. Acest lucru este și consecința faptului, că muzeul a realizat cîteva emisiuni de calitate cu această instituție. Efecte propagandistice realizează și ghidul orașului (31 de răspunsuri).

În cazul Muzeul tehnicii populare, cifra vizitatorilor veniți „din întîmplare“ este foarte mică: 17 răspunsuri.

În aceeași ordine de idei, a mijloacelor de informare și propagandă muzeală, vizitatorii înșiși sugerează o serie de acțiuni menite să asigure o mai largă informare a publicului și să stimuleze interesul acestuia. Astfel, la întrebarea 20 din fișa chestionar II, care se referă tocmai la aceste probleme, s-au primit 1187 de răspunsuri (în 1975), din care: 223 recomandă prezentările la televiziune, 97 — filmele de scurt metraj, 88 — ghiduri ale muzeului, 86 — articole în presă, 76 de vizitatori au optat pentru ilustrate și reproduceri, 70 pentru prezentări la radio, 50 de vizitatori și-au exprimat preferința pentru diafilme și tot atîta pentru punerea în funcțiune a instalațiilor prezentate în muzeu. Un număr cuprins între 46—49 de răspunsuri optează pentru: diapozitive, afișaj periodic, ateliere demonstrative, organizarea unor standuri cu vînzare de reproduceri,

der Besucher vom Bestehen des Museums Kenntnis erhielt, zeigt sich uns das Bild musealer Information und Propaganda, und zwar nicht so sehr der meistbenutzten, als vielmehr der bei der Beeindruckung des Publikums wirksamsten, so daß ihre Bedeutung eher qualitativer als quantitativer Natur ist.

Die im Jahre 1975 ausgeführte Untersuchung ergab 618 Antworten, wobei: 163 Besucher das Plakat, und zwar, sei es das in der Stadt angeschlagene (117 Antworten), sei es das vor dem Brukenthalpalais ausgehängte (46 Antworten) anführten.

Von besonderer Bedeutung für die museale Informations-Propaganda sind primäre und sekundäre Zirkel und Gruppen, wobei wir uns auf die Familie, den Freundeskreis, die Schule, Institution, bzw. den Betrieb beziehen, in denen der Besucher seine Tätigkeit entfaltet.

In diesem Sinne lassen sich die erlangten Antworten folgendermaßen einordnen: 102 Besucher erklärten von Bekannten und Freunden auf das Museum aufmerksam gemacht worden zu sein, 71 berufen sich auf die Familie, 59 erlangten die Information durch die Schule (eine Zahl, die die Tatsache unterstreicht, daß noch keineswegs alle Möglichkeiten ausgenutzt wurden, um die Lehrinstitute in wichtige Informations- und Orientierungszentren zu verwandeln, die die Schülerschaft dem Museum zuführen), 18 Besucher führen als Informationsquelle den Betrieb oder die Institution an, wo sie wirken.

Weniger belegt sind als Vermittler der Museumsinformation Presse und Rundfunk (bloß 38 führen die Erstere, 16 dagegen den Letzteren als Informationsquelle an).

Anders verhält es sich mit dem Fernsehen. Nicht weniger als 93 Besucher erfahren vom Bestehen des Museums aus der Dumbrava anläßlich von Fernsehsendungen. Diese Tatsache ist darauf zurückzuführen, daß das Museum in Zusammenarbeit mit dieser Institution eine Reihe gelungener Sendungen ausarbeitete. Von propagandistischer Wirksamkeit erweist sich auch der die Stadt selbst betreffende touristische Wegweiser (31 Antworten).

Im Falle des Museums der bäuerlichen Technik erweist sich die Zahl „zufällig“ auftretender Besucher als überaus gering: 17 Antworten.

Was die musealen Informations- und Propagandamittel anbelangt, schlagen die Besucher selbst eine Reihe von Aktionen vor, die eine weitgreifendere Informierung des Publikums bewirken könnten, um dessen Interesse zu erwecken. So ergab die gerade darauf gerichtete Frage 20 des Fragebogens II, 1187 Antworten (1975), von denen: 223 Fernsehsendungen empfehlen, 97 Kurzfilme, 88 Museumsführer, 86 Presseartikel, 76 Ansichtskarten und Photoreproduktionen, 70 Rundfunksendungen und schließlich 50 eine Vorliebe für Diafilme und die gleiche Anzahl für ein Inbetriebsetzen der im Museum ausgestellten Anlagen beweisen. Eine zwischen 46—49 liegende Zahl von Antworten spricht sich für Diapositive, periodisch erfolgende Plakatierung, Einrichten von Vor-

miniaturi, obiecte de artă populară. 40 de răspunsuri se referă la organizarea unor lecții speciale pentru elevi. 38 de vizitatori preferă lucrări de popularizare, iar alții, pliantele (34 de răspunsuri), spectacolele în aer liber (33 de răspunsuri) sau consultațiile de specialitate (33 de răspunsuri). S-au exprimat, de asemenea, preferințe pentru conferințe cu proiecții (30 de răspunsuri), seri muzeale (26 de răspunsuri) sau cercuri de prieteni ai muzeului (23 de răspunsuri).

4. În ceea ce privește motivația vizitării muzeului, aceasta a fost urmărită prin întrebarea 12, din fișa chestionar II. Posibilitățile de răspuns n-au fost exclusive, în sensul că vizitatorul putea să răspundă la două sau chiar trei motivații. De exemplu, un vizitator poate să aibă interes general pentru muzeu, dar să viziteze un muzeu pentru a-și însoți copiii, prietenii sau oaspeții etc.

Motivația vizitării, așa cum a reieșit din analiza răspunsurilor înregistrate, a gravitat în jurul următorului set de posibilități: interes general pentru muzeu, îmbogățirea cunoștințelor, documentare, indemnul școlii etc.

Ierarhia motivațiilor, în urma analizei celor 654 de răspunsuri primite în cercetare efectuată în 1975, se structurează după cum urmează: 103 răspunsuri reprezintă vizitatorii care au venit la muzeu cu scopul de documentare. Răspunsurile numeroase, vizând această motivație, reflectă tendința de cunoaștere aprofundată a diferitelor domenii de cultură pe care le ilustrează muzeele, în general, și muzeul nostru, în special.

Acest procent ridicat obligă muzeul la asigurarea unor condiții optime de documentare, a unei vizități firești a muzeului, precum și a unei asistențe științifice de specialitate, altfel spus, prezența muzeografului care să dea informațiile necesare și solicitate de către cei care apelează la serviciile sale.

Din totalul de răspunsuri, un număr de 96 se referă la interesul general pentru muzeu. Se poate vorbi, în acest sens, de o curiozitate caracteristică pentru oricare dintre vizitatorii muzeelor. Este, poate, unul din cele mai sincere răspunsuri ce se pot da în legătură cu muzeul.

Și în cazul motivației, ca și în cazul informației și propagandei muzeale, un rol important îl joacă grupurile de apartenență. Astfel, 83 de răspunsuri menționează, drept motivație, recomandările prietenilor și 69, sugestiile familiei. 61 de răspunsuri se referă la faptul că, fiind în localitate, există obiceiul de a vizita și muzeele din localitatea respectivă. Unii dintre vizitatori au vizitat muzeul însoțind copii (53 de răspunsuri), alții la recomandarea profesorilor (39 de răspunsuri), alții pentru a-și însoți oaspeții (32 de răspunsuri). Mai puțin prezente în motivația vizitării sînt interesul pentru anumite muzee (24 de răspunsuri). Este semnificativ, de asemenea, numărul mic al acelor care vin din întâmplare (18 răspunsuri).

führungswerkstätten und Verkaufsständen für Reproduktionen, Miniaturen, Volkskunstgegenständen aus. 40 Antworten befürworten Sonderführungen für Schüler. 38 Besucher ziehen Popularisierungs-Veröffentlichungen, andere dagegen Faltbogen (34 Antworten) vor. Zu Freilichtaufführungen neigen 33 Personen, zu Fachkonsultationen die gleiche Anzahl. Vorliebe dagegen für Dia-Vorträge bewiesen 30, für Museumsabende 26 und für Zirkel der Museumsfreunde 23.

4. Was die Begründung der Museumsbesichtigung anbelangt, untersucht diese die Frage 12 des Fragebogens II. Die Fragestellung ließ mehrere Beantwortungsmöglichkeiten offen, und zwar: allgemeines Interesse für Museen, ein Museumsbesuch, um Kinder damit vertraut zu machen, was auch für Freunde, Gäste usw. gilt.

Aus den erhaltenen Antworten vermochten wir die Tatsache abzuleiten, daß das Hauptgewicht der Motivation auf folgende Gruppen fällt: allgemeines Interesse, Wissensbereicherung, Dokumentation, Anregung durch die Schule, u.a.m.

Aufgrund der 654 erhaltenen Antworten, die die 1975 erfolgte Befragung ergab, zeigt die Begründungspyramide folgenden Aufbau: 103 Antworten vertreten Besucher, die das Museum zu Dokumentierungszwecken besichtigten. Die große, eine derartige Begründung betreffende Zahl von Antworten belegt ein Trachten nach umfassender Kenntnis der in Museen veranschaulichten Kulturbereiche, was für Museen im allgemeinen und für unser Museum im besonderen gilt.

Dieser beträchtliche Prozentsatz verpflichtet dazu, beste Dokumentierungsbedingungen, eine natürliche Besichtigung, wie auch wissenschaftliche Fachberatung zu gewährleisten, oder mit anderen Worten, die Gegenwart des Museologen inmitten der Besucher, um jederzeit gewünschte Aufschlüsse geben zu können, die man von ihm fordert.

96 Antworten beziehen sich auf allgemeines Interesse für das Museum, eine Tatsache bezüglich derer man von einer jedweden Museumsbesucher kennzeichnenden Neugier sprechen kann. Dabei handelt es sich vermutlich um die ehrlichste, mit dem Museum zusammenhängende Antwort.

Auch im Falle der Besuchsmotivation spielen, wie bei der Information und Propaganda, die Zugehörigkeitsgruppen eine entscheidende Rolle. So führen 83 Antworten Empfehlungen von Freunden als Anstoß an, 69 Vorschläge der Familie, 61 beziehen sich auf die Tatsache, daß es bei einem Aufenthalt in einer Ortschaft nun einmal üblich sei, die dortigen Museen zu besichtigen. Eine Reihe von Besuchern gelangten als Begleiter von Kindern ins Museum (53 Antworten), andere auf Empfehlung von Lehrkräften (39 Antworten), andere schließlich (32 Antworten) begleiteten ihre Gäste. Seltener stoßen wir auf eine Begründung des Museumsbesuchs, der ein Interesse für eine gewisse Museumsgattung zugrundeliegt (24 Antworten). Bezeichnend ist jedoch auch die geringe Anzahl von Zufallsbesuchern (18 Antworten).

Din răspunsurile primite la întrebarea 14, care se referă la modul în care s-a produs vizita sub raportul surselor de informație, respectiv dacă s-au primit explicații din partea unui specialist din muzeu sau vizita a avut caracter individual, în care caz informațiile privind unitățile-exponat, ca și obiectele din interior, se dau prin mijloace muzeografice auxiliare ca: texte, etichete, ghiduri, pliante, rezultă că peste 50 % din vizitatorii chestionați au vizitat muzeul individual, recurgând la texte explicative, pliante, etichete (347 de răspunsuri când vizita s-a făcut cu un pliant, ghidul muzeului, citind textele și etichetele referitoare la exponate 169 de răspunsuri când vizita s-a făcut sub îndrumarea unui specialist din muzeu).

Din acest punct de vedere, prezintă o importanță deosebită calitatea textelor și etichetelor, capacitatea lor de a furniza informații îndestulătoare și exacte. Aprecierile vizitatorilor (conform răspunsurilor date la întrebarea 16) cu privire la texte și etichete, se distribuie după cum urmează: 358 de răspunsuri le consideră ca fiind satisfăcătoare, 38 de răspunsuri, ca nefiind satisfăcătoare, 20 de vizitatori nu au răspuns la întrebare.

În ceea ce privește preferințele publicului vizitator asupra sectoarelor sau unităților și obiectelor care i-au plăcut cel mai mult, acestea se grupează după cum urmează: 72 de vizitatori au declarat că le place tot muzeul, 101 optează pentru sectorul mori (din care 42 apreciază, în mod deosebit, morile de vânt), 59 de răspunsuri vizează gospodăria-atelier de cojocar-curelar din Săliștea Sibiului, 49 de vizitatori apreciază gospodăria cu ocol întărit din Măgura Branului, iar alții 42, sectorul olărit. Menționăm, de asemenea, preferințele pentru: dîrsla din Moeciu (18 răspunsuri), complexul arhitectonic din Călinești-Maramureș (11 răspunsuri), pentru sectorul păstorit — stîmile (10 răspunsuri), gospodărie — atelier de fierar și cea de luminărar din Sebeș (cîte 9 răspunsuri).

Motivația unor asemenea preferințe este variată: originalitatea, valoarea, autenticitatea, unicitatea, ineditul exponatelor, ingeniozitatea și inteligența creatorului popular: „Există în fiecare, chiar și în încăperile și spațiile auxiliare, acea ingeniozitate populară, care, dacă e remarcată, e impresionantă pretutindeni. Ele sînt baza de la care s-a pornit. E grandios însuși muzeul.“, sau: „Muzeul reprezintă o sinteză a inteligenței românești.“ Se menționează, de asemenea, valoarea de document a exponatelor ca și faptul că ele incită și satisfac curiozitatea. Unele din aprecierile asupra muzeului și unităților se datorează și faptului că la unitatea respectivă, care a întrunit aprecierile vizitatorului, s-au dat explicații amănunțite, care au dus la înțelegerea fenomenului respectiv. Alți vizitatori își motivează preferințele și prin

Aus den Antworten auf die Frage 14, die Art und Weise betreffend, in der sich die Besichtigung im Hinblick auf die Informationsquellen abwickelte, bzw. ob sie von Erklärungen eines Museumsfachmanns begleitet war oder individuellen Charakter besaß, in welchem Falle die die Ausstellungseinheiten oder Einrichtungsgegenstände betreffenden Informationen durch museographische Hilfsmittel geboten werden, wie: Texte, Führer, Faltblätter, geht hervor, daß über 50 % der befragten Besucher das Museum allein besichtigten und sich dabei der Erklärungstexte, Faltbogen und Vignetten bedienten (347 Fälle, wo der Besuch anhand eines Faltblattes, bzw. des Museumsführers erfolgte, wobei man die auf die Exponate bezüglichen Hinweise las; 169 Antworten, die auf Besichtigungen in Begleitung eines Museumsfachmanns hinwiesen).

In diesem Sinne kommt der Qualität der Texte eine besondere Bedeutung zu, bzw. ihrem Vermögen, ausreichende und genaue Aufschlüsse zu bieten. Die dahingehenden Einschätzungen seitens der Besucher (aufgrund der Antworten auf Frage 16), verteilen sich wie folgt: 358 Antworten bezeichnen die Texte als zufriedenstellend, 38 dagegen halten sie für unbefriedigend und 20 Besucher ließen die Frage unbeantwortet.

Was die Vorliebe des Publikums für gewisse Einheiten, Abteilungen oder Objekte anbelangt, die sein Gefallen erregten, ergibt sich folgendes Verhältnis: 72 Besucher erklärten, daß ihnen das Museum in seiner Gesamtheit gefalle, 101 sprachen sich für die Unterabteilung „Mühlen“ aus (und davon bevorzugten 42 vor allem die Windmühlen), 59 Besucher führen das mit einer Kürschner-Riemer-Werkstatt versehene Gehöft von Săliștea Sibiului an, 49 ziehen den Vierkanthof von Măgura Branului, 42 dagegen die Unterabteilung „Töpferei“ vor. Wir führen noch Stimmen an, die sich für die folgenden Einheiten aussprechen: die Walkmühle aus Moeciu (18 Antworten), den Hausbaukomplex von Călinești-Maramureș (14 Antworten) für den Schafzuchtsektor — Sennhütten (10 Antworten) für die beiden eine Schmiede, bzw. eine Wachszieherwerkstätte umfassenden Gehöfte (je 9 Antworten).

Die Begründung derartiger Bevorzugungen ist mannigfaltig: Originalität, Wert, Authentizität, Einmaligkeit, Neuheit der Exponate, Erfindungsgabe und Intelligenz des Volksschöpfers: „In jedem der Räume, selbst in den Nebenräumen finden wir jenen Erfindungsgeist des Volkes belegt, der, wenn man ihn beachtet, überall beeindruckt. Sie bilden den Ausgangspunkt alles Folgenden. Ja, das Museum selbst ist großartig“, oder „Das Museum stellt eine Synthese rumänischer Intelligenz dar“. Desgleichen führt man häufig den Urkundenwert der Exponate an und die Tatsache, daß sie die Neugierde befriedigen. Gewisse Einschätzungen des Museums und seiner Ausstellungseinheiten sind auch der Tatsache zu verdanken, daß der Besucher bei der von ihm bevorzugten Einheit detaillierte Erklärungen erhielt, die ihm die Erscheinung verständlich machten. Gewisse Besucher begründen ihre Vorliebe damit, daß das

faptul că muzeul este foarte bine întreținut, prin modul de aranjare a interioarelor, prin curătenia exemplară a uneia sau alteia dintre unități.

În același timp, analiza opiniilor și aprecierilor emise a evidențiat două categorii de vizitatori: unii care au sesizat mesajul esențial pe care-l transmite muzeul — reflectarea inventivității creatoare a poporului român; alții care au asimilat muzeul categoriei generale de „muzeu al satului“.

În acest sens, atât macroetichetele, cât și foile volante, vor trebui să sublinieze, într-un mod mai evident, în ce constă „invenția“ și, eventual, compararea ei cu invenții similare contemporane.

Creșterea an de an a numărului de vizitatori, interesul tot mai larg pe care acest muzeu îl trezește atât la vizitatorii autohtoni, cât și la cei străini, sînt evidente, această unitate ocupînd un loc aparte și devenind o prezență activă în rețeaua națională a muzeelor și aceasta, în timp ce este încă în plin șantier.

De aici, sarcinile exprese care revin muzeului pentru viitor, de a lărgi perspectivele științifice ale vizitatorilor, de a-i ajuta să înțeleagă, prin intermediul obiectelor expuse sau a fenomenelor prezentate, legile de dezvoltare ale naturii, societății și gândirii.

În acest sens, activitatea cultural-educativă trebuie orientată în așa fel, încît publicul larg, de toate categoriile, să înțeleagă muzeul nostru, alături de toate celelalte muzee, ca un loc de păstrare a moștenirii culturale, să se identifice cu propriul său trecut, de muncă creatoare de valori.

O atenție deosebită va trebui acordată școlii, intensificîndu-se și diversificîndu-se acțiunile cu elevii, muzeul din Dumbrava Sibiuului oferind posibilitatea cunoașterii directe a unei multitudini de probleme în legătură cu modul de trai, de la locuință, la alimentație, muncă (toate ocupațiile tradiționale ale poporului român sînt prezentate aici), relația om-mediul înconjurător, gândire tehnică, invenție, adaptarea unor invenții, aici intervenind geniul creator al țăranului român etc. În acest context, în cadrul muzeului se pot desfășura lecții dinainte pregătite, pe baza unui punctaj elaborat de către specialistul muzeului, în colaborare cu un cadru didactic. În aceeași ordine de idei, un rol deosebit revine ghidajului. Departe de a se perima, ghidajul rămîne un mijloc eficient în contactul cu publicul. El trebuie însă diversificat, începînd cu ghidajul tematic sau cu cel integrat

Museum sehr gut instandgehalten sei, sowie durch die Art der Stubeneinrichtungen, die beispielhafte Reinlichkeit dieser oder jener Einheit.

Gleichzeitig hob die Untersuchung der geäußerten Meinungen und Einschätzungen das Auftreten zweier Besucherkategorien hervor, d.h.: einer, die die wesentliche Aussage des Museums erfaßt hat — die Veranschaulichung des schöpferischen Erfindergeistes des rumänischen Volkes; und einer zweiten, die das Museum schlechtwegs der Allgemeingattung der „Dorfmuseen“ eingliederte.

In diesem Sinne müssen in Zukunft sowohl die Texte der Einheiten, als auch die Flugblätter mehr darauf eingehen, was „Erfindung“ bedeutet, und sie vielleicht anhand von Vergleichen mit zeitgenössischen, ähnlichen Erfindungen illustrieren.

Das jährliche Anwachsen der Besucherzahl, das ständig steigende Interesse, dessen sich das Museum sowohl in den Reihen der Einheimischen als auch des auswärtigen Publikums erfreut, sind auf der Hand liegende Tatsachen, nimmt diese Museumseinheit doch einen Sonderplatz ein und entwickelte sich noch im Aufbau befindlich schon zu einem aktiven Faktor innerhalb des Landesnetzes der Museen.

Daraus ergeben sich die besonderen Aufgaben, die dem Museum für die Zukunft bevorstehen, nämlich den wissenschaftlichen Horizont seiner Besucher zu erweitern, ihnen dabei behilflich zu sein, anhand der ausgestellten Objekte oder der dargestellten Erscheinungen die Entwicklungsgesetze der Natur, der Gesellschaft und des menschlichen Denkens zu erfassen.

In diesem Sinne muß die kulturell-erzieherische Tätigkeit derart ausgerichtet werden, daß das breite Publikum aller Kategorien unser Museum, neben den übrigen Museen, als Hort zur Wahrung des Kulturerbes erkenne und sich hier mit seiner eigenen Vergangenheit werteschaffender Arbeit identifiziert.

Ein besonderes Augenmerk muß der Schule gelten, indem man das Wirken in den Reihen der Schüler intensiver und vielfältiger gestaltet, ermöglicht doch das Museum aus der Dumbrava von Sibiu die unmittelbare Kenntnis einer Vielzahl von Fragen betreffend die Lebensweise, und zwar angefangen von der Wohnung, über Ernährung, Arbeit (sämtliche traditionellen Beschäftigungen des rumänischen Volkes werden hier veranschaulicht), das Verhältnis Mensch-Umwelt, technisches Denken, Erfindung. Anpaßung gewisser Erfindungen, worin die schöpferische Erfindungsgabe des rumänischen Bauern zutage tritt, usw. Damit zusammenhängend lassen sich im Rahmen des Museums, aufgrund von vorher von einem Museumsfachmann und einer Lehrkraft ausgearbeiteten Thematiken Sonderführungen mit Schulstundencharakter veranstalten. Im gleichen Sinne fällt der Führung durch das Museum eine Sonderrolle zu. Weit davon entfernt, als überholt zu gelten, bleibt sie auch weiter ein wichtiges Mittel in der Beziehung zum Publikum. Doch muß sie, angefangen von thematischen, bezw. Führungen

unui ciclu, folosindu-se chiar și ghidajul pentru o singură unitate, dar reprezentativă pentru un anumit fenomen.

Muzeul va trebui să-și organizeze un centru de informare unde publicul să poată lua cunoștință de toate acțiunile lui și unde să poată primi toate informațiile legate de exponatele din muzeu și de fenomenele prezentate.

În atenția specialiștilor muzeului va trebui să stea, mai mult decât până acum, realizarea de filme și diafilme, mijloace de mare randament în activitatea instructiv-educativă, mergându-se, în acest sens, pe o serie de filme sub genericul „Școala și muzeul”, filme tematice, obținându-se, în felul acesta, o imagine completă asupra civilizației și culturii populare românești.

Atelierele demonstrative vor trebui să întregască gama mijloacelor de influențare a publicului, ele dând posibilitatea cunoașterii directe, pe viu, în special pentru generațiile tinere care nu au avut ocazia să cunoască direct civilizația tradițională a satului românesc, a unor aspecte esențiale privind vechile ocupații ale poporului român.

La toate acestea se adaugă publicațiile muzeului (pliante, ghiduri etc.) cărora trebuie, de asemenea, să li se acorde o atenție deosebită.

În acest fel, muzeul va răspunde alături de celelalte instituții de învățământ și cultură, importanței ce i se acordă în opera de educație socialistă a maselor, lărgindu-și audiența la public, răspunzând interesului acestuia pentru cunoaștere, dorinței lui de informare și perfecționare.

die einem Zyklus eingeordnet sind, bis zu jenen, die einer einzigen Einheit gewidmet sind, diversifiziert werden.

Weiter zu beachten, wäre die Schaffung eines Informationszentrums, das den Besucher mit allen Aktionen des Museums vertraut macht und ihm jede Art Aufschlüsse, die Exponate oder dargestellten Erscheinungen betreffend, zur Verfügung stellt.

Desgleichen wird sich das Hauptaugenmerk des Museumsfachmanns auch weiter, ja noch mehr als bisher, der Herstellung von Filmen und Diafilmen zuwenden müssen, die sich als überaus wirksame Mittel der Bildungs- und Erziehungstätigkeit erwiesen, um in diesem Sinne eine Reihe von Themen unter der Überschrift „Schule und Museum“ in Angriff zu nehmen, um dadurch das Bild der rumänischen Volkskultur und -zivilisation zu vervollständigen.

Die Skala der zur Beeinflussung des Publikums verwandten Mittel sollte anhand von Schauwerkstätten Bereicherung finden, die es den jungen Generationen, denen die Gelegenheit fehlte, die überlieferte Zivilisation des rumänischen Dorfes unmittelbar kennenzulernen, ermöglicht, sich mit den wesentlichsten, die alten Beschäftigungen des rumänischen Volkes betreffenden Aspekten direkt und aufgrund lebendigen Anschauungsmaterials vertraut zu machen.

Zu den Obengezeigten fügen sich noch die Museumsveröffentlichungen hinzu (Faltbogen, Führer usw.), die ebenfalls besondere Beachtung verdienen.

Auf diese Art wird das Museum an der Seite der übrigen Unterrichts- und Kulturinstitutionen der Bedeutung gerecht, die ihm innerhalb des sozialistischen Massenerziehungswerks beigemessen wird.

**MUZEELE SĂTEȘTI
CU PROFIL ETNOGRAFIC
ÎN LUMINA LEGII
OCROTIRII PATRIMONIULUI
CULTURAL NAȚIONAL**

Raymonde Wiener

Între instituțiile culturale care au contribuit în ultimii ani la diversificarea și îmbogățirea vieții spirituale a satelor noastre, figurează și muzeele sătești. Atenția deosebită, pe care organele de stat o acordă păstrării tradițiilor populare, a stat la baza inițierii de către C.C.E.S. a acestor unități, pe care le-a susținut în continuare. Această inițiativă s-a bucurat, de altfel, de un larg răsunet între locuitorii satelor. Antrenați, de cele mai multe ori, de entuziasmul intelectualității sătești — învățători, profesori, directori de cămine culturale — doritori să salveze importante mărturii ale trecutului satului lor, locuitorii au contribuit, prin donații, la înființarea în multe zone ale țării, a unor unități muzeale sătești, variate ca profil și tematică.

Rod, adesea, și al unei inițiative spontane, — tocmai această spontaneitate a creat, pe plan național, unele situații destul de dificile — noile muzee nu erau întotdeauna sistematic concepute și organizate. Problemele generate de aceste deficiențe au stat adesea în centrul unor simpozioane, mese rotunde, consfătuiri și dezbateri, sau în centrul preocupărilor unor lucrători de muzeu. Cele mai importante chestiuni discutate se refereau la definirea noțiunii de muzeu sătesc, la tipurile acestor muzee, la metodologia organizării lor, la regimul lor de funcționare, la locul lor în sistemul de conservare a valorilor naționale, la locul lor în procesul educativ și la problema finanțării și deservirii lor.

Cu toate că discuțiile au fixat unele jaloane și au concretizat gama necesităților acestor muzee, pe plan central, situația lor nu a fost încă definitiv circumserisă. Astăzi, multe din aceste mici unități există fără a avea un statut juridic și lipsite de un statut de funcționare. Doar pentru unele cazuri izolate s-au fixat, local, norme directoare

**DIE VOLKSKUNDLICHEN
DORFMUSEEN
IM LICHT DES GESETZES
ZUM SCHUTZE DES NATIONALEN
KULTURPATRIMONIUMS**

Raymonde Wiener

Zu den Kulturinstitutionen, die innerhalb der letzten Jahre, zur Diversifizierung und Bereicherung des Geisteslebens unserer Dörfer beitrugen, gehören auch die Dorfmuseen. Das besondere Augenmerk, das die Staatsorgane der Erhaltung bäuerlicher Überlieferung zukommen ließen, bildete den Ausgangspunkt für die Gründung durch den Rat für Kultur und sozialistische Erziehung auch später von ihm betreuter, derartiger Einheiten. In den Reihen der Landbewohner erfreute sich diese Initiative übrigens eines beträchtlichen Widerhalls. Hauptsächlich durch die Begeisterung einheimischer Intellektueller — Lehrer, Oberlehrer, Kulturheimdirektoren — mitgerissen, deren Trachten sich darauf richtete wertvolle Zeugen der Dorfvergangenheit zu retten, trug die Dorfbevölkerung durch Schenkungen zur Gründung einer Reihe von in Profil und Thematik, abwechslungsreicher dörflicher Museumseinheiten bei.

Häufig die Frucht eines spontanen Entschlusses, eine Tatsache, die im Landesmaßstab verschiedene Schwierigkeiten auslöste, erwiesen sich diese Museen nicht immer als systematisch aufgefaßt und organisiert. Die von diesen Mängeln bewirkten Situationen standen des Öftern im Mittelpunkt gewisser Symposien, Rundtischgespräche, Beratungen und Diskussionen oder es richteten verschiedene Mitarbeiter ihre Bemühungen auf deren Lösung. Die wichtigsten zur Diskussion stehenden Fragen bezogen sich auf die Definition des Begriffes Dorfmuseum an sich, auf die Typen derartiger Museen, die zu ihrer Anlage benutzte Methodik, ihr Funktionsregime, auf den ihnen, innerhalb des Konservierungssystems nationaler Werte zustehenden Platz und auf ihre Stellung im Erziehungsprozeß, ihre Finanzierung und Betreuung.

Ogbleich solche Diskussionen gewisse Maßstäbe festlegten und die Skala der Bedürfnisse derartiger Museen klarstellten, gelang es keineswegs deren Lage auf zentraler Ebene endgültig zu klären. So gibt es heute mehrere solche kleine Einheiten, die weder über einen Rechts- noch über einen Funktionsstatus verfügen. Bloß für gewisse, vereinzelte Fälle legte man auf Lokalebene Direktivnormen für die Abwicklung ihrer Tätigkeit fest.

ale desfășurării activității lor. O consecință a acestor stări de lucruri a fost și înființarea unor unități muzeale în mediul rural, fără a se cunoaște exact, de către inițiatori, principiile care trebuie să stea la baza unei asemenea acțiuni.

Deși muzeele sâsești din județul Sibiu au fost înființate conform unor tematici, incluzând un mesaj și un conținut de idei, deoarece prin grija permanentă a C.J.C.E.S. ele s-au bucurat de asistența specialiștilor din Muzeul Brukenthal, chiar și în cadrul acestor muzee au rămas deschise numeroase probleme, generate, în primul rând, de faptul, că nici ele nu au fost incluse, cu toate drepturile și îndatoririle ce decurg de aici, în rețeaua muzeelor oficiale. Din această cauză, la muzeele județului nostru, activitatea curentă nu a demarat potrivit așteptărilor. Desigur, există excepții de la această afirmație, dar numai acolo unde entuziasmul organizatorilor locali s-a dovedit de durată, coroborat fiind de un interes și de o dăruire pentru noul muzeu și, în general, pentru cultura populară. Cităm, în special, în acest context, cazul muzeelor Galeș și Sibiel.

Este fapt cunoscut și subliniat de repetate ori de către forurile competente, că județul Sibiu are rețeaua printre cele mai bogate și, din punct de vedere tematic, cele mai bine constituite muzee sâsești din țară. Acțiunea de înființare a acestor muzee, ca o formă de manifestare a dragostei și stimei pentru trecutul poporului, se înscrie pe linia unor destul de vechi tradiții. Din sec. XIX — începutul sec. XX, intelectualitatea din Transilvania, însuflețită de ideea ființei naționale și în cadrul luptei pentru afirmarea acesteia, a cultivat cunoașterea trecutului, a folclorului și artei populare românești, prin muzeul, expozițiile, manifestările folclorice, monografiile inițiate de societatea ASTRA. Arta populară sâsească a intrat și ea, concomitent, în sfera preocupărilor intelectualității, după cum dovedește înființarea și activitatea societății: „Verein für siebenbürgische Landeskunde“.

Cele zece muzee sâsești ale județului Sibiu, ale căror colecții au fost înființate între anii 1935, (Poiana Sibiului) și 1971, au reușit, prin tematica lor, să ilustreze ceea ce este mai reprezentativ pentru zona Mărginimii și a celorlalte sate din jur, subliniind caracteristicile fundamentale ale localităților în care ființează ele.

— Muzeul din Poiana Sibiului ilustrează ocupația de bază tradițională a locuitorilor: păstori-

Infolge der Tatsache, daß man über keine vor-
ausgegangenen Beispiele verfügte, kam es zur
Gründung solcher Museen, ohne Aussicht auf spä-
teres Wirken, mangelte es doch den Anregern an
der Kenntnis derartigen Aktionen zugrundeliegen-
der Prinzipien.

Obgleich die Museen des Kreises Sibiu anhand
von Thematiken zustande gekommen sind, die eine
Aussage und einen Ideengehalt einschließen, vor
allem da sie sich, aufgrund der Förderung durch
das Kreiskomitee für Kultur und sozialistische
Erziehung, einer ständigen Betreuung durch Fach-
kräfte des Brukenthalmuseums erfreuten, blie-
ben, selbst in diesem Falle, zahlreiche Fragen
unbeantwortet, die vor allem auf der Tatsache be-
ruhen, daß auch diese nicht dem Netz öffentlicher
Museen angegliedert wurden, mit allen sich daraus
ergebenden Rechten und Pflichten. Davon aus-
gehend, entfaltete sich die laufende Tätigkeit in
den Dorfmuseen unseres Kreises nicht immer den
Erwartungen entsprechend. Natürlich gibt es auch
Ausnahmen, doch nur dort, wo die Begeisterung der
einheimischen Veranstalter vorherrschte und von einem
Interesse und einer gewissen Hingabe für das neue
Museum und für die Volkskultur im allgemeinen
begleitet war. In diesem Zusammenhang lassen
sich besonders die Museen von Galeș und Sibiel
erwähnen.

Die Tatsache, daß Sibiu über ein Netz von Dorf-
museen verfügt, die zu den reichsten und in themati-
scher Hinsicht, zu den am besten zusammenge-
stellten derartigen Institutionen gehören, ist be-
kannt und wurde wiederholtermaßen von den zu-
ständigen Stellen hervorgehoben. Die Gründungs-
aktion dieser Museen reiht sich einer verhältnis-
mäßig alten, dem XIX. und dem Beginn des
XX. Jh. angehörenden Überlieferung ein, als die
transsilvanischen Intellektuellen, vom Gedanken
nationalen Wesens beseelt und im Rahmen des zu
seiner Behauptung geführten Kampfes, die Kennt-
nis der Vergangenheit, der rumänischen Folklore und
Volkskunst durch Museen, Ausstellungen, Folklore-
darbietungen, durch die ASTRA-Gesellschaft an-
geregte Dorfmonographien förderten. Die säch-
sische Volkskunst rückte desgleichen ins Blick-
feld der Intellektuellen jener Zeit, wie die Grün-
dung und Tätigkeit des „Vereins für siebenbürgische
Landeskunde“ beweist. Somit folgt die Gründung
gewisser Dorfmuseen innerhalb unseres Kreises
tatsächlich der Überlieferung, als eine Form der
Liebe und Ehrerbietung für die Vergangenheit
des Volkes dieser Landstriche und als Ausdruck
des Nationalstolzes.

Es gelang den zehn Dorfmuseen des Kreises,
deren Sammlungen zwischen 1935 (Poiana Sibi-
ului) und 1971 zustande kamen, anhand ihrer The-
matik das zu veranschaulichen, was für das Ge-
biet der Mărginime und die umliegenden Dörfer
repräsentativ erscheint, und die Grundkennzei-
chen der Ortschaften, die sie beherbergen, hervor-
zuheben.

— So illustriert das Museum von Poiana Sibi-
ului die überlieferte Grundbeschäftigung der Be-

Fig. 1. Casă veche de locuit — Muzeul sătesc Galeș

Abb. 1. Altes Bauernhaus — Dorfmuseum in Galeș

Fig. 2. Colț de interior — Muzeul sătesc Galeș

Abb. 2. Blick in die Wohnstube — Dorfmuseum in Galeș

— reprezentat printr-o gamă bogată de unelte, vase și obiecte specifice gospodăriei pastorale; tehnicile agriculturii de munte sînt reprezentate prin instrumentarul specific.

— Muzeul din Galeș, cu o temă similară, îmbogățește reprezentarea repertoriului îndeletnicirilor caracteristice, prin obiecte legate de meșteșugurile practicate în sat. Materiale reprezentative ilustrează agricultura, creșterea vitelor, albinăritul, pomicultura, culesul din natură, precum și diversele meșteșuguri: tîmplăritul, olăritul, cojocăritul, producția pălăriilor și pieptenilor. Muzeul este completat printr-un sector în aer liber, care conține casa datată din 1848, în care se redă modul de viață a locuitorilor satului în sec. XIX — XX, și o stîină cu două încăperi din munții Săliștei, datată 1866 și conținînd, ca exponate, un bogat instrumentar pastoral.

— Muzeul din Rășinari, pe lîngă cîteva jaloane făcînd istoricul comunei, prezintă ocupațiile caracteristice ale locuitorilor: agricultura, păstoritul, culesul din natură, și, în ultimul rînd, meșteșugurile: cojocăritul, dogăritul, fierăritul, luminăritul. Sînt ilustrate, apoi, industria casnică, portul local, mobilierul, interiorul specific acestei comune.

— Muzeul din Gura Riului conține un interior local specific sec. XIX ca și produse ale industriei casnice textile, care a cunoscut aici o deosebită înflorire.

— Muzeul din Boița, expoziția memorială „Gheorghe Lazăr” din Avrig și Muzeul etnografic și memorial „Badea Cîrțan”, din Cîrțișoara, au un profil mixt, istoric și etnografic. La Cîrțișoara, expoziția propriu-zisă reprezintă industriile meșteșugărești locale: ceramica și sticlăria, ca și tradiționala activitate artistică de aici — icoanele pe sticlă. O încăpere este dedicată personalității lui Badea Cîrțan și conține, pe lîngă alte exponate, și o parte a bibliotecii cărturarului țăran. În plus, muzeul include o casă țărănească din sec. XIX-lea, caracteristică arhitecturii populare locale și modului de organizare a interiorului.

— Casa-muzeu din Cristian și muzeul din Cisnădioara sînt consacrate modului de viață și creației artistice a populației săsești. Casa-muzeu din Cristian ilustrează o gospodărie țărănească din sec. XIX-lea, prima jumătate a sec. XX, evidențiind specificul local al populației germane prin obiecte specifice ale gospodăriei săsești, alături de acela al landlerilor. Uneltele legate de industria casnică textilă: războiul de țesut, furcile și roțile

wohner: die Schafhaltung -- dargestellt anhand einer reichen Skala von Geräten, Behältern und für die Pastoralwirtschaft spezifischen Gegenstände, wobei die Techniken des montanen Ackerbaus, durch entsprechende Gerätschaften veranschaulicht werden.

— Das Museum von Galeș, einer ähnlichen Thematik gewidmet, rundet die Darstellung der kennzeichnenden Betätigungen durch eine Reihe von Gegenständen ab, die den im Dorfe ausgeübten Gewerben angehören. Repräsentatives Material veranschaulicht den Ackerbau, die Viehzucht, die Bienenzucht, den Obstbau, das Sammeln von Naturprodukten, wie auch verschiedene Gewerbe: Schreinerei, Töpferei, Kürschnerei, Hutmacherei und Wollkratzenanfertigung.

Eine Freilichtabteilung, deren Hauptattraktion ein 1848 datiertes Bauernhaus bildet, ergänzt das Museum. Ersteres gibt die Lebensbedingungen der Dorfbewohner während des XIX. und XX. Jh. wieder. Dazu kommt eine aus dem Jahre 1866 stammende Zweiraumsennhütte, deren Exponate eine Fülle von Hirtengerät umfassen.

— Das Museum von Rășinari stellt, von einigen Hinweisen auf die Geschichte der Gemeinde abgesehen, die kennzeichnenden Beschäftigungen ihrer Bewohner dar und zwar: den Ackerbau, die Schafhaltung, das Sammeln von Naturprodukten und schließlich gewisse Gewerbe: die Kürschnerei, die Böttcherei, das Schmiedegewerbe, die Wachszieherei. Außerdem werden die Hausindustrie, die heimische Tracht, das Mobiliar und die für diese Gemeinde spezifische Bauernstube veranschaulicht.

— Das Museum von Gura Riului enthält eine, das XIX. Jh. kennzeichnende Bauernstube, dazu Erzeugnisse der bäuerlichen Textilverarbeitung, die hier eine besondere Blüte erlebte.

— Das Museum von Boița, die „Gheorghe Lazăr“-Gedenkausstellung aus Avrig und das Volkskunde- und „Badea Cîrțan“-Gedenkmuseum aus Cîrțișoara weisen ein Mischprofil auf und sind gleichzeitig der Geschichte und der Volkskunde gewidmet, wobei in Cîrțișoara die eigentliche Ausstellung die einheimischen Gewerbe darstellt, und zwar: die Töpferei und die Glasbläserei, wie auch die hier heimische Kunst der Hinterglasmalerei. Ein Raum ist der Persönlichkeit Badea Cîrțans gewidmet und enthält neben anderen Exponaten auch einen Teil der Bibliothek dieses bäuerlichen Bibliophilen. Dazu enthält das Museum noch ein, dem XIX. Jh. angehörendes Bauernhaus, das den Hausbau der Zone und die Stubeneinrichtung veranschaulicht.

— Das Museums-Haus von Cristian und das Museum von Cisnădioara sind der Lebensweise und dem künstlerischen Schaffen der sächsischen Bevölkerung gewidmet. Das Museums-Haus von Cristian veranschaulicht ein Bauerngehöft aus dem XIX. und vom Beginn des XX. Jh., indem es das lokale Spezifikum der deutschen Bevölkerung durch eigentümliche Inventarstücke des sächsischen Gehöfts, neben jenen der Landler, darstellt. Zu sehen sind Geräte und Werkzeuge der Textil-Hausindustrie: ein Webstuhl, Spinnrocken

Fig. 3. Colț de interior săsesc — Casa muzeu Cristian

Abb. 3. Sächsische Stube im Bauernhaus-Museum in Cristian

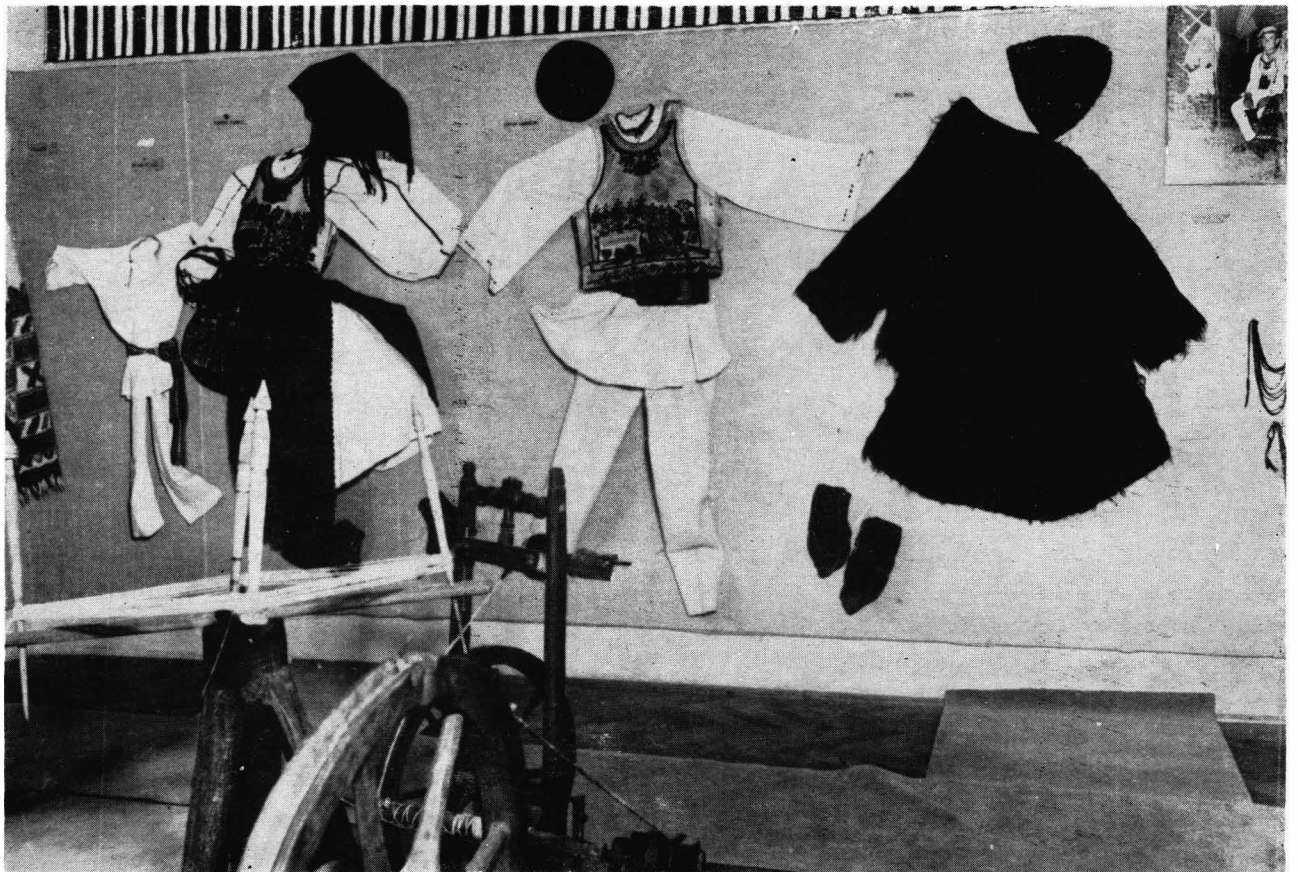

Fig. 4. Aspect din Muzeul sătesc — Avrig

Abb. 4. Aspekt aus dem Dorfmuseum in Avrig

de tors, hechele, vîrtelnițe, ca și cele legate de agricultură: diferite tipuri de pluguri, furcile de lemn, rișnițe, îmblăciile expuse în „casa din apoi”; și micul pavilion din curtea gospodăriei, conferă o imagine destul de sugestivă a ocupațiilor locuitorilor din Cristianul de altădată. Muzeul din Cîsnădioara prezintă, pe genuri, principalele ramuri ale creației populare specifice satului și zonei, ca și produsele din sudul Transilvaniei care au circulat în acest sat.

— Muzeul din Sibiel este dedicat, în mod principal, artei icoanelor pe sticlă și cuprinde o bogată colecție, piesele cele mai vechi datînd din 1806 și 1807; unele lucrări sînt semnate de Savu Moga și Matei Țimforia.

Pentru a rezuma, se poate concluda, din cele de mai sus, că muzeele din jud. Sibiu îmbrățișează o tematică relativ largă, determinată de specificul localităților, în corelație cu aspectele definitorii ale zonei. Ele formează, de fapt, un ansamblu ale cărui componente corelate dau o imagine cel puțin reprezentativă, dacă nu completă, a culturii materiale din mediul rural al județului.

Pentru ca aceste unități muzeale să nu rămînă însă niște creații înghețate, doar cu rol de spațiu de depozitare a unor obiecte, mai mult sau mai puțin valoroase, ele vor trebui, împreună cu celelalte muzee mari, dar, bineînțeles, raportat la posibilitățile lor, să îndeplinească funcțiile specifice ale muzeului contemporan. În cazul muzeelor sătești considerăm că aceste funcții sînt:

- cercetare = depistare;
- teaurizare = conservare;
- valorificare = educație.

CERCETARE — DEPISTARE: Bineînțeles că muzeele sătești nu pot și nu trebuie să devină „institute de cercetare”; funcția de cercetare trebuie înțeleasă aici în primul rînd în corelație cu cea de depistare. Rolul lor ar consta, în primul rînd, în cercetarea patrimoniului virtual al localității, în vederea completării colecției muzeale, dar și pentru descoperirea și semnalarea unor piese, eventual de valoare națională, care în urma prevederii Legii patrimoniului, vor trebui sesizate și, eventual, predate unor instituții de teaurizare a valorilor, în cazul în care muzeul local nu poate avea condiții de conservare și securitate, conform normelor.

După cite știm, astăzi, în satele noastre, mai există bogății nenumărate, piese reprezentative de cultură și artă țărănească, și care, fiind în proprietatea unor oameni ce nu le cunosc importanța și valoarea, sînt amenințate de degradare și dis-

und -räder, Hecheln, Haspeln und daneben Ackergerät: verschiedene Pflugtypen, Holzforken, Handmühlen und Dreschflegel, allesamt in der „Kammer“ oder in dem im Hof befindlichen Pavillon ausgestellt, was zu einem verhältnismäßig aufschlußreichen Bild der Beschäftigungen der Bewohner der Ortschaft Cristian, von Anno dazumal führt. Das Museum von Cîsnădioara dagegen stellt die wichtigsten Zweige des, diese Ortschaft und Zone kennzeichnenden Volksschaffens sowie die in Südtranssilvanien verbreiteten und auch in dieser Ortschaft belegten Erzeugnisse, nach Sachgruppen geordnet, aus.

— Das Museum von Sibiel ist vor allem der Kunst der Hinterglaskiken gewidmet und umfaßt eine reiche Sammlung, deren älteste Stücke 1806 und 1807 datiert sind, wobei einige der Stücke von Savu Moga und Matei Timforea signiert sind.

Um kurz zusammenzufassen, läßt sich aufgrund des Obengesagten der Schluß ziehen, daß die Museen des Kreises Sibiu eine verhältnismäßig weite Thematik umfassen, die vor allem durch das Spezifikum der Ortschaften, verbunden mit bestimmenden Aspekten des Gebiets, zustandekommt. Tatsächlich bilden sie ein geschlossenes Ganzes, dessen untereinander verbundene Glieder ein, zumindest repräsentatives, wenn nicht vollständiges Bild der Sachkultur des ländlichen Milieus des Kreises zu bieten vermag.

Um zu bewirken, daß diese Museumseinheiten nicht eingefrorene Schöpfungen bleiben, d. h. bloß mit der Bestimmung eines Magazinraumes für mehr oder weniger wertvolle Gegenstände, müssen sie zusammen mit den übrigen großen Museen, natürlich unter Rücksichtnahme auf die bestehenden Möglichkeiten, die spezifischen Funktionen des zeitgenössischen Museums zu erfüllen suchen. Und zwar betrachten wir als Funktionen der Dorfmuseen:

- Forschen = Entdecken von Werten
- Anhäufen = Konservieren
- Auswerten = Erziehen

FORSCHEN — Entdecken: Selbstverständlich können und sollen Dorfmuseen nicht zu „Forschungsinstituten“ umgewandelt werden. Vielmehr muß hier die Forschungsfunktion vor allem im Zusammenhang mit dem Ausfindigmachen aufgefaßt werden. Ihre Rolle bestände also vor allem in der Erforschung des vorhandenen Bestands der Ortschaft, zum Zwecke einer Vervollständigung der Museumssammlungen und, von Fall zu Fall, der Entdeckung und Meldung gewisser Stücke von vermutlichem Landeswert, die aufgrund des Patrimoniumsgesetzes gemeldet und unter Umständen gewissen Institutionen übergeben werden, zu deren Befugnissen die Aufbewahrung hoher Werte gehört, was im Falle zutrifft, wo das Ortsmuseum nicht über die den Normen entsprechenden Konservierungs- und Verwahrungsbedingungen verfügt.

Wie bekannt, beherbergen unsere Dörfer noch ungezählte Reichtümer, repräsentative Stücke bäuerlicher Kultur und Kunst, die im Besitz von Personen, die sich ihrer Bedeutung und ihres Wertes nicht bewußt sind, zu Verfall und Zerstörung

trugere. Nu arareori am întâlnit piese de mobilier pietat, despicat ca lemne de foc, icoane pe sticlă, aruncate în fundul şurii sau în podul grajdului şi splendide ţesături de lână, destrămate pentru reutilizarea materialului etc.

TEZAUORIZARE — CONSERVARE: Completarea colecţiilor prin donaţii sau achiziţii să se facă în baza unui plan dinainte stabilit, rezultat din cunoaşterea patrimoniului virtual al localităţii şi avându-se în vedere o reprezentare exhaustivă a unora din fenomenele caracteristice localităţii, abordate de muzeu. Pe de altă parte, trebuie realizată sarcina, de primă importanţă pentru orice muzeu, de a asigura condiţiile de depozitare, microclimatice şi de iluminat, care să nu afecteze starea de conservare a obiectelor. Deoarece muzeele săteşti nu vor putea împlini necesităţile de restaurare, piesele ce necesită asemenea intervenţie vor trebui semnalate forurilor judeţene aferente.

VALORIFICARE — EDUCAŢIE: Expoziţia muzeală sătească trebuie organizată în baza unei tematici precise, cu ajutorul specialiştilor dintr-un muzeu judeţean sau central, cu profil similar. În cazul unei organizări corespunzătoare, funcţia sa educativă va fi realizată pe două căi:

a) educaţie directă prin formele obişnuite ale muncii cu publicul: ghidaje, acţiuni cu tineretul în cadrul muzeului (bineînţeles, fără a afecta piesele de muzeu), adunări pioniereşti, lecţii, cercuri, conferinţe cu proiecţii etc.

b) mai importantă ar fi însă, după părerea noastră, în cazul acestor muzee, funcţia educativă indirectă, ea fiind de natură afectivă şi nefiind suplinită sau dublată de mijloacele mass-media; este vorba de existenţa în sat, însăşi a muzeului, cu expoziţia şi activităţile sale, care va acţiona asupra mentalităţii locuitorilor, făcându-i să înţeleagă necesitatea păstrării, în bune condiţiuni, a obiectelor de cultură şi artă tradiţională a căror valoare le va fi confirmată şi făcută inteligibilă.

În cazul în care muzeul sătesc se află într-o localitate de pe un traseu turistic, munca educativă va avea o amploare mai mare pe orizontală; în satele izolate, munca va trebui dusă mai mult vertical, în adâncime.

Cele de mai sus reprezintă, de drept şi de fapt, condiţii sine qua non ale viabilităţii şi eficienţei unui muzeu sătesc. În situaţia actuală a muzeelor săteşti, despre care încă nu se ştie cărei instituţii aparţin din punct de vedere juridic, cine trebuie să le deservească, cine le va finanţa şi de cine vor fi îndrumate permanent, din punct de vedere ştiinţific, aceste condiţii, fireşte, nu pot fi îndeplinite, oricâte eforturi s-ar fi depus şi s-ar mai depune.

verurteilt sind. Nicht selten stießen wir auf zu Brennholz zerhacktes, bemaltes Mobiliar, in irgendeinen Scheunenwinkel geworfene Hinterglasmalereien und wunderschöne Wollwebereien, die man zerschleibt, um den Rohstoff zu verwerten u.a.m.

SAMMELN-KONSERVIEREN: Die Ergänzung der Sammlungen soll aufgrund eines vorher festgelegten Plans vor sich gehen, der auf der Kenntnis des vorhandenen Patrimoniums der Ortschaft beruht, wobei man eine erschöpfende Darstellung gewisser, vom Museum berührter, die Siedlung kennzeichnender Erscheinungen vor Augen haben muß.

Andererseits gilt es eine Hauptaufgabe zu erfüllen, die für jedes Museum gültig ist, nämlich entsprechende Aufbewahrungsbedingungen, was das Klima und Licht anbetrifft, zu schaffen, die den Erhaltungszustand der Sammlungen nicht ungünstig beeinflussen. Da Dorfmuseen die an sie gestellten Restaurierungsansprüche nicht zu erfüllen vermögen, ist es wohl notwendig, Gegenstände, die derartiger Eingriffe bedürfen, den betreffenden zuständigen Stellen auf Kreisebene zu melden.

AUSWERTUNG-ERZIEHUNG: Ländliche Museumsausstellungen sollen ausschließlich aufgrund einer genau umrissenen Thematik und unter Hinzuziehen von Fachkräften aus Kreis- oder Zentralmuseen gleicher Ausrichtung angelegt werden. Im Falle des Zustandekommens einer derartigen Ausstellung läßt sich deren erzieherische Aufgabe auf zwei Arten verwirklichen:

a) unmittelbare Erziehung, aufgrund üblicher Formen der Publikumsarbeit: Führungen, für die Jugend bestimmte Aktionen (natürlich ohne die Museumsgegenstände zu beanspruchen), Pioniersammlungen, Zirkel, Lichtbildvorträge usw., usf.

b) Wichtiger jedoch erscheint uns im Falle dieser Museen deren indirekte Erziehungsfunktion, die affektiver Natur ist und keine Ergänzung oder Begleitung durch Massmedien hat. Es handelt sich um das Bestehen an sich des betreffenden Museums im Dorfe, mit seiner Ausstellung und seinem Wirken, das sich auf die Mentalität der Dorfbewohner auswirkt und ihnen den Gedanken einer Notwendigkeit vermittelt, Gegenstände überlieferter Kultur und Kunst, unter besten Bedingungen aufzubewahren, wodurch ihr Wert Bestätigung findet und erfaßt wird.

Findet sich das Dorfmuseum in einer an Fremdenverkehrsstrassen gelegenen Ortschaft, entfaltet sich die Erziehungsarbeit mehr auf Horizontal-, in abgelegenen Siedlungen dagegen, mehr auf Vertikalebene und in die Tiefe vordringend.

Das bisher Gesagte bildet, de jure und de facto, Voraussetzungen, ohne deren Erfüllung, die Lebensfähigkeit und Zweckdienlichkeit eines Dorfmuseums in Frage gestellt ist. Bei der gegenwärtigen Lage der Dorfmuseen jedoch, in deren Fall man immer noch nicht weiß, welcher Stelle sie rechtmäßig unterstellt sind, wer sich um sie kümmern, sie finanzieren und in wissenschaftlichem Sinne anleiten müßte, lassen sich solche Voraussetzungen kaum erfüllen, so groß auch die Mühe ist, die man anwandte oder anwendet.

Dintre problemele enumerate mai sus, cea mai ușor de rezolvat este aceea a îndrumării de specialitate, care — poate — trebuie să revină oficiilor județene ale P.C.N. și muzeelor de profil. Celelalte chestiuni, după cum se poate deduce și din modul cum au decurs lucrurile pînă în prezent, sînt mult mai dificile. Pentru a cita cîteva exemple, din experiența de pînă acum la nivelul județului Sibiu:

— Casa-muzeu din Cristian, construcție importantă și arhitectonic, datînd din sec. XVII, n-a putut fi multă vreme reparată, deși conservarea obiectelor muzeale valoroase necesita urgent intervenția; din punct de vedere legal, nu s-a putut organiza finanțarea lucrărilor. Clădirea a fost proprietatea C.A.P. — Cristian, dar se afla în pretinsa folosință a Consiliului popular local.

— Deoarece încăperea, atribuită inițial muzeului de la Gura Rîului, a fost afectată, ulterior, unui atelier oarecare, deși fusese reparată și amenajată pentru expoziție, prin munca voluntară a cadrelor didactice, obiectele colecției, un număr de cca. 1100 piese procurate prin donații, au stat multă vreme depozitate. Abia după insistențele repetate ale C.J.C.E.S. i s-a atribuit muzeului un nou local, de către Consiliul popular.

— Muzeul din Cîrțișoara, deschis în mod festiv în anul 1968, a stat pe urmă multă vreme închis, deoarece nu se găsea nimeni care să-l deservească. Formal fusese dat pe rînd în grija directorului școlii, al Căminului cultural, care însă, prin funcții erau supraaglomerați.

Exemplele ar mai putea continua, dar cauza care a determinat aceste întîmplări este una comună.

Pentru a evita pe viitor asemenea situații, la înființarea unui muzeu, trebuie, în mod absolut necesar, să se pornească de la crearea unei baze materiale și organizatorice:

A) Existența unui local corespunzător cerințelor de conservare: posibilitate de încălzire, iluminat electric, asigurarea securității colecțiilor — să conțină un spațiu suficient de expunere și, cel puțin, un spațiu minim de depozitare. Localul să fie atribuit muzeului în mod definitiv, printr-o decizie a forurilor locale competente.

B) Dacă din punct de vedere organizatoric-funcțional, muzeele sătești sînt îndrumate de C.J.C.E.S., iar din punct de vedere științific și muzeotehnic de către O.J.P.C.N. și de muzeele de profil din județ, rezolvarea problemelor financiare și administrative trebuie găsită la fața locului. Cea mai

Von den angeführten Fragen erscheint jene der fachlichen Anleitung am leichtesten zu verwirklichen, wobei sie unzweifelhaft den Kreisämtern des Nationalen Kulturpatrimoniums und den Museen zukommen sollte und müßte. Die übrigen Fragen sind, wie sich auch anhand der Art und Weise, wie die Dinge bisher liefen, erkennen läßt, wesentlich schwieriger zu lösen. Dazu einige Beispiele aus der bisher im Kreise Sibiu gesammelten Erfahrung:

— Das Museumshaus von Cristian, ein auch in architektonischer Hinsicht wertvolles Gebäude aus dem XVII. Jh., konnte lange Zeit hindurch nicht instandgehalten werden, obgleich der Erhaltungszustand der wertvollen Sammlungsgegenstände dringende Eingriffe erforderte. Der Grund dafür: es fehlten die rechtlichen Handhaben zu einer Finanzierung der Arbeiten. Das Gebäude gehört der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft LPG Cristian, befand sich jedoch angeblich im Ausbeutungsbereich des Gemeindevolksrats.

— Da die ursprünglich dem Museum von Gura Rîului zugewiesenen Räumlichkeiten eine neue Bestimmung als Werkstätte irgendwelcher Art erhielten, obgleich man Reparaturen ausgeführt hatte und mit Hilfe freiwilligen Arbeitsdienstes der Lehrkräfte eine Ausstellung eingerichtet worden war, blieben die etwa 1100 aus Schenkungen stammenden Sammlungsgegenstände lange Zeit ungenutzt und lediglich auf wiederholtes Betreiben des Kreisrats für Kultur und sozialistische Erziehung, gelang es vom Volksrat ein neues Lokal zu erwirken.

— Das im Jahre 1968 in festlichem Rahmen eröffnete Museum von Cîrțișoara blieb lange Zeit geschlossen, da sich niemand zu seiner Bedienung fand. Rein formell war die Ausstellung nacheinander dem Schul- bzw. dem Kulturheimdirektor anvertraut worden, die jedoch beide durch ihre Amtsbefugnisse bereits überbeansprucht waren.

Beispiele ließen sich noch zahlreiche anführen, die Ursache jedoch, die all diesen Fällen zugrundeliegt, ist die Gleiche.

Um für die Zukunft derartigen Situationen vorzubeugen, muß man bei der Gründung von Museen unbedingt von der Schaffung einer materiellen und organisatorischen Grundlage ausgehen:

A) Das Vorhandensein eines den Konservierungsbedürfnissen entsprechenden Lokals: Heizmöglichkeit, elektrisches Licht, Gewähr für die Sicherheit der Sammlungsbestände — Vorhandensein entsprechender Ausstellungsräume und eines Mindestraums für Aufbewahrungszwecke. Besagte Räumlichkeiten sollen dem Museum endgültig, aufgrund entsprechender Verfügungen der zuständigen Stellen, zugewiesen werden.

B) In organisatorisch-funktioneller Hinsicht werden die Dorfmuseen durch das Kreiskomitee für Kultur und sozialistische Erziehung, in wissenschaftlicher und museotechnischer Hinsicht dagegen durch das Kreisamt für das nationale Kulturpatrimonium und die Museen des Kreises angeleitet. Die Lösung der finanziellen und ver-

bună formulă ar fi, credem, afilierea lor la o instituție locală — școala, sau la un organ de administrație locală, Consiliul popular local, în planul de muncă anual și în bugetul căruia să fie incluse acțiunile prevăzute de muzeu și cheltuielile acestuia, urmărindu-se, din punct de vedere administrativ-financiar, și rezolvarea lor.

C) Munca, în cadrul muzeului, trebuie să revină în sarcina unei persoane precis stabilite, indiferent dacă aceasta este angajată numai pentru aceasta sau dacă îndeplinește aceste sarcini în cadrul activității extra-școlare (dacă este vorba de învățător sau profesor) și care, eliberat de alte munci, să fie tras la răspundere pentru munca depusă.

Abia după clarificarea acestor probleme de bază — bineînțeles, în cazul preexistenței unei colecții corespunzătoare și a unui patrimoniu virtual interesant — se poate trece la organizarea unui muzeu — chiar sătesc.

Deoarece însă, așa cum a dovedit experiența, comunitatea sătească înțelege de cele mai multe ori că organizarea unui muzeu se confundă cu colectarea de piese muzeale — acțiune desigur esențială, dar nu suficientă —, considerăm stringent necesară întocmirea unui regulament privind înființarea, organizarea și funcționarea muzeelor sătești. Ne referim doar la muzeele sătești cu caracter etnografic, pe care le considerăm, prin natura lor, mai viabile și putând realiza salvarea multor piese, altfel expuse dispariției. Regulamentul ar trebui să fixeze, pe lângă sarcinile principale ale muzeului și, eventual, forma lui de organizare (colecție muzeală, casă muzeu, muzeu sătesc etc.) și condițiile obligatorii pentru înființarea unui asemenea muzeu, ca și obiectivele muncii acestuia.

În cazul în care, cadrul organizatoric necesar dezvoltării muzeelor sătești cu caracter etnografic ar fi creat în mod corespunzător, ele ar putea îndeplini, după cum am arătat, un rol important, reeșit din indicațiile Legii patrimoniului cultural național. Iar în contextul transformărilor rapide, uneori explosive, ce se prefigurează în „Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism”, pentru satele țării noastre, fixarea, în cadrul unei gospodării-muzeu sau a unei case muzeu sau printr-o instalație conservată „in situ”, cu funcție de muzeu, la un anumit moment din dezvoltarea vieții unor localități, va câștiga o deosebită însemnătate, căci este imposibil ca muzeele județene sau centrale să surprindă și să fixeze toate aspectele vieții micilor localități cu profil propriu.

Pe de altă parte, fiind vorba despre aspecte pe cale de dispariție, conservarea lor pe plan muzeal

waltungsmäßigen Fragen muß an Ort und Stelle gefunden werden. Die beste wäre, unserer Meinung nach, das Museum einer einheimischen Schulinstitution anzugliedern, oder einem lokalen Verwaltungsorgan, wie etwa dem Volksrat, in dessen Arbeitsprogramm und Haushaltsplan die vom Museum vorgesehenen Aktionen und Ausgaben vorgesehen werden müßten, wobei auch deren Verwirklichung und Lösung in administrativ-finanzieller Hinsicht überwacht wird.

C) Die Betreuung des Museums muß ihrerseits zu den Aufgaben einer genau bestimmten Person gehören, unabhängig davon, ob diese eigens dazu angestellt wurde oder diese Aufgaben im Rahmen außerschulischen Wirkens ausübt (soweit es sich um Lehrkräfte handelt) und somit, von anderen Verpflichtungen befreit, für ihre Tätigkeit verantwortlich.

Lediglich nach der Klärung dieser Grundfragen — selbstverständlich im Falle einer bereits vorhandenen Sammlung und eines an sich interessanten Bestandes — soll man zur Einrichtung eines Museums — sei es auch eines Dorfmuseums — übergehen.

Da die Dorfgemeinschaft, wie die Erfahrung bewiesen hat, meist die Gründung eines Museums dem Sammeln von Museumsstücken gleichsetzt, (eine tatsächlich wesentliche, doch nicht ausreichende Aktion), halten wir die Ausarbeitung eines Reglements, die Gründung, Organisation und Funktion von Dorfmuseen betreffend, für unumgänglich und dringend nötig. Dabei beziehen wir uns bloß auf Dorfmuseen mit Volkskundecharakter, die wir ihrer Natur wegen für lebensfähiger halten, und die zur Rettung zahlreicher, im Gegenfalle zum Verschwinden verurteilter Werte beitragen könnten. Das erwähnte Reglement müßte, außer den Hauptaufgaben und etwa der Organisationsform (Museumsammlung, Museumshaus, Dorfmuseum usw.), auch die Pflicht-Voraussetzungen für eine derartige Museumsgründung und deren Arbeitsziele festlegen.

Sollte es gelingen, für die Entfaltung der Dorfmuseen mit Volkskundecharakter den notwendigen organisatorischen Rahmen zu schaffen, könnten diese, wie gezeigt, eine im Gesetz für den Schutz des nationalen Kulturpatrimoniums verankerte, wichtige Rolle übernehmen. Im Zusammenhang mit den schnellen, manchmal geradezu explosiven Wandlungen, die das Programm der Rumänischen Kommunistischen Partei zum Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und dem Voranschreiten Rumäniens zum Kommunismus für die Dörfer unseres Landes beinhaltet, erhielte die Möglichkeit einen Moment der Entwicklung des Dorfes festzuhalten im Rahmen eines Museums-Gehöfts, eines Museums-Hauses oder einer an Ort und Stelle konservierten technischen Anlage mit Museumsfunktion eine große Bedeutung, da es die Gegebenheiten der Zentral- und Kreis-museen überschreitet, alle Lebensaspekte kleinerer Ortschaften mit eigenem Profil zu erfassen.

Andererseits, da es sich gerade um Aspekte handelt, die im Verschwinden begriffen sind, kommt deren Konservierung für die Zukunft eine

va avea, în viitor, o importanță documentară incalculabilă. În acest sens, prin îmbunătățirea muncii muzeelor sătești, prin crearea unei baze organizatorico-administrative și științifice legale, aceste unități, astăzi mai mult improvizate, vor putea avea un rol de bază, înscriindu-se pe linia politicii culturale generale a statului nostru.

BIBLIOGRAFIE

- I. Albescu, *Cel mai tânăr muzeu sătesc, muzeul din Boița*, în „Tribuna Sibiului”, 28 mai, 1971, pag. 2.
- J. Bucinică, *O prezentare originală în noua fizionomie culturală a satului*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 12, 1970, pag. 51–52.
- V. Bușilă, *Muzeele sătești*, în „Revista muzeelor” nr. 3, 1971, pag. 273–274.
- V. Breslașu, Ioan Dieu, *Pasiune dar și vigoare științifică*, în „Îndrumătorul cultural” nr. 6, 1971, pag. 46–47.
- R. Constantinescu, *Muzeele sătești, inițiative meritorii în așteptarea unui suport organizatoric și științific*, în „Scinteia” nr. 8310, 1970, pag. 4.
- M. Costăchescu, *Povestea muzeului din Gales-Săliște*, în „Albina” nr. 16 din 23 aprilie, 1970, pag. 4.
- C. Daruță, *Muzeele sătești*, în „Scinteia”, nr. 8545 din 1975, pag. 4.
- M. Dragotescu, *Realitate sau ficțiune*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 9, septembrie, 1970, pag. 51.
- Expoziție permanentă la Tilișca*, în „Tribuna Sibiului”, 23 februarie, 1971, pag. 2.
- N. Gabici, *Muzeele sătești, atribute și controverse ...*, în „Îndrumătorul cultural” nr. 1, 1971, pag. 50.
- V. Grasu, *Pasiune și acțiune*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 12, 1970, pag. 52.
- C. Irimie, *Două noi muzee sătești în jud. Sibiu*, în „Revista muzeelor”, nr. 6, 1969, pag. 521–522.
- C. Irimie-Bologa, *Sächsisches Volkskunstmuseum*, în „Hermannstädter Zeitung”, 11 iunie, 1971, pag. 7.
- C. Irimie, *Arta populară din zona Avrighului*, în „Tribuna”, 9 septembrie, 1971, pag. 5.
- I. Iltu, *Muzeele sătești, potențial insuficient valorificat în sistemul muncii educative*, în „Scinteia”, nr. 8992, 1971, pag. 4.
- H. Hoffmann, *Dorfmuseum, Hort der Heimatkunde*, în „Hermannstädter Zeitung”, nr. 133, 17 iulie, 1970, pag. 7.
- H. Hoffmann, *Hirtenwesen und Gewerbefleiß*, în „Hermannstädter Zeitung”, nr. 154, 11. XII. 1970, pag. 6.
- H. Hoffmann, *Zeugnisse der Bauernkultur ...* în „Hermannstädter Zeitung”, nr. 143, 25 septembrie, 1970 p. 6.
- E. Hühns, *Zur Entwicklung der Heimatmuseen in der D.D.R.*, in „Neue Museumskunde”, nr. 4, 1969, pag. 464.
- E. Hühns, *Heimatkunde heute und die Rolle der Heimatmuseen*, in „Neue Museumskunde” nr. 1, 1967, pag. 14.
- H. Klusch, *Das Dorfmuseum als Bildungs- und Kulturstätte*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, V. 15, nr. 1, 1972, pag. 20–30.
- D. Mihăilescu, *Purtătoarele unui mesaj elocvent peste veacuri*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 9, 1970, pag. 49–50.
- *Muzee sătești pe trasee turistice din jud. Sibiu*, (Pliant).
- G. Nistor, *Un muzeu sătesc la Boița*, în „Tribuna Sibiului”, 15 iulie, 1970, pag. 2.
- A. Pârvu, *Auf den Spuren der Geschichte*, in „Volk und Kultur”, V. 23, nr. 5 mai, 1971, pag. 20–21.
- N. Petru, *Pe rutele sătești ale festivalului*, in „Tribuna Sibiului” nr. 1095, 31 august, 1971, pag. 1.
- T. Popescu, *Itinerar turistic — muzeistic*, in „Tribuna Sibiului”, 24 septembrie, 1970, pag. 1–3.
- T. Popescu, *La Avrigh și Cîrțișoara*, in „Tribuna Sibiului”, 10 noiembrie, 1968, pag. 2.

kaum abzuschätzende dokumentarische Bedeutung zu. In diesem Sinne könnten diese Dorfmuseen, die heute mehr oder weniger improvisierte Einheiten sind, durch Verbesserung ihres Wirkens, aufgrund der Schaffung legaler organisatorisch-administrativer und wissenschaftlicher Grundlagen, eine ausschlaggebende Rolle in Richtung der allgemeinen Kulturpolitik unseres Staates ausüben.

BIBLIOGRAPHIE

- Ion Albescu — *Cel mai tânăr muzeu sătesc, muzeul din Boița*, in „Tribuna Sibiului”. 28. Mai 1971, S. 2.
- J. Bucinică — *O prezentare originală în noua fizionomie culturală a satului*, in „Îndrumătorul cultural” Nr. 12, 1970, S. 51–52.
- V. Bușilă — *Muzeele sătești* in „Revista muzeelor” Nr. 3, 1971, S. 273–274.
- V. Breslașu, Ioan Dieu — *Pasiune, dar și vigoare științifică*, in „Îndrumătorul cultural” Nr. 6. 1971, S. 46–47.
- R. Constantinescu — *Muzeele sătești, inițiative meritorii, în așteptarea unui suport organizatoric și științific* in „Scinteia”, Nr. 8310, 1970, S. 4.
- M. Costăchescu — *Povestea muzeului din Gales - Săliște*, in „Albina”, Nr. 16 vom 23. April 1970, S. 4.
- C. Daruță — *Muzeele sătești*, in „Scinteia” Nr. 8515 von 1975, S. 4.
- M. Dragotescu — *Realitate sau ficțiune*, in „Îndrumătorul cultural”, Nr. 9, September 1970, S. 51. *Expoziție permanentă la Tilișca*, in „Tribuna Sibiului”, 23. Februar 1971, S. 2.
- N. Gabici — *Muzeele sătești, atribute și controverse...* in „Îndrumătorul cultural”, Nr. 1, 1971, S. 50.
- V. Grasu — *Pasiune și acțiune*, in „Îndrumătorul cultural”, Nr. 12, 1970, S. 52.
- C. Irimie — *Două noi muzee sătești in jud. Sibiu*, in „Revista muzeelor” Nr. 6. 1969, S. 521 -522.
- C. Irimie - Bologa — *Sächsisches Volkskunstmuseum*, in „Hermannstädter Zeitung”, 11. Juni 1971, S. 7.
- C. Irimie — *Arta populară din zona Avrighului*, in „Tribuna”, 9. September 1971, S. 3.
- I. Iltu — *Muzeele sătești, potențial insuficient valorificat in sistemul muncii educative*, in „Scinteia”, Nr. 8992, 1971, S. 4.
- H. Hoffmann — *Dorfmuseum, Hort der Heimatkunde*, in „Hermannstädter Zeitung”, Nr. 133, vom 17. Juli 1970, S. 7.
- H. Hoffmann — *Hirtenwesen und Gewerbefleiß*, in „Hermannstädter Zeitung”, Nr. 154, 11. Dezember 1970, S. 6.
- I. Iltu — *Zeugnisse der Bauernkultur...*, in „Hermannstädter Zeitung”, Nr. 143, 25 September 1970, S. 6.
- E. Hühns — *Zur Entwicklung der Heimatmuseen in der DDR*, in „Neue Museumskunde”, Nr. 4, 1969, S. 464.
- I. Iltu — *Heimatkunde heute und die Rolle der Heimatmuseen*, in „Neue Museumskunde”, nr. 1, 1967, S. 14.
- H. Klusch — *Das Dorfmuseum als Bildungs- und Kulturstätte*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, V. 15, Nr. 1, 1972, S. 20–30.
- D. Mihăilescu — *Purtătoarele unui mesaj elocvent peste veacuri*, in „Îndrumătorul cultural”, Nr. 9, 1970, S. 49–50.
- *Muzee sătești pe trasee turistice din jud. Sibiu*, Fallbogen.
- G. Nistor — *Un muzeu sătesc la Boița*, in „Tribuna Sibiului”, 15. Juli 1970, S. 2.
- A. Pârvu — *Auf den Spuren der Geschichte*, in „Volk und Kultur“ V. 23, Nr. 5, Mai 1971, S. 20–21.
- N. Petru — *Pe rutele sătești ale festivalului*, in „Tribuna Sibiului”, Nr. 1095, 31. August 1971, S. 1.
- T. Popescu — *Itinerar turistic — muzeistic*, in „Tribuna Sibiului”, 24. September 1970, S. 1–3.
- I. Iltu — *La Avrigh și Cîrțișoara*, in „Tribuna Sibiului”, 10. November 1968, S. 2.

J. Raică, V. Georgescu, *Muzeul pastoral din Poiana*, în „Studii și comunicări Acta Musei Regionalis Apulensis” nr. 4, 1961, p. 304–305.

L. Roșu, *O direcție fertilă împlinind o mare răspundere științifică și educativă*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 8, 1971, pag. 51.

— *Repertoriul muzeelor din Republica Socialistă România, Județul Sibiu*, în „Revista muzeelor”, nr. 2, 1971, pag. 183–192.

G. Stoica, *Nu colecție de curiozități ci focare de cultură populară*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 3, 1971, pag. 52–53.

I. Vasilescu, *Expoziția muzeală Cisnădioara*, în „Tribuna Sibiului”, 10 septembrie, 1971, nr. 1104, p. 1.

V. Vetișanu, *Sate-muzeu sau muzee sătești?*, în „Îndrumătorul cultural”, nr. 11, 1970, pag. 45–46.

R. Wiener, *Eine erfolgreiche Initiative. Das Dorfmuseum von Gales*, în „Hermannstädter Zeitung”, 30 mai, 1968, pag. 5.

R. Wiener, *Muzele sătești*, în „Cibinium ’77, festival cultural-artistic”, p. 90–94, 1977.

J. Raică, V. Georgescu — *Muzeul pastoral din Poiana*, în „Studii și comunicări Acta Musei Regionalis Apulensis”, Nr. 4, 1961, S. 304–305.

L. Roșu — *O direcție fertilă împlinind o mare răspundere științifică și educativă*, în „Îndrumătorul cultural”, Nr. 8, 1971, S. 51.

— *Repertoriul muzeelor din Republica Socialistă România, Județul Sibiu*, în „Revista muzeelor”, Nr. 2, 1971, S. 183–192.

G. Stoica — *Nu colecție de curiozități ci focare de cultură populară*, în „Îndrumătorul cultural”, Nr. 3, 1971, S. 52–53.

I. Vasilescu — *Expoziția muzeală Cisnădioara*, în „Tribuna Sibiului”, 10. September, 1971, Nr. 1104, S. 1.

V. Vetișanu — *Sate-muzeu sau muzee sătești*, în „Îndrumătorul cultural”, Nr. 11, 1970, S. 45–46.

R. Wiener — *Eine erfolgreiche Initiative. Das Dorfmuseum von Gales*, în „Hermannstädter Zeitung”, 30. Mai 1968, S. 5.

Idem — *Muzele sătești* în „Cibinium ’77, festival cultural-artistic”, S. 90–94, 1977.

ACTIVITATEA DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ ȘI ORGANIZARE EXPOZIȚIONALĂ LA MUZEUL TEHNICII POPULARE ÎN PERIOADA 1974—1977

Corneliu Bucur

1. Premize pentru activitatea de cercetare și organizare expozițională în noua etapă

Prin rezultatele obținute în perioada anilor 1968—1973¹, Muzeul tehnicii populare, inițiat în anul 1963 și aflat într-un stadiu avansat de organizare, s-a impus pe plan național ca una dintre cele mai valoroase instituții din rețeaua muzeelor de profil², iar pe plan internațional, ca unul din cele mai interesante muzee în aer liber, deopotrivă prin tematica sa științifică, cât și prin concepția originală a organizării sale³.

La un deceniu de la începerea acțiunii de organizare a expoziției sale de bază în aer liber, pe suprafața de 42 ha., Muzeul tehnicii populare expunea în anul 1973, 61 unități reconstruite, cu 8140 obiecte de inventar funcțional, ilustrând principalele fenomene ale civilizației populare tradiționale din România⁴, prezentate în mod echilibrat, în cele patru sectoare tematice expoziționale.

¹ Corneliu Bucur, *Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibului în perioada anilor 1968—1973*, în „Cibinium 1968—1973”, Sibiu, 1974.

² Cornel Irimie, *Zur aktuellen Problematik und zum Entwicklungsstand der volkskundlichen Freilichtmuseen Rumäniens*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen”, Tagungsbericht, Stübing bei Graz, 1974, Rheinlandverlag GmbH, Köln, 1976. Idem, *Devoltarea și orientarea tematică a muzeelor etnografice în aer liber; activitatea lor științifică și cultural-educativă în lumina noilor realizări (în volum)*, Corneliu Bucur, *Muzeul tehnicii populare la un deceniu de la începerea organizării sale*, în „Revista muzeelor”, București, 1974.

³ Adelhardt Zippelius, *Handbuch der europäischen Freilichtmuseen*, Rheinland-Verlag, Köln, 1974; Corneliu Bucur, *Etnografické múzea v Rumunskej socialistickej Republike (Narodné muzeum ľudovej techniky v Sibiu)*, în „Sborník Slovenskeho Národného múzea, Etnografia”, 17, Ročník, LXX, 1976.

⁴ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974.

DIE WISSENSCHAFTLICHE FORSCHUNGS- UND AUSSTELLUNGSTÄTIGKEIT DES MUSEUMS DER BÄUERLICHEN TECHNIK WÄHREND DES ZEITRAUMS 1974—1977

Corneliu Bucur

1. Voraussetzungen für die während der neuen Etappe entfaltete Forschungs- und Ausstellungstätigkeit

Dank der während des Zeitraums 1968—1973¹ verzeichneten Ergebnisse, behauptete sich das im Jahre 1963 gegründete und in organisatorischer Hinsicht in fortgeschrittenem Stadium befindliche Museum der bäuerlichen Technik auf Landesebene als eine der wichtigsten Institutionen des Netzes profilierter Museen², auf internationaler Ebene dagegen als eines der interessantesten Freilichtmuseen, sowohl was seine wissenschaftliche Thematik, als auch was die originelle Auffassung seiner Anlage anbelangt³.

Ein Jahrzehnt nach der Inangriffnahme der vorbereitenden Arbeiten zum Anlegen der 42 ha umfassenden Freilichtausstellung, wies das Museum der bäuerlichen Technik im Jahre 1973 rund 61 neu aufgestellte Einheiten auf, mit etwa 8140 Inventargegenständen, die entsprechend auf die vier thematischen Ausstellungsabteilungen verteilt, die wichtigsten Erscheinungen der bäuerlichen Zivilisation Rumäniens⁴ veranschaulichen.

¹ Corneliu Bucur, *Forschungstätigkeit und Aufbau im Museum der bäuerlichen Technik in der Dumbrava Sibului während der Jahre 1968—1973*, in „Cibinium 1968—1973”, Sibiu, 1974.

² Cornel Irimie, *Zur aktuellen Problematik und zum Entwicklungsstand der volkskundlichen Freilichtmuseen Rumäniens*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen, Tagungsbericht, Stübing bei Graz, 1974”, Rheinlandverlag GmbH, Köln, 1976. Idem, *Entwicklung und thematische Ausrichtung sowie wissenschaftliche und kulturell-erzieherische Tätigkeit des Netzes volkskundlicher Freilichtmuseen im Lichte jüngster Leistungen*, in vorliegendem Band.

³ Corneliu Bucur, *Muzeul tehnicii populare la un deceniu de la începerea organizării sale*, în „Revista Muzeelor”, Bukarest, 1974.

⁴ Adelhardt Zippelius, *Handbuch der europäischen Freilichtmuseen*, Rheinlandverlag, Köln, 1974; Corneliu Bucur, *Etnografické múzea v Rumunskej socialistickej Republike (Narodné muzeum ľudovej techniky v Sibiu)*, in „Sborník Slovenskeho Národného múzea, Etnografia”, 17, Ročník, LXX, 1976.

⁴ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974.

2. Programul cercetărilor în noua etapă

Beneficiind de un Proiect tematic revăzut, îmbunătățit și sancționat prin dezbaterea sa amănunțită în cadrul Colocviului național din anul 1971, organizat cu ocazia sesiunii Consiliului științific al Muzeului tehnicii populare⁵, precum și de un plan detaliat, pe priorități, în cadrul fiecărui sector tematic, elaborat în perioada 1971–1974⁶, cercetarea științifică, în noua etapă, a avut ca principale obiective:

- dezvoltarea cercetărilor de tip periegheză, pe întreg teritoriul României (*fig. 1*), pentru *investigarea patrimoniului național de profil și identificarea de noi monumente, instalații și obiecte de inventar*,

- continuarea cercetărilor de tip staționar privind fenomenele ilustrate prin monumentele selecționate și vizate a fi transferate și reconstruite în muzeu, în scopul *completării dosarelor științifice și tehnice* ale fiecărui monument în parte,

- aprofundarea *cercetării patrimoniului real* pentru determinarea științifică a acestuia, în scopul întocmirii evidențelor științifice ale colecțiilor și a tematicilor, pentru o cât mai deplină valorificare expozițională,

- valorificarea întregii documentații științifice în cadrul *redactării unor lucrări de specialitate* (articole, comunicări, lucrări de atestare — cuprinse în programul de perfecționare a cadrelor de specialitate —, studii și lucrări de sinteză, *privind civilizația tehnică a poporului român*),

- continuarea și inițierea unor noi *cercetări de tip monografic*, monotematice sau cu caracter complex, locale sau zonale, valorificate prin lucrări de interes național și internațional,

- colaborarea la cercetările organizate de ICED privind *Atlasul etnografic al României, capitoul „Meșteșuguri și instalații tehnice populare“*,

- inițierea, în colaborare cu instituții de specialitate din București, a unor *cercetări psiho-sociologice* privind structura, motivația și comportamentul publicului vizitator din Muzeul tehnicii populare,

- fundamentarea teoretică, prin lucrări de specialitate cu caracter științific și tehnic, a *metodologiei muzeale*, elaborate în baza experienței recoltate timp de 15 ani pe șantierul organizării expoziției de bază în aer liber a Muzeului tehnicii populare,

- continuarea cercetărilor teoretice privind *obiectul și metodele de cercetare în etnologie, istoricul*

2. Das Forschungsprogramm der neuen Etappe

Aufgrund eines durchgesehenen, verbesserten thematischen Entwurfs, der im Rahmen einer detaillierten Diskussion durch das anlässlich der Tagung des wissenschaftlichen Rates des Museums der bäuerlichen Technik⁵ im Jahre 1971 veranstaltete Landeskolloquium bestätigt wurde, sowie eines im Zeitraum 1971–1974⁶ ausgearbeiteten, auf Dringlichkeiten jeder einzelnen Abteilung ausgerichteten Detailplans, vermochte sich die wissenschaftliche Forschungstätigkeit für die neue Etappe folgende Hauptziele zu stecken:

- Entfaltung von Periegeseforschungen auf dem gesamten Landesgebiet (*Abb. 1*) zur *Aufnahme des gesamten einschlägigen Nationalpatrimoniums* und Identifizierung neuer Denkmäler, technischer Anlagen und Ausstellungsgegenstände;

- Fortführung stationärer Erforschung von Erscheinungen, die anhand ausgewählter und zur Überführung ins Museum bestimmter Denkmäler veranschaulicht werden, um die erhaltenen Daten den *wissenschaftlich-technischen Mappen* jeder einzelnen Einheit einzugliedern;

- Vertiefung der *Erforschung des Realpatrimoniums*, zu dessen wissenschaftlicher Bestimmung, zur Ausarbeitung wissenschaftlicher Sammlungsevidenzen und Thematiken, bzw. der bestmöglichen ausstellungsmäßigen Auswertung;

- Auswertung der gesamten wissenschaftlichen Dokumentation durch verschiedene, die technische Zivilisation des rumänischen Volkes betreffende *Fachstudien* (Artikel, wissenschaftliche Mitteilungen, im Perfektionierungsplan für Fachkader vorgesehene Spezialisierungsarbeiten, Studien und Synthesearbeiten);

- Inangriffnahme, bzw. Fortführung lokaler oder zentraler *monographischer*, monothematischer oder komplexer *Forschungen*, die in Veröffentlichungen von Landes- oder internationalem Interesse Auswertung finden sollen;

- Mitarbeit an den vom Institut für Ethnologie- und Dialektologieforschung im Rahmen des *Rumänischen Volkskundeatlasses*, Kapitel „Bauernhandwerk und -technik“ veranstalteten Forschungen;

- In Zusammenarbeit mit gewissen Bukarester Fachinstitutionen begonnene, das Museumspublikum (Struktur, Motivation, Verhalten) im Museum der bäuerlichen Technik betreffende *Forschungen psycho-soziologischer Natur*;

- Theoretische Unterbauung durch wissenschaftliche und technische Fachstudien, der, aufgrund der bei der Errichtung der Freilichtausstellung des Museums der bäuerlichen Technik erworbenen 15-jährigen Erfahrung, ausgearbeiteten *Museumsmethodologie*;

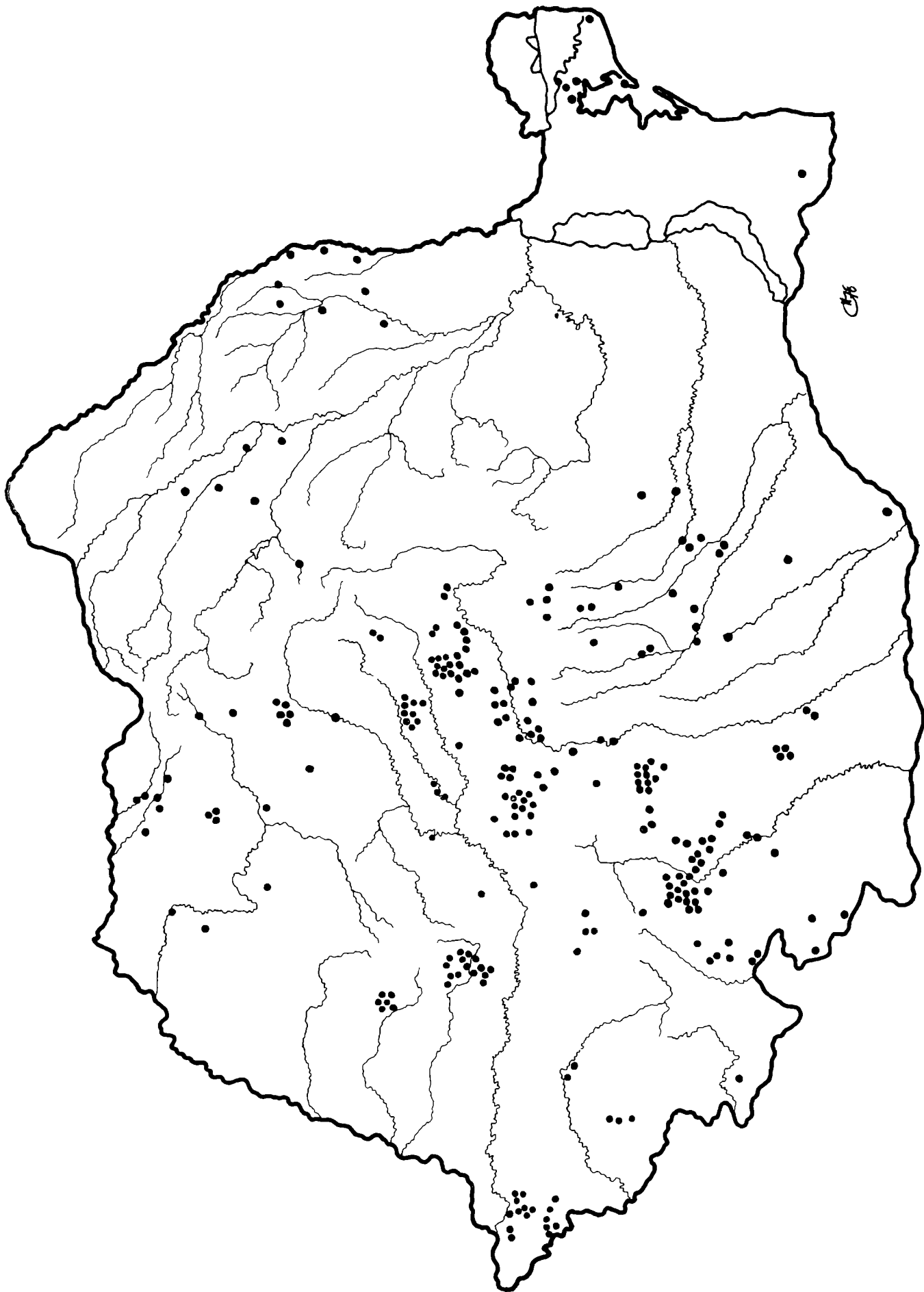
- Fortführung theoretischer Forschungen betreffend den *Gegenstand und die Forschungsme-*

⁵ Constantin Popa, *Sesiunea Consiliului științific al Muzeului tehnicii populare*, in „Cibinium 1968–73“, Sibiu, 1974.

⁶ Corneliu Bucur, *Problematika muzeelor etnografice*, in „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1971/73“, Cluj, 1973.

⁵ Constantin Popa, *Die Tagung des wissenschaftlichen Rates des Museums der bäuerlichen Technik*, in „Cibinium 1968/73“ Sibiu, 1974.

⁶ Corneliu Bucur, *Problematika muzeelor etnografice*, in „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1971–73“, Cluj, 1973.

muzeologiei etnografice din România și pregătirea de specialitate a cadrelor în muzeele de etnografie și artă populară.

3. Analiza realizării principalelor obiective ale programului de cercetare

3.1. Cercetarea patrimoniului virtual și identificarea de noi monumente și materiale etnografice

Identificarea unor noi monumente pentru expoziția de bază, în aer liber a Muzeului tehnicii populare a fost stabilită pe baza unui program de priorități dictate de necesitatea completării unor sectoare sau grupe expoziționale, cu unități reprezentative cuprinse în proiectul tematic și de dispariția accelerată, din teren, a monumentelor de tehnică populară.

3.1.1. În cadrul sectorului alimentar, au fost întreprinse sondaje și cercetări de depistare a următoarelor noi monumente: prisacă (de albine), în zona Vasluiului, staul (pastoral), în Mărginimea Sibiului, roată de irigat, în satele din Cîmpia Munteniei și Olteniei, gospodărie de agricultor, în podișul Transilvaniei, gospodărie săsească de viticultor, în satele cu populație germană din sudul Transilvaniei, zdrobitoare și teasc de fructe din com. Roșia (jud. Sibiu), gospodărie-atelier de olărieri (cu pive acționate cu piciorul sau săgeți acționate manual și teascuri cu berbeci), în Țara Zărandului, teasc monumental cu șurub excentric, fără grapă, în Țara Zărandului (Birtin), precum și unele tipuri variate de instalații viticole de tescuit, în Transilvania.

Un obiectiv deosebit l-a constituit identificarea, în Banat, (jud. Timiș), a reperelor originale, de bază, ale monumentalei mori cu cai, dispărută în preajma primului război mondial, ceea ce recomandă ca posibilă, reconstituirea acestei impresionante instalații specifică zonelor de cîmpie, care va completa seria tipologică a morilor din Muzeul tehnicii populare.

Pentru înzestrarea monumentelor reconstruite în această perioadă, cu obiecte de inventar, au fost întreprinse cercetări sistematice în numeroase localități din zonele: Delta Dunării (pentru cherhanaua și gospodăria de pescar), Bran—Rucăr (pentru gospodăria cu ocol întărit din Măgura, stîna din Giuvala și coliba de finețe, din Sătic), Gorj (pentru moara din Găleșoia și crama din Bălănești), Bihor și M-ții Apuseni (pentru moara din Poeni și complexul agro-pastoral din Feneș).

Pe baza cercetărilor întreprinse, au fost identificate 5 monumente de mare valoare care formează obiectul unor viitoare cercetări monografice, în vederea achiziționării și transferării lor în muzeu.

thoden der Ethnologie, Geschichte der volkskundlichen Museologie Rumäniens und die Fachausbildung der Kader der Volkskunde- und Volkskunstmuseen.

3. Untersuchung der Hauptziele des Forschungsplans

3.1. Die Erforschung des virtuellen Patrimoniums und Identifizieren neuer Denkmale und Volkskundematerialien.

Das Identifizieren neuer für die Grundaussstellung des Freilichtmuseums der bäuerlichen Technik bestimmter Denkmäler erfolgte aufgrund eines Dringlichkeitsprogramms, für das die Notwendigkeit ausschlaggebend war, gewisse Abteilungen oder Themengruppen durch im Thematikplan vorgesehene repräsentative Einheiten zu ergänzen, sowie die Tatsache des betonten Verschwindens der Denkmäler bäuerlicher Technik auf dem Lande.

3.1.1. Im Rahmen der Abteilung „Nahrung“ führte man Sondierungen und Identifizierungsforschungen aus und entdeckte dabei folgende Denkmäler: einen Bienenstand (prisacă) im Gebiet Vaslui, einen Schafpferch (staul) in der Mărginimea Sibiului, ein die Dörfer der muntenischen und oltenischen Tiefebene kennzeichnendes Bewässerungsschöpftrad, ein Bauerngehöft zur Veranschaulichung des Ackerbaus in der transsilvanischen Hochebene, ein sächsisches Weinbauerngehöft aus Dörfern mit deutscher Bevölkerung Südtranssilvaniens, ein Gehöft mit Ölmühle (fußbetriebener Stampftrog, manuell betriebene Fallstößel und Rammbockpressen) — Zărandgebiet, eine monumentale Presse mit exzentrisch angebrachter Preßspindel und ohne Ballasthalter (grapă) — Zărandgebiet (Birtin), sowie verschiedene Traubenpressen — Südtranssilvanien.

Ein Sonderobjektiv bestand in der Identifizierung von Originalbestandteilen einer bereits vor dem ersten Weltkrieg außer Betrieb gesetzten Banater Roßmühle (Timiș), für eine Rekonstruktion dieser die Flachlandgebiete kennzeichnenden beeindruckenden Anlage, die die Reihe der Mühlentypen ergänzen soll.

Zur Ausstattung in diesem Zeitraum wiederaufgebauter Denkmäler mit den entsprechenden Inventargegenständen, führte man in verschiedenen Ortschaften folgender Gebiete systematische Forschungen aus: im Donaudelta (für die Kerhane und das Fischergehöft), Bran-Rucăr (für den Vierkant-hof von Măgura, die Sennhütte von Giuvala und die Heuhütte von Sătic), Gorj (für die Mühle von Găleșoia und das Weinkelterhaus von Bălănești), Bihor und Westkarpaten (für die Mühle aus Poeni und den Ackerbau-Schafhaltungskomplex Feneș.)

Aufgrund der ausgeführten Forschungen identifizierte man 5 überaus wertvolle Denkmäler, die den Gegenstand zukünftiger monographischer Forschungen bilden sollen, deren Ziel der Ankauf und die Überführung der Denkmäler ins Museum ist.

3.1.2. În sectorul meșteșugurilor de prelucrare a materiilor prime s-au desfășurat sondaje și cercetări, identificarea a noi monumente de tehnică populară în cadrul grupei de prelucrare a lemnului constând din: joagăr cu cai din Gura Riului (jud. Sibiu), joagăr cu roată mare și uleiiniță cu săgeți din Tomești (jud. Hunedoara), biserică de lemn din Bezded (jud. Sălaj) și gospodărie de dulgher din Gorj, a 3 noi monumente pentru grupa olăritului: gospodărie-atelier săsească de olar din Saschiz (jud. Mureș), gospodărie-atelier de olar din Hurezu (jud. Vâlcea) și gospodărie-atelier de olar din Muntenia.

Pentru completarea unităților din acest sector tematic, cu obiecte de inventar, s-au întreprins cercetări în numeroase localități din zonele: Maramureș (pentru complexul arhitectonic maramureșan din Ferești-Berbești și gospodăria-atelier de fierar din Călinești), Țara Zărandului (pentru gospodăria-atelier de dogar din Obârșia și cea de spătar din Rîșculița), Vrancea (pentru gospodăria-atelier de dogar din Nereju), Oltenia (pentru gospodăria-atelier de olar din Oboga), Valea Dimboviței (pentru gospodăria-atelier de fierar din Mănești), zona Mureșului (pentru gospodăria-atelier de olar din Saschiz) și Secuime (pentru gospodăria-atelier de olar din Corund).

3.1.3. În scopul completării Sectorului industriilor textile cu noi monumente, au fost întreprinse cercetări de depistare a unor unități pentru organizarea grupei tematice a „industriilor casnice textile” (o gospodărie-atelier de prelucrare a lînii, în Mărginimea Sibiului, o gospodărie-atelier pentru prelucrarea borangicului în Oltenia și Muntenia, precum și construcțiile-anexă pentru completarea gospodăriilor-ateliere de prelucrare a cînepii (din Săsăuș, jud. Sibiu) și a părului de capră (din Petrești, jud. Gorj)).

Tot în legătură cu profilul acestui sector, s-au întreprins cercetări de depistare a unor obiecte de inventar pentru gospodăriile-atelier de prelucrare a cînepii (în Săsăuș), a părului de capră (în Petrești) și a lînii (în Poiana Sibiului).

3.1.4. Pentru cel de-al patrulea sector de bază din cadrul Muzeului tehnicii populare, sectorul transporturilor populare, au fost întreprinse mai multe sondaje de teren în județele Vâlcea și Gorj, precum și cercetări sistematice în problema mijloacelor tradiționale de transport, în Țara Oltului, Vâlcea, Mărginimea Sibiului și Țara Zărandului, achiziționîndu-se 9 exponate pentru colecția muzeului.

3.2. Cercetarea fenomenelor de cultură populară, a monumentelor selecționate, precum și a colecțiilor tematice constituite, a reprezentat una din preocupările principale ale colectivului muzeului din Sibiu, în perioada analizată.

3.2.1. Documentația științifică și tehnică din teren s-a finalizat prin întocmirea a 5 noi dosare

3.1.2. Im Bereich der Abteilung „Gewerbe zur Verarbeitung verschiedener Rohstoffe“, führte man ebenfalls ergiebige Forschungen aus, die zur Identifizierung von 4 neuen Denkmälern bäuerlicher Technik führten, und zwar: eines göpelgetriebenen Sägewerks in Gura Riului (Kr. Sibiu), einer Sägemühle mit großem Wasserrad (samt Ölmühle mit Fallstößeln) in Tomești (Kr. Hunedoara), einer Holzkirche in Bezded (Kr. Sălaj) und eines Zimmermannsgehöfts im Gorjgebiet, dazu kommen 3, für die Gruppe Töpferei bestimmte, neue Denkmäler: ein sächsisches Gehöft samt Töpferwerkstätte aus Saschiz (Kr. Mureș), eine Töpferwirtschaft aus Hurezu (Kr. Vâlcea) und ein gleichartiges Gehöft aus Muntenien.

Forschungen, deren Zweck die Ausstattung der Einheiten dieser thematischen Abteilung mit Inventarstücken ist, führte man in zahlreichen Ortschaften folgender Gebiete aus: Maramureș (für den Architekturkomplex von Ferești-Berbești und das Gehöft samt Schmiedewerkstätte aus Călinești), Zărandgebiet (für das Gehöft samt Böttcherwerkstätte aus Obârșia und die Webblattwerkstatt aus Rîșculița), Vrancea (für das Gehöft samt Böttcherwerkstätte von Nereju), Oltenien (für das Gehöft samt Töpferwerkstätte aus Oboga), Dimbovitatal (für das Gehöft samt Schmiedewerkstatt von Mănești), Mureș (für das Gehöft samt Töpferwerkstätte aus Saschiz) und Seklerland – Secuime (für das Gehöft samt Töpferwerkstätte aus Corund).

3.1.3. Zur Ergänzung der Abteilung Textilindustrie vermittelte neuer Denkmäler unternahm man Identifizierungsforschungen, und zwar für die Themengruppe „Haus-Textilindustrie“, (Gehöft samt Wollverarbeitungswerkstätte, in der Mărginimea Sibiului, Gehöft samt Bastseidenverarbeitungs-Werkstätte, in der Muntenia und Oltenia), sowie zur Vervollständigung der Gehöfte und Werkstätten zur Hanfverarbeitung (aus Săsăuș, Kr. Sibiu) und zur Ziegenhaarverarbeitung (aus Petrești, Kr. Gorj).

Außer den obengenannten galten gewisse Aktionen der Identifizierung von, zur Ausstattung der Gehöfte und Werkstätten bestimmter Einrichtungsgegenstände und Gerätschaften, und zwar: für die Themengruppen Hanfverarbeitung (in Săsăuș), Ziegenhaar- (in Petrești) und Wollverarbeitung (in Poiana Sibiului).

3.1.4. Für die vierte, bäuerlichen Transportmitteln gewidmete Museumsabteilung, unternahm man verschiedene Feldforschungen und systematische Forschungen zur Frage überlieferter Transportmittel, und zwar in den Kreisen Vâlcea und Olt, im Gorjgebiet, in der Mărginimea Sibiului und schließlich im Zărandgebiet, die zum Ankauf einer Reihe von Exponaten führten.

3.2. Die Erforschung der Erscheinungen der Volkskultur, der ausgewählten Denkmäler, sowie der vorhandenen thematischen Sammlungen bildete eines der Hauptanliegen des Museumskollektivs in der behandelten Zeitspanne.

3.2.1. Die auf dem Lande gesammelte wissenschaftliche und technische Dokumentation ermöglichte die Ausarbeitung von 5 neuen Einheitendos-

de unități și 14 relevee de instalații, care au completat arhiva documentară a muzeului.

3.2.2. Cercetarea pe materialele din colecții a stat la baza întocmirii *tematicilor de expoziții*, atât pentru cele proprii, *de bază*; pavilionară (de artă populară⁷) și cea în aer liber (profilată pe creația tehnică populară⁸), cât și pentru expozițiile temporare, cu profil tematic special, organizate în țară⁹ sau în străinătate¹⁰.

3.2.3. Completate cu o temeinică documentare bibliografică și prelucrate sistematic, informația de teren și cercetarea colecțiilor au condus la elaborarea mai multor *lucrări cu caracter etnografic* (majoritatea prezentate sub forma unor comunicări științifice la sesiunile organizate de către Muzeul Brukenthal sau muzeele din țară), axate pe tematica de bază a muzeului din Sibiu: arhitectură¹¹,

siers und 14 Vermessungen technischer Anlagen, die alle zur Bereicherung des Dokumentararchivs des Museums beitrugen.

3.2.2. Die wissenschaftliche Erforschung der Sammlungen selbst lag der Ausarbeitung einer Reihe von *Ausstellungsthematiken* zugrunde, und zwar sowohl für die eigenen *Grundaustellungen*: d.h. die Volkskunst-Pavillonausstellung⁷, als auch für die auf das bäuerliche technische Schaffen ausgerichtete Freilichtausstellung⁸ und schließlich für die im Inland⁹ oder Ausland¹⁰ veranstalteten Ausstellungen mit Sonderprofil.

3.2.3. Die anhand einer gründlichen bibliographischen Dokumentation vervollständigte und systematisch ausgeweitete Feldinformation ermöglichte die Ausarbeitung einer Reihe *volkskundlicher Studien* (von denen ein Großteil bei den vom Brukenthalmuseum oder anderen Museen des Landes veranstalteten Tagungen als wissenschaftliche Mitteilungen dargelegt wurden), die sich auf die Grundthematik des Museums von Sibiu beziehen, und zwar: Hausbau¹¹, Beschäftigung

⁷ Pentru expoziția pavilionară de artă populară s-a întocmit *tematica sectoarelor expoziționale*: ceramică (N. Ucă), prelucrarea textilelor (V. Teodorescu), podoabe (R. Wiener), prelucrarea metalelor (M. Sofronie), prelucrarea lemnului (Șt. Palada și M. Necula) și pictura pe sticlă (H. Rușdea), pe baza cărora s-au organizat noile sectoare expoziționale.

⁸ Hedwiga Rușdea, *Principii și criterii pentru structurarea sectorului alimentar din Muzeul tehnicii populare* (Lucrare de reciclare) — LR —, comunicare prezentată la Sesiunea Muzeului Brukenthal — SMB —, Sibiu, 1975, în volum). C-tin Popa, *Prezentarea păstoritului în Muzeul tehnicii populare* (LR, com. SMB, Sibiu, 1975, în volum). Ștefan Palada, *Principii și modalități de realizare a sectorului de prezentare a meșteșugurilor de prelucrare a lemnului în Muzeul tehnicii populare* (LR, com. SMB, Sibiu, 1975, ms.).

⁹ În perioada 1971–77 au fost elaborate tematicele expozițiilor speciale avind ca problematică: „Arta lemnului în imagini“, „Instrumente muzicale populare“ (în colaborare cu ICED-București), „Miniaturi de arhitectură populară“, „Monumente de tehnică populară și conservarea lor în situ“ (în colaborare cu Institutul de arhitectură „Ion Mincu“, București), „Muzeul Brukenthal văzut de pioneri și școlari“, „Muzeul tehnicii populare în perioada 1971–1976“ și „Muzeul tehnicii populare în perioada 1967–1977“.

¹⁰ Pentru expozițiile organizate în colaborare cu alte instituții și muzee din țară: „Civilizația lemnului la români“ (München — R. F. a Germaniei), sau cu muzee de etnografie și artă populară din străinătate: „Artă populară românească“ (Basel—Elveția), s-au elaborat, în colaborare, tematicile cataloage de colecții și studiile de prezentare a expozițiilor: Cornel Irimie, *Rumänische Volkskunst*, Basel, 1973; Cornel Irimie, *Das Holz in der rumänischen Volkskunst*, München, 1975.

¹¹ Ștefan Palada, *Contribuții la cunoașterea arhitecturii laice din Valea Cosăului și prezentarea sa în Muzeul tehnicii populare* (în volum). Narcisa Ucă, *Arhitectura populară din lemn din Saschiz și Viscri; probleme legate de transferul și reconstrucția gospodăriei-atelier de olar din Saschiz în Muzeul tehnicii populare* (LR, 1976, ms.). Corneliu Neagu, Narcisa Ucă, *Construcții cu învelitoare de paie. Sisteme de rupere a pantei* (ms).

⁷ Für die Pavillon-Volkskunstausstellung wurde die *Thematik der Ausstellungsabteilungen*: Keramik, (N. Ucă), Bearbeitung der Textilien (V. Teodorescu), Schmuck (R. Wiener), Metallverarbeitung (M. Sofronie), Holzbearbeitung (St. Palada und M. Necula) und HINTERGLASMALEREI (H. Rușdea) ausgearbeitet und darauf fussend, die alten Ausstellungen reorganisiert und zwei neue Abteilungen (Schmuck und Metallbearbeitung) eingerichtet.

⁸ Hedwiga Rușdea, *Prinzipien und Gesichtspunkte für die thematische Gliederung der Abteilung Nahrung im Museum der bäuerlichen Technik*, Attestierungsarbeit LR —, im Rahmen der Tagung des Brukenthalmuseums SMB — dargelegte Mitteilung, Sibiu, 1975 (im gegenwärtigen Band). C-tin Popa, *Zur Darstellung des Hirtenwesens im Museum der bäuerlichen Technik*, (LR, Mit. SMB, Sibiu, 1975, im gegenwärtigen Band). Ștefan Palada, *Principii și modalități de realizare a sectorului de prezentare a meșteșugurilor de prelucrare a lemnului în Muzeul tehnicii populare* (LR, com. SMB, Sibiu, 1975, ms.).

⁹ Im Zeitraum 1971–77 wurden die Thematiken der Sonderausstellungen ausgearbeitet, die folgende Problematik aufweisen: „Holzschnittkunst in Bildern“, „Volksmusikinstrumente“, (in Zusammenarbeit mit dem IEDF — Bukarest), „Bäuerliche Baukunstminiaturen“, „Denkmäler bäuerlicher Technik und deren Konservierung am Standort“ (in Zusammenarbeit mit dem Architekturinstitut „Ion Mincu“, Bukarest), „Das Brukenthalmuseum von Pionieren und Schülern gesehen“, „Das Museum der bäuerlichen Technik im Zeitraum 1971–76“ und „Das Museum der bäuerlichen Technik im Zeitraum 1967–77“.

¹⁰ Für die in Zusammenarbeit mit anderen Institutionen und Museen des Landes veranstalteten Ausstellungen „Die Zivilisation des Holzes bei den Rumänen“ — München, BRD — oder mit anderen Volkskunde- oder Volkskunstmuseen des Auslands, „Rumänische Volkskunst“, Basel, Schweiz, wurden die Thematiken, Sammlungskataloge und Studien zur Darstellung der Ausstellungen in Zusammenarbeit ausgearbeitet: Cornel Irimie, *Rumänische Volkskunst*, Basel, 1973; I d e m., *Das Holz in der rumänischen Volkskunst*, München, 1975.

¹¹ Ștefan Palada, *Beiträge zur Kenntnis der Profanbaukunst des Cosău-Tales in der Maramuresch und deren Darstellung im Museum der bäuerlichen Technik*, (im gegenwärtigen Band), Narcisa Ucă, *Arhitectura populară din lemn din Saschiz și Viscri; probleme legate de transferul și reconstrucția gospodăriei-atelier de olar din Saschiz în Muzeul tehnicii populare* (LR, 1976, ms.) I d e m., *Contribuții la cunoașterea arhitecturii populare tradiționale din lemn din Saschiz* (1976, ms.), Corneliu Neagu, Narcisa Ucă, *Construcții cu învelitoare de paie, sisteme de rupere a pantei* (ms. für „Revista muzeelor“).

ocupații¹², meșteșuguri¹³ industriei populare¹⁴ și mijloace de transport¹⁵.

3.2.4. Cunoașterea analitică (etnografică) a fenomenelor de bază ale civilizației populare românești a înlesnit și elaborarea unor lucrări cu caracter etnologic (de sinteză) privind istoria și specificul civilizației populare românești¹⁶, urmărindu-se, în acest fel, o contribuție originală, de specific propriu, a științei etnologice, la istoria culturii poporului român.

¹² Cornel Irimie, Constantin Popa, *Prezentarea agriculturii în Muzeul tehnicii populare* (com. prezentată la cel de al IV-lea Simpozion național de istorie agrară și a III-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean de etnografie din Slobozia, ms.). Corneliu Bucur, *Invariantă și variabilitate în păstoritul tradițional al poporului român* (ms). C-tin Popa, *Aspecte ale vieții pastorale din Munții Călimani* (Com. SMB, Sibiu, 1971, în volum).

¹³ Corneliu Bucur, *Tipologia cuptoarelor ceramice tradiționale din România* (Com. prezentată la al 6-lea Simpozion al Arhivei europene de ceramică, St. Justina—Austria, 1974, ms). Raymonde Wiener, *Zur Technik der verzierten Ostereier*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde“, 2, 1975.

¹⁴ Corneliu Bucur, *Schiță la monografia localităților bănățene din care provin monumentele de industrie și meșteșug popular, prezentate în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, in „Tibiscus, Etnografie“, 1974. Hedwiga Rușdea, *Morile cu ciulură de pe Valea Tismanei* (com. SMB, Sibiu, 1975, în volum). Idem, *Ingeniozitatea populară și gândirea „inginerească“ a constructorilor de mori de pe Valea Tismanei* (comunicare prezentată la Sesiunea organizată de Muzeul județean din Tg. Jiu, 1975, ms.) Idem, *Morile de vînt din Dobrogea* (comunicare prezentată la Sesiunea organizată de Muzeul Deltei, Tulcea, 1975). Mihai Sofronie, *O instalație hidraulică pentru producerea uneltelor agricole: ciocanul de la Rimetea, jud. Alba*, in „Muzeul tehnic prof. ing. Dim. Leonida, Anuar“, București, 1974. Ștefan Palada, *Complexul de industrii populare din Polovragi, Gorj* (Broșură monografică, ms).

¹⁵ Mihai Sofronie, *Bacul cu zbat de la Capidava* (com. prezentată la Sesiunea organizată de Muzeul Deltei, Tulcea, 1975, sub tipar). Valerie Deleanu, *Sistemul mijloacelor de transport în localitatea Mohu (Sibiu)*, (în volum).

¹⁶ Cornel Irimie, *Sculptura populară*, in „Arta lemnului la români“, Editura Meridiane, 1975. Idem, *Der interethnische Kulturaustausch in Siebenbürgen — insbesondere im Spiegel der Volkstrachten*, in „Siebenbürgen als Beispiel europäischen Kulturaustausch“, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1975. Corneliu Bucur, *Zur gegenseitigen Beeinflussung im Bereich der siebenbürgischen Volkskeramik*, in „Siebenbürgen...“. Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Über die traditionelle Sachkultur des rumänischen Volkes* (ms. predat la lipar la I.W.F. Göttingen, R.F. a Germaniei). Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Die Problematik und Systematik der überlieferten Anlagen der bäuerlichen Technik Rumäniens*, in „A.I.E.S.E.E.“, Congrès international d'études du Sud-est européen, Résumé des communications, Tome II, Linguistique, littérature, folklor, ethnographie, arts, droit et institutions, Bucarest, 1974. Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Cu privire la vechimea, unitatea, continuitatea și specificul civilizației tradiționale a poporului român*, in „Transilvania“, 5, 1975. Corneliu Bucur, *Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici. Prezentarea sa în Muzeul tehnicii populare*. (Com. SMB,

gen¹², Gewerbe¹³, Bauernindustrie¹⁴ und Transportmittel¹⁵.

3.2.4. Die analytische (volkskundliche) Kenntnis der Grunderscheinungen der rumänischen Bauernzivilisation begünstigte die Ausarbeitung verschiedener *Ethnologiestudien* (synthetischer Natur) die Geschichte und Wesensart der rumänischen Bauernzivilisation¹⁶ betreffend, die einen Originalbeitrag eigener Prägung der ethnologischen Wissenschaft zur Geschichte der rumänischen Volkskultur anstrebte.

¹² Cornel Irimie, Constantin Popa, *Prezentarea agriculturii în Muzeul tehnicii populare*. (Anlässlich des IV. Landessymposiums der Landwirtschaftsgeschichte und der III. wissenschaftlichen Mitteilungstagung des Volkskundlichen Kreismuseums Slobozia dargelegte Mitteilung, Manuskript). Corneliu Bucur, *Invariantă și variabilitate în păstoritul tradițional al poporului român*, für die Tagung der Kommission für Geschichte und Wissenschaftsphilosophie, Braşov, 1976, verfasste Mitteilung, ms. erscheint in „Anuarul Muzeului etnografie al Transilvaniei“, Cluj. C-tin Popa, *Aspecte aus dem Hirtenleben im Căliman-Gebirge*, (Mitteilung, dargelegt im Rahmen der Tagung des Brukenhalmuseums SMB —, Sibiu, 1974), im gegenwärtigen Band.

¹³ Corneliu Bucur, *Tipologia cuptoarelor ceramice tradiționale din România*, Manuskript, Mitteilung, dargelegt anlässlich des 6. Symposiums des europäischen Keramikarchivs, St. Justina-Austria, 1974; Raymonde Wiener, *Zur Technik der verzierten Ostereier*, in „Forschungen zur Volks- und Landeskunde“, 2, 1975.

¹⁴ Corneliu Bucur, *Schiță la monografia localităților bănățene din care provin monumentele de industrie și meșteșug popular, prezentate în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, in „Tibiscus, Etnografie“, 1974. Hedwiga Rușdea, *Die Löffelradmühlen aus dem Tismanatal* (com. SMB, Sibiu, 1975) -- im gegenwärtigen Band. Idem, *Ingeniozitatea populară și gândirea „inginerească“ a constructorilor de mori de pe Valea Tismanei*, (Mitteilung dargelegt anlässlich der vom Kreismuseum von Tg. Jiu veranstalteten Tagung, 1975, ms.). Idem, *Morile de vînt din Dobrogea*, (Mitteilung, dargelegt anlässlich der vom Delta-Museum in Tulcea 1974 abgehaltenen Tagung), in „Peuce“, 1977. Mihai Sofronie, *O instalație hidraulică pentru producerea uneltelor agricole: ciocanul de la Rimetea, jud. Alba*, in „Anuarul muzeului tehnic Prof. ing. Dim. Leonida“, Bukarest, 1974, Ștefan Palada, *Complexul de industrii populare din Polovragi, Gorj*, (Monographie-Broschüre), ms.

¹⁵ Mihai Sofronie, *Bacul cu zbat de la Capidava*, Mitteilung, dargelegt auf der vom Deltamuseum in Tulcea 1974 veranstalteten Tagung, in „Peuce“, Tulcea, 1977; Valerie Deleanu, *Das System der in einer Dorfsiedlung, Mohu, Kreis Sibiu, belegten überlieferten Transportmittel*, im gegenwärtigen Band

¹⁶ Cornel Irimie, *Sculptura populară*, in „Arta lemnului la români“, Meridiane Verlag, 1975, Idem, *Der interethnische Kulturaustausch in Siebenbürgen, insbesondere im Spiegel der Volkstrachten*, in „Siebenbürgen als Beispiel europäischen Kulturaustausches“, Böhlau Verlag, Köln, Wien, 1975, Corneliu Bucur, *Zur gegenseitigen Beeinflussung im Bereich der siebenbürgischen Volkskeramik*, in „Siebenbürgen...“. Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Über die traditionelle Sachkultur des rumänischen Volkes* (ms. im Druck bei I.W.F. Göttingen), Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Die Problematik und Systematik der überlieferten Anlagen der bäuerlichen Technik Rumäniens*, im „A.I.E.S.E.E.“, Congrès international d'études du sud-est européen, Résumé des communications, Tome II, Linguistique, littérature, folklor, ethnographie, arts, droit et institutions“, Bukarest, 1974, Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Cu privire la vechimea, unitatea, continuitatea și specificul civilizației tradiționale a poporului român*, in „Transilvania“, 5, 1975. Corneliu Bucur, *Die technische bäuerliche Zivilisation. Konzept, Struktur, Kennzeichen. Ihre Darstellung im Museum*

3.3. Prin inițierea unor noi *cercetări monografice*, s-a urmărit, în principal, cunoașterea complexă, multilaterală, a unor fenomene ale civilizației populare locale și exersarea metodologiei clasice și moderne în cercetarea etnografică a realităților culturale tradiționale și contemporane.

3.3.1. *Cercetarea etnografică locală* s-a desfășurat, începând din anul 1974, în comuna Cîrțișoara (jud. Sibiu), localitate aleasă pentru valoarea vestigiilor civilizației tradiționale și semnificația majoră a transformărilor radicale produse în modul de viață al locuitorilor, prin antrenarea lor în circuitul economic, industrial, și construirea, prin localitate, a drumului „transfăgărășan”.

Obiectul a fost cercetarea *politematică* a realității contemporane, de pe pozițiile, cu metodologia și instrumentarul, etnografic și sociologic.

Rezultatele parțiale ale cercetărilor au fost expuse în cadrul unei microsesiuni de comunicări științifice¹⁷ organizate în localitate, în anul 1975, cu ocazia sărbătoririi a 600 de ani de la întia atestare documentară a localității.

1974). Corneliu B u c u r, *Contribuții noi la elucidarea problemei apariției instalațiilor hidraulice pe teritoriul României* (Com. prezentată la Sesiunea organizată de Muzeul Tehnic „Prof. ing. Dim. Leonida”, București, 1974, ms). Corneliu B u c u r, *Contribuții etnologice la istoria tehnicii populare din România* (Com. prezentată la Sesiunea Comisiei de istorie și filozofie a științei, Brașov, 1975, ms). Corneliu B u c u r, *Ipozeze noi cu privire la coordonatele istorico-geografice ale apariției morii hidraulice pe teritoriul Banatului și sud-vestului Transilvaniei* (Com. prezentată la Sesiunea organizată de Muzeul din Lugoj cu ocazia aniversării a 25 ani de la înființare, Lugoj, 1975, ms). Corneliu B u c u r, *Noi contribuții etnologice la stabilirea profilului etnocultural al poporului român, la CJCES Sibiu, „Repere sibiene”. Studii și referate susținute în cadrul festivalului cultural artistic „Cibinium” 76, Sibiu, 1977. Corneliu B u c u r, Noi dovezi etno-lingvistice ale permanenței populației autohtone în Mărginimea Sibiului, în „Repere sibiene” Corneliu B u c u r, *Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României în „Biharea, Etnografie”, 1977. Corneliu B u c u r, Evoluție și tipologie în sistematica mijloacelor tradiționale de muncă la poporul român (în volum).**

¹⁷ Cornel I r i m i e, *Etape, realizări și obiective în cadrul cercetărilor monografice de la Cîrțișoara* (com. Cîrțișoara, 1974, ms). Marcela N e c u l a, *Nivel de trai și cultural în comuna Cîrțișoara* (Idem). Corneliu B u c u r, *Evoluție și modernizare în arhitectura populară tradițională locală* (Idem). Ștefan P a l a d a, *Mășteșugul prelucrării lemnului la Cîrțișoara* (Idem). Raymonde W i e n e r, *Tradițional și nou în costumele populare din Cîrțișoara* (Idem). I d e m, *Tendințele de transformare și dezvoltare ale portului popular din Cîrțișoara în sec. XIX–XX*, (com. SMB, Sibiu, 1974, ms). Virginia T e o d o r e s c u, *Evoluția și funcționalitatea țesăturilor de casă din Cîrțișoara* (com. Cîrțișoara, 1974, ms). I d e m, *Industria casnică textilă și arta textilelor din Cîrțișoara la sfîrșitul secolului XIX–secolul XX, prezentate într-o expoziție tematică specială* (I.R. ms).

3.3. Durch die Inangriffnahme neuer *monographischer Forschungen*, trachtete man vor allem danach, eine komplexe, vielseitige Kenntnis der verschiedenen Erscheinungen lokaler Bauernzivilisation und die Anwendung klassischer und moderner Forschungsmethoden in der volkskundlichen Erforschung überlieferter und zeitgenössischer Kulturfakten, zu verwirklichen.

3.3.1. Die lokale *Volkskundeforschung* wurde seit dem Jahre 1974 in der Gemeinde Cîrțișoara (Kr. Sibiu) angewandt, wobei die Wahl auf diese Ortschaft gefallen war, weil sie über erhebliche Zeugnisse traditioneller Zivilisation verfügt und gleichzeitig durch die im Leben ihrer Bewohner infolge anhand ihrer Einschaltung in den Wirtschafts- und Industriekreislauf und infolge des Baus der durch die Ortschaft verlaufenden „Trans-Fogarascher-Höhenstrasse” zustandekommenden radikalen Wandlungen, ein Musterbeispiel zeitgenössischer Entwicklung darstellt, von großer Bedeutung für die Forschung.

Gegenstand der angestellten Studien bildete eine *polithematische* Erforschung der zeitgenössischen Wirklichkeit, vom Standpunkt und vermittels volkskundlicher und soziologischer Methoden und einschlägigen Arbeitsinstrumentariums.

Teilergebnisse dieses Forschungsunternehmens wurden im Rahmen wissenschaftlicher Kleintagungen dargelegt¹⁷, die im Jahre 1975 anlässlich der 600-Jahrfeier der erstmaligen urkundlichen Erwähnung der Siedlung daselbst abgehalten wurden.

der bäuerlichen Technik, (Mitt. SMB) 1974, im gegenwärtigen Band. I d e m, *Contribuții noi la elucidarea problemei apariției instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, Mitteilung, dargelegt auf der vom technischen Museum, „Prof. Ing. Dim. Leonida”, veranstalteten Tagung, Bukarest, 1974, Manuskript, I d e m, *Contribuții etnologice la istoria tehnicii populare din România*, Mitteilung dargelegt auf der Tagung der Kommission für Geschichte und Philosophie der Wissenschaft, Brașov, 1975 (erscheint in „Cumidava”), I d e m, *Ipozeze noi cu privire la coordonatele istorico-geografice ale apariției morii hidraulice pe teritoriul Banatului și al Transilvaniei*, Mitteilung, dargelegt auf der vom Museum Lugoj, anlässlich des 25-jährigen Bestehens veranstalteten Tagung, Lugoj, 1975 (Manuskript). I d e m, *Noi contribuții etnologice la stabilirea profilului etnocultural al poporului român*, Mitteilung, dargelegt anlässlich des 10. Cibinium Festivals, Sibiu, 1976, (Manuskript). I d e m, *Noi dovezi etno-lingvistice ale permanenței populației autohtone în Mărginimea Sibiului, în „Repere Sibiene”....*, I d e m, *Considerații istorice și etnografice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României, în „Biharea, Etnografie, 1977; Corneliu B u c u r, Entwicklung und Typologie im Rahmen einer Systematik überlieferter technischer Anlagen Rumâniens* (im gegenwärtigen Band)

¹⁷ Cornel I r i m i e, *Etape, realizări și obiective în cadrul cercetărilor monografice de la Cîrțișoara* (com. Cîrțișoara, 1974, ms.), Marcela N e c u l a, *Nivel de trai și cultural în comuna Cîrțișoara*, (ebenda), Corneliu B u c u r, *Evoluția și modernizarea în arhitectura populară tradițională locală* (ebenda), Ștefan P a l a d a, *Mășteșugul prelucrării lemnului la Cîrțișoara* (ebenda), Raymonde W i e n e r, *Tradițional și nou în costumele populare din Cîrțișoara* (ebenda), I d e m, *Tendințele de transformare și dezvoltare ale portului popular din Cîrțișoara în secolul XIX–XX*, (com. SMB, Sibiu, 1974, ms.), Virginia T e o d o r e s c u, *Evoluția și funcționalitatea țesăturilor de casă din Cîrțișoara* (com. Cîrțișoara, 1974, ms.), I d e m, *Industria casnică textilă și arta textilelor din Cîrțișoara la sfîrșitul secolului XIX–sec. XX, prezentate într-o expoziție tematică specială* (I.R. ms.)

3.3.2. *Cercetări tematice locale cu caracter monografic* s-au desfășurat în anii 1974—1975 în cadrul etapei aplicative a cursului de perfecționare a cadrelor, avînd ca temă „Metode și tehnici moderne de cercetare în etnografie”, curs organizat de C.S.P.C., București în mai multe localități din județul Mehedinți.

Lucrările elaborate de cursanți au format, în totalitate, obiectul unor comunicări științifice¹⁸ în cadrul sesiunii organizate de către Muzeul Porților de Fier, la Drobeta-Turnu Severin, în același an.

3.3.3. *O cercetare monografică locală cu caracter sociologic* s-a desfășurat în colaborare cu specialiștii universității din Marburg (R.F. a Germaniei), în localitatea Slimnic, în anii 1974—75. Ancheta sociologică s-a încheiat cu o voluminoasă documentație științifică, însumînd 100 chestionare cu 1700 fișe completate de specialiștii Muzeului Brukenthal¹⁹.

3.3.4. În sfîrșit, în perioada 1974—77, a fost reluată și finalizată *cercetarea etnografică multidisciplinară* în zona Mărginimii Sibiului, elaborîndu-se materialele pentru vol. I, intitulat „Mărginimea Sibiului. Civilizație și cultură populară românească”.

Cercetarea a abordat noi teme față de cele investigate anterior și a condus la completarea materialelor de teren, cu date noi, recoltate prin chestionare, anchete în teren, cercetări în arhive și documentație bibliografică, redactîndu-se un număr de 8 studii și articole²⁰.

3.4. În cadrul preocupărilor la scară națională pentru elaborarea *Atlasului etnografic al României*, colectivul Muzeului tehnicii populare a participat direct și efectiv la elaborarea instrumentelor de

3.3.2. *Thematische Lokalforschungen monographischer Natur* wickelten sich in den Jahren 1974—1975 im Rahmen des Praktikums des Kaderperfektionierungs-Lehrgangs zum Thema „Moderne Forschungsmethoden und -techniken im Bereich der Volkskunde“ ab, den das Spezialzentrum zur Perfektionierung der Kader C.S.P.C. Bukarest in mehreren Ortschaften des Kreises Mehedinți veranstaltete.

Die von den Lehrgangsteilnehmern ausgearbeiteten Studien bildeten allesamt den Gegenstand wissenschaftlicher Mitteilungen¹⁸, die im Rahmen einer vom Eisernen Tormuseum im gleichen Jahre in Drobeta-Turnu Severin veranstalteten Tagung vorgelegt wurden.

3.3.3. *Soziologische monographische Lokalforschungen* wurden in Zusammenarbeit mit Fachkräften der Universität Marburg (Bundesrepublik Deutschland) in den Jahren 1974—1975 in der Ortschaft Slimnic ausgeführt. Das Sofortergebnis dieser soziologischen Untersuchung bildete eine, von den Facharbeitern des Brukenthalmuseums gesammelte, umfassende wissenschaftliche Dokumentation, die in 100 Fragebogen und 1700 Merkblätter ihren Niederschlag fand¹⁹.

3.3.4. Schließlich nahm man im Zeitraum 1974—1977 auch die multidisziplinäre Volkskundeforschung im Gebiet der Mărginimea Sibiului wieder auf und brachte sie zum Abschluß, woraus sich Beiträge zum I. Band, mit dem Titel „Die Mărginimea Sibiului, rumänische Bauernzivilisation und -kultur“ ergaben.

Dabei wurden neue Themen in Angriff genommen, was zur Ergänzung des Feldforschungsmaterials durch neue Daten führte, die man anhand von Fragebogen, Felduntersuchungen, Archivstudien und bibliographischen Dokumentationen sammelte und dabei 8 Studien und Artikel ausarbeitete²⁰.

3.4. Gegenstand der, auf Landesebene entfalteten, Forschungstätigkeit waren Studien zur Ausarbeitung des *Rumänischen Volkskundeatlases*, woran sich das Team des Museums der bäuerlichen Technik, noch von der ersten Phase dieser Aktion

¹⁸ Ștefan P a l a d a, *Diferențieri de tip și structură socială în arhitectura satului Cireșu* (I.R.) (Com. Sesiune Drobeta-Turnu-Severin, 1976, ms). C-tin P o p a, *Mulații numerice și calitative în rolul bărbaiilor în agricultură. Raportul dintre agrotehnica modernă și cea tradițională cu exemplificări din com. Butoiești* (Ibidem). Hedwiga R u s d e a, *Prezența instalațiilor fărânci în satul Podeni. Modalități de integrare sau dezintegrare în viața contemporană* (Ibidem). Raymonde W i e n e r, *Ansamblul și funcția elementelor de port popular femeiesc din satul Podeni, jud. Mehedinți* (Ibidem).

¹⁹ *Transformări sociale și realități culturale în contextul interetnic al unui sat cu populație de naționalitate română și germană* (Slimnic, jud. Sibiu).

²⁰ Cornel I r i m i e, Traian H e r s e n i, *Mărginimii Sibiului* (sub tipar în „Mărginimea Sibiului”, vol. I). Corneliu B u c u r, *Coordonatele principale și dinamica transformării modului de viață al mărginenilor Sibiului* (sub tipar, în „Mărginimea Sibiului”, vol. I). C-tin P o p a, *Agricultura în „Mărginimea Sibiului”* (Ibidem). Cornel I r i m i e, C-tin P o p a, *Păstoritul în Mărginimea Sibiului* (Ibidem). Cornel I r i m i e, C-tin P o p a, *Mesteșugurile din Mărginimea Sibiului* (Ibidem). Cornel I r i m i e, C-tin P o p a, *Instalațiile tehnice populare din Mărginimea Sibiului* (Ibidem). Mihai S o f r o n i e, *Mijloace de comunicație și transport în Mărginimea Sibiului* (Ibidem). C-tin P o p a, Ion D r â g o e s c u, *Ocupații secundare din Mărginimea Sibiului* (Ibidem). Marcela N e c u l a, *Glosar* (Ibidem).

¹⁸ Ștefan P a l a d a, *Diferențieri de tip și structură socială în arhitectura satului Cireșu*, Mitteilug, wissenschaftliche Tagung Drobeta Turnu-Severin, 1976 (I.R.), C-tin P o p a, *Mulații numerice și calitative în rolul bărbaiilor în agricultură. Raportul dintre agrotehnica modernă și cea tradițională cu exemplificări din comuna Butoiești* (ibidem), Hedwiga R u s d e a, *Prezența instalațiilor fărânci în satul Podeni. Modalități de integrare sau dezintegrare în viața contemporană* (ibidem), Raymonde W i e n e r, *Ansamblul și funcția elementelor de port popular femeiesc din satul Podeni, jud. Mehedinți* (ibidem).

¹⁹ Forschungsthema: „Sozialwandel und Kulturäusserungen im Rahmen interethnischen Kontakte, illustriert an einem Beispiel eines deutsch-rumänischen Dorfes”. Seitens des Museums nahmen an der Aktion teil: Haldner Ana-Maria, Hedwiga Rusdea, Mihai Sofronie, Raymonde Wiener.

²⁰ Cornel I r i m i e, Traian H e r s e n i, *Oamenii din Mărginimea Sibiului* (ms), Corneliu B u c u r, *Coordonatele principale și dinamica transformării modului de viață al mărginenilor Sibiului* (Ms), C-tin P o p a, *Agricultura în Mărginimea Sibiului* (Ms.), Cornel I r i m i e, *Păstoritul în Mărginimea Sibiului* (Ms.), I d e m, C-tin P o p a, *Mesteșugurile din Mărginimea Sibiului* (Ms.), Cornel I r i m i e, C-tin P o p a, *Instalațiile tehnice populare din Mărginimea Sibiului* (Ms.), Mihai S o f r o n i e, *Mijloace de comunicație și transport în Mărginimea Sibiului* (Ms.), Marcela N e c u l a, *Glosar* (Ms).

anchetă (a chestionarelor), încă din prima fază a acestei lucrări (inițiate și finalizate sub auspiciile Institutului de cercetări etnologice și dialectologice), preocupându-se, în special, în colaborare cu un colectiv al institutului din București, de elaborarea „Chestionarului pentru meșteșuguri și instalații tehnice populare”²¹.

Pe baza chestionarelor elaborate pentru toate temele cuprinse în structura Atlasului, începând din anul 1976 au fost inițiate primele cercetări pe teren, urmărindu-se aplicarea chestionarului, acțiune finalizată anual prin întocmirea rapoartelor preliminare de cercetare²².

3.5. Problema îmbunătățirii activității cu publicul, în expoziția de bază în aer liber, a stat la baza inițierii, din anul 1974 începând, în colaborare cu ICED — București (Boris Zderciuc) și Facultatea de filozofie (Iulian Popescu), a unei *anchele psiho-sociologice* privind motivația și comportamentul publicului muzeal, structura de vîrstă, sex și socio-profesională, regimul rezidențial și opiniile acestuia cu referire la cele vizitate.

Rezultatele acestei cercetări au oferit numeroase concluzii de ordin teoretic și practic pentru intensificarea și diversificarea muncii cu publicul, în cadrul expoziției de bază a Muzeului tehnicii populare, unele dintre acestea formînd obiectul unor lucrări de atestare și comunicări prezentate în țară²³ și străinătate²⁴.

3.6. *Metodologia muzeală* a constituit obiectul finalizării, pe planul cercetării științifice, a întregii experiențe muzeo-tehnice din cei 15 ani de activitate pe șantierul de organizare a Muzeului tehnicii populare.

Problematica abordată a fost variată, lucrările elaborate urmărind jalonarea principalelor aspecte care se ridică în munca atât de complexă, de salvare, conservare și valorificare, în muzeele cu

an, unmittelbar und effektiv, vor allem bei der Ausarbeitung der Aufnahmemittel (Fragebogen), beteiligte, (die unter der Obhut des Instituts für ethnologische und dialektologische Forschungen in Angriff genommen und zum Abschluß gebracht wurden), wobei man sich in Zusammenarbeit mit dem Fachkollektiv des Bukarester Instituts vor allem der Ausarbeitung des Fragebogens „Bäuerliche Gewerbe und technische Anlagen“ widmete.²¹

Aufgrund von, für jedes einzelne in der Atlasstruktur enthaltene Thema, geschaffenen Fragebogen, begann man im Jahre 1976 die ersten Feldforschungen und wendete die Fragebogen an, eine Tätigkeit, die Jahr für Jahr in Form von Präliminarreports²² eine konkrete Auswertung fand.

3.5. Die Frage nach Verbesserung der Publikumsfähigkeit im Rahmen der Freilichtausstellung bildete den Ausgangspunkt für eine, seit 1974 in Zusammenarbeit mit dem Institut für ethnologische und dialektologische Forschungen (Boris Zderciuc) und der Philosophiefakultät (Iulian Popescu) angestellte psycho-soziologische Untersuchung, die die Motivation und das Verhalten des Museumspublikums betreffen, bzw. dessen Alters-, Geschlechts-, Gesellschafts- und Berufsstruktur, wie auch seinen Wohnbereich und die Meinung, was die Besichtigung anbelangt.

Die Ergebnisse dieser Forschungen führten zu einer ganzen Reihe die Intensivierung und Diversifizierung der Öffentlichkeitsarbeit im Rahmen der Grundaussstellung des Museums der bäuerlichen Technik betreffende Schlüsse theoretischer Natur. Einige dieser Ergebnisse bildeten den Gegenstand verschiedener Attestierungsarbeiten und im In-²³ und Ausland ²⁴ dargelegter Mitteilungen.

3.6. Die *Museumsmethodologie* selbst bildete den Gegenstand einer Auswertung auf der Ebene wissenschaftlicher Forschung der gesamten, im Zeitraum von 15 Jahren auf dem Bauplatz des Museums der bäuerlichen Technik angehäuften museotechnischen Erfahrung.

Die dabei berührte Problematik war mannigfaltig, die ausgearbeiteten Studien trachteten ihrerseits danach die Hauptaspekte herauszuarbeiten, die eine derart komplexe Arbeit, wie das Retten, Konservieren und Auswerten des nationalen Pa-

²¹ Cornel Irimie, Corneliu Bucur, Radu O. Maier, Ioan Drăgoescu, Mira Meitert, in „Atlasul etnografic al României”, Chestionar 4. *Meșteșuguri. Instalații tehnice populare*, București, 1976.

²² Cercetările colectivului Muzeului tehnicii populare pentru Atlasul etnografic al României au debutat, în anul 1976, cu temele: Așezări, Gospodării, Ocupații, Meșteșuguri, Industrie, Alimentație în județele Mehedinți, Gorj și Vilcea și au continuat în anul 1977 cu aceleași teme, în județele: Vaslui, Iași, Neamț, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Hunedoara.

²³ Marcela Necula, *Aspecte ale muncii cu publicul în Muzeul Brukenthal*. Din rezultatele unui studiu psiho-sociologic desfășurat în Muzeul tehnicii populare (LR, com. SMB, Sibiu, 1974). Idem, *Concluzii și sarcini de viitor pe linia activității cultural-educative, evidențiate de rezultatele anchetei psiho-sociologice, din Muzeul tehnicii populare* (în volum).

²⁴ Cornel Irimie și Marcela Necula, *Besondere Möglichkeiten und Richtlinien für die Öffentlichkeitsarbeit im Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen”, Köln, 1976.

²¹ Cornel Irimie, Corneliu Bucur, Radu Maier, Ioan Drăgoescu, Mira Meitert, in „Atlasul etnografic al României”, chestionar 4. *Meșteșuguri. Instalații tehnice populare*, Bukarest, 1976.

²² Die im Rahmen des rumänischen Volkskundeatlases ausgeführten Forschungen des Kollektivs von Sibiu wurden 1976 mit den Themen Siedlung, Gehöft, Beschäftigungen, Gewerbe, Industrie, Ernährung in den Kreisen Gorj, Mehedinți und Vilcea eröffnet.

²³ Marcela Necula, *Aspecte ale muncii cu publicul în Muzeul Brukenthal*. Din rezultatele unui studiu psiho-sociologic desfășurat în Muzeul tehnicii populare (LR, com. SMB, Sibiu, 1974) Idem, *Schlüsse zur Kultur- und Erziehungsarbeit und deren Zukunftsaufgaben im Lichte einer zwischen 1974 und 1976 im Museum der bäuerlichen Technik ausgeführten psychologisch-soziologischen Untersuchung* (im gegenwärtigen Band).

²⁴ Cornel Irimie, Marcela Necula, *Besondere Möglichkeiten und Richtlinien für die Öffentlichkeitsarbeit im Museum der bäuerlichen Technik in Sibiu*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen”, Köln, 1976.

acest profil, a patrimoniului național al culturii populare.

3.6.1. În ceea ce privește *concepția* organizării într-o perspectivă modernă, a unor viitoare muzee de istorie a civilizației populare cu profil monotematic (tehnic, agricol), au fost elaborate unele contribuții originale supuse dezbaterii specialiștilor din rețeaua națională, la sesiuni, colocvii și consfătuiri de lucru, organizate la Sibiu²⁵ și în țară²⁶.

3.6.2. În problema *documentației tehnico-științifice*, care fundamentează întreaga activitate de demontare, transfer și reconstrucție, a monumentelor de arhitectură și tehnică populară, lucrările de perfecționare, articolele, comunicările și studiile redactate de specialiștii din cadrul Muzeului tehnicii populare — deopotrivă cercetători și tehnicieni — reprezintă, așa cum au relevat sesiunile din țară și de peste hotare la care au fost prezentate, o contribuție importantă, de ordin științific și muzeotehnic, a colectivului sibian, la stabilirea riguros științifică a metodologiei domeniului.

Indiferent dacă se referă la partea științifică a cercetării monumentelor²⁷, la capitolul de proiectare²⁸ sau partea scrisă²⁹ a proiectelor elaborate cu ocazia transferării unui monument în muzeele în aer liber, la reconstrucția propriu-zisă, reconstituirea sau restaurarea monumentelor în muzee³⁰, la necesitatea conservării lor in situ³¹,

²⁵ Corneliu B u c u r, *Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici. Prezentare muzeală* (în volum).

²⁶ Idem, *Concepția, caracterul și modul de organizare a muzeelor cu profil tematic special din perspectiva cerințelor muzeografiei moderne* (Com. expusă la al IV-lea Simpozion național de istorie agrară, Slobozia, 1976, ms).

²⁷ Corneliu B u c u r, *Documentația tehnico-științifică a monumentelor de arhitectură și tehnică populară strămutate în muzeele etnografice cu expunere în aer liber* (Com. prezentată la Sesiunea de comunicări științifice a Consiliului științific al Muzeului tehnicii populare SCS. CS. MTP, Sibiu, 1976, în volum). Corneliu B u c u r, Corneliu N e a g u, *Die Dokumentation für die Denkmäler des Museums der bäuerlichen Technik. Auffassung und Methodologie* (Com. prezentată la Simpozionul european al muzeelor în aer liber, Stockholm, Suedia, 1976).

²⁸ Corneliu N e a g u, *Preliminarii științifice la proiectul de reconstrucție a bisericii din Bezded în Muzeul tehnicii populare*, (LR, ms.).

²⁹ Dieter N e u n, *Întocmirea pieselor scrise ale unui proiect* (LR, ms.).

³⁰ Corneliu N e a g u, Corneliu B u c u r, *Probleme și soluții privind metodologia reconstrucției și restaurării monumentelor în cadrul Muzeului tehnicii populare* (Com. SCS. CS. MTP-Sibiu, 1976, în volum). Hedwiga R u s d e a, *Din experiența Muzeului tehnicii populare privind necesitatea și metodologia de reconstituire a unor monumente de tehnică populară* (Com. SCS. CS. MTP, Sibiu, 1976, ms).

³¹ Corneliu B u c u r, *Conservarea in situ a monumentelor de tehnică populară, problemă de cea mai stringentă actualitate* (Com. pregătită pentru Sesiunea jubiliară a DMI (DPCN), București, 1973, ms).

trimonijs der Volkskultur in derart ausgerichteten Museen aufwirft.

3.6.1. Was die *Auffassung* aus moderner Sicht der Anlage zukünftiger, der Geschichte der Volkszivilisation gewidmeter monothematischer Museen (Technik, Ackerbau) angeht, legte man eine Reihe von Originalbeiträgen den Fachkräften des Landesnetzes im Rahmen von in Sibiu²⁵ und anderen Ortschaften des Landes ²⁶ veranstalteter, Kolloquien und Beratungen zur Diskussion vor.

3.6.2. In Fragen der *technisch-wissenschaftlichen Dokumentation*, die die Grundlage des gesamten Wirkens, d.h. des Abbaus, der Überführung und des Wiederaufbaus der Denkmäler bäuerlicher Architektur und Technik ausmacht, bilden die Perfektionierungsarbeiten, Mitteilungen und Studien, die von den Fachkräften des Museums der bäuerlichen Technik — durchwegs Wissenschaftler oder Techniker — ausgearbeitet wurden, wie die im In- und Ausland veranstalteten Tagungen bewiesen haben, in deren Rahmen erstere dargelegt wurden, einen vom Arbeitskollektiv des Museums von Sibiu zur wissenschaftlichen Festlegung der Methodik des Tätigkeitsbereichs geleisteten, wichtigen wissenschaftlichen und museotechnischen Beitrag.

Davon abgesehen, ob es sich um den wissenschaftlichen Teil der Erforschung von Denkmälern²⁷, um das betreffende Kapitel des Projekts ²⁸, bzw. um das redigierte Material der Entwürfe handelt²⁹, das sich auf den eigentlichen Wiederaufbau oder die Restaurierung der Museumsdenkmäler ³⁰ bezieht oder auf deren Standortkonservierung³¹, wenn

²⁵ Corneliu B u c u r, *Die technische bäuerliche Zivilisation, Konzept, Struktur, Kennzeichen. Ihre Darstellung im Museum der bäuerlichen Technik* (com. SMB, 1974, im gegenwärtigen Band)

²⁶ Id e m, *Concepția, caracterul și modul de organizare a muzeelor cu profil tematic special din perspectiva cerințelor muzeografiei moderne*, Mitteilung, dargelegt anlässlich des IV. Landessymposiums für Agrargeschichte, Slobozia, 1976, Ms. im Druck begriffen

²⁷ Corneliu B u c u r, *Die wissenschaftlich-technische Dokumentation der in volkswirtschaftliche Freilichtmuseen überführten Denkmäler bäuerlicher Baukunst und Technik*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen der Tagung des wissenschaftlichen Rates des Museums der bäuerlichen Technik, SCS.CS.M.T.P., Sibiu, 1976 (im gegenwärtigen Band). Corneliu B u c u r, Corneliu N e a g u, *Die Dokumentation für die Denkmäler des Museums der bäuerlichen Technik. Auffassung und Methodologie*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen des europäischen Symposiums der Freilichtmuseen, Stockholm, Schweden, 1976

²⁸ Corneliu N e a g u, *Preliminarii științifice la proiectul de reconstrucție a bisericii din Bezded, în Muzeul tehnicii populare* (LR, Ms.)

²⁹ Dieter N e u n, *Întocmirea pieselor scrise ale unui proiect* (LR, Ms.)

³⁰ Corneliu N e a g u, Corneliu B u c u r, *Beiträge des Museums der bäuerlichen Technik zur Festlegung einer Methodologie zur Rekonstruktion und Restaurierung von Volkskulturdenkmälern im Freilichtmuseum*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen der Tagung des WMBT, Sibiu, 1976 (im gegenwärtigen Band), Hedwiga R u s d e a, *Din experiența Muzeului tehnicii populare privind necesitatea și metodologia de reconstituire a unor monumente de tehnică populară*, Mitteilung dargelegt im Rahmen der Tagung des WMBT, Sibiu, 1976, (Ms.)

³¹ Corneliu B u c u r, *Conservarea in situ a monumentelor de tehnică populară, problemă de cea mai stringentă actualitate*, Mitteilung, vorbereitet für die Jubiläumstagung der Direktion historischer Denkmäler (DPCN), Bukarest, 1973, Ms.

sau, în sfârșit, la conservarea lor optimă în muzee de profil³², lucrările elaborate în perioada 1974—77, evidențiază un substanțial progres de cunoaștere, un salt pe linia sintetizării și teoretizării unei îndelungate experiențe cumulative, obligînd la abandonarea, pe viitor, a oricărei activități empirice, diletantice, nefondate științifice, ca și a experimentelor repetate de fiecare nou colectiv, angajat într-o activitate atît de complexă și dificilă, ca cea a organizării unui muzeu etnografic în aer liber.

O realizare meritorie considerăm a fi aceea a reconstituirii după criterii, principii și metodologie rigurose științifice a morii de vînt căciulate din Beștepe, în colaborare cu o echipă de meșteri locali.

Tot aici, am putea încadra și *metoda filmului științific documentar*, care se impune tot mai mult pe plan mondial ca o metodă indispensabilă în cercetarea etnografică și în activitatea de transfer și reconstrucție a monumentelor de arhitectură sau tehnică populară, în muzeele etnografice în aer liber. O peliculă de mare valoare documentar-muzeală, unicat de arhivă, este aceea realizată cu ocazia reconstituirii morii de vînt, înregistrînd toate fazele complexe și dificilei lucrări.

În afara unor texte științifice publicate, în colaborare cu IWF-Göttingen (R. F. a Germaniei)³³, una din comunicările prezentate în cadrul colocviului de la Sibiu, din anul 1976³⁴, a evidențiat realizările Muzeului tehnicii populare și pe acest plan.

³² Cornel Irimie, Mihai Turcu, *Probleme und Methoden bei der Konservierung der Sammlungen des Volkskundlichen Museums in Sibiu*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen“, Köln, 1976. Corneliu Buceșu, *Preocupări experimentale în vederea conservării lemnului la Muzeul tehnicii populare* (Com. SMB, 1974, ms). Idem, *Organizarea Laboratorului zonal de conservare a obiectivelor în aer liber* (Com. SMB, Sibiu, 1975).

³³ Cornel Irimie, *Schafschur auf einer Frühjahrsalm im Zibins-Gebirge*, *Encyclopedia Cinematographica*, Institut für den wissenschaftlichen Film, Göttingen, 1973. Idem, *Zubereiten von „burduf“-Käse auf einer Frühjahrsalm im Zibins-Gebirge*, EC, IWF, Göttingen, 1973. Corneliu Buceșu, *Melken und Butterbereitung auf einer Frühjahrsalm im Zibins-Gebirge*, EC, IWF, Göttingen, 1973. Idem, *Zubereiten von „Telemec“-Käse auf einer Frühjahrsalm im Zibins-Gebirge*, EC, IWF, Göttingen, 1973. Corneliu Buceșu, *Herstellen von schwarzer Keramik in Marginea (Moldau)*, EC, IWF, Göttingen, 1973. Corneliu Buceșu, Maria Fuchshuber, *Sächsische Volkstänze aus der Gemeinde Cristian (Großau)*, bei Sibiu, EC, IWF, Göttingen 1973. Franz Simon, Cornel Irimie, Corneliu Buceșu, *Tuchwalken in Gura Riului, bei Sibiu*, EC, IWF, Göttingen, 1976. Idem, *Bearbeitung von Wolldecken („Straie“) in Gura Riului, bei Sibiu*, EC, IWF, Göttingen, 1976. Franz Simon, Corneliu Buceșu, *Mahlen in einer Löffelrad-Mühle in Rudăria*, EC, IWF, Göttingen, 1976.

³⁴ Cornel Irimie, Corneliu Buceșu, *Din realizările și proiectele de viitor în domeniul filmului științific-documentar la Muzeul tehnicii populare* (Com. SCS. CS. MTP, Sibiu, 1976, ms).

nicht gar auf deren bestmögliche Erhaltung im Rahmen von Fachmuseen³², beweisen alle, während des Zeitraums 1974—1977 ausgearbeiteten Studien einen bedeutenden Fortschritt der Kenntnisse, einen Schritt in Richtung Synthese und Theorie, aufgrund langjähriger Erfahrung, die dazu verpflichtet, für die Zukunft, auf empirische, dilettantische, wissenschaftlich nicht unterbaute Tätigkeit, welcher Art sie auch immer sei, wie auch auf von jedem neuen Kollektiv, das sich vor derart komplexe und schwierige Aufgaben, wie die Errichtung eines volkskundlichen Freilichtmuseums gestellt sieht, wiederholte Experimente, zu verzichten.

Eine verdienstvolle Leistung stellt die Rekonstituierung einer Kappenwindmühle aus Beștepe nach streng wissenschaftlichen Kriterien und Grundsätzen und einer genauen Methodologie, unter Mitarbeit lokaler bäuerlicher Mühlenbauer dar.

Ebenfalls an dieser Stelle muß die *Methode des wissenschaftlichen Films* erwähnt werden, die sich im Rahmen der Volkskundforschung und in der Überführungs- und Wiederaufbaulätigkeit von Denkmälern bäuerlicher Baukunst und Technik in volkskundlichen Freilichtmuseen im Weltmaßstab immer mehr durchsetzt.

Einen Filmstreifen von grossem dokumentar-musealen Wert, ein Unikat unseres Archivs, stellt die Verfilmung der Rekonstituierung der Kappenwindmühle dar, wobei sämtliche Arbeitsphasen dieses komplexen und überaus schwierigen Unternehmens festgehalten wurden.

Abgesehen von gewissen, in Zusammenarbeit mit dem IWF Göttingen (Bundesrepublik Deutschland)³³ veröffentlichten wissenschaftlichen Texten, hob eine im Rahmen des Kolloquiums von Sibiu aus dem Jahre 1976 dargelegte Mitteilung die in dieser Richtung vom Museum der bäuerlichen Technik erzielten Ergebnisse klar hervor³⁴.

³² Cornel Irimie, Mihai Turcu, *Probleme und Methoden bei der Konservierung der Sammlungen des volkskundlichen Museums in Sibiu*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen“, Köln, 1976. Corneliu Buceșu, *Preocupări experimentale în vederea conservării lemnului la Muzeul tehnicii populare*, com. SMB, 1974 Ms. Idem, *Organizarea Laboratorului zonal de conservare a obiectivelor în aer liber* (Mitteilung, SMB, Sibiu, 1975).

³³ Cornel Irimie, *Schafschur auf einer Frühjahrsalm im Zibinsgebirge*, in „Encyclopedia Cinematographica“ Institut für den Wissenschaftlichen Film, Göttingen, 1973; Idem, *Zubereiten von „Burdur“-Käse auf einer Frühjahrsalm im Zibinsgebirge*, „EC“, IWF, Göttingen, 1973; Corneliu Buceșu, *Melken und Butterbereitung auf einer Frühjahrsalm im Zibinsgebirge*, „EC“ IWF, Göttingen, 1973. Corneliu Buceșu, *Herstellung von schwarzer Keramik in Marginea (Moldau)*, EC, IWF, Göttingen, 1973; Corneliu Buceșu, Maria Fuchshuber, *Sächsische Volkstänze aus der Gemeinde Cristian (Grossau) bei Sibiu*, EC, IWF, Göttingen, 1973; Franz Simon, Cornel Irimie, Corneliu Buceșu, *Tuchwalken in Gura Riului, bei Sibiu*, EC, IWF, Göttingen, 1976; Idem, *Bearbeitung von Wolldecken („straie“) in Gura Riului, bei Sibiu*, EC, IWF, Göttingen, 1976; Franz Simon, Corneliu Buceșu, *Mahlen in einer Löffelradmühle in Rudăria*, EC, IWF, Göttingen, 1976.

³⁴ Cornel Irimie, Corneliu Buceșu, *Din realizările și proiectele de viitor în domeniul filmului științific-documentar la Muzeul tehnicii populare*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen der Tagung des WMBT, Sibiu, 1976, Ms.

3.7. Preocuparea de a adânci și perfecționa cunoașterea unor probleme teoretice referitoare la obiectul științei și metoda etnologică de cercetare³⁵, la pregătirea de specialitate a cadrelor din domeniul muzeelor etnografice și de artă populară³⁶, sau la istoricul muzeografiei etnografice³⁷, constantă în activitatea colectivului de specialiști ai Muzeului tehnicii populare — a condus la abordarea unor teme și elaborarea unor lucrări care completează bibliografia de specialitate, aducând, totodată, în dezbaterea obștei specialiștilor, puncte noi de vedere în analiza și orientarea de viitor a cercetării fenomenelor culturii și civilizației populare românești.

Adiacentă problematicei proprii de cercetare, sarcina necesității luării în evidență, a colecționării, conservării și valorificării patrimoniului de cultură populară, la nivelul muzeelor sătești, a condus, în acest caz, la cercetarea atentă a implicațiilor de natură științifică, muzeotehnică și organizatorică, formulate în mai multe lucrări de specialitate³⁸, materia de bază oferindu-se cu generozitate prin rețeaua diversă ca profil, colecții și problematică, a muzeelor sătești organizate de lucrătorii din cadrul Muzeului tehnicii populare, în județul Sibiu.

4. Valorificarea cercetării științifice prin materiale de popularizare

Popularizarea realizărilor pe plan expozițional, intern și extern, ale Muzeului tehnicii populare, s-a materializat într-o serie de publicații care s-au bucurat de o bună primire din partea specialiștilor din țară și de peste hotare, constând din Ghidul Muzeului tehnicii populare³⁹ (2 versiuni), Ghidul expoziției de artă populară din cadrul

3.7. Das Streben nach einer Vertiefung und Vervollkommen der Kenntnis gewisser, den Gegenstand der Wissenschaft und die Methode ethnologischer Forschung³⁵ betreffender, theoretischer Fragen, die sich auch auf die Fachausbildung der im Bereich der Volkskunde- und Volkskunstmuseen³⁶ tätigen Kader³⁷ beziehen. — eine im Wirken des Fachkollektivs des Museums der bäuerlichen Technik konstant auftretende Ausrichtung — führte zur Inangriffnahme gewisser Themen und zur Ausarbeitung verschiedener Studien, die zur Vervollständigung der Fachbibliographie beitragen und zugleich neue Gesichtspunkte in der Analyse und zukünftigen Orientierung der Erforschung von Erscheinungen der rumänischen Volkskultur und Zivilisation der Fachwelt zur Diskussion vorlegen.

Der Problematik der eigenen Forschungen aufs engste verbunden, führte die Aufgabe einer Aufnahme, Konservierung und Auswertung des Patrimoniums der Volkskultur auf der Ebene von Dorfmuseen auch hier zu einer aufmerksamen Untersuchung aller Elemente wissenschaftlicher, museotechnischer bzw. organisatorischer Natur, die im Rahmen verschiedener Facharbeiten³⁸ formuliert wurden, wobei das Ausgangsmaterial, was Profil, Sammlungen und Problematik anbelangt, das äusserst mannigfaltige Netz der Dorfmuseen bildete, die vom Fachteam des Museums der bäuerlichen Technik im Kreis Sibiu eingerichtet wurden.

4. Die Auswertung wissenschaftlicher Forschung durch Popularisierungsmaterial

Das Bekanntmachen der auf in- und ausländischer Ausstellungsebene errungenen Erfolge des Museums der bäuerlichen Technik fand seinen Niederschlag in einer Reihe von Veröffentlichungen, die sich seitens der in- und ausländischen Fachwelt einer guten Aufnahme erfreuten und folgende Veröffentlichungen umfaßten: den Führer durch das Museum der bäuerlichen Technik³⁹ (2 Fassungen), den Führer durch die Volkskunstabteilung des Brukenthalmuseums (2 Auflagen,

³⁵ Corneliu Bucur, *Considerații metodologice privind stadiul actual al cercetării științifice în domeniul etnografiei și etnologiei românești* (Com. prezentată la SMB, Sibiu, 1975, ms).

³⁶ Idem, *Integrarea învățămîntului, cercetării și practicii muzeale în domeniul etnografiei* (LR, ms). Idem, *Cu privire la pregătirea de specialitate a cadrelor din muzeele etnografice și integrarea cercetării științifice ca obiectiv fundamental al activității polivalente a muzeelor*, în „Biharea”, II, Oradea, 1974.

³⁷ Corneliu Bucur, *Tradiții și realizări în muzeografia etnografică românească*. (Com. prezentată la Sesiunea științifică organizată de Muzeul județean Baia Mare, 1976, ms). Mihai Sofronie, *Colecțiile etnografice ale Astrei* (LR, ms).

³⁸ Raymonde Wiener, *Rolul muzeelor sătești de profil etnografic în lumina Legii 63/1974* (LR, ms). Idem, *Preocupări și rezultate pe linia îndrumării de specialitate acordată muzeelor sătești cu caracter etnografic* (Com. prezentată la SCS. CS. MTP, Sibiu, 1976, ms).

³⁹ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974.

³⁵ Corneliu Bucur, *Considerații metodologice privind stadiul actual al cercetării științifice în domeniul etnografiei și etnologiei românești*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen der Tagung des Brukenthal-Museums, Sibiu, 1975, Ms.

³⁶ Idem, *Integrarea învățămîntului, cercetării și practicii muzeale în domeniul etnografiei* (LR, Ms.) Idem, *Cu privire la pregătirea de specialitate a cadrelor din muzeele etnografice și integrarea cercetării științifice ca obiectiv fundamental al activității polivalente a muzeelor*, în „Biharea”, II, Oradea, 1974.

³⁷ Corneliu Bucur, *Tradiții și realizări în muzeografia etnografică românească*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen der wissenschaftlichen Tagung des Museums Baia Mare, 1976, Ms. Mihai Sofronie, *Colecțiile etnografice ale ASTREI* (LR, Ms.).

³⁸ Raymonde Wiener, *Rolul muzeelor sătești de profil etnografic în lumina legii 63/1974* LR, im gegenwärtigen Band ausgewertet. Idem, *Preocupări și rezultate pe linia îndrumării de specialitate acordată muzeelor sătești cu caracter etnografic*, Mitteilung, dargelegt im Rahmen der Tagung des WMBT, Sibiu, 1976, Ms.

³⁹ Ghidul Muzeului tehnicii populare, Sibiu, 1974.

Muzeului Brukenthal (2 ediții, 3 versiuni),⁴⁰ Pliantul muzeelor în aer liber din România (4 versiuni)⁴¹ și Pliantul muzeelor etnografice sătești din județul Sibiu⁴².

5. Continuarea lucrărilor de organizare a expoziției în aer liber a Muzeului tehnicii populare

Corolarul întregii activități de cercetare științifică îl constituie completarea patrimoniului Muzeului tehnicii populare și continuarea, în ritm susținut, a lucrărilor de organizare a expoziției sale de bază în aer liber.

Față de situația prezentată în materialul publicat în anul 1973⁴³, colecțiile muzeului nostru au crescut cu un număr de 6 monumente noi, 9 anexe gospodărești pentru unitățile transferate anterior, 6 instalații fără construcții proprii și 3673 obiecte de inventar.

În cadrul expoziției de bază în aer liber, perioada analizată a însemnat reconstrucția, finisarea și introducerea în circuitul expozițional a 23 monumente în toate cele patru sectoare tematiche, (fig. 2).

În sectorul *alimentației populare* au fost inaugurate grupele tematice privind pescuitul (2 unități), păstoritul — creșterea vitelor (3), agricultura (1), completându-se în același timp, grupele: ulei (1) și morărit (4) și amenajându-se pavilionul cu sistemele de teacuri (12 instalații).

În sectorul *meșteșuguri*, s-a inaugurat grupa arhitecturii populare (dulgherit), prin transferarea și reconstrucția a 3 monumente, completându-se, totodată, grupele care ilustrează fierăritul (1) și olăritul (2).

În sectorul *industriilor textile*, a fost inaugurată grupa industriei casnice textile prin reconstrucția a 2 unități (prelucrarea cînepii și a părului de capră).

În sectorul *transporturi*, a fost transferat și reconstruit un monument (bacul cu zbat de la Topalu, Dobrogea), completându-se substanțial colecția pentru organizarea pavilionului mijloacelor de transport, prin achiziționarea a 9 mijloace din zone diferite.

Alte 4 monumente transferate în 1976 și 1977 sînt în faza de reconstrucție în cadrul grupelor ulei (piuă căleată cu piciorul din Poiana Sibiului), prelucrarea lemnului (joagăr cu cai Gura-Rîului), olărit (gospodărie-atelier olar Horezu) și indus-

3 Fassungen)⁴⁰ den Faltbogen „Rumänische Freilichtmuseen“ (4 Fassungen)⁴¹ und den Faltbogen zum Thema „Volkskundliche Dorf-museen im Kreis Sibiu“⁴².

5. Die Fortsetzung der Organisierungstätigkeit im Rahmen der Freilichtausstellung des Museums der bäuerlichen Technik

Als Gesamtziel der wissenschaftlichen Forschungstätigkeit muß die Vervollständigung des Sammlungsbestands des Museums der bäuerlichen Technik und die rasche Fortführung der zur Einrichtung seiner Freilichtausstellung notwendigen Arbeiten erwähnt werden.

Gegenüber der im Jahre 1973⁴³ in einschlägigen Arbeiten dargestellten Lage wuchs der Museumsbestand um 6 weitere neu hinzugekommene Denkmäler, 9 Nebengebäude für früher überführte Einheiten, 6 technische Anlagen ohne dazu gehörende Bauten, sowie 3673 Sammlungsgegenstände an.

Für die Freilichtausstellung selbst bedeutet die besprochene Zeitspanne Wiederaufbau, Ausfertigung und für den Publikumsbesuch freigeben von insgesamt 23 Denkmälern innerhalb der vier thematischen Abteilungen, (Abb. 2)

So wurden im Rahmen der Abteilung „Nahrung“ folgende Themengruppen eingeweiht: Fischfang (2 Einheiten), Schafhaltung-Viehzucht (3), Ackerbau (1) und eine Reihe anderer vervollständigt und zwar: Pflanzenölgewinnung (1), Mühlenwesen (4) und der Pavillon für Preßvorrichtungen (12 Anlagen) eingerichtet.

In der Abteilung *Gewerbe* eröffnete man die Gruppe bäuerlichen Hausbaus durch Überführen und Wiederaufbau von 3 Denkmälern und ergänzte gleichzeitig die Gruppen, die das Schmiedehandwerk (1) und die Töpferei (2) veranschaulichen.

In der Abteilung *Textilindustrie* legte man den Grundstein der Gruppe „Bäuerliche Verarbeitung der Textilfasern“ durch den Wiederaufbau zweier Einheiten (Hanf- und Ziegenhaarverarbeitung).

Die Abteilung *Transportmittel* bereicherte man durch Hinzukommen eines Denkmals (Schaufelradfahre von Topalu, Dobrogea), das hier Aufstellung fand, während die für den Transportmittelpavillon bestimmten Sammlungen durch den Ankauf von 9 weiteren, aus verschiedenen Gebieten stammenden Exponaten ergänzt wurden.

Weitere 4 im Laufe der Jahre 1976 und 1977 überführte Denkmäler werden gegenwärtig wiederaufgebaut, und zwar im Rahmen der Gruppen Pflanzenölgewinnung (Stampftrog mit fußbetriebem Stößel aus Poiana Sibiului), Holzbearbeitung (göpelbetriebene Säge aus Gura Rîului), Töpferei (Gehöft und Töpferwerkstätte aus Horezu)

⁴⁰ Muzeul Brukenthal, *Mic ghid prin muzeu*, Sibiu, 1971.

⁴¹ *Muzee etnografice în aer liber din România* (pliant) Sibiu, 1976.

⁴² *Muzee sătești pe trasee turistice în județul Sibiu* (CJCES), Sibiu, 1976.

⁴³ Corneliu B u c u r, *Activitatea de cercetare și organizare în „Cibinium 1968-73“*, Sibiu, 1974.

⁴⁰ Muzeul Brukenthal, *Mic ghid prin muzeu*, Sibiu, 1971.

⁴¹ *Muzee etnografice în aer liber din România* (Faltblatt), Sibiu 1976.

⁴² *Muzee sătești pe trasee turistice în județul Sibiu*, CJCES, Sibiu, 1976.

⁴³ Corneliu B u c u r, *Activitatea de cercetare și organizare ... în „Cibinium 1968-73“*, Sibiu, 1974.

tria casnică textilă, (gospodăria-atelier de prelucrarea lînii din Poiana Sibiului).

Prin orientarea planului de cercetări și a programului de priorități întocmit, Muzeul tehnicii populare prezintă astăzi publicului un număr de 76 unități și instalații (alte 4, aflîndu-se în faza de reconstrucție), grupate sistematic după criterii expoziționale judicioase (de ordin tematic, tipologic și de adaptare la relieful și peisajul muzeului), afirmîndu-se prin aceasta, ca una dintre cele mai valoroase colecții muzeale pe problema mijloacelor tradiționale de muncă ale poporului român și naționalităților conlocuitoare din România, ca una dintre cele mai valoroase arhive europene a instrumentarului „clasic”, caracteristic întregii societăți europene înainte de revoluția industrială, în mod incontestabil, ca o instituție valoroasă și reprezentativă a rețelei naționale a muzeelor etnografice cu expunere în aer liber și prestigioasă realizare a muzeografiei românești din anii construcției socialiste, închinată geniului poporului român.

Realizările dobîndite în perioada 1971—1976, deopotrivă pe planul cercetării științifice, al activității de organizare muzeală (expozițională și de colecții) și cel al activității cultural-educative, a constituit obiectul colocviului de specialitate organizat între 29—31 octombrie la Sibiu, cu ocazia *Sesiunii Consiliului științific al Muzeului tehnicii populare*. Prin comunicările prezentate, expozițiile organizate cu acest prilej, dezbaterile în plenul specialiștilor din întreaga rețea, a fost efectuată o exigentă analiză a realizărilor înfăptuite, transîndu-se, totodată, liniile directoare ale programului viitor, pentru anii 1977—1980.

6. Obiective fundamentale pentru etapa viitoare

6.1. *Programul minimal* (perioada 1977—1980), dezbătut cu ocazia sesiunii Consiliului științific⁴⁴ al Muzeului tehnicii populare, din 19—31 oct. 1976, prevede dezvoltarea bazei expoziționale în aer liber din Dumbrava Sibiului, în conformitate cu prevederile proiectului tematic, recomandîndu-se, în mod special, inventarierea (în colaborare cu oficiile județene ale patrimoniului cultural-național), a tuturor obiectivelor de interes deosebit și asigurarea lor temporară, in situ, pînă la transferarea lor, eșalonată, în muzeele de profil.

De asemenea, se impune depistarea și achiziționarea unui număr cît mai mare de unelte și pro-

und Textil-Hausindustrie (Gehöft und Werkstätte zur Wollverarbeitung aus Poiana Sibiului).

Durch entsprechende Ausrichtung des ausgearbeiteten Forschungsplans und des Dringlichkeitsprogramms vermag das Museum der bäuerlichen Technik heute seinem Publikum die beachtliche Anzahl von 76 Einheiten und technischen Anlagen vorzuführen (weitere 4 finden sich im Wiederaufbau), die aufgrund wohldurchdachter Ausstellungskriterien systematisch angeordnet wurden (d.h. nach thematischen, typologischen Gesichtspunkten und unter Berücksichtigung der Anpassung an die Landschaftsstruktur des Museums). Somit erweist sich das Museum als eine der wertvollsten die Fragen überlieferter Arbeitsmittel des rumänischen Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten veranschaulichenden Sammlungen, als eines der bedeutendsten europäischen Archive des „klassischen“ die gesamte europäische Gesellschaft vor der Industrierevolution, kennzeichnenden Geräts, und zweifelsohne kann es als eine wertvolle und repräsentative Institution des Netzes volkskundlicher Freilichtmuseen und schließlich als wichtige, dem Genie des rumänischen Volkes gewidmete Leistung der rumänischen Museographie in der Epoche des sozialistischen Aufbaus gelten. Die in dem Zeitraum 1971—1976 erzielten Leistungen sowohl was die wissenschaftliche Forschung als auch was die Ausstellungs- und Sammlungstätigkeit und die kulturell-erzieherische Arbeit anlangt, bildeten das Thema eines Fachkolloquiums, das anlässlich der Tagung des Wissenschaftlichen Rates des Museums der bäuerlichen Technik zwischen 29.—31. Oktober 1976 abgehalten wurde. Durch die vorgelegten Mitteilungen, die bei dieser Gelegenheit veranstalteten Ausstellungen und die Erörterungen im Plenum der Fachleute des ganzen Landes, wurde eine genaue Analyse der erzielten Ergebnisse vorgenommen und gleichzeitig die Richtlinien für das künftige Programm für die Etappe 1977—1980 festgelegt.

6. Hauptziele der folgenden Etappe

6.1. Das *Mindestprogramm* (Zeitraum 1977—1980), das anlässlich der Tagung des wissenschaftlichen Rates⁴⁴ des Museums der bäuerlichen Technik vom 29.—31. Oktober 1976 einer Diskussion unterzogen worden war, sieht die Entfaltung der Freilichtausstellungsbasis aus der „Dumbrava“ von Sibiu, entsprechend der vorgesehenen Thematik vor, wobei vor allem (in Zusammenarbeit mit den Kreisämtern des nationalen Kulturpatrimoniums) die Bestandaufnahme sämtlicher besonders interessanter Objekte und deren Sicherstellung am Standort, bis zu ihrer schrittweisen Überführung in Museen mit Fachprofil, befürwortet wurde.

Desgleichen erweist sich die Identifizierung und der Ankauf einer möglichst großen Anzahl von

⁴⁴ Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Principalele obiective ale programului de dezvoltare a Muzeului tehnicii populare în perioada 1977—1980* (SCS. CS. MTP, Sibiu, 1976).

⁴⁴ Cornel Irimie, Corneliu Bucur, *Principalele obiective ale programului de dezvoltare a Muzeului tehnicii populare în perioada 1977—1980*, WMBT, Sibiu, 1976

duse, instalații și mijloace de transport, pentru completarea colecțiilor pe genuri.

6.2. *Programul maximal* (după 1980) vizează, în special, pavilionul central și expoziția de bază pavilionară a Muzeului tehnicii populare.

Așa cum am precizat și cu alte ocazii⁴⁵, Muzeul tehnicii populare nu poate și nu trebuie să rămână doar un muzeu *etnografic* cu expunere în aer liber. Obiectivul său fundamental este acela de a se constitui într-un viitor *muzeu al istoriei civilizației tehnice a poporului român*.

Angajînd de pe acum cercetarea principalelor fenomene de civilizație, într-o perspectivă inter-și multi-disciplinară, apelînd la materialul arheologic, istoric și arhivistice, în completarea celui etnografic, viitoarea expoziție din pavilionul central, axată pe istoria civilizației tehnice populare, trebuie să prezinte, prin materiale originale, într-o manieră cit mai elocventă — și nimic nu poate asigura un succes mai deplin decît tematica asumată (istoricul și specificul mijloacelor de muncă ale poporului nostru) — vechimea și continuitatea, unitatea și diversitatea, originalitatea și universalitatea, progresul neconținut, ale culturii și civilizației poporului român.

Werkzeugen und Erzeugnissen, technischen Anlagen und Transportmitteln zur Ergänzung der nach Gattungen gegliederten Sammlungen, als notwendig.

6.2. Dagegen verfolgt das *Höchstprogramm* (nach 1980) vor allem die Errichtung des Zentralpavillons und der Pavillon-Grundaussstellung des Museums der bäuerlichen Technik.

Wie wir auch bei verschiedenen anderen Anlässen⁴⁵ zu unterstreichen suchten, kann und soll das Museum der bäuerlichen Technik sich nicht nur darauf beschränken, lediglich ein *volkskundliches* Freilichtmuseum zu bleiben. Sein Hauptziel ist es vielmehr, sich zu einem künftigen *Museum der technischen Zivilisation des rumänischen Volkes* zu entfalten.

Während man jetzt schon zur Erforschung der Haupterscheinungen der Zivilisation im Sinne einer inter- und multidisziplinären Sicht schreitet, die zur Ergänzung volkskundlichen Stoffes, archäologisches, Geschichts- und Archivmaterial heranzieht, soll die kommende, auf die Geschichte der bäuerlichen technischen Zivilisation ausgerichtete Ausstellung, anhand von Originalstoff und in entsprechender Art — und nichts vermag einen vollkommeneren Erfolg zu gewährleisten als die gewählte Thematik (die Geschichte und Wesensart der Arbeitsmittel unseres Volkes) — das Alter und die Kontinuität, die Einheit und Vielfalt, die Originalität und Universalität, den ununterbrochenen Fortschritt der Kultur und Zivilisation des rumänischen Volkes darstellen.

⁴⁵ Corneliu B u c u r, *Concepția, caracterul și modul de organizare a muzeelor cu profil tematic special din perspectiva cerințelor muzeografiei moderne*, (în curs de apariție).

⁴⁵ Corneliu B u c u r, *Concepția, caracterul și modul de organizare a muzeelor cu profil tematic special din perspectiva cerințelor muzeografiei moderne*, Mitteilung, dargelegt anlässlich des IV. Landessymposiums für Agrargeschichte, Slobozia, 1976. (Ms., im Druck).

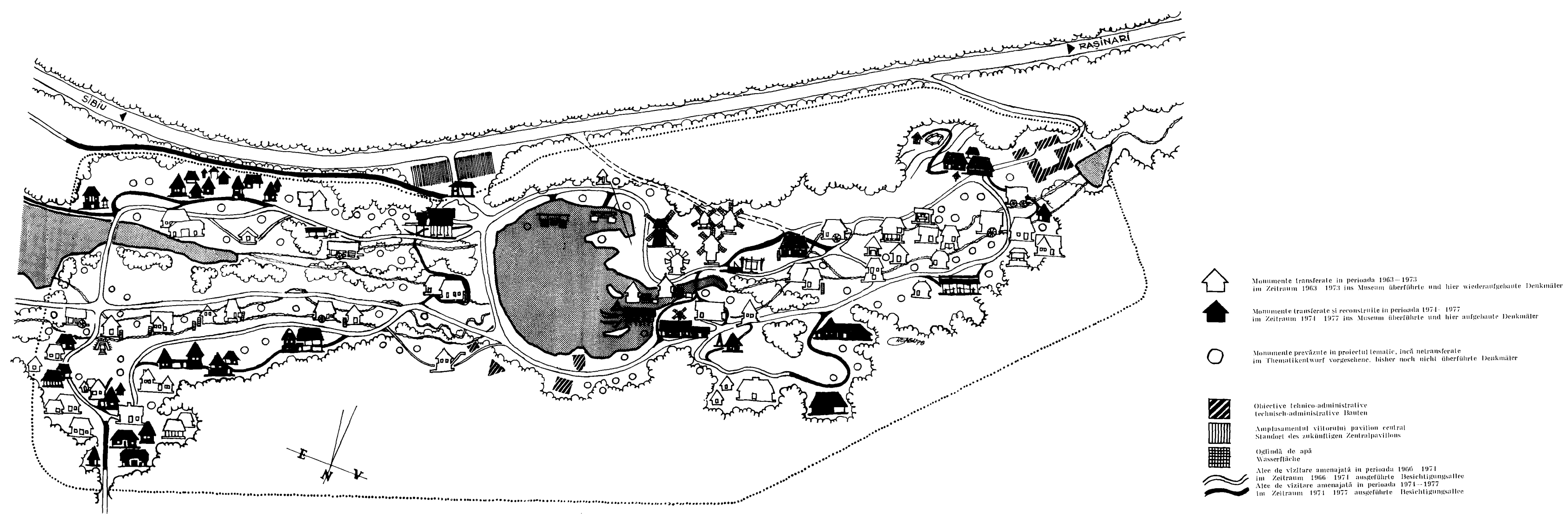

Fig. 2. Planul Muzeului tehnicii populare

Abb. 2. Anlageplan des Museums der bäuerlichen Technik.
www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

MUZEUL ÎN AER LIBER DE LA SZENTENDRE

Klára K. Csilléry

Muzeul în aer liber de la Szentendre, prima instituție centrală de acest gen (din Ungaria, n. trad.), a luat ființă în anul 1967. Cu toate că acest muzeu, sub aspectul vârstei, este încă tânăr, el s-a constituit în decurs a peste un secol, interval care reprezintă perioada de pregătire. Străduințele aparținând acestui răstimp pot trece drept etapa de „preistorie” a muzeului.

Manifestările expoziționale timpurii, care au determinat, în mod hotărîtor, evoluția muzeelor în aer liber ale Europei, au fost marile expoziții temporare ale secolului al XIX-lea, în cadrul cărora erau prezentate construcții populare dispartate sau ansambluri arhitecturale. Muzeele în aer liber ale Ungariei, în esența lor, se bazează tot pe asemenea manifestări. După cum se știe din documente, expunerea unor construcții întregi s-a realizat pentru prima oară cu ocazia Expoziției Universale de la Paris, din anul 1867. Pe vremea aceea o astfel de secție a expoziției a fost creată din considerații de ordin social-politic și anume: prezentarea unor construcții provenind din diferite zone și avînd trăsături specifice locale, trebuia să sublinieze în esență, și cît mai accentuat, spațiile de locuit urbane și rurale moderne și funcționalitatea acestora, recomandate de către reformatorii sociali ai vremii și expuse în original¹. Obiectivul trasat a fost însă interpretat în mod cu totul diferit de către țările participante. Astfel, expozanții occidentali prezentau pe terenul expoziției, copiile unor case provenind din așezări muncitorești, considerate drept ideale, în timp ce alte țări europene erau reprezentate în expoziție prin locuințe populare. Printre acestea, puține însă intruchipau, într-adevăr, construcții țărănești tradiționale reale, în sensul unor copii executate după modelul unor case autentice — sistem aplicat de suedezi — majoritatea preferînd să construiască locuințe de factură popular-burgheză sau cîrciumi, structurate în interior în mod arbitrar — cum a fost cazul și la „cearda” prezentată de unguri. Ideea realizării acestor case apare, de altfel, legată de locuințele muncitorești, iar ele, spre a se putea exem-

DAS FREILICHTMUSEUM IN SZENTENDRE

Klára K. Csilléry

Das Freilichtmuseum in Szentendre, die erste zentrale Institution dieser Art in Ungarn, wurde im Jahre 1967 gegründet. Dem Alter nach jung, ist es doch erst nach einer langen, sich über hundert Jahre lang hinziehenden Epoche der Vorbereitung zustande gekommen. Diese frühen Bemühungen kann man mit Recht als Vorgeschichte des Museums bezeichnen.

Die wichtigsten frühen Schausstellungen, die unmittelbar und entscheidend die Ausbildung der europäischen Freilichtmuseen beeinflussen, waren die großen zeitweiligen Ausstellungen des 19. Jahrhunderts, in denen einzelne volkstümliche Gebäude, beziehungsweise Gebäudeensembles erschienen. Letzten Endes können die ungarischen Freilichtmuseen ebenfalls auf diese zurückgeführt werden. Die Ausstellung ganzer Gebäude erfolgte — wie man aus den erhaltenen Dokumenten weiß — zum ersten Male in Paris anlässlich der Weltausstellung des Jahres 1867. Damals wurde diese Abteilung der Ausstellung aus sozialpolitischen Überlegungen heraus geschaffen: das Aneinanderreihen von Gebäuden, die in verschiedenen Gegenden entstanden waren und lokale Eigenheiten aufwiesen, sollte im wesentlichen so kräftig als möglich die von den Sozialreformern empfohlenen und ebenfalls im Original ausgestellten modernen städtischen und dörflichen Arbeiterwohnungen und ihre Zweckmäßigkeit betonen.¹ Die teilnehmenden Länder deuteten aber die ihnen gesteckte Aufgabe recht abweichend. Die westeuropäischen Aussteller bauten auf dem Ausstellungsgelände Kopien einzelner aus den als ideal betrachteten Häusern bestehenden Arbeitersiedlungen auf, während andere Länder Europas mit volkstümlichen Gebäuden auf die Ausstellung kamen. Unter diesen aber gab es wenige, die ein tatsächlich bestehendes, traditionelles dörfliches Gebäude darstellten und darauf bedacht waren, eine authentische Kopie zu bieten — wie dies die Schweden taten, — die Mehrheit errichtete lieber willkürlich ausgebildete bürgerliche Häuser oder Wirtshäuser — wie eines auch die Tscharda der Ungarn war. Der Gedanke der Einrichtung dieser Häuser tauchte damals eigentlich nur im Zusammenhang mit den Arbei-

¹ *Exposition universelle de 1867 à Paris. Catalogue général publié par la commission impériale, 10e livraison, Paris, 1867, p. 61—63.*

¹ *Exposition universelle de 1867 à Paris. Catalogue général publié par la commission impériale, 10e livraison, Paris, 1867, S. 61—63.*

plifica, în modul cel mai sugestiv posibil, valorificarea lor, erau efectiv locuite. Dintre casele țărănești doar gospodăria olandeză era prevăzută cu mobilier și inventar, cit și cu animalele respective, fiind totodată și locuită, fapt care poate fi pus în legătură cu popularizarea brinzei produsă în cadrul unității prezentate.

Expoziția de tip nou, în cadrul căreia erau prezentate, drept exponate, construcții, s-a bucurat de un larg răspuns și, desigur, a reușit să atragă în mod vădit, atenția specialiștilor interesați. În acest sens, în Ungaria, istoricul de artă Imre Henczlmann, referentul Comisiei naționale pentru ocrotirea monumentelor, a întocmit un amplu raport final, urmărind să clarifice, chiar la vremea aceea, problema autenticității construcțiilor².

Următoarea Expoziție Universală a fost găzduită de Viena. Cu această ocazie, organizatorii, de la început, au urmărit prezentarea unor case țărănești, iar exemplarele selecționate urmau să servească vizitatorilor din mediul rural, drept modele demne de urmat, scop servit și de organizarea interioarelor³. Așteptările reformatoarelor, legate de aceste intenții, au rămas însă neimplinite. „Satul-expoziție” era conceput deja, de către organizatori, drept o etalare a unor construcții populare — chiar dacă și în acest caz nu au lipsit locuințele burgheze și circumstările amenajate în stil popular — fiind, ca atare, apreciat și de public. În fine, cu întocmirea raportului final, a fost însărcinat iarăși un folklorist, Karl Julius Schröer. Acesta urmărea analiza celor văzute, prin prisma unei temeinicii științifice, apreciind totodată și autenticitatea populară⁴. Majoritatea caselor proveneau, firește, de pe teritoriul monarhiei (austro-ungare, n. trad.), ele având organizate și interioarele, ba trei dintre ele fiind chiar locuite de familii de țărani, aduse din zona de proveniență a unităților. Construcțiile, în marea lor majoritate, erau concepute în conformitate cu normele arhitecturii în lemn, locale, ele fiind realizate în factura tradițională de către țărani respectiv, iar numai în cazul gospodăriei săsești din Transilvania, care ar fi trebuit să se construiască din cărămidă, s-a ales linia imitării, la copia prezentată folosindu-se, în locul cărămizii, alte materiale, și anume, lemn acoperit cu tencuiala de mortar.

La „Satul etnografic” al Expoziției Universale din 1873, la baza expunerii stătea deja ideea permanentizării, adică a prezervării exponatului, deci a muzeului în aer liber ca atare; este marele

terhäusern auf und diese waren, um die Ausnützung derselben so anschaulich als möglich zu machen, sogar wirklich bewohnt. Von den Bauernhäusern war dagegen nur der holländische Meierhof eingerichtet, mit Bewohnern und Viehbestand, doch dies wahrscheinlich nur als entsprechende Propaganda des dort an Ort und Stelle hergestellten Käses. Diese neuartige Ausstellung von Gebäuden erweckte ein starkes Echo und erregte selbstverständlich die Aufmerksamkeit der interessierten Fachmänner in den verschiedenen Ländern. So schrieb in Ungarn der Kunsthistoriker Imre Henczlmann, Referent der Landeskommission für Denkmalpflege einen gründlichen Bericht, in dem er bereits versuchte, das Problem der Authentizität der volkstümlichen Gebäude aufzuwerfen².

Die nächste Weltausstellung wurde im Jahre 1873 in Wien abgehalten. Dort wünschten ihre Veranstalter von Anfang an, Bauernhäuser zu zeigen — wenn auch unter der Bedingung, daß bei der Auswahl der einzelnen Exemplare darauf geachtet werden sollte, daß sie vor den erhofften bauerlichen Besuchern als folgenswerthes Beispiel bestehen konnten. Demselben Zweck sollte die Einrichtung der Häuser dienen³. Die Vorstellungen der Reformer erfüllten aber nicht die Hoffnungen, die man an sie geknüpft hatte. Das „Ausstellungsdorf” warschon von den Veranstaltern als eine Schaustellung volkstümlicher Gebäude gedacht gewesen — wenn auch diesmal wieder die im volkstümlichen Geschmack gehaltenen bürgerlichen Heime und Wirtshäuser nicht fehlten —, und ebenso wurde es von den Besuchern gewertet. Schließlich wurde mit dem Abfassen des zusammenfassenden Berichtes ebenfalls ein Folklorist, Karl Julius Schröer betraut. Er aber wollte das Gesehene mit wissenschaftlicher Gründlichkeit analysieren und auch seine volkstümliche Authentizität beurteilen⁴. Die Mehrheit der ausgestellten Bauernhäuser stammte verständlicherweise aus dem Gebiet der Monarchie und sie waren auch eingerichtet, ja drei von ihnen wurden von Bauernfamilien bewohnt, die von Ort und Stelle hingebraucht worden waren. Die Häuser waren meist den Ansprüchen des lokalen bauerlichen Holzbaues entsprechend aufgebaut, in traditioneller Art von den Dörflern gezimmert und nur im Falle des siebenbürgischen sächsischen Hauses, das aus Ziegeln hätte gebaut werden sollen, bequemte man sich nachzuahmen; die Kopie wurde aus anderem Material, mit Malter beworfenem Holz aufgebaut.

Das „Ethnographische Dorf” der Weltausstellung von 1873 trug bereits den Gedanken des Bleibenden, des Freilichtmuseums in sich; es ist das große Verdienst von Arthur Hazelius, daß er sich

² I. H e n s z l m a n n, *Az 1867-iki párizsi kiállítás művészeti tárgyairól szóló jelentésnek bevezetése a kiállítás építészeti részébe*, in „A Magyar Mérnök-Egyesület Közlönye”, vol. II, 1868, p. 383-390.

³ *Special-Programm für die Gruppe 20. Das Bauernhaus mit seiner Einrichtung und seinen Geräthen*, in „Weltausstellungs-Journal für Ungarn”, 1872, p. 95-96.

⁴ K. J. S c h r ö e r, *Das Bauernhaus mit seiner Einrichtung und seinem Geräthe*, (Gruppe XX.), *Officieller Ausstellungs-Bericht herausgegeben durch die General-Direction der Weltausstellung 1873, Wien, 1874.*

² I. H e n s z l m a n n, *Az 1867-iki párizsi kiállítás művészeti tárgyairól szóló jelentésnek bevezetése a kiállítás építészeti részébe*, in „A Magyar Mérnök-Egyesület Közlönye”, Bd. II, 1868, S. 383-390.

³ *Special-Programm für die Gruppe 20. Das Bauernhaus mit seiner Einrichtung und seinen Geräthen*, in „Weltausstellungs-Journal für Ungarn”, 1872, S. 95-96.

⁴ K. J. S c h r ö e r, *Das Bauernhaus mit seiner Einrichtung und seinem Geräthe*, (Gruppe XX.), *Officieller Ausstellungs-Bericht herausgegeben durch die General-Direction der Weltausstellung 1873, Wien, 1874.*

merit al lui Arthur Hazelius, de a realiza acest lucru la vizitarea expoziției, el concretizând ideea mai târziu în Muzeul Skansen de la Stockholm, deschis în 1891. Cu toate că exemplul lui Hazelius, în nordul Europei s-a bucurat de imitatori, în alte părți, mai ales în Europa centrală, se continua amenajarea de sate-expoziție de scurtă existență, drept părți componente ale unor expoziții naționale. Un astfel de sat a fost realizat în 1896 și la Budapesta, valorificându-se experiențele acumulate cu ocazia Expoziției Universale de la Viena. Un progres esențial înregistrat îl constituie faptul că selecționarea construcțiilor nu se mai făcea — în general, ca în aceste sate-expoziție mai noi — în mod arbitrar, aşezarea fiind proiectată în baza unei concepții unice, științifice. Astfel materialul destinat satului etnografic budapestan a fost selecționat în baza cercetărilor de teren și sub conducerea nemijlocită a strălucitului etnograf János Jankó, realizarea făcându-se conform proiectelor elaborate tot de el. Întocmirea raportului final al expoziției i s-a încredințat, de asemenea, susnumitului⁵.

În selecționarea exponatelor, Jankó s-a ghidat după ideea cuprinderii a ceea ce era tipic. Procedând astfel la constituirea tipicului, în general, în baza diferitelor elemente caracteristice, Jankó proceda în conformitate cu concepțiile științifice ale vremii. De remarcă faptul că un arhitect propusese realizarea construcțiilor într-o factură durabilă, în ideea unui viitor muzeu⁶. Până la urmă, însă, s-a impus concepția inițială a conducerii expoziției, construcțiile executate pe cele 24 parcele ale terenului fiind concepute drept provizorii și realizate din alte materiale decât cele întrebuințate la origine. De asemenea, aceste locuințe, în majoritatea lor, erau dotate cu mobilier nou, confecționat de către țărani care se ocupau cu asemenea indeletniciri, sau procurat de la meșteșugarii care îl executau pentru țărani. În mai mică măsură, printre piesele expuse, se găsea și material mai vechi, cules pe teren și aparținând secolului al XIX-lea, iar mai rar, a celui de al XVII-lea și al XVIII-lea. Toate acestea serveau însă la reprezentarea unor locuințe țărănești contemporane expoziției. În urma anumitor învățăminte trase cu ocazia Expoziției Universale din 1873 și din anumite considerente legate de pericolul de incendiu sau de aspecte de ordin igienic, s-a renunțat la ideea populării caselor cu locuitori. Rolul lor îl preluau manechine îmbrăcate în costume populare, aducându-se totodată, paznici din satele respective, care purtau, de asemenea, portul local. Din sat mai făcea parte o biserică, o primărie, o școală, o grădiniță și un spital. Biserica era copia reconstituită a

bei Besichtigung der Ausstellung dessen bewußt wurde und die Idee später mit dem im Jahre 1891 eröffneten Stockholmer Skansen auch verwirklichte. Obwohl sein Beispiel in Nord-Europa bald Nachahmer fand, baute man anderswo, besonders in Mitteleuropa auch weiter nur kurzlebige Ausstellungsdörfer als Teile nationaler Ausstellungen. So ein Ausstellungsdorf wurde im Jahre 1896 in Budapest aufgebaut. Dabei wurden die bisherigen Erfahrungen, so auch die der Wiener Weltausstellung verwertet. Einen wesentlichen Fortschritt bedeutete es aber, daß — wie im allgemeinen bei diesen neueren Ausstellungsdörfern — die Auswahl der Gebäude nicht wie früher willkürlich geschah, sondern die Siedlung auf Grund einer einheitlichen wissenschaftlichen Konzeption geplant wurde. Das Material für das Budapester ethnographische Dorf wurde den lokalen Forschungen des ausgezeichneten Ethnographen, János Jankó, entsprechend und unter seiner persönlichen Leitung ausgewählt und dann das Dorf seinen Plänen gemäß aufgebaut. Auch wurde er gebeten, den zusammenfassenden Bericht zu schreiben⁵. Bei der Auswahl ließ sich János Jankó von dem Gedanken leiten, das Typische zu erfassen. Wenn er im allgemeinen den darzustellenden Typ aus verschiedenen charakteristischen Elementen zusammenstellte, so ging er der wissenschaftlichen Auffassung seiner Zeit entsprechend vor. Es ist bemerkenswert, daß von einem Architekten schon vorgeschlagen wurde, die Häuser in dauerhafter Ausführung, als zukünftiges Museum zu bauen⁶. Endlich drang aber doch die ursprüngliche Vorstellung der Direktion der Ausstellung durch und die auf vierundzwanzig Grundstücken erbauten Häuser waren nur provisorisch gedacht und infolgedessen in ihrer Mehrheit aus anderem, als dem ursprünglichen Material erbaut. Diese Häuser wurden meist mit neuem Mobiliar eingerichtet, das von den Bauern, die solches herstellten, oder von Handwerkern, die für Bauern arbeiteten, beschafft wurde. In kleinerem Umfang befand sich darunter auch auf dem Land gesammeltes, älteres Material aus dem 19. und in einigen Fällen aus dem 17. und 18. Jahrhundert. Mit alledem stellten aber die Veranstalter zeitgenössische Bauernwohnungen dar. Wegen der Feuergefahr und aus hygienischen Gründen wurde davon abgesehen, die Häuser mit lebenden Bewohnern zu bevölkern, wobei man die Lehren aus den Erfahrungen der Weltausstellung von 1873 zog. An ihre Stelle setzte man Figuren in Bauerntracht und dazu ließ man Wächter aus dem betreffenden Dorfe kommen, die in ihre eigene Tracht gekleidet waren. Zum Dorf gehörte auch eine Kirche, dann ein Gemeindehaus, eine Schule, ein Kindergarten

⁵ J. Jankó. Az Ezredéves Országos Kiállítás Néprajzi faluja, extras din S. Matlekovits (red.). *Magyarország közgazdasági és közmívelődési állapota ezredéves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredményei*, vol. V, Budapest, 1897. Vezi și M. I. Balassa, *A Néprajzi Falu az Ezredéves Kiállításon*, in „*Ethnographia*” vol. LXXXIII, 1972, p. 553-572.

⁶ Nonquis (I. Nyízsnyay-Nyízsnyánszky), *A néprajzi kiállítás épületei*, in „*Építészeti Szemle*”, vol. II, 1893, p. 18-20.

⁵ J. Jankó. Az Ezredéves Országos Kiállítás Néprajzi faluja, Sonderdruck aus S. Matlekovits (red.). *Magyarország közgazdasági és közmívelődési állapota ezredéves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredményei*, Bd. V, Budapest, 1897. Siehe auch M. I. Balassa, *A Néprajzi Falu az Ezredéves Kiállításon*, in „*Ethnographia*” Bd. LXXXIII, 1972, S. 553-572.

⁶ Nonquis (I. Nyízsnyay-Nyízsnyánszky), *A néprajzi kiállítás épületei*, in „*Építészeti Szemle*”, Bd. II, 1893, S. 18-20.

unei biserici sătești existente, iar celelalte construcții constituiau modele recomandate vizitatorilor drept ideale, manifestându-se, în continuare, concepțiile de reformare socială specifice unor expoziții similare.

Amintirea expoziției din 1896 își exercită înriirile asupra științei etnografice maghiare pînă în zilele noastre. Raportul final, întocmit de János Jankó, mai ales, însă, problemele rămase nerezolvate la vremea aceea au stat la baza unui număr de studii de arhitectură populară. Cercetătorii referindu-se totodată la muzeele în aer liber din străinătate, cît și la „satul etnografic” din 1896, evocau necesitatea înființării unui muzeu în aer liber în Ungaria. Cu tot sprijinul dat acestei idei de către cei mai cunoscuți specialiști⁷, din lipsă de sprijin material și cultural-politic, în intervalul între cele două războaie mondiale, nu s-a putut realiza un muzeu central în aer liber; în perioada respectivă au luat ființă doar două astfel de instituții, de mici proporții. Dintre acestea, gospodăria reconstruită pe lângă muzeul din Ballassagyarmat, ale cărei construcții erau colecționate din comunele învecinate, s-a dovedit a fi normativă pentru viitoarea evoluție. O altă gospodărie realizată pe lângă muzeul din Veszprém și specifică pentru zona Bakony, reproducea o casă originală, fiind însă reconstruită din materiale noi și, din păcate, redimensionată, față de măsurătorile inițiale.

După cel de al doilea război mondial a fost reorganizat Muzeul etnografic din Budapesta, cu care ocazie s-a sporit și numărul cercetătorilor acestuia. În baza reorganizării respective se pune în mod tot mai acut, problema unui muzeu central în aer liber. Ideea, ca atare, a fost pe loc acceptată și de Academia de științe a Ungariei, așa încît, în 1959, cu ocazia unui simpozion, se propunea discutarea problemelor legate de realizarea acestui muzeu⁸. Fără doar și poate, la realizarea acestui proiect, a contribuit și faptul că, în epoca de după cel de al doilea război mondial, pe întreg continentul european, s-a făcut resimțit un val de înființări sau amplificări de muzee în aer liber. Un impuls deosebit în această problemă se datorește, însă, rezultatelor obținute

und ein Spital. Die Kirche war Kopie einer wirklichen Kirche, die übrigen Gebäude waren als ideal empfohlene Modelle gedacht, wobei also noch die sozialreformatoren Vorstellungen ähnlicher früherer Ausstellungen nachwirkten.

Das Andenken der Ausstellung des Jahres 1896 übt bis auf den heutigen Tag seine Wirkung auf die ungarische ethnographische Wissenschaft aus. Der über das „Ethnographische Dorf“ von János Jankó verfaßte zusammenfassende Bericht, besonders aber die ungelöst gebliebenen Probleme regten zahlreiche volksarchitektonische Studien an, während andererseits die Forscher, unter Berufung auf die inzwischen immer bekannter werdenden ausländischen Freilichtmuseen und auch auf das „Ethnographische Dorf“ von 1896, die Notwendigkeit der Errichtung eines Freilichtmuseums in Ungarn verkündeten. Obwohl die ausgezeichnetsten Fachmänner in ihren Artikeln sich dafür einsetzten,⁷ konnte in der Zeit zwischen den zwei Weltkriegen mangels entsprechender finanzieller und kulturpolitischer Unterstützung doch kein zentrales Freilichtmuseum zustande kommen. In dieser Periode konnten nur zwei kleinere Institutionen dieser Art verwirklicht werden. Von diesen erwies sich der in den Jahren von 1932 bis 1934 neben dem Museum in Balassagyarmat aufgebaute, aus den benachbarten Gemeinden herangebrachte Hof mit Wohnhaus und Nebengebäuden als richtungweisend. Ein anderes, im Jahre 1935 in der Nachbarschaft des Veszprémer Museums aufgebautes, für die Gegend des Bakony charakteristisches Haus wurde zwar nach dem Muster eines ursprünglichen Bauernhauses, aber doch neu aufgebaut, obwohl leider mit etwas veränderten Maßen.

Nach dem zweiten Weltkrieg wurde das Budapester Ethnographische Museum umorganisiert, die Zahl der Forscher hat sich vermehrt und danach wurde die Frage der Schaffung eines zentralen Freilichtmuseums immer dringender. Diesen Gedanken hatte sich damals auch schon die Ungarische Akademie der Wissenschaften zu eigen gemacht. Im Jahre 1959 lud sie zu einer Enquête ein, bei der die mit der Schaffung des Museums zusammenhängenden Probleme besprochen werden sollten.⁸ Es besteht kein Zweifel, daß zur Verwirklichung des Planes die Tatsache entscheidend beitrug, daß in der Zeit nach dem zweiten Weltkrieg in ganz Europa eine Welle der Gründung, beziehungsweise der Weiterentwicklung von Freilichtmuseen begann. Besonders anregend wirkten

⁷ Vezi de ex. K. V i s k i, *A magyar Skansen*, in „Magyar Szemle“, 1931, p. 12; L. V a r g h a, *A magyar Skansen*, in „Ethnographia“, vol. XLVIII, 1937, p. 330—340; Gy. D o m a n o v s z k y, *A szabadtéri muzeum szervezete és technikai kérdései*, in „Néprajzi Értesítő“, vol. XXXII, 1940, p. 165—178.

⁸ *Magyar Szabadtéri Néprajzi Anket*, in „A magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományos Osztályának Közleményei“, vol. IX, 1959, p. 325—367; vezi J. B a r a b á s, *Enquête über das Ungarische Ethnographische Freilichtmuseum*, in „Demos“, 1960, p. 142; L. V a r g h a, *Prinzipielle und praktische Fragen der Einrichtung eines ungarischen Freilichtmuseums*, in „Ethnographica“ (Brno), vol. II, 1960, p. 262—272.

⁷ Siehe z. B. K. V i s k i, *A magyar Skansen*, in „Magyar Szemle“, 1931, S. 12; L. V a r g h a, *A magyar Skansen*, in „Ethnographia“, Bd. XLVIII, 1937, S. 330—340; Gy. D o m a n o v s z k y, *A szabadtéri muzeum szervezete és technikai kérdései*, in „Néprajzi Értesítő“, Bd. XXXII, 1940, S. 165—178.

⁸ *Magyar Szabadtéri Néprajzi Muzeum Anket*, in „A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományos Osztályának Közleményei“, Bd. IX, 1959, S. 325—367; vergl. J. B a r a b á s, *Enquête über das Ungarische Ethnographische Freilichtmuseum*, in „Demos“, 1960, S. 142; L. V a r g h a, *Prinzipielle und praktische Fragen der Einrichtung eines ungarischen Freilichtmuseums*, in „Ethnographica“ (Brno), Bd. II, 1960, S. 262—272.

de către țările învecinate, cum ar fi dezvoltarea generoasă a Muzeului Satului, în 1948, muzeu care luase ființă în 1936, reconstrucția, începută în 1956, a secției în aer liber a Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca și avîntul

die in den Nachbarländern erzielten Resultate, so die großzügige Ausweitung des im Jahre 1936 gegründeten Dorfmuseums in Bukarest (București) im Jahre 1948, der im Jahre 1956 begonnene Wiederaufbau der im Zuge der Kriegereignisse zerstörten Freilichtabteilung des Klausenburger

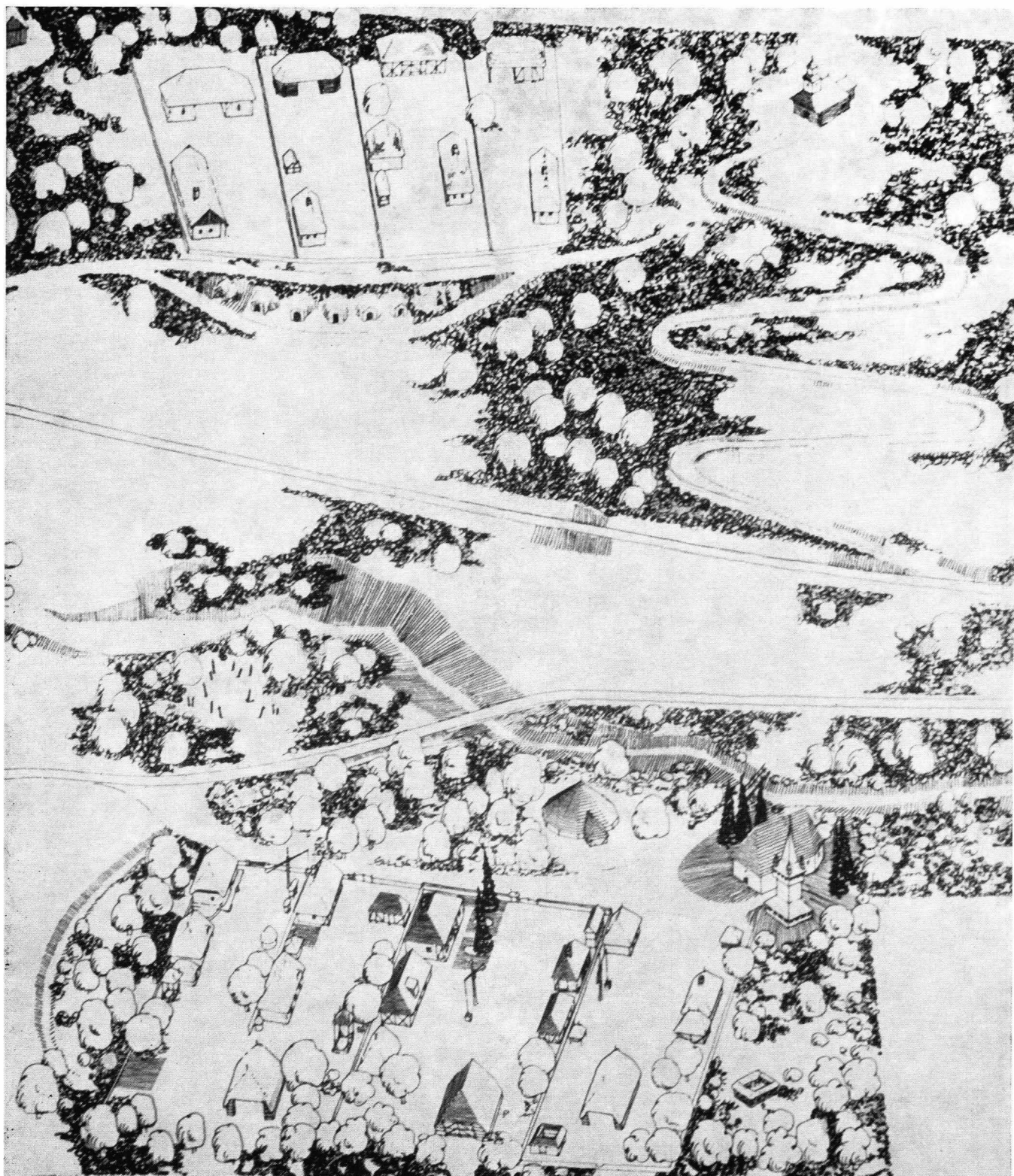

Fig. 2. Detaliu din planul de situație al Muzeului în aer liber de la Szentendre: grupa regională Tisa superioară

Abb. 2. Detail des Siedlungsplans des Freilichtmuseums in Szentendre: die Baugruppe Obertheiß-Gebiet

dinamic al Muzeului tehnicii populare din Sibiu, înființat în 1962. Ne putem referi aici însă și la cele două muzee de arhitectură populară (Múzeum L'udovej Architektúry), înființate în Slovacia și anume: în 1963 la Bardejov și în 1964 la Martin, și, în fine, la avântul înregistrat de Muzeul austriac în aer liber de la Stübing, datînd din anul 1962.

În Ungaria, ideea unui muzeu în aer liber, s-a concretizat, la început, sub forma unor gospodării sau instalații tehnice țărănești, conservate în situ și dotate conform tradițiilor locale în vigoare. Astfel, pentru prima dată, în 1963, în localitatea Parád, situată în munții Mátra, s-a reușit, în urma unei munci de convingere asidue, înființarea unui astfel de muzeu, denumit „Primul muzeu în aer liber al Comitatului Heves” și concretizat printr-o gospodărie țărănească realizată, în întregime, din lemn. După învingerea opoziției inițiale, muzeul din Parád s-a bucurat de o unanimă apreciere în rîndul specialiștilor, oficialităților și publicului. La vremea aceea se angajase și Societatea etnografică, în campania de propagandă, invitînd, în toamna aceluiași an, la o discuție la Parád, discuție a cărei teme o constituia înființarea unor muzee asemănătoare. Ca urmare a acestui lucru, a avut loc, tot în comitatul Heves, darea în folosință a următorului obiectiv de acest gen, destinat unor scopuri muzeale, anume a unui atelier de fierărie la Verpelét. În perioada următoare s-au deschis apoi, an de an, noi mici muzee, de talia celor mai sus citate, depășindu-se, de această dată, comitatul Heves și alegîndu-se alte zone ale țării.

După ce aceste mici muzee, organizate „în situ”, se bucuraseră de o primire atît de binevoitoare, în 1966 a avut loc înființarea primului muzeu în aer liber regional, din Ungaria, destinat de această dată unor construcții transferate. Este vorba de muzeul Göcsej din Zalaegerszeg. Ia apoi ființă, în anul 1967, muzeul Vas din Szombathely, urmat de o serie de altele.

În anul 1966 începea să capete forme ideea realizării unui muzeu central, în aer liber. Această înființare, fiind întotdeauna impulsionată de către Muzeul etnografic de la Budapesta, era firesc ca acestuia să i se încredințeze și realizarea lui, primul muzeu central în aer liber fiind conceput deci, drept o secție a acestei instituții naționale. În 1966, muzeul a trecut la achiziționarea primelor două case țărănești⁹. Cînd, în 1967, s-a elaborat un program științific bine precizat, stabilindu-se criteriile hotărîtoare în ceea ce privește selecționarea viitoarelor exponate, colectivul de

(Cluj-Napoca) Ethnographischen Museums Transylvaniens und der dynamische Aufschwung des im Jahre 1962 gegründeten Museums der bäuerlichen Technik in Sibiu. Man kann sich aber auch auf die in der Slowakei im Jahre 1963 in Bartfeld (Bardejov) und im Jahre 1964 in Martin gegründeten zwei Múzeum L'udovej Architektúry, sowie auf den schnellen Aufschwung des in Stübing in Österreich im Jahre 1962 gegründeten Österreichischen Freilichtmuseums berufen.

In Ungarn vermochte der Gedanke des Freilichtmuseums anfangs durch die an Ort und Stelle belassenen und den örtlichen Normen entsprechend eingerichteten Bauernhöfe, beziehungsweise ländlichen industriellen Anlagen Raum zu gewinnen; diese wurden den Komitatsmuseumsorganisationen angeschlossen. Als erstes gelang es in Parád im Mátra Gebirge in den ganz aus Holz gezimmerten Gebäuden eines Bauernhofes nach langer Überredung, im Jahre 1963 ein solches Museum zu eröffnen, das den Namen I. Freilichtmuseum des Komitates Heves bekam. Nach Überwindung des anfangs begegneten Widerstandes erntete das Paráder Museum unter den Fachleuten, den Behörden und der Bevölkerung eindeutigen Erfolg. Damals hatte sich auch die Ethnographische Gesellschaft bereits in die Propaganda eingeschaltet und lud im Herbst desselben Jahres zu einer Besprechung nach Parád ein, deren Thema die Gründung weiterer ähnlicher Museen sein sollte. In der Folge kam es ebenfalls im Komitate Heves zur Übergabe des nächsten Objektes dieser Art -- der Schmiedewerkstätte in Verpelét -- für Museumszwecke. In der Folgezeit wurden dann Jahr für Jahr ähnliche kleine Museen eröffnet, nicht nur im Komitate Heves, sondern in den verschiedensten Gegenden des Landes.

Nachdem die an Ort und Stelle eingerichteten kleinen Museen dieser Art so freundliche Aufnahme gefunden hatten, kam es im Jahre 1966 zur Gründung des ersten regionalen Freilichtmuseums in Ungarn, nunmehr bereits für umgesiedelte Gebäude nämlich des Göcsejer Dorfmuseums in Zalaegerszeg. Im Jahre 1967 wurde das Vaser Museumdorf in Szombathely gegründet, dem später noch weitere folgten.

Im Jahre 1966 begann dann die Frage eines zentralen Freilichtmuseums endlich konkrete Gestalt anzunehmen. Da die Gründung eines Freilichtmuseums schon immer in erster Linie vom Budapester Ethnographischen Museum urgiert worden war, erschien es natürlich, ihm auch die Ausführung anzuvertrauen und dementsprechend das zentrale Freilichtmuseum als eine Abteilung dieser nationalen Institution aufzustellen. Im Jahre 1966 erwarb also das Museum die zwei ersten zum Kauf angebotenen bäuerlichen Wohnhäuser.⁹ Als dann im Jahre 1967 ein eingehendes wissenschaftliches Programm erstellt wurde, in dem die bei der Auswahl der Gebäude zu berücksichtigenden Gesichtspunkte festgelegt waren, begann die For-

⁹ J. K o d o l á n y i, *Sammeltätigkeit des Ethnographischen Museums 1966*, in „Néprajzi Értésítő”, vol. XLIX, 1967, p. 312.

⁹ J. K o d o l á n y i, *Sammeltätigkeit des Ethnographischen Museums 1966*, in „Néprajzi Értésítő”, Bd. XLIX, 1967, S. 312.

Fig. 3. Șură din Kispalád (a doua jumătate a sec. al XIX-lea Muzeul din Szentendre

cercetări al muzeului etnografic s-a lansat, pe loc, în depistarea unor obiective, potrivite pentru a fi transferate în muzeu. Concomitent s-a ales teritoriul potrivit acestui muzeu, alegerea căzînd pe orașul Szentendre, care se oferise să pună la dispoziție un teren de 46 ha în valea Szabadságforrás. Noua instituție situîndu-se la o distanță de 26 km față de sediul central, s-a pus problema înființării în acest loc a unui sediu permanent, adică a unei clădiri destinate direcțiunii, a unor construcții pentru depozite și ateliere, fapt care a determinat, pînă la urmă, desprinderea celor două instituții. Astfel, la data de 1 ianuarie 1972, muzeul în aer liber devine o instituție de sine stătătoare¹⁰. Programul de investiții fusese stabilit încă din 1968, pornindu-se, deci, lucrările de amenajare și con-

¹⁰ Legat de evoluția pînă la acea dată și de sarcinile lor vezi F. Biró, *Protection des monuments d'architecture traditionnelle et musées d'ethnographie de plein air en Hongrie*, in „Museum“, vol. XXIV, 1972, p. 208–217; B. Szeged, *Tätigkeit des Ethnographischen Freilichtmuseums*, in „Néprajzi Értésítő“, vol. LV, 1973, p. 53–54; T. Hoffmann, *100 Jahre Ethnographisches Museum*, in „Néprajzi Értésítő“, vol. LV, 1973, p. 21–22.

Abb. 3. Scheune aus Kispalád (zweite Hälfte des 19. Jh.) Freilichtmuseum, Szentendre

schergarde des Ethnographischen Museums an Ort und Stelle zur Translozierung geeignete Objekte zu suchen. Gleichzeitig wurde das für die Aufstellung des Freilichtmuseums bestimmte Gelände ausgewählt, wobei die Entscheidung auf die Stadt Szentendre fiel, die zu diesem Zweck bereit war ein Territorium von sechsundvierzig Hektaren im Tal der Szabadságforrás zu überlassen. Da aber dadurch die neue Institution in eine Entfernung von sechsundzwanzig Kilometern vom Stammhause geriet, wurde es notwendig, in diesem Gelände eine ständige Siedlung einzurichten: ein Direktionsgebäude, Magazinräume und Werkstätten mußten errichtet werden und all dies brachte es mit sich, daß die beiden Institutionen getrennt wurden. Am 1. Jänner 1972 wurde das Freilichtmuseum selbständig.¹⁰ Vorher, noch im Jahre 1968, war das Investitionsprogramm erstellt worden und im dafür bestimmten Gelände begann

¹⁰ Über die Entwicklung bis dahin und die Hauptaufgaben siehe F. Biró, *Protection des monuments d'architecture traditionnelle et musées d'ethnographie de plein air en Hongrie*, in „Museum“, Bd. XXIV, 1972, S. 208–217; B. Szeged, *Tätigkeit des Ethnographischen Freilichtmuseums*, in „Néprajzi Értésítő“, Bd. LV, 1973, S. 53–54; T. Hoffmann, *100 Jahre Ethnographisches Museum*, in „Néprajzi Értésítő“, Bd. LV, 1973, S. 21–22.

strucție a dependențelor și a rețelei de drumuri, procedându-se, paralel, la transferarea primelor obiective muzeale.

Personalul muzeului, în prezent, cuprinde un număr de 80 angajați. Directorul, care se găsește în fruntea instituției, este etnograf, locțiitorul său, specialist în probleme administrative, iar în subordinea nemijlocită a celor doi se găsesc trei colaboratori. La realizarea muzeului contribuie o secțiune muzeologică, numărând zece persoane, și o secție tehnică, cu un efectiv de opt angajați. În cadrul secției muzeologice activează opt etnografi, un etnograf-arheolog, în timp ce, cel de al zecelea colaborator, se ocupă de probleme de arhivă. În cadrul secției tehnice amintim prezența a 5 arhitecți. Grupa de gestionare nu are în sarcina ei doar ținerea în evidență a materialului muzeal, ci se ocupă, pe lângă depozitarea pieselor, și de păstrarea colecției documentare și a bibliotecii-hand-
aparat, în cadrul căreia activează opt angajați, din care doi fotografi. Grupa de restauratori numără opt colaboratori, același număr întâlnindu-se și în cadrul grupei economice. Problemele didac-

der Bau der öffentlichen Anlagen und eines Straßennetzes, während gleichzeitig auch mit der Translozierung der musealen Objekte begonnen wurde.

Derzeit sind im Personalstand des Freilicht-museums achtzig Personen beschäftigt. Der dem Museum vorstehende Direktor ist Ethnograph, sein Stellvertreter administrativer Fachmann; ihnen sind drei Mitarbeiter zugeteilt. Am Ausbau des Museums arbeitet eine museologische Abteilung mit zehn Mitgliedern und eine technische Abteilung mit acht Mitgliedern. Von den Mitarbeitern der museologischen Abteilung sind acht Ethnographen, einer Ethnograph und Archäologe, während dem zehnten die mit dem Museumsprogramm zusammenhängende archivarisches Arbeit obliegt; unter den Mitarbeitern der technischen Abteilung finden sich fünf Architekten. Die Registraturgruppe hält nicht nur die Objekte in Evidenz und sorgt für ihre Lagerung, sondern betraut auch die Dokumentationsammlung und die Handbibliothek; dort arbeiten acht Personen davon zwei Photographen. Die Gruppe der Restauratoren ist auch acht Mitarbeiter stark und dieselbe Zahl von Angestellten arbeitet in der wirtschaftlichen Gruppe. Die didaktisch-pädagogischen Belange obliegen

Fig. 4. Casă din Botpalád în situ, în anul 1960

Abb. 4. Das Haus aus Botpalád am Ursprungsort, in den 1960-er Jahren

tic-pedagogice cad în sarcina unui colectiv de patru lucrători, dintre care, un îndrumător de muzeu. În cadrul administrației și pazei, lucrează douăzeci de persoane, iar în cadrul grupei de întreținere, nouă. Clădirile muzeului au fost ridicate de către personalul Oficiului național-pentru monumente, dispunând în medie de 20 lucrători.

În toamna anului 1973, rezultatele muncii de edificare au fost prezentate specialiștilor, iar în 1974, muzeul în aer liber a fost deschis pentru publicul larg, dispunând de un fond de 28 de construcții. Lucrările de transferare continuă, de atunci, fără întrerupere, actualmente numărându-se 52 de construcții.

Paralel, este continuată, desigur, activitatea de cercetare și de proiectare, ca și cea de achiziționare de obiective. Drept rezultat al acestor eforturi s-a ajuns, până în prezent, la un număr de 14.000 de obiecte destinate mobilării și utilării interioarelor și construcțiilor. Pentru activitatea de construcții dispunem, în prezent, de peste 2.200 relevee ale obiectivelor destinate de a fi transferate în muzeu, adică 110 documentații-relevee, 950 relevee de construcții, analoage celor destinate de a fi trans-

einer Gruppe von vier Personen, darunter ein Ausstellungsführer. Für die Verwaltung und die Bewachung gibt es zwanzig Personen, die Gruppe für Instandhaltung umfaßt neun Personen. Die musealen Gebäude werden von Mitgliedern des Personals der Landesbehörde für Denkmalpflege gebaut, mit einem durchschnittlichen Personalstand von zwanzig Beschäftigten.

Als Ergebnis der Aufbauarbeit wurde das Freilichtmuseum im Herbst 1973 den Fachleuten vorgestellt und im Jahre 1974 mit 28 Gebäuden dem großen Publikum eröffnet. Die Translozierungsarbeiten gehen seitdem ohne Unterbrechung weiter und derzeit sind bereits 52 Gebäude fertig.

Gleichzeitig damit wird natürlich die Forschungs- und Planungstätigkeit, sowie die Erwerbung von Objekten fortgesetzt. Als Resultat dieser Bemühungen haben sich bis jetzt 14 000 Gegenstände für die Einrichtung der Gebäude angesammelt. Für die Bautätigkeit verfügen wir über mehr als 2 200 Aufmessungszeichnungen der zu translozierenden Gebäude, beziehungsweise 110 Aufmessungsdokumentationen, dann 950 Aufmessungen von Gebäuden, mit denen die translozierenden

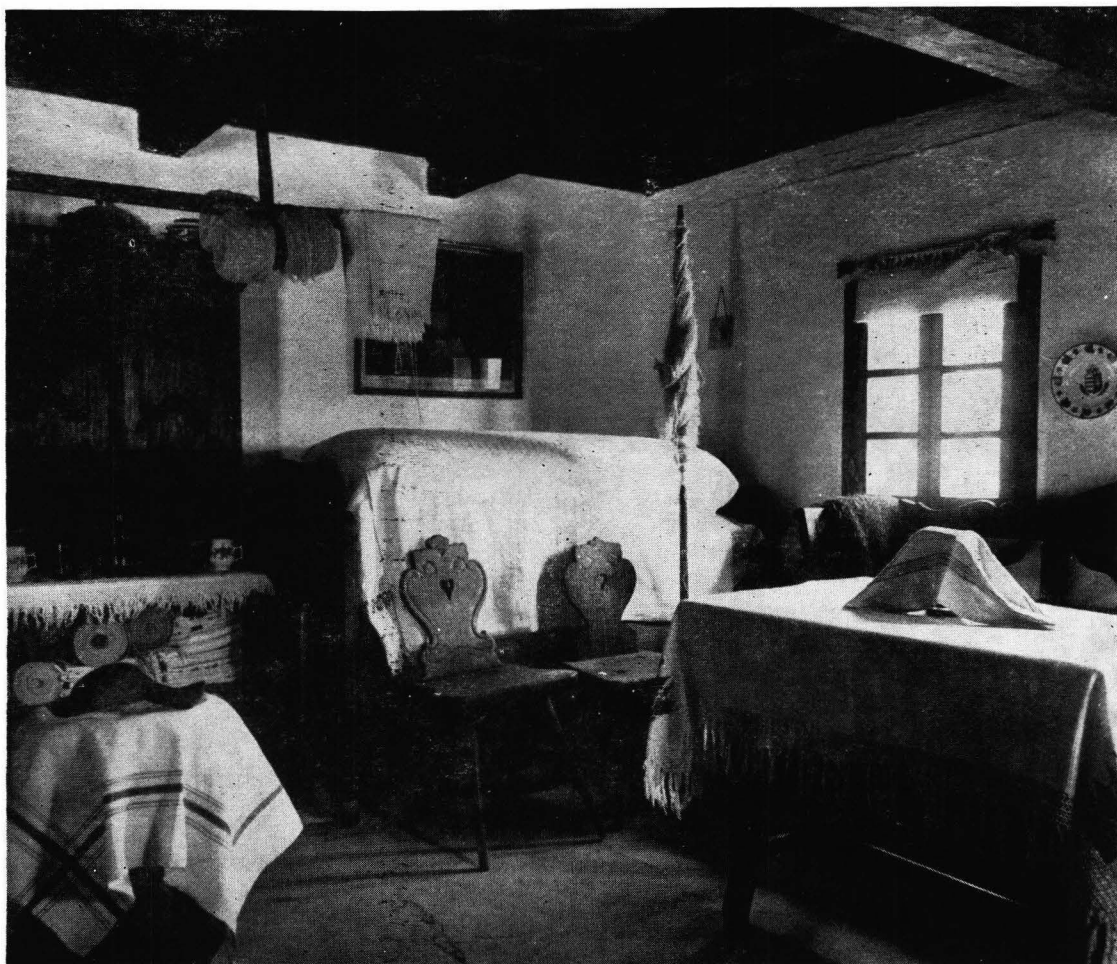

Fig. 5. Camera de locuit în casa din Botpalád, Muzeul din Szentendre

Abb. 5. Wohnstube im Haus aus Botpalád, Freilichtmuseum, Szentendre

Fig. 6. Camera de oaspeți în casa de la Úszka, Muzeul din Szentendre

Abb. 6. Gaststube im Haus aus Úszka, Freilichtmuseum, Szentendre

ferate¹¹. Colecția documentară mai păstrează încă 33.000 fotografii și 2.500 diapozitive-color, iar pentru lămurirea unor probleme de ordin istoric, peste 1.500 documentații de arhivă (inventare vechi, planuri de case etc.) și reproduceri după 605 hărți vechi. Importanța colecției amintite rezidă și din faptul că, înafara Muzeului de istorie a războiului, doar arhiva noastră dispune de un material cartografic al celor trei ridicări topometrice militare realizate între 1760 și 1884.

¹¹ Vezi M. I. Balassa, *Über die Arbeit zur Dokumentation im Ungarischen Freilichtmuseum Szentendre*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen. Tagungsbericht Stockholm 1976“, Köln — Bonn, 1976, p. 134—135.

analog sind.¹¹ Außerdem werden in der Dokumentationssammlung etwa 33 000 photographische Aufnahmen und 2 500 farbige Diapositive, dann zur Erhellung der historischen Fragen mehr als 1 500 archivarische Dokumentationen (Inventare, alte Gebäudepläne usw.) und Reproduktionen von 605 alten Landkarten aufbewahrt. Die Bedeutung dieser letzten Sammlungsgruppe kann daraus ermessen werden, daß außer dem Kriegsgeschichtlichen Museum nur unser Institut über das vollständige Kartenmaterial der drei zwischen 1760 und 1884 vorgenommenen militärischen Aufnahmen verfügt.

¹¹ Vergl. M. I. Balassa, *Über die Arbeit zur Dokumentation im Ungarischen Freilichtmuseum Szentendre*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen. Tagungsbericht Stockholm 1976“, Köln — Bonn, 1976, S. 134—135.

Ca instituție centrală, muzeul în aer liber urmărește să ofere, prin materialul, său o privire asupra întregii țări. În stadiul de început de proiectare se pusese un accent deosebit pe arhitectura țărănească a țării, ea constituind criteriul hotărâtor de selecție a clădirilor destinate de a fi transferate în muzeu. În ceea ce privește planul, aceste construcții erau în toată țara, în mare parte, identice, organizatorii urmărind, pe cât se poate, prezentarea unei cât mai vaste game a tehnicilor și materialelor de construcții, a diferitelor variante de forme de manifestare, inclusiv cele ale instalațiilor de încălzit. De la început, se urmărea, ca și construcțiile selecționate să formeze, corespunzând provenienței lor, grupe mai mici, bine delimitate. În afara prezentării modului de construcție, era firesc ca interioarele clădirilor să fie mobilate și utilate, spre a ilustra, în modul cel mai sugestiv posibil, modul de viață al locuitorilor.

Cu timpul, s-a schimbat de repetate ori concepția științifică a muzeului, mai bine zis, sub presiunea unui număr de condiții inevitabile, s-a procedat la schimbarea unor construcții, prevăzute inițial de a fi transferate în muzeu. Prin aceste

Das Freilichtmuseum, als zentrale Institution, will mit seinem Material einen sich auf das ganze Land erstreckenden Überblick geben. Im Anfangsstadium der Planung legte man einen besonderen Akzent auf die bäuerliche Bauart des Landes und so war dies bei der Auswahl der zu translozierenden Gebäude der ausschlaggebende Gesichtspunkt. Da die Gebäude, was den Grundriß betrifft, im ganzen Lande größtenteils identisch waren, bemühten sich die Organisatoren, womöglich eine vollständige Skala der charakteristischen Baumaterialien und Techniken, beziehungsweise der verschiedenen Varianten der Erscheinungsformen zu bieten, unter Einschluß der Varianten der Heizungseinrichtungen. Von Anfang an wurde darauf geachtet, daß die so ausgewählten Gebäude, der Gegend ihrer Herkunft entsprechend, kleinere, voneinander abgegrenzte Gruppen bilden sollten. Außer der Darstellung der Bauart schien es natürlich, die Gebäude auch einzurichten, um so die Lebensform ihrer Bewohner so anschaulich als möglich zu machen.

Mit der Zeit änderte sich die wissenschaftliche Konzeption des Museums wiederholt, beziehungsweise unter dem Zwange zahlreicher unabwendbarer Umstände kam es auch dazu, daß im ursprünglichen Plan zur Translozierung bestimmte Gebäude ausgetauscht werden mußten. Bei diesen Än-

Fig. 7. Cameră de locuit în casa de la Uszka, Muzeul din Szentendre

Abb. 7. Wohnstube im Hause aus Uszka, Freilichtmuseum, Szentendre

Fig. 8. Cămară de cereale în brutăria de la Sonkád, Muzeul din Szentendre

Abb. 8. Kornkammer im Backhaus aus Sonkád, Freilichtmuseum, Szentendre

schimbări se urmărea ca, prin structurarea grupelor de construcții, să fie reprezentate și formele de așezare specifice țării. Numărul grupelor mai mici s-a schimbat astfel pe parcurs, în urma regrupării sau concentrării, schimbându-se astfel numărul grupelor regionale, așa încît, în locul celor 16 grupe inițial prevăzute, s-au păstrat doar 10. O trăsătură importantă a noii concepții o constituie faptul că în cadrul sferei obiectivelor expuse au fost cuprinse și micile orașe, un grup urmărind redarea unui tîrg din marea cîmpie ungară, alta un oraș din „țara de sus“, care este caracterizat de monocultură, producție și comerț de vin¹². Aceasta înseamnă totodată că, în ceea ce privește modul de viață, este posibil să se cuprindă o gamă mult mai vastă de pături sociale, adică pe lângă țărănul de diferite nivele materiale, proletari agrari etc., să apară și mica nobilime, meșteșugari de sat, gospodării în care se produc bunuri de industrie casnică, cît și de burghezi, negustori și salahori. Pla-

derungen war man entschieden bestrebt, durch die Anordnung der erwähnten Gebäudegruppen auch die für das Land charakteristischsten Siedlungsformen vorzustellen. Durch Umgruppierung und durch Zusammenziehen der kleineren Gruppen änderte sich auch die Zahl der regionalen Gruppen, so daß schließlich anstelle der geplanten 16 nur 10 blieben. Ein wichtiger Zug der neuen Konzeption ist, daß auch die Kleinstädte in den Kreis der Darstellungsobjekte einbezogen wurden, indem eine Gruppe einen Marktflecken aus der Großen Ungarischen Tiefebene und eine andere eine oberländische Stadt mit Monokultur, Weinproduktion und Weinhandel darstellen soll.¹² Dies bedeutet gleichzeitig, daß es in Bezug auf die Lebensform möglich wird, eine viel weitere Skala von gesellschaftlichen Schichten zu erfassen, so neben Bauern in verschiedenen Vermögensverhältnissen, Agrarproletarier, dann Kleinadelige, Dorfhändler, Haushalte, in denen Hausindustrieartikel hergestellt werden, auch städtische Bürger, Handelsleute und Tagelöhner. Im Plan

¹² Vezi T. Hoffmann, *Zur edukativen Thematik in den ungarischen Freilichtmuseen*, în „Verband europäischer Freilichtmuseen. Tagungsbericht Stübing bei Graz 1974“, Köln – Bonn, 1976, p. 42–44.

¹² Vergl. T. Hoffmann, *Zur edukativen Thematik in den ungarischen Freilichtmuseen*, în „Verband europäischer Freilichtmuseen. Tagungsbericht Stübing bei Graz 1974“, Köln – Bonn, 1976, S. 42–44.

Fig. 9. Casă din Milota în situ, în jurul anului 1960

Abb. 9. Das Haus Milota am Ursprungsort, in den 1960-er Jahren

Fig. 10. Moară „de uscat” din Vámosoroszi (1846), biserică din Mánd, în curs de reconstrucție (1787) și clopotniță din Nemesborzova (1794) în Muzeul în aer liber de la Szentendre

Abb. 10. Trockenmühle aus Vámosoroszi (1846), im Bau befindliche Kirche aus Mánd (1787) und Glockenstuhl aus Nemesborzova (1794) im Freilichtmuseum, Szentendre.

nul de organizare prevede în total peste 70 de case de locuit, în jur la 130 construcții anexe și peste 20 de utilități aflate în așezări auxiliare (în special crame). În afara atelierelor aparținând de gospodării, vor fi prezentate 10 instalații industriale (moară, atelier de fierar, tăbăcărie), apoi două cîrciumi, o primărie, o școală, trei biserici, patru clopotnițe și, legate de fiecare unitate regională în parte, cinci mici cimitire. Făcînd abstracție de o biserică din secolul al XVII-lea, construcțiile aparțin, toate, secolelor al XVIII și al XIX-lea. Interioarele, la rîndul lor, întru-chipează, în schimb, stadiul secolului al XIX-lea și în mare parte, chiar relațiile trecerii de la secolul al XIX-lea spre cel al XX-lea. Proiectul ține cont

sind mehr als 70 Wohnhäuser, etwa 130 Nebengebäude und über 20 auf Zugehørsiedlung stehende Gebäude (hauptsächlich Weingartenkeller) vorgesehen. Außer den zu den Höfen gehörigen Werkstätten wird es zehn selbständige industrielle Anlagen (Mühle, Schmiedewerkstätte, Gerberei), dann zwei Wirtshäuser, ein Gemeindehaus, eine Schule, drei Kirchen, vier Glockenstühle und im Anschluß an die einzelnen regionalen Einheiten fünf kleinere Friedhöfe geben. Die Gebäude stammen — von einer Kirche aus dem 17. Jahrhundert abgesehen — alle aus dem 18. und 19. Jahrhundert. Den Gegebenheiten entsprechend führen dagegen die Wohnungseinrichtungen den Zustand im 19. Jahrhundert vor Augen, ja in bedeutendem Ausmaß die Verhältnisse um die Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert. Der Plan nimmt auch Rücksicht auf die Gebäude der in

Fig. 11. Biserica din Mánd și clopotniță din Nemesborzova, Muzeul în aer liber de la Szentendre

Abb. 11. Kirche aus Mánd und Glockenstuhl aus Nemesborzova, Freilichtmuseum, Szentendre

insă și de naționalitățile ce trăiesc în Ungaria, care vor fi reprezentate, corespunzător proporției numerice.

Unitatea regională deja deschisă pentru public, ale cărei construcții provin din regiunea Tisa superioară din fostul comitat Szatmár (azi-Szabolcs-Szatmár) numită și Erdőhát (spinarea codrului), oferă o imagine fidelă a tendințelor, cit și a modului în care au fost concretizate principiile noastre. Am urmărit să oferim o imagine autentică, fără a încerca de a prezenta drept vechi acele elemente, înlocuite din nevoie, cum ar fi învelișurile acoperișurilor și tălpile caselor. Trebuie amintit și faptul că acest prim grup de construcții ne-a servit totodată drept școală de execuție, greutățile întâmpinate fiind sporite prin faptul că în regiunea respectivă arhitectura în lemn este atestată numai în sfera acareturilor, în timp ce casele de locuit, cit și biserica sînt făcute fie din chirpic, fie din schelet de lemn umplut cu argilă (Fachwerk)¹³. Cercetările științifice premergătoare selecționării și prezentării construcțiilor, în parte au fost deja publicate¹⁴, apărînd de sub tipar, cu puțin înainte, și un catalog al unităților regionale¹⁵, care se va publica peste scurt timp și în versiuni străine.

Construcțiile componente ale unității regionale, oferă o imagine tipică de stradă, în mijloc găsindu-se biserica reformată, în preajma ei aflîndu-se clopotnița din lemn și moara „de uscat” aparținînd bisericii. Dintre cele 4 case de locuit, una a fost construită în 1830; în interiorul acesteia și dotarea evocă un stadiu mai vechi, în timp ce printre celelalte 3 ne vedem confrunțați cu atmosfera de la începutul secolului al XX-lea. Parcelele cuprind case de locuit aparținînd unor familii mai sărace sau mai bogate și de țărani, în timp ce una din case reprezintă casa unui boiernaș, proprietar a peste 80 de iugăre. O atenție deosebită s-a acordat organizării interioarelor, urmărindu-se ca acestea să fie atît de fidel și complet utilitate și mobilate, încît ar putea fi chiar folosite la nivelul pretențiilor vremii căreia aparțin. În centrul atenției a stat, ca obiectiv, crearea unei imagini obiective a realității, realizînd

Ungarn lebenden Nationalitäten, die in ihrer Zahl entsprechender Proportion dargestellt werden sollen.

Die für das Publikum bereits eröffnete regionale Einheit, deren Gebäude aus dem Obertheiß-Gebiet des ehemaligen Komitats Szatmár (heute Szabolcs-Szatmár), dem sogenannten Erdőhát (Waldrücken) stammen, gibt ein treues Bild unserer Bestrebungen, beziehungsweise der Art wie unsere Grundsätze verwirklicht wurden. Wir waren bemüht, ein authentisches Bild zu geben, ohne daß wir versucht hätten, die notgedrungen ergänzten Elemente wie alte erscheinen zu lassen, so die Bedachung und die Grundbalken. Es soll hinzugefügt werden, daß diese erste Gebäudegruppe uns zugleich als Schule der Ausführung diene, wobei die Schwierigkeiten noch dadurch erhöht wurden, daß im betreffenden Gelände nur unter den Nebengebäuden rein aus Holz gezimmerte waren, während die Wohngebäude — und auch die Kirche — einerseits aus Fachwerk und andererseits aus Lehmziegeln errichtet wurden¹³. Die der Auswahl und der Darstellung der Gebäude vorhergehenden wissenschaftlichen Forschungen sind zum Teil schon veröffentlicht¹⁴ und vor kurzer Zeit ist auch ein beschreibender Katalog der regionalen Einheit erschienen¹⁵, der bald auch in fremden Sprachen veröffentlicht werden wird.

Die Gebäude der regionalen Einheit stellen ein typisches Straßenbild dar, in der Mitte die reformierte Kirche, daneben ein Glockenstuhl aus Holz, in der Nähe auch die der Kirche gehörende Trockenmühle. Von den vier Wohngebäuden der regionalen Gruppe ist das eine in den 1830-er Jahren erbaut worden; in diesen führt auch die Einrichtung einen älteren Zustand vor Augen, während in den drei anderen der um die Jahrhundertwende vorherrschende zu sehen ist. Die Grundstücke sind mit Häusern ärmerer und wohlhabenderer Bauernfamilien bebaut, das eine ist das Haus eines kleinadeligen Herren über 80 Joch. Große Aufmerksamkeit haben wir dem Inneren der Wohnungen zugewendet; wir waren bestrebt, die Einrichtungen so getreu und vollständig zu gestalten, daß man sie sogar den Bedürfnissen der damaligen Bewohner entsprechend gebrauchen könne. Wir gingen darauf aus, ein objektives Bild der Wirklichkeit zu geben,

¹³ Vezî M. I. B a l a s s a, *Das Ethnographische Freilichtmuseum in Szentendre*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen. Tagungsbericht Stübing bei Graz 1971“, Köln - Bonn 1976, p. 68—70.

¹⁴ Vezî de ex. N. G i l y é n, *Csűrök a szatmári Erdőháton*, in „Néprajzi Közlemények“, vol. V/1, 1960, p. 52—61; Gy. N a g y, *A vámosoroszi szárazmalom*, in „A Nyiregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve“, vol. II, 1961, p. 129—147; J. M o r v a y — M. M o l n á r, *Tárgygyűjtés Szatmárban*, in „Néprajzi Értesítő“, vol. XLVIII, 1966, p. 255—307; J. M o r v a y, *Erdőháti kettősudvarok*, in „Néprajzi Értesítő“, vol. L, 1968, p. 51—65; N. G i l y é n — F. M e n d e l e — J. T ó t h, *A Felső-Tiszavidék népi építészete*, Budapest, 1975.

¹⁵ M. II. F l ó r i á n, *Szabadtéri Néprajzi Múzeum Tájegységei 1. Felső-Tiszavidék, Szentendre*, 1978.

¹³ Vergl. M. I. B a l a s s a, *Das Ethnographische Freilichtmuseum in Szentendre*, in „Verband europäischer Freilichtmuseen. Tagungsbericht Stübing bei Graz 1971“, Köln - Bonn, 1976, S. 68—70.

¹⁴ Siehe z.B. N. G i l y é n, *Csűrök a szatmári Erdőháton*, in „Néprajzi Közlemények“, Bd. V/1, 1960, S. 52—61; Gy. N a g y, *A vámosoroszi szárazmalom*, in „A Nyiregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve“, Bd. II, 1961, S. 129—147; J. M o r v a y — M. M o l n á r, *Tárgygyűjtés Szatmárban* in „Néprajzi Értesítő“, Bd. XLVIII, 1966, S. 255—307; J. M o r v a y, *Erdőháti kettősudvarok*, in „Néprajzi Értesítő“, Bd. L, 1968, S. 51—65; N. G i l y é n — F. M e n d e l e — J. T ó t h, *A Felső-Tiszavidék népi építészete*, Budapest, 1975.

¹⁵ M. II. F l ó r i á n, *Szabadtéri Néprajzi Múzeum Tájegységei 1. Felső-Tiszavidék, Szentendre*, 1978.

proporția între obiectele create în gospodărie, cele confecționate de meșteșugari sau produse de fabrici. Ca exemplu pentru modul de expunere avut în vedere de noi, amintim aici colțul de sărbătoare al camerei de locuit a unei familii cu o proprietate de 25 iugăre, caracterizată de patul înalt de paradă sau de cămara locuită doar vara, prevăzută și ea cu un pat de odihnă, folosit doar ziua. Hibriditatea modului de viață a micii nobilimi este concretizată prin coexistența camerei celei bune, destinată exclusiv oaspeților și a celei de locuit, care aproape nu diferă de cea a unei case țărănești.

indem wir die für die Zeit charakteristische Proportion zwischen hausgemachten, von Handwerkern beschafften und fabrikmäßig hergestellten Gegenständen einhielten. Für die von uns erstrebte Darstellungsweise sei als Beispiel die Festecke der Wohnstube einer Familie mit 25 Joch Grundbesitz erwähnt, mit dem hochaufgetürmten Prachtbett, beziehungsweise die nur im Sommer bewohnte Wohnkammer, mit dem auch tagsüber zum Ausruhen bestimmten Bett. Das Zwitterhafte der kleinadeligen Lebensform erscheint im Nebeneinander der ausschließlich den Gästen vorbehaltenen Besucherstube und der von einer Bauernstube kaum verschiedenen Wohnstube.

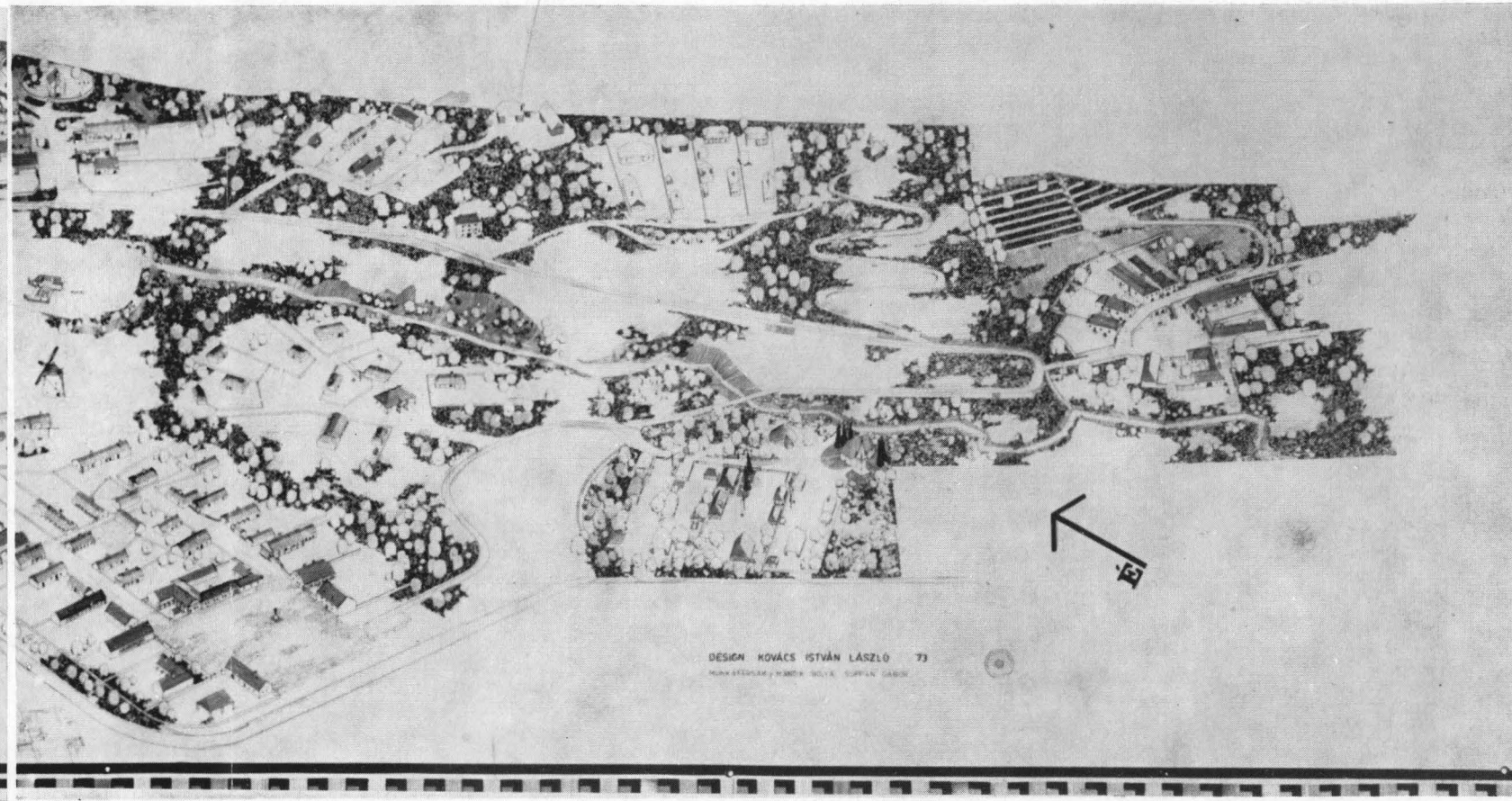

Fig. 1. Planul de situație al Muzeului în aer liber de la Szentendre (Ungaria)

Abb. 1. Siedlungsplan des Freilichtmuseums in Szentendre (Ungarn)

**OCUPAȚII, MEȘTEȘUGURI, INDUSTRII POPULARE, SISTEME ȘI MIJLOACE
TRADIȚIONALE DE TRANSPORT ȘI COMUNICAȚIE ÎN ROMÂNIA.
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ (1972—1975)***

Olga Ivanovici

**BÄUERLICHE BESCHÄFTIGUNGEN, GEWERBE, INDUSTRIEN, ÜBERLIEFERTE
BEFÖRDERUNGS- UND VERKEHRSSYSTEME UND -MITTEL IN RUMÄNIEN.
AUSWAHLBIBLIOGRAPHIE (1972—1975)***

Olga Ivanovici

**Abrevieri
Abkürzungen**

Acta Mus. Napocensis	-- Acta Musei Napocensis (Cluj-Napoca).
Aluta	-- Aluta. Muzeul Sf. Gheorghe.
Anuar. Inst. Ist. Arh. Iași	-- Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” (Iași).
Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.	-- Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei (Cluj-Napoca).
Apulum	-- Apulum. Acta Musei Apulensis (Alba-Iulia).
Biharea	-- Biharea. Culegere de studii și materiale de etnografie și artă. Muzeul Țării Crișurilor (Oradea).
Cibinium	-- Cibinium. Studii și materiale privind Muzeul tehnicii populare (Sibiu).
Cumidava	-- Cumidava. Culegere de studii și cercetări. Muzeul județean Brașov.
File de istorie	-- File de istorie. Culegere de studii, articole și comunicări. Muzeul de istorie Bistrița.
Forschungen	-- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Akademie der sozialen und politischen Wissenschaften der Sozialistischen Republik Rumänien (Sibiu).
Historica	-- Historica. Academia de Științe Sociale și Politice a R.S. România. Centrul de științe sociale din Craiova (1974).
Marisia	-- Studii și materiale — 1972; Marisia 1975. Studii și materiale. Muzeul județean Mureș (Tg. Mureș).
Marmatia	-- Marmatia. Muzeul județean Maramureș (Baia Mare) (1971).
Museum	-- Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie. Muzeul Golești (Golești-Argeș) (1974).
Muzeu tehnic	-- Ministerul Energiei Electrice. Muzeul tehnic „Prof. ing. D. Leonida”. Anuar (București).
Oltenia	-- Oltenia. Studii și comunicări. Etnografie (Craiova) (1974).
Peuce	-- Peuce. Studii și comunicări de istorie, etnografie și muzeologie. Muzeul Delta Dunării Tulcea.
Rev. Etnogr. Folc.	-- Revista de etnografie și folclor (București).
Rev. Muz.	-- Revista muzeelor. Consiliul Culturii și Educației Socialiste (București).
Rev. Muz. Monum.	-- Revista muzeelor și monumentelor. Seria muzee (București).
Sargetia	-- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul județean Hunedoara (Deva).
Satu-Mare	-- Satu-Mare. Studii și comunicări. Muzeul județean Satu-Mare.
Sesiunea Com. Șt. Etnogr.	-- Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor. Etnografie și artă populară — 1966. București. Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Direcția muzeelor, 1972 (Volum multiplicat).
Studia Hist.	-- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia (Cluj-Napoca).
Studii Cerc. Ist. Arlei	-- Studii și cercetări de istoria artei. Seria artă plastică (București).
Studii Cerc. Muz. Sat.	-- Studii și cercetări. Muzeul Satului (București) (1971).
Studii Com. Caransebeș	-- Studii și comunicări de etnografie-istorie. Muzeul județean de etnografie și istorie locală, Caransebeș, (1975).
Terra Nostra	-- Terra Nostra. Culegere de materiale privind istoria agrară a României (București).
Tibiscus	-- Tibiscus. Muzeul Banatului, Timișoara.
Valachica	-- Acta Valachica — 1972; Chronica Valachica — 1973; Documenta Valachica — 1974. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii. Muzeul județean Dimbovița, (Tirgoviste).

* Bibliografia de față cuprinde și titluri — însemnate cu un asterisc — apărute în publicațiile muzeelor din anii 1970 — 1971 și omise din bibliografia precedentă (vezi Cibinium 1969 — 1973).

* Die gegenwärtige Bibliographie umfasst auch Titel — mit einem Asteriskus bezeichnet — die in Museumsveröffentlichungen der Jahre 1970 — 1971 erschienen sind und in der vorausgegangenen Bibliographie (siehe Cibinium 1969 — 1973) fehlen.

- Albu, Pamfilu V. *Sisteme și mijloace de transport oglindite în expoziția de bază a Muzeului de etnografie Lupșa*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 491–501.
- Angelescu, Melania-Simona. *Ceramica de Stroiști*. În „Museum”, 1974, p. 199–203.
- Armășescu, Ioana și Mirescu, Corneliu. *O tehnică arhaică – imblătîtitul cu dosca (tribulum)*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 343–352.
- Arta populară din Vilcea* (Monografie – album) de Georgela Stolica, Ion Vlăduțiu, Elena Secoșan, Paul Petrescu. Rimnicu-Vilcea, 1972. 351 p. cu ilustr. + 1 f.h. (Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Vilcea. Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă Vilcea).
- Atlasul complex „Porțile de Fier”. Comitetul de coordonare al grupului de cercetări „Porțile de Fier”. Șt. M. Mileu, C. S. Nicolăescu-Plopșor, Romulus Vulcănescu, Mihail Ionescu. Comitetul de redacție al atlasului, coordonator științific: Romulus Vulcănescu. București, Ed. Acad. R.S. România, 1972. 261 p. cu h.
- Badăa, Anton. *Contribuții la cunoașterea uneltelor și metodelor de pescuit pe Mureșul superior*. În „Marisia”, V (1975), p. 357–362.
- Badăa, Anton. *Tipuri de pluguri cu cormană de lemn în zona Mureșului superior și Cîmpia Transilvaniei*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 149–155.
- Badăa, Anton. *Unelte și instalații de olărit în colecția Muzeului etnografic din Reghin*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 87–98.
- Barloș, Gh. *Lămuriri privitoare la unele pasaje din izvoarele istorice cuprinzînd știri în legătură cu apicultura de pe teritoriul patriei noastre*. În „Apicultura”, XXVI (1973), nr. 10, p. 35–37; nr. 11, p. 38–40.
- Bănăleanu, Tancred. *Artă populară bucovineană. Suceava*. Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă al județului Suceava, 1975. 501 p. cu ilustr. și n. muz. (Fondul Plastic. Agenția de publicitate ARTIS).
- Bocșe, Maria. *Artă cojocăritului în valea superioară a Crișului Negru*. În „Biharea”, I (1973), p. 7–26.
- Bocșe, Maria. *Sate specializate în cojocărit în Bihor*. În „Rev. Muz.”, IX (1972), nr. 4, p. 349–353.
- Bocșe, Maria. *Sisteme de transport și comunicație în Munții Trascăului (Valea Mogoșului)*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973, (1973), p. 373–389.
- Bocșe, Maria. *Sisteme tradiționale de transport din Munții Apuseni*. În „Apulum”, XIII (1975), p. 581–603.
- Bodor, Gheorghe, Ostaș, Melania și Semendeaev, Victoria. *Contribuții la studiul meșteșugurilor din Tansa, jud. Iași*. În „Rev. Muz.”, X (1973), nr. 3, p. 241–244.
- Botezan, Liviu. *Producția agricolă din Transilvania în perioada 1785–1820*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 157–186.
- Bour, Octavian. *Preuteasa, un centru de prelucrare complexă a lemnului*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 216–250.
- Branga, N. *Originile albinăritului românesc*. În „Apicultura”, XXV (1972), nr. 8, p. 35–39.
- Branga, Nicolae. *Unelte agricole și gospodărești dacice și romane din Muzeul Brukenthal*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 39–55.
- Bucur, Corneliu. *Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibiului în perioada anilor 1965–1973*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 9–20.
- Bucur, Corneliu. *Cu privire la metodologia cercetării și identificării monumentelor de cultură populară transferate în Muzeul tehnicii populare*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 99–126.
- Bucur, Corneliu. *Muzeul tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibiului*. În „Rev. Muz. Monum.”, XI (1974), nr. 1, p. 26–30.
- Bucur, Corneliu. *Schiță la monografia localităților bănățene din care provin monumentele de industrie și meșteșug popular prezentate în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*. În „Tibiscus”, 1974, p. 49–66.
- Budiș, Monica și Idu, Petru. *Mori cu ciutură și pive din bazinul superior al Bahnei-Mehedinți*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 269–279.
- Bulencea, Athanasie. *Vile și vinurile Transilvaniei*. București, Ceres, 1975. 308 p. cu fig. + 7 f. tab.
- Bunla, Magda. *Az Erdélyi habán kerámia*. Bukarest, Kriterion, 1973. 110 p. cu ilustr. + 12 f. pl.
- Bușilă, Valentina. *Meșteri cruceri din sudul Gorjului*. În „Oltenia”, 1974, p. 133–139.
- Butură, Valer. *Contribuții la studiul fierăritului în Munții Apuseni*. În „Apulum”, X (1972), p. 581–603.
- Butură, Valer. *Morile cu roata orizontală în sud-estul Europei*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 280–285.
- Capesius, Roswith. *Mobilierul țărănesc românesc*. Cluj, Dacia, 1974. 147 p. + 45 f. pl. și h.
- * Catrina, Constantin. *Artă cojocăritului în Țara Oltului*. În „Cumidava”, V (1971), p. 607–624.
- * Catrina, Constantin și Bușilă, Alexandru. *Morile de apă de pe valea Comănei – Țara Oltului*. În „Aluta”, III (1971), p. 405–426.
- * Catrina, Constantin, Idu, Petre Dan și Bușilă, Al. *Pivele de pe valea Comănelor – Țara Oltului*. În „Aluta”, II (1970), p. 313–330.
- Cazacu, Petru și Juncu, Stelian. *Un important centru de prelucrare a lemnului, Boghicea, județul Neamț*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 235–245.
- Cărăbiș, Vasile. *Circulația sării în Oltenia în secolul al XIX-lea*. În „Historia”, III (1974), p. 139–147.
- Cărăbiș, Vasile. *Olăria din Buda, jud. Vilcea*. În „Rev. Muz. Monum.”, XI (1974), nr. 3, p. 79–80.
- Cărăbiș, Vasile. *Pivele, dirsele și morile din Zărnești și Tohan – județul Brașov, în secolele XVII–XIX*. În „Rev. Muz. Monum.”, XII (1975), nr. 3, p. 79–80.
- Ceci, Aristotel. *Indelețniciri cu caracter local în satele de tip răsărit din zona Munților Pădurea Craiului (lemnăritul și vărăritul la Tomnat și Zece Hotare)*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 171–181.
- * Chelcea, Ion. *Albinăritul în Moldova*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 139–166.
- Chelcea, Ion. *Cramba: structură și funcție. Contribuție la cunoașterea culturii noastre agrare*. În „Apulum”, X (1972), p. 817–834.
- Chelcea, Ion. *Din istoria noastră agrară: cultura meiului*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 135–143.
- Chelcea, Ion. *Geneza unui sat de munte: Sățicul de sub Piatra Craiului*. În „Museum”, 1974, p. 349–374.
- Chelcea, Ion. *În legătură cu unele criterii de determinare și interpretare a obiectelor etnografice de muzeu*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 121–136.
- Chelcea, Ion. *Meșteșugul rotăritului în unele sate de pe valea Dunării (între cursul inferior al Oltului și Moștiștei)*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 233–251.
- Chelcea, Ion. *Prelucrarea papurei în bunuri de utilitate practică și artistică în unele sate de pe valea Dunării între cursul inferior al Oltului și Moștiștei*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 197–206.
- * Chelcea, Ion și Dinuță, Gheorghe. *Instalații tehnice țărănești în Muzeul Satului*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 297–328.
- Cioți, Viorel. *Josenii Birgăului, un fost centru de ceramică neagră, românească din Transilvania*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 303–317.
- Ciucă, Răzvan, Drăgoescu, Ion și Maxim, Elena. *Construcții-anexe din Oltenia, Muntenia și Dobrogea pentru păstrarea proviziilor agroalimentare*. În „Oltenia”, 1974, p. 59–68.
- Comănici, Germina. *Importanța târgurilor din Oltenia și Muntenia pentru desfacerea produselor meșteșugărești*. În „Oltenia”, 1974, p. 149–153.

- Constantinescu, Grigore. *Profilul funcțional al construcțiilor amplasate în Muzeul pomiculturii și viticulturii din România*. În „Muzeum”, 1974, p. 247–256.
- Costăchescu, Maria. *Atelierul de piepteni*. Muzeul Gales-Săliște. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 259–264.
- Csetri, A. și Engel, C. *Importanța primei lucrări agronomice de specialitate din Transilvania*. Studiul inedit al lui Fridvaldszky. Dissertatio de agris limandis et arandis pro M. Principatu Transilvaniae (1771). În „Studia Hist.”, XIX (1974), fasc. 1, p. 3–15; XX (1975), p. 32–50.
- Cuc, Mihai. *Cercetări asupra cojocăritului în depresiunea Beiușului*. În „Rev. Etnogr. Folc.”, 18 (1973), nr. 3, p. 215–227.
- David, Liviu. *Cercetări pentru depistarea unei cherhanale din Delta Dunării*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 77–85.
- Deleanu, Valer. *Evoluția economiei agricole și specificul agricol (la Avrig)*. În „Transilvania”, II (1973), nr. 9, p. 52–54.
- Demșea, Dan și Zănescu, Alexandru. *Morile plutitoare de pe Mureș, în sectorul județului Arad*. În „Tibiscus”, II (1972), p. 213–232.
- Diculescu, Vladimir. *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830–1848)*. București, Ed. Acad. R. S. România, 1973, 220 p. cu fig. (Biblioteca istorică XI).
- Dinu, Gheorghe. *Construcții țărănești pentru depozitarea și păstrarea cerealelor în satele din Cimpia Dunării*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 51–59.
- * Dinu, Gheorghe. *Curtenii – un sat de răzeși din zona Hușilor*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 119–138.
- Dinu, Gheorghe. *Unele considerații despre instalațiile tehnice acționate cu apă în câteva sate din Banatul subcarpatic*. În „Studii Com. Caransebeș”, 1975, p. 45–52.
- Donat, Ion. *La vie pastorale chez les roumains et ses problèmes*. În „Dacoromania”, I (1973), p. 78–103.
- Drăgoescu, I. I. *Centre ceramice descoperite cu ocazia anchetelor de teren pentru Atlasul etnografic al României*. În „Rev. Muz. Monum.”, XII (1975), nr. 3, p. 94.
- Drăgoescu, Ion I. *Rudăritul în Clisura Dunării*. În „Studii Com. Caransebeș”, 1975, p. 61–69.
- Drăgoescu, Ion. *Trasea. Geneză, evoluție și importanța istorico-culturală*. În „Aluta”, VI–VII (1974–1975), p. 261–265.
- * Drogoescu, Ion I. și Stoica Vasilescu, Lia. *O invenție populară necercetată – presa de cartofi*. În „Aluta”, II (1970), p. 417–420.
- Dunăre, Nicolae. *Continuitate etnoculturală românească în Pădureni Hunedoarei*. În „Sargetia”, XI–XII (1974–1975), p. 383–389.
- Dunăre, Nicolae. *Iernatul în zona finafelor în cadrul păstoritului de pendulare dublă din județul Bistrița-Năsăud*. În „File de istorie”, II (1972), p. 225–239.
- Dunăre, Nicolae. *Mijloace tradiționale în agricultura Munților Apuseni în prima jumătate a secolului XX*. În „Apulum”, XI (1973), p. 573–634.
- Dunăre, Nicolae. *Pădurăritul tradițional în subzonele nord-estice ale Munților Apuseni*. În „Apulum”, X (1972), p. 605–636.
- Dunăre, Nicolae. *Probleme ale fondului principal comun în cultura și arta populară românească*. În „Apulum”, XIII (1975), p. 541–560.
- Dunăre, Nicolae. *Relații etnoculturale între Banat, sud-vestul Transilvaniei și nord-vestul Olteniei*. În „Tibiscus”, 1974, p. 159–168.
- Dunăre, Nicolae. *Șura poligonală în Munții Apuseni*. În „Apulum”, XII (1974), p. 497–526.
- Etnografia Văii Bistriței. Zona Bicaz*. Comitetul de redacție: Romulus Vuia, Ion Vlăduțiu, Romulus Vlăduțiu, Paul Petrescu, Cornel Bărbulescu, Aurelian Motomancea, Radu O. Maier, Nicolae Al. Mironescu, Lucia Mureșan. Piatra Neamț, 1973, 651 p. cu fig. și h. (Grupul de cercetări complexe Bicaz al Academiei R. S. România. Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Neamț).
- * Focșă, Gheorghe. *Aspecte etnografice din Țara Zarandului*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 3–82.
- Focșă, Gheorghe. *Muzeul Satului*. București, Meridiane, 1972, 60 p. + 53 f. pl.
- Focșă, Gheorghe. *Țara Oașului*. Studiu etnografic. Cultura materială. Vol. II. București, Muzeul Satului, 1975, 438 p. cu ilustr. și h. + 1 f. pl.
- Focșă, Marcela. *Ceramica populară ornamentată cu val*. În „Rev. Muz.”, X (1973), nr. 6, p. 546–549.
- Focșă, Marcela. *Prelucrarea lînii*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 189–195.
- * Gazda, Klara. *Adatok a Sepsiszentkirályi gyujtőegység gazdálkodáshoz*. În „Aluta”, II (1970), p. 421–428.
- Gazda, Klara. *Pasztorokdász az Eszterneki gyermek életében*. În „Aluta”, VI–VII (1974–1975), p. 235–260.
- Gheleşe, Ion I. *Vechimea autohtonilor și a transhumanței mocanilor birsani în Cimpia Română și Dobrogea*. În „Peuce”, II (1971), p. 369–385.
- Ghergariu, Leontin. *Meșterii construcțiilor monumentale de lemn din Sălaj*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 255–273.
- Ghergariu, Leontin. *Sate românești din Sălaj specializate în meșteșuguri*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 160–170.
- Ghidul Muzeului tehnicii populare*. Sibiu, 1974, 204 p. cu ilustr. + 1 f. pl. (Muzeul Brukenthal-Sibiu).
- Giurescu, Constantin C. *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV începutul secolului XIX*. București, Ed. științifică, 1973, 266 p. cu fig. + 22 f. pl.
- Giurescu, Const. C. *Din istoria Chiojdului Mare și Chiojdului Mic, sate cu tradiție pomicolă*. În „Museum”, 1974, p. 257–267.
- Giurescu, Constantin C. *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*. București, Ceres, 1975, 388 p. cu fig. + 3 f. h.
- Giurescu, Constantin C. și Giurescu, Dinu C. *Istoria românilor*. Vol. I. Din cele mai vechi timpuri până la întemeierea statelor românești. București, Ed. științifică, 1974, 340 p. cu h. + 42 f. pl.
- Giurescu, Dinu C. *Țara Românească în secolele XIV și XV*. București, Ed. științifică, 1973, 496 p. cu fig., plan și h. + 8 f. pl.
- Godea, Ioan. *Aspecte etnografice în Depresiunea Almăjului (Caras-Severin)*. În „Studii Com. Caransebeș”, 1975, p. 71–96.
- Godea, Ioan. *Meșteșugul lăcăritului în satele din Valea Teuzului (județul Arad)*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973, (1973), p. 309–323.
- Handwerk und Brauchtum. Beiträge zur Volkskunde der Banater Deutschen*. Herausgegeben von Hans Gehl. Timișoara, Facla, 1975, 196 p. cu ilustr.
- Horșia, Olga și Petrescu, Paul. *Meșteșuguri artistice în România*. București, UCECOM-Uniunea centrală a cooperativelor meșteșugărești, 1973, 282 p. cu ilustr. și h.
- * Imreh, István și Pataki, József. *Adatok Udvarhelyszék allattartásához (1570–1610)*. În „Aluta”, II (1970), p. 169–184.
- Ioniță, Vasile. *Mărturii din viața pastorală în toponimia Banatului*. În „Studii Com. Caransebeș”, 1975, p. 263–274.
- Iordache, G. *Aspecte ale evoluției gospodăriei pe valea Olteului*. În „Oltenia”, 1974, p. 17–27.
- Irimie, Cornel. *Profilul tematic complex și problematica interdisciplinară a Muzeului meșteșugurilor și tehnicii populare*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 5–8.

- Irimie, Cornel, Bucur, Corneliu. *Cu privire la vechimea, unitatea, continuitatea și specificul civilizației tradiționale a poporului român*. În „Transilvania”, IV (1975), nr. 5, p. 71–76.
- Irimie, Cornel, Bucur, Corneliu. *Die Problematik und Systematik der überlieferten Anlagen der bäuerlichen Technik Rumäniens*. În „AIIESEE IIIe Congrès international d'études du sud-est européen. Résumé des communications. Tome II-Linguistique, littérature, folklore, ethnographie, arts, droit et institutions. Bucarest, Edité par L'Office d'information et de documentation dans les sciences sociales et politiques, 1971, p. 295–296.
- Irimie, Cornel, Dumitrescu, Florentina și Paleolog, Andrei. *Arta lemnului la români*. București, Meridiane, 1975. 60 p.+41 f. pl.
- Irimieș, Dumitru. *Contribuții privind studiul tipurilor de punți și poduri de lemn din Transilvania*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1975 (1975), p. 137–159.
- Iurasciuc, Ivan. *Instalația populară „căleătoare de fuioare”*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 325–331.
- Iurasciuc, I. *Obiecte ceramice de capacitate din centrul de olărit Vama*. În „Satu-Mare”, III (1975), p. 221–230.
- Jurcsák, T. și Godea, I. *Teascurile de struguri de la Carastelec*. În „Biharea”, II (1975), p. 307–316.
- Klusch, Horst. *Zum Hermannstädter Töpferhandwerk des 17. und 18. Jahrhunderts*. În „Forschungen”, 18 (1975), nr. 1, p. 57–74.
- Kós, Károly. *Contribuții la cercetarea etnografică a creșterii bivoltilor*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1975 (1975), p. 121–136.
- * Kós, Károly. *Kászoni adatok a népi vadfogáshoz*. În „Aluta”, III (1971), p. 323–346.
- * Kós, Károly. *O tehnică de caracter arhaic: făcutul cuților de coasă în zona Lăpuș*. În „Marmatia”, II (1971), p. 241–278.
- Kós, Károly. *Un centru secuiesc de țimplari-pictori de mobile*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 508–518.
- * Lariionescu, Sanda. *Cercetări asupra conservării alimentelor în câteva sate din zona de cîmpie a Oltenei și Banatului*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 167–192.
- Lariionescu, Sanda și Armășescu, Ioana. *Țesutul – un „cuptor mobil”*. În „Rev. Muz.”, X (1973), nr. 3, p. 245–247.
- Lascu, Nicolae. *Ovidiu despre agricultura Dobrogei antice*. În „Acta Muz. Napocensis”, X (1973), p. 97–106.
- Lăpăduș, Eulimiu. *Împletituri din pânși de porumb (O indeletnicire a șpabilor din Banat)*. În „Tibiscus”, 1971, p. 133–145.
- Lungescu, Olivia și Fleșer, Gheorghe. *Sebeșul, un important centru de cojocărit*. În „Apulum”, XII (1971), p. 546–559.
- Lungescu, Olivia și Godea, Ioan. *Morile de apă de pe valea Roșiei*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 127–131.
- Maier, Radu Octavian. *Contribuții la studiul comparativ al morăritului la Pompei și Histria*. În „Apulum”, XI (1973), p. 237–258.
- Maier, Radu O. *Încercare de reconstituire a morilor antice din România*. În „Rev. Etnogr. Folc.”, 17 (1972), nr. 1, p. 21–29.
- Maier, Radu Octavian. *Rîșculița, un sat specializat în produsul șpetelor de țesut*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 251–258.
- Maier, Radu Octavian. *Viticultura în zona Moldova Veche – Banat*. În „Rev. Etnogr. Folc.”, 17 (1972), nr. 5, p. 405–411.
- * Marcu, Natalia. *Cojocăritul – meșteșug artistic în satele Saravale și Iyriș, județul Timiș*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 379–388.
- * Marcu, Natalia. *Industria casnică textilă în satul Borlova*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 247–260.
- Martin, Ioan. *Din trecutul agriculturii în Zarand*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 213–221.
- Mateescu, Tudor. *Contribuții la istoricul morăritului din Dobrogea, în timpul stăpînirii otomane*. În „Anuar. Inst. Ist. Arh.” Iași, X (1973), p. 217–227.
- Mateescu, Tudor. *Cultura viței de vie în Dobrogea în timpul stăpînirii otomane*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 263–276.
- Mateescu, Tudor. *Știri noi despre prezența mocanilor în Dobrogea în timpul stăpînirii otomane (II)*. În „Apulum”, XI (1973), p. 423–434.
- Maxim, Virgil și Mudura, Gheorghe. *Valorificări etnografice din fondurile arhivistice*. În „Biharea”, II (1974), p. 45–82.
- Mărginean, O. *Ocupații, meșteșuguri și industrii populare în România. Bibliografie selectivă (1966–1971)*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 315–320.
- Mihăilescu, Liviu. *Note caracteristice ale ceramicii din sud-vestul României, sesizate în centrele de olari din Sasca Română, Potoc și Socolari (Caraș-Severin)*. În „Studii Com. Caransebeș”, 1975, p. 111–122.
- Moise, Ilie. *Creatori populari sibieni (Album)*. Sibiu, 1975. 72 p. cu ilustr. și portr. (Comitetul județean de cultură și educație socialistă).
- * Molnár, István. *A kö feldolgozósa Kézdivölgyben. Kovászna megye*. În „Aluta”, III (1971), p. 347–377.
- Molnár, István. *Confecționarea stelor din păr de cat în Secuime*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 333–346.
- * Molnár, István. *Faforgácskalap kötése a Kovászna megyei Körösön*. În „Aluta”, II (1970), p. 331–366.
- Molnár, István. *Népi vadfogás a Borséki-medencében (Harghita megye)*. În „Aluta”, VI–VII (1971–1975), p. 205–233.
- Molnár, Ștefan. *Prelucrarea pietrei la Poiana (județul Covasna)*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 207–220.
- Morariu, Tiberiu, Dihor, Ioan și Idu, Petre. *Aspecte actuale ale păstoritului de cîmpie în Banat*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 293–307.
- Moraru-Popa, Georgeta. *Plugul de lemn în România la sfîrșitul secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 131–148.
- Molomancea, Aurelian. *Drumuri și sate colindate de pomicultorii din Vulturești Muscel pentru schimbul de produse în natură*. În „Museum”, 1974, p. 381–388.
- Moțica, Aurel. *Monografia etnografică a satului Cărpinet (I)*. În „Biharea”, II (1975), p. 169–184.
- Mozes, Tereza. *Ceramica albă din bazinul Crișului Repede (Vadu Crișului și Borod)*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 318–326.
- Mureșanu, Pompei. *Contribuții la studiul unor probleme legate de semnificația aurăritului în Transilvania*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 347–357.
- Neamțu, Vasile. *La technique de la production céralière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIII-e siècle*. București, Ed. Acad. R. S. România, 1975. 270 p. cu fig. și h. (Bibliotheca Historica Romaniae. Section d'histoire économique. Études, 52/7).
- Nedelea, Dumitru. *Construcții de fintini și puțuri mai deosebite în județul Prahova*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 221–231.
- Nicolescu, Corina și Petrescu, Paul. *Ceramica românească tradițională*. București, Meridiane, 1974, 67 p. cu fig. și h. +31 f. pl. (Comori de artă din România).
- Nistor, Ion. *Aspecte ale vieții sociale și spirituale a păcurarului în zona Năsăudului*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 457–471.
- Nițu, Georgeta. *Tipuri de „fintini” în câteva sate din Mehedinți*. În „Historica”, III (1974), p. 253–266.

- Novace, Vasile. *Citeva documente privind viticultura și pomicultura din Gorj și Mehedinți de la mijlocul secolului al XVII-lea până la 1870*. În „Museum”, 1971, p. 303–317.
- Oileanu, Ștefan. *Sensul și semnificația indeletnicirilor agrare în trecutul poporului român*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 55–65.
- Orbulescu, Sonia și Pavel, Anghel. *Contribuții la cunoașterea unui centru de pietrari din preajma Buzăului în secolul al XIX-lea*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 201–206.
- Oșianu, Romulus. *Mărturii de interes etnografic cuprinse în documentele istorice transilvănene*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.” 1971–1975 (1975), p. 85–101.
- Palantă, Alexandru și Chertess, Aurel. *Agricultura în scaunul Mureș la începutul secolului XVIII*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 187–203.
- Palada, Ștefan. *Citeva date istorico-etnografice cu privire la meșteșugul fierăritului pe valea Dimboviței subcarpatice*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 190–200.
- Palada, Ștefan. *Instalații complexe și complexe de industrie țărănească*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 157–174.
- Pavelescu, Gheorghe. *Citeva considerații în legătură cu situația actuală a satelor specializate din zona Baia de Criș în Țara Zarandului*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.” 1971–1973 (1973), p. 367–371.
- Petrică-Onofrei, Adriana. *Ceramica bănețeană din Lipova și Birchiș*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 327–338.
- Petrovsky, Maria. *Meșteșugul olăritului la Biniș (Caras-Severin)*. În „Studii Com. Caransebes”, 1975, p. 137–158.
- Pop, Florica. *Contribuții la cunoașterea prelucrării lemnului în Transilvania nord-estică. Meserii lădări pe Valea Șicului*. În „File de istorie”, III (1974), p. 112–131.
- Popa, Constantin. *Agricultura în Mărginimea Sibiului*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 57–68.
- Popa, Constantin. *Ocupațiile tradiționale (la Arig)*. În „Transilvania”, II (1973), nr. 9, p. 51–55.
- Popescu, Constantin. *Arhitectura pastorală din Munții Branului*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 253–258.
- * Popescu, Constantin. *Aspecte ale păstoritului din centrele Covasna și Brejcu*. În „Aluta”, II (1970), p. 309–312.
- Popescu, Constantin. *Păstoritul în Țara Făgărașului între secolele XIV–XVIII*. În „Cumidava”, VI (1973), p. 207–215.
- Popescu, Rică și Popescu, Constantin. *Contribuții la cunoașterea situației socio-economice a colibașilor din zona Branului, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 152–159.
- Popescu-Argeșel, Ion. *Asupra morilor și altor instalații de apă din zona munților Trascău*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 135–156.
- Popilian, Marcela. *Contribuții la studiul transporturilor tradiționale terestre în zona Porților de Fier*. În „Historica”, III (1974), p. 295–312.
- Poporog, I. *Exploatarea aluvionară a aurului în bazinul Petroșani*. În „Sargelia”, IX (1972), p. 225–230.
- * Popovăi, Petre. *Aspecte ale păstoritului în satul Borlova*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 235–246.
- Popovschi, Natalia și Radu, Maria. *Contribuții la cercetarea centrelor de ceramică din Muscel-Argeș*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 286–293.
- Raica, Ion. *Din istoricul industriei forestiere de pe Valea Sebeșului*. În „Apulum”, XI (1973), p. 839–850.
- Rădulescu, Lelia. *Contribuții la cercetarea pescuitului în Țara Făgărașului în secolele XV–XX*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 69–76.
- Repertoriul monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor*. Redactor responsabil Sever Dumitrașcu. Oradea, 1974, 400 p. (Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Bihor. Muzeul Țării Crișurilor).
- Rösler, Rudolf. *Din istoria pescuitului și a pisciculturii în județul Bistrița-Năsăud*. În „File de istorie”, III (1974), p. 331–355.
- Sacerdoțeanu, Aurelian. B. P. *Hașdeu despre originile viticulturii la români*. În „Museum”, 1971, p. 269–271.
- Searlat, Maria. *Mobilierul popular românesc de pe Valea Topologului*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 128–131.
- Secară, Nicolae. *Fintinile de piatră din Ildia (jud. Caras-Severin)*. În „Tibiscus”, 1974, p. 155–157.
- Secară, Nicolae. *Tehnica pământului băut în arhitectura populară din șesul Banatului*. În „Tibiscus”, 1974, p. 147–153.
- Semendeaev, Victoria. *Contribuții la studiul centrului ceramic Irestii*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 294–302.
- Semendeaev, Victoria și Ostap, Melania. *Despre meșteșugul butnăritului în zona Iașului*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 259–268.
- * Seres, András. *Barcăifalusi fazekasság*. În „Aluta”, III (1971), p. 379–401.
- Seres, András. *Kovácsna megye régi fazekas köspontjai*. În „Aluta”, VI–VIII (1974–1975), p. 267–305.
- Simache, N. I. *Mici instalații țărănești din județul Prahova*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 182–189.
- Slătineanu, Barbu. *Studii de artă populară*. Ediție îngrijită de Gh. Iacob. Introducere de Valer Butură. București, Minerva, 1972. XXIX + 111 p. cu fig. + 48 f. pl.
- * Socol, Maria. *Contribuții la studiul mobilierului popular românesc din nord-vestul Olteniei*. În „Studii Cerc. Muz. Sat.”, 1971, p. 353–360.
- Sofronie, Mihai. *O instalație hidraulică pentru unelte agricole, ciocanul de la Rimetea, jud. Alba*. În „Muzeul tehnic”, 1974, p. 51–56.
- Sofronie, Mihai. *Prezentarea metalurgiei feroase în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 31–38.
- Stoica, Georgeta. *Centre specializate în prelucrarea artistică a lemnului în Oltenia*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 207–232.
- Stoica, Georgeta și Georgescu, Maria. *Centre specializate în țesutul scoarțelor din județul Dimbovița*. În „Valachica”, III (1972), p. 379–396.
- Stoica, Georgeta și Mirescu, Corneliu. *Sisteme de încălzire în locuința țărănească din Țara Lăpușului*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1971–1973 (1973), p. 275–290.
- Stoica, Georgeta și Orbescu, Sonia. *Instalații pentru copt piine în satele din Cîmpia Dunării*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 118–127.
- Székel, Zoltán. *Meșteșugul de turtă dulce și formele de turtă dulce cu obiecte de artă populară la secuii din Transilvania*. În „Cibinium”, 1969–1973, p. 265–281.
- Știrban, Marcel. *Viața și indeletnicirile țărănilor din unele sate de munte hunedorene reflectate în două documente din 1919*. În „Sargelia”, XI–XII (1974–1975), p. 173–177.
- Tanțău, Rodica. *Meșteșugurile la geto-daci*. București, Meridiane, 1972. 76 p. + 22 f. pl.
- Tarișnyás, Martin. *Date etnografice cu privire la grădinaritul de parză din comunele Voslobeni și Lăzărea, zona Gheorgheni*. În „Sesiunea Com. St. Etnogr.”, 1972, p. 111–151.
- * Teleguț, Mircea. *O instalație țărănească de irigare în Cîmpia Banatului*. În „Tibiscus”, I (1971), p. 152–156.
- Țița, Aurelia. *Obiecte de fier, folosite la vatră, în colecțiile Muzeului etnografic al Transilvaniei*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.”, 1974–1975 (1975), p. 13–24.
- Țița, Aurelia. *Vase de lemn în colecția Muzeului etnografic al Transilvaniei*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.” 1971–1973 (1973), p. 159–168.

- Toșă, Ioan. *Contribuții etnografice la studiul sistemelor de agricultură transilvăneană*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.” 1974–1975 (1975), p. 105–120.
- Toșă, Ioan. *Contribuții la cunoașterea șurilor din Transilvania*. În „Satu Mare”, III (1975), p. 205–220.
- Toșă, Ioan. *Instalații tehnice țărănești din secția în aer liber a Muzeului etnografie al Transilvaniei din Cluj-Napoca*. În „Muzeul tehnic”, 1974, p. 92–121.
- Toșă, Ioan și Nistor, Ioan. *Așezări, ocupații și arhitectură populară de pe Valea Timișului (Caras-Severin)*. În „Studii Com. Caransebeș”, 1975, p. 167–184.
- Turcuș, Aurel. *Loznița din comuna Mălușteni (Vaslui)*. În „Tibiscus”, II (1972), p. 253–257.
- Tara Birsei* (Monografie). Vol. I–II. Sub redacția: Nicolae Dunăre. București, Ed. Acad. R. S. România, 1972–1974. Vol. I. Colectivul de autori: Mircea Băltescu, Pavel Binder, Nicolae Dunăre, Tiberiu Graur, Titus Ilaşev, Petre Idu, Cornel Irimie, Károly Kós, Liviu Marcu, Mariana Marcu, Emil Micu, Ioan Nicoară, Alexandru Savu, Caius Teodorescu. 476 p. cu fig. și h. + 1 f. pl. + 1 f. h. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Centrul de științe sociale din Cluj); Vol. II. Colectivul de autori: Erhard Antoni, Pavel Binder, Pompei Boca, Roswith Capesius, Maura Dunăre, Nicolae Dunăre, Albert Eichhorn, Leontin Ghergariu, Ionel Hozoc, Cornel Irimie, Minerva Nistor, Paul Petrescu, András Seres, Laurian Someșan, Judit Szentimrei. 415 p. cu fig. și h. + 56 f. pl. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Centrul de științe sociale din Cluj. Institutul de istoria artei).
- Țăranu, Nicolae. *Ambarcațiuni de lemn pe riul Bega*. În „Tibiscus”, II (1972), p. 233–239.
- Țăranu, Nicolae. *Cojocăritul în Timișoara*. În „Tibiscus”, 1974, p. 107–123.
- Ursuțiu, Liviu. *Agricultura domeniului Gurghiu în a doua jumătate a secolului XVII*. În „Terra Nostra”, III (1973), p. 205–211.
- Vița-Subu, Rodica. *Meșterii cojocari din Lugoj*. În „Tibiscus”, 1974, p. 125–132.
- Vircol, Cornelia. *Unelte de pescuit în Muzeul Satului*. În „Sesiunea Com. Șt. Etnogr.”, 1972, p. 485–493.
- Vlăduțiu, Ion. *Etnografia românească. Istoric. Cultura materială. Obiceiuri*. București, Ed. științifică, 1973, 508 p. cu fig. + 32 f. pl. + 1 f. h. anexă.
- Vuia, Romulus. *Studii de etnografie și folclor* (Vol.) I. Ediție îngrijită de Mihai Pop și Ioan Șerb. Prefată de Mihai Pop. Bibliografie comentată de Ioan Șerb. București, Minerva, 1975. XVI + 421 p. cu fig. și h. + 23 f. pl. + 6 f. h.
- Vulcănescu, Romulus și Simionescu, Paul. *Drumuri și popasuri străvechi*. București, Albatros, 1974. 152 p. + 12 f. pl. + 4 f. h.
- Wiener, Raymonde. *Considerații de ordin tehnic referitoare la pivele cu bătaie orizontală*. În „Gibinium”, 1969–1973, p. 175–188.
- * Zderciuc, Silvia. *Centrul de ceramică Baia-Sprie, județul Maramureș*. În „Marmatia”, II (1971), p. 318–339.
- Zderciuc, Silvia. *Ceramica nesmălțuită din județul Maramureș*. În „Anuar. Muz. Etnogr. Transilv.” 1971–1973 (1973), p. 359–366.
- Zderciuc, Silvia. *Date noi privind meșteșugul olăritului de pe valea Oltețului (zona vilceană)*. În „Oltenia”, 1974, p. 141–147.
- Zderciuc, Silvia și Nelu, Mioara. *Contribuții la istoricul olăritului vilcean*. În „Rev. Muz.”, X (1973), nr. 6, p. 541–545.

Tiparul executat la I. P. Sibiu
Comanda 457

